

THEOLOGIA PATRUM

DOGMATICA,

SCHOLASTICO-POSITIVA,

TOMUS PRIMUS.

THEOLOGIA PATRUM
DOGMATICA, SCHOLASTICO-POSITIVA,

AUCTORE R. P.

ANTONIO BOUCAT BITURICO,

Ordinis S. Francisci de Paula Religioso, Provinciæ Franciæ Professo atque Alumno, & veterano apud Parisios in sacra Theologia Professore.

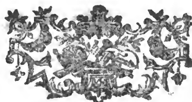
TOMUS PRIMUS,

CONTINENS TRACTATUS

De Deo Uno, ejusque Attributis in genere.
De Dei Invisibilitate & Visibilitate.
De Dei Intellectu & Scientia.
De Concordia Libertatis cum Præscientia Divina.

EDITIO SECUNDA VENETA
accuratior & emendatior.

VENETIIS MDCCLXV.
Typis GASPARIS GHIRARDI
SUPERIORUM PERMISSU.

PRÆFATIO.

Arii multique ad hæc usque tempora extitere Theologiæ Tractatus; alii solum Scholastici, alii Dogmatici, alii Positivi, quidam & partim Morales. Sed quia divisæ hinc inde in diversis operibus materiæ, aut frangunt animum, aut mentem plura disparata disparate cogitantem deprimunt, aut etiam terrore stupendi & supra modum ardui laboris ab amore doctrinæ sacræ plures omnino, vel saltem ex parte avertunt, æquum duximus, immo & necessarium, istas Theologiæ partes unico in opere concludere, ut cuncta & principiorum & conclusionum conjunctione, cito & faciliter pateant legentibus.

Scholasticam partem a multis quæstionibus vix alicujus momenti purgatam tradimus, Dogmaticam quidem, sed omnium pene difficultatum solutionibus adornatam; tertio loco Positivam, eam dico, quæ omissis plurimis Historiis fidem divinam non spectantibus, ad solam sistit Theologiæ metam.

Plura in uno opere, pie & docte Lector, habebis opera Theologica. Dispersa in diversis habebis adunata in uno: intricata variis Dissertationibus, breviter soluta: copiosa Scholasticæ, Positivæ & Dogmaticæ Theologiæ, ad claram methodum concinnata: obscura, elucidata, profunda, adamussim explanata: altissima ad captum Lectoris, in quantum fieri potest, exposita: difficilia & ardua, paucis, sed validissimis explicata lectionibus.

Hausimus ad hujusce Operis & compositionem & perfectionem, quidquid in antiquis Theologiis invenitur optimum, quidquid in recentioribus jucundum, quidquid in Tractatibus, in Synodis, Ritualibus, Liturgiis Græcorum, Melchitarum, Coptitarum, Æthiopum, pro dogmatibus Purgatorii, cultus Sanctorum, numeri septenarii Sacramentorum astruendis, optimum; quidquid in variis eruditissimorum Virorum codicibus affulget pretiosum, sed maxime, quod est tum in divinis Scripturis, tum in Decretalibus SS. Pontificum, tum in Definitionibus Conciliorum, tum in Sententiis Patrum perutile & sanctum, ut, sacra hac Doctrina omnibus supremæ veritatis decorata monumentis, aut perfectus sit homo Dei Theologus, aut saltem lectione, & labore & studio evadere queat.

Quia vero sententiæ divi Augustini circa gratiam & liberum arbitrium ex locis a verbis antecedentibus & subsequentibus divulsis, in adulterinos possunt detorqueri sensus, ipsa Sancti Doctoris de his momentis opera juxta editionem novam breviter & compendiose, præmisso ad quemlibet librum argumento, explanamus, ut ex integris de uno controversiæ capite contextibus quisque absque negotio capiat, quænam sit secundum sanctum Doctorem & efficacia & suavitas gratiæ Salvatoris.

Ope-

Operæ pretium est hic subnotare multa esse ad salutem necessaria ; sed potissimum cognitionem Dei , & eorum quæ propter nos homines misericorditer patravit , quæ ad duo præcipue capita revocari possunt : alterum quidem circa Dei existentiam & essentiam : alterum vero de mediis quibus ad finem ultimum homines conducuntur.

De primo momento dicitur quod Deus sit unus in se , & summe perfectus, quod possit a creatura possideri, quod cuncta sciat , quod se velit , & alia a se, quod prædestinet & reprobet, quod sit Trinus, visibilium & invisibilium Creator & Præmotor.

De secundo momento tria sunt plurimum ponderanda : primo quidem , quod Filius Dei propter nostram salutem sit incarnatus , quod sit largitor munerum & omnium Salvator . Ad ista explicanda & concinnanda tractare juvat de Deo uno ejusque proprietatibus, de Deo Trino, de Deo Creatore & Præmotore , ubi de Angelis , de opere sex dierum , de homine ejusque statibus , denique de Deo incarnato , de Deo largitore gratiæ, & omnium Mediatore.

Primus igitur Tractatus est de Deo Uno ejusque attributis in genere.

Secundus, de invisibilitate & visibilitate Dei.

Tertius, de intellectu & scientia Dei.

Quartus, de volunaate Dei.

Quintus, de Deo Trino.

Sextus, de **Deo Creatore & Præmotore**, de Angelis, de Opere sex dierum, & de Homine.

Septimus, de Deo incarnato.

Octavus, de Gratia Mediatoris.

Nonus, de Actibus humanis & peccatis.

Decimus, de Deo Pastore : ubi de Fide, Spe & Charitate, de Regulis Fidei, maxime vero de Scriptura sacra, etiam in speciali, de Ecclesia & Conciliis, quorum Canones omnes fideli calamo referuntur.

Undecimus, de Sacramentis tum in genere ; tum in particulari, quorum quidem numerus septenarius primum omni Traditionis genere ; deinde ex consensu utriusque Ecclesiæ, Græcæ scilicet & Latinæ probatur, immo & ex Traditione petita ex usu Ecclesiarum Protestantium Galliæ , Germaniæ, Angliæ, Poloniæ, Sueviæ, Daniæ , Bataviæ, quæ quidem universaliter eandem ante Schisma, cum Ecclesia Romana, de his septem Capitibus tenuerunt Fidem.

Ducem & Magistrum in hoc cursu Theologico fideliter sequimur D.Th. Aquinatem, cujus laus super omnem laudem, ab ipsius Christi ore promanavit : *Bene scripsisti de Me Thoma* ; de cujus doctrina, istud S. Hier. ad Lætam de Hilarii scriptis, jure merito dicimus : " S.Th Libros inoffenso decurrat pede. ,, Hinc omnes illum aut audiunt Magistrum , aut demirantur ut magnum Scholæ Angelum.

A P.

APPROBATIO

Regii Librorum Censoris.

ILLUSTRISSIMI Galliarum Cancellarii Mandato, Tractatus de Deo uno, ejusque attributis, de deo Trino, de Deo Creatore, de Verbo Incarnato, de Gratia Salvatoris, de Ecclesia, de Fide, Spe & Charitate, de Actibus humanis, de Sacramentis tum in genere, tum in particulari, ea qua potui attentione perlegi, in quibus omnia Orthodoxæ Fidei, & sanctis moribus consona mihi visa sunt, &: ad Theologiæ Gandidatorum utilitatem, eruditionemque elucubrata. Datum Parisiis die ultima Martii anni 1713.

REGERY.

APPROBATIO

Reverendissimi Patris Generalis.

Fr. SYRUS-JOSEPH VICUS, Lector Jubilatus, ac totius Ordinis Minimorum Corrector Generalis.

TENORE Præsentium facultatem concedimus R. Patri ANTONIO BOUCAT, Provinciæ nostræ Parisiensis Prædicatori, àc Theologiæ veterano Professori, luci publicæ mandandi suum opus, cujus titulus: *Theologia Patrum dogmatica, scholastico-positiva*, in varios digestum Tractatus, scilicet de Deo uno, de Deo Trino, de Deo Incarnato, de Deo gratificante, &c. Volumus tamen ut approbetur a R. admodum Patre Provinciali ejusdem præfatæ Provinciæ, necnon a Reverendis Patribus Natali Geofroy, & Carolo Soubzmain, antiquis Theologiæ Professoribus, ac cetera serventur, de jure & more servanda, in quarum fidem. Datum Romæ, in nostri Sancti Andreæ de Fratris Conventu, die 3. Junii 1712.

Fr. SYRUS-JOSEPH VICUS,
Corrector Generalis.

APPROBATIO

Reverendi Patris Provincialis.

Nos Fr. ROBERTUS QUINQUET, Provinciæ Franciæ Ordinis S. Francisci de Paula Provincialis.

VISIS tum Doctoris Illustrissimi Cancellarii, tum Theologorum nostri Ordinis approbationibus, R. P. ANTONIO BOUCAT, in sacra Theologia Lectori, licentiam facimus prælo mandandi varios Theologiæ Tractatus; & in fidem, Præsentes Officii nostri sigillo munientes & obsignantes subscripsimus in nostro Conventu Parisiensi, hac die 23. mensis Maii anni 1713.

Fr. ROBERTUS QUINQUET, Provincialis.

APPROBATIO

Theologorum Ordinis.

NOS infra scripti Provinciæ Franciæ Ordinis Minimorum Antiqui sacræ Theologiæ Lectores, ex commissione Reverendissimi Patris Generalis nostri, attente legimus Tractatus de Attributis divinis, & de Trinitate; &c. a R. P. ANTONIO BOUCAT, ejusdem Ordinis & Provinciæ, in Conventu Parisiensi Sacræ Theologiæ actuali Professore compositos, in quibus doctissimus Auctor, sine fidei, morumque præjudicio, de Dei natura, personis, perfectionibus & operationibus, de divinorum Decretorum suavi efficacia, de prædestinatione & reprobatione, &c. differens rationum suavitatem, argumentorumque subtilitatem cum mira claritate sic assequitur, ut quidquid in Conciliorum Definitionibus grave; quidquid in Sanctorum Patrum, præcipue Augustini & Doctoris Angelici Libris eruditum; quidquid demum in celebriorum & probatiorum Theologorum Commentariis exquisitum de altissimis hisce quæstionibus, & profundissimis Mysteriis sparsum ac diffuse scriptum legitur, illud totum facili & ordinatissima methodo hic congestum reperiatur. Dignum idcirco censemus Opus, quod in magnum Studiosorum emolumentum promulgetur. Datum Parisiis in Conventu nostro ad Circum Regium, die 25. Maii anni 1713.

Fr. NATALIS GEOFROY.
Fr. CAROLUS SOUBZMAIN.

SE-

SERIES DISSERTATIONUM,

Articulorum, Sectionum, & Conclusionum & Argumentorum, quæ in hoc primo Tomo continentur.

De Deo uno, ejusque proprietatibus, tum in genere, tum in particulari.

TRACTATUS PRIMUS

De existentia & unitate Dei, ejusque natura & attributis.

TRACTATUS SECUNDUS.

De invisibilitate & visibilitate Dei.

Con-

Fit

FINIS.

DE ATTRIBUTIS DEI, TUM IN GENERE, TUM IN PARTICULARI.

IDEA OPERIS.

IDES expressa in sacris Scripturis, & divinis explanata traditionibus, sufficit ex se ad salutem, si jungamus Symbola, quibus præcipua Religionis capita ad captum omnium, etiam rudiorum, breviter & compendiose ab Ecclesia proponuntur, sed quia inimicus per peccatum seminavit in agro Domini zizania: ecce a lapsu Adami tenebræ operiunt terram, & caligo populos, donec oriatur ut splendor lux Christi, fides scilicet proposita, & explicata, quæ & ignorantiæ, & malitiæ, errorumque omnium expellat umbras. Ad hæc datur in scholis Catholicis doctrina sacra, ex qua mille clipei pendent, tum ad stabiliendam fidem contra negantes, tum ad defendendam contra impugnantes, tum ad explicandam contra ignorantes & blasphemantes.

Ad hanc igitur læti ducimus animum; siquidem tota pulchra est, & amicta lumine sicut vestimento. Ipsius nomen nequidem vacuum est laudis: Enimvero nescio quid magnitudinis & suavitatis simul eructat, ut eo ipso quo mens ejus perfunditur memoria, nihil ad veritatis discussionem aptius, ad defendendam virtutem utilius, ad ciendos pietatis affectus efficacius esse, confitetur.

Nec mirum; ad ipsius enim doctrinæ sacræ auditum mutescunt passiones, quiescit appetitus, exultat cor hominum. Quid memorem præclaras, quas nobis tradit de Deo & Mysteriis cognitiones. Illa est sapientia, quæ vitium expellere, virtutem stabilire, bonum variis multisque naturæ corruptionibus absconditum invenire mirum in modum edocet: eam solem animæ esse dicamus, cujus radiis humanæ mentes illustrantur: intelligentiam nominemus, qua duce animus noster per universa Dei attributa speculanda deducitur: velut aquilam suspiciamus, cujus alis mortalium mentes usque ad profunda Dei scrutanda rapiuntur.

Merito igitur B. Thomas loquens de sacra doctrina l. 2. contra Gentes, c. 2. ait: „ Inter omnia vero studia hominum, sapientiæ studium est perfectius, „ sublimius, & utilius & jucundius . . . „ Perfectius quidem, quia in quantum sapientiæ studio dat se, in tantum veræ „ beatitudinis jam aliquam partem habet. „ Unde Sapiens dicit: Beatus vir qui in „ sapientia morabitur. Sublimius, quia „ per ipsum homo ad divinam similitudinem præcipue accedit ... Utilius, quia „ per ipsam sapientiam ad immortalitatis „ regnum pervenitur ... Jucundius, quia „ non habet amaritudinem conversatio illius, nec tædium convictus illius, sed „ lætitiam & gaudium.

CREDENDA DE DEO UNO, EJUSQUE ATTRIBUTIS.

HÆC sunt præcipua dogmata de Deo uno, ejusque proprietatibus credenda, proponenda, explicanda, & defendenda.

Primum, est Deus.
Secundum, est unus.
Tertium, est Ens a se.
Quartum, est incorporeus.
Quintum, est simplicissimus.
Sextum, est bonus.
Septimum, est infinitus.
Octavum, est omnipotens.
Nonum, est æternus.
Decimum, est immutabilis.
Undecimum, est immensus.
Duodecimum, est summe perfectus.
Decimum-tertium, est visibilis intuitive viribus gratiæ ab oculo intellectuali.
Decimum-quartum, est incomprehensibilis.
Decimum-quintum, se præbet videndum & possidendum ad mensuram.
Decimum-sextum, videtur nunc intuitive a Sanctis, qui vel egressi sunt de hoc mundo ab omni labe, & culpæ & pœnæ puri, vel in purgatorio justitiæ fecerunt satis.
Decimum-septimum, Deus cognoscit omnia possibilia & futura.
Decimum-octavum, Præscientia Dei non tollit libertatem.
Decimum-nonum, Deus vult se, & amat se.
Vigesimum, Deus vult alia a se, sed libere.
Vigesimum-primum, Deus vult omnium hominum salutem.
Vigesimum-secundum, Deus quosdam prædestinat ad vitam, per merita habendam.
Vigesimum-tertium, Deus multos reprobat propter peccata.

De Heresibus.

ECCE tenebræ, quæ a lapsu Adami operuerunt terram; & hæreses maxime circa Deum unum, & ejus attributa.

Primo, multi sunt qui ita evanuerunt in cogitationibus suis, ut nullum esse Deum crediderint. Hunc errorem tribuit Propheta Regius impio; his verbis: (*Dixit insipiens in corde suo, non est Deus.*) *Psal.* 13. *v.* 1. & illi vocantur Athei.

Secundo, quidam admiserunt pluralitatem deorum, ut Phylistini, qui Dagon ut deum venerabantur. Judæi ingrati, Baal & Astaroth, immo & vitulum aureum, de quibus multus est sermo in Scripturis sacris; maxime de Gentilibus, qui per antonomasiam dicti sunt Idololatræ. Etiam inter Christianos, Valentinus initio secundi sæculi triginta Æonas veluti totidem deos finxit. *Ter. l. contra Valentinianos & Aug. l. de hæres. c.* 11.

Lobkovicz, vulgo Caramuel, e Monacho factus miles, in Italia degens, docuit in apologia Casuistarum, deorum multitudinem posse defendi, stando principiis naturalibus.

Tertio, Anthropomorphitæ in quarto circiter sæculo apparuere, maxime apud Ægyptios Monachos circa Theodosii senioris tempora, dicentes Deum habere corpus. *Socrates l.* 6. *hist. Eccl. Ep.* 7. & 10.

Quarto, Gilbertus Porretanus, Pictaviensium Episcopus admittebat distinctionem realem inter essentiam & attributa, ut refert D. Bern. serm. 8. in cant. & lib. de Consideratione cap. 7. & 10. Idem error tribuitur quibusdam Græcis recentioribus, qui Palamitæ nominantur a Principe suo Palama, Episcopo Thessalonicensi.

Quinto, Sociniani negant Deum esse infinitum, & ipsius immutabilitatem etiam inficiantur.

Sexto, Judæi quidam rudes crediderunt Deum in Templo Jerusalem posse concludi. *Hieron. in cap.* 66. *Isai. Orig. Hom.* 12. *in Gen.*

Valentiniani, Gnostici & Manichæi, putabant Deum esse solum in supremo Cœlo, & ex hoc loco omnia ab ipso videri & gubernari. *Ita referunt Irenæus. Episc. Eugu. Stanchus, in ps.* 108.

Septimo, Eunomius credebat se Deum comprehendere, & tantam habere de Deo notitiam, quantam ipse habet de seipso. Ita refert Theodoretus, *lib.* 4. *hæret. fabu. cap.* 7. Decimo-quarto sæculo Begardi dicebant visionem beatificam debitam esse animæ, quam credebant naturaliter beatam: eos proscripsit Clemens V. *tit.* 3. *c. ad nostrum de Hæret.*

Octavo, Gregorius magnus refert quosdam credidisse Deum non videri in se a beatis, sed tantum in quadam claritate & irradiatione. *Lib.* 18. *m. c.* 28. Idem error tribuitur Armenis, si credamus Radulpho, Archiepiscopo Armacano. *Lib.* 14. *q.* 9. *Armenor. cap.* 1.

No-

Nono, Chiliastæ voluerunt animas Sanctorum a corpore solutas visione beatifica non frui, nisi post resurrectionem universalem, & elapso mille annorum regno in terris cum Christo, ut per visionem sanctissimæ Humanitatis paulatim se disponerent ad visionem Dei intuitivam. Papias creditur hujusce erroris auctor; & cum esset auditor Joannis, immo pietate, & morum puritate insignis, multos etiam Patres in suam traxit opinionem, inter quos annumerantur Irenæus, Lactantius, Justinus, Tertullianus, & alii. Sed inter Millenarios quidam docebant animas corporibus iterum conjunctas, vitam voluptatibus, etiam obscœnis plenam ducere, ut Cerynthus: alii quidem delicias, sed puras, sed honestas & spirituales concedebant. Ita multi ex sanctis Patribus, inter quos permulti animæ beatitudinem usque ad diem judicii universalis solummodo protrahebant; verumtamen quoniam sine fundamento hanc ita distulerunt, adhæsisse Millenariis censentur. *Irenæus l. 5. cap. 33. Euseb. l. 3. Hist. cap. 28.*

Decimo, D. Hieronymus lib. contra Jovinianum dicit de illo, quod sicut omnia peccata credebat æqualia, ita pariter & merita, & consequenter sanctorum gloriam in cœlis æqualem.

Undecimo, Impii quidam apud Job asserunt cap. 22. v. 14. *Non nostra considerat: & circa cardines cœli perambulat.*

Duodecimo, Manichæi fatum in vita humana admittebant.

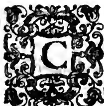
Origenes lib. *de principiis cap.* 8. dicit animas, ob bona vel mala opera detrudi in corpora, & exinde salutem & reprobationem sortiri necesse esse.

Decimo-tertio, Pelagiani ex una parte prædestinationem ad gloriam refundebant in merita naturæ. Semipelagiani volebant illam prædestinationem dependere saltem a bona hominis inclinatione, & voluntate. Lutherani & Calvinistæ ex alia parte docent per præscientiam & decreta Dei tolli libertatem, immo dari prædestinationem necessitantem, alteram ad vitam, alteram ad mortem. Hujusce hæreseos principes fuerunt Prædestinatiani circa Augustini tempora.

Plures alii erraverunt circa Deum unum & circa ipsius attributa, de quibus multus est sermo apud Petavium. Nunc operæ pretium est explicare & defendere Fidei dogmata, tractando de eis, tum in genere, tum in particulari, *tom.* 1.

DISSERTATIO PRÆAMBULA DE DOCTRINA SACRA.

UM copus Theologi Christiani sit defendere articulos fidei contra impugnantes; singulos exponere, explicare simul & defendere juvat, ut lux si fieri potest, etiam in tenebris luceat: utinam & ad Hæreticorum conversionem. Sed ut fundamentum sit a montibus sanctis, incipiendum est a sacra doctrina, ut sciant fidei hostes nos in prælium cum eis descendere in nomine Domini; stipatos scilicet, non humanæ sapientiæ verbis, verum potius scuto scientiæ revelatæ ad ostensionem spiritus & veritatis.

De nomine, definitione & divisione doctrinæ sacræ.

THEOLOGIA vocatur a beato Augustino, sermo de Deo, ut ipsum sonat nomen: a D. Thoma, doctrina sacra; quandoquidem in tradendis & explicandis rebus divinis tota incumbit: ab aliis Theologis, facultas omnium disciplinarum nobilissima, quippe quæ explicet doctrinam fidei, & circa eam tum ad instruendos mores, tum ad revincendos Hæreticos occupetur.

Definitur habitus innixus revelatione virtuali, inclinans mentem ad verum supernaturale cognoscendum. Hanc Theologiæ delineationem esse congruam probatur. Illa definitio est bona, quæ constat genere & differentia; talis est modo allata: igitur & bona, immo optima: minor, in qua solum potest aliqua reperiri difficultas, explicatur & comprobatur. Primo quidem quod sacra doctrina sit habitus, per hoc sane cum cæteris scientiis convenit & affinis est: jam vero, quod sit ad verum, discrepat a disciplinis mere practicis: quod sit ad verum supernaturale & divinum, longe distat & a Metaphysica & a cæteris scientiis naturalibus: quod innitatur revelatione, secernitur a Theologia Beatorum: denique, quod procedat revelatione virtuali, a fide penitus distinguitur & distinguenda est.

2. Theologia, quamvis in se una, attamen ratione diversorum modorum, quibus potest vel haberi, vel tradi, multiplex est. Dividitur in Theologiam patriæ & in Theologiam viæ: prima est scientia beatorum, quæ ex principiis lumine gloriæ notis, suas eruit conclusiones: secunda vero est sermo de Deo per revelationem virtualem.

Dividitur Theologia viæ in Theologiam fabulosam, naturalem & Christianam. Fabulosa, est doctrina quam Pagani tradunt de suis falsis numinibus: naturalis, scientia de Deo ut auctore naturæ lumine innato parta: Christiana, cognitio rerum divinarum virtuali innixa revelatione, & discursu acquisita.

Dividitur Theologia Christiana in Theologiam infusam per se, & in acquisitam: illa est vel fides, vel prophetia, vel etiam donum sapientiæ: ista vero est scientia de Deo ut auctore gratiæ, sed parta labore & industria, habens pro principiis, fidei articulos.

Jam vero Theologia acquisita suas etiam partitiones habet. Alia enim symbolica est, alia propria, alia positiva, alia rationalis, alia poetica, alia oratoria, alia scholastica speculativa, alia moralis, alia controversa. Symbolica ea dicitur quæ utitur figuris ad explicandas res divinas; propria, quæ propriis eas explanat vocibus; positiva procedit auctoritate & Scripturæ sacræ, & summorum Pontificum, & Conciliorum, & etiam Patrum: rationalis, seu ratiocinans, suas per discursum ex articulis fidei, velut ex principiis, deducit conclu-

sio-

siones: poetica se prodit versibus: oratoria fuso & exquisito utitur stylo, ad veritates fidei indagandas; scholastica, pressiori: speculativa sistit in contemplatione mysteriorum: practica, hominem non suæ solum utcumque salutis, sed Evangelicæ perfectionis cupidum instruit, ejusque affectus in Deum dirigit & movet: quandoque dicitur mystica seu affectiva, vel etiam ut verbis divi Bonaventuræ utar, cognitio sapida rerum divinarum: *Hanc scientiam*, inquit S. Bernardus serm. 108. *sermo non explicat*, *sed unctio docet*. Denique controversa ad fidem contra Hæreticorum impetus defendendam occupatur.

Lutherani & Calvinistæ Theologiam sanctæ matris Ecclesiæ Romanæ variis insulsisque afficiunt contumeliis, scholasticam præcipue partem, quam quidem injuriosam Scripturæ sacræ, ignotam Patribus, vanam prorsus & inutilem esse prædicant. Sed contra, illud quod dicit B. Augustinus l. 14. de Trinitate c. 1. *Huic scientiæ tribuens*, *sed illud tantummodo quo fides saluberrima gignitur*, *nutritur*, *defenditur*, *roboratur*.

Quatuor potissimum momentis sacram doctrinam utilem & necessariam esse ostenditur.

Primo, quia exponit, explicat & defendit fidei dogmata.

Secundo, quia respicit Deum, & cætera per ordinem ad illum.

Tertio, quia est scientia Sanctorum.

Quarto, quia est speculativa simul & practica, pascit cor & mentem.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum Theologia sit necessaria ad fidem explicandam & defendendam, necnon ad salutem.

PRÆNOTANDUM est aliquid dici necessarium dupliciter, nimirum absolute & secundum quid, seu ad melius; absolute quidem, cum finis absque tali medio obtineri non potest, sic nullus omissa præceptorum observatione suam consequi salutem valet: secundum quid vero, cum idem finis potest haberi sine tali vel tali adminiculo, verum neque tam secure, neque tam perfecte: aliquem verbi gratia posse salvari absque laboriosa claustri pœnitentia ultro fatemur, sed profecto non tanta cum perfectione, non tanta cum securitate, juxta illud D. Bernardi pag. 436. „Nonne hæc Religio sancta, pura & immaculata, in qua homo vivit purius, cadit rarius, surgit velocius, incedit cautius, irroratur frequentius, quiescit securius, moritur fiducius, purgatur citius, præmiatur copiosius?

Annotes iterum velim, benevole Lector, Theologiam posse spectari & secundum se, & secundum diversos modos, quibus tradita est a sanctis Patribus, & nunc traditur in scholis: certum est eam non esse simpliciter necessariam, si consideretur secundum hanc vel istam methodum potius quam secundum alteram. Et vero, modo tradatur & suscipiatur, poterit per eam homo proficere, tum in virtute, tum in cognitione & scientia Dei; sed caput controversiæ in eo potissimum versatur, an sit secundum se spectata simpliciter & absolute necessaria ad fidem explicandam, ad eandem defendendam; & hoc in Proceribus Ecclesiæ. Nam eam non esse necessariam omnibus & singulis fidelibus, patet, cum multi absque ejus auxilio ad supremum sanctitatis apicem pervenerint, sic enim scriptum est apud Prophetam Psal. 70. 17. *Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini*. Quæritur etiam utrum ea, quæ scholastica nuncupatur, sit perutilis? Pro quorum resolutione sit.

CONCLUSIO PRIMA.

Theologia secundum se spectata, est simpliciter & absolute necessaria pro toto Ecclesiæ corpore.

Probatur auctoritate & ratione:

Primo, *ex Scriptura sacra*.

APOSTOLUS 2. ad Tim. 3. sic loquitur: *Omnis scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei*. (Rursus Ephes. 4. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores ad consummationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem Corporis Christi ..... ut jam non simus parvuli fluctuantes, & cumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem*

nem erroris.) Ex his licet sic argumentari. Illa scientia est pro toto corpore Ecclesiæ simpliciter & absolute necessaria, quæ docet, quæ arguit, quæ corripit & erudit in justitia, ut perfectus sit homo Dei; atqui talis est Theologia; & probatur. Primo quidem docet, varias enim instituit Lectiones, tum de Deo colendo & amando; tum de præceptis, ut instruat mores: deinde arguit & erudit, juxta illud Pauli: " *Ipse dedit quosdam .... Doctores ad consummationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem Corporis Christi .... ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris*. „ Igitur Theologia docet, arguit, corripit, erudit in justitia ut perfectus sit homo Dei: igitur & simpliciter & absolute necessaria est corpori, seu Proceribus Ecclesiæ.

Secundo, *ex divo Augustino*.

Sanctus ille Doctor eidem plurimum astipulatur veritati, maxime l. 14. de Trinit. c. 1. num. 3. his verbis: " *Huic scientiæ tribuens, sed illud tantummodo, quo fides saluberrima .... gignitur, nutritur, defenditur, roboratur*. „ Quas quidem dotes Theologiæ convenire nemo non videbit, si attendat. Primo quidem fides gignitur per istam scientiam, quippe quæ doceat & prædicet quænam sint de Deo credenda. Apostolus hujus disciplinæ, pro hoc momento indigitat utilitatem, Rom. 10. 14. *Quomodo ergo*, inquit, *invocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante?* Fides per eandem scientiam nutritur; quandoquidem docet & erudit in justitia. Fides per eam roboratur; Theologus enim defendit nos a peregrinis doctrinis, ne circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum ad circumventionem erroris. Igitur & Fides defenditur contra impugnantes: unde Apostolus ad Tit. 1. 9. ait: *Oportet enim Episcopum .... esse amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere*.

Tertio, *ex rationibus divi Thomæ*.

Prima sic exponitur. Illa scientia est simpliciter & absolute necessaria in Proceribus Ecclesiæ, quæ sola nos conducit ad finem ultimum & beatitudinem: atqui inter omnes disciplinas sola Theologia dirigit hominem ad finem ultimum: igitur est simpliciter & absolute necessaria Ecclesiæ. Prob. min. in qua est difficultas. Cæteræ disciplinæ sunt naturalis ordinis, nec quicquam, præter objecta naturalia, eaque ad captum hominis naturalem percipiunt; finis vero & beatitudo nostra supernaturalis est, unde sola facultas superioris ordinis eam demonstrat, sola ad eam dirigit hominem. Igitur soli Theologiæ competit hominem dirigere ad finem ultimum & beatitudinem: ergo simpliciter & absolute pro corpore Ecclesiæ utilis & necessaria est. Ita D. Thomas hic 1. p. q. 1. art. 1. ubi sic loquitur: " Dicendum quod necessarium „ fuit ad humanam salutem esse doctrinam quandam secundum revelationem „ divinam præter Philosophicas disciplinas, quæ ratione humana investigantur, primo quidem, quia homo ordinatur ad Deum, sicut ad quemdam finem qui comprehensionem rationis excedit secundum illud Isa. 64. Oculus „ non vidit Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te: finem autem oportet esse præcognitum hominibus, qui „ suas intentiones & actiones debent ordinare in finem. Unde necessarium „ fuit homini ad salutem, quod ei nota „ fierent quædam per revelationem divinam, quæ rationem humanam excedunt. „

Secunda potest sic exponi. Cognitio rerum naturalium manuducit ad cognitionem Creatoris, immo & beatitudinis: sed homo indiget scientia in revelatione fundata, ut cognoscat omnes veritates naturales ad Deum & beatitudinem conducentes; ergo, &c. Major patet, probatur minor, & quidem pluribus momentis. Primo, vita brevior est, nec ad cuncta investiganda sufficit. Secundo, corpus quod corrumpitur, aggravat sensum & deprimit multa cogitantem. Tertio, multæ circumferuntur de eisdem rebus opiniones, nec sine magna difficultate verum a falso secernitur. Hinc multi post arduos & exantlatos labores ad divinorum notitiam, sicut oportet, non perveniunt: igitur scientia, saltem in principiis suis revelata, qualis est Theologia, indiget homo ad cognoscendas omnes veritates naturales, quæ ad Deum ut ad finem ultimum

mum conducunt . Igitur ista scientia est simpliciter necessaria toti Ecclesiæ corpori.

Divus Thomas hanc delineat rationem ibidem his verbis : " Ad ea etiam quæ de „ Deo ratione humana investigari possunt, „ necessarium fuit hominem instrui revelatione divina , quia veritas de Deo „ per rationem investigata , a paucis & „ per longum tempus , & cum admixtione multorum errorum homini proveniret : a cujus tamen veritatis cognitione „ dependet tota hominis salus , quæ in „ Deo est . Ut igitur salus hominibus & „ convenientius & certius proveniat , necessarium fuit quod de divinis per divinam revelationem instruerentur : Necessarium igitur fuit, præter philosophicas disciplinas, quæ per rationem investigantur, sacram doctrinam per revelationem haberi . „

CONCLUSIO SECUNDA.

Theologia Scholastica perutilis est.

Probatur auctoritate & ratione .

Primo , *ex sanctis Patribus .*

CLEMENS Alexandrinus , l.2. Strom. cap. 7. illam sic describit : " Demonstratio firma & stabilis eorum quæ „ per fidem accepimus : quæ per doctrinam Domini super fidem ædificatur , „ & ad hoc deducit , quod immutabile . „

Basilius eam magnis celebrat laudibus, comment. in caput secundum Isaiæ : " Facultas dialecticæ matris instar est dogmatibus , quod ea non sinit facile diripi , & quorumlibet incursioni patere . „

Concinit Augustinus lib. 2. de doctrina christiana , cap. 31. ait enim : " Disputationis disciplina ad omnia genera quæstionum quæ in Litteris sanctis sunt penetranda & dissolvenda plurimum valet . „ Ex his sententiis istud sequitur argumentum : Illa disciplina perutilis est, quæ firmiter demonstrat credenda , quæ non sinit aliquid e dogmatibus detrahi , quæque ad omnia clare & faciliter explananda plurimum valet : atqui talis est Theologia scholastica ; namque secundum Clementem Alex. est demonstratio firma & stabilis rerum divinarum ; teste S. Basilio non sinit dogmatibus veritatem diripi ; plurimum inservit , inquit Augustinus tum ad penetranda quæ sacris continentur in Litteris , tum ad eadem enucleanda : igitur utilissima est.

His accedit auctoritas Synodi Constantiensis quæ inter alios VViclefi errores hanc damnat propositionem : *Collegia , Universitates , vana garrulitate introducta sunt .*

Secundo , *Ex rationibus .*

PRIMA sic deducitur . Theologia qua Christus , qua Apostoli & Patres usi sunt, perutilis censenda est : atqui Theologia scholastica & Christus , & Apostoli , & Patres quandoque saltem aliqualiter usi sunt : & probatur . Theologiam scholasticam eam vocamus quæ methodo quadam suas concinnat rationes & argumenta ad veritatem vel suadendam vel defendendam contra impugnantes : Christus autem non semel argumentatione urgebat Pharisæos , ut illos confunderet . Sic Luc. 13. insurgit contra Archisynagogum , qui eo quod sanasset mulierem die Sabbati obmurmurabat . Respondens enim ad illum Dominus , dixit : *Hypocritæ , unusquisque vestrum Sabbato non solvit bovem suum , & asinum a præsepio , & ducit adaquare ? hanc autem filiam Abrahæ quam alligavit satanas , ecce decem & octo annis non oportuit solvi a vinculo isto die Sabbati ? Et cum hæc diceret erubescebant omnes adversarii ejus .* Rursus Luc. 20. volens suam probare Divinitatem Judæis qui ipsum Davidis duntaxat filium & purum hominem esse credebant, dixit ad illos : *quomodo dicunt Christum filium esse David? & ipse David dicit in libro Psalmorum , Dixit Dominus Domino meo sede a dextris meis .* Paulus 1. Cor. 15. 13. ex resurrectione Christi nostram concludit resurrectionem. Simili modo Patres Theologia utuntur deductiva , tum ad explicanda mysteria , tum ad eadem contra Hæreticorum pravitatem defendenda ; licet igitur Theologiam argumentosam ad trutinam scholæ non habuerint , eandem tamen saltem quoad substantiam, perutilem esse senserunt : ergo , &c.

Secunda ratio hæc est . Theologia scholastica qualis nunc in scholis traditur, stylo presso & admodum methodico procedit ; hinc cito convincitur animus & concludit : sed talis Theologia ita utilis est , ut cito citius veritatis confundat inimicos , ipso teste Bucero , qui B. Thomæ Theologiam tantopere formidabat , ut dicere

cere soleret: *Tolle Thomam, & ego dissipabo Ecclesiam:* ergo, &c.

Tertia cæteris adjungitur. Illa disciplina perutilis est, quam ipsa Ecclesia plurimum commendat: atqui ipsa Ecclesia plurimum commendat Theologiam scholasticam; cujus rei argumentum est, quod voluerit ut Theologi scholastici audirentur in Conciliis suis ad dogmatum Fidei elucidationem, ut in Florentino, in Lateranensi in Lugdunensi, & potissimum in Tridentino; quod eosdem laurea Doctoratus donari censuerit; quod ut indultis & privilegiis Baccalaurei, aliique in gradibus scholæ constituti insignirentur, æquum duxerit; quod decreverit, ut inter scholasticos Doctores permulti, ut Divus Bonaventura, S. Thomas, quem ipsa nominavit Angelum scholæ, in albo Sanctorum exultans & lætabunda adscirentur: ergo, &c.

Solvuntur objectiones contra primam conclusionem militantes.

Objicies 1. Non opus est in nova lege Magistro qui doceat proximum; sed omnes ab ipso Deo edocentur: igitur Theologia, ne quidem pro toto Ecclesiæ corpore simpliciter & absolute necessaria est. Probatur antecedens ex promissione facta in veteri lege pro nova ad hoc momentum: sic enim legitur Isaiæ 54. 13. *Ponam universos filios tuos doctos a Domino:* rursus Jeremiæ, 31. 33. *Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam, & non docebit ultra vir proximum suum, & vir fratrem suum dicens: cognosce Dominum; omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum:* & iterum Joan. 6. 45. *Erunt omnes docibiles Dei.* Igitur nunc omnes ipsum Deum habent Magistrum, & edocentur ab eo.

Respondeo distinguendo antecedens. Omnes nunc edocentur interius a Deo, & exterius per Magistros, concedo: & ibi excluduntur Magistri, qui exterius auribus populi insonent, nego. Hoc ipsum patet ex Scriptura, quæ utique promittit Pastores, qui gregem selectis sanæ doctrinæ pascuis instruant & nutriant, dicente Domino Jeremiæ 3. 15. *Dabo vobis Pastores juxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina;* quam quidem promissionem adimplet Christus Dominus, Matth. 28.19. dicens Apostolis: *Euntes ergo docete omnes gentes.*

Ad primam probationem, distinguo: & Isaias ibi tantummodo designat gratiam Christi fore uberiorem, quatenus legem suam non in tabulis lapideis, sed magis in cordibus conscripserit, concedo: & excludit Magistros, nego. Quod hic sit genuinus Prophetæ sensus, patet ex ejus scopo; quippe qui probare intendat legem Evangelicam ad perfectam sanctitatem conducere; eandem legem habere pro Sacramentis non vacua elementa ut lex vetus, sed gratiis omnibus plena, immo exuberantia, juxta illud Joannis, cap. 1. *Lex per Moisen data est, gratia & veritas per Jesum Christum facta est.* Ad locum Jeremiæ eadem est responsio: quidam illum de gloria in Cœlo justis donanda interpretantur, & bene; ibi vir non docet proximum, omnes quippe Beati cuncta vident in Verbo. Ad auctoritatem B. Joannis similiter distinguo: omnes erunt docibiles Dei in Patria, concedo: in via, subdistinguo; hoc est illuminantur & instruuntur interius per gratiam, concedo: instruuntur per exclusionem omnimodam Magistri, nego. Norunt omnes Christiani nos edoceri interius: quot enim inspirationes ad bonum faciendum? quot illuminationes a Spiritu sancto prodeuntes? hinc Apostolus, Ephes. 4. 30. ait: *Nolite contristari Spiritum sanctum;* sed profecto Beatus Joannes non excludit Theologiam, quæ vias Domini in veritate docet; cum ipse fuerit teste Hieronymo, Magister Ecclesiarum Asiæ: Quinimmo, fides *ex auditu* inquit Apostolus: unde Rom. 10. 15. ait: *Quomodo audient sine prædicante? quomodo vero prædicabunt, nisi mittantur?*

Instabis: Fides sufficit ad Deum cognoscendum & amandum, immo & ad salutem, juxta illud Marci 16. 16. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit:* igitur & Theologia & Magistri inutiles sunt in nova lege. Confirmatur: multi utriusque sexus absque scientiarum ope ad summum sanctitatis gradum pervenerunt, quod & compertum se habuisse testatur Propheta dicens: *Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini,* Psal. 70. 16. ergo, &c.

Respondeo distinguendo antecedens. Fides proposita & explicata sufficit ad salutem, concedo: non proposita, neque explicata, nego. Quod fides debeat proponi & explicari, experientia comprobatur quotidianè; quandoquidem sunt Pseudo-Prophetæ & Doctores, quos Joannes Anti-

chri-

christos vocat, qui verbum Dei in astutia & ad circumventionem erroris adulterantur; porro ad Ecclesiam pertinet & proponere & explicare credenda, quod omisso Theologiæ adminiculo peragere non valet: Fideles plebeji fidem tectam habent. in Proceribus & Doctoribus Ecclesiæ; igitur Theologia est simpliciter necessaria pro toto Ecclesiæ corpore.

Ad Confirmationem, dico argumentum tantummodo probare Theologiam non esse absolute necessariam omnibus & singulis fidelibus, quod ultro fatemur; satius enim est pro multis absque inquisitione credere, quam cuncta scrupulose rimari: hinc Apostolus 2. ad Tim. 3. 7. quasdam feminas, de credendis rationes ullo absque fine luxuriando inquirentes, sic redarguit: *Semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes.*

Iterum instabis: Fides sufficienter in divinis explanatur Scripturis; non enim semel & Apostoli, & ipse Christus ad hanc provinciam adimplendam ratiociniis, argumentis & similitudinibus utuntur: Igitur ne quidem ad propositionem & defensionem credendorum necessaria est Theologia: tum quia Ecclesia fidem in symbolis proponit & explanat.

Respondeo distinguendo: Et ipsæ parabolæ, ipsaque tum Apostolorum, tum Christi argumenta pro fidei vel expositione, vel etiam defensione debent ultimate proponi, explicari & defendi ab Ecclesia, concedo; Et non debent neque proponi, neque ulterius defendi nego. Perversi homines divinas Scripturas in pravos sensus detorquere satagunt, quocirca adversus malignantes, & proponi & defendi debent juxta genuinum sensum; quod quidem Ecclesia ope Theologiæ mirum in modum facit, ut Christiani tutam habeant fidem.

Ad confirmationem fidenter dico opus esse Theologia, quæ ipsa utique symbola juxta mentem Ecclesiæ explicet. Et vero sua etiam Heterodoxi habent falsa & prava symbola, quibus incauti inducuntur in errorem. Quatuor fidei apparuere professiones, quibus Semi-Ariani suam malam de consubstantialitate fidem subtexere conabantur, quas ideo Hilarius Pictavorum Episcopus fidem temporum & politicam vocat. Theodorus Mopsuestenus suum pariter in lucem edidit fucatum symbolum, quo imbutus Nestorius contra Filii Dei incarnationem debacchatus est. Et sic de aliis hæreticis, qui ad fidem evacuandam omnia moliti sunt. Igitur necessaria est scientia in revelatione fundata, quæ cuncta fidei dogmata defendat adversus impugnantes.

Alia fit instantia: Saltem Traditio sacræ adjuncta Scripturæ plusquam sufficiens est ad fidem rite tenendam: igitur prorsus inutilis est Theologia.

Respondeo eodem modo quo supra, sic distinguendo: Et ipsa traditio ope Theologiæ tenetur, concedo: Et ad hoc non opus est Theologia, nego. Inter traditiones quædam sunt humanæ & fallibiles, quandoque etiam penitus falsæ, quædam vero divinæ & infallibiles; sed quænam sint istæ, ad Ecclesiam prævio examine definire spectat. Cæterum traditio quæ est fidei regula, habetur Patrum sententiis, quæ magnis continuisque fulciuntur Theologiæ argumentis, quibus sancti Doctores utuntur ad fidem defendendam, servandam & nutriendam.

Oppones 2. A Christo nato non indigemus veritatis inquisitione: igitur prorsus inutilis est Theologia deductiva. Probatur antecedens ex Tertulliano, qui lib. de præscriptione, c. 8. sic loquitur: *Nobis curiositate opus non est post Christum Jesum, nec inquisitione post Evangelium:* ergo, &c.

Respondeo distinguendo antecedens. A Christo nato non indigemus inquisitione ad nova dogmata adinvenienda, concedo: Ad tradita tum explicanda, tum defendenda, nego. Lex Christi perfecta censetur, & omnia quæ ad supremum sanctitatis apicem conducunt, præcontinet; hinc Christus expirando clamavit, *consummatum est*. Hoc ipsum innuit Apostolus, Hebr. 10. 14. ubi de eodem Christo Domino disserens, ait: *Una enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos.* Verum Theologia necessaria est ad fidei dogmata propugnanda, vel etiam enucleanda. Quod autem sensus Tertulliani sit, nova non esse exquirenda dogmata, patet ex his quæ subdit: *Cum credimus, nihil desideramus ultra credere, hæc enim prius credimus non esse quod ultra credere debeamus.* Ibi revincit Hæreticos, qui nova in dies dogmata inducere non erubescebant.

Urgebis: Theologia nihil addit supra fidem nisi rationem: sed non opus est ratione ad credendum: igitur nec Theologia: Confirmatur 1. quia ratio tollit meritum, juxta illud Gregorii Magni Hom. 26. in Evangelium: *Fides non habet meritum, ubi ratio humana præbet experimentum.* 2. Perfectius est simpliciter credere, quam inqui-

quirere. 3. Doctores inquirentes de omnibus rationem, ad vitam contemplativam, & perfectionem capescendam minus capaces esse censentur: ergo, &c.

Respondeo distinguendo: Theologia nihil addit supra fidem nisi rationem elevatam, concedo: nisi rationem nudam, & in se relictam, nego. Ratio nuda nihil potest ad credenda, quandoquidem captum excedunt humanum: at vero ratio elevata ad omnia utilis est: hoc ipsum declarat Augustinus his verbis: *Huic scientiæ attribuitur illud tantummodo quo fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur.*

Ad primam confirmationem, distinguo: ratio nuda, quæque est causa motiva assensus, concedo: ratio elevata, nego. Motivum assensus conclusionis Theologicæ non est sola ratio humana, qualis est in Hæreticis, qui divina in dolosa rationis humanæ statera appendunt; sed revelatio virtualis. Et vero, quare in isto ratiocinio: omnis homo est passibilis: sed Christus est homo; igitur in via fuit passibilis: huic assentior conclusioni: ergo Christus in via passibilis erat? Et ratio est, quia fide teneo Christum esse hominem. Gregorius loquitur de ratione nude sumpta & in se relicta; hæc enim fidem evacuat, ut non semel compertum est in multis, qui sibi, & non Deo loquenti, credunt.

Ad secundam confirmationem, respondeo etiam distinguendo: Perfectius est credere simpliciter quam inquirere, si fides sit proposita & clare explicata; si non sint impedimenta vel ex parte rationis propriæ, vel ex parte impugnantium, concedo: si non sit proposita, & explicata; si ratio humana adversus ipsam fidem recrudescit, nego. Cum igitur multa occurrunt ad credendum impedimenta, quis dubitat opus esse scientia, cujus fundamenta sine in montibus sanctis, hoc est, in articulis fidei modo ad revincendos Hæreticos, modo ad fidem astruendam? Igitur prius fides proponi debet, deinde explicari, postea defendi adversus impugnantes: sed & hæc absque Theologiæ auxilio recte fieri non possunt.

Respondeo 2. distinguendo. Perfectius est simpliciter credere quam inquirere rixandi prurigine concedo: quam inquirere ad suam vel proximi instructionem, nego. Solutio est D. Aug. qui l. de Doctrina christiana c. 31. sic loquitur: *Disputationis disciplina ad omnia genera quæstionum quæ in Litteris sanctis sunt penetranda & dissolvenda, plurimum valet, tantum ibi cavenda est libido rixandi.*

Ad tertiam confirmationem, dico istam propositionem, *Docti minorem habent contemplationem, quam simplices*, esse sexagesimam quartam propositionem Molinos, ab Innocentio undecimo in Bulla, *Cælestis Pastor*, & per Decretum Inquisitionis 28. Augusti ann. 1687. cum multis aliis proscriptam. Et vero, ubi major est cognitio, ibi & major amor, juxta illud tritum axioma, nihil amatum quin præcognitum. Cum igitur detur Theologis per studium cognoscere mysteria Dei, etiam datur eis, si gratiæ interiori obtemperent, proficere & crescere in amore divino, ut legitur de Athanasio, de Basilio, de Gregorio Magno, de Augustino, de D. Thoma & de cæteris Ecclesiæ sanctis Doctoribus.

Diluuntur objectiones contra secundam conclusionem.

Objicies 1. Eccli. 3. habetur: *Altiora te ne quæsieris*, nec mirum; Scrutator majestatis opprimetur a gloria: sed Theologia scholastica in scrutandis mysteriis tota occupatur: igitur inutilis.

Respondeo distinguendo majorem; altiora te ne quæsieris lumine solo naturali ductus, concedo: lumine fidei instructus, nego: qui sola ratione investigat mysteria, profecto aut cæcutit, aut errat: verum Theologia scholastica, non nuda, sed elevata per fidem ratione procedit; hinc & Ecclesiæ non modicum utilis est, quippe quæ explicet & defendat fidem contra impugnantes.

Oppones 2. Apostolus 1. Cor. 2. ait: *Sermo meus non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & veritatis, ut fides nostra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.* Igitur Theologia scholastica, quæ utitur humanæ sapientiæ verbis & subtilitatibus, prorsus inutilis est.

Respondeo distinguendo consequens: Et Theologia scholastica præter ratiocinium & sermonem methodicum addit revelationem, concedo: & non addit, nego. Cæterum Apostolus probare tantummodo intendit non opus fuisse, nascente Ecclesia, uti exquisitis & subtilibus argumentationibus, ne fidei propagatio sapientiæ humanæ, potius quam virtuti Christi tribueretur; verum potius necesse fuisse sermonem

sim-

simplicem, signis & portentis confirmatum adhibere ad ostensionem spiritus.

Instabis: idem Apostolus ad Col. 2. sic effatur: *Videte ne quis vos seducat per Philosophiam & inanem sapientiam secundum traditionem humanam*: sed Theologia scholastica Philosophia ut plurimum utitur, igitur Theologia quantumvis elevata rejicitur ab Apostolo.

Respondeo distinguendo minorem: Theologia utitur Philosophia, ut suas explicet & probet conclusiones, ut Hæreticorum superbiam contundat, & eorum detegat astutias & errores, concedo: ut decipiat, nego. Attamen si forte aliquem subtilioribus alicujus Theologi argumentationibus decipi contingat, per accidens est, & ratione operantis, qui ea abutitur. Porro Apostolus Philosophiam fallacem dumtaxat explodit, illam scilicet, quæ falsis hominum traditionibus innititur, unde dicit Aug. l. 9. de Trin. cap. 1. *De credendis, nulla infidelitate dubitemus; de intelligendis, nulla temeritate affirmemus: in illis auctoritas tenenda est: in his, unitas exquirenda.*

Objicies 3. Antiqui Patres adversantur Theologiæ scholasticæ: ergo &c. Probatur antecedens. Rejiciunt Philosophiam dialecticam, qua tamen perpetuo utitur Theologia scholastica: ergo & Theologiam: probatur antecedens. Tertull. *de Anima*, c. 3. vocat Philosophos Hæreticorum Patriarchas. c. 8. dicit argumenta Philosophiæ esse tormenta cruciandæ simplicitatis & suspendendæ veritatis. c. 23. Platonem nominat condimentarium hæreticorum. Et *de præscrip.* c. 7. Aristotelem miserum vocat, eo quod dialectica sua Hæreticis contra Ecclesiam arma suppeditaverit. D. Gregorius *Oratione 26.* graviter conqueritur, quod in Ecclesia sancta Dei irrepserint & subtilitates philosophicæ, & ipsius Aristotelis ars captiosa. Et alia ejusmodi, quæ vocat Ægypti plagas. Aug. Serm. 87. *de tempore*, Hieronymus in Psal. 104. similia proferunt. Denique Ambrosius in Psal. 118. sic loquitur: *Nihil nobis cum Philosophia, ne fidem nostram per elementa mundi traducat*; ergo, &c.

Respondeo, Philosophiam non rejici a Patribus, ut ex probationibus liquet; sed dumtaxat abusum: unde nego minorem; ad probationem distinguo: Patres abjiciunt Philosophiam fidei dominam, quæ sola & nuda ratione de mysteriis discurrit & judicat, dialecticam vanam & fallacem, concedo. Philosophiam ancillam fidei, & dialecticam elevatam, veritatis indagatricem, nego. Ista Philosophia solummodo utitur Theologia; a prima dumtaxat dialectica abhorrent Patres & sancti Doctores. Et vero vix nata religione, fides christiana Paganos, qui mysteria nostra irridebant, habuit hostes infensissimos: postea Hæreticos, qui ex officina Platonis, Aristotelis, & ex aliis Philosophorum academiis prodeuntes, Platonismum & Aristotelismum in religionem inducere sategerunt. Quod autem hic sit germanus Patrum sensus, patet ex Ambrosio, qui in loco mox in objectione laudato hæc subdit: *Arianos in perfidiam sic ruisse novimus, dum Christi generationem putant hujus sæculi usu colligendam.*

Rursus objicies. Theologia scholastica varias & prope infinitas instituit quæstiones inutiles, quæ nihil prosunt nisi ad subversionem legentium: quot enim oppositæ opiniones, quarum multæ a recto veritatis tramite non modicum recedere videntur? hinc in ipsis fidei dogmatibus dubia permulta: hinc confusio: hinc error & quandoque salutis desperatio: igitur eliminanda est ab Academiis Theologia scholastica tanquam inutilis, immo & tanquam nociva.

Respondeo distinguendo: Theologia scholastica multiplicat quæstiones ad majorem claritatem, concedo; ad legentium subversionem, nego. Enimvero fusior explicatio parit claritatem; unde si quidam ex variis quæstionibus magis implicentur, est per accidens, & defectu aut attentionis, aut intelligentiæ. Similiter si ex his oriatur vel dubium in fide, vel a veritate flagitiosus recessus, hoc profecto ex animi imbecillitate, & ut plurimum a cordis pravitate originem ducit. Cæterum, si sint qui in multiplicandis quæstionibus luxurientur; Magistrorum, nusquam vero Theologiæ scholasticæ in se spectatæ defectus est. Hinc totam materiam juvat verbis D. Bernardi concludere. *Non ignoro*, inquit, *quantum Ecclesiæ profuerint litterati sui, sive ad refellendos eos qui ex adverso sunt, sive ad simpices instruendos. Legi enim: quia tu repulisti scientiam, repellam te; legi, qui docti fuerint, fulgebunt sicut stellæ in perpetuas æternitates.* Serm. 36. in Cant.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Theologia secundum se spectata est simpliciter, & absolute necessaria pro Corpore Ecclesiæ.

Primo, quia teste Apostolo Eph. 4. ipse Christus quosdam dedit Doctores ad consummationem sanctorum, in opus ministerii ad ædificationem corporis sui mystici.

Secundo, quia ex Augustino l. 19. de Trin. c. 7. *Huic scientiæ attribuitur, illud quo fides saluberrimæ nutritur, defenditur, roboratur*.

Tertio, quia teste D. Thoma 1. p. q. 1. art. 1. præter disciplinas naturalis ordinis, alia superior quæ ad finem supernaturalem dirigat, requiritur, & est Theologia, quandoquidem divina innititur revelatione.

Synopsis solutionum ad objectiones.

Objicitur, Theologiam esse inutilem, 1. Quia Deus ipse juxta Prophetas omnem docet veritatem. 2. Quia fides ex se sola sufficit ad salutem, maxime si scripturas, si symbola & traditionem adjungamus. 3. Quia Theologia his omnibus solummodo addit rationem, scientias autem mere rationales ad salutem inutiles esse nemo non novit.

Ad primum respondetur, Deum interius docere per gratiam, Theologiam vero exterius per lectiones.

Ad secundum, dicimus fidem ad salutem sufficere, sed quæ debet & proponi & explicari; immo genuinus tum scripturarum, tum symbolorum, tum etiam traditionis sensus Theologia aperitur, & contra impugnantes defenditur.

Ad tertium, non est paritas; siquidem Theologia addit non quamcumque rationem, sed revelatam, unde Fideles fidem habent tectam in Doctoribus Ecclesiæ.

Ex his sequitur Theologiam scholasticam utilissimam esse; quippe quæ clara methodo explicet & defendat mysteria; scholasticam disciplinam fallacem Patres censorio perstringunt stylo, nusquam vero eam quæ divina innititur revelatione.

ARTICULUS SECUNDUS.

De objecto Theologiæ.

Quærimus impræsentiarum quodnam sit Theologiæ objectum? ad cujus resolutionem operæ pretium est annotare triplex distingui objectum, videlicet materiale, formale quod, & formale sub quo: materiale, est res ipsa de qua tractatur; formale quod, est ratio quæ in rebus attingitur & consideratur; formale sub quo est medium quo aliquid cognoscitur: quæ quidem omnia possunt illustrari exemplo objecti potentiæ visivæ: objectum oculi materiale, est res omnis sensibilis: formale quod, dicimus esse coloratum, id enim quod attingit oculus est color; ita ut si res non subesset colori, nec utique illam posset videre: medium, quo illam intuetur, est lumen solis, quo sublato, res quantumvis colorata fugit oculi aciem. De illo triplici objecto movemus quæstionem, unde sit.

CONCLUSIO PRIMA.

Objectum materiale Theologiæ est quodcumque revelatum.

Probatur isto raticinio.

Objectum materiale illud censetur de quo tractat aliqua facultas & multa demonstrat: atqui Theologia agit de rebus revelatis; puta de Deo uno & Attributis, de Trinitate, de Gratia, de Sacramentis, & multa de ejusmodi rebus demonstrat. Enimvero de Deo demonstrat esse actum purum, esse bonum, immensum, trinum in Personis, & sic proportione servata de cæteris aliis revelatis: igitur omne revelatum est objectum materiale Theologiæ.

CONCLUSIO SECUNDA.

Objectum formale quod Theologiæ, est Deus sub ratione Deitatis & ultimi finis.

Probatur ratione.

Objectum formale quod, est ratio quæ consideratur in rebus ab aliqua disciplina: sed id quod Theologia in rebus revelatis respicit, est Deus sub ratione Deitatis, Deus ut est alpha & omega, principium & finis. Enimvero quæ contemplatur vel sunt Deus ipse, vel Deus ut beatitudo & finis ultimus, ad quem & Angeli, & homines referuntur, vel media quibus ad talem finem pervenitur, nem-

pe

pe Gratia, Virtutes, Sacramenta, actus humani: igitur Deus sub ratione Deitatis & ut est principium & finis recte assignatur, & dicitur objectum formale quod Theologiæ. Hoc ipsum innuit S. Thomas hic 1. p. q. 1. art. 7. his verbis: *Cum omnia quæ tractantur in sacra Doctrina considerentur sub ratione deitatis per revelationem cognoscibilis, Deus illius est subjectum.*

CONCLUSIO TERTIA.

Objectum formale sub quo Theologiæ, est revelatio virtualis.

Probatur a priori.

OBJECTUM formale sub quo est medium quo disciplina aliqua suum attingit objectum formale quod; *v. g.* Solis lumen respectu oculi corporis: atqui medium quo utitur Theologia ut suum attingat objectum formale est revelatio virtualis: igitur ejusmodi revelatio est objectum formale sub quo Theologiæ; major patet, probatur minor: revelatio virtualis est discursus fundatus in aliquo fidei articulo: sed Theologia tractat de rebus divinis per discursum in fide fundatum; omnis quippe demonstratio Theologica aliquam habet præmissam de fide, ergo, &c.

Proponuntur objectiones adversus secundam conclusionem militantes, & solvuntur.

Objicies 1. D. Thomas non semel dicit Deum non esse objectum formale Theologiæ, ut in prologo sent. art. 4. ibi enim ens divinum per inspirationem cognoscibile pro objecto assignat: ergo, &c.

Respondeo 1. Contrarium patere ex loco sancti Doctoris in probatione adducto. 2. D. Thomam loqui de objecto fidei, quod magis per revelationem & inspirationem cognoscitur, quam per discursum.

Oppones 2. Scientia suum debet cognoscere objectum: sed Theologus, quid sit Deus, prorsus ignorat; quinimmo ipsos Beatos latet infinitas, latet omnipotentia, &c. Igitur Deus sub ratione Deitatis non est objectum formale Theologiæ.

Respondeo distinguendo majorem. Scientia naturalis suum debet cognoscere objectum, concedo: scientia in revelatione fundata, subdistinguo; debet cognoscere vel mediate, vel immediate, concedo: immediate semper, nego. Scientia naturalis est ejusdem cum suo objecto ordinis, unde illud per suum innatum lumen cognoscit: at vero Theologia habet objectum supernaturale, excedens omnem creaturæ captum, unde indiget revelatione, ut illud attingat, & hoc in præsenti statu sufficit: quid plura? ipsum etiam immediate contemplatur in patria, ubi lumine gloriæ dirigitur.

Ad confirmationem, distinguo. Multa ipsos latent Beatos, & hæc non sunt beatitudini & scientiæ matutinæ essentialia, concedo: & sunt essentialia, nego. Varia distinguuntur in Deo; nempe natura, personæ, attributa, & hæc omnia vident Beati: alia sunt libera eaque secreta; & ista Beatos latere non implicat: possunt tamen illa eadem, si Deus vellet, cognoscere. Denique Beati vident infinitatem & omnipotentiam Dei, nusquam vero utriusque attributi quantitatem virtualem, alias Deum comprehenderet creatura: igitur Sancti cognoscunt Deum esse & infinitum & omnipotentem, sciunt multa a Deo patrari posse majora: sed non omnia possibilia intuentur; ista quippe cognitio est comprehensiva, unde soli Deo competit.

Objicitur de novo. Nulla scientia probat sui objecti existentiam, sed supponit illud: atqui tamen Theologia probat Dei existentiam: igitur Deus sub ratione deitatis non est objectum formale Theologiæ.

Respondeo distinguendo. Nulla scientia probat sui objecti existentiam a priori, concedo: a posteriori & per effectus, nego; & sic distincta minore, nego consequentiam: demonstratio a priori est per causam rei; a posteriori vero, per effectus qui denotant causam. Scientia quidem non probat suum objectum a priori, quia scientiæ supponitur & est ante eam: sed nihil prohibet quin illud ex abundantia, & ad majorem claritatem, per effectus delineet, & hoc modo Dei existentiam probat Theologia. Sic respondet ad argumentum *D. Thomas* hic q. 1. art. 7. his verbis: „ Ad primum ergo dicendum, „ quod licet de Deo non possimus scire „ quid est; utimur tamen ejus effectu in „ hac doctrina, vel naturæ, vel gratiæ, „ loco definitionis ad ea, quæ de Deo in „ hac doctrina considerantur, sicut & in „ aliquibus scientiis Philosophicis demon„ stratur aliquid de causa per effectum; „ accipiendo effectum loco definitionis „ causæ.

Insta-

Instabis: Ad Metaphysicam spectat probare existentiam Dei per effectus: igitur hoc ipsum non pertinet ad Theologiam.

Respondeo distinguendo antecedens. Ad Metaphysicam spectat probare existentiam Dei ratione nuda, concedo: ratione elevata, nego. Deus ut Auctor naturæ, est objectum Metaphysicæ quæ ejus probat existentiam rationibus a lumine naturali prodeuntibus. Deus vero ut Auctor gratiæ & finis noster ultimus, est objectum Theologiæ: unde non est par ratio; ultro tamen fatemur per Theologiam probari a posteriori existentiam Creatoris; sed divina revelatione procedit, quatenus per revelationem Theologus scit creaturas a Deo ut a primo motore tum in esse, tum in operari pendere, & sic necessariam cum ipso habere connexionem, adeoque & illum indigitare compertum habet. Solutio colligitur ex *D. Thoma* qui hic q. 1, art. 1. hoc modo solvit difficultatem: „ Eandem conclusionem demonstrat Astrologus & Naturalis; puta quod „ terra est rotunda: sed Astrologus per „ medium Mathematicum, idest, a materia abstractum; Naturalis autem per „ medium circa materiam consideratum. „ Unde nihil prohibet de iisdem rebus de „ quibus disciplinæ Philosophicæ tractant, „ secundum quod sunt cognoscibilia lumine naturalis rationis, etiam aliam scientiam tractare, secundum quod cognoscuntur lumine divinæ revelationis.

Objicies 4. Theologia tractat de multis quæ non sunt Deus; puta, de gratia, de virtutibus, immo & de historiis Regum. Igitur Deus solus non est objectum Theologiæ.

Respondeo 1. Prædicta pertinere ad objectum materiale Theologiæ: hic autem agimus de objecto formali. Respondeo 2. distinguendo: allata non sunt Deus, sed referuntur ad Deum, concedo: & non referuntur, nego. Omnes creaturæ respiciunt Deum & ut principium a quo fluunt, & ut finem, ad quem vel tendunt, ut homines, vel conducunt, ut gratia, lex, virtus: etiam Regum historiæ, eatenus ad Deum habent relationem, quatenus ejus demonstrant, vel omnipotentiam, vel bonitatem: immo & ipsa peccata justitiam indigitant, & sub ipso respectu de eis discurrit Theologia. Respondeo 3. Argumentum probare dumtaxat Deum solum non esse objectum quidem adæquatum sacræ Doctrinæ, cum de aliis pluribus pertractet. *D. Thomas*, hic q. 1. art. 7. occurrit difficultati propositæ his verbis: *Ad secundum dicendum quod omnia alia quæ determinantur in sacra Doctrina, comprehenduntur sub Deo, non ut partes, vel species, vel accidentia, sed ut ordinantur æqualiter ad ipsum.*

SYNOPSIS PROBATIONUM.

De diverso Theologiæ objecto.

PRIMO, Objectum materiale Theologiæ, est quodcumque revelatum, quandoquidem ista scientia multa demonstrat de rebus ut divinæ subsunt revelationi.

Secundo, Objectum formale quod, est Deus sub ratione deitatis & finis ultimi; quia Theologus cuncta considerat vel in Deo, vel per ordinem ad Deum ut gratiæ Auctorem.

Tertio, Objectum formale sub quo, est revelatio virtualis: & vero, ejusmodi revelatio est medium & lumen quo cuncta intuetur Theologia.

SYNOPSIS SOLUTIONUM.

AD DIFFICULTATES.

PRIMO, Creaturæ non sunt quidem Deus ipse, sed ad eum relationem habent, immo & ipsa peccata non præcise ut mala; sed ut justæ vindictæ objecta, unde de his omnibus pertractat Theologia.

Secundo, Utique a Metaphysica consideratur Deus, sed ut Auctor naturæ & lumine rationis, nusquam vero ut Auctor gratiæ & per revelationem, unde objectum formale Theologiæ distinguitur ab objecto formali Metaphysicæ.

Tertio, Non implicat Theologiam suum probare objectum a posteriori & per effectus.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum Theologia sit scientia, & qualis?

ILLAM disciplinam dicimus scientiam, quæ est cognitio rei certa & evidens per causas; illam asserimus unam, quæ de cunctis tractat sub eadem ratione, & idem habet in omnibus suis conclusionibus motivum: illam denique vocamus supernaturalem, extrinsece quidem, si versetur circa objectum supernaturale; intrinsece

sece vero, si motivo supernaturali tendat in objectum. Quibus prælibatis quæstio triplex solvenda occurrit de Theologia. 1. An sit scientia? 2. An una & eadem in omnibus suis partibus scientia? 3. An scientia supernaturalis & qualis? Pro quorum resolutione sit

CONCLUSIO PRIMA.

Theologia est vere Scientia.

Probatur multipliciter.

Primo, EX Scriptura sacra. Oseæ, 4. 6. habetur: *Quia tu repulisti scientiam, repellam te, ne Sacerdotio fungaris*. Ibi profecto agitur de Theologia viatorum, qualis debet esse in Sacerdotibus, quibus ex officio incumbit explicare fidem populis, & eandem contra impugnantes defendere: igitur ex Scriptura liquet Theologiam esse scientiam.

Secundo, Ex Patribus. Dionysius Alex. l. 2. Strom. c. 7. eidem suffragatur veritati, dicens: *Discite in terris, quod scientia perseverat in Cœlis*. Clemens Alexandrinus Theologiam sic definit: Demonstratio firma & stabilis eorum quæ per fidem accepimus. His omnibus accedit B. Augustinus, qui l. 14. de Trin. c. 1. ait: *Huic scientiæ attribuitur illud tantummodo quo fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur*.

Tertio, Ex ratione. Scientia est cognitio certa & evidens de aliquo: atqui Theologia talis est: igitur est scientia. Probatur minor, 1. quidem Theologia, ut ipsum sonat nomen, est sermo & cognitio de Deo. 2. Est cognitio certa, quippe quæ articulis fidei, quibus non potest subesse falsum, nitatur. 3. Est etiam evidens: & vero licet principia sua sunt obscura, supposita tamen fide hanc ex præmissis rite dispositis, clare & evidenter eruit conclusionem. v. g. In ista demonstratione: omnis homo constat anima rationali & corpore: sed Christus est homo: posita ista minore de fide, evidenter concludit Theologus: ergo Christus constat anima rationali & corpore.

CONCLUSIO SECUNDA.

Theologia, qualis traditur in scholis, est una specie atoma scientia: hoc est, Theologia positiva, scholastica, & moralis unicum scientiæ habitum constituunt.

PROBATUR ex *D. Thoma* " hic art. 3. " primo quidem in argumento sed contra " sacra Scriptura, inquit, de ea loquitur sicut de una scientia: dicitur " enim sap. 10. *Dedit illi scientiam Sanctorum*. " Deinde vero in corpore articuli sic discurrit S. Doctor. " Dicendum sacram Doctrinam unam scientiam " esse: est enim unitas potentiæ & habitus consideranda secundum objectum, " non quidem materialiter, sed secundum rationem formalem objecti: puta " homo, asinus & lapis conveniunt in " una formali ratione colorati, quod est " objectum visus. Quia igitur sacra Scriptura aliqua secundum quod sunt divinitus revelata (secundum quod dictum " est) omnia quæcumque sunt divinitus " revelabilia, communicant in una ratione formali objecti hujus scientiæ: & " adeo comprehenduntur sub sacra Doctrina, sicut sub scientia una. " Ex his tres exsurgunt D. Thomæ rationes quibus luculentissime ostendimus Theologiam esse unum & simplicem habitum.

Prima sic deduci potest. Habitus Theologiæ non est aggregatum per accidens, quod ex variis, multisque entibus completis coalescit, siquidem ex D. Thoma una dicitur scientia: sed potius est ens per se, habet enim idem objectum formale in omnibus suis partibus: atqui foret aggregatum per accidens, nempe ex Theologia scholastica, positiva, morali, poetica, si partes istæ diversos constituerent habitus: igitur Theologia est una specie atoma scientia.

Secunda. Illa scientia est una, quæ habet in omnibus quæ pertractat idem objectum formale quod, idem objectum formale quo, seu medium quo suas eruit conclusiones: atqui sic se habet Theologia, ergo, &c. Major patet; habitus enim non distinguuntur nec multiplicantur, nisi penes distinctionem objectorum formalium, & penes diversam rationem, sub qua illa attingunt. Probatur igitur minor: quæcumque Theologia tractat, vel est Deus ipse, vel ordinantur ad Deum ut ul-

ut ultimum finem, non alio motivo discurrit de Mysteriis, de Gratia, de Legibus, de actibus Humanis: hæc omnia sub lumine divinæ revelationis inspicit, ergo, &c.

Tertia, eaque etiam Angelica. Unus & idem indivisibilis habitus multa alias in se disparata potest attingere; igitur non implicat quin idem Theologiæ habitus circa Deum incarnatum, circa actus Humanos, & Sacramenta, aliaque ejusmodi versetur. Probatur antecedens, in quo aliqua posset reperiri difficultas, variis inconcussisque exemplis, 1. Una & eadem potentia intellectiva realiter indivisibilis, potest se extendere ad multa, eaque diversa intelligibilia, tametsi unum sit alio intellectu difficilius. 2. Eadem potentia visiva corporea ad omnia colorata pertingit. 3. Unus habitus infusus ad plura contenta intra suum objectum, puta eadem fides ad omnia credibilia, licet distinctæ sint in diversis articulis difficultates. 4. Eadem charitas ad omnia amabilia, quamvis difficilius sit diligere inimicum quam amicum. 5. Eadem prudentia ad omnia, licet quantumvis in diversis materiis novæ occurrant difficultates superandæ. Quidni igitur eadem & indivisibilis Theologiæ scientia se extendet ad omnes conclusiones intra sui objecti specificativi sphæram contentas?

CONCLUSIO TERTIA.

Theologia est scientia nedum extrinsece, sed & intrinsece supernaturalis: Ita docet modernus Scriptor Thomista Contensonius, dissert. 1. de Deo uno c. 2. speculatione 3.

Probatur multipliciter.

Primo. EX Scriptura sacra, Sap. 10. legitur: *Dedit illis scientiam Sanctorum*, quæ verba recte intelligi possunt de Theologia qualis traditur in scholis. Enimvero de eadem loqui videtur *Hieronymus Epist.* 155. " Quid hac, inquit, " voluptate jucundius? qui cibi, quæ " mella sunt dulciora quam Dei scire " prudentiam, & in abscondita ejus intrare, & sensum Creatoris inspicere, " & sermones Domini Dei tui, qui ab " ejusmodi sapientibus deridentur, plenos docere sapientia spiritali? " Quibus sententiis delineat S. Doctor scientiam, quæ Dei secreta propalat, quæ scit prudentiam & mysteria, quæ sapientiam docet plurimos; quæ quidem dotes conveniunt Theologiæ nostræ: hanc quippe D. Thomas hic q. 1. vocat Doctrinam sacram & inspiratam doctrinam quæ lumine, virtute & extensione cæteras scientias in immensum excedit, ergo, &c.

Secundo ex ratione. Illa scientia est non solum radicaliter, sed & formaliter supernaturalis, cujus principia, objectum formale & modus tendendi in objectum, sunt supernaturalia; quæ subordinatur scientiæ Beatorum, & est ejusdem cum illa ordinis, quæ nobilitate & certitudine omnes scientias naturales longe superat: atqui res sic se habet: igitur Theologia est formaliter & intrinsece supernaturalis. Major patet: probatur minor quoad singulas partes. Primo quidem Theologiæ principia esse supernaturalia nemo non videt, cum sint Fidei articuli: objectum vero ejus formale quod, est Deus in se spectatus; formale sub quo, revelatio virtualis, quæ omnia ordinem naturæ transcendunt. Omnes ultro fatentur Theologiam subordinari scientiæ Beatorum, cum sua per fidem ab ea mutuetur principia, cum idem objectum habeat, quod hac brevi sententia concludit Dionysius Alex. *Discite in terris quod scientia perseverat in Cælis*. Denique cæteris Disciplinis tum nobilitate, tum certitudine supereminet, quandoquidem fundatur in revelatione divina, cui non potest subesse falsum: ergo, &c.

Tertio, Ex locis e quibus suas eruit conclusiones: Scientia quæ suas deducit conclusiones ex Scriptura sacra, ex traditione divina, ex decretis summorum Pontificum, ex definitione Conciliorum & sententiis Patrum, est intrinsece supernaturalis quandoquidem caussam habet supernaturalem: atqui Theologia Christiana suas ex his omnibus momentis deducit conclusiones: ergo, &c.

Loci Theologici decem numerantur. Primus, est Scriptura sacra quæ continet verbum Dei in utroque Testamento expressum per Scriptores canonicos, qui teste D. Petro, loquuti sunt a Deo inspirati. Secundus, est Traditio, quæ utique verbum Dei refert, non quidem scriptum, sed ab ore Christi per Apostolos, per Discipulos & Ecclesiæ Patres atque Doctores usque ad nos servatum & transmissum. Tertius, est Ecclesia, quæ defini-

finitur Congregatio Fidelium in Spiritu sancto sub uno invisibili capite Christo in Cœlis, sub ejus vero in terris visibili Vicario, summo Pontifice adunatorum. Quartus, est summus Pontifex, loquens ex cathedra ut supremus controversiarum Fidei Judex. Quintus, est Concilium Oecumenicum, vel etiam Nationale, quinimmo & Provinciale approbatum. Sextus, est consensus Patrum, eorum quippe sententiæ ad concludendum Theologis primum inserviunt.

Sex istis, quatuor alii adjunguntur: videlicet consensus Theologorum, his enim utitur Ecclesia in Conciliis, tum ad veritates Fidei explicandas, tum ad easdem contra proterviam Hæreticorum defendendas. Sequitur auctoritas Philosophorum, namque Theologia veluti sapientia & Regina cæteras disciplinas vocat ad arcem, ut ei tanquam ancillæ ad probandam, vel etiam propugnandam fidem famulentur. Nonus, est ipsa ratio; est enim primæ veritatis radius purissimus, quo dilucidantur quæstiones Dogmaticæ. Decimus, est Historia tum sacra, tum etiam profana, ista usus est Paulus apud Athenienses, ut legitur Actuum 17. ad probandam Dei veri existentiam. *Præteriens enim*, inquit, *inveni & aram in qua scriptum erat ignoto Deo: quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis. Deus, qui fecit mundum & omnia quæ in eo sunt, hic Cœli & Terræ cum sit Dominus, non in manufactis Templis habitat.... In ipso enim vivimus, movemur & sumus: sicut & quidam vestrorum Poetarum dixerunt: ipsius & genus sumus.* Quod quidem argumentum maxime ponderat: sic enim testimonium ex inimicis nostris pro Fide defendenda habemus.

Solvuntur objectiones quæ possunt fieri contra primam conclusionem, in qua dicimus Theologiam esse scientiam.

Objicies 1. D. Thomas in 3. Dist. 33. art. 2. quæstiuncula 4. sic loquitur: *Si esset aliqua scientia, quæ non posset reduci ad principia naturaliter cognita, non esset ejusdem speciei cum aliis scientiis, nec univoce scientia diceretur*; igitur Theologia non est scientia: probatur consequentia. Si foret scientia, cum cæteris aliis scientiis & disciplinis univoce conveniret: atqui univoce non convenit, quandoquidem principia Theologiæ non reducuntur ad principia naturaliter cognita, ergo, &c.

Respondeo negando consequentiam: ad probationem distinguo minorem. Theologia non convenit cum aliis scientiis in ratione talis scientiæ, concedo: in ratione scientiæ ut sic, nego. Duo sunt in Theologia consideranda: id quod est commune, & id quod est particulare. Modus procedendi a præmissis debite dispositis ad conclusionem, est ratio specifica scientiæ cujuscumque; hoc ipsum habet Theologia cum cæteris disciplinis commune: principia vero sunt articuli Fidei, & per hoc ab eis distinguitur; eodem igitur prope modo est scientia, quo Geometria & Musica ad Arithmeticam comparatæ scientiæ dicuntur, maxime si consideretur penes modum quo procedit; quandoquidem concludit sicut aliæ disciplinæ, suppositis nimirum præmissis. D. Thomas indigitare solum intendit Theologiam cæteris scientiis supereminere, quod ultro fatemur, & verissimum est.

Oppones 2. Scientia procedit ex principiis per se notis: atqui Theologia non procedit ex principiis per se notis; quinimmo, procedit ex obscuris, nec ullam evidentiam habet: igitur absolute deficit a ratione scientiæ, cujus summa dos est evidentia.

Respondeo distinguendo. Scientia naturalis procedit ex principiis per se notis, concedo: scientia supernaturalis, subdistinguo; subalternans & in statu perfecto habita, concedo; subalternata, & in statu imperfecto sita, nego. Unde concessa minore, nego consequentiam. Scientia naturalis procedit ex principiis sibi innatis, adeoque & per se notis: Item & omnis scientia subalternans & superior quæ est in statu perfecto: at vero Theologia, qualis traditur in scholis, sua mutuatur a fide principia, unde est radicaliter obscura, maxime vero quia est hic in statu imperfecto & scientiæ Beatorum subalternata: Porro Theologia patriæ est evidentissima, quandoquidem lumine gloriæ tota innititur.

Ad id vero quod dicitur Theologiam non habere evidentiam, distinguo, radicalem, concedo: formalem & immediatam, nego. Duplex distinguenda est evidentia, una radicalis quæ petitur ex principiis, alia formalis quæ ex modo procedendi a præmissis bene dispositis ad conclusionem exsurgit. Primam quidem non habet Theologia, recte vero secundam, supposita enim aliqua de Fide præmissa, certo,

certo, infallibiliter, & evidenter concludit Theologus: Porro evidentia formalis est scientifica, & ea quæ scientiæ proprietas nuncupatur.

Rursus instabis. Scientia quæ est de singularibus, nullam habet evidentiam; quandoquidem singularia sunt contingentia: atqui Theologia est de singularibus, quippe quæ tractet de actibus humanis, tum Patriarcharum, & Prophetarum, tum Apostolorum, & aliorum multorum, ergo, &c.

Respondeo distinguendo majorem. Si scientia lumine solius rationis procedat, concedo: si lumine divinæ revelationis utatur, nego, & sic distincta minore, nego consequentiam. Porro Theologia tractat de singularibus, quatenus divinæ subsunt revelationi, a qua & certitudinem sortitur; & hac supposita evidentiam in suis habet conclusionibus; sola igitur scientia naturalis non est de singularibus, cum enim sint contingentia, & ipsa lumine tantummodo naturali, cui potest subesse falsum, ducatur, non potest habere evidentiam, saltem sufficientem ad veram scientiam, cujus objectum debet ita esse certum & evidens, ut non possit, inquit D. Thomas; aliter atque aliter se habere.

Urgebis adhuc. Theologia, qualis traditur in scholis, est Theologia scientiæ Beatorum subalternata: sed scientia subalternata a subalternante sejuncta, non est scientia; quandoquidem caret certitudine & evidentia, hinc Musica in eo *v. gr.* qui Arithmeticam ignorat, non est nisi ad summum opinio, ergo &c. Confirmatur: in Theologia circa eandem conclusionem diversæ sæpius circumferuntur sententiæ & opiniones, quod quidem argumentum est Theologiam nostram ad scientiæ gradum non pertingere.

Respondeo concessa majore, distinguendo minorem; scientia naturalis subalternata non est vere scientia, si sit a subalternante sejuncta, concedo; tunc enim sua non cohærent principia, sed fide dumtaxat humana fulcitur: scientia subalternata supernaturalis & in revelatione fundata nego; invariabilis enim manet in suis principiis, quæ si bene applicentur, & certitudinem & evidentiam assequitur. Jam patet disparitas ad Musicam quæ profecto in absentia Arithmeticæ non est scientia, quia tunc fide solummodo humana innititur.

Ad confirmationem distinguo: In Theologia variæ circumferuntur sententiæ, circa modum explicandi dogma, concedo: circa ipsum dogma, nego. Theologi Catholici in dogmate circa Fidem conveniunt; omnes ultro fatentur esse unum Deum, Filium Dei assumpsisse carnem, ut nostram salutem operaretur, & discrepant dumtaxat in modo explicandi dogmata; sunt diversæ circa gratiæ efficaciam & prædestinationem Sanctorum lectiones: utrum enim illa sit efficax per se vel per consensum voluntatis? utrum ista fiat ante vel post prævisa merita? disputant Theologi. Istæ discrepantiæ non sunt nisi ad summum accidentales.

Nova fit instantia: Atqui opiniones nedum circa explicanda dogmata, verum etiam penes ipsa dogmata non semel in Theologia habentur & circumferuntur; ergo nulla solutio: probatur antecedens. Quando Theologus scientiam habet de una conclusione, opinionem vero de altera: ergo, &c.

Respondeo 1. Negando absolute antecedens. Cum enim in dogmatibus; Theologus fide dirigatur; nusquam opinionem circa ea patitur; quamobrem opinio est penes modum explicandi Mysteria: sed dato & non concesso opinionem esse etiam de dogmatibus, respondeo distinguendo; est opinio circa unam conclusionem dogmaticam per accidens & defectu Theologi, concedo: per se & defectu scientiæ, nego. Theologia innititur revelatione divina, & fide ducta a præmissis procedit ad conclusionem; quæ si male infératur, est defectu Theologi, qui sua inordinate applicat principia. Cæterum non est inconveniens scientiam & opinionem de diversis rebus in eodem reperiri subjecto: verum objectio non habet hic locum, quia de duobus disparatis conclusionibus procedit.

Rursus instabis: Theologia in omni conclusione caret evidentia formali: igitur in omnibus & per omnia est opinio. Probatur antecedens. Ut scientia habeat evidentiam formalem & certitudinem, debet esse cognitio rei per causam: atqui Deus, de quo specialiter tractat Theologia, non habet causam; ergo, &c.

Respondeo negando antecedens: Ad probationem concessa majore, distinguo minorem. Deus non habet causam rei, concedo: causam cognitionis, nego: Duplex est causa, una scilicet rei; cognitionis altera:

tera : prima est per dependentiam effectus in esse & operari, quatenus producta est cum antea non esset : altera est per dependentiam intellectus, qui effectus intueri postulat ut cognoscat causam. Deus non habet causam rei, si quidem ipse est a quo omnia : potest tamen habere causam cognitionis, idest cognosci per effectus. Revelatio est causa cognitionis Dei, quatenus per eam nobis innotescit quid sit Deus, tum in se, tum in suis Attributis : Creaturæ sunt utique causæ cognitionis Dei, cum enim essentialiter ab eo pendeant, ab effectibus gradum ad cognoscendam causam læti facimus ; igitur Theologia est cognitio Dei in hoc sensu per causas, adeoque habet certitudinem de suo objecto, immo & evidentiam, si non radicalem, saltem formalem & scientificam.

Diluuntur objectiones contra secundam conclusionem, in qua diximus Theologiam esse unum & simplicem scientiæ habitum.

Objicies 1. Theologia tractat de diversis : igitur non est unus, & indivisibilis scientiæ habitus.

Respondeo distinguendo. Tractat de diversis materialiter, concedo : de diversis formaliter, nego. Theologia tractat quidem de diversis & disparatis rebus, puta de Deo, de Angelis, de homine ; sed sub eadem ratione formali, quatenus nimirum vel sunt ipse Deus, vel ad eum referuntur, & hoc divinæ revelationis medio : Porro scientia specificatur ab objecto formali, similiter diversificatur : cum igitur sit unum & idem in his quæ pertractat Theologia, sequitur unam esse scientiam.

Instabis : Ubi sunt diversæ difficultates superandæ, ibi sunt necessario diversi habitus : atqui in Theologia diversæ sunt difficultates superandæ, quædam scilicet circa Dei voluntatem, quædam circa creationem, gravissimæ circa gratiam, ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Ubi sunt diversæ difficultates essentiales superandæ, ibi requiruntur diversi scientiarum habitus, concedo : ubi sunt diversæ tantum accidentales, nego ; & sic distincta minore, nego consequentiam. Difficultates essentiales ex diversis objectis formalibus promanant, quia scientiæ neque constituuntur, neque consequenter multiplicantur, nisi penes diversitatem ejusmodi objectorum ; cum autem idem sit pro omnibus Theologiæ partibus objectum formale quod, & formale sub quo, sequitur esse formaliter unam & indivisibilem scientiam : unde si quæ occurrant difficultates superandæ, sunt tantummodo accidentales, & materialiter diversæ : dico accidentales, quia defectu penetrationis, vel etiam mentis solertiæ adoriuntur, nusquam vero defectu scientiæ.

Adhuc instabis : Tametsi Theologia omnia sub divinæ revelationis lumine conspiciat, non inde sequitur eam esse unum & simplicem habitum : ergo, &c. Probatur antecedens. Adamus infusione omnes habuit scientias, quæ tamen in ipso diversos constituebant habitus : igitur licet Theologia, res omnes divina revelatione discutiat, nihilominus ex diversis coalescit habitibus.

Respondeo negando antecedens : ad probationem, nego paritatem. Ratio disparitatis in eo maxime sita est, quod infusio scientiarum in Adamo se teneat ex parte tantum causæ efficientis, scientias in anima primi hominis producentis, minime vero ex parte causæ formalis : non enim eis utendo Adamus assentiebatur conclusioni propter revelationem, sed propter motivum mere naturale, quandoquidem lumine innato eorum comprehendebat objecta. Theologus vero assentitur conclusioni propter revelationem, quia agit de rebus captum humanum longe superantibus : sed non una est disparitas ; altera hæc est ; habitus specificatur ab objecto formali : cum autem scientiæ in animam Adami infusæ diversa haberent objecta formalia, diversos utique constituebant habitus : at vero Theologia, ut non semel diximus, idem habet objectum formale quod ; igitur est in se unus & simplex habitus.

Urgebis iterum. Eodem modo se habet lumen divinæ revelationis ad Theologiam, sicut ratio ad scientias naturales ; nam & in his omnibus est assensus motivum : atqui hoc non obstante, scientiæ naturales sunt diversi habitus : igitur & diversi admittendi sunt in Theologia.

Respondeo distinguendo. Eodem modo se habet lumen divinæ revelationis ad Theologiam, sicut ratio connotans objectum formale se habet ad scientias naturales, concedo : ut non connotans, nego : unde similiter distinguo minorem : non obstante quod

quod lumen naturale in cunctis reperiatur scientiis, ipsæ scientiæ sunt inter se diversæ, quia illud lumen est motivum assensus, connotando objectum earum formale, concedo: non connotando, nego minorem & consequentiam. Præ oculis igitur semper habendum est scientiam non specificari præcise a lumine a quo procedit: sed a tendentia in objectum formale: unde lumen tum naturale, tum supernaturale non est assensus motivum, nisi quatenus connotat objectum formale, quod cum sit diversum in diversis disciplinis, diversos sane producit habitus: eadem & consimili ratione Mathematicæ scientiæ, ut Geometria, Musica, & Arithmetica, licet cuncta cum abstractione materia sensibili & singulari attingant; sunt tamen diversæ formaliter scientiæ, eo quod diversa habeant objecta formalia, e contrario vero Theologia una scientia est, namque unicum in suis partibus invenitur objectum formale.

Oppones 2. Non unum est motivum, pro omni conclusione Theologica: igitur ex hoc potissimum momento liquet non esse unicum scientiæ habitum. Et vero scientiæ etiam ex motivo specificantur. Probatur antecedens. Theologia demonstrat existentiam Dei medio mere naturali, scilicet per creaturas; ejus vero naturam lumine divinæ revelationis innixa, ergo, &c.

Respondeo negando antecedens: ad probationem distinguo. Theologia demonstrat existentiam Dei lumine naturali ducta, utendo Metaphysica quæ illi tanquam ancilla inservit, concedo: demonstrat ex propriis, subdistinguo: elevando rationem, concedo: non elevando, nego. Theologus duplici modo Dei demonstrat existentiam: primo quidem per Metaphysicam, cujus rationibus utitur, alio modo ex propriis: prima demonstratio est mere naturalis, & aliquid, teste D. Thoma, præambulum ad fidem: alia vero Theologica; quandoquidem divina revelatione innititur. Igitur pro Theologia unum est & idem semper assensus motivum, videlicet, revelatio virtualis.

Instabis: Atqui Theologia, etiam secundum se & ex propriis operando, habet motiva formaliter diversa; unum videlicet naturale, alterum vero supernaturale, ergo nulla solutio. Probatur subsumtum. In ista demonstratione, *v.g.* Omnis homo est patibilis: atqui Christus est homo: igitur dum erat viator, erat utique patibilis; Theologus conclusioni assentitur propter præmissas, quarum prima est mere naturalis, altera vero supernaturalis, & de fide. Igitur luce clarius apparet Theologiam etiam propria utentem demonstratione, habere assensus motiva penitus diversa: igitur & ex diversis resultant habitibus.

Respondeo negando subsumptum: ad probationem, distinguo: & præmissa de fide elevat alteram præmissam, concedo: & non elevat, nego: A præmissa de fide alteram elevari constat ex duobus momentis: primo quidem, quia est illi superior; unde & ipsi, tanquam Domina ancillæ, imperat: secundo, quia ambæ se habent per modum unius, & ideo unicam conclusionis causam adæquatam & formalem constituunt.

Solvuntur objectiones contra tertiam concusionem, in qua Theologiam inter scientias supernaturales annumeramus.

Objicies 1. Habitus studio & labore comparatus non est intrinsece supernaturalis: sed Theologia studio & labore comparatur: igitur non est intrinsece supernaturalis. Probatur major ex D. Augustino, qui sic definit habitum supernaturalem: est bona qualitas, quam Deus infundit in nobis sine nobis.

Respondeo distinguendo majorem. Habitus moralis, concedo: habitus speculativus, subdistinguo: si habeat principia naturalis ordinis, concedo: si sint supernaturalia, nego. Habitus moralis, qualis est charitas, non acquiritur viribus naturæ, sed infunditur; quandoquidem est proprietas consequens gratiam sanctificantem: sed habitus speculativus, si habeat principia supernaturalia, potest tum studio, tum speculatione & labore comparari. Talis est Theologia: enimvero habet pro principiis fidei articulos; pro causa formali, revelationem virtualem, quæ includit discursum ab industria & labore pendentem. Augustinus autem loquitur de virtute morali.

Instabis: Donum intelligentiæ & donum sapientiæ pertinet ad intellectum, & tamen neque labore, neque studio possunt acquiri, sed sola infusione habentur: igitur habitus etiam speculativus, si sit intrinsece supernaturalis, comparari non potest.

Re-

Respondeo distinguendo antecedens. Pertinent ad intellectum & voluntatem, concedo: habitus enim sapientiæ & intelligentiæ sunt speculativi simul & practici: pertinent ad solum intellectum, nego: unde non est paritas.

Persistes: Sequeretur fore ut donum sapientiæ & donum intelligentiæ possent etiam labore & industria comparari: absurdum consequens; ergo & antecedens. Probatur sequela: si non possent acquiri, maxime quia sunt habitus speculativi, simul & practici: sed hæc ratio nulla est, siquidem Theologia est habitus speculativus simul & practicus, & tamen studio & labore comparatur, ergo, &c.

Respondeo negando sequelam: ad probationem, nego etiam minorem: ad aliam ulteriorem probationem, distinguo. Theologia est speculativa intrinsece & ex ratione sua; practica vero extrinsece, quatenus instituit mores & dat bene vivendi regulas, concedo: est practica intrinsece, nego. Theologia ex ratione sua respicit Deum ut primam veritatem, in se & in mysteriis collucentem demonstrandam: donum vero sapientiæ & intelligentiæ, veritatem divinam ut finem ultimum cognoscendum & assequendum; quamobrem magis in praxi, quam in speculatione sapientia & intelligentia sitæ sunt, prosunt ut Spiritus sancti dona; unde infunduntur a Deo & ad gratiam habitualem, sicut proprietates ad essentiam consequuntur: at vero Theologia solum extensive & secundario practica est, quatenus scilicet bene vivendi præscribit regulas.

Oppones 2. Si Theologia foret intrinsece supernaturalis, maxime propter sua principia, videlicet fidei articulos: sed isti sunt Theologiæ extrinseci; igitur Theologia est tantummodo objective & extrinsece supernaturalis.

Respondeo distinguendo majorem. Et Theologia est intrinsece supernaturalis, tum propter sua principia, tum propter modum tendendi in objectum, concedo: propter principia tantum, nego. Similiter & distinguo minorem: articuli fidei sunt Theologiæ extrinseci, modus vero tendendi in objectum intrinsecus, concedo: & non est intrinsecus, nego. Principia sunt quidem extrinseca: sed certa, sed infallibilia, sed divina, quæ elevant scientiam ad ordinem supernaturalem: modus vero tendendi in objectum est intrinsece supernaturalis; non enim in sola methodica propositionum ordinatione, sed in discursu innixo fide fundatur; igitur Theologia habet per revelationem virtualem ordinem intrinsecum ad Deum, ut auctorem gratiæ tanquam ad suum objectum; & ideo est habitus intrinsece supernaturalis.

Instabis: Theologia est habitus a fide distinctus: igitur non potest ab ea mutuari supernaturalitatem.

Respondeo distinguendo. Est habitus distinctus a fide; sed ab ea non sejunctus, concedo: & ab ea separatus, nego. Theologia tametsi a fide distincta, ipsi tamen adhæret; quandoquidem conclusionum suarum motivum est fides, quæ si desit, ut in hæreticis, non est Theologia nisi humana.

Urgebis: Theologica demonstratio addit supra fidem solum discursum naturalem; igitur secundum se est habitus mere naturalis.

Respondeo distinguendo. Demonstratio Theologica spectata secundum ordinem methodicum quo procedit a præmissis ad conclusionem, concedo: si sumatur adæquate & secundum id omne quod complectitur, nego: multa sunt in demonstratione Theologica. 1. Ordo artificiosus præmissarum. 2. Objectum. 3. Modus tendendi in objectum. 4. Motivum assensus pro conclusione: si spectetur solummodo penes methodum, nihil est præter discursum naturalem: at vero si consideretur secundum alia, profecto addit discursum supernaturalem, tum quia sola innititur revelatione, & ejus ope Theologus tendit in objectum, tum quia motivum assensus est ipsa fides: relinquitur igitur, Theologiam esse habitum intrinsece supernaturalem.

Rursus instabis: Demonstratio Theologica non est formaliter de fide: ergo nec intrinsece supernaturalis, cum quidquid superioris ordinis habet, hoc ipsum a fide mutuetur.

Respondeo distinguendo antecedens. Non est formaliter immediate de fide, concedo: non est formaliter mediate, nego. Theologus mediante fide in suo procedit discursu, & revelatio est assensus motivum, quod sane sufficit, ut habitus intrinsece supernaturalis & nominetur, & sit.

Instabis adhuc: In demonstratione Theologica discursus naturalis est ratio specificans & non revelatio, ergo, &c. Probatur antecedens. 1. Quia est motivum; conclusio quippe debiliorem sequitur partem, ex Philosophis 2. Ideo intellectus as-

sentitur conclusioni, quia præmissæ sunt bene ordinatæ, quod profecto quid naturale est.

Respondeo negando antecedens: Ad primam probationem, distinguo: conclusio sequitur debiliorem partem quoad quantitatem, idest, si ex duabus præmissis una sit particularis, conclusio similiter singularis est, concedo: quoad specificationem, nego: hæc enim petitur & ex motivo conclusionis, & ex modo tendendi in objectum; quæ quidem omnia, ut dictum est, supernaturalia sunt. Ad secundam probationem, distinguo utique. Theologus assentitur conclusioni eo quod præmissæ sint bene ordinatæ, tanquam propter conditionem sine qua non assentiretur, concedo: tanquam propter causam formalem assensus, nego. Approximatio stupæ ad ignem, est conditio ignitionis, non causa; ita similiter & ordo artificiosus, seu discursus methodice compositus: alias si ab ordine foret specificatio, cum ab ipsa Logica, quæ omnibus inservit scientiis, procedat methodus, foret ubique unicus pro omnibus disciplinis habitus; at quis rerum æquus æstimator dicet Physicam, Metaphysicam cum Logica confundi, eo quod ab ista ordo artificiosus in demonstratione tum Physica, tum morali promanet?

Persistes tamen & dices: Ordo artificiosus nedum pura conditio, sed & causa formalis conclusionis est, ergo, &c. Probatur illud subsumptum. Causa secunda modificat causæ superioris influxum, unde sol & arbor non generant solem, sed arborem; igitur cum discursus naturalis concurrat cum fide ad conclusionem, demonstratio Theologica a discursu & non a fide, causa superiore, habet speciem: igitur est intrinsece naturalis & solummodo extrinsece & objective supernaturalis.

Respondeo negando subsumptum: Ad probationem vero, nego paritatem: namque arbor est causa proxima immediate agens, unde causæ superioris modificat influxum, & suo attemperat conatui, ut producat effectum, qui speciem a causa proxima habet, & cui per omnia assimilatur: sed discursus, seu ordo methodicus, non est conclusionis causa, solum applicat principia, & medium ordinat ad bene concludendum: unde præmissæ sunt causæ conclusionis, non præcise secundum suam ordinationem, verum potius principia & medium quæ complectuntur: cum igitur & principia & medium, seu motivum conclusionis Theologicæ, supernaturalia sint, nemo non videt demonstrationem ex præmissis resultantem, esse intrinsece supernaturalem.

Objicies 3. Mali, immo & ipsi impii, si majori quam justus polleant acuitate ingenii & mentis acie, doctiores utique evadunt Theologi, quia melius præ cæteris Theologice concludunt: ergo si Theologia est habitus supernaturalis, etiam mali sanctiores dicendi sunt & censeri debent, quod est absurdum.

Respondeo concesso antecedente, distinguendo consequens: si Theologia sit habitus moralis, sanctiores ipsi impii ingeniosi evadent, concedo: si sit habitus tantum speculativus, subdistinguo: primitivus, ut donum sapientiæ & intellectus, & ipsa Beatorum scientia, concedo: subalternatus, & in statu imperfecto possessus, nego. Dictum est supra Theologiam viatorum esse ex ratione sua intrinseca solummodo scientiam speculativam, eamque scientiæ Beatorum subalternatam, quam etiam hic in statu perfecto non possidemus, juxta illud Apostoli 1. Cor. 13. 9. *Ex parte enim cognoscimus*: Non mirum igitur cuiquam videri debet, si Theologia non faciat hominem meliorem, cum nequidem faciat sanctum, nisi charitati jungatur, unde idem Paulus dicit, 1. Cor. 8. 1. *Scientia inflat, charitas vero ædificat*. Cæterum non implicat quin peccator habeat habitum entitative supernaturalem mere speculativum, & non evadat sanctior; cum & fidem informem possideat; & Prophetia non semel etiam impiis, ut Balaam & Caiphæ, data fuerit. Si tamen aliquis bene uteretur Theologia, profecto ab ea non modicum juvaretur, ut ad sanctitatis apicem facilius, immo & promptius perveniret; ubi enim major cognitio, ibi ut plurimum & dilectio Dei ardentior.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Primo. Theologia est scientia: hoc enim celebratur nomine, tum a sacra Scriptura, tum a Sanctis Patribus, quia est cognitio certa, quia evidens, saltem formaliter.

Secundo, Est una scientia: quandoquidem habet unum & idem objectum formale in omnibus, idem prorsus motivum in cunctis conclusionibus. Quid plura? idem

idem lumen naturale diversa attingit objecta, quidni & attingeret idem habitus scientiæ?

Tertio, Est entitative supernaturalis: nam & principia ejus & objectum, & modus tendendi in objectum; immo & conclusionis motivum supernaturalia sunt.

Synopsis solutionum ad objectiones.

Primo, Theologia discrepat quidem a cæteris scientiis in principiis, sed non in ratione scientiam constituente; est enim evidens si non radicaliter, saltem formaliter: immo ejus objectum habet causam cognitionis. Ne miremini si sit de singularibus, licet enim in se contingentia sint, attamen ut subsunt divinæ revelationi certo cognoscuntur: esto scientia naturalis subalternata in absentia subalternantis non sit certa; supernaturalis secus scientia, quæ fide innititur: ubique enim suam servat certitudinem. Ultro fatemur opiniones diversas circumferri in Theologiæ quæstionibus, ad explicationem dogmatum institutis: sed non circa ipsa fidei dogmata, de quibus omnes Theologi conveniunt.

Secundo, Theologia non est de diversis formaliter, nec diversæ in ipsa occurrunt difficultates superandæ; nisi ad summum accidentales: quinimmo in demonstratione ubi una præmissa est a ratione, alia vero a fide, habet unum & idem in conclusione motivum supernaturale, unum & idem objectum formale; unde semper manet unus & idem habitus.

Tertio, Non est inconveniens habitum formaliter & ex se atque primario speculativum labore & industria comparari, nec facere hominem cæteris sanctiorem. Præmissa naturalis, quæ in demonstratione Theologica occurrit, modificat quidem aliam præmissam quoad quantitatem, sed non quoad specificationem: præmissa fidei per omnia dominatur: unde conclusio est intrinsece supernaturalis, adeoque & demonstratio seu potius scientia, quæ est ejus effectus.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum Theologia sit scientia speculativa simul & practica.

Ante omnia observandum est speculationem dici opus intellectus, qui sistit in cognitione, seu etiam in contemplatione veritatis; praxim vero, opus aliud ab intellectu, quatenus respicit modo arte facta, quæ sunt actus artis: modo agibilia, quæ sunt opera voluntatis: jam sit.

CONCLUSIO.

Theologia est speculativa simul & practica; speculativa quidem intrinsece & ex ratione sua; practica vero extrinsece, seu extensive. Ita docet D. Thomas hic ex professo 1. p. q. 1. art. 4.

Probatur hoc brevi, sed efficaci ratiocinio. Illa scientia est speculativa simul & practica, cujus objectum formale est speculativum simul & practicum, quæ tota est in speculatione, ex abundantia vero se se ad praxim extendit: atqui Theologia talis est; ergo, &c. Major patet; siquidem scientia specificatur ab objecto formali: probatur minor. Objectum formale Theologiæ est Deus sub ratione deitatis, nimirum ut prima veritas, & ut ultimus omnium finis: sed Deus ut Deus & ut prima veritas, est altissimæ speculationis objectum atque terminus: sed quatenus creaturæ rationalis finis ultimus, est objectum practicum; quandoquidem, finis est principium in agibilibus: Theologia vero occupatur veritate divina, quam sane semper & ubique quærit, inventa vero contemplatur: Theologia eximios instituit, non dicam honestæ solum, sed & Christianæ vitæ mores: tradit regulas, quibus homo suum possit assequi finem ultimum & beatitudinem, ergo, &c.

Solvuntur Objectiones.

Objiciens 1. Duæ differentiæ oppositæ non possunt simul esse in eodem subjecto: sed τὸ speculativum & τὸ practivum sunt differentiæ oppositæ: igitur eidem scientiæ convenire non valent.

Respondeo distinguendo majorem, Si il-

de ... stul-
regula proxima & principium immedia tum operationis; in hoc quippe distinguitur a speculativo, qui solum remote concurrit ad actionem moralem: sed Theologia non est principium immediatum actionis bonæ; multi enim sunt optimi Theologi, & tamen quandoque pessimi Christiani: igitur Theologiæ habitus nullo modo est practicus.

Respondeo distinguendo majorem. Habitus scientiæ inferioris est regula proxima operationis, concedo: scientiæ superioris, nego: distinguo similiter minorem. Theologia neque est regula proxima, neque principium immediatum actionis moralis, & est disciplinis speculativis & moralibus naturalibus superior, concedo, & non est, nego minorem & consequentiam. Scientiæ inferiori naturali convenit tantummodo esse vel speculativam vel practicam; his enim clauditur terminis, & ideo inferior nuncupatur: at vero scientia superior & supernaturalis, qualis est Theologia, quin sit speculativa simul & practica non implicat, tum quia ejus objectum est simul speculabile & assequibile; tum quia utitur cæteris scientiis inferioribus tanquam ancillis; Metaphysica quidem, ut Dei probet existentiam; Philosophia vero morali, ut illum tanquam finem ultimum assequatur: quid plura? Synderesis est praxis & regula humanorum actuum mediantibus virtutibus moralibus, quas movet, quidni & Theologia movendo & elevando Philosophiam moralem, animam ad Deum assequendum commoveret?

Persistes: Ergo Theologia non est practica per se, sed per aliud.

Respondeo distinguendo: Non est practica per se ut quo, seu immediate, concedo: non est practica ut quod, & ut praxis Domina, nego. Licet anima rationalis concipiat per intellectum, & velit per vocet cognitionem Dei ut auctoris naturæ esse velut a natura insitam: *Animæ* inquit, *n primordio conscientia Dei dos est: eadem nec potest in Ægyptiis, & in Syriis, & in Pon*-
per se, pag. 437. edit. Paris. 1634.
ut est prin... eundem loquitur sermonem,
ma bonitas a... ootianum his verbis, *In*-
... *Ægyptius, Turca, ip*-

SYNOPSIS PR... vero licet rudes &
...ectam efficere de

Theologia est speculativa sim... , possunt
... quarum

Primo, Quia ejus objectum est ... anibile simul & assequibile. ...am

Secundo, Quia perficit intellectum & instituit mores.

Tertio, Quia est scientia superior; cui disciplinæ inferiores aliæ speculativæ ut Metaphysica & Physica; aliæ practicæ ut Philosophia moralis inserviunt.

SYNOPSIS SOLUTIONUM AD OBJECTIONES.

Primo. Speculativum & practicum sunt differentiæ se mutuo excludentes in scientiis inferioribus; verum non sic in superiori: Theologia autem Deum non ut motorem tantum sicut Metaphysica, sed ut finem ultimum, eumque assequendum respicit.

Secundo. Demonstratio Theologica quæcumque sit, parit habitum speculativum simul & practicum, quandoquidem tendit ad objectum sub utraque ratione: quamvis autem habitus Theologiæ sit speculativus simul & practicus, non tamen actus; enimvero actus est plurimum limitatus, quippe qui unicam materiam individualem respicit; habitus latius patet.

Tertio. Ut Theologia sit speculativa simul & practica, satis est quod utendo Philosophia morali, illa mediante Deum ut ultimum finem attingat.

TRA-

TRACTATUS PRIMUS.

DE

EXISTENTIA ET UNITATE DEI, EJUSQUE NATURA ET ATTRIBUTIS.

A quaestione 2. D. Thomae usque ad 12. inclusive.

E Deo quatuor quaeritur. 1. An sit? 2. An unus & unicus sit? 3. Quid sit? 4. Quaenam sint ejus proprietates? Circa primum errant Athei, circa secundum Idololatrae, circa tertium Antropomorphitae, circa quartum Manichaei, & alii multi impii. Contra hanc perduellium hominum cohortem, Fides explicanda & tuenda venit, ostendendo esse Deum, esse unum, ens a se & spiritualissimum; denique supremum numen omnibus perfectionum numeris absolutum.

DISSERTATIO PRIMA.

De existentia Dei, contra Atheos.

EO dementiae veniunt Athei, ut omnipotentis Dei existentiam, quam quidem universus intonat orbis, negare audeant. Hermogenes in hunc impegit errorem, ponendo materiam, ex qua sint omnia, Deo coaevam & improductam. Apertius Epicurus, & post ipsum Spinosa, qui mundum ex se factum contendunt. Astipulantur Doctores Sinenses. Sed contra quod dicit Scriptura Gen. 1. v. 1. *In principio creavit Deus Caelum & terram.*

Dogma de existentia Dei, sex potissimum probatur argumentis.

Primo. Quia non datur ignorantia invincibilis de Deo.

Secundo. Quia ista propositio: *Deus est*, nota est aliqualiter per se quoad nos.

Tertio. Quia omnes creaturae certatim Deum esse conclamant.

Quarto. Quia & hoc probat omnis generis ratio.

Quinto. Quia materia non est a se, sed a Deo producta.

Sexto. Nec ipse mundus independens, sed a Deo optimo creatus est.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum detur ignorantia invincibilis de Deo ut Auctore naturae.

CErtum est Deum ut gratiae auctorem, posse ignorari; quippe qui transcendit sub ista consideratione omnem rationis humanae captum & intelligentiam: hinc Apostolus Hebraeorum, cap. 11. v. 6. dicit: *Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Questio igitur procedit de Deo ut auctore naturae spectato. Extra dubium est etiam quosdam vel propter innumera prope peccata, quae cor obcaecant, vel propter mentis hebetudinem, qualis annotatur in his qui in sylvis enutriuntur, etiam ignorare mundi Creatorem: sed difficultas est, an eorum de existentia Dei ignorantia ita supina sit & crassa, ut adhibita omni diligentia, vinci ac superari non possit, & in hoc excusentur a peccato. Pro cujus resolutione sit.

CONCLUSIO.

Non datur ignorantia invincibilis de Deo ut Auctore naturae.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *ex Scriptura sacra.*

LEgitur Psal. 13. v. 1. *Dixit insipiens in corde suo: non est Deus:* sed si Deus ut auctor naturae, posset invincibiliter ignorari, non foret insipiens qui diceret in corde

corde suo: *non est Deus*. Nemo quippe stultus censetur, qui negat & quod ignorat, & quod adhibita omni diligentia cognoscere non valet. Igitur cum ex Propheta ille sit insipiens qui negat Deum existere, manifestum est non dari ignorantiam invincibilem de Deo ut auctore naturæ.

Salomon, Sapientiæ 13. probat contra Idololatras argumento ineluctabili Creatorem mundi non posse invincibiliter ignorari. *Solem*, inquit, *& Lunam Rectores orbis terrarum Deos putaverunt, quorum si specie delectati Deos putaverunt: sciant quanto his dominator eorum speciosior est, speciei enim generator hæc omnia constituit; a magnitudine speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri*. Ibidem v. 7. dicit: *Persuasum habent quoniam bona sunt quæ videntur... Si tantum scire potuerunt, ut possent æstimare sæculum: quomodo hujus Dominum non facilius invenerunt?* Quibus verbis diserte ostendit sapiens a magnitudine & pulchritudine universi Deum posse cognosci: & vero si creaturarum specie delectati rudiores homines ipsas creaturas Deos putaverunt, a fortiori creatorem potuerunt tanquam Deum agnoscere: si persuasum habent quoniam bona sunt quæ videntur, multo magis Dominum totius boni fontem invenire debent & confiteri: post hæc & similia argumenta concludit Salomon quod sicut artifex cognoscitur per artefactum, quia omnis effectus denotat causam, ita & Deus per creaturas: igitur non datur ignorantia invincibilis de Deo ut auctore naturæ.

B. Paulus, Romanorum cap. 1. v. 20. simili utitur argumento ut stimulet hominis erga Deum amorem, & ait: *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur*. Quilibet igitur homo Deum ut naturæ auctorem potest cognoscere, Vere etenim cœli enarrant gloriam Dei, & opera manum ejus annuntiat firmamentum. Inspiciat igitur homo cœlum, inspiciat Solem veluti naturæ parentem, inspiciat stellas, variosque syderum motus, & dicet, Deus est, existit Deus.

Secundo, *ex Patribus*.

Tertullianus Apol. cap. 17. sic loquitur: *Summa est delicti nolentium recognoscere quem ignorare non possunt*.

Rursus, eandem confirmat veritatem, l. 1. adversus Marcionem; quinimmo docet cognitionem Dei ut auctoris naturæ esse velut a natura insitam: *Animæ* inquit, *a primordio conscientia Dei dos est: eadem nec alia & in Ægyptiis, & in Syriis, & in Ponticis*. pag. 437. edit. Paris. 1634.

Hieronymus eundem loquitur sermonem, Epist. 2. ad Nepotianum his verbis, *Indus, Persa, Gothus, Ægyptius, Turca, ipsum agnoscunt*; & vero licet rudes & crassiores non possint perfectam efficere de existentia Dei demonstrationem, possunt tamen, contemplando creaturas quarum virtus & pulchritudo mirabilis rapit animum in admirationem, saltem implicitam & confusam componere atque facere: & sic instructi invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, cognoscere; ergo, &c.

Tertio, *ex ratione multiplici*.

Prima sic deducitur. Ille non potest invincibiliter ignorari, ad quem cognoscendum omnibus & singulis adsunt media: atqui adsunt singulis hominibus media ad cognoscendum Deum ut auctorem naturæ: igitur non datur ignorantia invincibilis de Deo creatore. Probatur minor. 1. Inest cuilibet adulto ratio, inest judicium & consilium; cœlum & terra in conspectu ejus sunt, & teste Propheta: *Cœli enarrant gloriam Dei*. Potest igitur unum inferre ex alio: potest visis effectibus, saltem in mente, hæc concludere, Deum esse; maxime vero cum hoc ipsum, teste Tertulliano, inspiret natura: igitur modo adhibeatur diligentia sufficiens, poterit homo, quantumvis tardus ingenio & crassus, cognoscere Creatorem mundi: igitur non datur ignorantia invincibilis de Deo ut auctore naturæ.

Secunda sic proponitur: Non datur ignorantia invincibilis de jure naturali: & vero etiam Barbaræ nationes, illam confitentur humanæ vitæ regulam: *Alteri non feceris quod tibi fieri non vis*: hinc abhorrent homicidium, hinc noscunt bona rependere parentibus, patrem & matrem colere, ipsos agnoscere superiores, quibus etiam servire satagunt; igitur & primum omnium parentem Deum aut agnoscunt, aut saltem adhibita diligentia illius scire poterunt existentiam; quod quidem ipse Joannes innuere videtur, cum de Verbo Dei disserens, ait: *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum:* ex quo loco inferunt Patres & Interpretes, omnes & singulos homines adultos illumi-

luminari sufficienter ut, Deum esse, possint intelligere; ergo non datur ignorantia, &c.

Tertia. Omnis adultus duo naturaliter cognoscit, primum quidem nullam creaturam esse a seipsa, omnem quippe videt sicut vestimentum veterascere: alterum vero, nullum esse supremum & summum bonum; hinc dato quolibet bono creato majus desideratur, divites repetitis vicibus novos inhiant honores, aspirant elati ad novos dignitatum gradus, mollis in novas semper ardet voluptates: igitur concludamus, dari super omnia bona unum maximum & supremum: & est Deus. Hoc ipsum omnis concludet homo, si ejus vel contemplari magnalia, vel saltem quæ sentit & experitur in se rimari velit.

Quarta accedit: Appetitus naturalis non est frustraneus, est vox & quidem efficax in corde conclamans: sed est in homine appetitus ad bonum infinitum, quod quidem bonum sane non est quid creatum, sed omni creatura melius: dico appetitum ad bonum infinitum; non enim satiatur oculus visu, nec auris auditu, nec anima quocumque bono creato: quid ergo clamat appetitus ille quem non satiat, sed irritat bonum finitum? profecto clamat esse Deum qui omnia bona continet, esse Deum qui solus potest, sicut satiare, ita & beatificare.

Quinta. Qui ignorat Deum, reus est culpæ & pœnæ: igitur non datur ignorantia invincibilis de Deo ut auctore naturæ; quis enim dicet peccare illum qui ignorat invincibiliter legem? Probatur antecedens, Sap. 3. v. 7. de his qui ignorant Deum habetur: *Infelices autem & inter mortuos sors illorum est:* & Romanorum c. 1. v. 18. *Revelatur ira Dei de cœlo super omnem impietatem & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent: quia quod notum est Dei manifestum est in illis .... ita ut sint inexcusabiles; quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt*.

Sexta & ultima. Ab actu ad posse valet consequentia. Sed omne genus hominum, & cujuscumque conditionis, Reges scilicet, Populi, Philosophi, Idiotæ, & peccatores supra modum se amantes agnoverunt Deum esse & existere; igitur non datur ignorantia invincibilis de Deo ut auctore naturæ. Probatur minor, ab enumeratione partium.

Philosophi antiqui, licet idololatriæ addicti, naturæ tamen auctorem agnoverunt: ita refert Paulus Rom. c. 1. v. 21. his verbis: *Qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis*. Quod quidem intelligitur specialiter de doctis inter Gentiles, & ex Platone in Phœdone scribit Azilepius Aristotelis interpres in primum Metaphysicorum, Philosophos pervenisse ad cognitionem Dei per contemplationem mundi elementaris. *Ex vivendi sensu*, inquit, *Philosophiam homines acceperunt, cum enim oculos in cœlum sustulissent, & ordinem qui illic est, & inexplicabilem pulchritudinem contemplati essent, ad Conditoris intelligentiam pervenerunt*; igitur visis Dei effectibus; nempe creaturis, quisque potest pervenire ad cognitionem ipsius Creatoris.

Plato cognovit Deum esse. Proclus in primo Commentario in Timæum de illo dicit: *Causam omnium quæ in mundo sunt ad supremum refert artificem*. Idem 2. in Timæum, pag. 80. sic loquitur: *Solus Plato Pythagoræos secutus, omne quod ab aliqua causa dicit fieri, fatum ac Deum rebus quæ fiunt præficiens*.

Cicero in l. de natura Deorum, unum prædicat Deum; quem quidem vocat Jovem dum cœlo præsidet, Cererem cum terræ, Neptunum cum aquis: eo prope modo quo Oceanus idem in se manens vocatur Germanicus Oceanus cum transit per Germaniam, Gallicus cum Galliæ alluit plagas.

Empiricus, in octavo Commentariorum adversus Mathematicos, eodem medio homines ad Dei notitiam pervenisse testatur, & hoc ex Aristotele refert: *Cum enim*, inquit, *contemplati essent Solem quidem interdiu circumeuntem, noctu vero ordinatum, aliorum Syderum motum arbitrati sunt esse Deum aliquem, motus & illius ordinis principium*. Ubique igitur apparet hominem ad Dei ascendere cognitionem sive illative, sive alio modo, cum contemplando & meditando intuetur ejus effectus: igitur cogitet eum & contempletur ipse idiota, & profecto dicet, datur Deus. Hinc & ipsi peccatores & Potentes in sæculo eum agnoscere non erubuerunt, & fateri adstricti sunt.

Pharao agnovit; namque Dei portentis perterritus, a captivitate relaxavit populum Judaicum. *Ita habetur Exod.* 8. 9. 10. 11. 12. 13.

Abimelec Rex Geraræ, qui in suam accepe-

ceperat Sarai quæ erat Abrahæ uxor, agnovit: immo terribili duxit peccato quod sponsam Prophetæ sustulisset: hinc & timens Deum, eam reddidit marito. *Genesеos* 20.

Philistiin utique agnoverunt Deum cœli, & ideo intactam remiserunt arcam, ne iteratis plagis suam super eos aggravaret manum Dominus: *ut legitur Regum* 1. 4. & 5.

Nabuchodonosorus agnovit, & prostratus confessus est, quamvis antea se tamquam Deum haberi constituisset. *Daniel* 4.

Barbari & Idiotæ etiam agnoverunt Deum auctorem naturæ: præter Hieronymum supra citatum dicit Minutius Felix in Octavio: *Audio vulgus dum ad cælum manus tendunt, nihil aliud quam Deum dicunt, & Deus magnus est, & Deus verus, & sic Deus dederit.*

Lactantius, l. 2. c. 1. Gentilibus objicit illud populi Gentilis: *Nam & cum jurant, & cum obstant, & cum gratias agunt, non Jovem aut Deos multos, sed Deum nominant, adeo ipsa veritas cogente natura etiam ab invitis pectoribus erumpit.*

Denique Maximus Tyrius Platonicus Philosophus, in prima Dissertatione dicit de variis Nationibus, moribus & cultu dissonis: *Unam eos habere universum terrarum orbem consensu omnium constitutam legem & rationem, unum esse Deum Regem omnium & parentem*. Igitur tum ratione, tum exemplis, tum etiam omnium Nationum, cunctorumque Populorum testimonio, constat non dari ignorantiam invincibilem de Deo, ut auctore naturæ.

Fit satis Objectionibus.

Objicies 1. Deus non potest cognosci sine fide, juxta illud Apostoli effatum Hebræorum 11. v. 6. *Credere oportet accedentem ad Deum*: sed multi carent fide: igitur in his saltem datur ignorantia invincibilis de Deo.

Respondeo distinguendo majorem. Deus ut auctor gratiæ non potest cognosci sine fide, concedo; sic enim transcendit omnem naturæ ordinem: Deus ut auctor naturæ, nego. Apostolum loqui in primo tantum sensu ex duobus constat 1. Quidem post verba in objectione allata subdit: *Quia est, & inquirentibus se remunerator sit*: Deus autem intuitive visus remunerator & corona Sanctorum est: igitur Apostolus loquitur de Deo, ut auctore gratiæ. Idem patet ex alio capite, scilicet Romanorum, c. 1. ubi habetur: *Invisibilia enim ipsius a cratura mundi per ea quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur*. Igitur Deus ut auctor naturæ cognosci potest: & si quando Paulus exigat fidem, solum necessariam ducit pro cogitione Dei, ut auctoris gratiæ & gloriæ.

Instabis: Atqui Deus etiam ut auctor naturæ nequit absque fidei ope cognosci; ergo nulla solutio: probatur antecedens. Ista propositio, Deus est, inter articulos fidei annumeratur: igitur existentia Dei etiam ut auctoris naturæ, sine fide nusquam cognoscitur.

Respondeo negando subsumptum: ad probationem dico. 1. Existentiam Dei ut auctoris naturæ non esse de fide, sed D. Thoma teste quid præambulum ad fidem cum lumine naturali cognoscitur evidenter Deum esse. Respondeo 2. distinguendo. Cognitio Dei ut auctoris naturæ implicita & confusa est de fide, nego: cognitio clara & explicita, subdistinguo: est de fide respectu rudiorum, transeat; respectu eorum qui ingenio pollent, nego. Certum est & constat ex probationibus non dari ignorantiam invicibilem de Deo, ut auctore naturæ; nemo enim adeo stolidus est, qui visis tot & tantis effectibus non inferat existentiam causæ. Si tamen sermo fit de cognitione perfectissima & omnibus numeris absoluta, concedit D. Thomas fidem ad hoc esse necessariam rudioribus, ut suppleat quod ex parte sufficientis capacitatis deest; sed est, ut patet per accidens, &c.

Urgebis: Deus nequit a viatoribus cognosci absque fide quoad quid est; ergo & quoad an est. Probatur consequentia & paritas. Existentia in Deo non distinguitur ab essentia; sed Deus non potest absque fidei auxilio cognosci in se & quoad quid est; igitur neque quoad existentiam.

Respondeo negando consequentiam & paritatem; & vero magnum intercedit discrimen inter cognitionem Dei in se & quoad quid est, & cognitionem Dei quoad an est. I. est cognitio a priori Dei, qui quidem teste Apostolo lucem inhabitat inaccessibilem: altera vero a posteriori & per effectus, qui quidem manuducunt ad cognitionem Dei, quatenus relationem habent ad ipsum ut ad causam a qua dependent. Porro nemo non novit sufficere aliquem cognoscere effectum, ut sciamus ejus existere causam: sed

sed non unus aut alter Dei effectus præ oculis nostris adest; & cœli & terra & mundus totus in conspectu cujuslibet hominis est: Quis ergo tot magna demiretur & non cognoscet causam multo demirandam? ut verbo Salomonis, Sapientiæ 13. utar.

Ad id vero quod dicitur existentiam in Deo non distingui ab essentia, distinguo: realiter, concedo: virtualiter: nego: & hoc sufficit ut existentia manifesta fiat, tametsi maneat abscondita essentia: nec mirum, hoc & compertum habemus in ipsis creaturis; in homine *v. g.* Anima sensitiva distinguitur tantum virtualiter ab anima rationali; & tamen cum Petrum dormientem intuemur; cognoscimus quidem eum esse animal; quia motum sensationis ex motu cordis inferimus, sed non rationalem, siquidem dormit & non ratiocinatur; quidni igitur visis Dei effectibus cognoscemus eum existere, tametsi quid sit in se, prorsus ignoremus?

Persistes: Atqui non potest cognosci existentia Dei quin cognoscatur & ejus essentia; ergo cum ista sine fide non cognoscatur, ita nec illa. Probatur subsumptum. Deus est essentialiter ens a se, adeoque habent a se existentiam: igitur non potest cognosci ejus existentia quin cognoscatur & essentia, eo enim ipso quo aliquis cognoscit Deum existere, cognoscit summum bonum, cognoscit ens a se & infinitum existere, quæ quidem duo nempe ens a se & ens a se existere ita sunt relata & inter se connexa, ut cognitio unius inferat absolute cognitionem alterius.

Respondeo negando subsumptum: ad probationem distinguo consequens. Existentia Dei non potest cognosci a priori quin cognoscatur & essentia, concedo: non potest cognosci a posteriori quin & natura manifestetur, subdistinguo: quin cognoscatur & essentia implicite & confuse, concedo: quin cognoscatur explicite, nego. Cognitio rei duplex distinguitur, altera a priori, altera a posteriori; prima est cognitio rei in se & per prædicata essentialia; secunda vero est solum cognitio per effectus: cognoscimus igitur per effectus creatos Deum existere, sed non cognoscimus quid sit existentia Dei in se nisi implicite & in confuso, in quantum apprehendimus ens infinitum, ens a se omnipotens; & sic patet solutio ad id quod dicitur in objectione, ens a se & existere sese mutuo ponere & inferre esse relativa, adeoque simul & natura & cognitione: quandoquidem cognocendo Deum existere, etiam cognoscimus habere infinitam perfectionem, habere naturam mirabilem; sed quænam sit? Fugit mentem humanam, ac prorsus excedit.

Oppones 2. Ut homo cognoscat Deum tanquam naturæ auctorem, debet visis effectibus inferre existentiam Dei: atqui tanta est in multis hebetudo mentis, ut unum istud ex alio nempe ex creaturarum visione, inferre non valeant. Et probatur Sapientiæ 13. v. 1. & 2. habetur Idololatras non potuisse Deum ex operibus intelligere. *De iis quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes, agnoverunt qui esset artifex: sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut Solem & Lunam, rectores orbis terrarum Deum putaverunt.*

Respondeo negando minorem, ad probationem, distinguo. Idololatræ non potuerunt intelligere Deum, idest, noluerunt, concedo, non potuerunt absolute, nego: noluerunt præ malitia & mentis obcæcatione attendere ad opera Dei, ut ipsum agnoscerent & adorarent: quod autem hic sit germanus Scripturæ sensus, patet maxime ex eo quod dicit Sapiens: *A magnitudine enim speciei & creaturæ, cognoscibiliter poterit Creator horum videri:* quid plura? Eo loci illos pronuntiat mortis & ultimi supplicii reos propter eorum de Deo ignorantiam: *Nec his debet cognosci: si enim tantum potuerunt scire, ut possent æstimare sæculum: quomodo hujus Dominum non facilius invenerunt? Infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est.* Ecce dicuntur rei & inexcusabiles idololatræ, eo quod potuerint scire Deum & invenire, & tamen nec intelligere, nec quærere voluerint. Igitur non datur ignorantia invincibilis de Deo; alias qui illum ignorarent, nullum culpæ & pœnæ reatum propter hoc incurrere censerentur.

Rursus instabis: Si Deum ut naturæ auctorem Gentiles potuissent cognoscere profecto non militiam cœli, non Lunam, non Solem, non homines nefandos, ut Jovem, ut Mercurium & similes, tanquam numina & habere & colere voluissent; etenim rectæ rationi magis consentaneum videtur, ens omnibus absolutum

lutum numeris solum verum & unicum Deum agnoscere, quam homines mortales, vitiis plurimis etiam nefandissimis irretitos, maxime vero quia inanium deorum multitudo & cultus, sicut numinum nullitas est, ita & summa caecitas ac damnabilis superstitio.

Respondeo distinguendo. Et illi Gentiles obcaecatione voluntaria abjicientes Deum, creaturas, tanquam numina habere voluerunt, concedo: & non poterant cognoscere Deum, nego. Plurimi inter eos agnovere, sed non sicut Deum glorificare fategerunt: ideo prolapsi sunt in passiones ignominiae, deinde in reprobum sensum. Ita respondet Apostolus Romanorum, c. 1. his verbis: *Cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt, & mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium: propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum ..... in passiones ignominiae ..... in reprobum sensum*. Sola igitur passio ligabat intellectum & voluntatem eorum, ne auctorem naturae agnoscerent.

Nova fit instantia. Si Gentiles Creatorem mundi aut agnovissent, aut omni adhibita diligentia potuissent agnoscere, non effudissent Martyrum sanguinem, ita ut pater filium, & frater fatrem caeco & crudeli impetu morti traderent; & hoc quia isti abjicientes idola, Deum verum, omni qua par est, & fide & veneratione profiterentur. Quomodo enim fieri potuisset ut infando duxissent sceleri adorare quem ipsi & implicite jam praenoscebant, & explicite adhibito aliquo studio poterant cognoscere? Igitur dicendum est non potuisse.

Respondeo distinguendo antecedens. Gentiles non effudissent sanguinem innoxium si rationem & conscientiam consuluissent, concedo: si solum malitiam & passionem, nego. Idololatria est omnis peccati & malitiae principium: sic enim habetur Sapientiae, 14. v. 12. *Initium enim fornicationis est exquisitio Idolorum, & adinventio illorum corruptio vitae est*. Apostolus Rom. 1. asserit traditos fuisse Gentiles in passiones ignominiae, eo quod Deum glorificare renuerint: *propter quod*, inquit, *tradidit illos Deus in desideria cordis eorum .... in passiones ignominiae*. Quid mirum igitur si contra ipsum Deum rebelles, etiam contra parentes insurrexerint, ita ut veri Dei adoratores indiscriminatim occidere non erubuerint.

Rursum instabis. Inter Gentiles, saltem plurimi habent omnis generis impedimenta, quibus ligantur, ne etiam deposita passione, etiam adhibita omni diligentia, Deum possint agnoscere; frustra igitur aut in malitiam, aut in crudelitatem refunditur eorum de conditore mundi ignorantia. Probatur antecedens. 1. Quia nihil unquam audierunt de Deo. Dicit autem Apostolus, Romanorum 10. v. 15. *Quomodo audient sine praedicante?* 2. Quia enutriuntur a prima rationis aurora in abominabili idololatriae commercio, cujus quidem venenum cum ipso, dicam, matris lacte infelices ebibunt, hinc impietas a parentibus transmissa in filios, evadit quodammodo naturalis. 3. Quia de facto ex D. Thoma, dantur infideles negativi; isti vero ex eodem S. Doctore excusantur a peccato, quod non credant: igitur eorum de Deo ut auctore naturae ignorantia est invincibilis, quia & excusabilis.

Respondeo negando antecedens, ad primam probationem, distinguo. Plurimi inter Gentiles nihil audierunt de Deo ut auctore gratiae, concedo: de Deo ut auctore naturae, subdistinguo; & possunt audire, concedo: & non possunt, nego. Audiant coelos, qui enarrant gloriam Dei, audiant ipsum conscientiae dictamen, audiant erumpentes subito voces, quibus quilibet, quantumvis bardus aut barbarus, Deum advocat in auxilium: tunc sane cognoscent supremum numen esse & existere. Jam venio ad Apostolum, & dico eum loqui de Deo ut auctore gratiae, quem certe nullus sine gratia & fide agnoscere potest. Quod autem loquatur de Deo sub ista consideratione, patet ex verbis subsequentibus: *Quomodo vero praedicabunt, nisi mittantur? sicut & scriptum est: quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona; sed non omnes obediunt Evangelio*. Loquitur de Deo, quem Evangelium praedicat, nempe de Incarnato, de Deo ut remuneratore & gratiae auctore.

Ad secundam probationem, distinguo. Et vitia non corrumpunt totaliter bonum naturae, concedo: & penitus corrumpunt, ita ut non sit amplius & sensus, & ratio, nego. Idololatria ortum habuit, ut legi-

legitur Sapientiæ 14. solum ex cæco amore parentum erga filios, quos subito ereptos dolentes, coli voluerunt ut Deos, postea vero ex prava consuetudine: sed reclamante conscientia serpere cœpit in mundo cultus ille superstitiosus: nullus igitur homo est, quantumvis falsi numinis religione præventus; qui si mira naturæ meditetur, ipsius demirandum Creatorem non agnoscat.

Ad tertiam probationem, distinguo. Dantur infideles negativi circa Deum ut auctorem gratiæ, concedo: circa Deum ut auctorem naturæ, nego. Infideles alii sunt tales positive, alii negative: infideles positive illi censentur qui cognoscunt Deum, sed non sicut Deum glorificare volunt: sic sunt Judæi, qui Christum, tametsi a Prophetis non semel prænuntiatum, eum tamen tanquam Messiam & verum Dei filium nolunt habere: infideles vero negative illi dicuntur, qui nihil de Christo aut audierint, aut potuerint audire, hinc eum seclusa culpa ignorant, *Quomodo enim audient*, inquit Apostolus, *sine prædicante?* Rursus *accedentem ad Deum oportet credere*: igitur absque fidei lumine Deum ut auctorem gratiæ cognoscere non valent: at vero auctorem naturæ scire quid prohibet? D. Thomas loquitur solum de infidelibus respectu Dei ut auctoris gratiæ: quod autem non teneat dari infideles negativos respectu Dei ut auctoris naturæ, est sui ipsius interpres quæstione 14. de veritate c. 11. ubi sic loquitur: „ Si quis in sylvis, vel inter „ bruta animalia enutritus ductum ratio- „ nis sequeretur in appetitu boni & fuga „ mali, certissime tenendum est, quod ei „ Deus vel per internam inspirationem „ revelaret ea quæ sunt ad credendum „ necessaria, vel ad eum fidei prædicato- „ rem aliquem dirigeret.

Objicies 3. Dantur Athei: sed Deum ut auctorem naturæ etiam adhibita omni morali diligentia nequeunt cognoscere, alias non essent Athei: ergo datur ignorantia invincibilis de Deo. Confirmatur: Athei sunt semper aversi a Deo Creatore: igitur non possunt ad ejus cognitionem pervenire.

Respondeo distinguendo antecedens. Dantur Athei ex malitia & cordis depravatione, concedo; Athei mentis, ita ut invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intelligere non valeant, nego. Unde Propheta Psalm. 13. non ait: *Dixit insipiens in mente*, sed *in corde*, *non est Deus*: igitur solum ex pravitate dantur Athei, minime vero ex impossibilitate cognoscendi naturæ auctorem.

Ad confirmationem, distinguo. Athei sunt semper aversi a Deo, hoc est, habitualiter, concedo: actualiter, nego. Habitus peccati non impedit absolute quin peccator quandoque cogitet de Deo, cum hoc ipsum illi injungatur ut redeat ad cor: alias infidelis nullus posset se convertere, cujus contrarium non semel apparuit, ut legitur de Nabuchodonosore, qui humiliatus tandem agnovit Dominum cœli, & confessus est: similiter agnovit Darius Medus, agnovit Cyrus Imperator, & alii permulti agnoverunt.

Instabis: Atheus non potest vincere sine gratiæ auxilio impedimenta quæ habet circa existentiam Dei ut auctoris naturæ: igitur verum est dicere non posse Deum ut auctorem naturæ cognoscere: Probatur antecedens. Magnum impedimentum est infidelitatis peccatum, & in eo maxime positum est, quod peccator non credat Deum esse: igitur ante omnia purificari debet ab illo peccato: enimvero si semel admittitur Atheum posse cognoscere Deum viribus naturæ, etiam admittendum esset, posse proprio nutu, proprioque conatu a peccato purgari, & consequenter justificari, quod certe plurimum adversatur fidei.

Respondeo negando antecedens: ad probationem, distinguo. Infidelitas est impedimentum ad cognitionem practicam Dei, concedo: ad cognitionem mere speculativam, subdistinguo; & illud impedimentum superari potest, concedo; & superari non potest, nego. Cognitio Dei ut auctoris naturæ duplex distinguitur, alia practica, alia speculativa: practica amori & charitati conjungitur, & absque gratia haberi non potest; nec mirum; amor, teste Apostolo, est plenitudo legis, idest, tendit ad totius legis adimpletionem; cognitio vero speculativa sistit in mente; modo est clara, modo etiam tantummodo confusa: peccatum infidelitatis opponitur quidem cognitioni practicæ; qui enim male affectus est circa finem, utique est circa media; nonnumquam etiam impedit claram, sed non destruit totaliter rationem; igitur intellectus infidelis potest habere demonstrationem a posteriori de existentia Dei; & legitur Philosophos Paganos eam de facto habuisse.

Adhuc

Adhuc instabis. Ex concessis Atheus non potest sine gratia Deum, etiam ut auctorem naturæ, diligere: igitur nec cognoscere; amor enim sequitur cognitionem; nihil amatum, ut fert axioma, quin præcognitum.

Respondeo negando paritatem. Cum enim voluntas sit magis, inquit D. Thomas, per peccatum sauciata quam intellectus, majores uberioresque requiruntur vires ad amandum, quam ad cognoscendum Deum: tum quia, ut dictum est modo, amor perfectus infert totius legis adimpletionem, ad quam certe gratia Christi necessaria est.

Rursus instabis. Ex dictis sequitur Atheum excusabilem esse circa legis naturæ transgressionem: & probatur. Atheus est obcæcatus, unde nec sufficienter cognoscit, nec potest cognoscere quomodo Deus sit colendus: ergo &c.

Respondeo negando sequelam, ad probationem dico, Atheum posse sufficienter cognoscere Deum, maxime cum cultus Dei ut auctoris naturæ sit de jure naturali: nedum igitur cognitio speculativa est naturalis, sed etiam ea quæ circa principia moralia & synderesis testimonia versatur; sic norunt omnes colendos esse parentes, a fortiori Deum esse pietate debita venerandum. Præterea gratia sufficiens, ex D. Thoma, nemini deest, & facienti quod in se est viribus gratiæ excitantis, non denegat Deus gratiam uberiorem, necessariam ad præcepta tum naturalia, tum supernaturalia adimplenda. Quod quidem colligitur ex D. Augustino, qui in Psalm. 6. de obduratis loquens, etiam divina gratia adjuvari contendit, nedum ad cognoscendum Deum, verum etiam ad operandum salutem. *Dedit*, inquit, *eos in reprobum sensum: non est ea cæcitas mentis, in eam quisquis datus fuerit, ab interiori Dei luce secluditur, sed non penitus cum in hac vita est.*

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Non datur ignorantia invincibilis de Deo.

Primo. Quia teste Salomone, Sap. 13. a magnitudine speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit Creator eorum videri; eodem namque testante, sicut artefactum indigitat artificem, ita & creatura, Creatorem.

Secundo. Quia ex Patribus, est quædam cognitio Dei ut auctoris naturæ insita homini.

Tertio. Quia adsunt media, quibus homo quantumvis stupidus, potest existentiam Dei & investigare & cognoscere.

SYNOPSIS SOLUTIONUM OBJECTIONUM.

Primo. Deus non potest quidem ut auctor gratiæ sine fidei ope cognosci, bene tamen ut auctor naturæ.

Secundo. Ultro fatemur quosdam in sylvis enutritos, præ magna animi hebetudine, non posse demonstrationem perfectam de Dei existentia, etiam ut auctoris naturæ, habere; sed nullus est qui discurrendo de his quæ videt, imperfectam elicere non queat.

Tertio. Esto, quidam sint Athei, qui dicant in corde: non est Deus, non tamen dicunt in mente.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum ista propositio: Deus est, *sit aliquo modo nota quoad nos.*

Ultro fatentur omnes nullam inesse nobis ideam de Deo ut auctore gratiæ ingenitam, quandoquidem Deus ut sic, transcendit omnem tum Angelorum, tum hominum cogitationem. Quæstio igitur procedit de Deo solum ut auctore naturæ; & quæritur an ista propositio, Deus est, sit nota quoad nos. Ad cujus intelligentiam observandum est:

Propositionem aliquam posse esse notam dupliciter, nempe quoad se, & quoad nos. Propositionem esse notam quoad se, est prædicatum esse de essentia subjecti, ut ista: homo est animal rationale; omnes enim conveniunt animalitatem & rationalitatem esse de essentia hominis, & ejusdem constituere naturam. Propositionem vero esse per se notam quoad nos, est prima apprehensione & sine discursu ope concipere prædicatum convenire subjecto, ut in ista: totum est majus sua parte; quilibet absque studio, & inquisitione hoc capit, quia inest omnibus primorum principiorum idea ingenita.

Theologi docent communiter istam propositionem, Deus est, esse notam quoad se; siquidem existentia ita est de essentia Dei, ut sit suum esse, juxta illud Exodi 3. *Ego*

Ego sum qui sum : totus igitur difficultatis cardo in eo situs est , an propositio prædicta sit saltem aliquo modo & confuse nota quoad nos , seu an sit nobis ingenita aliqua Dei ut auctoris naturæ notio . Pro cujus resolutione sit

CONCLUSIO.

Inest nobis ingenita aliqua auctoris naturæ notio.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo , *ex scriptura sacra.*

SANCTUS Job , c. 36. v. 26. sic loquitur : *Omnes homines vident Deum*. Quæ verba non intelliguntur de visione Dei intuitiva : igitur de abstractiva ; & cum istud asserat Job de omnibus , etiam rudioribus hominibus qui demonstrationem aliquam facere vix possunt , dicendum est eum loqui de aliqua Dei cognitione , singulis ingenita . Eadem veritas insinuatur in aliis Scripturæ textibus , Psal. 7. v. 7, habetur : *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*. Joannis 1. v. 9. *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*. Romanorum 1. v. 19. *Quod notum est Dei , manifestum est in illis* . Quæ quidem omnia de cognitione Dei , quam ipse nobis misericorditer impertitur per signaculum quoddam suæ divinitatis animæ impressum , intelligi debent : alias hominem ad imaginem & similitudinem Dei formatum esse vix concipi posset : igitur inest nobis aliqua Dei idea ingenita.

Secundo , *ex sanctis Patribus.*

JUSTINUS, Apologia prima , quæ secunda vulgo nuncupatur , ait : " Dei appellatio nomen non est, sed rei inenarrabilis naturæ omnium indita opinio.

Clemens Alexandrinus in admonitione ad Gentes idem confirmat : " omnibus , *inquit* , instillatus est quidam divinus sensus , qua de causa vel inviti quidem , fatentur unum esse Deum ab interitu alienum , & ingenitum . „

Tertullianus adducitur tanquam tertius veritatis propositæ testis : sic enim loquitur Apologiæ c.17. " Hæc est summa delicti nolle recognoscere quem ignorare non possunt : multis ex animæ ipsius testimonio comprobemus , quæ licet corporis carcere pressa , licet institutionibus pravis circumscripta , licet libidinibus ac concupiscentiis evigorata , licet falsis Diis exancillata , cum tamen resipiscit , ut ex crapula , ut ex somno , Deum nominat : hoc solo nomine quia proprio Dei veri . „ Et libro de Testimonio Animæ c. 5. dicit : " Magistra natura , anima discipulina circumventa ab adversario , meminit sui auctoris : sed qui ejusmodi eruptiones esse , non esse putaverit , doctrinam esse naturæ congenitæ & ingenitæ conscientiæ : certe prior natura quam littera ; & prior sermo quam liber ; & prior sensus quam stylus, & prior homo ipse quam Philosophus & Poeta . „

Origenes eamdem tenet doctrinam libro contra Celsum , in quo sic loquitur : " Non est mirandum Deum eorum , quæ per Prophetas & servatorem docuit , semina indidisse omnium mortalium animis , ut in divino judicio omnis homo sit inexcusabilis . „ Quare vero ex Origene inexcusabiles ? quia semina indita boni , & maxime cognitionis Dei habebant , quem cum cognoverint , non sicut Deum , heu infelices ! glorificaverunt .

Arnobius etiam venit in testimonium : nam l.2. adversus Gentes , dicit : " Deum esse omnes naturaliter scimus . Et l. 1. Quisquamne est hominum , qui cum non istius Principis cognitione diem primæ nativitatis intraverit , cui non sit ingenitum , non affixum , immo cui pene in genitalibus matris impressum, non insitum esse Regem ac Deum cunctorum quæcumque sint ?

Hieronymus in caput 1. Epistolæ ad Galatas refert istum Scripturæ locum : *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem* : deinde subdit : " ex quo perspicuum fit naturæ omnibus Dei inesse notitiam . „

Tertio , *ex ipso Paganorum testimonio.*

PHILOSOPHI in articulo superiori citati referunt vulgus non Jovem , sed Deum appellare in auxilium suum . Unum inter alios percelebrem scilicet Ciceronem referre juvat de divinitate scribentem . lib. 1. de natura Deorum , " Quæ est . natio gens , aut quod genus hominum , quod non habeat sine doctrina anticipationem quandam Deorum ? quam Epicurus appellat πρόληψιν , idest anteceptam animo rei quamdam informationem , sine „ qua

„ qua nec intelligi quidquam, nec quæri, „ nec disputari potest. „ Ergo, &c.

Quarto, *ex Ratione*.

PER ideam ingenitam intelligimus eam quæ nec est facta ex contemplatione effectuum alicujus causæ, nec producta ex præsentia aliquorum objectorum quæ subjiciuntur sensibus, nec formata ex reminiscentia rerum præteritarum; sed illam quæ est ab instinctu erumpente, aut per primam apprehensionem, aut etiam per aliquam vocem: atqui datur in nobis ejusmodi idea de Deo ut auctore naturæ: igitur datur homini notitia ingenita Creatoris. Probatur minor. 1. Auctoritatibus jamjam citatis. 2. Experientia, qua sæpius comperitur tum in Paganis, tum in Barbaris, tum etiam in Idiotis istas voces: Deus meus, repentino impetu naturæ divinum auxilium in necessitatibus advocantis pronuntiari; ergo inest homini idea aliqua de Deo ut auctore naturæ ingenita. Hoc argumentum tanti fecit Minutius Felix, ut exinde Dei existentiam probarit hoc sensu. " Audio vulgus cum ad Cœlum manus tendunt: nihil aliud quam „ Deum dicunt, & Deus magnus est, & „ Deus verus est, & si Deus dederit: vul„ gi iste naturalis sermo est, an Christiani „ confitentis oratio? „

CONCLUSIO SECUNDA.

Ista Propositio, *Deus est*, nota est aliquo modo quoad nos.

QUOD non sit nota simpliciter & explicite, patet, quia prima apprehensione nullus capit, saltem perfecte, Deum existere; indigemus ad hoc aliquo discursu: unde dicimus esse notam quoad nos solum secundum quid.

Jam probatur assertio: Illa propositio est nota quoad nos implicite, cujus prædicatum concipitur sine discursu convenire subjecto: atqui sic est propositio allata: igitur est nota quoad nos secundum quid & implicite. Probatur minor: Eo ipso quo concipimus Deum, concipimus, saltem in confuso existere: nam concipimus illum ut summum bonum, ut ens a se & summe perfectum; maxime vero quia habemus ideam de divinitate ingenitam; quandoquidem ex instinctu quodam in emergentibus difficultatibus Deum invocamus in auxilium: igitur propositio præfata est aliquo modo nota quoad nos.

Solvuntur objectiones contra primam conclusionem.

OBJICIES: Si idea Dei nobis foret ingenita, anima esset naturaliter Christiana, naturaliter ad Deum tenderet, & quamdam ad eum propensionem insitam haberet: sed hæc dicere sapit Semipelagianismum, etenim sine fide nec possumus cognoscere Deum, nec ad eum tendere; fides autem non est naturæ donum, sed gratiæ fœtus: igitur idea Dei non est nobis ingenita.

Respondeo distinguendo majorem. Si idea Dei ut auctoris gratiæ foret homini ingenita, anima esset naturaliter Christiana, concedo: si agitur solum de idea Dei ut auctoris naturæ, subdistinguo: anima hominis foret naturaliter Christiana secundum quid, in quantum cognitio Creatoris est quid præambulum ad fidem, concedo, simpliciter & positive, nego. Cognitio Dei ut auctoris naturæ, sive per instinctum, sive per discursum habita, est quidem gradus ad cognoscendum Deum ut auctorem gratiæ, juxta illud Romanorum, c. 1. v. 2. *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur:* sed non dispositio positiva; nullam quippe connexionem absolutam & necessariam creaturæ habent cum Deo in se & Trino; unde non sequitur animam esse naturaliter Christianam, nisi secundum quid, nimirum quatenus idea ingenita quasi manuducit ad perfectam auctoris naturæ cognitionem, quæ quidem cognitio removet quædam impedimenta ad cognitionem auctoris gratiæ occurrentia. Et vero nisi homines quadantenus de Creatore cogitent, deflectent vel in quoddam Atheismum, ut peccator insipiens qui dicit in corde suo, non est Deus: vel ad Idololatriam, ut ingrati illi Judæi, qui circa vitulum conflatilem saltantes, dicebant: *Ii sunt Dii Israel qui te eduxerunt de terra Ægypti:* vel ad nefandam hæresim, ut Manichæi, qui duo insulse admittebant rerum prima principia, alterum bonum illudque invisibilium, alterum prorsus malum & visibilium. Alia momenta similiter distinguo: homo absque fidei ope ad Deum ut auctorem gratiæ ne quidem ullam habet propensionem, concedo: ad Deum ut auctorem naturæ, nego. Semipelagianismum quidem sa-

sapit dicere, & cognitionem Dei ut auctoris gratiæ initialem, & primordia fidei esse a nobis; nusquam vero ideam Dei ut auctoris naturæ, & quandam ad Creatorem optimum inclinationem & propensionem.

Instabis : Atqui anima esset positive Christiana : & probatur : Si idea Dei ut auctoris naturæ foret innata & ingenita, utique esset & fides, saltem inchoative : igitur anima foret viribus innatis formaliter & positive Christiana : probatur antecedens. Cognitio existentiæ Dei in Idiotis, qui demonstrationem facere non valent, est objectum fidei : igitur fides saltem inchoative, foret a natura.

Respondeo negando subsumptum, ad primam probationem, nego antecedens : ad secundam probationem, distinguo. Existentia Dei explicata foret objectum fidei in Idiotis, & hoc per accidens, concedo : per se, nego. Cum Idiota præ mentis hebetudine non possit perfectam de existentia Dei eruere demonstrationem, per accidens & defectu sufficientis capacitatis in subjecto, foret fidei objectum, inquit D. Thomas, sed non per se, & ex natura rei : quandoquidem ingenio pollentes possunt illam formare demonstrationem, adeoque & naturaliter cognoscere explicite Deum existere : unde D. Thomas docet cognitionem Dei ut auctoris naturæ, esse solummodo quid ad fidem præambulum.

Oppones 2. Idea est de entitate & non de existentia rei : sed non datur idea ingenita de essentia Dei ; ergo nulla prorsus datur de Deo. Probatur antecedens : existentia non potest in specie aliqua seu imagine exprimi, quandoquidem non cadit sub sensum; ergo, &c.

Respondeo negando antecedens : ad probationem, distinguo. Existentia Dei non potest per speciem sensibilem exprimi & repræsentari, concedo; non enim est quid quantum & coloratum : per speciem spiritualem & intellectualem, subdistinguo, claram & bene explicatam, concedo : confusam & implicitam, nego : quando aliquis videt fluxum & refluxum maris, sane intelligit dari causam hujus effectus, unde videndo effectum, format quamdam de existentia causæ ideam : similiter & homo quilibet videns creaturas, intelligit earum esse aliquam causam & Deum existere.

Instabis : Idea illa Dei siqua esset, acciperetur ab objectis creatis, quibus cognoscimus Deum existere ; nihil est enim in intellectu quod prius non fuerit in sensu : sed Deus non potest repræsentari per aliquod creatum : igitur non datur idea ingenita de Deo. Confirmatur : ipse intellectus humanus utpote creatus & limitatus, Deum in se per speciem aliquam exprimere & effingere non potest, ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Idea clara, qualis habetur per demonstrationem, formatur ex objectis creatis, concedo : idea confusa & implicita, nego. Porro quæ habentur per instinctum, independenter ab ideis effigiatis habentur ; immo etiam quæ cognoscuntur per gustum : *v. g.* Qui manducat favum mellis absque eo quod unquam viderit mel, illud quidem cognoscit, & tamen sine specie emissa in oculum, sed ex sapore colligit intellectus dari mel, quatenus quamdam de melle ideam effingit : quid plura adjiciam? Ille qui cognoscit solummodo per fidem aliquid, certe non habet ideam de objecto effigiatam ; potest igitur intellectus habere ideam ingenitam de Deo, non quidem expressam & speculativam, sed ideam impressionis. Unde ad id quod dicitur, nihil est in intellectu quod prius non fuerit in sensu, distinguo : si sit sensibile per se, concedo : si non sit sensibile per se, nego. Ad confirmationem similiter distinguo, intellectus creatus ideam de Deo immediatam efformare non valet, concedo; mediatam, nego : revera quidem visis creaturis concipit Deum esse, sed ante illam claram de Deo ideam, habet ingenitam a Deo ipso impressam.

Rursus instabis : Illa idea Deum repræsentare non potest : igitur non est idea Dei. Probatur antecedens. Deus est infinitus & summum bonum : sed idea creata infinitum repræsentare non potest : ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Idea non potest repræsentare Deum adæquate, concedo : inadæquate, subdistinguo; per speciem claram, concedo : per impressionem, nego : magis sentitur Deus quam repræsentatur, & melius cognoscitur, inquit D. Thomas post Dionysium, per quid non est, quam per quid est ; & vero cognoscimus Deum esse plusquam & Cœlum, & Angelos, & quicquid in mundo est, compertum quippe habemus creaturas quantumvis pretiosas nostra non implere desideria, & ideo tendimus ad Deum, ut summum in eo in-

inveniamus bonum: igitur vocibus secretis quidem & intimis, sed efficacibus Deum esse, compertum aut habemus, aut habere ullo absque dubio possumus. Enimvero illa idea est ipse Deus immediate præsens in creatura & illam tangens, juxta illud Actuum 17. 28. *In ipso vivimus, movemur, & sumus;* unde a demonstratione quam de eo per effectus formamus, est distincta, quatenus est cognitio intima & immediata per impressionem, altera vero mediata & per discursum.

Objicies 3. Si naturaliter cognosceretur Deus, sequeretur 1. Quod illum omnes æqualiter cognoscerent. 2. Quod inutilis esset demonstratio ad illum cognoscendum. 3. Quod cognosceret homo naturaliter omnes Dei perfectiones: sed hæc omnia falsa videntur. Igitur non cognoscimus Deum per ideam innatam.

Respondeo distinguendo. Si Deus per ideam ingenitam cognoscatur perfectissime, concedo: si tantum imperfecte & confuse, nego. Unde non sequitur omnes Deum ut auctorem naturæ æqualiter cognoscere; Philosophus addit ideæ innatæ cognitionem demonstrativam; non sequitur istam inutilem esse, perfectius quippe est objectum aliquod clare & scientifice cognoscere, quam implicite solum & veluti in genere; nec utique sequitur omnes Dei proprietates per ideam ingenitam cognosci; notitia enim attributorum est cognitio distincta Dei, adeoque & clara.

Instabis. Si daretur idea Dei ingenita, omne mortalium genus eundem adoraret Deum, cum omnes quotquot sunt homines illum naturaliter cognoscerent existere: atqui tamen cuncti homines non eundem colunt Deum; etenim pro libito sibi numina finxere Idololatræ: igitur non datur idea ingenita Dei etiam ut naturæ Conditoris.

Respondeo distinguendo. Omnes homines unum & eundem colerent Deum, si vellent, & attenderent ad dictamen conscientiæ, concedo: si nolunt ex pravitate animi, nego. Vident bona, sed deteriora sequuntur; cognoscunt Deum, sed sicut Deum non glorificant: ideo fit insipiens cor eorum, & ad idololatriam se se convertunt, ut passionibus indulgeant.

Adhuc instabis. Si daretur idea ingenita de Deo ex prima apprehensione, omnes cognoscerent istam propositionem esse veram, *Deus est*: atqui multi, saltem idiotæ, indigent aliquo discursu ut cognoscant existentiam convenire Deo: ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Omnes cognoscerent confuse, concedo: nam idea ingenita est de existentia Dei; cognoscerent explicite, nego. Ad hoc requiritur discursus & demonstratio.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Est nobis ingenita aliqua auctoris naturæ notio.

PRIMO, Quia ex Propheta regio, signatum est super nos lumen vultus Dei.

Secundo, Quia ex Patribus quædam Dei cognitio nobis insita est; in quo quidem sensu Tertullianus vocat animum rationalem naturaliter Christianam.

Tertio, Quia erumpente naturæ voce ex impetu quodam, Deum quilibet in suum advocat auxilium.

SYNOPSIS SOLUTIONUM AD OBJECTIONES.

PRIMO. Licet idea Dei ut auctoris naturæ sit homini ingenita, non sequitur innatam esse homini alicui fidem; cæterum nullus est inter mortales tam idiota qui absque fidei auxilio aliquam Dei, non quidem ut auctoris gratiæ, sed ut auctoris naturæ non habeat impressionem.

Secundo. Quamvis existentia sit de quidditate Dei, optime tamen a posteriori & per effectus cognosci potest, quia effectus indigitat causam.

Tertio. Omnes quidem Deum ut auctorem naturæ cognoscunt: non omnes tamen, teste Apostolo, sicut Deum glorificant: nec mirum, quia neque ad dictamen conscientiæ, nec ad ipsam attendunt rationem, quam si consulerent, & Dei demirarentur pulchritudinem, & adorarent majestatem.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum omnes creaturæ Deum esse & existere conclament.

CONCLUSIO

Omnes creaturæ Deum indigitant.

EFFECTUS quicumque suam indigitat causam: igitur omnis creatura eatenus Deum esse conclamat, quatenus ejus est effe-

effectus. Ex hoc principio Salomon, Sap. 13. 6. Dei optimi deducit existentiam: *A magnitudine*, inquit, *speciei & creaturæ, cognoscibiliter poterit horum Creator videri*. Hoc ipsum prædicat Apostolus Rom. 1. 20. his verbis: *Invisibilia ipsius a creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus & divinitas*. Entis supremi existentiam eloquitur, explicat & detegit Cœlum ipsum: „ Vide, *inquit eleganter Minutius Octavius*, quam late tenditur, „ quam rapide volvitur, vel quod in noctem astris distinguitur, vel quod in diem sole lustratur: jam scies quam sit in eo summi moderatoris mira & divina liberatio. Vide annum, ut solis ambitus faciat, & mensem vide ut luna auctu, senio, labore circumagat. Quid tenebrarum & luminis dicam recursantes vices, ut sit nobis operis & quietis alterna reparatio? „ Cæli igitur vere, ut ait Psaltes Regius, enarrant gloriam Dei; quicumque ergo intueris cœlestes globos, fatere Deum esse: attende quomodo sydera per statutas motuum periodos, indefessa vertigine, & admirabili cum celeritate ab ortu properent in occasum, vicissitudinesque anniversarias constantissime conficiant. Optimo jure olim mirabundus in has erumpebat Augustinus voces lib. 1. de gen. ad lit. cap. 11. „ Pulchrum est cœlum, sed pulchrior est fabricator cœli, sed video cœlum, inquis, & illum non video; oculos enim habes ad videndum cœlum, cor nondum habes ad videndum fabricatorem cœli „. Immo tanta est cœlestis orbis pulchritudo, ut referente Scriptura, Sap. 13. v. 3. *Aut gyrum stellarum, aut solem & lunam, rectores orbis terrarum Deos putaverunt* Idololatræ: illorum tamen cæcitatem Sapiens sic increpat ibidem: *Quorum si specie delectati, Deos putaverunt: sciant quanto his dominator eorum speciosior est. Speciei enim generator hæc omnia constituit*.

Nec silet ipse terra: quid urbium splendor, camporum amœnitas, plantarum viror, decor florum qui veluti astra terrestria, veluti telluris stellæ odoriferæ, colorum varietate, odoris suavitate, nitore foliorum mundum hunc exornant, nisi suavissima vox terræ rectorem prædicans? „ Quid loquar, *inquit Minutius*, apte dispositia recta montium, collium flexa, porrecta camporum, quidve animantium loquar adversus se se tutelam multiformem, alias armatas cornibus, alias dentibus septas & fundatas ungulis, & spicatas aculeis, aut pedum celeritate liberas, aut elatione pennarum? „ Jam vero illud plenum admirationis & prodigii instar est, terræ hunc globum cum aquarum circumfusa congerie, in medio sic suspensum esse, ut neque sursum nitatur, neque deorsum sidat, sed perpetuo & stabili libramento medium semper teneat; & ex hoc capite unius numinis existentiam regius Psaltes colligit. Psal. 103. *Qui fundasti terram super stabilitatem suam*, dicebat Deo: sic quoque Job reprehendens Baldad, ait de Deo cap. 26. *Appendit terram super nihilum:* illud quoque attingit Propheticis verbis Isaias c.40. *Quis appendit tribus digitis molem terræ, & libravit in pondere montes & colles in statera? quis adjuvit spiritum Domini?* die igitur quicumque vivis, quicumque oculis talia lustras, supremam debere esse rationem, cujus imperio hæc condita fuere, cujus nutu gubernantur.

Nonne mundi rectorem & auctorem testatur aeris elementum, cujus benigno delectamur halitu, cujus aura spirabilis vitam fovet, cujus agitatio ventos gignit, in cujus ambitu grando, nix, glacies, pluvia, & spiritus tempestatis generantur, nam, ut præclare ait August. lib. 3. de gen. ad litt. cap. 10. „ Aer motus, ventos, & vehementius concitatus etiam ignes & tonitrua, & contractus nubila, & conspissatus pluviam, & congelantibus nubibus, nivem, & turbulentius congelantibus densioribus nebulis grandinem, & distentus serenum facit, occultis imperiis, & opere Dei a summis ad infima universa quæ creavit administrantes. „ Ergo qui favente illius elementi afflatu respiras, in Deum illius parentem animum converte.

„ Mari intende, *hæc sunt Octavii verba ibidem*, lege stringitur ... aspice Oceanum, refluit reciprocis æstibus; vide fontes, manant venis perennibus: fluvios intuere, eunt semper exercitis lapsibus, “ & exclamabis mirabiles esse elationes maris, & mirabilem in altis Dominum. Etenim inquire & interroga quis mari arenam tanquam ultima posuit mœnia quæ nusquam transgreditur, & subito cum Job prophetante dices, cap. 26. Deus est qui *terminum circumdedit aquis, usque dum finiantur lux & tenebræ .... in fortitudine illius repente maria congregata sunt:* Non referam diversa prope piscium genera; innu-

innumera quæ alit Pelagus in sinu suo; non depingam feris agitatum fluctibus, non placidis constitutum undis; dicam tantum dominantem potestati maris, mare annuntiare.

Ignis suo modo indigitat Dei ut auctoris naturæ existentiam. Et vero miris donatur proprietatibus, aspectu delectabilis & ut plurimum suavis, lucens & ardens; virtute magnus, & fortitudine terribilis, cui omnia alia corporalia cedunt, dissipans ferrum, metalla comminuens, consumens lapides, in ipsa terræ penetralia pervadens ut æris candorem, argenti nitorem, fulgorem auri procreet. Adest arboribus, adest & plantis, ut benigno calore semina veluti exciter: quid plura? Suavi scintillarum emissione hybernum mitigat frigus, cibos coquendo parat, si in tonitrua mutatus, toto personat æthere: his & aliis similibus portentis & effectibus universis Conditoris & gloriam enarrat & existentiam prodit.

Jam vero, quid dicam de mineralium vi & virtute? quid de plantarum efficacia ad vitam hominis vel fovendam, vel etiam reparandam? quid de naturæ phænomenis mirabilibus? quid de nive, de glacie, de spiritu procellarum; quas quidem creaturas Deum annuntiare ita compertum habebant pueri sancti fornacis Babylonicæ, ut etiam eum benedicere asserent. *Benedicite* inquiunt, *omnia opera Domini Domino, laudate & superexaltate eum in sæcula*.

Eundem annutiant & benedicunt aves cœli. Quæ industria in nidi fabricatione? quæ vigilantia, qui animus & ad nutriendos & ad defendendos pullos? eum utique & esse prædicant bestiæ campi & sine fine benedicunt. Benedicit rugitus & fortitudo Leonis; benedicit magnitudo & genium Elephantis; benedicit bellicosus equus; benedicit suo blandiens hero canis; benedicit ingeniosa apis; benedicit & formica prudens: *Interroga*, inquit S. Job, cap. 12. 7. *jumenta & docebunt te, & volatilia cœli, & indicabunt tibi: loquere terræ, & respondebit tibi, & narrabunt pisces maris. Quis ignorat quod omnia hæc, manus Domini fecerit?*

Verum inter cæteras creaturas sublunares Deum esse luculentius prædicat homo. „ Ipsa præcipue formæ nostræ pulchritudo Deum fatetur artificem, *inquit Octavius*, status rigidus, vultus erectus, oculi in summo, velut in specula constituti, & omnes cæteri sensus velut in arce compositi. Longum est ire per singula; nihil in homine membrorum est, quod non & necessitatis causa sit & decoris: & quod magis mirum est, eadem figura omnibus, sed quædam unicuique lineamenta deflexa, sic & similes universi videmur, & inter se singuli dissimiles invenimur. „ Hæc autem vultus vocisque diversitas quæ in hominibus advertitur, nullius alterius, quam divini numinis effectus esse potest, cum ad hoc inducta sit, ut injuriæ caveatur, & justitia conservetur: etenim si universi ejusdem essemus frontis & vultus maxima rerum omnium perturbatio facile nasceretur. Utinam tu Athee qui Dei existentiam negare non erubescis, Beatum Augustinum audires, dum istam vultuum diversitatem miraculum appellat lib. 25. de civit. cap. 8. " Surgat Atheus, *inquit*, atque mihi, si possit, respondeat, quot in corpore humano diversi motus, quot nervi, quot ossa, quot venæ, quot arteriæ, quot humores; explicet quomodo solus homo omnia consideret, discernat, judicet: quomodo præterita fideli teneat mente, quomodo in intellectu suo omnes creaturas contineat, & in eo totum mundum depictum habeat; enodet hic divinitatis insimulator quis creaturas omnes hominum usibus subjecerit, adeo ut alterius numinis instar esse videatur. Profecto qui his perspectis mundi rectorem ens supremum agnoscere renuit, aut insania laborare aut cæcitate maligna detineri dicendus est. „

Ita & per Angelos, nisi forsitan aliquos esse ausu temerario contestari volueris, divinitatem levi negotio investigare poteris. Tanta est illorum species, ut Abrahamus credentium pater, poplite flexo eos adoraverit, tanta nostrum cura ut Loth ex Sodomorum incendio liberaverint; tanta fortitudo, ut unius noctis spatio Angelus exterminator, Ægyptiorum primogenitos trucidaverit, ut Sennacherib Jerusalem obsidente & blasphemante omnipotentem, nocte veniens Angelus Domini percusserit in castris Assyriorum centum octoginta quinque hominum millia; tanta mansuetudo ut Eliam deficientem, ut mæstum Danielem Angeli recreaverint; tanta charitas, ut juniorem Tobiam longum per iter Raphael custodierit; tanta scientia, ut legem Moysi in monte Angelus

dictaverit. Populo fideli ubique præsto sunt Angeli, Israelem per aspera vagantem deserta præcedunt & custodiunt. Machabæos pro lege Dei certantes in certamine corroborant.

Viduarum & pupillorum sacra deposita & victualia audacem adversus Heliodorum Angelos tueri, ipse sacrilega palam confessus est. Petrum tertio in carcere propter Christi fidem detentum, superno circumvolutus lumine Angelus liberavit. Joanni Evangelistarum aquilæ, quæ futura sunt in consummatione sæculi detexit. Ipsi administratorii spiritus nobis adsunt, peregrinantur nobiscum, comitantur domi, comitantur foris, a periculis tentationum, itinerum, latronum nos eripiunt. Jam anxius expostulo, quis Angelos creaverit, creatos ornaverit, ornatos ad nostram adhibuerit custodiam; certe præter omnipotentem Deum, quem dixeris non conspicio.

Quid memorem cæteras Angelorum dotes? quid merita? quid virtutem mirabilem quæ per omnia & Dei magni existentiam, & ejusdem enarrant gloriam; amore Creatoris flagrant, hinc & Seraphim quidem appellantur: illuminati a Deo omni pollent scientia, unde & nonnulli præclaro Cherubim nomine donantur. Deo pleni ipsum prædicant, & prædicando veluti portant & transmittunt ad homines: hinc & thronorum appellatione insigniuntur: nullius aut vitii, aut peccati servi facti sunt, & ideo dominationes vocantur; & sic de cæteris.

Ordo mundi mirabilis nec tacet Deum esse. Mundus ipse, inquit August. l. 4. de civit. Dei c. 4. " ordinatissima sua mutabilitate, & mobilitate & visibilium omnium pulcherrima specie, quodammodo tacitus, & factum se esse, & nonnisi a Deo ineffabiliter atque invisibiliter magno, & ineffabiliter atque invisibiliter pulchro, fieri se potuisse proclamat. „

Unio & partium mundi concordia Deum existere probat. Ita Athanasius lib. contra Gentes, pag. 31. his verbis: " Fieri non posset ut ista omnia invicem conflígentia, & contraria in unum se se agerent, nisi præstantior aliquis esset, & summus moderator ac Dominus, qui ea sociaret, cui & elementa ipsa, velut hero famuli ad nutum obtemperarent & cederent .... Necesse est cogitari aliquem, animoque percipi Dominum qui in unum omnia ista coegerit ac devinxerit, atque ad societatem & concordiam adduxerit; qui tametsi non videtur oculis, ex ordine tamen & dissidentium invicem rerum, ac sibi multum adversantium colligatione cognoscitur. „

Ipsa natura omnium parens Dei existentiam, suos producendo effectus omnium prodit Creatorem, ait Lactantius. „ Natura, qua dicitur orta esse omnia, si consilium non habet, efficere nihil potest: si autem efficiendi, aut generandi potens est, habet ergo consilium, & propterea Deus sit, necesse est; nec alio nomine appellari potest ea vis, in qua inest & providentia excogitandi, & solertia, potestasque faciendi: melius igitur Seneca omnium Stoicorum acutissimus, qui vidit nihil aliud esse naturam quam Deum; ergo inquit, Deum non laudabimus, cui virtus naturalis est, nec illam didicit ex ullo? Idem libro de ira Dei c. 10. dicit: " Natura quam veluti matrem esse rerum putant, si mentem non habet, nihil efficiet unquam, nihil molietur, ubi enim non est cogitatio, nec motus est ullus, nec efficacia; si autem suo consilio utitur ad incipiendum aliquid, ratione ad disponendum, arte ad efficiendum, virtute ad consummandum, potestate ad regendum & continendum; cur natura potius quam Deus nominetur? „

Ergo si apertis oculis Atheus mundi hujus aspectabilis fabricam & ordinem conspexit, nisi pecudibus ipsis stolidior sit, Deum unum illius machinæ architectum opificemque universorum fateatur necessum est: quid aliud innuit, cœlorum motus, syderum fulgor, elementorum virtus, animalium vita, hominis ratio, Angelorum species, plantarum viror, fructuum diversitas, fluminum & fontium perennis decursus, Oceani fluxus & refluxus, imperturbata tempestatum successio, perpetua diei noctisque revolutio, nisi summum gubernatorem, nisi sapientissimum auctorem, qui immotus cuncta moveat? Exclamet igitur omnis caro, Benedicite omnia opera Domini Domino.

Has omnes rationes compendiose, sed eleganter explanat Tertullianus l. 1. adversus Marc. pag. 439. edit. Paris. ann. 1634. " Ad humilia, *inquit*, deficiam, unus, opinor, de sepibus flosculus, non dico de pratis; una cujuslibet maris con-

„ conchula, non dico de rubro; una te-„ traonis pinnula: taceo de pavo, fordi-„ dum artificem pronuntiabit tibi Creato-„ rem? at cum & animalia invides mi-„ nutiora, quæ maxime artifex de indu-„ stria ingenii aut viribus ampliavit: sic „ magnitudinem in mediocritate probari „ docens quemadmodum virtutem in in-„ firmitate secundum Apostolum, imita-„ re si potes, apis artificia, formicæ sta-„ bula, aranei retia, bombycis stamina: „ sustine si potes, illas ipsas lectuli & to-„ gatis tuæ bestias, cantharides venenæ „ muscæ spicula, culicis & tubam & lan-„ ceam. Qualia erunt majora, cum tam „ modicis aut juvaris, aut læderis, ut „ nec in modicis despicias Creatorem? Po-„ stremo te tibi circumfer, intus ac foris „ considera hominem: placebit tibi vel „ hoc opus Dei nostri, quod tuus Domi-„ nus ille Deus melior adunavit, propter „ quem in hæc paupertina elementa de „ tertio cœlo descendere laboravit; cujus „ causa in hac cellula Creatoris etiam cru-„ cifixus est, sed ille quidem usque nunc, „ nec aquam reprobavit Creatoris, qua „ suos abluit; nec oleum, quo suos un-„ git; nec mellis & lactis societatem, qua „ suos infantat; nec panem, quo ipsum „ corpus suum repræsentat. „

Diluuntur Atheorum objectiones.

Objiciunt. Si daretur Deus, foret omnipotens ad mala propellenda vel etiam impedienda, sapiens quippe ad cuncta tum dirigenda, tum bene facienda attendit, maxime præcipua, nobiliora & eminentiora opera: atqui hoc non apparet in mundo: igitur Deum existere non conclamant creaturæ. Major patet, Probatur minor. Sol & luna inter sydera eminentissima quandoque patiuntur eclipses, nec semel alterationes & corruptiones annotatæ sunt in cœlis. Videtur igitur sapientiam & omnipotentiam in mundo non relucere ad propellendum malum.

Respondeo 1. Omnia suis ferri ponderibus, & quodlibet ens sibi convenientia habere: omnipotentia igitur & sapientia Dei in omnibus relucent operibus: quis enim aut hominum, aut Angelorum non dicam facere, sed comprehendere potest quanta sit virtus Dei in factis? cogitare quippe de arte & sapientia divina sensus est consummatus, inquit Salomon, sap. 6. 18.

Respondeo 2. negando minorem: ad probationem, distinguo. Sol & luna patiuntur eclipses per concursum & interpositionem alicujus corporis inter nos & illa sydera, nempe per interpositionem terræ in eclipsi lunæ, per interpositionem vero ipsius lunæ in eclipsi solis; concedo: per maculam intrinsecam, & alterationem in ipsis realem, nego. Cœli secundum communem opinionem sunt incorruptibiles, & dato quod corruptioni subjicerentur, non minus tamen appareret omnipotentia Creatoris, qui omnia immotus movet, qui opera tametsi vicissitudini & alterationi obnoxia, ineffabili tamen conservat providentia; neque vero summæ adversatur bonitati permittere, creaturas etiam nobilissimas quandoque deficere, ut sublimitas sit Dei.

Objicies 2. In rerum natura nonnumquam monstra conspicimus: non pauci etiam inter homines ab ipsa nativitate sunt aut claudi, aut cæci, aut gibbosi: sed si cuncta summæ subjacerent Providentiæ, illos & similes defectus supremum numen avertere deberet: ergo, &c.

Respondeo 1. Monstra esse veluti miracula Dei existentiam mirum in modum conclamantia, quatenus supremi omnipotentiam numinis cuncta ad nutum suum immutantis indigitant. Ita scribit Augustinus l. 21. de civit. Dei c. 8. his verbis: " Si-„ cut ergo non fuit impossibile Deo quas „ voluit instituere, sic ei non est impos-„ sibile, in quidquid voluerit. quas insti-„ tuit mutare naturas, unde illorum quo-„ que miraculorum multitudo silvescit, „ quæ monstra, ostenta, portenta, pro-„ digia nuncupantur: quæ recolere & „ commemorare si velim, hujus operis quis „ erit finis? „

Respondeo 2. distinguendo. Multa sunt in natura monstra, plurimæ in individuis imperfectiones per accidens & defectu caussarum secundarum, concedo: defectu caussæ primæ, nego. Vidit Deus cuncta quæ fecerat & erant valde bona, ut legitur Geneseos 1. Enimvero unicuique tribuit necessaria, tum ad operandum, tum ad vivendum: tribuit cuilibet creaturæ illud quo, & essent, & conservarentur. Dedit virtutem, rebus quidem inanimatis, qua versus centrum moverentur, arboribus, quo suos innatis viribus producerent fructus. Tribuit animalibus instinctum & cognitionem, hominibus rationem & liberum arbitrium, Angelis intelligentiam perfectissimam: si quidam nascatur aut claudus,

dus, aut mutilus; non inde affirmandum universi conditorem & moderatorem deficere, cum potius illa ipsius providentiam astruant: cujus ratio est, quia & quæ perfecta sunt, absque agente perfectissimo, perfecta evadere nequeant; quæ vero imperfecta, absque aliquo fine nequeant esse; alioquin nihil essent; sed finis ille nullus esse potest, nisi Creatoris gloria, cui ea ita disponi complacuit, ut orbis pluchritudo ex hac diversitate magis ac magis eluceret, quemadmodum ex umbris, fulgidus tabellæ color oculis suavior & fit, & apparet. Cæterum causa secunda modificat & sibi attemperat causæ primæ influxum; unde effectus assimilatur secundo, nusquam vero primo motori, similiter & defectus, qui quidem nusquam contingit nisi deficiente causa secunda. Quod isto potest illustrari exemplo a sancto Thoma non semel laudato. Quidquid est gressus, inquit, in tibia claudicantis, hoc ipsum totum a virtute tibiæ concessa prominat: quidquid vero defectus, & a creatura est, & ab infirmitate.

Objiciunt iterum. Multæ sunt feræ ad nocendum ut plurimum paratæ, veluti leones, tigres, serpentes: sed quod nocivum est, Deum optimum maximum non habet auctorem; ergo, &c.

Respondeo distinguendo majorem. Feræ sunt ad nocendum paratæ per accidens, concedo: primario & per se, nego. Quærunt escam ut vivant; unde si deficit, quandoque venatione parant sibi cibos, quod summam arguit in conditore sapientiam. Cæterum, leones, tigres, similesque feræ non nocent homini, nisi vel fame premantur, vel minis aut verberibus lacessitæ irritentur. Quid mirum si tunc fremant dentibus, si dilacerent insidiantes? nocent igitur tantum secundario & per accidens, & hoc in pœnam peccati; scriptum est enim Sap. 5. 21. *Pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos.*

Opponunt 4. Cuncta pereunt, solvuntur imperia, homines etiam sanctissimi moriuntur: atqui, inquiunt Athei, si Deus esset, profecto tantos deberet impedire defectus; enimvero artifex gloriæ cupidus, opera sua, dum potest, in ævum perpetuum conservat, &c.

Respondeo distinguendo. Et Deus alia, eaque perfectiora producere potest, concedo: & non potest, nego. Mundum Deus multiplicatione individuorum conservat: quinimmo perpetuus rerum ortus & interitus, supremi numinis potentiam mirum in modum testatur, juxta illud Psalmi 101. *Initio tu Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur; tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.* Gloriosum est quidem agenti creato opera facere quæ diu perseverent, hoc quippe arguit ejus & scientiam & potentiam; cum enim virtutem habeat finitam homo, ex soliditate operum colligitur & artificis fortitudo: at vero Deus essentialiter in omni virtutum genere infinitus est, a se omnipotens & omnia, unde parum interest utrum creata pereant & cito labantur.

Objiciunt 5. Quæcumque sunt, ut vani prorsus habentur juxta illud Eccles. 1. *Ecce universa vanitas & afflictio spiritus*: sed si Deus foret universorum artifex & gubernator, jam cuncta nec vana, nec afflictio mentis esse deberent; nihil enim vanum a supremo numine prodire potest; ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Quæcumque sunt in mundo ut vana habentur, idest, nec satiant hominem, nec beatum reddunt, concedo: idest, sunt mala, nego. Cuncta quæ fecit Deus bona, immo & optima censentur; verum non ideo finem ultimum in his statuere aliquis debet; dato enim quolibet bono, novum inhiat mortalis homo, quippe qui appetitum ad bonum infinitum & incommutabile habeat; unde Augustinus apprime dicit, *Quidquid Deo minus est, explere non potest.* Enimvero si divitias appetis, omnes thesauri sapientiæ & scientiæ in eo sunt: si potentiam, solo verbo facit & restaurat universa: si vitam, ipse est Sanctorum omnium & felicitas & gloria. Hoc ipsum prædicat Ecclesiastes, unde ut hominem in solo Deo quiescere doceat, ait: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*; hoc est, creaturæ omnes relative & comparative ad Deum, aut nihil, aut parum sunt: hinc si quis passione ductus, eas ut beatitudinem, vel appetat, vel habeat, contritio & infelicitas cito aderit, nec viam pacis usquam tunc cognoscet.

Instant ibidem c. 3. 16. habetur: *Vidi sub sole in loco judicii impietatem, & in loco justitiæ inquitatem*; rursus cap. 4. 1. *Verti me ad alia, & vidi calumnias, quæ sub sole geruntur, & lacrymas innocentium,*

&

& neminem consolatorem : nec posse resistere eorum violentiæ , cunctorum auxilio destitutos : sed tot & tanta mala , quibus homo etiam justus nonnunquam subjicitur , Deum esse prorsus abjudicant ; enimvero si daretur supremum numen , nedum ea propelleret mala , sed & adoriri totis viribus præpediret ; ergo , &c.

Respondeo cum D. Jacobo Deum intentatorem malorum esse ; unde distinguo ; multa videntur sub sole mala , impietas magna , major & injustitia , & hoc cedit in bonum pro justis & innocentibus , concedo : & non cedit , nego. Tob. 12. 13. *Quia acceptus eras Deo* , inquit Angelus Raphael Tobiæ , *necesse fuit ut tentatio probaret te* ; unde B. Augustinus , tract. in Psal. 54. ad primum versum ait : " Omnis malus aut ideo vivit ut corrigatur , aut ideo vivit ut per illum bonus exerceatur. "

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Omnes creaturæ Deum esse conclamant.

Primo, Quia ex Apostolo, Rom. 1. *Invisibilia ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt , intellecta conspiciuntur.*

Secundo , Hoc ipsum dicit ordo mundi mirabilis.

Tertio , Hoc ingeniosa in omnibus natura prædicat.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

Ad Objectiones.

Primo . Videmus quidem in rerum natura defectus : sed in causam secundam , nusquam vero in primam refunduntur.

Secundo . Videmus & mala ; sed esto positiva sint a Deo in vindictam malorum , at non privativa .

Tertio . Videmus utique cuncta aut corruptioni , aut interitui subjacere : sed & hoc ad pulchritudinem universi accidit , ut contraria juxta se posita magis elucescant ; unde & ipsa perditio Deum esse & existere conclamat , quatenus omnium & Dominum & Dominatorem indigitat.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum omnis generis ratio dicat Deum existere.

Quintuplex distinguitur ratio , nimirum ; Physica , Metaphysica , Moralis , Mathematica , & ea quæ ex consensu universi exurgit . Prima , ex rebus Physicis & creatione sumitur . Metaphysica , ex necessitate entis necessarii . Moralis , ex gubernatione & ordine . Mathematica , ex Astronomia , Geometria , aliisque scientiis . Quinta , fundatur in mutuo creaturarum consensu .

CONCLUSIO.

Omnis generis ratio dicit & probat Deum esse & existere.

RATIONES PHYSICÆ

Prima sic exponitur . Si non datur Deus a quo sint omnia , mundus & materia non sunt creatura , sed sunt a se ipsis & ab æterno : atqui implicat mundum & materiam non esse creata , esse a se-ipsis & ab æterno ; ergo datur Deus a quo sunt omnia . Major patet : omne enim quod est , vel est a se-ipso , vel ab alio. Probatur minor ex Damasceno , qui l. 1. sic discurrit : " Omnia quæcumque sunt , vel creata sunt , vel increata : quod si creata sunt , omnia sunt mutabilia ; quorum enim esse a mutatione cœpit , hæc mutationi erunt plane subjecta , sive corrumpantur , sive voluntate mutentur. Si increata sunt , ex consequentiæ ratione prorsus immutabilia sunt : nam quorum esse contrarium est , iis certo modo esse , contraria ratione convenit quæ sunt proprietates . Quis igitur non assentietur omnia quæ sunt , non modo quæ sub sensus nostros cadunt , verum etiam & Angelos variari atque mutari , ac multis modis moveri atque converti ? "

Secunda est : Si non detur Deus fons omnis intelligentiæ ad omnia ordinanda , ipsa materia , cui omnia tribuunt Athei , aut erit spiritus , aut omnia sine mente , sine consilio & ordine fient : atqui implicat materiam esse spiritum , implicat illam cogitare & ordinare omnia : igitur datur Deus fons omnis intelligentiæ , a quo est opus

opus naturæ. Major vera est, non enim datur medium: & vero si non datur Deus, omnia ordinans, materia est spiritus & regulat opera mundi, vel dicendum casu & temere sine mente, sine consilio cuncta fieri: atqui hoc asserere nefas est, cum sit tantus in generationibus ordo & pulchritudo, ut opus naturæ vulgo dicatur secundum axioma opus intelligentiæ. Probatur minor quoad utramque partem. 1. Quidem: quis sanæ mentis dicet materiam spiritum, & cogitare? cum sit pura potentia, quæ partes de se immotas, extensas in longum, latum, & profundum habet: si enim cogitat, jam non est materia, sed aliquid excellentius; nimirum, spiritus & mens: cogitatio enim de re spirituali est a materia Physica independens: quis etiam dicet omnia fieri absque consilio? cum cuncta etiam contraria confluant ad unitatem, & totus mundus sit in ordine mirabili compositus, inquit Lactantius, lib. 2. cap. 8. Igitur datur Deus a quo, ut a suprema intelligentia, omnia ordinata sunt.

Tertia ratio sic se habet: Videmus diversas in diversis creaturis perfectiones, alias majores, alias minores, alias vitales ut in arboribus, alias pure materiales ut in auro, argento, ferro, alias sensitivas ut in animalibus, alias rationales ut in hominibus: sed si non daretur Deus, creaturæ haberent a se perfectiones istas; si haberent a se, omnes similes & æquales haberent, quandoquidem forent in fortitudine pares, alias non essent a se: & tamen cernuntur modo majores, modo minores; quinimmo constat omnes habere finitas perfectiones: igitur deveniendum est ad unum supremum ens infinite perfectum a quo cuncta sumant quæ possident. Ista ratio est D. Anselmi in Monologio cap. 1. " Quæcumque dicuntur ali„ quid, *inquit*, ita ut ad invicem magis „ aut minus, aut æqualiter dicantur, per „ aliud dicantur, quod non aliud & a„ liud: sed idem intelligitur in diversis, „ sive in illis æqualiter, sive inæqualiter „ consideretur. Nam quæcumque dicun„ tur ad invicem, sive pariter, sive ma„ gis & minus, non possunt intelligi ju„ sta nisi per justitiam, quæ non est aliud „ & aliud in diversis; ergo cum certum „ sit quod omnia bona; si ad invicem „ conferantur aut æqualiter, aut inæqua„ liter sint bona, necesse est omnia sint „ per aliud bona, quod intelligitur idem „ in diversis bonis. „ Istas & similes rationes impugnando Epicuri de mundo systema fundatius enucleabimus.

RATIONES METAPHYSICÆ

D. Thomas quinque hic quæst. 2. & 3. affert, quæ sic exponuntur.

Prima a primo motore petitur. Scimus omnia moveri: Angeli moventur ab uno loco ad alium, modo sunt in cœlo, modo in terra: moventur & interius ad veritatem, nova vident quando vult Deus eis revelare mysteria. Moventur homines ad tempus: sunt hodie, mane moriuntur: moventur ad locum, ad veritatem, ad virtutem; quippe qui acquirunt nova loca, annos plures, virtutes de die in diem majores: moventur & animalia sicut & alia quælibet sublunaria: ipsis lapides moventur deorsum; ignis, sursum: sed nisi esset unus supremus motor, qui immotus omnia moveret, nihil moveretur: igitur datur Deus. Major patet: nulla enim creatura est omnia; caret igitur aliqua perfectione quam debet ab alio accipere: igitur ab alio moveri debet. Quod autem nihil moveretur absque primi mototis ope, sic probatur. Motus est aliquid novi habendum: sed creaturæ non possunt hoc ipsum sibi dare, supponuntur enim & in perfectionibus finitæ; & in virtute infirmæ atque impotentes; ergo sublato primo motore, nihil moveretur: jam vero cum non detur processus in infinitum, necesse est devenire ad unum primum motorem qui sit ubique, qui sit æternus, qui plenus, qui immensus, & omnia possideat, adeoque nullo modo se movens, qui semper in actu omnium perfectionum cuncta moveat, ut creaturæ accipiant ab eo quod non habent. Hanc rationem delineare videtur Philosophus, 8. Physicorum, cap. 5. his verbis: *Utrumque dicimus movere & primum & ultimum moventium, sed magis primum: illud enim movet secundum, sed istud secundum non movet primum: & sine quidem primo ultimum non movebis: illud autem sine hoc.* Porro primus ille motor est Deus.

Secunda petitur a prima causa. Videmus quotidie novos in terra effectus: sed absque causa independente, a qua cæteræ inferiores pendeant, nullus esset, nullusque produceretur effectus: igitur datur causa prima a qua cæteræ omnes causæ dependent, & est Deus. Major patet: probatur minor. Quod est in potentia

tia nequit reduci ad actum, nisi per hoc quod est semper in actu: si enim istud foret in potentia, indigeret reduci ad actum per aliud quod esset in actu, & istud per aliud in infinitum, quod non datur; dum enim omnes causæ essent in potentia, priores sicut subsequentes, omnes inanes forent, omnes inertes, ergo sine causa prima quæ sit semper in actu, & reducat alias ad actum, nullus produceretur effectus.

Tertia petitur ab ente necessario. Cuncta esse contingentia nullus ambigit; corruptio enim unius est generatio alterius; quæ sunt hodie, mane sicut fœnum arescunt: sed nisi daretur ens supremum, absolutum in se & necessarium, quod sit a se & a quo sint cætera, nihil esset: igitur datur ens supremum, a se independens & necessarium. Probatur minor. Entia contingentia subordinantur uni enti primo & necessario a quo habent esse, quandoquidem non sunt a se: alias daretur processus in infinitum, illudque prorsus absurdum; ergo nihil esset nisi daretur illud supremum necessarium: igitur datur, & est Deus.

Quarta petitur ab ente quod sit summum bonum, a quo creaturæ sint magis vel minus bonæ, secundum quod magis vel minus participant de ejus bonitate: cum enim sint inæqualiter bonæ, debet dari summum bonum a quo quodlibet ens sit bonum, alias quælibet creatura esset bona, esset a se & infinita. Ista ratio explicata est supra; illud autem supremum bonum est Deus.

Quinta petitur ab uno supremo Gubernatore. Opus naturæ est opus intelligentiæ: sed flos, *v. gr.* non dirigit colores suos, animalia generationes suas: igitur agnoscendus est supremus artifex qui ordinat omnia, & est Deus. Hanc etiam rationem supra delibavimus.

Ex his quinque demonstrationibus probantur attributa divina. Ex immobilitate primi motoris probatur Dei immutabilitas, ex qua deducitur immensitas & æternitas: qui enim est omnia, est ubique & semper absque ullo prorsus labore. Ex ratione primæ causæ efficientis oritur omnipotentia circa creaturas; ex hoc quod Deus sit ens a se & necessarium, sequitur in eo omnis perfectio, sequitur bonitas, immaterialitas & ratio actus purissimi. Ex hoc quod sit primum & maximum ens, colligitur ejus simplicitas & omnis perfectionis mira plenitudo; inde etiam sequitur Deum incorporeum esse, infinitum, actum purissimum & super omnia. Ex hoc quod sit supremus Gubernator, ejus ostenditur sapientia, providentia, justitia, misericordia, summus erga creaturas amor. Quid plura? cæteræ perfectiones quæ in regimine universi collucent; demonstrantur.

RATIONES MORALES.

Prima. Homo factus est propter beatitudinem; ad hanc enim tendit, & illam quærit, felix si eam, ubi est, inquirat: sed appetitus ipsius ad beatitudinem frustraneus foret, nisi daretur Deus: igitur datur. Probatur minor. Nullæ creaturæ, nullumque bonum finitum & creatum satiare potest hominem. Date thesauros, crescit ipsius fames: addite honores, reputat vanitatem: jungite scientiam, videt & experitur afflictionem spiritus; quidquid, inquit Augustinus, summo bono & Deo minus est, explere hominis appetitum non potest: igitur appetitus ad beatitudinem foret frustraneus, si non daretur Deus. Et vero si summum dari bonum negatur, homo fieri beatus nusquam poterit.

Secunda. Dari debet vindex supremus scelerum; etenim æquum est & justum, ut crimen puniatur, ne subvertatur ordo universi: hinc res ipsæ inanimatæ malum horrent, & mare ejicit sordes ad litora: sed nisi detur Deus, non erit qui frangat iniquitatem: quis enim hominum magnatibus resistere potest? Dominantur omnibus Principes, & tamen quot mali fuere? quot inter homines peccatores execrandi? quot etiam pecunia, fraude, potentia, subtilitate, aliisve modis sua vel obtegunt, vel defendunt crimina? Judices aut ignari, aut imbecilles, aut infirmi sunt; omnes peccatores: quomodo igitur justum judicabunt judicium; Igitur requiritur supremus Judex qui sit oculatissimus, qui fortissimus; qui potentissimus, qui sapientissimus; & est Deus, qui quidem ita justus est, ut ipsas hominum justitias judicet, & appendat in statera, inquiunt Prophetæ, ut reddat unicuique vel præmium pro bonis, vel pœnam & supplicium pro malefactis.

Tertia. Inter duas opiniones de re maximi momenti, probabilior & tutior in praxi sequi necesse est: sed qui non credit Deum esse, omnia supremo exponit di-

discrimini; supposito enim quod detur Deus, actum est de Atheo pro æternitate : qui e contra agnoscit Deum esse & existere, supposito quod non esset, nec infelicior foret, sed beatissimus, si confiteatur : igitur credendum est Deum esse : maxime cum omnes mundi Nationes eum agnoscant, licet in assignanda Dei natura non conveniant.

RATIONES MATHEMATICAE.

Reverendus admodum Pater Mersennius ordinis Minimorum, quondam celeberrimus Theologus, & in Mathematicarum peritia nulli secundus, librum in Genesim egregium adversus Atheos elucubravit; in quo quidem existentiam Dei sine fine optimi & maximi, non minori pietate quam scientia, rationibus tum Theologicis, tum Physicis & Moralibus, præcipue vero Mathematicis ita revincit incredulos, ut non remaneant in ore eorum redargutiones. Fusior essem si cunctas hic vellem enarrare, aliquas tantum referre & explanare juvat.

Prima, Unitas est totius numeri & principium & finis, ita ut hac sublata, evanescunt omnia & nihil sunt; unitas vero est ante numerum, est intra & post numerum, ipsa deficiente non deficit, ab eo quippe independens : sed unitas sine Deo, qui sit ab unitate creata independens, nulla est : igitur datur Deus. Probatur minor. Quæcumque sunt in mundo, sine certo clauduntur numero. Mersennius noster in caput primum Geneseos versu primo, absque negotio numerat arenam, & maris, & totius terræ; ipsa unitas quæ inchoat orbis numerum, est creata & producta : igitur deveniendum ad unam improductam, & ab omni, non dicam composito, sed & causa efficiente independentem, & quæ sit a se : porro per Deum intelligimus ens a se a quo omnia, in quo, & per quem omnia.

Hanc rationem ex Arithmetica desumit R.P.Mersennius, ibidem ratione 16. pag.39. edit. Paris. 1623. ubi sic loquitur : " Porro quæcumque sunt, unum desiderant, velut suum principium, quoniam primum ab eo processerunt in quod nunquam ea redirent, quæ multitudine gaudent, nisi ipsa multitudine gradatim exuerent. Exurge igitur anima Christiana, illamque mysticam monadem, unitatum unitatem, simplicitatis summitatem, rerumque omnium semen, & centrum mentis intuitu suscipe; in ea siquidem facile reperies, quæ in unitate prædicta, sed & alia plura : hæc enim est unitas quæ mysticum concentum in mundo producens, eum ita movet & regit, ut microcosmi compages exiliendo veluti tripudiare videatur, hoc concentu stellæ velut animatæ choreas sempiternas ducere, quibus humani corporis consonantiæ quodammodo respondere valeant. Hæc est unitas quæ cyphris omnibus virtutem confert, sine qua quotcumque cyphras apposueris. *v.g.* oooooo, sicque deinceps in infinitum, nihil prorsus efficient, nisi præcedat unitas. Quid, obsecro, sunt omnes creaturæ seorsim absque Deo spectatæ? tollis unitatem, tollis & omnia, quam si restituas, omnia redeunt. "

Pergit ibidem. " O quantum est unitatem e rebus tollere, cum nulla sit alia miseria, præter unitatis privationem, nulla felicitas, nisi cum Deo unitatem habere, & unum esse, quæ omnia, prout ad profectum animæ, ac vitam religiose, tranquilleque degendam attinent.... Unde vero putas hæc omnia unitatem arithmeticam, nisi dependenter ab unitate divina habere, a qua sunt, quæcumque sunt? quare nihil penitus excogitari, nihilque subsistere potest, nisi unitatem habuerit : eapropter Deus, qui est unitas suprema, quibuslibet ita præsens adest, ut sine eo nihil esse, nedum excogitari possit; quomodo enim quidquam excogitabis, nisi præsentissimus sit, qui tibi dat unde cogites. "

Secunda ratio ex Geometria petitur, sicut enim Arithmetica computat numerum & ad eum ascendit, unde omnis unitas, ita & Geometria mensurat latitudinem, longitudinem & profunditatem, donec perveniat ad id quod profundissimum, & est Deus : igitur sic argumentor. Circulus est figurarum omnium perfectissima a cæteris independens figuris, cæteras continens & limitans, ipse vero illimitatus, lineas omnes in centro suo mirabiliter adunat : sed & hoc Deum indigitat; & probatur. Omnium Deus continent perfectiones : ab ipso omnia, ad illum ut ad centrum redeunt omnia : cuncta ejus cedunt gloriæ. Unde habebimus omnium creaturarum concentum? unde in perfectionibus figuram seu harmoniam? unde centrum & quietem, nisi ascendamus ad eum qui immotus omnia

nia movet ? audiamus iterum R. P. Mersennium, ratione 17. pag. 56. 57. 58.

„ *Idem* etiam ex Geometria probamus, „ non tantum quia lineæ omnes circumferentiam tangentes æqualiter distant, ut „ omnes creaturæ a Deo : non tantum „ quia circulus principio fineque caret, „ seque ipso contentus est, cæteris figuris „ non indigens, omnes comprehendens, „ atque superans, qua ratione Deus omnia comprehendit, omniaque termino „ carens limitat, non tantum quia circulus est figura capacissima omnium, ad „ cujus perfectionem alia figura pertingere „ nequit, sicut nec aliquid æquale Deo „ esse potest : sed quia Deus instar circini „ videtur esse, cujus pes in centro positus immutabilis cum sit, alius ad circumferentiam extensus movetur ; ita tamen, ut quidquid agit, aut describit „ pedi fixo acceptum ferat, qui amicitiæ „ vinculo per caput connectitur ; nunquid „ enim a Deo pari ratione dependent „ omnia tam ut sint & fiant, quam ut „ operentur ? omnes enim creaturas Deus „ immobilis movet : igitur circinus ille „ Deum refert, juxta id, quod in se cirnus fixum & immotum habet : creaturæ vero sunt veluti pars mobilis ; quæ „ nisi Deo conjungantur, nihil omnino „ producere possunt, quod sit perfectum. „ Hinc quamdiu firmissimum divinæ voluntatis pedem sequemur, nunquam a perfectissima Religione Christiana, nunquam „ a perfectis operibus recedemus. „

Postea sic exclamat : " Itaque, vir Christiane, si tuis in actibus justus, & perfectus esse volueris, respice centrum, „ vide immutabilem divini numinis voluntatem, vide scientias omnes, ut rationes atque media, quæ te ad Dei cognitionem adducant, atque charitatis ardore voluntatem inflamment tuam, teque „ ad æternitatem circularem, in qua centrum est ubique, circumferentia nusquam, cito perducant. Quod si proprietates circuli atque sphæræ penitius intueris, mira profecto reperies, quæ te ad ineffabilia divini numinis attributa, seu perfectiones suscipiendas evehant. Est ergo „ Deus indivisibile centrum, cujus irradiatio in omnium rerum peripheriam extenditur ; est circulus omnes angulos creaturarum perfectissime comprehendens ; ut „ enim circulus polygoniam infinitam, ita „ Deus infinitus creaturas continet, quæ „ si nunquam omnes simul productæ erunt, ita nec omnes anguli producentur „ unquam, quos circulus amplectitur ; ut „ enim aliqui Philosophi timent, ne si „ creaturæ infinitæ essent, Deus ipse fierent ; ita Geometræ putant figuram polygonam in circulnm versum iri, si angulos habuerit, &c ... Multa sunt Geometriæ principia, multæ propositiones, „ quæ satis ostendunt aliquem auctorem „ esse homine doctiorem, qui hæc invenerit, & homines docuerit. „

Tertia ratio, quæ multas alias continet, petitur ex scientiis, ex artibus tum liberalibus, tum mechanicis ; & vero scientia concludit semper ad veritatem : ars ad eamdem in praxi reducendam : mechanices ponderum moles cum virtute parva modo sursum, modo deorsum movent : omnes nihil aliud sunt præter mentis ideas expressas : mens vero Deum a quo omnia sumit, & habet, & indigitat : ubique concentus a prima & improducta ratione, quæ solo verbo cuncta creavit & fecit.

De cunctis fusus est sermo apud Mersennium, de musica, de harmonia, tum ventis, tum arte producta, ibidem pag. 77. sic loquitur : " Verum enim vero nusquam „ illud contingere arbitror, præsertim si „ de perfecta harmonia loquamur : quod „ sicubi fiat, id in venti atque rupium, „ antrorumque auctorem referendum est. „ Fatebitur ergo Atheus nusquam testudinis sonum & harmoniam audiri, quin „ sit aliquis, qui ratione atque manu, vel „ re alia, quæ manus subit vices, illius „ causa existat. Prima vero omnium causa est Deus, optimus, maximus. „

R. P. Mersenius ibidem de mechanicis ait, ratione 20. pag. 83. & 84. " Non „ tantum scientiis theoreticis ad Deum ascendere possumus, verum etiam ex practicis, inter quas mechanica non ultimum locum obtinet, quam si juxta suum „ omnem ambitum describere velim, nemo est qui non admiretur ; quandoquidem miraculorum instar ea sunt, quæ „ fabricat, non possumus in eam referre, „ quæcumque rara atque mirabilia vulgo „ nuncupantur. Præsertim vero de machinis agit, cujus caussas investigat, & „ assignat, prout rationalis est : operi autem manum admovet, quatenus est chirurgica, cui artes tam orariæ, quam „ ædificatoriæ, similesque deserviunt. Illa magnarium continet, qua, vi minima, pondus maximum tollit : „ unde „ hæc

hæc mirabilia nisi ab auctore infinito, robusto & intelligente?

Rationes ex omnium creaturarum consensu depromptæ.

Opinio Atheorum 1. singularis est; Catholica vero Nationum omnium & ipsius naturæ habet consensum. 2. Sola cupiditas negat Deum esse & existere; ratio vero honesta ultro fatetur esse & prædicat. 3. Effectus nedum terribiles sed & abominabiles ad inanem consequuntur incredulorum sententiam: hinc quippe scelerum effrænata licentia; hinc contempta virtus; hinc vitium per fas & nefas coronatum; hinc vita admodum animalis. Quid plura? hinc pœnæ æternæ. Non sic profecto, non sic de cognitione & scientia Dei; veniunt certe omnia bona pariter cum ea, & innumerabilis honestas per manus illius, qua qui usi sunt bene, amici Dei facti sunt, inquit Salomon. 4. Hinc tenebræ & lubricum in prima opinione, quippe quæ extinguat conscientiæ stimulos, erumpentes ex impetu naturæ voces nec audiat, nec capiat. Atheus noluit intelligere ut bene ageret: at vero sapiens & prudens invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, facile intelligit. 5. Nulla ratio probat non esse Deum, omnis e contra hoc probat atque demonstrat, saltem a posteriori. Ergo quinque consensus Deum esse prædicant, videlicet consensus rerum naturalium; quælibet enim, inquit Augustinus, denotat principium a quo manavit. Consensus rerum supernaturalium & mysteriorum, signis, portentis & miraculis confirmatorum, quibus quidem cedit ipsa ratio: consensus omnium Nationum: fuerunt enim inter omnium sæculorum homines, qui Deum esse agnoverunt; immo quando & Epicurei, & Pythagorici existentiam Dei inficiari conati sunt, alii insurrexerunt Philosophi, qui contrarium sentientes, uti Platonici, eos impugnare non destiterunt. Consensus omnium pene luminum & facultatum hominis. Revera quidem ex oculo corporali, qui immensa in puncto videt, colligitur existentia Dei; ex imaginatione, quæ infinita rimatur, & omnium rerum sensibilium efformat imagines; ex intellectu, qui materialia immaterialiter videt, divisa, indivisibiliter; composita, simpliciter; ex voluntate „quæ illuminata a mente, nullo bono creato satiata, ad Deum ut summum bonum anhelat. Denique consensus omnium scientiarum, Deum existere indigitare non cessat.

Juvat per aliquas discurrere. Astronomia *v. g.* astrorum cursus & ordines certo demonstrare nequit, nisi tantorum globorum Deum designet auctorem. Jurisprudentia leges statuit, justitiæ innixa axiomatibus, quæ profecto pereunt, si non est Deus. Et vero, si cuncta casualia sunt, & fortuita; si nulla vita aut beata pro bonis, aut pœnalis pro peccatoribus futura est, cur passionum impetus compescere & frangere? jam furtum, homicidium, fornicatio, adulterium, & omnia promiscue vitia licita, immo & bona sunt, cum in hypothesi nulla remaneat inter vitium & virtutem discrepantia, nec unum altero sit laudabilius. Historia dicit rerum omnium, & ipsarum artium atque scientiarum ortum, Dei vero initium nec investigare, nec referre potest; quin potius ascendit usque ad ens necessariam, ad ens a se & summum bonum, a quo omnia fluxisse constat. Moralis regulas vitæ honestæ præscribit, passiones compescere docet, & ad Deum tanquam ad ultimum finem tendit atque quiescit. Aristotelis Philosophia subordinationem causæ secundæ cum prima nedum demonstrat, sed & Deum, ut unum primum mobile, scilicet Deum qui immotus omnia movet, lustrat & speculatur. Ipsa Carthesii Philosophia, tametsi in pluribus & nova, & ne dicam fucata, Dei tamen existentia innititur; & vero liberam admittit electionem intelligentiæ supremæ, ejusque efficacia materiam motum habere determinatum statuit; ita ut sine ejus ope, neque materia moveretur, neque leges mechanicæ utiles forent, quinimmo totius mundi & compositio & concentus impossibilis esset. Agnoscit ille Philosophus solam primam causam posse producere cogitationem vel cogitandi principium in corpore organizato. Denique doctrina sensationum ad Carthesium, fundatur in distinctione qualitatum, seu proprietatum spiritus, a proprietatibus materiæ longe discrepantium.

Jam ecce conclusio, quæ ex his omnibus, veluti connaturaliter sequitur. Si omnes Nationes conveniunt Deum esse: si ratio & conscientia hoc ipsum prædicent, adversantibus licet quinque aliis consensibus, videlicet sensuum exteriorum, qui quidem divinitatem percipere non valent; imaginationis, quæ eam aut capere, aut delineare nequit; præventionum rationis corruptæ, quæ illusa & a sen-

sensibus, & a vitiis, contrarium judicare satagit; passionum quæ sibi indulgentes, nequidem Deum, qui earum frangat impetus cogitare sinunt: profecto dicendum est contra Atheos, Deum optimum maximum esse & existere.

His omnibus rationibus adjungitur ista ultima. Opus est religione revelata, eamque esse admodum necessariam nemo cordatus non videt: sed hæc religio unum agnoscit Deum omnipotentem, cuncta regentem, bonorum omnium auctorem: igitur Dei existentiam negare scelus est nefandum. Probatur major, in qua est difficultas. Caro concupiscit adversus spiritum, quis igitur in ista lucta pacem componet? nisi lex divina quæ dicit, non concupisces? quis furtum, adulterium, & alia vitia, quæ naturæ corruptæ placent admodum, esse mala immo & pessima definiet? nisi loquatur Dominus, & dicat: non furtum facies, non adulterabis: datur igitur Deus, qui cuncta ineffabili regat Providentia, alias omnia forent confusa.

Exploduntur vana Atheorum commenta.

Objiciunt 1. Objectum fidei demonstrari non potest: sed existentia Dei est objectum fidei: igitur Deum existere nullus demonstrare valet, etiam a posteriori.

Respondeo distinguendo. Objectum fidei primarium demonstrari non potest, concedo: objectum secundarium, subdistinguo: demonstrari non potest a priori, concedo: a posteriori & per effectus, nego. Deus in se spectatus & consideratus est primarium fidei objectum, & sic non potest demonstrari: at vero Deus secundum existentiam spectatus, in creaturis tanquam in suis effectibus relucet: igitur Deum esse a posteriori recte probatur, non enim sub isto respectu est fidei objectum, nisi ad summum secundario & per accidens, videlicet respectu rudiorum, qui ob ingenii tarditatem non valent juxta Logicæ regulas demonstrationem elicere.

Instant. Demonstratio fit ex prioribus: sed creaturæ non sunt Deo priores: igitur Deus non potest demonstrari per creaturas. Confirmatur. Prima veritas demonstrari nequit, sed Deus est prima veritas; ergo; &c.

Respondeo distinguendo. Demonstratio quoad quid est, concedo: quando enim demonstratur quidditas rei, demonstratur per causam: demonstratio quoad existentiam, subdistinguo: fit ex prioribus in cognoscendo, concedo: ex prioribus in essendo, nego. Prius cognoscimus creaturas, quæ nostris subjiciuntur sensibus, quam Deum; & ex effectibus inferimus causam existere, quia necessario & essentialiter ab ea dependent. Ad confirmationem, distinguo. Prima veritas nequit demonstrari a priori, & quoad quid est, concedo: a posteriori & quoad existentiam, nego. Nam per veritates inferiores, quæ sunt in creaturis, cognoscimus existere primam veritatem, a qua cæteræ fluunt.

Instant. Creaturæ non sunt Deo priores etiam in cognoscendo respectu nostri: ergo Deus non potest demonstrari etiam a posteriori. Probatur antecedens. Idea Dei est nobis ingenita, ut dictum est: igitur creaturæ non sunt nobis priores in cognoscendo.

Respondeo negando antecedens, ad probationem concesso antecedente, distinguo consequens. Creaturæ non sunt nobis priores in cognoscendo, cognitione confusa, concedo: clara, nego. Prius quidem implicite cognoscimus Deum quam creaturas: sed explicite prius cognoscimus creaturas, cum subsint sensibus nostris, & sint magis nobis proportionatæ, immo inserviant ad excitandam in nobis ideam Dei innatam; unde in genere demonstrationis & cognitionis scientificæ, sunt priores.

Instant. Non possunt cognosci clare creaturæ, quin simul & in eodem momento cognoscatur Deus: igitur non sunt priores etiam in cognitione clara. Probatur antecedens. Creator & creatura sunt relativa, adeoque simul cognitione: ergo non potest cognosci creatura clare, quin cognoscatur & Deus.

Respondeo negando antecedens, ad probationem distinguo. Creaturæ ut creaturæ sunt relativæ ad Creatorem, concedo: consideratæ secundum se, & ut sunt a parte rei sub sensibus nostris, nego. Prius illas consideramus isto modo, & cum appareant ab alio procedere, tunc illas formaliter ut creaturas, & habentes relationem ad Deum intuemur; ex quo concludimus dari ejusmodi effectuum conditorem: igitur creaturæ secundum se consideratæ, sunt priores cognitione respectu nostri; & sic inserviunt ut medium ad probandum Dei existentiam.

Objiciunt 2. Effectus finitus non exigit causam infinitam: sed creatura est finita, Deus vero nedum in se & in sua natura, verum etiam & in omnibus per-

 fectio-

fectionibus infinitus est ita ut ejus sapientiæ non sit numerus: igitur ex creaturis non recte colligitur existentia Dei. Confirmatur. Debet esse proportio inter medium demonstrationis, & rem demonstratam: sed nulla est inter finitum & infinitum, inter creaturam & creatorem: igitur Deus non potest demonstrari etiam quoad an est & a posteriori.

Respondeo distinguendo. Non exigit effectus finitus causam secundam infinitam, concedo; est enim ejusdem ordinis, quandoquidem simile producit in creatis sibi simile: causam primam, nego. Namque deveniendum est ad unam causam, quæ sit a se, & a qua cætera dependeant.

Ad confirmationem, similiter distinguo. Debet esse proportio habitudinis inter medium demonstrationis & rem demonstratam, concedo: proportio entitatis, subdistinguo; si medium sit a priori, & demonstret rei quidditatem sicut rationalitas, quæ demonstrat naturam hominis, concedo: si sit solum a posteriori, & demonstret tantum existentiam, nego. Creaturæ sunt effectus conditoris, omnis autem effectus habet habitudinem necessariam ad causam; quia ab illa dependet in esse, & sic denotat existentiam causæ, a qua emanavit.

Instant adhuc. Creaturæ sunt Deo extrinsecæ; ergo non possunt illum demonstrare, etiam a posteriori: probatur consequentia; quia testimonium Dei revelantis est ex creaturis extrinsecum, ideo non potest assumi ut medium ad illas per rationem demonstrandas: ergo a pari eo ipso quo creaturæ sunt Deo extrinsecæ, non possunt assumi ut medium ad demonstrandam illius existentiam.

Respondeo distinguendo. Creaturæ sunt Deo extrinsecæ entitative, concedo; non enim sunt Deus: quoad ordinem dependentiæ, nego; dicunt enim relationem intrinsecam dependentiæ ad Deum. Ad probationem, nego paritatem; quia revelatio est nobis omnimode extrinseca, nec nobis debetur; assumitur tamen ut medium ad probandas res naturales, sed argumento Theologico & supernaturali; est enim medium ad hoc sufficiens, ut supra diximus.

Instant. Atqui non est necessaria connexio inter creaturam & Creatorem: igitur, inquiunt Athei, non potest demonstrari etiam a posteriori, & per creaturas Deum esse. Probant subsumptum. Non est necessaria connexio in ratione motus; materia enim, *v. g.* potest moveri secundum unam partem, & se ipsam movere per aliam; sic etiam homo, quia liber est, seipsum movet per virtutem innatam, secundum multos.

Respondeo negando subsumptum, ad probationem, nego antecedens: ad aliud distinguo: una pars materiæ potest movere aliam, & est prius mota a prima causa, concedo: & immota aliam movet, nego: verum quidem est unam partem semel motam posse alteram movere, sed si prius fuit mota: si enim non fuit ab alio mota, oportet ut sit actus purus, & ens a se, quod sane implicat: si vero ipsa fuit mota, cum non detur processus in infinitum, revertendum est ad unum primum motorem, qui immotus omnia moveat.

Ad aliud exemplum de homine assumptum, nego paritatem. Nam secundum illos Philosophos homo non seipsum movet ut causa prima, sed per virtutem quam accepit a Deo in sua creatione, & per ipsius concursum simultaneum.

Rursus instant. Si mundus foret ab æterno, generationes utique essent ab æterno, & potuit de facto creari mundus ab æterno: sed tunc non esset assignabile instans in quo motus inciperet: igitur non est necesse ut omne quod movetur, ab alio moveatur; & sic non erit necessaria connexio motus inter creaturam & Creatorem.

Respondeo mundum non posse esse ab æterno quoad entia successiva; cum enim illa nonnisi successive suas habeant partes, nunquam vero simul, motum fieri in tempore necesse est: sed dato & non concesso mundum posse esse ab æterno, etiam quoad ejusmodi entia, repetenda foret causa mundi productiva a quo motus primo flueret, si esset a se: igitur utique esset ens omnimode perfectum, & est solus Deus; si vero partes essent in perfectionibus inæquales, sicut de facto eas esse intuemur, adhuc recurrendum esset ad primam causam, a qua creaturæ istas haberent perfectiones: enimvero si quodlibet individuum esset a se, tot Dii numerarentur quot sunt mundi partes, quod plane ut ridiculum ab omnibus habetur. Cæterum eodem prope modo ratiocinandum est de motu *v.g.* ac de luce, quæ procederet & promanaret a Sole, qui supponeretur esse ab æterno; in hac hypothesi & lux & illuminatio essent a Sole ut a causa: immo ipse Sol haberet ab æterno causam sui productivam: igitur in hypothesi quod mundus esset & quoad entia permanentia, & quoad successiva, ab æterno,

habe-

haberet nihilominus causam sui productivam, & illa causa prima est Deus.

Persistunt. Non est necessaria connexio inter res contingentes & ens unum primum necessarium, alias non essent contingentes, sed necessariæ: igitur ruit totum fundamentum, quo dicimus per creaturas demonstrari Creatorem, propter necessariam connexionem, quæ dicitur esse inter creaturas & Deum.

Respondeo distinguendo. Non est necessaria connexio entitativa, concedo; Deus enim est ens independens, nec bonorum nostrorum indiget; unde creaturæ possunt esse & non esse: non est necessaria connexio dependentiæ, nego. Supposito enim quod producatur aliquis effectus, essentialiter dependebit a sua causa.

Insurgunt de novo. Unum individuum potest producere aliud, & istud aliud in infinitum: igitur non recurrendum est ad unam primam causam. Probatur consequentia. Tametsi quodlibet contingens non sit necessarium, potest tamen tota collectio esse necessaria; ergo non recurrendum est ad unam primam causam necessariam. Probatur antecedens. A sensu distributivo ad collectivum non valet consequentia: sic licet singuli milites non sint exercitus, non sequitur non dari exercitum.

Respondeo distinguendo: & individuum quod operatur, fuit ab alio productum, & tandem unum ab uno improducto emanavit, scilicet a Deo, concedo: & non emanavit, nego; unde ad probationem, nego individuorum collectionem non fuisse productam. Ad alteram probationem, utique distinguo: a sensu distributivo ad collectivum non valet consequentia in prædicatis accidentalibus, ut in exemplo allato, concedo, nam exercitus formaliter est collectio militum, & non unus aut alter: in prædicatis essentialibus, nego: *v. g.* Homo cum essentialiter sit rationalis, rationabilitas absolute convenit singulis hominibus, & omni consequenter collectioni: pari & consimili ratione, quia quodlibet individuum finitum est, finita utique & tota collectio, hæc enim nihil aliud esse censetur præter individua: sicut igitur individuum clauditur terminis & dependens est, similiter & totus mundus est ab alio a quo dependet, non enim datur processus in infinitum: igitur deveniendum est ad unum primum mobile, a quo cætera profluant, ipsum vero a nullo sit, sed potius cuncta sint ab illo.

Adhuc instant. Non possumus mente concipere & cogitare ea quæ possunt esse simul & de facto esse; igitur a pari non possumus quæcumque sunt, cogitare ea non esse: igitur absque eo quod necesse sit ascendere ad unum primum, a quo sint cætera, possumus intelligere totam collectionem creaturarum non habere initium.

Respondeo negando paritatem, quia omnia possibilia habent esse in tempore solum successive: sed tota collectio habet simul existentiam, unde conciperetur non esse, nisi ascensio fiat ad unum primum a quo habeat esse initiative.

Opponunt 3. Deus non potest definiri, ergo neque demonstrari.

Respondeo distinguendo. Non potest definiri a priori, concedo: non enim habet causam: non potest definiri a posteriori, & descriptive per effectus, nego.

Objiciunt 4. Si Philosophus demonstraret Deum esse, amitteret fidem circa existentiam Dei: absurdum consequens; ergo & antecedens. Probatur minor: sequerentur duo absurda 1. Quod esset hæreticus. 2. Quod saltem esset deterioris conditionis quam rusticus; qui enim credit Deum esse, certiorem habet de eo cognitionem, quam ille qui cognoscit esse per demonstrationem Philosophicam.

Respondeo distinguendo. Amitteret fidem quoad extensionem circa aliquid, concedo: quoad entitatem, & ipsum fidei habitum, nego. Idest, in Philosopho demonstrante Deum existere, fides desinit quidem se extendere ad existentiam Dei, sed remanet entitative & etiam extensive quoad alios articulos. Unde ad probationem, non sequitur illum Philosophum esse Hæreticum, cum ille fidem non amittat quoad hoc momentum discredendo, sed per evidentiam scientiæ, quæ subit vices fidei, sicut in cœlo desinit fides adveniente visione. Non sequitur etiam hunc Philosophum esse pejoris conditionis rustico, tum quia evidentia major, quam habet de existentia Dei, æquiparat quodam modo certitudinem quæ est in rustico quoad gradum majorem, & compensat: tum quia fides remanet in Philosopho circa cæteros articulos. Quid plura? si scientiam, quoad existentiam Dei, fato & casu aliquo sinistro amitteret, ejus fides ad illam de novo sese extenderet.

Objiciunt 5. Deum esse, & existere colligit D. Thomas, ex eo maxime quod sit ens necessarium, sed hæc ratio nihil pro-

bat, quod quidem sic ostenditur. Non desunt creaturæ, quæ sint entia necessaria, & ad unum determinata, ut cæli, ut sol, ut stellæ, & alia sydera, quæ utique sunt incorruptibilia : nemo tamen sanæ mentis has omnes creaturas dixerit Deos : igitur ex ente necessario non recte colligitur unius entis supremi existentia.

Respondeo negando antecedens, ad probationem, distinguo : cœli & sydera sunt entia necessaria a parte post, concedo : a parte ante, nego; & vero ea habuisse initium omnes demonstrant in probationibus allatæ rationes, nec aliam habent necessitatem præter extrinsecam & emendicatam a Creatore, qui sicut vult illa perseverare, ita & destruere potest. Solus Deus est ens essentialiter & ab intrinseco necessarium, quia solus a se & independens Dominus.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Omnis generis ratione Deum esse constat.

PRIMO quidem : Si Deus non esset, mundus foret & a se ipso, & ab æterno; & sic materiæ convenirent tum sapientia, tum omnipotentia; quandoquidem omnium creaturarum esset causa formalis : quinimmo & efficiens, quod quidem meræ potentiæ materiali convenire nusquam potest, ut ex professo infra probabitur.

Secundo. Non datur processus in infinitum in causis ad invicem subordinatis; sed deveniendum est ad unam primam, quæ sit sola necessaria, & causa cæterorum, & est Deus.

Tertio. Datur appetitus innatus ad bonum infinitum, tanquam ad beatitudinem & finem ultimum; nullo quippe bono creato satiatur anima rationalis: porro illud bonum est ipse Deus, optimus, maximus.

SYNOPSIS RESPONSIONUM AD DIFFICULTATES.

PRIMO. Tametsi cognitio omnibus numeris absoluta de existentia Dei, quandoque sit fidei objectum, puta respectu rudiorum, non tamen respectu eorum qui pollent ingenio; unde eam dicit D. Thomas non fidei objectum, sed quid ad ipsam fidem præambulum.

Secundo. Licet Deus secundum se spectatus sit prior creaturis, non tamen quoad nos semper cognitione clara prior. Potest igitur cognosci ejus existentia a posteriori & per effectus.

Tertio. Effectus finitus denotat quidem causam secundam finitam esse: at vero indigitat causam primam prorsus infinitam, quatenus visis effectibus creatis, deveniendum est ad unum primum, & supremum ens, a quo sint omnia, ipsum vero a nullo, sed a se, & est Deus.

ARTICULUS QUINTUS.

Utrum materia sit increata, & sine principio.

TERTULLIANUS lib. contra Hermogenem, dicit eum tenuisse affirmativam, & hunc a Stoicis accepisse errorem : " A
" Christianis enim, *inquit*, conversus ad
" Philosophos, de Ecclesia in Academiam,
" & porticum, inde sumpsit a Stoicis ma-
" teriam cum Domino ponere, quæ &
" ipsa semper fuerit, neque nata, neque
" facta, nec initium habens omnino, nec
" finem, ex qua Dominus omnia postea
" fecerit. "

CONCLUSIO

Materia non est æterna, sed in tempore facta cum cæteris creaturis.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo quidem, *ex auctoritate Scripturæ sacræ.*

GENESEOS I. habetur : *In principio creavit Deus cælum & terram* : sed sub nomine cœli & terræ intelligitur omnis creatura corporalis ; nulla quippe est, quæ non claudatur intra hunc ordinem ; siquidem omnis est aut ex materia cœlesti, ut stellæ, sol & luna : aut ex materia crassiori, quæ sub nomine terræ intelligitur. Igitur & ipsam materiam in principio creavit Deus, cum creaverit omnia sub quibus ipsa monstratur & exhibetur.

Secundo. Ibidem habetur v. 11. *Germinet terra herbam virentem, & facientem semen & lignum pomiferum, faciens fructum juxta genus suum*. v. 12. *Et protulit terra herbam virentem & facientem semen juxta genus*.

genus suum : v. 20. *Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile super terram*. v. 24. *Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta, & reptilia, & bestias terræ*. v. 27. *Creavit Deus hominem ad imaginem suam*; & c. 27. *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suave*: v. 19. *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, & universis volucribus cœli, adduxit ea ad Adam, &c.* & ante ista, v. 7. habetur: *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ*. v. 22. *Ædificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem*. In his omnibus refert Moises, & quæ primo creata sunt, & alia quæ ex præexistentibus aut producta, aut per distinctionem & separationem in ordinem digesta sunt, ut cum c. 1. v. 6. dicit: *Fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis*. Ex aquis volatilia, ex terra ligna pomifera & bestiæ facta sunt; quinimmo ipse homo, creaturarum princeps de limo creatus est: ergo a fortiori materia cum cæteris elementis concreata fuit.

Tertio, Ibidem c. 1. legitur: *Fiat lux, & facta est lux, & vidit Deus lucem quod esset bona & divisit lucem a tenebris, appellavitque lucem diem, & tenebras noctem*. Ibi & lux dicitur facta; immo quodammodo tenebræ productæ narrantur, in quantum intra locum continentur, a quo lux ipsa recedit: quidni & materia facta erit? sive sumatur pro ente positivo, cum omne ens a Deo productum sit, sive pro potentia mere physica, quæ secundum multos propriam habet existentiam; tum quia ipsæ tenebræ, quæ sunt quid minus, etiam factæ sunt, juxta illud Isaiæ 45. *Ego, qui struxi lucem, & feci tenebras?* & illud Matth. 27. *A sexta hora tenebræ factæ sunt super universam terram usque ad horam nonam*. Igitur materia, sicut alia entia, fuit creata, quod & pia Machabæorum mater sentiebat, cum adhortans filium natu minimum pro sanctis Dei legibus defendendis, ajebat: *Peto, nate, ut aspicias cœlum & terram, & intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus*.

Ex Patribus.

TERTULLIANUS primo loco venit, quippe qui ex professo errorem Hermogenis in libro integro confutaverit; cap. 4. sic loquitur: " Quis enim alius Dei census, quam æternitas? Quis alius æternitatis status, quam semper fuisse, & futurum esse, ex prærogativa nullius initii, & nullius finis? Hoc si Deo est proprium: quia etsi alii ascribatur, jam non erit, cujus est proprium, sed cum eo cui ascribitur . . . Si Deus est, unicum sit necesse est, ut unius sit; aut quid erit unicum & singulare nisi cui nihil adæquabitur? Quid principale, nisi quod super omnia, nisi quod ante omnia, & ex quo omnia? Hæc Deus solus habendo est, & solus habendo unus est. Si & alius habuerit; tot jam erunt Dei, quot habuerint quæ Dei sunt. Ita Hermogenes duos Deos infert, materiam parem Deo infert. "

Idem cap. 20. " in principatu enim & in potestate Deus fecit cœlum & terram . . . . Per sophiam Dei omnia facta sunt, & cœlum: ergo & terram Deus faciens, in principio, idest initio, in sophia sua fecit. "

Idem cap. 31. & 32. Probat fuse Deum omnia fecisse, nedum cœlum, terram, atque elementa, sed & rerum omnium species, & ipsas tenebras: " Singulas, *inquit*, species factas docet aliis in locis, habes sophiam, prior autem abysso genita sum; dicentem: ut credas abyssum quoque genitam, idest factam, quia & filios facimus, licet generemus; nihil interest facta, an nata sit abyssus, dum initium detur illi, quod non daretur, si materiæ subjecta esset, de tenebris vero ipse Dominus per Isaiam: Ego qui struxi lucem, & feci tenebras, de spiritu æque Amos, qui solidat tonitruum, & condit spiritum, & annuntiat & in homines Christum suum. "

Ex Tertulliano æternitas ita Deo propria est, ut alteri ascribere est Deo illum assimilare, adæquare, immo & facere Deum. Ex eodem; Deus cuncta creavit etiam spiritum, etiam abyssos. Denique omnia fecit in tempore, nempe initio, idest primo, quo incepit tempus, momento: igitur ex Tertulliano materia nequit esse infacta & innata, solus quippe Deus infactus; non æterna, solus Deus æternus, & ipsa sicut cætera creata, habuit initium: igitur materia non est æterna.

Theodoretus l. 5. de hær. fabul. ex professo perstringit errorem Hermogenis, cæte-

cæterorumque qui tenent materiam Deo coævam atque æternam: " Existimarunt „ stolidi Deum quoque sine materia creare non posse: nec intellexerunt quantum Dei & hominum sit discrimen, „ & quod fieri non possit ut omnia habeat imago quæ archetypus; & quod „ homo quidem velut imago, ex iis quæ „ extant, creet; Deus vero ex iis quæ „ extant & ex non extantibus; quod aperte nos Scriptura docuit, Apostolus „ enim ait: fide intelligimus aptata esse „ sæcula verbo Dei, ut ex invisibilibus, „ visibilia fierent, Rursus *qui vocat ea* „ *quæ sunt, tanquam ea quæ non sunt*, „ quod divinus David demonstravit: *Omnia enim*, inquit, *quæcumque voluit Dominus, fecit*. Non dixit quæcumque „ potuit, sed quæcumque voluit; habet „ enim potentiam voluntati æqualem. „

Quibus verbis varias affert rationes, cur materia sit creata. Prima quidem ea est. Deus non sicut homo, iste nihil nisi ex præsupposito subjecto producit; Deus vero e contra potest producere aliquid ex nihilo, unde plurimum allucinantur Hæretici; non enim opus habuit Deus materiam præsupponere, ut ex ea conderet mundum. Secunda sic exponitur. Quæcumque voluit Deus, ea & fecit; multa voluit creare? multa vero alia ex præexistentibus producere, veluti pisces ex aquis, corpus hominis ex limo, ut probat ex Scriptura Theodoretus. Tertia. Negare, inquit, Deum potuisse creare mundum sine materia, est irridere Creatoris potentiam. „ Qui autem, *inquit ibidem*, creationem „ cavillantur, & omni ex parte aptum „ opificium calumniari conantur, eaque „ de causa materiæ mentionem inducunt, „ audiant divina oracula clamantia: *Vidit Deus omnia quæ fecerat, & erant* „ *valde bona*. „

Methodius apud Photium, Cod. 236. docet Deum materiam ex nihilo sicut alias creaturas fecisse. Enimvero, *inquit*, si „ artifex ex non extantibus molitur opus, „ a fortiori Deus. Quod si res ita se habet in hominibus, nonne magis convenit, ut Deus non solum qualitates ex „ non extantibus conficere possit, sed etiam substantias? Eo enim ipso quo e „ non extantibus fieri posse quidpiam apparet, id in substantiis locum habere „ monstratur. „

Augustinus lib. 1. de Gen. contra Manichæos eidem veritati suum addit calculum: " Ideo, *inquit*, Deus rectissime creditur omnia de nihilo fecisse, quia etiamsi omnia formata de ista materia facta sunt, hæc ipsa materia tamen de „ omnino nihilo facta est.

Astipulatur Petrus Chrysologus serm. 46. „ Ubi sunt qui Deum de materia mundum figurasse confingunt? Deus noster „ in cœlo & in terra, non ut inventor, „ sed ut conditor materiæ, ex nihilo cuncta perfecit. „ Si igitur ex nihilo omnia condidit Deus, materia non est ipsi coæterna.

Ex rationibus.

Prima sic exponitur. Nihil est a Deo independens, & ipsi non subjectum: sed si materia foret innata, foret etiam a Deo independens: igitur est e nihilo & in tempore producta. Probatur minor. Materia, ut supponit Hermogenes, est innata: igitur non dependeret a Deo in esse; enimvero esset per se subsistens & incorruptibilis: igitur nec in conservari a Deo dependeret, immo nec in operari; quippe quæ ex innata virtute se moveret, tum ad generationem omnium entium, tum ad eorumdem compositionem. Hæc ratio est Tertulliani, l. contra Herm. cap. 7. " Quomodo ergo discernere audebit Hermogenes, atque ita subjicere „ Deo materiam, æternam æterno, innatam innato, auctricem auctori, dicere audentem? & ego prima, & ego „ ante omnia, & ego a quo omnia; pares fuimus, simul fuimus; ambo sine „ initio, ambo sine fine, ambo sine auctore, sine Deo, quis me Deus subjicit „ contemporali coætaneo?

Secunda. Ponere materiam innatam, est a Deo tollere proprietates: sed hoc est inconveniens, & mendaces reddere scripturas; ergo &c. Probatur major. Deus est principium & finis, solus omnium auctor, omnium Dominus, a quo cuncta dependent: sed in hypothesi non esset solus rerum auctor & Dominus, non solus infinitus & immensus; siquidem & materia esset primum rerum principium, ex quo omnia, a quo cætera dependent; esset & infinita & immensa, namque daret esse cuilibet creaturæ; quod sane absurdum est & inconveniens: igitur materia non est innata. Ista ratio colligitur ex Tertulliano, ibidem, cap. 6. " Ego „ quidem Deus, contestabitur Deus, & „ jura-

„ juravit nonnunquam per semetipsum, „ quod alius non sit qualis ipse: sed mendacem eum faciet Hermogenes; erit enim & materia qualis Deus, infecta, „ innata, initium non habens nec finem. „ Dicet Deus: ego primus: & quomodo „ primus, cui materia coætanea est? Inter coætaneos autem & contemporales „ ordo non est, aut & materia prima est. „ Extendi, inquit, cœlum solus, at quin „ non solus? cum ea enim extendit, de „ qua & extendit. „

Tertia. Si materia est innata, sequitur ipsam esse Deum: sed hoc implicat: igitur non est innata. Probatur sequela. Materia si innata, est ens a se, incorruptibile, a nullo accipit esse, neque diminutionem, neque finem patietur; ideo enim creaturæ deficiunt, quia ex nihilo factæ, in nihilum redeunt: sed & hoc implicat, & est contra naturam entis finiti, immo contra ipsam materiæ naturam, quam Hermogenes Deo subjectam confitetur: igitur materia non est æterna. Sic ratiocinatur Tertullianus ibidem cap. 7. " Sicut enim cætera quæ nascuntur, aut finiunt, & idcirco æterna non „ sunt, semel opposita fini, quæ & initio admittunt ea, quæ Deus non capit. Diminutionem dico interim, & „ subjectionem: quia nata & facta sunt: „ ita & Deus ideo ea non capit, quia „ nec natus omnino, nec factus est. Et „ materiæ autem status talis est. Igitur „ & duobus æternis, ut innatis, ut infectis, Deo atque materiæ ob eandem rationem communis status ex æquo habentibus, id quod neque diminui, nec „ subjici admittit, idest æternitatem: neutrum diximus altero esse minorem, sive majorem: neutrum altero humiliorem, sive superiorem, sed stare ambo „ ex pari magna, ex pari sublimia, ut „ pari solidæ „ & perfectæ felicitatis, „ quæ censetur æternitas. Neque enim „ proximi erimus opinionibus nationum, „ quæ si quando coguntur Deum profiteri, tamen & alios infra illum volunt: „ Divinitas autem gradum non habet, ut„ pote unica. Quæ si & in materia erit, „ ut proinde innata, & infecta, & æterna, aderit utrobique; quia minor se nusquam poterit esse: quomodo ergo discernere audebit Hermogenes, atque ita subjicere Deo materiam? „ Quibus verbis demonstrat Tertullianus materiam, & esse Deum, & Deo non subjici, si innata sit; quæ quidem omnia contra ipsum Hermogenis systema pugnant, ipsum subvertunt.

Quarta, Quod est finitum, non est æternum; æternum quippe illud solum est, quod est sine termino, & sine initio: sed materia est finita: ergo & producta. Minor constat; materia enim est corporea, adeoque & extensa in longum, latum, & profundum; habet igitur primam lineam a qua incipit dimensio, & ultimam qua terminatur, ut patet in omnibus entibus sensibilibus. Si dicatur esse partim corporea, partim incorporea; etiam ex hac parte constat eam esse finitam, immo ipsa anima, quæ est spiritus, clauditur terminis, quandoquidem recipitur in corpore a quo circumscribitur & limitatur: si vero aliquis cum Hermogene contendit, materiam esse insensibilem & incorpoream, ratione motus interioris, quo turbulenter agitatur, etiam ipse motus est finitus, quippe qui sit in subjecto in quo recipitur, & ipsi inhæret, ut accidens inhæret subjecto, cum & ipse sit accidens; immo dato quod foret substantia, semper esset finitus; siquidem in aliquo mundi spatio locaretur, mundus autem est finitus; igitur & a fortiori id omne quod continet. Jam probatur major, scilicet omne finitum non esse innatum, & æternum. Quod est finitum clauditur terminis, & a parte ante, quatenus incipit esse, & a parte post, quatenus partes habet terminatas; alias non esset finitum, sed infinitum: immo ex parte durationis talis est mensura quale est ens; jam vero cum æternitas omne excludat & abnuat initium, non mensurat, nisi ens infinitum secundum se, & in ejus natura: sed materia in se est finita, ut modo dictum est: igitur & facta.

Tertullianus hanc expendit rationem, variisque explicat modis ibid. cap. 38. argumentando ad hominem contra Hermogenem. " De situ materiæ id tracto, „ quod & de motu, ut perversitatem „ tuam traducat, subjacentem facis Deo „ materiam, & utique locum illi, qui „ sit infra Deum. In loco ergo materia. Si in loco, ergo intra locum: si „ intra locum, ergo determinatur a loco, intra quem est: si determinatur, „ habet lineam extremam, quam quantum proprie pictor, agnoscis finem esse „ omni rei cujus linea extrema est; non „ ergo infinita erit materia . . . . at tu „ infinitam facis, dicens: infinita est autem eo quod semper est . . . obduce„ ris,

„ ris, corpore eam infinitam faciens, cum „ locum ei ascribens, intra locum & extremam loci lineam includis. „ c. 43. Ostendit materiam neque esse in motu infinitam, quia demutabilis est, & modo in partes dividitur, modo venit in compositionem, modo motus ejus est concretus atque turbulentus, modo tardus; quod autem est in duratione infinitum, uniforme manet, quandoquidem æternitas simul habet omnes partes. Ista ratio probat materiam non esse æternam, neque in se, patitur enim diminutionem & alias alterationes; neque in motu, nam variatur & locatur ille motus; neque in partibus, quandoquidem ipsæ a loco circumscribuntur, variisque subjacent formis, adeoque & mutationibus.

Quinta. Deus libere operatur ad extra; sed posito quod materia sit illi coæva, necessario ea uti debet; siquidem cuncta ex ipsa debent fieri, ideo enim innata prædicatur, quia ex nihilo nihil fit, inquit Hermogenes, & sic Deus subjectus erit materiæ in systemate isto, quod sane est impossibile: igitur materia non est æterna, sed facta; tum quia falsa est suppositio, nempe omnia esse ex materia condita; cum altum sit de hoc momento in Scriptura silentium. Enimvero cœlum & terram e nihilo producta refert Scriptor Canonicus; alia vero corporea, vel ex aquis, vel ex terra, animam vero rationalem per ipsius Dei afflatum creatam commemorat.

Tertullianus hanc urget rationem cap. 8. contra Hermogenem; nam de illo loquens, ait: „ Deum potius subjicit materiæ; cum „ vult eum de materia cuncta fecisse: si „ enim illa usus est ad opera mundi, jam „ & materia superior invenitur, quæ illi „ copiam operandi subministravit, & Deus „ subjectus materiæ videtur, cujus sub„ stantia eguit ut possit uti. „

Sexta sic procedit, evertendo fundamentum Hermogenis. Materia juxta illius opinionem, est mala, & ideo est æterna, ne mala quæ sunt & apparent, refundantur in ipsum Deum: sed ex hoc ipso quod est mala, non est æterna. Enimvero dum reformatur in melius, a Deo mutatur; quod autem mutatur, suam amittit æternitatem, quæ quidem invariabilis est. Ita ratiocinatur Tertullianus c. 12. „ Bona at„ que optima a Deo fiunt: & vidit Deus „ quia bona, & benedixit ea Deus, uti„ que qua optima, non certe qua mala „ ac pessima. Demutationem igitur admi„ sit materia, & si ita est, statum æter„ nitatis amisit: mortua est denique sua „ forma. Sed æternitas amitti non potest: „ quia nisi amitti non possit, æternitas „ non est. „

Septima hæc etiam subvertit fundamentum Hermogenis. Si materia sit innata, ut ex ea cuncta fiant, nihil erit a Deo: absurdum consequens: ergo & antecedens. Probatur. Quod fit vel est malum, vel bonum: si malum non est a Deo, sed a materia quæ est de se mala: si bonum, nec utique a Deo procedit, quia nihil fit ex nihilo secundum Hermogenem, sed ex materia præexistente; si partim malum, partim bonum, utique & malum in Deum refunderetur, siquidem compelleretur uti materia mala ad faciendum aliquid quod esset ex parte malum. Ita Tertullianus cap. 16. „ Equidem definio, aut Deo as„ cribendum & bonum & malum quæ ex „ materia fecit, aut materiæ ipsi ex qua „ fecit: aut utrumque utrique, qui am„ bo sibi obligantur. Qui fecit, & de qua „ fecit: aut alterum alteri.... Porro si „ Deus erit utrumque, videbitur. Deus „ etiam mali auctor; Deus autem ut bo„ nus, auctor mali non erit. „ Cap. 10. infert Tertullianus, malum refundi in Deum, si cuncta fiant ex materia mala, quatenus teneretur ea uti pro cæterarum creaturarum productione.

Solvuntur objectiones Hermogenis.

Objicit 1. illud Gen. 1. *In principio Deus creavit cælum & terram*: sed illud principium quo Deus creavit cœlum & terram, erat materia: igitur materia non est creata sed præexistens ad res creatas, adeoque æterna, & innata. Probatur minor. Principium dicit aliquid quod sit rerum causa, & quidem simile, aut ejusdem naturæ: sed illud non potest esse Deus, quippe qui sit invisibilis, & super omnem excelsus creaturam: superest ergo quod illud principium sit materia: enimvero agitur de mundi corporei productione, nempe de creatione cœli & terræ.

Respondeo distinguendo majorem; & vox *In principio* designat solummodo temporis ordinem, concedo: & designat aliquod subjectum præexistens rebus creatis, nego. Sensus Scripturæ hic est; Deus incepit mundi creationem per productionem cœli & terræ; non vero iste, materia fuit

ab

ab æterno tanquam principium rerum; sola quippe Sophia, seu Dei verbum, est in principio, idest ab æterno, juxta illud Joan. 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum*. Præclara sane ratio; ut aliquid sit ab æterno, debet esse apud Deum, & Deus ipse; unde subdit Joannes, *& Deus erat Verbum*, quod neque legitur de materia, neque ipsi tribuitur, etiam concedente Hermogene; illam quippe dicit & extra Deum, & Deo subjectam. Solum Verbum est ab æterno ut principium rerum, quod & Joannes ibidem commemorat, dicens: *quod factum est, in ipso vita erat*, nempe ut idea in mente artificis.

Sic explicat Tertullianus l. contra Hermogenem, cap.19. ubi respondet ad objectionem. „ Principium, sive initium inceptionis esse Verbum, non alicujus substantiæ nomen. Cum utimur vocabulo principii, quasi originis, non quasi ordinis nomine, adjicimus & mentionem ipsius rei specialiter, quam volumus principium alterius rei. De cætero, si sic ponamus; *v.g.* In principio, fecit figulus pelvim, vel urnam: jam non materiam significabit principium; non enim argillam nominari principium, sed ordinem operis. Quia figulus ante cætera primum pelvim & urnam fecit, exinde facturus & cætera. Ad ordinationem operum principii vocabulum pertinebit, non ad originem substantiarum. „

Instat, ibidem Gen. 1. 2. habetur: *Terra autem erat inanis, & vacua* & ut versio quædam perantiqua legit, *erat invisibilis & incomposita*; ergo erat ipsa materia, quæ ideo dicitur mala, quia incomposita, sed adornata per creationis operationem, quia Deus ad ipsam se se accinxit & approximavit: igitur & æterna, quod innuit illud vocabulum, *erat*, quandoquidem significat materiam ante mundi constitutionem præextitisse.

Respondeo distinguendo antecedens. Terra erat inanis, idest, nondum erat ornata tum arboribus, tum bestiis & floribus, concedo: idest, præexistebat mundo, nego. Theologi quidem censent Deum primo die omnia simul produxisse, & postea distinxisse opus sex dierum spatio, si hominem excipiamus, quem Scriptura creatum expresse dicit post mundi constitutionem. Ita docet D. Thomas: igitur in principio terra erat inanis, idest confusa, & nondum per ordinem entium digesta ac decorata. Qui quidem sensus maxime arridet Scripturæ dicenti: *Congregentur aquæ quæ sub cælo sunt, in locum unum: & appareat arida*; rursus Eccl. 18. *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul* igitur ante istam distinctionem, terra erat inanis; & cum cæteris elementis permixta. Quis jam putabit Moisen per terram inanem intellexisse materiam imaginariam Hermogenis? Quinimmo adaperte suam prodit sententiam Scriptura: nam habetur illam terram inanem creatam fuisse, *in principio*, inquit Moises, *creavit Deus cælum & terram, terra autem erat inanis*, illa scilicet terra quam in principio creaverat: unde Tertullianus lib. contra Hermogen. c. 24. respondit ad hoc argumentum; gratis & sine fundamento per terram inanem intelligi materiam invisibilem & innatam, cum tamen Scriptura de hoc taceat. Oportet igitur ut & præter terram inanem de qua loquitur Scriptura, admittat Hermogenes aliam terram vere invisibilem; namque terra inanis dicitur in antiqua versione invisibilis. Quo sensu? In eo scilicet, quod nullus esset tunc homo a quo videretur, tum etiam quia erat aquis prorsus cooperta: jam vero si admittat Hermogenes aliam terram invisibilem, rudem & incompositam, sequitur illam materiam non esse innatam & æternam, inquit Tertull. cap.28. *Certe rude illud est, quod imperfectum est: certe imperfectum non potest esse, nisi quod factum est*. Unde nego consequentiam, scilicet dari materiam æternam.

Ad probationem distinguo. Vox *erat* significat terram præextitisse mundo ornato, concedo: mundo ut sic, nego. Dictum est Deum omnia creasse simul, postea distinxisse opus; immo ex terra produxisse arbores & bestias, juxta illud Gen. 1. v.11. *Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, lignum pomiferum*, v. 24. *Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta & reptilia, & bestias terræ secundum species suas; factum est ita*: igitur materia primum producta cum elementis, vacua erat, & præexistebat quidem ornatui suo, sed non toti mundo, ita ut fuisset Deo coæva.

Subscribit Ambrosius hexam. l. 1. c. 4. „ Quia dixit in principio, principium aut ad tempus refertur, aut ad numerum, aut ad fundamentum; quomodo in ædificanda domo initium fundamentum est. „

Succinit Chrysologus serm. 46. „ Ubi „ sunt,

„ sunt, inquit, qui Deum de materia „ mundum configurasse confingunt? Deus „ noster in cœlo & in terra, non ut inventor, sed ut conditor materiæ, ex „ nihilo cuncta perfecit. „

Respondet Tertullianus l. contra Hermog. cap. 27. ad hoc argumentum, & dicit: „ De omni ente creato, quod erat, sive „ jam factum sit ante aliquid, sive nondum factum; & vero si factum ante „ alia, benedicitur quod erat. Si nondum „ ipsum erat, dicitur quod illud ens erat „ vacuum: igitur vox erat ex omni „ parte veritatem propositionis habet, tametsi non semper causalitatis: at ego „ sine ullo lenocinio pronuntiationis, simpliciter respondebo de omni re posse dici, *erat*, etiam de ea quæ facta, quæ „ nata sit. Omne enim quod habet esse, „ unde habeat sive initium, sive sine initio, hoc ipso quod est, etiam erat, dicetur: cui competit prima verbi positio „ in definitionem, ejusdem etiam declinatio verbi decurret in relationem. *Est* definitionis caput, *erat*, relationi facit. „

Instant. Ibidem Gen. 1. 2. *Tenebræ erant super faciem abyssi*: sed illæ tenebræ denotant materiam invisibilem, ex qua cæteræ creaturæ productæ sunt; siquidem Moises subdit: *Et spiritus Dei ferebatur super aquas. Dixitque Deus, fiat lux, & facta est lux*: igitur datur materia innata & invisibilis ex qua Deus cuncta fecit, præsertim cum tenebræ non producantur: igitur sunt ipsa materia innata.

Respondeo nullam fieri in Scriptura de materia mentionem. Moises fideliter refert quæ primum producta sunt; deinde quæ ex præexistentibus, ut lignum pomiferum, herba virens, bestiæ ex terra, ut notat Tertull. lib. contra Hermog. cap. 31. & 42. nam urget adversarium, dicendo contraria loqui, & materiam modo invisibilem; modo visibilem vocare; modo tantum invisibilem ratione motus, qui utique insensibilis esse non potest; quippe qui sequatur materiæ naturam, & sit turbulentus & concreatus antequam in compositionem cum ipsa materia veniat, ut idem observat c. 43. Jam vero non potest dici ex illa materia fucata cuncta fieri, cum falsum sit materiam præextitisse rebus; siquidem postquam Scriptor Canonicus dicit: *In principio creavit Deus cœlum & terram*, subjungit: *terra autem erat inanis & vacua, tenebræ erant super faciem abyssi*: ante igitur tenebras super faciem abyssi diffusas & cœlum erant producta: præterea additur, *spiritus. Dei ferebatur super aquas*: igitur aquæ jam erant cum tenebræ faciem abyssi tegerent, adeoque productæ non sunt ex illa supposititia materia.

Respondeo 2. distinguendo. Tenebræ erant super faciem abyssi, & etiam circa entia jam producta, concedo: & non erant, nego. Dictum est supra, Deum, terram, cœlum, & elementa in globo produxisse; & cum opus nondum extensum distinctumque esset, certe hinc inde abyssi apparebant, & super eas tenebræ: sicut de facto videntur in foveis profundis, quarum fundum non percipit oculus; unde illæ tenebræ erant in loco cui subjiciebantur, adeoque non erant materia, quam Hermogenes effutiebat infinitam & illocatam.

Ad probationem, distinguo. Tenebræ non fiunt, ratione sui, concedo; sunt enim lucis privationes: ratione formæ oppositæ, nego. Factæ sunt istæ tenebræ quando Deus elementa produxit in globo; tunc enim apparuerunt spatia vacua circumfusa per totum. Cæterum Hermogenes non vult suam materiam esse privationem: igitur non favet Scriptura, nec eam per tenebras super faciem abyssi comprobare valet.

Solutio est Tertulliani, qui l. contra Hermogenem, cap. 31. dicit cœlum & terram habere suggestus suos proprios, supra quos sunt aquæ & spiritus; infra vero, tenebræ & abyssi: " Suggestus autem cœ„ li & terræ primo tunc fuerunt tene„ bræ, & abyssus, & spiritus, & aquæ. „ Nam terræ quidem suberant abyssus & „ tenebræ; si enim abyssus infra terram, „ tenebræ autem super abyssum, sine du„ bio & tenebræ & abyssus infra terram; „ cœlo vero spiritus & aquæ subjacebat. „ Namque si aquæ super terram quæ eam „ texerant, spiritus autem super aquas, „ pariter & spiritus & aquæ super ter„ ram. Quæ vero super terram, ea uti„ que infra cœlum; & sicut terra abysso „ & tenebris, ita & cœlum spiritui & a„ quis incubabat, & complectebantur; & „ ita novum non est, ut id solum quod „ continet, nominetur, qua summale: in „ isto autem intelligatur & quod conti„ netur, qua portionale. „

Objicit 2. Mundus non potuit fieri nisi ex materia præexistente, & probatur 1. Ex nihilo nihil fit. 2. Materia non potuit fieri ex Deo, quippe qui sit indivisibilis

&

& immutabilis; hinc ipsius essentia, quantumvis immensa, non potest dividi in partes, & aliquam suscipere mutationem; quod profecto eveniret, si ex ipso factæ sint creaturæ. Superest igitur mundum factum fuisse ex materia innata & præexistente.

Respondeo negando primam propositionem, ad probationem, distinguo. Ex nihilo nihil fit, a creatura, concedo: cum enim sit finitæ virtutis, supponit semper subjectum circa quod operetur: nihil fit a Creatore, nego: Et vero est omnipotens, unde non solum quæcumque voluit, fecit; sed & ipsa teste Scriptura, Rom. 4. 7. *Vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt*.

Ad secundum, dico res factas atque productas fuisse, quasdam ex nihilo, & per creationem; quasdam vero per generationem aut productionem ex aliquo præsupposito subjecto, ut jam iterum atque iterum notavimus: sed addo omnia producta fuisse a Deo per verbum suum, per quod & in quo omnium præhabebat in se ab æterno ideas, juxta illud Joann. 1. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*: & illud: *Omnia in ipso vita erant*. Ita Tertull. lib. contra Hermogen. c. 18. „ Si necessaria est Deo materia ad opera „ mundi, ut Hermogenes existimavit, ha„ buit Deus materiam longe nobiliorem, „ & idoneiorem, non apud Philosophos „ æstimandam, sed apud Prophetas intel„ ligendam, Sophiam suam scilicet .... „ ex hac facit, faciendo per illam, & „ faciendo cum illa. „ Ex hac quidem fecit, nempe ex ideis rerum præconceptis in sua sapientia produxit creaturas: per illam vero, quia per suum *fiat*, eduxit e nihilo cœlum & terram: *ipse dixit & facta sunt*, inquit Propheta, *ipse mandavit, & creata sunt*. Cum illa denique cuncta fecit, quia Verbum erat semper apud Deum, & Deus erat Verbum.

Objicit 3. Multa sunt in mundo mala: sed mala, sive culpæ, sive pœnæ, non possunt esse a Deo, alias defectus in ipsum redundarent: igitur debuit esse materia æterna, & innata ex qua mala prodirent.

Respondeo distinguendo minorem. Mala culpæ non sunt a Deo, concedo: mala pœnæ, nego. Mala culpæ sunt peccata, & hæc cum habeant solummodo causam deficientem, a sola creatura promanant. Mala pœnæ alia sunt inflicta hominibus, ut morbi & ægritudines; alia in bonis, ut exustio domorum, & similia quæ casu eveniunt; alia in ipsa natura, ut monstra; & ista omnia sunt a Deo, afflictiones quidem ad emendationem vitæ, bonorum dilapidatio ad exercitium virtutis, defectus naturales ad pulchritudinem universi: quia contraria juxta se posita, magis elucescunt. In isto sensu Propheta dicit: *Non est malum in civitate, quod non fecerit Dominus*. Cæterum non oportet ponere materiam ab æterno, ut assignetur ratio & causa malorum; quandoquidem in hac fucata hypothesi, Deus redderetur causa peccati: Et certe malum procederet a materia aut necessario, aut libere, & Deo volente; si primum, Deus ex necessitate malum a materia prodire fineret: si libere, malo jam ipse consentiret, quod est absurdum. Hinc Hermogenes ponendo materiam innatam,

Incidit in Scyllam, cupiens vitare Charybdim.

Solutio est Tertulliani qui quidem cap. 10. sic alloquitur adversarium: „ Audiat „ igitur Hermogenes dum alibi de mali „ ratione distinguimus, interim se quo„ que nihil egisse hac sua injectione. Ec„ ce enim, & si non auctor, sed assen„ tator mali invenitur Deus, qui malum „ materiæ tanto sustinuit de bono ante „ mundi constitutionem, quam ut bonus „ & mali æmulus emendasse debuerat. „ Aut enim potuit emendare, sed noluit: „ aut voluit quidem, verum non potuit „ infirmus Deus; si potuit & noluit, ma„ lus & ipse, quia malo favit: & sic jam „ habetur ejus quod licet non instituerit, „ quia tamen si noluisset illud esse, non „ esset, ipse jam fecit esse, quod noluit „ non esse. Quo quid est turpius? si id „ voluit esse quod ipse noluit fecisse, ad„ versus semetipsum egit, cum & voluit „ esse, quod noluit fecisse, quod voluit „ esse. Quod si bonum voluit esse, & „ quasi malum noluit fecisse. Quid non „ faciendo malum judicavit, id sustinen„ do bonum pronuntiavit: malum pro „ bono sustinendo, & non potius eradi„ cando, assertor ejus inventus est; ma„ le si per voluntatem, turpiter si per „ necessitatem. Aut famulus erit mali „ Deus, aut amicus, cum materiæ ma„ lo conversatus, nedum etiam de malo „ ejus operatus. „

Ob-

Objicit denique Hermogenes. Deus est ab æterno Dominus: igitur materia est ab æterno, ut super eam suum exerceret imperium Deus; siquidem non est Dominus sine dominio, & dominium sine subjecto, circa quod exerceatur, nullum est.

Respondeo negando, Deum esse ab æterno Dominum. Est quidem ab æterno omnipotens, sed suam ab æterno non exercet dominationem; namque dominatio est attributum relativum, connotans creaturas, quibus actu dominetur. Ita Tertullianus ibidem cap. 3. " Dei nomen dicimus semper fuisse apud semetipsum, „ & in semetipso, Dominum vero non „ semper: diversa enim utriusque conditio; Deus, substantiæ ejus nomen, id- „ est divinitatis; Dominus vero non substantiæ, sed potestatis; substantiam sem- „ per fuisse cum suo nomine, quod est „ Deus, postea Dominus, accedentis scilicet rei mentio: nam ex quo esse cœperunt, in quæ potestas Dei ageret, ex „ illo, per accessionem potestatis, & factus & dictus est Dominus. „

Respondeo 2. distinguendo. Deus est ab æterno Dominus, in actu primo, concedo: in actu secundo, nego. Ideft ab æterno non suum exercet dominium, tametsi esset ab æterno Dominus, Dominus, inquam, virtualiter.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Materia non est æterna.

PRIMO. Scriptura, Gen. 1. eam dicit factam.

Secundo. Tertull. errorem Hermogenis, qui eam posuit increatam, in libro integro suo percellit stylo censorio. Theodoretus l. 5. Hæretic. Fab. cap. 8. eam opinionem inter Hæreticorum fabulas adscribit.

Tertio. Nulla creatura est a seipsa, adeoque æterna; tum quia si foret innata, & cuncta ex ea fierent, nihil esset a Deo.

SYNOPSIS SOLUTIONUM.

PRIMO. Scriptura quidem dicit: *In principio creavit Deus cœlum & terram*, sed non ideo ex materia innata: sensus est; initio creavit Deus cœlum & terram; immo creavit & abyssos, videlicet terram inanem, & nondum varias distinctam in partes.

Secundo. Mundum quoad entia permanentia D. Thomas asserit potuisse esse ab æterno: sed ex hypothesi fuisset creatus orbis terrarum; & non innatus.

Tertio. Ab æterno Deus Dominus est, esto. Ergone materia æterna, ut suum in eam Deus exerceret dominium? minime; præsertim quia si foret innata, foret utique a Deo independens. Gratis igitur Hermogenes posuit eam innatam, ut Deus in eam haberet dominium. Cæterum Deus non est ab æterno Dominus quoad dominii & potestatis exercitium, sed tantummodo quoad virtutem & potestatem; quippe qui ab æterno omnipotens sit.

ARTICULUS SEXTUS.

Utrum mundus & omnia quæ continet, casu facta sint ex variis materiæ atomis.

CONTRA Dei optimi maximi existentiam objiciunt impii varias antiquorum Philosophorum sententias, maxime Epicureorum, qui præ cæteris audaciores, Deum non existere, saltem consequenter docebant, dum mundum & ex stupidis atomis coalescere, & a seipso esse autumarent; animam utique nedum belluarum, sed & hominis mortalem esse propugnabant. Ejusmodi errores impugnavere primorum sæculorum Patres. Quia tamen systema Epicuri quasdam speciales habet difficultates, operæ-prætium est illud & referre & refellere, ut veritas fugatis ex omni parte errorum umbris, crescat usque ad perfectam diem.

SECTIO PRIMA.

De systemate mundi secundum Epicurum.

HIC summatim solum referemus Epicuri systema de mundi fabrica, ut quæ de existentia Dei, & animæ rationalis mortalitate censuerit, & quo fuerit innixus principio, ut Dei negaret existentiam, & animam hominis mortalem diceret, clarescat & appareat. Stanleius ex Anglico idiomate in Latinum translatus, editionis Lipsiæ, in historia antiquorum Philosophorum, parte duodecima, tractando de Physica Epicuri, refert ejus circa mundi fabricam placita. Epicurus sectione prima de natura rerum varia proponit & statuit.

Pri-

Primo. Supponit mundum coaluisse ex corpore & inani, quæ duo veluti prima rerum principia habet. Capite primo sic definit corpus: *Intelligitur autem corpus ex congerie veluti quadam magnitudinis*. Capite secundo: *jam universum ex inani & corpore constans infinitum est, id enim quod finitum est, extremum habet*. Porro contendit ille Philosophus mundum extremis carere, ea potissimum ductus ratione, quia oculis delusis quædam habere non satis constat.

Secundo. Mundum negat esse creatum & factum, eo etiam innixus falso principio, *ex nihilo nihil fit*; unde concreta vult fieri ex simplicibus, nempe ex materia subtili: formas vero animantium, maxime animæ rationalis, ex materia omnium subtilissima. Hanc vero materiam ex qua coalescunt omnia, atomos vocat, cap. 4. & 5. sic loquitur: *Cæterum dari atomos allata ratio satis convincit. Quoniam cum natura nihil ex nihilo faciat, redigatve in nihilum, oportet quidpiam superesse in concretionum dissolutione, quod inexolubile sit: sane enim, si adhuc inexolubile, divisibile-ve dicas, necesse erit, subdividendo, perveniatur tandem ad aliquid quod sit solidum, divisionisque incapax, quippe cum neque ipsa natura infinite exsolvat, sed in aliquo ultimo consistat, neque dari ulla corporis in infinitum divisio possit*.

Tertio. Atomos suas omnes ejusdem esse naturæ affirmat, variisque gaudere proprietatibus, ad compositionem concretorum aptissimis; sic enim scribit cap. 6. *Cum omnes porro atomi videantur ob expositam soliditatem unius modi, ejusdemve naturæ esse, habent tamen quædam conjuncta, sive proprietates ac qualitates quasdam quibus differre inter se possint: hujusmodi autem solummodo sunt, magnitudo, figura & pondus; & si qua præterea cum ipsa figura cognationem habent necessariam, uti asperitas & lævor*, cap. 7. dicit atomos diversas habere figuras quibus ad compositionem concretorum fiunt capaces. *Cum sint*, inquit, *figurarum in atomis species numero incomprehensibiles, sunt enim rotundæ, ovatæ, lenticulares, planæ, gibbæ, oblongæ, &c.*

Quarto. Atomis tribuit gravitatem, pondus, motum perpetuum; alterum externum & sensibilem; alterum vero internum & imperceptibilem, quo quidem occurrentes ad invicem diversimode conjunguntur, & abeunt modo in arborem, modo in plantam, modo in belluam, modo etiam in hominem: ibid. c. 8. ita loquitur: *Denique ipsis atomis gravitatem, pondusve attribuo, quod cum in motu, connisuque ad movendum perpetuo sint, necesse sit ipsas moveri motu, interno illo impetu, qui gravitas dici, seu pondus mereatur*. Ibidem: *Distinguendus vero imprimis occurrit in ipsis atomis motus duplex, unus ipsiusmet gravitatis, sive ponderis, quo atomus nempe suopte nutu fertur: alius ex ictu, seu reflexione, quo scilicet atomus una in aliam impacta repercutitur; & qui motus quidem gravitatis seu ponderis est, primario concipitur is quo atomus ad lineam, sive ad perpendiculum fertur; tali motu videlicet moventur omnia, quæ gravia sunt; verum, quia, si omnes atomi ad lineam, deorsumve & quasi a regione ferrentur, ut nunquam altera alteram posset attingere; ea de causa necesse est declinare atomos perpaullum, & quo nihil possit fieri minus, ita enim effici poterunt complexiones, & copulationes, & adhæsiones atomorum inter se, ex quo & effici possit mundus; omnesque partes mundi, quæque in eo sint*.

Quinto. Contendit atomos esse rerum omnium principia, ex quibus cuncta fiunt, c. 10. *Non est porro eorum quæ fiunt alia causa prima, & radicalis requirenda, quam ipsæ eædem atomi quatenus sunt eo prædictæ vigore, ob quem moventur, aut in connisu ad movendum continuo sunt, neque enim absurdum est facere materiam actuosam*. Ibidem: *Itaque ut primæ moleculæ ex atomis coalitæ habent in se energiam quamdam, seu sese movendi, ac agendi vim, constantem nempe ex singulorum atomorum vigoribus, sed varie tamen modificatis, prout atomorum sese invicem irretientium aliæ huc, aliæ illuc feruntur, ita grandiores moles contentæ ex minoribus habent aliquam, eamque pro illarum varietate modificatam, ac unum quodvis. Denique ex corporalibus natularibus, ex suis constans motibus, & moleculis, & atomis, specialem habet energiam, seu sese movendi ac agendi vim, certa ratione modificatam, ita scilicet motus, sive actio a principiis usque ascendit, & exit*.

Ibidem sic prosequitur: *At res naturales, tametsi mutuentur partem aliquam sui, sive principium quoddam agendi ab auctore extrinseco, debere tamen sui affectionem principiis intra se contentis, & a quibus interius secundum omnes sui partes digerantur & conformentur*. Sic primam causam non agnoscit præter atomos, nam per agens extrinsecum, quod est concretorum causa, intelligit ipsam creaturam agentem, unde ibidem sub-

subdit: *Præterea autem ipsam quoque agentis externi actionem a propriis esse, internisque principiis, quæ ipsam actionem eo semper vertant, atque dirigant, quo impetus plurium, aut validior tulerit.*

Sexto. Omnes atomos æqualiter & recta licea moveri contendit, in concretione tamen angulosiores & hamatiores magis intricari ad invicem, unde & languescere in motu, secus vero rotundiores ex quibus oritur energia in concretis; *& quia*, inquit, *tales sunt ex quibus ignis, atque anima, ita & generalius qui appellantur spiritus constant: inde fit, ut quæ est præcipua in corporibus energia, fit ex ipsis spiritibus, qui ut libertatem discurrendi sic & dominium intra illas habent*. Igitur animam vult esse ex atomis quæ majorem ac robustiorem conservant motum.

Septimo. Tenet mundum non esse a Deo conditum, nec aliam habere causam præter stupidas illas atomos, unde & casu atque fortuna factum propugnat, nempe ex atomis, quæ ad invicem per actionem & reactionem intricatæ, coaluerunt in diversa entia, quæ præ oculis non sine magna animi exultatione intuemur. Ergo sect. 2. c. 3. sic habet: *Dicendum est potius effectum esse mundum natura, seu mavis, at ut aliquis Physicorum dixit, fortuna natura in quam, quatenus ea natura est atomorum per illam universi, seu naturæ rerum immensitatem discurrentium, ut sibi invicem magna quadam copia occurrentes apprehendere se, irretireque, & implectere mutuo possint, ac sese varie commiscentes, primum quoddam veluti chaos, & in vorticis modum glomerum, ac deinde post multas convolutiones, evolutiones, factisque molitionibus, & quasi tentamentis variis, omnigenos videlicet motus, cœtusque experiundo, in eam tandem formam coire, qualem mundus hic exhibet. Fortuna vero quod atomi non consilio aliquo, sed prout sors obtigerit, concurrant, cohærescant, coaptentur, adeo ut fortuna proinde, quemadmodum dictum jam est, non ideo fit causa per se aliqua quæ atomos temperet, & ad talem effectum disponat: sed quod atomi sint ipsa fortuna, quatenus nulla præmeditatione sibi invicem occurrentes sese complectuntur, & tale concretum prout obtingit faciunt*. Ibidem ex professo negat providentiam.

Et adhuc c. 4. *Verum ad ipsa quidem animalia quod attinet, par est ipsam terram, novum genitale semen retinentem, quosdam ex se folliculis, in quorumdam quasi uterorum similitudinem protulisse, eosque cum maturuissent, natura cogente ruptos, animalia tenera profudisse: deinde terram ipsam humore quodam qui esset lacti similis exuberasse, eoque alimento animantes esse nutritas*.

Idem asserit de hominis formatione, quam fortuitam sicut aliarum creaturarum dicit, nam ibidem sic prosequitur: *Quod de aliis autem animalibus dico, idem & de homine ipso dictum volo intelligi: videlicet folliculos, uterosve aliquos radicibus terræ cohærentes, & a sole concalefactos primum increvisse, & infantibus ex se editis ingenitum lactis humorem natura ministrante præbuisse, quos ita educatos, & adultos genus hominum propagasse*.

Octavo. Quod pejus & absurdum magis, animam rationalem materialem simul & mortalem prædicat: c. 17. suam sic aperit mentem: *Dicendum jam de animo, qui & intellectus, mens, ratio, & rationalis, principesque pars appellitari passim solet. Quin dicitur etiam plerumque cogitatio, opinio, consilium, & illius est proprium, feriante etiam sensu, cogitare, quidpiamve apprehendere, intelligere, versare, meditari, discurrere, deliberare. Pars est vero animi texturam constare ex corpusculis omnium subtilissimis, lævigatissimis, rotundissimisque*.

Denique c. 22. Ex professo eandem animam esse mortalem ita docet: *Ad mortem vero quod attinet, ea nihil est aliud, quam privatio sensus propter excessum animæ. Sensum hic dico, non tantum actionem, cujus est etiam somnus privatio, sed facultatem quoque sentiendi, quæ simul cum anima perit, ac una etiam animus, adeo, ut anima excedente, excedere etiam animus, ut ipsi conjunctus, censeatur*. Ibidem adhuc sic scribit: *Porro & corpore exsoluto, anima ipsa dissipatur ...: & certe animam dissipari, interireque vel ex eo constat, quod concernatur, exoriaturque*. Ibidem.

Ex his omnibus tria potissimum resultant: primum quidem mundum juxta Epicuri opinionem a seipso esse. Alterum, eundem mundum coaluisse ex atomis, & ipsam animam rationalem in singulis hominibus, adeoque esse & materialem, & mortalem. Tertium denique mundum casu & fortuna factum: quæ quidem tria, quamvis ridicula & impia, non desunt tamen quibus arrideant animæ mortalitas & interitus, quique si non mente, saltem corde, hæc eadem cum impiis loquantur, Sap. 2. *Non est refrigerium in fine hominis.. quia ex nihilo nati sumus*.

&

& post hoc erimus tanquam non fuerimus... Venite ergo, & fruamur bonis quæ sunt, & utamur creatura tanquam in juventute celeriter ... coronemus nos rosis antequam marescant: nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra. Nemo nostrum exors sit luxuriæ nostræ, ubique relinquamus signa lætitiæ, quoniam hæc est par nostra, & hæc est sors. Quamobrem illa tria capita convellere juvat, ut sciat unusquisque vas suum portare in honorem, idest, vitam hic sanctam ducere, ut postea beatam pro æternitate assequatur. Sit igitur

SYNOPSIS SYSTEMATIS EPICURI.

PRIMO quidem supponit mundum coaluisse ex corpore & ex inani.

Secundo. Negat mundum esse factum & creatum.

Tertio. Atomos omnes ejusdem esse naturæ, variisque gaudere proprietatibus ad compositionem concretorum aptissimis pronuntiat.

Quarto. Atomis tribuit pondus & gravitatem, sicut & motum perpetuum duplicem, alterum externum & sensibilem; alterum vero internum & imperceptibilem, quibus mediantibus sibi occurrentes ad invicem adhærent, & abeunt modo in arborem, modo in plantam.

Quinto. Atomos dicit rerum omnium principia.

Sexto. Omnes atomos motu directo duci constituit.

Septimo. Defendit mundum a Deo non esse factum, nec aliam præter stupidas atomos habere causam.

Octavo. Animam rationalem esse corpoream, & mortalem effutit.

Nono. Sequitur ex illo systemate nullum esse Deum, præter materiæ subtilioris coacervationem.

SECTIO SECUNDA

Convellitur fictitium Epicuri Systema, circa fortuitam & independentem a Deo mundi fabricam.

SYSTEMA Epicuri non solum animæ rationalis immortalitatem evacuat, ut ex dictis claret; sed & Dei existentiam inficiatur, quatenus mundum independenter a Deo ex atomis coaluisse dicit. Tria igitur in hoc systemate claritatis causa distinguimus & annotamus, 1. quidem mundum esse a seipso. 2. eundem coaluisse ex atomis. 3. denique casu & fortuito factum; ex quibus manifeste sequitur animam rationalem esse mortalem, Deum vero nonnisi fictitie existere. Revera quidem eo ipso quo mundus, & omnia quæ continet, sunt a seipsis, jam ex creaturis in vanum colligitur Dei optimi maximi existentia; namque in hypothesi Epicuri, non habent necessariam cum Deo connexionem, cum mundus sit a seipso. Quia vero primum rerum principium repetit Epicurus ab atomis, agendum est 1. de hoc systemate per ordinem ad atomos. 2. de systemate per ordinem ad ipsum mundum. 3. de systemate per ordinem ad Deum; de eodem systemate per ordinem ad animam rationalem dicemus infra in tractatu prædestinationis & reprobationis.

PRIMA PARS.

De systemate Epicuri per ordinem ad atomos.

SEX pro suo systemate supponit & non probat Epicurus. Videlicet 1. cuncta casu & fortuito fieri. 2. omnia coaluisse ex atomis, quæ totum, ut vult, replent mundi spatium. 3. atomos esse ab æterno. 4. easdem habere motum æternum. 5. moveri motu recto. 6. quasdam componere & facere combinationes, quæ nec numerari, nec comprehendi possunt; contra quem sit

CONCLUSIO PRIMA.

Mundus, qualis videtur, non est ens casuale aut fortuitum, seu casu aut fortuna factum.

Probatur multipliciter.

Primo. ILLUD non est casuale & fortuitum, quod est ad certum finem determinatum: atqui mundus & omnia quæ in eo continentur, sunt ad certum finem determinata: igitur mundus non est fortuna factus. Major patet: nam casuale illud censetur quod fit modo uno, modo altero fine, quod variatur, quod nihil certi habet, quod diversas sine ordine induit formas. Probatur igitur minor ab enumeratione partium. Sol creatus est ad lucendum, & si quod aliud deficiente lumine faceret, non foret amplius sol:

ignis

ignis ad calefaciendum, equus ad ambulandum, &c. Igitur omnia quæ sunt in mundo, sunt ad unum finem determinata.

Secundo. Quæ sunt ordinata in se, & ordinate in suis procedunt operationibus, non sunt casualia: nam casuale sine ordine procedit, quandoque bene fit & operatur, quandoque etiam male. Atqui mundus ordinatus est in se, & ordinate in suis procedit operationibus: igitur neque casu factus est, neque cæco impetu & absque ordine graditur in suis operationibus: probatur minor. Ordo mirabilis ubique relucet in mundo. Ordo in sole, quamvis totus ignis & flammarum moles immensas contineat, neque tamen exuberat, neque propius accedit ad nos, ne cuncta consumat, sed in suo sistens orbe, gyrat mundum motibus annuis, & omnibus prodest. Ordo in luna; quippe quæ præsit nocti, & menstruis circulationibus fœcundet terram. Ordo in avibus cœli, semper eodem modo nidificant, pullos nutriunt & defendunt ab hostibus, & sunt in cibum simul, & ad hominis recreationem. Ordo in bestiis terræ: in varias ordinatæ species quædam ad agriculturam, quædam ad sarcinas & onera de uno loco ad alium asportanda inserviunt. Ordo in tempestatibus: ver nascens succedit hiemi frigido; verno, æstiva tempestas; huic vero fertilis autumnus. Vel rempublicam ordinatam cerneres inter formicas & apes quæ congregant in horrea pro hiemali tempore. Ipsi leones, quamvis ferocissimi, sibi invicem subordinantur, minores famulantur senioribus. Sic & canis, licet rationis expers, hero blanditur & obedit.

Tertio. Quod est immutabile & æternæ veritatis, non est casuale; enimvero mutabilitas nedum in proportione partium, sed & in ipsa essentia conspicitur in casualibus, ut patet in monstris; quandoque enim monstrum habet caput leonis, & corpus alterius animalis. Sed cuncta quæ parent in natura habent essentiam immutabilem & æternæ veritatis: ab æterno verum est dicere quod homo sit animal rationale: quod duo & duo sunt quatuor. Omnes populi & ipsi barbari de hoc conveniunt, nusquam præscribetur contra hanc veritatem, & si quis eam aut negaret, aut verteret in dubium, protinus haberetur ut stultus: igitur mundus & omnia quæ in eo videntur, non sunt casualia.

Dices cum Epicuro: viator pluvia & grandine præclusus & veluti oppressus, occurrit in cavernam, intrat & salvatur: profecto, casu venit in antrum: igitur omnia quæ in mundo continentur sunt casualia.

Respondeo distinguendo consequens. Multa sunt casualia in mundo respectu causæ secundæ, concedo: per se & respectu causæ primæ ac totius naturæ, nego. Aliquid potest esse casuale dupliciter; primo quidem ex se & ex sua natura; deinde vero per accidens. Primo modo illud censetur casuale, quod non sibi constat, quod certis non clauditur terminis, ut si stultus bene ratiocinetur, si judex legum ignarus bene judicet. Secundo modo aliquid dicitur casuale cum a causa ad producendum aliquem effectum ordinata procedit. Sic arbor de se virtutem activam ad fructum producendum habet: sed ventus urens desiccat flores, hinc aut nullum, aut macilentiorem edit: igitur est per accidens quod fructus non det in tempore. Jam vero eventus ille qui est quid casuale respectu causæ secundæ, profecto non est respectu primæ, quæ quidem permittit defectus, ut per contraria magis affulgeat pulchritudo universi: Hinc & hoc casuale eatenus cedit in bonum naturæ, quatenus inservit ad gloriam Dei. Ex his duo sequuntur, alterum est naturam, quantum in se est, ordinate in suis procedere generationibus & operationibus; cuncta quippe suis ponderibus feruntur, & ad certum tendunt finem. Alterum vero nihil esse casuale respectu causæ primæ, quia si quædam creaturæ deficiunt a fine particulari, propter aliqua impedimenta quibus suis frustrantur effectibus, non tamen a fine universali & creatoris & totius naturæ.

Veniamus nunc ad cavernam, quæ viatori tempestate aliqua ingravescente oppresso occurrit. Quis dicet casu & fortuna productum illud antrum? Si quis sub-dio dormiens, evigilatus videret urbes & palatia suborta, sicut planta quæ unius noctis spatio assurgit e sinu terræ, forsan posset dicere casu omnia fieri; sed nec domus, nec urbes sine lapidibus & lignis compositis, sine manu & artifice dirigente stabunt; a fortiori machina mundi. Numquid absque opifice sol sexagies terræ corpus mole sua superans, gyrabit circa meridiem & aquilonem? numquid sine Creatore omnipotente fundamenta terræ apponentur? petis ergo quis cavernam construxit? dico eum esse

qui

qui in principio creavit cœlum & terram; ipsum esse qui dixit & facta sunt: Esto quod forte viatori occurrerit antrum, quia non intendebat illuc pergere: sed caverna non casu facta est; verum potius a Creatore, qui cuncta fecit & summa regit sapientia.

CONCLUSIO SECUNDA.

Omnia quæ sunt in mundo non fiunt ex atomis.

Probatur multipliciter.

Primo. ATOMI sunt materiales, immo sunt ipsa materia in varias divisa partes, quarum aliæ sunt rotundæ, aliæ gibbosæ, aliæ cochleares, aliæ hamatiores: sed multa existunt in rerum natura a materia independentia, *v. g.* anima rationalis, quandoquidem est indivisibilis, & nullo modo extensa, sive in longum, sive in latum, sive in profundum: non est in loco circumscriptive, sed tota in toto corpore, & tota in qualibet parte, membro vero aliquo abscisso, puta manu, ipsa integra perseverat: adde eam sæpius independenter a materia intelligere; cogitat enim multa quæ nusquam vidit oculis corporalibus, *v. g.* unitatem, capit duo & duo esse quatuor, & hoc etiamsi nihil unquam sensibile & corporale vidisset: falsum est igitur omnia ex atomis coalescere.

Secundo. Falsum est omnia esse atomis plena igitur & falsum omnia constare ex atomis. Probatur antecedens multipliciter. 1. Si cuncta forent atomis plena, cuncta loca replerentur æqualiter, quod tamen non est verum: quædam enim vacua conspiciuntur ad sensum & solum aliquo replentur aere, quandoque leviori, quandoque densiori: si autem ab atomis repetitur repletio locorum, ipsa loca debent esse plena æqualiter, quia atomi sunt secundum Epicurum æqualis naturæ, æqualis abundantiæ: igitur omnia in hypothesi forent æqualiter plena; quod falsissimum est, quandoquidem multa sunt loca quæ parum etiam aeris habent. 2. Faciliter exhauritur aer e vase vi machinæ peneumaticæ: igitur datur vacuum in illo vase; est enim omnis corporis expers, adeoque & atomorum, quæ si forent, cum intra eosdem continerentur terminos, & consequenter eodem modo & eadem figura ac modificatione sibi cohærerent, idem corpus semper producerent; & in eodem statu sisterent, adeoque aer non exhauriretur.

Si respondat Epicureus aliquis, aerem subtiliorem remanere ex alteratione corporis concreti, nempe aeris; quæritur unde dissolutio in partes adeo tenues & subtiles? vel enim ista divisio fit in solo corpore concreto, vel in ipsis atomis: si in aere, cum dissolvatur illud concretum jam non est amplius aer, sed purum vacuum: si fiat in ipsis atomis quæ abeunt in partes subtiliores, & extensiores, jam atomi non sunt in se indivisibiles, jam non infinitæ, quia ante divisionem claudebantur terminis certis, jam & habent terminos in quocumque statu spectatos. Nam una atomus habet faciem, supra habet, infra habet, a dextris & a sinistris, sicut qualibet pars sensibilis, illa namque atomus etiam materialis est: si sensibilis, si materialis semper utique in infinitum divisibilis, adeoque atomi non sunt actu numero infinitæ, tum quia infinitum habet omnes partes simul, tum quia est indivisibile & impertransibile: & vero si potest in novas dividi partes usque in infinitum, jam non est actu infinitum, & sic ruit suppositio & systema Epicuri.

Tertio. Ut omnia ex atomis fierent, atomi deberent esse in motu perpetuo, ut supponit Epicurus, & ab æterno: atqui hoc repugnat & productioni rerum atque agentium operibus; hoc naturæ corporum solidorum quæ sunt in quiete perpetua; hoc naturæ & differentiæ specierum, quæ hac in hypothesi confunderentur: igitur omnia non constant ex atomis. Probatur minor quoad singulas partes. Primo quidem atomi non sunt ab æterno; nam quod est ab æterno non habet initium, atomi vero sunt finitæ a parte ante, & a parte post; a parte ante, quia sunt ex natura sua & essentia mutabiles; quædam sunt rotundæ, quædam solidiores, quædam hamatiores, præterea quæ hodie sunt solidæ, ex collisione ad invicem fiunt minus solidæ; a parte post, quia ut patet franguntur, & alterationem in generationibus patiuntur; apparet enim rerum ortus & interitus. Præterea quod est ab æterno, est semper in actu omnium perfectionum, si enim aliquid acquirit, jam deficit ab æternitate, nam in tantum acquirit, in quantum accipit quod non erat; & vero atomi supposititiæ in

in perpetua vicissitudine versantur; tum quia franguntur diversimode ex collisione perpetua quam habent ad invicem, ut serviant rerum productioni; tum quia nova semper generantur, & corruptio unius est generatio alterius.

Rursus. Si atomi forent ab æterno, tales essent vel a se, vel ab alio: non tales sunt a se, alias essent perfectæ in ratione entis, & una sufficeret pro rerum omnium productione, cum nulla creatura producta exhauriret virtutem productivam atomi, quæ supponeretur infinitam habere perfectionem, verius dicam, perfectionum omnium plenitudinem; eo enim ipso quo perfectio infinita est, cæteras omnes includit: non sunt a fortiori tales ab alio, nisi a Creatore; si enim eas habeant a creatura, datur processus inanis in infinitum, quatenus eadem quæstio tunc sine fine redit. Et vero creatura vel habet a se quod dat atomis, vel ab alio: si a se, jam atomi non sunt prima rerum principia: si ab alio, rursus quæstio redit in infinitum; porro si non invenitur initium, nihil fiet; namque non moto primo, non movetur medium, neque ultimum: igitur repugnat productioni rerum & agentium operationibus atomos esse ab æterno, & moveri motu perpetuo; tum quia motus, utpote ens successivum, esse ab æterno non potest; siquidem partes non simul, sed successive tantum habet. Sequitur adhuc atomos immotas ab æterno manere, quia eas motum solummodo in tempore accipere constat: igitur si a supremo numine non moventur, inanes prorsus & inertes manebunt, unde & nihil fiet, quia nihil movebitur. Solus ergo Deus immotus manens potest movere atomos in tempore, ipsæ namque atomi ab æterno sunt in potentia ad motum, & ab æterno sese movere non valent.

Repugnat utique naturæ corporum solidorum atomos esse in motu perpetuo; siquidem videmus dari corpora solida quæ non moventur, ut rupes; dari incorruptibilia quæ eadem in se manentia perseverant, uti cœlestia, quæque motu alterationis nullo modo moventur. Jam vero si nullum corpus quiescit, sed atomis agentibus & reagentibus movetur, nullum est discrimen inter corpora solida & fluida; nullum inter illa quæ immota videntur, & alia quæ subsunt diversis generationum formis, & sic illudit nos natura: Enimvero dum rupes, dum quædam corpora cœlestia immota credimus, perpetuæ fiunt in eis generationes, activitate & motu atomorum, quæ quidem atomi cum sint de essentia rerum, sequitur essentias rerum de die in diem mutari, quatenus & ipsæ atomi mutantur & subeunt diversos essentialiter status; & sic sol noster, non erit ille qui fuit a mundi primordio, quandoquidem motu atomorum novam non semel induit formam: quæ quidem omnia cum sint absurda, absurdum utique est dicere atomos & motu agitari perpetuo, & esse a seipsis ab æterno.

Repugnat denique motus atomorum perpetuus cuilibet rerum essentiæ. Cum enim, ut ostensum est, ex atomis cuncta fiant secundum Epicurum, & ipsæ atomi sint de essentia individuorum, omnia promiscue confunderentur entia, nec per species ea aut distinguere, aut dividere in hypothesi fas erit. 1. quidem, quia ejusdem naturæ sunt atomi: igitur erit eadem omnium rerum natura; homo *v. g.* equus erit, & e contra; namque cuncta ex atomis constabunt, immo & constituentur. 2. Nec essentiæ erunt immutabiles; atomi quippe juxta Epicuri sententiam sunt in motu perpetuo, eædemque manent; unde quæ componunt & constituunt hominem, alternata vice possunt configurari in leonem. Sic multi inter Orientales errore devio ducti, credunt hominem transmutari, modo in ursum, modo in stupidam vaccam; quod quidem nedum fides, sed ipsa ratio impossibile astruit; tum quia essentiæ rerum sunt immutabiles, tum quia superius non descendit ad inferioris naturam, nec e contra teste B. Dionysio inferius attingit superius; namque si homo bellua evaderet, nihil esset hominis, cum ejus non subsisteret forma; & vero vel eadem hominis forma remanet in transmigratione per metempsycosim, vel non; si eadem est; igitur nulla est transmutatio, homo semper est; nam tamdiu ens dicitur subsistere, quamdiu suum formale constitutivum retinet: supponitur quod anima perseverat, igitur & homo: unde mutatio si qua foret, solum accidentalis esset: si forma vel abscedat, vel pereat, ut supponit Epicurus, qui animam hominis posuit esse mortalem & materialem, jam non fit transmigratio unius entis ad aliud. Cæterum transmigrationem animarum propugnantes, aliam propugnant in es-

essentia & natura variationem. 3. Denique motus perpetuus atomorum non firmat, sed totam destruit naturam, atque subvertit rerum pulchritudinem, tollit quietem, debellat gratiam, turbat universi tranquillitatem & pacem, quia tollit omnium distinctionem, & dum ad unum construendum operatur, simul ad destruendum satagit: igitur motus atomorum neque æternus, neque perpetuus: igitur omnia non constant ex atomis.

Dices. Epicurus nihil confundit; nam diversas admittit atomorum modificationes, quibus entia specie inter se distinguuntur; quæ quidem modificationes variæ a motu atomorum causantur & produntur, & sic atomi constituunt genera & species rerum quarum sunt principia.

Respondeo 1. Hæc gratis dici; ubi enim probationes? unde negatur atomos diversis modificationibus constituere entia diversa, & quidem propter multa. 1. Quia ejusmodi modificationes non possunt esse ab atomis; cum enim atomi sint materiales de se, tum intrinsece, tum extrinsece, utique sunt inertes; nam materia de se non est activa, sed pura potentia: si dicatur materiam habere activitatem ab aliquo actu sibi intrinseco & entitativo; quæritur an ille actus entitativus sit materialis vel non; si materialis, profecto & de se iners, ut infra fusius dicemus: si supra materiam, ergo & supra atomos: igitur non ab atomis configuratio, sed ab alia causa omnibus creatis superiore, nempe Deo; unde dato & non concesso, solam materiæ modificationem sufficere ad constituendum diversas rerum species, hoc repeteretur a supremo numine. 2. Ejusmodi modificationes sunt tantum configurationes materiæ, longum, latum & profundum; quæ quidem configurationes possunt & ab artifice fieri: attamen quis invenit, aut inveniet unquam inter homines artificem, qui vel unam viventem muscam conficere possit? Est igitur aliquid præter configurationem, quod est intrinsecum rei principium. Si dicant Epicurei, atomos habere motum imperceptibilem, nihil probant, quia ex ipsis concreta fiunt ex atomis configuratis, unde redit semper eadem difficultas. 3. Inest rebus virtus activa, eaque intrinseca, quæ non est ab atomis, utpote invisibilis, & inest cuilibet parti concretorum.

Respondeo 2. distinguendo: & præter modificationes requiritur aliud ad constitutionem entium, concedo, & non requiritur, nego. Tales modificationes, utpote materiales sunt solum rebus extrinsecæ, quia sunt figuratæ: videmus autem, & experientia constat quotidiana, virtutem vegetantium, animalium, & maxime hominis, esse aliquid præter figuram & & materiam solam.

Dices 2. non implicat ens unum transire motu atomorum in alterius entis naturam, cum generatio unius sit corruptio alterius, & materia novas quotidie induat formas: quidni & anima hominis poterit, arboris vel vaccæ induere naturam?

Respondeo distinguendo. Unum ens transit in alterius entis naturam quoad aliquid, idest, materia quæ inest v. g. leoni, ipso mortuo subest alteri formæ, concedo. Unum ens formaliter transit in alterius naturam, nego. Perit forma leonis dum ipse moritur, unde destructa forma ac soluto composito generatur aliud, puta vermis, musca, &c. unde non est verum dicere, unum ens transire in aliud. A fortiori id negandum de anima rationali, quæ non perit pereunte corpore; & dato quod informaret corpus leonis, non ideo homo fieret leo; tum quia anima maneret in se rationalis & per se subsistens, tum quia non informaret neque moveret nisi extrinsece corpus leonis, sicut dæmon movet linguam & manus energumenorum; ratio est, quia anima non haberet operationes vitales in corpore leonis, siquidem deest belluæ sufficiens ad eas eliciendas & producendas organizatio.

CONCLUSIO TERTIA.

Motus rectus, seu in recta linea positus non est essentialis atomis, unde nihil est certum in systemate Epicuri.

Probatur multipliciter.

Primo. Talis est causa, qualis effectus: atqui effectus qui in natura videntur non sunt in eadem linea constituti; enimvero apparent montes & colles, apparent valles, sunt loca ardua & obtusa, & tota natura in diverso gaudet: igitur motus atomis confictus non est essentialiter rectus, alias cum sit, ut supponitur ab Epicuro, omnium causa rerum, entia utique deberent esse eodem modo, & in eadem linea facta atque constructa; quandoquidem

causa eadem manens, eundem semper & eodem modo producit effectum. Si ergo motus rectus est essentialis atomis, omnia produci debent in linea recta, unde nihil curvum foret in mundo.

Secundo. Effectus sequitur naturam causæ: sed motus causatur ab atomis, & illæ sunt ovales, triangulares, gibbosæ, acutæ, quædam etiam obtusæ: igitur fieri non potest motus rectus ab entibus tam intricatis; quis enim dicet ingentes exercitus, milites promiscue euntes & redeuntes ac inter se se, prout est impetus, & vitandi periculi necessitas, decertantes, motu recto moveri, cum potius constet modo a dextris, modo a sinistris juxta occursum & congressum ferientis, motum & actionem fieri? Quis utique propugnabit atomos numero & figura infinitas & permixtas ad invicem moveri recta linea, cum potius in gyrum, & per transversum sese movere exigant? jam vero si motus rectus non est essentialis atomis, sed accidentalis, nihil certum habet systema Epicuri, nec sibi constat & cohæret.

Tertio. Si atomi moventur recta linea, nihil unquam fiet, quia neque commiscebuntur, neque cohærebunt ad invicem; quamdiu enim duo corpora stipata unguilis, rostris, curvis pectinibus & acuminibus, moventur separatim in duabus lineis parallelis, nunquam se tangunt, nunquam invicem cohærent; quamvis unumquodque habeat, unde ab alio teneatur: igitur atomi non moventur motu recto.

Dices cum Epicuro: est clinamen in atomis, quia paululum incurvantur ut sibi invicem cohæreant, & ex ipsis fluant concreta: ut primum igitur sibi adhærent, fiunt combinationes; & ex combinationibus concretiones; ex concretionibus composita.

Respondeo ex hoc sequi motum rectum nunquam inesse atomis, unde ruit Epicuri principium, utpote falsum, quia absolute atomi debent moveri motu curvo ad hoc ut faciant combinationes, & per combinationes entia concreta & composita.

Respondeo 2. Combinationes utique esse fictitias. 1. Quia nihil est certum in motu qui ad horam variatur, occurrunt namque semper diversæ in atomis figuræ, & si quæ in eis sistant, ad tempus sistunt, aliæ enim adveniunt totum præcedens immutantes compositum, unde nihil erit in rerum natura solidum, nihil permanens. 2. Cœli sunt incorruptibiles; terra in æternum stat, idest immobilis permanet: igitur terra non constat atomorum combinationibus, quæ nihil habent fixum propter motum perpetuum atomorum; 3. Combinationes illæ sunt mere extrinsecæ respectu entium, quia sunt figuratæ: igitur non constituunt entia, maxime animam rationalem, quam esse sine figura & extensione constat ex rationibus supra laudatis.

CONCLUSIO QUARTA.

Combinationes prædictæ sunt fictitiæ & impossibiles.

Probatur multipliciter.

Primo. ILLÆ combinationes sunt fictitiæ quæ fieri non possunt ex motu & collisione atomorum: atqui combinationes, de quibus procedit quæstio, fieri non possunt ex motu & collisione atque fractione atomorum: igitur & ex hac parte stare non potest systema Epicuri: probatur minor. 1. Atomi non sunt semper in actu operabilium, hodie enim arbor generatur, quæ tamen anno mox prætorito nondum existebat: a quo igitur atomi reducuntur ad actum? profecto non a se, alias si semper forent in actu, semper arbor *v. g.* equus &c. producerentur, & quidem ab æterno. Præterea multa sunt possibilia quæ nunquam erunt; quod tamen falsum esset, si atomi motu perpetuo agitarentur & infinitas haberent combinationes: cum enim infinitæ ad æterno jam transactæ essent; profecto nulla superesset facienda ad productionem entis unius possibilis; quod tamen non est verisimile: igitur combinationes nihil ad hoc conducunt.

Rursus: atomi sunt ejusdem naturæ: igitur non possunt ita in diversa coalescere ut producant entia specie discrepantia, quorum alia dura corpora exigunt, mollia vero altera, ut lana: igitur fictitiæ sunt istæ combinationes pro rerum productione: licet enim diversæ sint atomi, omnes tamen sunt ejusdem naturæ; & ideo quantumvis modificentur, non possunt constituere entia specie diversa; sicut lana quantumvis modificetur, & recipiat figuras, nunquam evadet aut lapis, aut ferrum: igitur gratis pro rerum productione supponuntur combinationes.

Secundo. Motus nihil confert ad ejusmo-

modi combinationes requisitas ad productionem entium: & probatur. Corpus occurrens alteri corpori, *v. g.* pila alteri pilæ super tabulam rasam, communicat motum, & pro se amittit: igitur atomi in illa pila non moventur motu perpetuo, neque combinationes producunt sufficientes ad novum effectum, quandoquidem languescit motus & perit in corpore alterum impellente. Quæro jam a quo motus? certe procedit vel ab atomis, vel ab alio; si ab atomis, cum pila secunda æquales habeat ac prima, sese sine impellente movere deberet; namque atomi omnes supponuntur moveri motu æquali: item corpus motum semper moveri deberet, quia constat atomis quæ moventur motu perpetuo, & tamen quiescit pila impellens; immo & pila mota post cursum aliquem. Ergo ab alio movetur ad combinationem atomorum pro concretione: non ab atomis, quandoquidem sine impellente extrinseco omnia immota manent: igitur a Deo: igitur combinationes nullæ sunt; sed totum procedit a causa prima cuncta movente, & a causa secunda quæ prius mota se movet ad agendum & operandum.

Tertio. Homo est liber libertate & contrarietatis, & contradictionis. Contrarietatis quidem; experientia comprobat quotidiana nos posse facere pro libito bonum vel operari malum: contradictionis vero; siquidem quilibet potest agere, vel non agere: sed admissis illis atomorum combinationibus, nulla erit libertas; omnes quippe erunt ad unum tracti & determinati, prout scilicet erit impetus atomorum, quæ cæco raptu modo in unam, modo in istam confluunt combinationem; cuncta sine deliberatione faciet homo, cuncta sine electione; velit enim, nolit, eo ipso tempore & momento, quo irruent in combinationes atomi, operabitur promiscue bonum & malum. Ex quo exitioso principio sequitur hominem nunquam peccare, neque esse aut laude aut vituperio dignum, quia invitus cæco modo & casu ad quodlibet rapietur.

Dices cum Epicureis: Datur medium inter motum atomorum rectum & clinamen, quod electionis locum suppeditet.

Respondeo hoc in nullo favere libertati, quia atomi moventur motu perpetuo, motu æterno, motu cæco & absque dirigente; combinationes sunt ad unum fortuna & necessario determinatæ; unde ne quidem umbra aut electionis, aut libertatis apparet.

Concludamus igitur, 1. Omnia non casu fieri. 2. Omnia non coalescere ex atomis. 3. Atomos neque esse ab æterno, neque moveri motu perpetuo. 4. Motum rectum non esse atomis essentialem, sed accidentalem & arbitrarium. 5. Combinationes neque esse possibiles, neque convenientes. Denique numerum atomorum non esse infinitum: & consequenter systema Epicuri penitus ruere, & esse sine fundamento; addam, absque ulla aut rationis, aut sapientiæ umbra.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Mundus nec casu factus est, nec coalescit ex atomis.

PRIMO quidem, casu & fortuna nusquam factus est; nam & propter debitum certumque finem creatus apparet, tum quia in suis vicissim operationibus ordinate procedit.

Secundo. Sed nec ex stupidis atomis coaluit: nam & ipsæ atomi per omnia materiales sunt, nec certum habent motum, cum linea modo recta, modo & obliqua ac per transversum agitetur: porro nemo non videt causam mundi productivam mere spiritualem esse, nam & supra materiam, & ab ea independens est, quippe quæ cuncta ordinet & in pace componat; unde & infinita & immensa censetur; hac ratione opus naturæ dicitur, ut tritum fert adagium, opus intelligentiæ: cæterum experientia comprobat quotidiana, nosmetipsos independenter a materia sæpius multa intelligere.

Tertio. Homo est liber, & libertate contrarietatis & libertate contradictionis: posita vero pro principiis rerum & operationum fucata atomorum combinatione, maneret ad unum determinatus, præcepsque ad cuncta, in quæ esset atomorum impetus, abiret.

SECUNDA PARS.

De systemate Epicuri per ordinem ad mundum.

EPICURUS agnoscit supremum numen, & tamen vult mundum esse a Deo independentem, & esse a seipso; vult illum naturaliter coaluisse ex atomis, quas esse ab æterno falso supponit: hinc atomis seu materiæ subtiliori, quam quidem antiqui Phi-

Philosophi nominaverunt quintam essentiam, vel materiam essentiatam, tribuit efficaciam prope divinam, immensitatem, omnipotentiam, æternitatem, sapientiam; saltem sequitur ex illius principiis, atomos hæc omnia habere: enimvero si mundus est a seipso, si coaluit ex atomis seu materia subtiliori æterna, eaque a Deo independente, colligitur ejusmodi materiam donari omnipotentia, immensitate, sapientia Infinita; hæc enim omnia requiruntur ad creanda quæ fuerunt, quæ sunt, & quæ in posterum futura sunt: quod certe non est minus impium quam ridiculum: dico impium, nam blasphemia horribilis est ponere creaturam a Deo independentem: ridiculum vero, quia est contra rationem entis finiti esse sine principio & independens: sit igitur

CONCLUSIO PRIMA.

Mundus non est a seipso.

Probatur multis argumentis.

Primo. QUOD est de se & essentialiter finitum, non potest esse a seipso; sed mundus est essentialiter finitus: igitur non est a seipso. Major patet; eo enim ipso quo res perfectionem dumtaxat finitam habet, desunt illi multa, unde agnoscit aliquid supra se. Probatur minor. Talis est mundus, quales partes; cum mundus nihil sit præter omnium entium aggregationem & collectionem: sed quodlibet ens intra certos terminos continetur & clauditur; Bestiæ limitatas habent perfectiones; item & homines; igitur mundus est finitus; adeoque non est a seipso.

Secundo. In iis quæ sunt essentialia a sensu distributivo valet consequentia ad collectivum; sic quia Petrus, Paulus, Jacobus, sunt animalia rationalia, sequitur illos omnes esse homines: sed quælibet creatura est finita & ab alio: igitur & omnes creaturæ; alias si qua foret a seipsa, non esset creatura: igitur mundus qui est omnium entium creatorum collectio, non est a seipso.

Tertio. Si mundus est a seipso, est actus purus, & habet omnem perfectionum plenitudinem; alias si deest illi aliquid, jam est in potentia, & moveri debet ab alio ad perfectionem quam quærit: sed mundus neque est actus purus, neque omnis perfectio; novos siquidem acquirit in generationibus, tum entium tum perfectionum gradus.

Quarto. Si mundus foret a seipso, esset utique semper in actu omnium & intelligibilium, & amabilium; namque cuncta entia, etiam intellectiva seu spiritualia ab eo sicut cætera fluerent; deberet omnes omnino in se complecti perfectiones, neminem enim dare quod non habet, ultro quisque fatetur: sed materia etiam subtilissima neque intelligit, neque vult; & supposito quod utrumque donetur operatione, profecto non semper & pro semper; enimvero apud nos homines, est tempus vigiliæ, similiter & quietis: igitur mundus non est a seipso.

Quinto. Atomi e quibus fiunt omnia non sunt a seipsis: quælibet enim atomus est pars materiæ: igitur & finita; atomus enim utpote ens finitum, & ab alio præcisum, non est a seipsa: immo nec atomus concreta, a fortiori nec simplex: igitur atomi non sunt a seipsis, adeoque nec mundus.

CONCLUSIO SECUNDA.

Attributa divina, qualis est infinitas, sapientia, intelligentia quæ cuncta dirigit; omnipotentia, æternitas, non conveniunt atomis & materiæ, ex qua vult Epicurus omnia coaluisse.

JAM probavimus contra Hermogenem materiam non esse ab æterno: æternitas igitur non convenit materiæ subtiliori & atomis, adeoque nec mundo.

Probatur pro aliis momentis.

IMMENSITAS non convenit materiæ subtiliori & essentiatæ seu atomis, & probatur. Illud non est immensum quod ex natura sua clauditur terminis: atqui talis est materia de qua agimus: igitur materiæ, quæcumque sit, non convenit immensitas. Probatur minor. Quantitas externa est a materia atomorum inseparabilis; hac quippe sublata, materia non remanet sensibilis; sed quantitas ex ratione sua claudit materiam inter terminos longitudinis, latitudinis & profunditatis, nihil enim in quantitate concipimus præter has dimensiones; quælibet autem habet lineas, habet puncta & superficiem, sed & hæc inserviunt ad limitandam materiam & certis terminis circumscribendam: igitur materia clauditur terminis;

etiam

etiam materia subtilis, etiam atomus; nam terminatur superficie & punctis, quæ omnia si demis nihil est.

Incorruptibilitas & immortalitas non conveniunt materiæ. Illud non est incorruptibile, quod constat contrariis & id suscipit, quod est alterabile & dissolubile: sed talis est materia quæcumque: igitur incorruptibilitas & immortalitas non conveniut materiæ. Probatur minor. Materia duplex est; alia simplex, alia concreta: & iterum concreta duplex, altera cœlestis, ut sol; altera sublunaris, ut arbor; & adhuc sublunaris duplex: una quæ omnis cognitionis iners & incapax est, ut arbor; alia quæ aliquam habet cognitionem, ut homines & belluæ: sed incorruptibilitas & immortalitas non conveniunt isti materiæ multiplici; quælibet est ex rane sua divisibilis & dissolvi potest: quod enumeratione, & discurrendo per singula materiæ genera cito apparebit.

Primo quidem, Materia simplex est dissolubilis: nam atomus una ex collisione cum altera frangitur, & si partes habet acutas, ex congressu fiunt obtusæ, ut patet in collisione duorum corporum solidorum, motus enim languescit, & cito cessat in eo quod aliud impellit; unde motus & cessatio; nisi ex fractione & alteratione atomorum in impellente contentorum.

Secundo. De materia concreta sublunari non est dubium; & hoc ipsum sufficienter indicant ortus rerum & interitus.

Tertio. Materia cœlestis etiam subjacet alterationi: nonnumquam in sole & luna comperimus eclipses; immo non semel apparuerunt in eis maculæ, quas quidem ipsi soli intrinsecas fuisse non pauci autumant: ipsa Scriptura veritatem quam defendimus non obscure indicat; sic enim legitur, 2. Petr. 3. 10. ***Adveniet autem dies Domini ut fur: in quo cœli magno impetu transient, elementa vero calore solventur.***

Quarto. Etiam materia concreta aliquam habens cognitionem, qualis est anima belluarum, corruptibilis est; quamvis enim præ cæteris inferioribus subtilior, attamen habet partes, quæ quidem soluta unione dissolvi possunt. Igitur incorruptibilitas rigorose sumpta, eaque absoluta, non convenit materiæ, quandoquidem materia quæcumque fit, vel est elementorum actione & reactione corruptibilis, vel saltem divisibilis, & in partes dissolubilis.

Omnipotentia non convenit materiæ, etiam subtilissimæ, qualem vult esse in atomis Epicurus: & probatur. Quod est in se finitum, non est omnipotens; nam quod terminis concluditur, indiget multis bonis & perfectionibus; alias, si eas haberet, non foret finitum; sed infinitum: atqui materia etiam subtilis est finita: igitur non est omnipotens. Probatur minor. Materia clauditur terminis perfectionum, quandoquidem novas de die in diem in generationibus acquirit; & certe si materia subtilis, seu atomi essent infinitæ in perfectionibus, nulla generatio esset, sed omnia apparuissent simul cum atomis ab æternitate: attamen nova quotidie conspiciuntur, quæ sicut pulchritudinem, ita & perfectionem addunt huic mundo. Materia clauditur terminis locorum, circumscribitur a loco, & unum corpus expellit, & destruit aliud per collisionem & congressum. Clauditur terminis temporum; quæ sunt hodie, mane sicut flos agri marcescunt, & sicut fœnum quod in clibanum mittitur pereunt: uno verbo mensurantur tempore & non æternitate, alias nihil periret, & nihil de novo generaretur. Quid plura? clauditur terminis operationum: lapis est ad unum determinatus, idem dicendum de sole, qui unum & idem semper operatur: immo hoc & de belluis constat; eadem quippe faciunt & semper per totam vitam; jam si quando ira, vel invidia, aliisve passionibus commoventur, sine directione agunt, sed prout est impetus, cæco motu rapiuntur.

Sapientia non convenit materiæ; & probatur. Sapientis est ordinare, & media ut media conferre ad finem consequendum: sed hoc non convenit materiæ: & probatur. 1. Quia secundum se est indifferens ad omnes formas; videmus enim in leone occiso eandem materiam, idem corpus, quamvis eodem modo organizatum, subesse alteri formæ, & esse non amplius animal, sed cadaver. 2. Materia non cogitat, alias lapis, arbores deberent saltem aliqualiter cognoscere, si hoc conveniret materiæ secundum se consideratæ, est enim eadem in omnibus, cuncta constant atomis, ut supponit Epicurus. Si dicas deficere modificationem & configurationem, adducatur artifex qui omnia delineet hominis organa extrinsece per configurationes, intus per machinas, quales in horologiis construuntur, tunc aderit modificatio: ergone erit & ratio & judicium in

statua ? minime : igitur materia de se incapax est sapientiæ.

Dices. Prudentia magna annotatur in formica; sapientia in apibus, quæ quidem veluti in republica pro confectione mellis cuncta necessaria recte ordinant : igitur sapientia non incongrue de materia prædicatur & ipsi convenit, quandoquidem belluis, tametsi mere materialibus tribuitur.

Respondeo distinguendo. Sapientia imperfecta, passiva & participata convenit belluis, concedo: perfecta, activa, & infinita, nego. Sapientia duplex distinguitur, altera finita, altera infinita : rursus, finita duplex, nimirum activa & passiva. Finita est in creaturis, siquidem perfectiones duntaxat limitatas habent : activa & quæ promanat tum ab electione, tum ab indifferentia & libertate, reperitur tantummodo in Angelis & hominibus, quippe qui cognoscant finem ut finem, & media prævia deliberatione ad agendum assumant : passiva eatenus in belluis esse dicitur, quatenus instinctu quodam rapiuntur ad ea quæ suæ congruunt naturæ: igitur res materiales in rigore loquendo non habent sapientiam, prudentiam, similesque perfectiones, & si quæ in eis effulgeat, certe a Deo solo promanat, quod & ipsi inter Paganos sapientissimi agnoverunt : sic enim scribit Virgilius de prudentia apum, l. 4. Georgic.

Esse apibus partem divinæ mentis & haustus
Æthereos dixere. Deum namque ire per omnes.
Terrasque, tractusque maris, cœlumque profundum.

Ratio non convenit materiæ : & probatur. Cognitio per inquisitionem & rationem, fit per abstractionem a materia: igitur non convenit materiæ. Probatur antecedens. Cognitio mentis & per inquisitionem est universalium; enimvero mens cognoscit essentias rerum secundum se, puta naturam hominis, naturam leonis, naturam numeri, quæ quidem omnia cognoscuntur per abstractionem a materia; alias mens solum singularia attingeret, quod experientia comprobat esse falsum. Dico quod singularia tantummodo mens cognosceret, siquidem res in materia concretæ sunt individuæ & singulares. Confirmatur. Illud non est rationis compos quod nihil ordinat, nec potest ordinare: atqui talis est materia. 1. Quia secundum se est sine forma; neque est quid, inquit Aristoteles, neque quantum, neque aliquid aliud per quod ens determinatur. 2. Quia si aliquid aut ordinaret, aut ordinare posset, inutilis foret artifex, nulla foret aut generatio, aut corruptio; nam materia cum supponatur ab æterno præexistere, & sibi ad omnia sufficiens esse, omnium formas in se præcontineret; quando vero aliquid de novo appareret, non esset generatio, sed solum materiæ nova explicatio, neque utique locus foret interitui, cum enim res perire viderentur, alternata vice in sinum materiæ unde exierunt, abirent, & ibi abscondita quidem, sed secundum se remanerent; quæ quidem omnia sane repugnant. 3. Si materia ad ordinandum aliquid valeret, non esset ratio cur leo cognosceret potius quam lapis, cum materia sit eadem in omnibus, & motum habeat; & tamen omnes tum antiqui, tom novi Philosophi distinguunt entia, & dividunt in ea quæ mere materialia sunt, ut lapides; quæ paululum sunt eminentiora & motum habent, ut arbores; quæ sunt aliqua cognitione prædita, ut belluæ; quæ habent quidem materiam, sed formæ subjectam, ut homines; licet enim anima sit in corpore, non tamen ab ipsa dependet in suis primariis operationibus, nempe in intellectione & volitione; siquidem potest & intelligere & velle absque corporis ope, corpus vero operari nequit sine anima; juxta illud Psalm. 103. v. 29. *Auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur*. Denique dantur entia ab omni materia immunia, Igitur materia est cognitionis incapax.

CONCLUSIO TERTIA.

Materia quæcumque, etiam subtilior & atomorum, non est independens; & hoc sequitur ex dictis supra.

Probatur insuper variis rationibus.

PRIMA est. Quod dependet in esse, in fieri & in conservari, non est independens: atqui talis est materia : igitur non est independens. Probatur minor. 1. Materiam dependere in fieri ab alio liquet; ostensum est enim non esse a se. Præterea idem esto judicium de materia secundum se, ac de materia in concreto sum-

sumpta: atqui materia in concreto sumpta, nempe compositum, accipit esse ab alio, & ideo datur generatio & corruptio, ortus rerum & interitus: igitur materia dependet in fieri & in esse ab alio; quod autem eadem sit lex ortus & interitus pro materia, tum secundum se, tum in concreto considerata, patet ex eo quod materia secundum se est finita, & habet partes divisibiles: igitur & corruptibiles; quod autem est corruptibile, incipit esse & fit: igitur & dependet, quia habet causam.

Secunda, Existentia sequitur ad rem completam, ad rem in se essentialiter atque physice perfectam; nam quod est a parte rei, debet esse determinatum in aliquo genere & in aliqua specie, alias foret ens rationis: atqui materia secundum se non habet existentiam: igitur debet illam ab aliquo superiori accipere: igitur dependet in fieri & in esse ab alio. Major patet. Probatur minor. Materia secundum se considerata, neque est quid, neque quantum, aut aliquid aliud per quod ens determinatur. Habet esse determinatum a forma, alias si ex ratione sua formam haberet, cum ex Epicuro atomi sint numero infinitæ, nihil fieret & generaretur, sed omnia essent ab æterno cum materia, namque materia haberet infinitas formas, unde esset omnia, quod profecto ridiculum prorsus est & experientiæ contrarium: igitur materia habet esse quid determinatum & existere a forma: forma vero sive sit pura modificatio, ut vult Epicurus, sive actus intrinsece materiæ superadditus, habet ubique esse ab alio; siquidem incipit esse, & postea desinit per compositi resolutionem, si animam rationalem excipiamus: ergo & materia secundum se, & materia concreta dependet ab alio in fieri, & in esse, & consequenter in conservari, quippe conservatio est iterata rei & continuata productio.

Tertia. Illud solum est independens quod est ens a se & actus purus, idest, quod habet omnes omnino perfectiones, quod est in actu omnium bonorum, cui nihil aut addere, aut ab eo minuere possibile est; si enim aliquo caret bono, mutabile est & perfectibile ab alio magis perfecto, & ideo dependens fiet; item si aliquid deperdit; aliquid igitur est ipso fortius & perfectius cui paret & subjicitur, & sic iterum fit dependentia: sed materia neque est a se, neque actus purus, neque immutabilis: igitur est ab alio, nempe a supremo numine dependens. Probatur minor. 1. Dictum est supra, materiam esse ab alio, & non a se: sed addo non esse actum purum, novas siquidem quotidie recipit formas, veteresque deperdit: item est divisibilis in infinitum in partes: igitur alterabilis & corruptibilis, igitur ab alio perfectibilis, adeoque ab alio dependens.

Quarta. Implicat etiam in systemate Epicuri, materiam esse independentem: igitur est dependens. Probatur antecedens. Epicurus agnoscit supremum numen supra materiam, agnoscit ens a se & in se beatissimum, a quo tamen mundum & factum fuisse, & nunc gubernari negat, ne sollicitudo aut labor aliquid de ejus beatitudine atque felicitate detrahat: sed implicat Deum esse & materiam ab eo non dependere: & probatur. 1. Sequeretur quod esset aliqua in materia perfectio quæ non esset a Deo; siquidem & materia, & ipse mundus a Deo non essent. 2. Materia foret sicut Deus, quia esset a se: jam essent duo Dii; pluralitas autem Deorum, nullitas est; ut probavimus supra. 3. Deus non esset Dominus, neque materiæ neque mundo dominaretur; quandoquidem omnia ab ipso, in systemate Epicuri, forent independentia. Quale numen quod æmulum haberet? Igitur ex omni parte implicat independentia materiæ.

Quinta. Omnia quæ sunt ab alio, dependent, juxta illud Aristotelis 8. physic. cap. 5. „ Utrumque dicimus movere, primum & ultimum moventium, sed magis primum; illud enim movet secundum, sed non hoc primum, & sine quidem primo, ultimum non movebit: illud autem sine hoc. „ Immo sentimus & experimur nos ab alio dependere: accipimus esse, habemus operari a Deo, juxta illud Act. 17. *In ipso vivimus, movemur & sumus*; & vero deficiente caussæ primæ influxu, vita sicut umbra fugit & dissipatur; ergo & materia dependet. Probatur consequentia. 1. Quia materia habet partes; igitur ut istæ maneant unitæ, & sibi invicem cohæreant, ab alio dependent in conservari; eatenus enim composita dependent ab alio, quatenus recipiunt aliquid, & ex partibus unitis coalescunt, quam quidem partium unionem accipiunt in tempore, & ideo generantur, sed & corrumpuntur, dum agens prædominans cessat servare earumdem partium unitatem, cum igitur eadem

dem ratio currat pro materia secundum se, nam habet partes, etiam secundum se ab alio dependet. 2. Compositum nobilius est materia; ista quippe informis est, compositum vero habet formam, speciem, & consequenter pulchritudinem: attamen ab alio dependet; ergo a fortiori materia. 3. Sublata materiæ a supremo numine dependentia, nulla est providentia, neque ullus ordo in rerum natura, sed sempiternus horror inhabitat; quia cuncta casu promiscue fieri necesse est, quod propugnat obcæcatus Epicurus; nulla pulchritudo quæ quidem consistit in modo, specie & ordine: attamen oculus & mens testes sunt, mundum esse & perfectum, & pulcherrimum, eundem mutua partium & entium subordinatione subsistere: igitur materia & mundus ab alio dependent, immo ideo sunt, quia a Deo dependent, & accipiunt ab eo esse; moveri, vivere & conservari.

Solvuntur objectiones Epicuri.

Objicit Epicurus. Cura, sollicitudo & labor, repugnant supremo numini, cui summa competit beatitudo: ergo & ipsi repugnat fabrica mundi: igitur mundus est a seipso. Probat consequentiam; mundus non potuit fieri sine magno & stupendo labore; labor autem opponitur beatitudini. Sic igitur loquitur Epicurus in Physica sua, Sect. 2. cap. 3. apud Stanleium: *Eximendum imprimis est a sollicitudine ac labore mundi extruendi divinum numen: neque enim esse potest a causa beata simul ac immortali, quæ ipsum fabrefecerit*.

Respondeo concesso antecedente, negando consequentiam; quippe sine labore Deus mundum condidit; vocat enim ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt; & sicut solo verbo cuncta fecit, ita solo sermone restaurat universa. Ratio est, quia est omnipotens & infinitam habet virtutem, unde in instanti sibi subdit passum, & entia quando vult procreat: est infinite perfectus, & ideo in ipso omnia vita erant, inquit Joannes cap. 1. Ad probationem, distinguo. Mundus non potest fieri ab agente creato sine stupendo labore, concedo; immo tantus foret ut opus perficere haud valeret pura creatura: non potest fieri sine labore ab agente infinito, nego. Sicut igitur Deus potuit absque labore & animi fatigatione mundum condere, ita & sine beatitudinis interruptione conservare: immo fecit propter gloriam suam, nimirum ut sese ad extra diffunderet & manifestaret.

Instant. Quod non est factibile, fieri non potest etiam a Deo: atqui mundus non est factibilis; nullus quippe artifex potest aut invenire, aut ipse fabricare instrumenta ad tantum & tam arduum opus faciendum idonea. *Quibusnam*, inquit Epicurus ibidem, *certe oculis intueri Plato potuit fabricam illam operis tanti, qua construi a Deo atque ædificari mundum facit? quæ molitio? quæ ferramenta? qui vectes? quæ machinæ?* igitur mundus est a seipso.

Respondeo 1. Mundum non esse Deo fortiorem & potentiorem: si mundus potuit fieri a seipso; ut vult Epicurus, & compaginari quatuor elementis plusquam ferreis vinculis ad invicem adunatis; jure potiori concedere debet Deum, quem agnoscit virtute & potestate mundo superiorem, mundum ipsum potuisse fabricare.

Respondeo 2. Negando minorem: ad probationem distinguo. Nullus artifex creatus potest habere instrumenta idonea & de se sufficientia ad fabricam mundi, concedo: nullus artifex qui sit Deus, nego. Eo enim ipso quo habet infinitam agendi virtutem, solo verbo facit & creat omnia; cuncta quippe illi obediunt: unde dicitur a Psalmista, *Qui cœlos fecit in intellectu*. Et vero, si anima nostra, solo voluntatis nutu, & facultates & membra, cæterasque corporis partes movet, & applicat ad actum, quidni machinam mundi, uno solum verbo fecerit Deus? ergo allucinatur graviter Epicurus, judicando de virtute Creatoris, sicut de potentia finita artificis humani.

Instant. Artifex non potuit magnam mundi fabricam construere sine ministris & sine magna partium cum ad se invicem, tum erga factorem relatione & obedientia; atqui non sunt ministri ad hoc opus idonei, nec possibilis est partium subordinatio & abundantia. *Qui ministri*, inquit ibidem Epicurus, *tanti muneris fuerunt? quemadmodum autem obedire & parere voluntati Architecti, aer, ignis, aqua, terra potuerunt? unde vero ortæ illæ quinque formæ, ex quibus reliqua formantur, apte cadentes ad animum efficiendum, uniendosque sensus?* Igitur non datur artifex qui mundum condere queat. Confirmatur. Nemo dat quod non habet: sed Deus non habet in se arbores, non ripas, non flumi-

mina : igitur non potuit hæc & similia condere : igitur mundus est a seipso.

Respondeo distinguendo. Artifex finitam habens virtutem non potuit sine ministrorum ope elementa condere, concedo : agens infinitæ virtutis, nego. Epicurus errat ab utero & loquitur falsa, divina & increata cum creaturis confundens. Ultro concedimus agens creatum nequidem posse, etiam ut instrumentum, creare mundum : at vero Deus & potuit, immo & per solum intellectus actum seu imperium fecit mundum, juxta illud : *Ipse mandavit, & creata sunt* : & illud ejusdem Psalmistæ : *Qui fecit cœlos in intellectu ;* & adhuc Joann. 1. *Deus erat Verbum .... Omnia per ipsum facta sunt.*

Respondeo retorquendo argumentum. Ex Epicuro admodum difficile est ingentem mundi molem construere : igitur mundus non est a seipso. Et vero, non habet tantam virtutem, quanta requiritur ad talem fabricam ; nam quæritur ab Epicuro quinam ministri potuerint elementa condere? quinam unire simul & concordare? si partes a partibus ulterioribus pendent, ubique & illæ partes superiores alternata vice dependent, quia sunt ejusdem naturæ cum cæteris, eo enim ipso quo sunt partes, sunt ab alio ; quippe quæ non sint omnia, sed supponunt aliquid prius & supra se : sunt igitur a supremo numine dependentes, nempe a Creatore qui fecit omnia.

Ad confirmationem, distinguo minorem, Deus non habet in se arbores, non lapides formaliter, concedo : virtualiter seu eminenter, nego. Non habet quidem formaliter, neque enim suscipit naturam rerum inanimatarum ; sed eas præcontinet virtualiter seu eminenter, in quantum ejus virtus, utpote infinita, potest quodlibet facere & operari.

Objicit 2. Vel Deus est ante mundum, vel post : non secundum, quia æternus est, non primum utique, alias debuisset creare mundum ab æterno : numquid dormivit in tota æternitate? absit ; nam somnus æternus, mors est. Si vigilavit : igitur creare debuit mundum ab æterno : si opus habuit, fecit ; sin minus, nullo modo fuit. Sic loquitur ibidem Epicurus : *Sed & is quem perhibet Deus, aut non fuit prior illo ævo quo corpora sive immota erant, sive nullo ordine celebrantur, aut dum dormivit, vel vigilavit, neutrumve istorum : primum admitti non potest, si quidem Deus æternus est ; neque secundum, quippe, si ab æterno dormivit, mortuus ergo fuit ; quoniam æternus somnus mors est, magno enim intervallo divisa sunt immortalitas Dei & res vicina morti ; quod si vigilaverit, aut aliquid ipsi ad felicitatem defuit, aut perfecte beatus fuit ; & prius non sineret eum esse felicem, non est enim felix, cui aliquid ad felicitatem deest ; posterius vero absurdum est, quoniam cui nihil deest, inanis illi rerum molitio.*

Respondeo Deum esse ab æterno, & consequenter mundo anteriorem, neque somno captum, neque inquieta vigilia occupatum, sed sibi fuisse sufficientem : Omnia, inquit Tertullianus, Deus sibi est, sibi templum, sibi pax summa, sibi ineffabilis beatitudo. Mundum vero in tempore creasse ad sui manifestationem constat : sicut ergo Rex tametsi dives & omnibus affluens bonis, quandoque tamen ad magnificentiam hinc dignitates distribuit, hinc erigit ædificia, hinc munit urbes, hinc ædificat propugnacula ; quandoque etiam suis parat optimatibus mensam : eo simili prope modo Deus egit ; licet enim bonorum nostrorum non indigeat, attamen cum sit summum bonum, placuit ipsi ad extra variis modis sese diffundere : ergone ante mundi constitutionem non beatus? minime : beatus quidem erat, & summum semper bonum, & ideo voluit ad extra se prodere ; cæterum gloria quam habet Deus a creaturis est pure extrinseca, unde absque beatitudinis dispendio, potuit ab æterno sine mundo & esse, & vivere.

Respondeo 2. distinguendo. Cui nihil deest, superflua illi est & inutilis rerum molitio, pro gloria essentiali & intrinseca, concedo : pro gloria extrinseca, nego. Omnia quæcunque voluit Deus, fecit in cœlo & in terra : placuit autem sese per mundi fabricam prodere : unde hoc supposito, creavit libere mundum in tempore.

Instat. Deus nihil facit frustra : sed si mundum condidit, fecit aliquid frustra ; eo quippe non indigebat : *Quid ergo erat* inquit Epicurus, *ut hoc inculcem, quod concupisceret Deus mundum signis & luminibus, tanquam ædilis ornare? sicut Deus melius habitaret, antea scilicet tempore infinito in tenebris, tanquam in gurgitio habitaverat ; post autem varietate eum delectari putamus, qua cœlum & terras exornatas videmus? quæ ista potestate oblectatio? Deoque si esset, non ea tamdiu carere potuisset* : ergo, &c.

Respondeo, negando minorem. Deus enim condidit mundum propter suam gloriam: ad probationem, distinguo. Deus non indigebat mundo ad gloriam essentialem, concedo: ad gloriam accidentalem, nego. Ergone aut pauper, aut dependens? neutiquam; quia nec aliquid recepit in se cum mundum creavit, nec aliquid deperdidit, manens enim semper quod erat, voluit se creaturis manifestare: quocirca totum quod perfectionis est in fabrica mundi refunditur in Deum: totum vero quod est dependentiæ, in ipsam creaturam. Allucinatur Epicurus in eo quod de Deo sicut de pura creatura indigente ratiocinatur: verum nec desunt in rebus creatis exempla quibus veritas illustrari potest: lampas ardens & lucens in cubiculo clauso, semper ardet & lucet, etiamsi multi sint præsentes: quando vero adveniunt aliqui, eos profecto utique illuminat, quod est perfectio: ergone magis ardens in se, & lucens? minime. Sic proportionaliter de Deo philosophandum. Ab æterno quidem lucens, & omni refertus perfectione, sibi ipsi beatitudo & omnia: in tempore vero se communicavit ad extra ad suæ & bonitatis & sapientiæ manifestationem; sed non ideo aut in se perfectior, aut a creatura dependens. Homines de novo illuminati in cubiculo novam non addunt lampadi lucem, nec similiter creaturæ de novo productæ Deo perfectionem addunt aliquam.

Objicit 3. Si Deus fecit mundum, debuit facere perfectum: atqui non fecit: & probatur. Multi sunt infirmi, & tales nascuntur; multi afflicti, oppressi plurimi, & hoc sæpius sine culpa: igitur neque bonitas, neque justitia creatoris in hoc affulget: igitur mundus non manifestat Dei perfectiones; & consequenter ab ipso non apparet creatus. Sic discurrit ibidem Epicurus; *An dicet quis, hominum causa, fuisse hæc a Deo constituta? verumtamen, sapientumne? propter paucos ergo tanta est facta rerum molitio? an stultorum? at primum, causa non fuit, quod de improbis bene mereatur; deinde quid est assecutus, cum omnes stulti sint sine dubio miserrimi, maxime quod stulti sunt, miserius enim stultitia quid possumus dicere? deinde, quod tam multa sunt incommoda in vita, ut ea sapientes commodorum compensatione leniat; stulti nec vitare venientia possint, nec ferre præsentia.*

Respondeo distinguendo. Et Deus permittit defectus, ut magis appareant & refulgeant bona atque perfecta, concedo: & hoc non cedit in pulchritudinem universi, neque in creatoris gloriam, nego. Sicut ergo pictor delineat umbras in tabella, ut amœniora prata appareant, sic conditor permittit in quibusdam creaturis defectus ad manifestandum suam gloriam, suamque supremam in creaturas potentiam, ut sciant homines Dominum esse vitæ & mortis, & nihil ipsis debere. Hoc etiam non modicum inservit ad manifestandam cæterarum creaturarum pulchritudinem; contraria enim juxta se posita magis elucescunt.

Respondeo 2. Distinguendo. Et miseriæ sunt peccati orginalis effectus, concedo: & non sunt, nego. Deus, ipsa testante Scriptura, fecerat hominem rectum, immo & immortalem, gratia præditum, gloria & honore decoratum; quippe qui cæteris dominabatur creaturis: sed mors per peccatum intravit in mundum, intraverunt & miseriæ; quo magis enim creatura a creatore vitæ principio per peccatum recedit, eo imperfectior & defectibilior evadit. Philosophi pagani, utpote fide destituti, hoc non ponderantes, vel creatorem accusarunt, negando providentiam; vel mundum a Deo independentem insanientes dixerunt: in utrumque errorem, ut patet ex supra dictis, prolapsus est Epicurus; unde etiam ab aliis philosophis derelictus est.

Objicit 4. Si Deus hominem fecit, maxime ut haberet illum ut filium, & ab ipso coleretur: sed implicat filium ærumnis confectum producere, homines stultos condidisse ut ab ipsis coleretur: præterea Deus est per se beatus, unde non indiget coli: sic enim ibidem prosequitur Epicurus: *An & mundum fecit, & in mundo homines, ut ab hominibus coleretur? & quid Deo cultus hominum confert beato, & nulla re indigenti? vel si tantum honoris habuit, ut ipsius causa mundum fabricaret, & instituerei cum sapientia, ut Dominum viventium faceret, eumque diligeret, tanquam filium? cur mortalem, fragilemque constituit? cur omnibus malis, quem diligebat, objecit? cum oporteret & beatum esse hominem, tanquam conjunctum & proximum Deo; & perpetuum, sicut & ipse, ad quem colendum & contemplandum configuratus est*: ergo, &c.

Respondeo, ut supra, distinguendo minorem. Implicat hominem innocentem pœnis subjici & ærumnis, & morbis, &

& concupiscentiæ, concedo, hominem peccatorem, nego. Licet enim Deus potuerit hominem in puris creare, & naturalibus subjectum miseriis, ex vi tamen decreti quo voluit hominem in gratia & in statu omnium virtutum suppellectili perfecto condere, implicat hominem ignorantia, concupiscentia, aliisque miseriis & ipsa morte affici: igitur primus homo tanquam dilectus Dei filius, & ipsi charitate conjunctus, habitus est. Verum jus ad gloriam & pro se & pro cæteris hominibus, inobedientiæ culpa, infelix amisit: hinc ærumnæ, hinc morbi; sed gratia Domini nostri Jesu Christi, luctus convertitur in gaudium. Deus quippe mira Martyrum patientia exaltatur; quid dico, Martyrum? eorum etiam omnium, qui hujus temporis passiones, tum ejus propter amorem, tum ad faciendum satis justitiæ, æquo tolerant animo. Quæ quidem omnia, Augustinus Enchir. c. 25. 26. & 27. egregie explanat, dicens: " Mortis supplicium Dominus homini comminatus fuerat, si peccaret; sic eum munerans libero arbitrio, ut tamen regeret imperio, terreret exitio; hinc post peccatum exul effectus, stirpem quoque suam quam peccando in se vitiaverat, pœna mortis & damnationis obstrinxit . . . Ad iram quippe Dei pertinet justam, quidquid cæca & indomita faciunt libertate mali, & quidquid manifestis, opertisque pœnis patiuntur inviti: non sane creatoris desistente bonitate . . . melius enim judicavit de malis benefacere, quam mala nulla esse permittere. "

Hic silemus immortalitatem animæ, eam quippe in Tractatu Reprobationis, ubi de æternitate pœnarum, fuso calamo contra impugnantes defendemus.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

I. Mundus non est a seipso factus. 2. Falsum est proprietates Dei in sapientiam, omnipotentiam, infinitatem convenire, tum atomis, tum materiæ subtiliori. 3. Materia etiam subtilissima non est independens.

PRIMUM patet, quia mundus est finitus, & certis quibusdam terminis concluditur, ut in singulis partibus videre est: porro, nihil aliud præter partes esse constat: tum quia suscipit magis & minus, & novas de die in diem suscipit formas, quas certe antea non habebat.

Secundum utique. Quis enim mundum dicet materiam infinitam & omnipotentem, quam per omnia terminis circumscriptam & dependentem intuetur? quis illam intelligentem esse conclamabit, cum experientia doceat alicujus objecti sensibilis conceptionem per abstractionem a materia fieri?

Tertium denique, tum quia materia dependet a forma, hac enim seclusa inanis est, immo & quasi nihil, tum quia non est ipsa entis plenitudo: igitur dependet: nam & novas induit formas & nova ornamenta.

SYNOPSIS SOLUTIONUM AD OBJECTIONES.

MULTA perperam nobis opponunt Epicurei. *v. g.* creationis opus importare, 1. anxietatem, 2. impossibilitatem in executione, 3. imperfectionem in Deo, quatenus absque mundo subsistere non potuisset, & ipsum in hypothesi imperfectum condidisset: omnis autem imperfectio supremo numine procul facienda est.

Sed absque negotio respondemus: ad primum quidem, opus externum & laborem & afflictionem spiritus, artifici creato imponere; cum enim finitam habeat virtutem, ut plurimum materiæ obnitentiam vincere non valet: at vero cuncta obediunt Deo, qui solo verbo vel facit, vel restaurat universa. Ad secundum, non est impossibile apud Deum omne verbum. Ad tertium, creatio mundi magnam in Deo arguit perfectionem: nam & libere, & in tempore condidit, unde ab æterno potuit Deus esse absque mundo: mundus enim ab eo pendet, sed non e converso Deus a mundo. Cæterum, Deus mundum condidit perfectum, quandoquidem cuilibet & speciei, & individuo tradidit quod suum est; hinc si quæ adoriantur monstra, est per accidens.

TERTIA PARS.

De systemate Epicuri per ordinem ad Deum, cujus existentiam impius ille vir perperam inficiatur.

TERTULLIANUS in Apologetico mirum in modum unius Dei comprobat existentiam, & hoc variis validissimisque argumentis: nam & mundi structuram a solo

solo Deo esse, & novitatem in ipsis falsis numinibus reperiri; & illam Dei existentiam, tum scripturis, tum prophetiis, tum utriusque legis sanctitate, dilucide probari ostendit. Sic intonat, pag. 18. de existentia loquens: " Vultis ex operibus „ ipsius tot ac talibus quibus continemur, „ quibus sustinemur, quibus oblectamur, „ etiam quibus exterremur . . . . . Vultis ex animæ ipsius testimonio comprobemus, quæ licet corporis carcere pressa, licet institutionibus pravis circumscripta, licet libidinibus ac concupiscentiis evigorata, licet falsis Deis exancillata, cum tamen resipiscit, ut ex crapula, ut & sanitatem suam patitur, „ Deum nominat, hoc solo nomine quia „ proprio Dei veri: Deus magnus, „ Deus bonus; & quod Deus dederit: omnium vox est. Judicem quoque contestatur illum: Deus videt, „ &, Deo commendo, &, Deus mihi reddet. O testimonium animæ „ naturaliter Christianæ! denique pronuntians hæc, non ad capitolium, sed ad „ cœlum respicit; novit enim sedem Dei „ vivi ab illo, & inde descendit. „ Alia deinde ordine suo ex scripturarum antiquitate, majestate, veracitate, ex Prophetiis, ex missione Christi & lege Evangelica explanat argumenta, quibus nedum Idololatris, sed & Atheis unius Dei demonstrat existentiam.

Quamquam Epicurus in sua Physica Deum agnoscere videatur, verius dicam, simulet; non tamen ut creatorem; cum mundum esse a semetipso affirmet: hinc & ejus existentiam suo systemate impugnat. Enimvero positis ejus principiis, Deum esse nullus posset demonstrare, aut a priori, aut a posteriori; a priori quidem, nemo quippe viator potest sine fide illum sic cognoscere; a posteriori vero, quia Epicurus contendit creaturas nullum habere ordinem ad eum; quandoquidem non a Deo Creatore, sed a seipsis esse fatue credit & docet: In hanc blasphemiam impegit utique Spinosa: partes igitur existentiæ Creatoris habemus impræsentiarum defendendas contra systema Epicuri, ostendendo omnia quæ sunt in mundo, tum cœlesti, tum elementari a Deo promanare, & ejus denotare existentiam: quam quidem quæstionem jam ex professo supra tractavimus, eandem utique ex parte resumptam probavimus argumento negativo contra Epicurum, ostendendo mundum non esse a semetipso: ecce nunc tandem illam eandem complemus argumento positivo; probando scilicet Deum esse auctorem rerum omnium tam visibilium quam invisibilium, & hoc non solum contra Epicureos, verum etiam contra Manichæos qui alio quidem, sed prorsus inani medio, creaturas sensibiles a Deo non esse probare satagunt. Contra quos omnes sit

CONCLUSIO.

Deus est auctor & Creator rerum omnium tam visibilium, quam invisibilium.

HANC conclusionem quatuor potissimum argumentis probamus. Primo quidem, quia mundus incepit, & creatus est a Deo, sicut narrat atque describit Moises. 2. quia necesse est mundum promanasse ab ente infinite sapiente & intelligente, adeoque a Deo. 3. quia ita sentit Religio Judaica, cui fides adhibenda est. 4. quia & hoc confirmat Religio Christiana, omnibus credibilitatis motivis firmata.

PRIMUM ARGUMENTUM.

Petitur ab initio quod res omnes habuerunt in tempore, sicut narrat Moises.

ILLE cuncta creavit, qui cuncta eduxit e nihilo: atqui Deus cuncta eduxit e nihilo: igitur cuncta creavit. Probatur minor. Mundus constat cœlis & elementis, constat aere & volatilibus cœli, constat aquis & piscibus, constat terra & reptilibus atque bestiis agri, denique constat angelis & hominibus: atqui hæc omnia eduxit e nihilo Deus; ergo & mundum: sic docet fides Nicæna in Symbolo: *Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, Factorem cœli & terræ: visibilium omnium, & invisibilium*. Sed cum hic loquamur adversus Epicurum & alios ipsi affines, præsertim vero contra Spinosam, qui mundum esse a seipso, post illum Philosophum propugnare non erubuit, ratione simul & auctoritate quæ rejici non possint, utrumque revincere juvat. Probo igitur minorem, nempe Deum cuncta prædicta eduxisse e nihilo atque produxisse, ita ut materia exhausta sit in prima rerum productione, claudatur terminis, & nihil

nihil sit extra. Sic refert Moises, Gen. 1. his verbis: *In principio creavit Deus cœlum & terram .... Dixitque Deus: fiat lux, & facta est lux ..... Fiat firmamentum in medio aquarum ...... Et factum est ita .... Germinet terra herbam virentem & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum .... Et factum est ita ... Fiant luminaria in medio cœli .... Fecitque Deus duo luminaria magna ... & stellas .... Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile super terram sub firmamento cœli ... Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta, & reptilia, & bestias terræ secundum species suas, factumque est ita ... Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram ... Et creavit Deus hominem ad imaginem suam, &c.* Igitur cuncta produxit e nihilo Deus: tota difficultas est, an Moisi fides sit adhibenda, & respondemus affirmative, & quidem propter multa.

Primo. Moises ab Adam usque ad diluvium numerat 1656. annos: est aliqua diversitas apud septuaginta; in uno exemplari numerantur 2260. in alio 2262. in alio 2252. Eusebius numerat 2242. sed anni viginti detracti vel additi parum sunt. Textus Hebraicus detrahit sexcentos & sex annos; quippe qui centum detrahat e vita cujuslibet Patrarchæ: verum & ista discrepantia nihil officit initio mundi: manet enim semper ex his omnibus sententiis mundum fuisse in tempore productum.

Secundo. Omnem & Adæ, & filiorum suorum genealogiam usque ad Noe notat exacte Moises: item, c. 5. & c. 10. texit similiter prosapiam filiorum Noe, a quibus divisæ sunt gentes post diluvium; deinde pergit ab Abraham usque ad sua tempora: narrat in Exodo quomodo filii Israel egressi sunt de Ægypto; in libro numerorum, quomodo divisi in Tribus; ibidem computat familias, & mirum in modum indigitat ortum Reipublicæ Judaicæ, quæ postea per Reges & Duces, per Prophetas & Doctores floruit usque ad Christum.

Tertio. Moises non solum describit ortum & progressum familiarum; verum etiam signat personas quæ vel artes, vel urbes instituerunt; etiam diversas per universam terram habitationes. Gen. capite primo, initium creaturæ tum corporeæ, tum spiritalis describit: capite quarto primam generationem Adæ, qui cognita uxore Cainum & Abelem filios habuit: ibidem ortum sacrificiorum commemorat, referendo munera quæ Cain de fructibus terræ, Abel vero de primogenitis gregis sui obtulerunt Domino; ibidem dicit Jabel primum habitasse in tentoriis, & patrem fuisse canentium cithara & organo; Tubalcain vero malleatorem & fabrum in cuncta opera æris & ferri; Enos cœpisse ritu solemniori invocare Dominum. Cap. 10. prosequitur signando initia rerum; & recensitis filiis qui nati sunt ex Sem post diluvium, subdit: *Ab his divisæ sunt insulæ gentium in regionibus suis, unusquisque secundum linguam suam, & familias suas in nationibus suis*. Postea venit ad filios Cham de Nemrod, & sic loquitur: *Robustus venator coram Domino; fuit autem principium regni ejus Babylon & Arach, & Achad, & Chalanne, in terra Sennaar. De terra illa egressus est Assur, & ædificavit Niniven, &c.*

Quarto. Homines solebant res præclaras memoriæ mandare erigendo lapides quorum primus auctor fuit Jacob, qui in Bethel erexit lapidem in titulum, & votum vovit Domino; ab eo mos forsan inolevit apud nationes pyramides construere & elevare, aliaque monumenta pro celebranda memoria eorum, qui vel bello & victoriis, vel factis aliis præclare gestis, vel etiam litteris, sapientia, dignitate potissimum Regia floruerant; ita ut mundus initio quasi moribus informis, successu temporum excultus, protulerit tum ingenii, tum virtutis signa atque argumenta, præcipue Philosophos: attamen inter primos nulla erat certa opinio, circa mundi fabricam; aliis ab æterno, aliis vero e contra in tempore productum asserentibus. Quidquid sit, tria certa sunt: primo quidem mundum eo modo compositum sicut scripserat Moises, dixerunt. 2. Nihil clare definitum habebant de mundi productione ab æterno: Aristoteles uno modo explicabat, Epicurus altero, & sic non erant circa istud momentum convenientia testimonia. Ita refert Plutarchus lib. 3. cap. 3. de placitis Philosophorum. 3. Artes & Academiæ apud Græcos non floruerunt ante bellum Thebeorum & Trojæ; hinc Græcæ Historiæ initium Christi nativitatem octo circiter sæculis antecessisse constat, ut colligitur ex Lucretio l. 5. v. 325. & seqq. qui sic canit:

Præterea si nulla fuit genitalis origo

Terra-

Terrarum, & cœli, semperque æterna fuere,
Cur supra bellum Thebanum & funera Trojæ?
Non alias alii quoque res cecinere Poetæ,
Qui tot facta virum toties cecinere? neque usquam
Æternis famæ monumentis insita florent?
Verum, ut opinor, habet novitatem summa, recensque
Natura est mundi, neque pridem exordia cœpit.
Quare etiam quædam nunc artes expoliuntur,
Nunc etiam agnoscunt, nunc addita navigiis sunt
Multa, modo organici melicos peperere sonoros.
Denique natura hæc rerum, ratioque reperta est,
Nuper & hanc primus, cum primis ipse repertus
Nunc ego sum, in patrias qui possim vertere voces.

Quibus versiculis nedum cœpisse mundum Lucretius enarrat, sed has reddit luculentissimas rationes, quia nempe si mundus ab æterno fuisset, ante bellum Thebanum & funera Trojæ multa tum heroum, tum academiarum, tum etiam artium monumenta apparuissent; enimvero tempore Lucretii ita incipere constabat, ut etiam de die in diem excolerentur, uti ars navigandi, ars musicæ, & similes, tum & ipse testatur se primum fuisse, qui potuerit in sua patria ad cantandum vertere & componere voces: ipse vero refert quæ prius inter Democritum, Epicurum, & alios Philosophos de mundi sive conficta æternitate, sive de vera creatione tribus tunc ab hinc fæculis agitata fuerant: unde tum ex ipso, tum ex aliis, nihil certum fuit apud Græcorum Historiam, ante bellum Thebanum & funera Trojæ.

Varro huic opinioni suffragatur. Tria quippe distinguit historiæ tempora; alterum incertum; nempe ab origine & creatione mundi usque ad diluvium, quod tempore Ogygis advenisse cum aliis plurimis auctoribus profanis scribit: alterum a diluvio usque ad primam Olympiadem, quæ apud Græcos cœpit solum anno 407. post Trojæ ruinam; quod quidem temporis spatium fabulosum nuncupat; eo quod Heroum fabulas præcontineat; numerantur pro illo tempore sexdecim sæcula a quibusdam, ab aliis solum quatuordecim usque ad Deucalionis ætatem, a Deucalione vero usque ad bellum Trojæ quadringenti sunt anni; totidem ab hoc tempore usque ad primam Olympiadem. Ergo si Christi nativitas sub finem centesimæ nonagesimę quartę Olympiadis venit, Gręcorum historia, quamvis omnibus, una excepta historia Mosaica, antiquior, Christi adventum septingentis septuaginta & sex circiter annis præcessit.

Recentior profecto est Romanorum historia. Strabo lib. 5. Sabinos dicit antiquiores fuisse inter Italiæ nationes: multus est sermo in historia Romana da Sabinorum regno; Janus fuit primus Rex; ita Arnobius lib. 2. adversus gentes: elapsis sexdecim annis, post Janum regnavit Saturnus, & post eum Picus ejus filius: quidam credunt Æneam venisse Romam anno centesimo quinquagesimo post Janum, qui fuit trigesimus tertius Latini, qui regnabat in Italia anno mundi 1237. Ab illo vero Latino usque ad urbis Romæ fundationem numerantur decem & septem Reges: hæc regio celebris nomen Italiæ sortita est ab Italo, cujus pater Siculus vocabatur, quique a suo nomine insulam maris Mediterranei percelebrem Siciliam appellavit: porro Albæ regnum incepit quadringentis & viginti annis ante Romæ fundationem; & sic omnes qui falsa vel vera traditione ducti de mundi productione scripserunt, nihil in monumentis tum Græciæ, tum Siciliæ, tum Italiæ antiquius reliquerunt, quod Christi adventum præcedat plusquam spatio bis mille vel circiter annorum: igitur omnia ortum habuerunt.

Historia vero Græca & Latina non solum non officit historiæ Moisis, sed potius eam confirmat, quippe quæ summam habeat cum ipsa conformitatem & affinitatem: quinimmo luce clarius apparet, Homerum, Virgilium, Ovidium, aliosque sive Poetas, sive Philosophos & Oratores hausisse in libris Moisis, quæ dixerunt tum de mundi fabrica, tum de hominum prosapia, tum etiam de præmio bonorum, & de pœna & supplicio malorum. Ipse Epicurus non sibi constat in systemate mundi, & incidere in systema Moisis compellitur; quod arguit summam Moisi adhibendam esse fidem, & hoc ex duobus maxime liquet. Primo quidem, quia prophani auctores & philosophi delineant mundum

dum

dum sicut descripsit Moises, & si quid antiquius iis quæ scripsit de generatione & propagatione hominum, dicere tentarunt, profecto non probant. Secundo Julianus Apostata omnis veræ religionis tam Judaicæ quam Christianæ hostis infensissimus & apertus, ne quidem unum protulit aut scripsit verbum, ad impugandum systema mundi Mosaicum, quo Deus universorum auctor constituitur: ita refert Marcellinus l. 16. c. 5.

Appion multa contra Judæos, sed nihil adversus systema a Moise datum, profert: unde Josephus qui libro 2. contra eundem, ad objectiones respondet, ne quidem de hoc momento vel minimum verbum loquitur. Justinus utique, Anaxagoras & Tertullianus in Apologiis quas dederunt pro Christianis, altum circa hoc servant silentium, quod sane argumentum est, Paganos tunc aut convenisse de Moisis systemate, aut non habuisse unde illud impugnarent. Neque vero etiam apparet Epicureos & Pythagoræ asseclas fecisse satis tum rationibus, tum argumentis aliorum Philosophorum qui contra ipsos propugnabant mundi creationem: igitur fides adhibenda est Moisis systemati: cujus quidem rei perspicuum signum est, quod Moises non præventione aliqua ductus quidquam scripserit, quin potius magna simplicitate & solo veritatis amore texit historiam, immo quandoque contra suam & populi gloriam facta enarrat: contra seipsum quidem, cum scripsit se Ægyptium aggredientem Israelitam interfecisse & sepelivisse in arena; se dubitasse in fide bis percutiendo petram in deserto; numquid hæc facta secluso veritatis historiæ motivo, memoriæ mandare necesse erat? contra populum vero suum, quem sæpius de idololatria objurgat & punit: jam vero in Deuteronomio 4. 7. suam sic exaltat gentem: *Nec est alia natio tam grandis quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris*: alibi vero nempe Genes. 14. 18. dicit Melchisedech fuisse Regem Salem, Sacerdotem altissimi, & benedixisse Abraham, quem tamen Judæi omnes ut patrem suum a Deo ipso benedictum auscultabant. Refert populum Judaicum a cæteris nationibus tanquam immundis & maledictis circumcisione separatum; scribit nihilominus Abimelech Regem Ægypti timuisse Deum, & Balaam quantumvis pessimum, donatum tamen fuisse gratia prophetiæ. Quid plura? Moises prædicit vocationem Gentilium, qui populi Judaici prius electi loco substituendi quondam erant, tum in vindictam scelerum populi sui, tum ad exaltationem & gloriam miserentis Dei: igitur Moises fide dignissimus est in his quæ scribit de mundi creatione. Sed juvat rerum omnium initium fusius texere & explanare, ut quisque videat omnia novitatem mundi prædicare,

Philosophia nova fuit. Nullus quippe ante Pyhagoram inter Græcos de ea locutus fuerat; & Seneca eam suis temporibus solum mille annis antiquiorem dicit.

Thales Astronomiam docuit Græcos, ut scribit Diogenes Laertius in ejus vita: ille vero eam acceperat ab Ægyptiis, Ægyptii a Chaldæis, unde nomen *Chaldæi* apud veteres idem est ac Astronomi nomen. Decursu temporum crevit scientia Astronomiæ. Thalès observabat Eclipses solis & lunæ; postea longa meditatione ita invenit earum cursus & causas, ut antequam evenirent, eas prædiceret: ante ipsum vero homines ita de eclipsi aliqua attoniti erant, ut teste Plutarcho in vita Niciæ, crederent mundum brevi periturum: hinc tunc temporis exercitus & ordinatæ acies suspensæ manebant; ita ut nec elapsis prius ab eclipsi multis diebus moverentur ad prælium.

Medicina, tametsi perutilis, ortum suum tamen habuit sicut aliæ scientiæ. Herodotus l. 2. refert morem quondam fuisse ægrotos in plateis exponere, qui transeuntes cernui deprecabantur, si quod haberent aut scirent remedium pro sanitate restauranda, declararent & aperirent. Norunt omnes Hippocratem medicinæ, saltem perfectæ & in ordinem digestæ esse auctorem.

Jus canonicum ortum ducit a lege duodecim tabularum quam Romani a Græcis, nempe a Solone & Lycurgo acceperant, ut refert Plutarchus in vita ejusdem Solonis & Lycurgi, & in tractatu Isis & Osyris: incrementum habuit a codice Theodosii & Justiniani Imperatorum; perfectionem a decretis summorum Pontificum, a constitutionibus Regum, ab ipsis regionum usibus & consuetudinibus.

Origo Regum hæc fuit. Homines primis temporibus habitabant in tentoriis seu tabernaculis, ut legitur de Patriarchis Gen. 18. de profanis vero apud Justinum l. 2 Refert Josephus litium definitionem tunc fuisse penes familiæ patrem

trem cui omnes obediebant. Successu temporum constructæ sunt domus & quidem separatæ, quas familia in multos divisa, etiam divisive & separatim habitabat, ita ut quædam pro parentibus essent, quædam vero pro filiis & nepotibus, qui suas habebant uxores, & filios atque filias: & ex ista divisione familiæ multiplicatæ sunt, ita ut unusquisque suum prædium, suos agros, suave pecora haberet, ut patet in separatione Loth ab Abraham; cum enim non couterentur utriusque famuli & servi, separati sunt; sic enim habetur Gen. 13. *Dixit ergo Abraham ad Loth: ne quæso sit jurgium inter me & te; & inter Pastores meos & Pastores tuos: fratres enim sumus. Ecce universa terra coram te est; recede a me, obsecro: si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo ...... Elegitque sibi Loth regionem circa Jordanem, & recessit ab Oriente: divisique sunt alterutrum a fratre suo.* Quia vero contentiones ut plurimum inter homines exsurgebant, ipsi virum aliquem probum litis constituebant judicem, Sed cum petulantiores definitionibus nonnunquam obedire abnuebant, judicem etiam constituerunt Dominum, qui auctoritate frangeret iniquorum proterviam; ita refert Herodotus. Isti Domini erant sicut Barones & Comites nostri: quælibet urbs suum habebat judicem seu Dominum, cui parebant cæteri; tales erant Reges, qui captivum duxerunt Loth, quos omnes Abraham suis accinctus vernaculis devicit.

Multiplicatis deinde in immensum familiis, & filiis, seu Noe nepotibus, per diversas terræ regiones dispersis, factum est ut homines in societatem convocati urbes mœniis clauderent, munirentque turribus, tum ad præcludendum dilapidantibus bona aditum, tum ad hostium impetum propellendum. Quia vero offendentium de die in diem augebatur numerus, villæ cum urbibus, deinde civitates cum civitatibus ad defensionem mutuum inierunt fœdus, & uni supremo Domino, qui Regis nomine donabatur, obediebant; ex hoc regna Edom, & Ægypti; ex hoc Assyriorum, Chaldæorum, Medorum, Persarum, Græcorum & Romanorum imperia prodierunt.

Commercium incepit commutationibus mercium unius regionis, cum mercibus alterius regionis; unde tametsi prius omnia forent inter homines communia, ex dispersione tamen hominum in diversas mundi plagas, nata est etiam bonorum divisio & appropriatio. Post commutationes, usus invaluit merces ad pondus dare; a libra & pondere gradum fecerunt mercatores ad monetam; primo fuit ferrea apud Romanos, deinde ærea, postremo argentea & aurea: tempore Abrahæ jam commercii inoleverat usus in mundo. Ipse emit agrum pro sepultura, & sua & suorum, ut legitur Gen. 23. 16. Plinius l. 7. c. 56. scribit Phidonem Argivum, pondera, mensuras & stateras adinvenisse.

Homerus Iliad. l. 1. observat Græcos primum magna ex parte fuisse piratas: deinde congregatos in unum sub ducibus bellum adversus Trojanos gessisse; quo feliciter completo, dispersos in varias abiisse provincias, & in variis Europæ partibus colonias erexisse. Ante litteras & scripturam utebantur hominès hymnis & canticis ad conservandas leges; ita colligitur ex Pausania, qui l. 2. quosdam versus inter Græcos celebres commemorat. Athenæus lib. 1. scribit Polycratem Tyrannum, Pisistratem Athenarum Tyrannum, Euclidem ejusdem urbis civem primas erexisse bibliothecas: Photius cod. 224. dicit Clearcum Heracleæ tyrannum tempore Artaxersis & Ochi præclarissimam collegisse. Ante diluvium homines vescebantur fructibus terræ & leguminibus; sic & primi Græciæ Incolæ sub Pelasgo, qui anno mundi 1145. docuit Athenienses agriculturam, modum seminandi atque metendi, tum triticum, tum alia grana. Plinius l. 7. c. 56. scribit Danaum primum fuisse qui ex Ægypto adduxit in Græciam navem. Thucydides lib. 1. asserit primam classem, quæ apparuit apud Græcos, habuisse auctorem Minos.

Sculptura initium habet a Dædalo, qui primus statuas fecit, perfectionem vero a Phidia Atheniensi, Myrone, Praxitele & Scopaso. Figuræ equorum exquisitæ, & quædam alia ab ipsis facta, usque ad hodiernam diem ante palatium Papæ in monte Cavallo conspiciuntur.

Pictura valde informis erat, ætate Anacreontis Poetæ; Ælian. var. lib. 8. c. 8. refert suo tempore eam ita fuisse obtrusam, ut in scriptionibus notaretur quid figuræ depictæ repræsentarent; Eumarus Atheniensis auxit; perfecit Echion; complevit Nicomachus, deinde Apelles.

Dominus Jaquelotus lib. de Existentia Dei Creatoris dissert. 1. fuse tractat de Ori-

origine urbium, artium, scientiarum Graeciae, cap. 13. 14. & in sequentibus de origine Assyriorum, Ægyptiorum, Sinarum. Sunt alii Auctores vetustiores qui de his omnibus scripsere, ut Justinus, Tit. Livius, & caeteri nationum Annalistae, necnon Poetae, qui ad futuram rerum memoriam, cuncta quae spectabant nationes, reges, imperia scriptis mandarunt.

Historia quidem utilissima est. Nam facta praeclara pro morum formatione transmittit a patribus ad filios & nepotes, ab his usque ad exteras nationes: tamen quis rerum aestimator aequus, non videbit eam novam? Varro Censor nihil certum ante funera Trojae in historia Graecorum refert.

Dices cum Praeadamitis; Sinarum Chronologia mundum multo antiquiorem Moisis systemate notat. Idem dicunt Chaldaei. Herodotus refert & post ipsum Cyril. Alex. 1. Strom. Ægyptios duo distinxisse tempora, alterum in quo deos Reipublicae rectores, alterum vero in quo homines Reges habuerunt: hominum autem regnum tenent spatio annorum 10340. perdurasse; quod quidem si jungatur regno Deorum, in immensum excedit eorum Chronologia creationis mundi aetatem a Moise relatam atque conscriptam.

Respondeo 1. Hos omnes partim fabulose, partim etiam ostentatione loqui; qui quidem mos perantiquus usque in hodiernam diem perseverat apud Sinas; hi namque jactantia multo minora & pauciora munera, aliave dant, quam promittunt.

Respondeo 2. Plutarchum in vita Numae annotare gentes istas annum quatuor mensium; & secundum aliquos unius duntaxat mensis lunaris, saltem primis temporibus, habuisse. Quid mirum jam, si Chronologia Sinarum non concordet cum Chronologia Moisis, qui numerat annos lunares vel solares, quorum quilibet duodecim menses praecontinet? sed attende quaeso, lector, si fides adhibenda sit illis, maxime Chaldaeis, qui quidem jactitabant se astra observare a 461000. annis; & tamen Astronomia quae ab ipsis transiit ad Graecos, modicum quid tunc erat. Praeterea ars scribendi tribuitur a quibusdam Palamedi: igitur Chaldaei sola traditione tenebant Astrologiam: certe traditio tam antiqua aut obscura admodum, aut nulla erat. Si vero ars scribendi creationis mundi coaeva est, cur igitur infinitos prope eventus non scripsere? altum quippe silentium est apud eorum Historicos de aestitatis in tot & tantis durationibus; quod sane argumentum est omnia esse nova.

Neque vero solum urbes & artes subsequutae sunt mundi creationem, sed & vana falsorum numinum religio, cujus primum auctor fuit Belus, qui occasione filii mortui, quem volens, in quantum poterat, praesentem sibi reddere, statuam in ejus honorem erexit; sed de hoc sufficienter diximus, loquendo de origine & progressu Idololatriae. Unum superest demonstrandum pro fide seu augenda seu confirmanda erga Moisis scripta; nempe profanos Auctores non modicum collimare pro Historia mundi cum iis quae referuntur in Pentateucho. Et vero, Moises scribit primos parentes pelliceis vestibus nuditatem habuisse tectam: nonne Pausanias paganus lib. 10. observat quosdam fuisse apud Locrienses populos, qui Ozoles nominabantur, qui pellibus cooperti incederent? Moises morem fuisse dicit in honorem vel Dei, vel alicujus Herois hymnos seu cantica dicere: loquitur etiam Moises de caverna quam emit Abraham pro sepultura, de ossium Joseph translatione ab Ægypto in terram promissionis; qui quidem usus multum viguit apud Paganos: nam & mortuos sepeliebant, atque sepulturae mandabant; item festa Heroum celebrabant canticis, maxime Poetae; quandoque etiam defunctorum corpora comburebant ne forent ludibrio vel inimicis, vel etiam bestiis. Historia Romana refert Syllam primum suae familiae extitisse, qui mortuorum cadavera comburi voluerit; ita Cicero l. de legib. Moises scribit Patriarcharum opes maxime in gregibus fuisse sitas: similiter & gentes, ut refert Herodotus l. 1. c. 14. argentum & aurum parvi faciebant; at vero & jumentis & pecoribus abundare satagebant: denique Ægyptios habuisse pro Rege Pharaonem, pro sacrificatoribus Sacerdotes, qui primas in Regno sedes obtinerent, non pauci scripserunt Historici. Quae quidem inter Historiam sacram & profanam convenientia & affinitas si ponderetur, Moisen fide dignissimum esse nemo non videbit.

Jam sic argumentari fas est. Illi fides adhibenda est qui scripsit a Deo inspiratus, qui creationis Historiam mirum in modum concinnavit, qui primi hominis prosapiam usque ad egressum po-

puli Israelitici ex Ægypto adamussim & fideli calamo conscripsit, qui civitatum fundatores & artium inventores apprime notavit, qui primus inter homines historiam non diffitentibus Paganis juris fecit publici, cujus de creatione mundi relationem confirmat initium tum artium, tum academiarum, quemque fidei ejurati hostes in hoc maxime puncto impugnare non ausi sunt: atqui ex dictis omnia pro Moise sic se habent; quæ quidem cuncta absque supremi numinis ope nec scire, nec scribere potuit; nam & occulta operis creationis, & mortalium cogitationibus impervia memoriæ mandavit: igitur omnes nedum Christiani & Judæi, sed & Pagani ac Barbaræ Nationes fidem Moisi adhibere debent.

Tertullianus istud novitatis argumentum explanat ad revincendos Idololatras & Atheos, immo in ipsis falsis numinibus cuncta novitatem & sapere & arguere ostendit, Apol. p. 27. " Plures, *inquit*, „ Deos vestros regnasse certum est: igi„ tur si conferendi imperii tenent pote„ statem, cum ipsi regnarent, a quibus „ acceperant eam gratiam? quem colue„ rat Saturnus & Juppiter? aliquem opi„ nor sterculum; sed Romæ postea cum „ indigenis, etiam si qui non regnarunt, „ tamen regnabantur ab aliis nondum „ cultoribus suis, ut qui nondum Dii ha„ bebantur: ergo aliorum est regnum da„ re, quia regnabatur multo ante quam „ isti Dii inciderentur. „

Idem prosequitur argumentum, & sic loquitur, pag. 28. " Nam etsi a Numa „ concepta est curiositas superstitiosa, „ nondum tamen aut simulacris, aut „ templis res divina apud Romanos con„ stabat, frugi religio & pauperes ritus, „ & nulla capitolia certantia cœlo, sed „ temeraria de cespite altaria & vasa ad„ huc Samiæ, & nidor exilis, & Deus „ ipse nusquam ..... ergo non ante reli„ giosi Romani quam magni, ideoque non „ ob hoc magni, quia religiosi; atqui „ quomodo ob religionem magni quibus „ magnitudo de irreligiositate provenit? „ Ni fallor enim omne regnum vel impe„ rium bellis quæritur, & victoriis propu„ gnatur: porro bella & victoriæ captis „ & eversis plurium urbibus constant. Id „ negotium sine Deorum injuria non est. „ Eædem strages mœnium & templorum; „ pares cædes civium & sacerdotum, ne„ dum dissimiles rapinæ sacrarum divitia„ rum & profanarum. Tot igitur sacrile„ gia Romanorum, quot trophæa; tot de „ Deis, quot de gentibus triumphi; tot „ manubiæ, quot manent adhuc simula„ cra captivorum Deorum; tam impune „ læduntur quam frustra coluntur. „

Postea sic concludit Tertullianus pro existentia & unitate unius veri Dei, ibidem pag. 28. " Certe non potest fidei con„ venire, ut religionis meritis excrevisse „ videantur, qui, ut suggessimus, religio„ nem aut lædendo cœperunt, aut cre„ scendo læserunt. Etiam illi quorum re„ gna conflata sunt in imperii Romani „ summam, cum ea amitterent, sine reli„ gionibus non fuerunt. „

Deinde vero sic alloquitur ibidem Paganos: " Quid erratis? prior est quibus„ dam Diis suis sylvestris Roma: ante re„ gnavit quam tantum ambitum Capitolii „ extrueret: regnaverunt & Babylonii „ ante Pontifices, & Medi ante quinde„ cim viros, & Ægyptii ante Salios, & „ Assyrii ante Lupercos, & Amazones „ ante Virgines vestales. Postremo si Ro„ manæ religionis regna præstant, nun„ quam natio Judaica regnasset, despe„ ctrix communium istarum divinitatum, „ cujus & Deum victimis, & templum „ donis, & gentem fœderibus aliquan„ diu honorastis; numquam dominaturi „ ejus, si non ultimo dereliquisset Chri„ stum. „

Denique Gentiles adhuc alloquitur ibidem pag. 25. dicens: " Jam Deos quærite, „ quos enim præsumpseratis, dæmones es„ se cognoscitis: eadem vero opera no„ stra ab eisdem Diis vestris non tam hic „ detegentibus, quod neque ipsi Dii sint, „ neque ulli alii, etiam illud in continen„ ti cognoscitis, qui sit vere Deus; & an „ ille, & an unicus quem Christiani pro„ fitentur; & an ita credendus, colen„ dusque, ut fides, ut disciplina disposita „ est Christianorum. „

Ex his omnibus redit summatim præcedens argumentum pro creatione mundi a Deo optimo maximo. Ille solus est auctor omnium creaturarum qui solus eas creavit in tempore: atqui ex Moise solus Deus cuncta creavit in tempore: igitur est auctor omnium rerum: igitur iniquitas mentitur sibi cum mundum a seipso esse confingit. Hanc urget rationem Tertullianus in Apologetico par. 18. his verbis: " Sed „ quo plenius & impressius tam ipsum „ quam dispositiones ejus & voluntates

adi-

„ adiremus, instrumentum adjecit litteræ, si qui velit de Deo inquirere, & inquisito invenire, & invento credere, & credito deservire. Viros enim justitia & innocentia dignos Deum nosse & ostendere a primordio in sæculum emisit spiritu divino inundatos, quo prædicarent Deum unicum esse, qui universa condiderit, qui hominem de humo struxerit, ... qui sæculum certis temporum dispositionibus & exitibus ordinaverit, exinde qui signa majestatis suæ judicantis ediderit per imbres, per ignes, qui demerendo sibi disciplinas determinaverit, quas ignoratis aut desertis, sed observantibus præmia destinavit, qui producto ævo isto judicaturus sit suos cultores in vitæ æternæ retributionem, profanos in ignem æque perpetem & jugem, suscitatis omnibus ab initio defunctis & reformatis, & recensitis ad utriusque meriti dispensationem.

Solvuntur objectiones Epicureorum & Spinosæ.

Objiciunt. Homines e simu & gremio terræ eo prope modo quo arbores, & hoc per atomorum aggerem, & in unum modificative confluentes, emanarunt; modificatio quippe adveniens materiæ in infinitum extensæ, inquit Spinosa, species & individua efformat; unde concludit: ergo Deus non dicendus auctor visibilium; sed mundus est a seipso. Confirmat dictum ex ipsa scriptura; Homines primi dicuntur terrigenæ, subsequentes vero ab istis procreati filii hominum vocantur: sic enim habetur Psal. 48. *Audite hæc omnes gentes: auribus percipite omnes, qui habitatis orbem: quique terrigenæ & filii hominum: simul in unum dives & pauper*; ergo &c.

Respondeo negando antecedens, quod æque falsum ac ridiculum est: quasi vero homo, qui omnibus creaturis sensibilibus præest, assimiletur arbori & plantæ: ubi unquam auditum est hoc? Jam vero si terra ita fœcunda quondam fuit, cur hodie non germinat homines, sicut primis germinavit temporibus, cum sint eædem dispositiones, idem solis & astrorum cursus & recursus? si non perfectissimos, saltem rudes aliquos terra proderet homines: attamen ipsi sylvarum incolæ sola generatione procreantur. Præterea si terra hominum mater & genitrix fuit; cur omnes ejusdem speciei protulit? cum & herbas, & lapides, & plantas, & arbores veluti in infinitum specie diversas producat? signum certe & argumentum evidens est atque irrefragabile, omnes homines ex eodem sanguine & patre, nempe a primis parentibus a Deo creatis prodiisse.

Jamjam respondimus ad objectionem petitam, tum ex vesana atomorum congerie; tum ex earumdem motu & modificatione futili; impræsentiarum addo congeriem & atomorum adunationem mechanicam impossibilem esse; hominem, *v. g.* esse machinam nemo cordatus dicet, cum constet corpore & anima spiritali, & inter utramque partem doloris & gaudii, seu etiam voluptatis perpetuus sit fluxus & refluxus, quem modo sistere, modo etiam longius & ad libitum protendere valet: sed unum maxime attendas velim, benevole Lector, videlicet atomorum stupidarum motum non esse essentialem, sed accidentalem: cum sit quandoque rectus, quandoque etiam per clinamen obliquus. Quid plura? Motus ille quicumque sit, gratis confingitur; enimvero ejus ortum ducit Epicurus ab atomorum gravitate: hoc dato & non concesso, pondus debet ducere atomos semper deorsum; & tamen ut modificationem inducant atomi, debent moveri per transversum, debent modo a dextris, modo a sinistris, modo linea recta, modo curva, modo ovali, modo semi-recta ruere, modo etiam ascendere & ubique indiscriminatim ferri, ut sese invicem lineis transversalibus occurentes ligent & sibi cohæreant. Ratio motus illius vagi & indeterminati duplex est: prima, quia ut dictum est supra, nec sibi adhærebunt mutuo atomi, nec simul conglutinabuntur: secunda, quia diversas debent induere formas, quarum aliæ ovales, aliæ rectæ, aliæ obliquæ ad efformandas arborum, animaliumve, & cæterorum corporum partes, quæ in diversas figuras & situs varios abeunt; nam effectus assimilatur causæ: si tot sint in corporibus figuræ diversæ, debent esse & totidem motus diversi; quos certe gravitas, quæ solum tendit & pellit deorsum, nunquam producet: igitur nullum est rationis & veritatis fundamentum in iis quæ Epicurus & Spinosa dicunt de productione omnium entium ex materia: quocirca relinquitur ab-

absolutus recursus ad Deum qui sit sua omnipotentia, suoque dominio rerum universarum auctor, & causa.

Ad confirmationem, distinguo: & non est differentia inter terrigenas & filios hominum, concedo: & est, nego; idem significant sicut ista duo vocabula vir & homo; namque homines per ordinem ad primam originem spectati dicuntur terrigenæ, eo quod ortum habent ab Adamo, qui ex limo terræ formatus est: considerati vero relative ad parentes a quibus immediate procedunt, filii hominum vocantur; ita Chrysostomus & Euthymius. Basilius per terrigenas, eos intelligit homines qui terrena sapiunt; per filios vero hominum justos: verum secundum proprietatem linguæ Hebraicæ magis convenit per terrigena intelligere ignobiles, sicut & apud nos terræ filius per adagium dicitur, qui obscuro loco natus est, (hoc & Græcis placet:) per filios autem hominum Principes & Nobiles notantur.

Instant. Ctesias refert multos inter Indiarum populos caput caninum habere: igitur verisimile apparet primos homines e terra oriundos.

Respondeo nedum injustum, sed prorsus indignum esse hominem ratione præditum, & ad imaginem Dei factum ita dejicere, ut etiam jumentis insipientibus similem quis audeat facere. Porro Augustinus lib. 16. de civitate Dei cap. 7. respondet Indos Simias pro hominibus sylvestribus habuisse: quandoque etiam nemorum incolæ propter stupiditatem & feritatem ita illusere viatores, ut ab eis veluti terrigenæ & non homines habiti sint; qui quidem error devius, dolosa traditione ad alios subsequentibus sæculis transmissus est, quamobrem fama percrebuit apud simplices, terram quandoque peperisse homines. Stupendæ sunt de monstris historiæ: Rev. P. Mersennius refert quamdam mulierem Veronæ anno 1254. in lucem edidisse equos, alteram Ravennæ 1512. genuisse semiavem, alteram in Saxonia perperisse semivitulum: non desunt qui asserant esse in sinu maris pisces hominis figuram præ se ferentes, quos & homines marinos vocant.

Nostras responsiones juvat istis D. Augustini verbis claudere: sic enim ipse loco mox citato concludit: " Nam & Simias, „ & Cercopithecos, & Sphingas, si ne„ sciremus non homines esse, sed bestias, „ possent illi Historici de sua curiositate „ gloriantes, velut gentes aliquas homi„ num nobis impunita vanitate mentiri: „ sed si homines sunt, de quibus illa mi„ ra conscripta sunt; quid, si propterea „ Deus voluit etiam nonnullas gentes „ creare, ne in his monstris quæ apud „ nos patet ex hominibus nasci, ejus sa„ pientiam, quæ naturam fingit huma„ nam, velut artem cujuspiam minus per„ fecti opificis, putaremus errasse? non „ itaque nobis videri absurdum debet, „ ut quemadmodum in singulis quibusque „ gentibus quædam monstra sunt homi„ num, ita in universo genere humano „ quædam monstra sint gentium. Quapro„ pter ut istam quæstionem pedetentim „ cauteque concludam, aut illa, quæ ta„ lia de quibusdam gentibus scripta sunt, „ omnino nulla sunt; aut si sunt, homi„ nes non sunt; aut ex Adam sunt, si „ homines sunt. „

Instant. Ut veritas staret pro generatione omnium hominum ab una stirpe & Adami sanguine prodeuntium, filii primi parentis, & post diluvium pii Noe nepotes debuissent transfretare usque ad Americam: sed hoc verisimile non apparet de primis, & de secundis: de primis quidem; quia non habebant navium usum, qui ortum habuit ab arca Noe; quomodo igitur de Asia transiissent ad Americam, quæ Oceano ab aliis mundi partibus sejungitur? neque etiam de secundis, cum America novus appellетur mundus, quippe quæ vix a duobus sæculis agnita & detecta sit; & tamen primi qui ex Europa illic abiere, hanc mundi partem hominibus refertam invenerunt: igitur isti a terrigenis ortum ducebant.

Respondeo negando minorem. De hominibus quidem ante diluvium natis, neque satis constat transiisse usque ad Americam, neque opus fuit, cum homines tunc superstites non sufficerent ad habitandam omnem terram; unde prioribus temporibus loca amœniora selegerunt antiqui pro habitatione, & primo quidem vinciniora, ut Asiæ partes; ast post diluvium, scientiam & artem fabricandi naves didicerunt a Noe: nihil igitur vetat quin homines vel curiositate ducti, vel super mare iter facientes ventorum & tempestatum impetu compulsi sint ad Americæ litora, quam postea habitare cœperunt; quidquid sit, hoc sufficienter indicat Moises; nam Gen. 10. recensitis filiis quos Sem post diluvium habuit, subjungit: *Ab his divisæ sunt insulæ Gentium in regionibus suis unusquisque se-*

secundum linguam suam : si divisæ sint ab eis insulæ : igitur a terra sua egressi, arte exculti, potuerunt navigare etiam versus Americam.

Præterea multus est sermo in scripturis, & de navibus Tyriorum, qui copiosam super montem Libani sylvam habebant ad componendas retes, & de classibus Salomonis quæ pergebant versus Tyrum : igitur ex Tyriis, vel etiam ex Judæis multi ad litora Americæ, & Indias Occidentales transfretare potuerunt. Cæterum auctores de classibus Phœniciorum tanquam de antiquissimis scribunt. Omnes etiam norunt magnam Tartariam affinem esse Americæ : quidni Tartari cæterique ex Septentrione veluti torrens inundans & examen egressi usque ad Americam transierint, & ibi permanserint, atque ex parte habitaverint sylvas? Plinius lib. 2. cap. 62. refert Coelium Antipatrem, vidisse hominem qui ab Hispania egressus usque ad Æthiopiam penetraret. Idem scribit sub Consulatu Metelli, Celeri & Afranii, quemdam Sueviæ Regem dedisse Galliarum Proconsuli Indos, qui quidem navem ascenderant pro commercio, sed ventorum vi ad litus Germaniæ adducti fuerant. Quid plura referam? Huetius demonst. Evang. pag. 102. §. 6. propugnat Americam a Phœniciis primo detectam fuisse, qui ad lineam pervenientes, postea usque ad Americam ventorum tempestate appulsi fuerant : quinimmo scribit numismata tempore Augusti fabricata, etiam tunc ibi fuisse adinventa, quod sane argumentum est aliquos vel ex Asia, vel ex Europa, vel si vis ex Africa homines, casu aut ex directione prævia tum cordis, tum mentis illuc transiisse.

Objiciunt 2. non unum fuisse diluvium; hinc monumenta præcedentium temporum ab oculis evanuisse : igitur systema Moisis non est sequendum pro fabrica mundi in tempore : diluvium autem multiplex genealogiis & Chronologiis Sinarum perantiquis probare satagunt.

Respondeo nullum auctorem etiam profanum, saltem cordatum & percelebrem meminisse multiplicis diluvii : quod sane perperam confingitur. Et vero, cum homines omni tempore facta præclara memoriæ mandari curaverunt, si mundus foret ante quinquaginta annorum millia, cur nullum appareret mundi tam antiqui, immo & æterni vestigium? ubi Pyramides erectæ? ubi Heroum trophæa? ubi ex præcedentibus palatiis & urbibus destructis aggeres? si enim rami olivæ ad omnem auram versatiles, tametsi tenues ac fragiles permanserunt post diluvium, cum & columba unum asportaverit ad Noe; jure certe potiori lapides prægrandes ex ruina ædificiorum relicti remansissent : nam & Ægyptiorum pyramides a tempore primorum Imperatorum perseverant; paucis ab hinc annis columnas marmoreas, effossa terra, Romæ adinventas legimus; nonne Roma vetus, tametsi non semel diruta, ex parte tamen in locis subterraneis hodie conspicitur? Cum igitur nullum apparuerit post diluvia suppositiția pristinæ antiquitatis vestigium monumentumve, argumentum est ea esse absolute fictitia. Addo, sterilitates, pestem, inundationes, quæ repetitis veluti falcibus ingentem hominum multitudinem metebant, vastabantque imperia, multos aut simplicitate, aut falsitate tantum adduxisse in errorem ut mundum ex integro tunc periisse, & novum pristino successisse crederent; in quo quidem plurimum allucinatos esse constat. Sterilitas quippe, aut alicujus regni inundatio seu devastatio, respectu totius orbis, quasi pro nihilo habetur; quinimmo vix audiri aut sentiri in aliis longinquis regionibus potest. Jam vero, si mundus est ab æterno, cur mare, post infinitos fluctuum impetus, terram terminis conclusam repetitis demolitionibus non absorbuerit? cur illud elementum si a semetipso est, suos tumentes fluctus in exigua sistat arena? nonne naturali & fluxu & impetu terram inundare deberet? Igitur non a seipso, sed a supremo naturæ Domino intra suos continetur limites.

Cæterum, nec plus proficiunt illi, qui multos & infinitos prope mundos absque termino a Deo ante diluvium creatos confingunt : habemus enim ex traditione mundum conditum perseverasse ab Adam usque ad diluvium Noetianum; ipse Noe ejusque filii, testes sunt : monumenta nonnulla nedum in lignis olivarum, sed & in ædificiis transacto diluvio remansisse refert Josephus; mentionem potissimum facit de duabus columnis, altera ex lapidibus contra diluvium futurum constructa a Seth, altera ex lateribus contra excidium mundi per ignem judicii; utrumque enim orbis interitum instinctu quodam prophetico eum prævidisse testatur ille Historicus, subditque suis circiter temporibus columnas ex parte subsistentes a multis visas fuisse. Quid plura? arcam Noe su-

super montes Armeniæ stetisse narrat Scriptor Canonicus : nec desunt qui referant nonnullos Heremitas , cruces ex arcæ ligno constructas non semel porrexisse viatoribus . Igitur nec aliud a Noetiano fuit diluvium, nec alius ab orbe condito mundus.

Verum, ut paucis cuncta complectar, rerum ortus etiam antiquissimarum breviter dicam. 1. Deus omnia simul creavit , post sua distinxit opera. 2. Adam genuit filios; isti vero a patre edocti invenerunt artes , tum ædificandi domos & urbes , tum fabricandi opera ex ære & ferro , tum cantandi musicam , organis aliisque similibus instrumentis utendo , ut legitur in libro Geneseos ; ipse vero Adam omni scientiarum genere excultus, juxta illud Eccli. 17. 5. de primis parentibus , *Disciplina intellectus replevit illos* , *creavit illis scientiam spiritus* ; utique filios docuit sapientiam , docuit artes liberales , aliasque ad culturam animi necessarias disciplinas . 3. Post diluvium solus Noe cum tribus filiis remansit ; & ideo pereuntibus hominibus , perierunt & pene extinctæ sunt artes , pene extinctæ scientiæ . Noe quidem , Sem , Cham & Japhet aliquas potuerunt lectiones instituere nepotibus : sed tam pauci saltem sufficienter instruere homines non valebant , tum quia filii Noe & nepotes divisi sunt in insulas ; tum quia post ædificationem turris Babel , unusquisque non audiebat proximum loquentem ; tum quia homines vel propter supinam negligentiam, vel etiam quia vagi per omnem terram inculti admodum fuere : hinc Varro in historiis Temporum peritissimus , spatium a diluvio quod tempore Ogygis advenit, usque ad primam Græcorum Olympiadem merito vocat fabulosum, addo, omni scientia & arte destitutum . 4. Græci ingenio acres , sciendi cupiditate compulsi peregrinabantur apud Persas , apud Ægyptios & Phœnicios , a quibus tamen pauca didicere ; neque enim ullus est in illorum historia sermo de monumentis , de columnis , de scientiis ante bellum Thebanum & Trojæ : igitur nihil acceperant ab illis nationibus apud quas diversati fuerant ; quod profecto arguit mundi novitatem ; qualem descripserat Moises . 5. Post funera Trojæ tandem Græci artes , philosophiam , disciplinas sive negligentia , sive terrore diluvii deperditas cogitando , studendo & reflectendo invenerunt , aut potius repararunt : sed maxime observandum illud est , quod tempus Olympiadum contineat in se inventionem & artium , & liberalium disciplinarum. Enimvero intra octo circiter sæcula numerando a prima Olympiade usque ad Christum , columnæ & trophæa Heroibus , altaria falsis numinibus erecta leguntur a Græcis ; quod sane summam arguit novitatem , quandoquidem non est credibile , si mundus aut ab æterno, aut a viginti , vel triginta millibus annis fuisset conditus, homines nihil memoriæ traditum reliquisse.

SECUNDUM ARGUMENTUM.

Deus est auctor rerum omnium , quia causam mundi esse natura spiritualem & infinite intelligentem necesse est.

ISTAM rationem non semel jam supra delineavimus , sed ut veritas crescat , si fieri potest , in mentibus usque ad perfectam diem , in nova forma sic argumentamur. Quod est materiale, & tamen in specie determinatum ; quod contraria continet , & tamen in unum concentum confluentia ; quod est modo in potentia, modo in actu, haud dubie causam habet mere spiritualem, eamque infinite sapientem: atqui mundus constat entibus materialibus & corporeis , entibus contrariis & sese invicem impugnantibus, immo actione & reactione destruentibus , ad unum tamen finem tendentibus , entibus quæ modo sunt in actu ; modo in potentia : igitur præter mundum elementarem est unus Deus & Creator omnium . Major in qua est difficultas probatur, 1. Quia determinatio materiæ in aliqua specie singulari procedit ab intelligente superiori ; nam ordinatio est rationis & humanæ perfectionis effectus . 2. Quæ pugnant ad invicem , ut aqua & ignis , & tamen ordinantur , & unum faciunt corpus harmonicum , uti in homine in quo quatuor qualitates agunt & reagunt, & tamen vitam fovent, non possunt absque superiori cuncta ordinante sic esse. 3. Quod est in potentia , nequit reduci ad actum ; nisi per id quod est semper in actu : si dicatur id quod est in potentia reduci ad actum per motum atomorum , redit quæstio , & petitur a quo iste motus habuerit esse in actu : non enim ab æterno est ; siquidem ens successivum , nec est , nec potest esse ab æterno , quippe quod non habeat omnes partes simul : igitur agnoscendum est agens omnibus dominans,

nans, spirituale & infinite sapiens atque omnipotens; agnoscendus Deus qui species rerum figat & determinet, qui cuncta quantumvis contraria ad finem conducat, qui causas secundas reducat de potentia ad actum.

Confirmatur. Effectus assimilatur causæ, & illam denotat: sed omnes creaturæ sunt effectus Dei; omnes enim sunt infinitæ bonitatis participationes, quandoquidem supponunt causam spiritualem & infinite intelligentem. Et vero, belluæ aliqua pollent cognitione; homines majorem habent, sed tamen finitam; nam & inter ipsos quidam subtiliori præditi sunt ingenio: igitur deveniendum est ad causam quæ plenitudine cognitionis & intelligentiæ polleat: alias si mundus ex seipso foret intelligens, eodem modo foret in omnibus individuis, quia motus materiæ est idem & uniformis, ipsa vero materia est univoca in se, & consequenter in omnibus; namque ex motu vel divisione non mutatur essentialiter; crustula panis æque panis est, ac panum acervus.

Confirmatur 2. Motus materiæ non sufficit ad productionem rerum, nisi adsit agens supremum cuncta dividens & ordinans in species: igitur solus Deus est Creator omnium. Probatur antecedens. Motus impressus pilæ terminatur ad locum ad quem pulsat impressio; attamen in agentibus liberis non sic: nam aliquis potest resistere impressioni & quando incipit motus, & quando est in medio: Petrus ambulat & currit ut equus, potest tamen, fracto motus impetu, ab abrupto immotus manere & tranquillus; attamen si species rerum forent ex atomis motis, homo quantumvis liber, non posset non agere, quandoquidem necessario compelleretur ad agendum per materiæ motum, nam & ipsa foret ad unum semper determinata.

3. *Denique*. Si motus atomorum esset sine causa, nulla esset in rebus veritas, nulla foret propositio & enuntiatio vera, nullaque falsa; quia omnia casu & fato fierent: hanc rationem affert Cicero lib. de fato, sic enim concludit Chrysippus apud illum „: Si est motus sine causa, non „ omnis enuntiatio; quod axioma diale„ctici appellant, aut vera aut falsa erit; „ causas enim efficientes quod non habe„ bit, id nec falsum erit. „ Cæterum quis sanæ mentis aut credet, aut pronuntiabit cognitionem ab atomis, ut a primigenio fonte fluere? quis hoc ipsum de libertate astruere audebit? Et vero si res sic se haberet, sequeretur inde atomum unam, scire se esse & rerum principium, & libertatis dominam. Frustra Spinosa reponit pilam in hypothesi fore liberam, si suum cognosceret motum; namque si ita est, pila mota versus Orientem, posset proprio motu retrogredi ad Occidentem; Belluæ forent liberæ, quandoquidem cognoscunt quod faciunt; quinimmo opus jam cœptum, si necesse est, aut reformant, aut in pristinum restituunt statum, ut non semel in avium nidificatione compertum est; non desunt edoctæ aves quæ cantilenas dulci & musicali modulamine repetant, quæ si notula desit aliqua, relicto medio, quasi se corrigentes, de novo incipiunt. Infelix prorsus conditio hominum, qui majorem quam ipsa jumenta non haberent libertatem! sed ista profecto tanquam inania pessumdare necesse est, & universorum agnoscere Creatorem, qui quidem vidit cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.

Solvuntur objectiones Spinosæ.

Objicit 1. contra existentiam Dei Creatoris. Est unica substantia infinita ex qua omnia coalescunt: ita docet in sua Ethica propos. 1. & in 6. propositione concludit unam substantiam non posse alteram producere: *Una*, inquit, *substantia non potest produci ab alia substantia*: substantiam igitur dicit infinitam; extensionem vero quam attributum substantiæ vocat, finitam pronuntiat; jam vero cum extensio multiplicetur secundum modificationes quæ in infinitum fieri possunt, per Deum habentem & attributa, & intellectum, & voluntatem, intelligit aggregationem tantummodo attributorum, seu potius extensionum materiæ; & sic nullum revera agnoscit Deum, nullumve Creatorem; unde concludit, ergo non datur Deus Creator, quia omnia sunt ex eadem substantia scilicet materiali: igitur ex illo non dantur duplicis generis entia, quorum unum sit spirituale, aliud materiale; sic loquitur in sua Ethica.

Suam inanem ita ratiocinando confirmat doctrinam; substantia est improducibilis: igitur non habet Creatorem. Probat antecedens: Substantia est solum producibilis ratione extensionis, & modificationis, minime vero ratione sui, quia se-

secundum se est prior extensione; Ethicæ parte 1. de Deo propos. 1. sic habet: *Substantia prior est natura suis affectionibus*. Probat vero idem antecedens alio medio, videlicet dicendo individua habere quidem causam sui, & talem causam; alteram adhuc usque in infinitum habere: unde inquit, cum non adinveniatur prima omnium causa, sequitur materiam, quæ in individuis diffunditur & dividitur, esse secundum se indivisibilem & improductam; in Ethicæ parte 1. propos. 1. sic statuit his verbis: " Quodcumque singulare, seu quævis res quæ finita est & determinatam habet existentiam, non potest existere, nec ad operandum determinari, nisi ad existendum, & operandum determinetur ab alia causa quæ etiam finita est, & determinatam habet existentiam. „ *Et rursus*, Hæc " causa non potest, etiam existere singulare, neque ad operandum determinari, nisi ab alia causa quæ etiam finita est & determinatam habet existentiam, determinetur ad existendum & operandum, & sic in infinitum. „. Ibidem docet processum in infinitum pro modificationibus, quas attributa rerum vocat: " Debuit ergo, *inquit*, sequi vel ad existendum & operandum determinari a Deo, vel aliquo ejus attributo, quatenus modificatum est modificatione quæ finita est, & determinatam habet existentiam, quod erat primum: deinde hæc rursus causa, sive hic modus debuit etiam determinari, & sic semper in infinitum. „

Iterum suam impiam confirmare sententiam enititur, & sic arguit: " Omne quod ex se habet existentiam, non producitur: atqui res omnes, etiam corporales habent ex se existentiam, quia subsistentia est ens per se subsistens: igitur independens ab alio: „ ita propos. 24. pag. 1.

Respondeo 1. Spinosam multa dicere, & nihil probare. 2. Constare ex dictis duplicem esse substantiam, alteram spiritualem, alteram corpoream, spiritualem vero duplicem, finitam unam, & alteram infinitam. Prima est anima spiritualis, quæ eatenus cognoscitur ut talis, quatenus cogitat, judicat, discurrit, intelligit, immo & sæpissime independenter a corpore, dominatur sensibus, & operatur libere. Secunda eaque infinita, est ipse Deus; quia ut supra ostensum est, datur primum mobile, prima causa, omne enim quod movetur, ab alio movetur: nec datur processus in infinitum, alias nihil moveretur; siquidem ex eo ipso quod non assignatur primum movens, nec medium movetur, nec ultimum: posita autem ista duplici substantia funditus evertitur systema Spinosæ, qui post Epicurum unicam absque fundamento admittit substantiam, eamque materialem. Præterea falsum est substantiam materialem esse infinitam: illa enim substantia gratis a Spinosa excogitata, vel est extensa & modificata, vel non; si primum, est finita, quia ipse Spinosa concedit modificationem esse finitam: si secundum, est ens rationis & pure metaphysicum: quæstio autem procedit de ente physico, quod est a parte rei & sensibile atque materiale; & sic manifesta in principiis Spinosæ contradictio apparet. Neque vero magis verum est, unam substantiam non posse producere aliam substantiam: nam leo generat leonem, equus equum, arbor etiam producit aliam arborem.

Respondeo 2. in forma. Est unica substantia, eaque divina & increata quæ ab alia produci non potest, concedo: unica creata, nego. Ista quippe dividitur in substantiam spiritualem & corpoream. Item substantia est indivisibilis & improducibilis metaphysice sumpta, concedo: physice sumpta, & ut subest existentiæ, nego: substantia igitur potest considerari dupliciter, nempe in genere, deinde vero in individuo. Primo modo existit solum per mentem, & est substantia metaphysice sumpta, quæ definitur ens per se subsistens: secundo modo considerata, habet existentiam talem individuam & singularem *v. g.* Joannes, hic homo. Rursus, substantia individua hominis, puta Petrus, potest considerari metaphysice & physice, essentia ejus metaphysica est definitio hominis, nempe ista, Petrus est animal rationale. Physica vero est ipsa essentia & substantia in concreto, nimirum ut subest existentiæ & accidentibus, sicque est individua: primo modo substantia seu essentia hominis est indivisibilis, improducibilis, æterna, quia verum est ab æterno dicere, homo est animal rationale: at vero ut individua, est finita, & producta, extensa, & ut vult Spinosa modificata: ista autem modificatio habet, ipso teste, causam, & cum non detur processus in infinitum in causis physicis & subordinatis, sequitur omnia entia prout sunt a parte

parte rei, fuisse producta, adeoque Deum habere auctorem; unde patet, demonstrationes Spinosæ perpetua laborare æquivocatione, ipsum vero confundere essentiam metaphysicam cum physica, de qua solum hic movetur quæstio: igitur fucum facit Spinosa, quia definit substantiam solum in genere & metaphysice sumptam, ut colligitur ex propositione 24. p. 1. Hac autem distinctione facta, cætera sophysmata facile diluuntur; unde:

Ad primam confirmationem, distinguo: substantia secundum se & metaphysice considerata non producitur ab alia, concedo; sic enim est mera rei definitio & propositio æternæ veritatis, ut ista, homo est animal rationale; substantia ut est ens per se subsistens in concreto, & existens a parte rei, nego. Loquitur Spinosa tantum in primo sensu, unde illudit Lectorem loquendo de substantia materiali, quæ nihil est extra mentem: igitur autem impræsentiarum de substantia reali, quæ quidem est solum talis per extensionem & modificationem: quod autem est modificatum, finitum est, atque producitur: igitur omnis substantia realis, materialis, finita & producta censetur, & sic Spinosa sibi non constat: igitur substantia indivisibilis & improducibilis, est solum ens rationis & subsistens per mentem, immo & per mentem finita est: quis enim dicet istam essentiam hac propositione & definitione conceptam, homo est animal rationale, esse infinitam, nisi per infinitam intelligere velit, æternam æternitate propositionis, non durationis? Ad aliud, dictum est non dari processum in infinitum in causis subordinatis.

Ad secundam confirmationem, distinguo: substantia ut est a parte rei & individuata, & secundum Spinosam modificata habet existentiam, concedo: secundum se & in abstracto considerata, subdistinguo: habet existentiam propositionis & per mentem, in quantum verum est dicere, *v. g.* homo est animal rationale, concedo: existentiam realem, nego; nam ut sic, est tantummodo ens rationis. Ad id vero quod dicitur substantiam esse ens independens, distinguo: ut vox independens excludit inhærentiam & dependentiam ab alia creatura, concedo: ut excludit dependentiam a prima causa, nego. Substantia definitur quidem ens per se subsistens, unde accidens dependet ab ipsa, sed non e contra, in hoc solum sensu dicitur independens, nusquam vero si consideretur relative & per ordinem ad primam causam a qua dependet, hæc enim sola est ens a se & omnino independens; nec est cumulus attributorum materiæ, seu modificationum, ut inique finxit Spinosa, sed Deus optimus maximus, solus Dominus, solus omnium creator, non inquam aggregatio materiæ modificatæ; nam quælibet portio materiæ modificatæ est finita & habet causam, etiam non diffitente Spinosa: ergo & totus cumulus, cum nihil aliud sit præter plures materiæ proportiones modificatas. Ratio, eaque demonstrativa, est, quod in prædicatis essentialibus a sensu distributivo ad collectivum consequentia valet, *v. g.* Petrus est rationalis & finitus, item & Jacobus & Andreas: ergo omnes homines sunt rationales & finiti: igitur & in facto præsenti, quælibet materia modificata essentialiter, immo & necessario ex ipso Spinosa finita est & habet causam, ut patet ex propositione 28. supra citata: ergo ex concedendis etiam aggregatio materiæ modificatæ, quæ cuncta mundi entia componit, est finita & habet causam: ergo & mundus; cum nihil aliud sit præter creaturarum omnium collectionem. Igitur super omnia agnoscendus est Creator omnium Deus, qui solus cuncta fecit, quia solus infinitus, solus omnipotens.

TERTIUM ARGUMENTUM.

Deus est auctor mundi & Creator, quia sic profitetur Gens Judaica.

Ille est auctor mundi, cui testimonium perhibet irrefragabile gens Judaica: atqui gens Judaica testimonium irrefragabile perhibet Deum optimum maximum esse visibilium & invisibilium Conditorem: igitur Deus optimus maximus est Creator omnium. Minor patet. Probatur major. Illud testimonium est irrefragabile & omni acceptione dignum, quod perhibetur a gente antiquissima, a gente veraci in suis respective scripturis, a gente sancta atque inspirata tum in lege, tum in cæremoniis & Prophetiis suis, immo & in figuris: atqui testimonium pro Deo omnium Creatore perhibetur a gente omnibus istis donata prærogativis: igitur est irrefragabile. Jam altera ista minor probatur discurrendo per singula.

Pri-

Primo, *Gens Judaica est antiquissima*.

Habemus ab ipso Moise quantum gens Judaica sit antiqua; siquidem Abraham a quo suam ducit originem, erat filius Thare: Thare vero, filius Nachor, filius Sarug: Sarug, filius Reu: Reu, filius Phaleg: Phaleg, filius Heber: Heber, filius Sale: Sale, filius Arphaxad: Arphaxad, filius Sem qui illum genuit biennio solum post diluvium: hinc a diluvio usque ad Abraham computantur solum anni 2957. Ita colligitur ex Gen. 11. Dictum est autem supra, ipsos Judæorum infensissimos hostes Gentiles, maxime tempore Christi, in statera rigorosa ponderasse antiquitatem tum gentis Judaicæ, tum librorum Moisis; nec ipsum Julianum Apostatam in omnibus Christianæ Religionis apertum inimicum aut revocasse in dubium, aut oppugnasse scripturarum veteris Testamenti antiquitatem, quibus tamen scripturis Religio Christiana, quam odio & ferro hic impius insectabatur, suum habet robur & fundamentum.

Secundo. Ipsi profani Auctores astipulantur antiquitati Judæorum. Tacitus hist. 5. sermonem habet de Judæis, eosque a Cretæ insula, secundum quosdam, ab Ægypto, Ducibus Jerosolymo & Juda, fugitivos dicit; alii secundum eumdem Tacitum primordia celebriora eis perhibent, existimantque eos esse populos sub nomine Jerosolyma apud Homerum percelebres. Justinus Auctor Latinus libro 36. cap. 2. scribit Judæos ex Damasco oriundos, urbemque ab eorum Rege sic fuisse nominatam; post Regem Damascenum ponit Azellum, post Azellum loquitur de Adores, de Abraham, de Israel, quos omnes Damasci Reges fuisse commemorat: iterum loquitur de Joseph, qui Pharaonis Regis Ægypti somnium explicuit, de Moise, quem filium Joseph autumat; qui Moises, inquit, populum ægravatum de manu Ægyptiorum crudelium eripuit. Juvenalis etiam multa de Judæis scribit: primo quidem eos cœlum & nubes coluisse asserit, quæ quidem, ut patet, refert, eo quod Moisen Deum in monte & nubis caligine allocutum fuisse legerat.

Celeberrimus est Justini Martyris locus, qui probat contra Gentiles incredulos, ex ipsis Auctoribus Paganis, & Moisis & populi Judaici antiquitatem: sic igitur loquitur in parænesi pagina 9. editionis Parisiens. " Non enim ex divinis tantum Historiis nostris hæc probare aggredior, quibus vos nondum, propter inveteratum in animis vestris Majorum vestrorum errorem, fidem adhibere vultis: sed ex vestrarum etiam nihil ad religionem nostram pertinentium litterarum monumentis; ut intelligatis omnibus vestris sive Sapientibus, sive Poetis, sive Historicis, sive Philosophis & Legislatoribus multo antiquiorem fuisse primum religionis nostræ Doctorem Moisem, sicuti nobis Græcæ declarant Historiæ: nam circa Ogygis & Inachi tempora, quos nonnulli vestrorum hominum terrigenas fuisse sunt opinati, Moisis illæ meminerunt, tanquam Ducis & Principis Judaicæ gentis: ita enim Polemon in Græcanicarum rerum primo scribit libro, & Appion Possidonii in suo adversus Judæos commentario: atque is itidem in quarto Historiarum libro dicit, regnante apud Ægyptios Inacho, ab Ægypti Rege Amaside secessisse Judæos, quibus Moses præfuit; suffragatur omnibus istis Ptolemæus Mendesius, qui res Ægyptias scripsit, tum autem & qui Atheniensium gesta memoriæ mandarunt, Hellenichus & Philochorus cujus Attici sunt libri; item Castor & Thallus, & Alexander Polyhistor: atque insuper sapientissimi illi Philo & Josephus, qui Judaicas res scribentes, ut admodum vetusti & antiqui Judæorum Principis Moisis faciunt mentionem. "

Celsus cum Luciano familiarissimus eidem veritati astipulatur: enimvero dicit omnes Nationes ægre tulisse Judæorum antiquitatem, eamque omnibus modis Phrygienses & Arcadienses aut impugnasse, aut multum inter se de hoc momento disceptasse; subdit Judæos adinvenisse fabulam de muliere ex Adamo primum formata, deinde a serpente seducta; sic ille Paganus apud Originem lib. 4. irridet mysteria: sed ridendo dicere verum, quid vetat? Idem Origenes lib. 1. contra Celsum, inducit illum de Judæis multa disserentem, nimirum illos fuisse & pauperes & pastores; ipsos Ducem suum Moisen secutos esse, atque tandem ab ipso ita deceptos, ut unum Deum existere crediderint; quod vero spectat tum mundi, tum Moisis & librorum legis antiquitatem, nihil profecto, tametsi omnis vere Religionis inimicus, eis contestatur & negat iste Paganus.

Quid

Quid plura referam pro antiquitate Judæorum? Lactantius l. 4. divinarum institutionum, aliique quamplurimi probant Moisen esse non solum Homero, verum etiam antiquioribus ipso Homero scriptoribus vetustiorem: sic inter cæteros loquitur Tatianus, oratione adversus gentes, apud Eusebium l. 10. de præp. Evang. c. 11.

„ *Jam* agendum nobis id videtur, ut nostram quoque Philosophiam exquisitis illis Græcorum artibus antiquiorem esse demonstremus; qua in re Mosem & Homerum summos veluti cardines terminosque statuemus . . . neque tamen domesticos eam in rem testes dabimus: sed Græcorum ipsorum auctoritate abutemur . . . Ac de Homeri quidem poesi, genereque simul, ac tempore quo floruit omnium antiquissimi Rheginus ille Theagenes, qui sub Cambyse vixit, Thasius, &c. jam ante quæsierunt . . . inter quos Crates, ipsum ante Heraclidarum reditum, intra annos a Trojanis temporibus octoginta floruisse auctor est; Eratosthenes vero nonnisi post annum ab excidio Trojano centesimum . . . At esto sane, demus Homerum non modo, non eversione Trojana posteriorem, sed etiam ipsomet belli Trojani tempore vixisse, immo etiam Agamemnonem in illa expeditione sequutum, ac si quis ita velit, ipsa litterarum inventione priorem fuisse: Mosem enim certo constabit, non solum permultis annis captum Ilium antecessisse, verum etiam ejusdem conditu, adeoque Troe simul & Dardano longe antiquiorem extitisse, quam in rem Chaldæorum, Phœnicum, Ægyptiorum testimonia proferam. Berosus ergo vir Babylonius, idemque Beli, quod ipsorum numen erat, sacerdos, qui Alexandri temporibus vivebat, in ea quam tribus libris Antiocho post Seleucum tertio, scripsit Chaldæorum historia, ubi Regum ipsorum gesta commemorat, Nabuchodonosoris cujusdam meminit, qui adversus Phœnices & Judæos expeditionem susceperit, quam a Prophetis quoque nostris celebratam esse novimus, quæque cum longe post Mosen contigerit, tum vero Persarum imperium annis septuaginta præcesserit. Berosus ille quidem omni fide dignissimus est, uti vel ex Jobæ testimonio intelligere possumus, qui de Assyriis scribens, illorum sese historiam ex Beroso didicisse profitetur. Phœnices vero quod attinet, tres apud eos viri floruere: Theodotus, Hypsicrates, & Mochus, quorum libros Græce vertit Asitus, is qui Philosophorum vitam summa diligentia studioque conscripsit. Qui quidem omnes suis in historiis, sub uno aliquo Rege simul & Europæ raptum, & Menelai profectionem in Phœniciam, & Irami fœdus ac societatem contigisse tradunt, cum is Salomoni Judæorum Regi, filia jam matrimonio conjuncta, vim insuper omnis lignorum generis maximam ad templum ædificandum sponte donavit; quarum etiam rerum Menander ille Pergamenus suis memoriam scriptis consignavit. Jam Irami tempora non longe a Trojanis absunt, cum tamen Salomon ejusdem æqualis multo fuerit Moise posterior. Ægyptiorum denique Commentarii accurate in primis ac diligenter elaborati sunt, quorum e numero litterarum suarum interpres Ptolemæus fuit, non Rex ille quidem, sed sacerdos Mendetus. Is in Regum Ægyptiorum historia sub Amose Rege, Duceque Mose, Judæos quocumque libitum fuisset, ex Ægypto profectos, testatur. Amosin autem illum Inachi temporibus regnasse constat: Ptolemæum sequitur Apio Grammaticus, clarissimi vir nominis, qui libro Ægyptiacarum historiarum quarto, cum alia pleraque tum hoc in primis docet, ab Amosi eversam Avarim fuisse, eundemque Argivi Inachi vixisse temporibus, uti Ptolemæus Mendesius suis in annalibus testatum reliquit. Quod si ab Inacho ad captum Ilium temporum seriem ducere volueris, ætates viginti numerabis. Argis olim regnarunt, qui sequuntur, Inachus, Phoroneus, Apis, Argius, Criasus, Phorbas, Triopas, Crotopus, Steneleus, Danaus, Linceus, Abas, Proetus, Acrisius, Perseus, Eurystheus, Atreus, Thyestes, Agamemnon, cujus anno duodecimo octavo Troja capta est: atque hic prudenti & ingenioso Lectori diligenter observandum erit, vel ex ipsa Græcorum hominum traditione constare, nullam tam apud illos perscriptam adhuc historiam fuisse. Nam qui litterarum formam ipsis & rationem tradidit Cadmus, nonnisi multis post ætatibus pervenit in Bœotiam: post Inachum vero Phoronei ductu atque auspiciis homines ab ferino vagaque vitæ genere ad humanio-

„ maniorem ac liberaliorem cultum vix „ tandem aliquando traducti funt. Quare „ si Mosem Inacho æqualem fuisse habebi- „ mus, idem Trojana tempora quadrin- „ gentis annis antecesserit necesse est. „

Deinde sic concludit Tatianus: " Si „ clarissima quæque Græcorum sub Ina- „ chi tempus, & scriptis mandari, & „ in hominum cognitione versari cœpe- „ re, id ipsum pariter sub Mosis ætatem „ contigerunt: nam Phoroneo qui post „ Inachum regnavit, supparem Athenien- „ ses Ogygem faciunt, suo quo primum „ diluvium accidit: tum Phorbanti A- „ ctæum, a quo Attica Acteæ nomen ha- „ buerit; Triopæ deinde Prometheum, „ Epimetheum Atlantem, geminum Ce- „ cropem, & Jo: Ad Crotopi ævum, & „ Phætontis incendium, & Deucalionis „ diluvium referunt. Cum Steneleo, Am- „ phictionis regnum, Danai in Pelopon- „ nesum adventum, conditam a Darda- „ no Dardaniam & Europæ ex Phœni- „ cia deportationem in Cretam, tempo- „ ris societate conjungunt. Sub Lynceo, „ Proserpinæ raptum, Eleusinii delubri „ ædificationem, agriculturam Triptole- „ mi, Cadmi Thebanam in civitatem ad- „ ventum, & Minois regnum collocant. „ Ad Prœtum Eumolpi bellum adversus „ Athenienses, ad Acrisium Pelopis tra- „ jectionem ex Phrygia, Jonis Athenas „ adventum, Cecropem alterum juniorem, „ Perseique res gestas revocant. Postre- „ mo regnante Agamemnone captum est „ Ilium. Ergo ex superioribus, Mosem He- „ roibus, civitatibus ac dæmonibus ipsis „ (seu Diis Gentium) antiquiorem fuis- „ se manifeste intelligitur. „ Quinimmo nedum solo Homero vetustiorem facit Moisen Tatianus, verum etiam antiquioribus ipso Homero scriptoribus, Lino, Philammone, Thamyride, Orpheo, Musæo, Dæmodoco, Femio, Sibylla, Epimenide Cretensi, &c.

Denique demonstrat septem Græcorum Sapientes Moise esse posteriores quos extitisse post Trojæ funera, sic probat: „ Minos, quem omnis cum sapientiæ, „ tum solertiæ, adeoque legum sanctionis „ Principem fuisse putant, Lynceo, qui „ Danao successit, regnante florebat, æta- „ te post Inachum undecima. Lycurgus „ vero, longe post captum Ilium; an- „ nis ante Olympiades haud amplius cen- „ tum, Lacedæmonios legibus instituit. „ Draconem circa Olympiadem nonam su- „ pra trigesimam fuisse reperies; Solonem „ vero circa sextam & quadragesimam; „ Pythagoram denide circa sexagesimam „ secundam. Olympiades autem annis „ septem supra quadringentos post Troja- „ na tempora institutas fuisse ostendimus. „ His certe constitutis, septem quoque „ Sapientum ætatem facile, breviterque „ definiemus. Nam cum vetustissimum eo- „ rum Thaletem circa Olympiadem quin- „ quagesimam vixisse constet, simul et- „ iam uno quasi compendio cæterorum, „ quos ille suppares habuit, ætatem colli- „ gimus. „

Ex his omnibus sequitur istud argumentum. Gens Judaica est antiquissima, immo ipsi Gentiles inter Græcos & Latinos in historiis primorum temporum texendis percelebres, hoc ultro concedunt; & licet aliquo teneantur errore, vel circa religionem, vel circa exactam historiæ Judæorum inquisitionem, de realitate tamen & de rerum substantia conveniunt. Et vero scribit Cornelius Tacitus Judæos ab Ægypto egressos fuisse: Justinus meminit Abrahæ, & Josephi apud Pharaonem quondam potentissimi: Juvenalis disserit de ejusdem nationis cultu & religione, de Moise, sicut & alii permulti quos refert Justinus martyr: Ipse Celsus hæc omnia concedit. Hinc Clemens Alexandrinus libro 1. Stromatum, postquam dixit Philosophiæ studium & amorem a Barbaris transmissum fuisse ad Græcos; post multum sermonem de variis, pluribusque perantiquis Legislatoribus subdit nationem Judaicam multo antiquiorem esse; & hoc Patres primorum sæculorum, qui pro veritate Religionis Christianæ contra Philosophos strenue decertabant, tanquam principium inconcussum supponebant: igitur fides adhibenda est Judæis, cum Deum prædicant omnium Creatorem: veritas quippe, inquit Tertullianus, mendacio longe vetustior est; qui autem negant mundi Creatorem cum Epicuro nova dicunt, nova effingunt: igitur nulla fide digni, immo impii, & prorsus abominabiles haberi debent.

Secundo, *Gens Judaica in suis respective scripturis verax est.*

ILLA natio verax est in his quæ refert, adeoque fide dignissima, cum Deum dicit verum omnium Creatorem, cujus scripturæ sunt antiquissimæ, cujus scri- pturæ

pturæ alios æmulantur Auctores in multis quæ de moribus hominum, de Imperiis & mundi Monarchiis scripsere: cujus scripturæ magnis honoribus ab ipsis Regibus Paganis donatæ sunt; cujus scripturæ pluris factæ sunt etiam a Poetis & Historicis Gentilibus: cujus scripturæ inspiratæ sunt, immo rerum prædictarum eventu & miraculis comprobatæ: atqui sic sunt Judæorum scripturæ, quæ unum Deum Creatorem cœli & terræ, visibilium, & invisibilium annunciant: igitur credendum est nationi Judaicæ, cum Deum causam omnium rerum esse prædicat. Probatur quoad singula minor, in qua solum versatur lis & difficultas.

Antiquitas librorum Moisis seipsam prodit ex historia Creationis, quam nullus præter Moisen ita accurate scripsit; quam nullus ante ipsum scriptis mandavit. Primum patet: siquidem creationem primorum parentum, & filiorum ac nepotum, tum ante, tum post diluvium propaginem notat atque describit; immo & primarum urbium fundationes, monarchias antiquissimas notat: loquitur de singulis urbibus; assignat Reges permultos, puta Sodomorum, & Gentium, ut habetur Gen. 14.

Item. Totam Ægyptum tempore Abrahæ jam sub uno Pharaone gubernatam refert. Si qui vero aut de creatione Mundi, aut de primis Imperiis præter ipsum scripserunt, omnia subobscure delineasse constat, nec semel annotavimus, ipso teste Lucretio, nihil certum, clarumve reperiri in historiis Græcorum, qui tamen primi inter omnes Nationes, hominum facta, mores, & imperia scripsere, nihil inquam certum reperiri ante bellum Thebanum & Trojæ; & sic patet utique secundum, nempe nullum ante Moisen scripsisse. Ita defendit Eusebius, & ex Lucretio aliisque profanis Auctoribus colligitur. Nam ipsis testibus solum post funera Trojæ scripserant Græci: jam vero primæ de mundi fabrica disputationes habitæ sunt inter Epicurum & alios Philosophos, octingentis solum annis ante adventum Christi, & juxta nonnullos, annos circiter ab urbe Roma condita 471. Cæterum quamvis Pythagoræ philosophia in qua mundum esse ab æterno Philosophus ille propugnabat, per omnem Orientem diffunderetur, neque tamen apud Chaldæos, neque apud Scythas, neque apud Phœnicios, neque apud Carthaginienses, neque apud Ægyptios, Italosve defuerunt, qui mundum in tempore productum propugnarent. Addo Moisen scripsisse historiam Creationis, traditionem ducendo ab Adamo usque ad exitum de Ægypto: quæ quidem omnia majorem probant historiæ Moisis præ cæteris antiquitatem: nec mirum; vix decem & septem sæcula effluxerant a diluvio, & duodecim a tempore quo homines unius labii erant, cum scripsit servus Dei Moises.

Tertullianus celebrat plurimum scripturarum veteris Testamenti veritatem, Apol. pag. 19. edit. Paris. 1634. "Primam, „ inquit, instrumentis istis auctoritatem „ summa antiquitas vindicat. Apud vos „ quoque religionis est instar fidem de „ temporibus asserere; omnes itaque substantias, omnesque materias, origines, ordines, venas veterani cujusque styli vestri, gentes etiam plerasque, & urbes insignes, & canas memoriarum, ipsas denique effigies litterarum indices custodesque rerum; & „ puto adhuc minus dicimus, ipsos inquam Deos vestros, ipsa templa & oracula, & sacras unius interim Prophetæ scrinium sæculis vincit, in quo videtur thesaurus collocatus totius Judaici sacramenti, & inde etiam nostri. „ Si quem audistis interim Moisem, Argivo Inacho pariter ætate est, quadringentis pene annis; nam & septem minus, Danaum & ipsum apud vos vetustissimum prævenit, mille circiter cladem Priami antecedit: possem etiam dicere quingentis amplius & Homerum, „ habens quos sequar. Cæteri quoque Prophetæ, & si Moisi posthumant, extremissimi tamen eorum non retrosiores deprehenduntur primoribus vestris Sapientibus & Legiferis & Historicis. „ Hæc quibus ordinibus probari possint, „ non tamen difficile est nobis exponere „ quam enorme; nec arduum sed interim „ longum: multis instrumentis tum digitorum supputariis gesticulis adsidendum est. Referenda antiquissimarum „ etiam gentium archiva, Ægyptiorum, „ Chaldæorum, Phœnicum. Advocandi „ municipes eorum per quos notitia subministranda est, aliqui Manethon Ægyptius, & Berosus Chaldæus, sed & „ Gramus Phœnix Tyri Rex; Sectatores „ quoque eorum Mendesius Ptolemæus, & „ Menander Ephesius, & Demetrius Phalereus, & Rex Juba, & Appion, &

„ Thal-

" Thallus, & qui istos aut probat; aut " revincit Judæus Josephus antiquitatum " Judaicarum vernaculus vindex, Græco- " rum etiam censuales conferendi, & quæ " quando sint gesta, ut concatenationes " temporum aperiantur, per quæ luce- " ant annalium numeri: peregrinandum " est in historias, & litteras orbis. Et ta- " men quasi partem jam probationis in- " tulimus, cum per quæ probari possint, " aspersimus."

Veritas scripturarum probatur maxime ex affinitate seu conformitate quam habent in factis historicis cum auctoribus Græcorum & Latinorum. Primo quidem Pagani usi sunt canticis, ut facta Heroum præclara memoriæ mandarent: fama volat Homerum multa cecinisse versibus, quæ quidem opera in varias distributa partes labore & diligentia Philistrati apparuere, antequam in uno colligerentur volumine; hinc musicam perantiquam & poesiam ante prosam esse infertur. Cinas apud Græcos, Carmenta sive Themis apud Latinos, si credamus Theodoro Siculo l. 1. primi fuerunt Musici. Aristoteles in problem. Tmemat. 19. scribit leges longo tempore antequam scriptis mandarentur, versibus fuisse celebratas & decantatas. Cic. lib. 4. Tusc. qq. asserit morem perantiquum invaluisse cantare avorum laudes & præconia. In hoc concinunt Græci & Latini cum Moise, qui Exod. 15. versibus & cantu celebrat victoriam, cœlo patrocinante, super Pharaonem in mari rubro demersum, reportatam. Exod. 15. *Cantemus*, inquit, *Domino, gloriosè enim magnificatus est, equum & ascensorem dejecit in mare, &c.* Eodem & simili modo Deuteron. 32. Dei magnalia atque miracula patrata in favorem populi, quem eduxerat in manu potenti ex Ægypto, describit: *Audite*, inquit, *cœli quæ loquor, audiat terra verba oris mei ...... Date magnificentiam Deo nostro, Dei perfecta sunt opera, & omnes viæ ejus judicia*. 2. Legitur apud Auctores profanos, homines mœniis vallasse domos & habitacula, ut contra feras, sed potissimum contra hostes invidos irruentes, vitam ac bona defenderent. Moises in hoc etiam cum eis concordat: loquitur de variis urbibus a filiis Adæ & Noe constructis: loquitur de duobus celeberrimis imperiis terræ Canaan, de Amorrhæis, de Jebusæis, de regno Ægypti, de Pharaone. 3. Isaias loquitur de Cyro. Daniel fusum habet sermonem de imperio Chaldæorum, ad Medos & Persas transmisso; de imperio Græcorum futurorum, quod eleganti calamo describit Auctor libri Machabæorum; & in his omnibus concordant scripturæ, cum his quæ auctores Pagani pertractant. 4. Legitur in antiquis Auctoribus multa extitisse Idolorum templa in Ægypto a tempore Abrahæ. Idolum Belus colebant Babylonii, Dianæ Ephesii; immo idololatria præcessit Sculpturæ artem. Prima idola erant puri & simplices lapides, quos Bethuli vocabant. Pausanias lib. 10. mentionem facit de lapidibus quos homines cæco & superstitioso cultu colebant: additque unum nomine Bethulus fuisse, qui & juxta templum filii Achilles erat, super quem quotannis oleum infundere solebant populi. Lampridius cap. 7. Herodotus lib. 5. cap. 3. referunt morem quondam fuisse apud Nationes, ejusmodi lapides cultu celebrare divino. Maximus Tyrius dissert. 38. refert, Arabes adorasse quadratum lapidem; quandoque igitur lapidem informem, quandoque lapidem columnæ figuram præ se ferentem venerabantur. Pausanias lib. 1. loquitur de quadam pyramide quæ sub Apollinis nomine a Megorre colebatur, & lib. 7. refert olim extitisse juxta Mercurii statuam in platea urbis Phare, triginta quadratos lapides cum alicujus divinitatis inscriptione; ex quo factum est postea ut columnas ligneas pro Diis haberent Nationes: quidam scripserunt primam Dianæ statuam fuisse duntaxat arboris truncum. Vitruvius lib. 5. illam dicit cedrinam. Pausanias lib. 5. meminit columnæ ligneæ ferro ad parietem alligatæ, quæ tanquam idolum habebatur. Nunc verum ad sanctum Moisem venio: sæpissime loquitur de idolis Gentium, quæ & districte prohibet; Gen. 28. 18. mentionem facit de lapide quem Jacob erexit in Bethel, cui etiam oleum infundit in honorem Dei, a quo Pagani perversa fide, perversoque animo morem sumpserunt adorare lapides; quidquid sit, collimat atque convenit historia Moisis cum historiis Nationum: quod scripturarum veritatem non modicum arguit. Denique usus sepulchrorum apud Nationes floruisse legitur. Pausanias lib. 6. de his multa enarrat. Lucianus Dialogo de luctu, multa scribit de pyramidibus, de columnis & inscriptionibus in honorem mortuorum. Titus Livius lib. 8. cap. 14. refert arma devicti hostis appensa fuisse super tumulum victo-

storiis. Similia leguntur in libris veteris Testamenti. Legitur Gen. 35. Jacob erexisse monumentum Rachel: testatur Moises columnam erectam suis adhuc videri temporibus: scriptum est utique secundo Regum, Davidem pro sua contra inimicos defensione assumpsisse gladium Goliat, quem quidem in perpetuum suæ victoriæ monumentum appendi voluerat in templo.

Hanc etiam partem exequitur Tertullianus, sacras exaltans scripturas nedum ex conformitate cum cæteris historiis, verum etiam ex divinatione, quæ quidem ipso teste, magnum est divinitatis argumentum: sic loquitur, sic pronuntiat, Apol. pag. 20. " Plus jam offerimus pro „ ista dilatione majestatem scripturarum, „ si non vetustatem: divinas probamus, „ si dubitatur antiquas. Nec hoc tardius, aut aliunde discendum: coram „ sunt quæ docebunt, mundus & sæculum & exitus. Quidquid agitur prænuntiabatur, quod terræ vorant urbes, quod insulas maria fraudant, „ quod externa atque interna bella dilaniant, quod regnis regna compulsant, „ quod fames & lues & locales quæque „ clades, & frequentiæ pleraque montium vastant, quod humiles sublimitate, sublimes humilitate mutantur, quod „ justitia rarescit, iniquitas increbrescit, „ bonarum omnium disciplinarum cura „ torpescit; quod etiam officia temporum & elementorum munia exorbitant, quod & monstris & portentis naturalium forma turbatur, providenter „ scripta sunt . . . Dum patimur, leguntur, dum recognoscimus, probantur. „ Idoneum, opinor, testimonium divinitatis, veritas divinationis: hinc igitur „ apud nos futurorum quoque fides tuta est, jam scilicet probatorum: quia „ cum illis quæ quotidie probantur, prædicabantur: eædem voces sonant, eædem litteræ notant, idem spiritus pulsat: unum tempus est divinationi, futura præfandi: apud homines, si forte „ distinguitur, dum expungitur; dum ex „ futuro præsens, dehinc ex præsenti præteritum deputatur. „

Veritas scripturarum illustratur & confirmatur ex honoribus quibus donati sunt libri veteris testamenti, & primo quidem res aperta est de Samaritanis, qui erant populi a Salmanasar ad habitandum terram Israel missi: quinque libros Moisis tanti fecerunt, ut quamvis adversantibus privatis & publicis contra Judæos inimicitiis, nihilominus servavere Pentateuchum, & pro regula tum cultus erga Deum, tum vitæ habere voluerunt; hinc textus Samaritanus multum ponderat apud doctos, immo & in Ecclesia. Cyrus qui Chaldæos suo adscivit imperio multi faciebat utique divinas scripturas, & præcipue Isaiæ librum, in quo quidem Propheta multa de eo prædixerat; hinc populum relaxavit a captivitate Babylonica, & voluit templum iterum ædificari l. 1. Esdræ cap. 5. Darius Hystaspes Cyri insistens vestigiis, pro eodem negotio novum promulgavit Edictum. Ibidem 6. duo alia emisit Artaxerses Longimanus, alterum anno septimo sui regni, quo summam argenti concessit pro utensilibus templi; alterum anno vigesimo, quo permisit ipsam urbem Jerusalem extrui de novo atque ædificari l. 2. Esdræ c. 2. Quæ quidem bona Judæis ideo præstita leguntur a Regibus Persarum, quia libri sacri multa de mirabilibus a Moise patratis referebant, majora vero tum de imperiis, tum de Christo per Prophetas prænuntiabant: sed inter omnes percelebres fuit Ptolemæus Ægypti Rex potentissimus, qui adeo coluit scripturas veteris Testamenti, ut translationem in linguam suam, nempe Græcam a septuaginta senioribus habere voluerit: quo facto, restituit Judæos quos detinebat captivos, multisque donis cumulavit interpretes. De hoc momento sic scribit Tertullianus Apol. pag. 18. & 19. „ Ptolemæorum eruditissimus, quem Philadelphum supernominant, & omnis „ litteraturæ sagacissimus, cum studio bibliothecarum Pisistratum, opinor, æmularetur, quibus aut vetustas, aut curiositas aliqua ad famam patrocinabatur, ex suggestu Demetrii Phalerei Grammaticorum peritissimi, cui præfecturam mandaverat, libros a Judæis quoque postulavit, proprias atque vernaculas litteras, quas soli habebant. Ex „ ipsis enim & ad ipsos semper Prophetæ peroraverant, scilicet ad domesticam „ Dei gentem ex Patrum gratia. Hebræi „ retro, qui nunc Judæi. Igitur & litteræ Hebrææ, & eloquium: sed ne notitia vacaret, hoc quoque Ptolemæo a Judæis subscriptum est, septuaginta & duobus interpretibus indultis, quos Menedemus quoque Philosophus providentiæ vin-

„ dex de sententiæ communione suspexit. „ Affirmavit hæc vobis etiam Aristæus, „ ita in Græcum stylum ex aperto monu„ menta reliquit. Hodie apud Serapeum, „ Ptolemæi bibliothecæ cum ipsis Hebrai„ cis litteris exhibentur: sed & Judæi pa„ lam lectitant: vectigalis libertas vulgo „ aditur sabbatis omnibus. Qui audierit, „ inveniet Deum, qui etiam studuerit in„ telligere, cogetur & credere.

Veritas scripturarum comprobatur ex earum principiis, quippe quæ Deum habeant auctorem. Et vero Spiritus sanctus eas inspiravit, cum & illas dictasse credatur; quod quidem patet ex multis momentis. Primo, quia gens Judaica erat rudis, rustica & vilis admodum apud Nationes: Primates inter Judæos erant gregum Pastores, quos Ægyptii circa tempora Josephi summo prosequebantur odio. Legitur enim Gen. 46. illum Patriarcham suos sic allocutum fuisse fratres: *Cumque vocaverit vos*, scilicet Pharao, *& dixerit: quod est opus vestrum? respondebitis: viri pastores sumus servi tui, ab infantia nostra usque in præsens & nos, & patres nostri: hæc autem dicetis, ut habitare possitis in terra Gessen, quia detestantur Ægyptii omnes pastores ovium.* Israelitæ elapsis Josephi temporibus ut servi tenebantur in Ægypto: ipse Moises pascebat gregem in deserto, cum a Deo missus est ad liberandum populum: jam vero scripsit Creationis historiam, transactis decem & octo sæculis post patrata a Deo opera, initium ducens ab ipso Adamo, ante quem nullus erat: igitur a solo Spiritu sancto edoceri potuit de iis quæ dixit & scripsit: Prophetæ vero multa occulta panderunt; sic Joseph somnium Pharaonis de annis abundantiæ & sterilitatis explicavit, cujus quidem interpretationis veritatem probavit eventus, de quo facto Historici profani supra citati mentionem faciunt. Quid dicam de Daniele, qui similia & quidem mysteriosa somnia non semel interpretatus est Regi Nabuchodonosori; qui Balthasari mortis & Imperii translationis ad Medos & Persas expandit sententiam, quam ne quidem legere Chaldæorum Magi valebant. Quid de cæteris Prophetis, qui multa de Incarnatione Filii Dei, de ablatione sceptri Judæorum prædixerunt? Noverunt tempore Christi Gentiles & Philosophi Pagani, quid evenerit nationi Judaicæ in vindictam Christicidii; Sciebant hoc multis ante sæculis a Prophetis prædictum, libros veteris Testamenti occasione Religionis Christianæ de die in diem mirabiliter crescentis, ad apices juris examinarunt, ut scirent utrum veritas staret Prophetiarum, in quibus Christi Religio clare præsignabatur, viderunt & legerunt; nec ipse Julianus oppugnare ausus est; quod quidem verum esse, sicut prædictum fuerat comperientes inter Philosophos sapientissimi, ut Justinus, Anaxagoras, & alii permulti conversi sunt ad fidem Christi: igitur scripturæ inspiratæ fuerunt; quomodo enim vir simplex & ovium custos qualis erat Moises, altissima & profundissima divinitatis eructaret, sicut præterita ita & occultissima aperuisset futura, & a suis temporibus bis mille sæculis distantia, nempe mirabilia incarnationis Verbi divini prænuntiasset, nisi a Spiritu sancto fuisset edoctus? igitur fides adhibenda est Moisi libris, qui tot monumentis muniti probantur.

Eusebius lib. 9. præp. Evangel. eandem probat veritatem in multis variisque capitibus.

In primo, ostendit oracula Judæorum prophetica magnis celebrari laudibus a præstantissimis Philosophis, in primis a Theophrasto, qui sacrificia Judaica & cæremonias pio veluti affectu refert atque describit; deinde ex Porphyrii libro eximium subjicit testimonium, quo plurimum laudantur Essæi, tanquam viri inter Judæos virtute & morum integritate perillustres; & primum inducit Theophrastem sic loquentem: “ Judæi ad hæc usque tempo„ ra animalia quo modo sacrificant .... „ quod faciunt interim jejunantes: ac „ quoniam Philosophi natura sunt, de Deo „ inter se colloquentes, noctu autem stel„ las aspicientes, orationibus Deum invo„ cant .... bruta & seipsos offerre cœ„ perunt, necessitate, non cupiditate id „ facientes, &c. „ Postea Porphyrius apud eundem Eusebium multa præclara dicit de Essæis.

In secundo, Hecatæus, *inquit*, Abderita vir & re & verbo Philosophus, librum de rebus & religione Judæorum conscripsit, in quo quidem nihil tum de eorum ritu, tum de cæremoniis, parvi faciendum esse asserit.

In tertio, Clearchum Philosophum egregie de Judæis, eorumque lege perorantem exhibet Eusebius; postea Numenii pro eodem momento hæc laudat verba: ***Numenius autem***, inquit, ***Pythagori-***

cus

cus aperte scribit, nihil aliud esse Platonem quam Mosem attica lingua loquentem: & in primo volumine de Bono; Plato, inquit, atque Pythagoras, quae Brachmanes Magi, Ægyptii, Judaeique invenerunt, ea Graece ipsi exposuerunt: & in tertio Mosis meminit his verbis: Joannes & Jambres Ægyptii erant, viri magicis artibus adeo praepotentes, ut Musaeo Judaeorum duci viro Deo conjunctissimo, soli resistere posse a cunctis Ægyptiis judicati sint. Multas enim calamitates quas Musaeus Ægypto intulit, solvere visi sunt. His verbis Numenius & de miraculis a Moise factis, & quod vir iste Deo conjunctissimus esset, testatur.

In quarto, ostendit multos Barbaros convenire de Historia Judaeorum, ut Xenophon in l. 7. de Cyri Paedia. Josephus l. 1. antiq. sic scribit: " Diluvii istius & „ arcae meminerunt omnes Barbarorum „ scriptores, ex quibus est & Berosus „ Chaldaeus.

In libro decimo praep. Evang. probat Eusebius Moisen vetustiorem esse Philosophis & Graeciae Sapientibus, quippe qui viveret ante Trojani belli tempora, Philosophos vero floruisse tantummodo post Cyrum Persarum Regem non pauci asserunt. " Hebraeorum igitur, *inquit Eusebius*, in Babylonem migratio a Nabuchodonosore facta, septuaginta duravit „ annos. Cyrus regnavit Olympiade 55. „ ut a Diodori, Thali, Castoris, Polybii, „ Phlegontisque historiis patet. " Ibidem „ sic prosequitur, Tatianus vero qui se„ ipsum in Syria regione natum dicit, vir „ lingua Graeca doctissimus, Graecis omni„ bus Mosem antiquitati anteponens, de „ Homero, inquit, Stesimbrotus, Thasius, „ Callimachus, Colophonius, Reginus Theagenes, qui fuit Cambisae temporibus, & „ Herodotus Halicarnassaeus, aliique com„ plures scripserunt. „

Ex his manifeste liquet libros Moisis caeteros antiquitate longe superare, cum primus mortalium scriptis facta tum a Deo, tum ab Israelitis mandaverit; unde apud omnes etiam Paganos fide dignissimus est. Idem judicium sane ferendum est de caeteris Canonicis Auctoribus, qui nedum scientia, pietate & sanctitate floruerunt; sed & praeclara tum de divinitate colenda, tum de instruendis, formandisque moribus scripserunt. Et vero si Gentiles suis credunt Historicis, qui ut plurimum vel passione ducti, vel cupiditate victi, vel superstitione & idololatria obcaecati, quandoque falsa, nonnunquam sordida, saepissime levia, & ad vitium promovendum aptissima delineaverunt, cur fide non adhiberetur viris simplicibus, cordatis, sanctis, & sancta per inspirationem Dei enarrantibus, qualis fuit Moises, quales exstiterunt Prophetae & caeteri Canonici Scriptores?

Tertio, *Gens Judaica legem sanctam pro regula morum habebat.*

ILLA lex est sancta quae est a Deo, quae est antiquissima, quae est immobilis & invariabilis, quae praecipit bonum, & prohibet quodcumque malum: atqui sic est lex Moisis: igitur fides ei adhibenda est in iis omnibus quae dicit, tum de creatione, tum de judiciis & caeremoniis. Major patet: enimvero si lex omnibus istis gaudeat praerogativis, argumentum est rectam esse atque bonam, & consequenter fide dignissimam. Quod autem lex vetus sit a Deo, patet; dicitur enim passim in libris legis: *Locutus est Dominus ad Moisem, haec dices populo Israel.* Hoc & probat illud quod modo diximus, nempe fuisse inspiratam: antiquissimam esse etiam claret, ex iis quae dicta sunt de antiquitate librorum Moisis. Minos fuit primus Graeciae Legislator: ita referunt ejusdem nationis Historici; florebat Cretae, imperante Paudion Atticae Rege, anno scilicet ante Christum natum millesimo quadringentesimo trigesimo secundo. Moises vero vivebat anno mundi 1464. ante vero Christum natum Graeci nihil habent antiquius Areopago, aliter Martis rupe appellato, eo quod ibi Mars filium Neptuni occidisset, ex hoc tempore quo Canaus Athenis regnabat, anno scilicet mundi juxta Epocham Comitis Arundelli 1268. ante Christum vero natum anno 1332. tunc leges in columnis scribebantur; Sapientes, seu Docti sensum legis, vel occultum, vel nimis obscurum interpretabantur. Quod Romam spectat in fundationis tantae urbis, tantique imperii exordio, leges nihil aliud erant praeter Principis voluntatem, & quaedam longo usu firmata statuta; sed orta inter populum & Senatum disceptatione Olympiade 84. data & promulgata fuit duodecim tabularum lex. Diximus legem Mosaicam immobilem fuisse, & immutabilem apud Judaeos permansisse, quinimmo tametsi dura admodum praeciperet, uti masculos octavo

die circumcidere ; attamen adamussim absque ulla facta innovatione ad Christum usque , & a plebejis , & a nobilibus servata est . Non idem profecto legitur de legibus Paganorum atque Gentilium ; cum enim & sua & seipsos quærerent , leges prout erat passionum impetus immutare quandoque , & ex integro abrogare non dubitabant : sed operæ-pretium est nunc aliqua celebriora hic legis Judaicæ capita texere , ut omni legenti pateat , quanta fuerit veteris legis sanctitas . Nam etsi ad summam perfectionem non adduceret , sed veritatem & gratiam per Christum faciendam expectaret , attamen sancta & recta admodum erat .

Magnum sanctitatis argumentum legis desumitur ex præcepto quo bonum injungitur , malum vero prohibetur : quam quidem veritatem nedum Historici sacri , sed & profani prædicant ; Cicero enim libro de legibus , dicit legem bonum injungentem , malum vero prohibentem omnibus populis antiquiorem esse , & divinitati coævam .

Primo . Quamvis lex vetus promulgata sit a Moise qui erat dumtaxat pastor ovium , obligabat tamen omnes , nobilem sicut plebejum , Reges sicut subditos , Sacerdotes sicut laicos : non sic apud nationes , namque conditores legum ab eis se esse immunes autumabant .

Secundo . Lex Mosaica districte prohibet vitium , virtutem vero præcipit omnibus & injungit . Non sic Philosophi ; omnes quippe , paucis admodum exceptis , de vitio & virtute tanquam de rebus ad nutum odio vel amore prosequendis , & mere arbitrariis scripserunt . Ita Diogenes Laertius lib. 2. quinimmo , tametsi Epicurus beatitudinem in gaudio & mentis exultatione atque deliciis constitueret , multi tamen concupiscentia victi , eam in voluptatibus etiam obscœnis , & corporalibus sitam esse dicebant .

Tertio . Perpetuus est de Deo apud Moisen sermo , vult sapiens iste Legislator , illum solum & diligi ex toto corde , & in spiritu atque veritate tum coli , tum adorari ; unde idola sub gravissimarum pœnarum interminatione prohibet , sic enim Israel alloquitur : *Non facies tibi sculptile* . Hinc cum descendens de monte populum adorantem vitulum conflatilem conspexisset , Levitas sibi adjunxit , ad reos in ore gladii percutiendos .

Tanti faciebant legem Dei Judæi , ut cætera aut abominabilia , aut inutilia esse & vitanda ducerent . Quod adeo verum compertum est , ut nec ipsi refragarentur Gentiles ; unde Cornelius Tacitus scribit quod quidquid apud eos sacrum erat , illud ipsum a Judæis haberi ut profanum . Idem lib. 3. observat gentem Judaicam hominum multiplicationi favisse ea potissimum ratione , quia cautum erat in lege ne ullus aliquem , aut ex sua , aut ex aliena & extera natione quemquam interimere præsumeret , quod certe Gentiles parum curasse constat , cum ad hodiernam usque diem apud Sinas licitum sit parentibus qui gravantur familia , parvulos in flumen submergendos tradere .

Cæterum alii Legislatores multiplicant Deos , eosque ad invicem faciunt invidos . Multa falsa , immo & nefanda atque obscœna , prout passio dictaverit , suis tribuunt numinibus , ne ista & ipsis adversentur , de Diis raro admodum loquuntur , raro etiam apud eos habentur in honore , maxime vero quum aut sinistra eis adveniunt , aut postulata non conceduntur . Non sic sane de Deo nostro res ita se habet . Moises sic loquitur Deut. 4. *Nec est alia natio tam grandis quæ habeat Deos appropinquantes sibi , sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris ; quæ est enim alia gens tam inclyta , ut habeat cæremonias , justaque judicia , & universam legem , quam ego proponam hodie ante oculos vestros ?*

Quarto . Universæ nationes suos habebant Deos ligneos , ferreos , & argenteos , quos secum asportabant ; Moises vero omnia prohibet idola , nequidem permittit adorare cœlum quod subjicitur oculis , aut ejusdem cœli militiam , puta solem , lunam , stellas : sic enim ibidem loquitur ad Israelitas : *Custodite igitur sollicite animas vestras , non vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis , ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem , aut imaginem masculi vel feminæ , similitudinem omnium jumentorum quæ sunt super terram vel avium sub cœlo , volatilium atque reptilium quæ moventur in terra , sive piscium quæ sub terra morantur in aquis , ne forte elevatis oculis ad cœlum , videas solem , & lunam , & omnia astra cœli , & errore deceptus adores ea .*

Quinto . Dure , & ut ita dicam , crudeliter Gentes tractabant servos mancipales . Plutarchus in vita Lycurgi hanc adscribit inhumanitatem Lacedæmoniis : non sic cer-

certe magnus Moises; præcipit enim populo mansuetudinem erga servos, ut patet Exodi 20. 9. 10. Deut. 5. 14. *Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimus dies Sabbati est, requies Domini Dei tui; non facies in eo quidquam operis, tu, & filius tuus, & filia, servus & ancilla .... ut requiescat servus tuus, & ancilla tua sicut & tu.*

Sexto, Xenophon lib. 1. rerum memorabilium scribit amicos beneficiis cumulandos esse, inimicos vero alternatis offensis vincendos. Hesiodus præcepta moralia permulta ad instituendam vitam humanam & finem honestum assequendum dedit; attamen oper. dier. 1. prohibet diligere inimicos: sed nobiliorem demonstrat viam Moises; & vero prohibet vindictam Levit. 19. 17. 18. his verbis: *Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum, non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum.*

Quarto, *Cæremoniæ Judaicæ erant sanctæ.*

ILLÆ cæremoniæ erant sanctæ, quæ ad Deum honorandum, & hominem ad vitam æternam pie & suaviter perducendum fuerunt ordinatæ; quæ nihil impurum, horrendumve, & quidquid aut superstitionem, aut crudelitatem sapit, non habent: atqui sic erant cæremoniæ Judaicæ: igitur erant sanctæ: igitur ex hac etiam parte fides adhibenda est pro existentia Dei nationi Judaicæ, quæ lex virtutis bonum spirat odorem, & in omnibus Deum omnium Creatorem colit & confitetur: probatur minor ex traditione. Abel obtulit Deo in sacrificium quidquid in gregibus suis erat optimum: Henos cœpit honorare Deum cultu solemniori: Noe obtulit Deo post diluvium pro sua & familiæ conservatione in gratiarum actionem de volucribus quos habebat: Abraham etiam proprium offerre filium in holocaustum paratus erat; sed Deo jubente substituit filio Isaac, arietem. Melchisedech Rex Salem panem & vinum obtulit Deo in sacrificium. Gens Judaica sanctorum Patriarcharum æmula varia obtulit sacrificia, quædam de frugibus terræ, quædam de pecoribus, nulla de hominibus, omnia tum ad honorandum Deum, tum in recognitionem supremi ejus Dominii, tum ad expianda peccata, tum ad gratias pro beneficiis acceptis rependendas, tum etiam ad nova bona juxta cujuslibet necessitatem accipienda, ut legitur in libris legalibus, præcipue vero in toto Levitici libro: igitur cæremoniæ Judaicæ erant ex institutione & ex fine sanctæ: ex institutione quidem, quia emanabant a Deo; ex fine vero, quia licet ad perfectionem non conducerent, hanc tamen per Christum expectandam lex prædicabat & docebat.

E contra vero Gentiles idolis mutis & dæmonibus & non Deo sacrificabant, nedum pecora, sed & filios & filias horrendis & superstitione plenis cæremoniis immolabant. Athenæus lib. 13. referente Neanthe Cyziceniensi in libris de Mysteriis, scribit, Epinænidem urbem Athenas per modum expiationis purgasse ab aliquo delicto contra Deos patrato, sanguinis humani copiosa & crudeli effusione. Diodorus Siculus lib. 14. enarrat Hamilcarem Carthaginiensium Ducem Saturno infantem Carthagine obtulisse in sacrificium; mitto alia & similia Paganorum sacrificia horrenda & penitus abominabilia. Quis ergo rerum æstimator æquissimus, non credet potius genti Judaicæ Deum visibilium & invisibilium Creatorem piis & honestis cæremoniis colenti & prædicanti, potius quam nationibus quæ Diis ligneis & lapideis, & æreis, & argenteis atque Dæmonibus, promiscue pecora campi & filios horrendis superstitionibus immolabant? quorum quidem finis, teste Apostolo, erat proprius, & in æternum interitus. Audiamus de hoc momento Tertullianum Apol. 1. pag. 9. & 10. " Hæc quo magis refutaverim a „ vobis fieri ostendam partim in aperto, „ & partim in occulto, per quod forsitan „ & de nobis credidistis. Infantes penes „ Africam Saturno immolabantur palam „ usque ad Proconsulatum Tiberii, qui „ ipsos sacerdotes in eisdem arboribus templi sui obumbratricibus scelerum, votivis crucibus exposuit, teste militia patriæ nostræ quæ id ipsum munus illi „ Proconsuli functa est: sed & nunc in „ occulto perseveratur hoc sacrum facinus. „ pag. 10. pergit " Quot vultis ex „ his in circumstantibus, & in Christianorum sanguinem hiantibus, ex ipsis etiam „ vobis justissimis & severissimis in nos „ præsidibus apud conscientias pulsem, qui „ natos sibi liberos enecent? siquidem & „ de genere necis differt utique crudelius, „ in aqua spiritum extorquetis, aut frigori, „ aut fami & canibus exponitis: ferro enim

„ mori ætas quoque major optaverit, nobis vero homicidio semel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc sanguis in hominem deliberatur, dissolvere non licet; homicidii festinatio est prohibere nasci. „

Ibidem eandem prosequitur materiam cæremoniarumque Paganismi abominationem sic delineat: " De sanguinis pabulo „ & ejusmodi tragicis ferculis legite: nec „ ubi relatum sit, est (apud Herodotum, „ opinor) defusum brachiis sanguinem ex „ alterutro degustatum nationes quasdam „ fœderi comparasse. Nescio quid & sub „ Catilina tale degustatum est: Ajunt, „ & apud quosdam Gentiles Scytharum „ defunctum quemque a suis comedi; lon„ ge excurro. Hodie istic Bellonæ sacra„ tus sanguis de femore proscisso in pal„ mulam exceptus esui datus signat: item „ illi, qui munere in arena noxiorum ju„ gulatorum sanguinem recentem avida „ siti comitiali morbo medentes auferunt, „ ubi sunt? item illi qui de arena feri„ nis obsoniis cœnant? Denique pagina octava horrenda Eleusinæ mysteria, & nefandum prorsus cultum audacter reprehendit: igitur a primo ad ultimum liquet religionem Judaicam in existentia Dei astruenda, fide dignissimam esse, quippe quæ Deum verum & veracem, sanctum in lege & in omnibus operibus habeat auctorem.

QUARTUM ARGUMENTUM.

Deus est Creator cœli & terræ, quia sic profitetur Religio Christiana, & in hoc est fide dignissima.

ILLA religio est fide dignissima, quæ Legislatorem habet Hominem Deum, Hominem multis ante ejus nativitatem sæculis prænuntiatum, Hominem opere & sermone potentissimum, Hominem qui adduxit pacem sempiternam, Hominem per quem gratia, & veritas facta est, cujus lex perfectionem & salutem confert, qui passione & morte traxit ad se omnia, qui victor mortis & peccati, vicit furentes in se & in suam religionem Tyrannos, qui denique reconciliavit ima summis: atqui talis est Religio Christiana: igitur in omnibus fide dignissima; maxime cum unum Deum visibilium & invisibilium Creatorem colit & prædicat. Probatur minor quoad singula, & quidem breviter; tum quia jam multa de motivis Religionis diximus; tum quia in Tractatu de Incarnatione & de Ecclesia redibit quæstio de eadem materia.

Primo quidem, Christus est Deus. Hoc miracula ab ipso patrata testantur: hoc signa quæ ipso moriente facta sunt: hoc parta supra omnes gentes infideles victoria: hoc idolorum silentium: hoc falsorum numinum templa diruta: hoc crux exaltata, & in fronte Regum refulgens: hoc Josephi percelebre testimonium, qui de Christo scribens dicit, fuisse hominem mirabilem, si tamen, inquit libro 18. antiquit. cap. 4. purum hominem & non magis Deum dixerim. Eusebius lib. 1. Chronicon refert Tiberium Cæsarem certum Pilati epistolis factum, de his quæ circa Christum actitata fuerant, tum tempore passionis, tum post mortem & resurrectionem, proposuisse Senatui, eum in numero Deorum apponere & adscribere, quæ quidem propositio tametsi rejecta, præcepit tamen Imperator, ne quis in posterum, aut suo nomine, aut auctoritate privata, Christianos persequi auderet.

Secundo, Christus prænuntiatus fuit multis sæculis ante ejus adventum. Norunt omnes vaticinium Jacob Gen. 49. *Non auferetur sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus donec veniat qui mittendus est*: norunt sceptrum circa Christi tempora ablatum a Romanis, qui illud Herodi Ascalonitæ, & postea Tetrarchis dederunt: norunt penitus ablatum per Vespasianum & Titum Romanos Imperatores. Josephus scribit Titum tantam in obsidione Jerusalem, hominum stragem conspicientem exclamasse, hoc grande malum a Deo Christianorum in vindictam promanare; cui quidem concinit Cornelius Tacitus; nam lib. 5. refert igneos exercitus visos fuisse, portas Templi ultro ex seipsis apertas, & alia similia apparuisse portenta stupenda, quæ gentis Judaicæ plenum ac consummatum exitium haud dubie præludebant.

Tertio, Christus fuit Propheta magnus, nam & abscondita cordium pandebat: interitus & Jerusalem desolatio, sicut prædixerat, evenit; vir sane opere & sermone potens, qui Discipulos sibi adscivit, quos & per omnem terram ad prædicandum misit, sermonem confirmantibus sequentibus innumeris signis: quod sane eo mirabilius apparuit, quo major erat rudium & simplicium hominum incapaci-

tas & impotentia, quibus tamen & Philosophia & astutia, & ferrum atque ignis, omniaque tormenta cesserunt. Quis talia aut fecit, aut potuit facere, nisi Deus fuisset cum eo? nam sola Spiritus sancti virtus linguas pauperum disertas reddebat: sola Christi veri Dei, cui cuncta obediunt, auctoritas communicata poterat & leprosos mundare, & cæcos illuminare, & mortuos evocare ad vitam.

Quantum sit inter inanes Deos & Christum discrimen, intelligite ex eo quod nulla sit conventio inter lucem & tenebras. Minerva & Venus neutiquam Ægyptis & Athenienſibus suam suaserant divinitatem; ultro populi sibi fabricaverant & composuerant idola: neque Eleusina, neque Augures coegerant Romanos suis credere mysteriis. Magnates ut plurimum sine delectu & prævio examine quandoque religionem recipiebant, quandoque etiam ad nutum abnuebant; ergo primum ordinante & sic volente politica omnem abjecerunt religionem, deinde rerum statu penitus immutato, unam prout passioni placebat receperunt. Quid plura? lepidæ, nec non & mere fabulosæ sunt gentium stupidæ divinitates. Juppiter Ammonius hirci caput præ se ferebat; augurum superstitio tanta erat, ut vel levis admodum musculi strepitus ad impediendam Consulis electionem sufficeret. Porro religionem Judaicam non populus, sed Moises, lege facta, immo & divina invexit in mundum, quo fine? norunt omnes; videlicet ut mundaret Deo populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum: igitur cum Christus natus est, variis mundus detinebatur religionibus, nedum vanis sed & pessimis; quælibet natio suam longa traditione firmatam habere gloriabatur; & tamen Filius Dei factus homo ista dissolvit diaboli opera, profanas delevit religiones, ipsam Judaicam tametsi bonam, tanquam inutilem abrogavit; ad hoc magnum opus adsciti Discipuli, in nomine Christi ejiciebant dæmonia, linguis loquebantur novis, & si mortiferum quid biberent, eis profecto non nocuisse legimus.

Quid memorem pacem veram quam Dominus Jesus suo attulit adventu, non solum natus est toto mundo ejus providentia in pace composito, verumetiam adduxit justitiam sempiternam, mortem devicit sapientia crucis; immo & Philosophos, & Imperatores, & ipsos tortores suo subdidit Imperio: denique reconciliavit peccatores; delendo sua satisfactione Chyrographum mortis. Unum annotes velim, pie lector, gratiam & veritatem per Jesum Christum factam esse; veritatem quidem, quatenus illuminat omnem hominem venientem in mundum; gratiam vero, quia eam pro omnibus & singulis hominibus promeruit; unde, inquit Conc. Trid. si qui mortis Christi fructum non percipiunt, sua culpa tanto defraudantur bono: tum quia etiam ejus novæ legis sacramenta pauciora quidem sunt, inquit Augustinus, veteris Testamenti sacramentis, verum virtute & majora, & efficaciora; nam & gratiam digne suscipientibus ex opere operato conferunt. Alterum etiam præ cæteris commendare juvat, nempe quod lex Christi, lex dulcis super mel & favum sit: testimonium Domini certe non solum figura & promissione, sed revera & effectibus fidele, convertens vere animas, & sapientiam præstans parvulis. Enim vero non solum prohibet vindictam, sed & præcipit diligere inimicos, benefacere iis qui nos persequuntur: sic enim scriptum est Matth. 5. *Audistis quia dictum est, diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos.* Tertullianus hæc omnia de divinitate Christi argumenta variis in operibus & locis luculenter explanat.

Divinitas Christi ex nominibus Dei & punitione Judæorum qui illum crucifixerunt, celebratur.

Sic loquitur Tertullianus Apol. pag. 20. edit. Paris: " Verum neque de Christo erubescimus, cum sub nomine ejus deputari & damnari juvat, neque de Deo aliter præsumimus. Necesse est igitur pauca de Christo, ut Deo. Tantum Judæis erat apud Deum gratia ob insignem justitiam, & fidem originalium auctorum, unde illis & generis magnitudo, & regni sublimitas floruit, & tanta felicitas, ut Dei vocibus, de promerendo Deo offerendo præmonerentur. Sed quanto deliquerint, fiduciæ Patrum inflati, deviantes ab disciplina in

„ in profanum modum; & si ipsi non confiterentur, probaret exitus hodiernus ipsorum, dispersi, palabundi, & cœli & soli sui extorres vagantur per orbem sine homine, sine Deo Rege, quibus nec advenarum jure terram, patriam saltem vestigio salutare conceditur. Cum hæc illis sanctæ voces præminarentur, eædem semper omnes ingerebant fore, uti sub extimis curriculis sæculi, ex omni jam gente & populo, & loco cultores sibi allegeret Deus multo fideliores, in quos gratiam conferret, pleniorem quidem ob disciplinæ auctoris capacitatem. „

Divinitas Christi ex doctrina, ex redemptione, ex generatione æterna affulget.

PERGIT Tertullianus pag. 21. " Hujus igitur gratiæ disciplinæ quæ arbiter & magister, illuminator atque deductor generis humani Filius Dei annuntiabitur ..... jam ediximus Deum universitatem hanc mundi verbo & ratione & virtute molitum. Apud vestros quoque sapientes, λόγον, idest sermonem atque rationem constat artificem videri universitatis .... hunc ex Deo prolatum didicimus & prolatione generatum, & ideirco Filium Dei, & Deum dictum ex unitate substantiæ: nam & Deus spiritus; & cum radius ex sole porrigitur, portio ex summa, sed sol erit in radio; quia solis est radius, nec separatur substantia, sed extenditur; ita de spiritu spiritus, & de Deo Deus, ut lumen de lumine accensum manet integra & indefecta materiæ matrix; & si plures inde traduces qualitatem mutueris, ita & quod de Deo profectum est, Deus est & Dei Filius, & unus ambo: ita & de spiritu spiritus, & de Deo Deus. Modulo alterum non numero, gradu non statu fecit, & a materia non recessit, sed excessit. „ Subjungit testimonium Patris pro Filio pag. 538. lib. 4. contra Marcionem. " Vox inquit solita de cœlo, & Patris novum testimonium super Filio: atque in secundo psalmo, Filius meus es tu: ego hodie genui te: de quo, & per Isaiam, quis Deum metuens, audiat vocem Filii ejus? itaque jam repræsentans eum hic est Filius meus, utique subauditur, quem repromisi. „

Divinitas Christi probatur ex Prophetis.

TERTULLIANUS sua pro divinitate Christi sic prosequitur argumenta, nec dimittit donec aut suadeat, aut saltem comprimat adversarium, Apol. pag. 21. „ Iste igitur Dei radius ut retro semper prædicabatur, delapsus in Virginem quandam, & in utero ejus caro figuratus nascitur homo Deo mistus, caro spiritu instructa nutritur, adolescit, affatur, docet, operatur, & Christus est ..... sciebant & Judæi venturum esse Christum, scilicet quibus Prophetæ loquebantur; nam & nunc adventum ejus expectant, nec alia magis inter nos & illos compulsatio est, quam quod jam venisse non credunt: duobus enim adventibus ejus significatis, primo qui jam expunctus est in humilitate conditionis humanæ, secundo in concludendo sæculo imminet in sublimitate divinitate exertæ. „

Idem argumentum fusius & expressius explanat Tertullianus lib. 5. p. 593. edit. Paris. 1734. adversus Marcionem his verbis: " Est & alius psalmus ita incipiens, Deus judicium tuum Regi da, idest Christo regnaturo: & justitiam tuam filio Regis, idest populo Christi: filii enim ejus sunt, qui in ipso renascuntur: sed & hic psalmus Salomonis canere dicitur, quæ tamen soli competunt Christo docere non poterunt, etiam cætera non ad Salomonem, sed ad Christum pertinere. Descendit, inquit, tanquam imber super vellus, & velut stillæ distillantes in terram placidum descensum ejus & insensibilem describens de cælo in carnem: Salomon autem etsi descendit aliunde, non tamen sicut imber, quia non de cœlo, sed simpliciora quæque proponam. Dominabitur inquit a mari ad mare, & a flumine usque ad terminos terræ: hoc soli datum est Christo. Cæterum Salomon uni & modicæ Judææ imperavit. Adorabunt illum omnes Reges, quem omnes, nisi Christum? & servient ei omnes nationes: cui omnes, nisi Christo? sit nomen ejus in ævum; cujus nomen in æternum, nisi Christi? ante solem manebit nomen ejus: ante solem enim sermo Dei, idest Christus; & benedicentur in illo universæ gentes: in Salomone nulla natio benedicitur; in „ Chri-

„ Christo vero omnis. Quid nunc si & „ Deum eum Psalmus iste demonstrat? & „ beatum eum dicent: quoniam benedi- „ ctus Dominus Deus Israelis, qui facit „ mirabilia solus. Benedictum nomen glo- „ riæ ejus, & replebitur universa terra „ gloria ejus. Contra Salomon, audeo „ dicere, etiam quam habuit in Deo glo- „ riam, amisit per mulierem in idolola- „ triam usque pertractus; itaque cum in „ medio psalmo, illud quoque positum „ sit, inimici ejus pulverem lingent; sub- „ jecti utique pedibus ipsius, ad illud „ pertinebit, propter hoc hunc psalmum „ & inutili, & ad meram scientiam de- „ fendi, ut confirmaverim, & regni glo- „ riam, & inimicorum subjectionem, se- „ cundum dispositionem Creatoris conse- „ cuturus, non alium credendum quam „ Creatoris. „

Divinitas Christi miraculis consignatur.

ALIUD divinitatis Christi argumentum ex miraculis quæ tanquam signa veluti irrefragabilia dantur infidelibus, Tertullianus diserte depromit in Apologetico, aitque pag. 25. " Quem igitur Judæi so- „ lummodo hominem præsumpserant de „ humilitate, sequebatur uti magnum æsti- „ marent de potestate, cum ille verbo dæ- „ monia de hominibus excuteret, cæcos „ illuminaret, leprosos purgaret, paraly- „ ticos restringeret, mortuos denique ver- „ bo redderet vitæ, elementa ipsi famu- „ laret, compescens procellas & freta in- „ grediens, ostendens se, se λόγον Dei, id- „ est verbum illud primordiale, primogeni- „ tum, virtute & ratione, comitatum & „ spiritu fultum. „

Idem argumentum urget p. 542. l. 4. adversus Marcionem, probans Christum nedum patrasse miracula, sed & quod nulli aut convenit, aut potest reperiri dedit hominibus qui credunt in illum eadem & majora faciendi potestatem. Jam audiamus Tertullianum. " Quis nunc, „ inquit, dabit potestatem calcandi super „ colubros & scorpios; utrumne omnium „ animalium Dominus, an nec unius la- „ certæ Deus? sed bene quod Creator „ hanc potestatem etiam parvulis pueris „ per Isaiam repromisit, conjicere ma- „ num in cavernam aspidum, & in cu- „ bile natorum aspidum nec omnia læ- „ di . . . . . denique & tempora promis- „ sionis congruere invenias, si quæ ante- „ cedunt, legas. Invalescite manus di- „ missæ, & genua resoluta. Tunc pate- „ fient oculi cæcorum, & aures exau- „ dient surdorum. Tunc saliet claudus „ ut cervus, & clara erit lingua muto- „ rum. Igitur ubi medicinarum edidit be- „ neficia, tunc & scorpios & serpentes „ Sanctis suis subdit, ille scilicet qui hanc „ potestatem, ut aliis præstaret, prior ac- „ ceperat à Patre, & secundum ordinem „ prædicationis exhibuit. Quis dominus „ cœli invocabitur, qui non prius factor „ ostenditur? "

Tot & tantis argumentis de divinitate Christi convictus ipse Tertullianus, exclamat & sic pronuntiat Apol. p. 24. 22. & 23. „ Dicimus &c., palam dicimus, & vobis „ torquentibus lacerati, & cruenti vo- „ ciferamur, Deum colimus per Chri- „ stum, illum hominem putate, per eum „ & in eo se se cognosci vult Deus & „ coli, ut Judæis respondeamus, & ipsi „ Deum per hominem Moisen colere di- „ dicerunt . . . Quærite ergo si vera est „ ista divinitas Christi; si ea est quæ co- „ gnita ad bonum quis reformatur, sequi- „ tur ut falsa renuntietur quævis alia „ contraria comperta. „

Postea sic concludit Tertullianus Apol. „ pag. 25. Dicant, & quis ille Christus „ cum sua fabula? si homo communis „ conditionis? si magnus? si post mortem „ de sepulchro a discipulis surreptus? si „ nunc denique penes inferos? si non in „ cœlis potius, & inde venturus cum to- „ tius mundi motu, cum horrore orbis, „ cum planctu omnium, sed non Christia- „ norum, ut Dei virtus, & Dei spiritus, „ & sermo, & sapientia, & ratio, & „ Dei Filius? quodcumque videtis, ri- „ deant & illi vobiscum; atqui omnis „ hæc nostra in illos dominatio, & pote- „ stas de nominatione Christi valet, & de „ commemoratione eorum quæ sibi a Deo „ per arbitrum Christum imminentia ex- „ pectant; Christum timentes in Deo & „ Deum in Christo. „

Divinitas J. C. sanctitate legis commendatur.

TERTULLIANUS Religionem Christianam fide dignissimam ex Christi divinitate ejus auctoris, demonstrat, ipsamque Legislatoris divinitatem argumentis omni exceptione majoribus celebrat, istud ul-

timum ex sanctitate legis cæteris adjungit, ex quo iterum atque iterum Christi affulget divinitas, & veracitas omnium quæ profert & continet Evangelium, cui consequenter credere æquum quisque cordatus ducet, si attendat, Apol. pag. 39. „ Nos ergo, inquit, soli innocentes, quid „ mirum si necesse est? innocentiam a „ Deo edocti & perfecte eam novimus, „ ut a perfecto magistro revelatam, & „ fideliter custodimus, ut ab incontemptibili despectore mandatam, vobis autem humana æstimatio innocentiam tradidit: humana item dominatio imperavit. Inde nec plenæ, nec adeo timendæ estis disciplinæ ad innocentiæ veritatem, quanta est prudentia hominis „ ad demonstrandum quid vere bonum? „ quanta auctoritas ad exigendum? Tam „ illa falli facilius, quam ista contemni. „ Atque adeo quid plenius dictum est, „ non occides, an vero ne irascaris quidem? quid perfectius prohibere adulterium, an etiam ab oculorum solitaria „ concupiscentia arcere? Quid eruditius „ de maleficio, an & de maleloquio interdicere? quid instructius injuriam non „ permittere, an nec vicem injuriæ sinere? dum tamen sciatis ipsas quoque leges vestras, quæ videntur ad innocentiam pergere, de divina lege ut antiquiore formam mutuatas. „

Deinde sanctitatem legum ex præmio pro observatoribus, ex pœna vero severissima eaque æterna pro transgressoribus exaltat ibidem: " Diximus jam de Moisis ætate, sed quanta auctoris legum „ humanarum, cum illas & evadere homini contingat plerumque in admissis „ delitescenti, & aliquando contemnere ex involuntate vel necessitate delinquenti? Recogitate etiam pro brevitate supplicis cujuslibet, non tamen „ ultra mortem remansuri. Sic & Epicurus omnem cruciatum doloremque „ depretiat, modicum quidem contemptibilem pronuntiando, magnum vero nos qui sub Deo omnium speculatore dispungimur, quique ab eo pœnam providemus merito soli innocentiæ occurrimus, & pro scientiæ plenitudine, & pro latebrarum difficultate, „ & pro magnitudine cruciatus, non diuturni, verum sempiterni eum timentes, „ quem timere decebit & ipse qui timentes judicat; Deum, non Proconsulem „ timentes. „

Iterum atque iterum Tertullianus pag. 36. legis Christianæ sanctitatem, ex piis Christianorum moribus celebrat, maxime in Apologetico. Sic alloquitur Provinciarum Imperii Romani Præsides & Gubernatores qui non sine insulsis calumniis Fidelium conventus, rebellionis vel etiam proditionis criminis insimulabant. " In cujus „ perniciem quando convenimus? hoc sumus congregati, quod & dispersi; hoc „ universi quod & singuli, neminem lædentes, neminem contristantes, cum „ probi, cum boni coeunt, cum pii, cum „ casti congregantur, non est factio dicenda, sed Curia. „

Solvuntur objectiones.

Objiciunt Inimici veritatis. Frustra petitur argumentum ex veteri lege ad probandam Dei existentiam, & ex ejusdem legis sanctitate, & justitia, si ipsa lex non sit bona: atqui lex vetus non censetur bona: primo quidem hoc ipsum non semel Scriptura prædicat, juxta illud Ezech. 2. 25. *Dedi eis præcepta non bona*, rursus ad hunc sensum loquitur Apostolus dicens Hebr. 7. 19. *Nihil enim ad perfectum adduxit lex*. Immo legem esse peccati causam conclamat Apost. his verbis Rom. 7. 9. *Sine lege enim peccatum mortuum erat*. Quinimmo nec desunt inter Catholicos qui idipsum adaperte profiteantur, ut Jansenius l. 3. de gratia Dei cap. 4. 6. 7. 8. Sed maxime nono cujus hic est titulus: *Status veteris Testamenti, ut talis, non erat justitia & salutis, sed potius peccati & mortis.*

Respondeo 1. Legem veterem esse bonam, immo & sanctam cum Deum habeat auctorem, cum ejus cæremoniæ Deum cultu debito & religioso colere doceant, quid plura? Mandata ejus, vita æterna, & ducunt ad felicitatem. Sic censet Tertullianus, sic Marcioni inculcare satagit, sic Hæreticum suo perstringit stylo censorio lib. 2. pag. 468. edit Paris. ann. 1634. „ Quid enim, inquit, beatum hominem „ quam in lege Domini voluntas ejus? „ & in lege Domini meditabitur die ac „ nocte. Quam legem non duritia promulgavit auctoris, sed ratio summæ „ veritatis, populi potius duritiam edomantis, & rudem obsequio, fidem operosis officiis dedolentis: ut nihil de arcanis attingam significantis legis, spiritalis scilicet & propheticæ, & in omnibus pœnæ argumentis figuratæ: suf- „ ficit

„ ficit enim in præsenti, si simpliciter „ hominem Deo obligabat, ut nemo eam „ reprobare debeat, nisi cui non placet „ Deo deservire ad hoc beneficium, non „ onus legis adjuvandum, etiam Prophe- „ tas eadem bonitas Dei ordinavit, do- „ centes Deo digna; auferre nequitias „ de animi, discere benefacere, exqui- „ rere judicium, judicare pupillo, & „ justificare viduam, diligere quæstiones, „ fugere improborum contractum, dimit- „ tere conflictam in integram, dissipare „ scripturam injustam, infringere panem „ esurienti, & tectum non habentem in- „ ducere in domum tuam, nudum si vi- „ deris, contegere, & domesticos semi- „ nis tui non despicere; compescere lin- „ guam a malo & labia ne loquantur do- „ lum, declinare a malo & facere bonum, „ quærere pacem & sectari eam, irasci & „ non delinquere, idest, in ira non per- „ severare, sive sævire. Sed ubi? vide „ quam bonum & quam jucundum habi- „ tare fratres in unum, meditantes die ac „ nocte in lege Domini. „ His & simili- bus sententiis probat Tertullianus legis Mosaicæ sanctitatem, & Deum bonum habere auctorem.

Respondeo 2. negando illam legem carere bonitate, ad probationem distinguo. Deus non dedit Judæis præcepta bona, hoc est non tam perfecta, & omnibus numeris absoluta, qualia sunt Evangelica, concedo: hoc est mala, nego. Aliquid potest dici non bonum dupliciter, primo quidem per privationem maximæ perfectionis; deinde vero per privationem omnis bonitatis, præcepta Judaica dicuntur non bona solum in primo sensu. Hoc ipsum denotat Apostolus dicens ea ad perfectionem neminem conducere, cujus ratio hæc est, si de Sacramentis loquamur, erant eodem teste Apostolo, *vacua & egena elementa*, namque gratiam quidem dandam præfigurabant, eam vero non ex opere operato sicut nostra, sed ex opere operantis per fidem in Christum venturum conferebant.

Ad aliam minoris negatæ probationem, distinguo. Lex inducebat in peccatum per accidens, & occasionaliter, concedo: per se, nego. Lex peccatum quidem quod crassa mentis hebetudine ignorabatur, pandebat, non certe, ut in posterum illud committerent, sed potius ut vitarent Judæi: quod si contrarium voluerint homines, non ideo mala lex & proscribenda, sed malitia contundenda. Unde nemo absque summa ergæ Deum injuria legem inducere in peccatum aut asserere, aut insinuare valet. Sic respondet Tertullianus ad Marcionem tali ausu temerario rimantem, lib. 5. adversus eum pag. 602. „ Quæ ergo dicemus? quia lex peccatum? „ absit. Erubesce Marcion: absit, abo- „ minabitur Apostolus criminationem le- „ gis; sed ego delictum non scio nisi per „ legem. O summum ex hoc præconium „ legis, per quam liquit delictum latere: „ non ergo lex seduxit, sed peccatum per „ præcepti occasionem. Quid Deo impu- „ tas legis, quod legi ejus Apostolus im- „ putare non audet? atqui & accumulat, „ lex sancta & præceptum ejus justum & „ bonum, si totaliter veneratur legem „ Creatoris quomodo ipsum destruat ne- „ scio. „ Cæterum Jansenius nedum audiendus, sed & abjiciendus, quia proscripta sunt ejus opera.

Rursus instant. Illa lex bona non videtur quæ cibos prohibet mundos, omnia quippe animalia a Creatore benedicta dicuntur: atqui tamen lex prohibet carnes quorumdam animalium: igitur non est bona.

Respondeo distinguendo, si malo fine prohibeat, concedo: sin minus, nego. Lex prohibet quidem quasdam carnes, sed ad populi carnalis temperantiam, ne gula peccet & offendat Deum ad sensibilia sese convertendo; unde cibi prohibiti immundi pronuntiantur, non sane ratione sui, sed prævaricationis & culpæ incurrendæ, si contra præceptum his uteretur Judæus: eo prope sensu lignum vitæ erat immundum, hoc est vetitum, cujus quidem esus & Adamum & ejus posteros fœdavit, quomodo? nisi peccato per prævaricationem inducto. Solutio est Tertulliani lib. 2. adversus Marcionem pag. 467. sic fatur. " Nihil ama- „ rius quam idipsum pati, quod feceris „ aliis: & si lex aliquid cibis detrahit, „ & immunda pronuntiat animalia quæ „ aliquando benedicta sunt, consilium „ exercendæ continentiæ intellige, & „ frænos impositos illi gulæ agnosce, quæ „ cum panem ederet Angelorum, Cu- „ cumeres & Pepones Ægyptiorum desi- „ derabat. Agnosce simul & comitibus „ gulæ, libidini scilicet atque luxuriæ „ prospectum, quæ fere ventris castiga- „ tione frigescunt. Manducaverat enim „ populus, & biberat, & surrexerat lu- „ dere; proinde ut & pecuniæ ardor re- „ stingueretur ex parte qua devictus ne- „ cessi-

„ cessitate causatur, pretiosiorum ciborum „ ambitio detracta est. Postremo, ut facilius homo ad jejunandum Deo formaretur, paucis & non gloriosis escis assuefactus, & nihil de lautioribus esuriturus: reprehendendus sane Creator quod „ cibos potius populo suo abstulit, quam „ ingratioribus Marcionistis. „

Adhuc urgent. Lex vetus multa praecipit animalium sacrificia quae Paganismum sapiunt, cum Gentiles falsis numinibus similia offerre consueverint: sed lex quae in immundam Paganorum religionem collimare videtur non est bona, adeoque nec magni Dei existentiae argumentum est; ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Lex de animalibus praecipit sacrificia ad Deum verum cultu debito & religioso colendum, concedo: ad falsa numina veneranda, nego. Deus est vitae & mortis Dominus, unde omnia sua sunt, quamobrem offerre de animalibus sacrificia in recognitionem supremi ejus Dominii, sicut pium, ita & justum est: at vero Gentiles superstitiose immolant falsis diis & non Deo vero, unde vani sunt, inquit Sapiens, & inexcusabiles. Sap. 13. Lex vero vetus plurimum veneranda, quippe quae sacrificia praecipiat ad retrahendum ab idololatriae abominationibus populum: audiamus Tertullianum qui ibidem pag. 467. sic pergit. " Sacrificiorum quoque onera „ & operationum, & oblationum negotiosas scrupulositates nemo reprehendat, „ quasi Deus talia nisi propria desideraverit, qui tam manifeste exclamat, quo „ mihi multitudinem sacrificiorum vestrorum? & quis exquisivit ista de manibus „ vestris? sed illam Dei industriam sentiat, „ qua populum pronum in idololatriam „ & transgressionem, ejusmodi officiis religionis suae voluit astringere, quibus „ superstitio saeculi agebatur, ut ab eo „ evocaret illos; sibi jubens fieri quasi desideranti, ne simulacris faciendis delinqueret: sed & in ipsis commerciis vitae „ & conversationis humanae domi ac foris ad usque curam vasculorum omnifariam distinxit, ut istis legalibus disciplinis occurrentibus ubique, ne ullo momento vacarent a Dei respectu. „

Reponunt iterum: Ipse Deus abhorret Judaeorum sacrificia juxta illum Psalm. 49. 13. *Nunquid manducabo carnes taurorum; aut sanguinem hircorum potabo?* v. 14. *Immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua*: igitur lex quae animalium instituit sacrificia, non est sancta, nec ullum ex ea ad probandam existentiam Dei optimi, maximi, erui potest argumentum.

Respondeo distinguendo: Deus abhorret & rejicit sacrificia secundum idololatrarum mentem, Deum corporeum carnes manducantem putantes, concedo: quatenus sunt oblationes ad recognoscendum supremum ejus dominum, subdistinguo, abhorret ratione malae dispositionis offerentium, concedo: ratione sui, nego. Deus est purus spiritus, unde nec cibos corporeos sicut homo, sumere indiget: igitur attendit solummodo ad servitium & famulatum; unde qui eum corde negat, eorum abjicit sacrificia, quippe qui ore quidem confiteantur Dominum, factis vero negent, & hoc scelus nefandum Judaeis non semel exprobrat Christus juxta illud Matth. 15. 8. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*. Omnes hi sensus in ipsa patent Scriptura Psalmo 49. 8. *Non in sacrificiis tuis arguam te: holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper*; quid ergo reprehendit? superstitionem, nunquid ait v. 13. *Manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo*; arguit malam offerentis dispositionem versu 16. *Peccatori dixit Deus; quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?* versu 17. *Tu vero odisti disciplinam, & projecisti sermones meos retrorsum*.

Respondet Tertullianus lib. 2. adversus Marcionem pag. 470. " Diximus de sacrificiorum rationali institutione, avocantis scilicet ab Idolis ad Deum officia „ ea quae si rursus ejecerat dicens, quo „ mihi multitudinem sacrificiorum vestrorum? hoc ipsum voluit intelligi; quod „ non sibi ea proprie exegisset; non „ enim bibam, inquit, sanguinem taurorum; quia & alibi ait, Deus aeternus „ non esuriet, nec sitiet: nam si ad oblationes Abel advertit, & holocausta Noe „ odoratus est libenter, quae jucunditas „ sive viscerum vervecinorum, sive nitoris ardentium victimarum? sed animus „ simplex & Deum metuens offerentium „ ea quae a Deo habebant, & pabuli, & „ suavis olentiae gratia apud Deum deputabitur, non quae fiebant exigentis, sed „ illud propter quod fiebant, ob honorem „ scilicet Dei . . . . dies Festos & vestra „ Sabbata odit anima mea: vestra di-

„ cen-

„ cendo , quæ secundum libidinem suam , non secundum Religionem Dei „ celebrando , sua jam non Dei fecerunt. „

Objiciunt 2. Neque ex lege Evangelica recte probatur Deum existere : & vero ex quo Evangelium fuit annuntiatum , multa maximaque visa sunt in mundo mala , hinc bella , hinc hominum per martyrium infinita prope strages : hinc regni nedum Judaici , sed & Imperii Romani subversio , cum e contra mundus totus esset compositus in pace tempore Augusti , florebant Romani , Barbaræ obmutescebant Nationes . Quid plura ? a Christo nato infinitæ prope hæreses , infinita schismata , regnum adversus regnum , terræmotus & fames , quæ quidem omnia mala & cohibere , & ne evenirent impedire universi orbis Dominus debebat ; si detur optimus si summus , si omnipotens Deus , suum quippe erat , si potestatem habet , servare subditos , servare bona & imperia , quis enim Rex fuit unquam qui in quantum potest a suo regno non avertat mala ?

Respondeo negando , legem Evangelicam unius optimi & maximi Dei non probare existentiam . Gratia quippe & veritas per Jesum-Christum facta est , gratiam autem & gloriam solus dabit Dominus , inquit Propheta : ad probationes dico martyrum stragem ex hominum prodiisse malitia : verum & sanguis Sanctorum factus semen Christianorum , Deum optimum existere , stupendum quidem , sed prorsus demirandum argumentum illud est ; unde Tertullianus præsides idololatras Deum negantes sic alloquitur Apol. 45. edit. Paris. 1634. " Sed hoc agite „ boni præsides , meliores multo apud populum si illis Christianos immolaveritis ; cruciate , torquete , damnate , atterite nos . Probatio est enim innocentiæ „ nostræ iniquitas vestra . Ideo nos hæc „ pati Deus patitur : nam & proxime „ ad Lenonem damnando Christianam , „ potius quam ad Leonem , confessi estis „ labem pudicitiæ apud nos atrociorem „ omni pœna & omni morte reputari . „ Nec quicquam tamen proficit exquisitior quæque crudelitas vestra , illecebra est magis sectæ . Plures efficimur , „ quoties premimur a vobis : semen est sanguis Christianorum . „ Quid plura ? Deus ex malis summa & infinita prope bona facere voluit , nam & mundum profanum humilitate crucis devicit ; Christus sua & Sanctorum passione principem tenebrarum ejecit foras ; & multos ad vitam provexit æternam . Denique bella , fames , Imperiorum devastatio , & similia ejusmodi sunt peccatorum pœnæ , quas quidem justus Judex non impedire , sed imponere debet , maxime cum cuncta in suam cedant gloriam , immo & justis ac diligentibus Deum cooperentur per patientiam in bonum .

Respondeo 2. Ante Christum natum similia & multo majora in vindictam peccatorum evenisse mala . Quid dicam de diluvio quod omnem , octo exceptis Animabus , delevit carnem ? Quid de funesto & terribili Sodomæ , Gomorrhæ , aliarumque civitatum excidio ? Quid de clamitatibus Judæorum , qui iterum atque iterum in servitutem ducti , magna ex parte in captivitatem perierunt ? Simile argumentum urget Tertullianus contra Idololatras , qui vanam falsorum numinum ratione sicut futili ita & prorsus absurda inanium deorum religionem propugnare tentabant . Apol. p. 36. „ Oro „ vos , inquit , ante Tiberium , idest ante Christi adventum quantæ clades orbem & urbes ceciderunt ? Legimus Hietanapen , & Delon , & Rhodon , & coinsulas multis cum millibus hominum pessum abiisse . Memorat & Plato majorem „ Asiæ vel Africæ terram Atlantico mari „ ereptam , sed & mare Carinthium terræ motus ebibit . . . Ubi vero tunc „ non dicam deorum vestrorum contemptores Christiani ; sed ipsi dii vestri „ cum totum orbem Cataclysmus abolevit ? „ vel ut Plato putavit , campestre solummodo ? Posteriores enim illos clade diluvii contestantur ipsæ urbes , in quibus „ nati mortuique sunt , etiam quas condiderunt , neque enim alias hodiernum „ manerent , nisi & ipsæ postumæ cladis illius . Nondum Judæum ab Ægypto „ examen Palæstina susceperat , nec jam „ illic Christianæ Sectæ origo consederat , „ cum regiones ad fines ejus Sodomæ & „ Gomorrhæ igneus imber exussit .

Respondeo 3. Mores Gentilium depravatos multa induxisse in mundum mala , quæ virtus Christianorum temperavit , frustra igitur faustos exitus vanæ Idolorum religioni tribuunt Pagani : esto quod quandoque felices fuerint in mundo Romani , sed bonas actiones temporaneas , bonis utique temporalibus Deus compensare voluit . Pergit Tertullianus ibidem pag. 37. ad objecta respondere . " Si

-3 2

„ Si pristinas clades comparemus, leviores nunc accidunt, ex quo Christianus a Deo orbis accepit. Ex eo enim & innocentia sæculi iniquitates temperavit, & deprecatores Dei esse cœperunt; denique cum ab imbribus æstiva hyberna suspendunt, & annus in cura est, vos quidem in balneis, & cauponis, & lupanaribus operantibus aquilitia Jovi immolatis; cœlum apud Capitolium quæritis, nubila de laquearibus expectatis, aversi ab ipso Deo & cœlo. Nos vero jejuniis aridi, & omni continentia impressi, ab omni vitæ fruge dilati, in sacco & cinere volutantes, invidia cœlum tundimus, & cum misericordiam extorserimus, Juppiter honoratur: Vos igitur importuni rebus humanis, vos rei publicorum incommodorum illices semper, apud quos Deus spernitur, statuæ adorantur.

Concludamus igitur totum hoc de existentia Dei optimi maximi momentum mirandis istis Tertulliani verbis, immo & confessione. Apol. p. 18. edit. Paris. ann. 1634. " Quod colimus, Deus unus est, qui totam molem istam cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum, verbo quo jussit, ratione qua disposuit, virtute qua potuit; de nihilo expressit in ornamentum majestatis suæ. *Pergit*: Invisibilis est, & si videatur incomprehensibilis; & si per gratiam repræsentetur, inæstimabilis; & si humanis sensibus æstimetur, ideo verus & tantus est. Cæterum quod videri communiter, quod comprehendi, quod æstimari potest, minus est, & oculis quibus occupatur, & manibus quibus contaminatur, & sensibus quibus invenitur. Quod vero immensum est, soli sibi notum est; hoc est quod Deum æstimari facit, dum æstimari non capit... Ita eum vis magnitudinis & notum homini objicit & ignotum. „ *Et hæc est summa delicti nolentium recognoscere quem ignorare non possunt...*

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus est Creator omnium visibilium & invisibilium.

PRIMO, Quia & mundus, & disciplinæ, & artes ortum habuerunt, sicut enarrat Moises; sic enim profitetur gens Judaica, sic Christiana, utraque cæteris nationibus fide dignissima.

Secundo, Quia ut ostensum est supra, mundus neque a semetipso; neque ab atomis, neque a materia est: hæc quippe tum distributive, tum collective initium habent ab alio qui his omnibus dominatur, & est ante ævum.

Tertio, Quia causam mundi esse summe & in immensum spiritualem probat entium omnium circumscriptio & limitatio.

SYNOPSIS RESPONSIONUM AD DIFFICULTATES.

PRIMO, Ultro concedimus unicam dari supremam substantiam, sed plures sunt creatæ.

Secundo, Tametsi substantia sit per se subsistens, non sequitur eam ab alia substantia infinita non dependere, sed solum ab accidentibus quæ ipsi inhærent.

Tertio, Substantia etiam creata metaphysice sumpta potest dici improducibilis, nusquam vero physice & in concreto seu in individuo spectata. Primo modo importat tantummodo enuntiationis veritatem, ut in ista propositione, Homo est animal rationale; quæ quidem veritas eatenus dicitur æterna, quatenus ab æterno vera est hæc enuntiatio, Homo est animal rationale: at vero in secundo sensu dicit rem a parte rei & in se existentem, quod certe nullum individuum habet ab æternitate, sed tantummodo in tempore: & hoc a Deo optimo maximo.

Quarto, Incassum Manichæi adversus legem veterem debacchantur; est enim bona, immo & sancta, quippe quæ Deum ipsum habeat auctorem; præcepta contineat optima, unde imperfecta solum relative ad novam perfectiorem dicitur.

Quinto, Cæcutit utique Gentilis, dum Imperii Romani & clades, & subversionem non abominationibus Paganorum, sed Christianis tribuunt: nam isti & jejunio aridi, inquit Tertullianus, & morum puritate justi, & pietate erga Deum conspicui, tanquam multitudo sapientum sancti sunt sanitas orbis terrarum.

SE-

SECTIO TERTIA.

Convellitur Systema materiæ subtilioris, quam Pythagorici quintam vocant essentiam, cui inest potentia cuncta faciendi; & quam Indiarum Gentes maxime Sinarum quidam litterati bonitatem essentialem, gallice (le Lis) *appellant.*

DIXIMUS de materia concreta motu atomorum animata ad omnia tum facienda, tum componenda, ut volunt Epicurus & Spinosa: ostendimus inanem prorsus esse, & ad mundum faciendum penitus inertem: diximus etiam Pythagoram in hac materia alteram subtilissimam distinxisse, quam nuncupare voluit quintam essentiam, seu materiæ virtutem qua cuncta producantur, itaut sit quid a materia concreta distinctum, quamvis materiæ ab æterno præexistenti coæva. Hanc materiam Epicurus contendit esse quasi imperceptibilem & indivisibilem; unde impræsentiarum sermo est de illa subtilissima materia in se spectata; & quæritur quid sit? & quid possit? ut hujus momenti resolutione, quisquis habeat illud quod clare & sine replica confundat omnis generis Atheos, utinam & convertat. Denique notavimus supra, libros Pythagoræ asportatos fuisse ad Ægyptios, ad Persas, ad Chaldæos & Indos, & multum probabiliter ad Sinas. Fertur apud istos quosdam profiteri religionem Mahumeticam, & agnoscere Deum: Quosdam & ferme omnes Idololatriæ inhærere: permultos vero esse Atheos, ut referunt relationes sapientissimorum virorum, qui in iis vastissimis regionibus, relicta patria, sicut decet viros Sanctos & Apostolicos, Evangelium prædicarunt. Non semel audivimus a reverendis Patribus Societatis Jesu, plurimos esse in Sinarum Provinciis Atheos, quod & in eorum scriptis iterum atque iterum legimus. Similia audivimus ab aliis omni exceptione majoribus; ergo Systema Sinarum qui ex parte adhærent Pythagoræ, illud esse sic referunt qui & in libris litteratorum Sinensium legerunt, & a Mandarinis audierunt.

Primo, Sinensis essentias rerum dicunt æternas, & a quocumque independentes; quas & explicant propositionibus æternæ veritatis, quales sunt istæ: duo & duo sunt quatuor: colendi sunt parentes: homo est animal rationale, & similes. Veritas, inquiunt, ejusmodi propositionum est realis, & quidem independenter ab intellectu: nam etiamsi nullus de his cogitaret, verum esset semper dicere: duo & duo sunt quatuor, & homo est animal rationale. Porro vocant veritatem essentiæ & propositionis bonitatem essentialem: alii quintam essentiam: alii materiam subtiliorem, immo subtilissimam a qua omnia, ipsa vero a nullo.

Secundo, Epicurei volunt ex motu illius materiæ infinitas advenire modificationes quibus omnia formantur; Indiarum vero gentes, saltem inter istos Paganos subtiliores, dicunt istam bonitatem neque esse materiam, neque tamen unquam a materia separari, sed simul cum materia cuncta producere, & esse in motu perpetuo: hinc istum mundum incepisse concedunt, sed alterum fuisse priorem, sicut & post istum finitum, futurum esse posteriorem, & sic infinitum tum a parte ante, tum a parte post reponunt, ita ut bonitas essentialis sit semper in aliquo actu; & ideo omnipotentiam, justitiam & cætera Dei Attributa illi inesse non diffitentur. Modo etiam dicunt materiam esse ab æterno, & juxta ejus diversas modificationes diversa entia coalescere, animam rationalem in morte quidem perire, non tamen quoad omnia; quia contendunt abire in subtiliorem materiam. Non agnoscunt spiritus.

Tertio, Bonitatem essentialem dicunt non quidem per se subsistere, sed esse subsistendi rationem: non esse intelligentem per se, sed ratiocinandi principium; non esse regulam morum, sed in se habere gubernandi normam.

Quarto, Concreta idem esse cum abstractis, etiam in supremo Numine invincibiliter & mordicus negant. Quamobrem nolunt supremum Numen esse sapientiam, bonitatem: sed habere bonitatem, seu potius esse rationem cur res sint bonæ, sapientes, &c.

Quinto, Sanctitatem duplicem distinguunt; alteram interiorem eamque naturalem; alteram vero exteriorem, & quæ actus humanos componit, puta Regis comparative ad subditos: patris relative ad filios: Domini respectu servorum, & amici ad amicum reciproce. Primam constituunt in habituali unione cum bonitate essentiali, seu potius adhæsione, ita ut anima ad illam semper attenta, cum ea sit veluti conglutinata: quæque sanctitas bonis

bonis operibus accrescit, Alteram vero in in attentione bonitatis essentialis cum ordine ad res externas; cui si debite illi inhæreant, recte vivunt & sunt.

Sexto, Observandum est illud Systema collimare in Systema Epicuri in multis, & in pluribus etiam discrepare. Convenit in eo quod materiam semper & ab æterno in motu constituant Sinenses; quod ex motu materiæ, seu ex bonitate essentiali quam spiritum mundi agnoscunt, cuncta coalescant: quod bonitas illa essentialis sit materialis quidem, sed neque ipsa materia, neque forma, aliudve per quod ens determinatur. Discrepat vero in eo quod mundum hunc in tempore reponant, & eidem præscribant finem; affingunt tamen ei æternitatem, non quidem permanentem, verum potius fluentem & successivam multiplicatione tum mundi, tum rerum quæ mundum componunt, & constituunt.

Septimo, Ex his omnibus resultat Atheos esse in multiplici differentia. Quidam sunt intellectu Athei, illi scilicet qui negant Deum esse: quidam corde, qui solum passione victi, reclamante conscientia dicunt insipientes in corde suo: Non est Deus. Quidam partim mente, partim corde qui admittunt & agnoscunt bonitatem quidem essentialem, tanquam bonorum omnium principium; sed & materia circumscriptam, & a materia dependentem. Cui etiam bonitati tribuunt omnia Dei Attributa, sed per dependentiam; ita tamen ut a cæteris abhorreant Atheis, non enim cuncta ex atomis stupidis coalescere credunt; sed ex bonitate essentiali. Isti utique cum Atheis quodammodo annumerantur, vel qui negant providentiam, vel qui Idola sequuntur, & credunt Deum favere eorum superstitionibus.

Nullam hic movemus quæstionem, an isti Indi agnoscant vere Deum Creatorem mundi, agnoscendo bonitatem essentialem, vel non? An Regis & Imperatoris sicut & regni Procerum religio sita sit in agnitione unius Dei, ut quidam viri docti scripserunt? Certum est inter eos alios agnoscere Deum, alios etiam esse Christianos, alios Mahumetanos, multo plures Idololatras, & non paucos Atheos. Agimus dumtaxat de his qui Systemate suo non aliud agnoscunt Numen quam bonitatem essentialem circumscriptam & a materia dependentem. Quod quidem systema coincidere in systema Epicuri videtur, vel dicere etiam idem, nisi loco quintæ essentiæ Pythagoricæ, vel materiæ subtilioris Epicuri substituant bonitatem quam vocant essentialem, & cum materia cuncta facientem & producentem; quam quidem opinionem pertractare juvat pro quæstionis de immortalitate animæ & existentia Dei complemento; nam istud systema impugnat utrumque, cum & bonitatem essentialem non divinam, sed confictam & materialem, animam vero rationalem mortalem esse contendant Sinenses.

Systema istud quocumque modo sumatur sive pro atomis subtilissimis Epicuri, sive pro quinta essentia Pythagoræ, sive pro bonitate essentiali quam Sinarum Athei vocant bonitatem essentialem a materia dependentem, & gallice *le Lis*, refutatum manet ex his quæ jam diximus, tum contra atomos, tum contra Spinosam: Enimvero nomine tenus & terminis videtur discrepare ab aliis systematibus, maxime cum bonitatem essentialem omnia cum materia facere præscribat: cum Attributa Dei tribuat illi bonitati materia circumscriptæ sicut Spinosa, cum sicut iste materiæ omnis agglomerationem vocet Deum, ita & Sinarum Doctores bonitatem materia coacervatam Numen appellent; igitur eædem redeunt probationes contra istud systema quas attulimus contra Epicurum. Quia tamen ex modo procedendi apparet aliqua diversitas, quam nonnulli omni exceptione majores existimant non esse mediocrem, ad faciendum satis omnibus; & ne remaneat ullus tum circa existentiam Dei, tum circa immortalitatem animæ rationalis scrupulus, systema istud postremum de subtiliori materia secundum Pythagoram; de bonitate vero essentiali in materia immersa secundum Indos, refellimus, & quidem triplici medio. Primo quidem generalibus rationibus quibus constat nihil materiale habere efficaciam sufficientem, tum ad mundum condendum, tum ad beatificandos homines. 2. Specialibus argumentis quibus probabitur Indiarum Doctores sibi non constare, 3. Demonstrando solum Deum esse bonitatem essentialem, animam vero rationalem & spiritualem & immortalem.

Cæterum, Sinarum systema de bonitate essentiali quale retulimus pro certissima Mandarinorum sententia ad vitandum Historiagrophorum congressum & lites non abso-

absolute damus, maxime cum hoc, aut parum, aut nihil prorsus conferat ad præsentem quæstionem: sed supposito quod sit tale quale & audivimus a viris cordatis & delineavimus; illud ipsum ad stabiliendam Dei existentiam totis viribus refellere, subvertere & convellere necesse est. Unde sit

CONCLUSIO.

Materia subtilior quam alii quintam essentiam, alii bonitatem essentialem, a materia sensibili & crassa distinctam & imperceptibilem vocant, non est mundi creatrix, non sanctitatis & beatitudinis hominum principium & causa.

PRIMUM ARGUMENTUM.

Tanta efficacia non convenit materiæ etiam subtilissimæ & omni quod est immersum in materia, & ab ea dependens.

Primo, Illud nequit esse rerum principium quod est in potentia ad actum: atqui bonitas illa essentialis est in potentia ad actum: igitur nequit esse rerum principium. Major patet; quod enim est in potentia, neque est semper in actu, neque seipsum potest reducere ad actum; si quidem debet reduci ad actum per id quod est semper in actu. Probatur igitur minor in qua est difficultas: quinta illa essentia, seu bonitas essentialis in sensu Sinarum Doctorum, non semper operatur, sed transit a non operari ad operandum, puta quando producitur arbor. 2. Ipse homo, *v. g.* non semper utique operatur: igitur nec bonitas essentialis, si quidem est materia homini incorporata: igitur sicut ipse homo transit a non operari ad operandum, transit & bonitas essentialis; & vero non operatur in homine, nisi & ipse agat, nisi materia humana operetur. Igitur bonitas essentialis Sinica non est primum rerum principium; nec dicant bonitatem operari semper, si non in uno individuo, in altero agere: quia eo ipso quo est bonitas prima & plena, etiam in quolibet individuo, semper debet actu operari, alias non erit bonitas essentialis, sed solum participata & creata.

Secundo, Quod est a materia dependens tum in esse, tum in operari, non potest esse primum rerum principium: cuncta si quidem a prima causa moventur & dependent, ipsa vero a nullo dependet, sed bonitas seu quinta essentia, dependet a materia; & ita quidem, ut sine materia non habeat aut esse, aut operari, immo iners manet, & nihil est: igitur non est rerum omnium principium.

Tertio, Quod clauditur terminis, non est prima omnium creaturarum causa, enimvero causa prima debet esse universalis, & ad omnia sese extendere debet: atqui quinta essentia Pythagorica & bonitas essentialis Indiæ, clauditur terminis, siquidem immersa est in materia: igitur non est causa prima creaturarum. Nec mirum, quod clauditur terminis est alteri incommunicabile, cum igitur illa bonitas circumscribatur ab uno individuo, nequit alteri inesse; quis enim dicet animam unam in corpore Petri conclusam posse aliud simul informare corpus?

Quarto, Abstractum ad materiam ordinatum non est causa rerum, sed accidens: *v. g.* Bonitas in homine non est causa rerum, bene vero accidentalis perfectio quæ ipsa producitur: sed bonitas essentialis a materia dependens est & abstracta, quinimmo & accidens accipiens esse, non dans; accidens inhærens, neque operans per se, sed solum per subjectum; igitur bonitas essentialis non est causa rerum, sed ipsa potius causatur.

Quinto, Bonitas essentialis non potest cuncta creare & producere, nisi sit ens omnibus refertum perfectionibus, debet enim esse summum bonum, & per omnia sese diffundere; atqui neque quinta essentia Pythagoræ, neque bonitas essentialis Sinarum est ens plenum & perfectissimum; igitur nec causa prima & rerum omnium creatrix: probatur minor. Illa bonitas secundum systema allatum, est a materia dependens, clauditur terminis & circumscribitur: igitur non est ens perfectissimum bonitas essentialis Sinica; non enim est in infinitum sui diffusiva. 1. Quia quod clauditur terminis, ad unum terminatur & limitatur. 2. Nequidem extra se potest sese diffundere, alias jam illud bonum non foret circumscriptum & singulare, sed universale. 3. Illa bonitas quæ supponitur se diffundere per omnia, vel est eadem quæ communicatur multis, vel diversa: si eadem; jam quodlibet ens est creatum simul & increatum: creatum, quia producitur: increatum vero, quia est tota bonitas essentialis, quæ est tota ubique & in quolibet, namque secundum se est indivisibi-

visibilis : si dicas bonitatem esse diversam in diversis, jam est creata; quia diversa, jam non est bonitas essentialis; quia limitata, est divisa, essentialis vero illimitata & indivisa manet.

SECUNDUM ARGUMENTUM.

Systema prædictum implicat contradictionem.

PRIMO, Illud implicat contradictionem quod admittit bonitatem essentialem, & non essentialem : bonitatem causam rerum, & non causam : bonitatem realem, & non realem : atqui sic se habet systema allatum; igitur implicat contradictionem. Probatur minor quoad singulas partes. 1. Bonitas illa supponitur esse essentialis, & tamen non est; quia nec est prima, cum sit dependens; omne enim quod dependet, causam seipso priorem habet, alias non dependeret. 2. Vocatur principium omnium rerum, & tamen non est; quia non est universalis secundum se, quandoquidem non subsistit sine materia, immo ipsa materia circumscribitur & limitatur; nec est ullum instans in quo non sit concreta & singularis, seu individuata. 3. Dicitur bonitas realis, & est bonitas mere metaphysica & rationis; quippe quæ sit solum bonitas essentiæ metaphysicæ, quam vocant Philosophi bonitatem propositionis; *v. g.* Duo & duo sunt quatuor : homo est animal rationale, quæ quidem propositiones dicuntur æternæ veritatis, quod potest intelligi dupliciter. 1. Per ordinem ad Deum, in quo omnia vivunt, quatenus rerum omnium habet ideas, quæ sunt ipsa essentia divina, quam Deus cognoscit ab æterno esse infinitis modis ad extra participabilem. 2. Relative ad nos, in quantum concipimus mirabilem Dei essentiam tali vel tali modo participabilem. Prima bonitas est essentialis, & realis, nam est ipsa essentia divina ut participabilis, quæque de facto est participabilis independenter a conceptibus nostris. Secunda vero bonitas, est bonitas propositionis & rationis, quam intellectus noster concipit cum fundamento in re, scilicet in essentia divina ut participari potest a creaturis.

Verum res non sic se habet in systemate prædicto. 1. Supponunt prædicti Philosophi bonitatem essentialem esse a materia inseparabilem : igitur non est realis nisi in concretione & in individuis : igitur secundum se est ens rationis; & sic penitus ruit systema Sinarum. Jam vero cum bonitatem faciant a materia dependentem & quidem essentialiter, nulla sunt principia, & nullæ propositiones æternæ veritatis; namque secundum modificationes materiæ, sequuntur essentiæ : materia autem diversas accipit modificationes : unde si vel atomi, vel materia subtilis, vel quinta essentia seu etiam bonitas essentialis supposititia motu suo partes in contrarium agat; jam duo & duo non erunt quatuor : homo non erit animal rationale; quia motus qui est essentialis materiæ, diversimode se habet, adeoque mutat essentias, quandoquidem ipse mutatur essentialiter. Denique supposito quod omnes & homines, & Angeli cessarent esse; hoc enim fieri potest, ita-ut remanerent in mundo creaturæ dumtaxat insensibiles; nulla tunc foret bonitas essentialis, quia nullus foret intellectus qui faceret propositiones æternæ veritatis. Si respondeant illi Philosophi, esset nihilominus bonitas, etiamsi omnes creaturæ annihilarentur : esto, sed jam agnoscant Deum qui est ens a se & independens.

Secundo, Dicitur de illa bonitate essentiali ab ipsa mundum fuisse in tempore productum, sed ante & alterum, & post istum alterum usque in infinitum a parte ante fuisse. Item, mundum istum finem habiturum esse; verum bonitatem alium postea producturam esse, & post istum adhuc alterum usque in infinitum a parte post : sed hoc manifeste implicat : igitur non potest admitti ejusmodi systema. Probatur minor. 1. Sequitur materiam esse ab æterno, quod fieri non potest, ut supra probavimus contra Hermogenem. Dico ex hoc principio sequi materiam esse ab æterno; quandoquidem supponunt Sinenses bonitatem essentialem ab æterno, & hoc dependenter a materia. 2. Si dicant materiam deficere, deficiente mundo jam etiam deficiet bonitas essentialis; quia secundum ipsos, non potest sine materia subsistere. 3. Bonitas essentialis juncta cum materia facit concretum, sed omne concretum perit pereunte materia; alias mundus semper perseveraret : perit igitur & bonitas. Præterea si bonitas essentialis remanet sine materia, & independenter ab ea subsistit

stit tanquam ens a se, & actus purus, jam est ipse Deus. 4. Sequitur ex eodem principio bonitatem essentialem esse semper in actu: igitur debet esse a materia independens & supra materiam; & est Deus creator qui omnia quæcumque voluit fecit. Enimvero materia non potest esse semper in actu; tum quia est de se indifferens; tum quia est in potentia ad novas de die in diem formas recipiendas; tum quia pereunte mundo, omnis materia concreta peribit: unde si admittatur materia imperceptibilis in qua subjectetur bonitas essentialis; jam materia ista incipit habere quod non habebat, & immutare statum, quia de materia sensibili fit materia imperceptibilis: concreta vero quæ periit, reproducitur & accipit esse; neutra igitur est semper in actu, adeoque neutra Deus. 5. Illa ipsa essentialis bonitas mutatur, nam novas accipit materias quibus incorporatur: rursus amittit istas & alias recipit; igitur eatenus est in potentia, quatenus recipit quod non habebat.

Tertio. Non datur processus in infinitum neque a parte ante, neque a parte post. A parte quidem ante; quia quo magis numeratur per detractionem multitudo, eo citius pervenitur ad unitatem: detrahe centum ex duobus hominum millibus, jam sunt solum 1900. homines. Si detrahis mille, supersunt 1000. & sic ad primum pervenitur & quidem necessario; namque si homo generat hominem, generans debuit ab alio produci: igitur & illa bonitas essentialis, quandoquidem nunquam est a parte rei, nisi in materia concreta; materia autem concreta est singularis & habet esse ab alio: igitur & bonitas essentialis, quæ quidem sequi debet sortem materiæ in qua immergitur: sicut forma seu anima leonis, quia dependet a materia, perit pereunte composito ex materia concreta: neque datur processus in infinitum a posteriori; ultro enim fatentur Magistri, defendentes bonitatem essentialem, mundum dissolvendum esse, & cuncta finem acceptura esse. Præterea bonitas illa semper est concreta & in materia immersa, igitur singularis & finita: si finita, non potest producere in infinitum novos mundos; quia nulla causa operari potest ultra conatum & virtutem suam. Jam vero si sit causa universalis, debet esse illimitata & supra terminos rerum, quarum est causa. Mare *v. g.* est causa fluminum, sed profecto non clauditur terminis fluminum; sed est quid eis superius & in aqua & in extensione; si dicant bonitatem essentialem subsistere secundum se in materia distincta a singularibus & concretione: jam igitur erit independens a materia concreta: si independens a materia concreta, profecto ab omni; nam nulla est materia a parte rei, nisi sit concreta, nisi sit actuata per illam bonitatem essentialem; & sic ruit totum systema.

Quarto, Argumentum jam prælibatum iterum redit pro conclusione confirmanda. Bonitas essentialis vel est penitus eadem ut concreta, vel diversa. Si eadem, haud dubium est, non esse principium rerum, quia ex omni parte dependens apparet: quod autem est dependens, recipit ab alio, alias non foret dependens. Si diversa, talis est vel accidentaliter, vel substantialiter: si accidentaliter, non est causa rerum; quis enim sanæ mentis dicet, accidens minimum ens atque debile, utpote inhærens, cuncta producere, etiam substantiam, & concreta? si substantia; igitur non dependet a materia, sed est ens per se subsistens: quinimmo ens a se, & consequenter Deus.

Quinto, Bonitas illa non solum est circumscripta & in materia immersa, verum etiam corruptibilis: sed implicat rerum principium esse corruptibile, quod enim est corruptibile, deficit: si bonitas essentialis deficit & perit pereunte individuo; ubi est quando *v. g.* moritur homo? si nullibi, ergo est Deus qualem intelligimus. Si desinit & perit, igitur bonitas essentialis non est: si transit ad aliud, igitur in instanti quo transit, non est in subjecto: si est per se subsistens & a se, est a materia independens; igitur est Deus.

TERTIUM ARGUMENTUM.

Bonitas essentialis non est ratio subsistendi & gubernandi, ut explicant Indi.

SINARUM Doctores multa delineant in suo systemate quæ non probant: dicunt ergo & docent bonitatem essentialem esse rationem subsistendi, ratiocinandi & gubernandi. Sed allucinantur, nedum est hæc omnia, sed implicat contradictionem esse, & probatur quoad primum.

Primo, Volunt Indi bonitatem essentialem esse causam subsistendi, sed non per se subsistere: atqui hoc implicat contradictionem, & probatur. Vel ista bonitas in concretione subsistens habet subsistere a materia, vel a se, vel a concreto. Non primum, quia ex eis materia non subsistit, sed hoc habet a bonitate essentiali: non habet utique a seipsa, quia supponunt non subsistere per se: sed nec a concreto, cum concretum nihil aliud sit quam bonitas essentialis & materia. Superest igitur concretum, quod est ens per se subsistens *v. g.* terra, habere esse per se subsistens a bonitate essentiali, quæ quidem est per se subsistens extra concretum & materiam, quæ est a se & actus purus, neque circumscriptus, neque corruptibilis & defectibilis, & est Deus optimus maximus.

Secundo, Volunt Indi bonitatem essentialem esse rationem intelligendi, sed non intelligere: atqui hoc implicat contradictionem propter rationem mox allatam: a quo enim erit intellectus, cum nec a bonitate essentiali emanabit, nec a materia? neutra enim ipsis testibus habet intelligentiam: nec a concreto, cum ipsum non habeat intelligendi vim, aut a bonitate essentiali, aut a materia. Superest igitur, cum non detur effectus sine causa, concretum habere intelligentiam a causa, quæ sit supra bonitatem essentialem circumscriptam & supra materiam, quæque sit ipsa veritas & intelligentia, & est Deus; & sic Mandarini litterati systemate suo quasi manu ducunt nos (quamvis forsan sine intentione) ad cognitionem unius Dei; quandoquidem eo ipso quo ponunt bonitatem essentialem concretam quæ non sit actus purus & ens actu per se aut a se subsistens, non recedunt a creatura, & tenentur agnoscere Creatorem; posito enim eorum principio, debent agnoscere aliam bonitatem essentialem supra creatam, bonitatem quæ sit ipsa veritas. Rursus ergone qui omnia etiam disparata ordinat ad finem, non erit sapiens? ergone qui intellectum dat parvulis, erit stupidus? ergone lumen indeficiens secundum se, tenebris coopertum erit? Revera quidem, nam si bonitas essentialis suprema non est per se subsistens & per se intelligens, secundum se sumpta, infirma est; quid dico? infirma, prorsus stolida & cæca. Rursus hæc opinio assimilatur opinioni Epicureorum, qui perceptiones quidem objectorum admittunt, sed non percipiendi facultatem. Ita quoque ratiocinantur Sinenses: sed contra, si non detur intelligendi & percipiendi facultas, lapis æque ac animal potest videre: pecora campi possunt intelligere sicut homines; quia in systemate Sinarum neque ad intelligendum, neque ad percipiendum requiritur facultas. Cæcus poterit eadem ratione videre: si dicant deficere in eo organum: ergo datur præter objecti perceptionem, percipiendi facultas. Præterea homo mortuus deberet percipere objecta, quatenus adhuc remanet in ipso organum, immo & bonitas essentialis quæ in corporis materia, & in ipso corpore perseverat. Quod tamen nullus sanæ mentis admittet: igitur Indi non sibi constant in suo systemate. Sed agnoscant quod quærunt, nempe Deum: non eum faciant materialem, non corruptibilem, non limitatum, sed confiteantur immensum, incircumscriptum: abnuant contradictionem. Volunt bonitatem supremam, volunt essentialem, volunt cunctorum Dominam: desinant ergo eam concludere in materia; circumscribere terminis corporis; desinant corruptibilem, cæcam & stupidam prædicare.

Tertio, Contendunt Sinenses bonitatem essentialem esse vivendi & gubernandi normam, sed ipsam neque prudentiam esse, neque sapientiam, neque sanctitatem. Redit idem argumentum contra eos. Vel igitur nullus est sapiens, nullus providus, nullus sanctus; si ens supremum non est sapientia, providentia, sanctitas; quia si qui sint providi & sancti, non habent in systemate Indorum, providentiam & sanctitatem a bonitate essentiali secundum se spectata: nam secundum eos, neque est providentia, neque sanctitas: non a materia; namque ex eis ipsa totum habet ab alio: non a bonitate juncta materiæ, gratis enim hoc dicitur; cum bonitas essentialis non possit dare providentiam & sanctitatem materiæ & concreto quam non habet. Et tamen constat esse providentiam, constat quosdam homines ordinate & honeste vivere. Igitur necessario agnoscenda est bonitas divina a materia independens, e cujus sinu cuncta bona procedant.

Confirmatur: Indi dicunt bonitatem essentialem esse rationem subsistendi, intel-

telligendi, gubernandi: sed neque subsistere, neque intelligere, neque gubernare: quia subsistentiam, intelligentiam, gubernationem credunt accidentia, quæ quidem in supremo Numine admitti non debent: Et vero abstracta ubique distinguunt a concretis; hinc bonitatem distinguunt ab eo qui bonus est, non enim est bonitas; nam cum aliquis dicitur bonus, per hoc intelligitur homo habens bonitatem, & perfectionem accidentalem: atqui in supremo Numine & in prima causa non reperiuntur ejusmodi perfectiones limitatæ. Igitur ruit fundamentum Indorum: probatur multipliciter 1. Bonitas essentialis vel est accidens vel substantia: si accidens, non est ratio & causa rerum: namque accidens sequitur ad substantiam, illam supponit, ipsi inhæret tanquam infirmum ens & debilissimum; unde non est ejus causa & principium. Si vero substantia, igitur ens per se subsistens est a materia independens, adeoque Deus. 2. Verum est concreta & abstracta distingui in creatis, & unum non esse aliud; sed judicium profecto diversum esse debet de Ente supremo, cui plura debemus tribuere quam possumus intelligere: sin minus, erit creatura sicut nos; unde ejus plenitudo, quam ipsi Sinenses litterati tenentur admittere, arguit ipsius ineffabilitatem & incomprehensibilitatem: ineffabilitas vero & incomprehensibilitas denotant Deum omnia habere, quinimmo omnia esse. Ergo habet prudentiam & est prudentia: habet sapientiam & est sapientia. Cæcutit igitur ratio humana in his, & in statera dolosa ponderat divinitatem, dum ponderat judicando sicut de creaturis, quæ nec sunt esse, nec vivere, sed habent esse, vivere: habent sapientiam, & non sunt sapientia.

Eja igitur age, & cogita Deum sapientem, veracem, providentem: quinimmo cogita ipsam esse sapientiam, ipsam veritatem, ipsam providentiam, quia est omnibus refertum perfectionibus: si autem non foret, *v. g.* Sapientia, esset in potentia ad sapientiam, ad justitiam, unde non esset Deus, quia non esset actus purus & ens perfectissimum. D. Bernardus, serm. 80. pag. 810. in Cantica mirum in modum hæc explicat: „ Nulla, inquit, forma est id, cujus est „ forma: Est autem magnitudo forma a„ nimæ: nec enim ideo non forma, „ quia inseparabilis est illi. Hoc siquidem „ sunt substantiales differentiæ omnes; „ hoc non modo proprie propria, sed „ & propria quædam, hoc etiam aliæ „ innumerabiles formæ. Non igitur sua „ magnitudo anima, non magis quam „ sua nigredo corvus, quam suus can„ dor nix; quam sua risibilitas seu ra„ tionalitas homo. Cum tamen nec cor„ vum sine nigredine, nec sine candore „ nivem, nec hominem qui non risibi„ lis sit & rationalis nunquam reperies, „ Ita & anima & animæ magnitudo, „ etsi inseparabiles, diversæ tamen ab „ invicem sunt. Quomodo non diver„ sæ, cum hæc in subjecto, illa subje„ ctum & substantia sit? Sola summa & „ increata natura, quæ est Trinitas Deus „ hanc sibi vindicat meram singularem„ que suæ essentiæ simplicitatem, ut non „ aliud & aliud, non alibi quoque & „ alibi, sed ne modo quidem & modo „ inveniatur in ea. Nempe in semet „ manens quod habet, est: & quod est, „ semper & uno modo est. In ea & mul„ ta unum, & diversa in idem redi„ guntur, ut nec numerositate rerum su„ mat pluralitatem, nec alterationem de „ varietate sentiat. Loca omnia conti„ net, & quæque suis ordinat locis, nus„ quam contenta locorum. Tempora sub „ ea transeunt, non ei; futura non ex„ pectat, præterita non recogitat, præ„ sentia non experitur . . . . si Deus non „ est, quid est? Aut enim Deus est, aut „ aliquid quod non est Deus, aut nihil. „ Equidem non das Deum esse, sed ne „ nihilum quidem, ut opinor dabis quam „ usque adeo necessariam Deo esse fate„ ris, ut non modo absque ea Deus es„ se non possit, sed ea sit. Quod si ali„ quid est quod non est Deus, aut mi„ nor erit Deo, aut major, aut par: at „ quomodo minor, qua Deus est? Re„ stat ut aut majorem fatearis aut pa„ rem; sed si major, ipsa est summum „ bonum, non Deus. Si par, duo sunt „ summa bona, non unum . . . . Jam de „ magnitudine, bonitate, justitia, sapien„ tiaque, idem per omnia quod de divi„ nitate sentimus: unum in Deo sunt, & „ cum Deo. Nec enim aliunde bonus quam „ unde magnus: nec aliunde justus aut sa„ piens, quam unde magnus & bonus: „ nec aliunde denique simul hæc omnia „ est, quam unde Deus; & hoc quoque „ non nisi seipso. „

Audiant Sinenses Dionysium quondam

Philosophum & percelebrem Theologum. Concedit quidem Deum non esse sapientiam qualem scilicet concipimus & imaginamur, non bonitatem, non misericordiam, sed multo plura & his omnibus supereminere: Et vero Deus sapientia nostris finitis conclusa conceptionibus doctior est, omni bonitate melior, ipsa mansuetior misericordia, omnes quippe perfectiones creatas in immensum excedit. Ergo bonitas est Deus, sed infinita: sapientia, sed ineffabilis: misericordia, sed cogitatu incomprehensibilis. Bene igitur Angelus Scholæ pronuntiat abstracta & concreta in Deo idem esse: Et vero, si bonitas non foret Deus, nec utique Deus supremum foret Numen, aliqua careret perfectione; quinimmo, modo sapientiam, modo bonitatem, aliamve virtutem a materia emendicaret, & opus haberet, eo prope modo quo bonitas essentialis Sinica eadem emendicare tenetur; quippe quæ a materia & in esse & in operari hic & nunc dependeat.

Rursus dictum est neminem dare quod non habet. Quis diceret, cogitaretve Indiarum Doctores istud negare principium ab omnibus Nationibus, non dicam receptum, sed datum? At faciendum est satis & respondendum his qui dicunt causas universales producere effectus, quos in se non præcontinent. Sol & arbor, inquiunt, generant arborem; quis tamen affirmabit solem esse arborem? Causæ quidem particulares præcontinent effectus, sic equus producens equum, est ipse equus, & consequenter virtualiter præcontinent equum: sed non sic de causis æquivocis & analogis. Quis ergo (inquiunt) negare potest bonitatem essentialem producere rationem subsistendi, intelligendi & gubernandi, licet ipsa nec sit subsistens, nec regens & gubernans?

Verum facilis est ad hanc objectionem responsio; quamvis enim causæ universales quandoque non præcontineant effectum formaliter, præcontinent tamen eminenter, idest, præcontinent modo superiori & semotis omnibus imperfectionibus; ergo duplicis generis perfectiones distinguendæ sunt; quædam dicuntur perfectiones simpliciter simplices, & nullis admixtæ imperfectionibus, qualis est sapientia, bonitas; & hæ tribuuntur supremo Numini formaliter, ipsarum donatur nominibus, easque præcontinet formaliter, ita tamen ut non sint in ipso accidentia, sic bonitas est Deus: nam eo ipso quo illa est divina & supremi Numinis sapientia, est ipsemet Deus, alias Deo non conveniret, quia neque divina foret, neque infinita. Aliæ sunt perfectiones quæ dicuntur simpliciter simplices secundum quid, v. g. ratio; & hæc non est in Deo formaliter, quia involvit in suo primario conceptu imperfectionem; importat enim discursum, sed est in Deo eminenter. Deus videt omnia in se & in causis, & hoc sine discursu; ergone non est sciens? quinimmo omnia novit, etiam antequam fiant. Ad exempla descendamus: Ignis non est calidus dumtaxat ut lignum calefactum; sed magis: sol non est lucidus ut luna; sed multo lucidior: Homo non discurrit ut canis persequens prædam, sed eminentius; nam & confert media cum fine. Igitur causæ universales & superiores præcontinent eminenter effectus; idest faciunt quidquid operantur causæ particulares, & multo plura. Ignis non est, ut ita dicam, solum calidus, verum veluti ipse calor, sol veluti ipsum lumen: igitur præcontinent effectus, sed eminenter: nam ut diserte discurrit Dionysius, quæ sunt dispersa in inferioribus, adunata sunt in superioribus. Igitur Deus, supremum Numen, non solum est sapiens & habet sapientiam, sed est ipsa sapientia: non solum est bonus & habet bonitatem, sed est ipsa bonitas.

QUARTUM ARGUMENTUM.

Bonitas essentialis immersa in materia non est sanctitatis principium & ultimus finis beatificans.

PRIMO, Quod imperfectum est, non est sanctitatis principium & origo, nam per sanctitatem intelligimus perfectionem omnibus numeris absolutam: atqui bonitas essentialis conjuncta materiæ est imperfecta: cum & a materia dependeat, & materiæ inclinationes habeat, & est corruptibilis, & finita saltem in concreto; nam sequitur conditiones materiæ quæ est corruptibilis & circumscripta: igitur non est sanctitatis principium.

Secundo, Homines esse sanctos, est esse supra terram, & supra passiones elevatos: atqui non sunt tales a bonitate essentiali; licet enim sit homini coæva secundum Sinenses Doctores, & a conceptione ipsi inhærens, attamen pronus est ho-

homo ab adolescentia in malum: ignorantia est intellectu, malitia in voluntate, concupiscentia in appetitu concupiscibili: porro si bonitas essentialis foret innata, si & naturalis esset sanctitas, homo ex nativitate non foret pronus in malum: caro non concupisceret adversus spiritum, saltem in iis adolescentibus qui nondum propria voluntate peccaverunt.

Tertio, Bonitas essentialis vel est regula necessaria, vel libera: si necessaria & ex impetu, igitur est serva: quia homini ut carceri alligatur. Si inquam regula necessaria, nullus homo peccare debet, sed ex necessitate est sanctus propter bonitatem essentialem sibi ipsi coævam, immo bonis insudare operibus non opus est: nec mirum, velit, nolit, bonitas essentialis omnium & singularum actionum erit nedum generale, sed & speciale principium. Quid plura adjiciam? & peccata, & vitia aliique plurimi defectus quibus homo & ex infirmitate, & etiam ex malitia subjicitur, in bonitatem sibi innatam refundi debent. Jam vero si dicant Doctores Sinenses bonitatem essentialem præsentem quidem esse singulis hominibus, sed libere & quia vult: dico magnum esse pro ea supplicium & tormentum concludi ut servam & ancillam veluti in carcere in homine, qui illam, ut ita dicam, peccando in faciem cædit, sed libere adesse non potest, quia dependet a materia: igitur nulla in homine libertas, nulla vitæ cura & sollicitudo, nullæ quoque deberent esse infirmitates: dices-ne bonitatem essentialem eas in vindictam permittere, sed peccavit-ne cæcus a nativitate, ut foret cæcus? Præterea actiones sunt suppositorum: si bonitas essentialis facit omnia concreta, debet quoque impedire omnes defectus; immo & peccata, alias erit causa criminum: sed hoc est absurdum pro bonitate essentiali, ergo, &c.

Quarto; Sanctitas consistit in mortificatione passionum, sita potissimum est in elevatione mentis ad cœlum. Sed eo ipso quo bonitas essentialis est in materia, omnia sapiunt terram, nec cœlum aut quidquam simile respicere potest homo, quia totus & radicaliter materialis esset: igitur illa bonitas sanctitatem non parit.

Quinto, Neque bonitas illa essentialis est norma vivendi. 1. Quia inclinationes solum dat terrenas, utpote ipsa materialis & terrena, saltem est immersa in materia a qua dependet; homo tamen ad alia longe sublimiora tendit.

2. Sanctitas non potest esse naturalis, tum quia sanctitas respicit supremum Numen omnem naturæ ordinem transcendens, tum quia homo est corruptus, & nisi a superiori virtute adjuvetur, proprio & innato pondere vergit ad malum, unde Apost. dicit Eph. 23. *Eramus natura filii iræ*.

3. Homo opus habet religione elevata: ratio est quia est perpetua in eo lucta. Passio & caro concupiscunt adversus spiritum, homo pronus ab adolescentia ad malum reputat superbiam animi magnitudinem, & vindictam quid justum & necessarium; spiritus e contra diversa penitus concludit, at versus terram flante passione dejicitur, attractus & illectus reclamante conscientia, judicat tandem perverse tum de fine, tum de mediis ad finem ultimum conducentibus, credit bonum esse malum, & rejicit, juxta illud Job. 24. 17. de peccatoribus: *Si subito apparuerit aurora, arbitramur umbram mortis*. Quis ergo componet pacem? nisi lex natura corrupta multo superior dicat: Non furaberis, non occides, non mœchaberis; hæc igitur lex gratiæ a Christo Deo optimo maximo repetenda est.

Sexto, Bonitas concreta neque est principium beatitudinis, neque ipsa beatitudo; non principium quidem; alias cum illa bonitas sit immersa in materia, beatitudo tota foret materialis; siquidem inclinatio sequitur naturam: hinc esca & potus & aliæ carnis deliciæ, ne dicam spurcitiæ, forent de essentia beatitudinis; immo & quo plures essent cibi, & impudicitiæ, eo major esset beatitudo; cum tamen (ad experientiam appello) esca & potus non sint de essentia beatitudinis; quinimmo, nauseat anima super cibo, & nedum placent epulæ, si nimia fuerit abundantia; sed displicent, suffocant & opprimunt naturam. Nec utique bonitas illa essentialis est beatitudo, etiamsi cum pondere & mensura quisque rebus sensibilibus utatur, quia dato quocumque bono sensibili, immo & insensibili creato, ultra progreditur desiderium, non quiescit appetitus, non voluntas, non natura: honores inhiat novos homo: post divitias multas, novas desiderat: post delicias quærit abundantiores; igitur bonitas essentialis excogitata ab Indiarum Philosophis neque est beati-

tudinis principium, quia tendit ad materiam a qua prorsus dependet: neque est finis, quia ipsa est materialis, utpote concreta. Cæterum dato quocumque bono sensibili creato, constat ultra tendere appetitum, qui certe cum non sit frustraneus, dicendum est beatitudinem esse supra bonitatem in materia concretam: sed magis & quidem millies, unde bene dixit Apost. 1. Cor. 2. 9. *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus diligentibus se*. Ergo Deus solus, non bonitas essentialis Sinica est beatitudo; ergo datur Deus optimus maximus.

Mitto alias rationes; infinita quippe absurda sequuntur ex systemate Indorum. 1. Sequitur bonitatem, cui tribuunt omnipotentiam, justitiam, sapientiam, cæterasque perfectiones, fore immensam, infinitam, incircumscriptam, & tamen non infinitam; immensam quidem, ut supponitur ab Indis; finitam vero & limitatam, quia circumscribitur, & ita includitur in uno individuo, ut quod est in uno, non sit in altero. 2. Sequitur bonitatem essentialem esse semper in individuo, nec ab ipso separari; igitur sicut anima patitur quando patitur corpus, & sit mutuus tum doloris, tum lætitiæ refluxus, ita & in bonitatem essentialem fiet; & sic bonitas essentialis, quam supremi Numinis nomine celebrant, erit patibilis, mortalis, & ut diximus, corruptibilis. 3. Sequetur utique bonitatem essentialem, subjectam esse mutationi, cæterisque naturæ infirmitatibus; quod absit dicere de supremo Numine: igitur in solo Deo agnoscenda est illa bonitas essentialis & beatitudo.

QUINTUM ARGUMENTUM.

Probatur a conglobatis Deum, qualem cogitamus nos Christiani & agnoscimus, solum esse agnoscendum.

PRIMO, Quia idea Dei est ingenita, ipsum, inquiunt Patres, naturæ voce erumpente invocamus: sed ista idea est a materia independens; neque enim illam accipimus a creaturis sensibilibus, independenter quippe a phantasmatibus cogitamus Deum, neque a creaturis insensibilibus eam accepimus; tum quia illa idea prior est in nobis omni specie creaturæ; non enim ex impetu & motibus primo-primis advocamus creaturam ad auxilium nostrum in periculis: tum quia concipimus Deum tanquam quid supra omnem creaturam: concipimus immensum, illimitatum, omnipotentem; igitur non est bonitas essentialis in materia concreta.

Secundo, Concipimus infinitum, & hoc utique independenter a materia: concipimus in numero unitatem; scimus duo & duo esse quatuor, & hoc in infinitum posse multiplicari. Concipimus infinitum in perfectionibus, dato enim homine sapiente, intelligimus posse in infinitum crescere in ipso sapientiam: scimus virtutem posse semper augeri, sed concipiendo Deum concipimus ens simpliciter infinitum, nullis terminis sive quantitatis & materiæ, sive generis & differentiæ conclusum: igitur non est bonitas essentialis concreta, sed a materia immunis; sed bonitas suprema a qua omnia; ipsa vero a nullo dependens; sed omnium domina.

Tertio, Sinenses ponunt bonitatem essentialem esse animam mundi & cujuslibet creaturæ, quam opinionem a Platonicis mutuati sunt: sed hoc est error; igitur evanescit bonitas essentialis Sinica: probatur minor. Si bonitas illa foret anima mundi & cujuslibet spiritus viventis, vel esset universalis, vel particularis & singularis. Si est universalis, non potest concludi in individuo: si singularis, non est bonitas essentialis, sed participata: jam ista bonitas erit in tot divisa partes, quot sunt entia; & sic poterit augeri ex ortu rerum, minui vero ex earumdem interitu, unde non solum dependens erit, sed admodum imperfecta. Verum dicant Sinenses, si velint, se in hoc agnoscere puram creaturam: si vero Numen volunt perfectius bonitate illa creata, sicut tenentur agnoscere, jam Deum optimum maximum a materia independentem agnoscant & confiteantur.

Quarto, Omnis bonitas concreta est contingens & arbitraria: igitur neque Deus, neque bonitas essentialis esse potest. Nam per bonitatem essentialem intelligere debent Indiarum gentes ens omnibus absolutum numeris, & omnibus completum perfectionibus; talis enim est supremi Numinis conceptus: probatur igitur antecedens. Cœlum est bonitas concreta, sed quia

quia est cœlum, quare est terra? Sol est lumen veluti immensum, sed cur oculus, nunquid sine oculo posset esse sol. Terra germinat herbam virentem, sed cur pecora & animalia sunt? igitur illa bonitas concreta non necessario existit. Si ita est, superiorem habet a quo procedit, quique voluit illam concedere; & est Deus optimus maximus a materia independens, Deus immortalis, infinitus, incircumscriptus.

Quinto, Mundus creatus est, & initium habuit, fuitque tempus in quo non erat, ut probatum est supra; sed si ætatem habet majorem ea quæ notatur a Moise, ut fingunt Sinenses, cur monumenta Artium, Scientiarum, Regum, Imperiorum demonstrant non esse ante septem annorum millia? Jam vero fuit tempus in quo non erat mundus, erat tamen ipsis testibus bonitas essentialis; igitur erat in semetipsa & per se subsistens independenter a materia, & est Deus noster, nec est alius præter eum; & vero quis dicet bonitatem supremam a materia dependere? si ita est, sunt duo, nempe bonitas & materia. Si duo, neutrum est summa bonitas, quia illa duo accipiunt mutuo aliquid a se invicem, & perficiuntur; quod autem perficitur, accipit ab alio; illud vero a quo accipit, est in se perfectissimum, & a nullo perfici potest. Igitur Sinenses tenentur ab Atheismo suo implicante contradictionem deflectere, & agnoscere Deum optimum maximum, visibilium & invisibilium Creatorem, cui obedire & parere æquum & justissimum est; maxime quia illum cognoscere & amare est beatitudo; juxta illud Christi Joan. 17. *Hæc est vita æterna, ut te solum Deum cognoscant, & filium quem misisti*.

Plura non adjiciam hic ad probandam animæ nostræ immortalitatem; siquidem hanc quæstionem suscipimus infra contra Epicurum specialiter pertractandam, tum quia si semel agnoscant Sinenses Deum optimum a materia independentem, sine mora & pari facilitate cognoscent animam rationalem posse esse, & de facto esse immortalem, cum sæpius independenter a materia operetur. Immo audiant experientiam quam habent magistram: concipiunt unitatem independenter a phantasmatibus; simili prope modo concipiunt duo & duo esse quatuor; essentias rerum sine materia intelligunt; igitur anima est immaterialis, quippe quæ independenter a materia operetur. Jam vero si anima est immortalis, a fortiori bonitas essentialis, quam dominari omnibus & omnium rerum esse subsistendi rationem ultro fatentur. Insuper spiritum & animam rationalem post mortem resolvi in materiam subtiliorem contendunt, sed dicunt & non probant; si enim anima operatur independenter a phantasmatibus, haud dubie non perit cum corpore. Jam vero plura sunt in rebus quæ non apparent. Homo videtur, sed secreta cordis non ideo cognoscuntur: igitur male sistunt Sinenses in materia quæ vel videtur, vel tangitur. Non ergo judicandum de animæ natura per ordinem ad ea solum quæ sub sensus cadunt. Et cum experientia constet hominem plura concipere independenter a phantasmatibus, ejus immortalitatis & spiritualitatis signum in hoc habent & probationem.

Idem argumentum redit pro existentia Dei. Agnoscunt mundum creatum & factum a bonitate essentiali: igitur datur principium & causa efficiens rerum: igitur bonitas essentialis secundum se activa est independenter a materia. Rursus ista bonitas est rerum omnium causa: igitur & omnibus referta perfectionibus; & est Deus optimus maximus, infinitus & incircumscriptus. Bonitatem essentialem ubique diffusam & effusam prædicant; hinc lapides & animalia adorant ut signa demonstrativa bonitatis: adorant, quia credunt ibi inesse bonitatis virtutem & germen. Errant sane existimando divinum esse artefacto simile: ascendant ad cor altum, cogitent summum bonum omnia replere, ipsum vero nec locorum concludi terminis, nec materiæ coarctari partibus: & profecto exaltabitur Deus; eum existere scient, utinam & confiteantur, utinam ament, utinam serviant & adorent; vident cœlum, mundum optime concinnatum & ordinatum intuentur: verum ultra superficiem latet aliquid: cœli enarrant gloriam Dei & opera manuum ejus, eum & esse, & vivere, & omnibus dominari creaturis annuntiat firmamentum. Fertur eosdem Sinarum Doctores credere & admittere quasdam sympathiæ relationes inter proximos & parentes; qua de causa filii fundunt orationes & preces quas ad mortuos pro cultu dirigunt, libant parentibus & sacrificia offerunt; quibus quidem mediis

ma-

materiam subtilem, in quam animam patris vel matris abiisse statuunt, ad se advocare & veluti sibi præsentes sistere autumant. Profecto decipiuntur, sed relicta futili & inani prorsus materia, Deum cogitent bonorum omnium auctorem, justorum remuneratorem, vindicem & peccati ultorem severum, tunc concipient animam rationalem esse immortalem, æternis quidem addicendam suppliciis, si in peccato perseverent; e contra vero æternis præmiandam bonis, si Deum confitentes illi soli serviant.

Solvuntur objectiones Atheorum Indiarum contra existentiam Dei optimi maximi.

OBJICIUNT: Datur ens perfectissimum, sed illud est bonitas effusa in mundo & in qualibet mundi parte: igitur non est aliud Numen quærendum præter istam bonitatem: probatur minor 1. Mundus est ens omnibus numeris absolutum, quod vocatur natura, quæ motu perpetuo rerum parit ortum & interitum, ita ut corruptio unius sit generatio alterius. 2. Ista bonitas est ubique, & in quolibet ente; siquidem in tantum ens aliquod est, in quantum est bonum, namque ens & bonum convertuntur. 3. Bonitas illa est incorruptibilis, & nunquam deficit; enimvero quando animal aliquod moritur, forma abit in materiam subtiliorem, ipsa vero materia nunquam est sine forma, adeoque sine bonitate, una quippe deficiente forma, succedit altera: unde & ipsi Peripatetici materiam primam ingenerabilem & incorruptibilem esse docent. 4. Omnes perfectiones relucent in natura; ordo in elementis, providentia in formicis, intelligentia quædam in apibus, industria in avibus tum ad nidificandum, tum ad pullos suos nutriendos. Hinc natura dicitur sapiens, providens: igitur, inquiunt, non est alius Deus.

Respondeo distinguendo majorem. Datur ens perfectissimum, & est Deus, concedo: & est mundus, subdistinguo: est ens perfectissimum in suo genere, concedo: est ens perfectissimum ita ut non detur aliud perfectius, nego: & sic distincta minore, nego consequentiam. Ens perfectissimum est ens a se, & independens, ens spirituale & intelligens, quod cuncta regit. Enimvero ordinatio est opus intellectus, & non materiæ; unde bonitas immersa in materia non est ens perfectissimum, cum detur aliud perfectius, nempe spirituale & independens: nemo enim non videt. 1. Dari ens spirituale a corporali penitus distinctum. Anima nostra *v. g.* cogitat: sed non cogitat materia. 2. Anima nostra concipit independenter a phantasmatibus, nusquam vero quod est materiale sic intelligit. 3. Anima agit libere, sed quod est materiale mere agitur. 4. Anima modo unum operatur, modo oppositum; quod autem est pure materiale, semper est ad unum determinatum. 5. Anima non satiatur cujuslibet boni materialis possessione: igitur est spiritualis: igitur datur ens mere spirituale; illud autem quod nulli subjicitur defectui, quod est a se, quod & omnibus gaudet perfectionibus, est Deus. Cæterum aliquid potest dici perfectissimum dupliciter. 1. In suo genere, quando scilicet omnia naturæ suæ requisita habet. 2. Quando est infinite perfectum. Mundus est primo dumtaxat modo ens perfectissimum, sed non secundo, tum quia est terminis conclusus, tum quia alius perfectior fieri potest, & continuis substernitur vicissitudinibus: at vero Deus in æternum manet, nihil acquirit, nihil potest deperdere, est omnia.

Ad primum patet responsio. Immo eo ipso quo mundus in suis veterascit partibus, & defectum per corruptionem & alterationem patitur, jam non est ens perfectissimum, jam datur aliud perfectius.

Ad secundum distinguo. Bonitas participata est ubique, & per illimitationem, nego: bonitas vere essentialis & suprema, subdistinguo: est ubique ut principium & causa efficiens omnium, concedo: ut forma circumscripta & coarctata, quam plurimi Indi bonitatem essentialem vocant, nego. Allucinantur profecto, formam enim compositi sumunt pro bonitate suprema, quia vero quodlibet compositum constat materia & forma, hinc delusi bonitatem participatam & creatam pro Creatore habent. Natura humana est in omnibus hominibus; uno moriente, alter nascitur; ergo natura humana est summum bonum, cui omnia supremi Numinis attributa debentur? vesana prorsus consequentia.

Ad tertium, nego absolute bonitatem materiæ alligatam esse incorruptibilem, quandoquidem est subjectum & alterationum corporis, & defectuum animæ. Præterea

terea cum sit bonitas concreta in materia, soluto composito solvitur; proindeque potest annihilari. Quod autem materia subsit diversis formis, arguit bonitatem non esse fixam & constantem, sed variari pro variis dispositionibus. Qualis bonitas essentialis, quæ ut luna mutatur? Numen supremum idem semper manet, nec vicissitudinis obumbrationem experitur, immo nec pati potest.

Ad quartum distinguo, & illæ perfectiones quæ relucent in creaturis sunt finitæ, & sunt a Deo optimo maximo, qui majores & multo præstantiores habet, concedo: & majores non habet, nego. Bonitas essentialis secundum Indos non est intelligens; quisnam igitur intellectus illam crediderit esse supremam?

Instant: Si bonitas materiæ alligata non foret causa rerum & supremum Numen, maxime quia est coarctata, & suos non præcontinet effectus: atqui istæ rationes non ponderant; & probatur quoad primum. Mare intra quosdam limites coarctatur, & tamen omnium & fontium & fluminum est origo; immo flumina intrant in mare, & mare non redundat: quod arguit ibi inesse, & latere bonitatem quamdam essentialem, quæ nedum mari præest, sed & toti mundo: quoad secundum vero. Lapis emittit ignem, si concutitur, & tamen non præhabet ignem. Ensis ictus causat dolorem, nec tamen ferrum doloris est capax: quomodo igitur illum præcontinent? ergo, &c.

Respondeo præter rationes allatas esse ulteriores, quibus supra probavimus bonitatem illam materialem non esse supremum Numen; insuper nego minorem. Ad primum exemplum dico illud claudicare, quia ipsum mare est intra loci terminos coarctatum, unde e sinu suo effundendo aquas nihil producit: sed solum ad aliquas terræ partes sese extendit. Quod autem non redundent, dum flumina intrant in ipsum, ea est ratio, quia pauca pro nihilo computantur; quid enim flumina respectu totius maris? 2. Dum redeunt fluminum aquæ ad mare, aliæ effluunt ab ipso intra terræ canales, unde nec minuitur cum emittit aquas, quia redeuntes occupant locum ab istis derelictum; nec redundat cum flumina immerguntur in ipsum, quia est perpetuus aliarum aquarum effluxus.

Ad alia exempla dico causam efficientem univocam suum præhabere semper formaliter effectum; sicut ignis causans ignitionem, præhabet illam: causam vero æquivocam aut analogam præhabere solum virtualiter, & hoc sufficere. Nunc vero si sermo peculiaris instituatur de lapide, dico præcontinere virtualiter ignem, quia virtutes quatuor Elementorum reperiuntur in concretis; unde ex actione & reactione unum cæteris dominatur & se prodit. Quoad ensem, respondeo non producere per se dolorem, sed per accidens. Per se ensis habet solum dividere partes: quando scindit aut lignum aut cadaver, nullum producit dolorem: igitur dolor non producitur per ensem, sed sequitur ad divisionem partium, quia soluta conjunctione spiritus vitales cessant nutrire & fovere partes; nam & illuc transmeare desinunt.

Objiciunt 2. Idea Dei qualem concipimus implicat contradictionem: igitur non est admittenda, sed altera excogitanda: probatur antecedens. Dicimus Deum immotum omnia movere; sunt aliæ similes locutiones, *v. g.* quod omnem repleat locum Deus, & tamen non sit in loco: quod irascatur, & tamen semper quietus permaneat: quod omnibus provideat, & cura sit illi de omnibus, etiam de pullis corvorum invocantibus eum; & tamen nec anxius, nec distractus evadat, quæ quidem omnia, ut consideranti patebit, repugnant; quomodo enim fieri potest aliquem immotum permanere, & tamen cuncta movere & agere? aliquem replere locum & non esse in loco? aliquem habere curam de omnibus, etiam de vilissimis creaturis, & tamen nec turbari, nec distrahi?

Respondeo negando antecedens: ad probationem dico Deum immotum omnia movere, quia cum motus fiat vel acquirendo aliquid, vel deperdendo, manifestum est Deum non moveri, quandoquidem omnem perfectionem etiam possibilem continet: Igitur ex hac parte moveri nequit: Sed nec aliquid deperdere potest, siquidem non solum plenitudinem perfectionum habet, verum etiam est ipsa perfectio, est ipsa veritas, ipsa sapientia; igitur nihil deperdit aut potest deperdere. Et tamen eatenus omnia movet, quatenus omnes Creaturæ habent esse, vivere, & operari ab ipso. Igitur immotus omnia movet, omnia operatur, sed non movetur, nisi motus improprie sumatur, & prout idem est ac operatio. Similiter dicimus Deum esse ubique, quia ubique operatur; agens autem censetur præsens esse, ubi aliquam habet operationem, nec tamen Deus di-

ci-

citur concludi in locis, namque est super omnia loca & extra Mare, *v. g.* est in omnibus fluminibus quæ ab ipso promanant, non tamen eis concluditur, quia est quid majus quam flumina. Sic Sol illuminat totam Galliam: Ergone terminis Galliæ comprehenditur? minime. Denique ira dicitur de Deo solum metaphorice, & ratione justitiæ. Sicut pater iratus privat filium hæreditate, ita justus Judex punit & flagellat Peccatores. Unde dicitur irasci: Sed profecto, inquit Augustinus, Deus non irascitur ut homo & per passionem.

Objiciunt denique. Nativitas & educatio prævenit mentem in favorem religionis in qua quisquis enutritur: igitur quia parentes dicunt infantibus Deum existere, ipsi credunt. Sed non inde sequitur hoc verum esse.

Respondeo distinguendo antecedens. Natura & educatio prævenit mentem ut credat Deum esse, & hoc probat de facto Deum existere, concedo; & hoc non probat, nego. Etiam natura prævenit nos pro hoc momento; siquidem adveniente periculo, ex impetu vocamus Deum in auxilium, hac erumpente ex impetu voce, *Deus meus*: Cæterum qui aliquam vult amplecti religionem, potest quidem tum blanditiis, tum educatione præveniri per parentes: sed minime circa existentiam Dei, nisi ad melius & perfectius: nempe ut labore & industria notitiam de Deo majorem habeat.

Concludamus igitur contra Epicurum omnia non coalescere ex atomis, quia nullam de se virtutem habent atomi: mundum non esse a seipso, quia incepit, & creatus est. Concludamus animam rationalem esse immortalem, quia libera est & spiritualis; immo multa cognoscit, atque intelligit independenter a materia & phantasmatibus. Concludamus contra Indos bonitatem essentialem, qualem excogitant, esse ab alio, quia est dependens a materia. Vel si velint summum esse bonum, spolient eam materia & defectibus, & in ea Deum agnoscant. Igitur datur Deus optimus & maximus, solus Creator visibilium & invisibilium, solus Sanctus, solus Omnipotens, solus Bonum supremum, solus finis rerum omnium ultimus, solus Beatitudo & vita æterna.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Materia subtilis Pythagorica seu bonitas essentialis Sinica, non est mundi creatrix.

Primo, Quia ipsa dependet a materia concreta & a composito, quo quidem sublato, nihil est.

Secundo, Quia talis bonitas est finita, quippe quæ claudatur terminis & ipsa producatur, cum producitur compositum; est enim pars ex qua illud coalescit.

Tertio, Quia ejusmodi bonitas nec infinita, nec omnipotens est; non infinita quidem, nam ipsis testibus Mandarinis, extra mundum sese non extendit: mundum autem esse physice finitum, & intra certos terminos conclusum nemo mathematicus non videt.

SYNOPSIS RESPONSIONUM

Ad ea quæ proponuntur in contrarium.

Primo, Non negamus dari bonitatem essentialem & supremam, sed eam esse Deum, qui est super omnia, propugnamus.

Secundo, Neque negamus bonitatem essentialem in rebus invenire; ast solum reperitur per participationem: igitur bonitas essentialis non est quodlibet individuum, sed bonitas participata.

Tertio, Non sola nativitatis educatio seu primigenia rerum notio, sed ipsa ratio docet & inculcat bonitatem essentialem concretam esse fistitiam & commentum; implicat enim bonitatem esse concretam seu terminis conclusam, & simul essentialem:

Ex his omnibus liquet Deum unum esse & existere, eum solum esse rerum omnium Creatorem: hoc probat omnis generis ratio, hoc ipsa mundi novitas, qua quidem constat mundum non esse a seipso, verum potius a Deo optimo maximo, ut non semel supra ostensum est adversus Atheos.

Incassum aliqui possunt reponere nullum posse pro isto momento ex novitate mundi argumentum ernere; maxime vero cum cuncta sint nova respectu Americanorum; quos tamen extitisse, antequam artes apud eos extiterint, experientia compertum est. Idem non absimili ratione dici potest de tempore quo & scientiæ & artes apud Græcos & Ægyptios floruerunt; omnes quippe Historiographi & ipsa Scriptura Sa-

cra

cra indigitant homines & consequenter mundum ante hæc omnia extitisse. Eadem objectio, eademque instantia de hominibus ante diluvium fit & proponitur; namque artes & scientias floruisse apud filios Adam, ipse enarrat Moyses: jam vero quis probare posset Adam fuisse omnium hominum parentem: ipsum vero a Deo eo procreatum tempore, quo mundus incepit.

Respondeo 1. Nos existentiam Dei optimi maximi non ex sola mundi novitate repetere, sed & a luculentissimis rationibus, quibus constat dari unam primam causam a qua fluxerunt omnia. Impossibile esse mundum existere a seipso, cum in eo perpetua sit inter entia & potentialitas ad esse, & dependentia ab uno primo qui immotus omnia moveat.

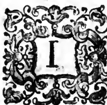
Respondeo 2. Ipsam creaturarum dependentiam mundi novitatem arguere. Addo scientias & artes, quæ gradatim apud homines pervenere, iterato argumento indigitare ejusdem mundi novitatem, sicut & Moysis systematis de mundi creatione veritatem. Et vero si mundus ab æterno fuisset tum apud Americanos, tum apud Græcos & Ægyptios, profecto perseverassent & scientiæ & artes apud homines, qui sunt hujusce spectabilis mundi partes eminentiores: attamen contrarium legitur de his omnibus: igitur novitas scientiarum & artium arguit utique mundi novitatem: apud Americanos quidem quos fuisse Ægyptiis & Græcis homines posteriores ex omnibus historiis constat: apud cæteros vero, cum post diluvium, nonnisi successive scientias & artes isti excoluerint. Quid plura? si mundus foret ab æterno, numquid seipsum propria veluti manu diluvio scilicet sese extinxisset, nemo enim cordatus dixerit supremum aliquod numen & ens, proprio nisu & conatu perire, ut resurrectione suam resumeret vitam: quod enim emoritur, & alternata productione reviviscit, jam non Deus ipse nec ens independens est: sed unum alterum propria sua extinctione, a quo sit, indigitat, & illud est solus Deus optimus maximus. Igitur novitas rerum ante & post diluvium probat veritatem systematis de creatione mundi a Moyse expositi, & mundum non esse a seipso, & Deum optimum, cui laus omnis & gloria debetur, existere.

DIS.

DISSERTATIO SECUNDA
DE
UNITATE DEI

contra Idololatras Manichaeos aliosque Haereticos, duo prima admittentes principia.

INNUMERÆ difficultates & quæstiones ortæ sunt Paganorum, immo & Hæreticorum, conjuratione facta adversus unitatem Dei optimi maximi. Et vero inter Gentiles multi inanem & vanam prorsus admisere Deorum pluralitatem. Non pauci ad præsentem usque diem in vastissimis Japoniæ & Sinarum Imperiis illam propugnant: atque inter Christianos Valentinus triginta Æonas veluti totidem Deos confixit, ut refert S. Aug. lib. de Hær. cap. 11. Manichæi duo prima statuebant rerum principia. Sed contra illos ait Apostolus 2. Cor. 8. 4. (*nullus est Deus, nisi unus.*)

Dogma de unitate Dei quatuor argumentis statuitur adversus negantes.

PRIMO. Rationibus Scripturæ Sacræ & Patrum.

Secundo. Auctoritate Miraculorum.

Tertio. Auctoritate Sibyllarum, Philosophorum & Poetarum.

Quarto. Ipsa ratione.

Verum operæ pretium est ante omnia texere Historiam Criticam tum Idololatrarum, tum Marcionistarum, Manichæorum & aliorum qui duo prima constituerunt rerum principia; quippe qui etiam unitatem Dei inficientur.

HISTORIA CRITICA
IDOLOLATRIÆ,
SEU POLYTHEISMI
ORTUS.

IDOLOLATRIA a Verbo Græco εἴδωλον dicta, eo quod homines opera ipsorum hominum tanquam vera numina adoraverint, ortum habet ab hebetudine mentis, tum corruptione peccati originalis, tum iteratis enormibus peccatis parta; dum enim caro concupiscit adversus spiritum, si victus carni servit, ipse fit veluti caro, juxta illud, *Gen.* 6. 3. *Non permanebit spiritus meus in homine in æternum quia caro est*, & iterum alia scriptura, *Rom.* 1. *Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum; dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt, & mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam.*

Spiritus Sanctus qui effugit fictum, in variis Scripturæ locis loquitur de Idolis, quæ tanquam Deos adoraverunt homines, de natura Idolorum, de effectibus idololatriæ, cujus finis interitus & perditio: hinc vani prorsus & inexcusabiles, qui Paganos aut idola aut falsa numina & creaturas voluisse negant; namque divinitatem in Idolis concludi credebant Gentiles. Propheta regius Psalm. 113. de Idolis sic loquitur: *Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent & non loquentur: oculos habent, & non videbunt. Aures habent, & non audient; nares habent & non odorabunt.* Ma-

Manus habent & non palpabunt: pedes habent & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo. Similes illis fiant qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis.

Ergo homines, ut omnia quæ idololatriam spectant delineare satagamus, astra tanquam vera numina colere cœperunt. Ita sentit Rabbi Moyses Maymonis filius. Et hoc colligitur ex capite 4. & 17. Deut. ex 31. Jobi. Postea crescente vanitate, & invalescente consuetudine, Reges in numero Deorum adscribentes populi, eos utique adoraverunt sub nomine alicujus sideris, sic Phœnicii Ilum, ut refert Sanchionaton, sub specie stellæ quæ Saturnus vocatur, tanquam Deum insani & habuerunt & coluerunt. Eo postea devenit mentis cæcitas, ut ipsa animalia, quæ alicujus astri vel figuram vel virtutem aliquam præ se ferebant; ut numina habere voluerint. Teste Macrobio hos sub nomine Apis divinitati Solis consecratus, etiam ut numen habitus simul & adoratus est. Ælian. ejusmodi animalium abominabilem religionem tribuit Ægyptiis, qui quidem decursu temporum, horrenda utique reptilium genera, puta Serpentium & Draconum inter Deos annumerare non erubuerunt. Vossius scribit heroes propter præclara egregiaque facta, inter quos eminet Hercules, divinis donatos fuisse honoribus. Igitur falsorum apud Ægyptios numinum fucata religio a siderum veneratione duxit exordium: huic deinde successit Idolorum superstitio, quæ quia apud Paganos crevit in pejus & invaluit, dicta est per antonomasiam Gentilium religio.

Homines antiquitus duo admisisse principia, alterum bonorum, alterum vero malorum constat. Hanc opinionem sequutos fuisse Ægyptios tempore Moysis, non levis in Scriptura Sacra suspicio est. Et vero Magi Pharaonis ope dæmonis quædam portenta patrarunt; verum cum eis prævaleret Propheta Domini: (*Dixerunt malefici ad Pharaonem, digitus Dei est hic.*) Genes. 8. 19. Quidquid sit, quingentos ante Christum natum annos, non pauci fucatam hanc duorum primorum principiorum sententiam osculabantur, ut gravissimi Auctores asserunt, sed præ omnibus in nova lege Manichæi. De cultu astrorum meminit Scriptura, Deut. 17. his verbis: *ut vadant*, scilicet Israelitæ, *& serviant Diis alienis, & adorent eos, Solem & Lunam, & omnem militiam Cœli, quæ non præcepi*. Thare & post ipsum Laban servierunt Idolis, post ipsos vero Israelitæ. Ita habetur de primo, Josue 24. 2. de secundo, Gen. 31. 19. de cæteris, Josue 14. & 15. & 24.

Belus censetur secundum quosdam Idolorum & idololatriæ auctor; mortuo enim ejus filio, quem ardenti prosequebatur amore, ut eum præsentem sibi, ad sublevandum tantisper dolorem redderet, statuam in ejus erexit honorem, quam & votis & sacrificiis a servis suis & domesticis coli voluit, ita ut nullam & gratiam, nullumque beneficium ab eo, nisi reclamarent filium, concederet. Salomon Sap. 14. hominis illius qui filio mortuo istos instituit honores tacito ejus nomine meminit. Religio Idolorum secundum Herodotum Belo antiquior est.

Clemens Alexandrinus dicit inter homines qui idola colere cœperunt, eos fuisse qui idola propriis fabricata manibus, pro numine trabem ligneam habebant, deinde columnam lapideam; sed accedente artium exercitio, idola speciem humanam præ se ferentia effinxisse commemorat.

Progressus Idololatriæ.

Mos tandem Idola colendi invaluit in mundo, ita ut idola fabricarent homines, non solum ex ligno vel lapide, verum etiam ex omni metallorum materia, etiam ex argento & auro. Hoc ipsum patet ex Israelitis, qui edocti ab Ægyptiis, arte fusoria vitulum conflatilem effinxerunt, quem & pro Deo habebant, dicentes: *Hi sunt Dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti*. Tunc loca publica, tunc luci, tunc templa & alia ejusmodi, idolorum nefando cultui consecrata sunt, de quibus multus est sermo in Sacris scripturis. Tunc nobiles & plebeji tum sacrificiis, tum votis & oblationibus falsa palam venerati sunt numina, immo & privatim in domibus, in quibus eorum vel depictas imagines, vel sculptas statuas habebant, & asservabant; ita ut idola etiam peregrinantes & adoranda & colenda secum deferrent: Quod quidem colligitur ex his quæ Actuum decimo nono capite scribuntur de Demetrio, qui commovit populum adversus Paulum, eo quod inanem magnæ Dianæ Ephesiorum cultum, cujus figuras & argenteas & aureas non sine magno lucro, artifex ille fabricabat, abrogasset.

Vanitas Idolorum decursu temporum ita prævaluit, ut miratus sit mundus se totum

tum esse cultui Idolorum deditum. Scriptura subdit cultui dæmoniorum; quippe qui ore statuarum Junonis, Fortunæ, Memnonis, Apollinis oracula redderent, ut omnes, si fieri posset, inducerentur in errorem. Ita referunt Valerius Maximus, Philostratus, Lactantius & alii.

Salomon fuse describit in libro Sapientiæ progressum religionis idolorum, effectus funestos & exitiosum finem, maxime capite decimo-tertio & decimo-quarto. Sic autem loquitur in primo: *Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, & de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes agnoverunt quis esset artifex: sed aut ignem, aut spiritum aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem & lunam, rectores orbis terrarum Deos putaverunt .... Infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellaverunt Deos opera manuum hominum, aurum & argentum, artis inventionem, & similitudines animalium, aut lapidem inutilem opus manus antiquæ. Aut si quis artifex faber de sylva lignum rectum secuerit, & hujus docte eradat omnem corticem, & arte sua usus, diligenter fabricet vas utile in conversationem vitæ, reliquiis autem ejus operis ad præparationem escæ abutatur: & reliquum horum, quod ad multos usus facit, lignum curvum & vorticibus plenum sculpat diligenter per vacuitatem suam, & per scientiam suæ artis figuret illud, & assimilet illud imagini hominis, aut alicui ex animalibus illud comparet, perliniens rubrica & rubicundum faciens foco colorem illius, & omnem maculam quæ in illo est, perliniens: & faciat ei dignam habitationem, & in pariete ponens illud, & confirmans ferro, ne forte cadat, prospiciens illi, sciens quoniam non potest adjuvare se: imago enim est, & opus est illi adjutorium. Et de substantia sua, & de filiis suis & de nuptiis votum faciens inquirit .... Non erubescit loqui cum illo, qui sine anima est: & pro sanitate quidem infirmum deprecatur & pro vita rogat mortuum, & in adjutorium inutilem invocat: & pro itinere petit ab eo, qui ambulare non potest: & de acquirendo, & de operando, & de omnium rerum eventu petit ab eo, qui in omnibus est inutilis.*

Prosequitur sapiens c. 14. *Iterum alius navigare cogitans, & per feros fluctus iter facere incipiens, ligno portante se, fragilius lignum invocat .... propter hoc & in idolis nationum non erit respectus, quoniam creaturæ Dei in odium factæ sunt & in tentationem animabus hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. Initium enim fornicationis est exquisitio idolorum: & adinventio illorum corruptio vitæ est. Neque enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum: supervacuitas enim hominum adinvenit in orbem terrarum, & ideo brevis illorum finis est inventus. Acerbo enim luctu dolens pater, cito sibi rapti filii fecit imaginem, & illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit & constituit inter servos suos sacra & sacrificia. Deinde interveniente tempore, convalescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta, & hos quo in palam homines honorare non poterant, propter quod longe essent, e longinquo figura eorum allata, evidentem imaginem regis, quem honorare volebant, fecerunt: ut illum, qui aberat, tanquam præsentem colerent sua sollicitudine. Provexit autem ad horum culturam; & hos qui ignorabant, artificis eximia diligentia. Ille enim volens placere illi, qui se assumpsit, elaboravit arte sua, ut similitudinem in melius figuraret. Multitudo autem hominum abducta per speciem operis, cum, qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum æstimaverunt. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio: quoniam aut affectui, aut regibus deservientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt. Et non suffecerat errasse eos circa Dei scientiam, sed & in magno viventes inscientiæ bello, tot & tam magna mala pacem appellant. Aut enim filios suos sacrificantes, aut obscura sacrificia facientes, aut insaniæ plenas vigilias habentes, neque vitam, neque nuptias mundas jam custodiunt.*

Interitus seu proscriptio.

Maximus Tyrius, Sallustio philosophus & alii permulti agnoverunt idolorum stupidam vanitatem. Quin-immo primi Romani spatio centum septuaginta circiter annorum colebant in templis suprema numina, sed absque figuris & statuis: Populus tamen ad idola reversus, Jovem cum fulmine in manu dextra, Martem cum galea in capite, manu vero tenente lanceam repræsentabat. Verum adveniente Christo siluit oraculum Apollinis, siluerunt & Ægyptiorum mendaces spiritus; puero Jesu ibi

ibi commorante, immo concussa sunt & subversa idola. Ita referunt Athanasius, Eusebius, Sozomenus & alii quamplures historici sacri.

Eodem anno quo Petrus primo sedem fixit Romæ, scilicet, quadragesimo quinto: Claudius Imperator multa numinum festa abrogavit, multaque rescidit sacrificia. Crevit idolorum contemptus secundo Ecclesiæ sæculo. Lampridius scribit Alexandrinum Severum toto regni decursu vix quinque se libras argenti pro idolorum cultu dedisse. Istius successor Maximinus non solum donaria & munera nulla protulit, quin potius statuas Deorum & aureas & argenteas & æreas, vasa quoque & alia templorum utensilia pro fabricanda moneta auferri voluit. Sic refert Herodianus.

Apostoli prædicatione, & Martyres miraculis & idola & eorumdem religionem stupente & demirante mundo universo subverterunt, ut legitur in Actibus Sanctorum. Quod cœptum Deo adjuvante fuerat, complevit suis edictis Constantinus Magnus, præcipiens ut idola in toto suo imperio absque mora de medio tollerentur. Constantius novis edictis & legibus se opposuit Idolorum cultui. Julianus quidem in odium Christi eum restituit, sed restitutum ex parte evertit Theodosius magnus, Junior penitus abstulit: ita ut in extremis Asiæ regionibus & in America paucis ab hinc tantum sæculis agnita remanserit Idolorum superstitio, sed opera Missionariorum ex parte deleta, Deo adjuvante, finem habebit. Quia vero multi sunt tum in Japoniæ insulis, tum in Sinarum vastis regionibus idololatræ, ad gloriam & exaltationem religionis unius summi & veri Dei, discurrendum, explicandum & exponendum est, quod de ineffabili ejusdem Dei unitate atque simplicitate & credere, & scire quisque debet.

HISTORIA CRITICA

Marcionistarum, Manichæorum, aliorumque Hæreticorum qui duos Deos, seu duo admiserunt principia, alterum rerum invisibilium, visibilium vero alterum.

ORTUS.

MARCION primus occurrit. Natione, fuit Ponticus; secta, Philosophus Stoicus: Synope quæ est ad Pontum-Euxinum natus ex patre, qui soluto matrimonio, Episcopus fieri meruit. Ab eo pie educatus Marcion, impie tamen & scandalose vixit; primum carni, deinde vanitati indulsit. Ergo Virginem Deo consecratam defloravit, qua de causa a proprio patre excommunicatus, Romam fugit ut a vinculis censuræ solveretur; verum spe frustratus ibi circa annum 155. hæresis suæ virus effundere cœpit, multosque ita pervertit, ut ipsi occurrens Polycarpus, illum sic effatus sit, *Cognosco te primogenitum diaboli.*

Tertullianus l. 1. contra Marcionem, eundem his depingit coloribus. *Edit. Par.* 1634. *pag.* 431. " Nihil tam barbarum ac triste „ apud Pontum, quam quod illic Marcion „ natus est, Scytha tetrior, Hamaxobio „ instabilior, Massageta inhumanior, Amazona audacior, nubilo obscurior, hyeme frigidior, gelu fragilior, istro fallacior, caucaso abruptior: Quid ni? penes quem verus Prometheus Deus omnipotens blasphemiis lancinatur; jam & bestiis illius barbarie importunior Marcion. Quis enim tam castrator carnis castor, quam qui nuptias abstulit? Quis tam comesor mus ponticus, quam qui Evangelia corrosit? næ tu, Euxine, probabiliorem feram Philosophis edidisti, quam Christianis. Nam illa canicula Diogenes, hominem invenire cupiebat, lucernam meridie circumferens: Marcion Deum quem invenerat, extincto lumine fidei suæ amisit. Duos Ponticus Deos affert, tanquam duas symplegadas naufragii sui. Quem negare non potuit, idest, creatorem, idest, nostrum; & quem probare non poterit, idest suum: passus infelix hujus præsumptionis instinctum, de simplici capitulo Dominicæ pronuntiationis, in homines non in Deos disponentis exempla illa bonæ & malæ arboris, quod neque bona malos, neque mala bonos proferat fructus: idest, neque mens vel fides bona, malas edat operas, neque mala bonas. Languens enim quod & nunc multi, & maxime hæretici, circa mali quæstionem: unde malum? & obtusis sensibus ipsa enormitate curiositatis, inveniens Creatorem pronuntiantem, Ego sum qui condo mala; quanto ipsum præsumpserat mali auctorem, & ex aliis argumentis quæ ita persuadent perverso cuique, tanto in Creatorem interpretatus malam arborem malos fructus condentem, scilicet mala, alium

„ alium Deum præsumpsit esse debere in
„ partem bonæ arboris bonos fructus. Et
„ ita in Christo quasi aliam inveniens dis-
„ positionem, solius & puræ benignitatis,
„ ut diversæ a Creatore, facile novam &
„ hospitam argumentatus est divinitatem
„ in Christo suo revelatam, modicoque
„ exinde fermento totam fidei massam hæ-
„ retico acore decepit.

Progressus.

Marcion Cerdonem tanquam magistrum audiens, varios hinc inde disseminavit errores.

Primo. Duos admisit Deos: alterum bonum a quo bona procedebant; alterum vero malum a quo mala tum culpæ, tum pœnæ, cæterique defectus etiam naturales. Ita Irenæus, l. 1. c. 29. Tert. l. 1. contra Marc. c. 21.

Secundo. Marcion duos utique Christos confingebat, quorum alter Tiberii tempore apparuerat; alter vero qui restitueret regnum Judaicum spe futurus quia promissus. Ita Tert. lib. 4. contra Marcionem, c. 6.

Tertio. Negavit Christum veram assumpsisse carnem. Tert. lib. 3. cap. 8. contra eundem.

Quarto. Marcion etiam negavit corporum resurrectionem, animam solam salute & beatitudine donari volens. Irenæus l. 1. cap. 29. Epiphanius hær. 42.

Quinto. Animarum in varia corpora transmigrationes propugnabat. Ita Epiphanius ibidem.

Sexto. Cain, Dathan, Esau, Abiron, Sodomitas, cæterosque populos quibus Deus Judæorum ignotus fuit, quantumvis impios & sceleratos salvari, secus vero Patriarchas, Prophetas, & alios justos qui hunc pie coluerant Deum, confidebat. Ex Theodoreto l. 1. adversus hæreses, c. 24.

Septimo. Vetus Testamentum tanquam a malo Deo institutum repudiabat, novum vero secundum phantasiam mutilabat, quippe qui solum Lucæ Evangelium, & truncatas Pauli epistolas admitteret. Epiphanius ibidem. Tertullianus l. 1. contra Marcionem c. 19.

Octavo. Verbis Evangelicis non baptizabat Marcion. Errore deceptus Cyprianus credidit Stephanum primum ratum habuisse Marcionis baptisma, eo quod a quacumque hæresi redeuntes recipi statuisset, sed supponebat summus Pontifex illius baptismum verbis Evangelicis confectum fuisse & absolutum, nec partes utique Marcionis in hoc puncto propugnabat. Augustinus cum lib. 2. de baptismo contra Donatistas ait: *Si Evangelicis verbis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Marcion baptismum consecrabat, integrum erat Sacramentum*; propositio enim est tantum hypothetica; verum quod Marcion corruperit formam baptismi dicit Theodoretus Ep. 146. ad Monachos Constantinopolitanos, asserens seipsum plures Marcionistas ad sanctum regenerationis lavacrum perduxisse.

Nono. Tertium baptisma ad emundationem carnis & turpium peccatorum admittere non erubuit. Epiphanius hær. 46.

Decimo. Quinimmo putavit eos in fide Christi instructos, sed morte præventos posse salvari, baptizando aliquem in gratiam ipsorum. Chrysost. hom. 40. in 1. ad Corinth. Epiphanius in Anaceph.

Undecimo. Marcionistæ aliqui in Creatoris odium, & quod carnem tanquam ab eo productam abominarentur, se martyrio, ut eam in se perderent, sponte obtulerunt. Clemens Alexand. l. 4. Strom.

Duodecimo. Eadem de causa, nempe in Creatoris odium voluit Marcion ut sui jejunarent die sabbati, ne Judæorum Dei, qui septimo die ab omni opere quod patrarat, quievit, ritum imitarentur. Epiphanius.

Decimo-tertio. Animatorum usum Marcionistæ damnabant. Theodoretus.

Decimo-quarto. Marcion prohibebat nuptias, indignum reputans carnem a Creatore acceptam propagari. Tertullianus lib. 1. contra Marcionem cap. 29. Epiphanius.

De Lucanistis, Catanis, Archonticis.

Lucanistæ Marcioni affines & tempore & doctrina Lucianum, & secundum multos, Lucanum pro magistro habuerunt. Ille Cerdonis, sed præcipue Marcionis vestigiis inhærens, tria principia, seu tres principatus esse docuit, Patrem scilicet, Filium Deum Christianorum, & Spiritum Sanctum Deum Gentilium. Qua de causa Origenes hominem qui divinitatem dividebat, Lucianum vocavit. Tertullianus de præscript. 2. Verbum, non Dei sed Davidis filium ex muliere natum volebat. 3. Duos deos, unum justum, alterum vero

ro injuſtum, a quibus bona & mala procederent, conſtituebat. 4. Vetus Teſtamentum non admittebat, nec Epiſtolam ad Hebræos, hinc & de filio Dei male ſentiebat. Tertullianus ſcripſit contra iſtum hæreſiarcham in lib. de præſcr.

Cajani, ſeu Cainani ſic dicti quod Cain fratricidam colerent, iſtum juſtum, Abelem vero tanquam imbecillem habebant, & ideo merito occiſum. Deliria Marcionis circa Core, Dathan, Abiron & ſimiles impios defendebant, ut refert Epiphanius, hæreſ. 38. Judam ut divinum quemdam hominem, qui prodendo Chriſtum hominum ſaluti providiſſet, celebrabant; hinc & de illius proditoris affinitate gloriabantur. Ita referunt Auguſtinus lib. 1. de hær. cap. 18. Epiphanius hær. 38. Inſuper legem veterem ejuſque auctorem, inquit Philaſtrius, blaſphemabant, & fidem ſolam ſine baptiſmo ad ſalutem ſufficere autumabant. Tertullianus lib. de baptiſmo c. 13.

Archontici anno circiter 160. de ſchola Cerdonis & Marcionis prodiere. Mundi creationem non Deo, ſed Archangelis tribuebant, & ideo dicti Archontici; qui quidem error ſerpere cœpit per Palæſtinæ regionem, deinde in Armenia altas jecit radices. Redemptionem in ſola cognitione Dei reponebant. Sacramenta abnuebant; Deum factorem Cœli calumniabantur, eumque in Cœlo magnam exercuiſſe tyrannidem, ex qua diabolus ortus, qui poſtea Cain & Abel genuerat, effingebant. Improperabant veteri Teſtamento, & novum in pravos detorquebant ſenſus. Baronius ann. 176. Epiphanius hæreſ. 40. Denique animæ ſolius & non corporum reſurrectionem, teſtante Auguſtino hær. 20. propugnabant.

De Mane & Manichæis.

In apertum erupit incendium Marcionis hæreſis per Manem, qui iſtius errorem hæres, etiam addidit novos quibus infecti nobiles & plebeji, indocti & ipſi docti, immo & Sacerdotes atque Epiſcopi magnis duorum ſæculorum ſpatio in Eccleſia movere tragœdias.

Scytianus Saracenus, & Buddas ejus famulus, qui & Terebinthus a multis appellatus, Empedoclis & Pythagoræ diſcipuli, deinde Manetis magiſtri extitere anno circiter 274. Duo principia ſibi contraria admittebant, alterum bonum, alterum vero malum, ut refert Cyrillus Catech. 6. Buddas ſe e virgine natum, in ſignum futuræ ſublimitatis & excellentiæ, proclamabant: ut videre eſt apud Socratem lib. 1. cap. 17. Quatuor librorum a Scytiano compoſitorum conſtitutus hæres, dixit theſaurum veræ religionis omniumque myſterium ſe poſſidere. Primus inſcriptus erat de myſteriis, ſecundus de Evangelio, tertius de theſauro, quartus de lapidibus.

Manes paulo poſt alternata vice hæres librorum factus peſtiferæ ſuæ hæreſeos, non ſine magna animarum clade virus paſſim tum apud Arabes, tum in Africa effudit. Natione, Perſa; conditione, divitis cujuſdam viduæ mancipium, poſtea ejuſdem adoptatus in filium, Paracletum ſe eſſe jactitans, ad Chriſti exemplum duodecim aſſumpſit diſcipulos, quibus ſingulis ſingula Apoſtolorum nomina impoſuit, qui ab ipſo hinc inde miſſi, animas plurimas diabolica fraude deceperunt, ex quibus poſtea ſecta quæ ab Oriente in Occidentem ſparſa nedum Meſopotamiam, Africam, ſed & Italiam, immo & Gallias veneno ſuo infecit.

Manichæorum errores.

Præcipuus, inter omnes errores ex quo promanarunt cæteri, fuit quod duo rerum admitterent principia, unum quidem boni, nempe totius naturæ ſpiritualis, animarum & legis novæ ſub Chriſto auctorem; ſecundum vero mali, ſcilicet & rerum ſenſibilium & legis antiquæ factorem. Auguſtinus lib. de hær. cap. 46. Epiphanius hær. 66. Theodoretus lib. 1. hær. Fab. c. 26.

Secundo. Duas in homine eſſe animas volebat Manes, alteram bonam, quæ parti præeſſet ſuperiori, ſcilicet intellectuali; alteram malam, quæ corpori & parti inferiori præſideret, quæque omnia operaretur peccata; hinc illam a principe tenebrarum ortum dicebat. Auguſtinus lib. de duabus animabus contra Manich. c. 1.

Tertio. Filium Dei dicebat partem Patris ſubſtantiæ quæ in carne apparuerat. Hilarius. L. 6. de Trin.

Quarto. Chriſtum veram aſſumpſiſſe carnem negabat, cum caro ex ejus ſententia ſit de ſe mala, cujus nec habendæ, nec utique colendæ eſſent imagines & reliquiæ. Taraſius. Conſt. In ſecunda Synodo Nicæna.

Quinto. Manes utique docebat Deum

 vete-

veteris Testamenti esse omnium inventorem malorum; quinimmo, & malum qui Ægyptios spoliaverat, Amorrhæos ejecerat, Gersæos afflixerat, innumeraque alia attulerat mala. Epiphanius hær. 76.

Sexto. Animas posuit esse Deo coæternas, & subire corpora, nedum hominum, sed & brutorum animantium. Epiphanius. hær. 66.

Septimo. Concupiscentiam non ex protoparentis peccato, sed ex qualitatum agentium & reagentium contrarietate ortum ducere existimabat, ita ut homo ab ea liberetur, dum purgatur ab humorum fæce. Augustinus hær. 46.

Octavo. Eucharistiam ex pane confici prohibebat, quippe qui malus & malo Deo originem haberet. Prateolus.

Nono. Liberum hominis arbitrium tollens, vitam fato quodam ineluctabili gubernari asserebat. Hieronymus in proœmio dialogi adversus Pelagianos.

Decimo. Baptismum aquæ nemini ad salutem proficere prædicabat; eo tamen utebatur, forsan ad emundationem carnis, non spiritus. Immo fidei necessitatem impugnabat, existimans rationem sufficere ad cognoscenda mysteria. Augustinus de hær. & lib. de utilitate credendi ad Honoratum.

Undecimo. Docebat quemlibet in suo religionis exercitio salvari, putans Christianos, Judæos & Hæreticos unum quid esse; quia unum & eundem agnoscebant & profitebantur Deum. Epiphanius hæret. 66.

Duodecimo. Resurrectionem solius animæ agnoscebant Manichæi, indignum resurrectione reputantes omne quod est materiale. Theodoretus l. de hær. Fab.

Decimo-tertio. Jesum solem materialem putabant esse, propter illam Matthæi sententiam, *Ego sum lux mundi*; quam quidem in pravum detorquebant sensum. Hoc ducti errore Solem adorabant, ad quem durante die versa facie convertebantur, nocte vero Lunam colebant. Augustinus l. 14. contra Faustum.

Decimo-quarto. Ab omni juramento, etiam interpellante judice abstinebant.

Decimo-quinto. Generationem execrabantur & impediebant nuptias, quamvis mulieribus uterentur, quia carnem utpote vitiatam non esse propagandam affirmabant. Augustinus lib. 19. contra Faustum c. 29.

Decimo-sexto. Denique promissionem Paracleti a Christo promissi, in Manete adimpletam stulte credebant. Augustinus. l. de hær.

Manichæorum mores.

Primo, Observandum est duos fuisse in secta Manichæorum ordines, unum scilicet electorum, alterum vero auditorum. Auditores carnem manducabant; uxores, si vellent habebant, & agros colebant, sed ante electos qui ab istis abstinebant, genua flectebant; ut eis sive Episcopi, sive Presbyteri & Diaconi aut etiam simplices Laici manus imponerent. Ita colligitur ex Augustino Epist. 74. ad Deuterium Episcopum. Jam vero inter electos duodecim erant præcipui velut Apostoli, quibus decimus-tertius tanquam omnium magister præsidebat. Habebant 72. Episcopos qui a magistris eligebantur. Habebant & presbyteros atque Diaconos qui ab Episcopis istis ordinabantur. Aug. l. de hæres.

Secundo, Nefas putabant electi metere segetes, arbores cædere, nubere, &c. Ista vero ad indulgentiam auditoribus concedebant. Aug. ibidem.

Tertio, Jejunabant die Dominica in odium Creatoris visibilium, qui septimo die requieverat. Aug. Epist. 64.

Quarto, Orabant ad Solem conversi. Idem Epist. 74.

Quinto, Eucharistiæ materiam præparabant in re supra modum abominabili. Aug. l. de moribus Manich. cap. 19. & 20.

Sexto, Tria signacula habebant, scilicet oris, manuum & sinus; quibus se purissimos & sanctissimos esse prædicabant; ad oris signaculum pertinebat, quod ab omni blasphemia & vino abstinerent; ad manuum signum, quod nulli darent offensionem, ita ut & jam ab animalium cæde & a stirpium laceratione temperarent; ad sinus signaculum, quod castitatem colerent, & non nuberent. Aug. l. de moribus Manich. c. 10. & sequentibus.

Septimo, Licitum erat apud eos erogare pauperibus argentum & aurum, minime vero panem vel cibum cujuscunque generis, ne ab eis pateretur divina substantia, quam cibis commixtam esse somniabant. Aug. lib. 15. contra Faustum. cap. 7. & lib. 4. Confess. cap. 10.

A Manete numerosa Hereticorum colluvies processit; ad Manichæos siquidem spectant Audiani, Apocritæ, Brachitæ, Dricartitæ, Tascodrogitæ, Thessalitæ & Teraditæ, qui omnes in uno dogmate cum Agnoitis conveniunt, tenentes hominis ani-

animam, aut Dei substantiam esse, aut ex ejus substantia promanasse. Epiphanius lib. 2. adversus hær.

Baronius ad annum Christi 289. meminit quorumdam hæreticorum, quos Abstinentes vocat, qui ex familia Manetis prodierunt, quorum errores in Gallia & Hispania non modicum grassari apparuere; in primis cibos tanquam a diabolo productos damnabant, Spiritum Sanctum creaturam dicebant, etiam impugnabant nuptias. Ita Philastrius & Prateolus.

Interitus seu proscriptio.

MARCION animam agens Sacramentum Pœnitentiæ contritus petiit, sed morte præventus extra Ecclesiam defunctus est, ut colligitur ex Tertulliano lib. de præscr. Marcionistarum errores refutavit idem Tertullianus libris quinque contra Marcionem: ante Tertullianum Justinus Martyr teste Irenæo lib. 4. adversus, hæres. cap. 14. Item Irenæus lib. 5. Postea Hieronymus de scriptoribus Eccles. Eusebius l. 5. hist. c. 13. Theodoretus lib. 1. hær. Fab. & alii tum veteres tum recentiores.

Manes in arte dæmonum confidens, regi Persarum promisit quod orationibus ejus filio restitueret sanitatem, sed ipse delusus, puer mortuus est: tunc pater furens Manetem comprehendi jussit, nec multo post lata sententia toto corpore excoriato, bestiis devorandum tradidit. Multi inter Patres celeberrimi contra Manichæos scripserunt, scilicet Archelaus Castharorum in Mesopotamia Episcopus, Titus Bostrensis. Diodorus Cilicus, Serapion Themvis Episcopus, S. Athanasius, Georgius Laodicenus, Eusebius Cæsariensis, Eusebius Emissenus, Apollinaris Laodicenus, & multo plures quos Epiphanius refert hær. 66.

Verum inter omnes præfulget Augustinus, qui Manichæorum superstitione novem annis detentus, mysteria sectæ prænoscens, felicius quoque præ cæteris illos debellavit, & quidem variis & eruditissimis tractatibus.

1. *Librum* de moribus Ecclesiæ Catholicæ, & alterum de moribus Manichæorum adversus eos composuit.

2. *Tres* libros de libero arbitrio.

3. *Librum* duplicem de Genesi ad litteram.

4. *Librum* de vera religione.

5. *Librum* de utilitate credendi ad Honoratum.

6. *Librum* de duabus animabus.

7. *Librum* contra Fortunatum Manichæum duas disputationes continentem.

8. *Librum* contra Adimantum Manichæi discipulum, quos omnes libros conscripsit ante Episcopatum.

9. *Creatus* Episcopus eosdem hæreticos insectatus est. Scripsit librum contra Epistolam Manichæi quam vocat, fundamenti.

10. *Libros* triginta tres contra Faustum Manichæorum Episcopum.

11. *Anno* 6. Consulatus Honorii Augusti contra Felicem Manichæum in Ecclesia Hipponensi præsente populo biduo disputavit Augustinus, victus Felix, suos ejuravit errores: idem Augustinus in duobus libris, quorum tituli: De actis cum Felice Manichæo, refert atque describit disputationes.

12. *Scripsit* adhuc contra Manichæos librum de natura boni.

13. *Librum* contra Secundum Manichæorum auditorem.

14. *Duos* libros contra adversarium Legis & Prophetarum.

Manichæos insectati sunt summi Pontifices tum decretis tum concionibus, ut S. Leo: insectati sunt & principes, edictis. Valentinianus constitutionem edidit ad Albinum præfectum directam, qua eos publico crimine teneri declaravit, militare prohibuit, testandi & comparandæ pariter cujuscumque hæreditatis ademit potestatem. Pater Alexander sect. 3. art, 9. §. 4.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum ex traditione ab Adam usque ad nos constet esse unicum Deum.

CONCLUSIO.

Est unus Deus Creator visibilium omnium & invisibilium.

Probatur primo, ex traditione veteris Testamenti.

LEGITUR Geneseos 1. v. 1. *Creavit Deus Cœlum & terram.* v. 31. *Viditque Deus cuncta quæ fecerat, & erat valde bona.* cap. 8. v. 1. *Recordatus autem Deus Noe.* cap. 9. v. 1. *Benedixit Deus Noe.* cap. 12. *Dixit autem Dominus ad Abraham* cap. 28. v. 12. *Jacob, viditque in somnis scalam Angelosque Dei ascendentes &* descen-

descendentes per eam, & Dominum innixum scalæ dicentem sibi, Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui. Ubique est sermo de Deo uno & Domino. Igitur datur unus Deus. *Moyses* eamdem prosequitur veritatem, nam Exodi 4. v. 4. & 5. habetur: *Dixitque Dominus: extende manum tuam, & apprehende caudam ejus: extendit & tenuit, versaque est in virgam, ut credant*, inquit, *quod apparuerit tibi Dominus Deus patrum suorum*. cap. 8. v. 1. *Dixit quoque Dominus ad Moysen, ingredere ad Pharaonem*. cap. 13. *Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Sanctifica mihi omne primogenitum*. In reliquis libris legalibus unus Dominns semper loquitur ad Moysen: ipse vero Unicum semper prædicat populo suo Deum, sed maxime Deuteronomii 6. v. 4. *Audi Israel, Dominus noster unus est*. Ibidem cap. 32. v. 39. Deus ipse sic loquitur ad populum; *Videte quod ego sim solus, & non sit Deus præter me*. Nihil clarius expressiusve aut dici aut proponi pro veritate potest; quæ quidem omnes auctoritates nedum apud Christianos, verum etiam apud Paganos ponderare debent; Moyses namque, ut refert Eusebins in l. de præparat. Evang. inter scriptores primus fuit, quinimmo & losophi & Poetæ Pagani multa ex libris Moysis hauserunt.

Eadem traditio confirmatur ex cæteris veteris Testamenti libris. Josue 1. v. 1. legitur: *Et factum est post mortem Moysi servi Domini, ut loqueretur Dominus ad Josue*. Judicum 1. v. 7. *Post mortem Josue consuluerunt filii Israel Dominum* . . . . . . *dixitque Dominus*. 1. Regum cap. 1. v. 3. *Ascendebat vir ille de civitate sua statutis diebus, ut adoraret & sacrificaret Domino exercituum in Silo*. Primo Esdræ cap. 1. v. 2. *Omnia regna*, inquit Cyrus, *dedit mihi Dominus Cæli*. Judith. 10. v. 1. *Factum est autem, cum cessasset clamare ad Dominum*. Job. 1. v. 21. *Dominus dedit, Dominus abstulit*. Psal. 22. *Dominus regit me, & nihil mihi deerit*. Ubique unus Dominus & adhuc Psalm. 17. vers. 32. *Quis Deus præter Dominum, aut quis Deus præter Deum nostrum?* Psalm. 22. vers. 19. *Tu solus altissimus in omni terra*. Proverb. vers. 7. *Timor Domini principium sapientiæ*. Isaiæ 1. v. 3. *Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini*. Ibidem cap. 6. v. 2. & 3. *Seraphim stabant super illud . . . clamabant alter ad alterum & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria ejus*. Jerem. 1. vers. 4. *Factum est verbum Domini ad me dicens*. Ezech. 1. v. 1. *Vidi visiones Dei*. Daniel. 1. v. 2. *Tradidit Dominus in monte ejus Joachim Regem Juda*. 1. Machab. 2. v. 22. *Non est nobis utile relinquere legem & justitias Dei*. Ubique semper unus Deus prædicatur, tum a Moyse legislatore, tum a prophetis. Igitur est unus Deus.

Probatur unitas Dei ex punitione Idololatrarum.

Prima fuit eorum qui adoraverunt vitulum conflatilem, & ceciderunt gladio Levitarum, jubente Moyse, numero quasi viginti tria millia hominum, ut patet Exod. 32. v. 28.

Secunda: iterum filii Israel ad idololatriam rediere & servierunt Baalim, ideo tradidit eos Dominus in manus Regum nationum, a quibus vehementer afflicti sunt: sed resipiscentes, per Othoniel, Aod & Sangar liberantur. Ita refertur lib. Judicum cap. 2. & 3. Similes castigationes propter idololatriam describuntur in reliquo libro, sed maxime in libris Regum l. 1. cap. 7. Hortatur Samuel populum ut idola relinquat; & projectis Baalim & Astaroth, Deus benedixit populo, eique victoriam super Philistiim concessit, & captæ urbes restitutæ sunt. v. 3. *Ait autem Samuel ad universam domum Israel, dicens: Si in toto corde vestro revertimini ad Dominum, auferte Deos alienos de medio vestri, Baalim & Astaroth*. vers. 14. *Liberavitque Israel de manu Philistinorum*. 3. Regum 22. Rex Achab periit in bello propter suam idololatriam. 4. Regum 1. Ochozias ægrotans, mittit ad consulendum Beelzebub Deum Acharon super ægritudine sua: propter hoc scelus moritur; cap. 9. Jehu mandat Dominus ut deleat domum Achab propter idololatriam. In una & eadem die Joram cum Ochozia Rege Juda occidit Jehu; Jezabel per fenestram ipsius jussu projecta est, & allisa ad pavimentum animam exhalavit; canes vero ejus comederunt cadaver.

Maxima omnium punitio est translatio Israel in captivitatem apud Assyrios per Salamanazar, qui posuit eos in Hala & in Habor juxta fluvium Gozan, & hoc propter idololatriam, ut fuse enarrat auctor canonicus 4. Reg. 17. in hoc terribili exitio decem Tribus miseriis calamitatibusque obrutæ magna ex parte perierunt.

Altera propter idem scelus vindicta est translatio Judæ cum rege Sedecia in Babylonem, ubi annorum septuaginta duræ captivitatis spatio oppressi sunt: his omnibus accedit humiliatio prorsus stupenda Nabuchodonosoris, qui cum numinis ad instar adorari vellet, ad pascendum herbam cum bestiis agri, non sine Dei ultoris terribili miraculo dejectus est. Dan. 4. Quid dicam, referamve de ejus filio supra modum impio Balthassare? Hic dum falsa laudat numina, Omnipotentis manus in eum mortis sententiam in pariete describit. Dan. 5. Jam venio ad scelestissimum regem Antiochum, qui cultus divini extinctor, sacrique profanator templi luit peccatorum pœnas gravissimas; dirissimis enim torpens viscerum doloribus, letiferumque emittens fœtorem, Deum quidem unum palam confessus orabat ille scelestus, a quo misericordiam non erat consecuturus; hinc & nefandam in infernum evomuit animam. 2. Mach. 9.

His omnibus adjicitur infelix exitus regis Agrippæ, qui dum se tanquam Deum haberi, & proclamari sinit, subito percussus ab Angelo, dolore viscerum vermibus undequaque scatentium, quinque vix elapsis diebus obiit. Joseph. lib. 20. Annal. c. 7.

Probatur unitas Dei ex traditione Novi Testamenti.

Primo, Marci 12. v. 29. *Primum omnium mandatum est: audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est.*

Secundo, Joannis 17. v. 3. *Hæc est vita æterna, ut agnoscant te solum Deum verum.* 3. Ephes. 4. v. 5. *Unus Dominus, una fides, unum baptisma. Unus Deus & Pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis.* 4. Actuum 17. v. 23. & 24. *Præteriens enim*, inquit Paulus Atheniensibus, *& videns simulacra vestra, inveni & Aram in qua scriptum erat, ignoto Deo. Quod ergo ignorantes colitis, hoc & ego annuntio vobis. Deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo sunt, hic cœli & terræ, cum sit Dominus, non in manu factis templis habitat, nec manibus humanis colitur indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam, & inspirationem, & omnia. v. 28. & 29. In ipso enim vivimus, movemur, & sumus: sicut & quidam vestrorum Poëtarum dixerunt: ipsius enim & genus sumus. Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare auro, aut argento, aut lapidi sculpturæ artis & cogitationis hominis; divinum esse simile.* Quibus verbis Apostolus propriis confodit telis idololatras; probat enim ipsorum Poëtarum testimonio unum esse Deum, simulacra vero Gentium esse inania.

Idem patet ex Patribus, quorum auctoritate probavimus ideam unius Dei esse nobis innatam, unde ex hoc argumento liquet unum esse Deum. Et vero Athenagoras, Justinus, Arnobius, Lactantius, opera integra conscripsere ad probandam unitatem Dei contra Gentiles. Juvat aliquorum hic celebrare & afferre sententias, maxime ad revincendos Manichæos.

Tertullianus lib. 2. contra Marcionem, cap. 5. sic loquitur, *Deus si non unus est, non est.* Athanasius contra Manichæos eumdem tenet sermonem. *Deos*, inquit, *multos admittere idem est ac nullum agnoscere.* Idem docent Augustinus lib. de doctrina christiana cap. 7. Gregorius Nyssenus in prologo libri catecheseos. Anselmus in monologio cap. 3. D. Thom. lib. 1. contra Gentes c. 42. Idem probant & definiunt Concilia: nempe Antiochenum primum, Nicænum primum in Symbolo his verbis: *Credo in unum Deum*. Constantinopolitanum primum: & hoc ipsum tenuit perpetua tum veteris, tum novæ legis fides, hoc tandem sanguis Martyrum millies pro tanta veritate effusus.

Probatur unitas Dei ex punitione & infelici interitu Tyrannorum, qui Martyrum unicum esse Deum propugnantium sanguinem effuderunt.

Primo occurrit ablatio Imperii Romani, & translatio ad Græcos per exterminium Imperatorum, qui Ecclesiam Christi immani, & exquisito tormentorum apparatu cruciaverant, eo quod Christiani nollent adorare idola. Ita refertur in omnibus Martyrologiis, & Actis Sanctorum.

Secundo loco venit crudelis supra modum Nero, qui post violentam super Christianos manum, & multorum millium stragem, tandem ipse omnibus crudelior, seipsum per justum Dei judicium manu cruenta annos 32. solum natum occidit. Ita refert Suetonius in vita Neronis. Augustinus l. 20. de Civit. Dei c. 19.

Tertio loco ponimus ferocem Diocletianum, qui indigne ferens sanguinem Martyrum quos necabant, semen Christianorum factum esse, abdicavit imperium, & tædio ac mærore confectus obiit in solitudine. Ita Eusebius, l. 8.

Quarto loco enumeramus Trajanum, qui multis destructis & necatis Christianis, ipse, ut fertur, veneno infectus obiit. Ita Baronius ad annum 117.

Quinto loco violentus Maximinus est, qui effuso Sanctorum sanguine a propriis militibus cum filio, truncato capite, migravit e vita; cujus cadaver ad bestias projectum luit pœnas tantæ crudelitati & idololatriæ debitas.

Sexto loco adest Licinius, qui in crudelitate nulli secundus multa Christianorum millia, eo quod Deos inanes irriderent, interfecit: sed vidit Dominus, & non tacuit. Suscitavit contra illum Constantinum Magnum, qui fractum multis præliis Licinium, tandem strangulari jussit. Ita Baronius, ad annum 325. Socrates l. 1. Sozomenus l. 2.

Omissis aliis, ne fusior sit sermo, ultimo loco venit terribilis & sacrilegus Julianus Apostata, qui supra reliquos sæviens, adhuc spirans minarum in Christianos quos exterminare decreverat, felle & amaritudine plenus, subito percussus in prælio, victus obiit, Christo Deo uno de idolis & idololatria triumphante: sic referunt Theodoretus, Socrates & Baronius ad annum Christi 363.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

OBJICIUNT 1. Veritatis inimici. Genes. 1. v. 26. habetur. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*. Vox, *Faciamus*, & vocabulum, *nostram*, denotant pluralitatem: ergo de facto sunt plures Dii.

Respondeo distinguendo. Ista verba denotant pluralitatem personarum, concedo; cum enim actiones ad extra communes sint omnibus sanctissimæ Trinitatis personis, ideo plurali numero utitur scriptura: denotant pluralitatem Deorum; nego; habetur enim in singulari. v. 25. *Vidit Deus quod esset bonum, & ait: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Porro nomen Deus est substantiale; unde cum ponatur in singulari, non multiplicatur essentia. Et inde collige unum esse Deum.

Respondeo 2. Aliter distinguendo, vox *Faciamus* & vocabulum, *nostram*, denotant solum auctoritatem, concedo: sic Reges & Domini ad magnificentiam loquuntur in plurali, dicendo, *Faciamus*: & denotat pluralitatem Deorum, nego.

Instant, Exodi 7. v. 1. *Dixitque Dominus ad Moysen: Ecce constitui te Deum Pharaonis*. Igitur sunt plures Dii, nedum personaliter sed & essentialiter distincti; quandoquidem Moyses constituitur ut Deus distinctus a Deo Cæli.

Respondeo distinguendo. Constituitur Moyses Deus Pharaonis, idest, Dominus, concedo: Deus simpliciter, nego; cum enim constituatur, non erat antea, ideoque minime Deus. Cæterum illum solum constituit Deus Dominum, ut virtute ex alto roboratus, Pharaonem non pertimesceret. Eo prope modo Deus, constituit Prophetam Jeremiam Dominum Regum terræ, sic enim habetur c. 1. v. 7. 8. & 9. *Dixit Dominus ad me* .... *Ne timeas a facie eorum, quia tecum ego sum*, & v. 10. *Ecce constitui te hodie super Gentes, & super regna, ut evellas & destruas & disperdas, & dissipes, & destruas & plantes*.

Urgent. Psal. 81. v. 1. habetur: *Deus stetit in synagoga Deorum*, Igitur ex propheta de facto sunt multi Dii: probatur consequentia: qui stat in medio ad judicandum cum assessoribus est, ejusdem naturæ & speciei cum eis: atqui Deus stat in medio Deorum ad judicandum. Legitur enim: *In medio dijudicat*. Igitur alii Dii sunt ejusdem naturæ cum illo.

Respondeo distinguendo. Deus stat in synagoga Deorum, idest, electorum quos assumit ut judices, concedo: in synagoga Deorum sibi æqualium, nego. Apostolus dicit; *nescitis quoniam judicabitis & Angelos?* Et in hoc sensu Deus dicitur stare in synagoga Deorum, quia electi sunt veluti ipsius assessores, ut judicent orbem terrarum in æquitate.

Respondeo 2. Deus stetit in Synagoga Deorum, idest, judicum terræ, ut ipse eos judicet & probet, an recte administraverint justitiam, concedo: in medio Deorum qui eamdem cum illo habeant potentiam & naturam, nego. Propheta loquitur in primo sensu, unde addit, *in medio autem Deos dijudicat*: profecto si judicantur, non sunt Dii, sed Deo in infinitum inferiores. Hunc sensum exhibent Scripturæ multis in locis: Enimvero Psal. 74. v. 2. habetur: *Cum accepero tempus, ego justitias judicabo*. Et. Ps. 2. v. 9. & 10. *Reges eos in virga ferrea: & tamquam vas figuli confringes eos. Et nunc Reges intelligite: erudimini qui judicatis terram*. Item Sapient. v. 6. *Cum essetis ministri regni illius, non recte judicastis* ..... *Horrende & cito apparebit* vo-

vobis: quoniam judicium durissimum in his qui præsunt, fiet. Igitur Principes & Judices terræ sunt Vicarii Dei optimi; omnis quippe potestas a Deo est, inquit Apostolus: sunt Vicarii, ideft, legum custodes, Deus autem in medio eorem stat, ut videat, si rectum ab eis egrediatur judicium.

Respondeo 3. disting. Dicuntur Ministri per denominationem, seu quoad nomen, concedo: Dii per proprietatem, nego. Aliquis potest dici Deus dupliciter; quoad denominationem, deinde vero per proprietatem. Esse Deum quoad denominationem, est Dei insigniri nomine propter aliquam cum Deo summo magno similitudinem: eo sensu Moyses dicitur in scripturis Deus Pharaonis propter suam in istum regem potestatem: justus, propter gratiæ participationem: Angelus, dum in persona Dei loquitur. Esse Deum per proprietatem, est esse a se, esse actum purum, immensum, æternum, quod uni soli competit; quia datur unicum summum magnum. Solutio est Tertulliani lib. 1. contra Marcionem pag. 434. Hæreticum sic alloquitur. " Agnoscens divinitatem, „ negasti diversitatem. Tentabis ad hæc „ de numine Dei concutere retractatum, „ ut passivo & in alios quoque permisso; „ quia scriptum sit, Deus Deorum stetit „ in Ecclesia Deorum: in medio autem „ Deos dijudicabit. Et ego dixi, vos Dii „ estis; nec tamen idcirco eis competat „ possessio summi magni, quia Dei cognominentur; ita nec Creatori. Respon„deo & stulto qui nec hoc recogitave„rit, ne tantumdem & in Deum Mar„cionis possit retorqueri, ut & illum „ Deum dictum nec ideo tamen summum „ magnum probatum, sicut nec Angeli, „ nec homines Creatoris. Si communio „ nominum conditionibus præjudicat, quan„ti nequam servi Regum nominibus in„sultant, Alexandri, & Darii, & Ho„losernis, nec tamen ideo Regibus, id „ quod sunt detrahetur? Nam & ipsa „ idola gentium, Dei vulgo, sed Deus „ nemo ea re qua Deus dicitur. Ita ego „ non nomini Dei, nec sono, nec notæ „ nominis hujus; summum magnum in „ Creatore defendo, sed ipsi substantiæ „ cui nomen contingit. Hanc inveniens „ solam innatam, infectam, solam æter„num, & universitatis conditricem; non „ nomini sed statui; nec appellationi, „ sed conditioni ejus summum magnum & „ adscribo & vindico. „

Instant Matth. 19. v. 28. habetur: *Cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ sedebitis & vos judicantes duodecim tribus Israel*: Igitur sunt multi in Cœlo Dii, Deo summo in judicando coæquales, adeoque & in subsistendo, unde & veri Dii.

Respondeo distinguendo consequens, electi judicabunt ut præcones annuntiantes supremi judicis sententiam, tum quia vita Sanctorum qui legem servaverunt, est tacita reproborum condemnatio, concedo; judicabunt sententiam propria potestate pronunciantes, nego. Solus Christus sic pronuntiabit & ut Deus, & ut homo: tanquam Deus quidem, ei enim, utpote omnium Domino competit judicare vivos & mortuos: tanquam utique homo Theandricus, hoc est, unitus verbo divino a quo accepit judicandi potestatem; igitur reduplicative ut homo non habebit judicandi potestatem nisi dependenter a Deo. Juxta illud Joannis 5. v. 26. & 27. *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso: & potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est.* Cæterum non plures judices, sed solus filius Dei judicabit tanquam judex supremus; juxta illud Matth. 25. *Cum autem venerit filius hominis in majestate sua ... Tunc dicet Rex iis qui a dextris ejus erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.*

Insistunt: atqui alii judicabunt ut judices supremi: & probatur, qui sunt Dii sicut Christus, erunt judices supremi: atqui ita erunt: ergo judicabunt ut judices supremi, & consequenter sunt multi Dii absolute. Probatur minor in qua est difficultas. Psalm. 81. v. 6. habetur: *Ego dixi Dii estis & filii excelsi omnes*: ergo, &c.

Respondeo negando subsumptum, ad primam probationem, nego minorem: ad secundam, distinguo; multi justi sunt Dii per participationem, concedo: substantialiter & hypostatice sicut Christus, nego. Justi per gratiam sanctificantem divinam participant naturam: juxta illud 2. Petr. 1. 4. *Per quem, scilicet Christum, maxima & pretiosa nobis promissa donavit, ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ.* Et iterum alia scriptura, Joan. 1. v. 12. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Si per Christi merita sunt Dii, certe non sunt sicut ipse substantialiter, unde Joannes ibidem v. 14. subdit: *Verbum caro factum est.* Quibus verbis secernit Christi divinitatem ab ea quæ justis tribuitur per participationem.

Iterum

Iterum urgent: Christus suam probat divinitatem Judæis per locum mox adducendum. Sic enim Joan. 10. v. 35. eis loquitur: *Nonne scriptum est in lege vestra, quia ego dixi Dii estis? Si illos dixit Deos ad quos sermo Dei factus est, & non potest solvi scriptura: quem Pater sanctificavit & misit in mundum, vos dicitis: quia blasphemat*. Quod quidem argumentum non probaret Judæis Christum esse Deum, si locus David in probationem Divinitatis adductus, intelligeretur de Diis per participationem, sequeretur enim ex hoc quod Christus utique esset solum Deus per participationem, & tamen se dicebat Deum, propter quod Judæi volebant illum lapidare.

Respondeo distinguendo. Christus suam probat divinitatem auctoritate David argumentando ad hominem, & hoc a minori ad majus, concedo: per argumentum a priori, nego. Judæi improperabant Christo eo quod se diceret Deum; dicebantque eum in hoc blasphemare. Sic enim habetur ibidem v. 33. *De bono opere*, inquiunt Judæi Christo, *non lapidamus te, sed de blasphemia: & quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum*. Duplici argumento propellit calumniam Christus. 1. Arguendo ad hominem, & retorquendo argumentum. Quare dicitis quia blasphemo me faciendo & dicendo Deum, cum secundum legem vestram, etiam justi dicantur Dii? Si enim sic nominantur, a fortiori ille dicitur Deus qui missus est a Patre æterno in mundum. 2. Suam probat auctoritate miraculorum divinitatem: v. 27. *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi*. v. 28. *Si autem facio: & si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis & credatis, quia Pater in me est, & ego in Patre*.

Reponunt. Ergo manet ex hoc ipso plures esse Deos. Probatur sequela. Christus est Deus, immo & Spiritus Sanctus, juxta illud Matth. 28. v. 19. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*: Igitur sunt plures Dii: Confirmatur 1. Corinth. 8. v. 5. *Nam etsi sunt qui dicantur Dii, sive in cœlo, sive in terra: siquidem sunt Dii multi, & Domini multi*: Igitur ex Apostolo sunt vere Dii multi.

Respondeo, negando sequelam; ad probationem distinguo; Christus est Deus verus, sed a Patre indistinctus, concedo; distinctus, subdistinguo: personaliter, concedo; essentialiter, nego: Vox Deus est nomen substantiale significans essentiam; unde, cum sit unica essentia in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, utique unus Deus est, juxta illud Christi, Joan. 10. v. 28. *Pater in Me est & Ego in Patre*. Et iterum alia Scriptura, ibidem v. 31. *Ego & Pater unum sumus*. Idem dicendum de Spiritu Sancto. Sunt igitur tres Personæ, sed non tres Dii.

Ad confirmationem, distinguo; & loquitur Apostolus secundum opinionem idololatrarum quos ipse confutat, concedo; in alio sensu, nego: nam v. 4. immediate ante, dicit: *De escis autem quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo; & quod nullus est Deus, nisi unus*. Et v. 5. *Nam etsi sunt qui dicantur Dii, sive in cœlo, sive in terra*. Quidam enim hæretici colebant Angelos ut Deos, juxta illud: *Siquidem sunt Dii multi & Domini multi*: v. 6. *nobis tamen unus Deus*.

Rursus instant: Qui dicuntur Dii in Scriptura, & filii Excelsi, sunt unum cum Deo, sicut Christus unus est cum Patre suo; sed illi sunt natura distincti a Deo, ut omnes conveniunt: igitur Christus & Pater Cœlestis sunt multi Dii essentialiter distincti. Probatur major 1. ex Joan. c. 17. v. 22. & 23. ubi Christus sic loquitur: *Claritatem quam dedisti mihi, dedi eis; ut sint unum, sicut & Nos unum sumus*, 2. ex Apost. 1. Corinth. 8. v. 6. *Unus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illum*.

Respondeo, distinguendo. Sunt unum cum Deo, sicut Christus, quoad aliquid, concedo; simpliciter omnimode, nego. In cap. 17. Joan. loquitur Christus de sua humanitate sanctificata per gratiam, quæ Patris fecit in omnibus voluntatem, & fuit unum cum Deo per unionem conformitatis: loquitur, inquam, Christus de se ut homine; unde v. 3. dicit Patri: *Ego te clarificavi super terram, opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam*. V. 6. *Manifestavi nomen tuum hominibus quos dedisti mihi de mundo: tui erant, & mihi eos dedisti; & sermonem tuum servaverunt*: Postea rogat pro eis, maxime pro Discipulis, ut fortes sint, & perseverantes in fide, ut sint Deo per gratiam semper conjuncti; unde sequitur v. 19. 20. 21. 22. & 23. *Ego sanctifico me ipsum, ut sint & ipsi sanctificati in veritate: non pro eis rogo tantum, sed pro eis qui credituri sunt, per verbum eorum in me; ut omnes unum sint, sicut tu Pater, in me, & ego in te, ut & ipsi in Nobis unum sint; ut*

ut credat mundus; quia tu me misisti: & Ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut & Nos unum sumus. At vero c. 10. loquitur solum de se, ut Deus est; & dicit v. 31. *Ego & Pater unum sumus*. Unde propter hoc Judæi volebant illum lapidare, quia se faciebat Deum simpliciter; alias nequidem cogitassent ei improperare.

Instant: Saltem tres sunt Dii in Trinitate: ergo, &c.

Probatur antecedens. Eo modo Pater, Filius, & Spiritus Sanctus unum sunt, quo Spiritus, aqua & sanguis; nam 1. Joan. v. 7. habetur: *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt*. Similiter & v. 8. *Tres sunt qui testimonium dant in terra; spiritus, aqua & sanguis; & hi tres unum sunt*. Sed spiritus, aqua & sanguis distinguuntur essentialiter: igitur & Pater, & Verbum, & Spiritus Sanctus; alias comparatio non foret justa: igitur sunt plures Dii.

Respondeo. Eodem modo, distinguendo, & Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, magis unum sunt, quam aqua, sanguis & spiritus inter se unum sunt, concedo; & non sunt magis unum, nego: Voces, spiritus, aqua & sanguis assumuntur a Beato Joanne solum ut figura creata, ad explicandum Sanctissimæ Trinitatis mysterium. Sic explicat illum versum octavum Aug. L. contra Maximinum hæreticum Arianum, c. 22. Figura autem & imago non idem est cum veritate. Aug. in libro de Civ. Dei, iterum illud explicat mysterium per fontem, in quo tria distinguit; nempe ipsum fontem, aquam, & aquæ motum seu cursum; & tamen ista tria unum sunt, inquit: Sic ipse Christus Parabolis mysteria Regni cœlorum exponit. Terrena autem, quantumvis unum ad invicem, nunquam ad unitatem essentialem, qualis est in Personis Sanctissimæ Trinitatis, accedere possunt.

Opponunt adhuc. Regimen mundi non minus admittit plures Deos, quam mysterium Sanctissimæ Trinitatis plures personas; ergo si bene admittuntur tres personæ pro isto, bene & pro illo possunt admitti plures Dii. Confirmatur. In regimine Imperii sæpius admissi sunt Collegæ; immo impræsentiarum quidam Ministri sunt pro re militari, quidam pro toga: igitur a simili potest admitti unus Creator & Gubernator & Creator visibilium.

Respondeo, negando paritatem. Unus enim Deus sufficit ad regimen mundi; si enim plures admitterentur, contrariam haberent mentem & voluntatem, quatenus essent in perfectionibus inæquales; unde inferior nunquam attingeret ad lumen, & ad sapientiam Supremi, & consequenter ad ejus in regendo voluntatem; sicque perverteretur ordo universi: si vero admitterentur omnino æquales, jam non plures, sed unus essent Deus; unde repugnat manifeste pluralitas.

Ad confirmationem, nego etiam paritatem. Homines quippe sunt limitati; unde se solis non possunt regere unum aut alterum imperium; at vero pusillum & magnum fecit Dominus, & scit absque labore, quid in homine, quid in cæteris creaturis agendum & ordinandum; unde regit quietus, immotus omnia movet, ut dicit Sapientia Proverb. 8. v. 30. & 31. *Cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies, ludens in orbe terrarum, & deliciæ meæ esse cum filiis hominum*.

Tertullianus eandem solvit objectionem libro 1. adversus Marcionem pag. 433. & sic respondet: "Apud nos vis rationis „ istius ipso termino plures Deos credi non „ sinit; quod nec duos illa regula unum „ Deum sistens, qua Deum id esse oportet, cui nihil adæquetur, ut summo „ magno; Unicum autem sit, cui nihil „ adæquetur. Jam nunc duo summa magna, duo paria, cui operæ pretio, cui „ emolumento deputarentur? Quid interfuit numeri, cum duo paria non differant uno? una enim res est, quæ eadem „ in duobus est. Etiamsi plura essent paria, tantumdem omnia unum fuissent, „ nulla inter se differendo, qua paria. „ Porro, si neutrum ex duobus altero distat, jam ut ambo summa magna, qua „ Dei ambo, neutrum plus altero præstat, nullam rationem numeri sui ostendunt, præstantiam non habente.

Rursus eandem dirimit difficultatem ibidem. "Jam ergo, si huic argumentationi „ locus dabitur, quid prohibet, non dico „ & tertium & quartum Deum inducere, „ verum tot jam numero, quot & gentium Reges? De Deo agitur, cujus hoc „ principaliter proprium est, nullius exempli capere comparationem. Hoc natura „ ipsa, si non aliquis Isaias, vel ipse per „ Isaiam Deus concionabitur, cui me similabitis. Divinis forsitan comparabuntur „ humana: Deo non ita. Aliud enim Deus, aliud

„ aliud quæ Dei. Denique qui exemplo „ uteris Regis, quasi summi magni, vide „ ne jam non possis eo uti: Rex enim, etsi „ summum magnum est in suo solio usque „ ad Deum, tamen infra Deum: compara- „ tus autem ad Deum excidet jam de „ summo magno translatio in Deum; hoc „ si ita, quomodo uteris hujus rei exem- „ plo ad Dei comparationem? Quid nunc, „ si nec inter Reges plurifarium videri „ potest summum magnum? sed unicum „ & singulare apud eum scilicet, qui Rex „ Regum ob summitatem magnitudinis, & „ subjectionem cæterorum graduum, quasi „ culmen dominationis excipitur . . . Jam „ nunc duo summa magna, duo paria, cui „ operæ pretio, cui emolumento deputa- „ bitur? Quid interfuit numeris, cum „ duo paria non differant uno? „ Ratio Tertulliani eo innititur principio, quod Deus sit summum magnum; duo autem simul esse summa magna profecto implicat. Et vero ubi duo, jam unum non est totum, adeoque nec summum magnum, quandoquidem numerus inducit perfectionum & divisionem & vacuitatem; vel si duo omnino paria supponuntur, jam non duo, sed unum summum magnum, quia ubi æqualitas omnimoda, ibi certe eadem entitative res est: Suum ulteriori ratione confirmat effatum idem Doctor, dicens adscitos ad universi regimen tanquam Deos, uni Supremo subjici necesse esse, adeoque per inferioritatem a Divinitate deficere; uni, inquam, subjicerentur, quoniam unus requiritur Supremus, qui suos mittat ministros, & placita ad bonum regimen significet; & sic cæteri Supremo inferiores essent, quippe qui subditi, adeoque non Dii.

Instant. Justinus in Dialogo cum Triphone; vocat Filium Dei, ministrum Patris Æterni; simili modo vocat & Tertullianus, l. contra Praxeam, c. 13. Igitur Filius Dei est Collega, immo minister Patris in gubernatione mundi: igitur possunt admitti plures Dii, quorum unus sit superior, & tamen omnes vere Dii, sicut Filius, licet Minister Patris; est tamen verus Deus.

Respondeo 1. Filium esse consubstantialem Patri; unde Pater & Filius sunt unus Deus: nec Filius dicitur proprie minister Patris, non enim procedit ab eo, ut a causa & per dependentiam, sed solum improprie, in quantum missus ab eo, ipsum manifestavit hominibus.

Respondeo 2. distinguendo: Filius, ut incarnatus, est minister Patris, concedo; unde secundum hoc dicitur minor Patre, nec est inconveniens ut illi serviat, sicut cæteræ creaturæ: nam Deus utitur quidem ministris ad gubernandum mundum & Ecclesiam, sed ad magnificentiam, & non per indigentiam, suntque ipsi inferiores, & non Dii; illos enim creat, juxta illud Psal. 103. v. 5. *Qui facis Angelos tuos spiritus, & Ministros tuos ignem urentem.* Filius Dei secundum se minister est Patris nego, & est sensus Patrum.

SOLVUNTUR OBJECTIONES

Manichæorum qui duo admittebant prima principia, seu duos Deos, alterum malum rerum visibilium Conditorem, alterum bonum, Legis Evangelicæ Factorem, & beatæ vitæ largitorem.

Olim execrandus Manes, Manichæorum nefandus Princeps, duo induxit principia, bonum unum, alterum malum; idest, Deum unum bonum, bonorum omnium Auctorem, Deum vero malum rerum visibilium Conditorem; hic ergo, ut refert Theodoretus l. 1 Hær. fab. duos ingenitos & æternos esse dixit, utique creaturas omnes sublunares esse malas, nec Deum bonum illarum artificem dici posse affirmavit. Illius deliria, fabulas, ineptasque nugas luculenter repressit Augustinus libro secundo contra Manichæos, capite vigesimo-octavo, ubi etiam objectiones refert & solvit. Ante ipsum Tertullianus l. 2. adversus Marcionem, eandem adimplevit provinciam. Quoniam vero unitatem Dei inficiantur illi Hæretici, eorum placita hic texere simul & refellere necesse est.

Objiciunt Manichæi: Deus optimus non est hominis conditor; igitur alter: illeque malus. Probant antecedens. Creator fecit hominem peccabilem, immo & in peccatum colapsurum sciebat: Sed implicat Deum bonum, optimum & maximum condere creaturam quam peccatum commissuram esse certo sciebat: igitur Deus optimus non est hominis Creator.

Respondeo negando antecedens: ad probationem distinguo: Et Deus prævidebat ex hominis lapsu multa bona eventura, concedo; & nesciebat, nego. Porro ad summum pertinet Provisorem suam manifestare & bonitatem & potentiam, bona pro malis rependendo: ipse enim remedium hostis unde læserat subinferre nec ignarus nec impotens fuit. Sic re-

respondet Augustinus : " Quia , *in-* „ *quit*, & de peccante multa bona facere „ poterat , ordinans eum secundum mo- „ deramen justitiæ suæ, & quia nihil obe- „ rat Deo peccatum ejus ; sive non pec- „ caret, mors nulla esset ; sive quia pec- „ cavit, alii mortales de ejus peccato cor- „ riguntur : nihil enim sic revocat homi- „ nes a peccato, quemadmodum imminen- „ tis mortis cogitatio. „

Instant. Tametsi Deus fecerit hominem, ut non peccaret, attamen peccavit, & a suo aberravit Auctore : sed Deus, si bonus & potens, hoc ipsum præpedire debebat ; bonum quippe est sui diffusivum, maxime, si calleat potentiam qua contrarios quoscumque suæ bonitatis impetus frangere possit ; ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Deus fecit hominem, ut non peccaret, ita tamen, quod si vellet, posset deficere ad suæ liberatis ostensionem, concedo ; ita fecit, ut esset ad unum determinatus, nego. Voluit Deus hominem esse juris sui, suorumque actuum dominum, & per hoc Creatoris a quo processit, perfectam exprimit similitudinem : Quod igitur sit liber, gloria & honor summus affulget in Conditore ; quod vero deficiat, culpa est creaturæ. Solutio est Tertulliani, qui l. 2. adversus Marcionem, pag. 457. Edit. Paris. 1634. ad objectionem sic respondet : " Oportebat Deum cognosci ; bonum uti- „ que & rationabile oportebat aliquid es- „ se, quod Deum agnosceret : quid tam „ dignum prospici posset, quam imago „ Dei & similitudo ? & hoc bonum sine „ dubio & rationale. Oportebat igitur ima- „ ginem & similitudinem liberi arbitrii, & „ suæ potestatis institui, in qua hoc ipsum „ imago & similitudo Dei deputaretur ; ar- „ bitrii scilicet libertas & potestas, in „ quam rem ea substantia homini accom- „ modata est, quæ hujus status esset, ad- „ flatus Dei ; utique liberi, & suæ pote- „ statis. „ Augustinus ibidem paucis sed ef- „ ficacissimis verbis solvit argumentum, dicens : *Sic enim factus est homo, ut si noluisset, non peccaret*.

Rursus instant. Si Deus visibilium creator esset bonus, non admisisset ad mulierem diabolum, qui illam inducendo in peccatum, perdidit, ergo, &c.

Respondeo distinguendo : Et Deus ea intentione, illoque scopo diabolum admisit ad mulierem, ut ejus probaret obedientiam, & meriti materiam constitueret, concedo : admisit ea solum causa, ut ejus prævaricatione totum perderet genus humanum, nego. *Deus*, inquit Divus Jacobus, *intentator malorum est*, unde non perdere, sed virtutem mulieris probare voluit, ut daretur locus & libertati exercendæ, & merito vitæ æternæ comparandæ. Audiendus est pro hoc momento Tertullianus qui ibidem occurrit difficultati, pag. 458 : " Tota er- „ go libertas arbitrii in utramque partem „ concessa est illi, ut sui dominus homo con- „ stanter occurreret, & bono sponte servan- „ do, & malo sponte vitando, quoniam „ & alias positum hominem sub Judicio Dei „ oportebat illud efficere de arbitrii suis „ meritis, liberi scilicet. „ Cæterum, nec boni nec mali merces „ jure pensaretur ei „ qui aut bonus aut „ malus necessitate fu- „ isset inventus, non voluntate. In hoc & „ lex constituta, non excludens, sed pro- „ bans libertatem de obsequio præstando, „ vel transgressione sponte committenda ; „ ita in utrumque exitum libertas patuit. „ Augustinus ibidem facit satis instantiæ Manichæorum ; loquens enim de Eva subdit : *immo ipsa ad se diabolum non admitteret, sit enim facta est, ut si noluisset, non admitteret*.

Instant adhuc. Admittere diabolum ad mulierem, est illam facere malam, si quidem hoc fuit ipsi causa ruidæ & peccati ; sed ejusmodi opus a Deo optimo non est ; igitur præter Deum bonum, alter est mali conditor & auctor.

Respondeo disting. Admittere diabolum ad mulierem, est opus malum, si peccatum sub pœna mortis non prohibeatur, bonum vero præcipiatur, concedo ; si diabolus admittitur, & Deus prohibeat malum sub pœna mortis incurrendæ, bonum vero & obedientiam præcipiat, nego. Mulier est opus bonum quippe quæ sit ad imaginem Dei ; diabolus vero admissus est ad exercitationem tantum & probationem, unde si Eva peccavit, est per accidens, neque defectu Creatoris, qui condens naturam, etiam ad bonum operandum, elargitus est gratiam. Tertullianus egregiam hanc tradit solutionem ibidem pag. 464. *Quis, ait, boni auctor, nisi qui & exactor ? Proinde quis mali extraneus, nisi qui & inimicus ? Quis inimicus, nisi qui & expugnator ? Quis expugnator, nisi qui & punitor ? si totus Deus bonus est, dum pro bono omnia est*. Subscribit Augustinus ibidem : *Hoc est dicere, non fieret bonum quia & ipsa utique (mulier) aliquid bonum est, & tantum bonum, ut Apostolus eam gloriam viri esse dicat, & omnia ex Deo.*

Insi-

Insistunt. Angelus malus absque tentatione peccavit: igitur ordinante Deo: igitur Deus est auctor mali. Probatur consequentia. Angelus non potuit absque concursu Dei agere; igitur actio ejus mala in Creatorem refundenda est.

Respondeo distinguendo. Absque tentatione externa peccavit Satan, concedo; absque tentatione interna, nego. Forinsecus quidem nusquam tentatus est, Deus quippe intentator malorum est; verum intrinsecus fuit, non quidem aut a concupiscentia, aut a passione aliqua, cum utraque careret, nam & in justitia originali, & gratia conditus fuerat; unde non a Deo, sed a seipso malus factus est. Ad probationem distinguo. Deus concurrit ad actionem malam, ut ens est, concedo; ut mala est, nego. Duo sunt in actu peccaminoso distinguenda, materiale scilicet & formale: materiale est actus vitalis & quid physicum, igitur bonum; ens enim & bonum convertuntur, inquit B. Thomas, unde ex eodem S. Doctore, peccatum ut ens, est a Deo, quia bonum: formale, est privatio & deformitas ad regulas morum; sub isto respectu sane non est a Deo; quippe quod ut sic non habeat causam efficientem, ait Angelus scholæ, sed tantum deficientem. Solutio est Tertulliani qui ibidem pag. 458. sic loquitur: *Unde igitur malitia mendacii & fallaciæ in homines, & infamiæ in Deum? a Deo utique non, qui & Angelum ex forma operum bonorum instituit bonum*.

Augustinus suum addit solutioni datæ calculum ibidem. " Et iterum dicunt, quis „ fecit diabolum? seipse; non enim natu„ ra, sed peccando diabolus factus est. „ Vel ipsum, ajunt, non faceret Deus, si „ eum peccaturum esse sciebat, immo qua„ re non faceret, cum per suam justitiam „ & providentiam, multos de malitia „ diaboli corrigat? An forte non audi„ stis Apostolum Paulum dicentem: *Quos* „ *tradidi satanæ, ut discant non blasphe*„ *mare* . . . . ergo, inquiunt, bonus est „ diabolus, quia utilis est; immo malus, „ in quantum diabolus est: sed bonus & „ omnipotens Deus est, qui etiam de ma„ litia ejus multa justa & bona opera„ tur: non enim diabolo imputatur ni„ si voluntas sua, qua conatur facere „ male, non providentia quæ de illo be„ ne facit. „

Quod autem peccatum non sit a Deo, nisi quatenus ens & materialiter, non in uno loco declarat sanctus ille Doctor; quippe qui perpetuo & dicat & propugnet malum ut malum non habere causam efficientem, sed deficientem. Hoc ipsum iterum inculcat hic ibidem Manichæis; scribit enim omne ens quidem utpote bonum a Deo promanare, nusquam vero privationes & mala: pergit igitur, & sic revincit Hæreticos unitatem Dei debellantes: „ Nos dicimus nullum malum esse natu„ rale, sed omnes naturas bonas esse, & „ ipsum Deum summam esse naturam: „ cæteras ex ipso esse naturas, & omnes „ bonas in quantum sunt, quoniam fecit „ Deus omnia bona valde, sed distinctio„ nis gradibus ordinata, ut sit aliud alio „ melius, atque ita omni genere bono„ rum universitas ista compleatur, quæ „ quibusdam perfectus, quibusdam imper„ fectis tota perfecta est; quam Deus ef„ fector, conditorque ejus justo modera„ mine administrare non cessat, qui om„ nia bona facit voluntate, nihil mali pa„ titur necessitate. „

Persistunt. Ipse Creator per Prophetas dicit: *Ego Dominus, & non est alter formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum ego Dominus*, If. 45. 7. Et Amos 3. 6. sic intonat: *Si erit malum in civitate, quod non fecerit Dominus*. Igitur duo Dii; unus malus, & malorum auctor; alter bonus, & bonorum omnium fons & origo.

Respondeo distinguendo. Deus est mali pœnæ auctor & causa, concedo; mali culpæ, nego. Pœna est bonum: summæ siquidem congruit justitiæ justis castigationibus compescere peccatores; unde nedum in hoc malus, sed potius & perfectissimus & sanctissimus. Eo prope modo hanc solvit inanium hominum difficultatem Tertullianus ibidem pag. 464. his verbis: " Nos autem adhibita distinctione u„ triusque formæ, separatis malis delicti „ & malis supplicii, malis culpæ & ma„ lis pœnæ, suum cuique parti defini„ mus auctorem: malorum quidem pec„ cati & culpæ, diabolum: malorum ve„ ro supplicii & pœnæ, Deum creato„ rem; ut illa pars malitiæ deputetur, „ ista justitiæ mala condentis Judicia ad„ versus mala delicti: De his ergo Creator „ profitetur malis quæ congruunt Judici; „ quæ quidem mala sunt; quibus repen„ duntur cæterum, suo nomine bona, „ qua justa & bonorum defensoria, & de„ lictorum inimica, atque in hoc ordine „ Deo digna. „

Ur-

Urgent. Summam sapit severitatem, peccatum, quod momentanee delectat, æternis iisque gravissimis punire suppliciis: igitur tametsi Deus foret auctor mali dumtaxat pœnæ, non bonus sed severissimus dicendus, & consequenter alius a Deo, qui est Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis.

Respondeo distinguendo antecedens: Hoc sapit severitatem justam, concedo; excedentem, nego antecedens & consequentiam: immo in hoc summa relucet sapientia & justitia, cum Deus absque ulla personarum acceptatione, & absque delectu, dat unicuique secundum opera, vel de præmiis iis qui bona egerunt, vel de pœnis iis qui mala. Neque vero contra justitiam est peccatum mortale pœnis punire æternis, quandoquidem offensa est moraliter, propter Divina Majestatem læsam, infinita; & ideo pœna non excedit delictum. Nec in hoc jura bonitatis ullo modo supplicium lædit, ex quo patet ad eumdem pertinere Creatorem, & justitiam & bonitatem; maxime vero, cum Deus omnibus, nulla excepta, refertus sit perfectionibus; & ipsam spectet bonitatem contrarium sibi, quale est peccatum, suppliciis propellere. Has omnes rationes egregie explanat Tertullianus ibidem pag. 464. " Quis boni auctor, nisi
„ qui & exactor . . . . Quis expugnator, nisi qui & punitor? si totus Deus
„ bonus est, dum pro bono omnia est.
„ Sic denique omnipotens, qui & juvandi & lædendi potens. Minus est tantummodo prodesse, de ejusmodi qua fiducia bonum sperem, si hoc solum potest? Quomodo innocentiæ mercedem sector, si non & innocentiæ spectem?
„ Diffidam necesse est, nec alteram partem remuneretur, utramque non valuit, usque adeo justitia etiam plenitudo est Divinitatis ipsius exhibens Deum perfectum & Patrem & Dominum: seu
„ Patrem, clementia; Dominum disciplina, Patrem. potestate blanda Numinum; Dominum severa; Patrem diligendum pie; Dominum timendum necessarie; diligendum, quia malit misericordiam, quam sacrificium; & timendum, quia nolit peccatum, diligendum quia malit pœnitentiam peccatoris, quam mortem, & timendum, quia nolit peccatores sui jam non pœnitentes: ideo
„ Lex utrumque definit: Diligens Deum
„ & timebis Deum. Aliud obsecutori proposuit, aliud exhorbitatori. Ad omnia
„ tibi occurrit Deus idem percutiens, sed
„ & sanans, mortificans, sed & vivificans; condens mala, sed & pacem faciens.

Objiciunt 2. Ille non est bonus qui est auctor Legis malæ; atqui Creator visibilium, est auctor Legis malæ, scilicet veteris, ergo, &c. Probatur minor. Ezechielis 2. 25. habetur: *Ego dedi eis præcepta non bona*. Ergo, &c.

Respondeo jam factum esse satis supra objectioni. Ad abundantiam juris;

Respondeo 2. negando minorem quoad secundam partem, videlicet Legem veterem esse malam, siquidem teste Propheta, est Lex immaculata, convertens animas, testimoninm Domini fidele sapientiam præstans parvulis: tum quia multa habebat sacrificia, quibus homines Deum tanquam Creaturæ supremum agnoscebant Dominum. Hinc & ipse Deus ait populo Psal. 49. v. 9. *Non in sacrificiis tuis arguam te, holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper*. Tum quia etiam Christum præludebat Redemptorem, juxta illud 1. Cor. 10. 7. *Hæc autem omnia in figura contingebant illis*. Cæterum Apostolus Rom. 10. 4. 5. Deum optimum Legis veteris Auctorem esse testatur.

Ad probationem distinguo: Præcepta Legis Mosaicæ non erant bona, hoc est, non dabant gratiam, sed solummodo per Christum dandam significabant, concedo: unde Joan. 1. v. 17. habetur: *Lex per Moisen data est, gratia & veritas per Jesum Christum facta est*. Non erant bona absolute, nego. Numquid non erat illud præceptum Deuteronomii 9. v. 4. & 5. *Audi Israel, Dominus Deus noster, Dominus unus est. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua*. Solutio est Divi Thomæ, hic articulo 10.

Instant. Illa Lex non erat bona, quæ erat occasio peccati: atqui sic erat Lex vetus; & probatur ex Paulo, qui Romanorum 7. v. 8. & 9. ait: *Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam; sine Lege enim peccatum mortuum erat*.

Respondeo distinguendo minorem. Lex vetus erat occasio peccati per accidens, concedo; per se, & ex natura sua, nego. Immo optima, & testimonium Domini fidele convertens animas. Et vero omnis terra corruperat viam suam, unde neces-

saria fuit Lex, quæ peccati & turpitudinem, & finem malum atque perditionem, ad deterrendos homines a flagitio edoceret. In hoc solum sensu operabatur peccatum, in quantum homines per eam instructi non habebant amplius excusationes in peccatis, unde ibidem Apost. v. 7. dicit: *Quid ergo dicemus, Lex peccatum est? absit. Sed peccatum non cognovi nisi per Legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi Lex diceret: non concupisces*. In eodem sensu explicatur illud Romanorum 5. v. 20. *Lex autem subintravit, ut abundaret delictum*.

Iterum instant. Lex vetus erat mortifera, igitur nullo modo bona. Probatur antecedens 2. Cor. 3. 6. de illa sic loquitur Apostolus: *Littera enim occidit*. Ergo erat mortifera.

Respondeo negando antecedens, ad probationem distinguo. Littera materialiter sumpta occidit, concedo; formaliter spectata, nego. Cum Lex esset Christi figura, debebant Judæi illam explicare semper per ordinem ad Christum, a quo & spiritum vitæ, & gratiam per fidem accipiebant: sin minus occidebat; idest, mortui manebant in peccatis; unde ibidem Apostolus subjungit: *Spiritus autem vivificat*.

Insistunt. Lex non vacabat culpa: igitur vere & in se erat mala. Probatur antecedens Hebræorum 5. v. 7. & 8. Apostolus ait novum Testamentum necessarium fuisse, quia vetus non vacabat culpa: *Nam si illud prius culpa vacasset, non utique secundi locus inquireretur*. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Lex non vacabat culpa, idest, non erat perfecta, concedo; idest, mala erat, nego. Data est enim per Angelos in monte Sinai, ad erudiendum populum in justificationibus Dei. Tria quippe generis præcepta continebat, eaque optima, immo & sanctissima; alia scilicet moralia, quibus bonum præcipiebat, malum vero prohibebat; alia judicialia, quibus dignas pro prævaricatoribus pœnas adscribebat; alia denique cæremonialia, quibus debitum Deo cultum indagabat. Hæc est genuina Apostoli mens, namque Hebr. 7. 19. dicit: *Nihil enim ad perfectum adduxit Lex*.

Urgent. Omnia opera Dei optimi sunt perfecta: ergo cum Lex non esset perfecta, utique tribui Deo bono non debet.

Respondeo distinguendo consequens. Lex vetus non erat perfecta per defectum negativum, concedo; per positivum, nego. Defectus positivus est peccatum, vel aliquid ad malum inclinans; negativus est privatio perfectionis non debitæ: Lex Mosaica non erat imperfecta primo modo, quandoquidem operari bonum, & declinare a malo præcipiebat; sed secundo tantummodo, quatenus Legis novæ non habebat perfectionem: Sacramenta ipsius, inquit Concilium Florentinum, significabant solum gratiam; nostra vero & significant & continent, & digne suscipientibus conferunt: Esto igitur Lex vetus in se perfecta; sed comparatione ad novam, imperfecta; hoc est, minus perfecta: opera autem Dei non sunt æqualis perfectionis, ut sublimitas sit solius Creatoris, & appareat ipsius sapientia, quæ singulis dat ad mensuram, distribuens quod vult, & prout vult.

Persistunt. Lex vetus permittit mala: igitur est imperfecta per defectum positivum. Probatur antecedens. Permittit 1. odium inimicorum, juxta illud Matthæi 5. v. 43. *Audistis*, inquit Christus Judæis, *quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum*. 2. Deuteronomii 21. 19. Uxorum pluralitatem. 3. ibidem cap. 24. v. 1. Eisdem libellum repudii dare. 4. ibidem cap. 23. v. 19. Usuras circa alienigenas: Sed hæc omnia sunt mala: ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Lex vetus permittit mala; ut quædam bona sunt, concedo; reduplicative ut mala, nego. Ad primum, nego Legem veterem permittere odium, nam Levitici 19. v. 18. habetur: *Non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum*. Ad Matthæi testimonium dico Christum redarguere falsam traditionem quorumdam Rabinorum, qui inferebant male ex hoc quod Deus præciperet amare amicos, licitum esse odio habere inimicos; unde ibidem v. 44. *Ego autem dico vobis*, inquit Christus, *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos*.

Ad pluralitatem uxorum, respondent Sancti Doctores Deum hoc permisisse ad propagationem generis humani promptiorem; Judæi enim sæpissime a variis Regibus captivi facti, magna ex parte peribant: porro eo ipso quo Deus, qui est omnium Dominus, permittit aliquid, jam non est malum.

Ad tertium distinguo. Et utique Deus permisit Judæis dare libellum repudii uxoribus, ne uxorem odio vel ira occiderent, concedo; Lex sine auctoritate Dei optimi hæc faciebat, nego. Igitur propter bonum permisit repudium Moises; per-

misit

misit quippe ad vitandum majus malum, unde Christus Matth. 19. 8., dixit Judæis: *Moises ad duritiam cordis vestri permisit, &c.*

Ad quartum distinguo. Usuras permittebat Lex respectu alienigenarum, & in foro externo, ne graviora evenirent mala, concedo; in foro interno, nego. Non desunt Theologi qui credant permissas fuisse usuras cum illis tantummodo alienigenis, qui vel Judæorum debitores, ut Ægyptii, vel terræ Chanaan Abrahamo, ab ipso Deo datæ & concessæ detentores erant: igitur Judæi habebant jus ad eorum hæreditates & bona, unde magis sua quam aliena usuris percipiebant.

Idem proportionali modo dicendum est de aliis nationibus, quibus famulati fuerant Hebræi, qui cum ab ipsis, aut nihil, aut saltem modicum pro labore acceperant, reliqua debita aliis modis potuerunt accipere.

Respondeo 2. ad argumentum ex usuris depromptum, Moisen non permisisse usuras Judæis, neque respectu fratrum, neque etiam respectu alienigenarum: si usura sumatur stricte pro lucro ex mutuo, absque alio titulo proveniente, sed tantummodo ut latissime sumitur, nimirum pro mercium venditione, majori pretio, maxime, cum pretium non actu exhibetur dum merces dantur, sed ad tempus quoddam prefixum solvitur; quod quidem licitum esse nemo non novit: triplex enim a Theologis distinguitur pretium licitum, videlicet infimum, medium & supremum; ita tamen, ut istud non excedat justitiæ leges, quibus merces cum aliquo lucro vendi permittitur; cautum enim erat a Domino, ut non Judæi fœnerarent cum fratribus suis ad usuram, hoc est, ut ab eis lucrum supremum pro mercibus non exigerent, etiamsi ad tempus solutio differretur, bene vero ab alienigenis.

Quod autem usura in isto prorsus sensu a Moise sumatur, patet ex multiplici Scripturæ loco, Deut. 23. sic loquitur Propheta Legislator: *Non fænerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno; fratri autem tuo absque usura, id quo indiget, commodabis, ut benedicat tibi Dominus.* Luce clarius apparet, ibi mentionem non fieri de usura stricte sumpta, quæ est lucrum ex pecunia mutuata proveniens, & hoc supra sortem: quandoquidem loquitur Moises de frugibus, aliisque rebus ad vitam vel fovendam vel reparandam necessariis.

Rursus ibidem cap. 28., inter benedictiones populo concessas, numerat Moises dare ad usuram alienigenis, quod certe intelligi non potest de usura stricte sumpta, quippe quæ sit contra Jus & naturale & divinum: *Si autem*, inquit ad populum, *audieris vocem Domini tui, ut facias, atque custodias omnia mandata ejus ... venientque super te universæ benedictiones istæ ..... Benedictus tu in civitate, & benedictus in agro ... Aperiet Dominus thesaurum suum optimum cœlum, ut tribuat pluviam terræ tuæ in tempore suo, benedicetque cunctis operibus manuum tuarum, & fœnerabis gentibus multis: & ipse a nullo fœnus accipies*, hoc est, ita eris dives, ut in futurum potueris merces vendere alienigenis, & lucrum inde recipere optimum: *Quod si audire nolueris vocem Domini Dei tui ... advena ... ipse fænerabit tibi, & tu non fænerabis ei*: idest, omnibus bonis spoliatus, merces ab alienigenis supremo pretio accipere cogeris.

Jam distinguo, in forma, Moises permisit usuram late sumptam, concedo; stricte usurpatam, nego.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Constat ex Traditione ad Adam usque ad nos, unicum esse Deum.

Primo. Quia in Pentateucho, & in cæteris veteris Testamenti libris sermo habetur de uno tantum Deo, maxime Deut. 6. 4. *Audi Israel, Dominus noster unus est.*

Secundo. Idem patet ex punitione populi, qui non semel propter idololatriæ scelus, in captivitatem duram traditus est.

Tertio. Eandem confirmat veritatem novum Testamentum, præsertim vero Marci 12. 29. *Primum omnium mandatum est: Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est.* Unde Tertullianus ait lib. 1. contra Marc. cap. 3. *Deus, si non unus est, non est.*

SYNOPSIS SOLUTIONUM

Pro Objectionibus.

Primo. Verum est Deum in creatione loqui in plurali dicendo: *Faciamus hominem ad imaginem nostram*: Sed hoc tantummodo ad designandam vel Majestatem Creatoris, vel ad summum personarum pluritatem.

Secundo. Non semel in Scriptura sacra mentio fit de pluralitate Deorum; sed observes, velim, benevole Lector, Scriptu-

ram loqui modo de falsis Gentilium Numinibus, modo etiam de Justis qui quandoque dicuntur & Filii Dei, immo & Dii, sed per participationem.

Tertio. In iisdem sacris Scripturis sermo habetur de Deo, qui multorum malorum auctor est, & de Deo qui omnium bonorum est & causa & principium; sed & hoc non arguit plures esse in Sanctissima Trinitate Deos, idem enim Deus mala positiva ad justam vindictam infligit peccatoribus, mala vero culpae, quae videntur in mundo, grassari permittit, sed eorum non potest esse principium.

Quarto. Lex vetus quandoque mala dicitur; sed sic intellige, hoc est, minus perfecta, nova siquidem & sanctior, & etiam multo efficacior, unde illa comparatione ad istam imperfecta vocatur; attamen in se sancta fuit: igitur a Deo optimo eam esse nihil vetat.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum constet auctoritate Miraculorum unicum esse Deum?

DEBELLAVIMUS, & refutavimus idololatras auctoritate Scripturae, sed quia non agnoscunt eam, contra eos agimus auctoritate triplici, quam recusare nequeunt. Primo quidem auctoritate miraculorum, quae certe maxime convincit etiam pertinaciores & obduratos. Secundo auctoritate inter Gentiles doctissimorum, & etiam Sibyllarum. Tertio ipsa ratione. De primo momento impraesentiarum agimus.

CONCLUSIO.

Ex multis miraculis in utroque Testamento patratis constat, unicum esse Deum.

Miracula Veteris Testamenti, Unitatem Dei indigitantia.

Moises multa signa fecit ad gloriam Dei Israel; coegit idololatram Regem confiteri Dominum, & populum relaxare, ut sacrificaret in deserto: modo virgam Aaron convertit in colubrum, & aquas in sanguinem, ut habetur Exod. 7.: modo produxit ranarum, deinde cyniphum, postea muscarum infinitam prope multitudinem, ut habetur Exod. 8.: modo pestem in jumentis, plagam viscerum & grandinis, ut habetur Exod. 9.: modo locustas, quarum non erat numerus, & densissimas tenebras, ut habetur Exod. 10.: modo primogenita Aegypti ab homine usque ad pecus, Angelo vindice, peremit; ut sciret Rex, quoniam unus est Deus super omnes Deos inanes & conflatiles, ut habetur Exod. 12. Quibus portentis commotus tyrannus, dimisit populum, ut legitur versu 31. ejusdem capitis: *Vocatisque Pharao Moise & Aaron, nocte, ait, Surgite & egredimini a populo meo, vos & filii Israel: ite, immolate Domino, sicut dicitis*. Non dicit Domino vestro, sed Domino, agnoscens quod unus solus sit Deus & Dominus.

Sed & cum populus pervenisset in Mara, nec aquas prae amaritudine earum bibere posset, Moise ad Dominum clamante, aquae in dulcedinem versae sunt, Exod. 15. Sic ipso adhuc orante, coeli distillaverunt manna in deserto Sinai, Exod. 16. Sic percutiens petram, eduxit aquas, Exod. 17. Ut his omnibus sciret Israel, quoniam non est alius Deus praeter Dominum.

Josueo Duce, Israel siccatum miraculo Jordanem transiit; ita Jos. 3., post varios septem dierum circuitus coram arca foederis ruunt muri urbis Jericho, captaque civitas funditus deletur, ut inde discat populus ad idololatriam pronus, unicum esse Deum, ut legitur Jos. 6. *Sitque civitas haec anathema, & omnia quae in ea sunt, Domino*.

Gedeon jubente Domino, cum trecentis solum viris, Madianitarum exercitum, licet praegrandem penitus subvertit, sic enim habetur Jud. 7. v. 7: *Ait Dominus in trecentis viris qui lambuerunt aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian*. His prodigiis Israelitarum fides in unicum Deum confirmabatur; unde illum, Dominum exercituum, & fortem in praelio appellabant.

David adhuc adolescens praevaluit in funda & lapide adversus Philistaeum Gigantem, qui laudans Deos suos, exprobrabat Deo viventi. Lib. 1. Reg. 17. v. 45. *Irruens enim in eum, dixit: Ego venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminum Israel*.

Elias quinquagenarium Principem missum ad se Ochoziam Regem idololatram qui Belzebub consuluerat super aegritudine sua, igne e coelo delapso, occidit; ut sciret Rex quod unus sit Deus, in quo solo debet homo ponere spem suam; sic enim refertur lib. 4. Reg. cap. 1. v. 10. *Respondensque Elias dixit quinquagenario, si homo Dei sum, descendat ignis de coelo, & devoret te, & quinquaginta tuos*.

Eliseus

Eliseus Naaman Principem Regis Syriæ, mundavit a lepra, præcipiendo in nomine Dei Israel, ut septies se levaret in Jordane, qui postea, relicto idolorum cultu, confessus est unum Deum. Lib. 4. Reg. cap. 5.

Cyrus, licet idololatra, cœlitus tamen inspiratus, restitutis vasis domus Domini, Templum ad honorem unius veri Dei reædificari concessit, populumque Israeliticum a captivitate relaxavit. Lib. 1. Esdræ, cap. 1.

Darius Decretum Cyri pro reædificatione Templi veri Dei, non sine novo miraculo, executioni jussit mandari, & sumptus ad id necessarios suppeditavit. Ibid. cap. 6.

Artaxerses Longimanus licentiam fecit Judæis iterum testaurandæ Jerusalem, pacificeque colendi Deum cœli. Lib. 2. Esdræ, cap. 2.

Judith a Domino confortata abscidit Holofernis caput, qui inique Deum Hebræorum spreverat, hocque insigni facto, mulier fortis in nomine Domini patriam suam liberavit. Judith cap. 5.

Esther supplici prece, sollicitato Deo, apud Assuerum gratiam inveniens, in caput superbientis Aman, qui gentem suam delere statuerat, supplicium convertit. Esther cap. 7.

Daniel varia refert miracula, quibus ipsis Imperatores idololatræ adstricti sunt unum agnoscere Deum omnipotentem.

Primum miraculum fuit in fornace Babylonica, in quam tres pueri statuam Nabucodonosoris adorare renuentes, ligatis manibus pedibusque, vivi missi sunt, quos Deus incolumes servavit, mirante Rege, qui ait: *Benedictus Deus eorum, Sidrach videlicet, Misach & Abdenago, qui misit Angelum suum, & eruit servos suos, qui crediderunt in eum. Et verbum Regis mutaverunt, & tradiderunt corpora sua, ne servirent & adorarent omnem Deum, excepto Deo suo. A me ergo positum est hoc Decretum, ut omnis populus, tribus & lingua, quæcumque locuta fuerit blasphemiam contra Deum Sidrach, Misach & Abdenago, dispereat, & domus ejus vastetur, neque enim est alius Deus qui possit ita salvare*. Dan. cap. 3.

Secundo est respectu ipsiusmet Danielis, qui invidia idololatrarum in lacum leonum missus, eo quod statutis diebus Dominum coluerat; inde illæsus exivit, ejus vero accusatores in lacum projecti, statim leonum dentibus dilaniantur; quo perfecto miraculo; Darius Deo Israel, quem solum omnipotentem fatetur, publicam tribuit laudem; sic enim habetur cap. 6. *Tunc Darius Rex scripsit universis populis, tribubus & linguis, habitantibus in universa terra. Pax vobis multiplicetur: A me constitutum est Decretum, ut in universo Imperio & Regno meo, tremiscant & paveant Deum Danielis, ipse est enim Deus vivens & æternus in sæcula, & Regnum ejus non dissipabitur, & potestas ejus usque in æternum; ipse liberator atque salvator, faciens signa & mirabilia in cœlo & in terra, qui liberavit Danielem de lacu leonum*. Simile etiam miraculum ad ejusdem rei probationem, legitur in capite 14. Danielis.

Machabæi varias contra impium Antiochum solius Dei ope, victorias miraculose reportaverunt; Judas enim Machabæus Nicanorem devicit, interfectis de ejus exercitu, una cum Timotheo & Bacchide, plusquam 29000. hominum, ita ut Nicanor solus effugiens prædicaret Judæos Deum habere protectorem. Ita lib. 2. Mach. 8. v. 36. *Et qui promiserat Romanis se tributum restituere de captivitate Jerosolymorum, prædicabat nunc protectorem Deum habere Judæos, & ob ipsum invulnerabiles esse, eo quod sequerentur Leges ab ipso constitutas*. Quas Leges, nisi quia tuebantur fidem unius Dei contra pluritatem inanium Deorum quos Rex cum suis colebat?

Antiochus persecutorum omnium crudelissimus, Machabæorum Fatrum, una cum matre, in odium Religionis unius veri Dei sanguine atrociter effuso, divina persequente justitia, intolerabilibus viscerum doloribus exagitatus, & vermibus scatens, horridum fœtorem undequaque emittens, inutili prece Deum, quem contempsit, invocat, nam, ait Scriptura lib. 2. Mach. 9. 12. *Cum nec ipse jam fœtorem suum ferre posset, ita ait: Justum est subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire; orabat autem hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus*: igitur liquet ex his tot tantisque miraculis unum esse Deum.

Divus Augustinus idem urget argumentum contra Atheos, magnalia a Deo in veteri Testamento compediose recenset lib. 21. de Civ. c. 8. Non injucundum erit verba hic ejusdem S. Doctoris subtexere, quibus probat miraculo omnium maximo Deum Leges naturæ, a creatione licet affixas, nonnunquam ad nutum immutare, ut sciant gentes, quoniam ipse est Deus, nec alius præter eum; audiatur igitur Augustinus qui sic loquitur pag. 628. Edit. novi

" Quid tam ratis legibus fixisque firma-
„ tum? Et tamen quando ille voluit, qui
„ summo regit imperio ac potestate quod
„ condidit, stella præ cæteris magnitudi-
„ ne atque splendore notissima, colorem,
„ magnitudinem, figuram, & quod est
„ mirabilius, sui cursus ordinem legem-
„ que mutavit. Turbavit profecto tunc,
„ si ulli jam fuerunt canones Astrologo-
„ rum, quos velut inenarrabili computatio-
„ ne de præteritis ac futuris astrorum mo-
„ tibus conscriptos habent, quos canones
„ sequendo, ausi sunt dicere hoc quod de
„ Lucifero contigit, nec antea nec postea
„ contigisse. Nos autem in divinis Libris
„ legimus etiam solem ipsum & stetisse,
„ cum hoc a Domino Deo petivisset vir
„ sanctus Jesus-Nave, donec cœptum præ-
„ lium victoria terminaret; & retrorsum
„ rediisse, ut Regi Ezechiæ quindecim an-
„ ni ad vivendum additi, hoc etiam pro-
„ digio promissioni Dei significarentur ad-
„ juncti: sed ista quoque miracula, quæ
„ meritis sunt concessa Sanctorum, quando
„ credunt isti facta, magicis artibus tribu-
„ unt; unde illud est quod superius com-
„ memoravi dixisse Virgilium sistere aquam
„ fluviis, & vertere sidera retro. Nam &
„ fluvium stetisse superius, inferiusque flu-
„ xisse, cum populus Dei, ductore supra
„ memorato Jesu-Nave, viam carperet, &
„ Elia Propheta transeunte, ac postea Di-
„ scipulo ejus Elisæo, id esse factum in sa-
„ cris Litteris legimus; & retro versum
„ fuisse maximum sidus, regnante Ezechia,
„ modo commemoravimus.

Quoniam vero increduli, ut notavit Augustinus, miraculis virtute gratiæ patratis fidem adhibere renuunt, tria alia momenta, sed mira ordinis quidem naturalis, quæ præ omnium oculis sunt, recenset S. Doctor, ut Deum negare erubescant. Primum petit ex vultus dissimilitudine, quæ non sine miraculo quodam stupendo, in singulis conspicitur hominibus. Alterum est de infelici & maledicta terra Sodomorum, quorum Urbes ab initio amœnitate jucundissimæ, nunc exustione & putredine omnibus exosæ sunt. Tertium de jugi fœcunditate terræ, quæ & herbam virentem & lignum promiferum, & lætas segetes liberaliter ad usum hominum jumentorumque proferre non desinit; quod sane, tametsi continuum, non cessat esse prodigium: igitur ubique & miracula & portenta Dei optimi existentiam mirum in modum indigitant.

De primo ibidem sic loquitur Augustinus, & incredulos increpat pag. 628. Edit. novæ: " Cur non ergo de notitia na-
„ turarum caligenem sibi faciant infideles,
„ quasi non possit in aliqua re divinitus
„ fieri aliud, quam in ejus natura per
„ humanam suam experientiam cognove-
„ runt, quamvis & ipsa quæ in rerum
„ natura omnibus nota sunt, non minus
„ mira sint; essentque stupenda conside-
„ rantibus cunctis, si solerent homines mi-
„ rari mira nisi rara. Quis enim, consulta
„ ratione, non videat in hominum innu-
„ merabili numerositate, & tanta naturæ
„ similitudine, valde mirabiliter sic habe-
„ re singulos singulas facies, ut nisi inter
„ se similes essent, non discernerentur
„ species eorum ab animalibus cæteris?
„ & rursus, nisi inter se dissimiles essent,
„ non discernerentur singuli ab homini-
„ bus cæteris? Quos ergo similes confite-
„ mur, eosdem dissimiles invenimus; sed
„ mirabilior est consideratio dissimilitudi-
„ nis, quoniam similitudinem justius vi-
„ detur exponere natura communis: Et
„ tamen, quoniam quæ sunt rara, ipsa
„ sunt mira, multo amplius admiramur
„ quando duos ita similes reperimus, in
„ in iis discernendis aut semper, aut fre-
„ quenter erremus. „

De secundo pag. 629. sic prosequitur: "
„ Terra Sodomorum non fuit utique ut
„ nunc est, sed jacebat simili cæteris facie,
„ eademque vel etiam uberiore fœcundita-
„ te pollebat; nam Dei Paradiso in divi-
„ nis Eloquiis comparata est: Hæc post-
„ quam tacta de Cœlo est, sicut illorum
„ quoque adtestatur Historia, & nunc ab
„ eis qui veniunt ad loca illa conspicitur,
„ prodigiosa fuligine horrori est, & poma
„ ejus interiorem favillam mendaci super-
„ ficie maturitatis includunt. Ecce non e-
„ rat talis, & talis est: ecce a Conditore
„ naturarum natura ejus in hanc fœdissi-
„ mam diversitatem mirabili mutatione con-
„ versa est; & quod post tam longum ac-
„ cidit tempus, tam longo tempore perse-
„ verat. Sicut ergo non fuit impossibile
„ Deo, quas voluit instituere, sic ei non
„ est impossibile, in quidquid voluerit,
„ mutare naturas. „

De tertio momento multa profert idem sanctus Doctor tract. 24. in Joannem; explicans enim miraculosam panis hordeacei multiplicationem pro alendis turbis sic effatur: " Miracula quæ fecit Domi-
„ nus noster Jesus-Christus, sunt quidem
„ di-

„ divina opera, & ad intelligendum Deum „ de visibilibus admonent humanam mentem: quia enim ille non est talis substantia quæ videri oculis possit, & miracula „ ejus, quibus totum mundum regit, universamque creaturam administrat, assiduitate viluerunt; ita ut pene nemo „ dignetur attendere opera Dei mira & stupenda in quolibet seminis grano.... „ Majus enim miraculum est gubernatio „ totius mundi, quam saturatio quinque „ millium hominum de quinque panibus: „ & tamen hoc nemo miratur. Illud mirantur homines, non quia majus est, „ sed quia rarum est. Quis enim & nunc „ pascit universum mundum, nisi ille qui „ de paucis granis segetes creat?..... „ habent enim, si intelligantur, linguam „ suam. „ Igitur ex Augustino cuncta annuntiant & existentiam & gloriam Dei: igitur vere insipiens est qui dicit in corde suo: Non est Deus.

Miracula Novi Testamenti, ad gloriam unius Dei facta.

Christus ipse fuit inter omnia miracula maximum, quippe qui natus ex B.B. Virgine, omnibus benefaciendo pertransierit: modo cæcos illuminabat: modo leprosos mundabat: Quæ quidem omnia signa atque portenta patrabat, ut unum hominibus manifestaret Deum, sic enim habetur Joannis 17., vers. 3. *Hæc est*, inquit Christus, *vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum*. Ibidem v. 6. *Pater .... manifestavi nomen tuum hominibus quos dedisti mihi de mundo*. Ibidem v. 4. *: Ego te clarificavi super terram: opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam*. Postea concludit v. 25. & 26. his verbis: *Pater juste, mundus te non cognovit; ego autem te cognovi; & ii cognoverunt quia tu me misisti; & notum feci eis nomen tuum, & notum faciam, ut dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis*.

Stephanus a Judæis comprehensus, eo quod prædicaret Christum esse Deum, stans in medio Doctorum, fusum habuit sermonem de pacto Dei cum Abraham, probans Deum unum esse, Christum vero ipsi consubstantialem agnoscendum; tunc, ut enarrat Scriptura, aperti sunt cœli, & ipse Stephanus vidit Jesum stantem a dextris virtutis Dei; sic enim habetur Actuum 7. v. 55.: *Cum autem esset plenus Spiritu Sancto, intendens in cœlum, vidit gloriam Dei, & Jesum stantem a dextris Dei*. Idem percelebris Levita multa signa fecit & prodigia ad probandum unitatem Dei, & Christi cum Patre consubstantialitatem, ut legitur ibidem cap. 6. v. 8.: *Stephanus autem plenus gratia & fortitudine faciebat prodigia & signa multa in populo*.

Petrus tot & tanta pro eadem veritate comprobanda faciebat, ut ipsius umbra ad morbos sanandos etiam sufficeret, juxta illud Actuum 5., v. 15. *Ita ut in plateas ejicerent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabatis, ut veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus suis*. Quid dicam de cæteris Apostolis qui Gentilibus duo ista fidei puncta, scilicet Unitatem Dei, & Christi Divinitatem, atque cum Patre consubstantialitatem sequentibus signis prædicabant & confirmabant? Ibidem enim habetur v. 12. *Per manus autem Apostolorum fiebant signa & prodigia multa in plebe*.

Martyres utique infinita prope miracula ad illa momenta defendenda coram idololatris patrarunt, ut eos ad Christi fidem, & unius Dei confessionem tandem aliquando perducerent. Revera quidem quot vexatos a dæmonibus liberarunt? quot desperata sanitate curaverunt? quot e mortuis ad vitam precibus & meritis evocavere? & ut omnia paucis complectar, sapientia Philosophorum paupertate & simplicitate Piscatorum devicta fuit; furor Tyrannorum cessit patientiæ unum evangelizantium Deum; Crux in fronte Regum, inquit August. subversis idolorum templis, rutilat; miratus est orbis idololatra se esse Christianum, & unius Dei cultorem. Sanguis Martyrum, o miraculum miraculorum! fuit, inquit Tertullianus, semen Christianorum. Quot Martyres, tot miracula & prodigia, seu tot voces conclamantes: Unus Deus est: Auferte hinc idola: Projicite post tergum Deos alienos.

Hæc omnia breviter explanat S. Cyprianus in epistola ad Martyres & Confessores: " Quibus ego vos laudibus prædicem fortissimi Martyres? robur pectoris vestri, & perseverantiam fidei; „ tolerastis usque ad consummationem gloriæ durissimam quæstionem, nec cessistis suppliciis, sed vobis potius supplicia cesserunt; finem doloribus, quem „ tormenta non dabant, coronæ dederunt. Laniena gravior diu perseveravit, non ut stantem fidem dejiceret, „ sed ut homines Dei ad Deum velocius „ mit-

„ mitteret . Vidit admirans præsentium „ multitudo cœleste certamen , certamen „ Dei, certamen spirituale, prælium Christi: stetisse servos ejus voce libera, mente incorrupta, virtute divina, telis quidem sæcularibus nudos, sed armis fidei ardentis armatos. Steterunt torti torquentibus fortiores; & pulsantes ac laniantes ungulas, pulsata ac laniata membra vicerunt. Inexpugnabilem fidem superare non potuit sæviens diu plaga repetita, quamvis, rupta compage viscerum, torquerentur in servis Dei, jam non membra, sed vulnera. Fluebat sanguis qui incendium persecutionis extingueret, qui flammas & ignes gehennæ glorioso cruore sopiret.

Igitur est unus Deus: tot miracula & stupenda prodigia hanc confirmarunt veritatem: testimonium ex inimicis pluries, ex ore ipsorum Regum idololatrarum & tyrannorum ad hoc habemus: & fides Christi qui est unius filius Dei viventis per totum orbem diffusa, mirum in modum prædicat.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objiciunt idololatræ. Miracula patrata sunt multa a magis Pharaonis pro cultu falsorum Numinum; nam & produxere serpentes, sicut unum produxerat Moises, convertendo virgam Aaron in colubrum, ut habetur Exod. 7. igitur miracula non opponuntur pluralitati Numinum.

Respondeo distinguendo. Miracula falsa patrata sunt a magis Pharaonis, concedo: vera, nego. Enimvero adduxerunt ope & arte dæmonum serpentes coram Pharaone, sed non produxerunt sicut fecit Moises; vel etiam dici potest, fascinatis & illusis spectantium oculis, apparuisse serpentes. Ad omnipotentem quippe solum pertinet convertere unam substantiam in alteram: Porro Moises virtute Dei omnipotentis instructus miraculose verum potuit producere colubrum; sed non idem dicendum de magorum operatione. Cæterum, prævaluit serpens a Moise productus, & cæteros devoravit; quod certe fuit magnum argumentum Deum cœli dominari dæmonibus, nec esse alium præter se Deum. Ita habetur ibid. v. 12.

Instant. Atqui magi Pharaonis vera patravere miracula in testimonium plurium Deorum, ergo, &c. Probatur subsumptum. Convertere unam substantiam in alteram, est verum miraculum; sed magi & malefici Pharaonis converterunt aquas fluminum in sanguinem, ut ibid. c. 7. habetur: igitur fecerunt vera miracula; cum enim hæc fecisset signa Moises super aquas fluminum & paludum, additur v. 22. *Feceruntque similiter malefici Ægyptiorum incantationibus suis, & induratum est cor Pharaonis.*

Resp. nego subs. ad prob. dist. Fecerunt similiter apparenter, adhibendo colorem aquis, quod fit naturaliter, concedo; quis enim colorem non addat aquæ projiciendo ligna vel aliquod minerale, ut artifices quotidie faciunt? quis etiam corpus corruptum projiciendo in aquas, etiam ipsas corrumpere non valeat? sic fecisse Pharaonis magos, nemo, si attendat, diffitebitur. Aquas per veram substantiæ immutationem converterunt in sanguinem, sicut fecerat Moises, nego. Virtus quippe divina ad tantum prærequiritur miraculum. Verum non unum istud, sed alia permulta signa patravit Legislator mirabilis, quæ incantatores nequidem adumbrare potuerunt. Unde prævaluit auctoritas Dei viventis super idololatras, maxime super Pharaonem, qui cum exercitu sepultus est in mari rubro: aquæ enim a dextris & a sinistris steterunt stupendo miraculo, ut filii Israel sicco vestigio transirent mare; ipse vero aquæ fluentes sicut prius, suis operuerunt fluctibus & Pharaonem & ejus exercitum.

Respondeo 2. Potuisse magos, Deo permittente, facere aliqua miracula ad majorem sui nominis exaltationem, nempe ut a Moise servo suo vincerentur, & ipse major agnosceretur omnium Dominus. Sic permisit Balaam prædicere Messiam, qui utique ut populo Israelitico malediceret, missus, quamvis quodammodo invitus, mutata desuper voluntate benedixit, Num. 22. Addo magos non potuisse interpretari somnium Pharaonis, ut legitur Genes. c. 41. nec utique somnium Nabuchodonosor, ut legitur Daniel. c. 4. quod quidem validissimum est argumentum, magos non habuisse virtutem patrandi vera miracula.

Objiciunt 2. Stephanus fecit signa & prodigia magna in populo; per manus Apostolorum utique fiebant, ut dictum est; Sed hæc non probant unitatem Dei, quandoquidem similia Anti-Christus facturus est, ut in errorem, inquit Apostolus, si fieri potest, inducat etiam electos. Ita enim habetur 2. Thessal. 2. v. 9. *De an-*

ti-

tichristo: *cujus est adventus secundum operationem satanæ, in omni virtute & signis & prodigiis*. Igitur miracula non probant unitatem Dei.

Respondeo distinguendo. Antichristus faciet signa, sed non miracula vera, sicut fecerunt Stephanus, & Apostoli, concedo; signa vera & miracula, nego. Tria distinguenda sunt, prodigium, mirum, & miraculum; prodigium seu portentum, est quod raro evenit, & est insolitum, ut cum mare evomit globulos igneos. Mirum illud est, quod superat rudiorum captum & mentem, ut cum aliquis brevi tempore multas acquirit scientias, quas & pari facilitate reducit ad praxim. Miraculum est, quando aliquid fit per immutationem substantiæ, ut cum ignis contra naturam non urit: sic in fornace non læsit sanctos Pueros. Omne quod est naturaliter factibile, faciet ope dæmonum antichristus, sed non immutando naturam; adeoque nullum verum miraculum: quia tamen hæc erunt insolita, in errorem inducet multos. Ita ait Apostolus, qui ibidem subjungit: *In omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis, iis qui pereunt*. Herodotus lib. 5., mentionem facit de falsis miraculis patratis Athenis a mimis, qui super carbones ardentes deambulabant: refert utique magos seduxisse plurimos. Teste Athenæo lib. 1. cap. 16., sapientes irridebant illos qui fidem aliquam adhibebant mimis: ii, teste Varone, oleo vel aliquo alio medicamento, plantam pedum ungebant, ita ut sine offendiculo, ignem calcarent & premerent; ab ipsis igitur paganis habemus magos phantastica patrasse miracula.

Objiciunt 3. Prophetia magnum dicitur donum, non enim sine miraculo ventura aliquis prædicere potest: atqui tale donum apparuit utique in malis, nempe in Balaam falso-propheta, ut legitur Num. 23. vers. 9. & 10. In Saule, ut refertur primo Regum 10. In ipso impio Caipha, ut legitur Joann. 11.: igitur nullum potest erui & ex miraculis & ex signis, ab probandam Dei unitatem argumentum. Confirmatur. Dæmonia reddebant oracula quibus utique futura nonnumquam prænuntiabant: igitur Prophetiæ ad confirmationem unitatis Dei, aut nihil, aut modicum inserviunt.

Respondeo distinguendo minorem. Prophetiæ donum fuit in malis ad veritatis argumentum, concedo; ad falsitatem, nego. Dracones enim & abyssi benedicunt Domino; ipsi dæmones, ut in Evangelio legitur, confitentur Christum: Balaam vir nequam prophetat quidem, sed ad benedictionem populi Israelitici, cui tamen maledicere volebat: Saul etiam inter Prophetas, ad ostensionem potentiæ Dei qui utitur creaturis absque indigentia, ad quod vult, & quomodo vult: Caiphas utique prophetat, Joann. 11. 50. *Expedit vobis ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat*. In hoc quoque veritas magis probatur, cum etiam impii laudem Deo dicere, ejusque magnitudinem confiteri teneantur: ast usque nunc non est auditum aliquem vera patrasse miracula pro errore & mendacio comprobando. Ad confirmationem dico, fallacia fuisse Gentilium & oracula & augures. Plutarchus de oraculorum defectibus, refert, Lysandrum Lacedæmoniorum Ducem voluisse pecunia corrumpere Delphicum oraculum, ut sibi faveret, & fausta pro eo prædiceret. Diodorus Siculus lib. 15., scribit oracula fuisse apud multos in fabulam. Herodotus l. 6. asserit Cræsum ingemuisse, & obmurmurasse, eo quod ab oraculo Delphico non semel fuisset illusus, quamvis ejus templum multis decorasset muneribus. Nonnulli referunt Gentiles habuisse viros potentes, qui mortuos ad vitam evocare volebant; sed hoc verisimile non apparet: enimvero, si illi tantam habuissent auctoritatem, cur sectatores non habuerunt?

Opponunt 4. Miraculum est argumentum extrinsecum rei, unde nihil probat; quandoquidem erectio paralytici & claudicantis, verbi gratia, nullam habent connexionem cum unitate Dei: igitur non potest hoc argumento probari neque a priori, neque a posteriori unitas Dei: tum quia hoc est petere principium; siquidem idololatræ nullum agnoscunt verum miraculum a nobis laudatum: nullas quippe recipiunt Scripturas: immo Gentiles arti magicæ Martyrum miracula tribuere non semel ausi sunt.

Respondeo distinguendo. Miraculum est argumentum extrinsecum, & illative suadens virum probum & prudentem, concedo; & non suadens ullo modo, nego. Miraculum quidem de se naturalem non habet respectu nostri cum Divinitate connexionem, maxime, cum sit supra captum humanum; quomodo enim sine fide cognosci potest, lutum, quo linivit oculos cæci nati Christus, habere connexionem cum visione & cum Divinitate? Si tamen ho-

homo sensatus consideret non dari viribus naturæ a privatione regressum ad habitum; cæcum a nativitate non posse sola ope humana visum recuperare; lutum de se nullam habere ad hoc virtutem amicam, sed potius contrariam, inferet hominem talia signa patrantem, esse plusquam hominem: jam vero si dicatur illi Thaumaturgum hanc a Deo uno habere potestatem, inferet esse de facto unum Deum, cui omnia obediunt; unde & si quidam ex cæcitate voluntaria irrideant, lux enim quandoque ex indispositione subjecti, tametsi suum emittat fulgorem, contra naturam obcæcat; eo prope modo lux Christi perfidos obcæcavit Judæos, juxta illud Joan. 1. 6. *Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt* ..... v. 10. *mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognovit*. Si, inquam, quidam irrideant miracula, non tamen sensati & sapientes. Enimvero inter Gentiles doctissimi, & admodum probi, legendo Prophetias, vel etiam Martyrum miracula in testimonium pro unitate Dei patrata ponderantes, afflante Spiritu Sancto, obediebant fidei: sic enim ratiocinatos fuisse fertur, qui tot & tam stupenda patrant in nomine Dei sui; oportet Deum esse unum & verum: sic humiliatus Nabuchodonosor ratiocinatus est: sic Darius videns Danielem inter leones incolumem: Igitur miraculum est argumentum ex quo Gentiles possunt, si gratiam interiorem audiant, inferre esse unum Deum.

Instant, Gentiles per miracula ad fidem conversi, ad idololatriam rediere, ut Julianus apostata, qui tamen sciebat miracula Christianorum: igitur etiam illative miracula non probant Dei unitatem.

Respondeo distinguendo. Redierunt ad idololatriam, gratiæ interiori quæ nulli deest, resistendo, & rationem sapientiæ rejiciendo, concedo; redierunt, quia miracula non sunt argumenta Divinitatis, nego. Licet impii peccata committant, etiam contra naturam, non sequitur rationem non dicere: Innocentem non occides: tametsi Julianus attendens ad spiritum erroris, ad idololatriam redierit, non sequitur miracula non esse unitatis Dei signa magna & argumenta.

Juvat totam hanc materiam claudere variis sententiis Divi Augustini, qui inimicorum fidei tela sic propellit, l. 10. de Civ. Dei, c. 8. & 17. „ An vero dicet aliquis, ista falsa esse miracula, nec fuisse facta, sed mendaciter scripta? Quisquis hoc dicit, si de his rebus negat omnino ullis litteris esse credendum, potest etiam dicere nec Deos ullos curare mortalia: non enim aliter se colendos esse persuaserunt, nisi mirabilium operum effectibus, quorum & Historia Gentium testis est, quarum Dii se se ostentare mirabiles, potiusquam utiles ostendere potuerint .... Porro autem, si multorum Deorum cultores, qualescumque Deos suos esse arbitrentur, ab eis facta esse miracula, vel civilium rerum historiæ, vel libris magicis, sive quod honestius putant, Theurgicis credunt: quid causæ est cur illis litteris nolint credere, ista facta esse, quibus tanto major debetur fides, quanto super omnes est magnus, cui uni soli sacrificandum esse præcipiunt? „ Fusius eandem pertractat materiam ibidem c. 16. ostendendo ficta esse inanium Deorum miracula, Dei vero Optimi, Maximi, verissima; qui quot producit entia, tot patrat, & operatur prodigia.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Constat ex miraculis unum esse Deum.

Primo. Ex miraculis veteris Testamenti, multa fecit Moises pro hoc momento coram Pharaone ut habetur Exod. 8, 9, 10 & 11, & prævaluit David in funda & lapide adversus Philistæum gigantem, in nomine unius Dei viventis.

Secundo. Christus multa utique patravit miracula ad probandam suam cum Patre unitatem unde Joan. 7. ait: *Pater manifestavi nomen tuum hominibus*.

Tertio. Plura etiam fecere Martyres ad propugnandam unitatem Dei contra idololatras, ut in eorum legitur Actibus.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

AD OBJECTIONES.

Primo. Concedimus quidem magos Pharaonis quædam fecisse signa, sed ope dæmonum, & incantationibus; unde in errorem inducebant homines: signa vero Moisis in veritatem, quia erant vera miracula.

Secundo. Antichristus, ut habetur 2. Thess. 2. signa utique faciet; ast non miracula: unde non eodem modo ratiocinandum est de miraculis, quæ quamvis sint quid extrin-

trinsecum respectu hominum, suadent tamen cordatos, & inducunt in veritatem.

Tertio. Non negamus Prophetiam quandoque datam fuisse malis & perversis hominibus; sed ut testimonium fidei habeamus ex inimicis nostris; omnia quippe serviunt, & cedunt in gloriam Dei.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum constet ex Sibyllis, & ex auctoritate doctissimorum inter Gentiles, esse unum Deum?

CONCLUSIO.

Constat ex Sibyllis, & inter Gentiles doctissimis, esse unum Deum.

Probatur ex multis momentis.

THEOPHILUS, qui sextus post Petrum Antiochenam rexit Ecclesiam, lib. 2. ad Otholicum de una Sibylla sic loquitur " Cæterum Prophetæ illi, quorum „ mentio facta est, fuere in populo Israe„ litico illiterati, pastores & idiotæ: ve„ rum etiam Sibylla Græcorum, & reli„ quarum gentium Prophetissa, in principio suæ Prophetiæ, invehitur in mor„ talium genus, dicens. „

Viri mortales, & carnes nihil existentes, quomodo statim
Exaltamini, vitæ finem non inspicientes,
Nec contremiscitis, nec timetis Deum inspectorem vestri?
Unus Deus, qui solus regnat, magnitudinem excedens, & increatus,
Omnipotens, invisibilis, videns ipse solus omnia.

Clemens Alexandrinus etiam extollit illum Græcorum Sibyllam, & dicit unum prædicisse Deum, l. 6. Stromatum p. 136. „ Quomodo, inquit, Deus Judæos salvos „ esse voluit, dans eis Prophetas; ita et„ iam Græcorum spectatissimos, propriæ „ suæ linguæ exercitatos, prout poterant „ capere Dei beneficentiam, a vulgo se„ crevit. Præter Petri prædicationem, de„ claravit Paulus Apostolus, dicens: Li„ bros quoque Græcos sumite: Agnoscite „ Sibyllam, quomodo unum Deum signi„ ficet, & ea quæ sint futura. „

Origenes l. 7. contra Celsum, pag. 516. illam defendit contra istum Philosophum, qui dicebat Christianos multa inseruisse in ipsius versibus: sic igitur Celsum revincit. " Nescio quid ei venit in mentem, „ ut censeret Sibyllam a nobis, potiusquam „ Jesum, appellandam fuisse Dei filiam, „ asseverans nos multa ejus versibus inse„ ruisse maledica, non tamen indicans quæ „ sint illa quæ inseruimus: indicasset au„ tem, si antiqua habuisset incorruptiora „ exemplaria, in quibus non reperiantur, „ quæ putat a nobis interpolata, quod ta„ men non fecit.

Lactantius Firmianus l. 1. c. 6. recensitis singularum Sibyllarum nominibus, sic loquitur: „ Omnes igitur hæ Sibyllæ unum Deum „ prædicant, maxime tamen Erythræa suf„ fragatur. „ Constantius Augustus orat. ad sanct. cœtum, apud Eusebium c. 18. asserit illam multa mira de Deo annuntiasse: ejus acrostichi 34. hunc refert versus:

Unus & æternus Deus hic servator & idem.

Celeberrimus est Divi Augustini pro hoc momento testimonium: nam sanctus Doctor, Doctissimorum tum inter paganos, tum inter Patres, suffultus auctoritate, & refert Sibyllarum carmina, & ostendit non falsæ, sed veræ solum Divinitati applicari posse. Variis in locis hanc tractat materiam, sed potissimum & ex professo, l. 18. de Civit. Dei, c. 23. ubi tria absolvit, primo quid de numero Sibyllarum, deinde de carminibus, tandem de eorum genuitate, quam quidem auctoritate Lactantii comprobat.

De primo sic loquitur: " Eodem tempo„ re nonnulli. Sibyllam Erythræam vati„ cinatam ferunt. Sibyllas autem Varro „ tradidit plures fuisse, non unam. Hoc „ sane Erythræa Sibylla quædam de Chri„ sto manifesta conscripsit; quod etiam „ nos prius in Latina lingua versibus ma„ le latinis & non stantibus legimus, per „ nescio cujusdam interpretis imperitiam, „ sicut post cognovimus: nam vir claris„ simus Flavianus, qui etiam proconsul „ fuit, homo facillimæ facundiæ, mul„ tæque doctrinæ, cum de Christo collo„ queremur, græcum nobis codicem pro„ tulit, carmina esse dicens Sibyllæ Ery„ thrææ, ubi ostendit quodam loco in ca„ pitibus versuum ordinem litterarum ita „ se habentem, ut hæc in eo verba le„ gerentur: Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ υἱὸς σωτήρ, „ quod est latine: Jesus-Christus Dei fi„ lius Salvator. Hi autem versus, quo„ rum primæ litteræ istum sensum quem „ diximus reddunt, sicut eos quidam lati„ nis

„ nis & stantibus versibus est interpreta-
„ tus, hoc continent. „

De secundo, sic scribit, referendo versus secundum numerales Græcorum litteras:

Ι Judicii signum tellus sudore madescet.
Η E Cœlo Rex adveniet per sæcla futurus:
Σ Scilicet in carne præsens, ut judicet orbem.
Ο Unde Deum cernent incredulus atque fidelis
Υ Celsum cum Sanctis, ævi jam termino in ipso.
Σ Sic animæ cum carne aderunt, quas judicet ipse.
Χ Cum jacet incultus densis in vepribus orbis.
Ρ Rejicient simulacra viri, cunctam quoque gazam:
Ε Exuret terras ignis, pontumque polumque.
Ι Inquirens tetri portas effringet Averni.
Σ Sanctorum sed enim cunctæ lux libera carni
Τ Tradetur, pontes æternum flamma cremabit:
Ο Occultos actus retegens, tunc quisque loquetur
Σ Secreta, atque Deus reserabit pectora luci.
Θ Tunc erit & luctus, stridebunt dentibus omnes.
Ε Eripitur solis jubar, & thorus interit astris.
Ο Volvetur cœlum, lunaris splendor obibit.
Υ Dejiciet colles, valles extollet ab imo.
Υ Non erit in rebus hominum sublime vel altum.
Ι Jam æquantur campis montes, & cærula ponti.
Ο Omnia cessabunt, tellus confracta peribit.
Σ Sic pariter fontes torrentur, fluminaque igni:
Σ Sed tuba tum sonitum tristem dimittet ab alto
Ω Orbe gemens facinus miserum, variosque labores.
Τ Tartareumque chaos monstrabit terra dehiscens.
Η Et coram hic Domino Reges sistentur ad unum;
Ρ Residet e cœlis ignisque & sulphuris amnis.

Ibi profecto sanctus Doctor perstringit eos qui vel carmina Sibyllarum supposititia credunt, vel de falsis Gentilium Numinibus intelligi debere autumant. Sic prosequitur n. 2. pag. 306. " Hæc autem Si-
„ bylla, sive Erythræa, sive ut quidam
„ magis credunt Cumæa, ita nihil habet
„ in toto carmine suo, cujus exigua ista
„ particula est quod ad Deorum falsorum,
„ sive fictorum cultum, pertineat: quin-
„ nimmo ita etiam contra eos & contra
„ cultores eorum loquitur, ut in eorum
„ numero deputanda videatur, qui perti-
„ nent ad civitatem Dei. „

Postea ad hujus rei confirmationem, verba Lactantii subtexit. " Inserit, inquit,
„ etiam Lactantius operi suo quædam de
„ Christo vaticinia Sibyllæ, quamvis non
„ exprimat cujus; sed quæ ipse singillatim
„ posuit, ego arbitratus sum conjuncta esse
„ ponenda, tanquam unum sit prolixum, quę
„ ille plura commemoravit, & brevia. „

„ In manus iniquas, *inquit*, infidelium
„ postea veniet; dabunt autem Deo alapas
„ manibus incestis; & impurato ore ex-
„ puent venenatos sputus: dabit vero ad
„ verbera simpliciter sanctum dorsum, &
„ colaphos accipiens tacebit, ne quis agno-
„ scat quod verbum, vel unde venit, ut
„ inferis loquatur, & corona spinea coro-
„ netur: ad cibum autem & fel, & ad si-
„ tim acetum dederunt: inhospitalitatis
„ hanc monstrabunt mensam: ipsa enim
„ insipiens tuum Deum non intellexisti, lu-
„ dentem mortalium mentibus, sed & spi-
„ nis coronasti, & horridum fel miscuisti:
„ Templi vero velum scindetur, & medio
„ in die nox erit tenebrosa nimis in tribus
„ horis, & morte morietur tribus diebus
„ somno suscepto: & tunc ab inferis re-
„ gressus, ad lucem veniet primus resur-
„ rectionis principio revocatus ostenso. „

Ex his liquet Sibyllas & Deum unum, & Deum incarnatum agnovisse, & multa de utroque momento vaticiniis prælusisse, quarum quidem testimonium omni exceptione dignum est, cum earum opera & a prophanis, & a primorum sæculorum Patribus celebrentur; immo sanctus Augustinus istas Virgines ad Civitatem sanctam Jerusalem pertinere, vix ac ne vix quidem asserere non dubitat: igitur *Philosophi, Poetæ & Oratores unum agnovere Deum*.

Orpheus hæc, inter alia, de Deo cecinit.

Unicus est per se existens, qui cuncta creavit.

Sopho-

Sophocles. Unus profecto est, unus est tantum Deus,

Qui cœlum & amplum condidit terræ globum.

Justinus in cohortatione ad Græcos, & l. de Monarchia. *Eusebius* l. 13. de præparatione, illos versus citant. Versum primum Eusebius in Chronologia Gregorii, pag. 13. alios duos in medium profert.

Clemens Alexandrinus in Protr. pag. 35. hæc de Pythagora scribit & refert.

Deus quidem est unus, is autem non est, ut quidam existimant, extra mundum, sed in ipso totus.

Plato in Timæo, Deum unum ac supremum prædicat, ita etiam refert Eusebius l. 11. de præp. pag. 311.

Aristoteles apud Athenagoram idem dicit.

Virgilium Minutius citat Æneid. 6. " Quid „ Mantuanus Maro? nonne apertius & „ proximius, verius, principio, *ait*, cœ„ lum & terras & cætera mundi mem„ bra, spiritus intus alit, & infusa mens „ agitat? unde hominum pecudumque „ genus, & quidquid aliud animalium. „ Idem alio loco mentem istam & spiritum Deum nominat. Hæc enim Virgilii verba sunt:

. . . . . . Deum namque ire per omnes
Terrasque, tractusque maris, cœlumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque sibi tenues nascentem arcessere vitas.

Maximus Tyrius Oratione prima, eandem refert sententiam: " Unus est, *inquit*, „ Deus, omnium Rex & Parens.

Porphyrius l. apud Cyrillum contra Julianum, idem confirmat & dicit: igitur ex antiquis Philosophis & Poetis, constat unum esse Deum. Eandem profitetur veritatem Cicero in libris de natura Deorum, in quibus non modicum insinuat Deum diversis gaudere nominibus, secundum diversa ejus opera; unde eo prope modo inquit, quo Oceanus dicitur Germanicus, dum alluit plagas Germaniæ; Gallicus vero, cum Galliæ: ita pariter supremum Numen, Jovis sibi vindicat nomen cum cœlo præest; Neptuni vero, cum aquis, &c. . . . Sed unum esse ubique Deum contendit Orator; ergo, &c.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objicies 1. contra auctoritatem Sibyllarum. Libri Sibyllini non sunt genuini; igitur nihil ex eis concludi potest. Probatur antecedens. Isti Libri apparuere, ut non pauci viri eruditi existimant, secundo solum sæculo: certe si Libri Sibyllini haberent auctores ante ipsum Christum natum, juris facti fuissent publici: ergo, &c.

Respondeo 1. negando Libros Sibyllarum non esse genuinos, siquidem a primorum sæculorum Patribus, non semel citantur ad fidem contra Gentiles inpugnantes defendendam. Ad probationem, nego apparuisse secundo solum circiter sæculo quandoquidem Virgilius Ecloga quarta mentionem facit de Cumæa, & mira de puero Jesu, quamvis sub alio nomine, dicit & cantat his versibus:

Ultima Cumæi venit jam carminis ætas;
Magnus ab integro sæculorum nascitur ordo:
Jam redit & Virgo, redeunt Saturnia Regna.
Jam nova progenies cœlo demittitur alto.
Tu modo nascenti Puero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo, &c.

Tacitus l. 6. Annalium, etiam meminit Sibyllæ Erythrææ: loquitur utique Suetonius de Sibyllarum carminibus.

Augustinus eidem suffragatur veritati l. 18. de Civ. Dei, c. 46. & 47. præcipue vero c. 23. ubi sic habet: " Vir clarissi„ mus Flavianus qui etiam Proconsul fuit, „ homo facillimæ facundiæ, multæque „ doctrinæ, cum de Christo ut loquere„ mur, græcum nobis codicem protulit, „ carmina esse dicens Sibyllæ Erythrææ, „ ubi ostendit quodam loco in capitibus „ versum ordinem. „ Idem refert 27. versus talis Sibyllæ. Profecto Patres ante Augustinum, ut Theophilus, Clemens Alexandrinus, Origenes alias oculatissimi, & ipse Augustinus qui egregium laudat codicem; majori sane pro hoc momento fide digni sunt, quam nostræ ætatis Censores, qui longius a primis distantes sæculis, veritatem non ita sicut vetusti Patres indagare queunt. Enimvero Origenes qui

qui tertio florebat sæculo; de actitatis in secundo sæc. certam profecto habebat scientiam; ipse tamen Libros Sibyllinos auctoris talis sæculi fœtum esse nusquam dixit, quinimmo contrarium ex professo propugnat.

Instabis. Illa Sibyllarum carmina non sunt genuina quæ non potuerunt venire ad nos; atqui carmina Sibyllarum non potuerunt ad nos usque pervenire: ergo, &c. . . . . . Probatur minor: a Cæsare Augusto, teste Suetonio, illa carmina duobus serulis auratis condita sunt sub Apollinis Palatini basi: igitur non potuerunt venire ad nos. Confirmatur. Libri Sibyllyni Sullæ temporibus, cremato Capitolio, Olympiade 153. Scipione & Norbano Consulibus, ab Urbe condita anno 671. combusti sunt: ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Carmina solius Sibyllæ Cumææ obserata sunt, concedo; cætera omnia, nego. Ita Lactantius l. 1. de falsa Religione capite 6. postquam enim decem Sibyllarum nomina & patriam retulit, subdit: " Harum omnium Sibyllarum „ carmina & feruntur, & habentur, nec „ ea ab ullo, nisi quindecim viris inspici „ fas est, & sunt singularum singuli Libri, „ qui quia Sibyllæ nomine inscribuntur, „ unius esse creduntur, suntque confusi, „ nec discerni, ac suum cuique assignari „ potest, præter Erythrææ, quæ & nomen suum carmini verum inseruit, & „ Erythræam se nominatam iri prælocuta „ est, cum esset orta Babyloniæ.

Respondeo 2. dist. Et illa carmina fuerunt nota tum Ciceroni, tum Virgilio, aliisque viris probis, quorum ope venire potuerunt ad cognitionem Christianorum, concedo: immo licet inclusa essent, Imperator ad nutum poterat legere ista oracula, sicut & quindecim viri quibus fas erat introspicere, & non fuerunt nota, nego. Cicero l. 2. de Divinatione numeris 17. & 112. de Sibyllis, sic loquitur: „ Sibyllæ versus observamus, quos illa furens fudisse dicitur, quorum interpres „ nuper falsa quædam hominum fama, dicturus in Senatu putabatur, eum, quem „ revera Regem habebamus, appellandum „ quoque esse Regem, si salvi esse vellemus . . . . Non est autem illud carmen „ furentis, cum ipsum Poema declarat, „ est enim magis artis & diligentiæ, „ quam incitationis & motus. Deinde „ vero refert quomodo Sibylla sua connectit carmina; sic etiam a codice Flaviano accepisse, testatur B. Augustinus. Revera quidem carmina per ordinem digesta, tanquam Erythrææ fœtus secundum litteras Græcorum numerales in codice prædicto habebantur, & sic legisse testatur S. Doctor: igitur omnia consociantur pro versuum Sibyllinorum veracitate & genuitate, quandoquidem eadem refert carmina B. Augustinus, de quibus mentionem facit Cicero, qui nedum ante Christi tempora florebat, sed & secreta Senatus Romani de rebus Religionem spectantibus, præ cæteris noverat.

Respondeo ad confirmationem distinguendo: Et carmina post Capitolii exustionem recuperata sunt, concedo; & non recuperata fuere, nego. Hoc ipsum patet ex Auctoribus profanis quos modo laudavimus; namque, restituto Capitolio, missi sunt Erythras ex Senatus consulto Legati, qui illas Sibyllarum sententias colligerent. Hoc ipsum scribit Lactantius l. 4. c. 6. „ Fenestella, inquit, diligentissimus Scriptor de quindecim viris, dicens, ait, „ restituto Capitolio, retulisse ad Senatum Curionem Consulem, ut Legati Erythras mitterentur, qui carmina Sibyllæ conquisita Romam deportarent, „ Quinimmo aliis etiam in regionibus ista carmina conquisita sunt, & Romam delata fuisse, non obscure declarat Tacitus l. 6. Annal. ibi enim sic scribit. " Relatum inde ad Patres a Quintiliano „ Tribuno plebis, de Libro Sibyllæ, „ quem Caninius Gallus a quindecim viris recipi inter cæteros ejusdem vatis, „ & ea de re Senatus-consultum expostulaverat . . . . Quod a majoribus quoque decretum erat post exustum sociali bello Capitolium quæsitis Samonilio, Erythris per Africam etiam ac Siciliam, & Italicas Colonias carminibus Sibyllæ, seu una, seu plures fuere, dato„ que Sacerdotibus negotio, quantum humana ope potuissent, vere discernere. „

Urgebis. Cicero nedum astruit auctoritatem carminum Sibyllinorum, sed potius eam adaperte impugnat, & quidem tribus mediis. Primo, quia eorum interpres falsa innixus hominum fama, ejusmodi versus juris fecit publici. Sic loquitur ibidem Orator: " Sibyllæ versus observamus, „ quos illa furens fudisse dicitur, quorum interpres nuper falsa quædam hominum fama, dicturus in Senatu putabatur, eum quem revera Regem habebamus, appellandum quoque esse Regem si „ salvi esse vellemus. Hoc, si est in Libris, in

„ in quem hominem, & in quod tempus „ est? callide enim, qui illa composuit, „ perfecit, ut quod adhibuit etiam latebram obscuritatis, ut iidem versus alias „ in aliam rem posse accommodari viderentur „: igitur carmina rejicit, quippe quæ ex falso rumore tribuantur Sibyllæ, & callide ambiguo sermone varios subeunte ad decipiendum sensus concinnata. Secundum medium quo utitur ad impugnandam versuum Sibyllinorum veracitatem illud est, quia non Prophetissæ, quam furentem vocat; non incitationis, sed potius artis & diligentiæ fœtum, illa dicit carmina. Pergit ergo, & sic loquitur: " Non esse autem illud carmen furentis, „ cum ipsum Poema declarat; est enim „ magis artis, & diligentiæ, quam incitationis & motus; tum vero ea quæ ἀκροστιχὶς dicitur, cum deinceps ex primi „ versus litteris aliquid connectitur, ut in „ quibusdam Ennianis quæ Ennius fecit: „ id certe magis est attenti animi, quam „ furentis; atque in Sibyllinis ex primo „ versu cujusque Sententiæ primis litteris „ illius sententiæ carmen omne prætexitur. Hoc Scriptoris est non furentis, „ adhibentis diligentiam non insani. „ Concludit semper Cicero carmen non esse Sibyllæ, sed alicujus callidi & subtilissimi Auctoris. 3. Asserit versus in Archivis depositos fuisse, ne legerentur, illosque tanquam fabulas, quibus nulla debetur fides, haberi. Sic prosequitur: " Quamobrem Sibyllam quidem sepositam, conditam habemus, ut id quod proditum „ est a majoribus, injussu Senatus, ne legantur quidem Libri .... Num igitur „ me cogis etiam fabulis credere? quæ delectationis habeant, quantum voles, verbis, sententiis, numeris, cantibus adjuventur: auctoritatem quidem nullam debemus, nec fidem commentitiis rebus „ adjungere. „ Igitur auctoritas Ciceronis gratis affertur pro genuitate Librorum Sibyllinorum, cum potius eos fortiter debellet & impugnet.

Respondeo distinguendo. Cicero impugnat auctoritatem Librorum Sibyllinorum quoad auctorem & contenta in eis, concedo; quoad existentiam & veracitatem, nego. Tria potissimum consideranda veniunt in Libris Sibyllinis; videlicet auctor, contentum & existentia seu veracitas; primum & secundum impugnat Cicero, primum quidem, non credit auctorem Prophetissam, sed quid mirum, cum veræ Religionis erat expers, cujus rei argumentum duplex in ejus verbis apparet? 1. Quia Prophetissam furentem vocat, deinde vero quia erat paganus & idololatra; ignorabat sane Scriptores Canonicos propria quandoque uti scientia, ut versibus sententias a Spiritu Sancto infusas explanarent; unde ad id quod est artis, & non incitationis potissimum attendit. Secundum vero utique plurimum impugnat; scilicet Regem nasciturum a Sibyllis prædictum; Regem universi haberi debere, ut salvi essemus; nullum quippe præter Cæsarem sciebat & agnoscebat; at tertium non impugnat: constat enim & versus Sibyllinos, cujuscumque auctoris essent, eum agnovisse, & in Archivis asservatos comperisse; quod sufficit nobis, ut ostendamus Libros Sibyllinos non esse auctoris viventis secundo sæculo fœtum & opus.

Ad primam probationem distinguo. Cicero asserit falso rumore versus Sibyllinos circumferri in mundo, eo quod Regem Deum nolebat credere, quod ut commentum habebat, concedo; & ex hoc concluditur Libros Sibyllinos nullos fuisse, nego. Immo, cum eos impugnaverit Cicero, argumentum est ejus extitisse temporibus, cujuscumque auctoris sint.

Ad secundam probationem distinguo. Cicero Libros Sibyllinos dicit non furentis & incitationis, sed artis & diligentiæ esse, quia ignorans mysteria Dei, solam demirabatur in ordine carminum artem, non sententias, concedo; & ex hoc sequitur nullum fuisse Sibyllæ carmen, nego. Immo contrarium apparet.

Ad tertiam probat. dico illum rejicere versus & prohibitos proclamare, quia doctrinam falsis Romanorum Numinibus adversam continebant: " Quamobrem, *inquit*, Sibyllam quidem sepositam & conditam habeamus, ut id quod proditum „ est a majoribus, injussu Senatus ne legantur quidem Libri, valeantque ad deponendas potius, quam ad suscipiendas „ Religiones .... nec Martiis Vatibus, nec „ Apollinis opertis credendum existimo. „ Cicero testatur se non credere Vatibus & Prophetis: ergo, &c.

Oppones 2. Illa carmina sunt a Christianis conficta, in quibus Sibyllæ clarius ipsis Prophetis loquuntur de mysteriis, & maxime de Incarnatione & effectibus ipsius, de Judicio supremo: atqui Sibyllæ clarius ipsis Prophetis loquuntur de iis; quod videtur inconveniens, quandoquidem constat, & est de fide, Deum locu-

cutum fuisse Prophetis; minime vero Sibyllis, juxta illud Psalmi 147. v. 8. & 9. *Qui annuntiat verbum suum Jacob, justitias & judicia sua Israel. Non fecit taliter omni Nationi, & judicia sua non manifestavit eis:* ergo, &c.

Respondet Origenes l. 7. contra Celsum Philosophum paganum, pag. 516. ubi illum sic revincit, eo quod talem inferret Christianis calumniam: " Nescio quid „ ei venit in mentem: ut censeret Si„ byllam a nobis, potiusquam Jesum, ap„ pellandam fuisse Dei filiam, asseve„ rans nos multa in ejus versibus inse„ ruisse maledica, non tamen indicans „ quæ sint illa quæ inseruimus; indicas„ set autem, si antiqua habuisset incor„ ruptiora exemplaria, in quibus non re„ periantur quæ putat a nobis interpo„ lata, quod tamen non fecit. „

Respondet Lactantius Firmianus l. 4. de vera sapientia c. 15. eodem modo his qui dicunt Christianos addidisse Sibyllarum versibus, ea quæ nostra spectant mysteria: " His testimoniis quidam revicti „ solent eo confugere, ut ajunt, non es„ se illa carmina Sibyllina, sed a nostris „ ficta atque composita, quod profecto non „ putabit, qui Ciceronem, Varronemque „ legerit, aliosque Veteres qui Erythræam „ Sibyllam, cæterasque commemorant, „ ex quorum libris ista exempla proferi„ mus, qui auctores obierunt, antequam „ Christus secundum carnem nasceretur. „ Vides, Doctissime Lector, quomodo Lactantius testes appellat auctores ante Christum pro oraculis Sibyllarum: Non sunt igitur carmina Sibyllina conficta a Christianis.

Respondet idem Constantinus Augustus, oratione ad Sanctorum cœtum, c. 19. & addit: " Verum de ejus rei veritate satis „ constat, quippe nostri homines tempora „ adeo accurate, & magno studio college„ runt, ut nemo possit suspicari hoc Poema „ post Christi in terras descensum editum „ fuisse: atque illi propterea mendacii per„ spicue convincuntur, qui ista carmina „ non olim a Sibylla condita fuisse præ„ dicant: perspicuum est enim Ciceronem „ istud Poema cum forte perlegisset, in „ latinum convertisse sermonem, suisque „ scriptis attexuisse, quem ab Antonio „ rerum summa potito interfectum esse „ constat: Antonium autem ab Augusto, „ qui annos 56. regnavit, superatum: „ Augusto autem successisse Tiberium, „ cujus temporibus, Servatoris adventus „ mundo illuxit. „ Divus Augustinus istam rejicit calumniam l. 18. de Civ. c. 46. dicendo hostes Religionis posse similiter improperare Prophetis, & asserere ea quæ eorum describuntur in Libris, utique fuisse a Christianis conficta.

Juvat sancti Doctoris recensere verba: „ Cum Scripturis nostris non credunt (Ju„ dæi) complentur in eis suæ, quas cæci „ legunt, nisi forte quis dixerit illas Pro„ phetias Christianos finxisse de Christo; „ quæ Sibyllæ nomine vel aliorum pro„ feruntur, si quæ sunt, quæ non per„ tinent ad populum Judæorum, Nobis„ quidem illæ sufficiunt, quæ de nostro„ rum inimicorum codicibus proferuntur, „ quos agnoscimus propter hoc testimo„ nium, quod nobis inviti perhibent eo„ sdem codices habendo atque servando, „ per omnes gentes etiam ipsos esse disper„ sos, quaquaversum Christi Ecclesia dila„ tatur. Nam Prophetia in Psalmis quos „ etiam legunt, de hac re præmissa est, „ ubi scriptum est: *Deus meus misericordia* „ *ejus præveniet me. Deus meus, demonstra*„ *vit mihi in inimicis meis; ne occideris* „ *eos, ne quando obliviscantur legem tuam:* „ *Disperge eos in virtute tua*. Demonstravit „ ergo Deus Ecclesiæ, in ejus inimicis Ju„ dæis gratiam misericordiæ suæ, quo„ niam, sicut dicit Apostolus: *Delictum* „ *illorum, salus gentibus*. Et ideo non eos „ occidit, idest, non in eis perdidit quod „ sunt Judæi, quamvis a Romanis fue„ rint devicti & oppressi, ne obliti legem „ Dei, ad hoc, de quo agimus, testimo„ nium nihil valerent; parum fuit ut „ diceret: Ne occideris eos, ne quando „ obliviscantur legem tuam, nisi etiam „ adderet: Disperge eos, quoniam si cum „ isto testimonio Scripturarum, in sua „ tantummodo terra non ubique essent, „ profecto Ecclesia, quæ ubique est, eos „ Prophetiarum, quæ de Christo præ„ missæ sunt, testes in omnibus gentibus „ habere non posset. „ Augustinus revincit eos qui Sibillarum Prophetias a Christianis confictas asserunt; revincit & Judæos nostras abjicientes Scripturas, & istud momentum duplici complet argumento: primo quidem, replicando Scripturas novi testamenti esse Prophetiarum adimpletionem: secundo, quia Scripturæ sunt per omnes gentes dispersæ; unde absque negotio quisque cordatus potest videre Christum in eis & prænuntiatum & præfiguratum. Iisdem rationibus Sibyllarum Prophe-

phe-

phetiæ genuinæ admodum probantur, tum quia ad Christum pertinent, & in eo complentur, tum quia istarum Virginum carmina præ omnium antiquorum oculis fuisse constat; & nedum apud Christianos nota, sed ante ipsum Christianismum, apud paganos, immo apud Romanos omnium Gentilium & sagacissimos, & sapientissimos.

Jam resp. in forma, negando majorem, & minorem argumenti; majorem, quoad id quod dicitur carmina Sibyllarum de mysteriis esse Christianorum commenta: minorem vero, siquidem falsum est Sibyllas clarius locutas fuisse de Incarnatione, quam ipsi Prophetæ de eadem scripserunt: Enimvero clare prænuntiat Christi adventum Jacob, ut legitur Geneseos 49. v. 12. *Non auferetur Sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium*. Clare utique ejusdem Messiæ conceptio annuntiatur Isaiæ 7. v. 14. *Ecce*, inquit Propheta, *Virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel*. Ejus etiam prænuntiat miracula cap. 35. v. 5. *Tunc aperientur oculi cæcorum*, &c. Item & ejus passionem c. 53. v. 4. *Nos reputavimus eum tanquam leprosum*. Eandem describit Jeremias, & quidem ita clare, ut veluti testis oculator appareat. Similiter & David Ps. 21. v. 19. *Diviserunt sibi*, inquit in persona Christi, *vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem*. Sed, dato & non concesso, Sibyllas clarius ipsis Prophetis locutas fuisse de mysteriis, quid foret mirum? cum Prophetiæ donum potuerit illis concedere Deus ad instructionem Gentilium, nimirum, ut fidem oraculis Prophetarum suorum, qui a sæculo fuerant, adhiberent; & vero Spiritus Sanctus, ubi vult spirat. Locutus est per Balaam & Saul peccatores, immo & clare de Christi morte futura per impium Caipham; quidni igitur & per Virgines Sibyllas clare loqueretur, ut apud Gentiles suæ misericordiæ præluderet mysteria?

Respondeo ad confirmationem distinguendo. Non fecit taliter omni nationi quoad omnia, concedo; quoad aliquid, nego. Judæi habuerunt legem a Deo, & magnam Prophetarum pro longo tempore multitudinem: hinc dictus populus acquisitionis & electus, cum quo Deus inierat fœdus; hinc Dominus a Patriarchis visus est; hinc apparuit Prophetis, quibus omnia aperuit mysteria; hinc & natus ex illis, immo etiam inter Judæos assumpsit Apostolos, quibus datum est noscere mysteria Dei: non sic Gentilibus, nisi secundum quid, quia Philosophi adumbrarunt solummodo, inquiunt Patres, Evangelium, agnoscendo Deum esse: Sibyllæ vero fuerunt pro eis, quod Prophetæ pro Judæis; & sic omnia concordant.

Instabis. Illa Sibyllarum carmina sunt conficta, in quibus multa inaudita, & etiam contradictoria leguntur; non enim fas est credere personas a Deo inspiratas talia scripsisse: atqui sic sunt, & probatur 1. Omnes Patres conveniunt, ut Justinus Martyr in cohortatione ad Græcos, Eusebius Cæsariensis lib. 10. de Præparatione Evangelica, cap. 9. Lactantius l. de vera sapientia c. 5. Aug. l. 18. de Civ. Dei c. 38. Tertullianus Apologia 19. neminem scripsisse ante Moisen; quippe qui inter Scriptores tam sacros quam profanos primus sit, attamen auctor Libri tertii Sibyllæ se dicit Moise antiquiorem, ipsius enim nativitatem & egressum Israel de Ægypto prædixit his versibus:

Cum vero Ægyptum linquet, desertaque vadet
Per loca bissena populus de prole creatus,
Sub Ducibus missis divinitus, hisque columna
Ignita, per iter noctis gradietur opacæ;
Per totumque diem nebulæ, pereunte columna:
Huic populo Ductor dabitur, Vir magnus ab illo,
Moises quem inventum propter Regina paludem
Sustulit, & nati nutritum nomine dixit.

Præterea Hieronymus l. contra Jovinianum, testatur Sibyllas dono Prophetiæ donatas fuisse propter virginitatem; & tamen scortum se fuisse asserit, quæ Librum quartum scripsisse creditur.

.... Nam quæ scelera ante patravi.
Prudens & studio peccandi perdita feci.
Mille mihi lecti, connubia mille fuerunt.
Jureque jurando quosvis perjura ligavi.

Mitto alia quæ non conveniunt Sibyllis, verbi gratia, versus Cæsarum tempora Libros apparuisse probabile est, saltem illarum Sibyllarum quas laudant Patres; attamen Erythræa sub finem Libri tertii, dicit se nurum Noe.

Si quidem cum dilueretur
Mundus aquis, cum vir solus probus exuperavit
Quidam, quem per aquas rexit domus eruta silvis:
Ejus ego nurus, ejus item de sanguine nata.

Cæterum ex Patribus, Sibyllas fuisse Gentilium filias constat.

Respondeo distinguendo. Contradictoria & inaudita leguntur permixta a Gentilibus aut Judæis in odium Religionis, concedo; a Christianis, nego. Duo igitur distinguenda sunt in Libris Sibyllinis; alterum quod spectat Unitatem Dei, Trinitatem & Incarnationem, quæ adoptantur a Patribus; alterum vero quod spectat diluvium, genealogiam, & alia ejusmodi, de quibus sancti Patres silent; primam partem, eam scilicet quæ laudatur a sanctis Ecclesiæ Patribus, genuinam credimus & incorruptam. Secundam vero minime, quam quidem fortassis aut a Gentilibus, aut a Judæis adinventam & fœdatam in odium Religionis, & ad deprimendam Sibyllarum auctoritatem fuisse satis constat; præsertim vero, cum post Capitolii exustionem, mandatum sit Sacerdotibus Gentilium, ut refert Tacitus de quo supra, vera a falsis secernere: igitur ipsi Romani credebant adulteratos versus; sed quod non fuerint in iis quæ Dei spectant Unitatem, Trinitatem & Incarnationem, tenent Lactantius, Origenes, Augustinus.

Objicies 3. Si Libri Sibyllini tantæ sunt auctoritatis, etiam quoad partem mysteriorum, Sibyllæ ipsæ sunt Prophetissæ: atqui hoc non potest dici; alias Libri quoad partem, quæ nostra respicit mysteria, & futurum Judicium, forent Scriptura canonica: igitur non debent tanti fieri, sed absurdum consequens, ergo & antecedens.

Respondeo 1. Libros Sibyllinos esse magnæ auctoritatis, quoad patrem quæ nostra spectat mysteria; cum pro isto laudentur momento, tum a sanctis Patribus, tum ab auctoribus profanis; unde quod sint Libri Sibyllini canonici, vel non, parum refert pro Gentilibus qui non admittunt Scripturas: sed quod sint a suis citati & a nostris plurimum interest, nam ipso facto convincunt Gentiles de cæcitate, & malitia, si, tanta astante suarum auctoritate Virginum, nolint audire & credere mysteria, & de illis edoceri renuant. Habemus in hoc contra idololatras testimonium ex inimicis nostris pro unitate Dei.

Respondeo 2. distinguendo. Sibyllæ sunt Prophetissæ prophanæ, concedo; sacræ & Canonicæ; nego. Licet Libri Sibyllini non sint Canonici, sunt tamen magni ponderis, cum a Patribus primorum sæculorum non semel laudentur, unde propius accedunt ad Scripturas Canonicas; quandoquidem, inquiunt Patres, Deus voluit per Sibyllinas Virgines, instruere Gentiles de Religione, ut gradatim disponerentur ad fidem, sicut instruxit & docuit Hæbræos per Prophetas.

Repones. Si Sibyllæ tot mira de Religione scripserunt, dicendum est habuisse fidem, & quidem explicitam de mysteriis, quippe quæ de eis clare loquantur, fuisse utique justas, immo & sanctas; sed nullibi hoc legitur, ergo, &c.... Confirmatur. Sequeretur Sibyllas fuisse ante ipsum Christianismum Christianas: igitur earum Libri non debent admitti, sed potius conficti reputari.

Respondeo 1. donum Prophetiæ posse dari profanis ad Ecclesiæ utilitatem, sicut concessum est pessimis hominibus de quibus supra.

Respondeo 2. Prophetas non semper cognoscere quæ dicunt, quandoquidem moventur a Spiritu Sancto, ad utilitatem aliorum; unde Elisæus dicebat de Sunamite, ut refertur 4. Reg. 4. v. 7. *Anima ejus in amaritudine est, & Dominus celavit a me*. Potuerunt igitur Sibyllæ multa proferre instinctu Spiritu Sancti qui illarum utebatur lingua ad edocendos Gentiles de mysteriis, absque eo quod habuerint fidem explicitam de his quæ prænuntiabant. Eas autem non habuisse fidem explicitam de Christo patet, quia cum nondum esset Christus natus, non potuerunt ejus profiteri Religionem; at vero cognovisse Dei & Existentiam & Unitatem, probabile est, quandoquidem hæc duo momenta lumine naturali cognosci possunt. De cæteris mysteriis majus est dubium, cum ipsi Judæi fidem tantum implicitam de Trinitate & Incarnatione, si majores nempe Patriarchas & Prophetas excipiamus, haberent, ut testatur Divus Thomas.

Respondeo 3. probabile esse Sibyllas fuisse Deo gratas, & ad sanctam Civitatem pertinere: ita colligitur ex Augustino lib. 18. de Civ. cap. 47., ubi ex professo docet in toto capite ante Christi tempora multos præter Judæos potuisse pertinere ad Civitatem sanctam Jerusalem, quandoquidem ipso teste potuerunt habere fidem ex-

explicitam in Deum, & implicitam in Christum; profecto alludit ad Sibyllas, cujus auctoritatem laudaverat in capite præcedenti, & in probationem affert sanctum Job, qui licet de Idumæa, & consequenter nec Judæus, nec proselytus esset, sed omnino extraneus, justus tamen & sanctus erat, colens ac timens Deum. Sic autem loquitur sanctus Doctor cap. 47. " Quapropter quisquis alienigena, idest, non ex Israel proselytus, nec ab illo populo in canonem sacrarum Litterarum receptus, legitur aliquid prophetasse de Christo; si in nostram notitiam venit aut venerit, ad cumulum a nobis commemorari potest, non quo necessarius sit, etiam si desit, sed quia non incongrue creditur fuisse & in aliis gentibus homines, quibus hoc mysterium revelatum est, & qui hoc etiam prædicere impulsi sunt, sive participes ejusdem gratiæ fuerint, sive expertes, sed per malos Angelos docti sunt, quos etiam præsentem Christum, quem Judæi non agnoscebant, scimus fuisse confessos . . . . . Divinitus autem provisum fuisse non dubito, ut ex hoc uno sciremus etiam per alias gentes esse potuisse, qui secundum Deum vixerunt, eique placuerunt, pertinentes ad spiritualem Jerusalem. " Quibus verbis non leviter inculcat Augustinus Sibyllas habuisse fidem tum de Trinitate, tum de Dominica Incarnatione.

Objicies 5. contra auctoritatem Philosophorum & auctorum Gentilium. 1. Licet isti unum esse Deum scripserint, non tamen in eum credebant, sed colebant idola. 2. Multi ex Gentilibus ad fidem conversi, ad idololatriam rediere. 3. Multo plures sunt Idololatræ, quam cæteri unum agnoscentes Deum: Et vero quot idololatræ in Imperio Japonæ, in Regno Sinarum vastissimo, & alibi; sed hæc omnia probant levioris esse ponderis Philosophorum & Gentilium pro Unitate Dei auctoritatem: igitur nihil ex eorum auctoritate concludi potest pro unitate Dei veri.

Respondeo ad primum distinguendo. Et qui inter Gentiles scripserunt pro unitate Dei, eandem ex malitia abnuerunt, concedo; & non ex malitia, nego. Unde de illis dicit Apostolus Rom. 5. v. 2: *Cognoverunt Deum, non sicut Deum glorificaverunt ... Propter quod tradidit eos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam ... in reprobum sensum.*

Ad secundum distinguo similiter. Propria malitia & cordis corruptione ad idololatriam rediere, concedo; defectu cognitionis, nego. Signatum quippe est cuilibet lumen unius Dei, & ingentia idea, ut supra ostensum est; unde non dantur Infideles negative respectu existentiæ & unitatis Dei; summa igitur delicti est, inquiunt Patres, non colere & adorare quem ignorare non valent.

Ad tertium distinguo. Et illi Idololatræ, si ad cor redire velint, & Creatoris meditari magnalia, cognoscent unicum esse Deum, concedo; & non cognoscent, nego.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Constat ex Oraculis Sibyllarum unum dari Deum.

Primo. Quia ipsi paganorum auctores & de eis loquuntur, & multis easdem celebrant laudibus, ut Virgilius, Cicero, & alii.

Secundo. Similiter & primorum sæculorum Patres, ut Lactantius, Origenes, Augustinus.

Tertio. Quia Hieronymus asserit eas in præmium Virginitatis, Prophetiæ dono donatas fuisse; unde valet & ponderat pro unitate Dei confirmanda earum testimonium.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

Pro Objectionibus.

Primo. Non verisimile apparet Libros Sibyllinos fuisse Christianorum secundi sæculi fœtum, cum hoc impugnet manifeste Origenes l. 1. contra Celsum.

Secundo. Non diffitemur Libros Sibyllinos fuisse vel a paganis vel ab hæreticis defloratos in iis maxime quæ spectant mores, sed non in iis quæ ad Unitatem Dei & ejus Incarnationem pertinent; unde testimonium Sibyllarum non evacuatur pro istis momentis.

Tertio. Tametsi Libri Sibyllini non sint Canonici, valent tamen ad paganorum infidelitatem perstringendam, quid ni & ad eorum conversionem?

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum ex ratione constet unicum esse Deum?

Sancti Patres & Ecclesiæ Doctores varias afferunt rationes quibus luce clarius probant contra Idololatras, unicum esse

esse Deum. Præcipuas hic ad defensionem fidei afferre juvat.

Prima petitur ex imbecillitate plurium Deorum; nam de facto si plures sint, utique & imbecilles esse constat, repugnat autem Divinitati imbecillitas: hæc ratio est Lactantii, qui in prima Institutionum c. 3. sic loquitur: „ Quid enim multis opus est „ ad mundi regimen sustinendum, nisi forte arbitremur, si plures sint, minus habere singulos nervorum atque virium, „ quod quidem faciunt ii qui esse multos „ volunt, quia necesse est imbecilles esse, „ siquidem singuli sine auxilio reliquorum, „ tantæ molis gubernaculum sustinere non „ possunt. Deus autem qui est æterna „ mens, ex omni utique parte perfectæ, „ consummatæque virtutis est; quod si verum est, unus sit necesse est: potestas „ enim vel virtus absoluta retinet suam „ propriam firmitatem; si plures partiantur orbem, minus virium singuli habebunt, cum infra præscriptam portionem „ sese quisque contineat. „

Secunda sic exponitur: Natura Dei utpote perfectissima, petit & exigit unum esse Deum: hæc ratio est Tertulliani l. 1. adversus Marc. pag. 431. & 432. Sic scribit, sic intonat: „ Quantum humana conditio de Deo definire potest, id definio „ quod & omnium conscientia agnoscet, „ Deum summum esse magnum, in æternitate constitutum, innatum, infectum, „ sine initio, sine fine; hunc enim statum „ æternitati censendum, quæ summum „ magnum Deum efficiat, dum hoc est in „ Deo ipsa atque ita, & cætera ut sit Deus „ summum magnum forma & ratione, & „ vi & potestate. Cum de isto conveniat „ apud omnes, nemo enim negabit Deum „ summum magnum quid esse, nisi qui poterit Deum, imum modicum quid e contrario pronuntiare, ut Deum nempe auferendo quod Dei est; quæ erit jam conditio ipsius summi magni, nempe ut nihil illi adæquetur, idest, ut non sit aliud „ summum magnum, quia si fuerit, adæquabitur; & si adæquabitur, non erit „ jam summum magnum, eversa conditione, & ut ita dixerim lege, quæ summo magno nihil sinit adæquari: ergo „ unicum sit necesse est, quod fuerit summum magnum: ergo non aliter erit quam „ per quod habet esse, & id unicum omnino. Proinde Deus, cum summum magnum sit, recte veritas nostra pronuntiavit; Deus, si non unus est, non est. „ Non quasi dubitemus esse Deum, dicendo, si non unus, non est; sed quia confidimus esse, id eum definiamus esse „ quod si non est, Deus non est, summum scilicet magnum: porro summum „ magnum unicum sit necesse est: ergo & „ Deus unicus erit. Non aliter Deus, nisi „ summum magnum; nec aliter summum „ magnum, nisi parem non habens: nec „ aliter parem non habens, nisi unicus fuerit: certe quemcumque alium Deum induxeris, non alia poteris cum forma tueri „ Deum, quam ut illi proprium Divinitatis „ adscripseris. Sicut æternum, ita & summum magnum: duo ergo summa magna „ quomodo consistent, cum hoc sit summum „ magnum par non habere? par autem non „ habere cum uni competat, in duobus „ esse nullo modo possit. „

Tertia affertur ab Athanasio lib. contra gentes, pag. 32., ubi probat ordinem universi unum exigere Deum. „ Ordo ipse „ dispositionis, *inquit*, & rerum omnium „ consentiens harmonia, non plures, sed „ unum rectorem ipsius ac ducem esse Dei „ verbum ostendit; non enim, si plures „ essent rerum creatarum principes, servaretur ejusmodi universitatis ordo; sed „ omnia confusa rursus ac perturbata forent, cum unusquisque omnia ad suum „ arbitrium traheret, & cum altero depugnaret.... Nam in his quæ pari sunt „ potestate prædita, nihil est quod excellat, & præstantius sit. Quippe si, nolente altero, existit alterum, æqualis est „ amborum tum vis, tum imbecillitas: vis „ quidem æqualis, quatenus in eo quod „ existunt ambo, voluntatem suam vincunt „ mutuo; imbecillitas vero par erit utriusque, quod invitis ipsis, ac præter eorum „ voluntatem res accidunt; siquidem est „ bonus, renitente malo, & malus, nolente bono.... Quinam porro duo esse „ omnino possunt invicem contraria, aut „ quid est quo illa separentur, ut distincta „ consistant? fieri enim non potest ut simul existant, eo quod sese mutuo extinguendi vim habent; sed neque alterum „ esse in altero potest, quod insociabilis „ ac dissimilis natura habet illorum; itaque tertium erit, quod illa dirimit, ipsumque Deus. „ Ibidem dicit, quod sicut navis a multis simul gubernata, cursum rectum non tenet, neque cithara, si a multis pulsetur, concentum edit; ita si mundus a multis gubernetur, quia erunt diversi motus, eo quod suum unusquisque habebit.

Sic

Sic ex Athanasio non possunt esse plures Dii, tum quia non esset ordo in gubernatione mundi, tum quia isti Dii essent contrarii, & sese mutuo destruerent, tum etiam quia nihil moveretur; enimvero se mutuo impedirent in operatione agentes.

Quarta petitur ex summa simplicitate quæ Divinitati essentialiter competit, & multiplicationem non patitur. Hæc ratio est Boetii, qui lib. de Trinitate sic loquitur: " Deus a Deo nullo differt, nec vel „ accidentalibus vel substantialibus differentiis in subjecto positis distat. Ubi vero nulla est differentia, nulla est omnino pluralitas, quare nec numerus: igitur unitas tantum. „

Quinta desumitur ex plenitudine perfectionum quæ divino competit enti, & est Gregorii Nysseni, in prologo Libri Catechetici. " Nam si bonum & justum, & „ sapiens, & potens uno modo dicatur, „ incorruptum item & æternum, ac pia „ omnis cogitatio eodem modo affirmetur, „ omni penitus sublata differentia: Deorum quoque multitudo ex dogmate necessario tollitur, cum quæ est per omnia, ut ita dicam, identitas, ad id quod „ unum est, fidem redigat. „

Sexta deducitur ex necessitate unius entis supremi a quo sint omnia, & est Divi Anselmi in Monologio c. 3. sic loquentis: " Omne namque quod est; aut per aliquid „ est, aut per nihil; sed nihil est per nihil, & si est per aliquid, illud aliquid „ vel est multiplex, vel unum; si sunt „ plura, debent referri ad unum per quod „ sunt, alias essent plura per se: est igitur vis a qua sunt. „

Septima ex infinitate perfectionum quæ competit enti supremo, eruitur, & est Divi Thomæ 1. parte, q. 7. a. 3. " Deus comprehendit in se totam perfectionem essendi: si ergo essent plures Dii, oporteret „ eos differre; aliquid ergo conveniret uni „ quod non alteri, & sic ille in quo esset „ privatio, non esset simpliciter perfectus, „ si autem hoc esset, perfectio alteri eorum deesset: impossibile est ergo esse „ plures Deos; unde & antiqui Philosophi, quasi ab ipsa coacti veritate ponentes principium infinitum, posuerunt tantum unum principium. „

Octava in impossibilitate cultus pluribus Diis exhibendi fundatur: namque si plures essent Dii, neque colendi forent; atqui absurdum consequens; ergo & antecedens. Probatur major ex Tertulliano, qui l. 1. adversus Marcionem, pag. 433. sic habet: " Numerus autem Divinitatis summa ratione constare debet, vel quoniam cultura ejus in anceps deduceretur: ecce „ enim duos intuens Deos tam pares quam „ summa magna, quid facerem si ambos „ colerem? vererer ne abundantia officii, „ superstitio potius quam religio existimaretur, quia duos tantum pares, & in „ altero ambos possem in uno demereri; „ hoc ipsum testimonio præstans parilitati „ & unitati eorum, dum alterum in altero venerarer, dum in uno mihi duo sunt, „ si alterum colerem; æque recogitarem, „ ne suffundere viderer numeri vanitatem, „ sine differentia supervacuis; hoc est, tutius censerem neutrum colendum, quam „ alterum cum scrupulo colendum, aut „ ambos vane.

Nona ex cognitione innata unius tantum Dei optimi maximi eruitur. Omnes etiam barbari & idiotæ agnoscunt Deum esse; nullus quippe nisi stultus & insipiens dicit in corde suo: non est Deus; sed cuncti, nullo excepto, voce erumpente naturæ, unicum prædicant, unicum ad auxilium in periculis imminentibus vocant: igitur non multiplex, sed unus est Deus. Probatur minor ex Tertulliano, qui ibidem ait pag. 436. " De ignoto instat altercatio: potest enim & non esse; quia si „ esset, notus fuisset. Quod ergo quæritur quandiu ignoratur, incertum est „ quandiu quæritur, & potest non esse. Habes Deum certum qua notum, & incertum qua ignotum. Rursus pag. 437. " A „ primordio rerum conditor earum cum „ ipsis pariter compertus est, ipsis ad hoc „ prolatis, ut Deus cognosceretur... Deum „ esto si tamen norunt, etiam tantam idololatriæ dominationem obumbrante; seorsum tamen illum quasi proprio nomine Deum perhibent & Deum Deorum, „ & si Deus dederit, & quod Deo placet, „ Deo & commendo. Vide an noverint „ quem omnia posse testantur; nec hoc „ ullis Moisi Libris debent. Ante anima, „ quam Prophetiæ; animæ enim a primordio conscientia Dei dos est: eadem „ nec alia, & in Ægyptiis, & in Syris, „ & in Ponticis. „

Ex refutatione pluralitatis inanium Gentilitatis Deorum.

Tertullianus hanc Provinciam omnibus nedum Christianis, sed & ipsorum paganorum

rum proceribus demirantibus optime adimplevit, cujus quidem rationes ad Fidelium tum consolationem tum instructionem, hic texere necesse est.

Prima sic exponitur: Nomine Dei intelligimus ens a se & independens, maxime ab hominibus; atqui cæteri Gentilium Dii, uno excepto Deo nostro cœli & terræ Domino, dependent ab hominibus: igitur nullus est alius Deus præter Deum vivum & nostrum. " Ut de Origene, *inquit Tertullianus*, *Apol. pag.* 6. *Edit. Paris. ann.* „ 1624. aliquid retractemus ejusmodi Legum, vetus erat Decretum, ne quis Deus „ ab Imperatore consecraretur, nisi a Senatu probatus. Scit M. Æmilius de Deo „ suo Alburno. Facit & hoc ad causam „ nostram, quod apud vos de humano arbitratu Divinitas pensitatur. Nisi homini „ Deus placuerit, Deus non erit. Homo „ jam Deo propitius esse debebit. „

Rursus pag. 7. " Etiam circa ipsos Deos „ vestros quæ prospecte decreverant patres „ vestri, iidem vos obsequentissimi rescidistis Liberum patrem cum mysteriis suis „ Consules Senatus auctoritate, non modo „ urbe, sed universa Italia eliminaverunt. „ Serapidem, & Isidem, & Harpocratem „ cum suo Cynocephalo, Capitolio prohibitos, idest, Cura Deorum pulsos, Piso „ & Gabinius Coss. non utique Christiani, eversis etiam aris eorum, abdicaverunt turpium & otiosarum superstitionum vitia cohibentes. His vero restitutis, summam Majestatem contulistis.

Et iterum pag. 14. " Deos ascia pungitis; si non placet, e numero Deorum „ expungitis: usu pereunt & desinunt Dii „ vestri: Imperatores quos vidistis, in numero Deorum ponitis: quod canibus reservatis, Diis offertis: eosdem miseros „ vulnerabiles prædicatis. „

Secunda. Nomine Dei, intelligendum est ens ab omni labe purum; non hominem, sed hominis Creatorem & Dominum: atqui tales nusquam fuere Dii gentium, immo facinorosi, & inter homines ut plurimum sceleratissimos sors illorum est: igitur non est alius Deus præter Deum nostrum optimum, maximum. " Proinde, „ *ait Tertullianus pag.* 11., incesti qui magis, quam quos ipse Juppiter docuit? „ Persas cum suis matribus misceri Ctesias „ refert. *Ibidem pag.* 12., Saturnum itaque quantum Litteræ docent, neque „ Diodorus Græcus, aut Thallus, neque „ Crassius Severus aut Cornelius Nepos, neque ullus Commentator, ejusmodi antiquitatum, aliud quam hominem promulgaverunt. Si quantum rerum argumenta nusquam invenio fideliora, quam „ apud ipsam Italiam, in qua Saturnus, „ post multas expeditiones, postque Attica „ hospitia consedit, exceptus ab Jano, vel „ Jane, ut Salii volunt, mons quem incoluerat, Saturnus dictus: civitas quam depalaverat, Saturnia usque nunc est. Tota denique Italia post Oenotriam, Saturnia cognominabatur. Ab ipso primum „ tabulæ & imagine signatus numus, & inde ærario præsidet. Tamen si homo Saturnus, utique ab homine; & quia ab „ homine, non utique de cælo. „.

Tertia. Nomine Dei concipimus ens omnipotens; & omni ita refertum perfectione, ut nullius indigeat: atqui Dii genitum non ita; nam indigent fere omnium: quid dicam? sibi invident, & ad invicem parant insidias; inter eos & congressus, & bella & prælia: igitur non sunt Dii nisi mendaces. Hanc egregiam rationem non semel delineat Tertul. Sic scribit pag. 12. & 13. " Igitur, si est qui faciat Deos, revertor „ ad causas examinandas faciendorum ex „ hominibus Deorum, nec ullas invenio, „ nisi si ministeria & auxilia officiis divinis „ desideravit ille magnus Deus. Primo, indignum est ut alicujus operæ indigeret, „ & quidem mortui, cum dignius ab initio Deum aliquem fecisset, qui mortui „ erat operam desideraturus. „

Rursus pag. 14.: " Sed conversus ad Litteras vestras, quibus informamini ad „ prudentiam & liberalia officia, quanta „ invenio ludicra? Deos inter se propter „ Trojanos & Achivos, ut Gladiatorum „ paria, congressos depugnasse: Venerem „ humana sagitta sauciatam: Martem tredecim mensibus in vinculis pene consumptum: Jovem, ne eandem vim a „ cæteris cœlitibus experietur, opera cujusdam monstri liberatum. „

Quarta. Nomine Dei agnoscimus ens perfectissimum, a quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, ita ut nihil indigeat, sive ad sui vel mundi conservationem, sive ad universi regimen: atqui talis est Deus noster; sic asserit, sic docet Tertull. ibid. Apol. pag. 13. ergo, &c. " Totum enim, *inquit*, hoc mundi corpus, sive innatum & infectum, secundum Pythagoram, sive natum & factum, secundum Platonem, semel utique in ista constructione dispositum & instructum „ & or-

„ & ordinatum, cum omni rationis gubernaculo inventum est, imperfectum non potuit esse quod perficit omnia.... *Pergit*. Vani erunt homines, nisi certi sint a primordio, & pluvias de cœlo ruisse, & sidera radiasse, & lumina floruisse, & tonitrua mugisse, & ipsum Jovem quæ in manu ejus ponitis, fulmina timuisse; item omnem frugem ante Liberum & Cererem & Minervam, immo ante illum aliquem principem hominem de terra exuberasse, quia nihil continendo & sustinendo homini prospectum post hominem potuit inferri. Denique invenisse dicuntur necessaria ista vitæ non instituisse: quod autem invenitur, fuit; & quod fuit, non ejus deputabitur qui invenit; sed ejus qui instituit; erat enim antequam inveniretur. Cæterum, si propterea Liber Deus, quod vitem demonstravit, male cum Lucullo actum est, qui primus Cerasa ex Ponto Italiæ promulgavit, quod non est propterea consecratus, ut novæ frugis auctor, quia inventor & ostensor; quamobrem si ab initio & instructa, & certis exercendorum officiorum suorum rationibus dispensata universitas constitit: vacat ex hac parte causa allegandæ humanitatis in Divinitatem, quia quas illi stationes & potestates distribuitis, tam fuerunt ab initio, quam & fuissent, etiamsi Deos istos non creassetis. „

Quinta sic procedit. Nomine Dei intelligitur ens replens omnia, & ubique præsens, maxime in supremo cœlo, ubi glorificatur in consilio Sanctorum suorum; sed solus Deus noster habitat in cœlis, ibi Dii gentium non sunt collocandi, cum ipsi pagani multos Diis suis probiores in infernum detrudi velint: igitur Deus unus est. Minorem quoad utramque partem probat Tertullianus Apol. pag. 13., primam quidem iis verbis: " Sed convertimini, *ait*, ad causam aliam respondentes collationem Divinitatis meritorum remunerandorum fuisse rationem, & hinc conceditis, opinor, illum Deum deificum justitia præcellere, qui nec temere nec indigne, nec prodige tantum præmium dispensavit. Volo igitur merita recensere. An ejusmodi sint ut illos in cœlum extulerint, & non potius in imum tartarum merserint, quem carcerem pœnarum infernarum, cum vultis, affirmatis; illuc enim abstrudi solent impii, quique in parentes & in sorores incesti & maritarum adulteri & Virginum raptores, & puerorum contaminatores, & qui sæviunt, & qui occidunt, & qui furantur, & qui decipiunt, & quicumque similes sunt alicujus Dei vestri, quem neminem integrum a crimine aut vitio probare poteritis, nisi hominem negaveritis. At quin ut illos homines fuisse non possitis negare, etiam istæ notæ accedunt, quæ nec Deos postea factos credi permittunt, si enim talibus vos puniendis præsidetis, si commercium, colloquium, convictum malorum & turpium probi quique respuitis, horum autem pares, Deus ille Majestatis suæ consortio adscivit, quid ergo damnatis quorum Collegas adoratis? suggillatio est in cœlo vestra justitia. Deos facite criminosissimos quosque ut placeatis Diis vestris. Illorum est honor, consecratio coæqualium. „

Jam vero quod multos Diis suis probiores in infernum detrudant Gentiles, ibidem asserit Tertullianus, sic enim prosequitur: " Ut ommittam hujus indignitatis retractum, probi & integri, & boni fuerint, quot tamen potiores viros apud inferos reliquistis?.. Quis ex Diis vestris gravior Catone?. justior & militatior Scipione? Quis sublimior Pompejo? felicior Sylla? copiosior Crasso? eloquentior Tullio? quanto dignius istos Deos ille assumendos expectasset? præscius utique potiorum propera͡bit, opinor, & cœlum clusit, & nunc utique melioribus apud inferos mussitantibus erubescit. „

Sexta. Pluralitas Deorum est mere fabulosa: igitur nullo modo admittenda. Probatur antecedens triplici momento: Primo quidem, quia in isto systemate nulla affulget veritas: Secundo, quia ipsi Gentiles & Idololatræ parvi sua faciunt Numina, immo ut plurimum eos aspernari non dubitant: Tertio, quia cultu admodum vano suos colunt Deos, quinimmo Imperatores suos multo plus, quam ipsa Numina, timent & venerantur.

De primo sic loquitur Tertullianus ibidem p. 14. " Quantum igitur de Diis vestris nomina solummodo video quorundam veterum mortuorum, & fabulas audio, & sacra de fabulis recognosco; quantum autem de simulacris ipsis nihil aliud deprehendo, quam materias sorores esse vasculorum instrumentorumque communium, vel ex iisdem vasculis & instrumentis, quasi fatum consecratione mutantes licentia artis transfiguratione, & quidem contumeliose; „ &

„ & in ipso opere sacrilege, ut revera „ nobis, maxime qui propter Deos ipsos „ plectimur, solatium pœnarum esse pos- „ sit, quod eadem & ipsi patiuntur ut „ fiant . . . . . ungulis deraditis latera Chri- „ stianorum, & in Deos vestros per omnia „ membra validius incumbunt Asciæ, & „ Runcinæ & Robinæ . . . . . in metalla „ damnamur; inde censentur Dii vestri. „

De secundo, p. 14. " Qui quos præsu- „ mitis esse, negligitis; quos timetis, „ destruitis; quos etiam vindicatis, illu- „ ditis: recognoscite si mentior. Primo, „ quia cum alii alios colitis, utique quos „ non colitis, offenditis: prælatio alte- „ rius sine alterius contumelia, non po- „ test procedere, quia nec electio sine „ reprobatione. „

De tertio p. 15. " Volo & ritus vestros „ recensere, non dico quales sitis in sa- „ crificando cum enecta & tabidosa, & „ scabiosa quæque mactatis, cum de opi- „ mis & integris supervacua quæque trun- „ catis, capitula & ungulas quæ domi quo- „ que pueris vel canibus destinassetis; cum „ de decima Herculis, nec tertiam par- „ tem in aram ejus imponitis. „

De quarto denique pag. 29. " Ventum „ est igitur ad secundum titulum læsæ au- „ gustioris Majestatis, siquidem majori for- „ midine & callidiore timiditate Cæsa- „ rem observatis, quam ipsum de Olym- „ po Jovem. „

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objiciunt 1. Adversarii, qui tot admittunt Deos, quot sunt in Deo personæ: Ratio dicit esse plures Deos, igitur non est unus Deus. Probatur antecedens. Ratio dicit dari unum supremum ens, illudque spirituale & cognoscitivum, adeoque habens & intellectum & voluntatem: igitur dicit esse non unum dumtaxat, sed plures Deos. Probatur consequentia. Ratio concipit illud ens supremum esse intelligens similiter & volens adeoque producere & suæ intellectionis terminum nempe verbum, & suæ voluntatis impulsum, videlicet amorem subsistentem seu Spiritum Sanctum: igitur ratio plures esse Deos adumbrat & suadet, quandoquidem termini intellectus & voluntatis Dei, utique Dii esse censentur.

Respondeo negando rationem dicere plures esse Deos, quinimmo dicit esse unicum. Ad probationem, concesso antecedente, nego consequentiam. Ad aliam probationem distinguo antecedens: Et non intelligit ratio illud verbum illumque amorem esse Deos, concedo; & intelligit, nego. Ratio concipit unum esse Deum, sed cum concipiat divina ad modum rerum creatarum, non capit Verbum & amorem esse ejusdem naturæ & substantiæ, cum principio a quo utrumque procedit.

Instant. Ratio & mens Philosophi concipit illud ens infinitum, intelligere & amare infinite, adeoque producere terminos sibi proportionatos & infinitos, & quidem substantialiter; si enim illa conciperet ut accidentia, jam non conciperet ut Verbum & amorem Dei infiniti: ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Ratio naturalis hoc intelligit confuse, concedo; explicite, subdistinguo, quoad existentiam Dei, concedo; quoad quidditatem, nego. Cognoscimus naturaliter, & hoc per effectus creatos, Deum esse, sed non quoad quid est, & ipsius personas. Ratio quidem cognoscit clare dari Deum, cognoscit esse ens intelligens & volens infinite, sed pendula manet circa Trinitatem, quandoquidem tres unum esse non capit.

Insistunt. Certe ratio naturalis dicit ens supremum infinite spirituale & intelligens producere terminum intellectionis infinitum, sicut & amoris sed non dicit esse consubstantiales illos terminos, & tamen dicit esse infinitos: igitur dicit esse plures Deos, quia essentialiter dicit distinctos ejusmodi terminos.

Respondeo rationem nullum posse de hoc formare judicium, quia non cognoscit Deum quoad quid est, nisi accedat fides in supplementum. Fides quidem cognoscit esse terminos infinitos, sed & consubstantiales, adeoque esse unum Deum.

Persistes. Sunt tres personæ in Divinis, ergo & tres Dii. Probatur consequentia. Quælibet persona est Deus; ergo, &c.

Respondeo negando consequentiam, ad probationem distinguo: quælibet persona est Deus indistinctus ab alia, concedo; distinctus, nego.

Iterum instabis. Personæ sunt ab invicem distinctæ: igitur si quælibet est Deus, erunt tres Dii.

Respondeo distinguendo. Personæ sunt ab invicem distinctæ secundum esse ad & relativum, concedo; secundum esse absolutum; nego. Duo sunt potissimum in personis divinis distinguenda; esse in & quod est absolute, quod est ens a se & di-

vi-

vinum; deinde esse ad & quod est relativum. Si personæ primo modo spectentur, profecto non distinguuntur realiter, quandoquidem illud absolutum est ipsa essentia divina quæ eadem est, & manet in omnibus. At vero si secundum alium considerentur respectum, sane distinguuntur. Cum igitur unica sit in Deo substantia, est utique unicus Deus. Etvero vox, *Deus*, est nomen substantiæ & naturæ, inquit Divus Thomas, quod certe non multiplicatur, nisi multiplicata essentia seu natura: unde tres quidem prædicantur personæ, unicus vero dicitur Deus.

Urgebis de novo. Persona est spiritualis naturæ individua substantia; ergo cum quælibet persona divina sit individua substantia, sequitur tres esse in Trinitate natura distinctos Deos.

Respondeo distinguendo. Persona est individua substantia in concreto, concedo; in abstracto, nego. Illa definitio, Persona est individua substantia, includit naturam & suppositum; cum autem natura sit eadem in tribus personis, istæ non tres, sed unicus Deus sunt.

Adhuc instabis. Abstracta & concreta in divinis sunt idem; ergo si personæ distinguuntur in abstracto, distinguentur & in concreto, adeoque erunt tres Dii.

Respondeo distinguendo. Abstracta & concreta in Divinis, sunt idem secundum essentiam & secundum absolutum, concedo; sunt idem secundum relativum, nego. Etvero eo ipso quo adunantur in eadem natura, est unicus Deus.

Rursus instabis. Personæ divinæ in abstracto, non sunt quid negativum: Paternitas, verbi gratia, est perfectio realis & infinita; sed plures sunt ejusmodi in Divinis perfectiones: ergo cum sint distinctæ, sunt utique plures distinctæ entitates, adeoque & plures Dii.

Respondeo distinguendo majorem. Paternitas est perfectio realis indistincta a natura, concedo; distincta, subdistinguo: virtualiter & per mentem, concedo, realiter & a parte rei, nego. Personæ non distinguuntur realiter a natura; unde non sunt tres entitates distinctæ, sed unica; & sic unicus Deus est.

Instabis denique. Una persona non est altera: igitur, cum quælibet sit Deus, erunt tot Dii, quot sunt Personæ.

Respondeo distinguendo. Una persona non est altera secundum esse ad, seu relativum & in abstracto, concedo: personæ enim sic spectatæ sunt mutui respectus sese ab invicem excludentes. Una persona non est altera secundum esse in & absolutum seu in concreto, nego. Quam quidem veritatem declarat Christus Dominus Joan. 10. 30. his verbis: *Ego & Pater unum sumus.*

SYNOPSIS PROBATIONUM

Constat & ratione unicum esse Deum.

Primo. Quia non datur majus & minus in Divinitate; profecto daretur si plures essent Dii: quædam quippe perfectiones forent in uno, quæ non reperirentur in altero.

Secundo. Quia pluralitas Deorum, teste Tertulliano, nullitas est Deorum.

Tertio. Ordo universi ad unum confluens concentum, unumque finem, unicum esse Deum conclamat.

SYNOPSIS SOLUTIONUM AD OBJECTIONES.

Primo. Sunt quidem tres in Sanctissima Trinitate personæ, sed unicus Deus, quia unica est omnibus personis natura & essentia.

Secundo. Licet Deus habeat in gubernatione mundi Ministros, isti tamen non sunt Dii.

Tertio. Regimen Imperii inter homines Collegas ejusdem cum Imperatore auctoritatis exigit, quandoquidem incertæ sunt mortalium providentiæ; ast non sic sane Dei Providentia, quæ quidem in sui dispositione non fallitur, attingens omnia a fine ad finem fortiter, & disponens suaviter, igitur unus est Deus.

DISSERTATIO TERTIA
DE
ESSENTIA ET CONSTITUTIVO DEI,

Contra Anthropomorphitas.

Nthropomorphitæ 4. sæculo graviter erraverunt circa naturam Dei assignandam, existimantes Deum esse corporeum, habere figuram, brachia, & alias corporis humani affectiones; sed contra quod d icitur Joan. 9. v. 24. *Spiritus est Deus.*

Hoc dogma fidei quatuor probatur momentis; & Deus spiritualis, atque purus spiritus conclamatur.

Primo. Quia est ens a se.

Secundo. Quia est ab omni materia etiam metaphysica absolutus.

Tertio. Quia est ens indivisibile in se & a suis attributis realiter indistinctum.

Quarto. Quia est ens simplicissimum, nullam habens in se compositionem.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum Deus sit formaliter ens a se.

CErtum est omnia quæ in Deo distinguimus, sive naturam, sive personas, sive etiam proprietates & perfectiones esse Deum, fides quippe docet & Patrem esse Deum sicut Filium & Spiritum Sanctum; item & bonitatem Dei esse Deum, &c. . . . unde si loquamur de constitutivo reali, Deus est omnium perfectionum cumulus, sed quæstio præsens est de constitutivo metaphysico, & quæritur quænam ratio ex omnibus quas in Deo distinguimus, concipiatur ut radix & fons cæterarum omnium perfectionum, ita ut secundum nostrum concipiendi modum, sit natura & ptincipium a quo cætera fluant, pro cujus resolutione sit

CONCLUSIO.

Deus est formaliter & essentialiter ens a se, ita ut ipsius naturæ constitutivum sit ratio entis a se.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *ex Scriptura sacra.*

Deus Exod. 3. v. 14. Moisi sic loquitur: *Ego sum qui sum, sic dices filiis Israel, qui est, misit me ad vos.* Notandum est Deum respondere Moisi, qui ab ipso petierat, quis esset, ut responderet & filiis Israel & Pharaoni ad probandam suam Missionem: igitur Deus est ens a se formaliter: igitur ratio entis a se, est naturæ divinæ constitutivum metaphysicum; alias videtur, quod illam responsione præcedenti non expressisset Deus, nec utique appareret responsio directa, quod absit dicere, ad quæstionem per Moisen factam Exod. 3. v. 13. his verbis: *Ait Moises ad Deum, ecce ego vadam ad filios Israel, & dicam eis, Deus Patrum vestrorum misit me ad vos: si dixerint mihi, quod est nomen ejus? Quid dicam eis?*

Secundo, *ex Patribus locum Exodi interpretantibus.*

Dionysius in l. de divinis nominibus, essentiam sic describit divinam, dicens: " „ Ipsum per se esse, antiquius est ipsa „ per se vita. „ Igitur esse, prius est intelligere quod est vivere, seu vita Dei, adeoque primum est & principale quod concipitur in Deo.

Athanasius alter testis est, nam Ep. de Synodis ait " Non aliud quidpiam, sed ipsam simplicem, beatam & incomprehensibilem ejus qui est, essentiam intelligimus: „ igitur Deus est formaliter & essentialiter ens a se.

Hilarius eidem veritati suffragatur l. 1. de Trin. n. 5. explicans verba Exod. " Admiratus sum, *inquit*, tam absolutam significationem quæ naturæ divinæ incomprehensibilem cognitionem aptissimo ad intelligentiam humanam sermone loqueretur; non enim aliquid magis proprium Deo, quam esse intelligitur.

Ambrosius eadem ponderans verba in Psal. 4., ait: „ Cognoscens mentem ejus Deus, non respondet nomen, sed negotium, hoc est, rem expresse, non appellationem, dicens, *Ego sum, qui sum*, quia nihil tam proprium Dei, quam semper esse. „

Augustinus in Psal. 134. egregie probat conclusionem. " Non dixit Dominus sic: Dices filiis Israel, qui est omnipotens, justus, misericors, misit me ad vos; sed, sublatis aliis nominibus, ipsum esse vocari voluit, tanquam hoc sit proprium nomen ejus essentiam significans. „ Igitur ens a se constitutivum Dei metaphysicum est.

D. Bernardus l. 5. de consid. c. 6. miro prorsus modo, eandem Dei essentiam describit his verbis: " Si bonum, si magnum, si beatum, si sapientem, vel quidquid tale de Deo dixerit, in hoc verbo instauratur, quod est, est nempe hoc est ei esse, quod hæc omnia esse: si & centum talia addas, non recessisti ab esse; si ea dixeris, nihil addidisti; si non dixeris, nihil minuisti.

D. Thomas insistens Patrum vestigiis, 1. p. q. 13. art. 11. hæc D. Damasceni verba laudat: " Principalius omnibus quæ de Deo dicuntur, nominibus est, qui est. „ Ex qua sententia sanctus Doctor infert & concludit qui est, esse nomen Deo maxime proprium: igitur censet constitutivum Dei in esse a se potissimum consistere; unde q. 14. in proœmio sic loquitur. „ Post considerationem eorum quæ ad divinam substantiam pertinent, restat considerandum de iis quæ pertinent ad operationem ejus. „ Explicans vero quid sit in Deo operatio, asserit unam esse immanentem, & esse intelligere & velle; alteram vero transeuntem, & illam esse qua Deus agit ad extra: igitur, cum in quæstione decima-tertia tractet de esse, censet consequenter pertinere formaliter ad naturam Dei, ejusque constitutivum, intelligere vero tantum ad operationem: ergo constitutivum est esse a se, & non intelligere. Revera quidem prius est esse, quam operari.

Tertio, *ex multiplici ratione*.

Prima. Illud est essentia Dei formaliter, quod est illi maxime proprium; nam essentiale est id quod convenit uni & non alteri: atqui esse ex Patribus, est Deo maxime proprium; illi soli convenit, & id omne quod est in Deo, ut sapientia, bonitas fluit ab esse a se: igitur esse a se, est formaliter essentia Dei, & hoc expresse dicit Augustinus.

Secunda sic exponitur. Nomen explicat rei naturam; sed Deus de nomine suo a Moise quæsitus, ait: *Ego sum qui sum*, illud nomen, inquit D. Thomas hic, quæst. 13. art. 11. principaliter Deo convenit, quia illi soli convenit, quia dicit universalitatem & illimitationem, quia significat in præsenti esse: igitur esse a se, est id quod concipitur ut Dei essentia: tum quia cætera Dei attributa non sunt quid primum in eo, sed potius esse a se, a quo velut a fonte primigenio profluere dicuntur.

Tertia ratio non minus urget. Illud concipitur ut ratio essentialis, & naturæ divinæ constitutiva, quod summum arguit in Deo perfectionem; sed esse a se, summam arguit in Deo perfectionem: Deus enim, per hoc quod sit ens a se, non dicitur solum habere omnia, sed esse omnia; unde Bernard. sermone 80. in Cant. de Deo, dicit: *In semet manens, quod habet est*. Idem Anselmus & alii Patres conclamant: igitur formaliter & essentialiter Deus est ens a se.

Quarta. Quod est primum in re, & radix cæterorum, est essentia formaliter: atqui esse a se in Deo, est primum & radix cæterorum: primum quidem, prius enim est concipere Deum esse secundum se, quam esse bonum, omnipotentem; cæterorum vero radix, nam ex hoc quod sit ens a se, sequitur & fluit eum esse primum mobile, primam causam, ens necessarium & independens, summe bonum, supremum omnium provisorem, æternum, infinitum, omnipotentem; ens enim a se hæc omnia involvit: ergo ens a se est constitutivum metaphysicum naturæ Dei.

Quinta & ultima: idem est distinctivum & constitutivum; sed Deus per esse a se distinguitur, & a creaturis, & a propriis perfectionibus: igitur esse a se, est Dei essentia. Probatur minor. Deum differre a creaturis per esse a se liquido constat, differre vero a suis propriis perfectionibus osten-

ostenditur 1. Non differt per cumulum perfectionum, cum hoc totum Deum dicat. 2. Non per infinitatem, ista enim est solum modus imbibitus in omnibus Dei perfectionibus; natura autem dicit formaliter esse subsistens. 3. Neque per intelligere, namque ex D. Thoma dicit operationem quæ supponit naturam: per hoc quod sit ens a se: ergo esse a se, est essentia Dei.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objicies. Divus Thomas hic dicit nomen, Deus, esse Deo proprium: igitur esse a se, non est nomen Dei proprium, adeoque non est essentia.

Respondeo distinguendo. Nomen, *Deus*, est nomen Dei proprium secundario, concedo: sic etiam omnipotens, & infinitus; primario, & maxime proprie, subdistinguo; respectu creaturarum, concedo; respectu propriarum perfectionum, nego. Ens autem a se concipitur ut ratio essentialis, non solum respectu creaturarum quæ habent esse per dependentiam ab illo ente supremo, ut est a se, sed etiam respectu propriorum attributorum, quæ concipiuntur fluere per simplicem emanationem ab illo ente ut est a se; enimvero ens a se neque fluit, neque ab alio fluere concipitur; unde etiam ad intra apprehenditur ut radix cæterorum quæ sunt in Deo; adeoque ut constitutivum metaphysicum. Licet autem nomen, *Deus*, dicat ens supremum, non tamen explicite, sed solum implicite, adeoque non concipitur explicite ut radix cæterorum & natura, & sic non est nomen maxime proprium.

Respondeo 2. distinguendo. Et vox, *Deus*, significat ens a se, & idem est cum illo, concedo: & non est idem, nego. Quod sit idem patet, quandoquidem passim in Libris legalibus Deus ipse se nominat Deum Abraham, Deum Isaac & Jacob; cui subscribit D. Thomas hic q. 13. art. 8. dicit enim nomen illud, *Deus*, principium operationis significare.

Instabis. Ens a se, est quid indeterminatum & vagum; sed ens vagum non est essentia Dei: ergo nec ens a se.

Respondeo distinguendo. Ens a se aliquid est indeterminatum, si sumatur in abstracto, concedo, in concreto, nego. Ens a se potest considerari in abstracto, & ut dicit asseitatem solum; & in concreto, ut dicit ens subsistens a se. Primo quidem modo non est essentia Dei, sed modus imbibitus in omnibus Dei perfectionibus; nam sapientia divina est a se, bonitas divina est a se; bene vero secundo modo; ut enim a se sicit ens, est radix cæterorum, quandoquidem cæteræ Dei perfectiones non sunt a se, nisi quatenus sunt idem realiter cum Deo, seu ente a se.

Ad id vero quod dicitur ens a se, dicere aliquid indeterminatum,

Respondeo distinguendo. Per plenitudinem & abundantiam, quia omnia habet, & nullis clauditur terminis, concedo; indeterminatum vage & per indigentiam alicujus boni & perfectionis, nego. Solutio est D. Thomæ, qui hic quæst. 13. art. 4. sic habet: " Cum esse Dei sit ipsa ejus „ essentia, & hoc nulli alio conveniat, „ manifestum est, quod inter alia nomina, „ hoc maxime proprie nominat Deum.... „ Quanto aliqua nomina sunt minus determinata & magis communia & absoluta, tanto magis proprie dicuntur de Deo „ a nobis; unde & Damascenus dicit quod „ principalius omnibus quæ de Deo dicuntur nominibus, est qui est; totum „ enim in seipso comprehendens, velut „ quoddam pelagus substantiæ infinitum & „ indeterminatum; quolibet enim alio nomine determinatur aliquis modus substantiæ rei; sed hoc nomen, qui est, „ nullum modum essendi determinat, sed „ se habet indeterminate ad omnes, & „ ideo nominat ipsum pelagus substantiæ „ infinitum. „

Rursus instabis. Ens a se, est quid commune cæteris Dei perfectionibus. ergo non est essentiæ constitutivum; namque quod est commune, non distinguit. Confirmatur. Infinitas est quid commune perfectionibus Dei, non tamen concipitur ut essentia: igitur nec ens a se propter eandem rationem; & revera in omnibus supremi Numinis perfectionibus reperitur, siquidem quælibet Dei perfectio est ens a se.

Respondeo distinguendo. Ens a se, est quid commune entitative, quia omne quod est in Deo, Deus est, ut definivit Concilium Rhemense sub Eugenio III. concedo; est quid commune formaliter, subdistinguo: implicite, concedo; explicite, nego. Etvero conceptus sapientiæ, ut sic non dicit esse a se, sed solum conceptus sapientiæ, ut est divina, quod quidem esse a se, eatenus in omnibus invenitur perfectionibus, quatenus omnia in Deo identificantur, & sunt una & eadem entitas.

Respondeo, ad confirmationem negando pa-

paritatem; nam infinitas est quid commune solum, ut modus consequens ad esse a se, & ut excludit omnem terminum, atque omnem in Deo limitationem; sed ens a se est commune ut radix & principium a quo cuncta promanant attributa.

Insistes. Ens ut dicit cumulum perfectionum, magis explicat naturam Dei: ergo ens a se non est essentia, sed ens sub conceptu omnium perfectionum.

Respondeo distinguendo. Magis explicat descriptive & extensive, concedo; magis intensive & formaliter, nego. Constitutivum formale debet importare radicem cæterorum, quod soli enti a se profecto convenit; enimvero infinitas & cumulus perfectionum nihil determinant: sed ens a se & est illimitatum, & per modum radicis cæterorum. Deus non habet quidem causam, attamen ens a se apprehenditur ut principium a quo attributa promanant; & ideo dicitur constitutivum naturæ divinæ metaphysicum.

Iterum instabis. Deus magis cognoscitur per quid non est, inquit D. Thomas post Dionysium quam per quid est: igitur infinitas perfectionum multo melius Deum exprimit, quandoquidem omnem abnegat perfectionibus terminum; hinc D. Bernardus serm. 80. in Cant. dicit Deum non habere sapientiam, sed ipsam esse sapientiam.

Respondeo distinguendo. Deus magis cognoscitur per quid non est respectu nostri & per accidens, concedo: quoad se, nego. Cum intellectus creatus non queat Deum comprehendere, illum multis conceptibus sibi exhibere conatur, qui conatus cum adhuc sit impar tantæ essentiæ concipiendæ, tunc tenetur creatura fateri Deum non esse illud omne quod concipit, sed aliquid multo majus, adeoque eum neque esse sapientiam, neque bonitatem, eo modo quo sibi effingit, siquidem omnis creaturæ conceptus finitus est; tenetur, inquam, fateri eum Salomone sapientiorem, Davide meliorem, sanctiorem Angelis, utpote qui sit super omnem & sapientiam & bonitatem, & sanctitatem creatam. Intellectus autem noster, si infinitus esset, unico conceptu Dei nomen, sicuti est, efformaret. Ita olim Deus quærenti Prophetæ quod esset nomen ejus, illico reposuit: *Ego sum, qui sum*. Solutio est D. Thomæ, qui hic q. 13. art. 1. sic loquitur: „ Cum „ Deus in hac vita secundum quod in se „ est, a nobis minime cognoscatur, sed „ secundum quod principium omnium eminentissimum est, aliquibus nominibus „ bus significantibus nominari potest: nullum autem est nomen divinam essentiam „ adæquate repræsentans Deo ab hominibus impositum.

SOLVUNTUR OBJECTIONES

Eorum qui ponunt constitutivum Dei in intelligere per essentiam.

Objicies. Quod est essentiale, est constitutivum rei: atqui intelligere per essentiam, est essentiale Deo: igitur & constitutivum Dei. Major patet. Probatur minor ex D. Thoma, qui hic 1. parte, quæst. 14. art. 4. sic fatur: " Intelligere non di„ stinguitur ab ipsa ejus essentia. „ Ibidem sequitur. " Quod ipsum intelligere sit „ ejus essentia „ ergo &c.

Respondeo 1. D. Thomam loqui ibi de operatione, quandoquidem in hac quæst. agit solum de operatione Dei; dicit enim in proœmio quæstionis. " Post considera„ tionem eorum quæ ad divinam substan„ tiam pertinent; restat considerandum „ de iis quæ pertinent ad operationem „ ejus. „

Respondeo 2. distinguendo. Quod est essentiale ut radix cæterorum, est costitutivum, concedo; quod est essentiale solum identice, & ut vox, essentiale, opponitur accidenti, nego: & sic distincta minore, nego consequentiam. Ad probationem, dico D. Thomam loqui solum in secundo sensu; ibi enim probare intendit ex professo, intelligere in Deo, non esse accidens, sicut est in nobis; quia, inquit, actus Dei foret in potentia, sicut & intellectus divinus ad intelligere essentiale: & sic Deus non esset actus purus. Porro intelligere essentiale illud est quo Deus, ut præintelligitur personis se ipsum cognoscit: intelligere vero notionale illud censetur quo Pater producit suum Verbum. Deus nequidem virtualiter distinguitur a primo intelligere, nisi secundum nostrum concipiendi modum, & propter debilitatem intellectus humani, qui concipiendo divina per analogiam ad creata, illa distinguit; unde propter tantam identitatem, D. Thomas dicit illud intelligere esse essentiale, & ipsam essentiam. Natura autem Dei distinguitur quidem virtualiter ab intelligere notionali: attamen re est idem, nec est in potentia ad illud; unde quocunque modo manet verum dictum D. Thomæ.

D. Tho-

D. Thomas se ipsum explicat ibidem his verbis: „ Necesse est dicere, quod intelligere Dei est ejus substantia; nam si intelligere Dei sit aliud quam ejus substantia, oporteret quod aliquid aliud esset actus & perfectio substantiæ divinæ, ad quod se haberet substantia divina, sicut potentia ad actum quod est omnino impossibile.. Patet ex omnibus præmissis, quod in Deo intellectus, intelligens, & id quod intelligitur & intelligere, sunt unum & idem. „

Instabis. Divus Thomas ibidem distinguit intelligere essentiale a notionali, in eo quod sit de essentia: ergo est de illa formaliter: ergo est constitutivum.

Respondeo distinguendo. Divus Thomas distinguit intelligere essentiale a notionali, quia est de essentia terminative & objective, concedo; quia est formaliter & ut radix cæterorum, nego. Intelligere primum respicit essentiam secundum se, & ut objectum ad quod terminatur; unde est in linea essentiæ, & ideo D. Thomas dicit quod intelligere, intellectus, intelligens, sunt unum & idem etiam virtualiter, at vero intelligere notionale terminatur ad personam, & virtualiter ab ipsa natura distinguitur.

Repones. Intelligere notionale est etiam idem realiter cum natura, immo est essentiale ut vox, *essentiale*, opponitur accidenti, & tamen non dicitur a D. Thoma de essentia sicut primum intelligere: igitur intelligere quo Deus se ipsum cognoscit, ut præintelligitur personis, est formaliter de essentia.

Respondeo distinguendo. Et intelligere notionale non pertinet ad lineam naturæ, non enim illam habet pro objecto, concedo; & est in linea naturæ, nego. Intelligere essentiale idem dicitur cum essentia, cum illam habeat pro objecto immediato: unde magis ad illam spectat quam intelligere notionale, quod fluit ab intellectu, ut a potentia formaliter operativa.

Insistes. Quod est in linea essentiæ, & ab illa non distinguitur, est ipsa essentia: sed ex Divo Thoma, intelligere essentiale est in linea essentiæ, & ab illa non distinguitur: immo est unum & idem cum illa: ergo sequitur quod sit formaliter essentia.

Respondeo distinguendo. Quod est in linea essentiæ ut primum & radix cæterorum est ipsa essentia, concedo; quod est solum ut quid ad essentiam consequens, nego. Et sic distincta minore, nego consequentiam. Prius est Deum esse, quam se intelligere & cognoscere secundum nostrum concipiendi modum; unde intelligere etiam essentiale concipitur ut quid ad Deum & ad ipsius naturam consequens; quinimmo etiam ab ea distinguitur distinctione aliqua rationis; non enim eodem conceptu concipimus Deum esse, & Deum se intelligere: sed diversis conceptibus, quorum unus ex alio eruitur.

Persistes. Deus est formaliter actus purissimus, sed intelligere per essentiam est actus purissimus; ad illud quippe solummodo formaliter pertinet explicare actum purissimum: igitur est constitutivum. Confirmatur. Ens a se non dicit actum purum, sed ens in potentia ad actum: ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Deus est formaliter actus purissimus, idest, ens plenum habens actu omnes perfectiones possibiles, concedo; est actus purissimus, ut actus dicit operationem, subdistinguo: secundario, concedo: primario & essentialiter, nego. Actus purus sumitur dupliciter: 1. Pro ente quod habet omnes perfectiones possibiles, tum in ratione entis a se subsistentis, tum in ratione causæ a qua sunt omnia; hoc autem Deo competit ratione entis a se: ex eo enim quod sit ens a se, est omnia & a quo omnia; est in actu omnium perfectionum, in actu omnium intelligibilium & amabilium: alio modo actus purus dicitur illud quod semper agit, & nunquam est in potentia ad agendum; sic etiam Deus est actus purus, cum sit omnia, sed prius concipitur esse a se quam operari. Quod autem est natura alicujus rei, concipitur ut principium operationis, sic est ens a se, & ideo solum constitutivum.

Respondeo, ad confirmationem distinguendo. Ens a se concipitur in potentia ad aliquam perfectionem, nego: ex ratione enim sua essentiali dicit omnem perfectionem, alias non esset ens a se. Concipitur in potentia ad operationem, subdistinguo: idest, prius concipitur quam operatio, concedo: quod enim est essentia, debet prius concipi, quia est principium; concipitur in potentia, ita ut sit aliud primum principium supra se, nego. Immo eo ipso quo est ens a se, omnia perfectionum flumina, inquit Bernard. fluere concipiuntur ab illo immenso & mirabili virtutum pelago.

Rursus instabis. Vox, a se, extrahit intelligere e linea operationis: ergo non est operatio, sed essentia.

Re-

Respondeo distinguendo. Extrahit e linea operationis creatæ quæ est limitata & dependens a principio, concedo; habet enim ab asseitate, quod sit operatio divina & infinita. Extrahit e linea operationis ut sic, nego. Quamvis in Deo omnia sint Deus, quædam tamen concipiuntur ut perfectiones, quædam ut operationes, & ad hoc sufficit distinctio virtualis inter essentiam & attributa. Qua quidem distinctione posita, concinne illa omnia distinguimus, sicuti, posita distinctione reali in creatis, distinguimus naturam creatam ab ejus perfectionibus: asseitas autem non impedit quin distinguamus naturam divinam ab attributis; alias cum inveniatur ubique & imbibatur in sapientia, in bonitate & cæteris attributis, etiam bonitas, verbi gratia, foret essentia Dei formaliter; quod nullus Theologorum dicere audebit.

Instabis. Divus Thomas hic dicit intelligere a se, esse ultimam Dei differentiam; sed idem est distinctivum & constitutivum: igitur intelligere a se, est natura Dei formaliter.

Respondeo distinguendo. Intelligere a se, est ultima Dei differentia respectu creaturarum, & ad extra, concedo; ad intra & comparative ad alias perfectiones, nego. Cum creaturæ sint in potentia ad agendum, & dependentes, Deus optime secernitur ab eis per intelligere a se, immo hoc habet ab asseitate quæ primo convenit enti cujus est prima proprietas, sicut perseitas in substantia creata, prius convenit illi, quam partibus suis integralibus: igitur ex eo quod Deus sit ens a se, magis distinguitur a creaturis quam per intelligere; cum tamen intelligere divinum habeat quod sit a se subsistens, etiam per illud Deus differt a rebus creatis, & quidem ultimate, ut dicit D. Thomas, idest, perfectissime, sed non tanquam per essentiam, quia intelligere non est radix & principium cæterorum, bene vero ens a se.

Instabis. Verbum divinum procedit in similitudinem naturæ, quia procedit per intelligere: ergo intelligere per essentiam est constitutivum naturæ divinæ, alias non esset ratio cur secunda Persona foret potius Filius quam tertia.

Respondeo 1. Verbum procedere per intelligere notionale, quod est formaliter operatio, & quidem distincta virtualiter a natura etiam in sententia adversariorum; unde si argumentum aliquid probaret, sequeretur etiam intelligere notionale, per quod Verbum emanat a Patre, esse formale constitutivum, quod nequaquam verum est etiam in alia opinione.

Respondeo 2. distinguendo. Et illud intelligere supponit secundum modum concipiendi naturam jam constitutam, concedo; & non supponit, nego. Prius concipitur natura esse quam operari; quia vero intellectus est assimilativus & non voluntas, quatenus imaginem seu Verbum de natura effingere valet: ideo secunda Persona dicitur Filius, non tertia, siquidem illa procedit in similitudinem naturæ; Spiritus vero Sanctus procedit per pondus & amorem.

Urgebis adhuc. Verbum divinum est Filius & imago Patris, quandoquidem ejus naturæ est expressio: ergo Verbum seu intelligere est constitutivum.

Respondeo distinguendo. Est expressio naturæ quæ jam supponitur in priori a quo, concedo; est ipsa natura, nego. Immo hoc non potest fieri; quod enim est expressio alicujus rei illam supponit, & non est ipsa res: igitur illa ratio militat pro nobis; cum enim Verbum sit expressio naturæ divinæ quæ est in Patre, non est ipsa natura nisi identice. Præterea Verbum divinum non est intelligere, sed terminus intellectionis.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Constitutivum Metaphysicum naturæ Dei est esse a se.

Primo. Quia ipse Deus Exod. 3. suam delineans naturam, ait: *Ego sum qui sum.* Quam sententiam Hilarius, Bernardus, & alii percelebres Patres interpretantur de essentia Dei.

Secundo. Quia esse a se concipitur ut fons & origo omnium perfectionum. Et vero, ex eo quod Deus sit ens a se, sequitur eum esse omnipotentem, sapientem, &c.

Tertio. Deus est essentialiter actus purus: profecto hanc habet dotem, per hoc quod sit ens a se, quandoquidem per hoc est actu omnia, est ipsa bonitas, ipsa sapientia, &c.

SYNOPSIS SOLUTIONUM AD OBJECTIONES.

Nostram nonnulli impugnant sententiam dicendo: 1. Ens a se esse omnibus perfectionibus quid commune, 2. Quid inde-

determinatum. 3. Intelligere a Sancto Thoma vocari essentiam Dei, & esse quid actuale & magis perfectum. Sed respondetur: 1. Ens a se esse quid commune, ut essentiam & radicem cæterorum. 2. Esse quidem quid indeterminatum, sed per plenitudinem & non quid vagum. 3. Intelligere pertinere ad operationem, & esse de essentia entitative quidem, & ut essentiale opponitur accidenti, sed non formaliter & per modum radicis.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum Deus sit purus spiritus.

CONCLUSIO.

Deus est purus spiritus.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *ex Scriptura sacra.*

ISAIAS cap. 40. fuse probat Deum non esse corporeum, eo quod omnium creaturarum visibilium & invisibilium conditor sit; unde ipse Dominus per os Prophetæ increpat idololatras, illum fingentes creaturæ similem; sic enim habetur v. 25. & 26. *Cui assimilastis me & adæquastis, dicit Sanctus? Levate in excelsum oculos vestros, & videte quis creavit hæc? Qui educit in numero militiam eorum, & omnes ex nomine vocat, præ multitudine fortitudinis & roboris, virtutisque ejus, neque unum reliquum fuit . . . Deus sempiternus, Dominus, qui creavit terminos terræ.*

Sed, si Deus esset corporeus, utique non foret omnium Creator, immo nec sempiternus, inquit Tertullianus lib. contra Hermogenem, c. 22. Non creator quidem, quia ens corporale non agit supra nihilum, sed ex supposito subjecto operatur; cum enim sit limitatum, distantiam infinitam quæ intercedit inter ens & nihilum, vincere non valet; nec etiam Deus foret æternus, tum quia ens materiale habet esse ab alio, tum quia materia, cum sit de se passiva, debet reduci de potentia ad actum & motum, per aliud quod sit semper in actu: immo, inquit Tertullianus capite 18. Si Deus esset materialis, foret ab ipsa materia dependens, quippe qui ad creandum aliquid, ea indigeret. Igitur, cum ex Scriptura constet & Deum esse mundi Creatorem, & etiam esse æternum, concludendum est utique purum esse spiritum, juxta illud Christi Joan. 9. v. 24. *Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.*

Secundo, *ex Conciliis.*

Hæc probatio desumitur: 1. Ex Judicio Ecclesiæ, quæ semper Anthropomorphitas inter Hæreticos recensuit. Deinde ex Concilio Lateranensi sub Innocentio 3. capite *firmiter*, ubi habetur: " Nos autem, sacro & universali Concilio approbante, „ credimus & confitemur cum Petro, quod „ una quædam summa res est, incomprehensibilis quidem & ineffabilis, quæ veraciter est Pater, & Filius, & Spiritus „ Sanctus. „ Sed si tres Personæ sunt una res, Deus necessario est purus spiritus; enimvero res materialis dividitur in varia individua, quando sunt multæ personæ & multa supposita: ergo, &c.

Tertio *ex Patribus primorum sæculorum, qui ex professo Anthropomorphitas impugnarunt.*

Origenes variis in locis docet Deum non esse corporeum, sed præcipue l. Periacon. c. 1. ubi sic loquitur: " Non ergo aut „ corpus aliquod, aut in corpore esse putandus est Deus, sed intellectualis natura simplex, nihil omnino in se adjunctionis admittens, uti ne majus aliquid & inferius esse credatur: sed ut sit ex omni „ parte verax, & ut ita dicam, totus „ mens ac fons ex quo initium totius intellectualis naturæ, vel mentis est. „

Novatianus veritatis istius alter testis est, nam l. de Trin. c. 6. de Deo ait: " Idem „ enim quidquid illud est, totus æqualis „ est, & totus ubique est. Non enim habet in se diversitatem sui, quidquid est „ simplex: ea enim demum in diversitatem membrorum recidunt, quæ veniunt „ ex nativitate sui in dissolutionem; sed „ hæc quæ cum concreta non sunt, sentire non possunt . . . . Et ideo, quia „ unum est, dissolvi non potest. „

Gregorius Nazianzenus etiam Dei prædicat spiritualitatem oratione 34. his verbis: „ An corpus eum dices? Quonam vero „ modo corpus erit hoc quod est infinitum, „ interminabile, figuræ expers, quod nec „ tangi, nec videri potest? . . . Quonam „ cultu & adoratione dignum est, si cir- „ cum-

" cumscriptum aliquid est? aut quid causæ esse dicemus, quin ex elementis constet, & in ea resolvatur iterum, & omnino dissolvatur? nam compositio principium est pugnæ; pugna autem dissidii, dissidium solutionis . . . Quinam vero illud tueri potuerimus, quod ait Scriptura Deum omnia pervadere atque implere, juxta illud: *Nonne cœlum & terram ego impleo; & spiritus Domini replevit orbem terrarum?* Si Deus partim circumscribat, partim circumscribatur? " Immaterialitatem Dei ut elevet, inde eruit ibi Sanctus Doctor, scilicet ne sit in Deo aut pugna & dissolutio entis, aut compositio, aut circumscriptio; quæ quidem omnia repugnant Enti supremo.

Augustinus l. 12. de Trin. c. 7. ait: " Turpiter vana cogitatio est quæ opinatur Deum membrorum corporeorum linea entis definiri atque conscribi. "

Fulgentius eidem subscribit veritati, lib. de fide ad Petrum cap. 3. " Nisi enim, *inquit*, naturaliter immutabilis esset, numquam in rebus mutabilibus esset, numquam in rebus mutabilibus ordo quidem consilii ac dispositionis ejus incommutabilis permaneret: Deus igitur rerum corporearum atque incorporearum Creator immensus; eo primum se nullum esse corpus ostendit, quia quibusdam corporibus vitam non dedit, cum corpora omnia ipse creaverit; ipse autem naturaliter vita est, quia si vita non esset, non viventia corpora ipse fecisset. " Probat Deum non esse corporeum, sed mentem & spiritum & vitam, quia omnia fecit consilio, & quibusdam corporibus dat vitam, aliis vero denegat; quod arguit Deum esse per se vitam & puram intelligentiam.

Quarto, *ex ipsis Judæis, ex antiquis Philosophis, Oratoribus & Poetis.*

Judæi tum antiquiores, tum recentiores Sadducæos ut Hæreticos habebant, eo quod Deum crederent corporeum. Philo. l. de somno, pag. 407.; sic eos arguit, dicendo: " Nonnullos sic hebetes & obtusos esse natura, ut Deum sine corpore intelligere nullo modo queant. "

Maximus Tyrius dissertatione prima ex Platonis sententia, sic loquitur, postquam distinxit varia entia, quorum alia sunt pure materialia, alia mixta, alia sine materia. " Jam vero quanam illarum omnium parte collocabimus Deum? num in illa congerie? ne Deus ipse fuerit. Restat igitur ut tanquam edita in arce Deum in principe mente, oratione nostra collocemus. "

Cicero has adjuvat partes, namque lib. Academic. quæst. dicit de Deo, quod " nullo corpore sit id intelligi, quale sit, vix posse. " Idem Cicero apud Aug. l. 22. de Civ. c. 20. Deum sic definit. " Mens quædam soluta & libera, secreta ab omni concretione mortali, omnia sentiens & movens. "

Virgilius l. 4. Georgicorum insinuat etiam Deum esse incorporeum, dicendo esse ubique: enimvero quod est corporeum, nequit naturaliter pluribus esse in locis; & ideo plurimum ponderat istius Poetæ testimonium verbis sequentibus expressum:

> . . . . *Deum namque ire per omnes*
> *Terrasque, tractusque maris, cœlumque profundum.*

Dei spiritualitas concluditur ex ejus immensitate; nam Gregorius Nazianzenus hanc plurimum urget rationem oratione de Dei incorporeitate jam citata, ubi sic discurrit: " Aut enim per vacuum hoc universum grassabitur, & res omnes nobis peribunt: ut sic Deus contumelia afficiatur, nimirum & qui corpus sit, & iis quæ procreavit, careat: aut corpus in corporibus erit, id quod fieri non potest; aut implicabitur, aut opponetur, aut quemadmodum liquida invicem miscentur; ita ille alia secabit, ab aliis secabitur. Quod ipsis etiam Epicuri atomis magis est absurdum & anile; sicque nobis excidet, & corpus non habebit, nec solidi quidquam hæc disputatio qua Deo corpus tribuere conamur. "

Quinto, *ex ratione multiplici.*

Prima sic proponitur: Nomine Dei intelligitur primum movens & prima causa; sed si Deus esset corporeus, non foret primum movens, & prima causa; primum quidem movens, nam cum materia sit de se passiva, est in potentia ad motum, & debet moveri ab alio. Prima vero causa, materia enim cum sit limitata & circumscripta, habet esse ab alio: ergo Deus non est corporeus.

Secunda. Per ens supremum concipimus

mus ens necessarium; sed si Deus esset corporeus, esset corruptibilis & interitui obnoxius propter varias elementorum qualitates, quæ inter se agentes & reagentes destruunt subjectum: ergo, &c.

Tertia sic procedit: Deus est ens ita perfectum, ut nihil ipso melius excogitari possit; sed si foret corporeus, non esset ens quo nihil melius excogitari potest, quandoquidem ens corporale variis obnoxium est vicissitudinibus: Ergo, &c.

Quarta. Per ideam Dei, in mentem venit ens absolutum, ens a se, & independens; sed quod est compositum ex corpore & anima, ab alio dependet ut sit & perseveret, est potentiale, & aliquam potest ab alio recipere perfectionem: ergo, &c.

Quinta & ultima. Deus est omnia; sed si foret ex materia & forma compositus, non esset omnia; aliquid quippe ei adveniret, quandoquidem materia utpote finita, potest semper novas recipere formas, easque vel substantiales vel accidentales: ergo, &c.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objicies. Homo factus est ad imaginem Dei, ut habetur Genes. 1., v. 26. Sed homo est corporeus: ergo & Deus. Imago enim exprimit prototypum, alias non foret ejus similitudo.

Respondeo distinguendo. Homo factus est ad imaginem Dei inadæquate, & solummodo secundum animam, concedo; adæquate, & secundum omnia, nego. Et sic distincta minore, nego consequentiam. Nulla creatura, quantumvis perfecta, Deum perfecte repræsentare potest: omnis enim creatura certis circumscribitur terminis, Deus autem est infinitus. Præterea Deus fecit hominem ad imaginem suam solummodo secundum animam quæ per intellectum, memoriam & voluntatem quadantenus sanctissimam exprimit Trinitatem; neque vero res corporeæ sunt Dei imagines, sed ipsius duntaxat vestigia nominatur apud sanctum Job.

Ambrosius hanc tradit solutionem in Psalm. 118., his verbis: " Invisibilis Dei „ imago, *inquit*, non in eo est quod vi„ detur, sed in eo utique quod non vi„ detur: hi porro non omnino consen„ tiunt. Alii enim imaginem istam col„ locant in animæ spiritalitate, qua ad „ Deum quadantenus accedit; alii in tri„ bus ejus facultatibus, mente, memoria „ & voluntate, quibus Sanctam Trinita„ tem videtur exprimere; alii in domi„ nio quod habebat in res externas, pro„ pter id quod statim additur, ut præsit „ piscibus maris & volatilibus cœli, & „ bestiis, universæque terræ, omnique re„ ptili quod movetur in terra. „

Instabis. Atqui homo est ad imaginem Dei, etiam secundum corpus; & probatur ex Tertulliano, qui l. de resurrectione carnis cap. 6, sic loquitur, extollendo dignitatem hominis: " Quantum con„ tulit ille qui eum fecit jam tum glo„ riantem, quod illa pusillitas, limus in „ manus Dei, quæcumque sunt pervenit, „ satis beatus, & si solummodo conta„ ctus..... Itaque totiens honoratur, „ quotiens manus Dei patitur, dum tan„ gitur, dum discerpitur, dum deducitur, „ dum effingitur. Recogita totum illi „ Deum occupatum, ac deditum manu, „ sensu, opere..... Et ipsa in primis ad„ fictione quæ in lineamenta ducebat; „ quodcunque enim limus exprimebatur, „ Christus cogitabatur homo futurus.... „ Ita limus ille jam tunc imaginem indu„ cens Christi futuri in carne, non tan„ tum Dei opus erat, sed & pignus. „ Ibi Tertullianus dicit Deum occupatum in formatione hominis, & illum manu, sensu, opere effinxisse: sed qui agit manu, opere & sensu, habet corpus: ergo homo est ad imaginem Dei, etiam quoad corpus.

Respondeo 1. Tertullianum ibi non dicere hominem esse ad imaginem Dei simpliciter, sed ad imaginem Verbi Incarnati, idest Christi, qui est Deus & homo. " Quod„ cunque enim, *inquit Tertullianus*, li„ mus exprimebatur, Christus cogitaba„ tur. „ Ita interpretatur Tertullianum Ambrosius supra citatus, & addit: „ Sunt etiam e contra nonnulli, qui eju„ smodi similitudinem constituunt in cor„ pore, putantque hominem factum esse „ penes illud ad imaginem Dei, sed cor„ pore ad id induci, aut ad hominum li„ berationem, aliquando carne induen„ di. „ Utrumque significat Tertullianus l. de resurrectione carnis, c.6.

Ad id quod dicitur Deum formasse hominem manu, sensu.

Respondeo 2. distinguendo. Manu & sensu metaphorice sumptis, concedo: physice & litteraliter, nego. Non ignorabat Tertullianus Deum per solum verbum, *Fiat*, &, mediante Verbo divino, formasse hominem: Cum ergo fecerit Verbum, quod ma-

manus figuli faciunt, dum ex limo formavit hominem; ideo Tertullianus loquens ad captum hominis, dicit Deum formasse Adam manu & sensu. Quomodo autem & quando homo tetigit Deum nisi in Incarnatione, in qua Verbum caro factum est, & quod loquatur Tertullianus de Verbo Incarnato, patet, quia ibi in toto Libro agit de resurrectione carnis operanda per Christum.

Rursus instabis. Ille videtur esse corporeus qui habet membra & sensus sicut homo: atqui hæc omnia Deo tribuuntur: & probatur ex Scriptura. 1. Magnitudo illi tribuitur, Job 4. v. 8. *Excelsior cælo est .... profundior inferno .... longior terra ..... latior mari ....* 2. Situs, Psal. 7. v. 7. *Exurge Domine in ira tua*. Isaiæ 3. v. 15. *Stat ad judicandum Dominum*. Ibidem 6. v. 1. *Vidi dominum sedentem super solium excelsum*. 3. Membrum, Psal. 78. v. 12. *Secundum magnitudinem brachii tui, posside filios mortificatorum*. 4. Oculus Psal. 33. v. 16. *Oculi Domini super Justos*. 5. Auris, Psal. 129. v. 2. *Fiant aures tuæ intendentes*. 6. Odoratus, Genes. 8. v. 21. *Odoratusque est Dominus odorem suavitatis*. 7. Os, Isaiæ, 1. v. 20. *Os Domini locutum est*. Ergo, &c.

Respondeo negando minorem, ad probationem distinguo. Membra & sensus exteriores Deo tribuuntur improprie & metaphorice, concedo; proprie, nego. Cum corporei simus, ut melius intelligamus quid sit Deus, quæ magnitudo & fortitudo ejus, Spiritus Sanctus illas exprimit per res sensibiles in quibus videmus nostram consistere fortitudinem, ut in brachio: sic Christus seipsum in Evangelio dicit petram, ut exprimat nobis suæ sanctitatis firmitatem: sic se dicit leonem, ut intelligamus esse inferno fortiorem. Quid mirum igitur si Job Dei describat immensitatem per magnitudinem? Psalmista ipsius inexorabilem contra impios justitiam, per throni soliditatem, perspicaciam oculorum ad videndum facta, subtilitatem aurium ad audienda; & sic de cæteris. Itaque hæc non intelligi per proprietatem, sed solum per similitudinem, patet ex illo Job. 10. v. 4. ad Deum: *Numquid*, inquit, *oculi carnei tibi sunt, aut sicut videt homo, & tu videbis?*

Urgebis. Qui habet affectiones interiores corporis & sensuum, est vere & per proprietatem corporeus: atqui Deus illas videtur habere: & probatur Gen. 6. v. 6. ait: *Pœnitet me fecisse hominem*. Item & ira illi tribuitur Psalm. 6, v. 1: *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me*. Ergo, &c.

Respondeo 1. Opponendo Scripturam Scripturæ. 1. Reg. 15, v. 29. habetur: *Triumphator in Israel non parcet, pœnitudine non flectitur, neque enim homo est, ut agat pœnitentiam*. Rom. 11, v. 29: *Sine pœnitentia enim sunt dona & vocatio Dei*. Nullis igitur passionum motibus proprie concutitur Deus, juxta illud Malachiæ 3, v. 6: *Ego Dominus & non mutor*. Et Jacobi 1. v. 17: *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*.

Respondeo 2. disting. Affectiones corporeæ tribuuntur Deo quoad effectum, & per similitudinem, in quantum sicut Pater juste iratus punit filium inobedientem, ita Deus punit prodigum ad emendationem, quem enim diligit castigat Dominus, concedo; quoad realitatem & subjective, nego. Non enim irascitur ut homo, inquit Aug. idest, cum animi perturbatione.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus est purus spiritus.

Primo. Ita legitur Joan. 9: *Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum in spiritu & veritate oportet adorare*. Et hoc ex Traditione patet.

Secundo. Deus est prima omnium causa: igitur intelligens & purus spiritus; quia super omnia est, cuncta ad finem debitum ordinat.

Tertio. Est simpliciter infinitus, nedum in substantia, sed & in omnibus perfectionibus: igitur nullo modo materialis, alias inter quosdam limites concluderetur.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

AD DIFFICULTATES.

Primo. Homo dicitur quidem ad imaginem Dei secundum animam, sed non secundum corpus, inquit Epiphanius Gers. 70; unde ex hoc non potest concludi Deum esse corpus.

Secundo. Non semel in Scriptura Deus dicitur habere membra, & hoc ipsum ultro fatemur; sed hoc intelligitur metaphorice.

Tertio. Legimus etiam Deum quasdam habere passiones, ut iram; sed intellige

effective, idest, quoad effectum, non quoad formam. Cæterum, concupiscentiam neque effective, neque formaliter habet, quia hæc passio ex omni parte summam redolet imperfectionem.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum Tertullianus crediderit Deum esse corporeum.

CONCLUSIO.

Tertullianus non credidit Deum esse corporeum.

Probatur multipliciter.

Primo. Apologiæ cap. 20, dicit Deum Patrem, Deum Filium, Deum & Spiritum Sanctum, esse purum Spiritum. Hæc de Christo dicit: " Hunc „ ex Deo prolatum dicimus & prolatione „ generatum; & idcirco filium Dei; & „ Deum dictum ex unitate substantiæ, „ nam & Deus, spiritus "

Secundo, l. contra Praxeam, docet Deum esse ubique, nec ullis comprehendi terminis: igitur non est corporeus. Etenim omne corporeum est circumscriptum & limitatum. " Ante omnia, *inquit*, Deus erat „ solus ipse sibi, & mundus, & locus, „ & omnia. "

Tertio, l. de Baptismo, c. 7. inculcat Deum esse simplicissimum; sed quod est corporeum, est compositum. " Proh mi- „ sera, *inquit*, incredulitas, quæ denegat „ Deo proprietates suas, simplicitatem & „ potestatem. " Invehit ibi contra Ethnicorum errores.

Quarto, l. contra Praxeam, qui dicebat Patrem impassibilem quidem, sed non incompassibilem; asserit eum neque passibilem, neque incompassibilem esse. Sic loquitur cap. 29. " Stulti & in hoc, quid „ enim compati, quam cum alio pati? „ Porro, si impassibilis Pater, utique & „ incompassibilis. " Unde sic argumentor: Qui dicit Deum spiritum, qui dicit immensum, simplicem, impassibilem & incompassibilem, non credit Deum esse corporeum; hæc enim attributa convenire non possunt enti corporeo quod essentialiter est finitum, compositum, patiens, & alterabile: Sed Tertullianus dicit Deum esse spiritum, eumque immensum, simplicem, & omnibus modis impassibilem: igitur Tertullianus non credidit Deum corporeum.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objicies. Qui credit omne quod est, corpus esse, credit Deum esse corporeum: atqui Tertullianus credidit omne quod est, esse corpus; sic enim loquitur l. de carne Christi c. 7. " Omne quod est, corpus est „ sui generis; nihil est incorporale, nisi „ quod non est. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo minorem. Omne quod est, corpus est sui generis, concedo; corpus quantitativum & sensibile; subdistinguo: si sit sensibile & circumscriptum, concedo; si non sit, nego. Corpus sumitur tripliciter a Veteribus. 1. quidem Latissime, ut opponitur nihilo; & in hoc sensu, omne quod est, dicitur corpus, idest, ens reale. Ita sumit Phœbadius Agimensis Episcopus disputans contra Sabellium, qui dicebat Filium Dei non esse a Patre distinctum. " Corpus est Christus, „ corpus enim spiritus, sed corpus sui ge- „ neris. " 2. Improprie, & pro eo quod certis vel locorum, vel temporum, vel partium limitibus definitum est. Sic corpus sumit Hilarius canone 5. in Matth. " Nihil est, *inquit*, quod non in substan- „ tia sua & creatione corporeum si sit. „ 3. Proprie, nempe pro eo quod certa figura & magnitudine constat. Tertullianus loquitur in primo sensu, ita ut si sit sermo de Deo, erit corpus; idest, Ens a se, & subsistens, & non nihilum. Idem intelligit de substantiis spiritualibus.

Respondeo 2. in loco adducto Tertullianum loqui de Verbo Incarnato, ut patet ex inscriptione ipsius libri, cujus titulus est: *De Carne Christi*. Porro in toto capite ex quo objectio desumitur, probat Verbum carnem induisse, & animam Christi secundum se invisibilem, visibilem se præbuisse per unionem cum corpore. Sic igitur loquitur: " Omne quod est, corpus „ est sui generis; nihil est incorporale, „ nisi quod non est: habente igitur anima „ invisibile corpus, qui visibilem eam fa- „ cere susceperat, utique dignius id ejus „ visibile fecisset, quod invisibile habeba- „ tur... Redde igitur Christo fidem suam, „ ut qui homo voluerit incedere, animam „ quoque humanæ conditionis ostenderit, „ non faciens eam carneam, sed induens „ eam carne. "

Instabis. l. contra Praxeam c. 7. de Fi- lio

lio Dei, sic ait: " Quis negabit Deum „ corpus esse, & si Deus spiritus est. " Ex quibus sic arguo: Si Deus non crederetur a Tertulliano corporeus, maxime quia spiritus est: atqui, non obstante quod sit spiritus, vult esse corpus: ergo credit Deum esse vere corporeum.

Respondeo distinguendo. Deus est corpus latissime, & ut dicit ens subsistens, concedo; corpus quantum, subdistinguo: ut incarnatus est, concedo; secundum se, nego. Scopus Tertulliani est probare contra Praxeam Hæreticum Sabellianum, Filium Dei non esse vocem inanem, & ens vacuum, sed vere a Patre distinctum; quod ut demonstret, dicit Filium Dei esse corpus, & secundum se, & ut incarnatum: secundum se quidem; sed corpus sui generis, idest, ut opponitur nihilo: ut incarnatum vero proprie, quia, inquit, factus est visibilis. Distinguit igitur corpus proprie sumptum a corpore metaphorice sumpto: sic enim subdit post verba in objectione allata: " Quod est ipsius substan- „ tia, loquitur de Filio Dei, missum est, „ sine substantia non erit.. Ego nihil di- „ co de Deo inane & vacuum prodire po- „ tuisse, nec carere substantia, quod de „ tanta substantia processit. " Ibidem de Filio Dei. " Hic est, qui in effigie Dei „ constitutus non rapinam existimavit esse „ se æqualem Deo, in qua effigie Dei: „ utique in alia, non tamen in nulla. "

Respondeo 2. S. Phœbadium Arianæ & Sabellianæ hæreseos impugnatorem acerrimum eodem prope modo Catholicam explanare fidem: sic enim loquitur de Filio Dei. " Imago vera & expressio substantiæ ejus, „ hoc est Dei sermo, non sonus vocis, „ sed res substantiva ac per substantiam „ corpulentiva. Non enim sine substantia „ constitit, quod de tanta substantia fe- „ cit. Nihil ergo vacuum de pleno, nihil „ inane de solido, quia Dei sermo spiritu „ Dei instructus est; & ut evidentius di- „ cam, sermonis corpus est Christus; cor- „ pus enim spiritus, sed corpus sui gene- „ ris. " Nemo tamen erroris Anthropomorphitarum labem tanto inussit Patri.

Iterum instabis. Tertullianus l. de carne Christi c. 7. nihil agnoscit inter nihil & corpus. " Nihil est, *inquit*, incorporale, „ nisi quod non est: " ergo existimat vere Deum esse corpus.

Respondeo distinguendo. Nihil agnoscit inter nihil & corpus sumptum latissime, ut dicit ens oppositum nihilo, concedo; inter nihil & corpus quantitativum, nego. Adscribit enim inter ens & nihil, ens invisibile, immensum; nam si eodem modo intelligeret entia omnia esse corpus, non diceret Deum esse sui generis corpus, & hoc maxime contra Praxeam, qui Filium Dei indistinctum a Patre prædicans, vocetenus secundam admittebat Personam; unde ut Tertullianus processionem realem Filii a Patre probet; dicit Filium Dei esse corpus, idest, ens solidum.

Repones. Qui admittit membra in Deo, credidit Deum esse corpus quantum; atqui Tertullianus admittit membra in Deo: & probatur l. 2. contra Marcionem, c. 16. ait: " Nam & dexteram & oculos, & „ pedes Dei legimus: " ergo, &c.

Respondeo distinguendo minorem. Tertullianus admittit in Deo membra virtualiter, in quantum virtus Dei idem præstat ac membra in nobis, concedo; membra formaliter & quantitativa nostris similia membris, nego. Namque addit post verba laudata. " Non ideo tamen humanis comparantur, quia de appellatione sociantur. „

Insistes. Qui admittit passiones corporeas in Deo, & sensus ad eas consequentes, sane admittit in Deo verum corpus: atqui Tertullianus admittit passiones corporeas in Deo; & probatur ibidem c. 19. Sic ait: " Hoc itaque omnis providentia Dei cen- „ suit quod jam audierant. Bona igitur „ & severitas, quia justa; si bonus Judex, „ idest justus: item cætera bona, per quæ „ opus bonum currit bonæ severitatis, si- „ ve ira, sive æmulatio, sive sævitia. " Ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Qui admittit passiones corruptorias & proprias, quæ ab alteratione tum corporis tum animæ causantur, concedo: incorruptorias & improprie dictas, nego. Admittit solum Tertullianus passiones in Deo quæ sunt eædem solum similitudinariæ cum nostris, quatenus, quod sicut Judex iratus sævit in improbos, ita Deus in malos; unde quoad effectum irascitur, illos scilicet puniendo. Ita se explicat Tertullianus qui est sui ipsius interpres, nam ibidem sic ait: " Hæc ergo „ imago censenda est Dei in homine, quos „ eosdem motus & sensus habeat huma- „ nus animus, quos & Deus, licet non „ tales quales Deus . . . . irascetur enim, „ sed non exacerbabitur. "

Expressius loquitur l. 2. contra Marcionem, pag. 466. Edit. Paris. 1634. suamque clarissime aperit mentem his verbis:

bis : " Stultissimi qui de humanis divina „ præjudicant , ut quoniam in homine „ corruptoriæ conditionis habentur hujusmodi passiones ; idcirco & in Deo ejusdem status existimentur : discerne substantias , & suos eis distribue sensus tam diversos , quam substantiæ exigunt , licet vocabulis communicare videantur . Nam & dexteram & oculos & pedes „ Dei legimus , nec ideo tamen humanis „ comparabuntur , quia de appellatione „ sociantur . Quanta erit diversitas divini „ corporis & humani , sub eisdem nominibus membrorum ; tanta erit & animi divini & humani differentia , sub eisdem licet vocabulis sensuum , quos tamen corruptorios efficit in homine corruptibilitas substantiæ humanæ, quam incorruptorios in Deo efficit in corruptibilitas substantiæ divinæ. Certe Deum confiteris Creatorem, certe , inquis. Quomodo ergo in Deo humanum aliquid existimas , & non divinum omne? Quem „ Deum non negas, confiteris . Non humanum ; siquidem Deum confitendo , „ præjudicasti utique illum ab omni humanarum conditionum qualitate diversum . „ Igitur ex Tertulliano sensus & membra sunt in Deo nomine tantum & appellatione, non re & per proprietatem; passiones incorruptoriæ, non corruptoriæ; hoc est, virtutes quæ effectum habent passionum, sed non defectum: irascitur quippe Deus contra improbos; sed non exacerbatur: quandoque se pœnitet non levitate vel incostantia animi, sed ut peccatori beneficiorum indigitet ingratitudinem.

Instabis . Ideo Tertullianus non admitteret verum in Deo corpus, verasque sensuum in Deo passiones, eo quod dicit Deum Spiritum; sed hæc ratio nulla est, & probatur. Tertullianus l. de anima, c. 7. dicit expresse animam esse corpus , tametsi agnoscat esse spiritum; ita fatetur Aug. l. de hæresibus ad quod vult Deum , c. 86. igitur licet Tertullianus credat Deum spiritum , nihilominus secundum ipsum est corpus.

Respondeo 1. Tertullianum in l. de carne Christi , c. 11. dicere expresse animam Christi non esse carneam , aliudque habere corpus secundum se ; aliud vero in carnis effigie : secundum se , non esse visibilem , sed solum factam per indumentum carnis visibilem: non intelligit igitur Tertullianus animam esse corpus quantum, de quo procedit difficultas.

Respondeo 2. neg. minorem , ad probationem nego paritatem : Nam Tertullianus l. de anima c. 7. credit animam esse corpoream, non quia est corpus quantum, sed quia est circumscripta , habens passiones corruptorias ; unde secundum ipsum, non est purus spiritus , ut Deus , qui est & incircumscriptus: Sic enim loquitur l.2. contra Marcionem c. 16. " Quanta erit „ diversitas divini corporis & humani differentia sub eisdem nominibus membrorum tanta erit & animi divini & humani differentia , sub eisdem licet vocabulis sensuum , quos tam corruptiores „ efficit in homine corruptibilitas substantiæ humanæ , quam incorrupterios in „ Deo efficit incorruptibilitas substantiæ „ divinæ . „ Ex eo quod anima haberet passiones corruptivas , credebat habere partes majores & minores: in quo quidem etiam allucinabatur, non tamen propter hoc hæreticus habitus est.

S. Augustinus l. de hæresibus, ad Quod vult Deum, sic illum excusat : " Nec tamen , *inquit* , Hæreticus creditur factus ; „ posset enim quoquomodo putari ipsam „ naturam , substantiamque divinam corpus vocare ; non tale corpus , cujus partes aliæ majores , aliæ minores valeant „ vel debeant cogitari , qualia sunt omnia „ quæ proprie dicimus corpora . Quamvis „ de anima tale quid sentiat , sed potuit , „ ut dixi , propterea putari corpus Deum „ esse , quia non est nihil. „

Persistes . D. Augustinus ipse variis in locis hujus erroris insimulat Tertullianum 1. de Genesi ad litteram q. 10. c. 25. " „ Tertullianus , *inquit* , corpus esse animam „ credit , non ob aliud , nisi quod eam incorpoream cogitare non potuit , & ideo „ timuit ne nihil esset , si corpus non esset , nec de Deo valuit aliter sapere . „ Item l. de hæresibus , c. 86. in Epist. 157. seu 190. ad Optatum : serm. 2. de anima & ejus origine , c. 5. Unde sic argumentor : Qui credit proprie corporeum : Atqui Tertullianus credit Deum corporeum ut animam: ergo , &c. ex Augustino.

Respondeo distinguendo . Tertullianus credidit Deum esse corpus ut animam , corpus sumptum latissime , concedo ; corpus quantum , nego . Nunquam credidit animam corpus quantum , sed corpus quoddam sui generis habens passiones corruptorias quas a Deo propellebat : igitur non credidit Deum corpus quantum , ul-

lo

lo modo; sic illum explicat Augustinus modo citatus; unde post verba in objectione allata ex libro de Genesi, cap. 25. subdit: " Qui sane, quoniam acutus est, „ interdum contra opinionem suam, visa „ veritate, superatur: Quid enim verius dicere potuit, quam id quod ait „ quodam loco? Omne corporale passibile est: Debuit ergo mutare sententiam, „ quia paulo superius dixerat etiam Deum „ corpus esse, „ Censet igitur Augustinus Tertull. sese retractasse l. de hæresibus ad Quod vult Deum, cap. 86. namque asserit Tertullianum existimasse animam immortalem, sed corpus habere effigiatum, Deum vero non effigiatum; unde inquit, non est in hoc hæreticus.

Instabis. Divus Thomas primo contra Gentes, c. 20. dicit Tertullianum existimasse Deum habere corpus; idem scribit Gennadius de dogmatibus Ecclesiasticis, c. 4. Ergo, &c.

Respondeo D. Thomam loqui de corpore latissime sumpto. Quidam dicunt S. Doctorem non examinasse ad apices juris illud controversiæ caput quia eo loci quæstio, aut nihil, aut parum spectabat Gentiles, ne minimum quidem ad istorum de Deo mere spirituali controversiam dirimendam conducebat; unde vel leviter tractari debuit.

Ad Gennadium, dico non esse audiendum, quia absque causa antiquitatem errore pungit, & suam ostendit imperitiam, sumendo Anthropomorphum pro singulari quodam homine.

Fulgentius l. de veritate prædestinationis & gratiæ, c. 2. suspicatur Tertullianum de errore, propter duritiam styli, sed benigne est explicandus.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Tertullianus non adhæsit Antropomorphitis.

Primo. Quia Apolog. c. 20. dicit Deum esse purum spiritum.

Secundo. L. contra Praxeam, asserit Deum esse ubique.

Tertio. L. de Baptismo, c. 7. eundem proclamat simplicissimum.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

PRO OBJECTIONIBUS.

Primo. Verum est Tertullianum non semel asserere Deum esse corpus; sed intelligit sui generis, quatenus corpus dicit ens oppositum nihilo.

Secundo. Idem quandoque etiam dicit Deum corporeum, ast loquitur de Deo incarnato.

Tertio. Sunt aliqui auctores qui Tertullianum erroris Anthropomorphitarum insimulant, sed vel errore facti decepti sunt, vel non loquuntur in sensu rigoroso: hoc est, stylum ejus paulo duriorem arguunt.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum Melito Sardensis, Audius & Epiphanius in errorem Anthropomorphitarum impegerint.

CONCLUSIO PRIMA.

Melito Sardensis non impegit in errorem Anthropomorphitarum.

Probatur multipliciter.

Primo. APUD omnes qui de Anthropomorphitis scripsere, altum est de Melitone silentium. Ipsi vero Anthropomorphitæ illum nusquam laudarunt inter eos qui eandem secum habebant opinionem, quod certe non omisissent; ut tanti viri patrocinio suffulti, suos & securius, & etiam efficacius disseminarent errores.

Secundo. Eusebius lib. 4. historiæ, cap. 26. Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis, c. 34. Melitonem summis afficiunt laudibus; quod certe non fecissent, si tam absurde de Deo & credidisset & scripsisset.

Tertio. Recentiores illum ab hoc nævo purgant, ut Sixtus Senensis, Henricus Valesius, & alii permulti: ergo Melito Sardensis non impegit in errorem Anthropomorphitarum.

CONCLUSIO SECUNDA.

Audius non credit Deum esse corporeum.

Probatur auctoritate Divi Epiphanii.

Sanctus Epiphanius Audii coaetaneus, haeresi 70. dicit Audium non solum extitisse egregiae pietatis virum, sed & ab ipso plurima condita fuisse Monasteria, in quibus austerior disciplina florebat, subditque Catholicam eum semper tenuisse doctrinam. Idem Epiphanius docet Audium bene sensisse de Sanctissima Trinitate: ergo Audius non credidit Deum corporeum. Placet paucis referre quae Epiphanius fusiori calamo de Audio scribit haeresi 70: " Audius, *inquit*, e Mesopotamia oriundus, domi „ clarus in primis fuit, propter & vitae „ integritatem, & divinae fidei zelum & „ ardorem. „ Deinde narrat quomodo Audius in pravos debacchans mores, odium in se suorum concitaverit, ita ut aerumnis infeliciter cedens, ejectus a suis, etiam ab Ecclesia semetipsum separaverit, novamque formaverit sectam. Quidam inter Antropomorphitas haereseos etiam Sanctum Epiphanium insimulaverunt; ejus tamen in gratiam Audii testimonium ponderare debent, quippe qui absque ullo fundamento hanc nefandam labem tanto viro inurere non erubuerint: unde sit

CONCLUSIO TERTIA.

S. Epiphanius non adhaesit Anthropomorphitis.

Probatur multis momentis.

Ille non adhaesit Anthropomorphitis qui reprehendit Audium, eo quod dixisset hominem esse ad imaginem Dei secundum corpus, quique illum maxime in hoc puncto revincit, quia, inquit, inde sequeretur Deum, quod absit dicere, esse corporeum: atqui Sanctus Epiphanius nequidem ferre potest hominem dici ad imaginem Dei factum secundum corpus, illamque abjicit propositionem, quia ex hoc sequeretur Deum esse corporeum, quae quidem probatio & confutatio nulla foret, si ipse credidisset Deum esse corporeum: igitur hoc ipsum nec scripsit, nec docuit. Probatur minor. Haeresi 70. multa dicit, primo quidem refert Audium male interpretando illud Genesis 1. v. 27. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*, dixisse hominem formatum de limo terrae, etiam secundum corpus esse ad imaginem Dei. Deinde subdit: " Verum est illud, „ uti dixi paulo durius ac simplicius definire hominem audere: quanam in hominis parte sit imaginis illa constituta ratio. Si tamen appellatione partis utendum est, eo quod pleraque quod ad hanc vocem attinet, hominum intelligentiae refragari videntur, ac variis quaestionibus implicari; nam aut aspectabilem Deum faciemus ac corporeum, si in corpore nostro corporea perinde ratione ac figura, istiusmodi imaginem collocandam putemus, aut cum Deo hominem adaequabimus, si haec asserere velimus. „

Rursus. Ille Deum terminis corporeis concludi non existimavit, qui propugnantes hominem esse ad immaginem Dei, etiam secundum corpus, his potissimum debellat rationibus, quia Deus nec sensibilis & aspectabilis est oculo corporeo, nec ab ipsa creata mente comprehensibilis, quippe qui sit purus spiritus, illeque infinitus: atqui ita censet & docet S. Epiphanius; & probatur haer. 70. n. 5. Sic loquitur: " Nec „ minus & aliorum rejicienda sententia, „ qui corpus ad imaginem Dei esse factum „ praedicant: nam qui fieri potest, ut „ quod aspectabile est, ei simile sit, quod „ videri non potest? aut corporeum corporis experti? aut quod contrectari potest ei quod apprehendi nequit? Praeterea nos anteriora duntaxat oculis nostris cernimus, quae pone sunt ignoramus. „ Penes Deum autem neque affectio ulla „ neque defectus est: sed undecunque gloria. Spiritus enim Deus est, qui omnem spiritum exuperat, & lux luce omni praestantior. Quidquid enim ab ipso „ conditum est, infra illius decus ac gloriam est. Sola vero Trinitas comprehendi non potest, & infinitam quandam gloriam obtinet, quae nec conjectura capitur, nec intelligentia percipitur. „ Ergo, &c.

Secundo. *Ex divo Hieronymo.*

S. Doctor Epist. 61. expresse, & ex professo docet Beatum Epiphanium ab hoc errore immunem fuisse.

Ter-

Tertio. *Ex laudibus quibus a multis celebratur*.

Plurimum laudatur Epiphanius a Teophilo Alexandrino, Epist. 67. inter Hieronymianas; a Facundo Hermianensi, l. 4. c. 2. a septimo Concilio generali: a Sancto Joanne Damasceno, oratione 1. de imaginibus: a Photio in Biblia, codice 122. 123. & 124. a Menologio Græco, ad diem 12. Maii, & ab universali Ecclesia quæ illum colit & veneratur ut sanctum; quod non faceret, si esset vel Hæreticus, vel male de Deo sentiret.

SOLVUNTUR OBJECTIONES

contra primam Conclusionem.

Objicies. Origines accusat Melitonem de errore Anthropomorphitarum: Theodoretus quæst. 2. in Genesim, refert locum Origenis, sicut refert catena græca, cujus meminit Petavius l. 2. de Deo; c. 1. cum enim inquireret Origenes an imago Dei in homine sculpta, ad corpus vel ad animam pertineret, ait apud Theodoretum: " Ante „ omnia illud disceptandum est, ubinam „ constet istud. Ad imaginem in corpore, „ an in anima? Videamus porro quibus u„ tantur, qui prius asserunt e quorum nu„ mero est Melito, qui scripta reliquit de „ eo argumento, Deum esse corporeum. „ 2. Gennadius l. de Dog. Eccl. c. 4. arguit Melitonem de tali errore: igitur credidit Melito Deum esse corporeum.

Respondeo negando consequentiam. Etvero auctoritas Origenis non ponderat hic; si enim dixit quod illi imputant in objectione, deceptus est profecto in titulo libri quem Melito ediderat, nec, ut apparet, legerat ipse Origenes; cum enim Melito opusculum edidisset de Deo corporeo, existimavit eum docere revera corporeum, sed profecto allucinatus est, quia ibi Melito agebat de Deo Incarnato; & hoc patet ex pluribus momentis; namque Eusebius tametsi Origenis summus preco, magnis tamen celebrat laudibus libro 4. Historiæ, capite primo & vigesimo sexto & librum & auctorem; quinimmo eos inter libros qui veram & apostolicam Traditionem continent, numerat Melitonis opus. Jam vero si reperirentur nævi, illos profecto annotasset Hieronymus, sed solum refert titulum, & quidem græce, adeoque absque ulla hæreseos suspicione censet esse illud opus, nam capite 4. inter alias ejus lucubrationes recenset librum quemdam, cujus argumentum fuit, περὶ ἐνσωμάτου Θεοῦ, quod Rufinus vertit de Deo corpore induto, idest, Christo. Quid plura? Theodoretus qui hanc adversus Melitonem Origenis censuram refert, suum ei non addit calculum, tametsi expressam ibi faciat de Anthropomorphitis mentionem. His accedit Valesius qui Eusebium ex Græco Latine sic reddit: *De incarnatione Dei*.

Respondeo 2. neque constare de auctore, neque de ætate catenæ græcæ; unde est parvi apud doctos ponderis: Verum Sixtus Senensis l. 5. Bibliothecæ Sanctæ, annotatione 18. solvit omnia, sic referendo Origenis locum: " Aut Melitonem non dica„ mus asseruisse Deum esse corporeum, sed „ potius libro ejus de Deo corporato abu„ sos fuisse eos, qui imaginem Dei in hu„ mano corpore collocabant.

Respondeo 3. Auctoritatem Gennadii levis esse momenti; plerumque enim præcipiti, eoque injusto judicio damnat Veteres: sic Arianæ impietatis postulat Dionysium Alexandrinum, novitatis vero Augustinum.

DILUUNTUR ARGUMENTA

contra secundam assertionem.

Objicies. Ille hæreseos labe infectus apparuit, qui ab Ecclesia separatus est: atqui Audius, teste Epiphanio, hæresi 70. ab Ecclesia separatus est: igitur vere credidit Deum corporeum.

Respondeo distinguendo. Si separatus est propter errores contra fidem, concedo; si seipsum voluntarie separavit, odii vel impatientiæ ratione, nego. Audius igitur repulsus a suis, quorum severe mores depravatos carpebat, impatiens cessit malis, quæ propter justitiam tolerabat, & in apertum erupit schisma; sed damnatus non fuerat ab Ecclesia. Ita refert Epiphanius ibidem: " Verum cum ipse „ cum suis vapularet, & indigna pate„ retur, his malis ingemiscens, & harum „ calamitatum ac contumeliarum violen„ tia, consilium cepit: Quare seipsum „ ab Ecclesia segregavit, atque ita plu„ ribus cum illo desciscentibus, novum „ ab eo divortium conflatum. Neque „ vero ulla in re a recta fide discess„ sit, sed ipse cum suis sinceram in om-

„ nibus Religionem tenuit; quanquam „ est quiddam perexiguum, in quo paulo „ pervicacius confli&antur: Ergo de Pa- „ tre, Filio ac Spiritu Sancto præclare, „ & ex Ecclesiæ Catholicæ præscripto „ sentiunt, nec transversum ab eo un- „ guem deflectunt. „

Instabis. Epiphanius scribit Audium fuisse auctorem sectæ Audianorum, quorum quidem placita inter hæreses annumerat, ut titulus ipse loquitur: sic quippe inscribitur de hæresi Audianorum: sed ista hæresis in eo potissimum consistebat, quod Audiani crederent Deum esse corporeum: igitur & credidit, immo & docuit Audius hanc hæresim.

Respondeo distinguendo. Audiani habiti sunt ut Hæretici, eo quod Pascha, sicut Judæi, die 14. Lunæ celebrare volebant concedo; eo quod crederent Deum esse corporeum, subdistinguo: secundum quid, concedo; nam durius de hoc momento ipse Audius locutus est: absolute & simpliciter, nego. De Audio sic scribit Epiphanius ibidem: " Quæcunque ille dicit, „ plane vera sunt, tametsi nonnullæ sen- „ tentiæ sint, quæ aciem nostræ mentis „ fugiant. „ Porro Audiani non communicabant cum cæteris hominibus, florebant morum integritate. Quinimmo refert Epiphanius Audium ad fidem perduxisse multos barbaros in Gothia: igitur inter Hæreticos adscribuntur Audiani, quod & Pascha, ut Judæi, die 14. Lunæ celebrarent, & durius de Dei simplicitate loquerentur: Audius quippe ajebat hominem etiam secundum corpus, esse ad imaginem Dei, quod reprobat Epiphanius; hoc enim Anthropomorphitarum errorem sapit.

Instabis. Theodoretus l. 4. de hæresibus, c. 3. Aug. l. de hæresibus, c. 50. Audianos Anthropomorphitas vocant. Sic loquitur Augustinus: " Quoniam Deum si- „ bi fingunt cognitione carnali, in simi- „ litudinem imaginis corruptibilis homi- „ nis, quod rusticitati eorum tribuit Epi- „ phanius, parcens eis, ne dicantur Hæ- „ retici. „ Id utique expresse Theodoretus de Audio dicit: ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Et errore facti deceptus est Theodoretus, concedo; & non est deceptus, nego. Potuit decipi propter multa: 1. quidem, quia Audius, dicendo hominem secundum corpus esse ad imaginem Dei, favebat Anthropomorphitis 2. Quia hic error potuit illi tribui a multis, quorum odium & invidiam ferventioribus commoverat concionibus. 3. Quia ipsius discipuli paulatim in hanc insaniam prolapsi sunt; alii enim fuerunt Audiani quarti sæculi, alii quinti: isti enim secundum Scriptores Ecclesiasticos, erant moribus depravati, immo & in fide corrupti; & sic facile explicatur Augustinus qui loquitur de secundis Audianis, sicut & Facundus Hermianensis, cum l.8.q.7. Audianos Anthropomorphitas vocat.

Rursus instabis. Audius Constantini Edicto relegatus fuit in Scythiam: igitur erat Hæreticus contumax.

Respondeo ibidem Epiphanius: " Senex „ Audius in Scythiam ab Imperatore re- „ legatus est, quod populos passim ab „ Ecclesiæ obsequio retraheret. „ Igitur non propter hæresim, sed propter schisma relegatus est.

Fit satis objectionibus adversus tertiam Conclusionem.

Objicies. Joannes Jerosolymitanus propugnat Epiphanium adhæsisse Anthropomorphitis; ita refert Socrates l. 6. c. 10. ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Et hoc absque fundamento propugnavit Joannes, concedo; cum fundamento, nego. Nec mirum; quomodo Epiphanius Anthropomorphitis adhæsisset, cum ipsum Audium graviter redarguat, eo quod hominem esse ad imaginem Dei, etiam secundum corpus prædicasset? hinc falso accusatus de hoc quod isti duo Auctores illi imposuerant, se purgavit in concione, quam habuit Jerosolymis coram ipso Joanne. Ita refert Hieronymus in libris ad Pammachium de erroribus Joannis Jerosolymitani: quinimmo, Epist. 61. ad eundem, ex professo vindicat Epiphanium: Baronius ad annum Christi 393. utique Epiphanii suscipit partes.

Instabis. Socrates ibidem & Sozomenus l. 8. c. 14. asserunt Epiphanium impegisse in Anthropomorphitarum errorem: ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Et errore facti decepti sunt illi Auctores, concedo, & non fuerunt decepti, nego. Igitur non est credendum Socrati, non Sozomeno, quippe qui, inquit Valesius, fidem adhibuerint cuidam Origenistæ, qui quidem istius erroris nefanda calumnia insimulaverat Epiphanium. Nec mirum: Origenistæ, ut observat Baronius, solebant istius hæ-

hæreseos notam inurere Catholicis, qui eorum perstringebant errores.

Insistes. Isti Auctores referunt Sanctum Epiphanium Synodum quandam adunasse, in qua quidem ad exemplum Theophili Alexandrini, damnavit libros Origenis, qui quidem asserebat Deum esse incorporeum: igitur cum fundamento Epiphanium inter Anthropomorphitas annumerant.

Respondeo distinguendo. Sanctus Epiphanius damnavit Libros Origenis, non ex eo quod in eis doceret Deum esse incorporeum, sed propter alios errores quibus scatebant ejusmodi opera, & hoc ad exemplum Theophili, qui ea potissimum de causa, primus insurrexerat contra Origenem, concedo; & damnavit præcise, quia Deum Origenes dixerat incorporeum, nego.

Objicies 2. Epiphanius secutus est Theophili partes, qui quidem Theophilus ut adjutores contra adversarios haberet, adhæsit opinioni Monachorum Ægypti, qui de errore Anthropomorphitarum a Scriptoribus Ecclesiasticis non semel accusantur: ergo saltem Epiphanius fuit fautor hujus nefandi dogmatis.

Respondeo 1. auctoritatem Theophili non multum ponderare, quippe qui multa fecerit reprehensione dignissima; nam & ulla absque causa Sanctum Chrysostomum insectatus est; unde esto quod ipse Theophilus cedens tempori, faverit Monachis, Ægyptiorumque adhæserit erroribus, non idem sane dicendum de Epiphanio, propter rationes in probationibus allatas.

Respondeo 2. laudatis auctoritatibus non esse credendum, maxime in iis quæ de Theophilo proferunt, quandoquidem nihil quicquam simile legitur in aliis illorum temporum Scriptoribus: quinimmo, Cassianus c. 2. Collat. 10. asserit Theophilum ab erroribus Monachorum discessisse & docuisse Deum esse incorporeum.

Instabis. Theophilus illos Monachos a communione sua non separavit, immo nec Epiphanius ab eis abstinuit: igitur uterque favebat illis.

Respondeo distinguendo. Theophilus & Epiphanius ab illis Monachis non abstinuerunt benigne eorum interpretando sententiam, charitas quippe benigna est, concedo; non abstinuerunt favendo errori, nego. Eodem prorsus motivo Sanctus Epiphanius ab Audio abstinere noluit, ipsique hæreseos notam inurere, ut patet l. de hæresibus, hæresi 70. Attamen numero 6. ex professo confutat Audianos, & probat hominem non esse ad Dei imaginem secundum corpus; & hoc, ne inde sequeretur Deum esse corporeum: igitur Epiphanius non solum ab Anthropomorphitis discessit, verum etiam eos insectatus est.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Primo. Melito Sardensis vindicantur ab errore Anthropomorphitarum; vix enim aliquem magni ponderis auctorem reperies, qui illi hujus hæreseos notam inurat: quinimmo Eusebius l. 4. hist. capite 25. eum magnis celebrat laudibus.

Secundo. Audius utique non adhæsit Anthropomorphitarum errori palmari: ita colligitur ex Epiphanio hær. 70.

Tertio. A fortiori nec ipse Epiphanius, cum ne quidem passus sit hominem dici ad imaginem Dei secundum corpus, ut ibidem legitur.

SYNOPSIS OBJECTIONUM ET SOLUTIONUM.

Prima. Objicitur quidem Melitonis locus ab Origene citatus, verum in hoc ipso error facti apparet; cum non reddatur genuinus Melitonis textus, maxime vero quia suum Melito inscripsit librum, non de Deo corporeo, sed incorporato, idest, incarnato.

Secundo. Objiciunt nonnulli Audium ab Ecclesia sejunctum, sed hoc ipsum propter schisma promeruisse constat; namque tædio confectus, propter varias injurias quibus a propriis discipulis impetitus est, voluntarie ab Ecclesia ignavus ille discessit: Non negamus tamen Audianos fuisse postea hæreticos, sed quatuordecimanos: immo decursu temporum & sæculorum quidam aperte errorem Anthropomorphitarum amplexi sunt.

Tertio. Incassum quidam Sanctum Epiphanium inter Anthropomorphitas annumerant, errore quippe facti in hoc detenti sunt.

ARTICULUS QUINTUS.

Utrum Deus sit ens indivisibile, nullam in se patiens distinctionem & divisionem.

DISTINCTIO multiplex est, alia realis major, quæ est inter rem & rem separabiles, ut inter corpus & animam: alia

alia realis minor, quæ est inter rem & modum, inter digitum v. g. & inflexionem digiti: digitus potest esse sine modo, non tamen modus, ut curvitas, sine digito; alia realis formalis ex natura rei, & est ea quæ intercedit inter duo, quæ quidem entitative sunt unum, sed nemine cogitante, unum petit ab alio distingui, & est formalitas objectiva ex se distincta: sic, licet animalitas & rationalitas in homine sint una entitas, nemine tamen cogitante, formalitas animalitatis non est formalitas rationalitatis, petuntque ex natura rei ab invicem distingui: hæc vocatur distinctio Scotistica, ab auctore suo Scoto denominata; alia est rationis distinctio, & est solum per mentem creatam, quæque rem infinitam unico mentis actu adæquare non volens, dividit illam in multos conceptus.

Jam vero attributum definitur perfectio quæ Deo competit, & de ipso prædicatur: & duplex est; aliud positivum, aliud vero negativum; positivum illud est quod Deo convenit per modum affirmationis, v. g. Deus dicitur bonus, sapiens, &c..... negativum quod illi convenit per modum negationis, removendo ab illo omnem imperfectionis labem; talis est infinitas quæ omnem excludit terminum & limitationem; immortalitas, quæ passibilitatem & mortem. Iterum attributum aliud est relativum, aliud vero absolutum: relativum Deo convenit per respectum ad aliud; sic Paternitas de prima Persona dicitur per ordinem ad secundam, quæ est Filius: absolutum Deo convenit secundum se, & ut præintelligitur Personis, ut bonitas, sapientia, &c. Supponimus Personas Sanctissimæ Trinitatis realiter inter se distingui, & est de Fide; sed quæstio præsens procedit de natura divina comparative ad attributa & Personas; de attributis comparative ad invicem & ad personas, pro cujus resolutione sit

CONCLUSIO PRIMA.

Nulla est distinctio realis etiam formalis ex natura rei, inter naturam divinam & Personas & attributa; nulla inter attributa ad invicem, & Personas.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo. *Ex Scriptura sacra.*

Joannis 10. habetur: *Ego & Pater unum sumus*. Unde sic argumentor: Ubi omnia sunt unum, ibi nulla est distinctio realis ex parte rei, & ante omnem operationem mentis; atqui in Deo omnia ita sunt unum, ut Pater sit Deus, Filius Deus & unus cum Patre, Spiritus Sanctus Deus & unus cum Patre & Filio: igitur Deus, seu natura Dei non distinguitur a personis, & omnia sunt ita in Divinis unum, ut Deus sit ipsa sapientia, ipsa vita, ipsa justitia: igitur nulla est distinctio realis quæcunque in Deo.

Secundo. *Ex Conciliis.*

Concilium Rhemense anno 1148. celebratum sub Eugenio III. sic loquitur adversus Gilbertum Porretanum, qui Divinitatem a sapientia, cæterisque Dei attributis realiter distingui propugnabat. " Credimus & confitemur simplicem naturam „ Divinitatis esse Deum, nec aliquo sensu Catholico posse negari quin Divinitas sit Deus, & Deus Divinitas: si sicubi dicitur Domini sapientia sapientem, „ magnitudine magnum, Divinitate Deum „ esse, & alia hujusmodi, credimus non„ nisi ea sapientia, quæ est ipse Deus, „ sapientem esse, nonnisi ea magnitudine, „ quæ est ipse Deus, magnum esse, non„ nisi ea æternitate, quæ est ipse Deus, „ æternum esse; nonnisi ea unitate unum, „ quæ est ipse; nonnisi ea Divinitate „ Deum, quæ est ipse, idest, seipso sapientem, magnum, æternum, unum „ Deum, cum de tribus Personis loquimur . . ., ipsas unum Deum, unam „ divinam substantiam esse fatemur. „ Igitur ex Concilio Rhemensi, natura nec a personis & attributis, nec attributa a se invicem realiter distinguuntur, quandoquidem omnia in Deo sunt unum, seu una & eadem entitas.

Lateranense quartum eidem suffragatur veritati, nam c. 2. contra Joachim Abbatem, dicit: " Una quædam summa res est „ incomprehensibilis quidem & inæstimabilis divina essentia quæ veraciter est „ Pater, Filius, & Spiritus Sanctus; tres „ simul Personæ, & sigillatim, quælibet „ earumdem, & ideo inde Trinitas est solummodo, non quaternitas. „ Sed si Divinitas non esset Deus, si non esset sapientia, non solum in Deo quaternitas, verum etiam tot entitates, quot in eo perfectiones sunt, reperirentur; quod quidem est a fide prorsus alienum; unde sacra Synodus subdit: " Non quaternitas; „ quia quælibet trium Personarum est il-

„ la

„ la res. " Non igitur sunt in Deo plures res quae distinctionem pariant realem, sed unica reperitur, adeoque nulla distinctio realis intercedit.

Florentinum suum addit calculum tantae veritati, dicens omnia in Deo esse unum, ubi non obviat relationis oppositio. Enimvero sess. 18. Joannes pro Latinis Graecos sic alloquitur: " Vos quaeritis an idem „ sit in personis divinis substantia & per- „ sona seu hypostasis; nos vero dicimus „ substantiam & personam seu hyposta- „ sim idem esse re, differre autem nostro „ intelligendi modo. „ Tunc Marcus Ephesinus pro Graecis respondens, dixit: „ Hac in parte nulla discrepantia. „ Ex his hoc effingitur argumentum: Quae revera sunt unum & idem, nullo modo realiter distinguuntur, quia distinctio realis intercedit solum inter res plures; sed ex Florentino omnia in Deo sunt una res, natura scilicet & personae, & attributa; nec reperitur distinctio, nisi ubi obviat relationis oppositio, quae quidem solummodo intercedit inter Personas ad invicem spectatas: igitur non est distinctio nisi rationis inter naturam & Personas, inter naturam & attributa, inter attributa & sanctissimas Personas.

Tertio. *Ex Patribus.*

Dionysius Philosophus apud Euthymium parte 1. pag. 64. sic loquitur: " Deus es- „ sentia quidem tanquam ipsa entitas; non „ essentia vero tanquam essentiae praecel- „ lens & effector essentiae. Rursus & uni- „ tas dicitur, & non unitas: unitas qui- „ dem, quia est ipsa unitas: non unitas „ vero, quia unitate omni superior est, „ & omnis constitutor unitatis, atque ejus- „ modi pleraque de Deo, non deficienti, „ sed exuperanti ratione dicuntur.

Hilarius eodem currit pede, nam l. 7. & 8. sic loquitur de Deo: " Totum quod est, vita est. "

Basilius subjungitur primis in oratione de fide apud eundem Euthymium, tit. 2. pag. 20. " Illic Pater & Filius & Spiritus „ Sanctus, quae est increata natura, Do- „ mini nutrix dignitas, naturalis bonitas.

Gregorius Nazianzenus eundem loquitur sermonem oratione 13. pag. 121. namque tres Sanctissimae Trinitatis Personas vocat: „ Vitas & vitam, lumina & lumen, bo- „ num, glorias & gloriam, verum & ve- „ ritatem, spiritum veritatis, sancta & ip- „ sammet sanctitatem. „ Quibus verbis denotat cuncta in unitate comprehendi.

Maximus Martyr caeteris accedit apud Euthymium tit. 3. pag. 77. " Deus qui- „ dem, *inquit*, tanquam ipsamet existen- „ tia, & ipsamet bonitas, & ipsamet sa- „ pientia, vel potius omnibus ipsis prae- „ stantior. „

Epiphanius hujus veritatis testis est locuples; haeresi 62. n. 3. sic loquitur: " Trinitas semper Trinitas erat, nec un- „ quam Trinitas accessionem capit, quae „ est una Divinitas, una dominatio, una „ glorificatio. „

Augustinus etiam in hoc puncto suam explanat sententiam l. Medit. c. 32. his verbis: " Deus vera & summa vita, a quo „ & per quem, & in quo vivunt omnia „ quaecumque vere & beate vivunt. Deus „ bonum & pulchrum; a quo, per quem, „ & in quo bona & pulchra sunt omnia „ quaecumque bona & pulchra sunt.

Fulgentius in responsionibus ad Ferrandum, interrogatione 2. " Christus, *inquit*, „ Deus fortis, sic est Deus, ut ipse sit „ Divinitas sua, quemadmodum sic est „ fortis, ut ipse sit virtus sua: sic est ma- „ gnus, ut ipse sit magnitudo sua: sic est „ sapiens, ut ipse sit sapientia sua .... „ claret nempe hoc esse Catholicae verita- „ tis, ut cum in Deo Divinitatem, ma- „ gnitudinem, bonitatem, virtutem ... „ nominamus .., non istis diversis nomi- „ nibus quaedam diversa..., sed unum il- „ lud quod est essentia vel natura, certis- „ sime noverimus. „

Gregorius l. 10. Moralium, eandem sectatur sententiam: " Deus, *inquit*, hoc „ est quod habet. „

Isidorus Hispalensis venit quoque in hoc testimonium, l. 1. de summo bono, c. 1. sententia 6. " Non, *inquit*, aliud est ipse, „ & aliud quod in ipso est. „

Anselmus etiam suam in hoc expandit mentem Monologio c. 15. " Palam est, *in- „ quit*, de Deo, quia quodlibet bonum sum- „ ma natura sit. „ Ibidem c. 16. " Que- „ madmodum itaque unum est, quidquid „ essentialiter de summa substantia dici- „ tur, ita ipsa uno modo, una considera- „ tione est, quidquid est essentialiter. „

D. Bernardus serm. 80. in Cant. " Quod, „ *inquit*, de Divinitate sentimus, unum „ in Deo sunt. „ Ibidem de essentia di- „ vina: " in semet manens, quod habet, „ est. " *Ibidem*. Deus hanc sibi vindicat „ meram, singularemque suae essentiae simpli-

„ plicitatem , ut non aliud & aliud . . . „ Deus est magnitudo , bonitas . " Et l. 5. de consideratione , c. 7. dicit : " Est „ qui est , purus , simplex , integer , per- „ fectus . „

Quarto. *Ex ratione*.

Prima quae occurrit, haec est. Ex Patribus allatis Deus est ipsa vita , ipsa sapientia , &c. Sed ubi est distinctio, unum non est aliud ; sic anima rationalis non dicitur a se distincta, bene vero a corpore, a scientia, aliisque ejusmodi perfectionibus: ergo non est distinctio realis, immo nec formalis ex natura rei , quae est in re nemine cogitante , inter essentiam & personas & attributa , & viceissim , nec inter personas & attributa ad invicem comparata.

Secunda : Si Divinitas a Deo distingueretur, jam Deus non foret substantia divina, cum in his quae distinguuntur, unum non sit aliud ; sed absurdum consequens ; ergo & antecedens. Hanc affert rationem D. Aug. Epist. 224. " Divinitas Trinita- „ tis, *inquit*, quae putatur alia esse quam „ est ipsa Trinitas , & propter hanc dici „ non tres Deos, sed unum Deum , quo- „ niam ipsa est tribus una communis: aut „ substantia est , aut non est substantia : „ si substantia est, & alia est quam Pater „ aut Filius , aut Spiritus Sanctus , aut „ eadem simul Trinitas, procul dubio alia „ substantia est. Hoc autem veritas refel- „ lit & respuit . „

Tertia . Si esset distinctio realis inter essentiam divinam & Personas & attributa, daretur majus & minus in essentia divina ; nam major evaderet , quando illi advenirent Personae & attributa , quam quando tantummodo secundum se consideraretur , & de facto advenirent illi perfectiones ; hinc homines dicimus in perfectionibus crescere , quia cum non sint neque sapientia , neque fortitudo , concipimus virtutes de novo illis advenire , & ideo quo plures habent , eo utique perfectiores evadunt ; sed erroneum est, immo & absurdum dicere magis & minus reperiri in divina essentia : ergo , &c. Hanc mirabilem explanat rationem Aug. l. 5. de Trin. 10. " Deus , *inquit*, non ea ma- „ gnitudine magnus est , quae non est „ quod est ipse , ut quasi particeps sit e- „ jus Deus . . . . alioquin illa erit major „ magnitudo quam Deus, Deo autem non „ est aliquid majus ; ea igitur magnitudi- „ ne magnus est , quia est ipse eadem ma- „ gnitudo . „

D. Bernardus ista eademque ratione urget Gilbertum Porretanum serm. 80. in Cant. his verbis : " Erit aliquid quod non „ est Deus, aut nihil: quod si aliquid est, „ quod non est Deus ; aut minor erit Deo, „ aut major, aut par. At quomodo minor „ quam Deus est ? restat ut aut majorem „ facias , aut parem : sed si major , ip- „ sa est summum bonum , non Deus : si „ par , duo sunt summa bona non u- „ num, quod utrumque Catholicus refugit „ sensus . „

Quarta haec adjungitur . Si esset distinctio realis in Deo inter essentiam divinam & personas , & inter attributa ad invicem , haec omnia facerent numerum , & Deus haberet aliquid sibi unitum, sed non est numerus inter naturam divinam & attributa ; alias essent plures entitates , neque unitum quid , quia quod est unitum essentiae illi advenit, & sic essentia divina esset in potentia ad aliquid quod non haberet ; unde perfectibilis esset , quod implicat . Hanc rationem affert Bernardus l. 5. de consideratione , c. 7. ubi sic loquitur de Deo . " Est qui est , purus , simplex , „ integer , perfectus , constans sibi . . . non „ habens quod ad numerum dividat , non „ quae colligat ad unum ; unum quippe „ est, non unitum . "

Quinta . Deus est ens a se ; est suum esse , & omnia ; sed si esset distinctio realis inter essentiam & personas & attributa , non esset omnia , sed solum diceretur habens omnia , quod certe implicat enti supremo ; sibi enim identificat omnia , & est summum bonum . Ita Anselmus in Monologio c. 13. " Quoniam, *inquit*, homo non „ potest esse justitia , justitiam autem ha- „ bere potest , non enim intelligitur justus „ homo existens justitia , sed habens justi- „ tiam , at summa natura non proprie di- „ citur justa , quia habet justitiam , sed „ existit justitia . „

Sexta . Nequidem potest esse distinctio formalis ex natura rei inter essentiam divinam & attributa ; vel enim illa distinctio est eadem cum distinctione virtuali & rationis , vel diversa & aliquid plus : si eadem , nihil est distinctum in Deo ante operationem mentis : si plus , igitur attributa sunt diversae res ab essentia : igitur Divinitas non est sapientia , non est Pater , & est error Gilberti Porretani proscriptus in Concilio Rhemensi .

Se-

Septima sic proponitur. Distinctio realis, quæcumque inter essentiam divinam & attributa sit, variorum est causa errorum. 1. quidem erroris Gilberti, qui occasione hujus distinctionis distinguebat Divinitatem a Deo & attributis. 2. Palamitarum, qui in hac suam fundabant de distinctione reali inter attributa & operationes Dei, & lumen creatum ab essentia promanans, opinionem, ut refert Nicephorus Gregoras apud Petavium, l. 1. de Deo uno, c. 12. 3. Socinianorum, qui ut ostendant Spiritum Sanctum, qui virtus Dei nominatur in Scripturis, non esse Deum, dicunt Dei tantum virtutem, operationes enim & attributa ab ipso Deo realiter distingui propugnat: ergo, &c.

Eadem est ratio de attributis ad invicem, & comparative ad Personas, ac de iis omnibus ad essentiam: Etvero hæc omnia sunt una & eadem entitas divina, immo sunt ipse Deus; unde Divus Bernardus in Concilio Rhemensi, dicit scribi debere stylo ferreo, & ungue adamantino, Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, & sapientiam, & bonitatem, Deum esse: Nulla igitur potest esse inter allata distinctio realis; nam si attributa distinguerentur realiter ab invicem & a Personis, Deus utique distingueretur realiter a seipso; quod nedum absurdum, sed & prorsus hæreticum est.

CONCLUSIO SECUNDA.

Attributa distinguuntur ab invicem ab essentia & a Personis virtualiter tantum, actu vero solum per mentis operationem.

Probatur variis rationibus.

Attributa non distinguuntur realiter, ut probatum est, sed neque etiam solum penes nomina, ut docet Basilius l. 2. contra Eunomium, qui omnia confundebat in Deo; nam sicut dicit August. l.8. de Trin. c. 4. " Aliud est Deum esse, aliud Patrem „ esse. Immo & ipsa Scriptura multa, eaque diversa Deo tribuit, nempe esse misericordem, sapientem, vindicem, &c.. Quæ quidem perfectiones vere sunt in Deo & formaliter, & de illo prædicantur. Non utique attributa a se invicem differunt penes tantum connotata ad creaturas, ut docet Divus Thomas in prima distinct. 2. q. 1. a. 2. his verbis: " Quidam dicunt „ quod divina attributa non differunt, ni„ si penes connotata in creaturis, quod „ non potest esse. „ Rursus ibidem ait: " Sapientia & bonitas, & omnia hujus„ modi sunt omnino unum in re in Deo, „ & differunt ratione. „ Ergo ex his omnibus superest distinctionem tantum virtualem existere inter essentiam & attributa ante mentis operationem, actualem vero per solam ejusdem mentis rationem & & operationem.

Confirmatur. Distinctio virtualis est ipsa rei entitas eminens & æquivalens multis, a parte rei in creatura distinctis; v. g. est simul bonitas & sapientia quæ realiter in nobis distinguuntur; quæ quidem entitatis eminentia fundamentum est nobis sufficiens, ut in uno Deo distinguamus sapientiam divinam a bonitate, quamvis in re sint unum & idem, & hoc quia divina concipimus sicut res creatas: ergo ante operationem mentis non est inter attributa a Personas, & ipsam Dei essentiam, nisi distinctio virtualis seu fundamentalis; quod quidem isto potest illustrari exemplo animæ rationalis, quæ eadem in se manens, est simul vegetativa, sensitiva & rationalis; & sic æquivalet anima vegetativa quæ est in arboribus, sensitiva quæ est in animalibus, & ideo intellectus fundamentum habet diversos illos vitæ gradus distinguendi in anima, quamvis hi omnes sint unum & idem a parte rei: ergo a simili, &c.

Confirmatur 2. Distinctio actualis quæ habetur solum per mentem, ea censetur quæ fit per intellectum limitatum; cum enim intellectus creatus unico conceptu non possit capere & adæquare essentiam divinam, ejusque infinitas perfectiones, eam ipsam dividit in multos conceptus, idest, illam concipit modo ut sapientiam, modo ut justitiam, &c. Igitur distinctio actualis inter essentiam & attributa & Personas, fit solum per mentem.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objicies. Attributa dicuntur numero multa in Scripturis sacris, juxta illud Roman. 1. v. 2. *Invisibilia ipsius, a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur*. Ergo distinguuntur realiter.

Respondeo distinguendo antecedens. Attributa dicuntur numero multa virtualiter, concedo; formaliter tanquam diversæ a se invicem entitates distinctæ, nego. Scriptura loquitur ad captum nostrum; enimvero quia unico conceptu nec ea capere, nec adæquare possumus; ideo multa no-

nominat, ut diversis mentis operationibus cujuslibet singularem habeamus notitiam.

Instabis. Personæ Sanctissimæ Trinitatis, licet idem re cum essentia, attamen numerum faciunt & formalem: ergo a pari, & attributa cum essentia; & de facto in Scriptura sacra essentia Dei explicatur ut ens a se & per se subsistens, juxta illud Exod. 3. v. 14. *Ego sum qui sum*. Attributa vero importantur, ut perfectiones essentiæ advenientes & adjacentes.

Respondeo distinguendo. Personæ numerum formalem relativum constituunt, concedo; entitativum, nego. Sunt enim eadem essentia quæ tres habet reales respectus a se invicem distinctos; at vero ubi non obviat relationis oppositio, omnia ex Concilio Lateranensi sunt unum in Deo realiter. Quod autem alio modo exprimatur natura, alio vero perfectio seu attributum, arguit solum distinctionem virtualem inter essentiam & attributa, quandoquidem perfectiones concipiuntur advenire & adjacere essentiæ solummodo propter nostrum imperfectum concipiendi modum: intellectus quippe divinus ea non distinguit.

Dices. Ergo respectu Dei non sunt attributa; sed solum est essentia, siquidem Deus nihil distinguit.

Respondeo negando sequelam, quia, nemine cogitante, essentia Dei æquivalet omnibus perfectionibus, & nedum habet sapientiam, bonitatem, &c. sed est ipsa sapientia, bonitas, & omnia: igitur non requiritur distinctio etiam intellectus, ut attributa de Deo dicantur & prædicentur: Nos vero ea veluti distincta, solum propter intellectus limitationem concipimus.

Objicies 2. Dionysius l. de divinis nominibus, caput secundum inscribit, de unita & distincta Theologia: Quænam est unio divina & distinctio; sed nomine unitæ Theologiæ, intelligit unam Dei essentiam; nomine vero distinctæ Theologiæ, attributa distincta ab essentia: ergo ab ea ex Dionysio distinguuntur realiter. Confirmatur. Ibidem duo distinguit, Divinitatem scilicet, quæ non est a creaturis participabilis, & quasdam virtutes a Deo procedentes & participabiles; sed quod est participabile realiter distinguitur ab eo quod non est participabile: igitur attributa in Deo distinguuntur realiter a divinitate quæ non est participabilis.

Respondeo 1. ut prius dist. Attributa distinguntur virtualiter ab essentia, concedo; realiter, nego. Et est genuinus Dionysii sensus.

Respondeo 2. distinguendo. Utique Divinitas non est participabilis adæquate a creatura, concedo; inadæquate, nego. Nam de facto participatur secundum ideas in Deo ab æterno præexistentes, quas ibidem vocat Dionysius rationes transsubstantificas. Porro ideæ non subsistunt ab æterno extra Deum, ut putavit Plato; sed sunt ipsa essentia divina diversimode a creaturis participabilis, & participata.

Respondeo 3. Athenagoras Philosophus Christianus in oratione pro Christianis ad Marcum Aurelium & Lucium Commodum Imperatores directa, credit bonitatem in Deo esse accidens; namque ibi affirmat esse in Deo virtutem quandam, quæ quidem non est Deo contraria; sed tamen secundum accidens inest ipsi; immo sicut color inest corpori. " Sic, *inquit*, & alias „ quasdam virtutes cognoscimus, quæ circa materiam & per eam versantur, unam quidem Deo contrariam; non quod „ ulla vis repugnare Deo possit ..... sed „ quoniam Dei bonitati quæ secundum accidens inest ipsi tanquam color in corpore. „ Atqui accidens realiter distinguitur a subjecto: ergo & attributum ab essentia divina.

Respondeo 1. Patres quandoque habuisse in doctrina nævos ante Ecclesiæ definitionem circa dogmata, multos etiam ex primis sæculis Millenariorum fabulis adhæsisse constat: dato igitur & non concesso, Athenagoram admisisse aliquam Deo adhærentem per modum accidentis virtutem, in hoc non est sequendus. Cæterum in hoc excusatus haberi debet, quia talem virtutem accidentalem in essentia divina de facto non admittit. Ibidem enim sic effatur: " Non quod ulla vis repugnare Deo „ possit, ut amicitiæ lis secundum Empe„ doclem, & nox diei, ut sensibus nostris apparet; si enim Deo aliquid obsisteret, „ mox esse desineret. „ Quid magis orthodoxum? unde non solum excusandus est Athenagoras, „ sed & explicandus: igitur, &c.

Respondeo 2. distinguendo. Est vis contraria in bonitate quæ est accidens secundum modum concipiendi, concedo; secundum rem, nego. Loquitur ille Philosophus de justitia vindicativa quæ pugnat secundum apparentiam cum bonitate; illa quippe propter hominum scelera Deo tribuitur, qua de causa etiam ab Augustino Deus dicitur bonus ex se, justus vero ex nobis; justitia igitur vindicativa concipitur ut

ut accidens, non quidem in se, sed secundum connotatum scilicet peccatum, quatenus advenit Deo, eo quod reprobet in vindictam impios; id quippe non faceret de se, & nisi essent peccata; unde sic solvitur argumentum. Parum autem refert Athenagoram dicere istam qualitatem unitivam & bonitati contrariam esse in illa, ut color in corpore; hoc enim intelligitur secundum quid, & mere extrinsece, eo quod perfectiones divinas concipiamus ad modum perfectionum creatarum quae sunt accidentia, & adveniunt subjecto: enimvero fatetur Athenagoras virtutem illam contrariam non esse Deo intrinsecam, sed tantum extrinsecam.

Objicies 4. Sanctus Hilarius l. 8. de Trin. sic loquitur: " Non efficit creaturam vo„ luntas scilicet divina, sed potestas. „ Igitur voluntas realiter distinguitur a potestate; hinc S. Aug. l. 7. de Trin. c. 6. ait: " Alio Pater est Deus, alio est Pa„ ter; nam est Deus essentia divina, est „ autem Pater paternitate. „ Quae verba certe innuunt distinctionem realem inter essentiam & paternitatem.

Respondeo distinguendo. Et haec verba, similesque auctoritates denotant solum distinctionem virtualem & realem secundum apparentiam & modum explicandi, concedo; & denotant realem intrinsecam Deo, nego. Sic, licet anima rationalis sit eadem entitative cum vegetativa & sensitiva, alio tamen modo dicitur principium vitae, alio principium sensationis; primum enim operatur, ut aequivalet animae vegetativae arborum, quae est realiter distincta in arbore ab anima sensitiva bruti; sic quia Deus operatur diversa quae conveniunt formis creaturarum realiter distinctis, dicitur per analogiam ad creata, quod voluntas non sit potestas, quod alio sit Deus, & alio Pater; sed re omnia sunt in ipso idem, atque distinguuntur penes solum concipiendi modum; ita D. Thomas qu. 8. de potentia ad secundum, ubi explicans verba Augustini, dicit Patrem alio esse Deum, & alio Patrem, quod modum significandi. " Relatio, *inquit*, significa„ tur ut ad alterum, non ut id quo ali„ quid est in se, sicut est ipsa divinitas, sed non ex parte rei significatae; nam eadem divina est eminenter absoluta, & relativa. „

Objicies 5. Dogma Palamitarum admittentium distinctionem realem in Deo inter essentiam & attributa, in quatuor Synodis confirmatum fuit, quarum Graeci unam, nonum Concilium generale nominarunt: ergo admittenda est distinctio realis, &c. Quod autem in quatuor Synodis approbatum sit illud dogma, referunt Cantacuseni historia l. 2. Nicephorus Gregoras l. 5. & 7. & alii apud Petavium l. 1. de Deo uno, c. 12.

Respondeo distinguendo. Et istae Synodi sunt Conciliabula, eaque schismatica, ac nusquam approbata, concedo: unde ausu temerario unam Synodum nonam oecumenicam inscripsere: & non sunt schismatica, nego; immo absurdas supra modum opiniones habebant Palamitae; illusionibus quippe phantasticis seducti, credebant se lumine quodam a Deo promanante circumdari usque ad medium corpus, ita ut in illo splendore mira se videre arbitrarentur; quasdam etiam virtutes & operationes ab aeterno a Deo productas, increatas quidem, sed ipso minores, & ab ipso realiter distinctas admittebant; immo has omnes & facultates & virtutes posse dici totidem divinitates, asserere non erubescebant.

Oppones 6. Ante operationem mentis essentia divina communicatur Filio, minime vero Paternitas: ergo essentia divina distinguitur realiter a Paternitate, nam independenter ab operatione mentis relativum & absolutum distinguuntur. Confirmatur. Relativa magis distinguuntur ab absolutis, quam absoluta ab invicem; sed absoluta, ut essentia, sapientia, bonitas, distinguuntur virtualiter: ergo essentia distinguitur realiter ab attributo relative, v. g. a Paternitate.

Respondeo distinguendo. Paternitas non communicatur Filio secundum esse ad; sic enim dicit respectum relativum, adeoque oppositionem, concedo; secundum esse in, idest, secundum quod est entitas, nego. Est sub isto respectu non distinguuntur relativum & absolutum in divinis; sunt enim unica & eadem res, quae est eminenter formaliter absoluta & relativa.

Ad confirmationem. Potest absolute negari major, quia secundum multos, relatio etiam in creatis non distinguitur realiter a fundamento: attamen distinguo; magis distinguuntur relativa ab absolutis, quam absoluta ab invicem in creatis, concedo; in divinis, subdistinguo: secundum humanum concipiendi modum, quia concipimus divina per analogiam ad creata, concedo, secundum rem, nego.

Instabis. Si persona est eadem cum essen-

sentia entitas, non potest non communicari alteri personæ, & sic secunda persona erit Pater sicut prima; sed absurdum consequens, ergo & antecedens. Probatur major. Implicat Beatos videre essentiam divinam sine personis, cum sint unica entitas: ergo implicabit personam non communicari personæ propter eandem rationem.

Respondeo distinguendo. Persona non potest alteri personæ non communicari, ut entitas est, concedo, unde Christus Joan. 10. dicit: *Ego & Pater unum sumus*. Ut persona, & ut est quid formaliter relativum, nego; hoc enim implicat, quia sub ista ratione dicit respectum. Igitur eadem entitas communicatur, sed non secundum eandem rationem; sufficit autem distinctio virtualis ut eadem entitas communicetur ut absoluta, & non ut relativa, & sic una persona non est altera; nam persona, ut sic, dicit relativum. Ergone aliqua perfectio est in Patre & non in Filio? minime: licet enim paternitas, ut est respectus, non sit in Filio, est tamen ut entitas. Illud ipse Christus explicat dicendo ibidem v. 38. *Pater in me est, & ego in Patre*.

Ad exemplum allatum de visione Beatorum, nego paritatem: cum enim visio attingat res, ut subsunt existentiæ, & una sit existentia pro essentia pro personis & attributis; ideo Beati non possunt videre essentiam, quin videant & personas, sed communicari & non communicari non arguit distinctionem in esse, sed solum in respectu; unde cum persona reduplicative ut Persona sit relativa, ideo sub isto respectu non communicatur, bene tamen ut est eadem res cum essentia. Hoc igitur semper præ oculis est habendum distinctionem virtualem in divinis idem facere, quod facit realis in creatis, idest fundare diversas operationes & diversa munia.

Insistes. Nemine cogitante, secunda Persona est Filius, quia procedit per intellectum; secus vero Spiritus Sanctus, quia procedit per voluntatem: ergo intellectus & voluntas distinguuntur plusquam virtualiter in Deo. Confirmatur. Alia est idea intellectus, alia idea voluntatis, immo etiam utriusque potentiæ objecta sunt formaliter diversa: objectum enim intellectus est ens divinum ut prima veritas; voluntatis vero est ens divinum ut summa bonitas; sed ubi sunt objecta formaliter diversa, ibi sunt potentiæ realiter diversæ: igitur intellectus & voluntas in Deo distinguuntur realiter.

Respondeo distinguendo antecedens. Nemine cogitante, secunda Persona est Filius, eo quod procedat ab eadem entitate, ut est intelligens, concedo; ut est entitas re distincta, nego. Est igitur Filius secunda Persona, non quia procedit a diversa entitate; alias essent in Deo quatuor Dii, sicque quaternitas, sed quia procedit ab eadem, ut est intelligens; Spiritus vero sanctus, ab eadem ut est volens. Eadem distinctio virtualis fundat diversas virtualiter ideas, & diversa virtualiter objecta; immo in creatis intellectus & voluntas quæ habent diversa realiter objecta, non distinguuntur tamen realiter ab anima secundum multos: sed hoc dato pro creaturis, negatur pro divinis.

Instabis. Ideo secunda Persona est Filius, quia, nemine cogitante, procedit ab eadem entitate, ut est intelligens, Spiritus vero Sanctus ab eadem ut est volens: ergo inquiunt Scotistæ ante operationem mentis sunt formalitates ex natura rei distinctæ. Confirmatur. Filiatio & spiratio passiva sicut & alia attributa habent definitiones diversas: ergo, &c. Item prædicantur de eis contradictoria, v. g. quod Pater generat & non Filius. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo consequens. Sunt formalitates diversæ virtualiter, concedo; diversæ realiter, nego. Unde sunt solum fundamentaliter distinctæ ante operationem intellectus, minime vero actu & realiter.

Respondeo ad confirmationem distinguendo. Habent diversas definitiones inadæquatas, concedo; adæquatas, nego. Entitas divina non potest a creatura quantumvis intelligente unica definitione perfecte & adæquate definiri propter duo. Primo quidem quia est infinita, unde in immensum superat captum nostrum. Secundo, eadem in se manens facit, quidquid facit causa & perfectio creata, quidquid operatur & bonitas & sapientia hominum; jam quid mirum, si illam definiamus modo per actum bonitatis, scientiæ, prudentiæ, fortitudinis, modo etiam per actum justitiæ, & hoc semper inadæquate? nam dum dicimus Deum esse summum bonum, est præterea & summum verum, aliaque permulta.

Ad aliam instantiam distinguo. Prædicantur de Deo contradictoria secundum diversos respectus, concedo; secundum eundem respectum, nego. Sic, inquit Augustinus, Deus bonus ex se dicitur, & ju-

& justus ex nobis propter peccata quæ ejus acuunt zelum, & stimulant vindictam; unde non est contradictio; ad hoc enim ut sint contradictoria, debent prædicari de eodem secundum idem.

Rursus instabis. De Deo cognoscimus quod est, & demonstramus, sed non cognoscimus quid est: igitur quidditas Dei distinguitur realiter ab ejus existentia; nam si essent unum, cognoscendo existentiam, cognosceremus & essentiam.

Respondeo distinguendo. Cognoscimus a posteriori Deum esse, concedo; a priori, nego; unde nego consequentiam. Ad probationem distinguo similiter. Si cognosceremus a priori unum, cognosceremus & aliud, concedo; si tantum a posteriori nego. Demonstratio a posteriori est per effectus creatos qui sunt extra Deum, quia tamen habent necessariam connexionem cum causa, ipsius demonstrant existentiam sed non essentiam, siquidem hæc cognitio a posteriori est imperfecta: sed qui cognoscit existentiam a priori, scilicet per visionem essentiæ divinæ, cognoscit omnia; tunc enim medium cognitionis est eadem res cum existentia: quanto autem major unio medii cum re demonstrata, tanto excellentior cognitio evadit; unde Beati videndo existentiam, vident & essentiam & attributa.

Instes. Beati vident in Deo attributa distincta realiter, & probatur multipliciter. 1. ex Divo Thoma, qui in primum dist. 1. q. 1. a. 3. sic loquitur: " Si intellectus videns Deum per essentiam, imponeret nomen rei quam videret, media sua conceptione, quam de ea habet, oporteret adhuc quod imponeret plura nomina, quia impossibile est quod conceptio intellectus creati repræsentet totam divinæ essentiæ perfectionem. " Cum autem attributorum nomina non sint Synonyma, attributa debent esse realiter distincta; si enim sunt unum, jam nomina sunt synonyma, cum idem significent. 2. Beati vident duas in Deo processiones; sed si generatio non distinguitur realiter a spiratione, erit unica processio, quod est contra fidem. 3. Beati non vident totam omnipotentiam, tametsi totam videant essentiam: igitur omnipotentia realiter distinguitur ab essentia; alias videndo totam essentiam, utique totam viderent omnipotentiam.

Respondeo 1. ista omnia argumenta nimis probare, ex his enim sequeretur tot esse in Deo entitates, quot attributa, & consequenter tot Deos.

Respondeo 2. Beatos per scientiam visionis qua cognoscunt Deum, sicuti est, nihil distinguere; omnia enim unum sunt in Deo & indistincta, exceptis tribus Personis, quæ realiter distinguuntur secundum respectus relativos; quia tamen Beati vident essentiam divinam æquivalere multis entibus realiter in creatis distinctis, ideo si imponerent Deo nomen, multiplex imponerent; videlicet unum pro qualibet perfectione, scilicet primo nomen Dei & entis a se tribuerent essentiæ divinæ, quatenus æquivalet omni naturæ creatæ; nomen sapientis, ut eundem actum habet ac sapientia creata; nomen Justi Judicis, ut facit quod justitia vindex scelerum in magnatibus terræ operatur, & sic nomina non sunt Synonyma, quandoquidem explicant diversas divinæ essentiæ functiones.

Ad secundum respondeo, Beatos videre etiam in Deo unicam entitative processionem, & solum virtualiter duplicem in se, duplicem vero actualem per operationem intellectus creati qui concipit divina ad modum rerum hujusce mundi. Jam vero intellectus humanus videt & scit intellectionem realiter distingui a voluntate in creatis, unde & distinguit in Deo; sed Beati non distinguunt per scientiam visionis, visio enim attingit essentiam in se; distinctio igitur illa habetur tantum per scientiam infusam qua concipiunt divina per analogiam ad creata, hoc est, per species infusas.

Ad ultimum distinguo. Beati non vident totam omnipotentiam extensive; Deum quippe nullatenus comprehendunt, concedo; non vident totam quidditative seu entitative, nego. Vident Deum sicuti est: igitur nulla est distinctio nisi virtualis inter essentiam & attributa, inter personas & essentiam, sicuti & inter attributa ad invicem.

Dices contra secundam conclusionem. Concilium Rhemense asserit in Theologia rationem non distinguere inter essentiam divinam & attributa: ergo nequidem est distinctio virtualis inter ista. Confirmatur ex Patribus. Cum varia de Deo dicuntur, nomina quidem sunt, sed res eadem. Ita Anselmus in Monologio, capite septimo: " Idem est, *inquit*, quodlibet unum illorum quod omnia simul, sive singula, ut cum dicitur justitia, vel essen- " tia,

„ tia, unum significat, quod alia vel om-„ nia simul, vel singula. „ Ergo distinguuntur attributa, solum quoad nomen.

Respondeo distinguendo. Ratio in Theologia non distinguit physice; non enim concipit res in se distinguendas, contra quam loquuntur Patres Rhemenses, concedo; non distinguit metaphysice, dividendo eandem rem in varios conceptus, propter varias ipsius virtualitates, nego.

Ad confirmationem etiam distinguo. Attributa sunt solum varia nomina ad exclusionem diversarum entitatum, concedo; diversarum virtualitatum, nego.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus nullam inter essentiam suam, personas & attributa, patitur distinctionem realem, nequidem formalem ex natura rei.

Primo. Quia Joan. 10. Christus ait: *Ego & Pater unum sumus*.

Secundo. Concilium Rhemense dicit bonitatem esse Deum: Lateranense Sanctissimam Trinitatem esse unam rem.

Tertio. Si foret aliqua distinctio realis inter divina, plures utique essent entitates, adeoque & plures Dii; cæterum ante omnem intellectus humani operationem omnia sunt unum in Deo, nec ulla reperitur distinctio realis, nisi ubi obviat relationum oppositio, inquit Lateranense.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

Ad Opposita.

Primo. Attributa multa dicuntur in Scripturis, quinimmo diversas habent definitiones, sed ad hoc sufficit distinctio virtualis. Etvero ea concipimus quidem ut multa, sed re sunt unum: variis etiam ea definimus propositionibus, sed inadæquatis; cum enim unico non possimus Deum explicare conceptu, eum multiplici conamur exprimere.

Secundo. Nemo Catholicus utique negabit Patrem ante omnem mentis operationem non esse Filium; sed intelligas velim relative & non absolute, namque Pater & Filius, ipso Christo prædicante, unum sunt.

Tertio. Palamitæ plures Conciliorum definitiones adducunt in suæ hæreseos confirmationem, sed pseudo-Concilia & nullius ponderis esse totis viribus asserimus.

ARTICULUS SEXTUS.

An Deus sit ens ita simplex, ut nullam in se admittat compositionem etiam metaphysicam, etiam logicalem.

CONCLUSIO.

Nulla est in Deo compositio nequidem metaphysica, aut logicalis.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *ex Scriptura sacra*.

Deus suam ipse delineans naturam, Exod. 3. ait: *Ego sum qui sum*. Item Joan. 4. *Spiritus est Deus*. Ibidem 14. *Ego sum via, veritas & vita*. Sed qui est, suum esse & vita non componitur ex esse & vita, nam partes adveniunt composito, & illud faciunt; nihil autem Deo advenit; non quidem esse, quia est ipsum esse; non vita, non veritas, quia est ipsa vita, ipsa veritas, & omnia: igitur nullo modo est compositus.

Secundo, *ex Conciliis*.

Lateranense sub Innocentio III. capite *Firmiter*, & capite *Damnamus*, definit Deum esse omnino simplicem & indivisibilem. Rhemense sub Eugenio III. dicit Deum esse omnia, esse Divinitatem, sapientiam, justitiam, &c..... Igitur non est ulla in ipso compositio.

Tertio. *Ex sententiis Patrum*.

Primus est Dionysius qui cap. 4. & 5. Theologiæ mysticæ, docet Deum non esse aut ens aut substantiam, aut quid a nobis conceptibile, sed super ens, sed super substantiam: igitur Deus est omnimode simplicissimus.

Irenæus l. 2. adversus hæreses, cap. 16. revincit Gnosticos qui multa in Deo distinguebant, ab eo emissa, & illi inhærentia. " Multum, *inquit*, distat omnium Pater „ ab iis quæ proveniunt hominibus, affe-„ ctionibus & passionibus; & simplex, & „ non compositus.... cum sit totus spiri-„ tus & tota ratio. „

Clemens Alexandrinus lib. 1. Pædagogi, c. 8. de Deo loquens, ait: " Non dici-„ tur bonus, eo quod virtutem habeat, „ que-

„ quemadmodum justitia bonum esse dici-„ tur, non eo quod virtutem habet; est „ enim virtus ipsamet; sed quod ipsa se-„ cundum se, & propter se est bona. „

Athanasius oratione 5. de verbo & sapientia Dei agens. " Non ista est, *inquit*, „ ut qualitas aliqua in Deo; apage, in-„ decorum enim istud est, sic enim repe-„ riretur Deus ex substantia & qualitate „ compositus, siquidem omnis qualitas est; „ ac proinde isto modo divina unitas cum „ sit indivisibilis, composita videbitur, eo „ quod sectilis sit in substantiam & acci-„ dens. „

Hilarius huic suffragatur veritati lib. 8. de Trin. c. 5. " Non humano modo, *in-„ quit*, ex compositis Deus est, ut in eo „ aliud sit, quod ab eo habetur, & aliud „ sit ipse qui habeat. „

Cyrillus Alexandrinus dialog. 2. de Trin. similia propalat. " Alienum est, *ait*, a „ ratione genus in Deo ullum nominare, „ quandoquidem nulla res omnino cum ip-„ so est, aut ante ipsum. „ Idem docet Basilius l. de Trin. S. Leo epist. 93. fusiori calamo eandem probat veritatem. " Ne-„ mo, *inquit*, hominum veritas, nemo sa-„ pientia, nemo justitia est, sed multi par-„ ticipes sunt veritatis & sapientiæ atque „ justitiæ; solus autem Deus nullius par-„ ticipationis indigus est, de quo quidquid „ digne, ut quocunque sentitur, non qua-„ litas est, sed essentia; incommutabili „ enim nihil accedit, nihil deperit, quia „ esse illi quod est sempiternum, semper „ est proprium. „

Rusticus Diaconus in dialog. contra Acephalos, duplicem esse in Christo naturam probat, sed in Deo omnia esse unum as-„ serit. " Si Deitas, *ait*, nec genus ha-„ bet, nec eam speciem quæ supponitur „ generi, habere vero hæc invenitur hu-„ manitas, multo magis in una natura coa-„ dunari non posse demonstrantur. „

Quarto. *Ex ratione, & quidem multiplici.*

Prima sic proponitur: triplex est compositio, Physica scilicet, quæ est vel ex materia & forma, vel ex composito, & partibus integrantibus, vel ex subjecto & variis accidentibus, puta quantitate, colore: alia metaphysica, quæ est ex essentia & subsistentia, ex essentia & existentia, quæ etiam dicitur ex actu, & potentia; subsistentia enim, & existentia sunt actus qui essentiæ ad illam perficiendam adveniunt: alia logicalis ex genere & differentia, quatenus unum se habet ad aliud, ut perfectibile ad suum perfectivum, uti animal ad rationale; sed nulla ex iis compositionibus in Deo reperitur; etenim est primum ens, primum movens, actus purus infinite perfectus & necessarius. Non quidem prima in illo reperitur; etvero si est primum ens, & primum movens, non est corpus, nullum enim corporale non motum movet: item corpus non est primum ens, siquidem sunt alia corpore nobiliora, nempe formæ intellectuales; sed nec secunda compositio Deo tribuitur: si enim est actus purus & infinite perfectus, omnem excludit potentialitatem, omnem imperfectionem & contingentiam, quam tamen importat essentia perfectibilis per subsistentiam & existentiam; neque consequenter compositio tertia & logicalis in Deo potest admitti, cum non concipiatur ut perfectibilis ab aliquo; nam conceptus Dei implicite dicit & omnes perfectiones & attributa naturæ suæ convenientia: ergo nulla est in Deo compositio.

Secunda. Deus non potest venire in compositionem cum aliis: ergo ex omni parte non est aliqua in Deo compositio. Divus Thomas probat antecedens triplici ratione; prima est, Deus est prima causa efficiens; ad primam autem causam efficientem non pertinet intrinsece componere, sed extrinsece efficere: Secunda, Deus est ens plenum & perfectum; componentia vero sunt entia incompleta & perfectibilia: Tertia, Deus est primum agens; quod autem venit in compositionem, non est per se primo agens, sed potius factum: igitur Deus nullo modo potest venire in compositionem aliorum; hinc merito exclamat Div. Dionysius: " O ineffabilem simplici-„ tatem! qua Deus tam parvus fit, ut „ nihil sit; tam magnus, ut omnia sit; „ tam simplex, ut nihil possit illi adimi; „ ita plenus & abundans, ut nihil possit „ illi adjici. „

Tertia ex omnibus auctoritatibus mox allatis resultat; etenim compositio nulla est, nisi sit in re fundata, & adveniat aliquid essentiæ: sic subsistentia advenit animæ rationali in homine, propria quippe in humanitate Christi impedita fuit; unde eam supplevit subsistentia Verbi; sed scelus est grande ex Conciliis & Patribus dicere aliquid advenire essentiæ divinæ, quippe quæ sit omnia: igitur nequidem compositio logicalis est admittenda in Deo.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objicies. Sapientiæ 7. spiritus Dei dicitur multiplex, & mobilior omnibus mobilibus; sed ubi est multitudo, ibi est compositio, est enim multorum unio: igitur in Deo compositionem aliquam admittere conveniens est.

Respondeo distinguendo. Spiritus Dei est multiplex virtualiter, quia tanta est ejus virtus, ut faciat id omne quod creaturæ operantur, concedo; est multiplex formaliter, ita ut sint in ipso diversæ entitates, nego. Item non est mobilis formaliter, quandoquidem nihil potest recipere, sed solum causaliter, in quantum cuncta creata movet, & omnia ab ipso habent esse: *In ipso enim*, inquit Apost. Act. 1. *vivimus, movemur & sumus*. Hinc Bernardus serm. 3. Pentecost. sic loquitur: " Vere „ multiplex spiritus, qui tam multipliciter „ filiis hominum inspiratur, ut non sit qui „ abscondat a calore ejus, siquidem conceditur eis ad usum, ad miraculum, ad „ salutem, ad auxilium, ad solatium, ad „ fervorem. „

Instabis. Deus habet animam juxta illud Hebræorum 10. *Justus autem ex fide vivit, quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ*. Sed qui habet animam, componitur ex essentia & existentia: ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Deus habet animam metaphorice & quoad virtutem, concedo; sicut enim anima rationalis est in homine principium & motus, & cujuslibet perfectionis; ita pariter, sed modo prorsus eminentiori, entitas divina & increata est fons a quo perenniter cætera promanant attributa: habet proprie & formaliter animam, quatenus anima pro forma finita, & intra corporis terminos conclusa sumitur, nego. Est enim ens a se & illimitatum, ens supremum, & omni refertum perfectione. Cæterum Deus nequidem componitur ex essentia & existentia, quippe qui suum sit esse, juxta illud Exodi oraculum: *Ego sum qui sum*.

Repones. Dionysius cap. 4. Cœlest. Hierarch. dicit: " Quod esse Dei, sit esse om„ nium. „ Sed quod est esse omnium, facit cum illis compositionem: ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Esse Dei est esse omnium causaliter & efficienter, concedo; est enim prima causa efficiens a qua omnia creata sunt; causa autem efficiens non venit in compositionem; est esse omnium formaliter, & ut forma quæ est pars compositi, nego. Verbum tamen divinum aliquando a Patribus dicitur forma, non quidem formata & informans, ut notat Augustinus, sed forma exemplaris & extrinseca: & sic distincta minore, nego consequentiam.

Urgebis. Tertullianus l. adversus Hermogenem cap. 3. dicit *Domini* titulum solummodo in tempore advenisse Deo, quando scilicet creavit mundum; sed qui recipit quod non habebat, facit cum eo quod recipit, compositionem: ergo est vera compositio in Deo.

Respondeo distinguendo. Recipit Deus in tempore titulum *Domini*, quoad denominationem extrinsecam, concedo, quoad realitatem & dominium, nego. Ab æterno quippe est omnipotens, & ab æterno potuit facere quidquid voluit, & suis dominari operibus; sed cum creaturas solum in tempore creaverit, & denominatio *Domini*, dicat terminum ad extra cui dominetur Deus; ideo dicitur in tempore Dominus; hancque esse Tertulliani mentem patet, ibidem enim sic se explicat: " Dei „ nomen dicimus semper fuisse apud semet„ ipsum & in semetipso, Dominum vere „ non semper; diversa enim utriusque con„ ditio, Deus substantiæ ipsius nomen, id„ est, Divinitatis: Dominus vero non sub„ stantiæ, sed potestatis . . . nam ex quo „ esse cœperunt, in quo potestas Domini „ ageret, ex illo & factus, & dictus est „ Dominus. „

Objicies. Qui habet figuram, componitur & quidem ex materia; sed Deus habet figuram, teste Lactantio, qui lib. de ira Dei, cap. 2. Stoicos arguit, eo quod negarent Deum figuram habere: & c. 18. " Omitto, *inquit*, de figura Dei dicere, „ quia Stoici negant habere ullam formam „ Deum, & ingens alia materia nascitur, „ si eos coarguere velimus. „ Ergo, &c.

Respondeo distinguendo majorem. Qui habet figuram veram & quantitativam seu molis, est compositus, concedo; metaphoricam & impropriam, quæ sumitur pro ente fixo, solido & determinato, nego; & sic distincta minore, nego consequentiam. Lactantius intelligit per figuram ens fixum, ut refellat Stoicos qui propugnabant Deum esse ens universale, indeterminatum & vagum; hinc Cato dicebat: " Juppiter est quodcunque vides. „ Quod autem Lactantius non crediderit Deum esse corporeum & compositum; patet ex

L. 6.

l.6. Institutionum, c. 25. namque adversus cruenta sacrificia quæ a gentibus Deo offerebantur, quæque approbavit Plato, insurgit dicens: " Cur illud non vidit, non „ debere incorporali corporale munus offerri? Si enim Deus non videtur: ergo „ his rebus coli debent quæ non videntur. „ Quibus verbis declarat Deum esse & invisibilem & incorporalem, atque simplicem.

Instabis. Lactantius agnoscit iram in Deo, ut claret ex suo libro, cui titulus est, *De ira Dei*; sed ira est affectio rerum corporalium, puta animalium, & hominum: igitur in Deo erit utique aliqua ex materiali affectione compositio.

Respondeo distinguendo. Habet Deus iram quoad effectum, concedo: quoad passionem, nego. Quia Deus punit malos, quod facit pater iratus, ideo Lactantius explicans divina ad captum humanum, & per analogiam ad creata, dicit in Deo esse iram, sed tantum improprie. Hoc patet ex ipsius scopo, agit enim ibi contra hæreticos & Philosophos, inter quos quidam putabant Deum nunquam punire hominum scelera; sic enim ipse loquitur ex illorum sententia c. 1. " Quoniam vel benefica sit tantummodo natura divina, nec cuiquam nocere „ præstantissimæ atque optimæ congruit „ potestati, vel certe nihil curet omnino, „ ut neque ex ejus beneficentia quidquam „ boni perveniat ad nos, neque ex maleficentia quidquam mali. „ Ut autem illos confundat, eatenus asserit Deum irasci contra peccatores, quatenus illos juste punit.

Instabis. Lactantius eo loci distinguit iram ab aliis motibus quos in Deo nequidem reperiri asserit; atqui cæteri motus possunt esse in Deo saltem quoad effectum: igitur cum ibi secernat ab illis iram, velitque magis esse in Deo, quam aliarum passionum motus, dicendum est istum Patrem existimasse iram esse etiam quoad passionem, alias nihil discriminis foret, nec Lactantii cohærerent sententiæ.

Respondeo distinguendo. Lactantius secernit iram a motibus vitiorum, concedo; a motibus passionum quæ manifestam & intrinsecam non involvunt imperfectionem, nego. Vitia, ut concupiscentia, pronitas ad malum, intrinsecam important imperfectionis labem; unde nequidem quoad effectum in Deo reperiuntur: non sic v. g. pœnitentia, non sic ira, quæ quidem terminative quandam explicant perfectionem, qualis est dolere de malo, & illud justis pœnis propellere; unde non mirum si & pœnitentia & ira de Deo dicantur juxta illud Geneseos 66. *Tactus dolore intrinsecus, delebo*, inquit, *hominem*. Rursus psal. 94. 9. *Quibus juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam*. Dicitur quidem Deus tactus dolore intrinsecus, ad majorem Decreti de punitione peccatoris expressionem, nusquam vero ad passionis manifestationem.

Hunc esse genuinum germanumque Lactantii sensum, patet ex cap. 16. ubi sic loquitur: " Sunt aliqui effectus qui non cadunt in Deum, ut libido, avaritia ... „ his enim vacat, quia vitiorum affectus „ sunt; eos autem qui sunt virtutis, idest, „ ira in malos, charitas in bonos, miseratio in afflictos, quoniam divina potestate sunt digna, proprios & justos, & veros habet. „ Intellige Deum habere quoad effectum, sed non subjective.

Persistes. Sanctus Augustinus l. 5. de Trin. c. 4. & 5. dicit non omnia quæ dicuntur de Deo, secundum substantiam dici. Ergo est aliquod accidens in Deo: ergo Deus componitur ex substantia & accidentibus.

Respondeo distinguendo. Omnia quæ dicuntur de Deo, non dicuntur secundum substantiam tantum, quæ est quid absolutum, sed & secundum relationes; sunt enim respectus divinas constituentes personas, concedo; non omnia quæ dicuntur de Deo, secundum substantiam prædicantur: hoc est, sunt quædam in eo accidentia, nego.

SOLVUNTUR OBJECTIONES
Ex ratione prodeuntes.

Objicies 1. Deus est ens determinatum, fixum & individuum; sed individuum est aut a quantitate, aut saltem a subsistentia & existentia quæ limitant & contrahunt formam, quæ quidem omnia consequenter faciunt cum ipso compositionem: ergo Deus saltem componitur ex esse, existere, & subsistere.

Confirmatur Deus non est sua essentia, quippe qui dicitur habens esse: ergo &c.

Respondeo distinguendo. Deus est individuum per plenitudinem & irreceptibilitatem, concedo; recipiendo aliquid & per limitationem, nego. Deus ex Patribus non est genus, non species, non individuum salutem categoricum & limitatum sed est super hæc omnia. Potest tamen dici individuum per irreceptibilitatem & plenitudinem;

nem; cum enim nihil habeat, sed sit omnia, utpote ens a se, est incommunicabilis; cum sit simplex & perfectissimus, non differt ab aliis per aliquid a se distinctum, sed per se ipsum; unde ad confirmationem, dico Deum esse ens a se: igitur habet esse; sed est ipsum esse & existere, ipsum vivere, ipsum subsistere: ratio quam D. Thomas affert hic q. 3. ea est, quia quod dicitur habens, recipit & habet formam adjacentem; unde Deus non dicitur habens, nisi secundum nostrum concipiendi modum, eo quod divina propter imbecillitatem intellectus concipiamus ut creata.

Objicies 2. Tres sunt in Deo Personæ in essentia unitæ; sed compositio est multorum unio in Deo: igitur est compositio. Confirmatur. Verbum facit compositionem cum humaniate, ut colligitur ex Concilio Ephesino: ergo non implicat Deum inire cum aliis compositionem.

Respondeo distinguendo. Personæ sunt essentiæ Dei unitæ, ut termini, concedo; ut partes, nego. Terminant quidem essentiam, sed non sunt partes, quandoquidem sunt una & eadem cum natura entitas: Quid plura? personæ non uniuntur secundum esse in & entitativum; sub isto quippe respectu sunt una & eadem res: porro ens seu natura aliqua non dicitur sibi ipsi uniri, cum unio inter multa distincta reperiatur; sed neque conjunguntur secundum esse ad, & reduplicative ut personæ; enimvero sub ista consideratione sunt solummodo respectus relativi.

Ad confirmationem distinguo. Verbum Incarnatum facit compositionem cum his, concedo; compositionem ex his, nego. Prima compositio sita est in terminatione alicujus naturæ: sic subsistentia terminando naturam, facit cum illa compositionem; unde si sit infinite perfecta, manet in se quod est, & quidem, omni seclusa imperfectione, ut subsistentia Verbi, quæ dat subsistere sanctæ humanitati, nihil quippe ab ea recipit; si vero sit subsistentia creata, recipitur in essentia, & ab ea limitatur, ita ut non possit communicari naturæ. Compositio ex his est partium unio quibus constat compositum, verbum autem non est pars humanitatis.

Objicies 3. Deus constat genere & differentia: igitur est compositio saltem logicalis in eo. Probatur antecedens. Deus convenit in aliquo cum creaturis, puta in ratione entis: differt vero ab illis, quia est ens a se; asseitas enim est ejus differentia. Ergo, &c.

Respondeo 1. negando antecedens. Deus enim est supra genus & differentiam. *Resp.* 2. distinguendo. Constat genere & differentia secundum nostrum concipiendi modum, quatenus divina ut creata apprehendimus, concedo; cum fundamento in re, nego; ad probationem distinguo: Similiter Deus convenit & differt a creaturis secundum mentem nostram, concedo; proprie, ita ut differentia sit in ipso aliud a genere, nego. Immo rigorose loquendo non convenit, sed omnimode differt a nobis; etenim Deus est formaliter ens a se: unde non potest abstrahi asseitas a Deo; alias non conciperetur ut Deus.

Instabis. Essentia divina concipitur ut perfectibilis a sapientia & aliis attributis: namque concipitur aliquid majus, quando concipitur cum bonitate, clementia, quam cum concipitur sola: igitur in Deo est compositio ex genere & differentia.

Respondeo distinguendo. Concipitur perfectibilis quoad nos, concedo; quoad se, nego. Quando igitur Deus concipitur cum attributis, profecto non concipitur ut quid magis perfectum, nisi materialiter & extrinsece. Et vero sicut conceptus essentiæ divinæ implicite dicit omnes perfectiones, illasque connotat; alias non foret conceptus rei infinitæ: ita conceptus sapientiæ ut divinæ, connotat implicite essentiam divinam & alia attributa; quippe quæ dicat entitatem & formam infinite perfectam.

Urgebis. Composita meliora sunt simplicibus: ergo cum Deus sit ens perfectissimum, erit & compositus.

Respondeo distinguendo. In creatis quæ habent esse ab alio, concedo; unde quando creaturæ habent plures & majores partes, utique sunt magis perfectæ, magis solidæ; in divinis vero ubi ens simplex est omnia, nego. Immo si Deus haberet partes, non esset ens a se, non ens divinum & primum, quia partes compositi sunt ipso composito priores, inquit Divus Thomas hic q. 3. a. 2.

SY-

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus nullam in se admittit compositionem nequidem logicalem.

Primo. Exod. 3. habetur: *Ego sum qui sum*; igitur est simplicissimus: ita definivit Lateranense Concilium sub Innocentio III.

Secundo. Patres dicunt Deum non habere sapientiam, bonitatem, &c. sed esse ipsam bonitatem, sapientiam; unde nihil illi advenit, & ideo nulla in eo est compositio.

Tertio. Non est in Deo compositio physica, ex materia scilicet & forma: nulla quippe materia in Deo reperiri potest..... non metaphysica ex essentia & existentia, siquidem est suum esse: non logicalis ex genere & differentia; non enim concipi potest saltem cum fundamento in re, ut perfectibilis, quippe qui omnem habeat in se perfectionem.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

AD FUNDAMENTA CONTRARIÆ SENTENTIÆ.

Primo. Quidam inter Patres dicunt accidens Deo advenire, puta vindictam, justus quippe ex nobis, inquit Aug. sed hoc intelligi debet extrinsece & materialiter, quatenus peccator materiam vindictæ sua culpa subministrat: ast Deus in se est ab æterno justus omni justitia etiam vindicativa, quatenus ejus sanctitas vim habet ab æterno propellendi suum contrarium, nempe peccatum.

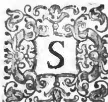
Secundo. Dices: Conceptus bonitatis advenit conceptui sapientiæ: sed cito respondemus hoc fieri non propter perfectiones in Deo, aut realiter, aut formaliter, ex natura rei in Deo distinctas; sed potius ex infirmitate intellectûs creati qui diversis conceptibus divinam sibi repræsentat essentiam.

Tertio. Qui concipit Deum ut bonum & sapientem, aliquid perfectius profecto concipit, quam si Deum tantummodo ut bonum contemplando exprimeret: ergone Deus est perfectibilis, & venit in compositionem? minime: hoc quippe totum se tenet ex parte nostri, non Dei, qui in se simplicissimus est: igitur compositio illa logicalis conficta est tantummodo formalis & per mentem, nusquam vero objectiva: nullum quippe inest pro illa compositione fundamentum ex parte objecti.

DISSERTATIO QURTA DE PERFECTIONIBUS DEI,

contra blasphemantes Deum.

Ociniani negant Deum esse infinitum & immutabilem.

Valentiniani, & Gnostici putabant Deum esse solum in supremo cœlo.

Manichæi audebant dicere dari Deum malum & imperfectum, seu primum principium mali; sed contra quod dicit Christus Matth. 5. v. 48. *Estote ergo vos perfecti, sicut Pater cœlestis perfectus est*. Hoc dogma fidei, nempe quod Deus sit perfectissimus, quatuor probatur mediis.

Primo. Quia Deus est sanctus.

Secundo. Quia est infinitus in bonis quæ possidet.

Tertio. Quia est immutabilis.

Quarto. Quia est immensus.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum Deus sit sanctus.

CONCLUSIO.

Deus est sanctus in se, & in omnibus operibus suis.

Probatur multipliciter.

Primo. *Ex nominibus Dei quæ sanctitatem important.*

PRIMUM nomen Exod. 3. v. 14. legitur: *Ego sum qui sum*. Idem est ex Damasceno l. 1. de fide, c. 2. ac Pelagus substantiæ, hinc Bernardus ait serm. 4. in Cant. " Sane esse omnium dixerim Deum, ,, non quod illa sint quod est ille; sed ,, quia ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt ,, omnia. ,, D. Thomas hic prima parte, qu. 9. a. 1. dicit istud nomen dicere perfectionem infinitam. Porro perfectio infinita est ipsa sanctitas, quæ nihil aliud est quam perfectionum omnium pelagus.

Secundum est, *Deus*: Nomen istud idem sonat ac videns & sancte gubernans. Ita Dionysius l. de divinis nominibus, c. 12. ,, Quæ omnia videt Providentia. ,, Unde Habac. 1. 13. *Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris*.

Tertium: *Tetragrammaton*, quod Hieronymus ineffabile, Damascenus ineloquibile, Theodoretus indicibile appellant, propter eminentiam naturæ Dei quam importat: ita D. Thomas hic qu. 13. a. 11. ad primum. Porro istud nomen tam altam exprimit substantiam, ut illa sit omnino & singularis & Deo propria. Hinc Psalm. 34. v. 10. habetur: *Domine, quis similis tibi?* Et iterum Psalm. 94. *Deus Deorum Dominus locutus est, & vocavit terram, a solis ortu usque ad occasum, ex Sion species decoris ejus*. Et adhuc Psalm. 112. *A solis ortu usque ad occasum laudabile nomen Domini*. Et ipsa Deipara S. Luc. vers. 49. *Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen ejus*. Ita sacrum istud nomen apud Hebræos habebatur, ut præ reverentia nequidem *illud* pronuntiare auderent.

Octo alia Dei nomina affert Hieronymus epist. ad Marcellam, scilicet: *El*, Deus fortis: *Eloha*, Deus gubernator: *Elohim* in plurali, idest, Judices, ut denotetur omne judicium, omnem sapientiam & scientiam esse in Deo, ad ponderanda hominum facta: *Elion*, excelsus: *Adonai*, Dominus: *Adonai Sabaoth*, Dominus exercituum: *Ja*, supremum Numen: *Sadai*, sibi sufficientissimus, & in alios exuberans.

Ex his omnibus sic argumentor: Nomen explicat rei naturam; sed nomina Dei omnem dicunt perfectionem, nimirum quod sit a se, quod gubernator, quod providens, quod super omnia, quod fortis, quod supre-

premum Numen, quod sibi sufficientissimus sit Deus: ergo & sanctissimus; sanctitas quippe omne bonum importat, malum vero & excludit & propellit.

Secundo. Ex Scriptura utriusque Testamenti.

Primo. *Ex veteri*.

Habetur Levitici 7. v. 44. *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum*. Josue 24. v. 10. *Deus enim sanctus & fortis*. 2. Reg. c.2. v. 3. *Non est sanctus, ut est Dominus*. Ecclesiastici 16. v. 6. *Magnus, sanctus Deus*. Isaiæ 6. v. 3. *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth, plena est omnis terra gloria ejus*. Jerem. 2. v. 3. *Sanctus Israel Dominus*. In Oratione Abacuc. v. 3. *Deus ab austro veniet, & Sanctus de monte Pharan;* igitur Deus est sanctus, immo in sanctitate magnificus, juxta Exod 15. *Vir magnificus in sanctitate*. Psal. 144. *Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt*. Ergo, &c.

Secundo. *Ex novo Testamento*.

Marci 1. *Scimus quia Sanctus Dei es*. Actuum 15. v. 28. *Visum est Spiritui Sancto & nobis*. Ibid. 19. v. 6. *Venit Spiritus Sanctus super eos*. 1. Joan. 3. v. 3. *Qui habet hanc spem in eo sanctificat se, sicut & ille sanctus est*. Apocalypsis 3. v. 7. *Hæc dicit sanctus & verus*. Ibidem 4. v. 8. *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus omnipotens qui erat, & qui est, & qui venturus est*.

Tertio. *Ex Patribus*.

S. *Augustinus* l. medit. c. 29. enarrat omnes sanctitatis dotes, & quidem Deo maxime convenientes his verbis: " O „ summe optime, *inquit ad Deum*, omni„ potentissime, misericordissime, pulcher„ rime & fortissime, stabilis, incompre„ hensibilis, invisibilis omnia videns, im„ mutabilis omnia mutans, immortalis, „ inlocalis, interminus, incircumscriptus, „ nusquam finitus, inæstimabilis, ineffabilis, inscrutabilis, immotus omnia „ movens ... nunquam novus, nunquam „ vetus, innovans omnia, & in vetusta„ tem deducens superbos, & nesciunt, „ semper agens, semper quietus, colli„ gens & non agens, omnia portans si„ ne onere, omnia implens sine inclusio„ ne, omnia creans, protegens, nutriens „ & proficiens, quærens cum nihil desit „ tibi: amans nec æstuans, zelans & se„ curus es: pœnitet te & non doles: ira„ sceris & tranquillus es: opera mutas, „ sed non consilium: recipis quod non in„ venis, & nunquam amisisti: nunquam „ inops, & gaudes lucris: nunquam ava„ rus, & usuras exigis: Deus es sine qua„ litate, & ideo vere & summe bonus. „ Et c.32. " Deus vera & summa vita, per „ quem, in quo vivunt omnia. „ Et c. 33. " Qui novit te, novit veritatem & æternitatem. „ & capite 34. " Gustate & vi„ dete quoniam suavis est Dominus, „ beatus vir qui sperat in eo. „ Et iterum soliloq. c. 13. " Lux a quo omnis „ lux .... lux supra quam cæcitas non „ obnubilat, quam caligo non hebetat, „ quam tenebræ non obscurant, quam „ nulla obstantia claudit. „ Igitur ex S. Augustino Deus est omni perfectione refertus, adeoque sanctissimus; sanctitas enim in virtutum & perfectionum omnium aggregatione tota sita est.

D. Bernardus de gratia Dei, serm. 3. " „ Nemo, *inquit*, sanctus, nemo bonus, „ nemo justus, nisi solus Deus .... quia per „ se est bonus. „ Et sermone secundo super *Salve Regina*. " Deus virtutum & „ scientiarum fons .... Quid tam diversum, „ quam unum & omnia? Sono diversum, „ re unum, diversum pronuntiatione, u„ num identitate. Deus ergo omne bonum „ & summum bonum, etiam dulcedo, & „ dulcedinis genus generalissimum. *Qui e„ dunt me, adhuc esurient*, inquit, *& qui „ bibunt me adhuc sitient*. „ Ergo &c.

Quarto. *Ex Dei pulchritudine*.

Ille est sanctus, immo & sanctissimus, qui est pulcherrimus, siquidem pulchritudo interior & exterior ad summam consequitur sanctitatem: atqui Deus est pulcherrimus: ergo & sanctissimus. Probatur minor multipliciter.

1. quidem. Pulchritudo consistit in bonorum omnium apparatu; Deus autem habet omnem bonitatem, juxta illud Exod. 33. v. 19. *Ego ostendam omne bonum tibi*. Et Psal. 118. v. 68. *Bonus es tu, & in bonitate tua doce me justificationes tuas*. Rursus Christus Lucæ 18. *Nemo bonus, nisi solus Deus*. Unde Origenes l. 6. contra Celsum, sic loquitur: " Cum vero Deus sit „ ipsum bonum. „ Hilarius l. 3. de Trin. " Non

" Non aliunde de Deo, quod est sumens, „ sed ad id quod ita manet, sibi ipse „ sufficiens. „ S. Augustinus epist. 54. „ Nullius participatione bonus est, quo- „ niam bonum, quo bonus est, ipse si- „ bi est. „ Bernard. suffragatur ad Fratres de monte Dei. " Ipse in semetipso „ est, quidquid in eo amabile est, qui est „ totum quod est. „

2 *Pulchritudo* est omnium perfectionum ineffabilis varietas: hæc utieqe relucet in Deo, & sequitur ad bonorum omnium gloriosam supellectilem: scriptum est enim Psal. 41. *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis ejus non est finis*. Et iterum Ps. 49. *Ex Sion species decoris ejus*. Item Matth. 5. v. 48. *Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est*. Quæ verba explicans Ambrosius 3. Officiorum, c. 2. ait: " Aliter Deum „ dicimus, aliter hominem . . . Deus au- „ tem justus per omnia, super omnia, „ perfectus in omnibus. „ Hieronymus collatione 829. in dialog. 1. contra Pelagianos: " Duas, *inquit*, in sanctis Scri- „ pturis esse perfectiones, duasque justi- „ tias & duos timores: primam perfectio- „ nem & incomparabilem veritatem, per- „ fectamque justitiam Dei virtutibus coa- „ ptandam, &c. . . „ S. Augustinus tra- „ ctatu 7. in Joan. " Si fueris sine Deo, „ minor eris; si fueris cum Deo, major „ Deus non erit: non ex te ille major, „ sed tu sine illo minor; reficieris, si ac- „ cesseris; deficieris, si non accesseris. „ Ergo, &c.

3. *Pulchritudo* ex D. Thoma consistit in modo, specie & ordine, & hæc reperitur in Deo sicut in primo fonte a quo omnia pulchra sunt; hinc Psal. 49. *Ex Sion species docoris ejus*. Cant. 1. *Ecce pulcher & dilecte mi, & decorus*. Sapientiæ 13. v. 3. loquens Salomon de astris & elementis quæ magni faciebant Idololatræ, ait: *Quorum si specie delectati Deos putaverunt, sciant quanto his dominatur eorum speciosior est*. Dionysius de divinis nominibus, c. 4. ait: " „ Ex hoc pulchro, scilicet Deo, omni- „ bus quæ sunt, suppetit esse. „ Simile effatur Hilarius l. 1. de Trin. " „ De magnitudine, *inquit*, operum & pul- „ chritudine creaturarum, consequenter „ generationum conditor conspicitur . . . „ atque ita pulcherrimus Deus est con- „ fitendus, ut neque intra sententiam sit „ intelligendi, neque extra intelligen- „ tiam sentiendi. „ S. Augustinus in uno solum loco mirabilem hanc pulchritudinem prædicat, in primis l. Medit. 32. ait: " Deus bonum & pulchrum, a quo, „ per quem, & in quo bona & pulchra „ sunt omnia quæcunque bona & pul- „ chra sunt. „ Rursus l. 10. Confess. c. 27. Deum sic alloquitur: " Sero te ama- „ vi, pulchritudo tam antiqua & tam no- „ va, sero te amavi. „ Et iterum tract. 9. in 1. epist. Joannis: " Anima nostra fœda „ est per iniquitatem, amando Deum pul- „ chra efficitur. Qualis est qui reddit pul- „ chrum amantem? amavit nos prior qui „ semper est pulcher; & quales amavit „ nisi fœdos & deformes? non ut fœdos „ dimitteret, sed ut mutaret: quantum „ in te crescit amor, tantum in te cre- „ scit pulchritudo, quia ipsa charitas est „ animæ pulchritudo. „ Hilarius loco supra citato, probat pulchritudinem universi consistere in partium unione & harmonia:, ex quo fit, inquit, quod sit pulcherrimus: sed Deus factor super omnia pulcherrimus est: ergo, &c.

4. *Pulchritudo* ex S. Augustino enarratione in Psal. 44. " Summa justitia est. „ In Deo autem omnis reperitur justitia. 1. quidem in se; cum enim omnia in ipso sint supra modum ordinata, & teste S. Ambrosio justitia ut sic, dicat omnium virtutum & perfectionum egregiam supellectilem, liquet justitiam reperiri in Deo perfectissime. 2. In Deo est justitia respective ad creaturas distributiva bonorum, tum in ordine naturæ, tum in ordine gratiæ: in ordine quidem naturæ, quia unicuique largitur quod in quolibet ente exigit natura. Scriptum est enim Gen. 1. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*. Et iterum Ps. 110. v. 7. *Perfecta sunt Dei opera*. Rursus alia Scriptura Daniel. 3. v. 31. *Omnia quæ fecisti nobis, in vero judicio fecisti*. Et adhuc Psal. 118. *Justus es, Domine, & rectum judicium tuum*. Tum in ordine gratiæ, juxta illud Augustini de Deo effatum: " E- „ rat condens naturam, & largiens gra- „ tiam. Unde Matth. 19. v. 29. *Qui reliquerit domum, fratres aut sorores, aut patrem aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit*.

Primus gradus justitiæ distributivæ bonorum est ens: Secundus, anima vegetans: Tertius, sensitiva: Quartus, rationalis: Quintus, ens Angelicum: Sextus, beatitudo; Septimus, unio hypostatica.

ta. Omnia igitur bona quæ hominem constituunt justum & pulchrum, a Deo promanant, juxta illud Rom. 7. v. 35. *Quis prior dedit ei, & retribuetur ei?* Et 1. Paralip. 29. *Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi*. Aug. l. 1. Conf. c. 4. Deum sic alloquitur: " Quis „ habet quicquam non tuum? Reddis de- „ bita nulli debens, donas debita, nihil „ perdens. " Eidem veritati suffragatur Bernard. l. de diligendo Deo, c. 3. " Si „ totum me debeo pro me facto, quid red- „ dam jam & pro refecto? „ 3. Est justitia in Deo distributiva pœnarum pro malis perpetratis, 5. Matth. 25. *Discedite a me maledicti in ignem æternum*. Et Rom. 12. v. 9. *Mihi vindictam & ego retribuam.* Hinc Bernardus in gradibus humilitatis sic loquitur: " Nascimur, morimur, ideoque „ nascimur morituri; quia prius morimur „ nasciturí; propterea grave jugum super „ filios Adam. „ Et iterum serm. 1. Epiph. " Sicut benignitas apparuit ultra omnem „ spem, ultra omnem æstimationem, si- „ milem expectare possumus judicii distin- „ ctionem. „

5. *Pulchritudo divina* consistit etiam in misericordia. Et vero nihil magis deforme est quam nihilum: misericordia autem educit creaturam a miseria tum naturæ, tum peccati, tum etiam pœnæ peccato debitæ: talis est misericordia Dei; & probatur 1. ex illo Psal. 118. *Misericordia Domini plena est terra*. Et Psal. 144. *Miserationes ejus super omnia opera ejus*. 2. Corinth. 1. v. 3. *Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis*. 2. ex Divo Bernard. serm. 5. " Recte non Pater judicio- „ rum vel ultionum dicitur, sed Pater „ misericordiarum, eo quod miserendi cau- „ sam & originem sumat ex proprio, ju- „ dicandi vero vel ulciscendi magis ex no- „ stro. „ Relucet ubique misericordia Dei: relucet 1. in omnibus creaturis, quandoquidem eas produxit Deus, & eduxit e nihilo, juxta illud Gen. 1. v. 1. *In principio creavit Deus cœlum & terram*. 2. Relucet specialiter in homine innocente. Ibidem v. 26. habetur: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*. 3. Relucet in homine lapso Rom. 5. v. 15. *Si unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia in plures abundavit*. Et quidem multifarie relucet, 1. *Dissimulans peccata hominum propter pœnitentiam*. Sapientiæ 7. Et est misericordia quæ immutat cor ad pœnitentiam. Scriptum est enim Osee 7. v. 20. *Dabo eis cor carneum, ut in præceptis meis ambulent*. Et alia Scriptura Proverb. 23. *Præbe, fili mi, cor tuum mihi*. " O mira pietas! *inquit Chrysologus serm.* „ 108. quæ, ut largiatur, exorat, rogat „ Deus, qui non tam Dominus vult esse, „ quam Pater. „ Est etiam misericordia quæ dat perseverantiæ donum, juxta illud Sap. 4. *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus*. Est quæ præmiat & coronat servos. Matth. 29. *Venite*, inquit Christus, *benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi*. Et quæ præservat a malo, *Misericordiæ Domini*, inquit Jeremias Thr. 3. 22. *quia non sumus consumpti*. 4. Relucet in Justo quoad protectionem, juxta illud Psal. 80. v. 15. *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum*. 5. Relucet etiam in Beatis misericordia, Psalm. 102. v. 4. *Qui coronat te in misericordia*. Et Psal. 35. v. 5. *Domine, in cœlo misericordia*. 6. Relucet in unione hypostatica, qua natura nostra sublimatur in consummationem: hinc Zacharias Pater S. Joannis Baptistæ, Lucæ 1. v. 7. ait: *Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto*. 7. Apparet in Deo qui est ipsa misericordia, 2. Corinth. 1. v. 3. *Pater misericordiarum & totius consolationis*, inquit Apostolus. Quem videre solum, est vita æterna, ipso Christo dicente Joan. 17. v. 3. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum*. Et hæc pulchritudo est sanctitatis perfectissimus gradus, cum faciat homines cœlestes, liberando eos a malo, tum culpæ, tum pœnæ; unde Propheta Psal. 91. v. 3. ait: *Magnificata sunt opera tua, Domine*. Et Psal. 144. v. 9. *Miserationes ejus super omnia opera ejus*. Et iterum Psal. 114. 5. *Misericors Dominus & justus, & Deus noster miseretur*. Ambrosius de Orat. in obitu Theodosii illum sic interpretatur locum: " Bis, *inquit*, mise- „ ricordiam posuit, semel justitiam: in me- „ dio justitia est gemino septo inclusa mi- „ ricordiæ. " Jam vero quis in misericordia tanta ineffabilem non concipiet sanctitatem? nemo quippe ad propellendum tum culpæ, tum pœnæ malum misericors est, nisi & sanctissimus: nec mirum, miserendo justificat peccatorem.

Quinto. *Ex impeccabilitate Dei*.

Sanctitas maxime probatur per impeccabilitatem, quandoquidem peccatum opponitur sanctitati : quod autem Deus sit impeccabilis, multipliciter demonstratur.

Primo. *Ex Scriptura sacra*.

Habacuch. 1. v. 13. habetur : *Mundi sunt oculi tui , ut videant malum , & respicere ad iniquitatem non poteris*. Rursus Psalm. 9. *Quæretur peccatum illius , & non invenietur* . Et Psal. 5. v. 6. *Odisti omnes qui operantur iniquitatem*. Et iterum Prov. 6. v. 16. *Sex sunt quæ odit Dominus , & septimum detestatur anima ejus ; oculos sublimes , linguam mendacem , &c.* . . Certe qui respicere ad iniquitatem non potest , qui odit malum & malos , est impeccabilis & sanctissimus : atqui talis est Deus, ergo, &c.

Secundo. *Ex Patribus*.

Tertullianus l. 1. contra Marcionem c. 26. de Deo sic loquitur : " Non alias au„ tem plene bonus sit , nisi mali æmu„ lus. „ Gregorius Nyssenus Catech. c. 1. „ sic exaltat Dei impeccabilitatem : Cum „ autem omnia possit Verbi libera volun„ tas , ea nullam ad malum propensio„ nem habet . „ Cui quidem veritati pa„ riter subscribit S. Aug. l. 1. contra Julianum, c. 18. dicens Deum esse mali incapacem , quia peccatum non habet causam efficientem, sed deficientem; defectus autem in Deum cadere non potest. "Nul„ la natura, *inquit Aug.* in quantum na„ tura est, malum est ; sed quia deficit a „ natura quæ summum atque incommu„ tabile bonum est. „ Ergo, &c.

Tertio. *Ex puritate Legis divinæ*.

Hæc præcipit bonum , & prohibet malum, juxta illud Psal. 36. v. 7. *Declina a malo, & fac bonum*. Hæc præmiat bonos Psal. 33. *Quis est homo qui vult vitam, diligit dies videre bonos ? Prohibe linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur dolum* . Hæc eadem punit malos , Apocal. 18. v. 17. *Quantum glorificavit se , & in deliciis fuit , tantum date illi tormentum* . Hinc sequitur Psal. 18. v. 8. *Lex Domini immaculata convertens animas , testimonium Domini fidele , sapientiam præstans parvulis*. Denique Deus , ut habetur 2. ad Tim. 2. 13. negare seipsum non potest : si autem posset peccare , utique posset & seipsum negare . Quare vero seipsum negare non valet , ea potissimum ratio assignatur, quia est ipsa & bonitas, & justitia & veritas . Igitur Deus impeccabilis est, adeoque & sanctissimus.

Quarto. *Ex rationibus Theologicis*.

Prima affertur a Divo Thoma 2. 2. q. 80. a. 8. Aliquid potest, inquit, dici sanctum tripliciter : 1. Ratione munditiæ , agios enim, idem est ac sine terra ; unde sanctitas dicitur ab omni labe immunitas . 2. Pro stabili firmitate in bono ; dicitur enim sanctum , quasi lege sancitum . 3. Pro summa unione & attentione ad res cœlestes ; sed hæc omnia reperiuntur in Deo, ut in primo fonte; primum quidem, est enim actus purus & simplicissimus , adeoque mundissimus; immunditia quippe ex compositione entis impuri cum mundo exurgit : secundum utique; non enim habet , inquiunt Patres , sapientiam , justitiam, sed est ipsa sapientia infinita , ipsa justitia incommutabilis: quid firmius ? Tertium denique, est enim purus spiritus, & finis omnium. Igitur est Sanctissimus, Sanctus Sanctorum, & Sanctus in omnibus operibus suis.

Secunda sic exponitur: Sanctitas est inclinatio ad bonum, & virtutis exercitium ; sed Deus est ipse summum bonum, & Dominus virtutum : igitur & sanctissimus .

Tertia: Sanctitas est ordinatio omnium actionum ad finem debitum; sed Deus ipse est finis omnium : igitur & sanctissimus .

Quarta: Sanctitas est omnium motuum, tum interiorum, tum exteriorum concordia ; sed nulla est passio in Deo, omnia quippe in eo sunt Deus, sunt veritas , sunt sapientia : igitur est sanctissimus.

Quinta : Sanctitas est illibata ab omni peccato integritas ; sed Deus non potest peccare ; neminem enim lædere potest , cum non habeat superiorem : igitur est ab omni labe purus & sanctus.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.
Manichæorum.

Objiciunt 1. Ille non est sanctus qui est causa peccati: atqui talis videtur esse visibilium Creator, juxta illud 2. Corinth. capite 4. *In quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium*. Igitur est causa peccati,

cati, videlicet obcæcationis, quæ inter peccata sane maximum est.

Respondeo 1. distinguendo. Et ibi est vocis transpositio, concedo; & non est, nego. Vox, *hujus sæculi*, referri debet ad ista verba, *mentes infidelium*, & hunc proinde sensum perficiunt, *Deus excæcavit mentes infidelium hujus sæculi*. Ita Iræneus explicans locum Apost. l. 3. adversus hæreses, c.7.

Respondeo 2. aliter distinguendo. Et per voces, *Deus sæculi*, non intelligitur Deus Creator omnium, sed diabolus, concedo; & intelligitur Deus, nego. Jam vero per hæc verba intelligitur Satan, qui tentationibus & suasionibus excæcat mentes. Ita colligitur ex D. Aug. qui l. 21. contra Faustum, cap. 9. ait: " Ubi etiam si „ quis diabolum intellexerit excæcare men- „ tes infidelium, non negamus malis sua- „ sionibus, quibus qui consentiunt, justi- „ tiæ lumen amittunt, Deo retribuente, „ quod justum est.

Respondeo 3. iterum distinguendo. Obcæcatio est a Deo permissive, & ad punitionem peccati, concedo; positive, nego. Hanc ita solvit objectionem Tertullianus l. 2. adversus Marc. pag. 464. Edit. Paris. ann. 1634. " Aut proba ea inju- „ sta *inquit*, Marcioni, ut probet ma- „ litiæ deputanda, idest, injustitiæ ma- „ la; quia si justitiæ erunt, jam mala non „ erunt, sed bona: malis tantummodo ma- „ la; quibus etiam directe bona pro ma- „ lis damnantur. Constitue injuste homi- „ nem divinæ Legis voluntarium contem- „ ptorem id retulisse, quo voluit caruis- „ se. Injuste malitiam ævi illius imbri- „ bus, dehinc & ignibus cæsam; injuste „ Ægyptum fœdissimam, superstitiosissi- „ mam amplius hospitis populi conflictatri- „ cem, decemplici castigatione percussam: „ indurat cor Pharaonis; sed meruerat in „ exitium subministrari, qui jam negave- „ rat Deum, qui jam Legatos ejus toties „ superbus excusserat, qui jam populo la- „ borem operis adjecerat postremo, qua „ Ægyptius olim Deo reus fuerat genti- „ lis idololatriæ, Ibin & crocodilum ci- „ tius colens quam Deum vivum. Im- „ pedit & ipsum populum, sed ingratum: „ immisit & pueris ursos, sed irreveren- „ tibus in Prophetam. Justitiam ergo pri- „ mo Judicis dispice, cujus si ratio consti- „ terit, tunc & severitas; & per quæ se- „ veritas decurrit, rationi & justitiæ re- „ putabuntur. „ Cæterum, *Deus intentator malorum est*, inquit B. Jacobus. Solutio est etiam S. Augustini, qui ibidem c. 9. sic loquitur: " Perturbati homines non in- „ telligunt in uno eodemque opere malo, „ non postea consequente alia quæ mani- „ festa erit, sed quadam continuo comi- „ tante vindicta, aliud venire de astutia „ suadentis, aliud de nequitia volentis, „ aliud de justitia punientis; cum diabo- „ lus suggerit, homo consentit, Deus de- „ serit. „ Et antea c. 2. " Potest etiam „ talis operatio qua excæcantur mentes „ Infidelium, secundum quemdam modum „ pertinere ad verum Deum, quod non „ facit malitia, sed justitia. „

Objiciunt 2. Deus præcipit fornicationem Osee, c. 1. *Vade*, inquit, *sume tibi uxorem fornicationum, & fac fac filios fornicationum*. Igitur non videtur sanctus.

Respondeo distinguendo. Præcipit Osee Deus sumere in uxorem mulierem quæ fornicata fuerat, ut ad melius vitæ institutum revocata, vocationem Gentilium per Christum præfiguraret, concedo; præcipit fornicari cum illa, nego. Jussu autem Dei huic mulieri legitimo matrimonio junctus est Oseas. Ita August. lib. 22. contra Faustum, cap. 31. respondet Manichæis, " Quid enim adversum clementiæ „ veritatis, quid inimicum fidei Christia- „ næ, si meretrix, relicta fornicatione, „ in castum conjugium commutetur? Et „ quid tam incongruum & alienum a fide „ Prophetæ, quam si non crederet omnia „ peccata impudicæ dimissa esse in melius „ commutatæ? Itaque cum meretricem „ Propheta fecit uxorem, & ad vitam „ corrigendam mulieri consultum est, & „ figuræ Sacramentum, de quo mox lo- „ quemur, expressum. „

Objiciunt 3. Deus Exod. 11. v. 2. præcipit Hebræis fraudem & rapinam, scilicet spoliare Ægyptios: ergo, inquiunt, revera Deus præcipit peccatum: ergo non est sanctus & bonus.

Respondeo negando Deum præcepisse fraudem & rapinam. Unde ad probationem distinguo. Deus imperavit Judæis spoliare Ægyptios, nedum ut retentam laboris mercedem recuperarent, verum etiam ut puniret Ægyptios, qui auro & argento abutebantur tum in idolis fabricandis, tum in iisdem colendis, concedo; præcepit fraudem reduplicative ut peccatum, nego. Solutio est Tertulliani, qui lib. 2. adversus Marcionem pag. 469. edit. Parisiens. 1634. sic loquitur: " Reposcunt „ Ægyptii Hæbræis vasa aurea & ar- „ gen-

„ gentea, contra Hebræi mutuas petitio-
„ nes instituunt, allegantes sibi quoque
„ eorumdem Patrum nomine ex eodem
„ Scripturæ instrumento mercedes restitui
„ oportere illius operariæ servitutis pro
„ laterinis deductis, pro civitatibus & vil-
„ lis ædificatis. "

S. Augustinus lib. 22. contra Faustum, cap. 71. sic respondet: " Carnalis itaque
„ adhuc ille populus erat, & rerum ter-
„ renarum cupiditate occupatus; Ægy-
„ ptii vero sacrilegi & iniqui; nam & illo
„ auro male utentes, ad Creatoris inju-
„ riam, idolis suis serviebant, & homines
„ peregrinos labore gratuito injuste ac ve-
„ hementer afflixerunt. Digni ergo erant
„ & isti quibus talia juberentur, & illi
„ qui talia paterentur. "

Objiciunt 4. Deus videtur sibi contrarius & falsa loqui: ergo, &c. Probatur antecedens. Prohibet operari sabbato, & tamen Arcam Testamenti circumferri jubet die sabbati in expugnatione Urbis Jericho, ut habetur Josue 6. Prohibet fieri simulacra, & tamen imperat Moisi fabricare & erigere serpentem æneum; denique num. 21. præcipit sacrificia fieri, quod est imitari idololatras. Ergo, &c.

Respondeo negando antecedens. Ad primam probationem distinguo. Et circumferre Arcam Testamenti non erat opus servile, sed cæremonia quædam sacra ad manifestationem virtutis Dei, ut timerent gentes nomen ejus, concedo: sic Christus etiam opus charitatis patravit sabbato, sanando paralyticum; & erat opus servile, nego. Ita Irenæus l. 4. adversus hæreses, cap. 18. " Continere, *inquit*, se jubebat
„ eos Lex ab omni opere servili, idest, ab
„ omni avaritia, quæ per negotiationem,
„ & reliquo actu terreno agitatur; animæ
„ autem opera quæ fiunt per sententiam &
„ sermones bonos in auxilium eorum qui
„ proximi sunt, adhortabatur fieri, & pro-
„ pter hoc Dominus arguebat eos qui inju-
„ ste exprobrabant, & quia sabbatis cura-
„ bat; non enim solvebat, sed adimplebat
„ Legem, Summi Sacerdotis opera faciens,
„ propitians pro hominibus Deum. " Idem dicit Tertul. l. 2. contra Marcion. p. 469. & addit. " Arcam vero circumferre, neque
„ quotidianum opus videri potest, neque
„ humanum, sed & rarum & sacrosanctum,
„ & ex ipso tunc Dei præcepto utique di-
„ vinum. " Cæterum Deus est auctor Legis, unde potest in ea dispensare quos vult, & quando vult, & quomodo vult.

Ad secundum distinguo. Jussit Dominus serpentem elevari, tanquam Filii sui incarnandi imaginem, & ad remedium ægrotorum per fidem in Christum, concedo; elevari tanquam idolum adorandum, nego. Ita Tertull. l. 2. contra Marcion. pag. 470. " *Non adorabitis ea, neque servietis illis*. " Serpentis autem ænei effi-
„ gies postea præcepta Moisi a Domino,
„ non ad idololatriæ titulum pertinebat,
„ sed ad redimendum eos qui a serpenti-
„ bus infestabantur. Sic & Cherubim &
„ Seraphim aurea in arce figuratum exem-
„ plum . . . accommodata suggestui, lon-
„ ge diversas habendo causas ab idolola-
„ triæ conditione, ob quam similitudo pro-
„ hibetur, non videntur similitudinum
„ prohibitarum Legi refragari.

Ad tertium distinguo pariter. Deus præcipit sacrificia pro bono fine, & ad exhibendum debitum sibi cultum, concedo; ad cultum superstitiosum, ut faciebant idololatræ, nego. Solutio est Tertulliani l. 2. contra Marcionem, pag. 467.

Opponunt 5. Inconstantia & ignorantia passim dicuntur & prædicantur de supremo Numine: ergo non videtur Deum esse sanctum. Probant antecedens Jonæ 3. v. 10. *Misertus est Deus super malitiam quam locutus fuerat ut faceret eis; & non fecit*. Item Gen. 3. v. 10. *Adam ubi es?* Denique modo unum eligit, modo eundem reprobat, ut Saulem. Ergo &c.

Respondeo negando antecedens. Ad primum distinguo. Pœnituit Deum metaphorice & improprie, concedo; proprie, nego. Scriptura quippe loquitur, ut sese nostro concipiendi modo accommodet; hoc enim, inquit Tertull. lib. 2. contra Marcionem, cap. 24. ex levitate non processit. " Non enim si hominem ex recorda-
„ tione plurimum delicti, interdum &
„ alicujus boni operis in gratia pœnitet;
„ ideo & Deum proinde, in quantum
„ enim Deus nec malum admittit, nec
„ bonum damnat, in quantum nec pœni-
„ tentiæ boni & mali apud eum locus
„ est. " Rursus pag. 471. " Sic & pœni-
„ tentiam apud illum prave interpretaris,
„ quasi proinde mobilitate vel improvi-
„ dentia, immo jam & delicti recordatio-
„ ne pœnitet: quoniam quidem dixerit,
„ *Pœnituit quod Regem fecerit Saul*, præ-
„ scribens scilicet pœnitentiam confessio-
„ nem sapere mali operis alicujus, vel er-
„ roris: porro non semper. Evenit enim
„ in bonis factis pœnitentiæ confessio, ad
„ in-

„ invidiam & exprobrationem ejus qui be-
„ neficii ingratus extiterit. Sicut & tunc
„ circa personam Saulis honorandam, an-
„ nuntiatur a Creatore, qui non deliquerat, cum Saulem assumit in regnum,
„ & Sancto Spiritu auget: optimum enim
„ adhuc, qualis, inquit, non erat in filiis
„ Israel, dignissime adlegerat. Sed nec
„ ignoraverat ita eventurum; nemo enim
„ te sustinebit improvidentiam adscribentem Deo, ei, quem Deum non negans,
„ confiteris & providum; hæc enim illi
„ propria Divinitas constat. Sed malum
„ factum Saulis, ut dixi, onerabat pœnitentiæ suæ professione, quam vacante
„ delicto, circa Saulis adlectionem, consequens est invidiosam potius non criminosam."

Denique, quid sit in Deo pœnitere, ibidem sic delineat pag. 472. " Quis ergo
„ erit mos pœnitentiæ divinæ? jam relucet, si non ad humanas conditiones eam
„ referas; nihil enim aliud intelligetur,
„ quam simplex conversio sententiæ prioris, quæ etiam sine reprehensione ejus
„ possit admitti etiam in homine, nedum
„ in Deo, cujus omnis sententia caret
„ culpa. „

Ad aliud de inconstantia momentum respondet ibidem Tertullianus, nequidem vel mutationis leviorem notam apparere in eo quod Deus eundem hominem modo approbet dum facit bonum, modo reprobet cum operatur iniquitatem; sic enim etiam apud homines Lex statuit & definit. Pag. 470. " Si vero etiam circa personas levem vultis intelligi, cum reprobat aliquando probatos; aut improvidum, cum probat quandoque reprobandos, quasi judicia sua damnet præterita, aut ignoret futura: atqui nihil tam
„ bono Judici convenit, quam pro præsentibus meritis & rejicere & adlegere.
„ Adlegitur Saul, sed nondum despector
„ Prophetæ Samuelis: rejicitur Salomon,
„ sed jam a mulieribus alienigenis possessus, & idolis Moabitarum & Sidoniorum mancipatus. „

Ad secundum distinguo similiter. Deus vocavit Adam, ut confitentem haberet reum, & illi condonando parceret, concedo; vocavit quasi nesciens ubi esset, nego. Sic respondet Tertull. l. 2. contra Mar. p. 472. " Non incertus admissi; *inquit*, neque ignarus loci: enimvero oportebat conscientiæ peccata delitescentem
„ evocatum prodere in conspectum Domini, non sola nominis inclamatione,
„ sed cum aliqua jam tunc admissi sugillatione: nec enim simplici modo, idest,
„ interrogatorio sono legendum est, *Adam, ubi es?* sed impresso, & incusso
„ & imputativo, *Adam, ubi es?* idest,
„ jam hic non es, ut & increpandi & dolendi exitus vox sit. „

Objiciunt 6. Ille non videtur sanctus esse qui justitiæ leges non semel violavit: atqui Deus sic se gessit. Primo quidem erga Gentiles quos ab hæreditate expulit propria, ut terram Promissionis, sicut juraverat, Judæis conferret. Secundo, imputat peccata parentum filiis ut plurimum innoxiis. Sic enim scriptum est Exodi 25. *Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem in filios*. Ergo, &c.

Respondeo negando minorem. Ad probationem distinguo. Et Deus est universorum Dominus juxta illud Psal. 23. 1. *Domini est terra, & plenitudo ejus, orbis terrarum, & universi qui habitant in eo*, concedo: & non est, nego. Nulli sane facit injuriam universorum Dominus, cum ad nutum de bonis disponit, quoniam sua sunt: cæterum, nec injustitiæ lues aliqua, etiam humanum juxta Jus, in retributione terræ Promissionis, populo Judaico apparet; quippe quæ esset hæreditas Judæorum, quia & Abraham, & Isaac, & Jacob Patrum bona; unde Israelitæ expellendo Amorrhæos, Gebusæos, aliasque barbaras nationes, quæ sua erant, recuperabant. Ita colligitur ex Genes. 48. 21. & 22. ubi Jacob moriens, suos sic alloquitur filios: *Erit Deus vobiscum, reducetque vos ad terram Patrum vestrorum; do tibi partem unam quam tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo.*

Ad secundam probationem distinguo. Deus punit ad tempus peccatum patrum in filiis, quia filii sunt aliquid patris, & hoc etiam ad emendationem, nonnunquam ad terrorem, ne patris iniqui vestigiis insistentes reprobi fiant, concedo; punit in æternum, subdistinguo: si filii ambulent in via prava patrum suorum, concedo; si non ambulent, nego. Sic enim habetur Ezech. 18. *Quod si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui, quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis... judicia mea fecerit, in præceptis meis ambulaverit, hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita vivet.*

Mira dicit de hoc momento Tertull. l. 2. adversus Marcion. p. 465. & sic perstringit Hæreticos qui ausu temerario Deum optimum blasphemant. " Nolite reprehen-
„ de-

„ dere Judicem, sed revincite malum Judicem; nam & si patrum delicta ex filiis exigebat, duritia populi talia remedia compulerat, ut vel posteritatibus suis prospicientes, Legi divinæ obedirent. Quis enim non magis filiorum salutem, quam suam curet? sed si & benedictio patrum semini quoque eorum destinabatur, sine ullo adhuc merito ejus, cur non & reatus patrum in filios redundaret? sicut gratia ita & offensa... quanquam si evangelium veritatis accipias, ad quos pertineat sententia reddentis in filios patrum delicta cognosces, ad illos scilicet qui hanc ultro sibi sententiam fuerant irrogaturi, sanguis illius super capita nostra & filiorum nostrorum. „

Objiciunt 7. Qui præcipit vindictam, neque bonus, neque sanctus est: atqui Deus qui visibilium dicitur Dominus, statuit pro injuria vindictam, jubet dentem pro dente Lege Talionis convellere vel confringere: Ergo, &c.

Respondeo 1. Deum nedum in nova, sed etiam in antiqua Lege voluisse & præcepisse erga inimicos dilectionem; unde si quando pœnam Talionis induxit aut permisit, ad correctionem potius quam ad passioni iræ excandescentis indulgendum voluit. Jam in forma facimus satis objectioni sic distinguendo. Deus in veteri Lege pœnam Talionis permisit ad emendationem, concedo, ad stimulandas iræ passiones, nego. Solutio est Tertulliani, ibidem pag. 467. editionis Parisiensis 1634. " Sed „ quæ, *inquit*, potius Legis bona defendam, quam quæ hæresis concupiit; ut Talionis definitionem, oculum pro oculo, dentem pro dente, livorem pro livore repetentis? Non enim injuriæ mutuo exercendæ licentiam sapit, sed in totum cohibendæ violentiæ prospicit; ut quia durissimo & infideli in Deum populo longum vel etiam incredibile videretur a Deo expectare defensam, edicendam postea per Prophetam mihi defensam, & ego defendam, dicit Dominus: interim commissio injuriæ metu, vicis statim occursuræ repastinaretur; & licentia retributionis, prohibitio esset provocationis, ut sic improbitas astuta cessaret, dum secunda permissa, prima terretur; & prima deterrita, nec secunda committitur, qua & alias facilior timor Talionis per eundem saporem passionis. „

Instant. Atqui vindictam, velut passionis excessum permittere videtur Deus: ergo nulla solutio. Probatur. Si qua ratio valet in contrarium, maxime ex eo quod sicut peccati, ita & passionis iræ nescius est Creator: atqui hoc ipsum verisimile non apparet, quandoquidem ira de Deo passim prædicetur, ut istud Psalm. 94. 8. *Quibus juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam*. Hinc & Propheta unum istud a Domino non semel petit Psal. 6. 1. *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me*. Ergo, &c.

Respondeo negando subsumptum. Ad probationem, nego minorem. Ad ulteriorem probationem, distinguo. Ira dicitur effective, seu quoad effectum, justæ de peccatis hominum vindictæ, concedo; subjective, ita ut sit quidam in Deo excessus, nego. Ira duplici sumitur modo, videlicet pro passione judicium & rationem lædente, nonnumquam etiam absorbente. 2. Pro punitione seu castigatione, quæ appellationem sumit ab ira patris, qui excandescens adversus filium malum, pœnis ejus compescit proterviam: isto modo tantum est in Deo, videlicet appellatione, non proprietate. Ita Scripturam interpretatur Tertullianus ibidem l. 2. adversus Marcion. pag. 474. " Miserandi vos quoque cum „ populo, qui Christum non agnoscitis in persona Moisi figuratum, Patris deprecatorem, & oblatorem animæ suæ pro populi salute. Sed sufficit, si & Moisi proprie donatus est populus ad præsens, quod ut famulus postulare posset a Domino, id Dominus a se postulavit. Ad hoc enim famulo dixit: *Sine me & disperdam illos*, ut ille postulando, & semetipsum offerendo non fineret; atque ita disceres quantum liceat Fideli & Prophetæ apud Deum.

Rursus instat. Malitia tribuitur ab ipsis Scripturis Deo: igitur ira de eo subjective dicitur. Probatur antecedens Jonæ 3. 10. *Pœnituit Dominum de malitia quam dixerat facturum se Ninivitis*.

Respondeo distinguendo. Malitia tribuitur Deo objective, hoc est, pœnam pro malitiæ peccato statuit, concedo; subjective & formaliter, nego. Hanc etiam propellit a Deo optimo calumniam Tertullianus ibidem pag. 471. his verbis: " Dicimus denique malitiam nunc significari, non quæ ad naturam redigatur Creatoris quasi mali, sed quæ ad potestatem quasi Judicis, secundum quam enuntiavit: Ego sum qui condo mala, & ecce ego emitto in vos mala non peccatoria, „ sed

„ sed ultoria .... ita quod juste destinaverat, non male destinans, ex justitia non „ ex malitia destinarat, sed pœnam ipsam, „ malitiam nominavit ex malo & merito „ passionis. „ Igitur Deus sanctus & optimus, cujus quidem bonitatem ad solutionum omnium coronidem cum Tertulliano delineare juvat, qui ibidem pag. 455. sic loquitur: " Interim mundus ex bonis omnibus consistit, satis præmonstrans quantum boni pararetur illi, cui præparabatur hoc totum. Quis denique dignus „ incolere Dei opera, quam ipsius imago „ & similitudo, eam quoque bonitas, & „ quidem operantior operata est? non „ imperiali verbo, sed familiari manu etiam verbo blandiente præmisso; *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*. Bonitas dixit, bonitas finxit hominem de limo, in tantam substantiam carnis ex una materia tot qualitatibus exstructam. Bonitas inflavit „ animam non mortuam, sed vivam: Bonitas præfecit universis fruendis atque „ regnandis, etiam cognominandis: Bonitas amplius delicias adjecit homini, ut „ quanquam totius orbis possidens, in amœnioribus moraretur, translatus in „ Paradisum, jam tunc de mundo in Ecclesiam eadem bonitas & adjutorium „ prospexit, ne quid non boni: Non est „ enim, inquit, bonum, solum esse hominem. „

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus est sanctus, immo & Sanctus Sanctorum.

Primo. Habacuc. 3. habetur. *Deus ab austro veniet, & Sanctus de monte Pharan*. Succinit Divus Bernardus, qui serm. 3. de gratia ait: " Nemo sanctus, nemo bonus, nemo justus, nisi solus Deus..... „ quia per se est bonus. „

Secundo. Quia impeccabilis est, juxta illud Habacuc 1. oraculum: *Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris*.

Tertio. Deus vult solummodo bonum, cuncta vero in eo egregie composita & concinnata sunt: igitur sanctissimus.

SYNOPSIS RESPONSIONUM AD DIFFICULTATES.

Primo. Non semel quidem in Scripturis sacris legitur malum a Deo prodire, sed sermo est de malo pœnæ, non culpæ.

Secundo. Neque Deus sibi contrarius dicendus est, tametsi enim prohibeat aliquid fieri in sabbati die, hoc intelligi debet de operibus servilibus; unde arcam fœderis circumferri voluit sabbato in expugnatione urbis Jericho, & hoc ad suæ & potentiæ & justitiæ manifestationem.

Tertio. Quandoque punit peccatum patrum in filiis, non quidem pœnis æternis, si isti innocentes sint, sed temporaneis; cum enim filius sit aliquid patris, reum pœnas luere in suis omnibus exigit justitia: cæterum pœna patienti filio ad emendationem prodesse potest.

Quarto. Passiones nullæ sunt in Deo; non pœnitentia, non ira, non malitia; & si quid simile de Deo dicitur, solum objective, nusquam vero subjective & formaliter prædicatur: Etvero, quia pater offensus ab ingrato filio dolet de bonis datis, & juste iratus prodigum privat hæreditate; ita Deus justus Judex privat gloria ingratos reprobos, non ira aut pœnitudine, sed justitia; unde punitio ex mente Tertulliani dicitur pœnitentia de bonis prodigo distributis, & ira; nusquam vero Deus aut pœnitens, quasi mutabilis, aut iratus, quasi exacerbatus.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum Deus sit omnibus modis infinitus.

INFINITUM multiplex distinguitur: unum in quantitate, ut si corpus foret absque terminis extensum; alterum virtute, cum alicui inest potentia & vis cuncta faciendi & operandi; tertium in essentia, & importat substantiam immensam, atque illimitatam: quartum in perfectione; puta si proprietas & attributum ita magnum est, ut nec detur, nec possit dari majus: quintum denique in duratione, nimirum cum res ipsa mensuratur æternitate. Nulla hic quæstio movetur de primo infinito, non enim Deus corpus aut habet, aut habere potest: igitur solummodo de cæteris jam sit

CONCLUSIO.

Deus est omni modo non implicante imperfectionem infinitus.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo. *Ex Scriptura sacra.*

Sanctus Job cap. 4. vers. 7. mirum in modum delineat Dei infinitatem his verbis: *Forsitan vestigia Dei comprehendes, & usque ad perfectum omnipotentem reperies: excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & unde cognosces? longior terra mensura ejus, & latior mari.* Psalm. 144. v. 3. *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis ejus non est finis.* Et Baruch. 3. v. 25. *Magnus est, & non habet finem.* Ergo, &c.

Secundo. *Ex Patribus.*

Dionysius de divinis nominibus, cap. 5. ait: " Deus non quovis modo est ens, sed simpliciter & infinitus, totum esse in se pariter complexus & anticipans. „

Gregorius Nyssenus eandem propugnat fidem lib. 12. contra Eunomium. " Neque „ major, *inquit*, neque minor fit, vel accessione, vel decessione, quippe incrementum illud quod in majus fit in infinito locum non habet. „

Augustinus lib. medit. cap. 29. in quo quidem de Deo sic loquitur: " Illocalis, „ interminus, incircumscriptus, nusquam „ finitus. „

Damascenus denique l. 4. de fide, cap. 12. sic loquitur: " Videtur inter Dei nomina primas tenere qui est; totum enim in se ipso comprehendens, habet ipsum esse, veluti quoddam pelagus substantiæ, infinitum & indeterminatum. „ Ergo, &c.

Tertio. *Rationibus Theologicis.*

Prima petitur ex ipsa Dei essentia, quæ quidem in se infinita est propter multa, inquit D. Thomas lib. 1. contra gentes, cap. 43. 1. quidem, quia in nullo genere entis limitati invenitur, sed est super omnia. 2. Quia, non habet subjectum illa mirabilis essentia, unde illimitata est; forma enim limitatur a subjecto in quo recipitur; Deus autem non sustentatur; quinimmo, ipse solo suo verbo sustentat omnia. 3. Quia in rebus finitis quædam sunt potentia tantum, quædam actus tantum: potentia autem non excedit actum; cum igitur materia sit potentia ad infinitas formas successive habendas; oportet ut Deus qui formas exhibet, sit omnibus formis creatis universalior, adeoque simpliciter infinitus. 4. Intellectus creatus nulla finita veritate satiatur, neque voluntas ullo bono finito dato quiescit: igitur datur veritas & bonitas infinita; non enim frustraneus debet esse appetitus rationalis: igitur Deus est infinitus. 5. Effectus nunquam excedit causam primam, immo nec ipsius exhaurit fæcunditatem, sed novæ creaturæ quotidie apparent: igitur datur causa in se infinita ex qua promanant; & ex qua possunt sine fine promanare.

Secunda: Ille est infinitus qui omnes omnino habet perfectiones, nec ullas potest de novo recipere: atqui sic est Deus: & probatur ex Hilario qui in Psalm. 2. sic de Deo loquitur: " Nihil enim in æternam illam & perfectam naturam novum „ incidit . . . . Deus autem beatus atque „ perfectus profectu non eget, cui nihil „ deest. „ Et ante Hilarium Justinus q.123. ad Orthodoxos. " Summe perfectum est „ id quod nulla in re accessionem vel incrementum potest accipere. „ Ratio vero cur Deus nihil accipere queat, ista affertur, quia est ipsa sapientia, summum bonum, & omnia.

Tertia: Ille est infinitus cujus virtus est infinita & omnipotens: atqui Deus est omnipotens. Et probatur 1. ex Scriptura sacra. Ester 13. v. 9. *Domine Rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita.* Matth. 26. *Apud Deum omnia possibilia sunt.* Et Lucæ 1. 37. *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.* Et Psalm. 113. v. 3. *Omnia quæcumque voluit fecit.* 2. Ex Patribus. Aug. Medit. 29. " O summe, *inquit ad* „ *Deum*, optime, omnipotentissime .... „ omnia portans sine onere, omnia implens „ sine inclusione, omnia creans, protegens, nutriens, proficiens: Gregorius l. „ 2. Moral. c. 12. " Deus, *inquit*, manet intra omnia, extra omnia, supra „ omnia, infra omnia, superior per potentiam. „ 3. Ratione. Quia est actus purus & simplicissimus; quanto magis autem virtus est unita, tanto fortior evadit: cum igitur Deus sit ipsa fortitudo & ipsa virtus, sequitur necessario eum esse omnipotentem, adeoque & infinitum.

Quar-

Quarta : Ille est infinitus qui est æternus : atqui Deus est æternus. Et probatur 1. ex Scriptura. Daniel. 6. *Ipse est Deus vivens & æternus in sæcula*. Psalm. 101. *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient*. 2. Ex Patribus Augustinus alludens ad verba David, ait : " Anni tui nec „ eunt, nec veniunt, anni tui omnes si„ mul stant, nec euntes a venientibus ex„ cluduntur, quia non transeunt. „ Ita loquitur lib. 1. Confess. c. 13. & in eundem Psalm. 101. „ Nihil est in Deo præteritum, quasi non sit, nihil futurum, quasi nondum sit; neque enim in Deo est nisi est, non autem fuit aut erit. „ Sed egre„ gium est Tertulliani testimonium qui l. „ 1. contra Marcionem ait : " Viva & „ germana Divinitas, nec de novitate, „ nec de vetustate, sed de sua veritate „ censetur. Deus, si est vetus, non erit, „ si est novus, non fuit : Novitas initium „ testificatur, vetustas finem comminatur : „ Deus autem tam alienus est ab initio & „ fine, quam a tempore arbitro & meta„ tore initii & finis. „ Deus est ens quippe a se, prima omnium causa, ens necessarium, summum bonum ; si autem non esset æternus, foret ab alio, haberet causam supra se, immo & sui productivam ; posset esse & non esse: quippe qui non semper habuisset esse, haberet perfectiones ab alio qui esset ipso perfectior, siquidem nobilius est dare quam accipere: igitur cum Deus sit ens a se, debet utique esse essentialiter æternus, ideoque infinitus. Hoc fidei dogma docet Concilium Lateranense extra de summa Trin. & fide Cath. his verbis : " Firmi„ ter credimus & simpliciter confitemur, „ quod unus solus est verus Deus, æternus, „ incommutabilis, &c. ....

Quinta est a conglobatis. Ille est infinitus qui non clauditur terminis neque in essentia, neque in perfectionibus, neque in virtute, neque in duratione, neque in locatione : atqui ex dictis manet Deum nullis claudi terminis in his omnibus capitibus, quandoquidem est infinitus in se, infinitus in perfectione, in virtute, in duratione & in locatione : ergo est simpliciter, & omnimode infinitus, immo ineffabilis, juxta illud Aug. lib. 7. de Trin. c. 4. " Excedit supereminentia Divinita„ tis usitati eloquii facultatem, verius „ enim cogitatur Deus quam dicitur, & „ verius est quam cogitatur. „

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objicies 1. Quæ dicuntur in Scriptura de infinitate Dei, dicuntur per exaggerationem, ut istud Psal. 144. v. 1. *Magnus Dominus & laudabilis nimis*. Si nimis magnus & laudabilis : ergo non infinite magnus ; qui enim est infinite magnus non potest satis & ultra metam laudari.

Respondeo distinguendo. Deus est nimis magnus respectu nostri, eo quod non possumus comprehendere ipsius magnitudinem, concedo ; respectu sui, nego. Igitur nimis non explicat excessum pro objecto, sed pro intelligente creato ; & ideo recte concluditur Deum esse infinitum, siquidem nimis magnus est, ut a creatura tantum laudetur, quantum ejus Majestati debetur.

Instabis. Infinitas prædicatur in Scriptura de rebus quæ non sunt infinitæ, v. g. Num. 32. v. 1. legitur : *Filii autem Ruben & Gad habebant pecora multa, & erant illis in jumentis infinita substantia*. Ergo a simili, quando Deus dicitur infinitus in Scripturis, hoc non debet intelligi simpliciter.

Respondeo negando paritatem. Ubique enim Scriptura creaturæ dicuntur finitæ; e contra vero Deus dicitur perfectus, æternus, &c. Quæ quidem omnia sine infinitate in substantia recte intelligi non possunt.

Objicies 2. Deus non est sua essentia : ergo non est natura infinitus. Probatur antecedens. Nemo est in se ipso ; sed si Deus foret sua essentia, esset in se ipso : igitur non est sua essentia. Confirmatur. Deus dicitur habere esse : igitur non est sua essentia.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem distinguo. Nemo dicitur esse in semetipso, si de creaturis quæstio versatur, concedo ; si de Deo optimo maximo sermonem faciamus, subdistinguo : Non est in semetipso per receptionem, ita ut existentia recipiatur in essentia, tanquam in suo connaturali subjecto a quo limitetur & contrahatur, concedo ; per simplicem identitatem, nego. Deus non est in se ipso, sed est omnia.

Ad confirmationem distinguo. Deus dicitur habere esse secundum nostrum concipiendi modum, habere bonitatem, sapientiam, &c. concedo ; secundum rem, nego. Nulla quippe forma ei advenit ; sed ipse, ut jam diximus, est omnia : Quia vero propter nostri limitationem intellectus simplicia & divina concipimus ut composita creata : ideo dicimus Deum habere

CONCLUSIO.

Deus est omni modo non implicante imperfectionem infinitus.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo. *Ex Scriptura sacra*.

Sanctus Job cap. 4. vers. 7. mirum in modum delineat Dei infinitatem his verbis: *Forsitan vestigia Dei comprehendes, & usque ad perfectum omnipotentem reperies: excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & unde cognosces? longior terra mensura ejus, & latior mari*. Psalm. 144. v. 3. *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis ejus non est finis*. Et Baruch. 3. v. 25. *Magnus est, & non habet finem*. Ergo, &c.

Secundo. *Ex Patribus*.

Dionysius de divinis nominibus, cap. 5. ait: " Deus non quovis modo est ens, sed simpliciter & infinitus, totum esse in se pariter complexus & anticipans. „ *Gregorius Nyssenus* eandem propugnat fidem lib. 12. contra Eunomium. " Neque major, *inquit*, neque minor fit, vel accessione, vel decessione, quippe incrementum illud quod in majus fit in infinito locum non habet. „ *Augustinus* lib. medit. cap. 29. in quo quidem de Deo sic loquitur: " Illocalis, interminus, incircumscriptus, nusquam finitus. „ *Damascenus* denique l. 4. de fide, cap. 12. sic loquitur: " Videtur inter Dei nomina primas tenere qui est; totum enim in se ipso comprehendens, habet ipsum esse, veluti quoddam pelagus substantiæ, infinitum & indeterminatum. „ Ergo, &c.

Tertio. *Rationibus Theologicis*.

Prima petitur ex ipsa Dei essentia, quæ quidem in se infinita est propter multa, inquit D. Thomas lib. 1. contra gentes, cap. 43. 1. quidem, quia in nullo genere entis limitati invenitur, sed est super omnia. 2. Quia, non habet subjectum illa mirabilis essentia, unde illimitata est; forma enim limitatur a subjecto in quo recipitur; Deus autem non sustentatur; quinimmo, ipse solo suo verbo sustentat omnia. 3. Quia in rebus finitis quædam sunt potentia tantum, quædam actus tantum: potentia autem non excedit actum; cum igitur materia sit potentia ad infinitas formas successive habendas; oportet ut Deus qui formas exhibet, sit omnibus formis creatis universalior, adeoque simpliciter infinitus. 4. Intellectus creatus nulla finita veritate satiatur, neque voluntas ullo bono finito dato quiescit: igitur datur veritas & bonitas infinita; non enim frustraneus debet esse appetitus rationalis: igitur Deus est infinitus. 5. Effectus nunquam excedit causam primam, immo nec ipsius exhaurit fæcunditatem, sed novæ creaturæ quotidie apparent: igitur datur causa in se infinita ex qua promanant; & ex qua possunt sine fine promanare.

Secunda: Ille est infinitus qui omnes omnino habet perfectiones, nec ullas potest de novo recipere: atqui sic est Deus: & probatur ex Hilario qui in Psalm. 2. sic de Deo loquitur: " Nihil enim in æternam illam & perfectam naturam novum incidit . . . . Deus autem beatus atque perfectus profectu non eget, cui nihil deest. „ Et ante Hilarium Justinus q. 123. ad Orthodoxos. " Summe perfectum est id quod nulla in re accessionem vel incrementum potest accipere. „ Ratio vero cur Deus nihil accipere queat, ista affertur, quia est ipsa sapientia, summum bonum, & omnia.

Tertia: Ille est infinitus cujus virtus est infinita & omnipotens: atqui Deus est omnipotens. Et probatur 1. ex Scriptura sacra. Ester 13. v. 9. *Domine Rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita*. Matth. 26. *Apud Deum omnia possibilia sunt*. Et Lucæ 1. 37. *Non erit impossibile apud Deum omne verbum*. Et Psalm. 113. v. 3. *Omnia quæcumque voluit fecit*. 2. Ex Patribus. Aug. Medit. 29. " O summe, *inquit ad Deum*, optime, omnipotentissime . . . . omnia portans sine onere, omnia implens sine inclusione, omnia creans, protegens, nutriens, proficiens. Gregorius l. 2. Moral. c. 12. " Deus, *inquit*, manet intra omnia, extra omnia, supra omnia, infra omnia, superior per potentiam. „ 3. Ratione. Quia est actus purus & simplicissimus; quanto magis autem virtus est unita, tanto fortior evadit: cum igitur Deus sit ipsa fortitudo & ipsa virtus, sequitur necessario eum esse omnipotentem, adeoque & infinitum.

Quar-

Quarta: Ille est infinitus qui est æternus: atqui Deus est æternus. Et probatur 1. ex Scriptura. Daniel. 6. *Ipse est Deus vivens & æternus in sæcula*. Psalm. 101. *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient*. 2. Ex Patribus Augustinus alludens ad verba David, ait: " Anni tui nec „ eunt, nec veniunt, anni tui omnes si- „ mul stant, nec euntes a venientibus ex- „ cluduntur, quia non transeunt. „ Ita loquitur lib. 1. Confess. c. 13. & in eundem Psalm. 101. „ Nihil est in Deo præteritum, quasi non sit, nihil futurum, quasi nondum sit; neque enim in Deo est nisi est, non autem fuit aut erit. „ Sed egre- „ gium est Tertulliani testimonium qui l. „ 1. contra Marcionem ait: " Viva & „ germana Divinitas, nec de novitate, „ nec de vetustate, sed de sua veritate „ censetur. Deus, si est vetus, non erit, „ si est novus, non fuit: Novitas initium „ testificatur, vetustas finem comminatur: „ Deus autem tam alienus est ab initio & „ fine, quam a tempore arbitro & metatore initii & finis. „ Deus est ens quippe a se, prima omnium causa, ens necessarium, summum bonum; si autem non esset æternus, foret ab alio, haberet causam supra se, immo & sui productivam; posset esse & non esse: quippe qui non semper habuisset esse, haberet perfectiones ab alio qui esset ipso perfectior, siquidem nobilius est dare quam accipere: igitur cum Deus sit ens a se, debet utique esse essentialiter æternus, adeoque infinitus. Hoc fidei dogma docet Concilium Lateranense extra de summa Trin. & fide Cath. his verbis: " Firmi- „ ter credimus & simpliciter confitemur, „ quod unus solus est verus Deus, æternus, „ incommutabilis, &c. ....

Quinta est a conglobatis. Ille est infinitus qui non clauditur terminis neque in essentia, neque in perfectionibus, neque in virtute, neque in duratione, neque in locatione: atqui ex dictis manet Deum nullis claudi terminis in his omnibus capitibus, quandoquidem est infinitus in se, infinitus in perfectione, in virtute, in duratione & in locatione: ergo est simpliciter, & omnimode infinitus, immo ineffabilis, juxta illud Aug. lib. 7. de Trin. c. 4. " Excedit supereminentia Divinita- „ tis usitati eloquii facultatem, verius „ enim cogitatur Deus quam dicitur, & „ verius est quam cogitatur. „

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objicies 1. Quæ dicuntur in Scriptura de infinitate Dei, dicuntur per exaggerationem, ut istud Psal. 144. v. 1. *Magnus Dominus & laudabilis nimis*. Si nimis magnus & laudabilis: ergo non infinite magnus; qui enim est infinite magnus non potest satis & ultra metam laudari.

Respondeo distinguendo. Deus est nimis magnus respectu nostri, eo quod non possumus comprehendere ipsius magnitudinem, concedo; respectu sui, nego. Igitur nimis non explicat excessum pro objecto, sed pro intelligente creato; & ideo recte concluditur Deum esse infinitum, siquidem nimis magnus est, ut a creatura tantum laudetur, quantum ejus Majestati debetur.

Instabis. Infinitas prædicatur in Scriptura de rebus quæ non sunt infinitæ, v. g. Num. 32. v. 1. legitur: *Filii autem Ruben & Gad habebant pecora multa, & erant illis in jumentis infinita substantia*. Ergo a simili, quando Deus dicitur infinitus in Scripturis, hoc non debet intelligi simpliciter.

Respondeo negando paritatem. Ubique enim Scriptura creaturæ dicuntur finitæ; e contra vero Deus dicitur perfectus, æternus, &c. Quæ quidem omnia sine infinitate in substantia recte intelligi non possunt.

Objicies 2. Deus non est sua essentia: ergo non est natura infinitus. Probatur antecedens. Nemo est in se ipso; sed si Deus foret sua essentia; esset in se ipso: igitur non est sua essentia. Confirmatur. Deus dicitur habere esse: igitur non est sua essentia.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem distinguo. Nemo dicitur esse in semetipso, si de creaturis quæstio versatur, concedo; si de Deo optimo maximo sermonem faciamus, subdistinguo: Non est in semetipso per receptionem, ita ut existentia recipiatur in essentia, tanquam in suo connaturali subjecto a quo limitetur & contrahatur, concedo; per simplicem identitatem, nego. Deus non est in se ipso, sed est omnia.

Ad confirmationem distinguo. Deus dicitur habere esse secundum nostrum concipiendi modum, habere bonitatem, sapientiam, &c. concedo; secundum rem, nego: Nulla quippe forma ei advenit; sed ipse, ut jam diximus, est omnia: Quia vero propter nostri limitationem intellectus simplicia & divina concipimus ut composita creata: ideo dicimus Deum habere

 esse.

esse. Sic respondet D. Thomas hic 1. p. q. 3. art. 3.

Instabis. Quod continetur sub genere & specie, est finitum: atqui Deus continetur sub genere & specie; immo est in categoria substantiæ: ergo est finitus in natura. Confirmatur. Quod est individuum, est finitum; nam & ens determinatum esse dicitur: atqui Deus est individuum, & ens singulare; unum quidem in se & divisum a quolibet alio: igitur est individuum.

Respondeo distinguendo. Quod continetur proprie & univoce sub genere & specie, finitum est, concedo; quod continetur improprie, & tantummodo juxta nostrum concipiendi modum, nego. Deus est ens, sed infinitum, sed a se: igitur & supra genus & speciem: omnia quippe dat se diffundendo ad extra, nihil vero recipit, immo nec recipere potest: igitur non est perfectibilis. Non sic sane creatura, & ideo constat genere & differentia, tanquam terminis quibus clauditur. Deus igitur non ponitur in categoria substantiæ. Hinc Aug. lib. 4. Confess. c. 6. ait: " Quid hoc mihi proderat, quoniam & oberat, tum etiam te, Deus meus, mirabiliter simplicem atque incommutabilem illis decem prædicamentis, putans quidquid esset, omnino comprehensum, sic intelligere conarer, quasi & tu subjectus esses magnitudini tuæ & pulcritudini, ut illa essent in te quasi in subjecto, sicut in corpore; cum tua magnitudo & pulchritudo tu ipse sis? falsitas enim erat quam de te cogitabam, non veritas & figmenta miseriæ meæ, non firmamenta beatitudinis tuæ. "

Ad secundum distinguo. Deus est individuum per simplicitatem & irreceptibilitatem, concedo; per limitationem & receptibilitatem in subjecto, nego. Aliquid potest dici individuum dupliciter: primo, per simplicitatem & plenitudinem: alio modo, per limitationem. Deus est primo modo individuum, & tanto magis unum ens, & a quolibet divisum, quanto magis est super omnia, ita ut creatura illum perfecte aut attingere aut adæquare non valeat; illa quippe est individuum in secundo tantum sensu; unde non plenitudinem entis, sed portionem duntaxat habet.

Insistes. Deus non habet omnis generis perfectiones: igitur non est infinitus in perfectionibus. Probatur antecedens. Non habet fidem, non rationalitatem: ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Non habet perfectiones simpliciter simplices, nego. Perfectiones quæ aliquem important defectum, subdistinguo: Non habet formaliter & denominative, concedo; eminenter, nego. Eas vocamus cum Divo Anselmo perfectiones simpliciter simplices quæ nullam involvunt tum in realitate tum in conceptu ullius defectus labem, ut bonitas, sapientia, & similes: verum quædam sunt non ab omni immunes defectu, ut fides, spes, illa enim est argumentum rerum non apparentium, ista vero respicit bonum futurum. Perfectiones primi generis sunt in Deo formaliter, & de eodem prædicantur; dicitur quippe & bonus & sapiens: Secundi vero generis nonnisi eminenter habet. Et vero neque fides, neque spes, neque etiam ratio in Deo esse possunt; veruntamen hæc omnia eminenter continet: fidem quidem; namque visio comprehensiva quam de sua habet essentia, omne lumen creatum in immensum excedit: spem vero, non enim desiderio solum, sed realitate, omne possidet bonum, immo est ipse summum bonum & omnia. Denique vi suæ intelligentiæ cuncta novit, penetrat rerum essentias, ipsa scrutatur corda, mentis humanæ & angelicæ rimatur cogitationes.

Persistes. Deus est, dicitur summum bonum: igitur & limitatum, adeoque non omne & infinitum bonum. Probatur consequentia. Ubi est summum, ibi est magis & minus; sed ubi est magis & minus, ibi est terminus & circumscriptio: ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Deus summum vocatur bonum relative ad creaturas, concedo, respectu sui, nego antecedens & consequentiam. Omnia in Deo sunt Deus, ipse vero est omnia: unde magis & minus neque reperiuntur, neque dicuntur de Deo in se considerato.

Rursus instabis. Infinitum & finitum sunt proprietates quantitatis; sed Deus non est quantus: ergo consequenter nec infinitus.

Respondeo distinguendo. Infinitum syncategorematicum est quantitatis proprietas, concedo; categorematicum, nego. Duplex distinguimus cum Philosophis infinitum: unum syncategorematicum, quod in ea potissimum consistit quantitate, cujus partes in novas semper absque termino dividi possunt; alterum vero categorematicum; & illud censetur quod partes habet actu infinitas. Infinitum primo modo spectatum sequitur ad quantitatem, nusquam vero alterum. Cæterum Deus non est infinitus infinitate molis, sed infinitate naturæ & virtutis.

In-

Instabis adhuc. Deus non est æternus: igitur nec infinitus. Probatur antecedens. Est extra æternitatem, juxta illud Exod. 3. *Dominus regnabit in æternum, & ultra*. Ergo, &c.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem distinguo. Deus est extra æternitatem sumptam pro Duratione creata, videlicet pro continua annorum usque ad consummationem sæculorum serie, concedo; extra æternitatem absolutam quæ durationem importat interminatam a parte ante, & interminabilem a parte post, nego. Sensus igitur Scripturæ ille est: *Dominus regnabit in æternum & ultra*, idest, regnabit semper usque ad consummationem sæculi, nam & sine fine regnabit: *Et regni ejus non erit finis*, inquit Daniel. Unde est æternus, & a parte ante, & a parte post.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus est infinitus simpliciter.

Primo. Ita habetur Psal. 144. *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis ejus non est finis*. Unde B. Aug. l. Medit. c. 29. ait de Deo: " Illocalis, in„ terminus, incircumscriptus, nusquam fi„ nitus. „

Secundo. Quia Deus est omnia, & nullis clauditur terminis.

Tertio. Quia est independens; unde nullis subjicitur vel temporum, vel locorum, vel virtutis creatæ angustiis.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

Ad Objectiones.

Primo. Deus dicitur laudabilis & magnus nimis: Ergone per exaggerationem? Nullo modo: Sed propter ejus incomprehensibilitatem.

Secundo. Verum est nullam creaturam esse suam essentiam; nulla quippe est in se infinita, non sic sane de Deo ratiocinandum est: est ipsum esse & vivere; quinimmo sibi ipsi est thronus, & omnia, inquit Tertullianus.

Tertio. Infinitum syncategorematicum est quidem quantitatis proprietas, sed non categorematicum, & quod est per se, & simpliciter tale.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum Deus sit immutabilis.

CONCLUSIO.

Deus est immutabilis.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo *ex Scriptura sacra*.

NUM 23. v. 19. *Non est Deus quasi homo ut mentiatur; nec ut filius hominis ut mutetur. Dixit ergo, & non faciet? locutus est, non implebit?* 1. Reg. 15. v. 29. *Porro Triumphator in Israel non parcet, & pœnitudine non flectetur, neque enim homo est, ut agat pœnitentiam*. Psal. 101. v. 27. & 28. de cœlis & de Deo loquens Propheta ait: *Ipsi peribunt, tu autem permanes*. Isaiæ 24. v. 10. *Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet*. Quid plura? Deus ipse Malach. 3. v. 6. ait: *Ego Dominus & non mutor*. Unde Jacobi 1. v. 17. *Apud quem non est trasmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*. Ergo, &c.

Secundo *ex Patribus*.

Hilarius Pictaviensis in Psal. 2. ait de Deo " De mutatione non novus est qui origine „ caret, ipse est, qui quod est, non ali„ unde est; in se est, ad se est, suus „ ipse est, & ipse sibi omnia.

Maximus apud Euthymium, ex hujus Panoplia Græca. " Nihil eorum quæ sunt a „ se ipso agitur; quod autem a se ipso non „ agitur, causa non caret, quod autem „ causa non caret, neque est immobile... „ Porro naturalis motus omnis principium, „ est eorum ortus quæ moventur: princi„ pium autem ortus eorum quæ moventur, „ est Deus. „ Vult omnia ille pater mutari, quia moventur de potentia ad actum, oriri & interire, Deum autem immotum cuncta movere. Unde ibidem titulo 3. c. 27. " Deus, ut qui ipsa est existentia & „ bonitas ipsa, & ipsa sapientia; vel su„ pra hæc omnia potius, nihil habet om„ nino contrarium . . . Res autem crea„ tæ habent contrarium, nempe quod est „ esse & non esse; habilitati vero, „ quæ inest illis ad bonitatem. „ Deum „ immutabilem esse contendit, eo quod non habeat contrarium; creaturas vero pro-

propter rationem oppositam, mutabiles esse asserit.

S. Augustinus Medit. 29. " Immutatibilis omnia mutas. „ Et Tract. 4. in 1. Joan. " Mutari nescit, nulla ex parte corrumpitur, nec proficit, quia perfectum est; „ nec deficit, quia æternum est. „ Nihil potest ex Aug. substantiale advenire Deo, sed neque accidentale; & ideo immutabilis est. Et iterum idem Aug. l. 2. de lib. arb. c. 17. " Nihil enim accidens „ in Deo, quia nihil mutabile aut amissibile. „

S. Chrysostomus explicans illa verba Psal. 191. *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient*, ait: " Tu vero immobilem habes naturam, & mutationem præstantiorem.

S. Cyrillus l. Thes. 13. pag. 127. " Neque „ enim idem esset, scilicet Deus in aliud „ quippiam quam est, mutari posset. „

S. Gregorius l. 12. Moral. c. 17. " Quia, „ *inquit*, in Deo mutabilitas non venit, „ nulla ejus lumen umbra vicissitudinis intercedit. „

Gregorius Nazianzenus oratione 34. pag. 540. " Compositio pugnæ initium est; pugna autem discidii, discidium solutionis: „ solutio porro nullo modo in Deum, ac „ primam illam naturam cadit. Quocirca „ nullum discidium admittendum est, ne „ solutio consequatur; nec pugna, ne discidium oriatur; nec compositio, ne pugna existat. „ Et quia in Deo non est „ pugna, ideo nec alteratio & mutabilitas.

Rabanus in primo de universitate, pag. 97. " Simplex dicitur, sive non amittendo quod habet, seu quia non aliud est „ ipse, & aliud quod in ipso est: ideo „ immutabilis, quia non accipit esse. „

His omnibus accedit Richardus Victorinus l. 2. de Trin. c. 4. " Qui increatus & „ sempiternus est, caret initio & fine; & „ cujus status invariabilis est, manet absque omni mutabilitate. „

Tertio. *Ratione multiplici*.

Prima: Qui caret fine & initio tum in esse, tum in perfectionibus, nequit mutari: atqui ex Hilario Deus caret fine & initio tum in esse, tum in perfectionibus: igitur stabilis est, & mutari non potest.

Secunda: Qui nihil potest recipere, qui nec augmentum vel decrementum pati potest, ille est immutabilis: atqui ex Aug. Deus nihil potest recipere, nequidem formam accidentalem, neque aliquid deperdere, quia ex eodem est suum esse: igitur est immutabilis.

Tertia: Qui nihil habet contrarium, nequit mutari & vicissitudini subjici; nam mutatio evenit in creaturis ex altercatione: atqui ex Gregorio Nazianzeno, Deus non habet contrarium, non est in eo pugna: igitur nec mutatio.

Quarta: Quod est primum ens & prima causa, debet esse immutabile, inquit D. Thomas hic. 1. part. quæst. 9. a. 1. nam primum ens est actus purus, unde non est in potentia ad aliquid: prima causa movet & non movetur, alias non foret prima causa; quod enim movetur, secundum aliquid manet, & secundum aliquid transit: unde semper ab alio moveri potest; sed Deus, ut dictum est supra, est primum ens & prima causa: igitur & immutabilis.

Quinta: Qui est summum bonum, a quo cætera bona promanant, debet esse immutabilis: alias si moveretur, aliquam profecto acquireret perfectionem quam non haberet, & sic non esset summum bonum: atqui Deus est summum bonum: ergo est immutabilis; & hoc sequitur ex eo quod sit infinitus & æternus.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objicies 1. Qui movetur de loco ad locum, est mutabilis; atqui Deus sic movetur, juxta illud Gen. 4. 7. *Venite igitur, descendamus & confundamus ibi linguam eorum*. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Qui movetur & vere & per se de loco ad locum, est mutabilis, concedo; qui movetur solum improprie & per alium, nego. Moises in allatis verbis explicat operationem Dei humano modo, ut melius capiamus effectum confusionis linguarum. Præterea dicitur Deus in Gen. loqui per Angelum qui illum repræsentabat.

Oppones 2. Sapientia secundum Scripturam sacram, omnibus mobilibus mobilior est; sed illa sapientia est Deus: ergo Deus est mutabilis.

Respondeo distinguendo. Sapientia divina est mobilis terminative & efficienter, concedo; formaliter & subjective, nego. Nihil quippe Deus potest recipere, unde est solum efficienter mobilis, in quantum immutat omnia.

Objicies 3. Ille est mutabilis qui suam immutat sententiam: atqui Deus sic fecit, jux-

juxta Isaiæ narrationem c.38.1. ubi immutato mortis Decreto adversus Ezechiam Regem lato, adjecit illi quindecim vitæ annos. Simile quicquam & affine legitur Jonæ 24. Cum enim promptam & veram egissent Ninivitæ pœnitentiam, immutavit Deus latam contra eos mortis sententiam. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Et utrumque Decretum erat conditionatum: supposito scilicet quod Ezechias & Ninivitæ non egissent pœnitentiam, brevi moriturum Ezechiam, & Ninivitas destruendos esse statutum erat, concedo; & non erat, nego. Porro Decretum mortis conditionatum suspensum manet eo ipso quo peccator agit pœnitentiam, qua tamen non posita, statuerat Deus vindictam sumere ex ejus peccatis; non enim Deus vult mortem peccatoris, sed magis ut convertatur & vivat. Cum igitur Ezechias & Ninivitæ justitiæ divinæ pœnitentiam agendo fecerint satis, non mirum si Deus eos vivere voluerit.

Objicies 4. Qui appropinquat ad aliquem locum ubi non erat, profecto mutari censetur: atqui Deus quandoque sic se gerit erga peccatorum pœnitentem, juxta illud D. Jacobi 4. *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis*. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Deus appropinquat nobis per donorum largitionem, concedo; aliquid recipiendo, nego. Deus est ubique præsens; sed fit præsens modo speciali dando gratiam justificationis. Sicut ergo radius solaris intrando in cubiculum, inquit D. Thomas hic q. 9. a. 1. ad tertium, non acquirit novam substantiam, sed immutat cubiculum, videlicet illuminando quod non erat illuminatum: pari & non absimili ratione mutatio tota se tenet ex parte peccatoris qui de novo illuminatur a Deo.

Objicies 5. Ille movetur per sui mutationem qui transit de potentia ad actum: atqui Deus in creatione, v. g. transivit de potentia ad actum, siquidem antea non operabatur in creaturis; in productione vero mundi incepit operari in eis, juxta illud Gen. 1. v. 1. *In principio creavit Deus cœlum & terram*. Ergo de facto Deus movetur mutatione sui; unde Aug. l. 8. super Gen. c. 20. dicit: " Spiritus Creator movet se. „ Ergo, &c.

Respondeo negando minorem. Ad probationem distinguo. Deus qui ante non erat Creator, postea factus est Creator, suam extendendo operationem ad creaturas, concedo; aliquid deperdendo vel recipiendo, nego. Sicut lux lucens in cubiculo, si nova ibi adhibeantur corpora, se extendit ad illa de novo illuminanda, absque eo quod aut crescat, aut minuatur; ita a fortiori Deus immotus immutat omnia per solam suæ operationis extensionem ad terminum de novo producendum. Ita Aug. l. 2. de Civ. Dei, c. 17. " Nec affici, *inquit*, dicendus est, tanquam in ejus naturam fiat aliquid.. novit quiescens agere, & agens quiescere. „ Eodem prope modo loquitur in libello ad Commonitorium Orosii, c. 8. " Facta enim, quando essent antequam facta essent; sed in Dei sapientia omnium faciendarum rerum rationes esse potuerunt, non tamen factæ. Ad secundam confirmationem, distinguo. Deus movetur, sed in eo solum sensu quo operatio dicitur motus, concedo: quatenus operatio importat in agente mutationem, nego. Solutio est D. Thomæ hic q. 9. art. 1. ad primum. Est utique genuinus Augustini sensus qui ibidem de Deo loquens, subdit: " Movet se nec per tempus, nec per locum. „

Instabis. Ubi est prius & posterius, ibi est mutatio: atqui in creatione est prius & posterius, siquidem antea non creabat Deus, & postea, ut dictum est, factus est Creator: igitur mutatus est in creatione, non solum extrinsece, & ex parte termini, verum etiam intrinsece, & ex parte sui.

Respondeo distinguendo majorem. Ubi est prius & posterius aliquid vel recipiendo vel patiendo, ibi est mutatio, concedo. Ubi est solum prius & posterius extrinsece tantum, nego. Igitur operatio Dei eadem in se manens incipit in tempore se extendere ad creaturas; unde prius & posterius totum se tenet ex parte creaturæ, & sensus est: Creatura quæ antea non erat, in tempore incepit esse: igitur actio Dei incepit in tempore immutare creaturas quas ante non pertingebat, & hoc nihil acquirendo. Similiter & in eis desinit operari nihil deperdendo; eo prope modo quo radius solaris nihil de sua deperdit substantia, cum cessat se extendere ad cubiculum ubi erat prius. Egregia hæc explicatio est D. Aug. l. 12. de Civ. Dei, c. 17. " Potest, *inquit*, ad opus novum, non novum sed sempiternum adhibere consilium, nec pœnitendo quia prius cessaverat, cœpit facere quod non fecerat; sed & prius cessavit, & posterius operatus est... hoc procul dubio quod dicitur prius & po-

„ sterius, in rebus prius non existentibus, „ & posterius existentibus fuit; in illo „ non alteram præcedentem altera subsequens mutavit aut abstulit voluntatem; „ sed una eademque sempiterna & immutabili voluntate, res quas condidit, & „ ut prius non essent, egit quandiu non „ fuerunt, & ut posterius essent, quando esse cœperunt. „

Rursus instabis. Ille est mutabilis de quo nova prædicantur: atqui de Deo prædicantur nova. Et probatur. Prædicatur quod sit Creator; ante vero mundum conditum non erat: sicut ergo Pater non dicitur Pater absque sui mutatione, ita nec debet Deus dici Creator, &c.

Respondeo distinguendo. Si prædicantur nova per formam absolutam adventitiam, concedo; si per denominationem intrinsecam fundatam in relatione solius rationis in Deo, & reali atque intrinseca in termino tantum, nego. Deus quidem denominatur intrinsece Creator, sed per puram relationem extrinsecam fundatam in actione reali & intrinseca qua creaturam immutavit: per relationem vero intrinsecam creaturæ dependentis ad se ipsum, unde tota mutatio se tenet ex parte termini actionis creativæ. Hanc solutionem non obscure tradit D. Augustinus l. 5. de Trin. c. 15. his verbis: " Quamvis temporaliter de Deo incipiant dici, non tamen ipsi substantiæ Dei accidisse aliquid, sed illi creaturæ ad quam dicitur . . . temporaliter dici incipit Deus, „ quod antea non dicebatur, manifestum „ est relative dici: non tamen secundum „ accidens Dei, quod ei aliquid acciderit; „ sed plane secundum accidens ejus ad „ quod dici aliquid Deus incipit relative. „

Urgebis. Verbum caro factum est, assumendo quod non habebat: igitur & mutatum fuit: igitur Deus est mutabilis.

Respondeo distinguendo. Verbum caro factum est, terminando humanitatem, illam scilicet ad suam subsistentiam attrahendo, concedo; aliquid in se recipiendo, subdistinguo: extrinsece, concedo; intrinsece, nego. De hac vero difficultate fusior redibit sermo in tractatu Incarnationis. Unde nego consequentiam.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus est immutabilis.

Primo. Sic legitur Malach. 3. *Ego Dominus, & non mutor*. Aug. Med. 29. " Immutabilis omnia mutans.

Secundo. Quia nihil potest aut acquirere aut deperdere.

Tertio. Quia caret initio & fine tum in duratione, tum in perfectionibus.

SYNOPSIS RESPONSIONUM

AD DIFFICULTATES IN CONTRARIUM.

Primo. Deus incepit esse in tempore Creator, immo & Dominus: sed quomodo? suam extendendo operationem ad creaturam de novo productam, & sane nihil aut acquirendo aut deperdendo.

Secundo. Sapientia Dei dicitur omnibus mobilibus mobilior, sed causaliter & effective, quatenus cuncta movet, nusquam vero formaliter.

Tertio. Verum est utique Deum aliquam recipere denominationem; dicitur enim intrinsece Creator, cum aliquod ens producit, sed illam habet per relationem tantum extrinsecam in se, & intrinsecam in creaturam mutata.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum Deus sit immensus?

DUo occurrunt explicanda circa Dei immensitatem. Primum quidem: An Deus sit ubique. Secundum vero: Quomodo sit ubique, & qua ratione, pro quorum resolutione sit

CONCLUSIO PRIMA.

Deus est ubique.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo. *Ex Scriptura sacra.*

Scriptum est Deut. 4. v. 39. *Scitote ergo hodie, & cogitate in corde tuo, quod Dominus ipse sit Deus, in cælo sursum, & in terra deorsum*. 3. Reg. 8. v. 7. *Cælum*, inquit Rex Salomon, ad Deum, *& cæli cælorum*

lorum te capere non possunt, quanto magis domus quam ædificavi? Job. 7. v. 7. *Excelsior cœlo est ... profundior inferno ... longior terra ... latior mari.* Unde Propheta Regius Psalm. 138. v. 7. ait: *Quo ibo a spiritu tuo, & quo a facie tua fugiam? si ascendero in cœlum, tu illic es; si descendero in infernum, ades.* Item Isaiæ 66. v. 1. *Hæc dicit Dominus, cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum.* Rursus Jerem. 23. v. 24. *Ait Dominus, cœlum & terram ego impleo.* Quid plura? Matth. 5. v. 34. habetur: *Ego*, inquit Christus, *dico vobis non jurare omnino, neque per cœlum, quia thronus Dei est, neque per terram, quia scabellum est pedum ejus.* Actuum 7. v. 48. *Sed*, inquit Stephanus, *non Excelsus in manufactis habitat, sicut Propheta dicit: Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum.* Ergo ex his omnibus liquet Deum esse ubique.

Secundo. *Ex Patribus.*

Theophilus Antiochenus agmen ducet, l. 2. ad Autholicum sic loquitur: " Cum „ Dei proprium hoc sit, non solum ubi- „ que esse, sed etiam intueri omnia & „ audire. „

Clemens Alexandrinus accedit 6. Stromatum, pag. 475. his verbis: " Scitote igi- „ tur unum esse Deum, qui omnium re- „ rum initium est molitus, ac finem habet „ in potestate; quique minime aspectabilis „ aspicit omnia: non comprehensus omnia „ comprehendit. „

Origenes hom. 12. in Gen. similia prope dicit: " Nonne, *inquit*, ubique est Deus? non- „ ne ipse dixit? *Cœlum & terram ego repleo.*

Arnobius in sexto adversus gentes ait: „ Hoc est proprium Deorum complere o- „ mnia vi sua, non partialiter uspiam, „ sed ubique esse totos. „

Athanasius in l. contra Sabellii gregales, suum addit calculum. " Ita complet o- „ mnia ut non cum exigua creatura ex- „ tensus adæquetur. „ Et Epist. ad Serapionem. " Sed impleat omnia, manens ex- „ tra omnia. Sic enim scriptum est: *Spi-* „ *ritus Domini replevit orbem terrarum.*

Hilarius aliis pro hoc momento subscribit l. 2. de Trin. " Quia Deus invisibi- „ lis, incomprehensibilis, immensus est, „ ait Dominus venisse tempus, ut non in „ monte vel in templo Deus sit adoran- „ dus, quia Deus spiritus est: & spiri- „ tus nec circumscribitur, nec tenetur, „ qui per naturæ suæ virtutem ubique „ est, nec usquam abest, in omnibus omnis „ exuberans. „

Cyrillus sequitur Hilarium, nam Catechesi 6. de Deo, ait: " In loco mini- „ me definitus, sed locorum opifex, in „ omnibus existens, & a nullo circum- „ scriptus. „

Basilius in Evang. Joan. etiam sic discurrit. " Neque Pater in loco, neque „ filius in circumsepta aliqua, vel defini- „ ta regione continetur; sed immensus „ est .... quodcumque spiritu pervase- „ ris, id ipsum reperies Deo plenum, ubi- „ que simul extensum, hypostasim repe- „ ries Filii. „

Chrysostomus in Psal. 112. ad hæc verba: *Quis sicut Dominus Deus noster qui in altis habitat*, sic scribit: " Ostendens ubique „ Deum esse & illic & hic: Non enim „ tanquam aliquis in cœlo conclusus emi- „ nus videt quæ sunt in terra, sed ubique „ præsens, & omnibus assistens. „ His adde Gregorium Nazianzenum orat. 34. Gregorium Nyssenum in l. Catechetico.

S. Hieronymus in comm. Isaiæ, ad caput 66. & in comm. epist. ad Ephesios, ait: " Deus ubique. „

Ambrosius tract. de Symb. Apost. c. 22. sic effatur: " Omnipotens Deus omnem cre- „ dendus est penetrare & implere locum. „

Augustinus suffragatur medit. 29. " Omnia „ portans sine onere, omnia implens sine „ inclusione. „ Et ex professo epist. 7. & 50. His adde Fulgentium l. contra sermonem Fastidiosi c. 4. Petrum Chrysologum serm. 67. & alios. Ergo, &c. D. Thomas hic 1. p. q. 8. art. 1. 2. 3. & 4. ex professo nostram docet conclusionem.

Tertio. *Ex ipsis Philosophis & Poetis profanis.*

Pythagoras Philosophus, inquit Salvianus l. 5. de gubernatione Dei post Minutium Felicem de natura ac beneficiis Dei discurrens, sic locutus est: " Animus est Deus „ per omnes mundi partes commeans at- „ que confusus, ex quo omnia quæ nascun- „ tur animalia vitam capiunt. „

Orpheus in versibus quos refert Cyrillus Alexandrinus lib. 1. in Julianum, " ipse, „ *inquit*, in cœlo æthereo stabilis sedet, „ aureo in solio, terræ autem pedibus „ insistit, & manum dextram ad fines „ Oceani. „

Virgilius Georg. 4.

... *Deum*

. . . *Deum*, inquit, *ire per omnes*
Terrasque, tractusque maris, cœlumque profundum.

Seneca l. de beneficiis, c. 8. sic loquitur de supremo Numine. " Quocumque te „ flexeris, ibi illum videbus occurrentem „ tibi, nihil ab illo vacat, opus suum „ implet. „

Thales, Aristotele teste, l. 1. de anima, c. 5. dicit Diis plena esse omnia. Ergo, &c.

Quarto. *Ex ratione, eaque multiplici, ex Divo Thoma deprompta*.

Prima sic exponitur. Omne agens est ubi operatur; sed Deus operatur ubique, tum producendo entia, tum eadem conservando: namque conservatio est iterata productio: ergo Deus est ubique. Ita D. Thomas hic 1. p. q. 8. a. 1. " Dicendum quod „ Deus est in omnibus rebus, non quidem „ sicut pars essentiæ, vel sicut accidens, „ sed sicut agens adest ei in quod agit. „ Oportet enim omne agens conjungi ei „ in quod immediate agit, & sua virtute „ illud contingere, &c. „

Secunda. Corpus quantum est in loco ubi extenditur, ita ut si quantitas ipsius esset infinita, repleret omnia spatia; sed virtus Dei se habet ad totum mundum, ut quantitas corporis ad locum, & est infinita: ergo omnia attingit loca: igitur Deus est ubique. D. Thomas tertio contra gentes, cap. 68. istam adducit rationem. " Omne quod est in loco vel in re quacumque, aliquo modo contingit illam; „ res enim corporea est in loco secundum „ contactum quantitatis dimensivæ; res au- „ tem incorporea in aliquo esse dicitur se- „ cundum contactum virtutis, cum careat „ dimensiva quantitate: sic igitur se habet „ res incorporea ad hoc quod sit in aliquo „ per virtutem suam, sicut se habet res „ corporea ad hoc quod sit in aliquo per „ quantitatem dimensivam: Si autem esset „ aliquod corpus habens quantitatem di- „ mensivam infinitam, oporteret illud esse „ ubique: ergo si sit aliqua res incorporea „ habens virtutem infinitam, oportet quod „ sit ubique. Ostensum autem in primo Deum „ esse infinitæ virtutis, est igitur ubique. „

Tertia: Movens & motum sunt simul; si enim movens non tangeret motum, nihil moveretur; sed omne quod movetur, a Deo movetur, quia Deus est primus motor; nec agit, mediante aliqua virtute a se distincta, ut creatura, sed immediate, siquidem est virtus sua: igitur Deus est ubique; nam creaturæ ab eo ubique moventur. D. Thomas ibidem. " Movens enim „ & motum oportet simul esse... Deus au- „ tem omnia movet ad suas operationes... „ est igitur in omnibus rebus. „

Quarta: Deus est ens incircumscriptum, nec clauditur terminis sive temporum, sive locorum; sed si non esset ubique, circumscriberetur, & clauderetur terminis: Ergo, &c.

Quinta: Deus continet & implet omnia, inquit Augustinus: ergo est ubique.

CONCLUSIO SECUNDA.

Ratio formalis qua Deus est ubique, est ejus operatio.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo. *Ex Scriptura sacra*.

Habetur Isaiæ 26. *Opera nostra operatus es in nobis, Domine*. Item Act. 17. v. 27. *Non longe est*, inquit Paulus, *ab unoquoque nostrum, in ipso enim vivimus, movemur & sumus*. In his & similibus sententiis Scriptura repetit ab operatione præsentiam Dei in rebus creatis: ergo &c.

Secundo. *Ex Patribus*.

Augustinus l. 4. de Gen. ad litt. c. 12. ait: „ Creatoris potentia & omnipotentis atque „ omnitenentis virtus, causa subsistendi „ est omni creaturæ. „ Ibid. " Non ob „ aliud sumus in ipso, nisi quia id ope- „ ratur. „ Rursus l. de cog. verit. ait: Sicut lumen lucernæ in oculis omnium „ astantium totum lucet, & in se ipso to- „ tum manet, non a se ipso recedit, ut „ ad præsentes perveniat, sic Deus ubi- „ que & in omnibus est totus, & in se „ ipso permanet totus, & a se non rece- „ dit, sed cuncta in se colligit.

Anselmus eodem modo opinatur in Monolog. c. 22. ait: " Quoniam nihil sine Deo „ potest aut esse aut conservari, dicere „ cogimur Deum ubique & semper esse. „

Divus Thomas hic 1. p. q. 8. a. 1. 2. & 3. probat ex professo Dei præsentiam in creaturis per operationem. Sic loquitur art. 1. " Deus est in omnibus rebus, non quidem „ sicut

„ sicut pars essentiæ, vel sicut accidens, „ sed sicut agens adest ei in quod agit: „ oportet enim omne agens conjungi ei „ quod mediate agit, & sua virtute illud „ contingere: " Unde in 7. Physic. probatur quod motum & movens oportet esse simul. " Cum autem Deus sit ipsum „ esse per suam essentiam, oportet quod „ esse creatum sit proprius effectus ejus, „ sicut ignire est proprius effectus ipsius „ ignis. Hinc autem effectum causat Deus „ in rebus non solum quando primo esse „ incipiunt, sed quandiu in esse conservantur; sicut lumen causatur in aere a „ sole, quandiu aer illuminatus manet. „ Rursus ibidem art. 2. " Deus, *inquit*, est „ in omni loco, quod est esse ubique. „ Primo quidem, sic est in omnibus rebus, ut dans eis esse & virtutem & „ operationem. „

Tertio. *Ex ratione.*

Prima. In tantum Deus est præsens, in quantum vel increat vel implet mundum, vel nutrit aut perficit creaturas; sed hæc omnia fiunt per operationem Dei qui omnem creaturam replet benedictione; creatio enim, impletio, nutritio, sunt actiones: ergo ratio formalis qua Deus est in loco, est operatio ejus ad extra quæ vocatur immanens & virtualiter transiens: immanens quidem, quatenus est in ipso; transiens vero, cum producit aliquid ad extra. Probatur major ex Divo Aug. qui medit. 29. de Deo sic loquitur: " Semper „ agens, semper quietus, colligens & non „ egens, omnia portans sine onere, omnia „ implens sine inclusione, omnia creans, „ protegens, nutriens & proficiens. „

Secunda. Qui est in rebus per potentiam, illas suo subjiciens dominio, per præsentiam attendendo ad omnia, per substantiam implendo omnia, est in rebus per operationem; nam dominari, videre & attendere, implere, est operari; atqui Deus sic est ubique; & probatur ex Gregorio Magno, qui homil. 8. in Ezechiel. ait: " Deus com„ muni modo est in omnibus rebus, præ„ sentia, potentia & substantia. Ergo, &c.

Tertia. Ille est formaliter per operationem in creaturis præsens, qui est in illis ut motor eas ad actum applicans; ut causa procedens cum eis effectus creatos; ut ens necessarium eas in esse conservans; ut summus Provisor easdem dirigens ad finem; denique ut spiritus eas portans & vivificans verbo virtutis suæ, sed ex D. Thoma, Deus est præsens in creaturis, & ut motor, & ut prima causa, & ut conservator, & ut benefactor: ergo est in loco per operationem. Sicut igitur anima cessat esse in corpore, cum cessat in eo operari, pari & consimili ratione Deus cessat præsens esse alicubi, cum cessat operari. Ergo, &c.

FIT SATIS OBJECTIONIBUS

contra primam Conclusionem.

Objicies 1. Psal. 11. v. 4. habetur: *Excelsus super omnes gentes Dominus*. Sed qui est supra creaturas, non est in creaturis præsens: igitur Deus non est ubique præsens.

Respondeo distinguendo. Deus est super omnes gentes excelsus, idest, non comprehenditur, & circumscribitur a creatura, concedo, idest, non est præsens, nego. Tametsi Deus sit in creaturis existentibus præsens, potest tamen & esse adhuc in infinitis possibilibus; unde propter suæ immensitatis excellentiam dicitur esse super omnes creaturas. Est igitur in eis ut causans omnium esse. Solutio est D. Thomæ hic q. 8. a. 1.

Instabis. Qui solum adest in cœlo, non est ubique: atqui Deus adest solum in cœlo, juxta illud Psal. 113. v. 16. *Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum*. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Deus adest solum in cœlo, hoc est, specialiter illic est præsens, concedo; est solum in cœlo per exclusionem a quolibet alio loco, nego. Cum igitur mirabilia in cœlo operetur Dominus se manifestando beatis, ibi veluti in connaturali loco habitat: homines vero sunt in terra, ut in loco sibi proprio, & suæ convenienti naturæ; attamen Deus præsens est in terra modis quibusdam communibus, scilicet per potentiam, omnia enim terrena illi obediunt, & cunctarum rerum est causa per præsentiam, nam omnia videt: per substantiam, quia omnia replet; ita D. Thomas hic art. 9. ex professo, quod quidem explicat D. Bernardus sermon. in Psal. *Qui habitat*, his verbis: " Licet Deum „ ubique esse non dubitem, sic tamen in „ cœlo est, ut ad ejus comparationem „ nec esse videatur in terris, propter quod „ & orantes dicimus: *Pater noster qui es* „ *in cœlis*, &c.

Insi-

Insistes. Qui solum adest Justis, profecto non est ubique præsens; qui, inquam, venit ad Justos, ut apud illos maneat, certe ante eorum justificationem ipsis non inerat: atqui ex Scriptura, solis Justis Deus adest, apud eos habitat post justificationem duntaxat; sic enim in Evangelio Christus ait Joann. 14. 23. *Si quis diligit me, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo minorem. Deus est solum in Justis per inhabitationem, concedo; per assistentiam & potentiam, nego. Eodem prope modo distinguendum est consequens. Unde ad probationem dico, Deum esse præsentem peccatori ante & post justificationem: ante, per essentiam, per potentiam & immensitatem: post, specialius & per gratiam; in hoc igitur solum sensu incipit esse præsens homini justificato, videlicet per inhabitationem, justa illud 1. Joan. 4. 16. *Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*.

Instabis. Qui appropinquat ad Creaturam, non est ubique etiam per potentiam; nemo enim dicitur appropinquare ad locum ubi est; sed Deus appropinquat ad quamlibet creaturam. Et probatur. Clemens Alexand. Strom. 2. Deum introducit sic loquentem. „ *Deus appropinquans ego* „ *sum*, inquit Dominus, procul quidem „ substantia: quomodo enim quod est genitum, appropinquaret ingenito? „ Ergo, &c.

Respondeo distinguendo ut supra. Deus appropinquat ad homines per gratiam, concedo; namque cum anima intime illi conjungatur, ad eam per majorem præsentiæ gradum appropinquare dicitur: appropinquat aliquem acquirendo de novo locum, nego. Quod autem hic sit Clementis sensus; patet ex verbis sequentibus, ubi de Deo sic loquitur: " Proxime autem est potestate qua universa sinu suo complectitur. „

Rursus instabis. Idem in quinto lib. pag. 431. revincit Stoicos in eo quod dicerent Deum omnem permeare substantiam creatam. " Nos autem, inquit, eum solum „ dicimus effectorem. „ Sed causa non est præsens effectui, postquam illum produxit: ergo si Deus est solum causa rerum, transacta ratione, desinit esse ipsis rebus præsens, saltem ex mente Clementis.

Respondeo distinguendo. Clemens eatenus debellat Stoicos, quatenus propugnabant Deum esse in mundo circumscriptive, & veluti totius mundi spiritum, partes ejus moventem, concedo. In hoc Stoicorum sensu quidam ex antiquis Patribus negant Deum esse ubique. Clemens debellat Stoicos, præcise eo quod dicerent Deum esse ubique, nego. Reprehendit igitur modum finitum quo volebant isti Philosophi Deum esse præsentem; unde optime dicit: " Illi „ Deum omnem permeare substantiam asserunt, nos autem eum solum dicimus „ effectorem. „ Ita D. Thomas hic art. 1. ad primum. Quid plura dicam? Clemens ipse 6. Stromat. dicit: Deus " omnia comprehendit: „ igitur ex ipso est ubique.

Instabis adhuc. Qui est solum in uno loco, non est ullo modo ubique præsens; sed Deus est solum in uno loco. Et probatur. Lactantius de opificio Dei c. 16. approbat opinionem eorum qui dicunt animam residere in cerebro; nam, inquit, ad regimen oportet ut resideat in summo tanquam in arce: subdit, " Sicut ipse mun„ di Dominus & Rector in summo est. „ Comparationem ibi instituit in eo quod sicut anima est in cerebro, ita Deus in summo. Rursus ibid. " Videtur enim mens „ quæ dominatum corporis tenet in sum„ mo capite constituta, tanquam in cœlo Deus: „ Ergo, &c.

Respondeo distinguendo minorem. Deus est solum in uno loco specialiter, concedo; in uno per exclusionem aliorum locorum, nego. Comparatio reperitur in aliquo, sed non in omnibus; in hoc quidem, quod sicut Stoici volebant animam principaliter residere in cerebro: ita affirmandum est Deum specialiter habitare in cœlo, nempe per gratiam consummatam & gloriam: rursus occurrit comparatio, in eo scilicet, quod sicut volebant Stoici animam commeare quandoque ad pectus, quandoque ad brachia, aliasve corporis partes, tum ad consilium, tum ad operationem; ita Deus est in omnibus creaturis ad succurrendum; sed discrimen est inter Stoicos & Lactantium in multis: 1. quidem, Lactantius vult Deum esse ubique præsentem. 2. Esse præsentem semper. 3. Esse præsentem, non ut inclusum & circumscriptum, sed ut omnia includentem; unde subdit ibidem. " Et mi„ ratur aliquis, si divina mens Dei per „ universas mundi partes intenta discur„ rit, & omnia regit, omnia moderatur, „ ubique præsens, ubique diffusa, cum

tan-

„ tanta sit vis ac potestas mentis humanæ intra mortale corpus inclusæ. „ Argumentatur autem Lactantius a minori ad majus, & quidem ad hominem, quasi diceret istis Philosophis: Conceditis animam quamvis in corpore circumscriptam, in omnibus tamen corporis partibus præsentem esse: a fortiori ex concedendis Deus præsens esse debet ubique sine circumscriptione; unde in 7. divinarum Institutionum, c. 3. dicit: " Divinum spiritum est ubique diffusum, eoque omnia „ contineri: non tamen ita ut Deus ipse, „ qui est incorruptus, gravibus & corruptibilibus elementis misceatur. „

Objicies 2. Qui est in loco, extensus est, & continetur in illo; sed Deus neque extensus est, neque continetur a loco, juxta illud August. lib. 38. Quæstionum, quæst. 20. " In ipso potius sunt omnia, „ quam ipse alicubi. „ Igitur ex Augustino Deus non est in rebus, sed potius res sunt in ipso, adeoque non est præsens ubique.

Respondeo distinguendo. Qui est in loco ad modum corporis & per quantitatem, continetur a loco, concedo; qui est per virtutem, & ut ipsum continens locum atque locata, nego. Deus igitur est præsens rebus ut spiritus, non quidem tanquam inclusus & definitus, sed ut omnia portans & continens verbo virtutis suæ: igitur proprie loquendo non est in loco, quia ab eo non concluditur, sed potius illum concludit. Solutio est D. Thomæ hic art. 1. ad secundum, & est mens Aug. citati.

Oppones 3. Deus est præsens in rebus, ut causans esse; sed cum sit agens potentissimum, agit in distans: igitur non est præsens immediate rebus, sed solum per dona vel naturalia, vel supernaturalia.

Respondeo disting. minorem. Deus est agens potentissimum sed infinitum, concedo; & non agens infinitum, nego. Cum igitur Deus sit infinitus, non operatur in distans, quandoquidem ubique adest; ita D. Thomas ibidem ad tertium, qui post hanc solutionem datam hæc subdit: " Dicuntur tamen res distare a Deo per dissimilitudinem naturæ vel gloriæ, sicut „ & ipse est super omnia per excellentiam suæ naturæ. „

Instabis. Qui est indivisibilis, non potest esse simul in pluribus locis extensis: atqui Deus est indivisibilis: ergo, &c.

Respondet D. Thomas 3. contra gentes, c. 6. & 8. causam universalem eodem modo se habere ad effectus universales, sicut causa particularis se habet ad effectum particularem; istam autem suo esse præsentem effectui: pari & consimili ratione, Deum utpote causam universalem omnibus adesse creaturis, tanquam suæ potentiæ effectibus.

Respondeo 2. distinguendo. Qui est indivisibilis ut terminus quantitatis continuæ vel discretæ nequit simul esse in pluribus locis extensis, concedo; quippe qui ab ente quod terminat limitatur: qui est indivisibilis ex natura sua per summam simplicitatem & excellentiam, nego. Secundo autem modo Deus indivisibilis est; unde non implicat eum esse ubique præsentem. Solutio est D. Thomæ hic qu. 8. art. 2. ad secundum his verbis: " Indivisibile est „ duplex: unum quod est terminus continui, ut punctus in permanentibus, & „ momentum in successivis; & hujusmodi „ indivisibile in permanentibus, quia habet determinatum situm, non potest esse in pluribus partibus loci, vel in pluribus locis: & similiter indivisibile actionis vel motus, quia habet determinatum ordinem in motu vel actione, non „ potest esse in pluribus partibus temporis. Aliud autem indivisibile est quod „ est extra totum genus continui; & hoc „ modo substantiæ incorporeæ, ut Deus ... tale igitur indivisibile non applicatur ad continuum, sicut aliquid ejus, „ sed in quantum contingit illud sua virtute. „

Repones. Qui est totus alicubi, non potest esse præsens pluribus in locis: sic anima rationalis, eo quod tota sit in uno corpore, esse in aliis non valet; sed Deus est totus in cœlo: ergo non est alibi. Confirmatur. Non est in dæmonibus præsens, juxta illud 2. ad Corinth. 6. *Non est enim conventio lucis ad tenebras.* Item indignum est dicere eum esse in luto: Ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Qui est totus alicubi definitive, sicut de facto anima est in corpore, esse præsens ubique non potest, concedo; qui est præsens, ut continens locum, nego. Sic respondet Div. Thomas hic art. 2. ad tertium. Illud utique mirum in modum explicat Aug. l. 8. in Gen. ad litt. c. 26. his verbis: " Deus est extra omnia „ non exclusus, intra omnia non inclusus, „ super omnia non elatus, subter omnia „ non depressus, interior omni rei, quia in „ ipso sunt omnia, exterior omni rei, quia „ ipse est super omnia. „

Ad confirmationem distinguo. Deus non est

est præsens dæmonibus, ut sunt quædam entia realia & naturalia, nego; ut sunt mali, subdistinguo: Non est ut beatificans, concedo; ut vindex & ultor scelerum, nego. Hunc quippe tanquam Judicem inexorabilem & sentiunt & experiuntur. Ad tertium dico, quod sicut radius solaris dum pertransit lutum, & transeundo tangit, nec coinquinatur, nec suam amittit lucem & pulchritudinem, ita & a fortiori Deus aliquod in sua sanctitate, dum peccatoribus reprobis adest, ut Judex, & ultor non patitur detrimentum.

Objicies 4. Si Deus esset ubique præsens, omnes homines saltem Catholici forent beati: atqui res non sic se habet, cum inter eos qui fidem Christi profitentur, multos esse reprobos constet. Igitur nusquam dici debet Deum esse ubique præsentem. Probatur sequela majoris. Præsentia Dei facit & constituit, nedum Angelos fideles, sed & homines beatos. Ergo, &c.

Respondeo negando sequelam. Ad probationem distinguo. Præsentia Dei per gratiam consummatam & lumen gloriæ, facit & constituit homines beatos, concedo; præsentia ordinaria & communis quæ est solum per potentiam vel creantem, vel conservantem homines in esse naturali, nego.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Contra secundam Conclusionem militantes.

Objicies. Deus est extra mundum, extra cœlos, & in spatiis imaginariis: sed ibi non operatur: igitur operatio non est ratio formalis qua Deus est in loco. Probatur major: 1. quidem 3. Reg. 8. habetur: *Cæli cœlorum non te capiunt*. Item Job. 1. *Excelsior cœlo est*. Et Gregorius l. 2. c. 12. ait: " Ipse est.... extra omnia. " 2. Si daretur corpus infinitum, repleret spatia etiam vacua: igitur cum Deus sit infinitus, omnia replere debet etiam spatia imaginaria. 3. Si Deus non esset in spatiis imaginariis, & ibi duo producerentur corpora, unum in uno loco, alterum in alio, jam foret a se ipso divisus, siquidem præsens esset duobus corporibus, sed non medio, quod quidem absurdum est: igitur dicendum est Deum esse etiam in spatiis imaginariis ubi non operatur: ergo operatio non est ratio formalis qua Deus ubique præsens est.

Respondeo distinguendo. Deus est per potentiam in spatiis imaginariis, quatenus aliquam ibi potest producere creaturam: & hoc solummodo probant auctoritates in objectionibus laudatæ, concedo; est actu, nego. Ibi enim non operatur.

Ad secundum nego paritatem. Dato enim & non concesso quod corpus in quantitate infinitum cuncta repleret spatia, quatenus ubique extenderetur ejus quantitas, non inde tamen sequitur Deum esse in spatiis imaginariis; virtus enim Dei operativa est quantitas ipsius virtualis; unde nisi tangat loca, non est in eis; ea autem non tangit nisi productione. Dictum est autem Deum nihil operari in spatiis imaginariis: igitur ibi non est præsens.

Ad tertium dico, quod in hypotesi duo corpora dividerentur per applicationem ad diversa loca in quibus producerentur, minime vero Deus; sicut v. g. radius solaris tangens unum locum & non alterum, non tamen in se, saltem in centro, seu in sole dividitur: Simili prope modo Deus indivisus manens omnia dividit, & immotus omnia movet, nihil enim aut acquirit aut deperdit creando vel annihilando aliquas creaturas: igitur ejus operatio eadem in se manens solum terminative divideretur, & ratione effectuum, nempe duorum corporum quæ in diversis produceret locis, nusquam vero in semetipsa.

Instabis. Prius est rem esse alicubi, quam operari; & de facto prius concipitur Deus esse in se ipso, quam operari: ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Prius est esse quam operari, in creatis, concedo; creaturæ enim agunt per eductionem, & ex præsupposito subjecto; in divinis, nego. Deus quippe est independens; & agit immediate in rebus. Ad aliud, Deus non est in se ipso ut in loco, sed per identitatem, unde Minutius Felix in Octavio dicit: " Ante mundum fuit sibi Deus ipse pro mundo. "

Iterum instabis. Deus est immensus antequam operetur, aut intelligatur operari: ergo, &c.

Respondeo concesso antecedente, negando consequentiam. Aliud est enim Deum esse immensum, aliud esse præsentem. Ad primum sufficit ut sit infinitus in esse: ad secundum requiritur contactus; non potest autem tangere rem aliquam, ut in ea sit præsens, nisi det illi aut esse aut conservari: igitur sicut corpus est in loco ratione quantitatis extensæ, ita & Deus ratione operationis qua tangit omnia, est in loco.

Persi-

Persistes. Deus adest rebus per præsentiam in quantum, inquit D. Thomas hic qu. 8. art. 4. " Videt omnia: ergo non „ est in loco per operationem. „

Respondeo cognitionem Dei esse causam rerum effectricem, juxta illud Psalm. 135. *Qui fecit cœlos in intellectu*. Et illud Aug. „ Res sunt quia novit Deus. „

Instabis adhuc. Deus ex D. Thoma hic art. 4. est ubique per potentiam, omnia quippe ejus subjiciuntur imperio: per substantiam, quia replet omnia: ergo non per operationem.

Respondeo neg. consequentiam. Priores siquidem præsentiæ divinæ sunt modi solum inadæquati, quandoquidem nec potentia sibi subjicit creaturas, nec substantia replet omnia nisi operando; operatio enim est quantitas virtualis qua Deus se extendit ad cuncta creata.

Instabis denique. Deus res habet præsentes in æternitate antequam fiant, & tamen nondum in eis operatur; alias ab æterno præexisterent: igitur operatio non est ratio formalis qua Deus est præsens rebus.

Respondeo negando paritatem. Enimvero Deus est præsens rebus in æternitate, illas sibi repræsentando, seu potius suam essentiam ut participabilem ad extra contemplando, in tempore vero illas producendo & immutando.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus est immensus.

Primo. Hoc ipsum Deus manifestat Jerem. 33. *Cœlum & terram ego impleo*, unde Theophilus Antiochenus l. 2. ad Autholicum: " Cum Dei proprium hoc sit „ non solum ubique esse, sed etiam in„ tueri omnia & audire, &c. „

Secundo. Omne agens est ubi operatur; sed Deus operatur ubique, nimirum vel producendo novas creaturas, vel productas conservando: igitur est ubique.

Tertio. Hoc etiam confirmat momentum illimitatio Dei; cum enim sit incircumscriptus, ubique esse necesse est; alias clauderetur terminis vel locorum vel temporum.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

AD OBJECTIONES.

Primo. Deus quidem dicitur esse super omnes gentes excelsus, & in cœlo habitare: at nemo non videt hæc & similia indicare tantummodo Deum a nullo circumscribi loco, qua de causa excelsus super omnes gentes dicitur: porro cum esse in cœlo Scriptura commemorat, non intendit Deum alibi non esse, sed solum speciali modo habitare ubi majora & mirabiliora operatur.

Secundo. Non diffitemur Deum appropinquare ad peccatorem per justificationis gratiam, idest, mansionem in eo facere; verum antea ipsi per cognitionem & per potentiam erat præsens.

Tertio. Deus non est quidem in spatiis imaginariis actu, quia nihil sunt; unde male concluderetur non esse ubique in locis positivis præsens.

TRACTATUS SECUNDUS.

DE

INVISIBILITATE ET

VISIBILITATE DEI.

NON sine ingenti animi lætitia, comperuisse debuimus Deum existere, esse ens a se & independens, esse perfectissimum, omnis sanctitatis pelagus, omnium bonorum parentem, sua beneficia larga in nos profundentem ubertate; ipse etenim totus pro nobis in creatione, in Redemptione totus, rursum & in glorificatione Sanctis suis totus esse voluit: in hac beata sede, in hoc felici regno omnes divitiarum suarum thesauros liberali pandit manu, electos inebrians ab ubertate domus suæ; sed, proh hominum amentia! beatitudinem hanc quidam insulse & pertinaciter negare ausi sunt, affirmantes Dei optimi visionem nullo pacto esse possibilem: alii vero e contra, sed neque minus stulte, sibi hoc divinæ visionis donum ad comprehensionem usque debitum propalare non formidaverunt. Nonnulli utique graviter circa illius mensuram erraverunt; quinimmo & multi circa tempus: unde quatuor impræsentiarum de visione Dei tractanda & enucleanda sunt. Primo agendum est de possibilitate: secundo de Actu: tertio de mensura: quarto de tempore. Quæritur an sit possibilis? An detur Sanctis? An ad mensuram? An sine dilatione usque ad judicium, vel etiam post resurrectionem universalem? Unde sit

DISSERTATIO PRIMA.

De possibilitate visionis beatificæ contra negantes.

QUIDAM Judæi crassiores crediderunt visionem Dei esse impossibilem pro homine, etiam in altera vita: sed contra dictum illud Joan. 1. Epist. 3. *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.*

Dogma de possibilitate visionis Beatificæ his quatuor argumentis probatur.

Primo. Quia intellectus creatus potest videre Deum.

Secundo. Quia potest elevari ad hoc per lumen gloriæ.

Tertiò. Quia potest adjuvari ad hoc, per unionem cum essentia divina, per modum speciei impressæ & expressæ.

Quarto. Quia in hac hypothesi, non videret Deum oculo corporeo.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum intellectus creatus possit videre Deum.

POSSIBILITAS visionis repeti debet a duobus; 1. a potentia, quæ habeat omne verum in tota sua latitudine pro objecto; 2. a virtute ipsius potentiæ ad objectum attingendum, certum est intellectum creatum in se relictum non posse videre Deum intuitive, quandoquidem Deus est objectum transcendens omnem naturæ ordinem: sed difficultas est, an intellectus creatus viribus gratiæ hoc possit? Pro cujus resolutione sit

CONCLUSIO.

Intellectus creatus gratia adiutus & elevatus, potest videre Deum intuitive.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *ex Scriptura utriusque Testamenti.*

EX VETERI. Genes. 15. v. 1. habetur: *Ego protector tuus sum, & merces tua magna*

magna nimis. Sap. 5. *apud Dominum est merces eorum*. Quæ loca intelliguntur de possessione Dei: sed Deus visione possidetur. Ergo intellectus creatus, gratia divina elevatus potest videre Deum intuitive.

Ex novo. Matth. 5. v.8. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* c. 18. v. 10. *Angeli eorum vident semper faciem Patris*. Joan. 14. v. 21. *Qui diligit me, diligetur a Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum*. Et primæ ejusdem Joan. c. 3. v. 2. *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*. Et primæ Corinth. 13.v.12. *Videmus nunc per speculum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem*. Unde sic argumentor. Deus promittit suæ essentiæ visionem mundis corde, promittit diligentibus se; immo jam Angeli sancti vident faciem Patris. Igitur intellectus creatus potest videre Deum viribus gratiæ.

Secundo, *Ex summis Pontificibus*.

Evaristus in sua Decretali dicit substantiam Dei a Sanctis in cœlo videri.

Benedictus XII. Extravaganti, *Benedictus*, idem docet; unde sic arguitur. Ab actu ad posse valet consequentia: sed summi Pontifices definierunt beatos intuitive Deum videre: igitur intellectus creatus, elevatus & adjutus potest videre Deum intuitive.

Tertio, *Ex Conciliis*.

Francofurtense in Epist. ad Episc. Hispaniæ sic loquitur: *Prædicamus Christum verum Deum, ut ad ejus beatificam visionem pervenire mereamur, in qua vera est beatitudo*.

Florentinum sess. 25. in Decreto unionis definit animas Sanctorum videre Deum in se: ergo, &c.

Quarto, *Ex sanctis Patribus & Doctoribus*.

Irenæus, l. 4. c. 37. *Qui vident Deum*, inquit, *infra Deum sunt, percipientes ejus claritatem .... participatio autem Dei est videre Deum*.

Clemens Alexandrinus, l. 5. Stromatum, explicans hunc Moisis, locum, *Nemo videbit faciem meam & vivet*; ait: *Perspicuum est, nullum umquam vitæ suæ tempore posse Deum clare comprehendere, seu intueri; qui autem sunt mundi corde, Deum videbunt*.

Gregorius Nazianzenus nostræ suffragatur conclusioni: nam Oratione 20. in laudem Basilii de Beatis, ait: *Sanctam ac beatam Trinitatem vident purius ac perfectius*.

Augustinus similia scribit Epist. 148. *Negare*, inquit, *non possumus Filios Dei visuros Deum*.

D. Thomas hic prima parte, q. 12. art. 1. ex professo docet conclusionem his verbis: *Cum ultima hominis beatitudo in altissima ejus operatione consistat, quæ est clara divinæ essentiæ visio per intellectum, constat intellectum creatum Deum posse videre per essentiam*.

Quinto, *Ratione multiplici*.

Prima est. Homo suum potest assequi beatitudinem; atqui beatitudo hominis est visio Dei intuitiva; igitur homo adjutus a gratia potest videre Deum. Major patet, alias creatura rationalis foret deterioris conditionis ipsis belluis, quæ suum assequuntur finem. Probatur minor. 1. Deus fecit hominem ad imaginem & similitudinem suam: sed Deus vult suam apud semetipsum habere imaginem: ergo, &c. 2. Deus condidit hominem, & elevavit ad finem supernaturalem: atqui finis supernaturalis est Deus in se visus: ergo, &c. 3. Quidquid Deo minus est, explere & implere hominem non potest, inquit Augustinus; unde summum semper desideramus bonum: sed appetitus ille non est frustraneus: igitur dicendum est hominem posse viribus gratiæ videre Deum intuitive.

Secunda. Intellectus creatus potest attingere suum objectum extensivum: sed Deus in se visus est objectum ad quod intellectus creatus potest se extendere: & probatur. Objectum extensivum intellectus nostri est verum ut sic, & in tota sua latitudine sumptum; scilicet ut complectitur verum creatum, & increatum: igitur homo, gratia divina adjutus potest videre Deum intuitive.

Tertia. Visio Dei intuitiva non implicat contradictionem: ergo est possibilis pro intellectu creato. Probatur antecedens. Non implicat ex parte potentiæ: intellectus enim est spiritualis, & immaterialis; unde inest ei & capacitas, & habitudo ad summum verum. Non ex parte objecti, quandoquidem Deus potest finito modo videri: neque etiam ex parte medii: enimvero Deus potest elevare intellectum creatum per gratiam ad suam visionem intuitivam: igitur nulla est implicantia; igitur visio est possibilis.

Quarta. Homo non debet esse semper anxius, nec perpetuam pati violentiam: sed foret in statu violento, eoque continuo, si Deum videre non posset; & probatur ex Aug. qui dicit; " Fecisti nos ad „ te, Domine, & inquietum est cor no- „ strum, donec requiescat in te.

Solvuntur Objectiones ex Scriptura sacra prodeuntes.

Objicies 1. primæ ad Timoth. c. 1. v. 17. *Regi sæculorum immortali, & invisibili soli Deo honor & gloria*. Qui est invisibilis, non potest videri: atqui ex Apostolo Deus est invisibilis: ergo. &c.

Respondeo 1. opponendo Apostolum Apostolo. Nam primæ Corinth. c. 13. v. 12. ait. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*.

Respondeo 2. distinguendo. Deus est hominibus invisibilis, viribus naturæ, concedo: viribus gratiæ, nego: ita Gregorius Naz. Basilius, & alii.

Instabis. Si Deus esset visibilis, maxime in gloria, atqui non videtur a Sanctis; & probatur Joan.1.v.18.*Deum nemo vidit umquam, unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit*. Igitur a solo Filio videtur.

Respondeo negando minorem; ad probationem, distinguo: Nemo vidit Deum umquam visione comprehensiva, concedo: intuitiva, nego. Visio comprehensiva ea est quæ attingit objectum secundum omnem tum extensionem, tum intensionem & quantitatem visibilitatis: intuitiva vero quæ attingit objectum ut in se quidem est, sed non quantum cognoscibile est, idest, non secundum omnem cognoscibilitatis modum. Beatus Joannes loquitur solum de prima cognitione; enimvero loquitur de cognitione quæ habetur in sinu Patris, quæque est comprehensiva. Dicit enim, *Unigenitus Filius qui est in sinu Patris, ipse enarravit*. Ita Aug. Epist. 147. Chrysol. in hunc locum, & alii.

Instabis: unigenitus non enarrat nobis visionem comprehensivam, cum nullus mortalium possit illam capere, sed intuitivam: atqui tamen enarrat visionem quam nullus hominum habuit: igitur Joannes loquitur de intuitiva. Confirmatur; Joan. 6. v. 46. Christus dicit: *Non quia Patrem vidit quisquam, nisi is, qui est a Deo. Hic vidit Patrem*.

Respondeo distinguendo. Unigenitus non enarrat nobis visionem comprehensivam, ut illam habeamus, concedo: Ut sciamus Deum esse incomprehensibilem, ineffabilem, æternum, & omnipotentem, nego: Venit enim ad hoc in mundum Filius Dei, ut homines peccatis obcæcatos & Idololatriæ deditos instrueret de existentia, de quidditate & perfectionibus Dei Patris, cum enim teste Apostolo primæ ad Timoth. c. 6. v. 16. Deus lucem inhabitet inaccessibilem menti creatæ in se relictæ, necesse erat prædicare Patrem, quam quidem provinciam mirabiliter adimplevit Christus. Porro ex hac enarratione, seu manifestatione hominibus facta per Christum, nullo modo sequitur homines ita perfecte Deum cognoscere, ac cognoscit ipse qui enarravit & manifestavit.

Respondeo ad confirmationem distinguendo: Nullus hominum, tunc quando Christus loquebatur, viderat Deum, quia nondum apertum erat cœlum peccato primi parentis clausum, concedo: nullus Angelorum, nego. Ibi Christus ostendit suam supra omnes prophetas excellentiam, in eo maxime quod ille solus viderat Patrem, quod ejus secreta solus noverat, sed non negat homines justos posse videre Deum viribus gratiæ.

Instabis iterum: atqui nec Angeli sancti viderunt Deum, & probatur; qui desiderant videre, non viderunt: atqui Angeli sancti concupiscunt videre Deum, juxta illud primæ Petri c. 1. v. 12. *In quem Angeli desiderant prospicere*: igitur, &c.

Respondeo 1. opponendo Scripturam Scripturæ; nam Matth. 18. v. 10. de Angelis sanctis Christus dicit: *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris*.

Respondeo 2. negando subsumptum; ad probationem, distinguo minorem: Angeli desiderant desiderio complacentiæ & amoris videre patrem, concedo: desiderio spei puræ & excludente objecti possessionem, nego. Duplex desiderium distinguit D. Thom. aliud complacentiæ & amoris oriri, & est mera in objecto possesso complacentia; sic qui multas possidet divitias, semper desiderat illas habere: aliud est spei & excludens objecti possessionem; sic ægrotus desiderat & sperat sanitatem. De primo solum loquitur D. Petrus; tot & tanta siquidem bona in Deo possident Angeli, ut torrente voluptatis inebriati, semper desiderent Deum possidere. Ita Gregorius lib. 19. c. 38. " Considerandum „ nobis est quoniam satietatem solet fastidium subsequi. Ut ergo recte sibi utra- „ que

„ quæ conveniant, dicat veritas, quia „ semper vident, dicat prædicator egregius, quia semper videre desiderant. Ne „ enim sit in desiderio anxietas, desiderantes satiantur, ne autem sit in satietate „ fastidium, satiati desiderant. Et desiderant igitur sine labore, quia desiderium „ satietas comitatur: & satiantur sine fastidio, quia ipsa satietas ex desiderio „ semper accenditur.

Urgebis adhuc, non potest, colligi Deum videri ex illis locis primæ Corinth. 13. v. 12. *Videmus per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*. Probatur Gen. 32. v. 3. Jacob dicit: *Vidi Dominum facie ad faciem*. Et Exod. 33. 11. de Moise dicitur: *Loquebatur Dominus ad Moisen facie ad faciem*. Neuter tamen vidit intuitive Deum: ergo ex visione faciei ad faciem, non potest inferri visionis intuitivæ Dei possibilitas.

Respondeo negando antecedens: ad probationem, concesso antecedente, distinguo consequens: ex visione per imagines & similitudines, non colligitur visio Dei intuitiva, concedo: ex visione faciei ad faciem immediata, nego consequentiam & paritatem. Enimvero in primo loco de Jacob legitur ibidem, quod Angelus illi loquebatur, & cum eo luctabatur ad auroram usque; & sic erat solum visio Dei per Angelum, qui loquebatur in persona Dei. Quoad Moisen, certum est ista vice non vidisse intuitive Deum, quandoquidem ille Legislator ibi sic alloquitur Dominum: *Ostende mihi gloriam tuam. Respondit.... non poteris videre faciem meam.... non enim videbit me homo & vivet*. Sed cum Apostolus dicit: *Tunc autem facie ad faciem*, intelligit visionem intuitivam; siquidem loquitur de visione opposita ænigmaticæ. Similiter, dum ait Matthæus Angelos videre faciem Patris, visionem intuitivam indigitare contendit; eam enim affirmat quæ habetur in cœlis.

Rursus instabis: quando aliquid in scriptura affirmatur de Deo, & negatur in alio loco, tunc affirmatio sumi debet in sensu metaphorico, negatio vero in sensu rigoroso: sic in Gen. dicitur Deum pœnituisse hominem fecisse, & 1. Reg. 16. habetur pœnitudine Deum non flecti; ista negatio ab omnibus interpretibus sumitur stricte & ad litteram: igitur a simili, tametsi dicat aliquando scriptura Deum aut videri, aut posse videri, cum aliis in locis eum modo invisibilem, modo a nemine, nisi ab Unigenito, visum esse pronunciat, debemus sumere negationem ad litteram, & asserere Deum non posse intuitive videri.

Respondeo distinguendo: Quando affirmatio & negatio dicuntur de eodem secundum idem, negatio debet sumi in sensu rigoroso, concedo: si dicantur secundum diversos respectus, nego. Pœnitentia, & non pœnitentia dicuntur quidem de Deo per ordinem ad ipsum; unde negativa prævalet: sed visio & non visio aliter & secundum diversa, de eodem prædicantur. Deus enim dicitur invisibilis viribus naturæ & viatoribus; visibilis vero in cœlis & per lumen gloriæ; unde non est paritas.

Solvuntur Objectiones, quæ ex Patribus deducuntur.

Objicies 1. Dionysius de divinis nominibus c. 1. ait de Deo: „ Neque sensus est ejus, neque phantasia, neque opi„ nio, nec ratio, nec scientia. „ Igitur Deus non potest videri, etiam a beatis. Confirmatur. Clemens Alex. l. 7. Hypotiposeon apud Oecumenium in Epist prima ad Timoth. ad hæc verba. c. 3. v. 13. *Apparuit Angelis*, " dicit quippe invisibilem „ divinitatis naturam ne illi quidem vide„ bant, itaque incarnatum viderunt. „ Igitur ex Clemente Angeli non videbant Deum in se, sed solummodo Incarnatum intuebantur.

Respondeo 1. ad istam & alias auctoritates, sanctos Patres velle tantummodo hominem non posse videre Deum oculo corporeo, vel etiam oculo intellectuali in se relicto, immo & ab eodem quantumvis elevato comprehensive: de visione quidem comprehensiva, ut plurimum loquuntur; quippe qui agant contra Anomæos, qui tantam sibi tribuebant de Deo notitiam, quantam Deus habet de se ipso; unde ut illos revincant, fidenter dicunt Deum esse hominibus & Angelis invisibilem, hominibus quidem, ut primum istum Anomæorum errorem, quo statuebant visionem Dei intuitivam esse homini naturaliter debitam confutent, Angelis vero, comprehensive; ut alterum eorumdem hæreticorum commentum, quo sibi stulte arrogabant visionem Dei comprehensivam, explodant. Vident igitur Angeli sancti Deum intuitive, sed non comprehensive: ita Epiphanius hæresi 70. num. 7. „ Videtur, inquit, re„ ipsa ut in se est, sed non videtur se-

„ cundum totam suam amplitudinem . „ Sicut igitur qui aspicit cœlum per foramen, potest absque mendacio dicere se videre cœlum, quamvis totam ejus extensionem non videat, ita pariter, ait idem Pater, qui videt Deum intuitive, vere videt illum, ut in se est, tametsi non videat adæquate, & secundum omnia quæ in ipso latent.

Respondeo 2. dicendo Dionysium eo loci disserere de visione Dei comprehensiva, quæ profecto nulli convenit creaturæ: nam immediate ante verba laudata sic habet. „ Omnibus ipse est universaliter incom- „ prehensibilis, nec sensus est ejus „ D. Thom. hic q. 12. art. 1. sic explicat Dionysii contextum. Ad confirmationem distinguo; & Clemens loquitur de visione comprehensiva, concedo: de intuitiva ut sic, nego. Enimvero agit contra Anomæos, quos proprio confodit gladio; dicit enim nulli creaturæ divinitatem esse visibilem comprehensive, nequidem Angelis, qui solum habuerunt comprehensionem de natura humana assumpta.

Objicies 2. Auctor quæstionum ad Antiochum, apud opera Athanasii, c. 20. asserit, Beatos non videre essentiam Dei nudam, sed tantummodo quemdam gloriæ gradum, ad captum humanum accomodatum: ergo nulla creatura potest videre Deum intuitive.

Respondeo distinguendo: & per gradum gloriæ ad nostrum captum accomodatum, intelligit auctor visionem finitam, excludendo duntaxat comprehensivam, concedo: excludendo intuitivam omnimodam, nego. Ultro fatemur Beatos non videre essentiam Dei nudam; tum quia non omnia ipsis aperiuntur, siquidem ipsos multa latent, quæ soli Filio unigenito nota sunt; tum quia solus filius novit Patrem comprehensive; sicut solus Spiritus sanctus comprehensive; novit Patrem & Filium.

Objicies 3. Basilius, l. contra Eunomium scribit omnem naturam creatam Deum non cognoscere: „ Soli, inquit, Filio „ cognitus est Pater, necnon Spiritui san- „ cto. „ Gregorius Nyssenus l. 12. contra Eunomium simile quidquam & affine loquitur. „ Non est in hominum natura „ vis ad accuratam perceptionem divinæ „ substantiæ, ac fortasse parum est istud „ de sola vi humana pronuntiare, verum „ etiam, si quis naturam corporis exper- „ tem inferiorem esse dicat, quam ut in- „ finitam naturam capere, & complecti „ cognitione possit, non ille penitus aber- „ rabit.

Respondeo, utrumque Patrem loqui solummodo de visione comprehensiva, quam quidem a creatura excludunt: nec mirum, loquuntur in sensu opposito Eunomio, quem suo perstringunt stilo censorio; unde Basilius ad revincendum illum hæreticum, dicit Patrem soli Filio & Spiritui sancto esse notum; utendo illis Apostoli verbis, primæ Corinth. 2. *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei*. Quæ quidem sententia comprehensionem sonat. Quod autem Gregorius in alio non loquatur sensu, patet ex Oratione de Pulcheriæ laude, ubi agnoscit visionem Dei pro Beatis, sic enim exclamat: *Quam speciosus ille oculus qui Deum videt*.

Urgebis 4. Cyrillus Alex. l. 1. in Joan. c. 22. ait: " Soli consubstantiali Filio „ Pater visibilis est. Postea subdit: Ab ope- „ ribus præstantiorem gloriam unigenitus „ cæteris demonstratur habere, sed aciem „ oculorum hominis, tamquam Deus ef- „ fugiens, quia omnem superat creatu- „ ram, idcirco increatus, idest, Deus „ esse intelligitur, & glorificatur. „ Item Cyrillus Hierosol. Catechesi. 6. " Vident, „ inquit, Angeli Deum, non sicut Deus „ est, sed quantum capere ipsi possunt.

Respondeo, istas omnes Patrum propositiones esse Catholicas. Cyrillus Alex. in prima loquitur de visione comprehensiva. In 2. loco loquitur de visione oculi corporei, cujus aciem fugit Christus ut Deus. Namque oculus corporeus etiam elevatus Deum videre non potest. Cyrillus Hierosol. solum excludit a Sanctis visionem comprehensivam, quandoquidem dicit Angelos videre Deum: addit autem, non sicut Deus est, vident: & bene; videre enim ut Deus est, secundum Cyrillum, est videre adæquate & comprehensive, idest, secundum omnem cognoscibilitatis modum. Unde Catechesi 7. ait. " Qui ex Deo est, „ vidit Deum, cujus faciem semper An- „ geli vident in cœlis: vident autem pro „ mensura ordinis sui . . . . cæterum pura „ ac liquida Patris visio proprie Filio ac Spi- „ ritui sancto reservatur. „ Igitur beati vident Deum ad mensuram, idest finite; liquida vero ac pura, seu comprehensiva visio Patris, tum Filio, tum Spiritui sancto reservatur. Sancti Doctores eadem prope phrasi, unoque veluti ore circa istud momentum sese explicant, ut os Anomæorum loquentium iniqua contundant. Igitur non negant visionem intui-

ti-

tivam concedi Beatis, sed solummodo comprehensivam.

Objicies 5. Ambrosius, comm. in Lucam initio sic loquitur. " Quid de hominibus „ loquitur? Cum etiam de ipsis cœlestibus virtutibus & potestatibus legerimus „ quia Deum nemo vidit umquam. „ Et l. de Incarn. verba illa Joan. explicans. „ Quod vidimus & audivimus, ait: Ille „ vidit quod vidit, non utique divinitatem, quæ secundum naturam suam eum „ videre non poterat: suscepit quod erat „ propter naturam divinitatis, ut secundum naturam corporis videretur.

Respondeo, Ambrosium visionem duntaxat comprehensivam eo loci excludere a creaturis; ratio enim ab ipso allata, ea est, quia ab hominibus & Angelis comprehensive nec videtur, nec potest videri Deus. " Ideo, inquit, Deum nemo vidit „ umquam, quia eam quæ habitat in Deo „ plenitudinem divinitatis nemo conspexit, nemo mente, aut oculis comprehendit. „ Et vero plenitudo non conspicitur, nisi videatur Deus adæquate & comprehensive.

Objicies 6. Hieronymus, apud Aug. Ep. 148. ait. " Videre Deum sicut est in „ natura sua oculus omnis non potest: „ non solum homo, nec Angeli, nec „ Throni .... neque enim creatura potest aspicere Creatorem suum. „ Sed qui nequit aspicere, nec potest videre intuitive: ergo, &c.

Respondeo distinguendo, ut supra: creatura non potest aspicere Creatorem aspectu adæquato, concedo: finito, nego.

Objicies 7. Isidorus in caput 41. Exod. sic loquitur. " Quamvis usque ad parilitatem Angelicam humana natura perferatur post resurrectionem, & ad contemplandum Deum indefessa consurgat, „ videre tamen ejus essentiam plene non „ prævalet, quam nec ipsa perfectio Angelica, in toto vel integre attingit „ scire: soli enim integre sibi nota est „ Trinitas, & humanitati susceptæ, quæ „ tertia est in Trinitate Persona.

Respondeo, Isidorum ibi loqui solum de visione comprehensiva, ut denotant isti termini plene, & integre; & certe sola Trinitas, sibi nota est comprehensive: cum vero subditur, humanitati assumptæ, intelligit humanitatem ratione Personæ Verbi cui conjungitur: comprehendere Deum, minime vero ratione sui ipsius interpres, subdit enim, *quæ est in Trinitate Persona*.

Solvuntur Objectiones ex Ratione.

Objicies 1. Essentia divina non est objectum intellectus creati: Ergo non potest ab ipso videri. Probatur antecedens: debet esse proportio inter potentiam & objectum: atqui nulla inter intellectum & essentiam divinam intercedit: ergo essentia divina non est objectum intellectus creati.

Respondeo negando antecedens, ad probationem distinguo: debet esse proportio habitudinis, concedo: entitatis, nego: & distinguo minorem: nulla est proportio entitatis inter essentiam divinam & intellectum creatum, concedo: nam illa est substantialiter infinita, intellectus vero humanus, & Angelicus, essentialiter finitus: nulla est habitudinis, nego. Enimvero intellectus creatus, utpote spiritualis, & cognoscitivus, respicit essentiam divinam ut suum perfectivum, quandoquidem respicit omne ens; ut autem intellectus creatus se habeat tanquam perfectibilis ad essentiam divinam, non opus est ut fit in perfectione æqualis: immo requiritur ut sit inæqualis, alias non respiceret illam ut suum perfectivum. Ista igitur proportio fundatur in natura intellectus, qui respicit omne ens intelligibile: fundatur in ordine quem perfectibile habet ad suum perfectivum: Fundatur in ipsa Dei essentia, quæ sui communicatione perficit intellectum?

Instabis: finitum non habet habitudinem ad infinitum: ergo &c. Probatur subsumptum: frustranea foret illa habitudo, siquidem non posset illud attingere objectum, utpote supra se. Igitur finitum non habet habitudinem ad infinitum.

Respondeo negando antecedens, ad probationem distinguo: Appetitus creaturæ foret frustraneus, si objectum esset supra potentiam quoad ordinem, concedo: si solum quoad excellentiam, nego. Quia vero res spiritualis est diversi ordinis ab oculo corporeo, non potest ullo modo ad ipso videri, sed essentia divina est solum supra mentis oculum. Quoad excellentiam excedit quidem intellectum ratione tum entitatis, tum virtutis; at intellectus creatus est ejusdem ordinis cum essentia, nam & immaterialis & cognoscitivus est, unde illam potest attingere.

Rursus instabis: intellectus creatus est potentia intrinsece naturalis, essentia vero divina, essentialiter supernaturalis: igi-

tur intellectus creatus non est ejusdem cum ea ordinis.

Respondeo distinguendo: Intellectus creatus est potentia intrinsece naturalis, & terminative supernaturalis, concedo: & non est, nego. Est quidem intrinsece naturalis, & ideo absque gratia elevante, Deum intuitive videre nequit: sed ratione potentiæ obedientialis qua subjicitur creatura creatori ad operationem mirabilium, per lumen gloriæ ad Dei visionem posse elevari nemo non capit.

Ad id vero quod dicitur intellectum creatum esse diversi ab essentia divina ordinis, distinguo: diversi specifice & intrinsece, quia essentia divina est supra omnem creaturam, concedo: diversi generice & intrisece, nego. Et vero intellectus creatus est spiritualis & immaterialis; ens autem divinum includit sub se ens immateriale: igitur intellectus creatus potest ordinem ad essentiam divinam habere, ut ab ea perficiatur, eamque videat: tum quia terminative & extrinsece est supernaturalis, quatenus divinæ subditur potentiæ, quæ illum elevare potest ad aliquid quod est supra naturam creatam; tum quia intellectus respicit omne verum, quod quidem sub se continet verum & creatum & increatum, verum naturale & supernaturale.

Instabis adhuc. Ens in tota sua latitudine dicit corporeum, & incorporeum, & tamen oculus corporeus, neque secundum se, neque etiam elevatus rem incorpoream videre potest. Ergo a pari quamvis essentia divina contineatur sub ente immateriali, tamen intellectus creatus, quantumvis elevatus, illam videre non potest.

Respondeo negando paritatem. Ratio disparitatis in eo potissimum est, quod oculus intellectualis contineatur sub ente universalissimo & supremo, quatenus immateriali: at vero corporeus pertinet ad lineam oppositam, nimirum ad ens reduplicative ut corporeum, adeoque essentialiter diversum ab ente spirituali & immateriali. Intellectus igitur non solum ejusdem ordinis est cum ente divino ut ens est, sed etiam quatenus est ens immateriale: igitur modo elevetur mens humana, ipsa, poterit ens immateriale tanquam suum objectum attingere; nec mirum, intellectus creatus utpote spiritualis, est universalium; hoc est, attingere similiter & respicere potest omne ens; immateriale quidem, quia est ejusdem cum eo ordinis; materiale vero, quia potest illud a materia per abstractionem exuere, & postea illud in specie formata contemplari; sed non sic oculus corporeus, cum enim sit in materia immersus illam neque relinquere, neque ab ea abstrahere potest: unde rem spiritualem, quantumvis elevatus attingere non valet.

Persistes. Ratio infiniti tam extrahit essentiam divinam extra objectum intellectus creati, quam immaterialitas illam extrahit extra objectum oculi corporei: Ergo sicut essentia non potest videri ab isto, neque utique poterit ab illo. Probatur antecedens: tanta est distantia inter finitum & infinitum, quanta inter rem materialem & spiritualem intercedit: ergo, &c.

Respondeo negando antecedens: Licet enim intellectus hominis sit finitus, est tamen sub eodem genere supremo & subalterno cum ente infinito, nam ut talis ex natura sua spiritualis & immaterialis est: at vero oculus corporeus est solum sub eodem genere supremo cum re spirituali, siquidem cum ea duntaxat convenit in ratione entis, nusquam vero in ratione talis entis, quippe qui sit corporeus & non spiritualis. Ad probationem distinguo: Tanta est distantia inter finitum & infinitum, quanta inter rem materialem & spiritualem in ratione entis, concedo: Quandoquidem essentia divina est quid increatum: Tanta est in ratione habitudinis, nego. Hæc autem disparitas non oritur ex ratione finiti, vel infiniti, quæ sunt proprietates consequentes ad ens & ipsius quantitas virtualis, sed ex diversa ratione entium specifica: sic licet animal & homo sint quid finitum, fieri tamen non potest, ut animal reduplicative ut animal, conveniat cum homine, quatenus rationalis est: quia rationalitas & irrationalitas opponitur & se mutuo ab eodem subjecto excludunt. Propter eamdem & similem rationem, nec oculus videre sonum, nec auris vicissim percipere coloratum potest, quia objecta sunt diversi ordinis specifice: igitur nec pariter oculus corporeus rem spiritualem & immaterialem videre potest.

Urgebis: intellectus creatus non potest elevari ad videndum omnia possibilia quæ in essentia divina latent, ergo nec ad videndum Deum intuitive. Probatur consequentia: Deus in se est quid majus quam omnes creaturæ possibiles: ergo si intellectus non potest elevari ad videndum omnia

nia possibilia, a fortiori nec ad videndum intuitive Deum.

Respondeo negando paritatem: ratio discriminis in eo potissimum sita est, quod cognitio omnium possibilium inferat Dei ipsius comprehensionem, cum possibilia nihil aliud sint quam ipsa essentia divina, infinite ad extra participabilis: igitur intellectus creatus omnia non potest cognoscere possibilia, bene tamen Deum finito modo videre; ad hoc enim sufficit si per lumen gloriæ creatum elevetur.

Objicies 2. Deus est comprehensibilis, & tamen ab intellectu creato comprehendi non potest: ergo licet sit visibilis, non potest utique ab intellectu creato videri.

Respondeo distinguendo antecedens. Deus est comprehensibilis a potentia infinita, concedo: a facultate finita, negando antecedens & paritatem: ratio disparitatis in eo est, quod Deus non possit ex parte comprehendi, alias non esset comprehensio: nam comprehensio cognitionem adæquatam objecti importat: at non visibilitas. Et vero videmus intuitive solem in se tametsi non videamus secundum omnem extensionem, eo quod oculus sit nimis limitatus: igitur & intellectus creatus potest videre Deum intuitive, licet secundum omnem extensionem virtualem haud valeat.

Instabis: Deus non potest videri intuitive nisi comprehendatur: sed intellectus creatus nequit Deum comprehendere: ergo nec videre. Probatur major. 1. quidem Deus est indivisibilis, igitur non potest videri nisi totaliter videatur. 2. Si non comprehenditur, non videtur totus: igitur nec sicuti est.

Respondeo negando majorem: ad probationem, distinguo: Deus est indivisibilis in se, & entitative, virtualiter vero divisibilis, concedo: & nequidem virtualiter divisibilis est, nego. Deus multas habet virtutes, seu potius unicam eamque infinitam, omnibus perfectionibus creatis æquivalentem, immo & eas in immensum excedentem, & ideo fugit aciem mentis creatæ quoad multa, eo prope modo quo solis extensio adæquata oculum fugit corporeum: quod quidem ulteriori potest illustrari exemplo. Verbi gratia videmus Petrum, non ideo tamen ipsius secreta intelligimus: sic Beati vident Deum, sed non totaliter, quandoquidem Deus non habet terminos, bene vero intellectus creaturæ: vident essentiam divinam Beati; vident personas, vident & attributa, sed finito prorsus modo: hinc sancti Doctores nonnunquam dicunt Deum Patrem soli Filio, soli Spiritui sancto notum esse, hoc est comprehensive: tametsi enim Beati Deum intuitive videant, non tamen secundum omnem cognoscibilitatis modum.

Instabis: ergo aliquid in Deo sanctos latet: igitur non vident Deum sicuti est & intuitive.

Respondeo distinguendo: aliquid accidentale latet sanctos, puta secreta consiliorum Dei, & modus cognoscibilitatis infinitus, concedo, aliquid essentiale, nego. Vident enim omnia quæ sunt essentialia, nempe & naturam, & Personas & attributa, quinimmo vident & modum cognoscibilitatis esse infinitum, esse ineffabilem, sed ipsum non comprehendunt. Ergone anxii? minime. Quippe qui videndo Deum, omnibus fruantur bonis eo modo quo sunt capaces, scilicet finito. Porro appetitus non est ad impossibile: cum igitur beati Deum non possint comprehendere, de hoc nullo modo sunt anxii immo hoc ipsum nullo modo desiderant.

Instabis: si Deus non videtur comprehensive a Beatis, sequitur ejus visione non satiari Sanctos: absurdum consequens: ergo & antecedens. Probatur sequela: ideo creaturæ hominem reddere Beatum, ejusque appetitum satiare non valent, quia sunt bona finita: ergo si visio Dei non est comprehensiva, neque erit & satiativa, quippe quæ & finita adeoque & bonum prorsus finitum.

Respondeo negando sequelam, & paritatem propter duo. 1. Quidem quia quælibet creatura in se spectata est bonum finitum, Deus vero bonum infinitum, unde satiat appetitum intellectus creati, minime vero creaturæ possessio. 2. Creaturæ sunt imperfectæ, quandoquidem multis carent bonis quæ desiderat anima: at vero Deus est summum & maximum bonum. Denique creatura hic multis subjicitur miseriis, quæ quidem impediunt perfectam objecti possessionem: sed in cœlo omne bonum invenitur, nempe æternitas, pax, immortalitas. Quid plura? finis clare, certo & in æternum, sine distractione possidetur. Hinc anima torrente voluptatis potatur, & inebriata ab ubertate sanctæ civitatis quiescit.

Instabis: si Deus intuitive videretur ab intellectu creato, actus visionis foret Infinitus: ergo & comprehensivus. Proba-

tur sequela. Ubi est objectum infinitum, ibi est actus infinitus, nam actus specificatur ab objecto: ergo &c.

Respondeo distinguendo: erit visio infinita objective, terminative & extrinsece, concedo: erit infinita subjective, subdistinguo, si tendat facultas modo infinito ad objectum, concedo: si modo duntaxat finito, ut de facto tendit intellectus Beatorum, nego: ad aliud, distinguo: actus specificatur ab objecto, & a modo tendendi in illud, concedo: ab objecto ut sic, subdistinguo: extrinsece, concedo: intrinsece, nego: quantitas actus a virtute potentiæ promanat, unde si sit finita, actus utique est intrinsece finitus & solum extrinsece infinitus, seu objective. Talis est Sanctorum visio, quandoquidem quantitative & intrinsece est finita, adeoque solum objective & extrinsece infinita.

Instabis: repræsentatio rei infinitæ est infinita: sed intellectus nequit videre Deum, nisi illum sibi repræsentet sicuti est: ergo in hypothesi quod videat Deum intuitive, ejus actus erit intrinsece infinitus.

Respondeo 1. intellectum Beatorum non producere speciem de Deo, unde illum sibi non repræsentat, sed essentia divina immediate unitur eorum menti, ut ab eis intuitive videatur. Ita D. Thom. ut dicetur infra ex professo.

Respondeo 2. distinguendo: repræsentatio adæquata, quæ objectum tam secundum se quam secundum suam quantitatem virtualem, & omnem cognoscibilitatis modum exprimit, est infinita, concedo: repræsentatio inadæquata, quæ non attingit omnem objecti extensionem & quantitatem, qualis est ea quæ competit Beatis, nego.

Instabis: si visio Dei possibilis est, debet esse adæquata: ergo nulla solutio. Probatur subsumptum: supposito quod sit intuitiva, nedum attributa, sed & possibilia, & Dei arcana ab ea attingi necesse est, quatenus hæc omnia sunt ipse Deus: igitur si Sancti donentur visione beatifica, vident Deum adæquate & extensive.

Respondeo negando subsumptum, ad probationem distinguo: possibilia & arcana sunt ipse Deus entitative & extensive, concedo: entitative solum, nego: dictum est quidem Deum videri a Beatis; sed non secundum omnem cognoscibilitatis modum: & vero vident omnipotentiam, sed non omnia quæ potest, intelligunt, maxime vero cum creaturæ possibiles non habeant necessariam cum Deo connexionem: igitur Deus non visis possibilibus, videri potest a Beatis.

Objicies 3. Verum infinitum non est objectum intellectus, igitur mens humana nequit videre Deum intuitive. Probatur antecedens: tametsi fides & scientia respiciant ens immateriale & spiritale, attamen fides ad scientiæ objectum non pertingit. Nam fidei objectum veritas quidem est, sed revelata, scientiæ vero est veritas clare & evidenter cognita: ergo a simili licet intellectus creatus habeat pro objecto verum, non potest tamen respicere verum infinitum, scilicet Deum, quandoquidem verum finitum & infinitum habent rationem prorsus diversam.

Respondeo negando paritatem propter duo: primo quidem quia potentia vitalis universalior est habitu, qui ad unum determinatus est; igitur cum intellectus sit universalissimus, potest simul attingere & objectum fidei, nimirum veritatem revelatam, & objectum scientiæ, nempe veritatem clare & evidenter cognitam. Quinimmo omnium scientiarum objecta respicit, quamvis quælibet in particulari non possit ferri circa objectum sibi correspondens. 2. Finitum & infinitum non sunt rationes objecta formalia diversa constituentes, sed eorum duntaxat quantitas: quod enim Juvenis clarius videat coloratum quam Senex, non inde sequitur eorum oculos esse specie diversos; quandoquidem plus & minus ad objecti rationem, aut nihil, aut parum conducunt; igitur nec finitum & infinitum; neque enim objecta formaliter diversa constituunt. Unde nullum sequitur inconveniens, tametsi hominis, vel Angeli intellectus versetur finito modo circa objectum infinitum.

Instabis: scientia est universalium; non enim datur de singularibus, quippe quæ contingentia sint, & tamen Physica, v.g. objectum Medicinæ attingere non valet: ergo a simili licet intellectus creatus sit universalis, non potest tamen objectum infinitum attingere.

Respondeo distinguendo: scientia est universalis in aliquo genere & quatenus abstrahit a singularibus, concedo: in omni genere, nego: est enim ad unum objectum formale determinata; sic Medicina respicit solum corpus humanum reduplicative ut sanabile: at vero intellectus universalior est, siquidem respicit verum secundum omnem formalitatem, videlicet verum

Phy-

Physicum, verum Morale, verum creatum, & increatum; unde non est par ratio.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Visio Dei est possibilis.

PRIMO quia ex Scriptura Deus intuitive visus, est merces sanctorum. Quinimmo Beati illum vident sicuti est.

Secundo, quia ex Conciliis visio sanctorum, non est ænigmatica, sed facie ad faciem & intuitiva. Ita & docent utriusque Ecclesiæ Patres.

Tertio, quia Deus continetur intra objectum specificativum intellectus creati, qui quidem respicit omne verum in tota sua latitudine. Cæterum inest homini appetitus ad Deum intuitive videndum, nullus autem appetitus legitimus debet esse frustraneus.

SYNOPSIS OBJECTIONUM.

PRIMO, Deus dicitur invisibilis in Scriptura, sed hoc intelligitur viribus naturæ, atque etiam de visione comprehensiva quæ soli Filio convenit & Spiritui sancto.

Secundo, in eodem sensu intelligendi sunt Patres, quando negare videntur visionem Dei creaturæ intellectuali possibilem.

Tertio, non est quidem proportio entitativa inter Deum & intellectum creatum, bene tamen habitudinis: denique licet Beati videant totum Deum, non sequitur videre comprehensive, quia illum non vident totaliter, siquidem omnem ejus cognoscibilitatis modum & quantitatem attingere non valent.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum sanctus Chrysostomus negaverit possibilitatem visionis Beatificæ pro intellectu creato.

CONCLUSIO

Sanctus Chrysostomus non negavit possibilitatem visionis Dei pro intellectu creato elevato.

PROBATUR: ille non negavit possibilitatem visionis Dei pro intellectu creato elevato, qui illam passim & in multis locis astruit: atqui sanctus Chrysostomus passim & in multis locis astruit possibilitatem visionis Beatificæ pro intellectu creato: ergo illam non negavit. Probatur minor multipliciter. 1. Parænesi prima ad Theodorum lapsum, c. 7. explicans illud Matth. 17. *Bonum est nos hic esse*, ait: " Quid „ dicemus quando regiis cubiculis adapertis intueri licebit ipsum Regem, non per „ speculum, nec per ænigma, sed facie „ ad faciem? „ 2. Homil. 111. in Epist. ad Philippenses exponens illud Psal. 41. *Quando veniam & apparebo ante faciem Dei*; eamdem confirmat veritatem. " Vide, inquit, ardentem hominem, vide inflammatum, sciens enim se, cum hinc recesserit, Deum esse visurum, nec expectat quidem dilatiorem. „ 3. Oratione de Sancto Philogone novum addit veritati calculum, & sic loquitur. " Hic „ quidem nemo Deum vidit, illic autem „ qui adsunt, perpetuo vident, quatenus „ illum videre licet, non solum præsentem, verum etiam gloriæ splendore con„ decorantem. „ Ergo sanctus Chrysostomus passim astruit possibilitatem visionis pro intellectu creato.

Solvuntur Objectiones.

OBJICIES. Chrysostomus explicans illa verba: *Deum nemo vidit umquam, sed Unigenitus nobis enarravit*; dicit Homil. 14. Deum a nemine visum fuisse, etiam a Prophetis: affert in exemplum simul & in probationem Jacob, qui dicitur vidisse Deum facie ad faciem; Moisen qui vidit in rubo: Isaiam qui vidit in throno sedentem, Joannem qui in Apocalypsi se vidisse gloriam Dei testatur. Ratio ab ipso ibi allata cur isti omnes Deum intuitive non viderint, hæc est, quia, inquit, Deus non est descriptibilis: igitur Chrysostomus non credidit visionem Dei possibilem.

Respondeo distinguendo: Deus non videtur visione comprehensiva, concedo: intuitiva, eaque finita, subdistinguo: in hac vita, concedo: in altera, nego: quod autem hic sit sensus Chrysostomi, patet ex scopo quem habet in quinque homiliis, nempe Anomæos perstringere: isti autem duos habebant errores. 1. Dicebant Deum in hac vita intuitive videri. 2. Videri comprehensive. Utrumque refellit errorem Chrysostomus, primum quidem dicendo quod nec ipsi Prophetæ in hac vi-

vita viderint Deum intuitive, sed solum in similitudinibus, & hoc quia Deus non est descriptibilis. Secundum vero, asserendo Deum a solo Unigenito, qui est in sinu Patris, cognosci cognitione comprehensiva. Duplicem igitur distinguit visionem S. Doctor, alteram comprehensivam, alteram finitam. Primam vocat visionem in sinu Patris & ipsi consubstantialem, hancque soli Filio convenire asserit, & hoc ad refutandos Anomæos: alteram vero modo intuitivam, modo solum imaginariam nominat. Intuitivam quidem, pro Beatis; imaginariam vero, pro viatoribus.

Instabis: Prophetarum visio dicitur revelatio, adeoque non intuitiva: sed visio Beatorum est etiam solum revelatio, juxta illud Matth. 11. v. 27. *Nemo novit Filium nisi pater, neque patrem quis novit, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Idem sentit Chrisostomus, dum dicit visionem Prophetarum & Beatorum esse solum visionem permissionis: " Omnia, in-„ quit ibidem, permissionis fuisse, non ip-„ sius substantiæ: ergo, &c.

Respondeo distinguendo: Visio sanctorum est revelatio, idest, gratia, concedo: hoc ipsum explicat Chrysostomus per vocabulum permissionis. Idest, cognitio obscura, subdistinguo, in terris, concedo: in cœlis, nego: revelatio non importat absolute visionem obscuram, abstrahit enim ab obscura & intuitiva: sed dicit, ut terminus sonat, cognitionem indebitam seu gratuitam, & liberam ex parte Dei dantis, in hoc autem distinguitur a cognitione Unigeniti quæ habetur in sinu Patris; ista enim est naturalis, debita, necessaria, & consequenter comprehensiva. Ut igitur Anomæos revincat Chrysostomus, dicit Deum nequidem a Prophetis, immo nec ab Angelis visum fuisse; scilicet comprehensive, diceret concludendo; quomodo vos viatores & peccatores audetis & dicere & præsumere videre Deum comprehensive? Cum nequidem Angeli possint hac donari gloria? Visio autem Beatorum in hoc convenit cum visione Prophetarum, quod utraque sit donum Dei, utraque finita, utraque magna gratia; differt vero in eo maxime quod Beati videant intuitive Deum, Prophetæ vero viderint solum in somniis, in ænigmate, & in similitudinibus.

Instabis: Chrysostomus ibidem Homil. 14. sic loquitur. " Id quod est Deus non „ modo Prophetæ non viderunt, sed ne-„ que Angeli. „ Ibi comparat visionem Angelorum cum visione Prophetarum: ergo existimat nullam dari visionem intuitivam præter visionem quam habet de Patre Unigenitus, quæque est comprehensiva.

Respondeo distinguendo: Angeli non viderunt Deum comprehensive, concedo: & in hoc Chrysostomus comparat visionem Angelorum cum visione Prophetarum. Non viderunt intuive, nego: Chrysostomus ibi loquitur in sensu Anamæis opposito; omnesque ejus probationes in hoc unum tendunt, ut excludat a creaturis visionem Dei comprehensivam.

Respondeo 2. distinguendo: Angeli non viderunt Deum exquisita ratione, quæ est, in sensu Chrysostomi Dei comprehensio, concedo: solus enim Unigenitus, qui est in sinu Patris, Dei mirabilia enarrare potest; siquidem solus cum Spiritu sancto, Patrem comprehendit: non viderunt intuitive, nego: quod autem hic sit genuinus Chrysostomi sensus, patet ex Homil. 4. ubi sic concludit contra Anomæos. " „ Postquam nuper ostendimus Deum in-„ comprehensibilem esse, etiam ipsis Che-„ rubim & Seraphim...... restat ut osten-„ damus Dei exquisitam comprehensionem „ habere non posse Angelos, aut ullam „ creaturam; „ & rursus ibidem. " To-„ ties audio Deum nullum vidisse, intel-„ lige nullum esse, qui Dei substantiam „ exquisita ratione percepit.

Instabis: Chrysostomus ibidem Hom. 14. de Angelis, ait: " Si eos percontaberis, „ nihil ab his de Dei substantia audies, „ sed tantum referentes, gloria in altissi-„ mis Deo. „ Sed qui videt Deum intuitive, potest multa mira de Dei natura referre: ergo cum Angeli ex Chrysostomo, nihil possint de ea dicere, argumentum est, secundum istius Patris mentem, Deum non videri ab eis.

Respondeo 1. Deum esse ineffabilem, & ideo Beatos verbum naturam Dei exprimens non posse producere: unde Psal. 64. v. 1. habetur: *Te decet hymnus Deus in Sion*. Versio Chaldaica ponit: *Te decet silentium, Deus, in Sion*. Igitur ex eo quod Chrysostomus dicat Angelos nihil posse de Deo eloqui, non sequitur ipsum negare pro Angelis visionem Dei intuitivam.

Respondeo 2. distinguendo: nihil audies ab Angelis, quia Deum non comprehendunt, concedo; quia non vident, nego: igi-

igitur visionem duntaxat comprehensivam ab Angelis procul facit Chrysostomus; unde ibidem adjecit: Præterea Christus: " Nemo, inquit, cognoscit Patrem, nisi „ Filius: quid inquam? Num omnes in „ ignorantia vivimus? Absit. Sed ne- „ mo ita cognovit Patrem ut Filius: ut „ igitur multi quisque pro captu suo ip- „ sum viderunt; substantiam autem nemo „ videt: sic multi Deum cognoscimus, non „ tamen ipsam substantiam qualis est, nisi „ solus Unigenitus, qui certam notionem, „ visumque, & comprehensionem ha- „ bet, qualem Filium habere de Patre „ par est: sicut enim cognoscit me Pa- „ ter, inquit, & ego cognosco Patrem. Deinde ibidem sic concludit S. Doctor: „ „ Hinc collige certam Filii de Patre com- „ prehensionem, nemo Deum vidit, nisi „ qui ex Deo est, ac, ut dixi, gratia E- „ vangelista sinus meminit, quo uno verbo „ multam substantiæ cognationem, pro- „ pinquitatem, parem Patri cognitionem, „ potestatem ostendit. „

Instabis. Homil. 3. Chrysostomus vocat visionem quam Angeli de Deo habent, condescensum: sed condescensus non est clara Dei visio: ergo, &c.

Respondeo distinguendo: & per condescensum intelligit visionem finitam & attemperatam captui intellectus creati, concedo: visionem obscuram, subdistinguo; pro viatoribus, concedo: pro beatis, nego. Utrumque venit ad scopum Chrysostomi: enimvero dicendo visionem Beatorum finitam, ostendit Anomæis comprehensivam non convenire creaturæ; dicendo obscuram pro viatoribus, ostendit hominem viatorem non videre Deum intuitive, quod tamen propugnabant hæretici.

Instabis. Ibidem Chrysostomus cognitionem quam habere possumus de Deo, imaginationem vocat. Ergo Chrysostomus negat absolute visionis possibilitatem.

Respondeo distinguendo: vocat imaginationem comparative ad visionem comprehensivam; est enim propter infinitam distantiam veluti nihil comparative ad eam, in quo quidem sensu Psalmista Deum alloquens, ait Psalm. 38. vers. 6. *Tanquam nihilum ante te*, concedo: vocat imaginationem excludendo visionem intuitivam, nego: nam Homil. 6. de variis ad Matthæum locis in illud, *Beati mundo corde*, cap. 5. sic effatur: " Nihil ad videndum „ Deum nobis tam necessarium quam hæc „ animi munditia. Quapropter Paulus „ dicit in Epist. ad Hebr. Pacem sequi- „ mini cum omnibus ad sanctificationem „ sine qua nemo videbit Deum.

Instabis. Qui affirmat neminem ad Deum accedere posse, certe negat absolute, & omnimode eum esse creaturæ visibilem: atqui Chrysostomus dicit neminem ad Deum posse accedere: igitur negat absolute visionis Dei possibilitatem. Probatur minor. Homil. 3. de incomprehensibili Dei natura asserit Deum non tantum invisibilem esse, sed etiam lucem inhabitare inaccessibilem: igitur si invisibilis, non potest videri; si lucem inhabitat inaccessibilem, non potest aliquis ad ipsum accedere & appropinquare.

Respondeo 1. per ejusmodi terminos invisibilitatis & inaccessus, Chrysostomum solummodo excludere Dei comprehensionem a creatura, & hoc patet tum ex titulo homiliæ, quam nominat de incomprehensibili Dei natura, tum ex scopo; nam ibi suo perstringit stylo censorio Anomæos, ut non semel dictum est.

Respondeo 2. distinguendo: Deus est invisibilis in via, & nullus hic accedit ad visionem ipsius claram, concedo; & hoc contra Anomæos qui dicebant se in hac vita claram habere Dei notitiam, & tantam qualem habet Pater de semetipso; est invisibilis respectu Beatorum, nego.

Instabis. Ibidem, Homil. 14. ait Deum eo solum tempore ab Angelis visum fuisse cum carnem induit. Sic enim ait: " „ Visum ab Angelis ex quo carnem in- „ duit: antea non ita videbatur, cum „ ipsis quoque esset invisibilis substantia. „ Profecto si Deus a Beatis intuitive videretur, Angeli sancti eum ante incarnationem vidissent, cum jam jam essent beati: hoc ipsum negat Chrysostomus; & negationis hanc affert rationem, quia substantia Dei erat beatis illis Spiritibus invisibilis ergo, &c.

Respondeo 1. distinguendo: Deus ante incarnationem non videbatur comprehensive ab Angelis, concedo: intuitive, nego. Porro Chrysostomus per cognitionem substantiæ Dei intelligit comprehensionem: igitur eam solam adjudicat a creaturis spiritualibus. Sanctus Doctor est sui ipsius interpres. " Quamobrem, inquit, nolite de- „ spicere ex his minimis, dico enim vobis, „ quod Angeli eorum vident faciem Patris „ mei qui in cœlis est.

Respondeo 2. aliter, & distinguendo: ante Incarnationem Angeli non videbant Chri-

Christum comprehensive, concedo: post Incarnationem, subdistinguo; non videbant ut Deum, cum substantia ejus sit invisibilis, idest, incomprehensibilis ab intellectu creato, concedo: non videbant comprehensive, ut hominem, nego. Omnia igitur distinguit Anomæis Chrysostomus; asserit Angelos non vidisse Deum visione comprehensiva ante Incarnationem; sed ex quo carnem induit, vidisse & comprehendisse humanitatem quæ quidem est quid creatum & finitum, & hoc per gratiam revelationis, siquidem revelatum est illis ineffabile Incarnationis Dominicæ mysterium juxta illud Apost. primæ ad Tim. 3. v. 16. *Magnum est pietatis Sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum in Spiritu, apparuit Angelis, creditum est in mundo*.

Instabis. Si Deus posset videri ab Angelis, & videretur de facto, maxime propter illud Matth. 18. v. 10. *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est*. Atqui ex Chrysostomo, non potest inde recte colligi Beatos illos Spiritus videre clare & intuitive Deum: igitur Chrysostomus nullo modo agnoscit visionem Dei possibilem. Probatur minor. Homil. 14. explicans verba laudata, ait: " Quid ergo? faciem Deus habet & cœlo „ circumscribitur, sed nemo ea agitetur „ insania, ut hæc dixerit; quænam ergo „ ea sententia, quæ & in illo loco, bea- „ ti mundo corde quoniam ipsi Deum vi- „ debunt, cogitationem namque atque „ imaginem quam pro viribus nostris de „ Deo capimus, eam visionem appellat: „ ergo, &c.

Respondeo, negando minorem: ad probationem, distinguo: Chrysostomus rejicit visionem faciei ad faciem quæ est per similitudines, concedo; Deus enim, inquit, non circumscribitur; unde Isaias qui illum sedentem super solium excelsum se vidisse testatur non immediate, sed Angelum in forma sensibili Deum repræsentantem, seu potius in persona Dei loquentem, conspiciebat: rejicit S. Doctor visionem faciei ad faciem, a similitudinibus exemptam, claram & intuitivam, nego. Aliter adhuc distingui potest: excludit visionem intuitivam comprehensivam, concedo: intuitivam ut sic, nego: ibidem enim subdit solum Unigenitum qui est in sinu Patris magnalia Dei enarrare: " Aliud, inquit, quiddam amplius quam „ videre posuit, idest, Joannes, dicens „ qui est in sinu Patris, nam in sinu Pa- „ tris esse, majus quiddam est, quam „ videre. „ Quibus verbis manifeste docet se loqui de visione comprehensiva, cum dicit Deum non posse videri a creatura.

Instabis. Ibidem probat Chrysostomus visionem Dei intuitivam impossibilem esse intellectui creato, & hoc duplici ratione. Prima est, oculus corporeus non potest videre Angelum; ex quo colligit Deum non posse videri. Secunda, ex ipso visio omnis est comprehensiva eo ipso quo est visio Dei sicuti est: ergo, &c.

Respondeo distinguendo: & Chrysostomus paritate oculi corporei qui non potest videre Angelum, vult ostendere Anomæis visionem Dei comprehensivam impossibilem esse creaturis, concedo; alias nihil probaret: & loquitur de visione intuitiva ut sic, nego: contendit igitur S. Doctor quod sicut oculus corporeus non potest videre Angelum, quia est extra objectum ipsius tum specificativum, tum extensivum; ita intellectus creatus nequit comprehendere Deum. Absque negotio & pari facilitate alteram solvimus instantiam, distinguendo: omnis visio intuitiva adæquata, est comprehensiva, concedo: visio inadæquata & finita, nego: loquitur Chrysostomus de prima.

Cæterum, Beatus Chrysostomus, Homil. 11. ne aliquis in pravum detorqueat sensum ea quæ dicit, sui ipsius interpres est: " Non ignoro, inquit, ad- „ versarios nostros verbis meis insolen- „ tiam summam objecturos quod ne su- „ premis quidem virtutibus Deum esse „ comprehensibilem judicem .... non pa- „ ri modo nos, atque virtutes Deum in- „ comprehensibilem agnovimus, perfectius „ perfectiores noverunt. „ Quibus verbis denotat visionem Dei in Angelis perfectiorem quidem esse quam in nobis: sed nusquam usque ad comprehensionem pertingere.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Sanctus Chrysostomus, non impugnavit visionis Dei possibilitatem.

Primo, quia asserit Deum sese manifestaturum justis in æternitate, non in ænigmate, sed facie ad faciem: ita parænesi prima ad Theodorum lapsum, c. 7.

Secundo, dicit Sanctos post hujus vitæ pere-

peregrinationem Deum esse visuros. Ita Hom. 111. in Epist. ad Philippenses.

Tertio, docet Beatos in cœlis de facto Deum videre intuitive. Ita oratione de sancto Philogonio.

SYNOPSIS OBJECTIONUM ET SOLUTIONUM.

Primo, B. Chrysostomus negat quidem quandoque visionem Dei esse possibilem; sed ne miremini, loquitur tantum de comprehensiva.

Secundo, Quandoque etiam vocat gloriam sanctorum permissionem & revelationem; verum per ejusmodi voces dumtaxat intelligit visionem esse finitam, gratuitam & naturæ humanæ indebitam.

Tertio, Nonnunquam utique dicit Deum non magis posse a Beatis videri quam Angelum ab oculo corporeo perspici: sed & in hoc visionem comprehensivam tantummodo excludit, quandoquidem loquitur contra Anomæos, quos quidem pro virili impugnat.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum Theodoretus agnoverit visionis Dei possibilitatem.

CONCLUSIO.

Theodoretus agnovit possibilitatem visionis Dei.

Probatur multis argumentis, tum ex textibus Theodoreti, tum ex ratione & fidei ipsius puritate deductis.

1. IN vita B. Jacobi Anachoretæ, sic loquitur de pietate qua Sanctorum reliquias in loco digno & posuerat & collegerat. " Cum multos quidem Prophetas, „ multos autem Apostolos, maxime autem plurimos Martyres undique collegisset, eos posuit in una arca, volens „ simul habitare cum populo Sanctorum, „ & desiderans cum eis resurgere, & dignari Dei contemplatione.

Secundo. Similem prope habet sermonem in vita sancti Eusebii. " Ad cursus, „ inquit, metam pervenit, & agonothetam cernens qui remunerationum magnificentia labores superat. Ego vero visione illa frui.... cupio. „ Rursus est sui ipsius interpres; namque in caput 2. Epist. ad Ephesios, v. 7. hæc habet, verba Pauli explicans, *Ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitias gratiæ suæ*. " Nunc enim, inquit, bonorum „ quæ speratur magnitudo est quidem omnino ignota fidelibus, fideles autem vi„ dent tanquam in speculo & in ænig„ mate: per fidem enim ambulant, non „ per speciem, tunc autem videbunt fa„ cie ad faciem: tunc fideles & infideles „ videbunt naturam ex nobis assumptam „ ab omni creatura adoratam, & sanctos „ una regnantes.

Tertio, ratione. Ille agnovit possibilitatem visionis Dei qui dicit Sanctos præter naturam assumptam videre Deum in cœlis, Deum contemplari, visione Dei frui, hanc visionem non esse per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciem: atqui hæc omnia admittit Theodoretus: & probatur: in 1. loco dicit S. Jacobum desiderare frui Dei contemplatione, ibi sane non loquitur de solo Christo: in 2. loco sanctum Eusebium desiderare frui visione Dei asserit: in 3. Fideles videre in cœlo Deum, non in ænigmate, sed facie ad faciem, commemorat; postea subjungit fideles & infideles naturam assumptam & ab omnibus adoratam esse visuros, scilicet in die Judicii, quod quidem distinguit a visione qua nunc donantur Sancti in cœlis: igitur Theodoretus agnoscit Beatos præter visionem Sanctæ humanitatis, videre Deum intuitive.

Quarto. Theodoretus neque a summis Pontificibus, neque a Concilio Chalcedonensi, ubi reddere rationem suæ fidei compulsus est, neque ab Ecclesia hæreseos labe in hoc insulsus est: ergo Catholice censuit de possibilitate visionis Dei.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

OBJICIES 1. Ille negat possibilitatem visionis Dei pro intellectu creato, qui negat divinam naturam sub aspectum cadere: atqui hoc negat Theodoretus. Probatur minor. Dialog. 1. Orthodoxus sic loquitur, scilicet Theodoretus, Eutychiano: " Alicubi ergo ratiocinatione opus est: divi„ namque naturam sub aspectum cadere „ posse dicimus. An non credimus Apo„ stolo, qui dicit, immortali, invisibili, so„ li Deo? quibus quidem verbis auctoritate Apostoli suffultus, visionis Dei possibilitatem abnuere videtur.

Re-

Respondeo 1. generaliter ea quæ respondimus ad Chrysostomum, scilicet, vel Theodoretum loqui de visione comprehensiva contra Anomæos, vel de visione Dei intuitiva pro hac vita & viribus naturæ comparata contra eosdem, vel etiam de visione Dei intuitiva per oculum corporeum qualem se habere effutiebant Eutychiani. Hæc autem triplex visio excluditur a creatura, prima quidem & tertia, quia impossibilis est; secunda vero quia indebita, & etiam extra virium naturæ metam.

Respondeo 2. distinguendo: natura divina non cadit sub aspectum oculi corporei, & in hac vita, sub aspectum mentis, concedo: sub aspectum intellectus lumine gloriæ perfusi in cœlo, nego. Theodoretus in toto Dialogo impugnat Eutychianos in multis: sed maxime in eo quod dicerent humanitatem absorptam esse a divinitate & in Incarnatione commixtam, adeoque & divinam naturam videri, abutentes isto Prophetæ Baruch vaticinio, c. 5. v. 37. in quo quidem de Filio Dei sic loquitur Propheta: *Hic, & Deus noster est, non æstimabitur alius adversus eum . . . Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est*. Igitur merito Theodoretus dicit, Deum non videri in hac vita, immo & esse oculo corporeo invisibilem tum in præsenti, tum in futuro recte prepugnat.

Instabis. Ibidem Theodoretus Deum nec ab hominibus, nec ab Angelis videri posse asserit. " Orthodoxus. Quomodo ergo „ videri poterat divina natura sine cor„ pore? An non meministi eorum verbo„ rum Apostoli, quæ aperte docent divi„ nam naturam non posse videri? Sic au„ tem dicit, quem nullus homo vidit, „ nec videre potest. Si ergo ab homini„ bus, dico etiam ab Angelis videri non „ potest divina natura. Dic quomodo, „ qui sub aspectum non cadit, ab homi„ nibus visus est? Eranistes. Propheta di„ xit, quod in terra visus est. Orthodo„ xus. Et Apostolus dixit immortali, in„ visibili, soli Deo, & quem nullus homo „ vidit, nec videre potest. „ Ille absolute negat visionis Dei possibilitatem; qui Deum non posse etiam ab ipsis Angelis videri prædicat, quippe adducit in probationem Apostolum dicentem, *quem nullus homo vidit, nec videre potest*. Atqui in locis adductis Theodoretus sic loquitur & sic propugnat: ergo, &c.

Respondeo 1. Patres aliquam hæresim impugnantes solitos fuisse, non solum in oppositum prorsus declinare sensum, sed & quasi exuberare; unde non mirum, si Theodoretus volens perstringere Eutychianos dicentes naturam divinam & comprehensibilem ab intellectu creato, & ab oculo corporeo aspectabilem, neget omnimode cadere sub aspectum hominum & etiam Angelorum: hominum quidem, quia natura divina non cadit sub sensus; Angelorum vero, quia ab ipsis comprehendi non potest.

Respondeo distinguendo: Theodoretus naturam divinam posse videri negat in sensu Eutychianorum, concedo: in sensu Catholico & Apostoli, nego. Sensus igitur tanti Doctoris est naturam divinam non posse in hac vita videri ab oculo corporeo, quod tamen Eutychiani contendebant; hoc ipsum enim per sententiam Baruch laudatam probare, sed incassum conabantur. Rejicit etiam Theodoretus ab Angelis visionem comprehensivam Dei quam sibi pertinaciter arrogabant Anomæi: ut igitur illos revincat ait, Deum nequidem ab Angelis videri, a fortiori ab hominibus. Cæterum non negat visionem possibilem in sensu Apostoli, qui quidem asserit viribus gratiæ non solum in cœlis possibilem, verum etiam & actualem: *Nunc autem*, inquit Paulus, *per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*. Igitur liquet Theodoretum solam visionem Dei comprehensivam, vel etiam intuitivam pro oculo corporeo duntaxat explodere.

Urgebis. Ille existimat naturam divinam invisibilem esse etiam viribus gratiæ qui negat ab Angelis videri in se & immediate: immo & visam tantum fuisse quando Verbum Incarnatum est: atqui ibidem hoc astruit Theodoretus: ergo, &c.

Probatur minor, his Theodor. verbis: " At te ergo dixit D. Apostolus Deus „ manifestatus est in carne, per illam „ enim apparuit natura quæ videri non „ poterat, per illam ipsam viderunt An„ gelorum quoque aliqui. Visus est enim, „ inquit, Angelis. Eranistes. Ergo priusquam servator apparuisset, Deus non „ videbatur ab Angelis. Orthodoxus. „ Apostolus dixit quod manifestatus est in „ carne Angelis visus est. Multa observanda sunt in hoc textu. 1. Theodoretum dicere Deum visum fuisse ab Angelis solum postquam apparuit in carne, & quod an-

tea ab illis non videbatur. 2. Eraniſten ſubſumere argumentum, & dicere: " Ergo priuſquam Servator apparuiſſet, Deus ab Angelis non videbatur. Si Theodoretus cenſuiſſet antea videri, dixiſſet, videbatur quidem ut Deus, ſed non ut homo; hinc viſus eſt ſolum ſenſibiliter cum carnem induit: ſed nihil diſtinguendo, ſic loquitur: " Manifeſtatus eſt in carne, ab Angelis viſus eſt. " Igitur Theodoretus exiſtimavit viſionem naturæ divinæ omnimo eſſe impoſſibilem.

Reſpondeo, Theodoretum eodem modo loqui, ac Chryſoſtomum cujus fuit diſcipulus, unde eodem modo intelligendus eſt, ſic diſtinguendo. Ante Incarnationem Deus non videbatur viſione comprehenſiva, concedo: poſt Incarnationem, ſubdiſtinguo: non videbatur viſione comprehenſiva ut Deus, concedo: ut homo, nego: ne igitur Theodoretus dimittat adverſarium, dicentem Deum in hac vita videri etiam comprehenſive, non diſtinguit viſionem intuitivam finitam & comprehenſivam, ſed in ſenſu oppoſito Eutychianis ſemper loquens, negat Deum etiam ab Angelis ante Incarnationem viſum fuiſſe: Deus igitur Incarnatus videbatur ab Angelis ſecundum humanitatem intuitive & comprehenſive; ab hominibus cum quibus converſabatur, intuitive tantum; ab hominibus etiam beatis nullo modo, comprehenſive ſecundum divinitatem, nequidem intuitive actu, aut potentia ab hominibus per oculum corporeum; ſicque Anomæorum & Eutychianorum hæreſim in Syria ubi erat Epiſcopus graſſantem, ſuo perſtringit ſtylo cenſorio.

Repones: Qui negat viſionem Dei claram quæ aſtruitur a Scriptura, certe negat etiam in ſenſu oppoſito Catholicis viſionis poſſibilitatem: atqui Theodoretus hoc ipſum negat: & probatur: Scriptura non ſemel docet poſſibilitatem viſionis maxime his Matth. 18. verbis: *Angeli eorum ſemper vident faciem Patris*: ſed hoc negat Theodoretus; cum enim Eraniſtes illi objeciſſet: " Dominus dixit, videte ne contemnatis unum horum parvorum, qui ſunt minimi. Amen enim dico vobis quod Angeli eorum quotidie vident faciem Patris veſtri qui in cœlis eſt. Sic reſpondet Orthodoxus, ſcilicet Theodoretus: Sed Dominus rurſus dixit, Patrem non vidit quisquam, niſi qui eſt a Deo, is vidit Patrem, & ideo Evangeliſta quoque aperte clamat: Deum nemo vidit unquam; & confirmat quod a Domino dictum eſt. Unigenitus enim, inquit, Filius qui eſt in ſinu Patris, ille narravit. Magnus quoque Moiſes cum naturam quæ ſub aſpectum non cadit videre deſideraſſet, audivit ipſum Dominum Deum dicentem, *nemo videbit faciem meam & vivet*. Igitur Theodoretus negat loca Scripturæ Sacræ quibus poſſibilitatem viſionis aſtrui propugnamus.

Reſpondeo diſtinguendo minorem: negat Theodoretus, in ſenſu Eutychiano, concedo: in ſenſu Catholico, nego: Eutychiani loca Scripturæ in pravum detorquebant ſenſum; ex hoc enim quod legatur Angelos videre faciem Patris in cœlis, inferebant & homines videre oculo corporeo Deum poſt Incarnationem, immo & comprehendere: negat primum Theodoretus dicendo divinitatem non cadere ſub aſpectum creaturæ: negat utique ſecundum, aſſerendo ſolum unigenitum videre Patrem. Utrumque probat, nempe Deum eſſe incomprehenſibilem, inviſibilem vero oculo corporeo. Primum quidem, quia ſolus Unigenitus qui eſt in ſinu Patris, Deum comprehenſive intuetur: alterum etiam, quia Moiſes qui vidit oculis Deum, non Deum in ſe, ſed Deum in ſimilitudine proſpexit: quibus verbis Theodoretus utramque duntaxat viſionem excludit, nuſquam vero viſionem intuitivam finitam pro oculo mentis lumine gloriæ perfuſo.

Rurſus inſtabis: Qui petenti, quomodo intelligendum eſt iſtud, *Angeli eorum ſemper vident faciem patris*, utrum intelligatur de viſione intuitiva? reſpondet, intelligendum eſſe ſicut illud quod dicitur de viſione Patriarcharum, quos vidiſſe Deum teſtatur Scriptura; ſane in ſenſu oppoſito Catholicis, loca Scripturæ quibus aſtruitur viſio intuitiva, explanat: atqui ſic reſpondet Theodoretus: & probatur: ibidem enim & in eodem Dialogo ſic loquitur Eraniſtes: " Quomodo ergo intelligemus, quod Angeli eorum quotidie vident faciem Patris veſtri? Orthodoxus reſpondet. Sicut ſolemus intelligere ea quæ dicuntur de hominibus, qui Deum vidiſſe exiſtimati ſunt. Eraniſtes. Dic clarius; non enim intellexi. Orthodoxus. Numquid poteſt Deus videri ab hominibus? ..... & tamen audimus divinam Scripturam dicentem, viſus eſt Deus Abrahæ ad quercum Mambre: & Iſaiam dicentem; vidi Dominum ſedentem in Throno .... Dicimus ipſos

" non

„ non vidisse divinam naturam, sed quasdam visiones, quæ eorum facultati convenirent . . . . ita ergo de Angelis intelligamus, audientes, quotidie vident faciem Patris vestri : „ ergo, &c. 2. ibidem vocat visionem Prophetarum & Patriarcharum meram revelationem, & non visionem intuitivam : illam eandem solummodo tribuit Angelis.

Respondeo distinguendo : ista verba, *Angeli eorum semper vident faciem patris*, intelligenda sunt, ut visiones Patriarcharum de Deo Incarnato, concedo : de Deo secundum se, subdistinguo; quantum ad aliquid, concedo : quantum ad omnia, nego : vult Theodoretus in eodem sensu, ac Chrysostomus Deum non videri facie ad faciem sensibilem, & ab oculo corporeo, nisi in hominis similitudine quam vere assumpsit, sicut visus est a Patriarchis & Prophetis in similitudinibus, vel Angelorum qui assumebant ad tempus corpora, puta Regis, ut Isaias qui vidit Deum sedentem in Throno, & in hoc est paritas, non tamen omnimoda, namque Verbum vere factum est caro, sed similitudines in quibus Prophetæ videbant Deum, ut plurimum erant imaginariæ : est adhuc in alio puncto convenientia, in eo scilicet quod sicut Patriarcharum visiones erant finitæ, ita est & visio quam Angeli habent in cœlo & de Deo secundum se quem intuitive vident, & de Deo Incarnato, seu Christo qui sedet a dextris Dei. Quia vero ex hoc loco *Angeli eorum semper vident faciem patris*, inferebant Eutychiani divinitatem videri post Incarnationem ab oculo corporeo, in hoc sensu Theodoretus, ut suum teneat principium & hæreticorum systema subvertat, negat Angelos videre Deum in cœlo, scilicet ut quid sensibile & comprehensive.

Quod autem, eo loci solum excludat visionem Dei sensibilem & intuitivam comprehensivam, patet ex verbis quæ subjungit Theodoretus immediate post illa quæ sunt in objectione laudata. Orthodoxus. „ Ita ergo de Angelis intelligamus, audientes, quotidie vident faciem Patris vestri. Non enim vident divinam substantiam quæ nec circumscribi, nec comprehendi, nec mente percipi potest, & quæ universa comprehendit, sed quamdam gloriam quæ eorum viribus respondeat, fitque eis commoderata. „ Non videtur igitur ab Angelis sensibiliter divinitas, quæ non circumscribitur, sicut res sensibilis, neque etiam comprehensive videtur in se, cum comprehendi non possit, sed videtur modo finito & creaturæ proportionato, quod quidem vocat Theodoretus gloriam eis commoderatam.

Respondeo, ad secundum : visio Angelorum est revelatio secundum Theodoretum, distinguo : ut revelatio importat quid gratuitum & finitum, concedo : ut est quid obscurum, nego : comparatur a Theodoreto visio Angelorum revelationi Prophetarum, in eo quod est gratuita & finita.

Adhuc instabis : nedum in locis ubi Theodoretus debellat Eutychianos, sed & in aliis plurimis negat visionis Dei possibilitatem : ergo ruit tota solutio. Probatur antecedens multipliciter. 1. quidem in Epist. 1. ad Corinth. cap. 13. v. 12. „ Hic videmus, inquit, symbola Dominici corporis, illic autem ipsum Dominum videbimus, id enim significat facie ad faciem. Videbimus autem ejus, non quæ sub aspectum non cadit, naturam, quæ a nullo cerni potest, sed eam quæ de nobis sumpta est. Rursus in primam ad Timotheum, cap. 6. v. 15. Accedit iis quod cum ipsa non potest perscrutari naturam, lucem quæ circa eam est, ostendit. Lucem enim, inquit, habitat inaccessibilem : sed nec hoc Deo convenit, habet enim naturam quæ nequit circumscribi . . . . unde subjunxit quem nullus hominum vidit unquam, sed nec videre potest : ergo, &c.

Respondeo distinguendo : & in locis laudatis agit Theodoretus contra Anomæos excludendo visionem Dei intuitivam ab oculo corporeo, comprehensivam vero ab oculo mentis creatæ, concedo : excludendo intuitivam pro intellectu Beatorum, nego : nec mirum ; cum enim tunc temporis, Anomæi & Eutychiani maximas moverent in Ecclesia tragœdias, ubique eos insectatur Theodoretus. Deus, inquit, non videtur, quia habet naturam quæ circumscribi non potest : quasi illis diceret, quomodo potestis, aut videre divinitatem in humanitate sancta oculo corporeo, aut illam mentis acie comprehendere, cum nullis claudatur terminis?

SY-

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Theodoretus non negavit visionis Dei possibilitatem.

PRIMO: quia in vita B. Jacobi asserit istum Sanctum desiderare cum aliis justis resurgere & donari Dei contemplatione.

Secundo: in vita S. Eusebii dicit eum desiderare visione Dei perfrui.

Tertio: in caput secundum Epist. ad Ephesios, docet Beatos non videre Deum in ænigmate, sed facie ad faciem.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

& solutionum.

Primo: non diffitemur Theodoretum asserere divinam naturam sub aspectum non cadere, sed intelligit sub aspectum oculi corporei, ut perstringat Eutychianos contrarium sentientes.

Secundo: dicit utique Deum nequidem ab Angelis videri; verum per hanc sententiam visionem dumtaxat comprehensivam excludit, quippe qui contra Anomæos loquatur.

Tertio: quandoque etiam vocat visionem Dei revelationem, sed in eodem prorsus sensu, ac Chrysostomus sumit, nempe ut ostendat esse finitam & naturæ meritis indebitam.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum intellectus Beatorum lumine gloriæ perfundatur, ut fiat proxime potens ad videndum Deum.

CONCLUSIO.

Deus infundit lumen gloriæ in mentem Beatorum, quo quidem fiunt proxime expediti ad illum videndum.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex scriptura sacra.*

LEGITUR Job. 36. *In manibus suis abscondit lumen & annuntiat de ea amico suo quid possessio ejus sit.* Quæ verba ponderans S. Gregorius, lib. 27. cap. 8. ait: " Amicus veritatis est recte amator actionis: " unde & ipsa Veritas discipulis dicit: Vos " amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis .... de hac igitur luce æternæ patriæ amico suo Deus annuntiat, " quid possessio ejus sit, ut nequaquam " infirmitatis suæ fragilitate desperet; sed " tanto certius sciat, quia illius lucis claritatem possidebit, quanto nunc vitiorum pulsantium tenebras verius calcat.

Suffragatur Propheta Regius: enimvero Psal. 35. ait: *Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Item Isaiæ 6?. habetur: *Non erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem, neque splendor Lunæ illuminabit te, sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam.* Et iterum Apocal. 22. v. 45. *Videbunt faciem ejus & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine Solis, quia Dominus illuminabit eos.*

Secundo, *Ex summis Pontificibus & Doctoribus.*

CLEMENS V. cap. ad nostrum de hæreticis, refert Beguardos & Beguinas dicere animam non indigere lumine gloriæ ad videndum Deum; qua de causa eos anathemate percellit: " Eos, inquit, sacro " approbante Concilio, & Sectam ipsam " Beguardorum & Beguinarum, cum præmissis erroribus de lumine gloriæ damnamus & reprobamus: ergo, &c.

Similia passim dicunt & referunt Patres & sancti Doctores: in primis D. Thom. qui hic prima part. qu. 12. art. 5. docet ex professo conclusionem his verbis. " Cum " essentia divina naturam cujusque creati " intellectus excedat, indiget creatus intellectus ad eam intuendam aliquo creato lumine.

Tertio, *Ex ratione, eaque multiplici.*

Prima. Quæ dependent ex voluntate Dei, nobis per scripturam manifestantur: sed ex locis supra laudatis Beati lumine gloriæ perfunduntur ad Deum intuitive videndum: igitur lumen gloriæ ad hoc momentum, maxime prærequiritur.

Secunda est. Eodem prope modo se habet lumen gloriæ ad intellectum Beatorum, sicut lumen naturale ad mentem, ad hoc ut rerum cognoscat naturas; sicut etiam lumen solis se habet ad oculum corporeum, ut videat quodcumque coloratum: atqui nec intellectus aliquod co-

gnoscere objectum absque luminis naturalis ope valet, nec similiter oculus corporalis, quantumvis acutus, absque solari lumine coloratum attingere potest: igitur a simili, nec intellectus Beatorum secluso luminis gloriæ auxilio, Deum intuitive videre valet. In his omnibus summa effulget paritas: & vero sicut intellectus ad hoc ut expeditus ad rerum naturam cognoscendam evadat, lumine naturali perfundi debet, oculus vero, corporeus lumine Solis ad videndum coloratum; ita & mens lumine gloriæ, ut Deum intueatur, indiget.

Tertia. Agens inferioris ordinis non potest attingere quod est superioris gradus, nisi elevetur: atqui intellectus creatus est inferioris ordinis, visio vero Dei superioris naturæ: igitur debet elevari intellectus lumine gloriæ ad videndum intuitive Deum. Hanc explanat rationem D. Thom. hic art. 5. his verbis. „ Cum „ igitur virtus naturalis intellectus crea„ ti, non sufficiat ad Dei essentiam vi„ dendam, oportet quod ex divina gra„ tia superaccrescat ei virtus intelligen„ di; & hoc augumentum virtutis intel„ lectivæ, illuminationem intellectus, vo„ camus.

Quarta. Nulla causa aliquem producere effectum potest, nisi illum in sua præcontineat virtute, quandoquidem nemo dat quod non habet: atqui intellectus creatus, secluso lumine gloriæ, non præcontinet visionis beatificæ actum; non quidem ratione virtutis innatæ, ut definivit Concilium Viennense contra Beguardos & Beguinas; neque etiam ratione potentiæ obedientialis, cum ista nihil aliud sit præter ipsam potentiam naturalem, quatenus agentis supernaturalis actioni subjectam: igitur per solum duntaxat luminis gloriæ fulgorem, intellectus præcontinet mirabilem visionis Dei intuitivæ actum: igitur lumen gloriæ prærequiritur, ut mens Beatorum fiat immediate potens ad Deum intuitive videndum. D. Thomas 3. contra Gentes, c. 54. istam explanat rationem his verbis: „ Impossibile enim est „ quod propria & non naturalis sit for„ ma alterius, nisi participet aliquam si„ militudinem illius cujus est propria for„ ma, sicut lux non fit actus alicujus cor„ poris, nisi tale corpus aliquid participet „ de diaphano.

Quinta & postrema. Tametsi viator gratiam habeat sanctificantem, indiget tamen ulteriori auxilio, fidei scilicet habitu, ut cognoscat Deum: ergo cum fides desinat in patria, necesse est intellectum lumine gloriæ perfundi, ut videat intuitive Deum; quandoquidem lumen eodem prope fungitur munere, ac ipsa fides in via. Hæc ratio est D. Thomæ, hic art. 5. " Omne, inquit, quod elevatur ad ali„ quid quod excedit suam naturam, opor„ tet quod disponatur ab aliqua dispositio„ ne quæ sit supra naturam ejus, sicut si „ aer debeat accipere formam ignis, opor„ tet quod disponatur aliqua dispositione „ ad talem formam.

Solvuntur Objectiones.

OBJICIES 1. Apoc. 22. 5. habetur de Beatis: *Dominus Deus illuminabit illos*. Rursus Isaiæ 60. 19. *Erit tibi Dominus in lucem sempiternam*. Igitur lumen gloriæ non requiritur ad videndum intuitive Deum, siquidem Deus hoc per seipsum præstat & exhibet.

Respondeo, distinguendo consequens. Deus per seipsum illuminat mentem sanctorum causaliter, seu in genere causæ efficientis, concedo: est enim causa prima applicans intellectum creatum ad sui visionem. Formaliter & in genere causæ formalis, subdistinguo: mediate, quatenus producit lumen gloriæ quo elevat intellectum creatum, concedo: immediate & per seipsum, nego: & sic una scriptura explanatur per alteram: enimvero Propheta Regius Ps. 35. v. 10. dicit: *Et in lumine tuo videbimus lumen*.

Objicies 2. quod est per se lucidum, videtur immediate absque ulteriori lumine: sed Deus est objectum per se lucidum, immo & ipsa lux: igitur Beati non indigent lumine gloriæ ut videant intuitive Deum.

Respondeo distinguendo: quod est per se lucidum absque ulteriori lumine se tenente ex parte objecti videtur, concedo: se tenente ex parte potentiæ, nego: duo potissimum requiruntur ad videndum aliquod objectum; unum ex parte potentiæ, scilicet ut sit disposita & expedita ad eliciendum actum visionis per lumen aliquod vel naturale, vel etiam supernaturale, si actus supernaturalis eliciendus sit; alterum vero ex parte objecti, nimirum ut sit sufficienter immateriale ut intellectui uniatur & ab ipso cognoscatur: cum essentia divina sit actus purus, profecto non uni-

tur menti beatorum per speciem & similitudinem aliquam creatam, sed per seipsam: unde non requiritur ex parte sui aliud ut videatur, bene tamen ex parte potentiæ ut ista elevetur: istud autem auxilium prærequisitum, lumen gloriæ vocatur, quia perficit intellectum creatum, ut Deum intuitive videre queat.

Solutio est D. Thom. hic art. 5. ad primum, ubi sic respondet: „ Dicendum „ quod lumen creatum, est necessarium „ ad videndam Dei essentiam, non quod „ per hoc lumen Dei essentia intelligibilis „ fiat, qui secundum se intelligibilis est; „ sed ad hoc quod intellectus fiat potens „ ad intelligendum per modum quo postea „ fit potentior ad operandum per habitum, sicut etiam & lumen corporale „ necessarium est in visu exteriori, in „ quantum facit medium transparens in „ actu, ut possit moveri a colore.

Instabis: si Deus videretur per lumen gloriæ, non videretur immediate in seipso. Falsum consequens: ergo & antecedens: probatur sequela. Videretur per medium: sed quod videtur per medium, non videtur in seipso: ergo, &c.

Respondeo, negando sequelam: ad probationem, distinguo: Deus videretur per medium se tenens ex parte potentiæ, concedo: nam lumen gloriæ se tenet solum ex parte intellectus creati quem elevat. Se tenens ex parte objecti, nego: essentia divina unitur immediate intellectui creato. Ita D. Thom. ibidem art. 5. ad secundum ubi sic loquitur: „ Ad secundum „ dicendum quod lumen istud non requiritur ad videndum Dei essentiam, quasi „ similitudo in qua Deus videatur, sed „ quasi perfectio quædam intellectus confortans ipsum ad videndum Deum . . . . „ & hoc non tollit immediatam visionem. „ Oculus corporis v. g. ulteriori lumine non indiget, ad videndum Solis lumen, quod est ejus objectum, quia innatam habet cum eo proportionem: sed Deus est lux excedens omnem virtutem creatam, unde non est par ratio: igitur requiritur lumen supernaturale, ut intellectus beatorum Deum intuitive videat.

Instabis: ideo lumen gloriæ requiritur, quia determinari potentiam ad objectum necesse est: sed potentia sufficienter determinatur per hoc quod essentia divina unitur immediate intellectui Beatorum; igitur lumen illud prorsus inutile est.

Respondeo distinguendo; quia opus est determinari, simul & elevari potentiam, concedo: & non elevari, nego: sufficienter quidem potentia determinatur ex parte objecti, per unionem cum essentia divina, ad videndum intuitive Deum, sed insuper exigit & elevari & actuari per lumen gloriæ, quo fit immediate & ultimate capax & expedita ad visionem beatificam.

Urgebis: Verbum divinum unitum est immediate humanitati sanctæ ulla absque dispositione prævia: ergo a pari essentia divina potest immediate uniri potentiæ intellectivæ & ab ea omni secluso lumine videri.

Respondeo, negando paritatem: etenim cum subsistentia compleat naturam in esse naturali, quatenus vices supplet subsistentiæ creatæ, nulla ad hoc prærequiritur dispositio. At vero visio est actio vitalis promanans a potentia vitali, quæ quidem mere passive non se habet, sicut natura ad recipiendam Verbi divini subsistentiam, verum potius active, ut principium actus elicitivum; unde compleri debet in ratione principii vitalis respectu visionis beatificæ; non autem intelligitur completa ad actum istum supernaturalem nisi per lumen gloriæ. Etvero quomodo fieri posset, ut potentia naturalis videret objectum supernaturale, omni secluso lumine desuper infuso?

Persistes: Beatus habet & gratiam sanctificantem, & omnes virtutes infusas supernaturales: igitur & sufficienter elevatus est absque lumine gloriæ ad videndum intuitive Deum.

Respondeo distinguendo consequens: Beatus est sufficienter elevatus per gratiam sanctificantem & virtutes ab ea fluentes in ratione essendi, concedo: in ratione agendi, subdistinguo: radicaliter, concedo: formaliter & immediate, nego: igitur gratia sanctificans simul & virtutes solum constituunt principium agendi radicale: at vero ad principium formale & immediatum requiritur insuper lumen gloriæ, quo intellectus creatus fit proxime & immediate expeditus ad videndum intuitive Deum: enimvero dictum est supra, præter intelligendi facultatem requiri adhuc lumen naturale, quo quidem intellectus fit immediate expeditus ad cognoscendum aliquod naturæ objectum; ita proportione servata, lumen gloriæ utile & necessarium est, ut Beatus gratia jam sanctificatus & elevatus, Deum sicuti est videat & intueatur.

Iterum instabis: si intellectus creatus elicit visionis actum dependenter a lumine gloriæ, mere passive se habebit. Absurdum consequens: ergo & antecedens.

Respondeo negando sequelam: & vero, quamvis intellectus viatorum fidei lumine perfundatur, non tamen passive se habet respectu ejus actus; pari & simili ratione nec intellectus Beatorum lumine gloriæ actuatus; quandoquidem lumen illud, neque absorbet, neque ligat; sed potius adjuvat mentis activitatem.

Objicies 3. si lumen gloriæ foret necessarium ad videndum intuitive Deum, maxime ut dispositio: atqui ad hunc affectum prorsus inutile est: ergo, &c. Probatur minor: non datur dispositio in anima, ut recipiat gratiam sanctificantem: igitur a pari neque ut eliciat visionis Beatificæ actum.

Respondeo negando minorem: ad probationem distinguo: non requiritur dispositio permanens ad recipiendam gratiam sanctificantem, concedo: transiens, nego: duplex distinguitur dispositio, alia transiens quæ est, vel per actum transeuntem, vel etiam per gratiam actualem; sic actus contritionis & gratia actualis sunt dispositiones ad gratiam sanctificantem recipiendam: altera vero permanens, & est alicujus virtutis habitus. Ista autem dispositio non requiritur ad gratiam habitualem habendam, quandoquidem hæc gratia respicit immediate esse supernaturale; at vero lumen gloriæ respicit immediate operationem; & ideo debet recipi permanenter in intellectu Beatorum, ut habitualiter & in æternum possint videre intuitive Deum.

Instabis adhuc: D. Thom. in quartum distinct. 49. qu. 2. art. 7. Sic loquitur: " Potest miraculose fieri, quod divina virtute aliquis intellectus creatus non habens nisi dispositiones viæ, elevetur ad videndum Deum per essentiam. " Ergo lumen gloriæ non requiritur tamquam dispositio, eaque permanens ad videndum Deum.

Respondeo, distinguendo consequens: non requiritur lumen gloriæ permanens ad videndum Deum intuitive & pro semper, nego: ad videndum transeunter, subdistinguo: non requiritur lumen gloriæ per modum habitus, concedo: effectus enim assimilatur causæ, & cum sit transiens, utique & est causa: non requiritur ullo modo, nego: solutio est D. Thom. in secunda secundæ, qu. 175. art. 3. ad secundum, dicit enim lumen gloriæ duplici modo participari posse: " Uno modo per modum formæ immanentis, & sic Beatos facit Sanctos in patria: alio modo per modum cujusdam passionis transeuntis, sicut dictum est de lumine Prophetiæ; & hoc modo lumen illud fuit in Paulo quando raptus fuit.

Repones: datur potentia obedientialis passiva in creatura ad recipiendum immediate gratiam: ergo & activa ad agendum supernaturaliter: hoc ipsum innuit Aug. de Gen. ad litt. c. 17. ubi dicit: *Deum habere virtutem, ut possit facere quod sterilis pariat, & arbor arida floreat*. Suffragatur D. Thom. in quartum, dist. 8. qu. 2. art. 3. ad quartum ubi sic loquitur: " Sicut creaturæ inest potentia obedientiæ, ut in ea fiat quidquid creator disposuerit, ita etiam ea mediante fiat, quod est ratio instrumenti. " Igitur inutile prorsus est lumen gloriæ ad videndum intuitive Deum.

Respondeo 1. non dari potentiam obedientialem immediate activam; alias homo absque gratiæ auxilio posset v. g. elicere actum contritionis; quandoquidem potentia obedientialis nihil aliud est quam ipsa potentia naturalis, ut connotat agens supernaturale cui subjicitur: sed si esset activa nihil recipiendo & se sola & viribus naturalibus produceret actum supernaturalem, & quod quidem est ab omni mente alienum.

Respondeo 2. omnes auctoritates probare solum dari potentiam obedientialem passivam; activam vero tantummodo mediate; idest, creatura potest quidem recipere virtutem supernaturalem ad producendum effectum supernaturalem; vel tamquam causa principalis, uti intellectus creatus, qui ad videndum Deum elevari potest; vel etiam tanquam causa instrumentalis, sicut aqua quæ recipit in baptismo virtutem supernaturalem ad regenerandum hominem: igitur creatura recipit immediate virtutem ad agendum, sed operatur solum mediante illa virtute: igitur absque luminis gloriæ auxilio, Beati non vident intuitive Deum.

SY-

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Lumen gloriæ necessarium est ad videndum intuitive Deum.

Primo : quia Psal. 35. habetur : *Et in lumine tuo videbimus lumen.*

Secundo : intellectus per gratiam habitualem non est sufficienter expeditus ad eliciendum actum , quandoquidem ista gratia respicit immediate esse , non vero operari.

Tertio : sicut præter gratiam sanctificantem ad cognoscendum in terris Deum requiritur fides, ita & opus est lumine gloriæ, cui fides cedit locum , ad videndum in cœlis intuitive Deum.

SYNOPSIS OBJECTIONUM, ET SOLUTIONUM.

Primo quidem , habetur passim in Prophetis Deum illuminare , & Beatos , & sanctam Jerusalem : sed hoc profecto non sic intelligitur ut Deus illuminet immediate per seipsum , verum potius mediante lumine gloriæ.

Secundo : dicitur etiam a sanctis Doctoribus Dei essentiam uniri menti Beatorum, ut illam actu videant , & visionis actum eliciant : sed hoc adjutorium se tenet ex parte objecti , quod quidem per seipsum absque speciei impressæ adminiculo subjicitur sanctorum intellectui ; non vero ex parte potentiæ , quæ ulterius indiget in seipsa & actuari , & applicari ad videndum Deum intuitive.

Tertio : nonnulli multi faciunt potentiam obedientialem , quam quidem ad visionem sufficere, aut autumant, aut objiciunt . Ast respondetur non dari potentiam obedientialem immediate activam, sed tantum passivam ; & hæc inest sanctis ad recipiendum gloriæ lumen , absque ulteriori prævia dispositione , nusquam vero ad videndum, secluso isto lumine , intuitive Deum.

ARTICULUS QUINTUS.

Utrum Essentia Divina possit uniri intellectui creato per modum speciei impressæ & expressæ , & hoc ut fiat ultimate potens ad videndum intuitive Deum.

OBSERVANDUM est multa prærequiri , ut intellectus humanus cognoscat , v. g. arborem : quædam enim requiruntur ex parte potentiæ , quædam vero ex parte objecti : ex parte quidem potentiæ requiritur lumen naturale ; & hoc ut determinetur facultas ad objectum percipiendum , & de facto illud percipiat : sicut enim oculus corporeus nihil videt , quamdiu subsistunt umbræ noctis, & donec illuminetur objectum ; ita pariter oculus mentis nihil absque luminis naturalis ope percipiet in objecto , quod quidem tamdiu manebit absconditum, quamdiu non illuminabitur . Quædam etiam requiriter ex parte objecti ut videatur . Requiritur 1. ut arbor mittat speciem in oculum, & illa species dicitur sensibilis, quatenus a sensu percipitur ; deinde eadem species transmittitur ad phantasiam, quæ etiam aliam de objecto format imaginem , quæque phantasma nuncupatur, in qua quidem relucet objectum non solum in vigilia, verum etiam & durante somno. Postea denique hæc species pervadit intellectum, qui illam sua operatione exuit a conditionibus materialibus ; specie vero sic fœcundatus alteram producit , in qua contemplatur veluti in speculo objecti essentiam . Actio qua intellectus producit istam speciem vocatur dictio & conceptio mentis : species vero producta, quæ est ejusmodi actionis terminus, appellatur verbum , conceptus , species expressa, viva scilicet objecti imago atque effigies , sed maxime verbum ; quia sicut oris nostri verbum exprimit auditoribus ea quæ in mente habemus : ita pariter verbum intellectus naturam rei conceptæ interius exprimit , atque repræsentat.

Ostensum est in superiori articulo lumen gloriæ perficere intrinsece intellectum creatum ad videndum intuitive Deum ; nunc vero discutere juvat, quomodo idem perficitur intellectus ex parte objecti ad visionis actum eliciendum ; & quæritur utrum intellectus aliquam speciem de divina natura creatam , qua mediante expeditus evadat , ad videndum intuitive

Deum, producat? vel etiam utrum ad hoc munus subeundum, essentiam divinam illi uniri per modum speciei impressæ aut expressæ sufficiat: pro cujus resolutione sit

CONCLUSIO.

Essentia divina unitur menti beatorum per modum speciei impressæ & expressæ, ut possint sancti Deum intuitive videre: nec ulla pro hoc momento producitur de essentia Dei species creata.

Probatur auctoritate SS. Doctorum & ratione.

Primo, *Ex sanctis Doctoribus.*

B. Aug. primus venit in testimonium: hic autem lib. 15. de Trinit. c. 9. sic ait: "Cum Apostolus dicit, *Videmus nunc* „ *per speculum & in ænigmate*, Speculi & „ ænigmatis nomine quæcumque similitu- „ dines ab ipso significatæ intelligi pos- „ sunt, quæ accomodatæ sunt ad intelli- „ gendum Deum. „ Igitur Beati non vident Deum per similitudines creatas, quippe quæ sint ænigmaticæ & tantummodo pro viatoribus accommodatæ. Igitur vident in ipsa essentia Deum; unde Augustinus, lib. 12. de Gen. ad litt. dicit Moisen vidisse Deum in via per speciem, quæ Deus est.

Astipulatur D. Thomas qui hic 1. part. qu. 12. art. 2. sic loquitur: *Divina essentia non per aliquam speciem ex parte divinæ essentiæ ab intellectu creato conspicitur.* Ergo ipsa essentia unitur intellectui creato per modum speciei, ut fiat ultimate visionis Dei eliciendæ capax & expedita. Idem 3. part. qu. 19. art. 3. ad 3. ait: *Cognitio beata, non fit per speciem quæ sit similitudo divinæ essentiæ, vel eorum quæ in divina essentia cognoscuntur.* Igitur ex D. Thoma non datur similitudo creata, in qua velut in speculo essentia divina intuitive videatur: sed vident, inquit S. Doctor, Beati Deum in se, & alia in Divina essentia. Unde ibidem 3. part. q. 3. art. 3. ait: *Essentia divina unitur menti beatæ, sicuti intelligibile intelligenti.*

Secundo, *Ex Ratione.*

PRIMA. Deus videtur a sanctis intuitive & in se: ergo immediate in sua essentia, omni seclusa specie creata & similitudine; alias non in seipso & sicuti est, sed in aliquo creato, velut in medio conspiceretur.

Secunda adjicitur, & sic procedit. Deus est ineffabilis, nec repræsentari potest: igitur Beati non producunt de Deo verbum, sin minus illum dicerent, illum exprimerent & repræsentarent; veritas autem consequentiæ ista Scripturæ sententia illustratur, Psal. 64. *Te decet hymnus, Deus, in Sion*, Versio Chaldaica pro verbo *hymnus*, reddit *silentium*.

Tertia sic currit. Dionysius ait superiora non posse repræsentari per inferiora, neque incircumscriptum per circumscriptum & finitum: igitur nec Deus per speciem creatam, quandoquidem nusquam adæquaret objectum; unde si Deus videretur in similitudine creata, profecto non videretur sicuti est: sed absurdum consequens: ergo antecedens: igitur Deus a Beatis ababsque ulla specie creata conspicitur.

Quarta aliis prioribus succedit. Species tum impressa tum expressa inutilis est ad videndum Deum intuitive: impressa quidem, quia objectum utpote de se sufficienter immateriale, per se, seclusa omni specie vicaria, unitur menti: expressa vero; namque Deus est objectum semper intellectum in actu, immo & actus purus & nusquam in potentia ad intellectionem ex parte sui: igitur sufficit essentiam divinam uniri intellectui creato; ut ipse per istam cum beata essentia unionem sit actuatus & fœcundatus, producat visionis Beatificæ actum: ergo, &c.

Quinta & ultima hæc est. Intellectus debet determinari ad intelligendum & videndum unum objectum potius quam aliud per ipsum objectum, unde ad hoc requiritur ipsa objecti præsentia: & vero quare oculus corporeus arborem potius, v.g. quam hominem videat? nisi quia præsentia arboris movet potentiam per suam speciem quam ingerit sensui ad illam, potius quam hominem absentem, aspiciendam: sed essentia divina unita in priori visionis intellectui creato sufficienter illum determinat ad videndum intuitive Deum: ergo ad hoc momentum nusquam requiritur species creata.

Sol-

Solvuntur Objectiones.

Objicies 1. Joan. c. 3. v. 2. habetur: *Similes ei erimus quoniam videbimus eum sicuti est*: Ergo Beati vident Deum in aliqua similitudine creata. Suffragatur Augustin. qui lib. 14. de Trin. c. 17. ait: *In hac quippe imagine tunc perfecta erit Dei similitudo, quando Dei perfecta erit visio*. Ergo essentia divina non unitur menti beatorum per modum speciei impressæ & expressæ, ut videant intuitive Deum.

Respondeo, distinguendo consequens: Beati vident Deum in aliqua similitudine creata se tenente ex parte potentiæ, concedo: se tenente ex parte objecti, nego: duplex distinguitur, similitudo, alia se tenens ex parte potentiæ, quæque in eo maxime sita est, quod lumine gloriæ perfundatur intellectus, quo quidem mediante objectum fit præsens intellectui, & veluti unum cum ipso in esse intentionali: altera vero ex parte objecti, & est ipsius expressio. Prima reperitur in Beatis, qui mediante lumine gloriæ ita Deo conjunguntur, ut ipsum videant ubique & in omnibus suis facultatibus velut diffusum & imbibitum, quæ quidem unio vocatur transformatio, & teste Bernardo, moralis Deificatio. De hac loquitur Apostolus cum ait: *Qui adhæret Domino, unus Spiritus est*. Quoad alteram, in Deo nusquam reperiri potest, propter rationes supra allatas.

Urgebis. Paulus transacto raptu multa & vidisse mysteria, & audivisse arcana quæ non licet homini loqui, testatus est: sed ista reminiscentia ortum habet ex similitudinibus multarum rerum, quas in ipsa divina vidit essentia: igitur & videndo Deum produxit similitudinem, in qua quidem eum intuebatur.

Respondeo, distinguendo minorem: & ista reminiscentia ortum habebat ex rerum similitudinibus, quas quidem B. Paulus visa divina essentia in qua rationes rerum præexistunt, formaverat, concedo: ex similitudine facta & producta de ipsa Dei essentia, nego: hæc est enim incircumscriptibilis, adeoque per verbum creatum nec dici, nec exprimi valet. Sicut igitur viso monte & auro, montis aurei formamus ideam, ita pariter, & proportione servata, visa essentia divina, potuit Apostolus multorum mysteriorum ideas exprimere & excogitare; instructus quippe fuit a Domino ad Gentilium conversionem.

Solutio est D. Thomæ qui hic prima part. art. 9. ad 2. sic respondet ad argumentum: " Dicendum quod aliquæ potentiæ cognoscitivæ sunt, quæ ex speciebus primo conceptis alias formare possunt, sicut imaginatio ex præconceptis speciebus montis & auri, format speciem montis aurei, & intellectus ex præconceptis speciebus generis & differentiæ, format rationem speciei, & similiter ex similitudine imaginis, formare possumus in nobis similitudinem ejus, cujus est imago. Et sic Paulus, vel quicumque alius videns Deum, ex ipsa visione essentiæ divinæ potest formare in se similitudines rerum quæ in essentia divina videntur, quæ remanserunt in Paulo, etiam postquam desiit Dei essentiam videre: ista tamen visio, qua videntur res per hujusmodi species sic conceptas, est alia a visione, qua videntur res in Deo.

Objicies 2. D. Thomas, hic q. 27. art. 1. ait: " Quicumque intelligit ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est cognitio rei intellectæ. " Rursus de verit. q. 4. art. 2. " Verbum est aliquid realiter progrediens ab altero, quod universaliter verum est de omni quod a nobis intelligitur, sive per essentiam videatur, sive per similitudinem. " Sed visio Beatorum est actus & operatio intellectus: igitur mens creata producit similitudinem, seu speciem Dei essentiam repræsentantem & exprimentem.

Respondeo distinguendo. Omne intelligens producit aliquando de re concepta verbum, concedo: semper, subdistinguo; si sufficientem habeat virtutem ad objectum exprimendum, concedo: si non habeat, nego: & isto modo axioma D. Thomæ est universaliter verum. Sic Deus suum generat verbum: sic Angelus se cognoscendo suæ naturæ exprimit similitudinem, in qua quidem se contemplatur. Omne tamen intelligens aliquod producere de re quam intelligit verbum, neque opus est, neque possibile. Et vero prima, secunda & tertia in divinis persona sese cognoscunt & intelligunt, solus tamen Pater generat Verbum; & hoc unum exemplum sufficit ad perstringendos Arianos, qui verbi divini negabant generationem; unde D. Thomas argumento irrefragabili desumpto, ab isto axiomate, *omne intelligens ex hoc ipso quod intelligit*, pro-

producit aliquid intra ipsum, illos propellit & confodit.

Ad aliud vero quod dicitur, S. Doctorem velle Verbum produci ab eo qui divinam intuetur essentiam, respondeo illum loqui de Deo Patre, qui sese contemplando suum mirabile generat Verbum, minime vero de Beatis qui essentiam divinam verbo creato exprimere non valent.

Objicies 3. Intellectus debet determinari per præsentiam objecti ad illud cognoscendum & intelligendum: sed determinatur per speciem & similitudinem vicariam objecti: ergo illam producit etiam in visione beatifica.

Respondeo distinguendo minorem: si objectum ipsum non uniatur immediate potentiæ, concedo: si uniatur, nego: dictum est autem essentiam divinam uniri per semetipsam intellectui, quia est per se intelligibilis, nec ad hoc indiget ope similitudinis creatæ: sic quia lux est per se visibilis, inquit D. Thom. hic unitur per semetipsam oculo ut ab eo videatur, ipse vero oculus illam absque medio & specie intuetur.

Instabis. Substantia Angeli est præsens intellectui Angelico, & tamen de ea producit Angelus verbum, in quo seipsum contemplatur: ergo a pari & Beati producunt verbum in quo Deum intuitive vident.

Respondeo negando paritatem, & quidem propter duo. Primo virtus Angeli adæquat ejus naturam, unde & illam exprimere potest. Secundo, substantia Angeli quamvis sit habitualiter præsens ut intelligibilis, non tamen præsens ut actu intellecta, non enim actus purus est, & ideo ut cognoscatur, opus est verbo illam exprimente: At vero neque virtus intellectus Beatorum adæquat essentiam divinam, neque ipsa Dei essentia est in potentia ad intellectionem, quin potius, est semper intellecta: & ideo de ea Beatus speciem & similitudinem exprimere non valet.

Instabis. Beati non vident semper Dei essentiam, sed illam tantummodo intueri incipiunt quando cœlos ingrediuntur. Igitur essentia divina non est semper actu intellecta saltem a Beatis, adeoque requiritur verbum formatum, in quo illam intuitive & immediate contemplentur.

Respondeo distinguendo. Essentia divina non est semper actu intellecta ex parte Beatorum, & hoc unum probat objectio, concedo: ex parte sui, nego: hæc enim actus purus, unde eo ipso quo intellectui creato conjungitur & unitur, ab ipsis Beatis ipso facto videtur.

Rursus instabis. Actio intellectus debet producere terminum: ergo consequenter & verbum de objecto concepto exprimere & necesse est, cum non alius excogitetur pro illa terminus.

Respondeo distinguendo. Actio intellectus debet producere verbum circa objectum finitum quod sua virtute adæquare potest, concedo: verbum de essentia infinita, subdistinguo: debet illud producere quoad unionem, seu unitionem, concedo: quoad se, nego: Verbum exprimitur dupliciter. 1. quidem secundum se, & sic a solo Patre æterno generatur in cœlis; deinde cum addito, seu ut unitum, sic Beatissima virgo in tempore expressit Verbum, & generavit, non quidem secundum se, sed ut humanitati nostræ unitum, quatenus concursus ejus passivus terminavit actionem Verbi sibi naturam humanam conjungentis: unde Deus-homo dicitur terminus concursus passivi Beatissimæ Virginis: ita pariter actio intellectus creati in beatitudine concurrit ad unionem cum essentia divina, & ideo terminus ejus est essentia divina ut unita & Deus visus, igitur essentia divina in priori visionis unita intellectui illum fœcundat, ut actu producat visionem, & Deum intuitive contempletur. Cæterum cum verbum supponitur jam esse, quale est Verbum æternum, non opus est ut de novo exprimatur a Beatis; sed tantummodo ut eorum uniatur menti, ut in ipso tanquam in speculo sine macula, divinam videant essentiam.

Repones. Intellectus Beatorum non potest determinari ad visionem Dei per unionem cum essentia divina: ergo, &c. Probatur antecedens. Primo quidem, quia Dei essentia est infinita, & ideo non est proportio inter eam & intellectum creatum, unde & ei uniri non potest. Secundo, quia in hypothesi, circumscriberetur ab intellectu: enimvero omnis forma perficiens intellectum in eo recipitur, unde & certis quibusdam terminis concluditur: ergo, &c.

Respondeo negando antecedens: ad probationem, distinguo: non est proportio entitativa, concedo: habitudinis, nego. Cæterum essentia divina unitur ad men-

furam & modo finito, menti Beatorum quam perficit, unde servatur & invenitur proportio.

Ad secundum, distinguo: forma accidentalis, recipitur & circumscribitur ab intellectu, concedo: forma objectiva quæ est ens a se & actus purus, nego. Neque igitur essentia increata in intellectu Sanctorum recipitur, neque ab eodem perficitur, & circumscribitur; sed potius, menti tantummodo unitur, ut illum & actuet & perficiat.

Adhuc instabis. Ideo intellectus Beatorum videndo intuitive Deum, expressam non producit speciem, quia objectum tum in se, tum in perfectionibus infinitum respicit; sed hæc ratio nulla est: & probatur. Licet voluntas Beatorum in amando Deum tota occupetur, attamen vi actionis suæ, & impulsum & amorem, qui est suæ operationis terminus, producit: igitur & a simili, intellectus tametsi creatus verbum in quo repræsentetur Deus producere debet.

Respondeo, negando minorem: ad probationem, nego paritatem. Ratio est, quia impulsus se tenet ex parte potentiæ, adeoque ab ea producitur, tanquam actionis suæ terminus: at vero Verbum se tenet ex parte objecti, quod cum sit infinitum, ab intellectu creato produci nequaquam potest.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Beati in visione beatifica verbum non producunt.

Primo, Quia ex D. Thoma, non viderent Deum immediate & sicuti est: sed in aliqua tantum similitudine.

Secundo, Ex Dionysio superiora ab inferioribus repræsentari nequeunt, adeoque Deus nequit in specie creata exprimi.

Tertio, Ejusmodi species foret inutilis, quandoquidem essentia divina unita intellectui Beatorum, illum sufficienter actuat & determinat ad eliciendum visionis actum.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

& solutionum.

Primo: Legitur quidem in sacris Codicibus: *Similes ei erimus*; hoc tamen non probat similitudinis necessitatem ex parte objecti, sed solum ex parte potentiæ per lumen gloriæ, ut dicit D. Thomas.

Secundo: Ex mente ejusdem sancti Doctoris quicumque intelligit, producit verbum: ast hoc per distributionem accommodam concipi debet. Sensus igitur axiomatis est, verbum quandoque produci ab intelligente, sed non semper, maxime vero cum objectum excedit in immensum potentiæ virtutem. Revera quidem intellectus creatus aliquam de essentia divina speciem exprimere non potest, alias illam aut circumscriberet, aut comprehenderet; neutrum est possibile, ut supra ostensum est.

Tertio: Objicitur actionem intellectus creati exigere terminum: sed dico Deum reduplicative ut visum potentiam intellectivam perfectissime terminare.

ARTICULUS SEXTUS.

Utrum oculus corporeus possit de potentia extraordinaria Deum intuitive videre.

CERTUM est oculum corporeum etiam adjutum & elevatum non posse de via ordinaria Deum intuitive videre, quandoquidem Deus purus spiritus est, adeoque solius intellectus objectum: sed quæstio circumfertur & fit de via extraordinaria, verius dicam de potentia Dei absoluta; pro cujus resolutione sit

CONCLUSIO.

Oculus corporeus quantumvis elevatus, etiam de potentia Dei absoluta essentiam divinam intuitive & immediate videre nequit.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura sacra.*

LEGITUR Joan. 1. v. 18. *Deum nemo vidit umquam*. Primæ Corinth. 29. *Oculus hominis non vidit, nec auris audivit, quæ præparavit Deus diligentibus se*. Et iterum primæ ad Timoth. 6. v. 16. *Quem nullus hominum vidit; sed nec videre potest.* Atqui genuinus Scripturæ sensus, maxime ultimi textus, ille est, nullus hominum vidit Deum oculis corporeis, nec videre potest; ergo, &c.

Se-

Secundo, *Ex Patribus*.

ORIGENES, lib. 7. contra Celsum, qui multa imponebat Christianis: " Falso, inquit, nobis imponit Celsus dicens nos sperare oculis corporis Deum esse visuros, & auribus vocem ejus audituros.

Athanasius disputans contra Arianos, qui solum Patrem invisibilem dicebant, idem sentit: " Æqualem, inquit August. Epist. 148. de Athanasio loquens, Trinitatis visibilitatem Scripturarum sanctarum testimoniis & diligentia suæ disputationis asseruit, constantissime suadens Deum non esse visum nisi assumptione creaturæ, secundum deitatis etiam scientiæ proprietatem omnino Deum esse invisibilem ... nisi in quantum mente ac spiritu nosci potest.

Cyrillus Jer. Catechesi 9. in eodem loquitur sensu: " Carnis quidem oculis, inquit, contemplari Deum impossibile: quod etiam corporis est expers, in carnis oculos cadere nequit.

Hieronymus in caput 64. Isaiæ suum addit calculum: " Nequaquam, aut sermonibus explicatur, nec oculo corporis contemplabilis est; sed ab his videtur de quibus dictum est, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

D. Thomas hoc ipsum ex professo probat, hic prima part. quæst. 12. art. 3: " Deus cum sit omnino incorporeus, nullo exteriori vel interiori sensu per se cognosci potest. " Jam sic argumentor. Falsum est ex Origene Christianos dicere Deum posse videri oculo corporeo: Deus ex Athanasio solum oculo mentis cognosci potest: ex Cyrillo cum sit spiritualis, nequit in carnis oculos cadere: ex Hieronymo, non est contemplabilis oculis corporeis, &c. .... ergo a primo ad ultimum, Deus non potest absolute videri ab oculo corporeo.

Tertio, *Ex Ratione, & quidem multiplici*.

PRIMA. Nulla potentia ferri potest extra objectum suum specificativum & extensivum: sed Deus est extra objectum specificativum oculi corporei; & probatur: objectum oculi corporei, est coloratum: sed Deus non est coloratus & sensibilis, quandoquidem purus est Spiritus: igitur est extra objectum specificativum oculi corporei.

Secunda hæc sequitur. Quidquid videtur, ad modum videntis videtur, idest, si potentia est corporea & extensa, objectum duntaxat corporale, & extensum attingere potest; ratio est, quia objectum vel per se & immediate, vel per suam speciem debet in priori visionis uniri potentiæ, ut illam actuet & determinet ad sui visionem: atqui impossibile est, hoc posito principio, oculum corporeum intuitive Deum videre, cum essentia divina, neque per se, neque per speciem illam repræsentantem uniri possit oculo corporeo, ut illum determinet ad sui visionem; cum enim oculus sit extensus, formam nonnisi extensam, qua actuetur ad visionem objecti, aut recipit, aut recipere potest: ergo, &c.

Tertia adducitur. Nulla est proportio, aut entitatis, aut habitudinis, inter Deum & oculum corporeum: non quidem entitatis, nam Deus est infinitus: sed neque habitudinis; Deus quippe est purus & summus Spiritus atque immaterialis; oculus vero est finitus & materialis: ergo, &c.

Quarta. Major est distantia & disproportio inter Deum & oculum corporeum, quam inter objectum auris & oculum corporeum: atqui quamvis sonus objectum auris, sit finitum & sensibile, quia tamen est in alio ordine, & quid omnino disparatum a colorato, non potest percipi ab oculo: ergo a fortiori nec Deus; siquidem infinite distat & in ordine, & in entitate, & in operatione ab oculo corporeo.

Quinta & ultima. Ab illa solum potentia Deus videri potest, per cujus actum & similes illi erimus, & illum adoramus, & illum possidemus: atqui per solum intellectus actum similes Deo erimus, ad solum quippe intellectum pertinet assimilari: per solum intellectus actum adjuncta voluntate, Deum adoramus, juxta illud Joan. 4. vers. 24. *Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in Spiritu & veritate oportet adorare*. Etiam per solum mentis actum possidemus Deum, dicente Christo Matth. 5. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Igitur per solam potentiam spiritualem, nusquam vero per oculum corporeum Deus videri potest.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objicies. Ab actu ad posse valet consequentia: sed multi inter Patriarchas & Prophetas de facto oculis corporeis Deum intuitive viderunt; Abraham quidem ut legitur Genes. 15. Jacob, Gen. 32. Manue, Judicum 13. Item & ipse Isaias, cap. 6. v. 1. ait: *Vidi Dominum sedentem super thronum excelsum & elevatum.* Ergo de potentia absoluta Deus ab oculo corporeo videri potest.

Respondeo negando minorem: ad probationem, distinguo: Patriarchæ & Prophetæ viderunt Deum, vel in somnis, vel in vigilia ut in raptu, visione imaginaria & in similitudine, aut etiam in Angelis qui assumpto corpore loquebantur in ipsius persona, concedo: viderunt Deum immediate & in seipso, nego: Deus potest videri multipliciter, inquit D. Thom. 1. quidem in vigilia & in Angelis qui assumpto corpore illum repræsentant. 2. In raptu per similitudines; vel etiam in somnis visione quadam imaginaria. 4. immediate & in seipso. Scriptura loquitur de visione viatoribus concessa, adeoque de prima aut secunda, aut tertia: sed non de quarta. Scriptura est sui ipsius interpres, quandoquidem Genes. 18. habetur, Abraham tres vidisse viros, & unum tamquam Dominum adorasse. Item virum cum Jacob luctantem, & ipsum alloquentem Scriptura introducit: deinde hac facta visione Patriarcha se vidisse facie ad faciem Deum asserit: quod certe, ut patet, de visione intuitiva nusquam intelligi potest. Eadem Scriptura Judicum 13. v. 13. mentionem facit de Angelo, qui Sampsonis nativitatem prædixit, quique postea inter flammas sacrificii ab ipso Manue Deo oblati, evanuit ab oculis eorum: postea adjicitur Manue suam uxorem sic fuisse allocutum: *Moriemur quia vidimus Dominum.* Denique luce clarius apparet Isaiam in similitudine tantummodo vidisse Dominum, quandoquidem Deus neque est extensus, neque sedens tamquam homo & Rex super solium excelsum & elevatum.

Objicies 2. Job. c. 19. v. 25. ait: *Et in carne mea videbo Deum meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt*: ergo &c.

Respondeo distinguendo consequens: Job in carne vivens post resurrectionem videbit Deum oculis mentis, concedo: oculis corporis, nego: ita D. Thom. hic artic. 3. ad primum ubi sic respondet ad argumentum. " Dicendum, quod cum „ dicitur, *in carne mea videbo Deum Salvatorem meum*, non intelligitur quod „ oculo carnis sit Deum visurus; sed quod „ in carne existens post resurrectionem visurus sit Deum.

Respondeo 2. Job videbit oculis corporis Deum in carne assumpta, scilicet Christum, qui post resurrectionem veniet ad judicandum vivos & mortuos, concedo: videbit in se, subdistinguo, oculis mentis, concedo: oculis corporis, nego.

Instabis. Si Scriptura prima non intelligenda foret ad litteram, aliter sese explicaret, cum de eadem materia redit sermo: sic in uno quidem loco prædicat Deum esse invisibilem ut primæ ad Timoth. 1. v. 17. in altero vero asserit visibilem, juxta illud ejusdem Apost. primæ Corinth. 13. v. 12. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*: Ex quo patet primam sententiam secundum distributionem accommodam intelligendam esse, in eo nimirum sensu, quod Deus sit invisibilis viribus naturæ; sed Job iterum loquens de Beatitudine, c. 42. v. 5. Deum sensibus percipi dicit: sic enim loquitur: *Auditu auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te.* Igitur loquitur de oculo corporeo, cum de visione Dei intuitiva sermonem habet.

Respondeo distinguendo: Job iterum asserit Deum sensu percipi, perceptione metaphorica, concedo: Perceptione vera, nego. Sanctus ille Propheta loquitur ad captum nostrum, & per analogiam ad creata, ut mirabilem Dei nobis explicet visionem. Et vero certum est, teste Augustino, lib. 22. de Civit. Dei cap. 29. Deum videri tantummodo oculis cordis. Subscribit ibidem Div. Thom. art. 3. ad primum, his verbis: " Similiter quod dicitur *nunc oculus meus videt te*, intelligitur de oculo mentis: sicut Ephes. 1. dicit Apostolus: *Det vobis Spiritum sapientiæ & revelationis in agnitione ejus; illuminatos oculos cordis vestri.*

Objicies 3. Lucæ 3. v. 6. habetur: *Videbit omnis caro salutare Dei*. Primæ Joan. 3. 2. *Videbimus eum sicuti est*. Primæ Corinth. 13. 12. *Facie ad faciem*. Videbit caro; ergo oculus corporeus videbit; videbimus faciem, ergo videbimus quid sensibile, adeoque oculis corporeis intuebimur Deum.

Respondeo negando utramque consequentiam.

tiam. Videbit quidem omnis homo beatus Christum oculis corporis post resurrectionem, sed non secundum Divinitatem; ita Augustinus mox citatus ibidem. Ad secundum dico faciem sumi metaphorice ad Dei visionem intuitivam exprimendam, qua sancti in patria donantur.

Objicies 4. Nihil est Deo impossibile: igitur oculus corporeus per potentiam absolutam potest Deum intuitive videre. Confirmatur. Christus luto liniens oculos cæci a nativitate, illi restituit visum, quamvis lutum cum sputo nullam habeat cum illuminatione connexionem, quin potius obcæcet facultatem visivam, cum ei opponatur: ergo a simili, oculus corporeus potest elevari ad videndum intuitive Deum.

Respondeo distinguendo: Nihil est Deo impossibile, modo non sit contradictio in opere, concedo: si sit, nego: Porro implicat propter rationes supra allatas oculum corporeum elevari ad visionem Dei intuitivam.

Ad confirmationem, nego paritatem, Ratio est quia lutum neque virtute propria, neque ut causa principalis, illuminavit cæcum, sed tantum ut causa instrumentalis, & per virtutem salutiferam a Divinitate per humanitatem in lutum transfusam; effectus autem non assimilatur causæ instrumentali, sed principali: potuit igitur Christus uti luto ad illuminandum cæcum, quoniam omnia serviunt ei. At vero non sic de oculo corporeo ratiocinandum circa Dei visionem intuitivam; siquidem in hypothesi, quod ad tantum sublimemque elevaretur actum, foret ejus causa principalis, & virtute sua quamvis elevata se moveret ad objectum videndum; quod quidem non una aut altera ratione probavimus esse impossibile.

Instabis. Ideo lutum elevari potuit ad illuminandum cæcum, quia ratione potentiæ obedientialis suscepit virtutem salutiferam ad tantum miraculum patrandum: atqui inest similiter potentia obedientialis in oculo corporeo, ut virtutem suscipiat, qua elevetur ad videndum intuitive Deum: ergo, &c. Confirmatur. Deus eduxit creaturas e nihilo: ergo a fortiori potest in oculo corporeo ita efficaciter operari, ut illum elevet ad sui visionem.

Respondeo, negando paritatem. Ratio discriminis est, ut non semel dictum fuit, quia oculus foret causa principalis, eaque activa actus visionis; licet autem adsit potentia obedientialis passiva in luto ad patrandum illuminationis miraculum, non tamen activa: porro ad visionem requireretur activa in oculo corporeo; quandoquidem non se haberet ut causa simpliciter mota, verum etiam ut se movens, & vitaliter producens actum, quem quidem nonnisi circa proprium objectum habere potest: ergo, &c.

Ad confirmationem, nego iterum paritatem. Et vero nihilum mere passive se habet respectu actionis creativæ; unde ut ex ipso producatur aliquid, sufficit ut actioni Dei subjiciatur.

Instabis. Ideo implicat oculum corporeum Deum intuitive videre, quia objectum debet commensurari potentiæ visivæ, ita ut sit & extensum & coloratum, si oculus est corporeus: atqui hæc ratio nulla est: & probatur: Anima tametsi spiritualis & nullo modo extensa, videt tamen corpus: ergo non requiritur ut objectum per omnia potentiæ commensuretur.

Respondeo, negando minorem. Ad probationem, nego paritatem; eo quod, teste Dionysio, superiora continent inferiora quæ illis subjiciuntur, sed non e contra: igitur spiritus potest percipere corpus, minime vero oculus corporeus spiritum.

Instabis. Aqua licet corporea, attamen in baptismo virtute divina elevata, operatur in anima, illamque regenerat: igitur non est extra metam entis corporei circa ens incorporale operari: ergo nec consequenter extra objectum oculi corporei Deum intuitive videre.

Respondeo, negando paritatem; nam ut dictum est supra, oculus corporeus foret actus visionis causa principali, siquidem ab eo vitaliter procederet: at vero aqua in baptismo est causa duntaxat instrumentalis ad hominem regenerandum, quod quidem non implicat, cum effectus non assimiletur instrumento.

Instabis. Magna eaque infinita inter intellectum creatum & Deum est distantia: atqui tamen mens lumine gloriæ perfusa & elevata fit capax & expedita ad Deum intuitive videndum: igitur a simili, non obstante distantia, oculus corporeus ad actum visionis eliciendum elevari potest.

Respondeo, negando paritatem. Ratio discrepantiæ in eo potissimum consistit, quod licet non sit inter Deum & intellectum creatum proportio entitativa, est tamen proportio habitudinis; siquidem Deus intra objectum intellectus, quod est omne verum, continetur: unde & ad Deum intuitive videndum elevari potest mens huma-

mana, nusquam vero propter rationem oppositam oculus corporeus.

Instabis. Corpus animam in suis partibus operantem sentit: igitur corporale potest attingere objectum spirituale: igitur & oculus corporeus summum & primum spiritum intuitive videre.

Respondeo distinguendo: corpus percipit animam mediate, nimirum in impressionibus aliisque effectibus, quos in eo operatur, concedo: immediate, nego; non enim anima est sensibilis per se, sed tantum per accidens, hoc est per effectus suos.

Instabis. Christus in Eucharistia oculis corporeis seipsum videt & quidem immediate, tametsi ejus corpus ibi sit tantum definitive, & juxta modum existendi rebus spiritualibus proprium. Igitur non implicat oculum corporeum elevatum rem spiritualem, qualis est Deus, immediate intueri.

Respondeo negando paritaten propter duo: primo quidem corpus Christi manet semper corpus in Eucharistia, unde & est semper objectum oculi corporei, adeoque ab ipso Christo attingi nihil vetat. 2. Ipse oculus subest eidem existendi modo; igitur est æqualitas & ex parte objecti, & ex parte potentiæ: Deus vero & res spirituales sunt objecta respectu oculi corporei disparata, qua de causa illum ab eo videri prorsus implicat.

Instabis: oculus Beatorum potest videre corpus Christi in Eucharistia; igitur & rem spiritualem. Probatur consequentia: si oculus ens mere spirituale immediate intueri non valeret, maxime quia quidquid videtur ad modum videntis videtur: atqui hoc certum non apparet, quandoquidem oculus Beatorum extensum est in ordine ad locum; corpus vero Christi in Eucharistia minime, & tamen a Beatis videtur; quidni & oculus corporeus ens mere spirituale & Deum videre similiter poterit?

Respondeo istam quoque negando paritatem; namque corpus Christi in Eucharistia est semper corpus; igitur & objectum oculi; ideoque Deus potest distantiam, quæ intercedit inter corpus & objectum ratione modi existendi vincere, & ita roborare oculum ut corpus intueri queat; maxime vero cum sicut modum existendi definitive per omnipotentiam habeat corpus, ita & per eandem oculus corporeus Beatorum poterit habere modum utique specialem videndi objectum, cum & hunc modum habeat oculus Christi in Eucharistia. Quid plura? homo de potentia extraordinaria, non utendo nisi oculis mentis, in via potest intuitive videre Deum: igitur & virtute supernaturali oculus corporeus, non utendo modo sibi innato videndi res, videlicet per extensionem in ordine ad locum, poterit videre corpus Christi in Eucharistia, licet nonnisi in ordine ad se extensum, nusquam vero Deum & rem mere spiritualem, propter rationes superius allatas.

Objicies 5. Qui donabitur post resurrectionem gloria animæ, videbit intuitive Deum: atqui oculus corporeus habebit in cœlo gloriam animæ: igitur poterit videre intuitive Deum, nam ab actu ad posse valet consequentia. Probatur minor. Gloria animæ redundabit, inquit Div. Thomas, in ipsum corpus: ergo, &c.

Respondeo negando majorem; ad probationem, distinguo: gloria animæ redundabit in corpus per aliquos effectus secundarios, nimirum per claritatem, per agilitatem, & per incorruptionem, concedo: immediate, & per visionem Dei intuitivam, nego. Oculus quidem corporeus post resurrectionem videbit Deum in illis miris effectibus, sed non immediate & in seipso.

SYNOPSIS PROBATIONUM,

Oculus corporeus Deum videre etiam de potentia absoluta non valet.

PRIMO: Quia de illo maxime intelligitur illud primæ ad Timoth. v. 16. *Quem nullus hominum vidit, nec videre potest*, scilicet per oculum corporeum.

Secundo: Deus est purus spiritus adeoque extra objectum tum specificativum, tum extensivum oculi corporei.

Tertio: Quidquid videtur ad modum videntis videtur, ita ut si potentia visiva sit extensa & corporea, nonnisi objectum extensum, & coloratum attingere potest.

SYNOPSIS OBJECTIONUM, & solutionum.

PRIMO: Verum quidem est Beatos post resurrectionem visuros in carne Deum, sed oculis mentis.

Secundo: Verum etiam est eosdem Deum sensibiliter tunc visuros: sed tantum in gloriosis dotibus quibus eorum corpora, cor-

corpori claritatis Christi mirum in modum configurabuntur.

Tertio: sed neque diffiteri fas est intellectum Beatorum, non obstante magna inter Deum & hominem distantia, elevari ad visionem Dei intuitivam; Deus enim est intra objectum specificativum intellectus humani; non idem profecto dicendum de oculo corporeo, propter rationem oppositam.

ARTICULUS SEPTIMUS.

Utrum Augustinus crediderit Deum posse videri intuitive ab oculo corporeo.

CONCLUSIO.

Augustinus nec credidit, nec docuit Deum posse videri intuitive ab oculo corporeo.

Probatur eo variis Augustini textibus.

PRIMO QUIDEM, in lib. de videndo Deo ad Paulinam sic se explicat: " Deum „ nemo vidit unquam: Vel in hac vita „ sicut ipse est, vel in Angelorum vita, „ sicut visibilia ista, quæ corporali vi„ sione cernuntur. „ Quibus verbis excludit a visione corporea Deum, quandoquidem asserit Deum non videri visione corporali, sicut ista visibilia cernuntur, quod discrimen nullum sane foret, si Deus posset ab oculo corporeo videri. Idem repetit August. Epist. 112. c. 9. quæ nunc est 147.

Secundo, B. August. anno 408. scribens ex propria sententia Epist. 92. olim 6. ad Italicam viduam, negat Deum clare posse videri oculis corporis: " Hoc, in„ quit, objectum, videre oculus corpo„ ris, neque nunc, neque tunc pote„ rit. „ Idem anno 413. dicit in libro de videndo Deo ad Paulinam, seu Epist. 147. mox citata: idem iterum anno 415. Epist. 148. ad Fortunatum Episcopum, & Epist. ad Evodium.

Tertio, lib. 22. de Civit. Dei, c. 29. ubi ex professo hanc tractat quæstionem: num. 13. sic loquitur. " Sed utrum vi„ debunt & per oculos corporis, cum „ eos apertos habebunt, inde quæstio est? „ Si enim tantum poterunt in corpore „ spiritali, eo utique modo etiam ipsi „ oculi spiritales, quantum possunt isti „ quales nunc habemus; procul dubio per „ eos Deus videri non poterit. „ Sed oculus corporeus semper erit corporeus, nec suam amittet in beatitudine naturam: igitur ex August. Deum intuitive videre non poterit.

Quarto. Augustinus loca, quibus utebantur quidam Episcopus & alii tunc temporis ad opinionem contrariam stabiliendam, explicat excludendo Dei visionem ab oculo corporeo: nam ibid. l. 22. de Civ. c. 29. num. 3. sic explanat illud Job. 42. v. 5. & 6. *In obauditu auris audiebam te prius, nunc autem oculus meus videt te; propterea despexi memetipsum, & distabui, & existimavi terram & cinerem.*" Quam„ vis hic nihil prohibeat oculum cordis in„ telligi, de quibus oculis ait Apostolus, „ illuminatos oculos habere cordis vestri: „ ipsis autem videri Deum, cum videbi„ tur, Christianus ambigit nemo, qui fi„ deliter accipit, quod ait Deus ille ma„ gister, Beati mundo corde quoniam ipsi „ Deum videbunt.

Numero 4. quatuor alia loca explicat, scilicet Lucæ 3. v. 6. *Videbit omnis caro salutare Dei*. Job. 19. v. 26. *In carne mea videbo Deum*. Psal. 33. v. 6. *Accedite ad eum & illuminamini, & facies vestræ non confundentur*. Primæ Cor. v. 12. illud quod ait Apostolus: *Facie ad faciem*. Quatuor, inquam, illa loca explicat excludendo semper ab oculo corporeo visionem Dei: sic enim loquitur: " Sed utrum „ etiam corporalibus oculis ibi videatur, „ *intellige*, *Deus in cœlis*, hoc in ista quæ„ stione versamus. Illud enim quod scri„ ptum est, & videbit omnis caro saluta„ re Dei, sine ullius nodo difficultatis, „ sic intelligi potest ac si dictum fuerit, „ & videbit omnis homo Christum Dei, „ qui utique in corpore visus est, & in „ corpore videbitur, quando vivos & „ mortuos judicabit . . . . . . illud etiam „ quod ait supra memoratus Job; sicut „ in exemplaribus quæ ex Hebræo sunt „ invenitur, & in carne mea videbo „ Deum, resurrectionem quidem carnis „ sine dubio prophetavit, non tamen di„ xit per carnem meam. Quod quidem „ si dixisset, posset Deus Christus intel„ ligi, qui per carnem in carne videbi„ tur: nunc vero potest & sic accipi, in „ carne mea videbo Deum. Et illud quod „ ait Apostolus, *facie ad faciem*, non co„ git ut Deum, per hanc faciem corpo„ ralem, ubi sunt oculi corporales, nos „ visuros esse credamus, quem spiritu si„ ne

„ ne intermissione videbimus. Nisi enim „ esset etiam interioris hominis facies, non „ diceret idem Apostolus, *nos autem revelata facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur de gloria in gloriam, tanquam a Domini spiritu; nec aliter intelligimus quod in Psalmo canitur, accedite ad eum & illuminamini & facies vestræ non erubescent*. Fide quippe accedi„ tur ad Deum, quam cordis constat esse, non corporis. „ Quibus verbis concludit August. Deum videri non oculis corporis, sed tantummodo cordis.

Quinto. Idem Augustinus, Epist. 10. insurgit adversus eos qui dicunt Deum posse videri oculis corporis, & vocat eorum opinionem, " insipientiam, dementiam, „ ac perversam sententiam.

Sexto. Augustinus adhuc junior insectatus est opinionem oppositam; sed, cum multi inter quos erat quidam Episcopus, qui de severiori Augustini in hac materia stylo, querelas deferrent, ipse charitatis motivo quasi cedens, modeste eorum refert opinionem: ita tamen ut semper & hanc suam esse, indigitet, Deum scilicet non posse ab oculo corporeo intuitive videri; immo contrariam auctoritate Scripturæ nusquam posse probari contendit. Sic enim loquitur, lib. 22. de Civit. Dei, cap. 29. n. 4. " Sed quia spiritale corpus „ nescimus quantos habebit accessus, de „ re quippe inexperta loquimur, ubi ali„ qua, quæ aliter intelligi nequeat, di„ vinarum Scripturarum non occurrit & „ succurrit auctoritas, necesse est ut con„ tingat in nobis, quod legitur in libro „ Sapientiæ, *cogitationes mortalium timidæ „ & incertæ providentiæ nostræ*. Ibidem „ n. 6. „ Quod ullis exemplis, sive Scripturarum Testimoniis divinarum, vel difficile, vel impossibile est ostendere.

Septimo. S. Doctor ibidem num. 6. recensita contraria opinione, quam dicit nullo Scripturarum testimonio innixam esse, concludit ex propria sententia Deum videri immediate solum a Spiritu, mediate vero, & in effectibus sensibilibus ab oculo corporeo, sicut anima videtur ab eodem per vitam sensibilem, quam corpori confert & exhibet. " Quod est, *inquit* „ ad intelligendum facilius, ita Deus no„ bis erit notus atque conspicuus, ut vi„ deatur a Spiritu, a singulis nobis in „ singulis nobis, videatur ab altero in „ altero, videatur in seipso, videatur in „ cœlo novo & in terra nova, atque in „ omni quæ tunc fuerit creatura, videa„ tur, & per corpora in omni corpore, „ quocumque fuerint spiritalis corporis „ oculi acie perveniente directi. Prius di„ xerat: " Sicut homines, inter quos vi„ ventes, motusque vitales exercentes vi„ vimus, mox ut aspicimus, non credi„ mus, vivere, sed videmus; cum eorum „ vitam sine corporibus videre nequea„ mus; quam tamen in eis per corpora, „ remota omni ambiguitate conspicimus: „ ita quæcumque in spiritualia illa lumi„ na corporum nostrorum circumferemus, „ incorporeum Deum omnia regentem, „ etiam per corpora contuebimur.

Octavo. Qui negat Deum videri posse oculo corporeo, qui opinionem contrariam dicit insaniam & nullo Scripturarum testimonio innixam, qui asserit illam sectantes, rem defendere incertam, non credit Deum posse videri oculo corporeo: atqui ex dictis patet S. Augustinum taliter locutum fuisse: ergo non credidit sanctus Doctor Deum posse videri oculo corporeo; immo Epist. ad Italicam dicit Deum non magis posse percipi ab oculo corporeo quam a cæteris sensibus, & sic contra alios concludit: " Quousque volunt, „ decipiunt; quanto nos melius eorum in„ sipientiæ terminos figimus? sed ut desi„ piant prorsus nolumus.

Nono. BB. Fulgentius & Thomas, qui præ cæteris Augustini mentem attigerunt, expresse propugnant S. Doctorem nusquam sensisse Deum posse oculo corporeo videri: ergo, &c.... Probatur antecedens: Primus ad tertiam Ferrandi quæstionem sic loquitur: " Oculis corporalibus Deus spi„ ritus non videtur; unde quosdam B. „ Augustinus, qui hoc voluerunt de Chri„ sto credere, quod Deum Patrem oculis „ corporis videat in Epistola quam ad Ita„ licam scripsit, licet brevi sermone, „ sufficienti tamen responsione convin„ cit. „ Secundus, nimirum D. Thom. hic qu. 12. art. 3. docet ex professio Deum non posse videri oculo corporeo: & ad hoc probandum affert August. auctoritatem ex l. de videndo Deo ad Paulinam; quam quidem retulimus inter cæteras primam. Uterque autem, ut norunt omnes, scripsit post Augustinum, cujus sententiam in diversis operibus non semel propositam sciebat, & tamen omnibus æqua lance ponderatis, Deum non posse videri oculis corporeis esse Augustini sententiam defendit: ergo &c.

SOL-

SOLVUNTUR OBJECTIONES

Objicies 1. Augustinus, lib. 22. de Civit. Dei, cap. 29. proposita quæstione, concedit quidem oculos corporeos quales nunc sunt in viatoribus, non visuros Deum, sed addit in gloria robustiores evasuros, ut Deum intuitive possint videre: sic igitur loquitur de Beatis, n. 3. " Sed utrum videbunt & per oculos corporis, cum eos apertos habebunt, inde quæstio est? si enim tantum poterunt in corpore spiritali, eo modo utique etiam ipsi oculi spiritales, quantum possunt, isti quales habemus, procul dubio per eos Deus videri non poterit. Longe itaque alterius erunt potentiæ, si per eos videbitur incorporea illa natura, quæ non continetur loco, sed ubique tota est; ergo, &c.

Respondeo 1. Augustinum suam clare exposuisse sententiam in lib. de videndo Deum ad Paulinam, & Epist. 10.

Respondeo 2. S. Doctorem charitatis motivo, propter quorumdam querelas, a modo rigidiori in sua propugnanda sententia declinasse, quasi dubitasset contrariam sententiam esse falsam, quam tamen constanter in Scriptura sacra esse fundatam negat.

Respondeo 3. distinguendo: & loquitur Augustinus, alteri indulgendo sententiæ ex hypothesi quod oculus corporeus, sicut alii putabant, evaderet spiritalis, concedo: secus, nego. Sanctus Doctor est sui ipsius interpres; ibidem enim sic loquitur: " Longe itaque alterius erunt potentiæ, si per eos videbitur incorporea illa natura.

Instabis: Atqui Augustinus credidit absolute Deum ab oculo corporeo posse videri: ergo nulla solutio. Probatur subsumptum ex eodem S. Doctore, qui ibidem, n. 3. subdit: " Vis itaque præpollentior oculorum erit illorum, non ut acrius videant, quam quidam perhibentur videre serpentes vel aquilæ; quantalibet enim acrimonia cernendi eadem quoque animalia nihil aliud possunt videre quam corpora; sed ut videant & incorporalia: ergo, &c.

Respondet D. Thom. hic art. 3. ad hoc argumentum his verbis: " Ad secundum dicendum quod Aug. loquitur in verbis illis inquirendo & sub conditione, quod patet ex hoc quod præmittitur, longe itaque potentiæ alterius erunt, scilicet oculi glorificati, si per eos videbitur incorporea illa natura: sed postmodum hoc determinat dicens: valde credibile est sic nos visuros mundana tunc corpora cœli novi, & terræ novæ, ut Deum ubique præsentem, & universa etiam corporalia gubernantem clarissima perspicuitate videamus, non sicut nunc invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sed sicut homines, inter quos viventes motusque vitales exercentes vivimus, mox ut aspicimus, non credimus videre, se videmus. Ex quo patet quod hoc modo intelligit oculos glorificatos Deum visuros, sicut nunc oculi nostri vident alicujus vitam; vita autem non videtur oculo corporali, sicut per se visibile, sed sicut sensibile per accidens: quod quidem a sensu non cognoscitur, sed statim cum sensu ab aliqua alia virtute cognoscitiva. Quod autem statim visis corporibus, divina præsentia ex eis cognoscatur per intellectum ex duobus contingit, scilicet ex perspicuitate intellectus, & ex refulgentia divinæ claritatis in corporibus innovatis.

Instabis: Augustinus rejicit opinionem philosophorum qui negabant res spirituales non cognosci corporis sensibus: ibidem enim, n. 5. sic loquitur: " Ratiocinatio quippe illa philosophorum, qua disputant ita mentis aspectu intelligibilia videri, & sensu corporis sensibilia, idest, corporalia, ut nec intelligibilia per corpus, nec corporalia per seipsam mens valeat intueri, si posset nobis esse certissima, profecto certum esset per oculos corporis etiam spiritualis nullo modo posse videri Deum. Sed istam ratiocinationem & vera ratio & prophetica irridet auctoritas. " Probat Deum videre corporalia, sicut & omnes spiritus, illa aut cognoscunt, aut possunt cognoscere, adeoque falsa dicere illos Philosophos, cum corporalia solum a corporalibus cognosci astruunt: deinde venit ad aliam argumenti partem, in qua quidem corporalia a spiritalibus non cognosci affirmabant: & hoc utique debellat dicendo: " Sicut ergo constat videri corpora spiritu; quid si tanta erit potentia spiritalis corporis ut corpore videatur & spiritus? Spiritus enim est Deus: ergo, &c.

Respondeo 1. distinguendo: Augustinus rejicit

rejicit Philosophorum ratiocinium propter malam illationem, concedo: ex eo præcise quod dicerent spiritalia non cognosci a corporalibus, nego: & vero isti Philosophi ex eo quod a corporalibus cognoscantur tantummodo sensibilia, concludebant utique spiritum non posse corporalia cognoscere, sed solummodo intelligibilia attingere: pessima sane consequentia: " Quis enim, *inquit ibidem* ,, *Augustinus*, ita sit adversus a vero, ,, ut dicere audeat Deum corporalia ista ,, nescire? Numquid ergo corpus habet ,, per cujus oculos ea possit addiscere? ,, Sed non ideo concedit S. Doctor corporeum oculum posse videre spiritum, nisi in hypothesi quod mutata natura evaderet ipse spiritalis; unde ibidem subdit: " Quid si tanta erit potentia spiritalis ,, ... ut corpore videatur & spiritus?

Respondeo 2. aliter distinguendo: ex Augustino oculus corporeus videbit Deum mediate & in effectibus, concedo: immediate & in seipso, nego: sicut enim anima videtur in motu locali cujus est principium, quatenus effectus designat causam a qua profluit; sic oculus corporeus videndo gloriæ refulgentiam & claritatem in corpus redundantem, quodammodo videbit utique Deum. " Quamobrem, ait Augu- ,, stinus, fieri potest, valdeque credibile ,, est, sic nos esse visuros mundana tunc ,, corpora, &c. ,, adeoque & Deum quasi sensibiliter se oculis objicientem.

Instabis: ibidem Augustinus dicit & docet visionem, qua tunc oculus Beatorum corporeus donabitur, visione Dei abstractiva quam nunc habemus, fortiorem tunc evasuram; sed visio abstractiva quam de Deo habemus in via, terminatur etiam ad Deum in se; fides quippe illum immediate respicit. Igitur visio futura pro oculo corporeo ex Augustino nedum effectus Dei, sed & ipsum Deum in se attingere poterit.

Respondeo distinguendo: visio corporea Beatorum erit post resurrectionem visione nostra de Deo abstractiva robustior, quantum ad aliquid, quia scilicet regulabitur visione beatifica, nostra vero solum per fidem dirigitur, concedo: erit robustior ita ut Deum in se attingat, nego: in isto prorsus sensu D. Thomas hic explicat Augustinum in quantum scilicet oculus corporeus majori etiam tunc donabitur claritate, & sanctam humanitatem per omnia refulgentem intuitivè videbit, immo ipsi configurabitur, juxta illud Petri: *Expectamus Dominum nostrum Jesum Christum qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ*.

Instabis: Augustinus absque hypothesi & nulla facta restrictione Deum ab oculo corporeo post resurrectionem intuitive videndum esse asserit; sic enim Epist. 147. c.20. n. 48. loquitur: *Oculi corporales in resurrectione, mutata corporum qualitate conspicient divinam essentiam*. Igitur ex propria Augustini sententia oculus corporeus Deum intuitive videre potest.

Respondeo distinguendo: & loquitur Augustinus facta suppositione, quod mutata natura oculus evadat spiritualis, concedo: secus, nego: Sanctus Doctor est sui ipsius interpres; nam sub finem epistolæ petit, " utrum Divinam substantiam, oculi cor- ,, porales in resurrectione mutata corpo- ,, porum qualitate conspicient, *respon-* ,, *det*, " viderint qui hoc possunt astrue- ,, re: me plus movet illius sententia, quæ ,, nec in ipsa resurrectione hoc corporali- ,, bus oculis, sed mundis cordibus tri- ,, buit. Et n. 49. " Jam utrum possit hu- ,, jus corporis oculis videri aliquid quod ,, in loco non videtur ab eis, qui hoc ,, volunt differendo monstrare, cum pace ,, dilectionis audire paratus sum, & quod ,, me movet in commune conferre. ,, Denique n. 50. sic concludit post allata in contrarium Hieronymi & Ambrosii testimonia, quibus se adhærere velle confitetur. " De corpore vero spiritali, *inquit*, ,, si Dominus juverit, alio opere expe- ,, riemur, quid disputare valeamus. ,, Denique Epist. 148. videtur quidem Augustinus concedere oculo corporeo Dei aspectum: sed attende, docte Lector, eum loqui semper in aliena sententia, & nihil definiendo asserere: sic enim scribit n. 23. " Si in tantam sui dissimilitudinem ,, nostra corpora mutabuntur, ut oculos ,, habeant per quos videatur illa substan- ,, tia, quæ non per locorum spatia vel ,, diffunditur, vel finitur .... longe aliud ,, erunt hæc corpora: quapropter si vide- ,, bunt Deum, non istius corporis oculi ,, videbunt. ,, Quid clarius? Concedit ad duritiam cordis oculum corporeum visurum esse Deum, modo mutata natura fiat spiritus, quod sane est impossibile. Cum multis Patribus, laudat eos qui simpliciter dicunt oculum etiam gloriosum non posse Deum videre in se, & postea con-

cludit : " Melius affirmamus, unde mi-„ nime dubitamus, quod homo interior „ videbit Deum. „ Ergo Augustini sententia constans & firma est, Deum ab oculo corporeo etiam elevato non posse immediate & intuitive videri.

Instabis : esto quod opinio Augustini fuerit, oculum corporeum etiam elevatum non posse Deum intuitive videre; attamen sententiam contrariam S. Doctor existimavit probabilem : igitur credidit oculum corporeum posse videre Deum. Probatur antecedens : 1. Serm. 277. de sancto Vincentio, ait forte Deum in resurrectione carnis oculis esse conspiciendum. 2. lib. 22. de Civitate Dei, cap. 29. num. 6. relata sententia opposita, quasi concedendo subdit : " Et fortasse ista virtus „ magna cernendi data fuerit ad horam „ etiam in mortali isto corpore oculis san-„ cti viri Job, quando ait ad Deum, in „ obauditu auris audiebam te prius, nunc „ autem oculus meus videt te. „ affert hic in probationem auctoritatem sancti Job. 3. Ibid. n. 6. post relatas iterum duas opiniones, sic concludit : " Quamobrem fie-„ ri potest, valdeque credibile est, sic „ nos esse visuros mundana tunc corpora „ cœli novi & terræ novæ, ut Deum „ ubique præsentem & universa etiam cor-„ poralia gubernantem . . . videamus. „ „ Et adhuc ibidem paulo infra. " Aut „ ergo per illos oculos sic videbitur Deus, „ ut aliquid habeant in tanta excellentia „ menti simile, quo & incorporea natura „ cernatur, &c. . . . Ergo credidit hoc „ esse possibile.

Respondeo 1. Augustinum. l. 2. retractationum de hoc momento nullam facere mentionem, neque suam primam, quam anno 408. scripserat sententiam retractare, sed quæstionem remittere maturius examinandam, in l. 22. de Civit. Dei. Sic enim ait l. 2. retract. c. 41. " De viden-„ do Deum scripsi librum, ubi de spiri-„ tali corpore quod erit in resurrectione „ sanctorum, in inquisitionem diligentio-„ rem distuli, utrum vel quomodo Deus „ qui spiritus est, etiam per corpus tale „ videatur, sed eam postea quæstionem „ sane difficillimam in novissimo, id est, „ in vigesimo & secundo libro de Civit. Dei, „ satis quantum arbitror explicavi.

Respondeo 2. ubique Augustinum locis in objectione adductis loqui in aliena sententia, loqui dubitanter & nihil concedendo; nam ad primum locum ibidem subdit. " Hoc ergo dico quoniam tales o-„ culi, nec possunt videre Deum, nec „ tunc poterunt . . . . hoc etiam donec de „ spiritali corpore diligentius requiratur, „ quod ut intelligatur, aut recte creda-„ tur, teneamus corpus resurrecturum „ Postea dicit non posse probari oculum corporeum Deum visurum ex illo loco Lucæ, *videbit omnis caro salutare Dei*, & contendit quærenda esse loca pro hoc momento clariora. Deinde sic concludit : Si „ autem caro illa tantam acceperit muta-„ tionem, ut possit per eam videri quod „ non videtur in loco, omnino ita sit; sed „ quærendum est, unde doceatur, & si non-„ dum docetur, nondum negetur, sed cer-„ te vel dubitetur, ita tamen ut carnem „ resurrecturam non dubitetur.

Ad secundum locum loquitur adhuc in aliena sententia, & proponendo suam, explicat textum Job de oculo cordis, sic enim subdit : " Quamvis hic nihil prohi-„ bet oculum cordis intelligi.

Ad tertium, mentionem facit de visione Dei mediata & per creaturas, ut patet ex ipsis verbis, & ut jam explicavimus.

Ad quartum, nihil affirmat, immo negat hoc posse fieri, nisi in hypothesi in qua daretur oculus in excellentia similis menti, quod est difficile, immo impossibile probare per scripturas : unde controversiam jam in multis operibus agitatam dirimit & concludit, dicendo oculum corporeum visurum esse quidem Deum, sed mediate & in effectibus, oculum vero mentis immediate & in seipso : " Aut „ ergo, *inquit ibidem*, per illos oculos sic „ videbitur Deus, ut aliquid habeant in „ tanta excellentia menti simile, quo & „ incorporea natura cernatur, quod ul-„ lis exemplis sive Scripturarum testimo-„ niis divinarum, vel difficile, vel im-„ possibile est ostendere : aut quod est ad „ intelligendum facilius, ita Deus erit „ nobis notus atque conspicuus, ut vi-„ deatur spiritu a singulis nobis, videatur „ ab altero in altero, videatur in seipso, „ videatur in cœlo novo & in terra no-„ va, atque in omni quæ tunc fuerit „ creatura, videatur, & per corpora in „ omni corpore, quocumque fuerint spi-„ ritalis corporis oculi acie perveniente „ directi : ergo, &c.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Augustinus non docuit Deum ab oculo corporeo posse intuitive videri.

PRIMO: quia Deus non videtur, sicut mundana ab oculo corporeo conspiciuntur, ita Epist. 149. c. 9.

Secundo: expresse ait oculum corporeum, neque nunc videre Deum intuitive; neque post resurrectionem esse visurum. Ita Epist. 92.

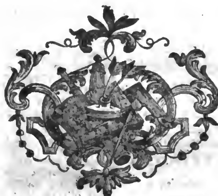
Tertio: contrariam sententiam improbabilem prorsus existimat, & hoc in omnibus operibus ubi hanc movet quæstionem.

SYNOPSIS OBJECTIONUM, ET SOLUTIONUM.

PRIMO: Quandoque Augustinus dicit Deum ab oculo corporeo posse intuitive videri, sed loquitur ex aliena sententia.

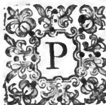
Secundo: insinuare etiam videtur casum esse possibilem: sed ex hypothesi quod oculus corporeus mutata natura evaderet menti in spiritualitate similis.

Tertio: nonnumquam utique & hoc absolute concedit, sed pro visione mediata & per effectus, nusquam vero pro immediata.

DISSERTATIO SECUNDA
DE
ACTU VISIONIS BEATIFICÆ,
EJUSQUE OBJECTO.

Contra Palamitas & Armenos.

PALAMITÆ contendunt Deum non videri a Beatis in se. Armeni quidam existimant videri solum in quadam claritate. Sed contra profecto illud est quod Christus dicit Matth. 18. 10. *Angeli eorum semper vident faciem Patris.*

Dogma de actu Visionis Beatificæ quatuor his rationibus probatur.

PRIMO: Quia ex Scriptura sacra de facto Deus videtur intuitive a Beatis.

Secundo: Quia Beati vident Personas & Attributa.

Tertio: Quia vident etiam creaturas in Deo.

Quarto: Quia aliqui etiam in via, ut Moises & Paulus, viderunt intuitive Deum.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum Deus videatur intuitive a Beatis.

CERTUM est primo sanctos Angelos esse in cœlo. 2. Christum die Ascensionis suæ huc adduxisse Patriarchas & Prophetas. 3. Beatissimam Virginem hac donatam fuisse gloria tum pro dilecta anima, tum pro corpore suo, ut pie creditur. Non movemus hic quæstionem, utrum gloria cæterorum sanctorum in pace defunctorum differatur usque ad extremum judicii diem, sed an Beati qui sunt in cœlo videant immediate & intuitive Deum? Ad rei quæsitæ enodationem, sit

CONCLUSIO CATHOLICA.

Beati qui sunt in cœlo vident immediate & intuitive Deum.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *ex Scriptura sacra.*

LEGITUR Matth. 5. 8. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Et iterum 1. Joan. 3. v. 2. *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Et adhuc, primæ Cor. c. 13. v. 12. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Ex his auctoritatibus eruuntur multa argumenta Theologica quibus veritas magnifice comprobatur.

Primum est. Videre Deum, est eum intuitive videre, nam visio, ut nomen sonat, est cognitio clara & immediata, nullaque præter hanc dicitur visio: sed promittitur visio Dei mundis corde: ergo sancti qui sunt in cœlo vident Deum immediate & intuitive.

Secundum sic procedit. Quando aliquid ostenditur, videtur intuitive; alias non esset ostensio rei: & vero, quis dicet se aliquam ostendere personam, qui solam illius exhibet imaginem? atqui ex Scriptura, sancti expostulant, dum peregrinantur a Domino, ut eis ostendatur in patria Deus: ergo, &c.

Tertium. Similitudo competit intellectui, & hoc solum per unionem immediatam cum objecto, quo quidem mens ita repletur, ut totaliter in ea reluceat: sed in cœlo, Beati, ut ostensum est, similes sunt Deo, & sunt similes quia vident Deum: ergo quia vident immediate & intuitive.

Quartum depromitur ex eadem Scriptura. Videre Deum sicuti est, est videre illum imme-

immediate & in seipso: nemo enim dicitur videre causam in se, quam videt solum in effectu: atqui ex Scriptura, Sancti vident Deum sicuti est; hoc ipsum promittitur: igitur & executioni mandatur, juxta illud: *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei qui in cœlis est*: ergo, &c.

Quintum utique fundatur in Scriptura. Beati desiderant, & quidem non frustra, in Deum prospicere: ergo in cœlo prospiciunt Deum in se: alias forent anxii & inquieti, quod sane Beatitudini repugnat.

Sextum. Visio quæ est opposita figuræ & ænigmati est intuitiva & immediata: atqui ex Apostolo talis est visio Beatifica: igitur sancti in cœlo vident intuitive Deum.

Septimum denique. Videre faciem Dei est illum videre intuitive; sicut videmus hominem in se, quando ipsius intuemur faciem; immo nomen faciei usurpat Scriptura solum ad explicandam visionem Dei claram & intuitivam per analogiam ad res creatas: sed visio beatifica est visio Dei facie ad faciem: ergo, &c.

Secundo, *Ex Sanctis Patribus*.

Irenæus primum tenet locum, l. 4. c. 37. " Quemadmodum enim videntes lumen, intra lumen & claritatem ejus percipiunt; sic & qui vident Deum, intra Deum sunt, percipientes ejus claritatem . . . . vitam præstat iis qui vident eum. „

Ambrosius sequitur: nam l. 1. in Lucam col. 11. ait: " In potestate nostra non est videre eum, *scilicet Deum*, sed in potestate illius est apparere.

Augustinus utique audiendus est: l. 1. de Trin. c. 9. sic loquitur: " In visione tota merces. „ Item Epist. 112. " Desiderium autem veraciter piorum, quo videre Deum cupiunt, & inhianter ardescunt, non opinor in eam speciem contuendam flagrat, qua, ut vult, apparet quod ipse non est, sed in eam substantiam, qua ipse quod est. „ Rursus, l. 22. de Civ. Dei, c. 29. Sicut illi vident, scilicet Angeli, ita & nos visuri sumus; sed non ita videmus.... Præmium itaque fidei nobis ista visio servatur. „ Et adhuc Manual. c. 17. " Verum super hæc omnia est consociari choris Angelorum.... Gloriosa sunt hæc, sed multo gloriosius est præsentem Dei vultum cernere, incircumscriptum lumen videre; superexcellens gloria erit cum Deum videbimus in seipso, videbimus & habebimus in nobis, quem cernere finis non erit. „

Gregorius in eadem sententia versatur, quandoquidem, l. 18. Moral. c. 28. ait: " Sciendum vero est quod fuere nonnulli, qui Deum dicerent etiam in illa regione beatitudinis, in claritate quidem sua conspici, sed in natura minime videri: quos nimirum minor inquisitionis subtilitas fefellit: neque enim illi simplici, & incommutabili essentiæ aliud est claritas, & aliud natura: sed ipsa ei sua natura claritas, ipsa claritas natura est; quia enim suis dilectoribus hæc Dei sapientia se quandoque ostenderet ipse pollicetur dicens: qui diligit me, diligetur a Patre meo; & ego diligam eum, & manifestabo memetipsum illi: ac si patenter dicat, quia in vestra me cernitis, restat ut in mea me natura videatis.

Bernardus eidem subscribit veritati Serm. 4. in festo omnium Sanctorum. " Tripliciter, *inquit*, in æterna illa, & perfecta beatitudine fruemur Deo, videntes eum in omnibus creaturis, habentes eum in nobis ipsis, & quod his omnibus ineffabiliter jucundius sit atque beatius, ipsam quoque cognoscentes in semetipsa Trinitatem, & gloriam illam sine ullo ænigmate, mundo cordis oculo contemplantes. In hoc enim erit vita æterna & perfecta, ut cognoscamus Patrem & Filium cum sancto Spiritu, & videamus Deum sicuti est, idest, non modo sicuti inest, nobis videlicet, aut cæteris creaturis, sed sicut est in semetipso.

Denique D. Thomas, prima part. q. 12. art. 2. sic loquitur: " Divina essentia non per aliquam similitudinem, ex parte divinæ essentiæ ab intellectu creato conspicitur. „

Tertio, *Ex Rationibus Patrum & D. Thomæ.*

Prima est. Qui vident Deum intra se, in seipso & non in aliqua media claritate, sed sicuti est, vident eum intuitive: atqui Beati ex Patribus sic vident Deum in cœlo: ergo, &c.

Secunda. Qui vident Deum sine ullo medio & specie creata, illum vident immediate & in seipso: atqui ex D.Thom.hic, qu.12. art. 2. Beati sic vident Deum: ergo, &c.

Tertia. Beatitudo consistit in altissima & nobilissima operatione: atqui ex D. Thom. ibidem a. 1. visio Dei in semetipso ejusmodi est: ergo, &c.

Quarta hæc est, & quidem a priori. Omnis potentia attingit immediate suum objectum formale: sed Deus in se visus est objectum formale intellectus creati; quandoquidem est prima veritas, objectum vero mentis est omne verum: ergo, &c.

Quinta. Beatitudo est omnium appetituum satiativa: sed homo ad finem supernaturalem elevatus desiderat Deum intuitive videre: ergo, &c. Probatur major. Quadruplex distinguitur in homine desiderium; alterum scilicet magnitudinis, alterum scientiæ, alterum castæ voluptatis, æternitatis vero alterum: sed visio Dei intuitiva omnia ista replet desideria: Primum quidem juxta illud primæ Joan. c. 3. *Similes ei erimus quoniam videbimus eum sicuti est*. Secundum vero quia scriptum est Psal. 31. v. 34. *Et in lumine tuo videbimus lumen*. Et iterum alia Scriptura Jeremiæ 31. v. 34. *Non docebit ultra vir proximum sum .... omnes enim cognoscent me, a minimo eorum usque ad maximum*. Tertium utique satiat juxta illud Philippi ad Christum. Joan. 14. *Ostende nobis Patrem, & sufficit nobis*. Et Psal. 16. *Satiabor cum apparuerit gloria tua*. Et iterum Psal. 35. *Torrente voluptatis tuæ potabis eos*. Quartum denique implet: habetur enim Daniel. 12. v. 3. *Fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates*: Ergo, &c.

Solvuntur Objectiones.

Objicies 1. S. Epiphanius dicit visionem Dei immediatam esse impossibilem, sic enim loquitur hæresi 70. " Deum quidem videre, maxime humanæ naturæ impossibile est: „ ergo, &c.

Respondeo, 1. S. Epiphanium non loqui de impossibilitate absoluta: nam immediate post verba laudata sic loquitur: " Neque quod visibile est, sed intueri potest quod est invisibile. „ Quibus quidem verbis hoc unum intendit demonstrare, scilicet Deum non videri in hac vita.

Respondeo 2. distinguendo: Visio Dei comprehensiva est homini impossibilis, concedo: intuitiva finita, subdistinguo: viribus naturæ, concedo: viribus gratiæ, nego. Loquitur S. Epiphanius solum de visione comprehensiva, siquidem immediate ante verba in objectione relata dicit Deum " invisibilem & incomprehensibilem esse .... sed eundem rursus posse quidquid velit facere, non enim quemquam voluntati ejus obsistere: natura igitur invisibilis, & ejus comprehendi non potest gloria; verum cum producto a se homini apparere voluerit, nihil ejus voluntati refragatur. „ Duo igitur docet S. Epiphanius, scilicet Deum esse incomprehensibilem, & tamen manifestum se facere homini quando ipse vult.

Objicies 2. Cognitio Dei per visionem, non est cognitio Dei intuitiva in creaturis: ergo non potest inferri Beatos videre intuitive Deum & immediate, ex eo quod Scriptura & Patres dicant Beatos videre Deum. Probatur antecedens. Isaiæ 6. v. 1. dicit Propheta: *Vidi Dominum sedentem super solium &c.* & tamen non vidit Deum in se: igitur cognitio quæ habetur per visionem non est immediata.

Respondeo, distinguendo antecedens: Cognitio quæ habetur in via, quæque est per similitudinem aliquam, non est intuitiva, concedo: visio quæ conceditur in Patria, & quidem omni seclusa tum specie tum similitudine, nego. Primum patet, juxta illud Exod. 33. v. 20. *Non enim videbit me homo, & vivet*. Quæ quidem verba excludunt visionem Dei intuitivam in via. At vero alia Scriptura de visione Beatorum loquens, primæ Corinth. 13. v. 12. ait: *Videmus nunc per speculum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem*. Igitur visio patriæ est immediata, quia est perfecta, dicente eodem Apostolo ibidem, v. 10. *Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est*. Exemplum visionis Isaiæ nihil urget contra conclusionem, cum visio Prophetæ fuerit solum per similitudinem.

Respondeo 2. aliter distinguendo: Cognitio prophetica non est intuitiva, concedo: cognitio beatifica, nego: Prima fit quandoque in somniis, quandoque in vigilia, sed semper ut plurimum per figuras & similitudines, juxta illud Numerorum 12. v. 6. *Audite*, inquit Deus, *sermones meos: si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum*. At vero cognitio Beatifica debet esse clara, adeoque immediata & intuitiva: de priori solummodo loquitur Isaias.

Objicies 3. Si Beati vident intuitive Deum,

Deum, maxime propter illud Apostoli effatum: *Tunc autem facie ad faciem*, intellige, *videbimus*: atqui ex illa sententia non colligitur visio Dei intuitiva; quandoquidem Deus, utpote purus Spiritus, non habet faciem ut homo: ergo &c.

Respondeo, negando minorem. Ad istud vero Deus non habet faciem, distinguo: & isto utitur vocabulo Apostolus, ut designet visionem intuitivam, concedo: & esse impossibilem propugnat, nego. Hic igitur similitudine eatenus demonstrat Paulus visionem immediatam, quatenus sicut visio hominis facie ad faciem est intuitiva, ita similiter & visio Dei in Patria. Eo prope modo S. Lucas per brachii vocabulum indigitat Dei fortitudinem: sic enim c. 1. intonat B. Maria in suo Cantico: *Fecit potentiam in brachio suo*. Solutio est D. Aug. lib. 22. de Civ. Dei, c. 29. explicans illa verba primæ Corinth. 13. v. 12. *Videmus per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*, ait: " Facies Dei, manifestatio ejus intelligenda est, non quod tale membrum quale nos habemus in corpore, atque isto nomine nuncupamus. "

Instabis. Ut visio Dei sit intuitiva, non requiritur ut sit immediata: ergo quando Scriptura dicit, *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*, non sensus est Deum videri in se & immediate, sed tantum in quadam claritate ab ipso promanante, juxta illud Psal. 35. v. 10. *Et in lumine tuo videbimus lumen*. Confirmatur, & quidem multipliciter. 1. Imago viva, tametsi solum imago, attamen ita repræsentat rem ut effigies ipsa dicatur persona: in eo prorsus sensu Christus Heb. 1. 3. vocatur imago & figura substantiæ paternæ, in qua ipse pater videtur, juxta illud Christi effatum, Joan. 14. *Philippe, qui videt me, videt & Patrem*. 2. Orator Regis, etiam ipsum repræsentat Regem: igitur & claritas ex Deo profluens ipsum menti Beatorum exhibet & repræsentat; unde illud Job. 19. v. 26. *& in carne mea videbo Deum meum*, de claritate corporum Beatorum D. Thomas interpretatur.

Respondeo, negando antecedens: Ostensum enim est supra, lumen se tenere solum ex parte potentiæ, unde ex ipso solum non affulget objectum, sed per illud conspicitur. Lumen quidem solis adjuvat oculum corporeum ad videndum coloratum; sed oculus aliud præter ipsum lumen intuetur: ita dicendum de visione beatifica.

Ad primam confirmationem, distinguo. Imago quæ est entitative & eadem numero cum persona, repræsentat rem sicuti est, concedo: imago vacua, nego: unde nulla est paritas. Enimvero Filius Dei est imago, sed viva, sed Patri consubstantialis, unde & ipsum perfecte repræsentat; qua de causa Christus respondit Philippo interroganti, Joan. 14. 9. *Philippe, qui videt me, videt & Patrem*: ast non idem dicendum est de claritate creata; nulla quippe ejusmodi similitudo Deum & circumscribere & repræsentare potest; quamobrem nusquam sicuti est in claritate ab ipso promanante videtur.

Ad secundam, distinguo. Orator repræsentat Regem moraliter & secundum quid, concedo: sicuti est, nego: & ideo non est paritas; quandoquidem & Scriptura & Patres loquuntur de visione Dei in se & sicuti est. Cæterum D. Thom. loquitur solum de visione Dei mediata & per effectus, ut non semel supra dictum est.

Instabis. Ut Deus videatur sicuti est, non absolute requiritur eum videri immediate, quod isto probatur argumento. Prophetæ videbant Deum sicuti est; namque l. 1. Reg. c. 9. dicuntur, *Videntes*: atqui tamen constat eos non vidisse Deum immediate & in seipso, sed modo in figuris, modo in similitudinibus, & semper in claritate. Ergo, &c.

Respondeo, negando subsumptum: ad probationem, nego utique Prophetas Deum vidisse sicuti est, sed tantummodo in similitudinibus. Ad id vero quod subjungitur *Videntes* nominari in Scripturis, distinguo: nominantur *Videntes* propter prophetiæ & visionis certitudinem, concedo: propter visionem Dei intuitivam, nego: Veritas dupliciter revelatur: 1. quidem obscure & mediantibus Scripturis quæ verbum Dei continent: alio vero modo obscure quidem ex parte objecti, sed clare & evidenter ex parte attestantis; nempe cum aliquis vel videt, vel audit Angelum in persona Dei loquentem, & mysteria aliqua exponentem: iste modus obscuritatem quidem ex parte mysterii, sed evidentiam in attestante habet. Primo modo habemus rerum revelationem; secundo vero modo Prophetæ, & ideo *videntes* recte appellantur.

Objicies 5. Ideo astruitur visio beatifica intuitiva & immediata pro Beatis, quia est satiativa: atqui hæc ratio nulla est: nam & claritas Beatorum implet cuncta

desideria; in ipsa enim velut in speculo, & essentia & attributa videntur: sed visio Dei & attributorum omnem satiat appetitum: ergo, &c.

Respondeo, negando minorem: ad probationem, nego utique claritate omnem impleri appetitum: ad ulteriorem probationem, distinguo: essentia Dei & attributa videntur in claritate abstractive & per effectum, concedo: immediate & in seipsis, nego. Sola autem visio Dei intuitiva & in se replet desiderium Sanctorum & perfecte satiat, nusquam vero visio mediata & abstractiva; visis enim tantum effectibus & quidem cum anxietate desideramus intueri & possidere causam.

Objicies 6. Plurimi Theologi, alias doctissimi, propugnant Beatos producere speciem expressam de Deo; & tamen Deum intuitive & sicuti est a sanctis videri pro focis & aris defendunt: igitur visio Dei potest esse clara absque eo quod sit immediata: igitur non est inconveniens Deum in quadam claritate a Beatis in Patria conspici.

Respondeo, admittendo hypothesim, distinguo. Et species se tenet ex parte objecti prius in se visi, concedo: & non se tenet, nego. Beati secundum horum sententiam vident Deum in se, licet per istum visionis actum producant speciem creatam de divina essentia, in qua veluti in speculo sine macula Deum contemplantur; sed Palamitæ non sic: propugnant enim sicut & Armeni Beatos non videre Deum ullo modo, sed solum quamdam claritatem ex ipso refulgentem & emanantem: dictum est autem illam claritatem se tenere ex parte principii, scilicet ex parte intellectus creati, qui ea adjuvatur & elevatur ad videndum Deum.

Objicies 7. Si Beati vident Deum intuitive, immediate & in se, habent eamdem de Deo cognitionem quam Deus habet de seipso: Falsum consequens: ergo & antecedens.

Respondeo, distinguendo: habent eamdem secundum quid, concedo: simpliciter, nego. Visio beatifica terminatur quidem ad idem objectum, in se, sed non adæquate: quia Beati non vident omnia possibilia, nec comprehendunt Deum; unde eorum visio est solum finita; immo & comparative ad visionem quam Deus habet de seipso, inadæquata nuncupatur.

Instabis: Visio Dei in aliqua claritate & similitudine, est magis homini conveniens & proportionata potentiæ visivæ quæ est finita: ergo non debet admitti intuitiva, eaque immediata.

Respondeo, distinguendo: est magis proportionata potentiæ materialiter sumptæ, concedo: Formaliter sumptæ, & ut movetur per inclinationem, nego: enimvero inest appetitus ad summum bonum animæ, adeoque non satiatur nisi perfecta ipsius possessione: licet igitur quod est finitum sit magis proportionatum potentiæ creatæ in ratione entis, non tamen in ratione appetentis, idest, non satiat appetitum: appetitum autem frustraneum esse implicat: igitur potentia gratia & lumine gloriæ elevata debet videre Deum in se.

SYNOPSIS PROBATIONUM,

Beati vident Deum intuitive & immediate in seipso.

PRIMO, Quia ex Apostolo, nunc in ænigmate, inquit, tunc autem facie ad faciem videbimus: igitur clare & in seipso; alias visio patriæ non foret cognitione viæ excellentior.

Secundo, Quia ex Patribus, Beati vident Deum sicuti est; ex D. Aug. & D. Thom. vident sine medio: ergo, &c.

Tertio, Quia potentia attingit immediate suum objectum formale, maxime quando ejus actus perfectus est, & nullo irretitur impedimento: porro potentia talis est in Patria: ergo, &c.

SYNOPSIS OBJECTIONUM ET SOLUTIONUM.

PRIMO. Epiphanius dicit Deum a Sanctis non videri immediate: sed profecto loquitur tantum de visione comprehensiva, eamque ab eis excludit.

Secundo. Legitur utique in Scriptura Prophetas vidisse Deum, & constare eorum visionem non fuisse immediatam: sed & hoc ultro concedimus; omnis quippe visio non est intuitiva, præcipue vero si fiat per similitudines, qualis fuit prophetarum visio; sed eam quæ fit in patria esse immediatam constat ex probationibus.

Tertio. Dicitur etiam in Scriptura Deum videri in claritate, sed intellige tamquam in medio ex parte potentiæ se tenente: sicut enim lumen solare reddendo aerem diaphanum, adjuvat oculum ad viden-

videnda objecta sensibilia & colorata ; ita & Beati in lumine vident Deum : sed aliud præter ipsum lumen vident, nimirum Dei essentiam.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum Beati videant omnia quæ sunt in Deo.

PRIMARIUM visionis Beatificæ objectum est Deus : sed in Deo multa sunt, scilicet essentia, personæ & attributa : de iis procedit difficultas, & quæritur utrum hæc omnia videant Beati.

CONCLUSIO.

Beati vident essentiam, Personas, & attributa divina.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura.*

MATTH. 5. 8. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Primæ Joan. cap. 3. v. 2. *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Et iterum Joan. in Evang. cap. 14. v. 9. *Philippe, qui videt me*, inquit Christus, *videt & Patrem.* Et ante c. 10. v. 30. *Ego & Pater, Unum sumus :* Ergo Beati vident Deum, vident Personas & attributa ; siquidem omnia ista sunt Deus.

Secundo, *Ex sanctis Doctoribus.*

AUGUSTINUS, lib. 2. de Civit. Dei cap. 21. " Quid videbimus, *inquit*, nisi „ Deum & omnia illa quæ nunc non videmus ? credentes . . . videbitis, inquit „ Christus, & gaudebit cor vestrum . . . . „ hic creditis, ibi videbitis. „ Idem l. 10. de Trinit. c. 8. ait : " Sive audiamus, „ ostende nobis filium ; sive audiamus, „ ostende nobis Patrem, tantum valet, „ quia neuter potest sine altero ostendi, „ unum quippe sunt . „ Et iterum in Psal. 195. n. 31. " Patris, *inquit*, & Filii „ separari non potest visio ; ubi non separatur natura & substantia, visio separari non potest : „ Ergo, &c.

D. Thomas suffragatur: nam 2. 2. qu. 2. art. 8. ad 3. ait : " Summa bonitas Dei „ secundum modum quo nunc intelligitur per effectus, potest intelligi absque „ Trinitate Personarum : sed secundum „ quod intelligitur in seipso prout videtur a Beatis, non potest intelligi sine „ Trinitate Personarum . „ Idem 3. par. quæst. 3. art. 3. prosequitur : " Intellectus dupliciter se habet ad divina, „ uno modo ut cognoscat Deum sicuti est, „ & sic impossibile est quod circumscribatur per intellectum aliquid a Deo, & „ quod aliud remaneat, quia totum quod „ est in Deo est unum, salva distinctione „ personarum . „ Ergo Beati omnia divina in Deo vident.

Tertio, *Ex Ratione, eaque multiplici.*

PRIMA sic se habet. Visio Dei est intuitiva & quidditativa : sed visio intuitiva & quidditativa objecti, attingit totum quod est in objecto, totum saltem essentiale & necessario illi annexum, alias non foret visio objecti sicuti est : atqui & Personæ, & Attributa sunt essentialiter & necessario cum natura Dei annexa & conjuncta: igitur Beati videndo essentiam, vident utique & personas & attributa.

Secunda. Ex Scriptura, Beatitudo est appetitus rationalis satiativa ; cum omne Beatorum impleat desiderium : sed Beati desiderant videre non solum Dei essentiam, verum etiam & Personas & Attributa : igitur Beati hæc omnia in Deo intuentur.

Tertia. Ex Scriptura, Omnia quæ sunt in Deo faciunt unum, juxta illud Jo. 14. v. 9. *Ego in patre, & pater in me est* ; ex Concilio Rhemensi, sunt ipse Deus : sed beati vident intuitive Deum : igitur consequenter & Personas & Attributa.

Quarta. Quæ videntur in una eademque specie, videntur simul & eodem visionis actu : atqui Beati vident in eadem specie, nimirum in essentia velut in speculo, quidquid est Deus tum in se, tum in perfectionibus: igitur vident, &c. Hæc ratio est Div. Thom. qui hic prima part. quest. 12. art. 10. sic loquitur : " Ea „ quæ videntur in Deo non videntur singula per suas similitudines, sed omnia „ per unam essentiam Dei, unde simul „ & non successive videntur. „ Hoc ipsum inquit Augustinus, lib. 15. de Trinit. cap. 16. " Non erunt volubiles nostræ „ cogitationes, ab aliis in alia euntes & „ redeuntes : sed omnem scientiam nostram uno simul conspectu videbimus. „

Cer-

Certum est Beatos posse videre Personas: igitur de facto eas vident, videndo essentiam.

Quinta sequitur ad alias. Abstracta & concreta in divinis, ex D. Thom. 1. part. qu. 39. art. 5. sunt unum & idem: igitur non potest videri essentia, quin videantur simul & Personæ & Attributa.

Sexta. Ea omnia beati vident in Deo, quæ in via per fidem cognoverunt; siquidem visio succedit Fidei; sed per fidem hic in terris non solum Deum, sed & Personas, & Attributa fide contemplamur: igitur & in Patria Sancti vident essentiam, vident Personas & Attributa; maxime vero quia scriptum est Joan. 14. v. 23. *Si quis diligit me . . . . Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus & mansionem apud eum faciemus*; quæ quidem divinarum personarum mansio fit perfecte, & consummatur in patria: quis autem Personas ad nos venientes, nobis esse ignotas asserere audeat?

Solvuntur Objectiones.

Objicies 1. Christus est Deus: sed Angeli Beati Christum non semper cognoverunt: igitur Beati non vident Personas. Probatur minor: Isaiæ 63. v. 1. Angeli sic loquuntur: *Quis est iste qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra?* Quæ quidem verba de Christo intelliguntur: igitur cum Angeli sciscitarentur quisnam esset, ipsum nondum agnoverant.

Respondeo distinguendo: Christus est Deus incarnatus, concedo: Deus solum, nego: unde distinguo similiter minorem. Angeli Deum ut Incarnatum non semper cognoverunt, concedo: Deum ut sic & secundum se, nego. Duplicis generis sunt in Deo objecta, quædam essentialia & necessario cum ipso Deo connexa, quædam vero libera. Essentia, Personæ, & Attributa, pertinent ad prima objecta; unde viso Deo, utique & videntur; mysteria vero ad extra spectant alia objecta; sed latent in voluntate Dei, adeoque a Beatis, absque revelatione non cognoscuntur; maxime vero quia his etiam non visis Angeli sancti esse beati non desinerent, inquit Augustinus: non mirum igitur beatos illos Spiritus non semper cognovisse Incarnationis mysterium, adeoque tempore congruo circa illud fuisse illuminatos. Quod autem Isaias de Deo tantum Incarnato loquatur, patet ex responsione immediate sequente: *Ego qui loquor justitiam & propugnator sum ad salvandum.*

Objicies 2. Beati non vident omnipotentiam, immo nec justitiam & bonitatem, saltem perfecte. Ergo beati non vident attributa. Probatur antecedens: 1. quidem non vident omnia quæ Deus potest facere; igitur eos Omnipotentia latet: item nec vident punitiones quas exercebit Deus in fine sæculorum contra improbos; igitur & justitia utique eis abscondita videtur: item nec conspiciunt misericordias erga justos futuras, igitur ignota est eis & bonitas.

Respondeo, negando antecedens: ad primam probationem, distinguo: non cognoscunt omnipotentiam entitative, nego: extensive, subdistinguo: quoad omnes ejus effectus, concedo: quoad aliquos, nego. Tria sunt distinguenda in Omnipotentia sicut & in cæteris attributis. 1. Quidem, omnipotentia, ut attributum & perfectio est. 2. Ejus quantitas & extensio totalis & adæquata. 3. Eadem extensio quoad aliquos effectus. Beati cognoscunt omnipotentiam primo modo; siquidem eadem est cum essentia entitas: illam cognoscunt utique extensive, saltem quoad aliquos ejus effectus secundarios, puta in executione mysteriorum, tum Incarnationis, tum prædestinationis sanctorum, tum etiam propriæ glorificationis. Ultro fatemur Beatos Omnipotentiam non cognoscere secundum omnem extensionem; alias omnia etiam possibilia viderent, & sic Deum ipsum comprehenderent, quod quidem est impossibile: attamen cognoscunt Deum omnia posse, & hoc sufficit, ut ejus cognoscant Omnipotentiam. Idem proportionaliter respondendum ad cæteras de Justitia & bonitate objectiones: enimvero cognoscunt Justitiam erga reprobos quos certe Deo privatos esse nemo ex eis non novit: misericordiam vero erga omnes electos intuentur cum & ipsi electi tantæ misericordiæ sint & monumenta & trophæa.

Instabis: Deus denominatur formaliter omnipotens & justus ab effectibus: ergo si beati non cognoscunt singulos & omnes effectus, neque vident omnipotentiam & justitiam reduplicative & formaliter ut tales: igitur, &c.

Respondeo 1. negando antecedens. Virtus enim non denominat subjectum præcise per id quod est secundarium, scilicet per effectum, sed per seipsam & quod est in ea primarium, & ideo dicitur forma per-

perficiens: unde, inquit D. Thomas, liberalitas denominat hominem liberalem per animi præparationem, quam illi dat ut benefaciat aliis; unde pauper qui hunc habet affectum, dicitur formaliter liberalis, licet ad executionem defectu divitiarum non veniat. Sic Deus a seipso & non a terminis creatis denominatur formaliter Omnipotens, in quantum est ens a se a quo omnia: Justus, quia est Sanctitas inefabilis opposita malo: Bonus, eo quod ipse sit summum bonum: igitur Beati videndo Deum, simul & in eodem instanti vident esse formaliter & vere Omnipotentem, esse Justum & Bonum. Unde

Respondeo 2. distinguendo: Deus denominatur formaliter Omnipotens, Justus, &c. ab effectibus, secundario, concedo: primario, nego. Denominatur quidem agens ab agendo; sed denominatur Omnipotens, Justus & Bonus a seipso; actio enim supponit principium & causam: porro difficultas præsens de principio & virtute causæ, quæ operatur quando vult, procedit. Præterea sufficit Beatos cognoscere in genere effectus attributorum; unde videndo Omnipotentiam, Justitiam & Bonitatem, cognoscunt Deum posse creare, punire, & misereri: non requiritur igitur ad hoc ut videant omnes effectus & eorum ideas, ut sciant Deum esse Omnipotentem, Justum & Bonum; sed satis est si cognoscant essentiam divinam infinitis modis ad extra participabilem.

Instabis: Judæi unum cognoscebant Deum, sed non ut Trinum: igitur non est implicantia Beatos videre essentiam non visis personis.

Respondeo 1. Majores inter Judæos, ut Patriarchas & Prophetas Deum etiam ut Trinum agnovisse; Fides enim omnia attingit mysteria; si quis vero ea ignorat, non est defectu Fidei, sed sui: unde bene dicit Augustinus, Beatos videre omnia quæ Fides perfecta credit.

Respondeo 2. negando paritatem: quia hic ex parte prophetamus & cognoscimus, inquit Apost. Et vero cognitio est imperfecta vel defectu studii & applicationis, vel etiam defectu instructionis: sed cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est; visio autem beatifica est perfecta: igitur omnia divina attingit, essentiam scilicet, personas, & Attributa.

Instabis: Deus est liber in largitione gloriæ: igitur potest facere ut Beati videant essentiam sine Personis: igitur & ruunt probationes, quæ isto potissimum innituntur principio, nimirum Beatos videre & Personas & Perfectiones, quia necessariam habent cum essentia connexionem.

Respondeo distinguendo consequens: Deus potest facere potentia antecedenti ut Beati essentiam seclusis personis videant, concedo: potentia consequenti & hypothetica, nego. Deus in priori visionis poterat concedere, vel non concedere gloriam; sed supposito quod velit visione sui intuitiva Beatos remunerare, in ista hypothesi & consequenter ad decretum, Sancti vident intuitive Essentiam; in ea vero & Personas & Attributa; quandoquidem visio Dei intuitiva & sicuti est, hæc omnia importat.

Instabis. Ut Visio terminetur ad Deum sicuti est, sufficit objectum esse præsens: sed in hac hypothesi non requiritur, ut omnia quæ sunt in objecto videantur: Ergo, &c. Probatur minor. Petrus, v. g. videns a longe Jacobum, videt quidem eum se movere; sed neque distinguit esse hominem, neque etiam ejus distinguit figuram & magnitudinem: igitur objectum potest videri sicuti est, licet omnia quæ in ipso sunt non conspiciantur.

Respondeo, negando minorem: ad probationem, nego paritatem; quia visio objecti distantis est imperfecta, tum ex parte potentiæ, tum ex medii, tum etiam ex parte rei visæ: ex parte quidem potentiæ, oculus enim habet solum pro objecto coloratum, non vero rationem specificam hominis; unde non mirum si Petrus aspiciens a longe hominem non distinguat, utrum homo sit vel fera: ex parte medii, quia aut turbatur medium, aut magna intercedit distantia; & ideo non satis clare species objecti diffunditur, ut ad potentiam visivam pertingat: ex parte etiam rei visæ; nam cum creatura non sit suum esse & vivere, potest videri secundum unam perfectionem & non secundum alteram. At vero objectum oculi intellectualis Beatorum adæquatum, est omne verum: sub quo continentur & Personæ & Attributa. Quid plura? Beati habent lumen gloriæ pro medio: igitur quidquid est in Deo intuentur, maxime vero quia omne quod est in Deo est Deus; unde implicat Sanctos videre Deum, & non videre Personas & Attributa.

Instabis: Ideo dicimus Beatos videndo Essentiam videre & Personas & Attributa, quia sunt de entitate essentiæ: atqui hoc non vide-

videtur verum; Personæ enim in abstracto & secundum se sunt modi essentiæ, seu ipsius subsistentiæ; attributa vero sunt proprietates ad essentiam consequentes, sed non ipsa essentia: igitur Essentia potest videri absque Personis & Attributis.

Respondeo, distinguendo minorem: Personæ & Attributa non sunt de quidditate objectiva, nego: de quidditate entitativa, subdistinguo; de quidditate metaphysica, concedo: physica, nego. Triplex est quidditas: alia objectiva, & est objectum in tota sua latitudine, scilicet verum pro intellectu: alia metaphysica, & est conceptus formalis essentiæ: alia physica & est ipsa rei entitas, ut est a parte rei. Personæ & Attributa non sunt quidem de quidditate metaphysica essentiæ, habent enim conceptum formalem diversum, qua de causa dicuntur modi & proprietates essentiæ: at vero sunt de quidditate physica, quandoquidem faciunt unicam cum essentia divina entitatem: igitur cum Deus videatur a Beatis sicuti est, videntur quoque & Personæ & Attributa.

Instabis. Quæ habent diversum conceptum objectivum, & diversum conceptum formalem non cognoscuntur simul: atqui Essentia, Personæ & Attributa sic habent: ergo, &c. probatur minor. 1. quidem habent diversum conceptum objectivum, quandoquidem distinguuntur inter se virtualiter, adeoque sunt plura virtualiter objecta: habent etiam diversum conceptum formalem, nam conceptus unius, non est conceptus alterius; & vero Personas ut quid relativum concipimus, essentiam vero ut quid absolutum. Confirmatur. Licet in creatis anima & corpus unicum constituant compositum, optime tamen concipitur anima absque corpore: ergo a simili essentia potest & cognosci & videri, tum absque Personis, tum etiam absque attributis.

Respondeo, distinguendo: quæ habent conceptum objectivum & formalem adæquate diversum, unum secluso alio cognosci potest, concedo: quæ habent diversum tantummodo inadæquatum, subdistinguo: non potest cognosci a viatoribus, concedo: a comprehensoribus, nego: Dictum est Essentiam, Personas, & Attributa unicam esse & simplicissimam entitatem seu rem, quæque respective ad Deum & ejus proprietates est summa Veritas: igitur hæc omnia, & unicum constituunt adæquatum intellectus objectum, & unico concluduntur conceptu adæquato tum objectivo, tum etiam formali: quod vero multiplici a Viatoribus concipiatur, illud fit, & propter nostræ cognitionis imperfectionem, siquidem hic ex parte cognoscimus in ænigmate, & propter nostræ mentis debilitatem: at vero in patria objectum illud mirabile subjicitur oculo mentis secundum omnes partes, & sicuti est, & ideo unico & simplici intuitu a Beatis attingitur & videtur.

Ad confirmationem, nego paritatem. Dictum est enim cognitionem viæ esse imperfectam, & ideo indivisa dividimus. Cæterum si homo concipitur in concreto seu totaliter, unico quoque attingitur conceptu.

Objicies 3. Ideo visio beatifica attingit ea omnia quæ recensuimus, quia est satiativa: sed hæc ratio nulla est. Et probatur: Deus, ut præintelligitur Personis, est summum bonum & finis ultimus, adeoque & beatitudo: igitur ut visio sit satiativa, non requiritur quod attingat Essentiam simul & Personas & Attributa.

Respondeo negando minorem. Qui enim videret essentiam sine personis foret anxius, siquidem eas videre desideraret, juxta illud Philippi ad Christum: *Ostende nobis Patrem*. Ad probationem, distinguo: Deus est summum bonum & finis ultimus, ut dicit personas & attributa, concedo: secus, nego. Et vero Deus est beatitudo, ut habet naturam subsistentem & omnibus numeris absolutam; quod quidem habet per personas & attributa; personæ enim sunt subsistentiæ relativæ, attributa vero perfectiones absolutæ. Porro Deus est beatitudo & summum bonum secundum quod est a parte rei; beatitudo ut Deus Pater, ut Deus Filius, juxta illud Christi Joan. 17. *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te, solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum*. Igitur visio beatifica terminatur ad Patrem, ad Filium, & consequenter ad Spiritum sanctum. Cæterum Deus non præintelligitur Personis prioritate in quo, & dependentiæ seu durationis, sed solum prioritate originis & emanationis, quæ quidem non impedit, quin Personæ videantur cum Essentia.

Instabis. Essentia divina communicatur Filio, minime vero paternitas: item secunda Persona unitur hypostatice & substantialiter & immediate sanctæ Humanitati; nusquam vero prima & tertia: igitur a simili essentia potest cognosci & videri absque Personis: ergo, &c.

Respon-

Respondeo negando utramque paritatem. Primam quidem, quia Paternitas opponitur relative Filio, qua de causa Pater generalis, vi actionis generativæ suam non communicat Filio Paternitatem: at vero nulla est, nequidem relativa, oppositio in ratione cognitionis, quandoquidem & Pater & Filius sub eodem intellectus objecto quod est verum, continentur; igitur eodem actu possunt videri, immo & debent, juxta illud Philosophorum axioma: *Relativa sunt simul natura & cognitione*. Alteram vero, quia unica Persona utpote in ratione subsistendi infinita, ad terminandam humanitatem sufficiebat, & ideo Patrem & Spiritum sanctum utique incarnari opus non fuit: at vero cum Personæ & Attributa necessariam habeant cum essentia connexionem, necesse est etiam eas eodem visionis actu & attingi & possideri.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Beati vident Essentiam & Personas, & Attributa.

Primo, Quia, qui vident Filium, vident & Patrem juxta illud Joan. 14. v. 9. *Philippe, qui videt me, videt & Patrem*.

Secundo, Quia Deus in beatitudine ostendit omne bonum, juxta illud Exod. 33. v. 19. *Ostendam omne bonum tibi*.

Tertio, Quia Beati vident Deum sicuti est; & omnia quæ sunt in Deo, unum sunt: ergo, &c.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

& solutionum.

Primo. Christus non semper visus est ut homo ab Angelis sanctis: secus vero ut Deus.

Secundo. Ultro fatemur Beatos non videre in Deo omnia possibilia; neque etiam omnia creata & creanda, eaque libera; quia ad cognitionem omnium possibilium opus est comprehensione; nulla autem creatura Deum comprehendere potest; creata vero non habent cum Deo necessariam connexionem; unde ad beatitudinem non est necesse ea intueri & videre: at vero Deus cognoscitur a Beatis ad mensuram, & quidem cum Personis & Attributis; quippe quæ necessario cum ipso Deo connectantur: ergone sequitur Beatos non videre Omnipotentiam & Bonitatem, eo quod non videant Creaturas, ad quas ejusmodi terminantur attributa? minime; quia creaturæ sunt solum termini secundarii: vident igitur Sancti Omnipotentiam in generatione Verbi, ut in fonte primigenio; bonitatem in processione Spiritus sancti, &c.

Tertio. Personæ & attributa habent diversum conceptum inadæquate, sed non adæquate; unde si cognitio est perfectissima & clara, qualis est beatifica, ad singula simul pertingit.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum Beati videant in Deo creaturas.

CREATURÆ aliæ sunt mere possibiles, & sunt ipsa essentia divina ut diversimode ad extra participabilis: aliæ futuræ, ut gloria sanctorum qui nondum nati sunt: aliæ præsentes, sed absconditæ, ut secreta cordium: aliæ patentes, tales sunt preces quas fundimus Sanctis, ut divinam pro nobis implorent misericordiam. Certum est Sanctos non videre in Deo omnia possibilia, cum ad hoc requiratur essentiæ divinæ comprehensio: certum est etiam illos non videre futura libera nisi ea Deus illis revelet; cum enim non habeant necessariam cum essentia divina connexionem, latent in decretis & in Dei voluntate; unde quidam Angeli nondum de Incarnatione instructi apud Isaiam cap. 63. clamant: *Quis est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra?* Ideo dicit Dionysius & post ipsum D. Thom. hic. quæst. 12. Angelos purgari, illuminari, & perfici circa futura: quæstio igitur præsens movetur de aliquibus possibilibus, de futuris quæ Deus vult revelare, & de præsentibus, maxime de iis quæ pertinent ad Beatorum statum & gloriam. Pro cujus resolutione sit

CON-

CONCLUSIO

Beati vident in essentia divina, tamquam in speculo, aliqua possibilia; vident præsentia, quæ ad suum spectant statum; vident præterita & futura, quando Deus ea revelare congruum & opportunum judicat.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura sacra.*

DEus promittit Sanctis omnem scientiam, juxta illud Jeremiæ 31. v. 34. *Non docebit ultra vir proximum suum, omnes enim cognoscent me a minimo usque ad maximum*. Igitur Beati edocentur & vident in Deo ea quæ ad suum pertinent statum. Hinc Psalm. 47. v. 7. legitur: *Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum*. Ex his istud conficitur argumentum. Multa nunc audimus de rebus naturalibus, multa de gratiæ mysteriis, Incarnationis, Trinitatis, &c. . . . . multa de creatione, de mundi imperiis, de legibus, de amicis & parentibus, &c. . . . . sed ex Propheta sicut audivimus, sic videbimus in civitate Domini virtutum; igitur Beati vident in Deo multa possibilia, multa futura, multa præsentia. Hic 2. Machabæorum c. 15. v. 12. & 14. Jeremias & Daniel defuncti orant pro populi calamitatibus sublevandis, quas cognoscebant esse gravissimas. Item secundæ Petri c. 1. v. 15. *Dabo*, inquit Petrus, *operam, & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis*. Immo Elias tametsi nondum mortuus, sed in loco incognito reservatus, cognovit tamen facta mala Regis Joram qui & ab ipso accepit litteras, quibus prædicebat illi exterminium, in pœnam prævaricationum suarum; ita refertur 2. Paralipomen. c. 21. Igitur Beati intuentur in essentia divina aliqua possibilia, vident & præsentia, præterita & futura, prout Beatorum exigit conditio.

Secundo, *Ex Conciliis.*

FLORENTINUM declarat Deum videri a Sanctis & eos esse perfecte beatos: sed si aliquid spectans eorum statum ipsos lateret, non forent perfecte Beati, quandoquidem Beatitudo teste Boetio est bonorum omnium aggregatio, tum quia forent anxii, & desiderarent multa scire: ergo, &c.

Senonense, in Decreto fidei, sic loquitur: *Beatis pervium est uniforme illud divinitatis speculum, in quo quidquid illorum interest, elucescit*. Ad hujus definitionis intelligentiam sciendum est Beatum posse considerari tripliciter. 1. ut partem universi, & sic spectatus debet cognoscere res omnes naturales. 2. Ut ad finem supernaturalem elevatum, & sub isto respectu consideratus exigit omnia cognoscere mysteria. 3. ut personam privatam publicam, & sub ista consideratione debetur illi cognitio eorum quæ spectant familiam, quæ spectant parentes & amicos; si vero est princeps, debet cognoscere quæ suum pertinent ad regnum, ut precibus & apud Deum intercessione adjuvet miseros: sed ex Concilio Beati cognoscunt in essentia ut in speculo, quidquid illorum interest: ergo, &c.

Tertio, *Ex sanctis Patribus.*

AMBROSIUS de obitu Valentiniani, ait: " Tunc nihil latebit proximum in „ proximo, nec erit quod suis quisque „ aperiat, abscondat alienis, ubi nullus „ erit alienus. „ Loquitur de beatitudine sanctorum: ergo, &c.

Basilius de vera Virginitate, pag. 741. tom. 1. " Quid per singula pergam? ipsas „ Angelorum infinitas multitudines, & „ una sanctorum Patrum beatissimos spiritus. Nullus enim ex his est, qui non singula ubique consideret. Etsi enim oculis „ carneis minime conspicui sunt; in corporeis tamen obtutibus ad agnitionem complectuntur omnia & comprehendunt.

Augustinus eodem prope modo discurrit, lib. 11. de Civit. Dei c. 7. " seipsa decolorator est, ut ita dicam, (cognitio „ quippe creaturæ) in quam cum in Dei „ sapientia cognoscitur, velut in arte qua „ facta est. Ideo vespera congruentis & „ quam nox dici potest. „ Idem lib. 4. de Genesi ad litteram cap. 29. ait: " procul „ dubio universam creaturam, in qua ipsi sunt principaliter conditi, in ipso „ verbo Dei prius novisse, in quo sunt „ omnium etiam quæ temporaliter facta „ sunt omnia, ac deinde in ipsa creatura. „ Hæc de sanctis Angelis quos omnia & in Deo, & in rerum ipsarum ideis cognoscere docet.

Gre-

Gregorius Magnus, homil. 40. astipulatur: " Qui creatoris sui claritatem vi-„ dent, nihil in creatura agitur quod vi-„ dere non possint. „ Et in 4. Dialog. " Quid est quod non videant, qui viden-„ tem omnia vident?

Bernardus, lib. 2. de Consid. cap. 2. " Creatura cœli non indiget scala creatu-„ rarum ut ascendat in cœlum, sicut crea-„ tura mundi. Quid enim opus scala te-„ nenti solium? Videt verbum; & in ver-„ bo facta per verbum. „ Et Serm. Nativit. B. V. de ea sic effatur. " Mater a-„ mabilis. Mater misericordiæ, Virgo cle-„ mens. In omnibus siquidem & per om-„ nia providens miseris, trepidationem no-„ stram solatur, fidem excitat, spem ro-„ borat, diffidentiam abigit, erigit pusil-„ lanimitatem. „ Igitur nostras cognoscit miserias ut nobis succurrat. Idem, lib. 3. de Consid. cap. 4. " Quidni, *inquit*, vi-„ deatur ibi cor Dei, quidni ibi probetur „ quæ sit voluntas Dei bona, & bene-„ placens, & perfecta? Patent viscera mi-„ sericordiæ, patent cogitationes pacis, „ divitiæ salutis, mysteria bonæ volunta-„ tis. „ Et Ser. 33. Vultum tuum Domi-„ ne requiro; vultus tuus meridies; me-„ ridies clara tui, & intuitiva visio. „ Igitur, &c.

D. Thom. hic, quæst. 12. art. 8. ait: „ Horum quæ Deus fecit, vel facere po-„ test, tanto aliquis intellectus cognoscit, „ quanto perfectius Deum videt. „ Et 3. part. quæst. 10. art. 2. eidem subscribit veritati his verbis „ Nulli beato deest „ quin cognoscat in verbo omnia quæ ad „ ipsum spectant.

Albinus Flaccus, lib. de divino officio, &c. de celebratione Missæ, ait: " Nec „ dubitandum est Fidelium petitiones a „ justorum spiritibus sciri: quia qui intus „ Dei claritatem vident, non est creden-„ dum, quia sit aliquid foris quod igno-„ rent. „ Ergo, &c.

Quarto, *Ex rationibus Theologicis*.

PRIMA sic exponitur. Quæ ex Dei voluntate pendent, nobis manifestantur per Scripturam & Patres: sed Scriptura dicit Beatos ab ipso Deo edoceri, Patres vero dicunt eosdem nihil ignorare, quod quidem debet intelligi, saltem de eo quod illorum interest: igitur, &c.

Secunda sic delineatur. Qui vident speculum in quo omnia sunt bona, utique & in illo vident quæ eorum spectant statum, quæque eorumdem vel augent beatitudinem, vel ad eam complendam conducunt: atqui essentia divina est speculum, in quo cuncta patent, etiam futura & libera, si Deo placuerit: igitur cum Beati videant Dei essentiam, in ea utique vident objecta quæ eorum spectant statum.

Tertia. Deus est principium omnium rerum, quæ in ipso, ut effectus in causa, continentur: sed Beati vident intuitive illam causam, scilicet Deum: igitur & accedente revelatione seu Dei beneplacito vident, &c.

Quarta. Omnia ex D. Aug. & S. Tho. præsentia sunt in æternitate Dei: sed Beati florent in æternitate. Ergo, &c.

Quinta. Omnia in Verbo vita sunt, idest, habent esse: sed Beati vident Verbum, & ipsum loquens sine fine audiunt: ergo in ipso vident quæ suum spectant statum.

Sexta. Intellectus Beatorum debet perfici omnibus modis circa verum cognoscendum: sed & possibilia, & futura sub tali objecto præcontinentur: ergo, &c.

Septima ex D. Thom. depromitur. Duplex est ex S. Doctore in Beatis scientia. Altera matutina, vespertina altera. Illa est visio Dei principalis adeoque matutina, seu prima scientia: ista vero est creaturarum cognitio, vespertina sane seu secundaria scientia, quæque ab eodem D.Thom. triplex distinguitur, scilicet scientia infusa Mysteriorum, infusa rerum naturalium; utraque fuit in Angelis & in primis parentibus: tertia naturalis acquisita seu rerum naturalium, juxta illud Dionysii: *Discite in terris quod scientia perseveret in cœlis*. Sed istæ omnes scientiæ versantur circa mysteria, circa mundi fabricam, uno verbo circa possibilia, futura, & præsentia: igitur cum non sint vacuæ & inutiles, dicendum est Beatos hæc omnia videre ad mensuram in Deo.

Ex his sequitur Beatos cognoscere res in Deo multipliciter. 1. in ideis, seu in essentia ut est ad extra participabilis. 2. in decretis Dei. 3. in æternitate. 4. per infusionem specierum. 5. per scientiam acquisitam.

Solvuntur Objectiones.

OBJICIES 1. Beati non cognoscunt omnia possibilia: ergo nulla omnino. Probatur consequentia. Unum possibile non potest cognosci sine altero, quia in eadem idea,

„ est fons & principium totius esse & veritatis, ita repleret naturale desiderium „ sciendi quod nihil aliud requireretur. „ Unde dicit Augustinus 5. Confess. Infelix homo qui scit omnia illa, te autem „ nescit; beatus autem qui te scit, etiam „ si illa nesciat: qui vero te & illa novit, non propter illa beatior, sed propter te solum beatus.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Beati cognoscunt creaturas quæ eorum spectant statum.

PRIMO. Quia ex Propheta, sicut audivimus, sic videbimus in civitate Dei nostri. Nunc autem per scientias naturales mundi fabricam cognoscimus, per fidem vero mysteria. Ergo, &c.

Secundo. Quia ex Patribus omnia collucent in essentia divina ut in speculo, quod quidem speculum sanctorum subjicitur oculis: igitur accedente revelatione, cuncta quæ suum spectant statum, intuentur & vident.

Tertio. Quia intellectus Beatorum omnibus modis debet perfici: igitur & divina & creata in patria cognoscunt.

SYNOPSIS OBJECTIONUM, ET SOLUTIONUM.

PRIMO. Verum quidem est possibilia non habere relationem ad essentiam divinam tamquam ad causam, sed habent ut ad rerum omnium ideam, unde in ea percipi possunt.

Secundo. Nulla sequitur implicantia aliquod futurum non visis aliis contueri, quandoquidem est diversum pro diversis decretum.

Tertio. Nec sequitur Beatos esse anxios, licet multa de creaturis ignorent, quia in visione Dei ex Augustino tota merces.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum Moyses & Paulus in via viderint oculis mentis divinam essentiam.

DEUS apparuit Patriarchis & Prophetis, immo & iis multifarie locutus est, nimirum quandoque in somnis per phantasmata, quandoque in vigilia etiam per phantasmata & quamdam specierum ordinationem, quæ illum ut Regem in throno sedentem repræsentabant, ut Isaiæ c. 6. refertur: vel etiam per Angelos qui eis loquebantur in persona Dei, & tamquam ejus Oratores, quique ad hoc figuris sensibilibus utebantur, ut seipsos sensibiles hominibus exhiberent: sed difficultas est utrum aliqui inter homines in via habuerint saltem transeunter & pro aliquo tempore visionem Dei intuitivam: negant multi etiam ex antiquis Patribus, sed docet ex professo Augustinus, & post ipsum D. Thom. de Moyse & Paulo, quibus lubentissime assentimur: unde sit

CONCLUSIO.

Moyses & Paulus viderunt in via oculis mentis intuitive Deum.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura.*

LIB. Num. 12. v. 2. habetur: *Locuta est Maria & Aaron contra Moysen, num per solum Moysen locutus est Dominus? Nonne & nobis similiter locutus est? Quod cum audisset Dominus . . . . . dixit ad eos: audite sermones meos, si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum: at non talis servus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est. Ore enim ad os loquor ei, & palam & non per ænigmata, & figuras Dominum videt.* Ibi gloriantur Maria & Aaron quod locutus sit eis Dominus, sicut locutus fuerat Moysi: Deus partes suscipit Moysis, dicendo se aliis quidem Prophetis locutum esse, sed per somnium, sed in figuris, & ænigmatibus, os vero ad os soli Moysi: certe loquitur de visione excellenti, quæ & figuras & somniorum visiones ænigmaticas excludit: igitur de intuitiva loquitur: alias nihil haberet Moises supra alios Prophetas. Cum tamen oppositum asserat Deus: igitur Moyses vidit adhuc Viator essentiam divinam.

Secundo, Paulus Corinth. c. 12. de seipso dicit: *Scio hominem ante annos quatuordecim, sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit, raptum hujusmodi usque ad tertium cœlum. Et scio hujusmodi hominem, sive in corpore, sive extra corpus nescio, Deus scit, quoniam raptus est in Paradisum, & audivit arcana verba quæ non licet homini loqui.* Porro non est raptus in Paradisum terræ

terræ Apostolus, sed in cœli Paradisum, qui est locus beatitudinis, ubi videtur Deus intuitive: igitur de facto Deum vidit Paulus; quod certe denotat etiam verba illa sequentia: *Audivit arcana quæ non licet homini loqui*; quare? Nisi quia vidit quod nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se. Unde Actuum 26. Christus sic alloquitur Apostolum: *Surge & sta super pedes tuos; ad hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum, ac testem eorum quæ vidisti; & eorum in quibus apparebo tibi*.

Secundo, *Ex sanctis Doctoribus*.

Augustinus, l. 12. de Genes. ad Litt. cap. 26. n. 54. postquam modum ineffabilem videndi Deum oculis mentis, etiam in via, non utendo phantasmatibus & sensibus protulit, sic concludit pro Moise servo Dei: *Ibi videtur claritas Domini, non per visionem significantem, sive corporalem, sicut visa est in Monte-Sina, sive Spiritualem, sicut vidit Isaias, vel Joannes in Apocalypsi: sed per speciem, non per ænigmata, quantum ea capere mens humana potest, secundum assumentis Dei gratiam, ut os ad os loquatur ei, quem dignum Deus tali colloquio fecerit, non os corporis, sed montis sicut intelligendum arbitror quod de Moise scriptum est*, lib. Numerorum 12. Ibi S. Doctor triplicem distinguit visionem in Beatis, aliam corporalem, per Angelos qui assumebant corpora, ut se proderent sensibiles hominibus, ut in Monte Sina factum est: aliam spiritualem, per species infusas Deum sensibiliter repræsentantes, sic Isaias vidit Deum ut Regem sedentem in solio; sic Joannes Christum Deum ut agnum habentem cornua septem, & oculos septem: tertiam mere spiritualem per speciem ab omni phantasmate & ænigmate exutam, qua Deus os ad os loquitur hancque concessam asserit Moisi; & in probationem affert locum libri Numerorum, cap. 12. ubi Deus ipse secernit visionem Moisi servo suo concessam absque omni figura: igitur ex Augustino Moises vidit intuitive Deum. Idem, cap. 27. n. 55. mysterium totum explicat & explanat, distinguendo visiones quas habuit Moises in Sina & in tabernaculo, ab ea quam habuit lib. Numerorum, cap. 12. dicendo priores fuisse figuratas, istam vero claram, eamdemque Moisen desiderasse Exod. 33. v. 13. obtinuisse tandem Numerorum 13. sic igitur loquitur de Moise: *Concupiverat enim sicut in Exod. legitur videre Deum, non utique sicut viderat in Monte, nec sicut videbat in tabernaculo, sed in ea substantia qua Deus est, nulla assumpta corporali creatura quæ mortalis carnis sensibus præsentetur, neque in spiritu figuratis similitudinibus corporum; sed per speciem suam, quantum eam capere creatura rationalis & intellectualis potest, sevocata ab omni corporis sensu & ab omni significativo ænigmate Spiritus: sic enim scriptum est* Exod. 33. v. 13. *Si ergo inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi temetipsum manifeste, ut videam te: cum paulo superius legatur, locutus est Dominus ad Moisen facie ad faciem, sicut quis loquitur ad amicum suum. Sentiebat ergo quid videbat, & quod non videbat, desiderabat: nam & paulo post cum dixisset ei Deus, invenisti enim gratiam in conspectu meo & scio te præ omnibus; respondit ei, ostende mihi claritatem tuam, & tunc quidem responsum accepit a* Domino, *figuratum . . . . . tegam manum meam super te donec transeam; & auferam manc & tunc videbis posteriora mea, nam facies mea non apparebit tibi . . . . nisi tamen concupitam & desideratam Dei claritatem Moises videre meruisset*, non in l. Num. *diceret Deus ad Aaron & Mariam fratres ejus, audite verba mea, si fuerit Propheta Domini inter vos, in visione illi cognoscar, & in somno loquar illi, non ita quomodo famulus meus Moises in tota domo mea fidelis est. Os ad os loquar ad illum in specie, & non per ænigmata, & claritatem Domini vidit; neque enim hoc secundum substantiam corporis quæ carnis sensibus præsentatur, intelligendum est*. Quibus verbis ex professo excludit omnem visionem figuratam sanctus Doctor, ut propugnet Moisen claram habuisse: igitur ex Aug. Moises vidit intuitive Deum in via.

Idem, c. 28. num. 56. astruit visionem claram & distinctam a visione corporali & spiritali per similitudines creatas. Pro Moise & Apostolo sic loquitur: *Quapropter si hoc tertium visionis genus quod superius est, non solum omni corporali quo per corporis sensus corpora sentiuntur, verum etiam omni illo spiritali quo similitudines corporum spiritu & non mente cernuntur, tertium cœlum appellavit Apostolus. In hoc* vi-

videtur claritas Dei, cui videnda corda mundantur, unde dictum est, beati mundo corde, quia ipsi Deum videbunt, non per aliquam corporaliter vel spiritualiter figuratam significationem tamquam per speculum in ænigmate, sed facie ad faciem, quod de Moise dictum est, os ad os; per speciem scilicet, qua est Deus quidquid est, quantumcumque cum mens, quæ non est quod ipse etiam ab omni terrena labe mundata, & ab omni corpore & similitudine corporis alienata & abrepta, capere potest, a quo peregrinamur mortali & corruptibili onere gravati, quamdiu per fidem ambulamus, non per speciem & cum hic juste vivimus: cur autem non credamus quod tanto Apostolo Doctori gentium rapto usque ad istam excellentissimam visionem voluerit Deus demonstrare vitam, in qua post hanc vitam vivendum est in æternum? Ibi loquitur de visione per speciem qua est Deus, quod sane non potest intelligi, nisi de clara visione essentiæ divinæ quæ unitur menti beatorum per modum speciei impressæ & expressæ. Igitur ex Aug. Moyses & Paulus viderunt essentiam Dei intuitive in via. Idem expresse docet Epist. 112. ad Paulinam, c. 13.

Secundo. D. Th. 2. 2. qu. 174. ar. 4. idem propugnat: *Moises*, ait, *fuit ergo aliis* (Prophetis) *excellentior. Primo quidem quantum ad visionem intellectualem: eo quod vidit ipsam Dei essentiam*. Idem de B. Paulo ex professo docet ibidem qu. 175. art. 3. *Paulus usque ad tertium cœlum divina virtute raptus Deum per essentiam vidit*. Ergo, &c. Idem repetit Comment. in c. 12. 2. ad Cor. lect. 1.

Tertio, *Ex Ratione, eaque multiplici*.

RATIO in divinis scripturis allata pro Moyse, est privilegium speciale quo donatus est supra cæteros Prophetas, & hanc affert rationem ipse Deus dicens, quod istis loqueretur solum in somnis & figuris; Moysi vero palam & os ad os. Et certe si vidisset Deum eo solum modo quo alii viderant, nullam habuisset prærogativam, quandoquidem cæteri Prophetæ Deum utique viderant in figuris & in similitudinibus. Pro Paulo vero, raptus est in cœlum, ubi audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui; quod quidem designat supremam & excellentissimam contemplationem.

Rationem exhibet Augustinus dicendo a Moyse visum esse Deum visione excellentiori quam figurativa quæ fit per sensus, etiam excellentiori ipsa quæ fit per similitudines interiores, *vidit*, inquit, *per speciem, qua Deus est quidquid est*.

Ratio D. Thomæ petitur eo quod Moyses fuerit inter Prophetas excellentior, & Magister Judæorum, Paulus verò Doctor Gentium; ex quo concludit Deum ab utroque visum fuisse intuitive.

Ratio altera exponitur. Scriptura, ipso teste Augustino, litteraliter explicanda est, quando nullum inde sequitur inconveniens: sed nullum de facto sequitur explicando locum libri Numerorum c. 12. v. 13. & locum 2. ad Corinth. c. 12. v. 2. de visione Dei intuitiva concessa & Moysi & Paulo: ergo uterque vidit intuitive Deum, etiam in via. Probatur antecedens: si esset inconveniens maxime vel propter corpus quod aggravat animam, vel propter passiones quæ mentem obnubilant: atqui istæ rationes nullæ sunt, cum anima virtute divina ita rapi & alienari a corpore possit, ita possit supra passiones elevari, ut nullo modo aut ligetur, aut impediatur a contemplatione perfectissima in qua Deum in se videat & intueatur: ergo in hoc nullum sequitur inconveniens.

Probatur antecedens, & quidem quoad primum. Nempe fieri posse animam per corpus non distrahi & aggravari, ne videat Deum; & hoc ex Augustino, qui l. 12. de Gen. ad litt. c. 26. n. 53. sic loquitur.

" Quapropter cum rapitur anima in ea visa, quæ spiritu cernuntur similia corporalibus, ita ut omnino a sensibus corporis avertatur amplius quam in somno solet, sed minus quam in morte, jam divinæ admonitionis est & adjutorii, ut se non corpora, sed visa corporum similia spiritaliter noverit cernere, sicuti quæ se in somnis videre etiam antequam evigilent, sciunt. Ibi si etiam videntur futura, ita ut omnino futura noscantur, quorum imagines præsentes videntur, sive ipsa hominis mente divinitus adjuta, sive aliquo inter ipsa visa quid significent exponente, sicut in Apocalypsi Joanni exponebatur, magna revelatio est, etiamsi forte ignoret ille cui hæc demonstrantur, utrum e corpore exierit, an adhuc sit in corpore, sed spiritu a sensibus corporis alienato ista videat: potest enim sic raptus id ignorare, si ei & hoc non ostendatur.

Probatur secundum momentum ex eodem Augustino docente, animam in hoc extasis statu nullis passionum illecebris concuti, immò nec distrahi : sic enim prosequitur num. 54. " Porro autem si quemadmodum „ raptus est a sensibus corporis , ut esset „ in illis similitudinibus corporum quæ „ spiritu videntur , ita & ab ipsis rapiatur , ut in illam quasi regionem intel„lectualium vel intelligibilium subvehatur , ubi sine ulla corporis similitudine „ perspicua veritas cernitur , nullis opi„nionum falsarum nebulis obfuscatur : ibi „ virtutes animæ non sunt operosæ ac la„boriosæ ; neque enim opere temperantiæ „ libido frænatur ... Una ibi & tota vir„tus est amare quod videas , & summa „ felicitas habere quod amas ; ibi enim bea„ta vita in fonte suo bibitur , inde asper„gitur aliquid huic humanæ vitæ , ut in „ tentationibus hujus sæculi temperanter , „ fortiter , juste , prudenterque vivatur . „ Propter illud quippe adipiscendum ubi „ secura quies erit , & ineffabilis visio ve„ritatis , labor suscipitur , & continendi „ a voluptate , & sustinendi , adversitates , „ & subveniendi indigentibus , & resisten„di desipientibus . „ Ibi probat S. Doctor vitam tunc in fonte ad tempus degustari, passiones non cruciare ; immo ex hoc ineffabili cum Deo consortio virtutem mirabilem in anima imprimi , qua in reliquo vitæ mortalis spatio carnem domare , passiones compescere facile queat. Igitur neque corpus , neque passiones tunc temporis impediunt quin anima oculo mentis & cordis videat intuitive Deum .

Solvuntur Objectiones generales.

OBJICIES I. Legitur I. ad Timoth. I. *Regi sæculorum immortali & invisibili , soli Deo honor & gloria* . Sed Patres hanc pro hac vita intelligunt sententiam : igitur nullus hominum in terris vidit intuitive essentiam divinam ; alias propositio Apostoli non foret vera : igitur Moyses & Paulus in terris degentes non viderunt intuitive Deum .

Respondeo distinguendo antecedens : Deus est invisibilis in hac vita viribus naturæ, concedo : viribus gratiæ, subdistinguo : ordinarie , concedo : absolute , nego ; fieri enim potest ut aliqui per privilegium ista donentur gloria ; ita Moysi & Paulo concessum fuisse propugnamus . Enimvero de primo legitur Exod. 33. v. 17. *Invenisti enim gratiam coram me , & teipsum novi* . De secundo , Actuum 9. v. 15. *Vas electionis est mihi iste* . Nulla est igitur regula tam generalis , quæ aliquam non habeat exceptionem , maxime vero cum Scriptura & sancti Doctores affirment gratiam , de qua movetur controversia , Moysi & Paulo fuisse concessam .

Instabis : quamdiu sumus in via , peregrinamur a Domino , & per fidem ambulamus , juxta illud 2. Corinth. 5. *Scientes quoniam dum sumus in corpore , peregrinamur a Domino ; per fidem enim ambulamus , & non per speciem* . Igitur absque ulla exceptione Deus est invisibilis in hac vita omnibus hominibus ; alias non esset verum omnes peregrinari in hac vita a Domino .

Respondeo distinguendo consequens : præsens status omnem excludit visionem intuitivam permanentem , concedo : omnem transeuntem , nego . Cum autem a transeuntibus non fiat denominatio , ideo Moysen & Paulum , quamvis visione Dei in hac vita donatos , semper tamen in regno fidei permansisse asseritur : nec mirum , siquidem visionem Dei solum transeunter habuerunt .

Instabis . Scriptura universim dicit & pro omnibus 1. Joan. 3. *Charissimi , nunc filii Dei sumus , & nondum apparuit quid erimus* . Igitur Moyses & Paulus nequidem transeunter viderunt in terris intuitive Deum ; alias non esset verum dicere : *Nondum apparuit quid erimus* ; quandoquidem illis saltem apparuisset se esse beatos .

Respondeo distinguendo antecedens : non apparuit nobis quid erimus , concedo : non apparuit Moysi & Paulo , nego . Evangelista loquitur in genere , & de via ordinaria , minime vero de privilegiatis : nonne Apost. de se ipso loquens ait : *Audivitque arcana verba , quæ non licet homini loqui ?*

Instabis Joan. c. 1. v. 18. absque ulla restrictione negat ab ullo homine in terris visum esse Deum ; sic enim loquitur : *Deum nemo vidit umquam ; Unigenitus Filius qui est in sinu Patris , ipse enarravit* . Igitur ex Joan. solus Filius vidit in gloria Deum : Et vero , si Moyses vidisset intuitive Deum , cum multis sæculis post ipsum scripserit Joannes , Evangelista non dixisset : *Deum nemo vidit unquam* . 2. Ibidem ponit discrimen inter Moysen & Christum , quod lex per Moysen data sit , gratia vero & veritas per Jesum Christum facta . Rationem cur veritas per Jesum Christum ,

ctum, facta sit, hanc exhibet, quia *Deum nemo vidit unquam; Unigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarravit:* quasi diceret, ideo lex solum per Moysen data est, quia non vidit Deum; ideo vero gratia & veritas simul facta sunt per Christum, quia solus Unigenitus nobis enarravit quid est Deus. Igitur ratio Joannis non valeret, si Moyses vidisset intuitive Deum.

Respondeo distinguendo: nemo vidit Deum comprehensive, concedo: intuitive in via & infinito modo, subdistinguo: permanenter, concedo: transeunter, nego. Patres intelligunt ibi visionem comprehensivam: ita Chrysostomus in Homiliis contra Anomæos, in quibus, ut supra dictum est, per visionem in sinu, intelligit visionem comprehensivam & consubstantialem, quæ quidem soli Filio & Spiritui Sancto competit. Quod autem hic sit genuinus Evangelistæ sensus, patet ex scopo quem habet, quique in eo situs est, ut Christi probet divinitatem: quod quidem momentum duobus validissimis perficit argumentis: 1. quidem ostendendo visionem in sinu Patris, eamque comprehensivam, soli Filio convenire: deinde vero demonstrando veritatem & gratiam a solo Christo fuisse factam: ex quibus dilucide sequitur Christum esse Deum; solus quippe Deus seipsum comprehendit; item & ad illum solum pertinet dare gratiam & gloriam, juxta illud Psal. 83. 12. *gratiam & gloriam dabit Dominus*. Igitur objectiones illatæ nihil contra conclusionem urgent.

Instabis. Impossibile est homini viatori videre intuitive Deum, juxta illud primæ ad Timoth. 6. v. 16. *quem nullus hominum vidit, nec videre potest*. Confirmatur: si Apostolus Deum intuitive vidisset, non diceret in ista Epistola *quem nullus hominum vidit:* quandoquidem annis 13. post raptum scripsit primam ad Timoth. anno scilicet Christi 57. ut ait Baronius, eodem scilicet anno quo primam ad Corinth. raptus vero ejus contigit annis 14. ante secundam ad Cor. ut ipse Paulus ibi testatur c. 12. scripsit vero eam anno Christi 58. ut ait Baronius; ex quo numero si demas quatuordecim annos, habebis in residuo annum Christi 44. pro anno raptus, qui consequenter præcessit Epistolam primam ad Timoth. annis 13. & annis 8. posterior fuit ipsius conversione, quæ secundum Baronium contigit anno 36. Ergo, &c.

Respondeo 1. retorquendo argumentum: certe si verba ad litteram ponderentur, nullus etiam viribus gratiæ Deum intuitive videre poterit, quandoquidem sic Joannes scribit, *quem nullus hominum vidit, nec videre potest;* nam ultimæ particulæ physicam sonant impossibilitatem.

Respondeo 2. distinguendo: quem nullus hominum vidit, nec videre potest, viribus naturæ, concedo: viribus gratiæ saltem transeunter & in via, nego: hoc enim non est impossibile, quandoquidem constat ex Augustino supra laudato, Deum posse videri in hac vita oculis mentis, non solum visione quæ est per similitudines, sed ea etiam quæ est per speciem, *quam Deus est*, inquit S. Doctor, *quidquid est*. Præterea post resurrectionem, animæ sanctorum conjungentur corporibus, & tamen Deum oculis cordis videre intuitive non cessabunt: quidni & potuerit Paulus viator eumdem intuitive videre oculis mentis? nam Deus potest per gratiam suam ligare & corpus & passiones, ne deprimant animam, ipso testante Augustino, qui l. 12. de Gen. ad litt. c. 26. n. 54. sic loquitur: *Virtutes animæ non sunt operosæ ac laboriosæ: neque enim opere temperantiæ libido frænatur ..... una ibi & tota virtus est amare quod videas, & summa felicitas habere quod amas*.

Respondeo ad confirmationem distinguendo: si Apostolus cogitasset hoc possibile, non dixisset, *quem nullus hominum vidit:* & loquitur ibi de visione comprehensiva, quæ quidem competit Christo, ut Deus est, concedo: de visione intuitiva finita, subdistinguo: permanente, concedo: transeunte & privilegiata, nego. Quod vero loquatur Apostolus de visione comprehensiva, patet ex antecedentibus, ubi probat Christum esse verum Deum; sic enim loquitur Timotheo a versu 14. usque ad 16. inclusive: *Serves mandatum sine macula, irreprehensibile usque in adventum Domini nostri Jesu Christi, quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens Rex Regum, & Dominus dominantium: qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem: quem nullus hominum vidit, nec videre potest;* idest, quem nullus hominum vidit comprehensive, nec videre potest. Quæ quidem verba concinunt cum ista Joannis sententia, *Deum nemo vidit umquam*. Cæterum Apostolus loquitur de via ordinaria, eodem quippe modo explicanda sunt illa verba, *quem nullus hominum vidit;* ac ista, *lucem inhabitat inaccessibilem;* invisibilis est quidem Deus viribus naturæ, sed non gratiæ.

Dices: si Apostolus viderat Deum in raptu, qui multis annis evenit antequam scriberet primam ad Timoth. ad vitandum mendacium non debuit dicere, *quem nullus hominum vidit*: ergo, &c.

Respondeo, Apostolum non venisse in mendacii periculum, cum istam protulit sententiam, *quem nullus hominum vidit*, propter multas rationes. 1. Quidem, quia sententia intelligitur de via ordinaria; unde apud Jurisconsultos, non cessat legis generalis oraculum, licet aliqnam suscipiat exceptionem: potuit igitur Apostolus suam silere visionem, & hoc etiam in humilitatis exemplum. 2. A transeuntibus non fit denominatio. 3. Raptus magis pertinebat ad prophetiam quam ad visionem; unde visionis nomine noluit illum celebrare; tum quia etiam ejus anima transacto raptu rediit ad modum ordinarium intelligendi divina, scilicet dependenter a corpore & a phantasmatibus; unde fatetur se ignorasse sui raptus naturam & modum, his verbis: *Scio hujusmodi hominem, sive in corpore sive extra corpus, nescio, Deus scit; quoniam raptus est in paradisum*. Quid plura? vox *paradisum*, sufficienter denotat Paulum habuisse visionem Dei intuitivam. Idem ipse Deus de Moyse testatur.

Objicies 2. Exod. 33. Moysi postulanti videre Deum intuitive respondit Dominus: *Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo, & vivet*. Ergo homo non potest videre in hac vita intuitive Deum; & hæc veritas ab isto Dei oraculo transiit in proverbium; *Nemo videbit Deum, & vivet*. Unde Judicum 13. v. 22. habetur: Cum Manue vidisset Angelum de medio flammæ sacrificii ascendere in cœlum, dixit uxori suæ: *Morte moriemur, quia vidimus Deum*.

Respondeo 1. hoc non esse impossibile, cum, ut dictum est, possit Deus per gratiam suam ita sanctificare corpus & ligare passiones per quamdam gloriæ qualitatem, qualis futura est pro corporibus gloriosis, ut non impediant supremam contemplationem, in qua anima videat essentiam divinam. Ita Aug. l. 12. de Gen. c. 26. n. 54. his verbis: *Si quemadmodum raptus est a sensibus corporis, ut esset in istis similitudibus corporeum, quæ spiritu videntur, ita & ab ipsis rapiatur, ut in illam quasi regionem intellectualium vel intelligibilium subvehatur, ubi sine ulla corporis similitudine perspicua veritas cernitur*. Exemplum Manue nihil urget contra nos: enimvero testatur se vidisse Deum igitur si ad litteram locus usurparetur, veniret & in probationem pro nostra conclusione, sed ex Scriptura constat Manue vidisse tantummodo Angelum.

Respondeo 2. distinguendo: nemo videbit Deum, & vivet: vita sensibili & animali concedo: vita intellectuali & sensibus abstracta, nego. Vita duplex distinguitur in præsenti statu; altera animalis, qua anima operatur dependenter a corpore & phantasmatibus, & sic multum distrahitur, immo & deprimitur, sive per corpus, quod illam aggravat, sive per passiones quæ illam ad terrena sæpissime dejiciunt: altera vero spiritalis & contemplativa, qua anima per visionem objecti speciosi illam suaviter rapientis a sensibus abstracta, vivit non sibi, sed ubi amat, juxta illud Apostoli ad Galatas c. 2. v. 20. *Vivo ego jam non ego, vivit vero in me Christus*; & iterum alia Scriptura Matth. 6. v. 21. *Ubi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum*.

D. Augustinus Epist. 112. ad Paulinam sic respondet ad argumentum: " Deinde potest movere quomodo jam ipsa Dei substantia videri potuerit a quibusdam in hac vita positis, propter illud quod dictum est ad Moysen: *Nemo potest faciem meam videre, & vivere;* nisi quia potest humana mens divinitus rapi ex hac vita ad Angelicam vitam, antequam per istam communem mortem carne solvatur. Sic enim raptus est qui audivit illic ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui: ubi usque adeo facta est ab hujus vitæ sensibus quædam intensionis aversio, ut sive in corpore, sive extra corpus fuerit, qualis in plena morte contingit, nescire se diceret. Ita fit ut & illud verum sit quod dictum est, *Nemo potest faciem meam videre, & vivere;* quia necesse est mentem abstrahi ab hac vita, quando in illius ineffabilitatem visionis assumitur, & non sit incredibile quibusdam sanctis nondum ita defunctis, ut sepelienda cadavera remanerent, etiam istam excellentiam revelationis ejus concessam fuisse . . . . . Quod autem dicere institueram, desiderio ejus etiam illud quod petierat suisse concessum, in libro Numerorum postea monstratum est, ubi Dominus arguit contumaciam sororis ipsius, & dicit aliis Prophetis in visione se apparere, & in somno; Moysi autem per speciem, non per ænigmata: ubi etiam

„ ad-

„ addidit dicens : *Gloriam Domini vidit*. „ Quid ergo est, quod eum sic fecit exceptum, nisi forte quia illa contemplatio, ut dignum etiam tunc habuit populi sui talem rectorem ac ministrum in tota domo sua fidelem, ut quemadmodum concupiverat videre Deum sicuti est, quae contemplatio cunctis filiis in fine promittitur? „

Instabis. Anima operans in corpore, & dependenter a phantasmatibus nequit videre Deum : sed non potest perfecte abstrahi a corpore in raptu : igitur neque in raptu potest videre Deum. Probatur minor. Si perfecte abstraheretur a corpore, jam sequeretur mors, & tunc non esset amplius in via, adeoque non esset verum, ab homine viatore videri Deum. Ergo, &c.

Respondet Apostolus secundae Corinth. c. 12. se ignorare an hoc fiat extra corpus, vel intra.

Respondet Augustinus alienationem esse majorem quam in somno, neque esse per repraesentationes corporales, neque etiam per operationem intellectualem mediantibus similitudinibus creatis : sed per operationem omnimode spiritualem, per excellentissimam contemplationem, quae fit per speciem *qua Deus est quidquid est*; non tamen mors sequitur, quia anima ut sensitiva, est semper in corpore. Quod autem corpus non impediat animam, patet ex eo quod in extasi nonnumquam rapiatur & elevetur supra terram sursum; Apostolus enim se dicit raptum usque ad tertium coelum.

Respondeo 2. distinguendo : anima non potest perfecte abstrahi a terrenis abstractione sensuum, concedo : abstractione intellectuali, nego. Anima potest considerari dupliciter : 1. ut forma corporis; 2. secundum se, &, ut dicunt Doctores mystici, secundum supremam mentis aciem. Porro modo manet semper in corpore, & habet functiones pure animales, & ulla absque reflexione : secundo modo est extra corpus, & ubi amat; solum cogitat de sponso, ut habetur Cant. 2. v. 16. *Dilectus meus mihi, & ego illi*. Et iterum c. 3. v. 4 *Tenui eum nec dimittam*.

Instabis. Augustinus vocat istam visionem, revelationem in locis laudatis : sed revelatio est visio prophetica, eaque obscura & non intuitiva : ergo, &c.

Respondeo distinguendo : est revelatio prout revelatio idem sonat ac gratia & privilegium indebitum a Deo concessum, concedo : prout dicit cognitionem obscuram, nego. Licet enim ista visio reducatur ad prophetiam, eminet tamen in claritate : sic Petrus loquens de visione gloriae sanctae humanitatis, quam cum Joanne & Jacobo in monte Thabor donatus est, ait omnem superexcedere prophetiam, his verbis secundae Epist. c. 1. v. 19. *Habemus firmiorem propheticum sermonem : cui benefacitis attendentes, quasi lucernae lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, & lucifer oriantur in cordibus vestris*.

Instabis. Visio intellectualis quae est supra corpoream, & etiam supra mentalem per similitudines, non est intuitiva in hac vita : igitur ruit fundamentum positum. Probatur antecedens. Haec visio est contemplatio, quam Doctores mystici vocant contemplationem per simplicem intuitum, ut Bernardus, vel ut alii, orationis donum, quo Deus ita secrete communicatur animae, ut ex mirabili isto commercio Dei Optimi Maximi sponsa nuncupetur, fitque per effusionem tum specierum ad cognoscendam unico intuitu veritatem, tum gratiae specialissimae, quia anima transformatur mystice in Deum. Cum autem Prophetae hanc gratiam seu orationis donum haberent, ideo *videntes* in Scripturis vocantur: sic Samuel l.1. Regum c.9. *videntis* nomine celebratur : *Eamus*, inquit Saul puero suo, *ad videntem*, Ergo cum Augustinus solum distinguat triplex visionis genus; unum per repraesentationes corporeas, quibus Angeli assumentes figuras humanas, etiam oculis praesentium patebant; alterum per phantasmata & in imaginatione; tertium per speciem mere spiritalem, non tamen visionem intuitivam inferentem; dicendum sanctum Doctorem non admittere pro hanc mortali vita visionem Dei immediatam.

Respondeo negando antecedens : ad probationem distinguo : & praeter visionem spiritalem & mysticam, quae habetur in oratione mentali, datur alia ex Augustino per speciem qua videtur id quod est ipse Deus, concedo; nam essentia divina unitur immediate menti per modum speciei impressae & expressae & non datur, nego. Augustinus triplicem commemorat visionem, sed tacet eam quae datur Sanctis in oratione, & loquitur de supremo contemplationis gradu qui erat ad propositum, scilicet ut demonstraret a Moyse visum esse immediate Deum; sic enim loquitur de eo c. 27. n. 55. in l. 12. de Gen. ad litt. " Concupierat enim,

„ sicut in Exodo legitur, videre Deum, „ non utique sicut viderat in monte, „ nec sicut videbat in tabernaculo, sed „ in ea substantia qua Deus est . . . . „ claritatem Domini vidit; neque enim „ hoc secundum substantiam corporis quæ „ carnis sensibus præsentatur, intelligen- „ dum est . . . . . illo ergo modo in illa „ specie qua Deus est, longe ineffabili- „ ter, secretius & præsentius loquitur „ locutione ineffabili. „

De Moyse in particulari.

Objicies. Primo, Exodi 33. habetur: *Ingresso* (scilicet Moyse) *Tabernaculum Fœderis, descendebat columna nubis, & stabat ad ostium . . . Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum . . . . Si ergo inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam . . . . . ostende mihi gloriam tuam. Respondit: Ego ostendam omne bonum tibi . . . . . rursumque ait: Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo, & vivet . . . . . videbis posteriora mea.* Ex his multa eruuntur argumenta, quibus adversarii probare satagunt a Moyse visum non esse Deum.

Primum est: si Moyses vidit intuitive Deum, maxime quia hanc petiit & concupivit gratiam; sed illi denegata est, utpote in hac vita impossibilis, *non enim*, inquit Deus, *videbit me homo, & vivet.* Quod certe non intelligitur de morte mystica: si enim hæc mors ad hoc sufficeret, cum esset possibilis per abstractionem a sensibus, & raptum seu extasim, non dixisset Deus, *Non enim videbit me homo, & vivet.*

Secundum. Ideo colligitur a Moyse visum esse Deum intuitive, quia vidit facie ad faciem, quia os ad os locutus est ei Dominus, ut amicus amico; sed ejusmodi visio non est intuitiva, ut patet Exodi 33. ubi Deus Moysi sic loquitur: *Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo, & vivet.* Ergo, &c.

Tertium. Profecto Moyses non vidit intuitive Deum, Exod. 33. cum eum viderit in nube & in Tabernaculo; Augustinus enim dicit visionem in nube & in Tabernaculo esse figuratam; sed Scriptura Num. 12. loquens de visione Dei concessa Moysi, quamque asserimus intuitivam esse, ait in nube & in Tabernaculo fuisse factam: igitur & ista visio fuit tantum per similitudines. Probatur minor; sic enim habetur in Scriptura: *Egredimini vos tantum tres ad Tabernaculum Fœderis; cumque fuissent egressi* (scilicet Moyses, Aaron, & Maria) *descendit Dominus in columna nubis, & stetit in introitu Tabernaculi, vocans Aaron & Mariam. Qui cum iissent, dixit ad eos: Audite sermones meos: si quis fuerit inter vos Propheta Domini; in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis servus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est, ore enim ad os loquor ei, & palam, & non per ænigmata & figuras Dominum videt . . . . . Quare ergo non timuistis detrahere servo meo Moysi? Iratusque contra eos abiit: nubes quoque recessit, quæ erat super Tabernaculum.*

Quartum. Visio intuitiva divinæ essentiæ Moysi concessa colligitur ex isto potissimum loco: *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis servus meus Moyses . . . . ore enim ad os loquar ei.* Atqui hæc Scripturæ verba visionem Dei intuitivam Hebræorum Legislatori non astruunt; inde enim etiam concluderetur, Moysen non una aut altera vice, sed semper & in omni colloquio extatico vidisse intuitive Deum, quod nullus certe dixerit; habetur enim Exod. 33. posteriora tantum Dei, & non faciem vidisse: igitur iste modus expressionis *os ad os loquor*, excellentiorem præ cæteris Prophetis habuisse visionem solummodo indigitat.

Quintum denique. Non constat a Moyse Deum intuitive visum fuisse, Num. 12. non enim alio modo ei tunc locutus est Dominus, quam Aaron & Mariæ fuerat locutus, scilicet in nube & in Tabernaculo, juxta illud: *Egredimini vos tantum tres ad Tabernaculum Fœderis.* Ergo, &c.

Respondeo, constare ex probationibus a Moyse visum esse intuitive Dominum: enimvero si solum per similitudinem vidisset essentiam divinam, nullum habuisset in hoc supra alios Prophetas privilegium.

Ad primum distinguo: Et Moysi non datum tunc est quod petebat, concedo: & non datum est alia vice, nego. Ut autem intelligeret gloriam, viatoris non convenire conditioni, sed magnum esse privilegium, dixit Dominus: *Non videbit me homo, & vivet.*

Ad secundum distinguo minorem. Visio faciei ad faciem, non est semper intuitiva, concedo: non est aliquando & ut plurimum, nego. Scriptura sacra determinat vi-

visionem faciei ad faciem quandoque ad visionem figuratam & per similitudines, quandoque etiam ad visionem Dei immediatam. maxime vero quum eam vocat visionem Dei sicuti est: quum ab eadem excludit figuras & similitudines, sicut de facto excludit a visione Moysi concessa, Num. 12. quæque, teste Augustino, facta est per speciem qua Deus est quidquid est: igitur visio Moysi concessa pro hac vice fuit intuitiva.

Ad tertium, distinguo. Moysis visio, quæ Exod. 33. refertur, non fuit intuitiva, quia expresse ibi habetur non Deum in se, sed solum ejus vidisse posteriora, concedo: quia facta est præcise in nube & in Tabernaculo, nego. Verum quidem est Deum solitum fuisse manifestum se præbere Moysi in nube & in Tabernaculo, modo visione imaginaria & per similitudines, modo etiam per Angelos tanquam per oratores in sua persona loquentes; sed potuit & in nube & in Tabernaculo Moysi se præbere intuitive & immediate videndum, ut legitur Num. 12. Et vero quum Moyses vacabat orationi & contemplationi, potuit ista mirabili donari visione.

Ad quartum. Nemo scit utrum vel pluries, vel semel tantum visione Dei intuitiva donatus sit Moyses, neque id asserere audemus: sufficit una vice, sicut refertur Num. 12. vidisse intuitive Deum, ut Augustini & D. Thomæ sententia de hoc momento vera sit: non sequitur igitur Moysen in quacumque visione, Deum in se & immediate fuisse intuitum.

Ad quintum, Neque etiam scire quis potest tempus quo Moyses visione Dei intuitiva donatus sit: unum scimus, una saltem vice, ut refertur Num. 12. Deum intuitive & immediate conspexisse.

Instabis. Hoc ipsum negat Evaristus Papa Epist. 1. Decretali, his verbis: " Deus „ Filius in luce inaccessibili simul cum Pa„ tre habitare credendus est, quem nullus „ modo nostrum in hoc mortali corpore „ constitutus potest aliquatenus contueri: „ sed cum apparuerit, tunc vere illum vi„ debit sicuti est, qui ejus conspectibus „ dignus fuerit coaptari; & non sicut Moy„ ses, cæterique Prophetæ, per ænigmata „ & figuram. „ Ibi summus Pontifex loquitur ex cathedra & definiens; dicit enim, credendus est Filius Dei in luce inaccessibili cum Patre habitare; immo ex hoc concludit, & Moysen & Prophetas vidisse Deum tantummodo per ænigmata.

Respondeo 1. Epistolam Decretalem Evaristi esse dubiam. 2. dato & non concesso eam esse genuinam, respondemus Evaristum ibi loqui ut Doctorem particularem, saltem pro Moysis facto, quandoquidem Ecclesia nihil de fide circa istud momentum definivit, immo licentiam fecit in scholis disputandi in utramque partem. Et vero vox *credendus*, appellat, supra lucem inaccessibilem, & hunc reddit sensum: de fide est Deum non posse viribus naturæ videri a creatura, vel etiam quantumvis gratiis ornata ab eadem comprehendi. Quid plura? Summus Pontifex attendit ad visionem de qua sermo habetur Exod. 33. nunime vero ad eam de qua Num. 12.

Iterum instabis. Dionysius de cœlesti Hierarchia cap. 4. p. 3. visionem etiam intuitivam abnegat Moysi; namque ait: " Si quis vero dicat quibusdam Sanctis im„ mediate Deum ex se apparuisse, distat „ etiam hoc aperte ex Scripturis sacris, „ illud ipsum quod Dei est occultum ne„ minem vidisse, neque visurum, sed ap„ paruisse Sanctis Deum ostendentem se, „ ut eum decebat per visa quædam sacra, „ an non etiam sacram illam legislatio„ nem ab ipso Deo fuisse Moysi tradi„ tam divina scripta tradiderunt? . . . . „ quinimmo sapienter etiam Theologia „ docet, eam per Angelos ad nos dima„ nasse. Ergo, &c.

Respondeo ut supra, aliquos Patres tenere opinionem contrariam probabilem; nos vero adhærere Augustino & D. Thomæ gloriamur.

Respondeo 2. Dionysium loqui de visionibus, quas habuit Moyses in monte, ubi accepit Legem, ut ipsius referunt verba; tunc autem videbat Angelum: sed non excludit visionem intuitivam, quæ habetur Num. c. 12. Simili modo explicatur ipse Aug. tractatu 5. in Joan. ubi dicit: *Deum nemo vidit unquam*; Moysen vidisse Deum in nube per Angelum & ignem, *quæ typum Domini gerebant, non præsentiam exhibebant*.

Adhuc insistes. D. Thom. 1. 2. qu. 98. art. 3. ad 2. sic loquitur: " Dicendum quod si„ cut Augustinus dicit, 12. super Gen. ad „ litt. in Exod. dicitur: *Locutus est Domi„ nus Moysi facie ad faciem*; & paulo post „ subditur: *Ostende mihi gloriam tuam*. „ Sentiebat ergo quod videbat; & quod „ non videbat, desiderabat. Non ergo vi„ debat ipsam Dei essentiam, & ita non „ immediate a Deo instruebatur. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo consequens. Moyses non vidit tunc Dei essentiam, concedo:

do: loquitur enim D. Thomas de loco Exodi 33. quem explicat; sed observat ex Augustino Moysen aliud desiderasse, quod teste eodem Augustino, datum est illi postea: non vidit alio tempore, nego. Cæterum dato & non concesso D. Thom. loco citato aliquid contrarium dixisse, se retractavit 2. 2. quæst. 174. art. 4. ubi expresse dicit Moysen vidisse intuitive Deum.

De B. Paulo in particulari.

Objicies. Visio imaginaria attenditur ex Augustino l. 12. super Genes. c. 27. secundum quasdam similitudines: sed B. Paulus vidit in suo raptu similitudines Cœli & Paradisi: igitur habuit tunc visionem solummodo imaginariam.

Respondeo 1. Scripturam non dicere Paulum vidisse similitudinem Cœli, sed raptum fuisse usque ad tertium Cœlum & in Paradisum.

Respondeo 2. distinguendo. Paulus vidit similitudinem Cœli, transeat: similitudinem Dei, nego; unde D. Thomas hic qu. 175. art. 3. sic loquitur: " Quidam dixerunt „ Paulum in raptu non vidisse Dei essen„ tiam, sed quamdam refulgentiam clari„ tatis ipsius. Sed contrarium manifeste „ Augustinus determinat, non solum in „ libro de videndo Deum, sed etiam 12. „ super Gen. ad litt. „ Unde ad argumentum sic respondet ibidem: " Dicitur ra„ ptus (*scilicet Paulus*) ad tertium Cœ„ lum, non quia raptus sit ad videndum „ similitudinem alicujus rei corporeæ, sed „ propter quod locus ille est contempla„ tionis Beatorum: unde glossa dicit se„ cundæ ad Corinth. c. 12. quod Cœlum „ tertium est spirituale Cœlum, ubi Ange„ li & sanctæ animæ fruuntur Dei con„ templatione, ad quod cum dicit se ra„ ptum, signat quod Deus ostendit ei vi„ tam in qua videndus est in æternum. „

Instabis. Apostolus dicit primo se meminisse multorum: 2. audivisse arcana, non vero vidisse: 3. se ignorasse suum statum: sed memoria est eorum quæ videntur per similitudines rerum creatarum; sed audire, non est videre; sed ignorare, non est beatum esse; alias beatus foret anxius: igitur, &c.

Respondeo distinguendo: B. Paulus recordatus est multorum quæ Gentilium vocationis mysteria spectabant, ut illos de fide in Christum instrueret, concedo: recordatus est essentiæ divinæ, quam quidem intuitive viderat, nego. Nec mirum; visio Dei absque ulla specie creata habetur; Apostolus vero locutus est post raptum, adeoque, juxta modum discurrendi de rebus per phantasmata, seu similitudines & species creatas, homini viatori accommodatas.

Ad secundum, distinguo. Audivit Paulus arcana videndo Dei intuitive essentiam, concedo; verbum enim divinum in Beatis loquitur: in ipso siquidem omnia patent: non videndo, nego. Porro arcana non videntur, sed audiuntur; unde bene dicit Apostolus se audivisse arcana, quæ non licet homini loqui, inter quæ primus tenet partes Dei ineffabilis visio.

Ad tertium. Utique B. Paulus ignoravit statum suum mirabilem post raptum, concedo: in raptu, nego. Et vero anima ejus transacto raptu intelligebat divina per similitudines, ut modo diximus; unde non mirum si non potuerit aut oratione describere, aut exprimere sermonibus mirabile Sanctorum cum Deo intuitive viso consortium: ipse enim Apostolus primæ ad Corinth. 2. v. 9. loquens de beatitudine ait: *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum.*

Insistes. Actum 10. habetur, cecidisse super Petrum mentis excessum: sed iste raptus per similitudines factus legitur: igitur idem dicendum de raptu Pauli.

Respondeo negando paritatem: enimvero habetur expresse, raptum Petri factum fuisse per similitudines quadrupedum & serpentium sanctificatorum; qua quidem visione manifestabatur Apostolo vocatio Gentilium ad Christi fidem: e contra vero eadem Scriptura dicit Paulum raptum fuisse in Paradisum, qui quidem est Beatitudinis locus; & ideo istud vocabulum, visionem Dei intuitivam Paulo ad tempus fuisse concessam indigitat. Solutio est D. Thomæ, qui hic q. 175. art. 3. ad 1. sic respondet ad argumentum: " Mens humana divinitus rapitur ad con„ templandam veritatem divinam, tripli„ citer: uno modo ut contempletur eam „ per similitudines quasdam imaginarias; „ & talis fuit excessus mentis qui ceci„ dit supra Petrum. Alio modo, ut con„ templetur veritatem divinam per in„ telligibiles effectus, sicut fuit excessus „ David dicentis: *Ego dixi in excessu* „ *meo, Omnis homo mendax*. Tertio mo„ do, ut contempletur eam in sua essen„ tia, & talis fuit raptus Pauli, & et„ iam

„ iam Moyfis ; & fatis congruenter : „ nam ficut Moyfes fuit primus Doctor „ Judæorum, ita Paulus fuit primus Doctor Gentium. „

Urgebis iterum. Si Paulus vidiffet intuitive Deum, gloriæ claritas in corpus ejus refulfiffet, ficut legimus de Chrifto, cum in monte Thabor transfiguratus eft: atqui nullus hoc affirmavit de B.Paulo. Ergo, &c.

Refpondeo negando majorem. Chriftus enim a primo conceptionis momento erat beatus quoad animam, minime vero quoad corpus: non eft igitur inconveniens Paulum hanc habuiffe gratiam tantummodo pro anima in raptu.

Refpondeo 2. diftinguendo : qui eft beatus permanent & in patria, poft refurrectionem habebit etiam in corpore gloriæ redundantiam feu refulgentiam, concedo : qui eft folum beatus tranfeunter ficut fuit in raptu Paulus: nego: unde ex D. Th. ejus vifio magis pertinebat ad prophetiam quam ad gloriæ ftatum.

Inftabis de novo. Qui eft beatus, amittit fidem : fed Paulus non amifit fidem, quandoquidem tranfacto raptu credebat myfteria ficut antea. Ergo, &c.

Refpondeo diftinguendo. Qui eft beatus habitualiter, amittit fidem, concedo: qui eft folum tranfeunter, fubdiftinguo: amittit fidem actualem, concedo: habitualem, nego. Habitus opponitur habitui ; unde gloria permanens & habitualis excludit ipfum fidei habitum : actus vero fimiliter opponitur actui ; qua de caufa cum Paulus habuerit vifionem Dei intuitivam tantummodo tranfeuntem, retinuit fidei habitum, quo ufus eft tranfacto raptu.

Multi Theologi jure merito tenent Beatam Virginem in momento Conceptionis Chrifti, vifione Dei intuitiva fuiffe donatam, ut generationem Verbi temporalem exprimeret fuper generationis ejufdem Verbi in finu Patris ideam. Non idem de vifione Beati Stephani autumant: nam Humanitatem fanctam tantummodo apertis Cœlis vidiffe non fine fundamento arbitrantur.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Moyfes & Paulus viderunt intuitive Deum in hac vita oculis mentis.

PRIMO. Num. 12. de Moyfe legitur, habuiffe Dei vifionem, non per ænigmata & figuras: de fecundo vero, 2. Cor. 12. raptum fuiffe in Paradifum.

Secundo. Ita cenfent Auguftinus lib. 12. de Gen. ad litt. c. 26. & in libro de videndo Deum ad Paulinam; ita D. Th. 1. p. q. 12. art. 7.

Tertio. Quia ex D. Thoma Moyfes conftitutus eft Magifter Judæorum, Paulus vero Doctor Gentium : ex quo concludit confentaneum fuiffe utrumque edoceri per Verbum intuitive vifum, ut ab ipfo Deo illuminati cæteros erudirent in doctrina fana & fide.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET SOLUTIONUM.

PRIMO. Legitur quidem tum in Scriptura tum in Patribus, Deum non poffe a viatore confpici : fed loquuntur de via ordinaria & fecluſo privilegio, quod quidem regula generalis fufcipere poteft; maxime vero quia ex Auguftino homo potteft ita a fenfibus abftrahi, ut poffit Deum intuitive videre.

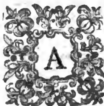
Secundo. Scriptum eft Moyfen locutum fuiffe Deo in nube & in Tabernaculo, & eum fic vidiffe: fed quamvis vifio in nube & in Tabernaculo pro more folito facta fit per fimilitudines, potuit tamen, ut legitur Num. 12. etiam fieri immediate.

Tertio. Habetur etiam de D. Paulo, & ignoraffe fuum ftatum, & memoriam multorum ex raptu habuiffe : quæ quidem omnia fpirant & fapiunt vifionem per fimilitudines : fed & hæc concedimus tranfacto raptu, minime vero in ipfo raptus intervallo : tunc enim & Deum, & omnia in Deo immediate vidiffe conftat.

DIS-

DISSERTATIO TERTIA
DE
MENSURA VISIONIS BEATIFICÆ.

Contra Anomæos, Jovinianistas, Beguardos, & Beguinas.

Anomæi, Joviniani-stæ, & Beguardi visionem in omnibus Sanctis parem & æqualem esse propugnabant. Primi quidem tantam sibi tribuebant de Deo notitiam, quantam ipse Deus de se habet: Jovinianistæ vero, cum omnia peccata esse æqualia crederent, ita & merita, consequenter & æqualem pro Beatis coronam propugnabant: Beguardi utique, quandoquidem gloriam animæ rationali debitam esse autumabant, sed contra quod dicitur primæ Cor. 15. v. 41. *Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum; stella enim a stella differt claritate: sic & resurrectio mortuorum*; idest gloria & præmium.

Dogma inæqualitatis visionis beatificæ quatuor istis momentis ostenditur.

Primo: Quia non datur visio beatifica secundum conatus animæ naturales.
Secundo: Quia visio beatifica est homini in se relicto indebita.
Tertio: Quia est finita.
Quarto: Quia datur ad mensuram.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum homo per suas vires naturales & sine gratia, possit Deum intuitive videre.

CONCLUSIO CATHOLICA.

Anima secundum vires naturales nequit Deum videre.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *ex Scriptura sacra.*

Legitur Isaiæ 64. v. 5. *Oculus non vidit, Deus, absque te quæ præparasti diligentibus te*. Et primæ ad Tim. 1. *Regi sæculorum immortali & invisibili*. Rursus ibidem cap. 6. v. 16. *Lucem inhabitat inaccessibilem*. Sed qui diligentibus Deum parata absque Dei auxilio nequit videre, Deum ipsum sine gratia intuitive videre non potest, quandoquidem Deus dicitur & invisibilis, & lucem inhabitare inaccessibilem: igitur anima viribus suis Deum intuitive conspicere non valet: Enimvero legitur Rom. 6. v. 26. *Gratia Dei vita æterna*. Et Psalm. 83. *Gratiam & gloriam dabit Dominus*. Ex his sequitur istud in probationem argumentum; quod est gratia, non est homini connaturale: sed ex Scriptura, visio beatifica est gratia omnium maxima: ergo, &c. Legitur etiam Joan. 15. v. 5. *Sine me nihil potestis facere*. Rursus primæ Corinth. 3. v. 5. *Non quod sufficientes simus aliquid cogitare ex nobis quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est*. Qua de causa Concilium Arausicanum secundum tanquam de fide definivit, hominem viribus naturæ nequidem posse suam initiare salutem. Igitur & a fortiori nec Deum intuitive videre.

Secundo, *Ex Conciliis, & summis Pontificibus.*

Præter hoc Concilium citatum, & alia contra Pelagianos adunata, unum Vinnense impræsentiarum adducimus. Enimvero damnat specialiter & Beguardos & Beguinas, eo quod contrarium assererent: unde & definivit, lumen gloriæ esse absolute necessarium ad videndum intuitive Deum. Ita habetur in Clementina, *Ad nostrum, de Hæreticis*; in qua quidem Clemens V. hanc damnat Propositionem: *Quinto quod quælibet intellectualis natura in seipsa naturaliter est beata.*

Tertio, *Ex Patribus.*

Dionysius, de divinis nominibus c. 1. dicit ideo Angelos illuminari circa divina, quia & Deus, & Personæ, & attributa excedunt naturalem mentis aciem: " Intelligibilis vero, *inquit*, ipsius illuminationibus, in passionis & materiæ experte mente participes facti; nec non conjunctionis ejus, quæ mentem excedit, in splendidissimorum radiorum ignotis ac beatis immissionibus, atque in diviniore quadam imitatione supercœlestium mentium."

Origenes eidem subscribit veritati lib. 1. de Principiis, c. 1. " Mens nostra, *inquit*, ipsum per se Deum, sicut est, non potest intueri."

Epiphanius est ejusdem labii, hæresi 70. c. 7. " Deum videre est impossibile, *inquit*, præsertim naturæ hominis, neque ei quod aspectabile est, id quod videri omnino non potest, intueri licet: verum invisibilis Deus pro sua benignitate ac potentia imbecillitatem vi sua corroborare dignatus est, ut quod invisibile est, cerneret."

Ambrosius alter est ejusdem veritatis testis: enimvero Comment. in Lucam c. 1. sic loquitur: " In potestate nostra non est Deum videre, sed in potestate illius est apparere."

Augustinus Soliloq. c. 36. ait: " Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen; quale autem lumen? lumen immensum, lumen incorporeum." Et l. 19. de Civ. Dei c. 25. " Sicut non est a carne, sed supra carnem, quod jam facit vivere, sic non est ab anima, sed supra animam, quod eam faciet beate vivere; quia ut vita carnis anima est, ita beata vita hominis Deus est." Et l. de peccatorum meritis c. 19. " Verumtamen si percepto baptismate de hac vita emigraverit, soluto reatu, cui originaliter erat obnoxius, perficientur in illo lumine veritatis, quod incommutabiliter manens, in æternum justificatos præsentia Creatoris illuminat."

Cæteris accedit D. Thomas, qui ex professo sic concludit hic 1. p. qu. 2. c. 4. " Cum divina, *inquit*, essentia sit supra conditionem cujuscumque creati intellectus, non potest intellectus creatus per sua naturalia ipsam cognoscere, sed tantum per gratiam." Si igitur, secundum Dionysium, Angeli indigent aliquo confortari lumine ad videndum Deum intuitive, si, secundum Epiphanium, Ambrosium, Augustinum & D. Thomam, indigeant & alii Beati, certum est animam viribus naturæ Deum intuitive videre non posse.

Quarto, *Ex ratione multiplici.*

Prima. Quod est supra naturam, non potest attingi per vires naturæ: atqui visio Dei intuitiva est supra naturam; & probatur. Gratia est supra naturam: sed hæc visio est gratia, & quidem consummata, juxta illud Rom. 6. *Gratia Dei vita æterna*. Igitur est supra naturam.

Secunda sic proponitur. Quod est extra objectum connaturale facultatis, non potest naturæ conatibus pertingi: atqui Deus in se visus est extra objectum connaturale intellectus creati, quandoquidem, teste Apostolo, *lucem inhabitat inaccessibilem*: ergo, &c.

Tertia. Media & finis sunt ejusdem ordinis: atqui media ad finem supernaturalem consequendum sunt supra naturam; hoc enim non semel definitum est in Conciliis contra Pelagianos adunatis: enimvero sunt actus tum fidei, tum spei & charitatis: igitur & a fortiori visio Dei intuitiva omnium finis in immensum excedit naturæ vires. Ergo, &c.

Quarta hæc est. Agentia cognoscitiva alia sunt in materia penitus immersa, ut belluæ: alia independentia quidem a materia physica ut subsistant, non tamen ut operentur; tales sunt homines: alia independenter quidem a materia physica, sed non a metaphysica agunt; sic Angeli: licet enim sint puri spiritus, compo-

nun-

nuntur tamen ex essentia & existentia: alia denique a materia etiam metaphysica sunt immunia, ut Personæ sanctissimæ Trinitatis: Deus enim est actus purus, & suum esse & existere: igitur solus Deus per vires sibi connaturales sese possidet & cognoscit, minime vero alia agentia: non quidem prima, Deum enim non possunt cognoscere, cum circa materialia tantummodo versentur: neque secunda viribus suis Deum attingere valent, siquidem a materia in operando dependent; unde nisi gratia confortentur & adjuventur, non possunt ita a materia physica abstrahere, ut Deum ipsum intueantur; immo nec ipsi Angeli, quia materiæ metaphysicæ concluduntur terminis.

Solvuntur Objectiones.

OBJICIES 1. Dionysius lib. de divinis nominibus cap. 4. sic loquitur: " Angelus est speculum purum, clarissimum, suscipiens totam, si fas est dicere, pulchritudinem Dei. " Sed unumquodque videtur, dum videtur ejus speculum: ergo cum Angelus se cognoscat per sua naturalia, etiam per sua naturalia potest intuitive videre Deum.

Respondeo distinguendo minorem: unumquodque per speculum cognoscitur, si speculum sit ejusdem ordinis, concedo: si non sit, nego. Duplex distinguitur speculum Dei: aliud ipsi æquale & consubstantiale, & est Verbum Patris, ab Apostolo Hebr. 1. figura substantiæ paternæ, & viva imago nuncupatum: aliud vero inadæquatum & diminutum, & est creatura spiritualis, quæ quidem per sua naturalia repræsentat Deum ut naturæ auctorem, per gratiam vero ut ejusdem gratiæ largitorem. Hæc autem dicitur a Dionysio perfectissimum speculum comparative ad creaturas corporales, quippe quæ Deum perfectius exprimat; sed non absolute, cum nullo modo Deum adæquate repræsentare valeat. Ita D. Thom. hic quæst. 12. art 4. ad 1. ubi ad argumentum respondens, dicit Angelum se cognoscendo, cognoscere quidem Deum, sed per similitudinem tantummodo creatam, adeoque nec sicuti est, nec intuitive.

Instabis. Deus est per se intelligibilis, siquidem est ipsa lux & veritas: igitur Angelus per sua naturalia potest cognoscere Deum, quandoquidem non opus est confortatione ad videndum lumen, eo quod sit per se visibile. Confirmatur. Angelus nullum habet defectum, ut ipsius impediat circa objectum operationem; siquidem, teste Aug. l. 4. de Civit. Dei c. 27. solum peccatum mortale impedit ne Deum videamus.

Respondeo distinguendo: Deus est per se intelligibilis respectu sui, concedo: respectu nostri, subdistinguo: ut auctor naturæ concedo: ut auctor gratiæ, nego; lucem enim inhabitat inaccessibilem. Solutio est D. Thom. ibidem art. 4. his verbis: " Impossibile est quod aliquis intellectus " creatus per sua naturalia essentiam Dei " videat, cognitio enim contingit secundum " quod cognitum est in cognoscente, cogni- " tum autem est in cognoscente secundum " modum cognoscentis. "

Ad confirmationem, distinguo. Angelus non habet defectum privativum ad cognoscendum Deum, concedo: physicum & negativum, nego. Defectus privativus est a peccato, & reddit creaturam Dei visione indignam; unde & dicitur defectus moralis: physicus seu negativus est incapacitas, quæ inest subjecto ad objectum excedens vires & supereminens. Ita a D. Thomas ibidem ad secundum, his verbis: " Dicendum quod intellectus An- " geli non habet defectum, si defectus ac- " cipiatur privative, ut scilicet careat " eo quod habere debet. Si vero accipia- " tur negative, sic quælibet creatura in- " venitur deficiens, Deo comparata, dum " non habet illam excellentiam quæ in- " venitur in Deo. " Ad auctoritatem Augustini, dico illum loqui de defectu morali, nec excludere physicum; unde nisi intellectus lumine gloriæ perfundatur, Deum intuitive videre nusquam valebit, ut non semel dictum est supra.

Objicies 2. Quod est menti præsens, potest ab ipsa videri: sed Deus est præsens animæ, etiam secundum se & naturaliter sumptæ: igitur potest videri ab ipsa secundum vires ejus innatas.

Respondeo distinguendo: quod est præsens naturaliter, & facie ad faciem, concedo: quod est solum præsens per immensitatem, nego; & sic distincta minore, nego consequentiam. Deus est præsens animæ naturaliter sumptæ solum per immensitatem, idest, ut ens replens omnia, ut causans omnia: ut cognoscens & conservans omnia specialiter vero ad beatificandam illam, tantummodo per lumen gloriæ.

Instabis. Deus in se est objectum proportionatum intellectui creato: ergo anima

mi per suas vires naturales potest videre intuitive Deum. Probatur antecedens: objectum intellectus est omne verum; sed objectum est potentiæ proportionatum, alias non posset ullo modo ab ea attingi: sic oculus corporeus per hanc rationem nequidem divinitus potest videre essentiam divinam: ergo, &c.

Respondeo negando antecedens: Deus enim in se transcendit totum naturæ ordinem. Ad probationem, distinguo: objectum proportionatum est omne verum naturale, concedo: omne supernaturale, nego; agitur autem impræsentiarum de vero supernaturali. Porro ut potentia non sit frustranea, sufficit ut illud mediante lumine gloriæ attingere queat.. Sic licet anima in corpore concreta non possit videre Angelum, non sequitur Angelum esse extra sphæram illius objecti; potest enim illum videre ut est a corpore separata.

Ad exemplum allatum, nego paritatem, quod enim oculus corporeus non possit absolute videre essentiam divinam, non est solum quia essentia est objectum disproportionatum, sed quia est etiam disparatum, & diversi ordinis tam generice quam specifice. Licet autem intellectus creatus non sit ejusdem ordinis specifici cum essentia divina, siquidem est quid naturale; est tamen intra ordinem genericum, quandoquidem intellectus est & immaterialis, & ad quodcumque verum cognoscendum idoneus; unde potest elevari, ut Deum mediante lumine gloriæ videat. Solutio est D. Thomæ hic a. 4. ad tertium.

Dices: Licet sonus sit ordinis naturalis, nequit tamen oculus corporeus elevari ad videndum sonum: ergo si attendatur disproportio, etiam intellectus creatus non poterit elevari ad videndum intuitive Deum; quod est eroneum: igitur sicut non-obstante distantia potest elevari ad videndum intuitive Deum, ita poterit a pari, non obstante disproportione illum per vires naturales intueri.

Respondeo negando utique & istam paritatem. Ratio est quia oculus in materia totaliter immersus est, igitur & ad unum singulare determinatus, unde videre sonum nullo modo potest: at vero intellectus est universalium, siquidem est secundum se immaterialis; hinc omne verum attingere potest, naturale quidem viribus innatis, supernaturale vero viribus gratiæ adjutus. Solutio est Divi Thomæ, qui ibidem ad 3. sic loquitur: " Sensus
„ visus, quia omnino materialis est, nullo
„ modo elevari potest ad aliquid imma-
„ teriale; sed intellectus noster vel An-
„ gelicus, quia secundum naturam a ma-
„ teria aliqualiter elevatus est, potest ul-
„ tra suam naturam per gratiam ad aliquid
„ altius elevari; & hujus signum est quia
„ visus nullo modo potest in abstractione
„ cognoscere id quod in concretione co-
„ gnoscit: nullo enim modo potest per-
„ cipere naturam, nisi ut hanc; sed intel-
„ lectus noster potest in abstractione con-
„ siderare quod in concretione cognoscit.„

Objicies 3. Intellectus sufficienter censetur elevatus per gratiam sanctificantem quæ residet in anima, & per concursum simultaneum; igitur non requiritur aliud auxilium præter vires naturales.

Respondeo 1. quæstionem procedere de intellectu in se relicto, adeoque absque ulla gratia tum sanctificante, tum etiam absque gratia extrinseca, qualis est concursus supernaturalis.

Respondeo distinguendo. Intellectus sufficienter elevatur radicaliter per gratiam sanctificantem, concedo: formaliter, nego: hoc enim habet tantummodo per lumen gloriæ, juxta illud Psal. 35. v. 10. *& in lumine tuo videbimus lumen*. Neque ad hoc sufficit concursus simultaneus; cum enim sit extrinsecus, & se teneat ex parte effectus producendi, manet potentia immediate & formaliter impotens, utpote non proportionata.

Objicies 4. Homo per vires naturales suum potest comparare finem: atqui Deus intuitive visus, est finis illius: igitur homo potest per vires innatas Deum intuitive videre. Major patet; alias homo foret ipsis belluis in conditione deterior, quandoquidem ipsæ per conatum naturæ suum assequuntur finem. Minor est utique Divi Thomæ: nam 3. contra Gentes c. 50. varias affert rationes, quibus probat hanc visionem esse possibilem tum quia etiam homo habet appetitum naturalem ad visionem Dei, qui quidem appetitus non est frustraneus.

Respondeo distinguendo majorem. Homo viribus innatis potest acquirere finem naturalem, concedo; unde non est in conditione belluis deterior, sed potius excellentior, quandoquidem nobiliorem assequitur finem. Homo viribus naturæ potest attingere finem supernaturalem, nego. Similiter distinguo minorem: Deus intuitive visus est finis supernaturalis, concedo: naturalis, nego. Deus ut auctor naturæ est finis naturalis ad quem ho-

homo naturalem habet appetitum, qui certe non est frustraneus, quandoquidem invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspicimus. Porro quando D. Thomas ratione probat visionem Dei esse possibilem, vel loquitur tantummodo de visione Dei abstractiva, & per creaturas comparata: vel si de intuitiva, hanc solum probat possibilem conjecturaliter: simili modo probat generationem Verbi esse possibilem ex isto principio, omne intelligens producit verbum. Quæ quidem probatio, tametsi solum conjecturalis, sufficiebat tamen, ut Gentilibus ostenderet nostra non repugnare mysteria.

Instabis. Angelus cognoscendo oculum corporeum, cognoscit naturaliter illum posse attingere omne coloratum; igitur & a simili cognoscendo potentiam hominis intellectivam, cognoscit utique eam posse attingere omne verum, adeoque & Deum ut gratiæ auctorem; maxime vero quia cognoscit intellectum non se habere mere passive respectu visionis beatificæ.

Respondeo negando paritatem. Ratio est, quia omne coloratum est ordinis naturalis; unde cum Angelus non solum cognoscat, sed & comprehendat oculum corporalem, cognoscit consequenter omne coloratum posse ab eo attingi: at vero Deus intuitive visus est supernaturalis veritas, unde neque Angelus sine gratia cognoscere potest intellectum humanum videre Deum, neque intellectus creatus absque lumine gloriæ Deum intuitive videre potest. Ad probationem, distinguo: intellectus elevatus non se habet mere passive respectu visionis gloriæ, concedo: non elevatus, nego. Igitur Angelus ipse absque elevatione intellectum humanum active se habere respectu visionis beatificæ, cognoscere non valet propter rationem allatam.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Intellectus creatus non potest viribus naturæ intuitive videre Deum.

Primo: Quia Deus ut auctor gratiæ omnem naturæ ordinem transcendit.

Secundo: Quia media ad videndum intuitive Deum sunt supernaturalia.

Tertio: Omnis intellectus creatus est in materia saltem metaphysica concretus; unde sine gratia actum purum in se intueri non valet.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

& solutionum.

Primo. Angelus cognoscit quidem divinitatis speculum viribus naturæ, sed hoc intelligitur de speculo Dei ut auctoris naturæ.

Secundo. Intellectus elevatur quidem per gratiam & concursum simultaneum, sed tantummodo radicaliter per illam, & solum extrinsece per istum: unde præter ista, opus habet lumine gloriæ ad videndum intuitive Deum.

Tertio. Hominem habere appetitum naturalem ad Deum ut auctorem naturæ, ultro fatemur, sed non ad Deum ut gratiæ auctorem: unde intellectus creatus sine auxilio supernaturali Deum intuitive videre non potest.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum Visio Beatifica sit debita homini secundum se considerato, aut saltem esse possit.

BEGUARDI & Beguinæ Dei visionem naturæ humanæ propter suam super belluas excellentiam & elevationem, debitam esse existimabant. Quidam etiam inter Theologos status puræ naturæ possibilitatem, ex quo eruimus gratiæ gratuitatem, & consequenter visionis beatificæ, abnegare audent. Certum est visionem beatificam esse justo homini propter ipsius merita debitam, & hoc ex Dei miserentis promissione: sed difficultas est an sit homini secundum se spectato debita, ut volebant Beguardi: contra quos sit

CONCLUSIO PRIMA.

Visio beatifica est homini secundum se considerato indebita.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura sacra*.

LEGITUR Psal. 83. v. 12. *Gratiam & gloriam dabit Dominus*; idest, Deus solus est causa gloriæ: igitur nulli debetur creaturæ. Et iterum Psal. 38. v. 7. *tanquam nihilum ante te*. Sensus est: homo ha-

habet ex se solummodo nihilum naturæ & gratiæ. Succinit Isaias c. 64. v. 6. *quasi pannus menstruatæ, universæ justitiæ nostræ*, inquit.

Adstipulatur Apostolus Rom. 11. v. 6. *Si autem ex gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia*. Et primæ Corinth. 4. v. 7. *Quis te discernit? quid habes quod non accepisti? quid gloriaris quasi non acceperis?* Ibidem c. 5. v. 10. *Gratia autem Dei sum id quod sum, & gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi; non ego autem, sed gratia Dei mecum*. Item 2. Corinth. 6. v. 1. *Adjuvantes autem exhortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*. Ibidem c. 12. *Datus est mihi stimulus carnis Angelus Satanæ, qui me colaphizet; propter quod Dominum ter rogavi ut discederet a me, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea*. Et iterum Ephes. 2. v. 8. *Gratia enim estis salvati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est*. Ex his omnibus multa eruuntur argumenta, quibus gratuitas gratiæ, & consequenter visionis beatificæ, quæ est gratia consummata, comprobatur.

Quod est Deo proprium & connaturale, non potest esse homini debitum: atqui ex Scriptura, gloria est quid soli Deo proprium. Primo, quia Deus est ens a se, ex quo omnia bona connaturaliter fluunt. Secundo, solus excelsus super omnes Gentes. Tertio, solus purus & sanctus per essentiam; justitiæ vero hominum velut pannus menstruatæ, inquit Isaias. Quarto, gratia est donum: igitur & gloria, quandoquidem media & finis ejusdem sunt ordinis: unde si gratia est indebita, a fortiori finis, seu gloria. Probatur nunc antecedens, videlicet gratiam esse prorsus indebitam. Et vero si esset debita, jam non foret gratia, immo illam orationibus expostulare Paulus edocet: porro quod debitum est, precibus non petitur, inquit Augustinus. Quinto, nemo sese discernere potest, nec aliquod bonum conducens ad vitam æternam se solo facere: igitur sicut gratia est indebita, ita & gloria. Postremo, gratis salvati sumus; igitur visio beatifica non est homini in se relicto debita.

Secundo, *Ex Conciliis, & summis Pontificibus*.

Omnia Concilia adunata contra Pelagianos, v. g. Diospolitanum, Milevitanum, Romanum, definierunt gratiam neque esse homini debitam, neque hominem ex se posse aliquid bonum ad vitam æternam conducens operari. Idem definierunt Innocentius I. & Zosimus. Igitur & gratia & visio beatifica non debentur homini in se relicto. Hoc expresse definivit Concilium generale Viennense; hoc Clemens V. Clementina *Ad nostrum*. *De Hæreticis*. Contra Beguardos.

Tertio, *Ex S. Augustino*.

S. Doctor Serm. 61. de verbis Domini, ait: " Gratia quippe Dei donum „ est. Donum autem maximum Spiritus „ sanctus est, & ideo gratia dicitur, quia „ gratis datur: ideo gratis datur, quia „ non quasi merces redditur post discussio„ nem meritorum, sed donum datur post „ veniam delictorum. „ Rursus Epist. „ ad Bonifacium: Natura humana, etiam„ si in illa integritate in qua condita est, „ permaneret, nullo modo seipsam, Crea„ tore suo non adjuvante, servaret. „ Et iterum Serm. 1. de verbis Apostoli, ait: " Justificati gratis per sanguinem ip„ sius, quia gratis, ideo gratia; quia ni„ hil boni feceramus, ut inde talia bona „ mereremur magis quam non gratis in„ ferretur supplicium. „ Et adhuc lib. de vera innocentia c. 297. " Si debetur, *in„ quit*, merces bonis operibus, si fiant, „ sed gratia quæ non debetur, præcedit „ ut fiant. „ Unde sic argumentor ex Aug. Gratia gratis datur: igitur non debetur homini secundum se spectato visio beatifica, quia non datur, *inquit*., nisi bonis operibus; non dantur autem bona opera, nisi præcedat gratia quæ gratis datur. Ex eodem, nequidem innocens homo potuisset absque Dei auxilio sese in justitia conservare, Ergo, &c. Mitto alias sanctorum Doctorum rationes, Hilarii scilicet, Prosperi & D. Thomæ, qui omnes una voce & uno veluti calamo probant gratiæ gratuitatem.

Quarto, *Ex ratione multiplici*.

Prima. Quod dependet ex pura Dei voluntate & liberalitate, non est debitum: sed elevatio hominis ad finem supernaturalem, sed gratia quæ est causa visionis, sed ipsa visio Dei intuitiva dependent ex pura Dei voluntate & libe- rali-

ralitate: igitur visio beatifica nequit esse debita homini secundum se sine gratia & bonis operibus considerato. Major patet. Probatur minor multipliciter: 1. ex summis Pontificibus, Pio V. Gregorio XIII. qui hanc damnarunt Baji propositionem: *Integritas primæ creationis non fuit indebita humanæ naturæ exaltatio, sed naturalis ejus conditio* 2. Ex Augustino, qui lib. 3. de libero arbitrio c. 22. sic loquitur contra Pelagianos, qui dicebant regnum cœlorum deberi hominibus quos sine peccato esse effutiebat: " Ignorantia & difficultas, etiamsi essent hominis primordia naturalia; nec sic culpandus Deus, sed laudandus esset. " Quibus verbis docet liberum fuisse Deo absque sanctitatis læsione condere hominem in statu naturæ puræ, & sine elevatione ad finem supernaturalem. Ratio est, quia homo secundum se spectatus, & ut pars universi, est sicuti sunt cæteræ creaturæ, idest ordinis naturalis, cui consequenter debetur finis duntaxat naturalis, qui in cognitione Dei abstractiva potissimum situs est. Ergo elevatio, ergo gratia, & visio beatifica non sunt homini debitæ, sed ex summa & ineffabili Dei misericordia promanant.

Secunda sic se habet. Visio est hæreditas filiis adoptivis promissa: sed filii adoptivi ex se non habent jus ad hæreditatem: ergo, &c.

Tertia. Visio beatifica est præmium & corona: sed si foret debita homini in se spectato, jam non esset præmium & merces, juxta illud Augustini axioma: Merces non imputatur, cui ex jure naturali debetur: ergo, &c.

Quarta. Visio intuitiva est supra naturam, quandoquidem, teste Apostolo, Deus inhabitat lucem inaccessibilem: sed quod est supra naturam, est prorsus indebitum: ergo, &c.

Quinta & ultima sic delineatur. Visio est matrimonium mysticum animæ cum Deo, juxta illud Osee 2. c. 2. v. 19. *Sponsabo te mihi in sempiternum*: sed liberum est sponso assumere & eligere sponsam: ergo & Deo dare visionem beatificam, &c.

CONCLUSIO SECUNDA.

Non est possibilis substantia creata intrinsece supernaturalis, cui connaturaliter debeantur gratia & gloria.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura sacra.*

HABETUR Isaiæ 48. v. 11. *Gloriam meam alteri non dabo*. Rursus Deuteronomi 32. v. 39. *Videte quod sim solus*. Et Psal. 112. v. 4. *Excelsus super omnes gentes Dominus*. Et iterum Exod. 8. *Ego sum qui sum*. Ex quibus istud conficitur argumentum: Si esset creatura, cui deberetur naturaliter gratia & gloria; hæc dona non essent Deo propria; quinimmo velut incassum gloriaretur dicendo: *Ego sum qui sum*: quandoquidem creatura ab ipso foret in beatitudine independens: hinc & cum Lucifero adulando sibi diceret: *Nullius indigeo, super astra ascendam, similis ero Altissimo*. Sed hæc omnia manifestam declarant & contradictionem & blasphemiam. Ergo, &c.

Secundo, *Ex Patribus.*

Primus occurrit *Dionysius Alexandrinus*, qui l. 1. in Joannem sic loquitur " Creata quippe & serva natura ad res supernaturales vocatur solo nutu ac voluntate Patris. "

Fulgentius alter est veritatis istius testis, l. de fide ad Petrum c. 3. ubi sic loquiter: " Deus, quia summe bonus est, dedit omnibus naturis quas fecit, ut bonæ sint, non tamen tantum bonæ quantum Creator omnium bonorum, qui non solum summe bonus est, sed etiam summum atque incommutabile bonum. "

Gregorius l. 5. Moralium c. 25. " Omnis quippe creatura, *inquit*, quia ex nihilo facta est, & per semetipsam ad nihilum tendit, non stare habet, sed defluere. "

D. Thomas hic 1. p. q. 12. a. 1. ad 3. probat conclusionem his verbis: " Dispositio ad formam ignis non potest esse naturalis nisi habenti formam ignis; unde lumen gloriæ non potest esse creaturæ naturale, nisi creatura esset naturæ divinæ, quod est impossibile. " Quibus positis, sequitur istud ratiocinium: quod ex puro Dei nutu dependet, non

potest esse creaturis connaturale : atqui gratia & gloria ex puro Dei placito dependent, juxta illud Scripturæ : *Gratiam & gloriam dabit Dominus*: igitur non possunt esse creaturæ connaturales maxime vero quia ex Fulgentio Deus dat sua bona ad mensuram; ex Gregorio , creatura tendit ex se ad nihilum, & ex D. Thom. nullus potest habere dispositionem ad gratiam, nisi ab ipsa gratia actuali , & Deo donante. Ergo, &c.

Tertio, *Ratione*.

Impossibilis est creatura quæ sit ejusdem cum Deo immaterialitatis, quæ sit ex natura sua sancta & impeccabilis; etenim quod est ex nihilo , de se tendit & proprio pondere ad defectum : sed si daretur substantia creata intrinsece supernaturalis, esset hæc omnia, &c. Probatur minor. 1. Esset ejusdem immaterialitatis cum Deo , cum Deus in se visus esset ipsius connaturale objectum: potentia autem est ejusdem immaterialitatis cum suo primario & connaturali objecto, utpote ejusdem cum ipso ordinis. 2. Foret etiam ex sua natura, sancta; sanctitas enim est a gratia: gratia autem ab illa creatura naturaliter promanaret. Idem dicendum de impeccabilitate, quæ est gratiæ proprietas : igitur si daretur substantia creata intrinsece supernaturalis , foret ejusdem immaterialitatis cum Deo , esset essentialiter & intrinsece sancta & impeccabilis; immo inde sequeretur quod nihil foret supernaturale, quia nihil existeret supra naturam , sed cuncta ab ea profluerent.

Solvuntur objectiones contra primam Conclusionem militantes.

Objicies 1. Gen. 1. v. 7. homo dicitur factus ad Dei imaginem: sed omnes prototypi dotes debentur imagini: igitur gratia & gloria debentur homini.

Respondeo distinguendo majorem : homo est ad imaginem Dei formatus, analogice, concedo: univoce, nego . Imago duplex distinguitur; una analoga , univoca altera. Analoga participat solum in aliqua linea prototypi perfectiones ; univoca vero habet & perfectiones, & ipsam prototypi naturam. Homo dicitur quidem imago Dei secundum memoriam , secundum intellectum & voluntatem: nobiliori vero modo per gratiam: sed utroque modo diminute: primo quidem modo ex natura rei , sed secundo per misericordiam : unde nec in ordine supernaturali , absque summa in eum misericordia, est imago Dei viva. Ita colligitur ex Aug. qui serm. de Imagine in principio sic loquitur : " Quæ imago „ diligentius ex interioris hominis nobili- „ tate consideranda est : 1. siquidem ut si- „ cuti est unus semper, ubique totus (*sci- „ licet Deus*) & omnia vivificans, movens „ & gubernans , sicut Apostolus confir- „ mat, quod in eo vivimus, movemur & „ sumus: sic anima in suo corpore ubique „ tota viget, vivificans illud , movens & „ gubernans. Est quoque & alia similitu- „ do Trinitatis in ea qua ad imaginem „ sui conditoris, perfectæ quidem & sum- „ mæ Trinitatis quæ est in Patre, & Fi- „ lio, & Spiritu sancto, condita est : & „ licet unius sit illa naturæ , tres tamen „ in se dignitates habet , idest, intelle- „ ctum, voluntatem & memoriam, &c.

Objicies 2. Augustinus loquens de Deo creatore, ait : " Erat condens naturam , „ & largiens gratiam. „ Igitur gratia fuit homini debita. Confirmatur . Adamus in justitia perseverans , ad posteros transmisisset justitiam originalem , ita ut filii nascentes, utique & cum gratia fuissent nati: sed quod est a nativitate, debitum censetur naturæ. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo : Deus erat largiens gratiam misericorditer, concedo: ex debito, nego: ita August. in omnibus contra Pelagianos operibus: igitur gratia fuisset misericordiæ , & non naturæ donum.

Ad confirmationem, distinguo. Posteri Adæ nati fuissent cum gratia ex misericordia quæ voluisset gratiam hominis innocentis transfundi ad filios , concedo : ex debito naturæ, nego. Natura humana est perfecta eo ipso quo habet omnes facultates naturales , & potest suum naturalem assequi propriis viribus finem : homo in puris conditus, potuisset hæc omnia. Gratia igitur non fuisset debita filiis Adæ , ipso perseverante in innocentia, nisi ex pacto Dei qui promiserat hoc privilegium innocentiæ primi parentis.

Instabis. S. Augustinus Enchiridii c. 11. sic habet : " Nihil aliud esset malum , „ quam naturalium privatio bonorum. „ Loquitur de peccato originali quod hominem gratia & donis spoliavit: sed illa vocat bona naturalia : ergo gratia est debita & connaturalis.

Respondeo distinguendo : & ibi Aug. illud vocabulum, *naturalium*, sumit pro eo quod habetur ab ortu & nativitate, concedo : pro eo quod est debitum, nego. Cum igitur Adam omnium bonorum in creatione habuerit supellectilem, merito Augustinus vocat peccatum, naturalium privationem bonorum, idest bonorum quæ Adamus in creatione habuerat.

Oppones 3. Perfecta sunt Dei opera : atqui sine gratia homo non esset perfectus : igitur gratia est homini debita.

Respondeo distinguendo : perfecta sunt in sua linea suoque ordine, concedo : perfecta sunt, idest, perfectiones naturam excedentes habere debent, nego. Homo in sua linea & in ratione hominis est perfectus, nec profecto est alius homo specifice perfectior eminentiorve : igitur gratia nullo modo illi debita est, nec nisi misericorditer datur.

Instabis. Omnipotentiam & sapientiam Dei decet, hominem in omni linea perfectum condere : igitur supposita hominis creatione, gratia illi debita censenda est.

Respondeo distinguendo : decet ex misericordia, concedo : ex debito, nego. Cæterum Dei attributa sufficienter in creatione hominis collucent, puta bonitas, amor, & omnipotentia.

Dices. Saltem supposita hominis elevatione ad finem supernaturalem, debita est illi gratia : ergo, &c.

Respondeo distinguendo antecedens : est debita ex misericordia & Christi meritis, immo & ipsa elevatio est magnum & pretiosum misericordiæ argumentum, concedo : debita est ex justitia, nego.

Rursus instabis. Ex D.Th.1. 2.q. 109. art. 6. facienti quod in se est Deus non denegat gratiam : unde q. 14. de veritate, c.11. ad primum asserit Deum independenter a nostris meritis conferre nobis media ad salutem conducentia. Ergo gratia est debita, saltem supposita elevatione.

Respondeo distinguendo : Facienti quod in se est viribus gratiæ actualis Deus non denegat gratiam sanctificantem, concedo : viribus naturæ, nego. Ita definiere Concilia contra Pelagianos adunata, & est genuinus Divi Thomæ sensus. Ultro etiam cum eodem S. Doctore concedimus Deum nobis dare media sufficentia ad salutem, sed propter dilecti Filii sui merita, nusquam vero ex naturæ debito.

Diluuntur objectiones quæ contra secundam Conclusionem proponuntur.

Objicies 1. Natura Dei per gratiam sanctificantem homini communicatur in ordine accidentali : igitur & potest in ordine substantiali exhiberi.

Respondeo negando paritatem : Etenim communicatio per gratiam est solum communicatio secundum quid, communicatio analoga & diminuta ; sed altera foret univoca, quia substantialis esset ; unde creatura ex ratione essentiali & intrinseca haberet omnia dona, immo & respiceret Deum in se, quoad convenit solum Personis Sanctissimæ Trinitatis.

Instabis. Verbum substantialiter communicatur Humanitati, ita ut Christus sit vere Deus : igitur Deus potest communicari creaturæ ita specialiter, ut homo sit substantia supernaturalis.

Respondeo negando paritatem, propter duo : 1. Verbum solummodo terminat Humanitatem, supplendo vices substantiæ creatæ, quæ est quid incompletum secundum se ; at vero Deus deberet dare & communicare totam suam substantiam formaliter ut completam, sicut communicat suo Filio, quia creatura illa deberet esse substantialiter supernaturalis, scilicet tam secundum naturam, quam secundum subsistentiam. 2. Alia est disparitas : Christus quippe non est Deus secundum naturam humanam, sed per unionem Verbi cum Humanitate ; creatura autem substantialiter supernaturalis, foret Deus per essentiam & secundum suam naturam, quandoquidem ab ea fluerent ut a fonte connaturali & primævo, omnia attributa Deo essentialia.

Urgebis. Proprietas superioris potest univoce communicari inferiori ; sic lux solis communicatur lunæ, & tamen luna non est sol : ergo licet Deus suas communicaret perfectiones specificas creaturæ, ipsa non ideo foret Deus.

Respondeo negando antecedens : alias non esset essentiarum distinctio, sed confusio ; constitutivum rei est simul distinctivum, adeoque incommunicabile univoce. Ad exemplum, nego lucem solis communicari univoce lunæ, lux quippe solis non est quæcumque lux, sed lux cum tali & tali virtute quam habet ut fluit a tali natura. Per reflexionem quidem apparet in luna, sed certe aliam & nobiliorem,

& es-

& efficaciorem virtutem habet in sole; defert enim radius ad fodinas virtutem solis, & ibi producit aurum, quod lux non facit in luna. Præterea lux solis non est intrinsece in luna, quæ de se est corpus opacum; sed solum super eam suos reflectit seu emittit radios.

Insistes. Non requireretur ut illa substantia supernaturalis esset ejusdem immaterialitatis cum Deo: ergo ruit præcipuum inconveniens ad negandam ipsius possibilitatem. Probatur antecedens. Angelus inferior non est ejusdem immaterialitatis cum Angelo superiori, & tamen illum cognoscit. Ergo a pari, ut creatura esset substantialiter supernaturalis, non requireretur eam esse ejusdem immaterialitatis cum Deo.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem, nego paritatem, propter duo. 1. Quia Angelus inferior est substantialiter in eadem linea cum superiori; est enim purus spiritus, & forma per se subsistens: creatura vero ex ratione creaturæ est substantia essentialiter Deo inferior: igitur in hypothesi illa creatura non esset creatura. 2. Angelus inferior est ejusdem immaterialitatis univoce generice cum superiori, licet non specifice, quia est ex natura sua purus spiritus, unde potest cognoscere Angelum superiorem per sua naturalia: sed creatura ex se non potest esse univoce ejusdem immaterialitatis cum Deo, nisi sit Deus; si enim est ens ab alio, jam non potest per se & connaturaliter cognoscere ens infinitum in se, ens irreceptum & incircumscriptum.

Oppones. Potest creari intellectus, ex quo fluat connaturaliter lumen gloriæ: ergo & potest dari substantia creata, cui gratia sit & debita, & connaturalis. Probatur antecedens: intellectus creatus potentiam habet obedientialem, qua subditur omni impressioni agentis infiniti, licet id quod operatur illud agens, ut supra naturæ vires: igitur virtute illius agentis poterit lumen gloriæ connaturaliter ab intellectu humano profluere. Confirmatur. Dantur accidentia supernaturalia, scilicet fides, spes & charitas, quæ connaturaliter ad gratiam sanctificantem consequuntur. Ergo a pari accidens supernaturale potest ab alio accidente connaturaliter promanare, proindeque lumen gloriæ ab intellectu creato.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem, distinguo: intellectus creatus habet potentiam obedientialem passivam, concedo: activam & immediatam, nego. Prior importat dependentiam ab agente supernaturali cui talis creatura subjicitur, unde mere passive se habet; recipit quidem causæ superioris impressionem, sed non agit, nec fit potentia activa quæ virtute innata actum producit. Si ergo foret activa, profecto & gratia & lumen gloriæ a natura velut a primigenio fonte fluerent, quod est impossibile. Esto quod accidentia supernaturalia, puta charitas, dona Spiritus sancti, a gratia sanctificante promanent; sed gratia est ejusdem ordinis cum eis, non implicat igitur ea dona ad eam sequi, ut proprietates ad essentiam. Unum tamen annotes velim, gratiam non esse causam donorum productivam, sed activam. Non eodem modo de lumine gloriæ philosophandum est, in hypothesi quidem quod gratia esset debita, lumen gloriæ a natura connaturaliter promanaret.

Instabis. Intellectus divinus potest se communicare in ordine supernaturali, sicut de facto se communicat in ordine naturali absque eo quod creatura sit Deus; & probatur: ista communicatio esset finita, immo & a Deo emendicata: igitur creatura in hypothesi non foret Deus.

Respondeo distinguendo: intellectus divinus potest se communicare per gratiam in ordine supernaturali, concedo: sine gratia, nego: immo hoc implicat; si enim communicaret quid supernaturale, jam illud supernaturale non foret naturale. Ad probationem, distinguo: communicatio esset finita in se; hoc enim potius supponitur quam probatur, concedo: esset finita in principio, nego. Lumen gloriæ habet pro causa principali & connaturali solum Deum, propter rationes in probationibus allatas.

Repones. Accidentia supernaturalia connaturaliter subjectantur in intellectu: ergo lumen gloriæ potest ab ipso connaturaliter fluere.

Respondeo distinguendo ant. idest, inhærent, concedo: idest, sunt in subjecto sibi connaturali, subdistinguo: supposita & prævia potentiæ elevatione, concedo: non supposita, nego. Duo potissimum conveniunt accidenti supernaturali; primum quidem, inhærere; alterum vero, esse in connaturali subjecto: inhærere, tribuitur eis quatenus accidentia sunt: esse in subjecto, quatenus sunt formæ. Igitur intellectus est subjectum connaturale ejusmodi accidentium ratione gratiæ per quam ele-

elevatur; alias tale non foret, quandoquidem neque habitudinem, neque proportionem ullam cum eis haberet. Sed dato, & non concesso intellectum posse recipere accidens supernaturale, non inde sequitur fore causam ipsius effectivam principalem. Esto, quod ad primum sufficeret potentia obedientialis, non certe ad secundum; causam quippe suum præcontinere effectum opus est; nemo enim dat quod non habet. Igitur ab intellectu nonnisi elevato lumen gloriæ fluere potest.

Iterum instabis. Res spiritualis tam distat a corporea, quam naturalis a supernaturali: sed hoc non obstante, anima est forma corporis: ergo a simili, intellectus poterit esse causa naturalis luminis gloriæ: ergo, &c.

Respondeo distinguendo majorem: res spiritalis tam distat a corporea, quam supernaturalis a naturali in ratione entis, concedo: in ratione habitudinis, nego; falsum est enim quod tam distet in ratione habitudinis: immo res corporea se habet ad spiritualem ut perfectibile ad suum perfectivum; & potest, immo exigit ab ea perfici, maxime cum anima sit quid incompletum: igitur exigit uniri corpori ut suæ comparti: sed implicat effectum intrinsece supernaturalem fluere a causa naturali.

Dices. Licet lumen gloriæ flueret connaturaliter ab intellectu, non inde sequeretur intellectum esse infinitum: igitur nulla est in hoc implicantia. Probatur antecedens. Homo ut ens naturale, participat Creatoris attributa, quæ sunt infinita, ipse tamen manet semper finitus, ergo a pari, &c.

Respondeo negando antecedens: ad probationem, distinguo. Homo attributa Dei participat, puta bonitatem, sapientiam, &c. accidentaliter, concedo: substantialiter, nego: unde non est paritas. Enimvero cum homo participet Creatoris perfectiones solum accidentaliter, participat finito modo, & ideo creatura in suo semper remanet ordine. At vero ut creatura sit substantia supernaturalis, duo requiruntur; 1. ut habeat perfectiones specificas & Deo essentiales, nempe esse ens a quo omnia fluunt; 2. illas debet habere substantialiter, ita ut visio beatifica in ipsa sit ipsum suum ens, sicut in Deo est ipse Deus, quod est impossibile.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Non potest de potentia absoluta dari creatura, quæ sit substantialiter supernaturalis.

Primo, Quia solus Deus dat gratiam; unde & ipsi soli propria & connaturalis esse potest.

Secundo, Quia ipse Deus per os Moysis ait: *Gloriam meam alteri non dabo*; quæ quidem verba hunc præ se ferunt sensum: nullum ens præter Deum, est aut esse potest substantialiter supernaturale.

Tertio, Quia in hypothesi creatura foret ipse Deus, siquidem gratia ab ea connaturaliter emanaret.

SYNOPSIS OBJECTIONUM, ET SOLUTIONUM.

Primo. Verbum quidem unitur hypostatice Humanitati sanctæ, sed solum terminando: unde licet Christus sit Deus, non tamen Christi Humanitas.

Secundo. Essentia divina etiam unitur in gloria menti Beatorum per modum speciei impressæ & expressæ, sed objective tantum & in esse intentionali; unde non sequitur Beatos per hanc unionem esse substantialiter sanctos, sed tantummodo accidentaliter.

Tertio. Attributa Dei, puta sapientia, potentia, immo & gratia, communicantur justo, sed non substantialiter, verum potius solum accidentaliter; & ideo justus totum hunc sublimem statum habet ab extrinseco.

Diximus etiam gratiam & gloriam esse homini in se relicto indebitam, siquidem Deus non tenebatur hominem condere ad finem supernaturalem; plura de hoc momento dicemus in Tractatu de Gratia.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum Beati videant Deum comprehensive.

Comprehensio sumitur dupliciter, late scilicet & stricte. Late dicit assecutionem objecti: stricte dicit cognitionem objecti ex omni parte adæquatam, ita ut cognoscatur quantum est cognoscibile, tam extensive & secundum id omne quod potest, quam intensive & secundum

id

id omne quod est. De comprehensione isto modo sumpta impræsentiarum agimus. Anomæi putabant tantam se habere de Deo cognitionem, quantam Deus habet de se ipso; contra quos sit

CONCLUSIO.

Deus est incomprehensibilis absolute a creatura.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura sacra.*

HABETUR Job. 9. v. 10. *Qui magna facit & incomprehensibilia*. Ibidem c. 11. v. 7. *Forsitan vestigia Dei comprehendis, & usque ad perfectum Omnipotentem reperis?* Item Psalm. 8. v. 2. *Magnificentia tua super cœlos*. Rursus Psalm. 47. v. 1. *Magnus Dominus & laudabilis nimis*. Et Ps. 146. v. 5. *Sapientiæ ejus non est numerus*. Jeremiæ 32. v. 19. *Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu*. Unde Ecclesiastici 33. v. 34. dicitur: *Ne laboretis, non enim comprehendetis*. Denique Rom. 11. *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!*

Ex his omnibus istud eruitur argumentum. Qui facit incomprehensibilia, qui vias tenet investigabiles, qui magnificentiam super cœlos exaltatam habet, qui est magnus Dominus, & non potest satis laudari, quique ab intellectu creato concipi nequit, profecto est incomprehensibilis: atqui ex Scriptura, Deus est hæc omnia: ergo comprehendi non valet. Et vero si consilia & viæ Dei non possunt ab Angelo & ab homine comprehendi, a fortiori nec ipse Deus a mente creata comprehendetur.

Secundo, *Ex Conciliis.*

CONCILIUM LATERANENSE sub Innocentio III. capite *Firmiter*, sic habet: " Simpliciter confitemur quod unus, verus est solus Deus, æternus, incomprehensibilis. „ Et capite *Damnamus*, additur: „ Nos, sacro approbante Concilio, credimus & confitemur cum Petro (*scilicet Lombardo*) quod una summa quædam res est, *incomprehensibilis*. „ Porro Magister Sententiarum intelligebat Deum esse omnino incomprehensibilem.

Basileense eamdem confirmat veritatem; siquidem anno 1435. quo tempore legitimus aderat Pontifex, damnavit propositionem Augustini de Roma, in qua dicebat Hæreticus ille Humanitatem Christi comprehendere essentiam divinam. Certe si ex Concilio, sancta Humanitas Christi nequit Deum comprehendere, idem prorsus dicendum a fortiori de cæteris creaturis.

Tertio, *Ex Traditione Patrum.*

DIONYSIUS agmen ducet libro de divinis nominibus c. 1. " Neque sensus est „ ejus, neque phantasia, neque opinio, „ neque ratio, neque scientia; „ idest, comprehensiva.

Clem. Alex. l. 7. Hipp. apud Oecumenicum: " Apparuit, *inquit*, Angelis (*scilicet* „ *Filius Dei*) quippe invisibilem Divinitatis naturam ne illi quidem videbant; „ idest, comprehendebant.

Origenes tertii sæculi Doctor sic habet l. 1. Periarcon. c. 1. " Si quid enim illud „ ens, quod sentire, vel intelligere de Deo „ potuerimus, multis longe modis eum „ meliorem esse ab eo quod sensimus, necesse est credi.

Cyrillus Hierosol. Catechesi 6. " Quid igitur, dicet aliquis, nonne scriptum est „ quod Angeli Cœlorum vident semper „ faciem Patris mei, qui in Cœlis est? „ at vident Angeli, non sicut Deus est, „ sed quatenus ipsi capere possunt .... „ Vident igitur Angeli quantum capaces „ sunt, & Archangeli possunt; Throni & Dominationes plus quam illi primi, minus tamen quam majestas illa „ mereatur. „

Gregorius Nissenus prioribus subscribit; nam contra Eunomium sic loquitur: " „ Non est in hominum natura vis ad accuratam perceptionem divinæ substantiæ. „

Chrysostomus suffragatur in Homiliis contra Anomæos; in quarta quippe sic multa concludit argumenta: " Postquam nuper ostendimus Deum incomprehensibilem, etiam ipsis Cherubim & Seraphim; „ quid restat ut ostendamus Dei exquisitam comprehensionem habere non posse „ Angelos, aut ullam creaturam? „

Epiphanius hæresi 70. rem totam incomprehensibilitatis explicat his verbis: „ Veluti si quis per angustum foramen „ cœlum aspiciat, ac dicat: Video cœ-

 „ lum;

„ lum; non utique mentietur: videt enim „ revera cœlum. Quod si quis prudenter „ ei dicat: Non vidisti cœlum; neque iste „ mentietur; tam enim qui ait vidisse, „ non mentitur, quam qui ei dicit, non „ ipsum vidisse, vera loquitur: quippe „ non vidit illius exporrectionem, neque „ latitudinem. „ Hoc præclaro exemplo probat Deum esse, minime vero comprehensibilem.

Augustinus serm. 8. de verbis Domini cap. 3. ait: De Deo loquimur; quid mirum si non comprehendis? Si enim comprehendis, non est Deus. Sit pia confessio ignorantiæ magis quam temeraria professio scientiæ: attingere aliquantulum mente Deum, magna beatitudo est; comprehendere autem omnino impossibile.

Gregorius eodem modo loquitur lib. 18. Moral. c. 28. " Videbimus igitur Deum, „ non tamen ita videbimus, sicut videt „ ipse seipsum. Longe quippe dispariliter „ videt Creator se, quam videt creatura „ Creatorem; nam quantum ad immensitatem Dei, quidam nobis modus præfigitur contemplationis, quia eo ipso pondere circumscribimur, quo creatura sumus. „

D. *Thomas* hic ex professo 1. p. q. 12. art. 7. docet conclusionem his verbis: " Cum lumen gloriæ, quo perfusi divinam intuentur essentiam, infinitum non sit, impossibile est quemquam creatum intellectum illum comprehendere & ipsum cognoscere, quantum cognoscibilis est. „ In tertiam sent. dist. 14. q. 1. art. 2. quæstiunc. 1. & in quartam dist. 49. q. 2. art. 3. idem docet, sed præcipue ad Annibaldum dist. eadem art. 1. ad 2. " Quando, *inquit*, essentia rei cognoscitur secundum modum suæ cognoscibilitatis, tunc res comprehenditur: sed hoc in visione Dei esse non potest, quia claritas divinæ essentiæ, per quam est cognoscibilis, est infinita; modus autem intellectus creati videntis non potest esse infinitus, & ideo non comprehenditur, non quia totum non videat, sed quia totaliter non videt; videt enim finite quod de se est visibile infinite. „

Quarto, *Ex ratione multiplici*.

PRIMA. Ex Dionysio, non est scientia adæquata de Deo. Ex Clemente, non apparuit Angelis beatis secundum id omne quod est tam intensive quam extensive. Ex Origene, Deus est adhuc melior quam a creatura cogitatur. Ex Gregorio Nyss. nullus, sive Angelus, sive homo beatus, habet sufficientem vim ad habendam exquisitam & ex omni parte perfectam de Deo cognitionem. Ex Epiphanio, Deus videtur totus, sed non totaliter. Ergo concludendum cum his, & cum Chrysostomo, Augustino & S. Thoma, Deum esse & ineffabilem, & incomprehensibilem.

Secunda. Deus videtur per lumen gloriæ, & secundum ipsius mensuram; sed lumen gloriæ collatum Beatis est quid finitum: ergo & visio; effectus enim non superat causæ suæ virtutem & efficaciam, maxime vero cum potentia intellectiva sit utique finita.

Tertia. Nulla potentia ultra suam virtutem potest agere: igitur cum potentia intellectiva & lumen gloriæ sint quid finitum, Deum comprehendere nusquam valent Beati. Probatur consequentia. Comprehensio Dei est visio infinita, siquidem est visio Dei omnibus absoluta numeris: igitur Sancti Deum comprehendere non possunt.

Quarta. Comprehensio objecti est visio adæquans omnem objecti & quantitatem virtualem, & cognoscibilitatis modum: atqui nulla creatura quantumvis elevata hanc potest habere de Deo visionem: ergo, &c. Probatur minor. 1. Deus est ens a se, creatura vero est ens ab alio, & dependens, adeoque non potest pertingere ad quantitatem illius virtualem. 2. Deus est ens infinitum & immensum; immo & æternum atque incommutabile; creatura vero finita, locis circumscripta sicut & tempore, immo & mutationi plurimum obnoxia: quod autem est finitum essentialiter, nequit cognoscere adæquate ens infinitum, æternum & immensum; siquidem neque tanti entis initium & principium, neque essentiam & finem capere potest, juxta illud Salomonis de Sapientia increata effatum: *Cogitare de illa sensus est consummatus*; idest, cæcutit mens, & illam aut dicere aut cogitatu comprehendere non valet. 3. Deus est actus purus & ineffabilis, e contra vero creatura; unde supra dictum est Beatos de Deo verbum non posse elicere & producere: si autem Deum comprehenderent, utique & eumdem circumscriberent, nam & conceptu adæquarent; quod quidem est impossibile. Ergo, &c.

Sol-

Solvuntur Objectiones.

Objicies 1. Ad Philip. c. 3. v. 13. *Sequor autem, si quomodo comprehendam.* Igitur ex B. Paulo, Beati comprehendunt Deum.

Respondeo distinguendo: sequor ut comprehendam, idest, assequar & possideam, concedo: idest, cognoscam secundum omnem objecti virtutem & quantitatem, nego. Apostolus loquitur de comprehensione late sumpta, & ut sumitur pro simplici assecutione. Solutio est D. Thomæ hic art. 1. ad 1. ubi sic respondet ad argumentum: " Ad primum, dicendum quod comprehensio dicitur dupliciter; uno modo stricte & proprie secundum quod aliquid includitur in comprehendente, & sic nullo modo Deus comprehenditur nec intellectu, nec aliquo alio; quia cum sit infinitus, nullo finito includi potest, ut aliquid finitum eum infinite capiat, sicut ipse infinitus est, & sic de comprehensione nunc quæritur. Alio modo comprehensio largius sumitur secundum quod comprehensio insecutioni opponitur; qui enim attingit aliquem, quando tenet ipsum, comprehendere eum dicitur." Ast sic Deus comprehenditur a Beatis, secundum illud Cantic. 3. *Tenui eum, nec dimittam.*

Objicies 2. Primæ Corinth. 2. habetur: *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus his qui diligunt illum: nobis autem revelabit Deus per Spiritum suum; Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei.* Unde sic argumentor. Comprehendere Deum, est profunda ejus scrutari: atqui Apostolus dicit hæc abscondita se cognovisse per revelationem & spiritum gratiæ, quia spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei: igitur Beati a fortiori & Deum comprehendunt.

Respondeo distinguendo: comprehendere, est omnia profunda scrutari adæquate, concedo: inadæquate, nego. Omnia quidem scrutatur Spiritus per Sanctos in quibus operatur, sed non cuncta & adæquate cognoscunt Sancti; neque enim omnia scire possibilia, neque ipsam divinæ essentiæ quantitatem virtualem capere possunt. Apostolus autem est sui ipsius interpres, Rom. 11. his verbis: *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!* Igitur excludit a creaturis visionem Dei comprehensivam.

Instabis. Comprehendere aliquod objectum, est scire quænam sit latitudo, longitudo, & profundum ejus: sed Apostolus sic Deum cognoscebat, immo & sic cognosci docebat, juxta illud Ephes. 3. v. 18. *Ut possitis*, inquit, *comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum.* v. 19. *& scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem Dei plenitudinem.* Sed scire omnem Dei plenitudinem, & profunditatem, atque longitudinem, est Deum comprehendere. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo: & loquitur Apostolus de fide & revelatione Dominicæ Incarnationis, concedo: de comprehensione Dei, subdistinguo: inadæquata, concedo: adæquata, nego. Verba Apostoli idipsum explicant; siquidem fides docet quænam sit longitudo crucis, demonstrando sanguinem Christi fusum esse pro omnium & singulorum hominum salute, quæ sit latitudo, ostendendo merita Christi se extendere ab Oriente ad Occidentem, & ad omnes totius orbis nationes; quod profundum, nobis aperiendo Christi mortem esse pro peccatoribus quantumvis impiis, & Christum spoliasse inferos. Cæterum Sancti in omnem Dei implentur plenitudinem, cum vitam assequuntur æternam, quam utique Apostolus alibi vocat plenitudinem ætatis Christi.

Respondeo 2. Iterum, sed aliter distinguendo: comprehendere objectum, est scire latitudinem, longitudinem, & profunditatem tam intensive quam extensive, seu in specie & in individuo, concedo: in genere solum, nego; & sic distincta minore, nego consequentiam. Apostolus per fidem cognoscebat Deum esse infinitum, immensum, sed non infinito modo, sicut nec ipsi Beati cognoscunt. Igitur creatura cognoscit solum in genere, sed non adæquate, virtualem essentiæ divinæ quantitatem.

Oppones 3. Clemens Alex. l. Strom. 1. Origenes lib. 6. contra Celsum, Gregorius Nazianzenus orat. 25. & 34. & alii asserunt Beatos comprehendere Deum; & de facto ab omnibus Theologis dicuntur *Comprehensores*. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo: comprehendunt Deum late, concedo: stricte, nego. " Sicuti igitur, *inquit Epiphanius*, ille dicitur videre cœlum, qui illud per foramen tantum intuetur, licet non videat totam ipsius latitudinem; ita Beati dicuntur comprehensores, & compre-

" hen-

„ hendere Deum, tametsi finito tantum „ modo eum intueantur. „

Instabis. Habere solummodo partem agri, non est totum possidere agrum: sed Beati ex Apostolo non ex parte cognoscunt Deum; nam primæ Corinth. 13. v. 9. loquendo de viatoribus ait: *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus*; quando autem loquitur de Beatis, hæc subjicit: *Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est*. Igitur, &c.

Respondeo negando paritatem: qui enim partem agri solum possidet, altera parte privatur. Hic de facto per fidem ex parte, idest obscure cognoscimus; at vero in gloria videbimus eum sicuti est: ex quo patet Apostolum per vocem istam, *ex parte*, solum distinguere cognitionem obscuram a clara visione: nullatenus vera loquitur de visione comprehensiva. Solutio est D. Thomæ hic art. 7. ad 1. ubi sic ait: " Sic intelliguntur auctoritates Apostoli de comprehensione, intellige late „ sumpta, & hoc modo comprehensio est „ una de tribus dotibus animæ, quæ re„ spondet spei, sicut visio fidei, & frui„ tio charitati; non enim apud nos om„ ne quod videtur, jam tenetur, vel ha„ betur, quia videntur interdum distan„ tia, vel quæ non sunt in potestate no„ stra, neque iterum omnibus quæ habe„ mus fruimur; vel quia non delectamur „ in eis; vel quia non sunt ultimus finis „ nostri desiderii, ut desiderium nostrum „ impleant & quietent: sed hæc tria ha„ bent Beati in Deo, quia & vident Deum „ ipsum, & videndo tenent sibi ipsum „ præsentem, in potestate habentes sem„ per eum videre, & tenentes fruuntur „ sicut ultimo fine desiderium implente.

Urgebis. Augustinus Epist. 112. ad Paulinam dicit: " Illud comprehenditur quod „ ita totum videtur, ut nihil ejus lateat „ videntem; sed Beati vident totum Deum: „ ergo, &c.

Respondeo distinguendo majorem: ut nihil objecti lateat tam quoad entitatem quam quoad intensionem & extensionem virtutis, concedo: quoad entitatem solum, nego. Non sufficit videre objectum, sed requiritur ut videatur secundum ipsius modum, & virtutis quantitatem; modus autem & quantitas virtutis & essentiæ divinæ est infinitus, ad quem non potest pertingere oculus creatus & finitus; unde licet Beati videant totum Deum, non tamen totaliter, quia latet ipsos modus cognoscibilitatis Dei; est enim infinita; unde usque ad illam ascendere non valent.

Responsio est D. Thomæ, qui ibidem ad secundum, sic solvit argumentum: " Di„ cendum quod non propter hoc Deus in„ comprehensibilis dicitur, quasi aliquid „ ejus sit quod non videatur, sed quia „ non ita perfecte videtur sicut visibilis „ est; sicut cum aliqua demonstrabilis pro„ positio per aliquam probabilem ratio„ nem cognoscitur, non est aliquid ejus „ quod non cognoscatur, nec subjectum, „ nec Prædicatum, nec compositio, sed „ tota non ita perfecte cognoscitur, sicut „ cognoscibilis est: unde Augustinus defi„ niendo comprehensionem dicit, quod „ totum comprehenditur videndo, quod „ ita videtur, ut nihil ejus lateat viden„ tem, aut cujus fines circumspici vel cir„ cumscribi possunt; tunc enim fines ali„ cujus circumspiciuntur, quando ad fi„ nem in modo cognoscendi illam non per„ venitur.

Oppones 3. Res simplicissima, qualis est Deus, non potest videri, quin tota videatur; alias si quid lateret, videretur per partes: ergo Deus comprehenditur a Beatis, illum quippe totum & intuitive vident.

Respondeo distinguendo: quin tota videatur entitative, concedo: tota quantitative, nego. Homo videt Petrum præsentem intuitive, & totum, non tamen totaliter; nec enim videt secreta cordis, nec penetrat ipsius virtutem: sic Beati vident totum Deum, sed non comprehendunt virtutem & quantitatem tum essentiæ, tum perfectionum, utpote infinitam.

Instabis. Comprehendere, est videre secundum modum objecti: sed Beati vident modum essentiæ divinæ; vident enim attributum infinitatis: ergo, &c.

Respondeo distinguendo minorem: Beati vident modum objecti divini, scilicet infinitatem, & finito modo cognoscunt, concedo: & infinito modo, nego. Vident quidem in genere perfectiones Dei esse infinitas, & non habere terminum, sed eas non ideo comprehendunt. Solutio est D. Th. ibidem ad tertium his verbis: " Dicen„ dum quod totaliter dicit modum objecti, „ non quidem ita quod totus modus objecti „ non cadat sub cognitione, sed quia mo„ dus objecti non est modus cognoscentis: „ qui igitur videt Deum per essentiam, vi„ det hoc in eo quod infinite existit, ut sci„ licet ipse infinite cognoscat; sicut aliquis „ probabiliter scire potest aliquam proposi„ tio-

„ tionem esse demonstrabilem, licet ipse „ eam demonstrative non cognoscat.

Instabis. Ad comprehensionem non requiritur ut objectum cognoscatur secundum omnem suam cognoscibilitatis quantitatem: sed sufficit ut cognoscatur sicuti est in se: atqui Beati vident Deum sicuti est, igitur & comprehendunt. Probatur major, in qua est difficultas: nomen comprehensionis a vase aliquid continente & comprehendente desumitur; sed vas fictile, v. g. continet nummum aureum: attamen non adæquat nummi valorem: igitur ut visio sit comprehensio, non requiritur ut adæquet objecti cognoscibilitatem.

Respondeo negando majorem: ad probationem, nego paritatem. Disparitas est quod vas comprehendat nummum ratione quantitatis externæ, quam sua superat, unde illum continet & comprehendit; nec enim habet relationem ad valorem nummi: sed comprehensio objecti attenditur secundum ipsius cognoscibilitatem, quam certe non exhaurit visio Beati in objecto divino & infinito: igitur ut sit paritas, sicut quantitas vasis adæquat quantitatem nummi aurei, & illum comprehendit, ita quantitas cognoscitivæ virtutis deberet adæquare quantitatem cognoscibilitatis objecti, ut illud comprehenderet; quod cum sit impossibile intellectui creato respectu Dei, semper fide tenendum & dicendum est, Beatos non posse Deum comprehendere.

Insistes. Si requiritur ad comprehensionem objecti, ut potentia cognoscitiva adæquet ejus cognoscibilitatem; sequetur Angelum inferiorem, immo & superiorem non comprehendere muscam: absurdum consequens, ergo & antecedens. Probatur sequela quoad utramque partem. 1. Angelus inferior non comprehendet muscam, quia licet illam cognoscat, nobiliori tamen modo cognoscitur ab Angelo superiore. 2. Sed neque Angelus superior comprehendet, quia non comprehendit potentiam obedientialem muscæ; Deus enim potest multa patrare mira & miracula in vili creatura, quæ superant captum Angeli: ergo, &c.

Respondeo negando utramque sequelam: ad probationem primæ partis distinguo: Angelus superior cognoscit muscam modo nobiliori se tenente ex parte medii, concedo: se tenente ex parte objecti, nego. Uterque Angelus comprehendit muscam; sed superior eam cognoscit medio simpliciori, quatenus species habet objectorum universaliores: sic Doctor seu Magister & discipulus eamdem cognoscunt conclusionem Theologicam: sed Doctor unico intuitu & per intelligentiam conclusionem cognoscit in principio; alter vero per fusiorem discursum.

Ad secundam probationem, nego Angelum superiorem non comprehendere muscam; licet enim non comprehendat ejus potentiam obedientialem passivam, cum ad hoc requireretur ut comprehenderet Dei omnipotentiam, cui omnis creatura subjicitur, comprehendit tamen entitatem naturalem muscæ, & omne quod est in ea.

Dices. Saltem essentia divina comprehenditur ab Humanitate Christi: ergo, &c. Probatur antecedens, 1. ex Isidoro, qui in Exod. cap. 2. ait: " Sola sibi integre nota est „ Trinitas & Humanitati assumptæ. „ 2. D. „ Thomas 3. p. q. 10. asserit Hominem assum- „ ptum cuncta quæ sunt in Deo cognoscere: sed cognitio omnium infert essentiæ divinæ comprehensionem: ergo, &c.

Respondeo negando antecedens: ad probationem, distinguo: sola sibi Trinitas integre nota est, & Humanitati assumptæ, ratione personæ in qua subsistit, concedo: ratione sui, nego. Isidorus loquitur de Homine in Christo ratione personæ assumentis, & est sui ipsius interpres; subdit enim, " quæ est secunda in Trinitate persona. „ Igitur sensus illius Patris genuinus ille est: Christus ut Deus divinam comprehendit essentiam.

Ad secundam probationem, distinguo: Humanitas assumpta cuncta cognoscit possibilia, nego: omnia præsentia & futura, subdistinguo: quantum ad numerum scitorum, concedo: quantum ad omnem extensionem & intensionem, nego. Jam vero Humanitas videt illa omnia in Deo, quia Christus est caput omnium: sed Deus plura intensive & extensive cognoscit, siquidem cognoscit quidquid sua omnipotentia potest facere in creaturis præsentibus & futuris; minime vero Humanitas, quia nec comprehendit potentiam eorum obedientialem, nec scit omnia possibilia.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus non potest comprehendi a creatura, etiam beata.

PRIMO. Quia visio Dei datur Beatis ad mensuram, & secundum luminis gloriæ quantitatem, quod quidem lumen est finitum: igitur & visio.

Secundo. Deus non potest circumscribi;

bi; sed si ab intellectu humano comprehenderetur, quibusdam concluderetur terminis.

Tertio. Cognitio adæquata objecti infiniti est utique infinita: atqui creatura non est visionis infinitæ capax: ergo, &c.

SYNOPSIS OBJECTIONUM, *& solutionum*.

PRIMO. Scriptum est Deum comprehendi a creatura; sed hoc intelligendum est de comprehensione, quæ est objecti & assecutio & possessio.

Secundo. Videtur etiam Deus totus a Beatis, sed non totaliter, quia creatura non pertingit ad omnem objecti infiniti quantitatem virtualem.

Tertio. Licet ens simplex & indivisibile tam entitative quam metaphysice non cognoscatur, nisi totum videatur; secus, si sit virtualiter multiplex ut Deus.

Utrum Visio Beatifica sit æqualis in omnibus Beatis.

ÆQUALITAS duplex distinguitur, alia specifica, alia accidentalis. Specifica desumitur per ordinem ad objectum; cum enim actus specificentur per relationem ad objectum ad quod tendunt, si respiciant unum & idem formale objectum, erunt omnes idem specifice: sic actus intellectus Petri & Jacobi sunt idem specifice, omnes quippe respiciunt verum: æqualitas vero accidentalis desumitur ex quibusdam circumstantiis, maxime a quantitate virtutis potentiæ, quæ quandoque majorem conatum habet circa objectum, quandoque minorem, quandoque etiam in multis: sic potentia visiva est quidem eadem specifice in juvene & sene, sed diversa accidentaliter; etenim licet ambo videant idem objectum coloratum, tamen fortior est conatus juvenilis quam senilis oculi in objectum. Porro in duobus juvenibus ubi erit æqualis conatus oculi, erit utique visio æqualis, tam accidentaliter, quam essentialiter & specifice.

Omnes conveniunt visionem beatificam æqualem esse specifice in omnibus Beatis, quia omnes habent eamdem specie & gratiam & charitatem, idem specie lumen gloriæ: vident omnes idem formale objectum sicuti est, scilicet Deum: tota igitur difficultas movetur de æqualitate & inæqualitate accidentali. Jovinianus, ut dictum est supra, posuit visionem esse in omnibus Beatis æqualem, tam specifice quam intensive & extensive: contra quem sit

CONCLUSIO.

Visio beatifica non est æqualis intensive & extensive in omnibus Sanctis, sed solum in eis in quibus eadem est quantitas meritorum, eadem quantitas gratiæ & luminis gloriæ.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura sacra*.

LEGITUR Matth. 25. *Uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum, unicuique secundum propriam virtutem ..... Post multum vero temporis venit Dominus servorum illorum, & posuit rationem cum eis; & accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum; ait illi Dominus ejus; Euge serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Accessit autem & qui duo talenta acceperat, & ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo superlucratus sum; ait illi Dominus ejus: Euge serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.* Apud Lucam autem cap. 16. servus, cujus mna decem mnas acquisivit, constituitur propter hoc super decem civitates; ille vero, cujus mna acquisivit solum quinque, constituitur utique super quinque civitates. Quæ parabola explicat alteram; & utraque secundum Sanctorum Patrum interpretationem, explicat diversa stipendia meritorum, adeoque diversos gloriæ gradus. Scriptum est adhuc Lucæ 7. v. 47. *Remittuntur illi peccata multa, quia dilexit multum; cui autem minus dimittitur, minus diligit.* Igitur ubi est major charitas & amor, ibi majus præmium, & in tempore per remissionem peccatorum, & in æternitate per majorem gloriam. Rursus Jo. 14. v.2. *In domo Patris mei*, inquit Christus, *mansiones multæ sunt*. Porro illæ diversæ mansiones, visionis beatificæ inæqualitatem de-

designant. Paulus eidem suffragatur veritati pluribus in locis, sed maxime 1. Corinth. 3. his verbis: *Unusquisque autem propriam mercedem accipiat, secundum suum laborem . . . . . Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fænum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit.* Rursus 2. Corinth. cap. 9. v. 6. *Qui parce seminat, parce & metet; & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.* Et iterum 1. Corinth. 15. mysterium inæqualitatis visionis secundum intensionem & extensionem totum his verbis concludit: *Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum; stella enim a stella differt in claritate; sic & resurrectio mortuorum.* Stella non differt a stella in claritate specifica; omnes enim stellæ sunt claræ, verum potius in eo quod claritas est major vel minor in una potius quam in altera: simili prope modo, teste Apostolo, gloria Sanctorum in omnibus eadem est specifice: omnes enim vident Dei essentiam, vident Personas & attributa; sed est major vel minor intensive, secundum majorem vel minorem charitatem & amorem.

Secundo, *Ex Conciliis*.

CONCILIUM MEDIOLANENSE, anno circiter 389. damnavit Jovinianum propter varios errores, & præcipue quia dicebat visionem beatificam esse in omnibus Sanctis omnimode æqualem.

Tridentinum sess. 6. c. 16. eidem suffragatur veritati: " Bene operantibus usque „ in finem, & in Deo sperantibus pro„ ponenda est vita æterna, & tanquam „ gratia filiis Dei per Christum Jesum mi„ sericorditer promissa, & tanquam mer„ ces est ipsius Dei promissione bonis ipso„ rum operibus & meritis fideliter redden„ da; hæc enim corona illa justitiæ, „ quam post suum certamen & cursum re„ positam sibi esse asserebat Apostolus a „ justo judice sibi reddendam, non solum „ sibi, sed & omnibus qui diligunt adven„ tum ejus. „ Igitur si gloria ex Concilio Tridentino secundum bonorum operum mensuram datur, si merita sunt diversa in diversis, utique & diversa visio & felicitas est.

Tertio, *Ex Patribus*.

HIERONYMUS primus venit in testimonium, quippe qui ex professo refutavit Joviniani errores. In primis lib. 2. totus est in refutatione erroris de æqualitate visionis, quam propugnabat Hæresiarcha; explicans enim versum 8. primæ ad Corinth. cap. 3. *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem:* rursus explanans versum 13. *Uniuscujusque opus manifestum erit*; ait: " Si is cujus „ opus arsit & periit, & damnum susti„ nuit laboris sui, perdet quidem laboris „ præmium, sed ipse salvabitur, non ta„ men absque probatione ignis: ergo is „ cujus opus manserit, quod superædifi„ cavit, sine ignis probatione salvabitur: „ & inter salvationem & salvationem uti„ que erit diversitas aliqua. „ Idem explicans versum 18. c. 9. ejusdem Epistolæ: *Quæ est ergo merces mea? ut Evangelium prædicans, sine sumptu ponam Evangelium, ut non abutar potestate mea in Evangelio, &c.* subdit: " Numquid potest dicere, „ peccare eos qui vivunt de Evangelio, „ & qui de sacrificiis participantur? &c. „ Apostolus autem, qui non abutitur hac „ licentia, sed laborat manibus suis, ne „ quemquam gravet, & die ac nocte ope„ ratur, & ministrat eis qui secum sunt, „ utique ideo hoc facit, ut plus labo„ rans, plus aliquid mercedis accipiat. „

B. Polycarpus, ut in Actibus ejus martyrii dicitur, Judicem sic allocutus est: " „ Merita mea doloris æstimatione pensa„ bo; quanto graviora pertulero, tanto „ majora præmia pensabo. „

Irenæus lib. 1. cap. 62. " Si plus dile„ xerimus . . . . . clariores erimus apud „ Deum. „

Tertullianus in Scorpiace c. 6. " Quo„ modo, *inquit*, multæ mansiones apud „ Patrem, si non pro varietate meritorum?

Hilarius in Psal. 64. " Itque non res„ indiscreti judicii electio est, sed ex me„ riti defectu facta discretio est . . . . „ non ob id bonorum cœlestium spes adi„ mitur, si non omnes ad cohabitatio„ nem Dei eligentur. Plures enim man„ siones diversæ dignitati habitantium præ„ parantur: sed licet diversa sit dignitas, „ differt enim stella stellæ in gloria; ta„ men quotquot habitationibus variis licet „ digni habebuntur, fidei fructum & ho„ norem cœlestis gloriæ sortientur. „

Augustinus l. de sanctis Virg. idem docet, & Tractatu 67. in Joan. sic loquitur: " Multæ mansiones diversas meritorum in „ una vita æterna significant dignitates. „ Alia est enim gloria solis, alia gloria

„ lunæ, alia gloria stellarum; stella enim „ a stella differt in gloria; sic & resurrectio mortuorum: tanquam Sancti diversas mansiones, diversas claritates, tanquam in cœlo, sortiuntur in Regno. „

Ambrosius l. 5. in Lucam col 86. eumdem loquitur sermonem: " Cum fueris, „ *inquit*, in regno cœlorum, tunc processus est mansionum; etsi unum regnum, „ diversa tamen merita sunt in regno cœlorum. „

Nec prætermiserim Chrysostomum, qui Homi. 41. in primam ad Corinthios dicit: " Tametsi in regno cœlesti sint omnes, non „ omnes tamen iisdem potiri præmiis, illa „ similitudine stellarum; uti nec in gehenna peccatores omnes eadem tormenta patientur. „ Intellige, *significatur*.

Theodoretus explicans eumdem Apostoli locum: " Non omnes, *inquit*, Justi ejusdem „ præmii erunt participes, sed recte factis „ congruam habebunt remunerationem. „

Suam sententiam utique dixit *Fulgentius* „ de Trinitate: " Tantum amplius alio in „ illa vita Deum videbit, quantum amplius in hac vita eum dilexit, præceptisque ejus obediens fuit. „

Gregorius Papa l. 4. Moral. c. 31., " Quia „ in hac vita nobis est discretio operum, „ erit in illa procul dubio discretio dignitatum, ut quo hic alius alium merito „ superat, illic alius alium retributione „ transcendat; unde in Evangelio Veritas „ dicit: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*. „

D. Thomas his omnibus accedit; nam hic 1. p. q. 12. art. 6. ex professo eamdem docet veritatem; sic enim ait: " Cum videntium divinam essentiam unus alio majori lumine gloriæ illustretur, perfectius „ etiam unus alio ipsam videbit.

Quarto, *Ratione*, *& quidem multiplici*.

PRIMA generalis est, ex auctoritate Patrum, qua probant visionis inæqualitatem ex inæqualitate meritorum, quæ sunt diversa in diversis.

Secunda. Pœnæ sunt inæquales ex eisdem Patribus, immo & ex Scriptura, juxta illud Sapientiæ 6. v. 7. *Potentes potenter patientur tormenta: fortioribus fortior instat cruciatio*. Et illud Apocal. 18. v. 7. *Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum*. Sed eadem est lex contrariorum: igitur sicut pœna inæqualis est, ita & merces.

Tertia. Deus est causa principalis visionis, & teste Apostolo, justus Judex qui retribuit unicuique juxta opera ejus; quod quidem attenditur secundum Justitiam distributivam: sed Justitia vult & exigit ut qui plus & laboraverunt, & Deo servierunt, majori donentur præmio: ergo, &c.

Quarta. Deus non est ita injustus, ut obliviscatur laboris nostri, ut ait Concilium Tridentinum sess. 6. c. 16. " Abundate in „ omni opere bono, scientes quod labor „ vester non est inanis in Domino; non „ enim injustus est Deus, ut obliviscatur „ operis vestri, & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius. „ Sed si visio foret æqualis in omnibus Beatis, oblivisceretur saltem ex parte Deus laborum Justi, quandoquidem ille Justus majorem non reciperet mercedem pro exantlatis magnæ & diuturnæ pœnitentiæ laboribus, quam ille qui in brevi post peccatorum confessionem contritus ad aliam evocaretur vitam, siquidem omnium esset tam intensive quam extensive eadem merces, idemque præmium. Ergo cum nefas sit Deum aut oblivisci laborum Justi, aut non compensare secundum justitiæ distributivæ apices; dicendum est, visionem in Sanctis esse inæqualem; ubi sunt inæqualia merita.

Quinta. Sic Deus Pater-familias compensat operarios, ut nulli præbeat aut negligentiæ, aut supini torporis ansam: sed si visio beatifica foret æqualis, hoc eveniret; ad quid enim diceret aliquis servare consilia, cum sufficiant mandata, & æquali omnes donentur præmio? ergo, &c.

Sexta. Causa visionis est gratia sanctificans, per quam homo fit filius Dei, & hæres regni cœlestis, juxta illud Rom. 8. v. 17. *Si autem filii & hæredes*. Est amor, juxta illud Joan. 14. v. 23. *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*. Est labor & opus misericordiæ, juxta illud Matth. 25. v. 35. *Esurivi enim, & dedistis mihi manducare, &c.* Est in tentatione fidelitas, juxta illud Apocal. 2. v. 17. *Vincenti dabo manna absconditum, & nomen novum*. Est ipsum gloriæ lumen, juxta illud Psalm. 35. v. 10. *Et in lumine tuo videbimus lumen*. Sed gratia, sed amor, sed opus bonum, sed fidelitas & in debellandis Dei hostibus magnanimitas, sed lumen gloriæ, & alia hujusmodi ad vitam æternam conducentia, sunt diversa in diversis; quis enim rerum æstimator non putet hominem san-

sanctum, qui per totam vitam desudavit, ut & præcepta & consilia observaret, non majorem habuisse gratiam, majorem Dei amorem, fidelitatem in promissis exequendis firmiorem, & consequenter majus gloriæ lumen in cœlis habere, quam qui vitam solum duxit communem; aut qui post unum aut alterum annum laboris, vita functus est? Ergo, &c.

Septima. Gloria datur ut corona: sed major est corona Beatissimæ Virginis, quam corona Apostolorum, & istorum major quam cæterorum Sanctorum; sic enim docet Ecclesia, quæ majori cultu Beatissimam veneratur Virginem, quam cæteros cœlestis Jerusalem Sanctos; & sic proportionaliter discurrendo de Apostolis, postea de Martyribus, &c.

Solvuntur Objectiones.

OBJICIES 1. Matth. 20. v. 11. legitur de operariis, qui primi ad vineam Domini venerant laboraturi. *Et accipientes murmurabant adversus Patrem-familias, dicentes: Hi novissimi una hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei & æstus*. Querela in eo fundatur, quod ultimi operarii qui tardius venerant, æqualem cum aliis recepissent mercedem: igitur visio per istam designata parabolam, est in omnibus Sanctis æqualis.

Respondeo distinguendo consequens: visio est æqualis specifice in omnibus Sanctis, omnes siquidem vident idem objectum, concedo: est æqualis intensive & extensive, nego. Ex Chrysostomo, Homilia 65. Parabolæ secundum distributionem accommodam intelligendæ sunt. Sensus igitur est, omnes Sanctos salute æterna donari. Ita Hieronymus, qui l. 2. contra Jovinianum col. 548. sic loquitur: " Unus autem de-„ narius non est præmium, sed una vita „ & una de gehenna liberatio. Et Epist. „ 146. Et tu, *inquit*, qui hora sexta con-„ ductus es, novissimo invides, cur tecum „ denarium, idest æqualem consequatur „ salutem, licet salutis pro labore diversa „ sit gloria. „

Respondeo 2. multos Patres hanc explicare parabolam de vocatione Gentilium, qui post Judæos venientes æqualem consecuti sunt salutem per magnos fidei labores: cui concinit illa Libri Sapientiæ sententia de Justo, qui divino exæstuans amore, uno aut altero anno tot comparat merita, quot per multos Justus tepidus acquirit: *Consummatus in brevi*, inquit Sapiens, *explevit tempora multa*. Obmurmuratio autem denotat admirationem; demirati sunt quippe Judæi Gentiles ad fidem Dei conversos sanguinis effusione & martyrio, ad hanc provectos fuisse gloriam, quam Patres veteris Testamenti pro longa operum successione habuerant.

Opponet 2. Joan. 3. habetur: *Videbimus eum sicuti est*. Sed visio Dei sicuti est, æqualis in omnibus dicitur. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo minorem: æqualis est ex parte objecti, concedo, ex parte potentiæ, nego; diversus enim est diversæ facultatis in objectum conatus. Solutio est D. Thomæ hic qu. 12. art. 6. ad primum: " Cum dicitur, *videbimus eum* „ *sicuti est*, hoc adverbium, *sicuti*, deter-„ minat modum visionis ex parte rei vi-„ sæ; ut sit sensus: videbimus ita eum „ esse, sicuti est, quia ipsum esse ejus vi-„ debimus, quod est ejus essentia; non „ autem determinat modum videndi ex par-„ te videntis; ut sit sensus, quod ita per-„ fectus erit modus videndi, sicut est in „ Deo perfectus modus essendi. „

Instabis. Augustinus l. 83. quæst. q. 32. dicit unam rem non posse ab uno magis intelligi quam ab altero, maxime si objectum est indivisibile: sed omnes Beati vident intuitive Deum: ergo & æqualiter etiam ex parte potentiæ: alias sequeretur illos qui inter Beatos subtiliori pollent ingenio, magis etiam videre Deum: sed absurdum istud consequens, ergo & antecedens.

Respondeo distinguendo: una res non potest magis intelligi ab uno quam ab altero objective seu entitative, concedo: intensive, nego. Et vero quis neget juvenem objectum aliquod magis intensive & etiam extensive videre, quam senem ætate provectum. Primum duntaxat probat objecti indivisibilitas; ita D. Th. hic ad 2. „ Cum enim dicitur quod rem unam unus „ alio melius non intelligit, hoc habet ve-„ ritatem, si referatur ad modum rei in-„ tellectæ; quia quicumque intelligit rem „ esse aliter quam sit, non vere intelli-„ git: non autem si referatur ad modum „ intelligendi, quia intelligere unius est „ perfectius quam intelligere alterius. „ Ad confirmationem, nego sequelam; quandoquidem visio non mensuratur secundum naturalem mentis aciem, bene vero secundum lumen gloriæ, quod est in diversis diversum.

Objicies 3. D. Augustinus serm. 59. de ver-

verbis Domini c. 4. ait : " Denarius ille „ vita æterna est, & in vita æterna omnes æquales erunt . „ Sed vita æterna est visio Dei, juxta illud Christi Joan. 17. v. 3. *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum*. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo ut supra ; vita æterna est æqualis in omnibus specifice, concedo: intensive, nego. Solutio est ipsius Augustini, qui verbis subsequentibus sic se explicat : " Quamvis enim meritorum „ diversitate fulgebunt, alius magis, alius „ minus, quod tamen ad vitam æternam „ pertinet, æqualis erit omnibus ; non „ enim alteri erit longius, alteri brevius, „ quod pariter sempiternum est, quod non „ habet finem, nec tibi habebit, nec mi„ hi . „ Idem repetit 67. in Joan. " Quo „ utique denario vita significatur æterna, „ ubi amplius nemo vivit, quoniam vi„ vendi non est diversa in æternitate men„ sura; sed multæ mansiones diversas me„ ritorum in una vita æterna significant „ dignitates. „

Instabis. Si visio est inæqualis, qui minori donantur, erunt anxii : sed anxietas repugnat beatitudini : ergo, &c.

Respondeo negando minorem : tum quia omnes Sancti vident Deum summum bonum, tum quia omnes vident secundum justitiæ mensuram; cum autem singuli floreant & in æternitate & in charitate Dei, nulli inest de majori gloria proximi invidia.

Dices : Justitia Christi est causa visionis : sed justitia Christi est eadem : ergo, &c.

Respondeo distinguendo, est causa efficiens, concedo : formalis & specificans, nego: exigit enim concursum causæ secundæ, a qua specificatur actus, non quidem secundum naturalia, ut sacra Facultas Parisiensis anno 1267. definivit, proscribendo istam Propositionem : " Cujus „ meliora fuerint naturalia, necessario ma„ jor erit gratia & gloria : „ sed secundum lumen gloriæ.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Visio est inæqualis intensive in Beatis.

Primo : Quia datur secundum gratiæ mensuram.

Secundo: Quia datur ut corona.

Tertio : Quia datur secundum merita, quæ quidem omnia sunt diversa in diversis.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

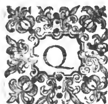
Et solutionum.

Omnes auctoritates tum Scripturæ, tum Patrum, immo & ipsa ratio denotant solum visionem Dei esse in omnibus Beatis specifice æqualem, sed non intensive & extensive.

DIS-

DISSERTATIO QUARTA
DE
TEMPORE QUO SANCTI DONANTUR
VISIONE BEATIFICA.

Contra Millenarios.

UIDAM attendentes ad ficta commenta Judæorum, qui Messiam in temporali Davidis solio aliquando sessurum expectant, in alias etiam impegerunt fabulas, existimantes Justos omnes & Sanctos, licet ab omni labe puros, nihilominus mille annis regnaturos fore cum Christo in terris post resurrectionem, ut visione Humanitatis sanctæ quasi gradu quodam pergerent ad visionem Dei intuitivam: sed contra istos Millenarios est illud Christi ad Latronem Lucæ 23. *Hodie mecum eris in Paradiso.*

Dogma beatitudinis Sanctorum absque ulla mora pro iis qui sunt vel sufficienter ab omni labe puri, cum de hac migrant vita, vel plene ab omni reatu pœnæ in Purgatorio emendati, quatuor præcipue argumentis comprobatur.

PRIMO. Quia regnum mille annorum est fictitium.

Secundo. Quia sanctorum animæ ex hoc mundo ab omni sorde puræ migrantes, non ultra patiuntur in præmio moram.

Tertio. Quia nec utique moram aliquam experiuntur animæ illæ, quæ ignis Purgatorii cruciatibus sufficienter emendatæ sunt.

Quarto. Quia Joannes XXII. contrarium non definivit.

ARTICULUS PRIMUS.
HISTORIA CRITICA.
MILLENARIORUM.
ORTUS.

HÆRESIS Millenariorum sic dicta ex eo quod in primis & subsequentibus sæculis non pauci, etiam inter Patres, animas Justorum cum Agno spatio mille annorum prius in terris, deinde in cœlis regnaturas autumarent, ortum habuit & duxit a Papia Hierosolymitano Antistite, & Joannis Evangelistæ auditore percelebri, qui attendens ad quasdam fabulas Judæorum, qui Christum super sedem David, ut iterum restauraretur & renovaretur Jerusalem terrestris, cum gloria & apparatu multo sedere volebant, regno mille annorum cum Agno animas sanctas primo, deinde visione Dei intuitiva donari, veluti Judæis indulgens, concessit; maxime vero cum in capite decimo-octavo Apocalypseos de regno millenario sanctorum cum Agno quædam fiat mentio. Hæc secta potissimum sub Adriano Imperatore, & Xisto I. summo Pontifice, se prodidit circa annum Christi 130.

Verum non una fuit Millenariorum circa illud regnum fictitium opinio & explicatio; quidam enim illud interpretati sunt de spatio quo animæ Justorum e vita migrant, usque ad universalem hominum resurrectionem, quo quidem tempore animæ sua resumentes corpora visione Dei donandas esse existimabant; & hæc fuit multorum Patrum sententia: quidam vero regnum istud etiam post ultimum judicii diem differri censuerunt. Jam vero etiam de bonis istius regni fuit magna inter omnes & disceptatio & dissonantia; alii

alii quippe delicias etiam corporeas, quid dicam? immo & obscœnas admittere non erubescebant; ita Cerinthus, & ejus sectatores: alii tantummodo spirituales & castas; sic ipse Papias, & inter Patres multi, qui ei adhæserunt.

PROGRESSUS.

Sicut cancer serpit & crescit in pejus, ita utique hæresis Millenariorum crevit in interitum animarum. Carnales homines, ut suis indulgerent passionibus, ne aut de ipsis erubescerent, aut horrore factorum irretiti peccare cessarent, beatitudinem totam sensualem excogitare, immo & adstruere moliti sunt; hinc & nuptias novas, & mulieres supra modum forma decoras ad omnem usum in regno millenario introducere non erubuerunt. Aliquos in hunc saltem ex parte impegisse errorem tempore Christi enarrat Evangelium. Verum acrius postea exarsit controversia; Cerinthus enim & alii ipsi adhærentes, ut refert Eusebius lib. 3. Histor. Eccles. c. 22. ex professo illum docebant. De Cerintho sic scribit R. P. Alexander sæc. 1. Hist. Eccles. art. 5. " Post resurrectionem carnis „ humanæ regnum Christi terrestre futu„rum, & Hierosolymis homines carnis „ cupiditatibus & voluptatum illecebris „ servituros effutiebat; & numerum mille „ annorum in nuptiarum festis & celebri„tate consumendum: hinc ejus erroris se„ctatores Chiliastæ, idest Millenarii sunt „ nuncupati. „ Ast de hoc viri cordati erubescebant: hinc soli viri aut stolidi, aut impii per fas & nefas Millenariorum hæresim isto modo propugnare audebant. Quantum vero ad aliam partem, seu ad alium eandem hæresim propugnandi modum, videlicet cum deliciis solummodo spiritualibus, plures & celebriores habuit patronos; multi siquidem primorum sæculorum Patres in hoc adhærere Papiæ non dubitarunt, quippe qui vir probus sanctus haberetur. Eo igitur illusi sunt, ut virum alias justum, & Joannis discipulum, in hoc puncto non errare pie crederent, maxime vero cum ipse Joannes regnum mille annorum pro animabus sanctorum Agno Dei duce stabilire videatur. Inter eos annumerantur Justinus, Irenæus, Nepos Episcopus in Ægypto, & alii permulti. Eundem renovavit errorem Lutherus.

INTERITUS, *seu* PROSCRIPTIO.

Suscitavit Dominus spiritum multorum Patrum, qui decursu sæculorum errorem Millenariorum ubi grassabatur, debellarent. Christus Dominus in principio præmatura sententia stupidam Cerinthi & suorum proscripsit opinionem de obscœnis in regno Agni deliciis; sic enim habetur Matth. 22. 30. *in resurrectione neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut Angeli Dei in cœlo*. Dionysius de cœlesti Hier. c. 7. Millenariorum placita vocat hæreticorum fabulam. Eodem stylo censorio illa perstringunt Cajus Romanus apud Eusebium lib. 3. c. 18. Origenes Prologo in Cantica. Sed inter omnes eminet Dionysius Alexandrinus, qui libellum Nepotis Episcopi Ægyptii, Millenariorum erroribus scatentem, duobus aliis operibus insectatus est. Insurrexerunt utique adversus Millenarios Gregorius Nazianzenus orat. 51. & 52. Epiphanius hæres. 77. n. 96. Quid plura? Benedictus XII. Millenariorum opinionem damnavit, & post ipsum Concilium Florentinum. Enimvero summus Pontifex & Concilium Justorum animas, quæ nihil purgandum habent, sine mora Deum in cœlis possidere definierunt. Hæc sententia catholica ubique postea prævaluit.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum detur in terris regnum cum Agno mille annorum pro animabus justis defunctorum, antequam visione Dei intuitiva donentur.

CONCLUSIO.

Regnum mille annorum in terris cum Agno est fictitium.

Probatur auctoritate & ratione.

QUÆ a supremi numinis nutu pendent, comperta fiunt per Scripturam, per Patres, & utique per rationem: atqui ex illo triplici capite constat regnum mille annorum esse fictitium: ergo nullo modo est admittendum.

Pro-

Probatur primo, *Ex Scriptura sacra*.

JOAN. 8. v. 36. legitur: *Regnum meum non est de hoc mundo*, inquit Christus. Item Lucæ 6. v. 33. *Regni ejus non erit finis*. Quod Concilium Constantinopolitanum suo adscivit Symbolo propter Apollinaristas, qui regnum mille annorum admittebant in terris pro sanctis. Rursus Lucæ 23. v. 43. *Venite*, ait Christus Justis, *benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.... Discedite a me maledicti; & ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam*. Matth. 22. v. 30. *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt omnes sicut Angeli Dei*. Joan. 14. v. 17. *Regnum Dei non est esca & potus*. Ex his omnibus sex eruuntur argumenta.

Primum. Regnum quod asserunt Millenarii, est regnum Sanctorum cum Agno seu Christo in terris: sed ex Scriptura regnum Christi non est de hoc mundo: igitur regnum mille annorum pro animabus Justorum in terra fictitium est.

Secundum. Regnum de quo controversia vertitur, est regnum mille tantum annorum: sed regnum Christi est, teste Scriptura, sine fine, & regnum omnium sæculorum, & Christus dat illud Sanctis suis; sic enim habetur Lucæ 22. v. 30. *Ut sedeatis super thronos, judicantes duodecim tribus Israel*. Et Matth. 25. *Possidete paratum vobis regnum*. Ergo, &c.

Tertium. Illud regnum non est verum, si Sancti donentur beatitudine eadem die qua migrant e vita: atqui hoc quandoque evenit, ut legitur pro Latrone: *Hodie mecum eris in Paradiso*: Ergo, &c.

Quartum. Eadem est ratio pro punitione ac pro mercede, maxime cum Deus proclivior sit ad præmiandum, quam ad puniendum: sed Deus sine mora æternis afficit suppliciis improbos morientes: igitur cum eadem sit contrariorum lex, utique nulla interjecta mora, Deus gloria æterna compensat sanctos ab omni reatu pœnæ immunes.

Quintum. Delicias carnales primi Chiliastæ admittunt in isto regno: sed ex Scriptura Beati in regno Christi neque nubent, neque nubentur; immo, teste Hieronymo, in uxoribus apparet turpitudo; & in Evangelio, omnes erunt sicut Angeli Dei: rursus ex Apostolo, regnum Dei non est esca & potus. Ergo, &c.

Sextum. Ecclesia nullo decreto, nullaque sententia istud comprobavit regnum. Ergo non est admittendum.

Secundo, *Ex Patribus eadem Minor probatur*.

DIONYSIUS de cœlesti Hierarchia c. 7. vocat opinionem Millenariorum, hæreticorum fabulam.

Hermas in l. *Pastoris*, docet animas Justorum ab omni labe puras cito post mortem frui Dei visione.

Clemens Romanus in sua ad Corinthios Epist. Ignatius Martyr, Clemens Alexandr. Cyprianus, & alii Patres tum Græci, tum Latini, quorum testimonia in Articulo sequenti referemus, idem docent.

Cajus, Romanæ Ecclesiæ Presbyter, qui floruit tertio sæculo, apud Eusebium lib. 3. c. 28. perstringit Cerintum, eo quod regnum mille annorum admitteret, eumque vocat sacrarum Scripturarum hostem & defloratorem.

Origenes Prologo in Cantica, vocat illam opinionem, fabulam, eamque irrepsisse ex sinistra Scripturarum interpretatione asserit; in quantum quidam crederent etiam post resurrectionem fore connubia & mensas cibis carnalibus refertas. Idem l. 2. de principiis c. 12. & alibi refert.

Dionysius Alex. inter omnes celebris est in refutatione Millenariorum; libellum enim Nepotis Episcopi Ægyptii, qui adhærebat Millenariis, duobus libris insectatus est: opusculum etiam adversus Irenæum Millenarium composuit. Ita scribit Eusebius l. 7. c. 24.

Eusebius ipse l. 3. c. 34. vocat opinionem Millenariorum, fabulam: S. Ephrem opusc. 3. stultam: Basilius pag. 293. ridiculam & fabulosam. Gregorius Nazianzenus oratione 51. & 52. dicit Millenariorum dogmata esse debilia; Epiphanius hæres. 77. n. 36. Scripturis contraria. Hieronymus l. de Scriptoribus Ecclesiasticis c. 18. præfatione in Isaiam, commentariis in caput 31. Jeremiæ, ea ex professo debellat: item Cyrillus. Alex. Gennadius, Fulgentius, & alii istos hæreticos eodem modo insectantur.

Probatur eadem minor isto ratiocinio. Illud regnum est fictitium, quod Patres primorum sæculorum non solum non agnoverunt, sed refutarunt: atqui Patres primorum & subsequentium sæculorum debellare non cessarunt illud regnum, rejicien-

do opinionem Millenariorum, alii ut fabulam, alii ut hæresim, &c.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objiciunt Millenarii vigesimum Apocalypseos caput, quod est apud eos palmare. In illo capite, inquiunt, fit mentio de duplici resurrectione: post primam quidem animæ decollatorum regnabunt cum Agno mille annis; post secundam vero, Judicium generale fiet, Judice supplicia impiis, præmia vero justis decernente; sic enim habetur: *Et vidi Angelum descendentem de cœlo, habentem clavem abyssi, & catenam magnam in manu sua, & apprehendit draconem . . . . . . qui est diabolus, & ligavit eum per mille annos . . . . ut non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni, & post hæc oportet illum solvi modico tempore. Et vidi sedes, & sederunt super eas, & judicium datum est illis, & animas decollatorum propter testimonium Jesu . . . : & vicerunt, & regnaverunt cum Christo mille annis: cæteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni. Hæc est resurrectio prima. Beatus & sanctus qui habet in resurrectione prima: in iis secunda mors non habet potestatem, sed erunt Sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum illo mille annis, & cum consummati fuerint mille anni, solvetur Satanas de carcere suo: & exibit, & seducet gentes quæ sunt super quatuor angulos terræ Gog & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris, & ascenderunt super latitudinem terræ, & circuierunt castra sanctorum, & civitatem dilectam; & descendit ignis de cœlo a Deo, & devoravit eos: & Diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, ubi & bestia & Pseudo-propheta cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum. Et vidi Thronum magnum candidum, & sedentem super eum, a cujus conspectu fugit terra & cælum, & locus non est inventus in eis. Et vidi mortuos magnos & pusillos, stantes in conspectu Throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vitæ, & judicati sunt mortui, ex his quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum: & dedit mare mortuos qui in eo erant: & Mors & Infernus dederunt mortuos suos qui in ipsis erant: & judicatum est de singulis secundum opera ipsorum. Et Infernus & Mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda. Et qui non est inventus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.* Atqui, inquiunt Chiliastæ, iterum atque iterum verbis expressis statuitur regnum mille annorum cum Christo pro sanctis, antequam decernatur eis & gloria & triumphus: atqui hunc habebunt solummodo post judicium, quando scilicet aperietur liber vitæ, ut eorum discutiantur opera: igitur datur regnum mille annorum; 1. quia de facto in illo capite statuitur; 2. gloria datur post bonorum operum examen, quod fiet tantum in judicio universali; 3. pœna malorum statuitur solummodo post judicium, juxta illud quod pro illo tempore dicitur: *Qui non est inventus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis*; e contrario præmium tunc dabitur solum sanctis; 4. si gloria ante hoc tempus daretur sanctis, judicium generale esset inutile: quæ cum ita sint, admittendum est regnum mille annorum, saltem ante judicium universale; Chiliastæ dicunt, post resurrectionem.

Respondeo 1. opponendo scripturam quam attulimus, quæ omni semota ambiguitate, sanctis Doctoribus sic interpretantibus, excludit regnum mille annorum, quale a Chiliastis admittitur.

Respondeo 2. opponendo ipsum Apocalypseos caput, quod manifeste contrarium est Chiliastis; ipsi enim, teste Irenæo l. 5. c. 35. solum post resurrectionem generalem admittebant regnum mille annorum cum Christo; Joannes vero illud de quo loquitur, statuit ante ipsum generale judicium: ex quo sequitur, præter judicium generale, dari particulare ante resurrectionem: nullum enim præmium, quale est regnum mille annorum cum Christo, conceditur ante bonorum operum discussionem, ut judicium de eorum valore & meritis fiat. Cum ergo Joannes ponat ejusmodi regnum ante resurrectionem, sequitur judicium particulare præcedere & ipsum præmium, scilicet regnum mille annorum, & ipsam resurrectionem generalem: unde ruunt penitus conficta Chiliastarum fundamenta.

Respondeo 3. ad singula momenta; ad primum quidem sic distinguendo: per regnum mille annorum cum Agno intelligitur gloria quam animæ sanctorum habent in cœlis cum Christo; vident enim intuitive & Christum & essentiam divinam, quæ quidem felicitas a sancto Joanne vocatur resurrectio prima, quatenus Sancti a statu miseriæ ad beatam transierunt vitam, concedo: & intelligitur regnum in ter-

terris possidendum, nego. Eatenus quippe regnum mille annorum gloria prima dicitur, quatenus longo tempore præcedit secundam, videlicet gloriam corporis; non enim semel Scriptura sacra vocem, *mille*, ad significandam longam durationem assumit, ut Deut. 7. 9. & 1. Paral. 16. 15. rursus Psal. 144. 8. ubi sic habetur: *Memor fuit in sæculum testamenti sui, verbi quod mandavit in mille generationes*. In eodem prorsus sensu Augustinus l. 20. de Civ. c. 7. istam interpretatur scripturam, immo & Apocalypseos sententiam. Cæterum secunda resurrectio, est resurrectio perfecta, quæ quidem fiet post judicium universale per conjunctionem animæ cum corpore. Quod autem glorificatio plena immediate post judicium futura sit, hoc insinuat Apostolus ad Thess. 4. his verbis: *Nos qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis obviam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus: itaque consolamini invicem in verbis istis*. Igitur Justi & cum Christo, & cum Deo Patre erunt: magnum sane consolationis argumentum in eo quod sine mora videbunt intuitive Patrem cum Filio & Spiritu Sancto; post hæc vero Diabolus & Antichristus cum reprobis in inferno includentur pro tota æternitate, neminemque aut offendere aut lædere poterunt. Obiter notandum est, justificationem quandoque etiam resurrectionem vocari, juxta illud Apostoli ad Coloss. 3. v. 1. *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, non quæ super terram*. Igitur cum resurrectio nonnunquam sumatur pro justificatione, a fortiori & poterit sumi pro glorificatione animæ. Ex quo patet Chiliastas divina abusos fuisse Scriptura, cum *resurrectionis* vocem ad solam generalem resurrectionem restrinxerunt.

Respondeo 4. ad instantias, & quidem ad primam: regnum mille annorum statuitur Apocalyps. 20. Distinguo: idest, gloria animæ, donec perfectam & integram homo integer habeat, concedo: idest regnum millenarium in terris possidendum, nego.

Ad secundam. Gloria datur tantummodo post examen operum in primo & peculiari judicio faciendum, videlicet cum anima solvitur a corpore; deinde in die judicii universalis, & hoc solum ad majorem sanctorum glorificationem, concedo: nullo modo fit die mortis, nego. Duplex examen operum statuitur; aliud particulare, quod est regula judicii generalis, & illud fit in die mortis, ita ex Traditione patet; aliud publicum & solemne, ad confirmationem primi, & sanctorum justificationem, & hoc in fine sæculorum, juxta illud Sapientiæ 5. v. 2. *Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes intra se, pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes; hi sunt quos habuimus aliquando in derisum: . . . . . ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est*.

Ad tertiam. Pœna statuitur solummodo post judicium: distinguo: ad majorem solemnitatem, & judicii particularis confirmationem, concedo: absolute subdistinguo: pœna integra & consumata, concedo: ita ut nulla præcesserit, nego. Pœna duplex distinguitur, altera animæ, altera vero corporis & animæ simul. Prima donantur reprobi, prolata judicii particularis sententia; altera vero post ultimi judicii oraculum retribuetur. Jam vero post istud judicium, teste Joanne, omnibus afficientur suppliciis dæmones, tum quia in terris ultra non dominabuntur, tum quia in lacu inferiori, a quo non amplius egressuri sunt, includentur.

Ad quartam. Nego sequi judicium universale inutile esse, tametsi præcesserit primum & particulare, & hoc propter multa momenta. 1. quidem, quia gloria dabitur corpori solum post resurrectionem. 2. Tunc lex Christi astantibus & Angelis & hominibus justificabitur, & reprobi præ angustia spiritus gementes ultro suam confitebuntur culpam, dicendo ut habetur Matth. 25. v. 44. *Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministravimus tibi? &c.* 3. Ut electi, qui obscuri, qui afflicti, & sæpius etiam in opprobriis & tormentis pro amore Christi fuerunt, cum ipso & exaltentur & conglorificentur, juxta illud Psalmistæ: *Nimis honorati sunt amici tui, Deus, nimis confortatus est principatus eorum*.

Respondeo 5. ad omnes capitis vigesimi Apocalypseos difficultates, singula momenta breviter explanando, & hoc secundum sensum spiritalem & mysticum, quem textus præ se fert.

Primo quidem, Angelus alligans Draconem per mille annos, ut non seducat Gentes, repræsentat Christum, qui suo adventu alligavit fortem armatum, compescendo potentiam dæmonis, qui per om-

nem terram etiam apud Judæos ita dominabatur, ut filios & filias suas illi immolarent. Hinc primæ Joan. c. 3. 8. de Christo dicitur: *In hoc venit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli*: & merito, omnia quippe, sua in crucem exaltatione traxit; magnificatum est nomen ejus coram Regibus terræ, & in nomine Jesu omne genuflectitur, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Mille anni designant tempus a morte Christi usque ad secundum ejus adventum; tunc enim diabolus per victoriam crucis ligatus & vinculis obstrictus est, gratia siquidem Christi superabundavit, ubi abundaverat delictum; hinc fracti hostis impetus, hic conversi ad fidem Gentiles, hinc & ipsa crux, teste Augustino, in fronte Regum rutilat: solvetur autem per aliquod temporis spatium Satanas, quia tempore Antichristi licentiam habebit de novo exercendi fideles, & tunc tribulatio tanta erit, qualis non fuit ab initio mundi, inquit Christus, ita ut nisi breviarentur propter electos dies illi, vix salva fieret omnis caro.

Secundo. Animæ decollatorum sunt animæ Justorum in pace Christi defunctorum, quæ pœnitentia summa, eaque continua, Draconem, scilicet Dæmonem, devicerunt; siquidem carnem crucifixerunt cum concupiscentiis; qua de causa regnant in Cœlis cum Christo, & hoc mille annorum spatio, idest usque ad resurrectionem generalem; tempus enim finitum ibi pro indefinito sumitur, quæ loquendi ratio in Scriptura sacra communis & frequens est. Cæteri vero mortui, idest reprobi, ex omni parte mortui censentur, & quia eorum animæ sunt a corpore solutæ, & quia a Deo sunt in perpetuum separatæ, & quia etiam sunt in inferno, ubi fletus ac perpetuus & sempiternus horror inhabitat: iterum tamen vivent vita naturali, quatenus corpori iterum conjungentur in resurrectione judicii, & hoc ut totus homo reprobus luat in æternum pro peccatis commissis pœnas.

Tertio. Gloria quam Justi in exitu, sive mundi, sive purgatorii, recipiunt, est vera, siquidem a B. Joanne conclamantur Beati; maxime vero quia mors secunda, videlicet infernus, non habet potestatem in eos: ista gloria dicitur utique resurrectio prima, in quantum anima justi transit a statu miseriæ ad æternam felicitatem; resurrectio vero secunda est gloria tum animæ, tum corporis, quæ post judicium & resurrectionem ita completa erit. Reprobi etiam resurgent, sed ut in æternum toti emoriantur, idest secundum corpus & animam, quatenus anima decreto dato & publicato, in æternum Deo privabitur, corpus vero exquisitis cruciabitur tormentis, juxta illud Joan. 5. 29. *Qui mala fecerunt, procedent in resurrectionem judicii*, idest in resurrectionem damnationis & supplicii æterni: quod utique in eodem explicat sensu Apostolus primæ Corinth. 15. v. 51. *Omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur*. Revera quidem reprobi non immutabuntur: mortui & afflicti resurgent in sempiternum de novo & cruciandi & affligendi; electi vero e contra; sic enim intonat Apostolus: *Seminatur corpus animale, surget spiritale*, non quidem amittendo quod erat in se, sed recipiendo quod non habebat, videlicet dotes supra modum gloriosas; scriptum est enim: *Justi autem in perpetuum vivent, & apud Dominum est merces eorum*.

Instant Chiliastæ. Regnum de quo B. Joannes mentionem facit, subsequetur ultimum Judicium: sed illud est regnum mille annorum; & probatur. Ibidem v. 4. habetur: *Vidi sedes, & sedentes super eas, & judicium datum est*. Ergo, &c.

Respondeo negando minorem: ad probationem, distinguo: & illi sedentes sunt Apostoli, qui cum Christo ut assessores judicabunt in ultimo judicio tribus Israel, concedo: qui regnabunt post judicium subdistinguo: in gloria & in æternum, concedo: in terris solum, & seclusa visione beatifica, nego. Augustinus l. 20. de Civ. Dei c. 9. interpretatur verba Joannis de præpositis Ecclesiæ, qui ligant & solvunt pœnitentes, secundum quod convenit cujuslibet statui.

Solvuntur objectiones ex aliis Scripturæ sacræ locis & Patribus depromptæ.

OBJICIUNT Millenarii. Terra Chanaan promittitur Abrahæ & semini ejus, ut habetur Gen. 13. v. 26. Item Psalm. 131. promittitur filiis David sedes patris, si custodierint testamentum Dei: sed Christus est filius Abrahæ & Davidis, nec tamen possedit, dum inter homines viveret, patrum suorum hæreditatem: igitur cum Sanctis eam post judicium possidere æquum est.

Respondeo 1. filios Israel in possessionem habuisse terram Chanaan Abrahæ funiculum, & filios David sedisse super sedem pa-

patris sui usque ad Christum natum, quandoquidem regnum Judæorum, penes Judæ tribum fuit, ut alibi fusius demonstrabimus.

Respondeo 2. distinguendo alteram minoris partem: Christus viator patrum suorum non possedit hæreditatem temporaliter, concedo: spiritualiter, nego: sua quippe morte & devicit fortem armatum & ejecit foras; quinimmo omnia traxit ad se. Quid plura? In suo secundo adventu judicabit orbem terrarum,& ipsos Angelos, cunctisque per omnia dominabitur in æternum.

Objicies 2. Apocal. 21. 5. de Christo legitur: *Dixit qui sedebat in throno: Ecce nova facio omnia*: sed ista Jerusalem instauratio & renovatio non facta est in Christo, cum erat in terris superstes: igitur fiet post judicium in regno mille annorum.

Respondeo 1. illud argumentum nimis probare. Et vero sequeretur inde Christum ne quidem nunc in cœlis regnare, quod aperte divinis adversatur Scripturis, quæ illum ad dexteram Patris sedere conclamant.

Respondeo 2. distinguendo: Christus restaurabit Jerusalem cœlestem reparando ruinas Angelorum, & eorum sedes vacuas per novum electorum genus implendo, concedo: Jerusalem terrestrem, subdistinguo: nova lege qua formavit, quam format quotidie, & formabit usque ad consummationem sæculorum fideles qui Deum in spiritu & veritate adorent & colant, concedo: lege carnali, nego. " Venit enim, *inquit Fulgentius*, ut triumpharet occisus. „

Instabis Matth. 5. v. 6. habetur: *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur*. Sed ista saturatio non potest intelligi nisi in regno mille annorum. Ergo, &c. Confirmatur. Ibidem cap. 26. v. 29. legitur: *Non bibam amodo de hoc genimine vitis usque in diem illum cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei*. Et cap. 19. v. 29. *Qui reliquerit domum, ... centuplum accipiet*. Sed in his & aliis ejusmodi sententiis promittitur & mensa, & aliquid a gloria distinctum, quod soli terrestri regno convenit. Ergo, &c.

Respondeo, verba allata intelligi de gloria regni cœlestis, quæ omnia implet Sanctorum desideria; tanta enim est in videndo Deo felicitas & satietas, ut de hoc cogitare sensus fit consummatus. Porro Spiritus Sanctus rebus quandoque utitur sensibilibus, quæ nobis plurimum placent, ut promissam indigitet beatitudinem, quæ quidem in immensum cuncta superat terrena; unde ad eam suspirans Propheta, Psal. 36. v. 17. ait: *Melius est modicum justo super divitias peccatorum multas*. Et iterum Psal. 83. v. 11. *Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum*. Igitur cuncta ad mystici sensus trutinam mensurari debent.

Ad istam vero Christi sententiam: *Non bibam amodo de hoc genimine vitis, donec illud bibam novum in regno Patris mei*; distinguo: post resurrectionem meam, quando in terris degens in multis argumentis ad meam comprobandam resurrectionem, apparebo vobis, concedo: donec bibam post meam in Cœlum ascensionem, nego. Igitur secundum interpretes loquitur Christus de tempore a Resurrectione ad Ascensionem suam, quo quidem spatio non semel apparuit Apostolis, & coram illis manducavit & bibit, ut hac operatione suam irrefragabiliter demonstraret resurrectionis veritatem.

Objicies 3. Papias auditor Joannis in Apocalypsim, Justinus Martyr in Dialogo cum Tryphone, Irenæus lib. 5. adversus hæreses cap. 31. Tertullianus l. de orati. c. 5. l. de anima c. 34. Lactantius lib. 7. instit. c. 24. Severus Sulpicius in dialogo cui nomen *Gallus*, & alii probant regnum mille annorum pro animabus Sanctorum in terris possidendum. Ergo est admittendum. Confirmatur. Quod ex traditione procedit, tenendum est, maxime si ex antiquis deducatur Patribus: atqui talis est pro regno mille annorum traditio: ergo, &c.

Respondeo Patres quosdam quandoque habuisse nævos, unde nec eorum dictis aut scriptis semper subscribendum est. Porro Papias in litteris sacris, ut multi autumant, non satis versatus, a quibusdam illusus est Judæis, quorum suggestione in errorem Millenariorum impegit: quia vero & venerabilis admodum erat, & suum etiam pro Christi fide effudit sanguinem, ideo multi Patres bona fide secuti sunt errantem: alii tamen fortiter impugnavere fabulam de regno mille annorum ejus, ut Dionysius Alex. Eusebius, Hieronymus, Epiphanius, Augustinus, & inter omnes Basilius, qui Epist. 74. ad Episcopus Occidentales de Papia sic loquitur: " Scripsit & de resurrectione quædam fabulose, immo Judaice composita, in quibus dicit nos iterum ad cultum a lege

„ præscriptum reversuros ; ita ut iterum „ & circumcidamur , & sabbatum observemus , & cibis in lege prohibitis abstineamus , sacrificiaque Deo offeramus , „ & in Templo Hierosolymis adoremus , „ atque prorsus ex Christianis Judæi reddamur ; quibus quidnam poterit ridiculum magis , immo alienius ab Evangelico dogmate dici ? „

Ad confirmationem, distinguo : quod est ex traditione divina & Apostolica , tenere debemus , concedo : ex traditione humana & fallaci , nego . Traditio quidem , teste Tertulliano l. de præscriptionibus hæreticorum c. 31. desumitur ex eo quod antiquis est . Enimvero dicit , " id esse Dominicum & verum , quod est prius traditum : id autem extraneum & falsum , „ quod sit posterius immissum . „ Adde requiri 1. ut quod ex traditione tenetur , sit universaliter receptum ; 2. ut Ecclesia non refragetur ; quæ quidem duæ conditiones pro regno Millenariorum desunt . Prima quidem ; namque Patres ipsi Papiæ, Justino , & Irenæo coævi contrarium tenuere , ut Hermas , Dionysius , qui putatur Areopagita, Clemens Romanus , Cajus Presbyter , & alii : altera vero , quia contrarium definivit Ecclesia in Concilio Florentino .

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Regnum Millenariorum est fictitium .

Primo . Juxta ipsius Christi oraculum , regnum meum non est de hoc mundo .

Secundo . Regnum Christi non habet finem , juxta illud Symboli Nicæni : *Cujus regni non erit finis* .

Tertio . Præmium a Christo Sanctis promissum non est regnum terrenum , sed ipsa Dei omnipotentis visio ; sic enim habetur Matth. 5. *Beati mundo corde , quoniam ipsi Deum videbunt* .

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

Et Solutionum.

Primo . Apocal. 20. sermo habetur de regno Millenariorum cum Agno ; sed profecto Patribus interpretantibus , numerus ille finitus numerum designat indefinitum, & ideo sumitur pro intervallo gloriæ animæ usque ad gloriam corporis post resurrectionem dandam .

Secundo . Patres multos in errorem Millenariorum impegisse non diffitemur ; sed standum est & traditioni Apostolicæ , & summorum Pontificum atque Conciliorum definitionibus , quibus animas Sanctorum nihil purgandum habentes , gloria cœlesti sine mora donandas esse compertum habemus.

Tertio . Mentio quidem & mensæ & epularum in regno Christi , fit in Evangelio ; sed hæc figurative & mystice intelligi debere , ratio Theologica evincit .

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum animæ Sanctorum ab omni labe puræ , quibus nihil est pro peccatis neque in hac , neque in alia vita expiandum , statim post mortem videant intuitive Deum .

CONCLUSIO.

Animæ Sanctorum , quibus nihil est expiandum , statim post mortem & absque mora , donantur visione beatifica.

Probatur auctoritate & ratione .

Primo , *Ex Scriptura Sacra* .

PRIMO . Ecclesiastici 11. v. 29. legitur : *Facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas* . Ibid. v. 28. *In fine hominis denudatio operum ejus.* In primo loco Spiritus Sanctus , ut Justos provocet ad pie operandum , demonstrat præmium dandum statim post mortem , dicendo hoc non esse Deo impossibile , immo facile . In secundo , fieri judicium operum asserit, & quare ? nisi ut unusquisque accipiat prout gessit , præmium vel supplicium .

Secundo . Lucæ 23. 42. Christus Dominus dicit Latroni pœnitenti : *Hodie mecum eris in Paradiso* . Quæ quidem verba non possunt intelligi neque de Paradiso terrestri , in quo sane non fuit Christus , neque de Cœlo Empireo ubi sunt Beati , quandoquidem Christus solum post quadraginta dies ascendit & penetravit Cœlos : igitur de visione beatifica . Ergo , &c.

Tertio . Actuum 7. v. 43. S. Stephanus sic loquitur : *Video Cœlos apertos , & Jesum stantem a dextris virtutis Dei* : En visio beatifica Christi . Postea addit : *Domine Jesu , suscipe spiritum meum* . Quibus verbis petit visionem beatificam divinitatis . Ergo, &c.

Quai-

Quarto. Ephes. 4. legitur: *Christus ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus*. Sed si animæ justorum, quibus nihil est expiandum, manerent visione Dei privatæ, essent captivæ ea captivitate qua patres antiquæ legis captivi fuerant ante ipsius Christi adventum; quam tamen captivitatem Christus tum satisfaciendo, tum Cœlos adaperiendo, tum etiam Patres in regno ubi sedebat in Cœlis, utique sedere concedendo, abstulit. Ergo, &c.

Quinto. Hebr. 12. *Non accessistis*, inquit Apostolus, *ad montem Sion*, . . . *sed ad Sion montem, & Jerusalem cœlestem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cœlis, & spiritus Justorum perfectorum*. Quam sententiam exponit Anselmus de beatitudine & de Ecclesia triumphante. Ergo, &c.

Sexto. Apocal. 7. v. 9. *Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt stolas suas & dealbaverunt eas in sanguine Agni: ideo sunt ante Thronum Dei, & serviunt ei die ac nocte in Templo ejus*. Clare ibi designat S. Joannes animas quibus nihil est expiandum, dicendo suas in sanguine Agni dealbasse stolas: dicit eas esse ante Dei Thronum & in Templo ejus, scilicet in regno Cœlorum: subjicit, die ac nocte, sive in perpetuum coram Deo assistere. Ergo, &c.

Secundo, *Ex summorum Pontificum Decretis*.

INNOCENTIUS III. c. *Apostolicam*; *Extra. de Presbytero non baptizato*, definit animas sanctorum, quibus nihil est expiandum, nunc frui Dei visione intuitiva.

Clemens IV. in quadam Fidei professione ad Palæologum Græcorum Imperatorem directa ann. 1267. quæ eadem cum Formula Fidei in Concilio Lugdunensi recepta est, astruit justos visione beatifica statim ab obitu perfrui. Idem declarant Nicolaus III. & IV. idem definivit, matura prævia discussione, Benedictus XII. in Extravag. *Benedictus Deus*.

Tertio, *Ex Conciliis*.

LUGDUNENSE, in Formula Fidei tum a Græcis, tum a Latinis recepta, sic loquitur: " Credimus illorum animas qui ,, post sacrum baptisma susceptum, nullam omnino peccati maculam, vel in ,, suis manentes corporibus, vel eisdem ,, exutæ sunt, purgatæ, mox in cœlum ,, recipi. ,,

Florentinum sess. ultima in Decreto Unionis, idem declarat & statuit.

Tridentinum sess. 25. sic habet: " Mandat sancta Synodus omnibus Episcopis, ,, & cæteris docendi munus curamque sustinentibus, ut juxta Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ usum, a primævis ,, Christianæ Religionis temporibus receptum, sanctorumque Patrum consensionem, & sacrorum Conciliorum decreta, in primis de Sanctorum intercessione, invocatione, Reliquiarumque veneratione, & legitimo Imaginum usu, ,, fideles diligenter instruant, docentes eos, ,, Sanctos una cum Christo regnantes, ,, orationes suas Deo pro hominibus offerre, bonum atque utile esse suppliciter eos invocare: & ob beneficia impetranda a Deo per Filium ejus Jesum ,, Christum Dominum nostrum, qui solus ,, noster Redemptor & Salvator est, ad ,, eorum orationes, opem auxiliumque ,, confugere. Illos vero qui negant Sanctos æterna felicitate in Cœlo fruentes, ,, invocandos esse; aut qui asserunt, vel ,, illos pro hominibus non orare, vel eorum, ut pro nobis etiam singulis orent, ,, invocationem esse idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, adversarique honori unius mediatoris Dei & hominum ,, Jesu Christi, vel stultum esse in Cœlo ,, regnantibus voce vel mente supplicare; ,, impie sentire. ,, His probat sancta Synodus omnibus momentis visionem Dei intuitivam sine dilatione pro Sanctis ab omni labe puris, conferendam.

Quarto, *Ex traditione Patrum Græcorum & Latinorum*.

PRIMUM SÆCULUM. *Ex Græcis Hermas*, cujus meminit Paulus in Epist. ad Rom. l. 3. dicit similitudine 8. n. 3. Justos e vita migrantes, si nihil expiandum habeant, statim coronari in Cœlis.

Ex Latinis, *Clemens Romanus*, de quo Apostolus etiam mentionem facit in Epist. ad Philipp. c. 4. v. 3. hortando ad patientiam: " Accipiamus, *inquit*, præ oculis ,, nostris bonos Apostolos. . . . Petrus multos sustinuit labores, atque ita Martyr ,, effectus, discessit ad debitum gloriæ locum: Paulus patientiæ præmium obtinuit.

„ nuit. His viris, qui divinam vitam duxerunt, aggregata est ingens electorum multitudo. „ Sed locus gloriæ est Cœlum; sed gloria est visio Dei intuitiva: igitur ex Clemente, Sancti e vita decedentes sine mora fruuntur Deo, si nihil habeant prius in Purgatorio expiandum.

Secundum sæculum. Ex Græcis Ignatius Epist. ad Rom. " Aqua viva, *inquit*, manens in me intrinsecus mihi dicit, Veni ad Patrem.... Sinite me puram lucem aspicere; illuc perveniens, homo Dei ero." Et iterum: " Miserabilis sum, donec Deum merear adipisci. „

Dionysius l. de Eccles. Hierarch. c. 7. pag. 1. loquens de Sanctis defunctis: " Norunt, *inquit*, profecto se totos percepturos exactissimam ad Dei speciem, requiem, cum ad præsentis vitæ finem pervenerint, viamque ad immortalitatem suam e vicino jam clarius intuentes, Divinitatis laudant munera, divinaque lætitia gestiunt, non jam ad deteriora conversionem metuentes, sed parata bona firmiter perpetuoque habituros probe noscentes. „ Ibidem pag. 3. dicit animas Sanctorum esse in regione vivorum in sinu Abrahæ, ubi habent & possident præmia, quæ oculus non vidit, auris non audivit, in cor hominis non ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se.

Polycarpus Epist. ad Philipp. apud Euseb. lib. 3. cap. 36. ait de Paulo, & cæteris Apostolis: " Non frustra laborarunt, sed in fide ac justitia ingressi ad locum Adæ sibi debitum pervenerunt. „ Paulus ipse locum sibi ex justitia debitum in Cœlo affirmat: *Videmus nunc*, inquit, *per speciem & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*.

Athenagoras, in Apologia pro Christianis: " Persuasi sumus nos hac mortali defunctos vita, alteram hac terrestri meliorem, nempe cœlestem, esse victuros, ut apud Deum, & cum ipso &c. „ Unde sic resumo. Ignatius dicit se ad Patrem vocari, lucem puram, solutis vitæ mortalis vinculis, se velle recipere. Dionysius pronuntians ad requiem Christi statim pervenire Justos ab omni labe puros, ubi bona tanta sunt, quanta nec in cor hominis ascenderunt. Polycarpus asserit Apostolos ad debitum præmii locum pervenisse. Athenagoras vocat vitam cœlestem, qua Sancti donantur post obitum. Igitur non regnum terrestre, sed ipsam Dei visionem intuitivam possident Sancti.

Tertium sæculum. Ex Græcis, *Clemens Alex.* lib. 5. Strom. super ista verba Dei ad Moysen: *Nemo videbit faciem meam, & vivet*; ait: " Clarum est neminem unquam vitæ tempore Deum evidenter comprehendere; qui autem sunt mundo corde, Deum videbunt, postquam ad extremum finem pervenerint. „

Origenes l. 6. contra Celsum sic habet: " Habemus Pontificem maximum dicentem germanis Discipulis electurum se illos supra mundana omnia; ait enim: *Ut quo ego vado, ibi & vos sitis*. Quamobrem post exactos labores hujus vitæ ac certamina, speramus nos in Cœlum evasuros. „

Ex Latinis, *Cyprianus* l. de exhort. Martyrii cap. ultimo, sic ait: " Quis non omnibus viribus elaboret, ut cum Christo statim gaudeat? ut post tormenta & supplicia terrena, ad præmia divina perveniat..... Clauduntur oculi in persecutionibus terræ, sed patet Cœlum, minatur Antichristus, sed Dominus Christus tuetur, mors infertur, sed immortalitas sequitur; occiso mundus eripitur, sed restituto Paradisus exhibetur; vita temporalis extinguitur, sed æterna reparatur. Quanta est dignitas: & quanta securitas, exire hinc lætum, exire inter pressuras & angustias gloriosum; claudere in momento oculos quibus homines videbantur & mundus, & aperire eosdem statim, ut Deus videatur & Christus! Tam velociter migrandi quanta felicitas, ut terris repente subtraharis, ut in regnis cœlestibus reponaris!" Jam sic argumentor. Videre intuitive Deum ad extremum vitæ, videre post exactos labores, videre statim in regnis cœlestibus, est videre intuitive sine dilatione & nulla facta mora: atqui ex istis Patribus, talis est sors Sanctorum: ergo, &c.

Quartum sæculum. Ex Græcis, *Athanasius* de vita S. Antonii num. 60. pro certo habet quod Antonius narrat, scilicet se vidisse animam Ammonis Monachi statim post obitum in Cœlum evolantem.

Basilius homil. in 40. Martyres: " Vos non terra occubuit, sed Cœlum suscepit, apertæ sunt vobis Paradisi portæ." Et orat. in Gordium Martyrem: " Erat enim affectus, non ut qui in lictoris manus deventurus esset, sed velut Angelorum manibus se ipsum commissurus, qui statim ipsum recens mactatum, assum-

„ assumptum ad beatam vitam translatu-„ ri essent. „

Gregorius Nazianzenus orat. in Basilium: " Tu obiter e Cœlo nos respice, & da-„ tam mihi renum debilitatem, & arti-„ culorum dolorem vel jube discedere, „ vel adjuva & hortare, ita me æquo ani-„ mo ferre, ut hinc demum discedentem „ me in æterna tabernacula recipias, & „ beatam Trinitatem eo quo est modo, „ tecum pariter contemplari valeam. „

Gregorius Nyssenus adstipulatur; sic enim habet orat. in S. Ephrem: " Tu vero as-„ sistens divino altari, vitæque principi, „ & sacrosanctæ una cum Angelis sacri-„ ficans Trinitati, omnium nostrum re-„ cordare, nobisque peccatorum veniam „ impetra. „

Ex Latinis Hieronymus in epist. ad Marcellam de obitu Leæ: " Nunc, *inquit*, „ pro brevi labore æterna beatitudine „ fruitur, excipitur Angelorum choris, „ Christum sequitur, & dicit, quæcum-„ que audivimus, vidimus in civitate Do-„ mini virtutum. „ Ex quibus omnibus illud efformatur argumentum. Qui orant pro nobis in Cœlis, quique aggregati sunt choris Angelorum in civitate Dei, jam fruuntur visione beatifica: atqui ex Patribus, Sancti sunt cum Angelis in Cœlis, immo & orant pro nobis Deum: ergo: &c.

Quintum sæculum. Ex Græcis Epiphanius Hier. 78. " Sancti, *inquit*, sunt in hono-„ re, quies ipsorum in gloria. Profecto „ hinc in perfectione fors ipsorum in bea-„ titudine, in mansionibus sanctis, tripu-„ dium cum Angelis, dicta in Cœlo. „

Theodoretus l. 8. ad Græcos, qui est de Martyribus, sic loquitur: " Si Cœlum se-„ des illorum est, qui pie vixerunt, hunc „ profecto finem cursus sui & Martyres „ jam consecuti sunt; his enim magis „ pium esse nihil potest. „ Idem dicit Eusebius l. 4. v. 15. de S. Polycarpo.

Ex Latinis, *S. Prosper* l. 1. de vita contemplativa c. 1. sic habet: " Secundum „ Scripturæ sermonem, tota humana vi-„ ta tentatio est super terram: tunc est „ tentatio finienda, quando finitur & „ pugna, quando post hanc vitam pugnæ „ succedet secura victoria, ut omnes mi-„ lites Christi, qui usque in finem vitæ „ præsentis divinitus adjuti suis hostibus „ infatigabiliter restiterunt, laboriosa jam „ peregrinatione transacta regnent felices „ in patria, cujus hoc erit totum præ-„ mium, ut vitæ contemplativæ simul „ compos effecta inexplebiliter auctorem „ beatitudinis suæ conspiciat, de illo gau-„ deat, de illo quod speravit obtineat, „ & in eo ad quod sancte vivendo per-„ venerit, sine fine permaneat. „ Ex illis Patribus, Sanctorum animæ sunt in honore, in requie, in patria, in Cœlo, ubi auctorem vitæ, quem videre concupierunt, tandem intuitive vident. Ergo, &c.

Sextum sæculum. E Latinis, *Fulgentius* serm. de S. Stephano, sic de eo loquitur: " Hodie miles de tabernaculo corporis „ exiens, triumphator migravit in Cœ-„ lum. „ Similia dicunt Patres subsequentium sæculorum. Ex septimo sæculo. Gregorius Magnus l. 4. c. 5. Ex octavo, Damascenus in historia de Barlaam & Josaphat. Ex nono, Aimo in caput sextum Apoc. Ex decimo, Oecumenius in caput nonum Epist. ad Hebr. Ex undecimo, Theophilactus in caput 23. Lucæ, ubi sic loquitur: " Dicendum est idem esse „ Paradisum & regnum Cœlorum: nam „ Latro est in Paradiso ac regno; alioqui „ non frueretur perfecta bonorum parti-„ cipatione. „ His omnibus accedit D. Thomas, qui 4. contra Gentes c. 91. ex professo probat gloriam animæ ad ultimum usque diem non differri.

Quinto, *Ex Ratione*, *& quidem multiplici*.

Prima. Quod est de fide definitum in pluribus Conciliis, debet teneri tanquam quid certissimum: sed est definitum de fide in Florentino & Tridentino, animas Sanctorum ab omni labe puras, in fine vitæ sine mora videre intuitive Deum: ergo de facto ulla absque mora Sancti fruuntur visione beatifica.

Secundo. Illud est certum, quod Ecclesia nobis proponit in canonizatione Sanctorum: atqui Ecclesia proponit, decernit, & definit per Decretum Canonizationis, Sanctos esse in patria, & frui visione beatifica; sic enim loquitur Leo X. in Bulla Canonizationis Sancti Francisci de Paula: " Ad honorem omnipotentis Dei . . . . de „ Fratrum nostrorum speciali consilio & „ assensu, decernimus & definimus, bo-„ næ memoriæ Franciscum de Paula, „ ejusdem Ordinis Minimorum Institut o-„ rem, in cœlesti Jerusalem inter Beato-„ rum choros jam receptum, æternæque „ gloriæ fuisse condonatum, ac sanctorum „ Confessorum catalogo adscribendum fo-re;

„ re; ipsumque hujusmodi catalogo impræ- „ sentiarum adscribimus, & eum tanquam „ Sanctum publice privatimque colendum „ esse declaramus atque mandamus, sta- „ tuentes ejus Festum die 2. mensis „ Aprilis ab universali Ecclesia annuatim „ celebrandum fore, & ab eo suf- „ fragia a Christi fidelibus implorari & „ expectari posse. „

Tertia. Qui peregrinantur tantum a Domino, quando corporis ergastulo includuntur, illi vident Deum intuitive, cum sunt a corpore soluti; tunc enim præsentes sunt cito citius ad Dominum, si nihil expiandum pro peccatis habeant: atqui Sancti solum in hac mortali vita peregrinantur a Domino, quandoque vero eorum animæ ab omni labe puræ exeunt ex hoc mundo: igitur dicendum firmiterque tenendum est animas Sanctorum de hac vita migrantes cito videre Deum intuitive, si nihil habent prius in Purgatorio justitiæ divinæ faciendum satis. Major patet, quia ex Apostolo primæ Corinth. 13. fides & spes evacuantur post hanc vitam: & sola remanet charitas. Probatur minor ex eodem Apostolo, qui secundæ Corinth. 5. sic loquitur: *Dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino; per fidem enim ambulamus, & non per speciem, audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præsentes esse ad Dominum*. Et iterum: *Cupio dissolvi, & esse cum Christo*. Christus autem ascendit in Cœlum, & ibi permanet, donec veniat judicare vivos & mortuos. Ex quibus sententiis duo potissimum eruuntur: primum quidem, dum sumus in corpore corruptibili, peregrinamur a Domino; secundum vero, quod audemus & voluntatem habemus dissolvi a corpore, & esse cum Christo: Ergo, &c.

Quarta. Lex justitiæ petit ut merces detur sine mora mercenario, juxta illud Levitici 9. *Non morabitur apud te opus mercenarii tui usque mane*. Et Prov. 3. *Spes quæ differtur, affligit animam*. Sed gloria debetur Sanctis propter pactum Dei, immo talis remuneratio est actus justitiæ; sic enim loquitur Apostolus secundæ ad Tim. 4. v. 8. *In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus Judex, non solum mihi, sed & his qui diligunt adventum ejus*. Ergo si Justi e vita migrent ab omni labe puri, sine mora visione Dei intuitiva donantur, quæ est merces promissa; alias si essent adhuc in spe, affligerentur, & quidem absque causa, cum supponantur ab omni & culpæ & pœnæ reatu immunes. Ista ratio est D. Thomæ, qui 4. contra Gentes sic loquitur num. 2. " In vi- „ ta ista est status merendi, vel deme- „ rendi: unde comparatur militiæ & die- „ bus mercenarii, ut patet Job 7. *Mili- „ tia est vita hominis super terram, & sicut „ mercenarii dies ejus*. Sed post statum mi- „ litiæ & laborem mercenarii, statim de- „ betur præmium ... unde & Levit. 19. „ dicitur: *Non morabitur opus mercenarii „ tui apud te usque mane*. Dominus etiam „ dicit Joelis ultimo: *Cito velociter red- „ dam vicissitudinem vobis super caput ve- „ strum*, Statim igitur post mortem animæ „ vel præmium consequuntur, vel pœ- „ nam: „ tum quia, ut ibidem S. Doctor dicit, animæ sunt visionis Dei capaces; tum quia, ut subdit, fuerunt causæ meriti principales, unde inconveniens foret, si corporis iteratam conjunctionem expectarent, ut gloria donarentur æterna.

Solvuntur objectiones ex Scriptura sacra desumptæ.

OBJICIES 1. Gloria seu visio Dei est regnum cœleste: sed illud regnum promittitur solum pro secundo Christi adventu, juxta illud Matth. 25. v. 34. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum*. Agitur ibi de ultimo Judicio; nam subdit Christus: *Esurivi enim, & dedistis mihi manducare*; tum quia omnes Evangelistæ, cum de Justorum remuneratione instituunt sermonem, assignant diem Judicii universalis pro illa comparanda gloria. Idem habet sanctus Petrus Epist. 2. cap. 2. similiter & Paulus Rom. 2. v. 5. Igitur non est verum dicere animas Sanctorum sine mora videre intuitive Deum in exitu mortis.

Respondeo distinguendo: regnum Dei completum promittitur pro fine sæculorum, concedo: incompletum, nego. Gloria animæ dicitur quidem regnum Dei, sed incompletum est: gloria vero animæ simul cum corpore, completum vocatur; tunc enim homo erit totaliter beatus. De isto solum intelligi debent Scripturæ, cum asserunt gloriam in Judicio universali esse donandam; quod autem non excludant gloriam ab anima statim atque solvitur a corpore, si sit ab omni rea-

reatu & culpæ & pœnæ pura, patet ex dictis, maxime ex illo Apostoli ad Philipp. cap. 1. v. 23. *Desiderium habens dissolvi & esse cum Christo*. Et vero si gloria danda forte animæ tantum post resurrectionem, ad quid Apostolus desideraret solutionem a corpore? sed potius animæ cum corpore iteratam unionem concupisceret.

Objicies 2. Matth. 28. operarii recipiunt solum ad vesperam denarium pro mercede: sed vespera significat finem sæculorum, denarius vero gloriam: ergo, &c.

Respondeo 1. Parabolas non esse quoad omnia quæ continent, adamussim & litteraliter explicandas, ut supra monuimus, & ut notat Chrysostomus in caput 20. Matth.

Respondeo 2. prædictam Parabolam a multis Patribus intelligi de vocatione Gentilium, qui ad vesperam Legis Mosaicæ venientes, receperunt fidem, & in hoc sensu æqualem cum Judæis gratiam, qui primi laboraverant in vinea Domini, perceperunt. 3. Alii interpretantur de Judicio particulari, & de gloria quæ tunc datur quandoque æqualis ei qui in brevi magna charitate explevit tempora multa, qualis confertur illi qui multis quidem vixit annis, sed non tam ferventer suam operatus est salutem. 4. Ab aliis exponitur etiam de gloria completa, scilicet de gloria tum corporis, tum animæ.

Objicies 3. Hebræorum 11. de Patribus veteris Legis dicitur: *Hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissiones. Deo pro nobis aliquid melius providente, ut non sine nobis consummarentur*. Sed repromissio est gloria, quæ quidem consummabitur solum in fine sæculorum. Ergo Patres nobiscum illam accipient: igitur tantum post Judicii supremi diem.

Respondeo distinguendo: nam acceperunt repromissiones sine Christo; namque dilatæ sunt usque ad primum ejus adventum; tunc enim aperuit Cœlos, & Deo quid melius providente, ascenderunt cum Christo in Cœlum triumphantes, concedo: dilatæ sunt usque in diem Judicii, subdistinguo: quoad consummationem, ordinavit enim Deus ut simul nobiscum a dilecto Filio suo hanc publice acciperent, concedo: dilatæ sunt quoad omnia, nego. Ita Aug. Tractatu 49. in Joan. "
„ Notanda sunt, inquit Bellarminus l. 1.
„ de beatitudine Sanctorum c. 3. illa ver-
„ ba: *Ne sine nobis consummarentur*; non
„ enim ait, ne sine nobis remunerarentur,
„ tur, sed sine nobis consummatam habeant
„ mercedem. „

Objicies 4. 1. Joan. 3. habetur: *Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*. Sed Christus apparebit solum in fine sæculorum, & tunc tantum similes ei erimus. Rationem reddit, quoniam videbimus eum sicuti est. Igitur ante Judicium universale, animæ Sanctorum non videbunt Deum; namque si jam viderent, jamque utique similes ei essent, quod tamen est contra Apostolum, qui hanc similitudinem rejicit usque ad tempus quo apparebit Christus cum potestate magna ad judicandum orbem terrarum.

Respondeo 1. distinguendo: cum apparuerit Christus, similes ei erimus, tam secundum animam quam secundum corpus, quod tunc temporis assimilabitur glorioso Christi corpori: hoc ipsum indigitat Apostolus ad Philipp. c. 3. dicens: *Expectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ*; unde est sermo de beatitudine completa, concedo: similes ei erimus solummodo penes animam, nego. Quid plura? Animæ Sanctorum eatenus similes Deo in exitu corporis etiam fieri dicuntur, quatenus tunc temporis vident Deum sicuti est.

Respondeo iterum aliter distinguendo: cum apparuerit Christus in hominum conspectu, tunc sane quid erimus & quomodo justi, apparebit; tunc similes Christo facti in gloria, cum ipso judicabimus impios, immo & Angelos malos, concedo: cum apparuerit Christus præcise, nego. Vox, *apparuerit*, non refertur ad Christum tantummodo secundum Apostoli mentem, sed etiam ad nos justos. Similis est iste ad Coloss. 3. locus, ut Beda monet: *Mortui estis, vita vestra abscondita est cum Christo in Deo; cum autem apparuerit Christus vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria*. Ex quo sequitur, locum primum intelligi de gloria consummata; nunc autem ignoti sunt impiis Sancti, sed in resurrectione apparebit quid sunt justi, quidve peccatores, juxta illud Sapientiæ 5. *Stabunt justi in magna constantia adversus eos qui se angustiaverunt . . . videntes turbabuntur timore horribili, dicentes . . . . ii sunt quos habuimus aliquando in derisum . . . . ecce quomodo computati sunt inter filios Dei*.

Obji-

Objicies 5. Apocal. 6. v. 9. legitur : *Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei*. v.10. *Clamabant voce magna, dicentes : Usquequo, Domine, ... non judicas & non vindicas sanguinem nostrum de iis qui habitant in terra ?* Sed esse sub altare, est expectare gloriam ; sed petere judicium & vindictam, designat honoris dilationem usque ad Judicium universale. Ergo, &c.

Respondeo 1. Bedam intelligere per altare, Christum, ita ut sensus sit : vidi animas quae sub Christo duce defenderunt & gloriam Dei, & ejus legem contra mundum, contra diabolum, contra passiones. Sic 2. Machab. 7. Machabaei dicuntur occisi sub testamento Dei, idest, pro testamento Dei, pugnantes duce lege contra principem mundi ; & sic sensus redditur duplex : vidi animas subtus altare, idest pugnantes Christo duce, vel pugnantes pro nomine & gloria Christi : igitur subtus non excludit gloriam.

Respondeo 2. distinguendo minorem : esse subtus altare, est expectare gloriam consummatam ; hoc ipsum patet ex eo quod animae illae petant judicium & vindictam ad justificationem & purgationem canonicam omnibus notam quae quidem usque ad finem mundi reservatur, concedo : est expectare gloriam animae, nego ; unde post verba in objectione allata, additur : *Et datae sunt illis singulae stolae albae*. Stola alba significat gloriam partialem, quae data est animabus Sanctorum, donec Deus publice eorum vindicaret sanguinem, propter quod illis dictum est, *ut requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conservi eorum*.

Objicies 6. 1. Cor. 15. Apostolus probat nullam mercedem expectandam esse, si mortui non resurgunt ; & in hac hypothesi homines omnium creaturarum miserrimas pronuntiat : *Si mortui non resurgunt*, inquit, *neque Christus resurrexit. Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris. Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt, si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus*. Sed ibi merces assignatur solummodo post Judicium universale : igitur gloria nedum corporis, sed & animae, ad resurrectionis usque tempus rejicienda est.

Respondeo distinguendo consequens : si merces seu corona danda est post resurrectionem nostram, concedo : si tantum post Christi resurrectionem, nego. Scopus Apostoli non est probare dilationem gloriae animae justae, sed resurrectionem mortuorum contra negantes, ut patet ex ipsius verbis ibidem : *Quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est ?* Probat autem istud duplici momento, quia scilicet Christus ipse resurrexit ; deinde quia resurrectio ejus est causa & nostrae justificationis, & nostrae propriae resurrectionis : justificationis quidem, ait enim : *Si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris*. Et iterum Rom. 4. v.25. *Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram* : resurrectionis vero, juxta illud ad Philipp. 3. *Expectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae*. Igitur gloria Justorum veteris legis dilata est usque ad Resurrectionem & Ascensionem Christi ; sed Justorum gloria profecto non differtur usque ad diem Judicii, nisi sermo sit de completa.

Objectiones ex sanctis Patribus.

Objicies. Praeter Patres qui admisere regnum mille annorum post resurrectionem, sunt alii permulti etiam primorum saeculorum percelebres, qui gloriam animae differri usque ad ultimum & universale Judicium censent : sic ex constanti traditione patet non statim post mortem Sanctos donari gloria : igitur animae etiam ab omni labe purae non vident intuitive Deum in exitu mortis. Probatur haec traditio 1. ex Graecis Patribus. Origenes homil. 7. in Leviticum sic loquitur : " Nondum Sancti receperunt laetitiam suam, nec Apostoli quidem, sed „ & ipsi expectant ut ego laetitiae eorum „ particeps fiam. „ Theodoretus in caput 11. ad Heb. " Sanctorum ergo tot & „ tanta fuerunt certamina, sed hi tamen „ nondum coronas acceperunt. „ Theophilactus in eumdem locum : " Sancti, „ *inquit*, nihil adhuc coelestium promissionum sunt assecuti. „ Oecumenius in eumdem locum sic scribit : " Omnes Sancti „ testimonium promeriti, quod per fidem placuerunt Deo, nondum consecuti sunt bona justis promissa. „ 2. Ex Patribus Latinis. Lactantius l. 7. c. 21. " Ne quisquam putet, *inquit*, animas „ post mortem protinus judicari ; nam „ om-

„ omnes in una communique custodia detinentur, donec tempus adveniat, quo „ maximus Judex meritorum faciat examen. „ Victorinus Martyr in caput 6. Apocal. " Animas autem occisorum dicit „ se vidisse sub ara, idest sub terra .... „ in novissimo tempore Sanctorum remuneratio perpetua, & impiorum ventura „ est damnatio. „ Prudentius in Hymno defunctorum, docet animas Justorum in exitu mortis abire vel in Paradisum terrestrem, vel in sinum Abrahæ, quem dives ille ardens longe conspexit; sic enim canit de anima justa:

Recubabit ut illa Lazari,
Quem floribus undique septum
Dives procul aspicit ardens, &c.

Mitto Hilarium, Ambrosium, Augustinum, Chrysostomum, Bernardum, de quibus redibit infra quæstio specialis; unde sic argumentor. Animæ quæ expectant gloriam, quæ nihil receperunt de promissionibus quæ sunt sub terra, certe non vident intuitive Deum in exitu mortis, tametsi sint ab omni labe tum culpæ, tum pœnæ immunes; sed animæ Justorum, ex Patribus, expectant gloriam, nihil de promissionibus receperunt, & sub terra jacent: ergo, &c.

Respondeo 1. generaliter traditionem sumendam esse & ex unanimi Patrum consensu, & ex definitione Ecclesiæ: constat autem ex dictis, Patres celebriores tenuisse animas Sanctorum ab omni labe puras sine mora donari visione Dei intuitiva in exitu vitæ præsentis; constat ex multis Patribus primorum sæculorum, qui etiam ex proposito & abjecerunt ut fabulam opinionem Millenariorum, & eam impugnarunt; constat denique ex definitione Ecclesiæ.

Respondeo 2. traditionem absolute loquendo, non sumi solum ex scriptis Patrum, sed ex consuetudine perpetua Ecclesiæ; est enim transmissio vivæ vocis oraculo oris ad os alicujus veritatis & dogmatis firmati usu Ecclesiæ: jam vero Ecclesia Christi nunquam credidit tale regnum mille annorum; immo a primis sæculis invocavit Martyres ut cœli concives: licet igitur Patres aliqui contrarium docuerint, nihil in hoc ex traditione illa de veritate istius dogmatis detrahitur; quia tamen nihil adhuc tunc temporis de fide determinatum erat, hæreseos nota illos infuscare non audemus, sed eos solum qui post summorum Pontificum & Conciliorum definitionem, in erronea perseverarunt sententia.

Respondeo 3. quandoque Patres favisse Millenariorum sententiæ propter venerationem erga Papiam, alias virum sanctum, suspensos, aut pendulos circa hoc momentum mansisse, propter opiniones diversas, quarum quælibet suos habebat defensores etiam gravissimos: sed si qua loca dubia & obscura sint in eis, immo & dura per clariora interpretari juvat & conveniens est.

Respondeo 4. in forma distinguendo: sunt alii Patres præter primos, qui docent dilationem coronæ ad finem usque mundi, vocetenus, & re minus examinata atque discussa, concedo: vere exacte, subdistinguo: aliqui & in parvo numero, qui & possunt benigne explicari, concedo: omnes, nego: immo multo plures docent contrarium.

Ad Origenem, dico eum loqui de beatitudine consummata, quandoquidem lib. contra Celsum asserit beatitudinem dari Sanctis post exactos labores: certum est autem nullos esse adimplendos pro Justis ab omni reatu pœnæ puris post mortem, juxta illud Apocal. 14. vers. 13. *Amodo jam dicit spiritus ut requiescant a laboribus suis; opera enim illorum sequuntur illos.*

Ad Theodoretum, similiter respondeo distinguendo: Sancti nondum receperunt coronas completas, scilicet tum pro anima, tum pro corpore, concedo: pro anima simpliciter & solitarie, nego. Cum igitur homo non sit completus, nisi corpus sit cum anima conjunctum, corona pariter non censetur plena, donec Deus coronet corpus sicut coronat & animam: quia vero homo in concreto solum est perfectus, & vocabulum, *sanctus*, dicit concretum, etiam verum est dicere Sanctos nondum recepisse coronam, siquidem vox, *sanctus*, dicit totum hominem: sed bene dicitur in abstracto. Cum igitur anima sit abstractum, vera est ista propositio: animæ Sanctorum jam sunt beatæ, licet in rigore logico dici non possit, Sanctus est beatus, si *sanctus* sumatur ut sonat, videlicet in concreto; in quo tantum sensu loquitur Theodoretus, etenim lib.8. ad Græcos dicit sedem Martyrum nunc esse Cœlum.

Ad Theophilactum, utique distinguo: San-

Sancti in abstracto nihil receperunt de promissionibus, nego: in concreto, subdistinguo: pro corpore, concedo: pro anima, nego: namque in caput 23. Lucæ, dicit bonum Latronem esse in Paradiso, & Paradisum idem esse ac regnum Cœlorum: a fortiori dicendum de sanctis Martyribus; qui triumphant coronati in Cœlis. Neque vero plus urget Oecumenii auctoritas; eodem enim modo respondendum est, Sancti in concreto nondum receperunt bona promissa, idest, totus homo nondum est beatus, concedo: in abstracto idest anima non est beata, nego. Quod autem hic sit germanus Oecumenii sensus, patet ex ipso, qui sui ipsius interpres, in caput 9. ad Hebræos scribit non solum Christum esse in Cœlo, sed etiam, cum illuc ascendit, multos secum adduxisse Patres & Sanctos veteris legis. Porro si Sancti isti nunc sint in gloria, etiam Sancti novæ legis secundum mentem tanti Doctoris, debent ibi & manere & triumphare.

Ad Prudentium, distinguo similiter: animæ Sanctorum in exitu mortis abeunt in Paradisum terrestrem mystice sumptum, concedo: terrestrem absolute, nego. Loquitur parabolice Prudentius, quippe qui secundum captum rudiorum, explicat cœlum per vocem illam, *Paradisum terrestrem*; Cœlum enim potest dici figurative Paradisus terrestris, in quantum Deus plasmaverat ab initio primum hominem, ut ex hoc loco, si fidelis permansisset, transiret ad Cœlum: tum quia etiam Cœlum successit Paradiso terrestri dato Adæ, in quo sensu potest a Prudentio dici Paradisus terrestris. Quod autem ille Pater non intelligat simpliciter & absolute Paradisum terræ, patet ex duobus: 1. in eodem Hymno dicit animam requiescere in sinu Abrahæ, ubi est Lazarus, a quo dives guttam aquæ petiit ad refrigerandam linguam; Lazarus autem secundum Evangelium per Angelos sanctos in sinum Abrahæ (*scilicet Dei*) translatus est. 2. In alio Hymno in honorem Beatissimæ Virginis hæc canit Prudentius:

O Virgo felix, o nova gloria,
Cœlestis arcis nobilis incola.

Ad ultimum argumentum distinguo: Sancti expectant coronam completam, & sunt sub terra ratione corporis tantum, nihilque receperunt pro illo, concedo: expectant coronam animæ, & ista est sub terra, nego.

Respondeo denique ipsos Patres quos Millenarii pro se computant, non satis in hoc sibi cohærere; namque Irenæus l. 1. c. 2. dicit quosdam justos propter bona opera claritate æterna circumdari. Justinus q. 75. asserit verbis alioquin clarissimis Judicium fieri post mortem, & Sanctos sine mora coronari, impios vero damnari. Cæterum istas quæstiones non esse Justini plures autumant; sunt tamen antiquissimæ. adeoque & venerandæ. Audias etiam velim, benevole Lector, Sulpitium epist. ad Aurelium Diaconum de obitu sancti Martini sic loquentem: "Quanquam „ sciam virum illum non esse lugendum, „ cui post devictum triumphatumque sæ„ culum, nunc demum reddita est coro„ na justitiæ. „ Quænam, quæso, corona justitiæ, nisi ea de qua loquitur Paulus, quam in visione Dei intuitiva repositam prædicat?

Objectiones ex Ratione in Scriptura fundata.

Objicies. Christus non statim post resurrectionem abiit in Cœlum, sed per quadraginta dies apparens Discipulis, loquebatur eis de regno Dei, nonnunquam utique cum eis & manducabat & bibebat. Cum igitur animæ Sanctorum per omnia Christo assimilari debeant, ut primum sunt a corpore solutæ, tametsi nihil emendandum habeant, non tamen cito citius & ulla absque mora ad Cœlum convolare, nec oportet, nec conveniens est; sed prius in terris commorari ad finem usque mundi expedit: maxime cum spatium a morte justi ad judicium usque, tempus quadragenarium inter Resurrectionem Christi & mirabilem ejus Ascensionem exhibeat & repræsentet. Igitur regnum mille annorum est admittendum.

Respondeo 1. comparationem non esse in omnibus; non enim Christi anima descendit, v. g. ad inferos, ut animæ Sanctorum ad ipsius instar descenderent, immo descendit & ut nunquam descenderent, & ut ab is locis eriperet justos; præterea Christus mansit in terris, non ut animæ Sanctorum usque ad judicium manerent, bibendo & manducando, spiritus quippe non vescitur cibo carnali, sed ut resurrectionis hæc argumenta præberet Disci-

scipulis adhuc incredulis, juxta illud Actuum 1. v. 3. *Per dies quadraginta apparens, eis, & loquens de regno Dei, & convescens præcepit eis*. Unde manducavit & bibit, ut sensibilem se præ oculis illorum præbens, suam probaret & resurrectionem. Lucæ 24. v. 39. *Palpate & videte*, inquit, *spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere*.

Respondeo 2. distinguendo: & Christus immediate post mortem & resurrectionem habebit gloriam completam etiam pro corpore, concedo: & non habebat, nego: igitur ut foret similitudo saltem in aliquo, Sancti post mortem cito deberent habere gloriam animæ.

Instabis. Anima non debet beatificari sine corpore, sed corpus erit beatum solummodo post resurrectionem universalem: ergo & anima. Probatur major. Corona datur propter bona opera: sed bona opera sunt a corpore & anima simul: igitur anima non debet beatificari ante corpus, & sine eo.

Respondeo negando majorem: nam, ut ait Bellarminus l. 1. de beatitudine Sanctorum c.6. anima separata est capax gloriæ, minime vero corpus absque anima. Cur ista secundum se spectata capax sit gloriæ, ea ratio est, quia est per se subsistens; nusquam vero corpus a sua separatum forma, unde non est par ratio. Ad probationem distinguo: Corona datur propter bona opera, quæ sunt ab anima ut a causa principali, unde non implicat illam beatificari ante corpus, concedo: quæ sunt ab ea ut a causa minus principali, nego. Quinimmo corpus est solum veluti animæ instrumentum, nec est gloriæ capax, nisi per quandam gloriæ animæ in ipsum redundantiam, quæ in quibusdum dotibus sita erit. Igitur nullum est inconveniens animam donari gloria cœlesti, corpore in terris sepulto commorante.

Objicies 2. Pœna non infligitur reprobis in exitu vitæ mortalis, igitur nec præmium justis confertur, eadem quippe lex est contrariorum. Probatur consequentia. Idem judicium ferendum est de hominibus reprobis ac de Angelis apostatis; sed isti solummodo post judicium pœnas æternas luent pro peccato; & probatur multipliciter: 1. ex Scriptura; namque Matth. 8. sic alloquuntur Christum Dæmones: *Venisti huc ante tempus torquere nos?* Et Judas Apostolus in Epistola sua Canonica dicit eos reservari puniendos in extremo judicio, eo quod dereliquerint principatum. 2. Ex Patribus. Justinus Apolog. prima & secunda non dicit torqueri Dæmones, sed torquendos. Irenæus l. 5. c. 26. expresse asserit Dæmonem nihil nunc pati, sed solum eum passurum esse post judicium. Idem scribit Ambrosius in caput 8. Lucæ. Idem Hieronymus & Chrysostomus, aliique, ut videre est hic apud Bellarminum: immo existimant Patres, istos non esse in inferno, sed volitare per aerem; unde ab Apostolo dicuntur aereæ potestates: *Non habemus*, inquit, *luctamen adversus carnem & sanguinem, sed adversus potestates tenebrarum harum*. Igitur dicendum utique pœnas aliorum reproborum usque ad diem judicii remittendas, & a pari præmia pro justis.

Respondeo 1. Dæmones nunc torqueri in inferno, juxta illud secundæ Petri c. 2. v. 4. *Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos*. Et vero Angeli sancti ubique sunt beati, quippe qui ubique videant intuitive Deum, juxta illud de Angelis custodibus in terris degentibus: *Angeli eorum*, inquit Christus Matth. 8. v.10. *semper vident faciem Patris*; e contrario Dæmones ubique torquentur, ubique enim & Deo privantur, & igne miris quidem, sed tamen veris modis cruciantur: ita Venerabilis Beda commentario in cap. 3. Epist. B. Jacobi; ita Aug. l. de corrept. & grat. 1. 10. ita S.Prosper l.1. de vita contemplativa; ii enim & alii sancti Doctores permulti Dæmones ubique esse & miseros & jam judicatos asserunt. Sic docet perpetua Ecclesiæ traditio; unde si aliqui inter Patres oppositam teneant sententiam, in hoc perfecto eis adhærere non fas est.

Respondeo 2. negando antecedens primi argumenti, & minorem secundi. Ad primam probationem ex Scriptura desumptam, distinguo. Christus venit ante tempus torquere dæmones, quoad quandam pœnam accidentalem, concedo: quoad pœnam essentialem, nego. Pœna duplex distinguitur, una essentialis, accidentalis altera: illa in privatione Dei & in igne cruciante potissimum sita est, ista vero in reclusione tam arcta, ut e lacu inferiori egredi nusquam fas sit, in confusione publica, aliisque similibus pœnæ gradibus. Primam subeunt Dæmones ex primo damnationis seu reprobationis momento: secundam post judicium experituri dolebunt. eam tamen quadantenus passi sunt illi spi-

ritus nequam, quia duos homines e regione Gerasenorum crudeliter vexabant, quatenus ab eis imperante Christo egredi compulsi sunt; qua de causa supremum judicii diem vehementer abhorrent. "Cur „ autem, inquit Bellarminus l. 1. de bea„ titudine Sanctorum c. 6. adeo trepident „ illam detrusionem in abyssum, hæ cau„ sæ esse videntur. Prima, quia non po„ terunt amplius hominibus nocere. Se„ cunda, quia non amplius extorquebunt „ ab ullo cultum Deo debitum, ut mo„ do faciunt, dum ab Ethnicis & Necro„ manticis adorantur. Tertia, quia tunc „ patebunt eorum fraudes, & debilitas, „ cum omnes intelligent eos a viris, fœ„ minis, pueris superatos. Quarta, quia „ non solum a Deo, sed etiam ab ho„ minibus judicabuntur: nam etiam An„ gelos judicabimus, teste Paulo 1. Cor. „ 6. „ Addo quod tunc animo fracti & per omnia humiliati, illud Prophetæ vaticinium Psal. 103. 28. in eis ad confusionem adimplebitur: *Draco iste quem formasti ad illudendum ei*. Draco ille, ait Augustinus, est Satan, ipse & sui tunc temporis erunt in opprobrium & in perpetuam fabulam.

Eodem & non absimili modo, fit satis instantiæ ex auctoritate Beati Judæ depromptæ. Sensus igitur, illeque genuinus est, Dæmones reservari complete & per omnem modum cruciandos ad ultimum usque diem; nusquam vero etiam nunc pœnam non subire essentialem seu principalem. Hæc interpretatio est D. Petri, qui utpote Theologorum supremus, loquitur de Dæmonum pœnis non in futuro, verum etiam in præsenti: *Rudentibus*, inquit, *inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos*. Quæ vox, *detractos*, quid factum importat, ita ut sensus sit: vinculis constrictos in tartarum emisit cruciandos.

Jam venio ad quorumdam Patrum propositiones, quæ nobis adversari videntur, quæque duplici concluduntur sententia. Alii dicunt Dæmones non esse in inferno, sed volitare per aerem. Nonnulli, ut Irenæus l. 5. c. 16. Justinus Apol. 1. afferunt non esse ante diem judicii universalis torquendos. Sed dato plurimos ad exercitium hominum volitare per aerem, attamen sicut Angeli custodes, teste Evangelio, ubique & semper vident faciem Patris, ita & tentatores hominum pœnas peccato debitas ubique subeunt. Igitur cum Patres non cruciatos, sed cruciandos afferunt, de pœna consummata & ad ultimum gradum extensa profecto loquentur; sin minus, nec fides in hoc momento habenda foret. Angelos quippe apostatas nunc a pœna exemptos pronuntiare, adversatur traditioni.

Bellarminus utramque solvit difficultatem; sic enim ibidem c. 6. loquitur: " „ Respondeo Dæmones multos nondum „ esse demersos in abyssum, sed in aere „ hoc nostro caliginoso versari ad exerci„ tationem hominum; unde Apostolus ad „ Ephesios 2. eos vocat principes aeris „ hujus, nihilominus tamen omnes Dæ„ mones jam nunc puniri, tam pœna da„ mni quam pœna sensus; non enim sunt „ hominibus meliores, & tamen hominum „ impiorum spiritus jam demonstravimus „ luere pœnas gehenæ, ac propterea, „ cum sanctos angelos, qui in veritate „ steterunt, ex Evangelio constet sem„ per videre faciem Dei, cur non etiam „ consequens sit, ut Angeli rebelles judi„ cium Dei sustineant? Quare recte Be„ da in Commentario c. 13. Epist. S. Jaco„ bi scribit, quocumque Dæmones voli„ tent, eos ubique suam gehenam cir„ cumferre. Et S. Augustinus l. de corr. „ & gr. c. 10. ac S. Prosper l. 1. de vi„ ta contemplativa, Dæmones jam judi„ catos, ac miseros effectos docent. Sub„ jicit postea: Justini, Irenæi, Epiphan„ nii atque Oecumenii sententiam non vi„ deo quo pacto ab errore possimus de„ fendere. „ Existimat contrarium sentire, sed pie & juste possunt explicari secundum solutionem datam. „ Cæterum, „ inquit idem Bellarminus, non oportet „ inde colligere, eos hoc tempore non „ torqueri: nam etsi vere torquentur, „ & secum gehennam portant, ut ait „ Beda, tamen pœnarum suarum plenitu„ dinem in die judicii habebunt, quando „ inferorum carceribus concludentur: quod „ pœnarum complementum adeo timent, „ ut in Exorcismis nulla re magis torque„ ri videantur, quam comminatione fu„ turi judicii; quæ etiam causa est cur E„ xorcismi ferre concludi soleant, *Per eum* „ *qui venturus est judicare vivos & mor*„ *tuos, & sæculum per ignem*. „

Objicies 3. Justi viatores consociantur justis defunctis, uniuntur quippe & in Christo & in fide, unicam componentes societatem, ut patet ex Apostolo dicente Rom. 12. v. 5. *Multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius* mem-

membra. Ex quo infert Calvinus l. 3. Institutionum c. 20. §. 20. solum Christum ingressum fuisse Cœlos, justos vero, nimirum Patres, Martyres, Confessores & Virgines, manere in atrio usque ad diem judicii. Enimvero, inquit, qui unicum componunt societatem, qui sunt ejusdem capitis membra, quippe unicum Ecclesiæ constituunt corpus, debent utique esse omnes simul: ergo justi in pace defuncti alios qui futuri sunt, usque ad consummationem sæculi, ut gloria donentur, expectare debent.

Respondeo distinguendo: qui faciunt eamdem societatem specificam, debent esse simul, concedo: eamdem genericam, subdistinguo: debent esse simul, idest, eumdem dominum habere, & ad eumdem finem tendere, concedo: idest, esse in eodem loco, nego. In regno omni est societas duplex & unus finis; scilicet societas Aulicorum cum Principe seu Rege, & societas universalis, quæ est cæterorum Principis subditorum simul degentium sub eodem regimine, sub iisdem legibus, sub eodem Principe, qui sua obedientia, fide, vectigalium solutione, &c. in eodem regno uniuntur sub eodem capite, a quo reguntur, vivunt & militant. Finis est publica tranquillitas, ad quam omnes tendunt. Sed non omnes sunt in aula, non omnes familiari præsentia Regis perfruuntur, non omnes donantur dignitatibus procerum regni; ad hoc solum per magnos labores, magnamque fidelitatem pervenitur. Simili prope modo res ita se habet in regno cœlesti: omnes namque justi ad hoc tendunt, ut Deo in gloria conjungantur: sed soli Sancti post exactos labores recipiuntur in aula Principis. Omnes uniuntur in Deo per charitatem; sed viatores in fide ambulant, Sancti vero in specie, inquit Augustinus. Omnes faciunt unicam, eamque genericam societatem; sed specialem Sancti componunt in cœlo, omnes quidem ejusdem corporis membra: sed cum sint mystica & moralia, non implicat perfectiora donari gloria ante alia, donec & ipsi occurrant in virum perfectum, & pervenerint ad plenitudinem ætatis Christi.

Ex Liturgiis.

OBJICIES. Illi non donantur visione beatifica, pro quorum gloria & requie Ecclesia fundit preces: atqui Ecclesia tum Græca tum Latina fundit preces pro omnibus defunctis sine distinctione, etiam pro Martyribus, etiam pro Apostolis, immo pro ipsa B. Virgine, Angelorum & Sanctorum Regina: igitur nullus eorum ante resurrectionem universalem donatur gloria; non enim credibile est Ecclesiam errare in facto tanti momenti. Probatur minor, in qua est difficultas, 1. auctoritate Ecclesiæ Latinæ. Sacramentarium Gelasii in Festo S. Marcelli sic habet: *Ut illum beata retributio comitetur*. Antiqua Missalia ad usum Romanæ Ecclesiæ, ut refert Innocentius III. c. *Cum Marthæ*. *Extra. de celebratione Missarum*. in Festo S. Leonis legunt: *Ut animæ Beati Leonis prosit oblatio*. Missale Mosarabicum orat. pro Apostolis & Martyribus. Etiam nunc legit Missale Romanum: *Sicut Sanctis tuis prosint ad gloriam, ita nobis proficiant ad medelam*. Sed si prodest sacrificium ad gloriam, ergo illam nondum habent Sancti. 2. Ecclesia Orientalis similia dicit. Auctor Constitutionum Apostolicarum c. 6. & 30. orat. *pro defunctis Martyribus, & omnibus a sæculo Sanctis*. Liturgia D. Jacobi sic habet: *Memento spirituum universæ carnis ab Abel justo usque ad hodiernam diem*. Liturgia S. Marci sic habet: *Patrum, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum . . . . . horum omnium animabus dona requiem*. Similia continet Liturgia S. Basilii. Missale Gregorii Theologi adstipulatur. Epiphanius hæresi 75. n. 7. Liturgia S. Chrysostomi orat *pro Patriarchis, Prophetis, Apostolis . . . . . . Martyribus, ac præcipue sanctissima Deipara*. Liturgia S. Cyrilli Alexand. legit: *Patriarcharum, Prophetarum . . . . . . Dei Genitris Mariæ . . . . . . requiescant animæ eorum, &c.* Liturgia Syriaca: *Offerimus pro Patre nostro Adamo, & sancta Dei Genitrice Maria, & Prophetis & Apostolis . . . . & Martyribus, omnibus denique fidelibus. Deus, præsta eis requiem, bonamque memoriam, ac potissimum sanctissimæ Deiparæ Mariæ . . . . . . tribue requiem animabus eorum, eorumque corporibus, & asperge rorem miserationum super ossa eorum*. Similia dicit Liturgia Æthiopum.

Respondeo 1. in genere distinguendo minorem. Ecclesia fundit preces pro omnibus indiscriminatim ad gratiarum actionem, concedo: ad gloriam accelerandam, subdistinguo: gloriam corporis, concedo: glo-

gloriam animæ, nego. Ecclesia offert sacrificium & fundit preces, ut Deo gratias agat pro eo quod post magnos & exantlatos labores, tandem ad finem & portum salutis æternæ Sancti pervenerint: orat etiam ut Deus concedat illis in fine sæculorum gloriam corporis. Quia vero homo totus est anima simul & corpus, & ipse erit integer solum in resurrectione: ideo Ecclesia orans pro gloria corporis, simpliciter orat pro Sanctis: sed hæc orandi formula profecto non excludit gloriam animæ.

Respondeo 2. aliter distinguendo minorem: Ecclesia orat indiscriminatim pro omnibus, & diversa deprecatur pro eis, concedo: & eadem expostulat, nego. Petit refrigerium pro animabus in Purgatorio detentis, gloriam corporis pro omnibus; gratias agit pro Beatissimæ Virginis gloria consummata, quæ, ut pie credimus, est in Cœlo secundum animam & corpus: orat denique ut simus & meritorum & gloriæ Sanctorum participes. Hoc ipsum patet ex Liturgia Syriaca, quæ petit gloriam corporum pro Sanctis; & ex aliis momentis. Et vero Auctor Constitutionum Apostolicarum l. 8. c. 13. ait: " „ Sanctorum Martyrum memores simus, „ ut digni habeamur participes fieri eo„ rum certaminis. „ Dionysius de Cælesti Hierarchia c. 3. " Sanctarum animarum „ quæ post pacem adhibetur commemora„ tio, eos qui pie & sancte vixerunt, lau„ dibus afficit; nos vero ad divinam eo„ rum sortem hortatu & manu ducit; il„ los ut vivos prædicat, non ut mortuos, „ ut qui a morte ad divinam vitam migraverint. „ Cyrillus Hier. catech. 5. " „ Hoc sacrificium tibi offerimus, ut me„ minerimus etiam eorum qui ante nos „ obdormiunt; primum Patriarcharum, „ Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, „ ut Deus orationibus illorum . . . susci„ piat preces nostras: deinde pro defun„ ctis ... Patribus ..... denique pro om„ nibus oramus, qui inter nos vita functi „ sunt: maximum credimus animarum ju„ vamen, pro quibus offertur precatio. „ Chrysostomus homil. 21. in Acta, idem dicit. Aug. serm. 151. n. 1. " Ecclesiastica „ disciplina, quod fideles norint, cum „ Martyres eo loco recitantur pro altare „ Dei, ubi non pro ipsis oratur. Injuria „ est enim pro Martyre orare, cujus nos „ debemus orationibus commendare. „ Nicolaus Cabasilas explicans Liturgias Græcas c. 33. asserit preces fundi & sacrificium offerri pro Martyribus solummodo in gratiarum actionem, vel etiam ut gloriæ per eorum merita simus participes.

Respondeo 3. usum Ecclesiæ perantiquum esse invocare Sanctos in Canone Missæ tanquam gloriosos milites in Cœlis & coronatos & triumphantes: quando igitur occurrit aliquod, aut æquivocum, aut penitus obscurum in Liturgiis, hoc intelligendum est secundum distributionem accommodam, & in sensu ab Ecclesia intento.

Instabis. In Liturgiis citatis expostulat Ecclesia requiem pro Martyribus, immo pro ipsa Deipara Virgine: sed petere requiem, est petere gloriam animæ, quandoquidem si Sancti jam essent in gloria, essent utique in requie: igitur ex Liturgiis liquet gloriam etiam animæ reservari usque in finem mundi.

Respondeo distinguendo minorem. Ecclesia sic petit pro Sanctis requiem, hoc est, gloriam extrinsecam, concedo: intrinsecam, nego. Gloria est secundum Ambrosium, clara cum laude notitia, & duplex assignatur; alia quidem intrinseca, & est visio Dei: cum ea omnia bona veniunt pariter & innumerabilis honestas, de qua sermonem faciens Propheta ait: *Nimis honorati sunt amici tui, Deus; nimis confortatus est principatus eorum*; alia vero extrinseca, quæ potissimum consistit & in bona fama, & in cultu ab hominibus cum laude exhibito; hanc ipse Christus Joannis 17. a Patre expostulat his verbis: *Pater, clarifica me claritate quam habui apud te priusquam mundus fieret*; idest, concede mihi ut sicut tu ab æterno me agnoscis & habes in Filium, ita & cognoscant & credant homines quia tu me misisti. Hanc ipsam expostulat Ecclesia pro Sanctis, videlicet ut apud homines tanquam amici Dei habeantur, & debito afficiantur cultu, immo & requiem habeant ab hæreticis & impiis, qui eos contumeliis lacessere non desinunt, quam quidem requiem Liturgia Syriaca vocat bonam memoriam, quamque pro eis supplicite deprecatur & expostulat.

Instabis. Ecclesia in die mortis defuncti, quamvis sanctissimi, petit pro ejus anima æternam requiem: ergo non credit Sanctos, etiam ab omni reatu tum culpæ tum pœnæ puros, sine mora gloria donari essentiali.

Respondeo distinguendo: orat Ecclesia indis-

differenter & absque delectu pro omnibus defunctis, quia inscia & incerta est de animarum refrigerio & statu, concedo: & cognoscit statum, nego. Si certior facta foret de animarum puritate & omnimoda sanctitate, profecto non Psalmos Pœnitentiales, non lugubres Hymnos, verum potius laudis & gratiarum actiones decantaret; sicut in die sepulturæ pueri post baptismum e vita migrantis de facto concinit, sic dulci & suavi modulamine jubilationis Psalmos in honorem Martyrum decantare non cessat.

Instabis. Pervetusta Ecclesiæ Latinæ Liturgia orat pro gloria Sanctorum, eamque votis repetitis efflagitat: ergo, &c.

Respondeo distinguendo ut supra: Ecclesia orat pro gloria corporis Sanctorum, concedo: pro gloria animæ, subdistinguo: extrinseca, ut digno eos omnes prosequantur cultu & honore, concedo: pro gloria intrinseca, quæ in visione Dei potissimum sita est, nego.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Animæ Sanctorum ab omni reatu tum culpæ, tum pœnæ immunes, absque mora & dilatione, donantur gloria æterna.

PRIMO. Hoc ipsum non in uno & altero sed multiplici loco indicat Scriptura Sacra, ut Eccli. 7. Act. 7. Ephes. 4. sed maxime Lucæ 23. his Christi ad Latronem verbis: *Hodie mecum eris in Paradiso*.

Secundo. Patres utriusque Ecclesiæ idem conclamant; huic accedit definitio Concilii Florentini, & Tridentini.

Tertio. Ratio suffragatur; Lex enim justa vult & statuit coronam parta & completa victoria citius donari; tum quia Sancti nullo tenentur peccatorum vinculo, quod solum eorum gloriæ gradum sistere valet.

SYNOPSIS RESPONSIONUM.

AD DIFFICULTATES.

PRIMO. Variis quidem in locis Scriptura gloriam ad Christi adventum usque rejiciendam esse indigitat: sed vel loquitur de gloria animæ Patrum veteris Legis, qui Christi expectabant adventum, ut e Limbis ejus imperio liberati, ipsum in Cœlis die Ascensionis sequerentur; vel de gloria consumpta quam in secundo suo adventu in fine sæculorum præstabit. Eo prope modo explicandi sunt Patres, quum similes pronuntiant sententias, nisi eos adhæsisse Millenariis constet: & tunc ne quidem minimum quidquam urgent.

Secundo. Ultra fatemur omnes Sanctos unicam societatem unicumque mysticum Ecclesiæ corpus constituere: sed hoc unum etiam tantummodo probare perspicuum est, videlicet eadem gloria consummata esse donandos. Verum nihil prohibet animam primum glorificari, coronam vero omnibus absolutam numeris expectare, donec compleatur numerus fratrum, & ipsa suo iterum conjungatur corpori, quod cum sit causa bonorum operum minus principalis, aliquandiu sub altari quiescere non implicat.

Tertio. Scimus & preces fundi, immo & sacrificium offerri, nedum pro justis, quorum incerta glorificatio, verum etiam & pro Martyribus, immo & pro Beatissima Virgine. Ast consideranti patebit diversa esse pro diversis motiva: Ecclesia quippe orat pro refrigerio electorum, quos in pace Christi putat esse defunctos; in gratiarum vero actionem pro Apostolis & Deipara, sine fine benedicens Domino, eo quod eos ad tantum & dignitatis & gloriæ gradum evehere ipsi complacuerit; nusquam vero pro illorum requie, nisi ad summum extrinseca, nimirum ut impii contumeliis eos lacessere desinentes, debito & culto & honore afficiant.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum S. Hilarius Pictaviensis Episcopus impegerit in errorem Millenariorum.

CONCLUSIO.

S. Hilarius Pictaviensis non impegit in errorem Millenariorum.

Probatur multipliciter.

PRIMO, ex D. Hieronymo, qui Epist. ad Lætam, dicit scripta Hilarii luce clariora esse, & unumquemque inoffenso pede ea percurrere posse.

Secundo. In Psal. 14. n. 5. ipse Hilarius dicit Sanctos in sublimitate Domini cum Angelorum choris requiescere.

Tertio. In Psal. 64. n. 5. " Beati sunt, „ inquit, qui jam a Deo ad habitandum „ in Tabernaculis ejus electi sunt. „

Quarto. In Psal. 129. nu. 1. " Christi „ consortium pia mors acquirit . „ Ibidem n. 4. " Adam veniam consessus , „ glorificatus in Christo est . „

Unde sic argumentari licet . Ille non impegit in errorem Millenariorum , cujus scripta quisque potest inoffenso pede percurrere , qui dicit Sanctos ab omni labe puros , & requiescere in sublimitate Domini cum Angelorum choris , & jam esse in Tabernaculis , & Christi consortio congaudere , immo esse glorificatos: atqui sic docet S. Hilarius : ergo non impegit in errorem Millenariorum . Major , in qua solum est difficultas patet quoad primam partem ex Hieronymo : quoad secundam etiam & quod alias partes , facile probatur . Requiescere in sublimitate Domini cum Angelis , est , teste Dionysio , supremus contemplationis gradus , & ipsa Dei visio intuitiva : esse in Tabernaculis , est , teste Hilario in Psal. 64. esse in mansionibus Evangelii : habere vero Christi consortium , est vita æterna ; de fide enim est Christum ascendisse in Cœlum , & ibi manere , ut explicat Symbolum Nicænum : igitur qui sunt cum Christo , sunt in Cœlo . Denique ipse Hilarius asserit Adamum jam glorificatum . Quid , quæso , glorificatum importat , nisi esse in gloria? Igitur liquet Hilarium non impegisse in errorem Millenariorum.

Solvuntur Objectiones.

Objicies . Hilarius credidit gloriam Sanctorum differri usque ad resurrectionem generalem : ergo impegit in errorem Millenariorum . Probatur antecedens . In Psalm. 66. sic loquitur " Placebo Domino „ in regione viventium ; animam videli„ cet suam in requiem beatæ illius resur„ rectionis hortatus . „ Ergo, &c.

Respondeo negando antecedens , ut patet ex probationibus . Ad confirmationem , distinguo : & ibi nomine resurrectionis intelligit gloriam animæ , concedo : & non intelligit , nego . Duplex distinguitur resurrectio , una late , altera stricte sumpta . Prima , est bona mors Sanctorum , qua veluti resurgunt , relinquendo vitam caducam , ut novam & ab omni malo tum culpæ , tum pœnæ immunem sumant , propter quod dicitur Psalm. 115. v. 5. *Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus* . Secunda est iterata sumptio corporis & ejusdem glorificatio . De prima loquitur Hilarius , cum sermonem facit de Martyribus , qui post exactos labores transeunt , *inquit* , in refrigerium & requiem , & hoc immediate post mortem , & hoc consummato sacrificio corporis per martyrium . Sui ipsius interpres est his verbis sequentibus : *Imposuisti homines super capita nostra , transivimus per ignem & aquam ;* " gloriosas videlicet Marty„ rum mortes commemorat , gladii , „ ignis , profundi : sed qui transit per „ ignem & aquam , non in his aboletur , „ sed in aliud per illa transducitur . . . . „ *Convertere anima mea , in requiem tuam , quia Dominus benefecit mihi* . *Eripuit animam meam de morte , oculos meos de lacrymis , & pedes meos de lapsu* . *Bene placebo Domino in regione viventium* ; " animam „ videlicet suam in requiem beatæ il„ lius resurrectionis hortatus , in qua post „ mortis istius tempus , omni humanarum „ calamitatum labe detersa , non dole„ tur , non fletur , non peccatur , sed vi„ vitur . . : . *Introibo in domum tuam in holocaustis* . " Holocausta sunt integra ho„ stiarum corpora . . . . . Per hæc igitur „ genera pœnarum Martyres in fidei te„ stimonium corpora sua holocausta vo„ verunt ; ut in Dei domum , idest , in „ cælestis domicilii habitationem , con„ summatis hostiarum suarum sacrificiis , „ introirent . „

Instabis . In Psal. 120. n. 60. de animabus e corpore exeuntibus sic loquitur Hil. " Exeuntes de corpore ad introitum il„ lum cælestis regni per custodiam Do„ mini fideles omnes reservabuntur , in „ sinu scilicet interim Abrahæ collocati , „ quo adire impios interjectum chaos pro„ hibet . „ Quibus positis , sic arguitur : Qui existimat justos custodiri in sinu Abrahæ , donec introeant in regnum cæleste , credit , sicut Millenarii , animas Sanctorum non donari gloria nisi in fine sæculorum : atqui sic docet Hilarius : ergo , &c.

Respondeo 1. S. Hilarium intelligi posse de animabus Patrum veteris Legis , quæ in fide Abrahæ requieverunt , usque ad adventum Christi , qui quidem ascendens in Cœlum , captivam duxit secum captivitatem , Patres scilicet & Justos in Limbis detentos .

Respondeo 2. Ad difficultatem propositam , distinguendo : & Hilarius in loco obje-

objectionis loquitur de regno Patris, concedo: de regno Christi, nego. Duplex distinguit regnum S. Doctor; alterum scilicet Patris, & est ab Ascensione Christi usque ad ultimum Judicii diem; alterum Christi, qui judicaturus est vivos & mortuos, & est a judicio per totam æternitatem. Istud vocat regnum Christi, non quod non sit etiam regnum Patris, sed quia tunc suam præcipue Christus exercebit potestatem, tum damnando impios, tum confirmando sententiam vitæ pro electis, tum etiam retribuendo eis gloriam consummatam; unde dicit Hilarius animas quiescentes in sinu Abrahæ, scilicet Dei, expectare, donec introeant cum corpore in regnum Christi, idest regnum per sententiam Christi confirmatum; jam vero cum anima in exitu mortis sola introeat in cœlum, si est ab omni sorde immunis, benedicitur iteratus introitus, quando corpus utique introibit, seu totus homo: immo locus in objectione adductus catholicam firmat sententiam; ibi siquidem loquitur Hilarius de gloria consummata quæ dabitur homini completo, unde dicit fideles reservari, idest, animas custodiri in sinu Dei: corpus vero sub altari jacet, inquit Joannes, seu sub terra.

Instabis. Idem Hil. in Ps. 138. n. 22. in illa verba, *si descendero in infernum, ades*, dicit: " Lex necessitatis ut consepultis „ corporibus ad inferos animæ descendant, „ quam descensionem Dominus non recu„ savit. „ Ex quo istud conficitur argumentum: qui existimavit animas Sanctorum in exitu vitæ descendere ad inferos, non credidit tunc convolare ad Cœlum: atqui: ergo, &c.

Respondeo 1. Tertullianum l. de anima c. 5. docere animas etiam Sanctorum descendere ad loca inferiora, ut ibi Limbos transeunter lustrent, ad exemplum Christi, qui descendit ad liberandos Patres. Dico, transeunter; non enim dicit ibi diutius commorari, alias Christum, qui cito egressus ascendit ad Cœlum, non perfecte imitarentur; sed hanc opinionem Ecclesia nusquam agnovit veram, quam tamen aliqui Patres, ut Hilarius, mutuati sunt a Tertulliano: sed hoc nihil urget contra assertionem: unde.

Respondeo 2. in forma: S. Hilarius dicit animas Sanctorum descendere ad inferos, distinguo: si habeant aliquid purgandum, descendunt enim in Purgatorium, concedo: si nihil habeant purgandum, subdistinguo: descendunt ad tempus breve, ut Christum imitentur, juxta singularem Hilarii opinionem, concedo: ut ibi remaneant ad ultimum usque judicii diem, nego. Licet igitur Hilarius crediderit animas Sanctorum transire tantisper per Limbos, aut per Purgatorium, vel ad imitationem Christi, qui descendit ad inferos, vel ad majorem purgationem & perfectionem, non putavit tamen ibi remanere usque ad judicium.

Urgebis. Idem l. 11. de Trin. n. 39. de ultimo judicio loquens, ait: " Tradet au„ tem Christus Deo Patri regnum, & tunc, „ postquam regnum Deo tradiderit, Deum „ videbunt. „ Sed per regnum tradendum Patri in judicio, intelligit justos, & addit eos postea Deum fore visuros; scilicet post judicium: igitur ex Hil. illum ante judicium universale nec intuebantur, nec videbant.

Respondeo distinguendo: Hilarius intelligit justos in concreto & cum corpore, concedo: justos solum in abstracto & secundum animas, nego. Justi enim in se completi & gloria tum in anima tum in corpore glorificati, regnum & civitatem sanctam triumphantem, quæ semper resultabit laudibus, component; unde loquitur de gloria completa. Igitur distinguo & aliam partem argumenti: & tunc, scilicet post judicium, videbunt Sancti Deum visione completa & consummata promanante a toto homine, concedo: videbunt visione essentiali, quam antea non habebant, nego.

Iterum instabis. In Psal. 62. n. 3. ait Hil. „ Hoc animæ desiderium & sitis spei ejus „ ut Dei sibi proveniat aspectus, ut quam„ primum raptus in nubibus Deo Christo „ obviam elevatus appareat. „ Sed desiderare, non est habere, sed desiderare rapi obviam Christo in nubibus, est desiderare solummodo gloriam pro resurrectionis tempore: igitur antea animæ Sanctorum non videbunt Deum: igitur ex Hilario, gloria differtur ad ultimum usque magni diei judicium.

Respondeo. S. Hilarium loqui solum de gloria completa, quæ est profecto in spe, seu potius in desiderio. Quidam etiam Theologi volunt Hilarium loqui de justo qui est in via, qui quidem vitam desiderat æternam, visionem scilicet Dei, dicens cum Propheta Regio Psal. 41. *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus*.

Viator autem desiderat gloriam tum animæ, tum corporis, & cum hæc consummatio erit a Christo judicante vivos & mortuos, addendo gloriæ animæ gloriam corporis: ideo Hilarius mentionem facit de Christo, qui veniet in nubibus cum potestate magna.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

S. Hilarius non impegit in errorem Millenariorum.

Primo: Quia ex Hieronymo, inoffenso pede quisque potest ejus percurrere scripta.

Secundo: Quia dicit Sanctos cum Angelorum choris in sublimitate Domini requiescere.

Tertio: Quia asserit eosdem Christi habere consortium. Certum est autem Christum ascendisse in Cœlum, & ibi sedere ad dexteram Patris, ut dicit Symbolum Nicænum.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

Et Solutionum.

Primo. S. Hilarius vocat requiem animæ resurrectionem; sed intellige resurrectionem primam, quam vocat mortem pretiosam in conspectu Domini.

Secundo, Dicit animas Sanctorum reservari in sinu Abrahæ, ut ex hoc loco gradum facientes, introeant in regnum Dei: verum loquitur de gloria completa, quam regnum Christi per antonomasiam nuncupat; quia tunc Dominus Jesus ab omnibus cognoscetur nationibus, judicabit quippe orbem terrarum in justitia, & populos in æquitate, tunc omnia subjicientur illi.

Tertio. Quandoque idem asserit Hilarius animas ab omni labe puras descendere in infernum: sed hoc dato & non concesso, non in eo intelligit sensu, ut ibi commorentur, sed potius ut Christo per omnia assimilatæ, in cælum convolent: & si quando asserit illas aut desiderare, aut etiam sperare conspectum Dei, procul dubio sermonem de gloria completa instituit & facit.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum S. Ambrosius crediderit gloriam animæ Sanctorum differri ad ultimum usque judicii universalis diem.

CONCLUSIO.

S. Ambrosius non credidit gloriam animæ Sanctorum differri ad ultimum usque judicii universalis diem.

Probatur ex ipsomet Ambrosio multipliciter.

Primo etenim, l. 7. Epist. 59. ad Thess. sic loquitur: " Acholius superiorum „ incola, possessor civitatis æternæ, illius „ Jerusalem quæ in Cœlo est, vidit illic „ urbis ejus mensuram immensam, purum „ aurum, lapidem pretiosum, lumen sine „ sole perpetuum, & hæc omnia jamdu- „ dum sibi comperta, sed nunc facie ad „ faciem. „ Sed esse incolam Jerusalem cœlestis, videre lumen essentiale a sole independens & perpetuum, hæc omnia conspicere nunc & facie ad faciem, est esse actu beatum: igitur Ambrosius non credidit usque ad judicium universale gloriam animæ Sanctorum differri.

Secundo, l. de bono mortis c. 10. dicit justorum remunerationem hanc esse, ut post vitam præsentem videant faciem Dei, quem ne contemplarentur, sola ipsius impedimentum erat caro: sed animæ Sanctorum nunc sunt a corpore solutæ: ergo ex Ambrosio etiam nunc vident intuitive Deum.

Solvuntur Objectiones.

Objicies 1. S. Ambrosius l. de bono mortis c. 7. enumerat septem ordines lætitiæ animæ Sanctorum, sed nihil dicit de visione intuitiva. Primus est, *inquit*, quod vicerint carnem: secundus, quod pretio innocentiæ & securitate conscientiæ potiantur animæ: tertius, quod fulciantur testimonio conscientiæ se servasse legem: quartus, quod incipiant intelligere futuram requiem, & prævidere gloriam: quintus, quod habeant suavitatem ex hoc quod anima soluta e corporis carcere possideat hæreditatem. " Est enim ordo quie- „ tis, quia est & resurrectionis; sicut e- „ nim in Adam omnes moriuntur, ita

& in

„ & in Christo, *inquit*, omnes vivificabuntur; unusquisque autem in ordine „ suo; primitiæ Christus, deinde qui sunt „ Christi, qui in adventu ejus crediderunt, deinde finis; erit igitur ordo di- „ versus claritatis & gloriæ, „ Sextus: nullus justus incipiet fulgere sicut sol. Septimus vero ordo erit, ut exultent cum fiducia, & sine ulla cunctatione confidant, & sine trepidatione lætentur. Ergo vult animas Sanctorum post mortem esse solum in loco tuto, lætari quidem, sed nondum videre Deum.

Respondeo distinguendo: non loquitur Ambrosius de visione intuitiva quoad nomen, concedo: quoad rem, nego: dicit enim quod sine cunctatione lætentur animæ Justorum: certe si nondum donarentur visione intuitiva, ex qua procedit gaudium, juxta illud Matth. 25. v. 1. *Intra in gaudium Domini tui*; lætitia vera & plena esset adhuc in spe: gaudium autem est de bono præsenti, sed actu lætantur Sancti, & quidem cum fiducia: igitur actu possident intuitive Deum. Deinde dicit Sanctos actu possidere hæreditatem. Quid clarius? sic enim habet: " Quintus autem „ ordo exultationis uberrimæ habet suavitatem, quod ex hoc corruptibilis cor- „ poris carcere in lucem libertatemque „ pervenerint, & repromissam sibi possideant hæreditatem. „

Instabis. Ibidem Ambrosius immediate post verba laudata, loquitur de resurrectione: " Est enim ordo quietis, quia est „ resurrectionis. „ Ibi mensurat quietem secundum resurrectionem: igitur loquitur de hæreditate danda in resurrectione universali.

Respondeo distinguendo; loquitur de resurrectione tanquam de fine consummante beatitudinem, concedo: tanquam de principio inchoante beatitudinem, nego: unde ibidem subdit, " unusquisque au- „ tem in ordine suo .... deinde finis: „ „ Quod autem loquatur de beatitudine completa, patet ex ipsius scopo, quem sibi proponit, scilicet afferre omnes lætitiæ gradus: igitur ultimus qui erit beatitudo corporis, debet numerari; quia vero judicium universale regulabit omnia, quia unusquisque resurget cum corpore, cui dabitur mensura claritatis debitæ, quæ quidem erit diversa in diversis, pro diversitate meritorum, debuit loqui de Resurrectione.

Instabis c. 10. Vocat Amb. habitacula Sanctorum promptuaria; sed nullo modo loquitur de gloria: ergo &c.

Respondeo distinguendo: & per promptuaria intelligit Ambrosius diversas mansiones, de quibus fit sermo in Evangelio, concedo: & intelligit loca inferiora terræ, nego. Ibidem enim mentem suam explicat & sic aperit. " Hæ sunt, *inquit*, „ habitationes de quibus dicit Dominus „ Joan. 14. multas mansiones esse apud „ Patrem suum, quas suis pergens ad Pa- „ trem discipulis præparet. „ Quibus verbis manifeste intelligit per diversa promptuaria, diversos gloriæ gradus.

Rursus instabis, ibidem c. 10. n. 45. Asserit animas Sanctorum in illis habitaculis carere remuneratione, illamque expectare. " Cum venerit, *inquit*, Judicii dies, red- „ det terra defunctorum corpora, & pulvis reddet...... & habitacula reddent a- „ nimas quæ his commendatæ sunt, & „ revelabitur altissimus super sedem Judi- „ cii ..... Satis fuerat dixisse illis quod „ liberatæ animæ de corporibus peterent, „ idest, locum qui non videtur, quem lo- „ cum latine infernum dicimus. Denique „ & Scriptura habitacula illa animarum „ promptuaria nuncupavit, quæ occurrens „ querelæ humanæ, eo quod justi qui præ- „ cesserunt videantur usque ad judicii diem, „ per plurimum scilicet temporis debita „ sibi remuneratione fraudari. „ Ibi docet primum habitacula redditura mortuorum animas, sicut terra reddet corpora in pulverem redacta, & illa habitacula dicit esse locum qui non videtur, adeoque subterraneus; cum igitur eodem modo loquatur de habitaculis ac de terra quæ in suo abscondit sinu corpora, etiam illa promptuaria abscondunt in suo animas usque ad diem Judicii. Ait etiam illas animas abire in infernum, & addit fraudari remuneratione ad diem Judicii usque: censet Igitur illas ibi esse usque ad hoc tempus: ergo, &c.

Respondeo 1. Amb. ibi loqui de mortuis veteris Testamenti qui detinebantur in inferno usque ad adventum Christi, ibi enim libros Esdræ laudat. " Siquidem, *in-* „ *quit*, in libris Esdræ legimus, quia „ cum venerit Judicii dies, reddet ter- „ ra defunctorum corpora. „ Judicium autem illud factum est in Resurrectione Christi qui descendit ad limbos & liberavit Patres, quorum multi etiam cum corpore probabiliter apparuerunt sanctis in Jerusalem, & tunc terra reddit mortuos suos; scri-

scriptum est enim Matth. 27. *Multa corpora Sanctorum qui dormierant, surrexerunt, exeuntes de monumentis post ejus Resurrectionem venerunt in Civitatem sanctam & apparuerunt multis.* Igitur sancti Patres ad illam usque Resurrectionem defraudabantur remuneratione tam pro anima quam pro corpore, eamque petebant & deprecabantur, hanc concessit eis Christus, cum ipso enim triumphantes ascenderunt in cœlum, ubi captivam duxit eorum captivitatem & sic plene solvitur argumentum.

Respondeo 2. Etiam pro sanctis novi Testamenti Ambrosium intelligendum esse per distributionem accommodam: unde distinguo, animæ fraudantur remuneratione corporis, & eatenus illam petunt, quatenus desiderant corpus tamquam partem amicam beatificari, concedo: fraudantur remuneratione sua & sibi propria, nego: quod autem promptuaria non videantur a nobis, quid mirum! cum sint in cœlo; ex hoc igitur quod sint ignota, non sequitur esse subterranea: immo ipse Ambrosius ibidem dicit illa esse supra, seu superiora. " Si anima, *inquit*, in manu Dei est, non utique anima nostra sepulchro simul cum corpore includitur: nec custodia tenetur, sed quiete pia fungitur: & ideo homines frustra pretiosa struunt sepulchra, quasi ea animæ & non solius corporis receptacula sint; animarum autem superiora esse habitacula, scripturæ testimoniis valde probatur. " Et infra hoc probat per locum Joan. 14. de diversis mansionibus, cum igitur ex Ambrosio animæ piæ magna fruantur quiete & sint in superioribus habitaculis quæ sunt diversæ cæli mansiones, ex ipso sunt in cælo. Cæterum potuit credere, ut Tertullianus, animam descendere transeunter in loca inferiora ad imitationem Christi, sed non dixit commorari.

Instabis. Ambros. ibid. n. 48. sic ait: Soluto corpore anima ad finem vitæ hujus, adhuc tamen futuri Judicii ambiguo suspenditur! " Sed si anima sancta absque mora frueretur Deo, Judicii futuri ambiguo non suspenderetur: Igitur existimavit Ambrosius animas sanctorum non habere remunerationem nunc & in hora mortis.

Respondeo distinguendo: & loquitur Ambrosius de momento immediate antecedente Judicium particulare, tunc enim anima quænam sit sua sors ignorat, concedo: de momento subsequente, nego. Igitur primo considerat Ambrosius momentum quo anima relinquit corpus, & tunc nescit quid erit, quia inquit Propheta Psal. 142. v. 2. *Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens*. Deinde momentum subsequens, & in illo, si anima sit ab omni reatu pœnæ soluta, videt intuitive Deum: cuncta sibi fausta poscit, possidet, inquit Ambrosius cap. 11. hereditatem. Et clarius adhuc sese explicat cap. 12. his verbis quæ omnem tollunt æquivocationem. " Ibimus, *inquit*, & ubi sinum suum Abraham sanctus expandit ut suscipiat pauperes, sicut suscepit & Lazarum in quo sinu requiescunt qui in hoc sæculo gravia atque aspera pertulerunt. . . . . ibimus ad eos qui recumbunt in regno Dei cum Abraham, Isaac & Jacob, quoniam rogati ad cœnam non excusaverunt: ibimus eo ubi Paradisus est jucunditatis, ubi Adam qui incidit in latrones, nescit jam vulnera sua flere; ubi & latro ipse regni Cælestis consortio gratulatur. "

SYNOPSIS PROBATIONUM.

S. Ambrosius non adhæsit Millenariis.

Primo, l. 7. Epist. 50. dicit Acholium esse sanctæ Jerusalem incolam.

Secundo, l. de bono mortis c. 10. Sanctorum remunerationem in visione Dei repositam asserit, & ab hac impræsentiarum per corpus tantum abstrahi; ast animæ Justorum post hujus vitæ decursum a corpore solutæ vere existunt: igitur ex Ambrosio donantur visione beatifica.

Tertio, Eas esse in Paradiso prædicat: ergo, &c.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

Ad Objectiones.

Primo, Quidem fatemur Ambrosium lib. de bono mortis c. 7. loquendo de diversis coronæ Sanctorum gradibus expressam non facere mentionem de visione Dei intuitiva, sed illam sufficienter exprimere constat, dum ait animas suprema affici lætitia, cum, teste Aureolo, essentia beatitudinis in gaudio potissimum sita sit, ipso dicente Christo servo fideli, (*intra in gaudium Domini tui*.)

Se-

Secundo, Nec quemquam adversus Ambrosium movere debet hoc quod docet, promptuaria esse abscondita; sanctus quippe Doctor non loca inferiora terræ intelligit, sed diversas cœli mansiones diversosque gloriæ gradus, qui sane nobis absconditi sunt. Nam, ut ait Apostolus, nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus diligentibus se.

Tertio, Ambrosius quidem asserit animas etiam Justorum carere remuneratione; immo & in ambiguo permanere: sed nemo non videt sanctum Doctorem loqui de gloria completa eaque per beatitudinem corporis consummanda. Verum est utique in primo mortis momentò animam sortem suam ignorare, nemo quippe scit an odio vel amore dignus sit: sed non transacta solutione a corpore. Jam vero in loco objecto sermonem habet & facit sanctus Episcopus de primo instanti, nusquam vero de secundo: tunc enim Justorum animæ felicis suæ sortis consciæ sunt & evadunt.

ARTICULUS QUINTUS.

Utrum sanctus Chrysostomus adhæserit Millenariis.

CONCLUSIO.

Sanctus Chrysostomus non adhæsit Millenariis.

Probatur multis rationibus ex ejus textu efformatis.

PRIMO, qui profitetur Justos nunc videre Deum in cœlis facie ad faciem, Athletam Christi jam coronari, piam mortem deducere ad regnum perpetuum; qui denique hortatur viatores ad Sanctorum sequenda vestigia, ut eamdem habeant mercedem, qui asserit piam mortem nunc non deducere ad inferos, sed ad vitam æternam, profecto non adhæsit Millenariis credendo gloriam Sanctorum ad ultimum usque Judicii diem differri; atqui sic dicit & docet Chrysostomus: ergo non adhæsit Millenariis. Probatur minor quoad singulas partes.

1. Hom. 3. in Epist. ad Philipp. sic loquitur: *Justi sive hic, sive in futuro sæculo fuerint, cum Rege sunt, illic tamen magis & propius non per ingressum & fidem, sed facie ad faciem.*

2. Hom. 4. in eamdem Epist. *Quid dices Paule, eum hinc abiens ipsum cælum migraturus sis, atque cum Christo futurus, ignoras quid eligere debeas? ..... quis athleta cupiet amplius certare cum jam liceat coronari?*

3. Hom. 32. in Epist. ad Rom. Postquam dixit Paulum cum Angelis assistere ante thronum Dei, ait: *Non solum admiremur ipsum, sed & imitemur ut mereamur & hinc migrantes, Deum ipsum videre, & ineffabilis ipsius gloriæ participes esse.*

4. Hom. 65. tom. 5. dicit Justos nunc non esse lugendos sicut in antiqua lege. *Nam antea*, inquit, *mors ad inferos deducebat, nunc autem mors ad Christum deducit*. Christus est in cœlo, ubi regnat gloriosus, cum Angelis & Sanctis suis: Ergo &c.

Solvuntur Objectiones.

Objicies. S. Chrysostom. Hom. de sancto Philogonio postquam dixit multa Angelorum millia esse in cœlo, addit: *Alibi sodalitia Prophetarum, alibi Martyrum chori, Apostolorum ordines, cunei Justorum*. Ergo soli Angeli sunt in cœlo, cæteri Sancti minime ex Chrysostomo; quandoquidem dicit Angelos in cœlo esse, cæteros vero alibi: igitur gloriam Sanctorum credidit differri usque ad Resurrectionem universalem.

Respondeo distinguendo: & per vocem alibi intelligit Chrysostomus solum diversos gloriæ gradus quos Evangelium vocat mansiones, Propheta Regius tabernacula Domini virtutum, Hilarius habitacula, Ambrosius promptuaria, concedo: intelligit diversum locum, nego. Sensus igitur Chrysostomi est, quod sicut stella a stella differt in claritate, ita & gloria Sanctorum: & quod alia sit gloria Angelorum, alia Prophetarum, &c.

Instabis. Hom. 39. in 1. ad Corinth. explicans illa verba Apostoli: *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus*. Sic loquitur: " Quid dicis Paule? Quomodo „ in hac vita, solum sperantes sumus, si „ corpora non resurgunt, & manet anima etsi immortalis, quoniam si maneat „ anima, & millies sit immortalis, sicut „ est revera absque carne non recipiet „ bona illa ineffabilia, sicut neque punietur

„ punietur . . . . Si enim non resurgit corpus, incoronata manet anima, extra illam beatitudinem quæ est in cœlis : „ Ex hoc patet animam non coronari sine corpore, sed corpus coronabitur solummodo post judicium universale : ergo ex Chrysostomo & anima tunc temporis solum coronabitur.

Respondeo distinguendo : & S. Chrysost. loquitur ex hypothesi quod corpus non resurgat; ut volunt impii, concedo : secus, nego. Arguit enim malos qui sibi indulgent, dicendo, coronemus nos rosis, cras moriemur, periit spes nostra, corpus non resurget; illis autem probat quod resurget ea ductus ratione, quia anima nostra immortalis est; cujus quidem gloria eatenus a fide Resurrectionis pendet, quatenus eodem prorsus decreto Deus vult gloriam totius hominis, animæ scilicet & corporis : unde & gloria futura corporis recte colligitur ex gloria præsenti animarum ab omni reatu & culpæ & pœnæ mundarum, ita ut si non daretur beatitudo corporis, nec animæ consequenter daretur. Sensus igitur S. Chrysostomi, non coronabitur anima sine corpore, ille est, Deus non dabit gloriam animæ, si non dat corpori, eadem quippe voluntate utramque vult : sed pro diverso tempore : gloriam quidem animæ in exitu mortis, si sit sufficienter pura : gloriam vero corporis post resurrectionem universalem.

Iterum instabis. Idem Hom. 28. in Epist. ad Heb. Ponderans ista verba Pauli de Patribus veteris legis : *Non obtinuerunt repromissionem, ut ne sine nobis consummarentur*, ait, *ne aliquid præ nobis habere viderentur, si primi ante nos coronarentur, unum definit tempus omnium coronarum & qui ante jam multos annos vicit, tecum accipiet coronam*. Ex quibus sic arguitur. Qui existimat omnes Sanctos a constitutione mundi ad consummationem usque futuros, eodem tempore coronandos, putat animas Sanctorum gloria non donari æterna ante Judicium universale : atqui sic credidit & docuit S. Chrysostomus; ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Et loquitur S. Chrysostomus de gloria adæquata, scilicet de gloria totius hominis, de gloria beatificante & animam & corpus, concedo. Namque explicat Apostolum qui loquitur de gloria consummata; & reddit rationem cur Patres non receperunt etiam in adventu Christi, omnes promissiones quas habebant de futuro regno David, Christi scilicet cujus David Typus fuit. *Ne*, inquit, *sine nobis consummarentur*. Et loquitur de gloria inadæquata, nego. Constat enim ex dictis sanctum Chrysostomum agnovisse, & prædicasse gloriam animæ Sanctorum : unde loca si qua sint obscura, per clariora explicanda sunt, per ea maxime quæ pro principiis Patres habent, qualia sunt ex quibus ille Pater statuit gloriam præsentem animarum Sanctorum, ut provocet populum ad pœnitentiæ labores fortiter subeundos, cujus stipendium est vita æterna.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

S. Chrysostomus gloriam animæ Sanctorum usque ad sæculorum consummationem differri non docuit.

Primo, Quia dicit Sanctos videre faciem Dei.

Secundo, Athletam Christi jam coronari.

Tertio, Piam mortem nunc in regnum perpetuum deducere.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

Et solutionum.

Primo, S. Chrysostomus quidem asserit non in eodem loco Sanctos coronari, sed diversas esse in cœlo mansiones intelligit, aliam scilicet esse gloriam Angelorum, aliam Prophetarum, aliam Martyrum.

Secundo, Utique docet animam absque corpore non coronari, sed loquitur de gloria completa.

Tertio, Pari & simili sensu omnes Sanctos eodem tempore coronandos esse commemorat.

ARTICULUS SEXTUS.

Num Sanctus Augustinus post Episcopatum adhæserit Millenariis?

Certum est Augustinum adhæsisse Millenariis; enimvero Sanctos mille annis regnaturos cum agno in terris, deliciis perfruentes spiritualibus antequam coronarentur in cœlis autumabat. Ita ipse fatetur l. 20. de Civ. Dei c. 9. & Serm. 259. sed re maturius considerata ad veram opinionem cito citius se convertit. Unde fit

CON-

CONCLUSIO.

Sanctus Augustinus tenuit animas Sanctorum e vita præsenti migrantes, absque dilatione visione Dei intuitiva donari, si nihil habeant pro peccatis purgandum.

Probatur variis momentis.

QUI dicit Beatos videre faciem Dei, habere illum præsentem & cernere, loqui Domino os ad os, substantiam Domini videre, immo & regnare in æternum, postquam mortalia corpora sua deposuerunt, suo confirmat calculo opinionem catholicam de Beatitudine præsenti Sanctorum; atqui hæc omnia dicit S. Augustinus. Et probatur:

1. In Psal. 116. explicans illa verba: *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est*, ait, *ibi omnes Justi & Sancti qui fruuntur verbo Dei, sine lectione, sine litteris: quod enim nobis per paginam scriptum est, per faciem Dei illi cernunt.*

2. L. Medit. c. 22. *Felix anima quæ terreno resoluto corpore, libera cœlum petit, secura est & tranquilla, non timet hostem, neque mortem: habet enim præsentem, cernitque indesinenter pulcherrimum Dominum.*

3. l. 9. Confess. c. 3. n. 6. loquens de Nebridio defuncto, ait: *Nunc ille vivit, jam non ponit autem ad os meum, sed spiritale os ad fontem tuum Deus meus, & bibit quantum potest sapientiam pro sua aviditate, sine fine felix.*

4. l. de Gen. ad litt. c. 371. n. 66. & 67. asserit, Lazarum videre ipsam Dei substantiam.

5. Tract. 26. in Joan. c. 6. ad illud: *Resuscitabo eum in novissimo die*, ait, *ut habeat interim secundum spiritum vitam.*

Solvuntur Objectiones.

Objicies 1. Qui dicit Justos Deum visuros, quando creverint usque ad perfectionem Angelorum, quod erit solum in resurrectione universali, existimat beatitudinem illorum differri ad hoc usque tempus: atqui sic docet S. Aug. & probatur. Epist. 14. ad Fortunatum exponens quædam verba Hieronymi, sic loquitur: " In „ his verbis hominis Dei, multa consideranda sunt: primum quia secundum „ apertissimam Domini sententiam etiam „ ipse sentit, tunc visuros faciem Dei, „ cum in Angelos profecerimus, idest „ æquales Angelis facti fuerimus, quod „ erit utique in resurrectione mortuorum: „ ergo &c.

Respondeo 1. Loca S. Augustini pro opinione Millenariorum ea esse, quæ antequam maturius examinasset S. Doctor istud momentum, scripsit: sed ponderatis omnibus pro utraque parte militantibus, se retractavit.

Respondeo 2. distinguendo. Et S. Augustinus loquitur in loco allato de beatitudine consummata, concedo: excludendo beatitudinem animæ, quæ completam antecedit, nego: immo explicans S. Hieronymum non negat animam donari beatitudine ante Judicium universale, sed probare solum contendit Sanctos futuros esse aliquando in cœlis sicut Angelos Dei, & in probationem affert visionem Dei perfectissimam eamque completam, qualis erit post resurrectionem; tunc enim totus homo felicitate perfecta gaudebit, siquidem & ipsum corpus suam habebit beatitudinem, & tunc temporis adimplebitur illud Christi Matt. 22. v. 30. *In resurrectione... neque nubent, neque nubentur: sed erunt sicut Angeli Dei in cœlo.*

Instabis. Qui docet animas esse in receptaculis absconditas ad resurrectionem usque, credit de facto gloriam differri usque ad illum terminum: atqui sic credit S. Augustinus & probatur Enchiridio, c. 108. " Tempus, *inquit*, quod inter hominis „ mortem, & ultimam resurrectionem interpositum est, animas in abditis receptaculis continet. „ Et iterum l. 8. de Civit. Dei c. 9. " Pars civitatis Dei quæ „ conjungenda immortalibus Angelis, ex „ mortalibus hominibus congregatur, nunc „ mortaliter peregrinatur in terris, vel „ in eis qui mortem obierunt, secretis animarum receptaculis, sedibusque requiescit.

Respondeo distinguendo. Et per receptacula intelligit S. Augustinus diversas cœli mansiones quæ sunt diversi gloriæ gradus, secreti quidem, & absconditi viatoribus, concedo: loca subterranea, nego. Namque l. 2. de Civ. Dei, c. 15. ex professo docet animas Sanctorum a Christi adventu non descendere in infernum, in loca scilicet inferiora, sic enim seipsum explicat. " Si non absurde credi videtur antiquos etiam Sanctos qui venturi Christi „ tenuerunt fidem, locis quidem a tor- „ men-

„ mentis impiorum remotissimis, sed apud „ inferos fuisse: deinceps boni fideles effuso sanguine illo Christi, jam redempti „ prorsus inferos nesciunt. „

Urgebis, S. Augustinus asserit Sanctos nondum esse in loco ubi erunt electi, quos Christus vocabit in Judicio: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum;* sed ubi est ulcerosus Lazarus. Sic enim loquitur in Psalm. 36. " Post vitam istam non„ dum eris, ubi erunt Sancti, quibus di„ cetur: *Venite, benedicti Patris mei*, „ *percipite regnum, quod vobis paratum est* „ *ab origine mundi*. Nondum ibi eris, „ quis nescit? sed jam poteris ibi esse, „ ubi illum quondam ulcerosum paupe„ rem, dives ille superbus in mediis tor„ mentis vidit longe requiescentem, in il„ la requie certe securus expectabis Ju„ dicii diem. „ Ergo, &c.

Respondeo distinguendo. S. Augustinus dicit Sanctos nondum esse in loco beatitudinis, nego: in loco tali, subdistinguo: non dicit antequam Episcopus fuerit inauguratus, concedo: non dicit re maturius considerata, nego. Quatuor igitur circa istud momentum observanda sunt cum Bellarm. l. 1. de beat. Sanct. c. 5.

1. S. Augustinum adhæsisse Millenariis, ut jam dictum est.

2. Re maturius ponderata admisisse beatitudinem pro animabus Sanctorum absque mora elargiendam, modo nihil haberent expiandum, ut patet ex locis supra laudatis.

3. Pendulum aliquo tempore mansisse, non quidem circa beatitudinem animarum, sed circa locum beatitudinis; modo enim sinum Abrahæ ut quid a sinu Dei distinctum credidit, modo etiam nihil determinabat. In loco citato dicit sinum Abrahæ esse quid a regno cœlorum distinctum. Sed lib. 9. Confes. c. 3. n. 6. de Nebridio defuncto, actus in incertum loquitur: " Nunc ille vivit in sinu Abrahæ . . . . „ quidquid illud est quod illo significatur „ sinu.

4. Tandem se determinasse, lib. 93. quæst. Evang. c. 36. n. 1. compertum habemus, quandoquidem dicit animas esse in cœlo, & sinum Abrahæ idem esse cum sinu Patris. " Sinus Abrahæ, *inquit*, re„ quies est beatorum pauperum, corona „ est regnum cœlorum in quo post hanc „ vitam recipiuntur. „ Ibidem n. 3. Si„ nus Abrahæ intelligitur secretum Patris, „ quo post passionem resurgens assumptus „ est, &c.

Instabis adhuc. l. 12. de Gen. c. 35. Asserit animam sanctam visuram esse Deum perfectius post resurrectionem: ergo putat non videre intuitive ante illud tempus. Probatur consequentia: non datur visio perfectior intuitiva: ergo si anima Sanctorum perfectius videbit Deum post resurrectionem, vult S. Augustinus eam antea non videre, alias non diceret perfectiorem visionem post Judicium futuram, siquidem foret visio ante & post æqualis, scilicet intuitiva.

Respondeo distinguendo. Anima Justi videbit Deum perfectius extensive post resurrectionem & quodammodo extensive, concedo: perfectius specifice, nego. Utraque enim visio animæ sanctæ est intuitiva, tam ante quam post resurrectionem, sed post resurrectionem erit extensive major, quia erit a corpore & ab anima: immo etiam quodammodo intensive quatenus visio procedens a toto homine, censetur perfectior ea quæ procedit solum ab una parte. Ita Div. Thom. in 4. Sententiarum, dist. 49. & 1. 2. q. 4. a. 5.

Persistes. Serm. 259. dicit Sanctos post resurrectionem celebraturos cum Christo in terra Sabbatismum, idest, regnum mille annorum, antequam adducantur in cælum. & l. 20. de Civ. Dei, c. 13. " Ani„ mæ victrices, *inquit*, gloriosorum Mar„ tyrum omnibus doloribus ac laboribus „ superatis atque finitis postea quam mor„ talia membra posuerunt, cum Christo „ ubique regnaverunt, & regnat, do„ nec finiantur mille anni, ut postea re„ ceptis etiam corporibus jam immortali„ bus regnent. „

Respondeo distinguendo: & S. Aug. correxit in l. 2. quæst. in l. de Gen. ad litt. & tract. 26. in Joann. quæ dixit in gratiam Millenariorum, concedo: & non se retractavit, nego. Bellarminus l. 1. de Beat. Sanct. c. 5. existimat secundum locum non esse contrarium opinioni catholicæ. Sensus igitur est Beatos regnare in cœlo, quia ex S. Augustino regnant cum Christo, Christus autem ex eodem S. Doctore in cœlo est: regnant mille annos, hoc est, ab Ascensione usque ad Judicium universale: namque vocabulum *mille*, magnam significat durationem, postea vero Sancti sua resument corpora, & tunc ut egregie ait S. Augustinus regnabunt immortales, enimvero corpora non erunt amplius alterationi subjecta, tunc societas Sanctorum resumptis corporibus erit comple-

pleta atque perfecta, sicut & perfectum regnum, quando scilicet totus homo glorificabitur. Quod autem Augustinus, in hoc non faveat Millenariis, patet; isti quippe admittunt regnum mille annorum post resurrectionem, ille vero loquitur de spatio ab Ascensione Christi usque ad ultimum Filii Dei adventum: nam post illud regnum, ipso teste, sua resument animæ victrices corpora.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

S. Augustinus, ut primum Episcopus factus est, non impegit in errorem Millenariorum.

Primo, Quia in Psal. 116. asserit Sanctos videre faciem Dei.

Secundo, Quia l. medit. c. 22. eosdem Deum habere præsentem commemorat.

Tertio, Quia l. 9. Confess. c. 3. n. 6. de Sanctis iterum loquens ait eos in ipso sapientiæ fonte aquas salientes in vitam æternam pro sua aviditate sine fine bibere.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET SOLUTIONUM.

Primo, Verum est S. Augustinum multa in gratiam Millenariorum proferre, sed hæc profecto ante Episcopatum.

Secundo, Non negamus utique S. præsulem in Psalm. 36. Sanctos nondum esse in loco ubi erunt electi, prædicare; sed non ideo excludit ab animabus Sanctorum visionem Dei intuitivam. Loquitur solum dubitanter de loco in quo quiescebant in Domino, verum l. 2. quæst. Evang. c. 35. n. 1. re fundatius ponderata, determinat esse cœlum & Patris æterni sinum.

Tertio, Docet utique S. Præsul animas post resurrectionem Deum perfectius esse visuras, sed quid mirum? tunc enim resumpto corpore homo integer erit, porro actus vitalis, qualis est visio beatifica perfectior censetur, cum a toto homine procedit & elicitur.

ARTICULUS SEPTIMUS.

Utrum Sanctus Bernardus adhæserit Millenariis.

CONCLUSIO.

Sanctus Bernardus non adhæsit Millenariis.

Probatur multipliciter.

PRIMO, Serm. 5. in Dedicatione Sanctorum, sic loquitur: " Omnes novimus „ festivitatem omnium Sanctorum dici, & „ esse quam celebramus, omnium, inquam, sive cœlestium, sive terrestrium: sunt enim Sancti de cœlo, & Sancti de „ terra. „

Secundo, ibidem. Postquam locutus est de Sanctis terræ, subdit, " Aliud in his „ sanctitatis genus, *loquitur de Sanctis cœli*, „ & proprio modo honorandum, qui venerunt scilicet ex magna tribulatione, „ & laverunt stolas suas in sanguine Agni, „ qui post multos agones, jam nunc triumphant in cœlis coronati.

Tertio, ibidem. " Longe aliter beati in „ quibus perfecta charitas foras misit timorem, nec jam timent ambulantes in viis „ ejus, sed laudant potius in domo, nostra festivitas, Sanctorum scilicet de terra, in timore Domini, illorum in exultatione & laude versatur . . . . . beati „ qui habitant in domo tua, Domine . . . . „ non acquiesco, expertes gloriæ credere „ Sanctos. „

Quarto, ibidem. " Portio nostra in terra „ viventium, nec modica sane portio, si „ tamen, ut decet, memoriam affectio comitetur. Sic inquam, conversatio nostra „ in cœlis est, verumtamen non sic nostra, „ sicut illorum, ipsorum enim substantia „ ibi est, nostra autem desideria, ipsi per „ præsentiam, nos per memoriam ubi sumus. „ Idem passim dicit Serm. 1. & 2. ex quibus sequens efformatur ratiocinium. Ille non adhæsit Millenariis qui dicit alios esse Sanctos de terra, & alios de cœlo, qui asserit istos triumphare coronatos in cœlis, eorum substantiam ibi esse; qui non acquiescit dicentibus sanctos esse gloriæ expertes: atqui hæc omnia, ut ex dictis patet, dicit, docet & prædicat S. Bernardus: ergo neque impegit in errorem Millenariorum, neque eis adhæsit.

Sol-

Solvuntur Objectiones.

Objicies. S. Bernardus Serm. 3. in Festiv. Sanctorum, sic loquitur : " In illam beatissimam domum, nec sine nobis intrabunt cum corporibus suis, idest, nec Sancti sine plebe, nec spiritus sine carne. „ Sed caro solum post Judicium intrabit in regnum cœlorum: ergo S. Bern. existimavit animas Sanctorum donari gloria æterna solum post resurrectionem.

Respondeo 1. Ad omnia quæ possunt objici in contrarium opponendo Bernardum Bernardo, & dico loca paululum obscura explicanda esse per dilucidiora.

Respondeo 2. distinguendo. Et loquitur ibi de beatitudine integra, concedo: de beatitudine inchoata, nego. Enimvero immediate post verba laudata subdit: " Neque enim præstari decet integram beatitudinem, donec sit homo integer . . . acceperunt jam stolas suas, sed non vestientur duplicibus, donec vestiamur & nos . . . . stola prima ipsa est, quam diximus, felicitas & requies animarum, secunda vero immortalitas. „ En Bernardus sui ipsius interpres : namque per stolam intelligit gloriam animæ, per immortalitatem gloriam corporis, quod resurget numquam moriturum, porro vocat illa duplicia quibus Sancti non vestientur sine nobis, quatenus omnes Sancti accipient gloriam corporis, solum post resurrectionem, & omnes simul eodemque tempore. Jamvero notandum quod S. Bernardus in isto & sequenti sermone triplicem distinguat beatitudinem, unam in sinu Abrahæ quam vocat requiem, & est beatitudo quam Patres antiquæ legis habebant in Limbis quos secernit a damnatis, inter quos & Deum ingens interponebatur chaos, Sancti vero expectantes beatam spem, & adventum Domini, requiem habebant a tormentis, consolationem habentes in fide Abrahæ, cui facta erat promissio de Christo, & de gloria per ipsum retribuenda. Secundam beatitudinem quam agnoscit, est beatitudo animæ quæ vel in exitu mortis, vel post expiatas in purgatorio pœnas pro peccatis debitas, evolat ad cœlum; & nominat modo atria, modo stolam primam; atria quidem, quia jam incipit homo esse beatus donec ingrediatur in requiem perfectam; stolam vero primam, quatenus gloria animæ præcedit gloriam corporis. Tertia est gloria corporis conjuncta gloriæ animæ quam distinguendo vocat duplicia, tunc enim de facto erit duplex gloria, scilicet gloria animæ & corporis. Sic omnia difficilia solvuntur, sic & pariter obscura dilucidantur.

Instabis. Idem Serm. 4. de eadem Festivitate explicans illud Apocal. *Sub throno Dei omnes Sancti clamant*; & quomodo sint sub throno Christi, ait: " 1. Interim sub Christi humanitate feliciter Sancti requiescunt in quem desiderant Angeli prospicere, donec veniat tempus quando non jam sub altari collocentur, sed exaltentur super altare. „ 2. Ibidem sic prosequitur : Quoniam igitur modo dixerim exaltandos eos qui nunc sub altari quiescunt, visione utique & contemplatione, ostendet enim nobis filium, ut pollicitus semetipsum, non in forma servi, sed in forma Dei, ostendet etiam in nobis patrem. „ 3. Probat aliis Scripturæ locis beatitudinem animæ simul & corporis, etiam pro viatoribus. Igitur sic arguitur ex S. Bernardo. Qui dicit animas Sanctorum esse sub altari, quiescere sub humanitate Christi, & desiderare videre Deum, qui dicit in judicio Sanctos exaltandos fore, & tunc ponendos super altare ut videant intuitive Deum, qui asserit Christum illis appariturum esse, non amplius in forma servi, sed in forma Dei, qui denique eodem modo loquitur de gloria viatorum & defunctorum in resurrectione universali danda, credit gloriam omnem, etiam animæ, differri usque ad illud tempus : atqui sic docet & sic loquitur S. Bernardus : ergo credidit gloriam etiam animæ, non dari nisi post Judicium. Et vero si nunc beatitudine donarentur animæ Sanctorum, si in cœlo habitarent secundum mentem illius sancti Doctoris; etiam nunc viderent Christum non in forma servi ut posuit, sed in forma Dei, quia viderent eum sedentem ad dexteram Patris, jam non forent absconditæ sed exaltatæ, & claritate Dei fulgentes.

Respondeo distinguendo. Et S. Bernardus loquitur de gloria consummata quæ publica erit, quæque omnium oculis etiam reproborum subjicietur, concedo : de gloria animæ præcise, nego. Christus apparet quidem etiam in forma Dei, sed non viatoribus & reprobis : at vero in Judicio veniet cum potestate magna & majestate, tunc Angelis & omnibus Electis adorantibus, & astantibus apparebit clare,

clare, etiam reprobis; id omne, quod est in sua gloria: porro hanc solam manifestationem notat Bernard. ad commendationem gloriæ Christi & Sanctorum quæ tunc erit maxima. Neque magis urget illud quod dicitur animas esse sub altari, hoc enim ratione corporis in pulverem redacti, sed non ratione sui intelligi nemo non videt: tunc temporis exaltabuntur novo modo animæ, sua nimirum resumendo corpora quæ dotibus decorata gloriosis, fulgebunt ut sol in conspectu universi.

Jam ad singula respondeo. Ad primum quidem, dico S. Bernardum loqui de gloria corporis Beatorum quæ est sub corpore Christi abscondita, sicut arbor includitur in semine juxta illud ad Philipp. 3. v. 21. *Expectamus Dominum nostrum Jesum Christum qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ*. Et certe si Sanctorum animæ quiescunt ex divo Bernardo in sinu Abrahæ, jam sunt beatæ, si vident humanitatem Christi ex ipso, utique sunt in cœlo: siquidem Serm. de Ascensione, Christum esse in cœlo asserit. Si desiderant videre Deum ut Angeli Sancti, profecto solum desiderant desiderio complacentiæ, quod quidem non excludit visionem Dei intuitivam, nunque S. Bernardus non semel dicit Sanctos Angelos ea perfrui gloria: igitur & animis sanctis possidere non negat, sic patet solutio ad secundum.

Ad tertium, distinguo. Loquitur eodem modo S. Bernardus de gloria viatorum per distributionem accomodam, dicit enim Justos viatores esse in spe & memoria in cœlis, Beatos vero ibi esse secundum substantiam, concedo: secus, nego. Ad aliud distinguo. Christus videbitur in forma Dei ab omnibus, sive beatis, sive reprobis in die Judicii; sed longe diversimode, ipsi reprobi trementes videbunt ut omnipotentem qui vindictam sumet de inimicis suis, concedo: & non videtur nunc ab animabus Sanctorum, nego. Dicit enim S. Bernardus illas videre Deum facie ad faciem. Similiter distinguo: Exaltabuntur animæ in Judicio ratione corporis glorificandi, concedo: ratione sui, subdistinguo: exaltatione publica, concedo: recipiendo gloriam pro se quam non habebant antea, nego. Contrarium quippe docet S. Bern. dicendo: „ Non acquiesco expertes gloriæ credere „ Sanctos. „

Instabis. Ibidem divus Bernardus docet gloriam animæ esse in spe: ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Gloria animæ viatorum, concedo: animæ defunctorum, nego. Quatuor dicit S. Bernard. 1. Animas Patrum veteris Legis requiescere in sinu Abrahæ in Limbis. 2. Animas Sanctorum novæ Legis videre Deum & habere stolam primam. 3. Corpora esse sub altari & expectare gloriam pro tempore resurrectionis: denique instinctu Dei subito ad alia raptus, loquitur de gloria quam quidem bonis operibus comparare possumus, eamque esse in spe & promissione prædicat. Postea sermonem absolvit loquendo de beatitudine corporis, cujus dotes gloriosas pro futuro habendas, delineat. His & similibus distinctionibus, cætera loca quæ aliquam præ se ferunt difficultatem recte explicantur; præsertim vero cum ille Pater non ad trutinam rigorosæ scolasticæ, sed devotione potius prout erat Spiritus sancti. impetus & impulsus scripserit: unde benigne & semper congrue ejus mentem interpretari debemus.

Rursus instabis. Passim dicit ibidem serm. 4. animas etiam Sanctorum novæ Legis requiescere in sinu Abrahæ. " Jam vero, „ *inquit*, sicut ubi forte præsens quoque „ Sanctorum requies Abrahæ sinus vocatur, certum est de Evangelio hanc inolevisse consuetudinem. „ Sed esse in sinu Abrahæ, est expectare beatitudinem animæ, ipso teste sancto Bernardo: igitur ex ipso animæ Sanctorum nondum gloria donantur & visione beatifica.

Respondeo distinguendo. Animæ Sanctorum requiescunt in sinu Abrahæ denominative, & diverso modo a Patribus veteris Legis, concedo: in eodem sensu, nego: & distinguo minorem: esse in sinu Abrahæ ut Prophetæ & antiqui Patriarchæ est expectare gloriam, concedo: esse solum denominative, & secundum quid, nego. Sinus Abrahæ sumitur dupliciter; 1. pro fide Abrahæ. 2. pro cœlo. Primo modo Limbus vocabatur sinus Abrahæ, quatenus erant ibi, tum anima Abraham, tum animæ cæterorum Patrum, qui eadem fide expectabant Christum promissum. Etvero si per sinum Abrahæ intelligeretur fides illius Patriarchæ, sequeretur Sanctos expectare Christi Nativitatem, ut Patres veteris Legis, quod est prorsus a mente S. Bernardi alienum. Alio prorsus modo & sensu dicitur cœlum & divini Patris sinus in quo requiescunt Sancti sine

sine fine contemplantes Sanctissimam Trinitatem, qui quidem sinus dicitur etiam analogice in Evangelio sinus Abrahæ, in quantum quies illa æterna, figurabatur per quietem quam Sancti habebant in Limbis in fide Abrahæ: utroque modo sumit S. Augustinus, ut dictum est supra, & ipse S. Bernardus qui ibidem hæc subdit: Licet neminem oporteat dubitare, longe alium hunc sinum esse quam illum, „ quippe cum ille in tenebris, scilicet sinus Patrum Legis veteris, hic in luce „ multa scilicet Sanctorum novæ Legis, in „ inferno ille fuerit, iste in cœlo. Unde „ sic prosequitur: " Non incongrue tamen etiam nunc dictum videtur Patriarcharum filios paternum in sinum recipi, „ cum ad eorum consortium, ab hoc sæculo transire meruerint. „

Urgebis. Illæ animæ nondum Deum intuitive vident, quæ expectant diem Judicii ut introeant in gaudium Domini: atqui ex divo Bernardo sic expectant: & probatur. Serm. 2. in eadem Sanctorum Festivitate sic loquitur: " Jam vero consummato militiæ tempore gaudium habent Sancti, etiam in spiritu suo, donec „ adveniat dies illa qua introire mereantur in gaudium Domini sui, gaudium „ habituri, & in ipso corpore; „ quæ quidem verba, " habituri & in ipso corpore, " plurimum observanda sunt. His enim sententiis Sanctos, neque quoad animam, neque quoad corpus gloria esse donatos innuere videtur S. Bernardus: præterea in expressione apparet regradatio, quatenus animas quidem primo, deinde corpora, gloria esse eodem tempore donanda asserit: ergo, &c.

Respondeo, negando minorem: ad probationem, distinguo. Sancti habituri sunt gaudium, & in anima & in corpore, pro gloria consummata & plena, concedo: ita ut antea jam nullum haberent, nequidem pro anima, nego. Gaudium tunc erit plenum, & incipiet ab anima quæ gaudebit de novo, propter gloriam corporis, & ipsum gaudium modo speciali redundabit in corpus. Quod hæc sit mens S. Bernardi, constat ex his quæ ibidem profert: ***Signatum est super eos lumen vultus Dominici, & licet non plenam, habet tamen lætitiam multam in corde suo.*** Non sunt igitur nunc Sanctorum expertes gaudii: immo ex S. Bern. magnum habent, & quare magnum, nisi quia Deum vident intuitive?

Repones. Illæ animæ ex S. Bern. habent solum dulcedinem absconditam & secretam: igitur non eam quæ ex visione intuitiva promanat. Probatur antecedens: ibidem sic loquitur: " Est ergo multitu- „ do dulcedinis quæ abscondita est, ma- „ gna quidem, & magna valde, nec dum „ tamen perfecta, quoniam in manifesta- „ to perficietur, non in abscondito, quan- „ do non sub altari requiescent Sancti, „ sed super thronos tamquam Judices re- „ sidebunt. „ In quibus verbis duo no- „ tanda sunt. Alterum, dulcedinem esse absconditam: alterum vero, Sanctos esse sub altari, quod est corpus Christi, juxta illud Bern. serm. 3. " Altare ipsum de quo „ habendus est sermo, nihil aliud esse ar- „ bitror, quam corpus Christi: interim „ ergo sub Christi humanitate feliciter San- „ cti requiescunt, in quam Angeli deside- „ rant, &... „

Respondeo distinguendo. Sanctorum animæ habent in termino dulcedinem absconditam viatoribus, oculus enim non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus diligentibus se, concedo: habent absconditam respectu sui, nego. Porro dulcedo manifestabitur in Judicio: tunc enim reprobi trementes, & mirabundi videbunt in gloria eos, quos habuerunt aliquando in derisum & in similitudinem improperii, hæc est mens divi Bernardi. Ad aliud patet solutio supra.

Persistes. Animæ Sanctorum quemdam ex S. Bern. experiuntur defectum in alia vita: ergo ex ipso nequidem habent in seipsis dulcedinem gloriæ. Probatur antecedens: serm. 3. in eadem Sanctorum Festivitate, sic habet: " Advertistis ex iis „ quæ præcedenti sermone sunt dicta, tres „ esse Sanctorum status animarum; pri- „ mum videlicet in corpore corruptibili; „ secundum sine corpore; tertium, in bea- „ titudine consummata. Primum, deni- „ que in tabernaculis; secundum, in a- „ triis; tertium, in domo Dei; sed quo- „ niam in atriis defectus est, Beati omni- „ no qui habitant in domo tua, Domine, „ quoniam in domum Domini ibimus. „ Confirmatur. Alibi easdem animas San- „ ctorum asserit, esse quidem absque cul- „ pa, sed non sine ruga.

Respondeo distinguendo. Est defectus ratione gloriæ corporis quæ deest, concedo: ratione gloriæ animæ, nego. Immo ille locus nostram firmat pro S. Bernardo sententiam, totum siquidem clare expli-

plicat mysterium, nam SS. post resurrectionem erunt perfecte Beati, tunc gloriam habebunt adæquatam & universalem: enimvero totus homo regnabit in æternum in domo Domini. Quod autem Sancti impræsentiarum summo afficiantur & gaudio & præmio, patet ex ipso S. Bernardo qui in serm. 3. sic effatur. " Quanta est felicitas eorum, quam immensa lætitia, qui nimirum triplici gaudio de recordatione transactæ virtutis, de exhibitione præsentis quietis, de certa expectatione futuræ consummationis exultant. " Ad confirmationem est eadem solutio: animæ quidem illæ ratione corporis in pulverem redacti, aliquam patiuntur rugam, seu potius gloriæ defectum; minime vero ratione sui.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Sanctus Bernardus non adhæsit Millenariis.

Primo. Quia asserit Sanctos jam in cœlis triumphare coronatos.

Secundo. De eisdem, dixit esse in cœlo præsentes secundum substantiam: nos vero per memoriam.

Tertio. Profitetur nusquam se assentiri & credere iis, qui Sanctos esse gloriæ expertes propugnant.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

Et Solutionum.

Primo. Non diffitemur S. Bernardum alternata vice prædicare Sanctos in sinu Abrahæ quiescere: verum vel loqui de Patribus in Limbis conclusis beatam spem, & adventum Christi primum expectantibus, vel per sinum Abrahæ Patris æterni sinum intelligere constat.

Secundo. Utique dicit devotus ille Pater Sanctorum animas quiescere sub altari in quo aliquem experiuntur defectum, sed hæc omnia eas gloria corporis privari solummodo indigitant.

Tertio. Vocat etiam idem Pater Beatorum dulcedinem absconditam, sed nemo non videt illum velle viatoribus tantum, nusquam vero ipsis animabus esse occultam.

ARTICULUS OCTAVUS.

Utrum animæ in Purgatorio detentæ ulla absque mora visione Dei intuitiva donentur, ubi primum Justitiæ divinæ fecerunt satis?

Aerius, teste S. Epiphanio, hær. 75. erravit circa Purgatorium, post ipsum Waldenses non sane de eodem momento locuti sunt, sed omnium audacior fuit Lutherus, qui illud simpliciter & absolute negavit; similiter & Calvinus, ut refert Bellarminus lib. 1. de Purg. cap. 2. quoniam vero abyssus abyssum invocat, ambo Chiliastarum vestigiis inhærentes, beatitudinem Sanctorum in pace Christi defunctorum, ad resurrectionem usque generalem differri effutierunt; quamobrem ad illos revincendos duo momenta impræsentiarum enucleanda nobis incumbunt; alterum quidem de beatitudine Purgatorii existentia seu realitate; alterum vero de beatitudine animarum purgatarum quæ sunt ab omni reatu tum culpæ, tum pœnæ immunes. Unde sit

SECTIO PRIMA.

Utrum detur Purgatorium.

Purgatorium quandoque sumitur in Scripturis pro remissione peccatorum, juxta illud Hebr. 1. *Purgationem peccatorum faciens*: nonnunquam pro præsentis vitæ tum miseriis, tum etiam tribulationibus: in hoc sensu celebratur apud Malachiam cap. 3. his verbis: *Ipse sedebit quasi ignis conflans, & quasi herba fullorum, & purgabit filios Levi, & colabit eos quasi aurum & quasi argentum*. Apud Patres vero illud vocabulum usurpatur pro loco in quo animæ Justorum justitiæ divinæ satisfaciunt, scilicet pro peccatis quæ defectu sufficientis expiationis remanent quantum ad reatum alicujus pœnæ, vel etiam ad remissionem simul & expiationem peccatorum venialium, de quibus nequidem confessi sunt Justi viatores. Quæstio impræsentiarum movetur de Purgatorio in ista tertia acceptione spectato. Cardinalis Bellarminus sexta controversia libris duobus hanc suscepit provinciam defendendam, quam ita perfecte adversus tum veteres, tum recentiores hæreticos complevit, ut vel minimum quidquam ad fidem contra hæreti-

reticorum flagitiosas molitiones omisisse vix dici possit ; hujus igitur insistentes vestigiis, & Scripturæ sententiis , & oraculis Patrum , & definitione Conciliorum, sed maxime utriusque Ecclesiæ Orientalis nimirum & Occidentalis consensu dogma Catholicum , quantum in nobis erit , stabilire satagemus . Unde sit

CONCLUSIO CATHOLICA.

Datur Purgatorium.

Probatur multipliciter.

Primum argumentum . Ex veteri Testamento .

PER *Purgatorium* intelligimus locum ubi animæ Justorum purgantur a reliquiis peccatorum , ubi transeunt per ignem ut educantur postea in refrigerium , ubi non in furore, sed in misericordia corripiuntur, ubi tum precibus , tum sacrificiis sublevari possunt , ubi denique faciunt satis justitiæ, ut postea Deo perfecte reconcilientur seu conjungantur per gloriam: atqui talis datur locus , igitur & Purgatorium . Probatur minor quoad singulas partes veteris Testamenti sententiis .

Primo. Datur locus in quo quidem animæ alias justæ & Deo acceptæ purgantur a reliquiis peccatorum , juxta illud Isaiæ 4. *Purgabit Dominus sordes filiorum & filiarum Sion , & sanguinem emundabit de medio eorum in spiritu judicii , & spiritu combustionis* . Rursus c. 9. *Succensa est quasi ignis impietas , vepres & spinas devoravit* . Ibi expressa fit mentio & de peccatis , & de eorumdem emundatione per ignem , quæ quidem omnia verba si litteraliter sumantur , intelligi debent de igne & pœna Purgatorii . In hoc prorsus sensu primam sententiam usurpat S. Augustinus l. 20. de Civ. c. 25. " Ex his quæ „ dicta sunt videtur evidentius apparere „ in illo Judicio quasdam quorumdam „ Purgatorias pœnas futuras . . . . . Dicit „ tale aliquid & Isaias : Lavabit Dominus „ sordes filiorum & filiarum Sion , & sanguinem emundabit de medio eorum spiritu judicii & combustionis , utique „ ostendit eos ipsos , qui emundabuntur , „ deinceps in sacrificiis justitiæ Domino esse „ placituros . . . . Verum ista quæstio de purgatoriis pœnis , ut diligentius pertractetur, „ in tempus aliud differenda est . „

Alteram Prophetæ sententiam non absimili modo interpretatur S. Basilius comment. in hunc locum , in c. 9. Isaiæ sic loquitur : " Si igitur per confessionem „ detexerimus peccatum , jam succrescens „ germen arefacimus , dignum plane qui d „ depascatur ac devoret Purgatorius ignis. „ Rursus ibidem : " Non omnimodam in„ ternecionem , & exterminium commi„ natur , sed innuit expurgationem , jux„ ta Apostoli sententiam , ipse autem sal„ vus erit quasi per ignem . „

Secundo . Datur locus in quo Justorum animæ post satisfactionem beata deinde requie perfruuntur ; sic enim intonat Propheta Regius Psalm. 65. *Transivimus per ignem & aquam , & eduxisti nos in refrigerium* . Origines hom. 25. in Num. hanc de Purgatorio explanat sententiam : succinit Sanctus Ambrosius serm. 3. in Psal. 118. " Hic , *inquit* , per aquam , illic „ per ignem ; per aquam , ut abluan„ tur peccata , per ignem , ut exurantur . „

Tertio . Datur locus , ubi non in furore , sed in misericordia visitat Dominus : hoc ipsum indigitat David Psalm. 47. his verbis: *Domine , ne in furore tuo arguas me , neque in ira tuo corripias me* . S. Augustinus istud sic exponit oraculum : " In „ hac vita purges me , & talem me red„ das , cui jam emendatorio igne non opus „ sit . „ Intelligit igitur S. Doctor pœnitentiam nondum expletam , igne Purgatorii esse consummandam .

Quarto . Datur locus in quo piæ defunctorum animæ precibus & sacrificiis plurimum sublevantur , non una aut altera , sed multiplex dicit Scriptura , maxime Tob. 4. *Panem tuum & vinum super sepulturam justi constitue , & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus* . Rursus 2. Machab. 12. *Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare , ut a peccatis solvantur* . Hinc habitatores Jabes 1. Reg. ultim. jejunaverunt septem dies pro iis qui cum Saul ceciderant in prælio . Ex quo aperte liquet dari locum inferiorem in quo animæ justorum divinæ satisfaciunt justitiæ .

Quinto . 2. Reg. 14. 4. legitur Davidem , audita muliere Tecuita , puero Absalon condonasse fratris internecionem ; attamen ex aula per aliquos menses ad plenam , perfectamque satisfactionem iterum Absalon exulare cogitur . Quæ sententia , inquit Cardinalis Richelleus in controversia de Purgatorio sane indicat dari lo-

cum

cum, ubi animæ in quibus aliquis pœnæ reatus post hanc vitam remanet, divinæ faciunt satis justitiæ.

Solvuntur objectiones Lutheranorum.

Objiciunt 1. Loca Scripturæ intelligi de tribulationibus præsentis vitæ, quibus peccata expiari vult Deus; eoque prorsus scopo, vel etiam illas ad fidelitatem servorum suorum comprobandam immittit, juxta illud Sap. 3. 6. *Tamquam aurum in fornace probavit illos*. Et iterum ibidem 3. 5. *Deus tentavit eos & invenit illos dignos se*. Immo & ad virtutis exemplum dirigit afflictiones quæ passim in Scripturis ignis nomine celebrantur, Unde S. Jacobus ad primos Christianos ajebat c. 5. 11. *Sufferentiam Job audistis & finem Domini vidistis*. Qua quidem sententia eorum stimulat & in persecutionibus pro fide defendenda patientiam atque animum, & ad imitandum Christum in passione, amorem & zelum.

Secundo. Omnium celeberrimus pro Purgatorio Scripturæ locus, est sententia ex libro secundo Machabæorum deprompta: sed ille contextus nihil urget, tum quia liber ab omnibus non recipitur tanquam genuinus; tum quia ibi Judas non de Purgatorio, sed de resurrectione solum facit mentionem, maxime vero cum ea tanquam aptissimo medio utatur ut animæ immortalitatem probet contra quosdam impios.

Respondeo distinguendo. Et loca laudata nedum de tribulationibus, verum & de pœnis Purgatorii apprime, juxta Spiritus Sancti intentum intelliguntur, concedo: & de istis intelligi non valent, nego. Scripturæ multiplex est sensus, sed unum annotes velim, pie Lector, Spiritum sanctum res sensibiles hujus mundi non semel usurpare, ut manuducat nos ad cognitionem rerum absconditarum: non mirum igitur si quandoque pœnitentiam Baptismum ignis vocet: si eandem nominet fornacem in qua purgatur triticum a paleis, aurum a terra, hoc est justus ab imperfectionibus, a vitiis, sed potissimum a pœnis pro peccatis debitis, & hoc ut intelligamus duo, nimirum peccata vel in præsenti vita per pœnitentiam expianda esse; vel in alia per ignem Purgatorii, cujus typus est tribulatio, quam hic quandoque propter peccata patimur. Hunc esse genuinum Scripturæ sensum docent S. Basilius laudatus, S. Augustinus & alii infra citandi. Neque vero negare fas est justos quandoque etiam probari ut justificentur adhuc, sed & hoc præ oculis haberi vult Spiritus Sanctus, ut hic certam, promptamque agant pœnitentiam, ne duriorem in alia vita experiri velint: namque ut ait Christus Dominus Luc. 23. 31. *Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* Hoc est si justi ipsi probationi subjiciuntur, a fortiori peccatores gravissimas luent pro peccatis pœnas, maxime cum paucis hic solvere possumus quatenus præsens vita est tempus acceptabile, dies salutis & meriti; hinc S. Augustinus in Psalm. 37. graviter increpat eos qui expiationem pro peccatis impræsentiarum negligunt, qui mundos esse a peccatis gravioribus sufficere ad salutem asserunt, nec aliud quidquam in corde habere volunt, nisi scilicet salvari, & si per ignem, nihil pro eis refert." Dicitur, *inquit*, salvus „ erit, quasi per ignem, & quia dicitur, „ salvus erit, contemnitur ille ignis: ita „ plane quamvis salvi per ignem, gravior „ tamen est ille ignis, quam quidquid po- „ test homo pati in hac vita." Longe aliter sentiebat sanctus ille Doctor; unde ibidem Deum alloquens sic effatur: *In hac vita purges me, & talem me reddas, cui jam emendatorio igne opus non sit*.

Ad aliam replicam, distinguo. Liber Machabæorum ab hæreticis non habetur ut Canonicus, concedo: a Sanctis Patribus & ab Ecclesia, nego. Absque fundamento Protestantes hunc a Scripturarum sacrarum canone expungunt librum, maxime cum eum in suo catalogo adsciverit Concilium Carthaginense tertium, & post ipsum Tridentinum. Hunc recipit Gelasius in suo de Libris sacris decreto, eundem ut genuinum agnoscit S. Augustinus lib. 2. de Doct. Christ. cap. 8. Ad instantiam vero qua dicunt Lutherani: Judam neque mentionem de Purgatorio facere, neque de hoc loqui, sed tantum immortalitatem animæ per resurrectionem intendere probare; distinguo, non facit mentionem expressam quoad terminos, concedo: quoad ipsam rem, nego. Et vero quodnam primarium assumit, quæso, medium, ut animæ probet immortalitatem? nonne preces quas fundi pro defunctis pium esse propugnat, ad hunc Ecclesiæ morem salutarem stabiliendum veluti attendebat Machabæus? unde hoc numquam inconcussum, omnibusque notum sup-

supponens principium, sic urget impios, *Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare ut a peccatis solvantur*. Igitur concludit, resurgent, adeoque superfluum foret pro eis orare: ergo animam esse immortalem constat. Jam vero Judam intelligere animas in Purgatorio detentas, ut virtute & precum & sacrificiorum a pœnis sublevatæ educerentur in refrigerium, in locum scilicet Limbi, ubi sancti Prophetæ & Patriarchæ requiescebant in sinu Abrahæ, expectantes beatam spem & adventum Christi, luce clarius apparet. Non enim preces fundebantur aut pro damnatis, quia in inferno nulla redemptio, hoc ipsum ultro fatentur Lutherani; aut etiam pro animabus justorum in sinu Abrahæ requiescentium, cum ibi nullos experirentur cruciatus, sed in pace beatam spem & adventum Domini, qui captivam secum in cœlos duceret captivitatem, expectabant; quem quidem adventum precibus accelerare, esto, poterant: sed ibi fit mentio de precibus fundendis ut a peccatis animæ solverentur: igitur ut e Purgatorio solutæ educerentur in pacis locum, juxta illud Psalmistæ: *Transivimus per ignem & aquam, & eduxit nos in refrigerium*.

Objiciunt 2. Varia loca ex libris Sapientialibus deprompta, quibus commentum esse Purgatorium probare autumant. 1. quidem Psalmo 126. habetur: *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini*. Igitur electi ut primum defuncti, etiam in pace requiescunt, unde mos hic apud Protestantes invaluit, omnes cessare preces & orationes, cum aliquos animam egisse conspiciunt. Rursus Ecclesiastæ 9. habetur: *Quodcumque facere potest, manus tua instanter operare quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos quo tu properas*. Sapientem non loqui de inferno stricte sumpto patet, cum etiam ad justum dirigat sermonem, cumque ad infernum properare pronuntiet, & tamen suadet illi bonis operibus per tempus vitæ præsentis insudare, quia in alia vita forent inutilia: *Nec sapientia, nec scientia*, inquit, *erunt apud inferos quo tu properas*. Confirmatur: ibidem legitur c. 11. *Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit*. Igitur non datur locus post mortem medius, ex quo ad meliorem fieri possit transmigratio.

Respondeo. Ista & similia parum urgere. Ad primum respondeo distinguendo. Post mortis somnum ecce hæreditas Domini certa, & irrevocabilis tempore opportuno habenda, concedo: cito citius habenda, subdistinguo: si anima sit ab omni tum culpæ, tum pœnæ reatu munda, concedo: si non sit, nego. Sensus Scripturæ est animam justam ut primum a corpore soluta est, nec in ambiguo versari circa beatitudinis momentum, nec jus ad eam posse amittere, quippe quæ sit in bono confirmata; bene igitur vates Regius ait: *Ecce hæreditas Domini*, hoc est, jam est certa, jam in brevi veniet & dabitur, Bellarminus hic l. 1. de Purg. c. 8. hunc interpretatur locum de gloria consummata, ita ut sensus sit, cum dederit dilectis suis somnum corporis, resurrectione facta, tunc ecce hæreditas Domini consummata: quæ quidem expositio est B. Aug. in hunc Psalm.

Ad aliam e Libro Ecclesiast. desumptam auctoritatem, distinguo: non erit post mortem aut sapientia, aut scientia pro defuncto, idest non patrabit bona opera, quibus possit per modum meriti sua redimere peccata: tempus quippe præsentis vitæ solum est acceptabile, concedo: hoc est animæ precibus adjuvari in Purgatorio non possunt, nego. Primus sensus Scripturæ affinis plurimum & connaturalis est. Ita S. Gregorius. l. 4. dial. c. 39.

Ad secundam ejusdem Libri auctoritatem similiter distinguo, & ibi sapiens intendit tantummodo probare sortem defuncti ratam esse & consummatam, ita ut si pœnis addictus sit æternis: ibi manet: sin minus pro gloria, certo & irrevocabiliter eam habebit, concedo: & ibi excludit Purgatorium, nego. Tum quia anima cui Purgatorium adjudicatum est, fixum habet & immobilem prædestinationis statum; unde manet ubi cecidit, pro gloria nimirum addicta, quia & in charitate a corpore soluta est.

Objiciunt 3. Qui promisit omnia oblivioni tradere peccata, si de iis homo pœnitentiam agat, profecto eadem pœnis Purgatorii punire non expedit; atqui sic promisit Deus, ait enim Ezechielis 18. *Cum aversus fuerit impius ab impietate sua, omnium iniquitatum ejus non recordabor*. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Deus promittit oblivioni tradere peccata, si egerit pœnitentiam peccator, hoc est & homini se reconciliaturum, & vindictam æternam non sumpturum pro peccatis, concedo: hoc est

est non punire in Purgatorio peccata, subdistinguo: si tanta fuerit & tam laboriosa delinquentis pœnitentia, ut fecerit satis justitiæ, concedo: sin minus, nego. Duo potissimum in gratiam pœnitentiæ promittit Deus, primo quidem suam cum inimico reconciliationem: deinde vero absolutionem a peccatis quantum ad reatum culpæ & pœnæ æternæ; utrumque enim importat justificatio; sed non absolvit totaliter a pœnis temporalibus nisi peccator magnis satisfactionibus solverit debitum: quod egregie explicat paucis, sed efficacissimis verbis S. Thomas 3. p. " Solvit, „ *inquit*, quantum ad culpam, sed ligat „ quantum ad pœnam. „ Solvit misericordia peccatorem, sed ea conditione ut in hoc vel in alio mundo justitiæ læsæ faciat satis.

SECUNDUM ARGUMENTUM.

Datur Purgatorium ex novo Testamento.

Hoc argumentum ex auctoritate novi Testamenti deductum, variis efficacissimisque ratiociniis exponere juvat.

Primo. Dantur quædam peccata quæ remittuntur vi orationis & sacrificii in futuro sæculo: sed hæc remissio intelligenda est solummodo pro animabus in Purgatorio detentis: neque enim beati habent peccata, reprobi vero ea nec detestari, nec ab eis remissionem obtinere queunt: igitur datur Purgatorium. Probatur major in qua difficultas quædam affulget. Matth. 12. 32. habetur. *Quicumque dixerit verbum contra Filium Hominis, remittetur ei, qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro*. Quibus verbis manifeste docet Christus Dominus quædam peccata remitti in altera vita. In isto prorsus sensu hanc Christi sententiam explanant S. Augustinus l. 21. de Civ. c. 24. S. Gregorius lib. 4. dial. c. 39. S. Bernardus hom. 66. in cant. & de Purgatorio intelligunt.

Secundo. Qui potest salvari transeundo in alia vita per ignem, debet in Purgatorio probari: atqui justus habens reatum pœnæ potest in alia vita ita per ignem probari, ut salvus sit, juxta illud 1. Cor. 3. *Ipse autem salvus erit, sed tamen quasi per ignem*. Igitur datur locus in quo animæ justorum ad plenam satisfactionem probari possunt. Nec quidquam aliud nisi Purgatorium intelligere fas est.

Tertio. Per Purgatorium intelligimus locum ex quo expleta pœnitentia egredi licitum est: atqui talis datur, sic docet ipse Christus Luc. 12. *Cum autem vadis cum adversario tuo ad principem in via, da operam liberari ab illo, ne forte trahat te ad judicem, & judex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. Dico tibi, non exies inde donec etiam novissimum minutum reddas*. Qua quidem parabola Christus suadet pœnitentiam hominibus, ne, si peccata in præsenti sæculo expiare non satagant, detrudantur in futuro in carcerem ex quo exire non licebit, donec districtissimis suppliciis reddant omnia etiam minutissima, hoc est faciant satis pro levioribus peccatis.

Quarto. Qui post mortem in vindictam peccatorum pœnis ex quibus erui potest, afficitur, profecto pœnitentiam agit in favilla Purgatorii: atqui datur talis status in quo anima & sublevari, & ex eodem liberari potest. Audiamus pro hoc momento bonum Latronem Christum sic alloquentem Luc. 23. *Memento mei dum veneris in regnum tuum*. Peccator ille inspiratus, desuper, a Christo hanc petit gratiam: *Memento mei dum veneris in regnum tuum*. Putabat igitur contritos peccatores & in alia vita luere pœnas criminum in loco inferiori, & ab eo meritis Christi erui posse: ergo, &c.

Solvuntur objectiones Protestantium.

Objiciunt 1. Cum Christus quædam peccata remitti posse in futuro sæculo indigitat, non ideo astruit Purgatorium: hæc enim per exaggerationem, vel etiam comminationem dicuntur. Alias, inquit Calvinus, & graviora peccata, etiam in alio remitti mundo nemo non videret: loquitur quippe Christus de peccatis contra Spiritum Sanctum commissis, quæ non remitti in hoc & alio sæculo asserit, peccata vero contra Filium dicit abradi: *Quicumque dixerit verbum contra Filium Hominis, remittetur ei*. Igitur si consequentia seu illatio de remissione in alio mundo ponderat, poterit se extendere ad peccata contra Filium, adeoque ad mortalia, venialia quippe non contra, sed præter Deum sunt. Atqui absurdum est dicere peccata graviora in futuro remit-

ti sæculo: igitur sententia Christi in probationem adducta non est ad propositum.

Respondeo distinguendo. Verba Christi sunt comminatoria simul & ad veritatem indagandam dicta, concedo: & non sunt ad veritatem alteram indigitandam, nego. Ultro fatemur quod in illo loco Christus comminatur peccatores, ut eos a gravissimis committendis peccatis qualia sunt peccata ex certa malitia & contra Spiritum Sanctum, deterreat: sed nemo non novit comminationes suos sortiri effectus, nisi pœnitentia facta hoc ipsum impediat: quomodo vero eos deterreat Dominus: intelligite, quia non datur locus remissionis neque in præsenti, neque in futuro sæculo, eo quod impœnitens moritur impius, impœnitentia quippe ad peccata malitiæ subsequitur, non sic de aliis peccatis: cum enim, inquit S. Thomas, magis habeant de conversione ad creaturam quam de aversione a Deo, remitti possunt & in hac vita, & in futura: in præsenti quidem sæculo, quantum ad culpam & pœnam æternam, partim etiam quantum ad temporalem per pœnitentiam voluntariam, quæ certe non est tam difficilis: facilius quippe peccans ex fragilitate ad cor redit quam obduratus; in futuro vero quantum ad reliquias pœnæ temporalis, immo & quantum etiam ad culpam venialium per ignem purgatorii. Et sic patet ad instantiam solutio: nulla enim implicantia est etiam quædam graviora peccata in alio remitti sæculo quoad pœnam temporalem.

Objiciunt 2. Neque magis, inquiunt, probat existentiam Purgatorii locus ille in quo Apostolus sic loquitur: *Salvus erit, sed tamen quasi per ignem*. Cum ipse S. Augustinus hujus auctoritatis, verba intellectu difficillima esse ingenue fateatur, l. de fide & operibus c. 15. cum de hoc momento parum non disceptent tum Theologi, tum Interpretes. Namque totus parabolicus & mysticus locus apparet, quandoquidem & de fœno & de stipula, immo de auro atque argento sermo habetur, quæ quidem omnia de tribulatione viatorum & pœnitentia, quæ ignis constans nonnumquam nuncupatur, intelligenda potius sunt, quam de igne Purgatorii, quem esse realem non conveniunt ipsi Catholici; ergo, &c.

Respondeo distinguendo: & S. Paulus utitur parabolis ad ostensionem veritatis, concedo: & eo non utitur fine, nego. Apostolus ad captum loquitur auditorum, sicut igitur invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, ita & per parabolas manuducimur ad mysteriorum intelligentiam; quid mirum igitur si duos ordines electorum distinguat Gentium Doctor, alterum Sanctorum, qui tam perfectam duxerunt vitam, ut super aurum & argentum semper ædificaverint, hoc est propter summum Dei amorem cuncta fecerint? alterum vero justorum qui non ita perfectam, sicut ille qui ædificavit super charitatis aurum, quem dicit Apost. simpliciter salvum; istum vero qui super fœnum & stipulam, hoc est qui multa commisit peccata venialia, de quibus ne quidem ullam egit pœnitentiam, salvum utique pronuntiat, sed quasi per ignem, intellige ignem Purgatorii, qui eum a sordibus & culpæ venialium, & pœnæ ita mundabit, ut ignis erit illius gloriæ & beatudinis veluti causa. Quod autem Apostolus loquatur de igne tribulationis non vitæ præsentis sed alterius, patet ex his quæ subjungit: *Siquis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, lignum, fœnum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit, dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur, & uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet, si cujus opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen, quasi per ignem*. Ista ultima verba pensanda sunt secundum antecedentia, in quibus sermo fit de judicio: igitur de tribulationibus futuri sæculi.

Hanc interpretationem tradunt S. Cyprian. l. 4. Epist. 2. S. Ambrosius comment. in hunc locum, S. Augustinus jam citatus increpando eos qui hunc vitare ignem contemnunt, S. Hieronymus in c. 4. Amos his verbis: " Juxta illud quod „ in Apostolo legimus, ipse autem salvus erit quasi per ignem: qui ergo salvatur per ignem, quasi torris de incendio rapitur. „ Porro doctissimorum opinio & interpretatio prævalent, unde his adhærere non solum conveniens, sed & tutius est.

Objiciunt 3. Tertius locus manifeste intelligitur de miseriis vitæ præsentis, nec ulla fit de Purgatorio mentio: ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Non fit expressa de Purgatorio mentio, concedo: æqui-

quivalens, nego. Illud parabolis indigitat Christus eo loci, quo ad rem sufficienter notavit, maxime cum introducat in parabola hominem qui in carcerem detruditur, ex quo tamen educi potest, sed modo prius reddat omnia debita. Istis verbis designari Purgatorium non est relictus ambigendi locus. Sic censent Origenes Hom. 35. in Num. Ambrosius in c.12. Lucæ, sed inter cæteros Hieronymus in cap.5. Matth. ait enim: *Hoc est quod dicit, non egredieris de carcere, donec etiam minuta peccata persolvas*.

Objiciunt 4. Verba Latronis ad Christum, & Christi ad Latronem perperam adducuntur ad probandum Purgatorium, quandoquidem penitus æquivoca esse comparent; neque enim probant Purgatorium, cum ibi agatur de gloria quæ promittitur eadem die danda; juxta illud: *Mecum hodie eris in Paradiso*: neque utique beatitudinem ipso facto & absque mora dandam significant, cum Latro non ipsa die, sed post Ascensionem solum donatus sit gloria, tunc temporis quippe Christum aperuisse cœlum constat.

Respondeo. Latronem se indicare Purgatorii fidem habuisse, cum Christum Dominum alloquens dixerit: *Memento mei dum veneris in regnum tuum*. Sensus quippe obvius illorum verborum hic est, ero in Purgatorio ad luendas pro peccatis pœnas, sed memento mei, ut liberes me nunc a reatu culpæ, tunc vero cum veneris in regnum tuum, a reatu etiam pœnæ temporalis. Ergo, &c.

Ad id quod additur verba allata subobscura & æquivoca esse, cum promittant hodie & in præsenti Paradisum, qui tamen elapsis quadraginta diebus solummodo concessus est. Dico fuisse animam Latronis ipsa die eatenus in Paradiso, quatenus tunc a mortis æternæ stimulo liberata, ab omni & culpæ & pœnæ miseria in æternum immunis fuit. Quid plura? videbat Christi humanitatem glorificatam: igitur & quodammodo jam ipse Latro beatus erat, quandoquidem quadraginta dierum spatium pro nihilo comparative ad æternitatem gloriæ computatur: merito igitur dicere potuit Christus ad Latronem: *Mecum hodie eris Paradiso*. Præsertim vero cum nomine Paradisi status ab omni pœna liber & immunis intelligatur, nec ista collimant in Millenariorum sententiam, quandoquidem gloriam animæ rejiciebant alii usque ad resurrectionem, alii vero ut Chiliastæ severiores post ultimum judicii diem.

S. Thomas istam sic solvit & explicat difficultatem Comment. in c.23. Lucæ: „ Sed si Dominus pollicitus est regnum „ cœlorum, introduxit autem Latronem „ in Paradisum, nondum ei retribuit præ„ mia; sed dicunt, nomine Paradisi re„ gnum cœlorum nominavit, usitato no„ mine utens dum alloqueretur Latro„ nem, qui nihil audierat de arduis do„ cumentis. Quidam autem non sic le„ gunt: (Hodie mecum eris in Paradiso) „ sed sic: Dico tibi hodie, & consequen„ ter, mecum eris in Paradiso. Sed adhuc „ evidentiorem solutionem subjungemus. „ Nam medici cum vident aliquem despe„ ratum, dicunt, jam mortuus est. Sic & „ Latro, quoniam non amplius timebatur „ ejus ingressus ad perditionem, dicitur „ Paradisum intrasse. Paulo supra ait: „ (Amen dico tibi: Hodie mecum eris „ in Paradiso, vita est enim, esse cum „ Christo, & ubi Christus, ibi regnum.„

Opponunt 5. Quotiescumque Christus æternam promittit electis beatitudinem, toties ulla absque mora conferendam asserit: igitur absque fundamento tertius statuitur locus in quo electi ad purgationem, immo & ad pœnam detineantur. Probant antecedens variis Scripturæ sententiis. Primo quidem Matth. 25. habetur: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum*. 2. Marc. ul. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit*. 3. Joann. 3. *Qui credit, non judicatur*: igitur non expectatur dies judicii ut Sancti gloria donentur, sed ut primum a corpore soluti glorificantur, juxta illud Christi ad Latronem Luc. 23. *Hodie mecum eris in Paradiso*: ergo, &c.

Respond. negando antecedens. Una quippe Scriptura per aliam explicari debet: cum autem non unus aut alter textus, sed multiplex Purgatorium indigitet, absque fidei periculo ejus existentia negari non potest. Ad primam probationem, distinguo; & loquitur Christus de judicio ultimo, quo tempore completa erit omnium electorum purgatio, concedo: & excludit Purgatorium, nego. Ad secundum distinguo: & Marcus sermonem habet de viatoribus quibus fides ad salutem consequendam necessaria est, concedo: & excludit Purgatorium, subdistinguo: pro iis electis & Sanctis qui animam agentes, nihil purgandum habent,

bent, concedo: pro aliis, nego. Ad tertium utique distinguo, & Joannes loquitur de viatoribus paganis & infidelibus, concedo: de electis excludendo Purgatorium, nego. Propheta Evangelicus sermonem de infidelibus instituit, eosque jam judicatos asserit; Christus enim, Marc.16. 16. hanc protulit sententiam: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur*. Fidei quippe necessitatem pro salute ista pronuntiat, ut qui ea carent, jam a regno exules fore declaret, quippe qui cum corpore & capite non conjungantur; unde Paulus ad Tit. 3. 11. ait: *Hæreticum hominem post unam & secundam correptionem devita: sciens, quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus*. Ad quartum distinguo, & Latro passionem pro Christi amore subeundo, hanc promeruit indulgentiam, ut absque Purgatorio gloria donaretur æterna, concedo: & per verba Christi excluditur Purgatorium, nego: tum quia privilegium regulam non abolet generalem.

Objiciunt 6. 2. Cor. 5. legitur: *Si domus terrena nostræ habitationis dissolvitur, habemus domum non manufactam æternam in cœlis*: igitur ut primum anima justi exuitur a corpore, domum ingreditur æternam; cui concinit illud Apocalypseos 14. *Beati qui in Domino moriuntur, amodo jam dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis, opera enim illorum sequuntur illos*. Profecto si requiescunt a laboribus, jam durissimos subire Purgatorii labores, nusquam dicendum.

Respondeo distinguendo antecedens. Et B. Paulus, gloriam non in præsenti, sed in alia vita expectandam esse commemorat, concedo: & illam absque purgatione donari contendit, subdistinguo: his quibus nihil expiandum superest pro peccatis, concedo: cæteris, nego. Apostolus est sui ipsius interpres, ibidem quippe subdit, & non in futuro sæculo cito coronando: *Si tamen*, inquit, *vestiti & non nudi inveniamur*. Justus igitur omnis æternam habet in cœlis domum non manufactam, verum, si non fecerit satis justitiæ divinæ, salvus quidem erit, ait idem Paulus, 1. Cor. 3. *sed quasi per ignem*.

Ad confirmationem distinguo. Qui perfecte moriuntur in Domino, requiescunt a laboribus, ii scilicet qui vel martyrio sanguinis, vel etiam diuturna pœnitentia justitiæ satisfecerunt divinæ; concedo: illi qui in Domino perfecte non moriuntur, hoc est, qui vel cum peccatis venialibus, vel cum reatu pœnæ temporalis gravioribus debitæ migrant e vita, subdistinguo: requiescunt a laboribus vitæ anxiæ quæ salutis incertitudinem conjunctam habet, concedo: dicit enim Apostolus Rom. 8. *Nihil damnationis est iis qui sunt in Christo Jesu*. Porro, *Justorum animæ*, ait alia Scriptura, *in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis*. Scilicet æternæ, unde requiescunt in Domino, in bono quippe sunt confirmati & pro certo vitam in brevi habebunt æternam: requiescunt a laboribus Purgatorii, nego. Augustinus l. 3. contra Epistolas Pelag. distinguit duplicem præfatum electorum ordinem, eorum scilicet qui in Domino perfecte moriuntur, aliorum vero qui non ita perfecte. Richardus a sancto Victore explicat locum Apocalypseos de sanctis Martyribus qui nihil purgandum habent; D. vero Anselmus in Commonitorio, de Judicio universali, de quo Joannes in toto capite expressam facit mentionem, ita ut sensus sit, amodo, hoc est die judicii publici omnes electi quiescent a laboribus.

Instant: electi qui tempore judicium immediate antecedente e vita migrabunt præsenti, profecto in purgatorium ad faciendum satis justitiæ non detrudentur, quandoquidem tunc omnes mortui resurgent, ut unusquisque rationem reddat, prout gessit in suo corpore sive bonum, sive malum: jam vero si rationem teneantur reddere, haud dubie non erunt purgati: igitur incassum admittitur purgatorium.

Respondeo distinguendo: Et Deus in instanti animas quibus aliquid expiandum erit, in brevi, miris sed tamen veris modis purgari curabit, concedo: secus, nego. Nihil quippe Deo impossibile est, & cum infinitus sit in virtute, non difficile illi sane est multa in brevi sicut in præmio, ita & in supplicio satisfaciente, explere tempora multa. Ad aliam illationem, jamjam factum est satis, non enim semel diximus judicium universale a Deo ordinatum esse tum ad justificationem legis Christi, tum ad gloriam electorum, qui in vita præsenti multa ab impiis passi sunt, maxime vero ad confirmationem judicii particularis, & plenum crucis triumphum: quæ quidem omnia, ut luce clarius patet, nec fidem nec realitatem Purgatorii, ut stulte confingunt viri seipsos amantes, evacuant.

TER-

TERTIUM ARGUMENTUM.

Probatur Purgatorium ex definitione Conciliorum totius orbis.

ILLUD est admittendum quod fide tenendum est: atqui Purgatorium fide tenendum est: & probatur: quod de fide definitum est in Conciliis totius orbis terrarum, profecto fide tenendum est, atqui Purgatorium esse, ita definiere totius orbis terrarum Concilia: igitur fide illud tenendum est. Porro hanc definitionem repetunt Patres Synodici ex orationibus & precibus, ex sacrificiis quæ offerre pro mortuis ab omni ævo statuit Ecclesia, ut a peccatis solverentur, hoc est vel a peccatis venialibus, vel a pœnis quibusdam pro gravioribus debitis. Jam probatur minor multis Conciliorum definitionibus.

Hanc veritatem traditione & usu fundatam supponit Concilium Lateranense sub Innocentio III. celebratum, nam & preces pro requie fidelium defunctorum approbat, & turpis lucri gratia fieri prohibet cap. 66. his verbis: *Ad Apostolicam audientiam frequenti relatione pervenit quod quidam Clerici pro exequiis mortuorum . . . . . . pecunias exigunt & extorquent . . . . . pravas exactiones super his fieri prohibemus.*

Fidem Purgatorii astruit Florentinum collat. 22. pag. 454. Typ. Reg. astantibus Græcis qui de isto convenere decreto. Sic enim habetur post fusis tum Scripturæ sacræ, tum Patrum utriusque Ecclesiæ contextibus probatam Purgatorii veritatem: *Hæc fuere quæ de Purgatorio prodita sunt, diebus certis ad invicem discussa, & Græci cum Latinis Patribus in hanc cedulam convenere.*

Si vere pœnitentes in Dei caritate decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & de omissis, eorum animas pœnis Purgatorii post mortem purgari, & ad pœnas hujusmodi relevandas prodesse eis fidelium vivorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ a fidelibus fieri consueverunt, secundum Ecclesiæ instituta, illorumque animas, qui post sacrum Baptisma susceptum, nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ, prout superius dictum est, sunt purgatæ, in cœlum mox recipi, & intueri clare ipsum Deum trinum & unum, sicuti est, licet alius alio perfectius: illorum autem animas, qui in mortali actuali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.

Definivit tandem Tridentinum Sess. 25. Ecce ejus de hac quæstione decretum: *Cum Catholica Ecclesia Spiritu sancto edocta, ex sacris Litteris, & antiqua Patrum traditione, in sacris Conciliis, & novissime in hac œcumenica Synodo docuerit Purgatorium esse, animasque ibi detentas, fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili altaris sacrificio juvari; præcipit sancta Synodus Episcopis, ut sanam de Purgatorio doctrinam a sanctis Patribus & sacris Conciliis traditam, a Christi fidelibus credi, teneri, doceri, & ubique prædicari diligenter suadeant.* Rursus sess. 6. can. 30. *Si quis post acceptam justificationis gratiam, cuilibet peccatori pœnitenti ita culpam remitti & reatum æternæ pœnæ deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exolvendæ vel in hoc sæculo, vel in futuro in Purgatorio, antequam ad regna cœlorum aditus patere possit, anathema sit.* Ergo, &c.

Solvuntur Heterodoxorum Objectiones.

OBJICIUNT: Illud non est de fide credendum de quo nullam Scriptura facit mentionem, cum tempus esset de tali re instituere sermonem, atqui neque vetus, neque novum Testamentum aut nominat Purgatorium, aut illud commendat, cum tempus affulget opportunum de hoc eloqui. Igitur non est de Purg. fide credendum. Probatur min. Referuntur funera Abrahæ, Isaac, Jacob, Saræ, Rachelis, Geneseos c.23. 24.25. & seq. Et tamen ubique altum est silentium de Purgatorio sicut in libro Levitici in quo cuncta, variaque pro expiatione peccatorum sacrificia præcipiuntur, nec tamen vel minimum habetur verbum de sacrificiis & oblationibus pro mortuis. Quid plura? S. Paulus 1. ad Thess. c.4. ex professo de mortuis pertractat; in quo quidem loco si quod foret Purgatorium, pro virili determinare deberet, cum tamen solam commemoret resurrectionem; totum vero non luctu & lacrimis, sed gaudio concludit, dicens: *Consolamini invicem in verbis istis.* Ergo, &c.

Respondeo 1. Opponendo Scripturam Scripturæ, tametsi quippe Purgatorium in uno taceat loco, attamen commemorat, ut su-

prædictum est, in altero. Neque vero de nomine plurimam exercere suam disputationem necesse est, cum & rem & substantiam Purgatorii in utroque Testamento habeamus; sicut enim Patres Nicæni consubstantialitatem Verbi & ex unitate Filii cum Patre Joannis X. celebratam, duas vero in Christo voluntates & operationes, ex eo quod in iisdem Scripturis Deus & homo dicatur, deducebant Constantinopolitani: quidni ex locis Scripturæ modo preces pro defunctis commendantibus, modo salutem quandoque per ignem expectandam prædicantibus, fidem haberemus, maxime cum accedat & Conciliorum definitio, & Patrum sententiæ atque perpetua traditio? fides quippe nedum a verbo scripto, sed etiam, ut omnes cordati norunt, & a non scripto desumere licitum, immo & necesse est.

Respondeo 2. Negando minorem, quam falsissimam esse luce clarius demonstrant probationes ex utroque Testamento supra allatæ. Ad primam confirmationem, distinguo: & ibidem in Genesi Scriptura non quidem explicite, quia non dogmata, sed historiam Patriarcharum texuit, sed implicite astruit Purgatorium, concedo: & excludit, nego. Satis nobis foret ad perstringendos fidei ejuratos hostes dicere Scripturam, dogma de quo præsens movetur controversia, non excludere; cum aliæ Scripturæ illud astruant, sed & idem contextus indicat: *Et surrexit Abraham ab officio funeris*. Profecto officium funeris potissimum consistit in sublevandis & per preces, & per sacrificia defunctorum animas, ut a pœnis omnibus solutæ, transeant in refrigerium. Ad auctoritatem ex libro Levit. depromptam, respondeo distinguendo: & per sacrificia pro peccatis subintelligi necesse est sacrificia pro defunctorum requie, hoc ipsum enim explicatur & determinatur, 2. Machab. 12. concedo: & non intelliguntur, nego. Neque vero magis urget objectio ex Epistola ad Thessalonicenses desumpta: quandoquidem Apostolus ibi ex professo agit de resurrectione, ut animo fractos, eos scilicet, qui delusi ab impiis animam credebant mortalem, erigat, & consoletur; unde de pœnis Purgatorii sermonem habere in isto loco non debuit, verum eas neque excludit, cum potius alibi non semel astruat.

Instant. Quod est de fide tenendum, firmiter & ulla absque dubitatione credendum est: atqui dogma Purgatorii non ita tenent Patres, igitur non de fide, sed ad libitum prout unicuique placebit, tenendum est. Probatur minor. Dionysius capite ultimo, Ecclesiasticæ Hierarchiæ hanc proponit quæstionem, cur Episcopi & Ecclesiæ Proceres in funere fidelium, & orent, & vivos cæteros orare velint? Purgatorii non meminit, sed anceps veluti manet, & anxius. Huic accedit S. Augustinus, cui non in uno loco dubitanter ad quæstionem respondet, ut Enc. c. 69. " Tale, *inquit*, aliquid etiam post hanc " vitam fieri incredibile non est, & utrum " ita sit, quæri potest, & aut inveniri, " aut latere nonnullos fideles per ignem " quendam Purgatorium, quanto magis, " minusve bona pereuntia dilexerunt, tan- " to tardius citiusve salvari. " Rursus l. de octo quæstionibus Dulcitii q. 1. " Si- " ve ergo in hac vita tantum homines " ista patiantur, sive etiam post hanc vi- " tam talia quædam judicia subsequan- " tur, non abhorret, quantum arbitror " a ratione veritatis iste intellectus hujus " sententiæ. " Et iterum l. 21. de Civ. c. 26. Proposita quæstione Purgatorii in quo qui super fœnum & stipulam ædificaverunt pœnas pro peccatis venialibus dicuntur luere, subdit: " Non redarguo, quia for- " sitan verum est. "

Respondeo. 1. Quæstionem non fuisse de fide definitam nisi in Concilio Lateranensi tertio, sed maxime in Florentino, porro donec accesserit Ecclesiæ expressa definitio, quæ clare veterem exponat fidem, quæstiones quandoque, aut in utramque partem moventur, aut certe nonnumquam partim subobscure, partim dubitanter, a quibusdam pertractantur, absque eo quod hæresis labem eis inurere fas sit: attamen attendendum est ad communem & Patrum & Ecclesiæ doctrinam: porro ea semper fuit Ecclesiæ sententia in sacra Scriptura fundata dari Purgatorium: quocirca dogma Purgatorii non est dogma ab homininibus inventum, sed omnium sæculorum fides ut patet ex dictis.

De mente Dionysii nullus est ambigendi locus. Enimvero c. 7. partis tertiæ, sic loquitur: *Precibus, a divina benignitate contendit, ut omnia peccata quæ humana fragilitate admissa sunt ei, qui excessit e vita, remittat*. Postea hanc instituit quæstionem, cur fundantur preces pro defunctis, cum scriptum sit omnes accepturos, prout in corpore gesserint: Et respondet, ideo preces fundi, quia illi per merita hujus

jus vitæ digni facti sunt, quibus preces viventium prodessent.

Ad auctoritatem S. Augustini oppono alios ejusdem Sancti Doctoris textus in quibus clare suam exprimit de Purgatorio mentem, ut in Psal. 37. de cura pro mortuis c. 1. & 4. l. 21. de Civ. c. 16. & c. 26. Respondeo 2. distinguendo. Div. Augustinus anceps mansit circa modum quo crucientur animæ in Purgatorio, an ignis sit realis, ut disputant multi? an etiam ex amore, quem pro rebus sensibilibus habuerunt, patiantur, ita ut propter eorum privationem afficiantur mœstitia? concedo: quoad existentiam Purgatorii, nego. Circa modum dumtaxat dubitasse S. Aug. non solum ex locis clarioribus liquet, verum etiam ex ipso c. 26. libri 21. de Civ. ex quo desumpta est objectio: sic enim habetur. " Post istius sane corporis mortem donec ad illum veniatur, qui post resurrectionem corporum futurus est damnationis & remunerationis ultimus dies: si hoc temporis intervallo spiritus defunctorum ejusmodi ignem dicunt perpeti, quem non sentiant illi qui non habuerunt tales mores & amores in hujus corporis vita, ut eorum ligna, fœnum & stipula consumatur: alii vero sentiant, qui ejusmodi secum ædificia portaverunt, sive ibi tantum, sive hic, & ibi, sive ideo hic, ut non ibi sæcularia, quamvis a damnatione venialia, concremantem ignem, transitoriæ tribulationis inveniant, non redarguo, quia forsitan verum est. " Ecce S. Augustinus sui ipsius interpres, quippe qui de gradu & qualitate pœnæ in diversis animabus moveat quæstionem, quam quidem aut eliquare, aut reprobare non audet.

Cæterum ejusmodi quæstiones ad fidem non spectant. Quinimmo præcipit sancta Synodus Tridentina ab eis abstinere, eamdem & silere, maxime coram populo: sic enim loquitur sess. 25. in decreto de Purgatorio: *Apud rudem vero plebem difficiliores ac subtiliores quæstiones, quæque ad ædificationem non faciunt, & ex quibus plerumque nulla fit pietatis accessio, a popularibus concionibus secludantur. Incerta item, vel quæ specie falsi laborant, evulgari ac tractari non permittant* Episcopi: *ea vero quæ ad curiositatem quamdam aut superstitionem spectant, vel turpe lucrum faciunt, tanquam scandala & fidelium offendicula prohibeant.*

ARGUMENTUM QUARTUM.

Probatur Purgatorium ex Patrum sententiis & Traditione.

Quod est a Christo & ab Apostolis traditum, illud profecto tenendum est: atqui dogma Purgatorii tale est: igitur & datur Purgatorium & firmiter tenendum est. Probatur minor ex omnium sæculorum Patrum consensu; namque juxta positam Tertulliani regulam, quod non habet initium, a Christo per Apostolos promanat & ad nos transmissum est: hanc etiam statuit S. Augustinus regulam, unde perperam quis vellet proprio marte contra hanc legem per fas & nefas recrudescere: quasi vero aliquis particularis majori foret dignus fide, quam universalis Patrum in pietate, fide & doctrina omni exceptione majorum, cœtus. Verum & secundam Tert. subjicio regulam: novitas falsitatem redolet, quia nihil veritate antiquius. Jam venio ad probationem per singula discurrendo sæcula.

PRIMUM SÆCULUM.

Præter Scripturas novi Testamenti quæ primas in hoc sæculo jure merito obtinent, sedes, habemus B. Jacobi Liturgiam in qua fit expressa mentio defunctorum, qui quidem in pace Christi ab hac migrarunt vita: ibi funduntur preces speciales pro eorum requie, & ut a peccatis solvantur. Huic accedunt cæteræ Liturgiæ, ut Basilii, Chrysostomi, Syriacæ Coptorum in quibus orationes pro requie fidelium defunctorum præscribuntur.

Ex Latinis, primus nobis occurrit Clemens Romanus, qui l. 8. Constit. c. 41. hanc statuit pro refrigerio defunctorum orationem. " Oremus pro fratribus nostris qui in Christo requieverunt, ut Deus summæ erga homines charitatis, qui animam defuncti suscepit, remittat ei omne peccatum voluntarium, & propitius ac benevolus ei factus collocet eam in regione piorum qui laxati sunt, in sinu Abrahæ, Isaac & Jacob. "

Ex Græcis, Dionysius qui Areopagita a gravissimis auctoribus creditur. Hic de Cœl. Hier. c. 7. p. 3. ait: " Accedens deinde Venerandus Antistes precem salvam super mortuum peragit, precatur oratio illa divinam clementiam, ut " cun-

„ cuncta dimittat per infirmitatem huma-
„ nam admissa peccata defuncto, eumque
„ in luce constituat, & regione vivorum.

SECUNDUM SÆCULUM.

Ex Græcis, Irenæus suum addit calculum l. 1. c. 2. ait: " Spiritalia quidem „ nequitiæ & Angelos transgressos atque „ Apostatas factos, & impios & injustos, „ & iniquos, & blasphemos homines in „ æternum ignem mittat. Justis autem & „ æquis, & præcepta ejus scrutantibus, „ & in dilectione ejus perseverantibus, „ quibusdam quidem ab initio, quibusdam autem & pœnitentia, vitam do- „ nans, incorruptelam loco numeris confe- „ rat, & claritatem æternam circumdet. „ Quibus verbis duo electorum genera qui in bono perseveraverunt distinguit Irenæus, unum eorum qui ab initio transeunt in requiem: alterum vero illorum qui facta prius pœnitentia, videlicet in Purgatorio æternam habent claritatem, quod enim non sermo sit de pœnitentia in præsenti vita peracta, satis patet: namque loquitur pe pœnitentia perseverantiam finalem subsequente: quippe qui de his qui perseveraverunt in dilectione Dei, tractet.

Ex Latinis, ponderat S. Clemens modo citatus, cum floruerit etiam initio secundi sæculi.

TERTIUM SÆCULUM.

Ex Græcis, Origenes hom. 35. in Lucam sic intonat. " Quod si magnam pe- „ cuniam debuerimus, sicut ille, qui scri- „ bitur decem millia talenta debuisse, quanto tempore claudamur in carcere, non „ possum manifeste pronuntiare, si enim „ qui parum debet, non egreditur, nisi „ exsolvat minutum quadrantem, utique „ qui tanto debito fuerit obnoxius, infi- „ nita ei ad reddendum sæcula numerabuntur. „ Rursus in Epist. ad Romanos, ait: " Quamvis promittatur exeundum esse quandoque de carcere, tamen desi- „ gnatur non inde exire posse, nisi red- „ dat quisque novissimum quadrantem. „ Certe non alio de carcere quam de Purgatorio, in quo quidem quisque novissimum quadrantem reddere, hoc est, vel minimum peccatum veniale expiare oportet, loquitur Origenes. Quandoquidem ex lacu inferiori qui infernus simpliciter dicitur, non datur regressus.

Ex Latinis eundem loquitur sermonem Sanctus Cyprianus Carthag. Episcopus l. 4. Epist. 2. " Aliud est, *inquit*, ad veniam „ stare, aliud ad gloriam pervenire, aliud „ missum in carcerem non exire inde donec solvat novissimum quadrantem, „ aliud statim fidei & virtutis accipere „ mercedem, aliud pro peccatis longo „ tempore cruciatum emendare, & purgare diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse. „ Rursus l. 1. epist. 9. " Episcopi & antecessores nostri censuerant, ne quis frater excedens ad tute- „ lam, vel curam clericum nominaret, „ ac si quis hoc fecisset, non offerretur „ pro eo, nec sacrificium pro dormitio- „ ne ejus celebraretur. „ Mos igitur perantiquus tunc temporis erat offerre pro requie animarum fidelium sacrificium.

Tertullianus idem docet l. de anima c. 18. Lactantius l. 7. c. 21. ait: " Quorum „ peccata pondere aut numero prævaluerint, perstringentur igne atque comburentur. „

QUARTUM SÆCULUM.

Ex Græcis, Gregorius Nazianzenus in oratione in Cæsarium circa finem: „ Ipsi Deo, *inquit*, & nostras & eorum „ qui quasi in via paratiores prius ad hospitium pervenerant, animas commen- „ demus. „

Eidem accedit S. Ephrem in suo testat. & sic ait: " Assidue in vestris orationibus mei memoriam faciatis, etenim in „ vanitate & iniquitate viam peregi „ meam. „ Vult pro requie animæ suæ fundi preces. Igitur agnoscit purgatorium ex quo anima non solvitur, donec pro peccatorum reliquiis justitiæ divinæ fecerit satis.

Cyrillus catechesi 5. mystagogica: " De- „ nique, *inquit*, pro omnibus oramus, „ qui inter nos vita functi sunt, maxi- „ mum credentes esse animarum juvamen „ pro quibus offertur obsecratio Sancti il- „ lius & tremendi sacrificii. „ Eidem subscribunt veritati Eusebius Cæs. l. 4. de vita Constantini, Epiphanius in fine operis adversus hæreses, Eusebius Emissenus hom. 3. de Epiphania, & alii qui una voce docent orandum esse pro fidelibus defunctis, ut a pœnis solvantur.

Ex Latinis, Paulinus Nolanus epist. ad Pammachium laudat eum quod & corpori & animæ uxoris defunctæ satisfecerit; cor-

corpori quidem lacrymis, animæ vero eleemosynis. Epist. 5. ad Delphinum Episcopum commendans illi animam fratris sui ait: " Fac ut orationibus tuis condonetur tibi, & ut illius animam de minimo sanctitatis tuæ digito distillans, refrigerii gutta respergat. "

Astipulantur S. Hilarius in Psalm. 118. " Nobis est ille indefessus ignis obeundus, in quo subeunda sunt gravia illa expianda a peccatis animæ supplicia. "

S. Ambrosius quidquam affine dicit l. 2. epist. 8. ad Faustinum de obitu sororis: " Non tamen, *inquit*, tam deplorandam, quam prosequendam orationibus uxorem, nec mœstificandam lacrymis tuis, sed magis oblationibus animam ejus Deo commendandam. " Idem Pater in oratione de funere Valentiniani Imperatoris, hortatur populum ut pro ejus requie pias fundat preces. In c. 12. Lucæ loquens de animæ detentione in Purgatorio, ait: " Cum tamdiu exercetur pœnis, ut commissi supplicia erroris expendat. " Rursus & expressius explanans illud 1. Cor. 3. " Salvus erit quasi per ignem, *ait*, sed cum Paulus dicit: *Sic tamen quasi per ignem*, ostendit quidem illum salvum futurum, sed pœnas ignis passurum, ut per ignem purgatus fiat salvus & non sicut perfidi æterno igne in perpetuum torqueatur. "

S. Hieronymus eamdem prosequitur materiam; ait enim in Epist. ad Pammachium de obitu Paulinæ uxoris: " Cæteri mariti super tumulos conjugum spargunt violas, rosas, lilia, floresque purpureos, Pammachius noster sanctam favillam, ossaque veneranda eleemosyna, balsamis rigat. " Rursus in c. 5. Matth. " Hoc est quod dicit: Non egredieris de carcere, donec etiam minuta peccata persolvas. " Videlicet nisi pro peccatis venialibus facias satis in Purgatorio.

QUINTUM SÆCULUM.

Ex Græcis, S. Chrysostomus eandem commemorat veritatem hom. 41. in 1. ad Corinth. ait: " Juvetur mortuus, non lacrymis: sed precibus, supplicationibus, eleemosynis. " Ibidem infra subdit: " Ne fatigemur mortuis auxilium ferre, preces pro illis offerentes. " Eandem propugnat veritatem hom. 69. ad popul. & alibi.

Theodoretus l. 5. hist. c. 26. refert Theodosium juniorem procubuisse ad reliquias S. Chrysostomi, & orasse pro animabus parentum suorum Arcadii & Eudoxiæ jam defunctorum.

Ex Latinis, S. Augustinus jam supra citatus iterum venit in testimonium, quippe qui multus est in hac probanda veritate. Celebris est locus ille libri de cura pro mortuis c. 1. ubi ita stabilit usum Ecclesiæ pro requie defunctorum & preces & sacrificia, ut etiam si Scriptura de hoc taceret momento, usus ille omnem vim & robur legis pro hac veritate haberet. " In Machabæorum, *inquit*, libro legimus oblatum pro mortuis sacrificium, sed & si nusquam in Scripturis veteribus legeretur, non parva est universæ Ecclesiæ quæ in hac consuetudine claret, auctoritas, ubi in precibus Sacerdotis quæ Domino Deo ad ejus altare funduntur locum suum habet etiam commendatio mortuorum. " c. 4. idem repetit, dicens, preces pro defunctis non esse prætereundas, etiamsi nomina sint incognita, quia Ecclesia pro omnibus orat. " Sub generali commemoratione suscepit Ecclesia, ut quibus ad ista desunt parentes, aut filii, aut quicumque cognati, vel amici, ab una eis exhibeatur pia matre communi. " & in Psal. 37. Deum alloquens ait: " In hac vita purges me & talem me reddas, cui jam emendatorio igne opus sit. "

SEXTUM SÆCULUM.

Ex Latinis. Isidorus astipulatur, namque l. 1. de officiis cap. 18. sic loquitur: *Nisi Catholica Ecclesia crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum spiritibus, vel eleemosynam faceret, vel Deo Sacrificium offerret*. Subscribit V. Beda in Psal. 37.

SEPTIMUM SÆCULUM.

Ex Græcis J. Damascen. hanc probat ex professo veritatem in Libro de iis qui cum fide migrarunt e vita, & hoc testimoniis Dionysii, Athanasii, Gregorii Nazianzeni, Gregorii Nysseni & aliorum.

Ex Latinis, S. Greg. l. 4. dial. c. 55. ait: *Multum solet animas etiam post mortem sacra oblatio Hostiæ salutaris adjuvare, ita ut nonnunquam ipsæ defunctorum animæ expetere videantur*. Rursus c. 50. " Quos gravia peccata non deprimunt, hoc prodest mortuis: " si in

„ si in Ecclesia sepeliantur, quod eorum „ proximi quoties ad eadem sacra loca „ conveniunt, suorum quorum sepulchra „ conspiciunt, recordantur, & pro eis „ Domino preces fundunt. „ Celebrior omnium istius Patris locus desumitur ex cap. 39. explicans enim & explanans locum Apostoli, *salvus erit quasi per ignem*, sic pronuntiat. " Quamvis hoc de igne tri- „ bulationis in hac vita nobis adhibitæ „ possit intelligi, tamen si qui hoc de „ igne futuræ purgationis accipiat, pen- „ sandum sollicite est, quia illum per ignem „ dixit salvari; non qui super hoc ferrum, „ æs, vel plumbum ædificat, idest, pec- „ cata majora, & idcirco duriora, atque „ tunc jam insolubilia. „

Idem docent subsequentium sæculorum Patres ut Theophylactus in cap. 12. Lucæ. Oecumenius in 1. ad Cor. 3. Petrus Damianus serm. 2. de S. Andrea. Anselmus in 1. ad Cor. 3. S. Bernardus serm. de obitu Humberti: " Illud, *inquit*, scitote „ quia post hanc vitam in Purgatoriis locis „ centupliciter quæ fuerint hic neglecta, „ redduntur usque ad novissimum quadran- „ tem. „ D. Thomas 4. contra gentes c. 91. quibus accedunt omnes & Theologi Catholici & Universitates.

Jam sic resumo. Ex Patribus datur carcer ex quo nullus nisi ad ultimum usque quadrantem solverit, egredietur: est ignis Emendatorius cujus cruciatus contemnere non licet; preces funduntur ex perpetuo Ecclesiæ usu pro defunctis fidelibus, similiter & offeruntur sacrificia, quæ illis ad solutionem prodesse credendum est. Igitur ex Patribus datur Purgatorium, hinc & illud qui inegat, adversus universa Patrum agmina infelix & insipiens recrudescit.

Diluuntur vanorum hominum Commenta & exploduntur.

OBJICIUNT, non datur post mortem pœnitentiæ locus, juxta illud Cypriani tractatu 1. contra Demetrianum, *quando isthinc excessum fuerit, nullus jam Pœnitentiæ locus est, nullus satisfactionis effectus*, cui concinit illud Chrysostomi hom. 2. de Lazaro, *cum hinc discesserimus, non est nobis situm pœnitere, neque commissa diluere*: igitur nec datur purgatorium, quandoquidem si est purgatorium, locus satisfactionis vocatur.

Respondeo distinguendo, non datur post mortem locus pœnitentiæ pro peccatis mortalibus, concedo: pro venialibus vel etiam pro reatu pœnæ temporalis quæ gravioribus debetur, nego. Patres duo ad provocandum viatores ad pœnitentiam prædicant, primo quidem non dari in alia vita locum Pœnitentiæ voluntariæ & meritoriæ quæ tamen nostrum debet præcedere obitum, ne diutius, ut ait Bernardus, centupliciter solvamus neglecta. 2. A fortiori non dari pro remissione peccatorum mortalium. Cyprianus loquitur in primo sensu, Chrysostomus in secundo: ille quidem prius dixerat: " Hortamur „ dum adhuc aliquid de sæculo superest, „ Deo satisfacere. „ Iste vero ibidem „ Neque enim qui in præsenti vita pec- „ cata non abluerunt, postea consolatio- „ nem aliquam inventuri sunt. „ In eodem prope sensu ait Ambrosius l. de bono mortis c. 2. " Qui enim hic non ac- „ ceperit remissionem peccatorum, illic „ non erit, nimirum in Patria beatorum. „

Objiciunt 2. in locis inferioribus quibuscumque nulla est redemptio: igitur nec locus in quo divinæ fiat satis justitiæ. Probant antecedens auctoritate Hieronymi qui in caput nonum Amos sic loquitur: " „ Quando anima vinculis laxata corporis, „ volandique velit, sive quo ire compel- „ litur, habuerit libertatem, aut ad in- „ ferna ducetur de quibus scriptum est, „ in inferno quis confitebitur tibi? aut „ certe ad cœlestia sublevabitur. „

Respondeo negando antecedens; ad probationem distinguo, & Hieronymus ibi loquitur non de quacumque anima, sed de impia quæ quocumque se vertat, ubique Deum inveniet ultorem, concedo: de anima in pace Christi a corpore soluta, nego. Nam post illa verba *ad cœlestia sublevabitur*, subjicit: „ Ubi sunt spiritualia „ nequitiæ in cœlestibus, & si sibi veræ „ circumcisionis scientiam voluerit vindi- „ care, & humilitate concepta habitare „ in montibus; & ibi scrutantem manum „ Dei evadere non valebit, quod si despe- „ rans salutem oculos Domini vitare ten- „ taverit, & in ultimos salsorum fluctuum „ terminos pervenire, etiam ibi mandabit „ Dominus serpenti tortuoso & antiquo, „ qui est inimicus, & ultor, & mordebit „ eam. Capta quoque vitiis atque pecca- „ tis gladio Domini percutietur, ut per „ cruciatus, atque supplicia ad Dominum „ revertatur. „ Cæterum mens Hierony- „ mi patet ex auctoritatibus claris supra „ relatis.

Obji-

Objiciunt 3. Varia D. Augustini loca quibus sententiam catholicam de Purgatorio debellare se invincibiliter autumant, sed frustra jacitur rete ante oculos pennatorum; jam mens tanti Doctoris undequaque pro fide & veritate per omnia effulget, maxime in sententiis a nobis non semel adductis, verum cæcutit prorsus hæretica pravitas quæ multa objicit nihil probando ut fucum faciat. Ergo Calvinus insurgit & hunc Augustini ex tractatu 49. in Joann. locum opponit: " Habent, a Doctorum „ Aquila omnes animæ, cum de sæculo „ exierint diversas receptiones suas, ha„ bent gaudium boni, & mali tormenta, „ sed cum facta fuerit resurrectio & bono„ rum gaudium amplius erit, & malorum „ tormenta graviora, quando cum corpo„ re torquebuntur. „ Ibidem infra " re„ quiem quæ continuo post mortem datur, „ si ea dignus est, tunc accipit quisque „ cum moritur. „ Igitur, inquiunt, merces aut supplicium, nullo dato medio, post mortem confertur.

Respondeo ad primum locum distinguendo, & intendit Augustinus probare post resurrectionem universalem majorem fore damnatorum pœnam, quatenus tunc corpus simul cum anima cruciabitur, e contra vero majus futurum esse præmium pro electis quia corpus utique gloria donabitur, concedo: hoc ipsi explicant termini & Augustini contextus: & vult S. Doctor excludere seu exsufflare Purgatorii dogma, nego: ad secundum locum utique absque negotio respondemus, sic distinguendo, & ex Augustino unusquisque justus post obitum accipit requiem, & in pace Christi tranquillus commoratur quoad sui certitudinem status, namque nec peccare, nec a Deo separari potest, quod sane est magna merces, grandisque requies, concedo: accipit mercedem absque purgatione media, nego. Loquitur Augustinus tantummodo de certitudine vel mercedis vel supplicii, sed omni prorsus absque dogmatis Purgatorii dispendio, cum liquido passim illud totis viribus astruat.

Instant: idem Sanctus Doctor in Psal. 31. ait: *Si texit peccata, noluit advertere, si noluit advertere, noluit animadvertere, si noluit animadvertere, noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoscere*. Ergo, inquiunt, ut primum tecta sunt peccata & remissa, non relinquitur puniendi locus. Concinit ejusdem S. Doctoris sententia Epist. 54. ubi dicit post mortem non remanere corrigendi mores aut tempus aut locum. Igitur, inquiunt, post mortem non datur locus purgationis medius inter cœlum & infernum. Confirmatur: idem Augustinus Epist. 80. ad Hesichium ait: " In „ quo quemque invenerit suus novissimus „ dies, in hoc eum comprehendet mundi „ novissimus dies, quoniam qualis in die „ quisque moritur, talis in die illo judi„ cabitur „ his omnibus accedit auctoritas ex libro quinto Hypognostici incerti auctoris cap. 5. apud eumdem S. Augustinum: " primum locum fides Catholicorum divi„ na auctoritate credit, regnum esse cœ„ lorum, secundum Gehennam, ubi om„ nis apostata, vel a fide Christi alienus „ æterna supplicia experietur, tertium pe„ nitus ignoramus, immo necesse in Scri„ pturis Sanctis inveniemus. „

Sed facile est ad hæc omnia momenta respondere: dico ad Augustin. illum loqui de prædestinatione, vel reprobatione consummata: ut primum enim quisquam migravit e vita, continuo & absque mora, vel æternæ beatitudinis, vel etiam æternæ pœnæ sors definita est: unde eo ipso quo peccata remissa sunt, non animadvertit Dominus, quippe qui secundum promissum Ezec. 18. omnium iniquitatum non recordatur, hoc est, ut pœnam æternam imponat pro delicto. Ergo bene sequitur in quocumque aliquem invenerit novissimus dies, ibi manet irrevocabiliter vel electus vel reprobus; unde merito dicit Augustinus medium ignorare se, hoc est, pro decreto prædestinationis; omnia namque definita sunt, nec datur locus ut ab alterutro statu quis eruatur; ast non impedit, quin justus, si quid habet expiandum, hac de causa illoque motivo ibi remaneat, donec solvat ad ultimum usque quadrantem, ut ipse dicit Augustinus. Cæterum istorum omnium ratio perfecte & clare habetur ex aliis Augustini oraculis, quibus clare & ex professo suam aperit de Purgatorio mentem. Ad locum loci libri hypognostici eadem est responsio.

QUINTUM ARGUMENTUM.

Probatur Purgatorium ex consensu totius Orbis Ecclesiarum.

Quod universa in omni terrarum orbe tenuit & docuit Ecclesia, illud profecto tanquam fidei consonum recipiendum est: atqui universalis per totum orbem diffusa

sia Ecclesia Purgatorium ab omni tenuit ævo. Et probatur: ab omni ætate voluit fundi preces pro fidelium defunctorum refrigerio. Hoc ipsum Ecclesiæ Catholicæ etiam schismate, vel hæresi a Romana divulsæ & tenent & tenuerunt: igitur universalis Ecclesia recipit & propugnat Purgatorium: Ecclesiam vero universalem & preces instituisse pro requie defunctorum, & agnovisse locum in quo animæ justorum qui justitiæ divinæ in hac vita non fecerunt satis, detinentur, donec reddant torum & solvant debitum, constat ex definitione Conciliorum Generalium quam attulimus: attamen ad abundantiam juris non injucundum erit, hic texere omnis linguæ Ecclesiarum specialia pro tanto momento decreta.

Ecclesia Italiæ cæterarum mater hoc ipsum & credit & definivit in Concilio Romano sub Symmacho anno 503. sancta quippe hæc Synodus grande ducit sacrilegium animas fidelium defunctorum orationibus & suffragiis defraudare.

Ecclesia Gallicana hoc profitetur in Concilio Cabilonensi; & habetur de consecratione dist. 1. can. visum est, sic enim legitur, *visum est præterea, ut in omnibus Missarum solemnibus pro spiritibus defunctorum loco competenti in Ecclesia ad Dominum deprecetur*. His accedunt statuta Odonis Cluniacensis supremi Abbatis quibus in suo ordine voluit diem solemnem instituere in quo memoria fidelium defunctorum precibus & suffragiis celebraretur; cui morem gerere prima voluit Ecclesia nostra pia & percelebris Gallicana.

Ecclesia Germanica suum addit pro eodem momento calculum, namque in Concilio VVormatiensi c. 10. præcipit & definit, non solum pro fidelibus defunctis qui vitam piam diu duxerunt, verum & pro suspensis in patibulo preces fundi & offerri sacrificia.

Ecclesia Hispanica in Majestate & fide percelebris in Concilio Bracarensi c. 39. oblationes inter Clericos dividi, ut orent pro defunctis, statuit & jubet.

Ecclesia Africana non prætereunda est in Concilio Carthaginensi tertio can. 29. sic loquitur, *& Sacramenta Altaris, nonnisi a jejunis hominibus celebrentur, si autem aliquorum pomeridiano tempore defunctorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat*. Similia pro eodem negotio statuit Concilium Carthaginense quartum cap. 79.

Ecclesiam Orientalem antiquam eandem tenuisse fidem luce clarius apparet tum ex Conciliis Generalibus, quibus astabant Græci, maxime ex Florentino, in quo vel minimum quidem Latini Græcis pro hoc momento non objecerunt, isti vere per omnia in hoc puncto consentientes nullam moverunt disceptationem & controversiam. Tum ex traditione Patrum Græcorum quorum testimonia jamjam laudavimus: sed maxime ex Liturgiis; namque in ea quæ dicitur Basilii, specialis habetur oratio pro fidelium defunctorum requie; similiter & in aliis; quia vero Protestantes Ecclesiam Orientalem ab hac discessisse fide prædicare non erubuerunt: profecto os loquentium & iniqua & falsa contundere juvat, ne quis vel jam a vera religione divulsus, vel obstrepentibus passionibus indulgens, iniquitatem velut aquam absque futurarum pœnarum timore in propriam animæ perniciem & exitium ebibere audeat.

Ex consensu Orientalium Ecclesiarum quæ vel schismate, vel quod pejus simul & hæresi a Romana divulsæ sunt

Probatur veritas Purgatorii.

Ecclesia Græca nunc eundem pro fidelibus defunctis sublevandis tum precibus, tum eleemosynis, sed maxime sacrificiis sicut antiquitus tenet ita & observat ritum. In Euchologia sic habetur, *Domine concede animæ famuli tui requiem cum animabus justorum*, quod quidem ter repetitur. Deinde supplicatio quædam dirigitur ad Beatissimam Virginem, *ut pro salute defuncti ipsa deprecari & intercedere dignetur*, postea petitur, *ut Deus illi peccata tum voluntaria tum involontaria dimittat, eumque cum sanctis suis collocet in Paradiso, in loco deliciarum ubi neque dolor, neque tristitia est*. Πρέσβευε τοῦ σωθῆναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Ὑπὲρ τοῦ συγχωρηθῆναι αὐτῷ πᾶν πλημμέλημα ἑκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον. l. 8. de perpetuitate septem Sacram. c. 6.

Dositheus patriarcha in Synodo Jerosolymitano anno 1672. statuit orationes & sacrificia pro requie defunctorum, edit. 1690. Mold. ex Græco sic redditur definitio: *Ecclesia Catholica & Apostolica Jesu Christi credit post mortem purgationem fieri sacrificio tremendo & aliis precibus, item & eleemosynis, aliisque pietatis operibus, quæ fideles pro defunctis faciunt; quæ de*

de causa decantat : Miserere , Domine , operis manuum tuarum & misericordia purifica. Orat pro patribus & fratribus nostris defunctis , & pro iis omnibus qui cum fide & pietate dormierunt , ut eis concedat veniam pro culpis tum voluntariis , tum etiam involuntariis . Probat idem Patriarcha orationum & sacrificiorum pro fidelium defunctorum refrigerio utilitatem auctoritate Sanctorum Dionysii , Athanasii , Cyrilli Hierosolymitani , Chrysostomi , quos omnes purgationis locum inter cœlum & inferos stricte sumptos medium agnovisse constat.

Ecclesiæ Orientales , Melchitarum , Nestorianorum , Jacobitarum , Coptitarum , Æthiopum , Armenorum eandem precum & sacrificiorum pro defunctis traditionem servant ; enimvero usque ad Photium nulla fuit sicut in aliis , ita nec in hoc momento inter Græcos & Latinos controversia ; immo cum isti dominabantur in Oriente , unusquisque suæ Ecclesiæ in sublevandis defunctis , ritum observabat . Græci Beati Gregorii Dialogorum libros præ oculis habebant & legebant. In l.4. multa ex professo tum de Purgatorio , tum de orationibus pro animarum requie fundendis habentur , nec quicquam Orientales refragati sunt. Quinimmo & Constitutiones Apostolicas & opera S. Dionysii , in quibus istud astruitur dogma multi faciunt. Quid plura ? Eustratius Ecclesiæ Constantinopolitanæ Presbyter , egregium de hoc momento tractatum composuit , ut videre est apud Photium. Allatius juris publici eum fecit ; in tertia hujusce tractatus parte fuse pariter & erudite orationes , eleemosynas , sacrificia ad liberationem animarum a Purgatorii pœnis plurimum valere probat . Earum statuit distinctionem quæ in cœlo , beatæ , & quæ in inferioribus locis cruciatæ erant. Sexto florebat sæculo . Ex quibus constat Ecclesias Orientales hanc fidem ab initio tenuisse . Addo & ab eadem non recessisse , cum iisdem usque ad hodiernam diem utantur Liturgiis , iisdem stent ritibus , quod uno aut altero exemplo probare juvat .

In Liturgia Coptitarum quæ nomen S. Basilii præ se fert , Sacerdos celebrans ait ; *Memento , Domine , defunctorum , & eorum qui diem in Sacerdotio , & in fide Sacerdotii clauserunt extremum , omnium Ordinum Sæcularium seu Laicorum : Dignare , Domine , omnibus concedere requiem , in sinu Patrum nostrorum Abrahæ , Isaac , Jacob . Eos loces , velim , in regionibus virentibus , versus quietis aquas in Paradiso voluptatis , ex quo quidem procul abest dolor , procul tristitia , in splendore vestrorum Sanctorum* . l. 8. perp. fidei de Sacr. c. 8.

In Liturgia S. Gregorii eadem iisdem prope terminis habetur oratio : *Memento , Domine , patrum & fratrum nostrorum , qui in fide orthodoxa mortui sunt . Hanc eis concede gratiam , ut requiescant cum Sanctis tuis .*

In Liturgia Syriaca , quæ Divo tribuitur Jacobo , quæque est magni apud eos ponderis , unde & apud eos authentica necnon celeberrima , sic habetur : *Memento , Domine , Sacerdotum orthodoxorum defunctorum , Diaconorum , Subdiaconorum , Cantorum , Sacerdotum , Interpretum , Exorcistarum , Religiosorum , Virginum , & Secularium qui in fide migrarunt ..... Concede eis requiem , servando eos a damnatione futura , quæ nullum habet finem , eosque reddendo dignos felicitate , quæ est in sinu Abrahæ , Isaac , Jacob , ubi fulget lumen vultus tui , ex quo procul omnis dolor , & fugit gemitus . Ne imputes eis culpas quas commiserunt , non intres in judicium cum servis tuis , quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens , nemo quippe nisi Filius tuus Dominus Jesus Christus , mundus & a peccato & a sorde .*

Ibidem . In Liturgia Æthiopum quid affine conspicitur : *Memento , Domine , omnium defunctorum , qui in fide defuncti sunt , eosque colloca in sinu Abrahæ & Isaac & Jacob .*

In tribus Liturgiis Nestorianorum primo fit commemoratio utriusque Testamenti Sanctorum , deinde vivorum , postea sic legitur : *Rogamus te utique , Domine , pro eis qui nos præcesserunt , quique in fide orthodoxa discesserunt , ut cuncta eis condones peccata , & in quietis loco sedere facias .* Observes velim , B. L. commemorationem Sanctorum qui sunt in cœlis eo facere scopo Ecclesia , ut gratias immortales pro eorum de inferis triumpho reddat Deo . De fidelibus vero qui divinæ debitores sunt justitiæ ut precibus & sacrificiis eorum acceleret a cruciatu liberationem.

Ibidem . In Missis privatis pro mortuis permultæ etiam funduntur Deo preces , ut transeant in locum refrigerii , sic quippe habetur : *Domine , extingue ardorem ignis per tuam misericordiam erga defunctos qui crediderunt in te , quique in fide ,*

multum de tua confidentes bonitate, migrarunt. Crux tua fit vitæ prorsus & felix ad meliorem vitam transitus tum pro animabus, tum pro corporibus eorum qui in te renati sunt.

Quid plura adjiciam? in medio officii Diaconus se ad populum convertens hunc ad eum dirigit exhortatorium sermonem: *Amici defuncti, date mortuo amicitiæ argumenta, non quidem pompam funebrem in sonitu quæ nihil ad requiem animæ prodesse potest, sed parate & facite in ipso Sanctuario epulas, offerendo ministerio Sacerdotum panem & vinum pro anima defuncti, ut concedatur ei requies. Deus qui ad vestram respicit amicitiam condonabit defuncto. Et ejus memoria in Sanctuario super propitiationis tabulam postea celebrabitur.*

Reverendus admodum Pater Lecquien Ordinis sancti Dominici percelebris Theologus, pari soliditate & eruditione Orientalium Ecclesiarum de Purgatorio fidem & opiniones exponit tom. 1. dissert. 5. in opera S. Joannis Damasceni. Non abs re erit hic compendiose referre quæ eo loci fusiori calamo explanat.

„ I. Communis Græcorum sententia „ est, orationem, de iis qui in fide obdormierunt, Joannis Damasceni fœtum „ esse. Ita tenent & affirmant Philippus „ Solitarius XI. S. Scriptor in Dioptra, „ Zonaras. „

„ VI. Verum enarrare lubet, quæ sit „ Ecclesiæ Orientalis hac in parte doctrina: quod ut conficiam, unum e multis „ auctorem seligo, Marcum Eugenicum, „ Metropolitam Ephesium, qui orationes „ duas Ferrariæ hoc de argumento in Synodo habuit, in quibus, uti Purgatorium ignem Theologorum nostratium „ exclusit, ita & professus est animas fidelium Liturgiis, aliisque piis operibus „ juvari post mortem, quando non absoluta penitus pro peccatis gravioribus „ pœnitentia, vel levioribus nondum satis expiatis, ex hac vita excessere. Quod „ a plurimis utriusque Ecclesiæ Patribus „ traditum, & antiqua consuetudine confirmatum, tradit. *Eas autem per ejusmodi subsidia ab expurgantibus suppliciis & igne aliquo temporaneo, qui virtutem hanc habeat, liberari, nullibi hactenus expresse scriptum, invenimus.* „ Idem repetit in oratione altera: cæterum in utraque asserit, peccatorum animas quæ æternis „ suppliciis addictæ sunt, tantillum quandoque relaxationis ex fidelium precibus „ percipere. Quo plane sensu Augustinus „ ipse in Enchiridio c. 110. ait, supplicationes & sacrificia defunctis prodesse, „ illis quidem qui, cum valde mali non „ essent, mortem obierunt, „ *ut sit plena remissio*, & valde malis, *ut tolerabilior fiat ipsa damnatio*.

„ VII. Pergit Eugenicus, & eorum qui „ leviorum dumtaxat delictorum adspersi „ decesserunt, animas *solo pavore purgari* „ affirmat ex Gregorii dialogo: alias vero quæ cœptæ pœnitentiæ fructus dignos vel incuria vel propter inexpectatam mortem non tulerunt, ad inferna „ detrudi, non suppliciis cruciandas uti „ scleratorum animas, sed veluti carcere „ detinendas & conscientiæ angoribus compungendas, vel etiam in locis terræ vicinis exulare secundum majorem vel minorem culparum quas admiserint gravitatem. Cæterum specialem illum locum „ quo detineantur animæ, quem *Purgatorium* appellamus, recusant agnoscere; „ quippe quem Scriptura non indicaverit, inquit oratio. 2. nihilque statuerit „ medium inter Beatorum sedem, nisi „ chaos ingens: at vero pro defunctis illis multum prodesse sacrificia & preces „ in Ecclesia quæ exsolvuntur, unanimi „ Patrum, tum Latinorum tum Græcorum „ doctrina constare testatur; ut nimirum „ benignissimus Deus quibusdam peccata „ nonnulla quæ humana fragilitate admissa sunt, statim ab obitu condonentur: quemadmodum Dionysius ait: in „ speculatione mysterii quod pro mortuis „ agitur: aliis post aliquod tempus secundum justitiæ leges, aliis denique, quibus licet non ante extremum judicii „ diem parcere decreverit, levaminis aliquid impertiatur. „

„ XII. Hæc cum Ephesius duplici sermone in Synodo velut Orientalis Ecclesiæ nomine, peroraset, adjecissetque ut „ postulatus fuerat quorundam utriusque „ orationis locorum expositionem, Latini „ ultro comprobarunt, illis dumtaxat exceptis quibus tum damnatorum impiorumve pœnas & supplicia, tum Beatorum coronas in diem judicii differri asseverarat negaratque Sanctos Deum Deive essentiam posse intueri. Quamobrem „ nulla facta ignis expurgantis mentione, „ eodem prorsus sensu quo postmodum „ in Tridentina Synodo definitum est in „ decreto unionis. „ *Item si vere pœnitentes in Dei charitate decesserint antequam*

quam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & omissis, eorum animas pœnis Purgatoriis post mortem purgari: & ut a pœnis hujusmodi releventur, prodesse eis fidelium vivorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundum Ecclesiæ instituta." Quamquam omittendum non est, Purgatorium ignem, quem Theologi Latini defendunt, non admodum displicuisse cordatioribus Græcis. Gabriel Philadelphiensis antistes Schismaticus, statim post verba quæ modo ante ex ejus libro de Purgatorio recitavi, subjungit. „ *Placet mihi nihilominus sententia nonnullorum Doctorum Occidentalis Ecclesiæ qui asserunt ignem hunc æternum illum esse, in quem animæ immissæ puniuntur ad tempus; sui natura æternum, sic a Deo factum: dici vero temporarium, non sui natura, sed ob animas, quæ liberantur; propter eas autem, quæ in eo absque ullo fine cruciantur, æternum & perpetuum.*

„ XIV. Ad preces pro mortuis quod attinet præter consuetam defunctorum commemorationem, quæ recitatur in sacra Liturgia, primam obitus diem, tertiam, nonam, & quadragesimam, ac tandem annuam, fundendis pro defuncto quolibet precibus, aliisque piis operibus exequendis impendunt, quemadmodum & in constitutionibus, quæ Apostolis adscriptæ sunt, sancitum fertur. Quem sane ritum sæculo saltem sexto medio usitatum fuisse testatur Eustratius magnæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ Presbyter in libro cujus titulus est: *Refutatio eorum, qui dicunt animas corporibus suis solutas non operari, nec precibus sacrificiisque quæ pro eis offeruntur adjuvari.*" Quem Leo Allatius Græce, Latineque edidit: post tractatum de Purgatorio, utinam non in fine mutilum. Immo Palladius, qui sæculo quinto ineunte historiam suam ad Lausum scripsit, in *Palladio* meminit commemorationis, quæ tertio & quadragesimo die ab obitu defuncti fiebat. Ad hæc quotannis Sabbato ante Dominicam quam vocant τῆς ἀπόκρεω, q. d. *Carnis privii* seu Septuagesimæ nostræ, solemnem agunt fidelium omnium memoriam: quod officium inchoatur a vesperis præcedentis sextæ feriæ. Totam noctem illam ac Sabbatum, tam in Narthece Ecclesiæ ac Cœmeteriis, quam ad altare orando transigunt. Consimilem fere commemorationem denuo celebrant in Vigilia Pentecostes, quovis etiam Sabbato in Officio nocturno τὰ νεκρώσιμα, pro defunctis recitant: cujus quidem ritus mentionem Damascenus facit in Epistola ad Cometam *de sanctis Jejuniis*. In tertia, nona & quadragesima ab obitu defuncti die Colyborum oblationem faciunt, cujus officium Leo Allatius edidit lib. 3. de Ecclesiæ Occid. & Orient. consensione, cap. 18. sic vero Colyba confici Goarius noster narrat in Euchologio: „ *Excoquunt leviter frumentum Græci, lancibusque acervatim impositum frugibus variis, pisis puta tusis, avellanis, cortice nudatis amygdalis, nucibus minutim sectis, corinthiacæ uvæ, & malogranatorum granis in distinctas petroselini foliis veluti radiis areolas & figuras ordinatis respergunt acervumque hujusmodi præfata arte elaboratum κόλυβα vocant, quæ quidem vel in Sancti alicujus honorem, vel in defunctorum animarum memoriam, aut cum instante magnæ quadragesimæ initio communes suas pro mortuorum animabus preces renovant, propinquorum sepulcris imposita, in Sacerdotis & Ministrorum usus postmodum cessura solent offerri.*" Omisit vir doctus mensuram vini, cujus tamen meminit Simeon Thessalonicensis cap. 371. Deinde vero Goarius observat istæc offerri ad instar antiquæ Christianorum consuetudinis, qui defunctorum tumulis dapes ad alendos pauperes apponebant quin & lautiori convivio egenos atque Ecclesiæ Ministros a divitibus solere excipi. „ *Sed nec humilioris fortunæ viri, inquit, a simili erga mortuos debito immunes se constituunt: panem enim in fragmenta longiora concisum vinoque tinctum transeunti cuilibet & degustare non detrectanti offerunt: ut eo sumpto repensam orationis vicem parentibus suis accipiant, desiderata hac voce audita,* ὁ Θεὸς μακαρίσῃ τὰς αὐτοῖς. h. e. *Deus beatos illos faciat.*" In Syria & Oriente, Melchitæ, Jacobitæ, Nestoriani, Maronitæ tertiam quidem & nonam ab obitu celebrant, pro quadragesima vero trigesimam agunt, qui filii Israel super Moysen luxerunt triginta diebus; quem etiam morem a Gregorio Magno Latini ferunt accepisse. „

„ XV. Quia paulo ante facta est a me mentio libri Eustratii Constantinopolitani de defunctorum animis, ab re non

„ erit hic subnotare auctorem Cyrilli quo-„ que Hierosolymitani testimonium adhi-„ buisse ex ejus Catechesi Mystagogica 5. „ quo ostenderet priscum receptissimum-„ que morem fuisse preces pro defunctis „ fidelibus fundendi inter divinorum My-„ steriorum celebrationem. „

Ex his omnibus constat, primo Orientales locum medium inter cœlum & infernum agnoscere, ubi animæ justorum in charitate defunctorum pro reliquiis peccatorum divinæ faciunt satis justitiæ. Secundo, preces, eleemosynas & sacrificia prodesse hominibus in Christo defunctis. Tertio, Theologos Græcos non improbare Latinorum opinionem de igne torquente animas Purgatorii. Igitur absque fundamento Protestantes Purgatorium tanquam aliquid fictitium explodere conantur.

Fit satis difficultatibus.

Objiciunt Heterodoxi. Ecclesia Græca plurimum restitit in Concilio Florentino iis quæ Latini de Purgatorio docebant: Marcus Ephesinus partes pro Græcis agens plura adversus dogma Purgatorii protulit, nec defuerunt alii non pauci qui definitionem Concilii dictis & scriptis impugnaverint. Igitur falsum est omnes Ecclesias suo calculo munire dogma de Purgatorio.

Respondeo 1. Ex dictis constare Ecclesiam Græcam ex more nedum antiquo, verum etiam hodierno, Purgatorium agnoscere; quandoquidem & locum in quo animæ cruciantur, agnoscit, & preces pro earum liberatione fundi præcipit. Addo falsissimum esse Græcos restitisse pro hac parte Concilio Florentino, nam sessione prima & ultima affirmant se Purgatorium, immo & orationem pro defunctis semper admisisse.

Respondeo 2. distinguendo: Græci restiterunt pro qualitate pœnarum, immo & pro loco in quo probantur animæ; de his quippe non parva fuit apud eos disceptatio, & in Concilio ultro confessi sunt de his momentis non parum se ambigere, an scilicet igne reali torqueantur animæ, an aliquo alio modo, concedo: restiterunt dogmati quoad substantiam, nego. Ante schisma nulla mota est controversia de Purgatorio, & de modo probationis animarum inter Græcos & Latinos; illi fundebant preces & offerebant pro mortuis sacrificia, legebant dialogos B. Gregorii lib. 8. perp. fidei Sacr. cap. 5. qui multa de igne Purgatorii continet, immo & Latinorum placita circa hoc momentum non ignorabant, nec tamen refragabantur; orto vero schismate, multæ hinc inde quæstiones factæ sunt quæ magnas moverunt inter utriusque Ecclesiæ Theologos disceptationes. Latini propugnare cœperunt animas fidelium defunctorum igne reali torqueri, Græci vero non igne, sed summa tristitia, summoque animi mœrore agitari. Latini admittunt locum inter cœlos & inferos medium in quo satisfaciunt animæ. Græci recentiores non sic, eundem & pro reprobis & pro justis statuunt, contendentes Scripturas de inferis tantummodo mentionem facere; hinc vocabulum *inferi* ad litteram semper usurpantes, in hunc etiam impingunt errorem, ut locum damnatis & electis communem autument, ita tamen ut ex eo erui possint virtute precum fidelium animæ patientes. Latini animas, finita purgatione, visione beatifica cito donari contendunt. Sed Græci recentiores adhærent in hoc puncto Millenariis; credunt enim animas post probationem abire in locum amœnum seu Paradisum terrestrem in quo exultantes summa afficiuntur lætitia quem & sinum Abrahæ nuncupant.

Urgent: Barcepha inter Orientales percelebris scriptor impugnat Purgatorium: igitur illud dogma alienum est ab Orientalium mente. Probatur antecedens. Purgatorium est pœnarum locus: sed Barcepha disserens de loco ubi justi in pace Christi defuncti beatam expectant retributionem, ait esse locum amœnum in quo Sancti quiescunt, sic enim loquitur Mos. Marc. de Parad. p. 1. cap. 18. *Cum Paradisum in Eden ab initio plantatum, locum esse dicit ubi justorum animæ recipiuntur, ab adventu Christi, atque ibi collocatam fuisse boni Latronis animam; post universalem vero resurrectionem nullius usus futurum*: Igitur ex Barcepha Orientales Purgatorium veluti locum pœnarum quibus ultimate probarentur justorum animæ, tanquam fidei articulum non habuerunt: quinimmo ne quidem ullo modo admiserunt.

Respondeo 1. Dato & non concesso, alicujus Doctoris particularis opinionem non aliam fuisse quam istam quæ justorum in pace defunctorum habitationem & sedem in amœno Eden quietis loco reponit, non tamen Theologiæ Orientalium eandem extitisse sententiam constat: cujus responsionis non una est ratio, non unum ar-

gu-

gumentum. Primo quidem quia justos quorum peccata sufficienti non fuerunt pœnitentia expiata, neque comprehensores credit Ecclesia Orientalis; donec justitiæ divinæ fecerint satis, neque etiam damnatos esse existimat. Secundo, tametsi ejusdem Ecclesiæ Theologi nonnihil difficultatis patiantur in determinandis Purgatorii pœnis, illud tamen admittere ex probationibus claret: igitur cum Latinis vel minimum quidem de existentia Purgatorii non disceptant, ut non semel annotavimus, maxime vero cum doctrinam Dialogorum B. Gregorii in quibus multus est de Purgatorii probatione sermo, adoptaverint. His omnibus addo Orientales docere, justos, ad gloriam propter reatum pœnæ temporalis sufferendæ nondum expeditos, Dei visione ad tempus privari.

Respondeo 2. In forma negando antecedens. Ad probationem, distinguo: Barcepha admittit locum aliqua pace & quiete amœnum pro justis qui nondum justitiæ Dei fecerunt satis, concedo: omni & adæquata quiete amœnum, nego. Purgatorium admisit ille Theologus, dum Sanctorum animas nondum Dei visione perfrui agnoscit, quo quidem in statu aliquam quidem ex charitate in qua permanserunt habent, sed non eam quæ beatis competit, quorum tanta pax est, ut nedum quietem habeant, sed & intrent in gaudium Domini.

Quid plura? Barcepham errore Millenariorum detentum fuisse non obscure ejus indicant verba, dum ait justos in amœno Edem loco collocatos ibi expectare resurrectionem: in hac hypothesi certe non negat Purgatorium, sed animas justorum sufficienter probatas juxta vanam Millenariorum opinionem asserit in quiete & pace expectare ultimum Domini adventum ut æternam possideant.

Respondet D. Renodotius in doctrina Orient. versatissimus tom. 2. Liturg. observ. 2. in Syriaca p. 108. "Unum, *inquit*, addemus & quidem hujus generis argumentum, quod maximi ad illam quæstionem explicandam momenti est. Habent antiquitus Græci, versionem Dialogorum Gregorii Papæ, quam per multa sæcula cum ædificatione legerunt & probaverunt, & si multa de Purgatorio in illis contineantur. Ex Græca versione, Arabica facta est, anno Græcorum 1091. J. C. 779. cujus exemplar ante annos septingentos, scriptum in membranis, extat in Bibliotheca Colbertina. Ita neque Græci, neque Arabes Christiani ignoraverunt quid vulgo doceretur in Romana Ecclesia, neque tamen ante Florentinum Synodum controversia de Purgatorio ulla fuit. Antea igitur perfecta erat de doctrina consensio, quæ similiter utrimque observatæ disciplinæ respondebat." Observes velim, benevole Lector, Orientales in Concilio Florentino dogmati de Purgatorio lubenti animo subscripsisse. Igitur circa istum fidei articulum nullus est circa Orientalium mentem relictus ambigendi locus.

Instant, Græci recentiores negant simpliciter & absolute dari Purgatorium & in probationem afferunt auctoritatem S. Joannis Chrysostomi, qui locum Apostoli 1. Cor. 3. *Salvus erit, sic tamen per ignem*, de pœnis alterius mundi non intellexit. Cui subscripserunt multi alii Patres Græci: quia vero contrarium censet S. Gregorius Nyss. ideo ejus explodunt auctoritatem: sed mens Ecclesiæ Græcæ ab ipsis Græcis repetenda est: igitur cum isti negent Purgatorium, argumentum est, illud dogma non pertinere ad fidem.

Respondeo 1. Non solum S. Gregorium Nyssenum, sed alios Patres si non nomine, saltem re agnoscere Purgatorium. Origenes quippe homilia 35. in Lucam, & Eusebius Emissenus hom. 3. de Epiphania prædicant dari carcerem ex quo animæ virtute precum possunt educi, qui quidem locus ab inferno simpliciter dicto prorsus distinctus est, cum in isto nulla sit redemptio. S. Gregorius utique admittit ignem exquisitis tormentis animam purificantem, & audiendus est, cum quarto floreret sæculo & doctrinam Apostolorum tenuerit. Tum quia cæteri Patres Græci orationes & sacrificia pro fidelibus defunctis offerri volunt: igitur agnoscunt locum medium in quo probantur animæ, alias duo manifeste pugnantia admittenda forent, videlicet & animas fideles esse in inferno, & ab eo erui posse; sed utrumque debellat fidem & illi contrarium est; igitur & rejiciendum.

Respondeo 2. A tempore schismatis Latinos Theologos multos per improperium tribuisse Græcis nævos, qui par pari reddere satagentes, etiam ut alternata vice Latinos exacerbarent, utique negarunt dari Purgatorium, eo quod ne nomen quidem in ullo Scripturæ sacræ inveniatur loco. Cæterum dato & non

concesso, Græcos recentiores hoc abnegasse dogma, non ideo fides evacuaretur, cum & Patres, & Ritus, & Liturgiæ Ecclesiarum Orientalium, nulla excepta, stent pro suffragiis in gratiam fidelium defunctorum, quod sane inutile foret, si vel in inferno in quo nulla redemptio est, conclusæ manerent.

Respondeo 3. distinguendo. Theologi Græci, immo & multi Patres tacent quoad nomen, concedo: quoad rem, nego. Eo enim ipso, quo admittunt purgationis locum, in quo suffragiis & sublevari, & etiam e carcere solvi possunt animæ, consequenter admittunt Purgatorium. Jam vero quinam sit locus probationis? quod ignis genus? quæ pœnæ qualitas, non spectat ad dogma, immo hoc ipsum prædicare & similia quæ curiositatem potius quam pietatem sapiunt prohibet Tridentina Synodus.

Instant, qui eandem prorsus tenent sententiam de justis probandis & de reprobis profecto non censentur admittere Purgatorium etiam quoad rem: atqui sic opinantur nunc Græci: & probatur: omnes defunctos promiscue in eodem inferni loco incarcerari docent: omnes etiam infideles, etiam idololatras si pro eis funduntur preces & offerantur sacrificia, erui posse autumant; namque peccata etiam graviora remitti in alio sæculo per preces & oblationes existimant, eos solos reprobos pro quibus nulla fit aut oratio, aut nullum offertur sacrificium, ibi semper remanere confingunt. Immo & in probationem referunt apocrypham quandam historiam Falconillæ idololatræ & Trajani Imperatoris defunctorum, primam precibus B. Theclæ ab inferis liberatam, alterum similiter obsecrationibus S. Gregorii Papæ ex eodem loco erutum, Deo miserente & concedente, asserere non dubitant: ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Et semotis erroribus tum circa pœnarum locum, tum circa ipsius cruciatus modum, tum etiam circa liberationem reproborum admittunt Græci recentiores & locum purgationis, & suffragiorum pro liberatione animarum utilitatem, concedo: & non admittunt, nego. Non plurimum hic de erroribus Græcorum circa locum & liberationis modum curamus: unum nobis impræsentiarum sufficit, etiam nunc agnoscere Purgatorium seu locum in quo animæ justorum ultimate probantur, in quo, virtute bonorum operum viatores eas sublevare possunt, ut inde transeant in locum amœnum & refrigerii; jam vero quid sit nunc vel terrestris vel cœlestis illa mansio? nihil ad quæstionem. Igitur incassum suas trahunt in partes Ecclesiam Græcam Lutherani, ut Purgatorii dogma exsufflent.

Iterum urgent. Quænam sit genuina Ecclesiæ Græcæ mens melius cognosci non potest quam per Patriarcharum suorum fidei professionem: atqui Cyrillus Lucaris Patriarcha Constantinopolitanus suscepit fidei professionem Calvinianam Genevensem, quæ certe Purgatorium abnuit: ergo talis est & fides Ecclesiæ Græcæ.

Respondeo distinguendo. Mens Ecclesiæ Græcæ melius cognosci non valet quam per fidei professionem Patriarcharum qui adhærent Ecclesiæ tanquam membra corpori, concedo: qui a corpore Ecclesiæ per novam & nefandam apostasiam sunt avulsi, nego. Porro Cyrillus Lucaris pecunia corruptus Calvinianam suscepit quidem professionem: sed hoc nihil prorsus contra fidem Purgatorii urget propter multa momenta. 1. Quia quandiu vixit suam simulavit perfidiam, voluitque apud suos haberi semper ut Catholicus; cum igitur susceptio confessionis Genevensis, ut refertur l. 1. perp. fidei de 7. Sacr. c. 2. 3. 4. 5. nec juris publici facta sit, nec cum solemnitatibus requisitis publicata, nullam utique facit fidem; unde ne minimum quidem exhibet contra dogma Purgatorii argumentum. 2. Ut primum Lutheranorum molitione Confessio Ausburgensis in Oriente apparuit, eam fuso calamo Jeremias Patriarcha Constantinopolit. disertis responsionibus ab anno 1575. usque ad annum 1581. confutavit; quæ quidem responsiones juris publici factæ sunt & in archivis collocatæ; hinc & plurimum authenticæ, ibid. c. 4. unde Ecclesia Græca non confessionem VVitembergesium Doctorum, non furtivam Cyrilli Apostatæ, sed Catholicam secuta est. Hanc doctrinam osculati & amplexi sunt Gabriel Philadelphiæ Metropolitanus in suo de Sacramentis tractatu Venetiis prælo mandato ann. 1600. Nectarius Dositheus, Callinicus, Meletius Syrigus, Meletius Piga, omnes inter Græcos scientia percelebres. 3. Non defuerunt, qui malam fidem Cyrilli suspicantes, illum suo perstrinxerunt stylo censorio, in primis Gregorius Protosyncellus in sua de di-

divinis officiis appendice in lucem anno 1635. edita: rursus in suo de Sacramentis tractatu ad trutinam Scholæ explanat fidem Ecclesiæ Græcæ contra Cyrilli Molimina. 4. Cyrillo mortuo, acrius exarsit pro fide defendenda contra Protestantes Græcorum zelus. ibid. cap. 5. Cyrillus quippe Beroensis Patriarcha Constantinopol. Cyrilli successor ann. 1638. adunavit Synodum ubi adfuere Metrophanes Patriarcha Alexandriæ, Theophanes Jerosolymæ 21. tam Metropolitani quam Episcopi 23. Magnæ Ecclesiæ Officiarii, qui una voce, servatis servandis, confessionem quam susceperat Cyrillus Lucaris, proscripserunt, ipsum vero Lucarem anathemate percusserunt: iterum proscriptus legitur in Synodo Jerosolymitana sub Dositheo Patriarcha & Præside. 5. A tempore quo Patriarchæ, Archiepiscopi & Episcopi, confessionem Genevensem a Lucari susceptam agnovere, ipsum infestari cœperunt, novam Ecclesia Græca non invexit doctrinam, sed eam, quæ huic nefandæ confessioni opposita erat, strenue propugnaverunt. Ut Meletius Syrigus in confessione orthodoxa, quam accepta missione, adversus spuriam Lucaris composuit. Solus Caryophilus vir obscurus & laicus, & omnis veræ expers religionis novam Cyrilli doctrinam defendendam suscepit; verum Dositheus Patriarcha Jerosolymitanus in tractatu speciali eum egregie confutavit; quia vero obstrepere non cessaret ille fidei apostata, Callinicus Patriarcha anno 1691. anathemate eum percellere judicavit, & fecit. Ex his omnibus momentis liquido constat Ecclesiam Græcam abhorruisse cuncta Protestantium tum circa Sacramentorum septenarium numerum, tum circa justificationem & purgatorium commenta; confessionem quippe Calvinianam in cunctis capitibus tanquam fidei contrariam debellavit.

Reponunt. Omnia cedunt auctoritati Principum, maxime vero pecuniis: ergo Dominus de Nointel apud Turcarum Imperatorem Regis Christianissimi Orator suffragia pro confessione Romana emit, tum numerata pecunia tum etiam promissione pro Græcis apud Turcam protegendis: unde acta quæcumque adversus confessionem Calvinianam a Cyrillo Lucari susceptam aut conficta, aut vi, vel favore, & ære extorta sunt, adeoque nullius apud viros cordatos ponderis esse debent: igitur ea est Ecclesiæ Græcæ constans opinio ut rejiciat Purgatorium.

Respondeo. Jure potiori nos affirmare posse Cyrillum Lucarem pecunia Calvinistarum fuisse in fide corruptum; quandoquidem nec suam novam ausus est, quandiu vixit, malefidam doctrinam publicare, nec eam suscepit Ecclesia Orientalis, quin potius per omnia ipsi adversans, dictis & scriptis, immo & anathematibus illum perstrinxit. Jam vero dicere oratorem Regis, Græcorum pecunia numerata, corrupisse fidem, grandis calumnia est, cujus rei ne unum aut alterum, sed multiplex habemus argumentum. Primo quidem longe ante istius nuntii in Orientem adventum, Ecclesia Græca Cyrillum infestata est; enimvero Constantinopolim appulsus est percelebris ille orator sub finem anni 1670. Jeremias vero Patriarcha Constantinopolitanus refutavit VVirtembergensium doctrinam ab anno 1575. usque ad annum 1581. Gregorius Protosyncellus in sua de divinis officiis appendice anno 1635. Cyrilli Lucaris non eum quidem nominando, sed charitatis gratia solum indigitando, debellavit errores. Cyrillus Berœæ Patriarcha Constantinopolitanus anno 1638. in Synodo anathemate percussit Cyrillum, ejusque novam proscripsit doctrinam. Secundo, ut videre est in omnibus Liturgiis, orationes ab omni ævo pro defunctorum requie funduntur. Tertio, etiam his temporibus Græci eosdem servant Ritus; quod & audivimus in nostro Conventu Parisiensi anno 1714. mense Novembri ab Archiepiscopo Seleuciæ, qui propter tyrannidem Turcarum, paupertate premente, venerat Parisios, eleemosynas efflagitandus. Collatione quippe cum ipso habita, variisque ei propositis circa fidem quæstionibus, bona fide respondit, Ecclesiam Græcam cum Latina in doctrina Sacramentorum, justificationis, Purgatorii, invocationis Sanctorum, cultus sanctarum Imaginum consociari: nec ipsum Protestantes cordati abnegare audebunt.

SEXTUM ARGUMENTUM.

Probatur Purgatorium ex more & usu quem tenuit Ecclesia, ut per suos insurgeret semper adversus dogmatizantes contrarium.

ARGUMENTUM omni acceptione dignum pro aliqua propugnanda veritate illud est, cum iis, qui contrarium aut tene-

nere aut etiam publicare ausi sunt, fortiter Ecclesia restiterit: atqui sancta Mater Ecclesia, nec consensit illis qui purgatorium exsufflare moliti sunt, verum potius eis, tum suis definitionibus, tum suorum Doctorum scriptis fortiter restitit. Igitur dogma purgatorium asserens est, verum est, & Catholicum. Probatur minor variis multisque momentis.

Aerius, teste S. Epiphanio hær. 75. & S. Augustino hær. 53. non esse orandum pro defunctis propugnavit, hinc & consequenter de medio abstulit purgatorium; sed uterque S. Ecclesiæ Doctor eum vehementer de novitate accusant, nec ei enim parcit illorum stylus censorius. Sic loquitur Epiphanius pag. 9. " Quæ pro mortuis „ concipiuntur preces: iis utiles sunt, tametsi non omnes culpas extinguant. Verum ex eo prosunt, quod plerumque, „ dum adhuc in terra degimus, sponte aut „ inviti titubemus: ut id quod perfectius „ est, significetur. Nam & justorum pariter & peccatorum mentionem facimus: „ peccatorum quidem, ut iis a Domino „ misericordiam imploremus: justorum autem & Patrum .... ut Dominum Jesum Christum singulari quodam honore „ prosequentes, ab cæterorum hominum „ ordine segregemus. „

VValdenses ausu temerario adaperte purgatorium negarunt. Sic refert Guido Carmelita in summa de Hæreticis, sed maxime B. Antoninus 4. p. tit. 11. c. 7. §. 2. summæ Theologiæ.

In eundem impegerunt errorem Apostolici, videlicet quidam hæretici sic dicti, eo quod paupertatem Apostolicam se imitari jactitabant, ut videre est apud Div. Bernardum 66. in Cantica qui eos ita revincit, pag. 766. " Non credunt autem „ ignem purgatorium restare post mortem, „ sed statim animam solutam a corpore, „ vel ad requiem transire, vel ad damnationem. Quærant ergo ab eo qui dixit, quoddam peccatum esse, quod neque in hoc sæculo, neque in futuro „ remitteretur, cur hoc dixerit, si nulla „ manet in futuro remissio, purgatione „ peccati?

Lutherus libro de abroganda Missa privata, tandem purgatorium post varias dubitationes, & disceptationes, quibus pendulus apparebat, ex professo abnegavit; hunc in hoc sequuti sunt Lutherani rigidi, ut Centuriatores centur. 1. lib. 2. cap. 4. Lutherani molles ut Philippus c. de Satisfactione, Brentius in Confes. VVitembergenses cap. de purgatorio, Zuingliani apud Cochlæum in actis Lutheri anni 1526. Calvinus lib. 3. Instit. cap. 5. §. 6. Hos omnes Protestantes ore gladii confodit sacra Synodus Tridentina sess. 6. can. 30. his verbis: *Si quis post acceptam justificationis gratiam, cuilibet peccatori pœnitenti ita culpam remitti, & reatum æternæ pœnæ deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exsolvendæ vel in hoc sæculo, vel in futuro in Purgatorio antequam ad regna cœlorum aditus patere possit, anathema sit*. Ergo, &c.

SEPTIMUM ARGUMENTUM.

Probatur Purgatorium ex diversis historiis fidelium defunctorum fide dignissimis.

DEUS ita suæ providet Ecclesiæ ut sicut sanctis & Patriarchis & Prophetis ministerio Angelorum sanctorum ad veritatem de die in diem probandam & apparere & loqui dignatus est, nonnumquam etiam per mortuos, tum ad eorum ipsorum consolationem, tum ad propriam vivorum utilitatem loqui potest & de facto, nisi omnis fides etiam sanctioribus abnegetur, non semel locutus est: atqui res sic se habet pro negotio quod hic pro virili contra impugnantes defendere satagimus. Igitur & datur purgatorium, & dogma omnium fide dignum sane est. Probatur minor variis exemplis quæ Bellarminus l. 1. de Purg. c. 7. refert.

„ *Gregorius*, inquit, Turonicus l. de gloria Conf. c. 5. scribit Beato Martino S. „ Virginem quandam nomine Vitalianam „ jam defunctam significasse se adhuc in „ Purgatorio degere ob leve quoddam peccatum, ac paulo post precibus ejusdem „ sancti Martini liberatam. „

" *Petrus Damianus* in Epist. ad Desiderium scribit B. Severianum Coloniensem Episcopum apparuisse cuidam Presbytero ejusdem Ecclesiæ, eique significasse se in Purgatorio graviter torqueri, „ quod Horas Canonicas non distinctis „ temporibus persolvisset, sed mane omnes horas simul coacervasset, ut tota „ die negotiis Imperialibus liberius vacare „ posset. „

" *Beda* l. 3. historiæ Anglorum c. 19. „ scribit, B. Furseum a mortuis resurgentem narrasse multa, quæ vidit de Purgatoriis pœnis. Et l. 5. c. 13. refert „ mi-

„ mirabilem visionem Diethelmi qui similiter mortuus , & postea reviviscens „ mira narravit de Inferno , Purgatorio „ & Paradiso , & vita ejus sequens , ac „ fructus spiritualis , quem in aliis multis „ operatus est, testabatur veram fuisse visionem . „

" *D. Bernardus* in vita B. Malachiæ refert , B. Malachiæ sororem ejus defunctam non semel apparuisse , cum adhuc „ in Purgatoriis pœnis degeret , & tandem , frequenti Eucharistiæ ad Deum „ oblatione , liberatam , & libro primo vitæ B. Bernardi c. 10. refert Guillelmus „ Abbas , qui vitam sancti Bernardi scripsit , ipso adhuc vivente apparuisse aliquando B. Bernardo unum ex defunctis „ Monachis , in Purgatorio laborantem , „ & precibus , ac sacrificiis viri sancti paulo post liberatum , quod exemplum ipsum B. Bernardum narrare solitum scribit auctor ejus vitæ . „

" *Libro primo* vitæ B. Anselmi simillter „ legimus , B. Anselmum annum integrum „ instititisse sacrificiis quotidianis , & tandem „ apparente sibi amico defuncto pro quo „ tam diu oraverat , didicisse eum de Purgatorio liberatum . „

Replicant Protestantes omnia ista ludicra esse , sed ullo sane absque fundamento : nonne Samuel mortuus apparuit Sauli ut legitur 1. Reg. c. 28. 15.? Nonne Angelorum visiones tum in veteri , tum in novo Testamento ad mysteria aliqua confirmanda factæ sunt? Quidni & fidelium animæ, vel per se, vel etiam Angeli Custodis ministerio ad aliqua postulanda suffragia apparerent ? hoc profecto nedum impossibile sed verisimile & divinæ consentaneum misericordiæ est : maxime vero cum viri omni exceptione , tum pro pietate , tum pro doctrina majores testentur . Si enim fides adhibetur Historicis profanis , a fortiori summa debetur Sanctis .

OCTAVUM ARGUMENTUM.

Probatur Purgatorium ratione Theologica .

Quod fulcitur ratione in Scriptura , in usu Ecclesiæ , in decretis Summorum Pontificum , in jure , in principiis Theologiæ & in magnis mirificisque congruentiis fundata , illud profecto est admittendum ; atqui Purgatorium hocce fundatum est modo , igitur & admittendum est . Probatur minor quoad singulas partes .

Primo quidem Scriptura dicit Sap. 7. nihil coinquinatum intrabit in regnum cœlorum : igitur cum animæ fidelium aliquam adhuc venialibus contractam rugam habeant , debent prius igne purgari antequam penetrent cœlos . Hæc ratio est D. Thomæ qui 4. contra Gentes c. 91. ait " Sapientiæ 7. dicitur de Sapientia , quod „ nihil inquinatum in illum incurrit , & „ Isaiæ 53. dicitur : Non transibit per „ eam pollutus , polluitur autem anima „ per peccatum in quantum rebus inferioribus inordinate conjungitur : a qua „ quidem pollutione purificatur in hac vita per pœnitentiam & alia Sacramenta „ ut supradictum est . Quandoque vero „ contingit quod purificatio talis non totaliter perficitur in hac vita , sed remanet adhuc debitor pœnæ , vel propter „ negligentiam aliquam aut occupationem „ aut etiam quia debitor pœnæ morte „ prævenitur : nec tamen propter hoc „ meretur totaliter excludi a præmio : „ quia hæc absque peccato mortali contingere possunt , per quod solum tollitur charitas cui præmium vitæ æternæ „ debetur , ut apparet ex his quæ in tertio dicta sunt . Oportet igitur quod post „ hanc vitam , purgentur antequam finale præmium consequantur . Purgatio autem hæc fit per pœnas , sicut etiam in „ hac vita per pœnas satisfactorias purgatio completa fuisset : alioquin melioris conditionis essent negligentes quam „ solliciti , si pœnam quam hic pro peccatis non implent , non sustineant in „ futuro . Retardantur igitur animæ bonorum qui habent aliquid purgabile in „ hoc mundo , a præmii consecutione , „ quousque pœnas purgatorias sustineant . „ Et hæc est ratio quare Purgatorium ponimus . „

Secundo . Usus Ecclesiæ ab omni ævo est orare pro mortuis ut a peccatis levioribus & a pœnis solvantur : hoc habemus momentum ex Patrum sententiis , hoc ex definitionibus Conciliorum , hoc ex Liturgiis , hoc ex commemoratione omnium fidelium quam Ecclesia universalis quotannis celebrat , hoc ex Missis privatis pro eorum requie , hoc ex oblationibus panis & vini quæ ex perantiquo more ea offeruntur intentione , ut fiat satis justitiæ divinæ quatenus animas e carcere in quo detinentur , eruere dignetur ; quæ quidem omnia forent inutilia , si non daretur locus medius in quo animæ ad ultimum

mum probentur: jam vero quis dicet Ecclesiam universalem aliquid aut superfluum, aut superstitiosum pro defunctis admittere? Hæc ratio traditur utique a D. Thoma ibidem ubi sic ait: " Ad hoc etiam est „ consuetudo Ecclesiæ universalis, quæ „ pro defunctis orat: quæ quidem oratio „ inutilis esset, si Purgatorium post mor„ tem non ponatur. Non enim orat Ec„ clesia pro his qui nondum ad terminum „ pervenerunt. „ Idem docet suppl. q. 71. art. 9. " Dicendum, *inquit*, quod suffra„ gia vivorum prosunt defunctis secun„ dum quod uniuntur viventibus in cha„ ritate, & secundum quod intentio vi„ ventis, fertur in mortuos. Et ideo illa „ opera præcipue nota sunt mortuis suf„ fragari, quæ maxime ad communica„ tionem charitatis pertinent, vel ad di„ rectionem intentionis ad alterum. „

Tertio. Summi Pontifices non semel declaravere viventes, lucrari posse indulgentias ad sublevandas animas in purgatorio detentas: eas enim per modum suffragii eis prodesse constans Theologorum opinio est.

Sixtus IV. pro ejusmodi fidelium animabus indulgentias publicavit. Innocentius VIII. pro eisdem concessit: similiter & Calixtus III. eodem prorsus motivo Ecclesiæ Taraconensi in Hispania. Paschalis V. prædecessorum suorum erga animas fidelium defunctorum devotionem probans, ad imitationem in thesauro Ecclesiæ plurimum confidens de cujus consumptione non est timendum, inquit Concilium generale Viennense, plures elargitus est, quæ quidem multorum subsequentium supremorum Pontificum calculo munitæ fuerunt. Alexander VI. Clemens VII. Julius III. Gregorius XIII. in decretis & Bullis Judæorum similes dederunt, nec prætereundus Leo X. in sua contra Lutheri errores Bulla anno 1520. qui hanc proscribit propositionem: *Sex generibus hominum indulgentiæ, nec sunt necessariæ, nec utiles, videlicet mortuis*. Quæ quidem indulgentias concedendi pro mortuis potestas fundatur, inquiunt Theologi, in his Christi verbis: *Quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlis*, nam & pro peccatis in terra commissis cruciatus subeunt animæ, & aliqualiter seu quodammodo, inquit Bellarminus lib. 1. de purg. c. sunt in terris, videlicet inferioribus. Hanc exprofesso defendit potestatem Alexander Alensis p. 4. q. 83. art. 2. S. Bonaventura in 4. dist. 20. art. 3. q. 3. aitque: *Qui sunt in Purgatorio . . . . Ecclesia potest juvare communicando eis merita vivorum, non tamen per modum auctoritatis per quam directe juvantur illi, quibus directe prosunt indulgentiæ*. Major qui initio 16. sæculi florebat in 4. dist. 20. q. 2. asserit se suum addidisse calculum Facultatis Parisiensis conclusioni seu decreto, quo cujusdam opinionem indulgentias non prodesse mortuis perstrinxit.

Jam D. Thomam audire juvat hic supp. q. 71. art. 10. ubi sic loquitur: " Si autem „ indulgentia sub hac forma fiat, quicum„ que fecerit hoc vel quicumque alius ei „ adjunctus in Purgatorio detentus, tan„ tum de indulgentia habebit, talis indul„ gentia non solum vivo, sed etiam mor„ tuo proderit: non enim est aliqua ra„ tio, qua Ecclesia transferre possit com„ munia merita quibus indulgentiæ inni„ tuntur, in vivos, & non in mortuos.

Quarto. Summistæ ajunt, non remittitur peccatum nisi restituatur ablatum: sed supponimus animas non plene fecisse satis in præsenti sæculo justitiæ divinæ; igitur debent solvere in futuro, seu Purgatorio.

Quinto. Animæ nedum reatum pœnæ, sed & peccata venialia nonnumquam habent: sed ejusmodi peccata remitti necesse est antequam cœlum ingrediantur; nihil quippe coinquinatum ibi admittitur: igitur requiritur Purgatorium in quo & orationibus & actibus charitatis iteratis purgentur.

Sexto. Non opus est totum remitti una semel vice debitum, ne facilitas veniæ sit incentivum nova de die in diem committendi peccata, tum quia ex hoc sequeretur, inquit D. Thomas supra citatus 4. contr. Gent. c. 91. quod melioris essent conditionis negligentes quam solliciti. Igitur aliquid nonnunquam remanet purgandum in alia vita. Hoc ipsum non in uno loco indigitat Scriptura; namque 2. Reg. 12. cum David dixisset: *Peccavi Domino*, ait Propheta, *Deus quoque transtulit a te iniquitatem. Sed quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, filius qui natus est tibi, morte morietur*. Rursus Numerorum 12. cum Maria contra Dominum obmurmurasset, pœnas luit peccati, dolore & fœtore lepræ qua percussa est, orante autem pro ea Moise, dimissa est ei culpa, attamen voluit Deus, ut pœnam lueret per unam hebdomadam. Igitur a primo ad ultimum claret dari Purgatorium.

Re-

Respondetur Hæreticorum objectionibus.

Objiciunt 1. Purgatorium est pars quædam inferni: sed animæ justorum non sunt in inferno: igitur neque in Purgatorio. Minor probatur: Psalm. 6. habetur: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Animas vero fidelium confiteri Dominum extra dubium est: ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Purgatorium est pars quædam inferni, idest, locus inferior & subterraneus, concedo: est pars inferni in quo damnati reclusi manent, nego. Sancti Doctores illum secernunt locum a lacu abyssi: porro Propheta loquitur de loco in quo reprobi alligati & incarcerati manent. Sic respondet S. Thomas supp. q. 71. art. 6. " Ad primum ergo dicendum, *inquit* quod auctoritas illa loquitur de inferno damnatorum, in quo nulla est redemptio, quantum ad illos qui sunt finaliter tali pœnæ addicti.

Instant: pœna Purgatorii est finita; sed si suffragia valent ad illam expiandam, eo multiplicari possunt, ut nihil remaneat amplius satisfaciendum, & sic peccatum impunitum manebit ex parte delinquentis, quod est inconveniens: ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Nihil remanebit satisfaciendum quatenus alter pro incarcerato satisfecit, concedo: & sic peccatum impunitum non est: nihil remanebit satisfaciendum, si nullus debitum solvat, nego. Aliquis solvit pro incarcerato debitum, igitur satisfacit. Porro justitia, modo ei fiat satis, adimpleta est, nec jus ullo modo læditur. Ita ibidem S. Thomas: " Ad secundum dicendum quod non est inconveniens, si multiplicatis suffragiis, pœna existentium in Purgatorio annihiletur, non tamen sequitur, quod peccata remaneant impunita, quia pœna unius pro altero suscepta, alteri computatur. „

Rursus instant. Nihil fiet in animabus si suffragia solvant debitum: igitur non purgabuntur: porro absurdum est dicere eas esse in Purgatorio & non purgari.

Respondeo distinguendo. Nihil fiet in animabus quantum ad partem quæ pro eis solvitur, concedo: sed quid mirum, cum incommodum patiatur ille qui pro animabus vel eleemosynas elargitur vel jejunat? nihil absolute fiet, nego. Prius quippe est animas esse in Purgatorio quam ab eo liberari: igitur primum patiuntur, deinde liberantur, sed dato quod a toto liberarentur, nullum sequitur inconveniens, quia labor est in satisfaciente, & ejus suffragiis liberantur atque purgantur, seu a purgatione redimuntur animæ: sic aliquis vel ab incarceratione perlonga, vel a triennibus liberatur ab eo qui cito citius solvit totum debitum & totam damnati pœnam subit. Solutio est Div. Thomæ ibidem: " Ad tertium dicendum quod purgatio animæ per pœnas Purgatorii non est aliud, quam expiatio reatus impedientis a perceptione gloriæ, & quia per pœnam quam unus sustinet pro alio, potest reatus alterius expiari, ut dictum est: non est inconveniens si per unius satisfactionem alius purgetur. „

Urgent adhuc. Remissa culpa non remanet pœna: sed culpa justi defuncti supponitur remissa, igitur nihil purgandum remanet, igitur non datur Purgatorium: probatur major 1. culpa est remissa per merita Christi. Igitur totaliter & quoad pœnam: quandoquidem merita Christi sunt infinita, tum quia satisfactio inutilis est, alias foret duplex satisfactio, Christi scilicet & hominis rei, quod est inconveniens, maxime quia homo defunctus non potest mereri: igitur nec pro peccato satisfacere.

Respondeo distinguendo. Remissa culpa remittitur pœna totalis æterna, concedo: temporalis, subdistinguo; aliquando puta si tantum doloris habuerit homo, quantum conversionis ad creaturam, concedo: sin minus, nego. Tametsi enim Deus cujus natura bonitas, possit totam remittere pœnam, ne tamen facilitas veniæ, fiat & facilitas magis peccandi, ideo paululum suam contrahit manum. Hoc ipsum innuit Apostolus dicens: *Salvus erit quasi per ignem.*

Ad primam confirmationem, distinguo: Christus satisfecit ut causa generalis exigens concursum causæ secundæ cujus pœnitentiæ applicatur ejusdem Christi meritum, concedo: non exigens, nego. Dicit enim Apostolus: *Adimpleo quæ desunt Passionum Christi in carne mea.* Unde in Purgatorio dicitur una satisfactio animæ quæ vim habet & efficaciam per satisfactionem Christi. Ipsi Protestantes ultro fatentur Baptismum & Cœnam homini prodesse, sed quomodo? Nisi quatenus per ea Christi applicantur merita. Cæterum anima patiens non satisfacit per modum me-

meriti, sed per modum solutionis: incarceratus utpote gratia Domini sui privatus, apud ipsum nihil promeretur: patiendo tamen pœnæ satisfacit quia solvit pro reatu debitum, quod sufficit.

Persistunt. Per Baptismum remittitur tota pœna etiam temporalis non solum infantulo, sed & adulto: igitur & per pœnitentiam, unde cum justus supponatur mori pœnitens, profecto nihil purgandum habet.

Respondeo negando consequentiam: disparitas in eo est quod Baptismus est regeneratio & hominis plena renovatio: pœnitentia non sic, maxime cum sit pro recidivis, unde ratione ingratitudinis non inconveniens est aliquem pœnæ temporalis reatum remanere ad terrorem. Hoc sane indigitat Apostolus Heb. 6. his verbis: *Impossibile est eos qui semel sunt illuminati & gustaverunt donum cœleste rursus renovari ad pœnitentiam*, & c. 10. *Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis non relinquitur hostia pro peccato*. Quibus verbis ostendit Apostolus Baptismum non renovari ad abstergenda sicut prius totaliter peccata, sed novam requiri pœnitentiam vel in hoc mundo, vel in Purgatorio, qua deficiente, pœnas luit æternas prævaricator, unde subdit Apostolus: *Terribilis expectatio judicii, & ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios*.

Dices: quandoque restat culpa venialis: sed culpa non remittitur in alio mundo: ergo, &c.

Respondeo distinguendo minorem: culpa mortalis peccati, concedo: peccati venialis, nego. Remittitur per charitatis actum quem anima elicit in momento quo separatur a corpore: non desunt enim nostros inter Thomistas qui asserant animam Justi tunc temporis in actum amoris intensum prorumpere ad gradum usque omnium meritorum quæ habuit in decursu vitæ ut tantum gloriæ illi tribuatur, quatenus forma introducenda, gradus scilicet gloriæ donandus, præexigit dispositionem, per quem actum simul peccata venialia quoad maculam absterguntur: alii scribunt actum charitatis ut sic animam producere, ut per istam perfectam ad Deum conversionem deleatur ejusmodi macula: alii dicunt per actus repetitos charitatis, quos anima durante captivitate elicit, id fieri, non quidem per modum meriti, sed satisfactionis, sicut de aliis dicendum est. Id colligitur ex Scoto in 4. dist. 21. q. 1. simile quid & affine docet D. Thomas in 4. dist. 21. q. 1. art. 2.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Datur Purgatorium.

Primo. Quia teste Propheta Regio datur pœnarum locus ex quo animæ eductæ transeunt in refrigerium: Apostolus utique asserit eum qui ædificavit super fœnum & stipulam salvum quidem fore, sed quasi per ignem.

Secundo. Idem dogma docent constanter utriusque Ecclesiæ Patres, Dionysius de cœlest. Hier. c. 7. Clemens Romanus l. 8. const. c. 41. Origen. hom. 35. in Lucam. Tertullianus l. de anima c. 8. Hoc ipsum de fide definivit Flor. sess. 6. can. 30.

Tertio. Ab omni ævo mos ille fuit apud omnes Ecclesias orare pro defunctis, ut a peccatis solvantur: nonnumquam enim, inquit D. Thomas suppl. q. 71. art. 6. evenit justum e vita migrare cum aliquibus ad gloriam impedimentis, puta cum peccatis venialibus, immo & cum aliquo pœnæ temporalis reatu, ab his autem purgari debet. Igitur datur Purgatorium.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

Ad Objectiones.

Primo, tametsi Scripturæ loca de tribulationibus præsentis vitæ intelligi non implicet, de cruciatibus tamen Purgatorii utique explicari necesse est, cum Apostolus dicat de Justo, qui diem clausit ultimum in charitate, salvum fore, sed quasi per ignem: esto quod tunc veniat hæreditas Domini quoad certitudinem, non tamen quoad possessionem donec anima omne solverit debitum. Ergone ejus peccata oblivioni non traduntur? Minime; non enim vindictam sumit æternam Deus de gravioribus per pœnitentiam deletis, sed ea conditione suo adscire regno peccatorem pœnitentem vult, ut ab omnibus vel etiam minutissimis sordibus igne Purgatorii mundetur. Quinimmo, hoc ipsum fide tenendum est: quamvis enim disceptent Theologi de modis quibus purgantur animæ, non tamen de realitate pœnarum, quæ ad justam exiguntur satisfactionem.

Secundo. Verum est Patres dicere modo non esse post mortem pœnitentiæ locu-

m m

modo in infernis nullam esse redemptionem, modo etiam peccata semel & tecta, & remissa vere esse absoluta: ast his & similibus sententiis nihil a veritate stabilita detrahunt. Quippe qui loquantur de peccatis mortalibus, de quibus post mortem nec fit pœnitentia salutaris, nec pro eis in inferno reperitur redemptio; quod si ante mortem pœnitentia deleta fuerint, profecto non remanent ut imputentur ad pœnam æternam: addo nec ad temporalem, si sufficiens præcesserit satisfactio; sin minus, purgari sicut justum ita & necesse est, quandoquidem nihil inquinatum intrat in regnum cœlorum.

Tertio. Satisfactio quam Christus Dominus solvit pro peccatis nostris infinita quidem est, sed nostram non excludit; verum potius exigit tanquam medium quo sua nobis applicetur; unde ajebat Apostolus: *Adimpleo quæ desunt Passionum Christi in carne mea*: igitur si nostra deficiat, iterum facienda remanet in Purgatorio per cruciatus, a quibus tamen & per suffragia Ecclesiæ militantis & per pœnitentium vivorum sublevantur animæ piæ. Nec iis refragatur Ecclesia Orientalis; tametsi enim de qualitate & loco pœnarum disputent Græci recentiores, non tamen de veritate. Cæterum cum peccatum veniale sit tantummodo charitatis refrigerium, non implicat etiam quantum ad culpam aboleri per charitatem ferventem animæ in Purgatorio conclusæ; licet enim ejus charitas non sit meritoria, est tamen satisfactoria, quatenus reddit ablatum, videlicet perfectam ad Deum conversionem.

SECTIO SECUNDA.

Utrum animæ Justorum post expletam in Purgatorio pœnitentiam, cito citius Deum intuitive videant?

CONCLUSIO CATHOLICA

Animæ cito & absque mora convolant in cœlum ubi visione Dei intuitiva perfruuntur.

HÆc conclusio sequitur ex dictis, & est de fide definita in Concilio Florentino.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura sacra*.

1. Levitici 19. hab. *Non morabitur apud te opus mercenarii tui usque mane*. A fortiori Deus non moratur compensare, si hoc ipsum hominibus præcipiat.

2. 2. Reg. c. 14. v. 21 hab. *Revoca puerum Absalon*. Absalon post aliquam pœnam pro homicidio fratris expletam revocatur ad aulam Regiam, quod sane est figura liberationis & gloriæ animarum, quæ, pœnitentia expleta, revocantur ab exilio in patriam.

3. l. 2. Machab. c. 12. v. 44. *Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare ut a peccatis solvantur*. Sed solvi a peccatis, est non solum absolvi a macula, verum etiam a pœna quæcumque sit: privari vero visione Dei intuitiva propter peccata, est gravissima pœna: cum igitur piæ defunctorum animæ possint virtute precum solvi ab ejusmodi pœnis, utique debent, quando solverunt debitum, frui Deo; alias essent in pœnis, etiam post solutionem debiti, cum privarentur gloria.

4. Matth. 5. v. 25. hab. *Esto*, inquit Christus *consentiens adversario tuo dum es in vita, ne forte tradat te adversarius tuus judicio, & judex tradat te ministro, & in carcerem mittaris, amen dico tibi non exies inde donec reddas novissimum quadrantem*. Hunc locum interpretantur sancti Doctores de Purgatorio; igitur de illo egreditur anima quando luit pœnas justitiæ pro peccatis debitas, postea vero absque mora abit in cœlum.

5. 1. Corinth. 3. v. 15. *Ipse autem salvus erit; sic tamen quasi per ignem*. Apostolus loquitur de eo qui ædificavit super fœnum & stipulam, idest qui commisit peccata venialia: profecto peccatum aliquod leve non punitur pœna ignis bis mille & amplius annorum spatio, quod tamen fieret, si gloria retribuenda ad judicium usque universale differretur.

Secundo, *Ex Decretis summorum Pontificum & Conciliorum*.

Summi Pontifices. & Concilia supra laudata decernunt animas Purgatorii, quæ divinæ justitiæ fecerunt satis, visione beatifica incunctanter donari; hinc ad earum accelerandam felicitatem, Paschalis pri-

primus indulgentiam in Cappella S. Zenonis Romæ obtinendam pro piis defunctis concessit. Alexander VI. Clemens VII. Gregorius XIII. indulgentias per modum suffragii extendi voluerunt ad animas in Purgatorio pro satisfacienda justitia conclusas. Idem prorsus declaravit Leo X. in Bulla pro Indulgentiis data anno 1518. ibi enim dicit Romanum Pontificem Petri Clavigeri successorem & Christi in terris Vicarium potestate clavium, posse pro rationalibus causis indulgentias concedere Fidelibus, qui charitate membra sunt Christi: sive in hac vita sint, sive in Purgatorio.

Hoc expresse de fide definivit Florentinum jam laudatum. Hoc Benedictus 12. extravag. anno 1336. his verbis: " Auctoritate Apostolica definimus quod secundum communem ordinationem animæ ..... in quibus nihil purgabile fuit quando decesserunt, vel si tunc erit aliquid purgabile, tamen post mortem suam purgaverint, mox post mortem suam & purgationem præfatam etiam ante Resurrectionem corporum suorum, sunt & erunt in cœlo, & vident, & videbunt essentiam divinam immediate. "

Tertio, *Ex Patribus, ex Liturgiis, ex precibus Ecclesiæ, & Universitatibus.*

S. Cyprianus Epist. 52. Hieronymus Epist. ad Pammachium, Cæsarius Arelatensis serm. 37. idem docent: Verum inter omnes eminet Gregorius Magnus qui in Psal. 1. pœnitentialem sic loquitur: " Post mortem alii æternis deputantur suppliciis, alii ad vitam transeunt per ignem purgationis, igne purgati ad Beatitudinis requiem reducuntur. "

Liturgiæ tum antiquæ, tum novæ continent preces pro defunctis, ut a peccatis soluti, transeant absque mora ad requiem æternam: hoc pii & devoti homines ante mortem deprecantur; hoc eleemosynis tum pauperibus, tum Ecclesiæ addictis, ut & preces & sacrificia habeant, in refrigerium sibi concedi satagunt: hoc ipsum S. Augustinus pro pia matre Monica deprecatus est ut habetur l. 9. Confess. c. 12. Hoc Ecclesia Orient. credit ut videre est in Ritualibus; hoc ipsum Chirurgus Meletius in Confessione fidei opponit pravæ & Calvinianæ Cyrilli Lucaris Confessioni. Hic variæ possent adduci in testimonium historiæ fide dignissimæ, quas Gregorius Magnus in Dialogis, Gregorius Turonensis, Beda, Bernardus, aliique permulti de animabus justorum referunt, quæ efficacia precum Ecclesiæ e Purgatorio liberatæ, statim ad cœlum exultantes convolarunt. Ipsemet Gregorius Magnus, ut fertur, obtinuit ut in Missa in sui memoriam celebrata, una anima in Purgatorio patiens liberaretur: hinc usus invaluit in Ecclesia, ut pro defunctorum refrigerio, Missæ celebrarentur, quæ dicuntur Gregorianæ.

Universitates omnes Catholicæ & Romanæ unanimi consensu docent animas post satisfactionem pro peccatis in Purgatorio datam, absque mora recipi in cœlum. Sacra Facultas Parisiensis anno 1332. die 2. Januarii a Philippo Francorum Rege super istud momentum consulta, sic respondisse legitur: *Omnes in hanc sententiam convenimus quod .... fidelium animæ quæ de corporibus exierunt nihil habentes purgabile, vel quæ jam in Purgatorio sunt purgatæ, ad visionem beatificam divinæ essentiæ sunt assumptæ.* Anno 1541. istud opposuit decretum perversæ & impiæ Lutheri & Calvini doctrinæ: *Firmiter credendum, & nullatenus dubitandum esse Purgatorium in quo animæ detentæ oratione, jejunio, eleemosynis, aliisque bonis operibus juvantur ut citius liberentur a pœnis, &c.* Lovaniensis anno 1544. idem statuit asserendo animas fidelium sic purgatas nunc regnare cum Christo in cœlis.

Quarto, *Ex ratione multiplici.*

Prima. Cum aliquod promittitur bonum sub quibusdam conditionibus, fidelitas exigit ut illis adimpletis, absque mora conferatur: sed Deus promittit vitam æternam ea conditione ut & serventur mandata, & pœnitentiam pro peccatis expiandis legitimam rei nocentes perficiant: igitur cum animæ fidelium defunctorum, & legem & Prophetas adimpleverint, immo & pro peccatorum reliquiis in Purgatorio satis passæ sint, æquum est, & jus divinum expostulat ut absque mora, visione donentur beatifica.

Secunda. Gloria promissa debetur ex justitia bene & laudabiliter operantibus, & hoc quidem absque ulla legitima mora, juxta illud S. Pauli in Epist. 2. ad Tim. c. 4. v. 8. *Reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus* ju-

judex, non solum autem mihi, sed & his qui diligunt adventum ejus. Sed quod solvitur ex justitia debet absque mora reddi, alias jus læderetur: igitur cum Deus sit ipsa justitia, cito citius coronat animas quæ nihil amplius habent pro peccatis solvendum.

Tertia. Promissio fœderis adimpletur absque mora quando nullum adest impedimentum: nescit enim, inquit S. Ambrosius, tarda molimina Spiritus Sancti gratia & amor: sed Deus promisit se animam Justi desponsaturum in æternum, juxta illud Osee c. 2. v. 9. *Sponsabo te mihi in sempiternum*. Animæ vero purgatæ nullum habent ad hoc impedimentum: igitur absque mora conjungendæ sunt Deo sponso superamabili.

Quarta. Posita ultima dispositione, & sublato omni impedimento producitur forma: sed anima Justi quæ solvit in Purgatorio debitum, nullum habet impedimentum ad fruitionem Dei, siquidem est ab omni reatu & culpæ, & pœnæ libera; insuper ultimam habet dispositionem, summam scilicet charitatem: igitur absque mora possidet & videt intuitive Deum.

Quinta. Hæres possidet hæreditatem, ut primum conditio adimpleta est: sed anima Justi est regni æterni hæres juxta illud Joan. 1. *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*. Et alia Scriptura, Rom. 8. v. 17. *Filii & hæredes*. Conditio ea est, quod sit ab omni reatu & culpæ & pœnæ munda, & de facto est, siquidem nihil penitus habet solvendum, quinimmo bonis operibus habet jus ad hæreditatem æternam: igitur absque mora donanda est hæreditate, quæ quidem in clara & intuitiva Dei visione consistit.

Solvuntur Objectiones.

Objicies 1. l. 2. Machab. c. 12. v. 44. promittitur gloria solum post Resurrectionem danda: nec ex illo capite quidquam pro conclusione erui potest: sic enim habetur: *Nisi . . . eos qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur, & vanum orare pro mortuis*. In quo loco duo notanda sunt. Primum quidem orationis motivum esse resurrectionem: Secundum vero orationem pro fidelibus defunctis esse inutilem; quandoquidem acceleratio ad cœlum non datur, eo ipso quo gloria differtur ad resurrectionem usque: apparet igitur contradictio in ipso Scripturæ loco, & ideo nostram non probat conclusionem.

Respondeo distinguendo consequens: locus ille non probat a priori gloriam animæ purgatæ cito dandam, concedo: non probat illative, nego. Machabæus insurgit contra impios propugnantes animam perire cum corpore, aliorum vero provocat fidem dicendo sacrificium offerendum esse pro mortuis, ut a peccatis solvantur; idest a peccatorum pœnis, maxime cum omnes resurgere debeamus; unde sicut impii inferebant interitum animæ ex interitu corporis, ipse e contra ex Resurrectione, & immortalitate corporis futura, inferebat contra impios animæ immortalitatem. Loquitur igitur Judas de toto homine, & sensus est, si mortui non resurgunt, anima mortalis est; si mortalis, superfluum & vanum est pro mortuis orare. Hoc ergo argumentum adducitur pro immortalitate animæ, minime vero pro gloriæ dilatione a Deo retribuendæ. Cæterum etiam illative Machab. probat gloriam non differri usque ad ultimum Judicii universalis diem; siquidem præcipit orationes fieri ut animæ a peccatorum pœnis solvantur.

Instabis. Ille non potuit sacrificia & orationes præcipere pro liberatione animarum, qui fide instructus noverat aditum cœli omnibus peccato Adami clausum esse, & aperiendum solummodo per mediatorem, cujus adventum nullus promereri poterat: qui sciebat animas non obstantibus quibuscumque precibus in limbis ad Messiam usque detinendas: atqui hæc omnia noverat per fidem pius Judas: igitur attendebat solum ad Resurrectionem.

Respondeo 1. retorquendo argumentum. Si animæ solvendæ sunt a peccatis & pœnis solum in resurrectione, inutile prorsus erat, & vanum orare pro mortuis; statutum est enim omnes mortuos resurrecturos esse, alios quidem in supplicium, alios vero in vitam æternam.

Respondeo 2. distinguendo. Etiam noverat Judas animas defunctorum in Purgatorio detentas educi posse in refrigerium, videlicet ad limbos, ubi requiescerent in sinu & fide Abrahæ, cum aliis Patriarchis, cum Prophetis & Justis, expectantibus beatam spem, & adventum Domini, concedo: & non noverat, nego. Igitur animæ quæ in exitu vitæ mortalis habebant aliquid purificandum, descendebant tunc in Purgatorium & ibi expleta pœnitentia, quo quidem tempore tum orationibus, tum sacrificiis pro eis oblatis, non mo-

modicum adjuvabantur, transibant in locum pacis scilicet limborum, ubi erat Abraham cum omnibus Justis, donec veniret Redemptor, qui fractis portis, eos liberaret, & adduceret secum in cœlum: igitur non erat superfluum etiam in veteri lege, orare pro mortuis, cum orationum adjutorio citius deducerentur in limbos ubi requiem a tormentis haberent. Hanc habemus a D. Bernardo supra citato solutionem. Verum ad majorem explicationem quatuor distinguenda sunt loca, quorum tria in scripturis vocantur inferiora terræ, quippe quæ in profundissimo terrarum sinu adsint. Primus locus ille est in quo torquentur in æternum Reprobi, & vocatur absque addito Infernus: alter in quo animæ Justorum detinentur ad satisfaciendum justitiæ, miris sed tamen veris modis & pœnis, & dicitur Purgatorium. Tertius est limbus in quo quiescebant veteris legis Justi, in sinu, sive in fide Abrahæ qui illos fovebat ut filios, & eorum in Christum venturum erigebat spem. Quartus est cœlum ubi utriusque Testamenti habitant Sancti qui nihil pro peccatis commissis expiandum habent.

Iterum instabis. Judas præcipiendo preces & sacrificia pro mortuis attendebat ad Judicem placandum: sed Judex judicaturus sedebit solum in resurrectione: etiam nunc Ecclesia attendit solummodo in precibus pro fidelibus defunctis, ad illum judicem supremum, quem introducit in Prosa Missæ venientem ut severum, hunc deprecatur, ut pro tali hora sit propitius, postulat filios in illo tremendo judicio liberari a pœna æterna. Ergo &c.

Respondeo distinguendo. Attendebat Judas ad Judicem pœnas in judicio particulari pro peccatis expiandis decernentem, concedo, & ideo vult orationes fundi ut animæ a peccatis solvantur, & deducantur in refrigerium, in sinum scilicet Abrahæ: attendebat ad Judicem pœnas in judicio universali pro peccatis infligentem, subdistinguo: secundario & ad terrorem, ut peccatores novissima meditantes saperent, concedo: eadem ratione attendit utique Ecclesia ad illud tremendum judicium quod quidem in Prosa Missæ Defunctorum, cum omnibus terribilibus circumstantiis exponit: Primario, nego: Cæterum judicium universale sequetur particulare, eritque ejus confirmatio: unde Scriptura loquendo de uno, consequenter loquitur & de altero; quia tamen ultimum erit publicum, adeoque notius, ideo sæpius mentio fit in utroque Testamento de universali, ut peccatores a novis in dies patrandis criminibus deterreantur.

Objicies. 2. Apost. 1. Corinth. 3. v. 15. loquens de viro justo qui ædificavit super stipulam, idest, qui e vita mortali discessit cum peccatis tantum venialibus, ait, *Salvus erit, sic tamen quasi per ignem:* ibi solummodo de igne immediate præcedente judicium universale sermonem facit; enimvero supra versu 13. habetur. *Uniuscujusque opus manifestum erit, dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur: & uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit*. Ergo omnia probant gloriam & refrigerium esse tantum pro fine sæculorum.

Respondeo distinguendo. S. Paulus attendit specialiter ad judicium universale ut ad aliquid notius quod moveat ad virtutem, & deterreat impium a peccatis patrandis, concedo: ad judicium dumtaxat universale, excludendo particulare, nego. Scopus Apostoli in illo capite est quosdam revincere devotos, quorum zelus non erat secundum scientiam, quique hominibus potiusquam Deo placere satagentes, dicebant, ego sum Cephæ, ego sum Pauli, ego autem Apollo: probat eis in solo Domino esse gloriandum, & quale uniuscujusque sit opus, ignem omnibus probaturum modis. Cæterum locus Apostoli intelligi debet etiam de judicio particulari; dies enim mortis est dies Domini. Tunc liber aperitur: tunc coram severo judice sistitur homo reus, ut recipiat prout in sua gessit vita, sive bonum, sive malum: tunc apparet homini neminem justificari in conspectu Dei, &c.

Urgebis adhuc. Anima de corpore exiens cum peccatis venialibus, & cum reatu pœnæ pro cæteris, nequit in Purgatorio solvi ab utroque vinculo: ergo expectare debet judicium universale ut introeat in requiem Domini, juxta illud Matth. 25. v. 34. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi*.

Probatur antecedens quoad utramque partem. Animæ defunctorum sunt in termino, adeoque mereri non possunt: igitur nec solvi a peccatis venialibus, nec a pœnis gravioribus pro cæteris debitis liberari, nisi accedat indulgentia, quæ reservatur pro fine sæculorum.

Re-

Respondeo 1. Non requiri absolute aliud, nisi meritum Christi pro pœnarum relaxatione animabus sanctis applicatum: porro meritum illud eis tum orationibus, tum sacrificiis posse applicari perpetua docet Traditio.

Respondeo 2. Peccatum veniale remitti per actum charitatis & amoris quem animæ in Purgatorio conclusæ eliciunt. Quidam non absque fundamento animam justam, eo ipso quo e corpore egreditur momento, prorumpere in actum amoris erga Deum valde intensum, quo quidem abluitur a macula venialium, cum enim hujusmodi peccata opponantur charitati, utique per charitatis actus remittuntur, non tamen per modum meriti, quia anima est in termino, & ideo fixa est immobiliter in bono, unde non inest ei potentia ad bonum & malum, quæ quidem est conditio ad merendum.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Animæ in Purgatorio detentæ ut primum satis passæ sunt, absque mora visione Dei intuitiva donantur.

PRIMO. Quia scriptum est Levitici 19. *Non morabitur apud te opus mercenarii tui.*

Secundo. Quia ita definiere & Summi Pontifices, & Concilia.

Tertio. Quia hæres possidet hæreditatem eo ipso quo nullum superest impedimentum.

SYNOPSIS OBJECTIONUM.

ET SOLUTIONUM.

PRIMO. Promittitur quidem gloria in scripturis post resurrectionem, sed sermo est de gloria completa.

Secundo. Ecclesia utique ad judicium universale recurrit, non ut ab animabus omni reatu pœnæ puris excludat gloriam, sed ut per tremendum judicium deterreat homines a peccatis patrandis.

Tertio. Animæ a corpore solutæ sæpius aliquam habent venialium maculam, sed iste reatus absolvitur & per actum charitatis quem eliciunt, & per merita Christi quæ illi applicantur.

ARTICULUS NONUS.

Utrum Joannes vigesimus secundus aliquid definierit in gratiam Millenariorum.

CONCLUSIO.

Nihil definivit Joannes XXII. pro dilatione gloriæ Sanctorum ad judicii ultimi usque diem, nec adhæsit Millenariis.

Probatur multipliciter.

Primo. *Ex Regulis fidei quas ipse misit ad diversa orbis terrarum regna.*

JOANNES professionem fidei misit anno 1318. ad Ossimum Armenorum Regem, ut observat Rainaldus ad annum 1318. n. 10. Alteram anno 1321. ad ipsos Armenos ibidem n.4. Alteram anno 1323. ad Orosium Regem Sarviæ. Ibidem num. 16. Alteram anno 1329. ad Imperatorem Tartarorum. Ibidem nu. 98. Alteram anno 1330. ad universos Christianos habitantes in montibus Dealbors. Ibidem n.5. immo Decreta Clementis IV. & aliorum Summorum Pontificum supra laudatorum pro beatitudine præsenti Sanctorum commemorat, iisdem quippe verbis, ut observat Rainaldus ad annum 1331. n. 43. suam exprimit fidei professionem. Igitur Joannes XXII. non impegit in errorem Millenariorum, sed idem prorsus tenuit quod prædecessores sui circa Sanctorum beatitudinem.

Secundo. *Ex Decretis canonizationis multorum quos in Sanctorum albo adscripsit Joannes.*

PRIMO. In diplomate canonizationis S. Thomæ Aquinatis Joannes ait: *Cœlum credentibus & humilibus patere..... S. Thomam devicto, triumphatoque mundo in perpetuas æternitates receptum, in patria ejus animam Cœlum possidere, & cœlestibus agminibus positum, Deum glorificare.*

Secundo. In diplomate canonizationis Sancti Ludovici Episcopi Tolosani, pariter sic sese explicat: *Huic cœli præstant auspicium: cœli cives ut sibi conformem & comparem ad suum hunc consortium admittunt in supernis: Christus hunc reficit, idem ipse prandium & conviva...., tandem*

gloriosam resolutus in mortem, qui hic vivus ambulavit in innocentia, in medio domus suæ, ad Deum suum in gaudio contemplandum, facie revelata in sua innocentia est ingressus.

Tertio, In diplomate canonizationis S. Thomæ Herphordiensis Episcopi, sic procedit: *lætentur cœli sursum, qui hunc sanctum gloriosum in se suscipiunt. . . . cœlestis imperii ipse ineffabili throno gaudet.* Jam sequitur Joannis Apologia contra calumniatores qui Millenariorum labem illi inurere ausi sunt. Et vero ille fuit ab ista labe purus, qui loquens ex cathedra declarat Sanctos visione Dei intuitiva in æterna beatitudine gaudere: atqui Joannes in decretis canonizationis Sanctorum non semel hoc ipsum declarat, immo & proponit omnibus fidelibus credendum: ergo &c.

Tertio: *Ex Professionibus fidei ejusdem Pontificis & declarationibus juris publici factis.*

JOANNES XXII. morti proximus, accersitis Cardinalibus, & Prælatis die 3. Decembris anno 1334. Tabellionibus publicis etiam astantibus, hanc protulit fidei suæ declarationem: *Ne super iis qui de animabus purgatis, separatis a corporibus, an citra resumptionem corporum, divinam essentiam illa visione videlicet quam vocat Apostolus facialem, videant, tam per nos, quam per nonnullos alios in præsentia nostra recitando, & allegando sacram scripturam, ac originalia & dicta Patrum, vel alias ratiocinando sæpius dicta sunt aliter, quam per nos dicta & intellecta fuerunt, & intelligantur ac dicantur, auribus fidelium valeant inculcari. Ecce quod nostram intentionem quam cum sancta Ecclesia Catholica circa hæc habemus & habuimus, serie præsentium, ut sequitur declaramus. Fatemur siquidem & credimus, quod animæ purgatæ, separatæ a corporibus, sunt in Cœlo, Cælorum regno, & Paradiso, & cum Christo in consortio Angelorum congregatæ, & vident Deum ac divinam essentiam facie ad faciem clare, in quantum status & conditio compatitur animæ separatæ.* Postea declarat si quid contrarium incaute dixerit ipso facto retractare. In hoc instrumento non solum suam aperit fidei puritatem Joannes, & integritatem, verum etiam dicit se non aliter credidisse, contradicentes vero suam non attigisse mentem: ergo non adhæsit unquam Millenariis, nec quidquam fidei contrarium in hoc momento definivit. Cæterum illa fidei professio concordat cum ea quæ Clementis IV. & Joannis XXI. auctoritate prius missa & præscripta Græcis fuerat. Ita Odoricus Rainaldus ad annum 1367. scriptor sane fide dignus in hac materia. quippe qui hanc temporum historiam ex manuscriptis Vaticanis hauserit.

Quarto. *Ex aliorum Summorum Pontificum testimonio.*

NULLUS Papa rerum gestarum Joannis XXII. indagator credidit ipsum adhæsisse Millenariis. Unum inter omnes Pontifices eligimus in veritatis testimonium, scilicet Benedictum XII. Joannis & successorem, & gestorum ab ipso fidelissimum testem. Hic stupens & demirans quod quidam ex falsis rumoribus hinc inde sparsis, Joannem Millenarium crederent, non solum tanti Pontificis germanam aperuit mentem, sed etiam, omni qua par est justitia, ab omni erroris nævo purgavit & vindicavit in diplomate quod ex manuscipto Vaticano descripsit Rainaldus ad annum 1334. ubi sic loquitur Pontifex Maximus: " Cum jamdudum per nonnullos revocaretur in dubium an animæ a corporibus separatæ, „ ac peccatis & pœnis peccatorum purgatæ, ante resumptionem corporum „ videant divinam essentiam, illa videlicet visione quam vocat Apostolus facialem, & super hoc tam in sermonibus, quam in aliis collationibus per felicis recordationis Joannem Papam XXII. „ prædecessorem nostrum, & plures alios „ in ejus præsentia multa dicta, recitata, scripta & prædicata fuissent, volens idem Prædecessor verbis & linguis „ malignantibus obviare, anno a Nativitate Domini 1334. in indictione 2. „ die 3. mensis Januarii S. R. E. Cardinalibus de quorum numero tunc eramus, „ multisque Prælatis & in Sacra Theologia Magistris, aliisque personis & „ Tabellionibus publicis in Consistorio „ Apostolico, coram eo personaliter constitutis, dixit, asseruit, & protestatus „ extitit sub hac formula. „

„ *Ne quis* sinistre interpretari possit, „ non sensisse aliquid aut sentire quod sacræ Scripturæ obviet, aut fidei orthodoxæ, dicimus & protestamur expresse, quod quidquid in quæstione seu ma- „ te-

„ teria visionis animarum , videlicet an „ animæ , a peccatis & pœnis peccatorum „ purgatæ , videant divinam essentiam il„ la visione , quam Apostolus vocat fa„ cialem; seu de quacumque alia materia „ in sermonibus & collationibus nostris „ diximus , allegavimus , seu proposuimus , „ non intendentes aliquid determinare , „ vel decidere , seu credere , quod esset „ quovis modo Scripturæ sacræ obvium , „ vel contrarium fidei orthodoxæ ; sed il„ lud solum tenere & credere , quod & „ Scripturæ sacræ potest & poterat , & „ catholicæ fidei convenire : etsi forsitan „ in prædictis sermonibus , vel collationi„ bus aliqua quæ vel Scripturæ sacræ seu „ fidei orthodoxæ quovis modo essent , vel „ viderentur obvia , ipsa præter intentio„ nem a nobis fuisse prolata dicimus & „ asserimus , eaque revocamus expresse , „ non intendentes illis adhærere , nec ea „ in præsenti defendere , nec etiam in „ futurum . „

Quinto , *Ex Scriptoribus Ecclesiasticis Joanni Coævis* .

Ptolomeus Lucensis lib. 24. Hist. Eccl. c. 42. Joannes Villanus l. 7. c. 19. vindicant Joannem XXII. ab errore Millenariorum . Guillelmus Nangius continuator Historiæ Florentinæ quam inceperat Villanus ad annum 1334. Nicolaus Gillus cujus verba citat Scriptor Historiæ Academiæ Parisiensis Bulleus . Et inter alios omnes Rainaldus tam sæpe laudatus idem faciunt : ergo a primo ad ultimum liquet Joannem XXII. esse ab omni erroris labe immunem .

Solvuntur Objectiones .

Objicies 1. Rainaldus ad an. 1331. n. 44. refert quemdam Scriptorem Joanni coætaneum de illo sic scribere . " Do„ mnus Joannes an. Dom. 1331. in Festo „ omnium Sanctorum in sermone quem „ publice fecit , qui incipit , mementote „ operum Patrum quæ fecerunt in gene„ rationibus suis .... Et in alio sermone „ quem publice fecit eodem anno in Do„ minica 3. Adventus , qui incipit , gau„ dete in Domino semper ; & in alio ser„ mone quem publice ann. 1332. in Vigilia „ Epiphaniæ habuit , qui incipit , surge , „ tolle puerum ... Dogmatizatus est , quod „ Sancti in cœlo non vident , nec vide„ bunt usque ad diem generalis judicii & „ futuram corporum resurrectionem, faciem „ Dei , sive divinam essentiam , sed tan„ tummodo videbunt usque ad futurum „ universale judicium humanitatem Chri„ sti . „ Igitur Joannem adhæsisse Millenariis extra dubium apparet .

Respondeo 1. Joannem creatum fuisse Summum Pontificem ann. 1316. tenuisse sedem usque ad an. 1334. & sic sedisse per 19. annos . 2. Ab anno 1316. usque ad ann. 1330. eodem modo scripsisse de beatitudine præsenti Sanctorum quo antea scripserant Clemens IV. & alii sui prædecessores; ab an. 1330. ad an. 1334. quo obiit . 3. disputasse quidem de hoc momento ad materiæ elucidationem , ut constat ex probationibus , maxime quia Ecclesia nihil adhuc de fide circa istud momentum definierat , sed nec credidisse , nec ullo decreto gloriam animæ Sanctorum , usque ad judicium differri statuisse .

Respondeo 2. distinguendo : Joannes opinative & non assertive protulit gloriam Sanctorum ad supremum usque judicii diem differri , transeat ; non enim hoc absolute dixit , sed inquirendo veritatem locutus est : dixit assertive & definitive , nego . Ita istud solvit argumentum Harricus Doctor Germaniæ l. 4. c. ult. apud Rainaldum ad an. 1331. nu. 45. his verbis " Si „ sermo Papalis , inquit , pie & sane in„ telligitur , non proprie sermo ac defini„ tio , nec determinatio seu prædicatio , „ sed magis quædam quasi scholastica di„ sputatio , aut disputationum collatio esse „ perpenditur . „

Instabis : Girardus Ordinis Minorum Minister Generalis missus in Scotiam a Joanne XXII. transeundo Parisios , ibi defendit publice opinionem Millenariorum tanquam ex auctoritate Joannis , & ut ipsius fœtum ac sententiam , qua de causa commotus Philippus Valesius Francorum Rex congregavit in Palatio Vicennarum sacræ facultatis Parisiensis Doctores , sciscitans ab eis , quid circa hoc momentum sentirent ? responderunt unanimiter se credere animas ab omni reatu tum culpæ , tum pœnæ puras cito citius visione beatifica donari . Iterum Parisiis eadem de causa adunati a Rege , in libellis , quid pie & orthodoxe tenerent , dederunt : quibus completis , scripsit Rex ad Joannem rogans ut quam primum ab opinione Millenariorum deflecterent . Ista Congregatio Doctorum Parisiis facta legitur apud Maturinos die

2. Januarii anni 1332. Hæc omnia sic referunt Nicolaus Gillius ad an. 1332. Spondanus ad an. 1333. Rex Siciliæ etiam tunc temporis scripsit ad Joannem, illum deprecans ut suam de hoc momento deponeret opinionem, ut suæ propriæ consuleret famæ. Ita referunt Cyaconius & Blados ad an. 1331. Ergo &c.

Respondeo 1. distinguendo. Et Joannes docuit inquirendo num gloria animarum, usque ad extremum Christi judicium differretur, concedo: dixit assertive, nego. Ita declarat ipsa sacra Parisiensis Facultas. Sic enim alloquitur Philippum Valesium: " Attendentes specialiter id quod ab ore „ vestro ibidem audivimus, quod nihil in „ hac materia quærebatis, quod tangere „ posset sanctissimum Patrem ac Dominum „ num nostrum Joannem Dei providentia „ sacrosanctæ Romanæ, & universalis Ecclesiæ „ Summum Pontificem, cujus sumus „ mus devoti servi & filii quinimmo sicut „ cut filius ejus devotissimus honorem „ suum in his & aliis zelabitis: adverten„ tesque quod multorum fide dignorum „ relatione audivimus, quod quidquid in „ hac materia sua Sanctitas dixit, non „ asserendo seu opinando protulit, sed „ solummodo recitando. „ Ita legitur in exemplari quod asservatur in Archivis sacræ Facultatis Parisiensis.

Respondeo 2. Joannem multos variosque habuisse inimicos, qui illum peregrinis Doctrinis insimulare non erubuerunt: hoc ipsum indicant expressionis vocabula, *fertur Joannem dixisse*, &c. ut habetur in sermonibus eorum qui contra ejus fidem scripserunt; unde quid mirum, si incerta pro certis in mundo habita sunt contra tanti Pontificis honorem & famam, cum fuerit eminens Ecclesiæ lumen? cujus rei argumenta sunt ejus Decretales in corpore juris inditæ, quæ hunc præ se ferunt titulum: *Extravagantes Joannis XXII.*

Respondeo 3. Reges Siciliæ & Galliæ errore facti detentos, scripsisse ad Joannem; non quidem asserendo eum adhæsisse Millenariis, verum potius ut ab illorum sententia, si quam eis adhibuisset fidem, deterrerent.

Ad Girardum: dubio procul imposuit Joanni qua de causa Summus ille Pontifex rescripsit ad Philippum, tum ut sese a dictis & calumniis Girardi purgaret, tum ut suam genuinam circa capitulum de glorificatione Sanctorum, mentem aperiret; unde declarat unum tantummodo voluisse, videlicet quæstionem & a Theologiæ Magistris, & a Baccalaureis, variis in utramque partem disputationibus elucidari, ut tandem aliquando ad finem decreto solemni & publico perduceretur. Et vero, sic loquitur in sua ad Philippum Epistola, ut refert Rainaldus ex codice Vaticano an. 1333. n. 46. " Cum „ autem, inquit Joannes, hanc quæstio„ nem B. August. in scriptis suis reputa„ verit valde dubiam, & circa eam „ variasse dicatur, & nedum ipse, sed & „ multi Doctores alii circa istam mate„ riam varient: propter hoc, ut veri„ tas possit melius aperiri, nos inter„ dum in nostris sermonibus mentionem „ habuimus, non proferendo verbum de „ nostro capite, sed dictu Scripturæ sa„ cræ, & Sanctorum, præcipue illo„ rum, quorum Scripturæ ab Ecclesia „ sunt receptæ: multique tam Cardina„ les, quam alii, coram nobis & alibi „ in suis sermonibus, immo publice, „ Prælatis ac Magistris in Theologia præ„ sentibus, est in Curia pluries quæstio „ hujusmodi, ut sic plenius posset inve„ niri veritas disputata .... Et quia, a„ mantissime fili, scimus quod in his vel „ aliis ut elucidetur veritas, intendas; „ rogamus benevolentiam Regiam, ut per „ fidelem seu fideles nuntios, Magistris „ in Theologia, & Baccalaureis Parisiis „ legentibus facias nuntiari, quod talibus „ minis illatis non obstantibus, quilibet „ dicere, & disputare, & prædicare va„ leat, quod sibi juxta doctrinam Evan„ gelicam & Apostolicam disputandum „ videbitur, & etiam prædicandum, do„ nec aliud ordinatum per sedem fuerit „ Apostolicam, vel etiam declaratum; „ sic enim ad veritatem quæstionis præ„ dictæ poterit promptius perveniri. „ Quibus verbis manifeste patet unum dumtaxat pro scopo habuisse, nimirum elucidare quæstionem & inquirendo invenire veritatem.

Rursus instabis. Ille adhæsisse Millenariis videtur qui nedum minis, verum etiam pœnis impositis perstrinxit eos qui contrariam propugnabant sententiam. Sed ita Joannes se gessit erga Thomam Valesium Dominicanum, si fidem adhibeamus Villano lib. 10. Historiæ Florentinæ, c. ult. & Rainaldo ad an. 1333. Ergo &c.

Respondeo 1. multa falso imposita fuisse Joanni XXII. immo quidam scripserunt Philippum minatum fuisse rogum & ignem

Sum-

Summo Pontifici, nisi suam cito citius deponeret sententiam. Sed nequidem hujus rei vestigium apparet in Epist. Philippi, qui ea qua par est sententia, & in sensu a Doctoribus sacræ Facultatis Parisiensis accepto, scripsit ad Summum Pontificem: neque etiam hoc magis apparet in rescripto Joannis ad Philippum, quandoquidem verbis amicis & benevolis Regem alloquitur: nec ullum conquestus profert verbum, quod profecto non omisisset, si rex rogum minatus ei fuisset, maxime vero quia non pertinet & spectat Dominos temporales & Laicos aliquam in materia fidei & religionis exercere erga Summos Pontifices justitiam vindicativam.

Respondeo 2. Ad argumentum, distinguendo: & Joannes increpavit, immo & pœnas inflixit Valesio, eo quod opinioni contrariæ ante definitionem Ecclesiæ hæreseos notam inurere ausus fuisset, concedo: secus, nego. Ita refert continuator Chronici Guillelmi Naugii, ita Rainaldus. Idem colligitur ex rescripto Joannis ad Philippum, quem sic alloquitur; " Interdum quidem hoc scripserunt & dixerunt, quod hæc quæstio erat tua; quod tua prudentia per totum regnum partem illam prædicari tanquam veram faceret, & aliam ut hæreticam reprobari: multisque comminati sunt Religiosis & sæcularibus, sub umbra tui culminis, si partem illam quod animæ separatæ divinam essentiam non videant, & visionem quam vocat Apostolus facialem, quod de illa procedit quæstio, illos capi facerent per inquisitores hæreticæ pravitatis. Hæc, fili carissime, licet veritate, ut supponimus, careant, quanquam bene credamus quod ad hæc facienda & dicenda tum excellentiam duxerint stimulandam, ad honorem regium nequaquam pertinere noscuntur. Et quia, amantissime fili, scimus quod in his, &c. " Ex his constat Joannem XXII. vel levem non adhibuisse fidem minis quas in ipsum a Philippo illatas nonnulli scriptis mandaverant, *hæc*, inquit, *fili carissime, licet veritate, ut supponimus careant* &c.

Dices: Joannes XXII. scripsit librum in quo errorem Millenariorum manifeste propugnabat, quem tamen morte præventus non fecit juris publici. Ita refert Labbæus tom. 11. Conc. pag. 1627. Ergo, &c.

Respondeo 1. Non esse judicandum de doctrina Joannis circa aliquod dogma iis quæ non apparent, quæque juxta hominum placita in varios, eosque adulterinos possunt detorqueri sensus, sed potius ex professione fidei, quam ab omni erroris nævo sub finem vitæ protulit Summus ille Pontifex.

Respondeo 2. distinguendo: Joannes XXII. conscripsit librum in quo errorem Millenariorum docebat: hoc est, opinionem de regno Millenario in utramque partem ut Theologus particularis elucidationis causa pertractavit, concedo: hoc est ut Summus Pontifex ex Cathedra loquens definivit animas Sanctorum ab omni reatu tum culpæ, tum pœnæ puras gloria nonnisi post judicium donandas esse, nego. Solutionis explicatio ex dictis patet.

Objicies 2. Adrianus VI. dicit expresse Joan. XXII. adhæsisse Millenariis. Sic enim loquitur in 4. Sent. de Ministro confirmationis tractans: " Fertur de Joanne XXII. qui publice docuit, declaravit, & ab omnibus teneri mandavit, quod animæ purgatæ ante finale judicium non habent stolam, quæ est clara & facilis visio Dei. " Ergo &c.

Respondeo distinguendo: Et hæc dixit Adrianus opinative, & cum esset particularis tantummodo Theologus; immo & errore facti delusus, concedo: assertive & dum esset Summus Pontifex, nego. Porro scripsit quæstiones quodlibetales, & in 4. Sent. anno circiter 1514. Hæc opera in uno volumine typis mandata sunt Lovanii pro prima vice an. 1515. Creatus est Summus Pontifex 9. Januarii anni 1522. mortuus est an. 1523. 14. Septembris. Quod autem errore deceptus sit circa factum Joannis, sonat istud ejus textus vocabulum, *fertur*, intellige ex falsis rumoribus sparsis. Cæterum istam de Joanne XXII. sententiam, aliasque de Summis Pontificibus adversas opiniones quas nonnunquam Adrianus ut Theologus particularis conscripsit, retractavit dum & ipse sedit super Cathedram S. Petri; nemo cordatus de hoc ambigit.

Oppones 3. Gersonius apud Litteratos percelebris sic scribit adversus Joannem in Sermone de festo Paschatis. " Hodie mecum eris in Paradiso: propter quod insuper apparet falsitas Papæ Joann. XXII. quæ damnata fuit cum sono buccinarum coram Rege Philippo avunculo tuo per Theologos Parisienses, de

„ visione beata, & credidit potius Theo-„ logis Parisiensibus, quam Curiæ. „ Ergo &c.

Respondeo distinguendo ut supra. Et Gersonius errore facti deceptus est, concedo: & non deceptus est, nego. In hoc autem apparet manifestus error, cum dicit Joannem in sono buccinarum a Doctoribus Parisiensibus propulsum, cum e contra iidem Doctores omni qua par est reverentia, & sicut decet filios Ecclesiæ amantissimos, Summum Pontificem apud Regem excusatum habuerint: nimirum asserendo Joannem solum inquirendi, indagandi & elucidandi veritatem causa fuisse tum in sermonibus, tum in scriptis locutum.

Objicies 4. Okamus Minorita in quodam compendio de opinionibus Joannis XXII. multa contra Pontificem debacchatur. Enimvero dicit 1. eum libellis & constitutionibus stabiliisse sententiam de dilatione gloriæ animarum Sanctarum usque ad ultimum judicii diem. 2. Eum cum pertinacia propugnasse Millenariorum opinionem. 3. Nulli permisisse docere publice in Facultate Parisiensi, nisi prius suam sententiam ut Catholicam in perpetuum se habiturum juraret. Ergo, &c.

Respondeo. Fidem non esse in hoc momento adhibendam Okamo, siquidem in ore habebat Joannem XXII. Adhæsit enim Ludovico Bavaro qui hunc deponi Pontificem molitus fuerat, & in ipsius locum Petrum de Corbario ejusdem Minoritarum Ordinis antipapam per fas & nefas substitui curaverat. Quod autem non sit audiendus de hoc capitulo Okamus, constat ex dictis; maxime vero quia dicta Okami contradictionibus sunt referta. Et vero dicit Joannem constitutionibus firmasse sententiam Millenariorum: ubi sunt illa decreta? ubi universali Ecclesiæ ejusmodi statuta proposuit Joannes? Ne unum quidem reperitur de hoc vestigium. Præterea quanta calumnia, dicere Joannem, suam cum pertinacia propugnasse sententiam, cum potius contrarium authenticis & publicis instrumentis suam expresserit illibatam fidem & intentionem. Denique qua mente, quo animo Okamus ausus est dicere Joannem coegisse Doctores Parisienses Millenariorum celebrare approbationibus & juramentis opinionem; qui supra omnes religiosi declaraverunt Philippo se unanimiter credere animas ab omni labe tum pœnæ, tum culpæ puras sine mora videre Deum intuitive, quique nedum conquesti sunt Joann. jugum imposuisse defendendi contrariam opinionem, sed & affirmant, non fuisse Joannis animum, & si quid simplicibus apparet in Pontificis sermonibus, in gratiam sententiæ oppositæ, hoc esse solum ad veritatis inquisitionem.

Objicies 5. Calvinus l. 4. Institut. c. 7. n. 28. ait Joannem XXII. palam asseruisse animas esse mortales, una cum corporibus interire donec in ultimo judicio resurgerent: ergo &c.

Respondeo. Hoc esse Calvini commentum quod in odium Ecclesiæ Romanæ evomuit: & ex ista calumnia liquet, quod alii quidam aut malevoli, aut erga Summos Pontifices minus affecti etiam conficta sparserint adversus Joannem. Quoad Calvinum, iniquitas mentitur sibi. Nullus quippe fuit inter hostes Joannis XXII. infensissimos, quos ille Pontifex longo temporis spatio habuit, qui illum circa animæ immortalitatem erroribus insimulaverit. Cæterum sufficienter ostendimus validissimis argumentis Joannem non adhæsisse Millenariis: si quid enim aut dictis, aut scriptis protulit pro dilatione gloriæ Sanctorum ad ultimi Judicii usque diem sane ut Doctor particularis, & ad quæstionis elucidationem effatus est.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Joannes XXII. non adhæsit Millenariis.

PRIMO quidem; hoc patet ex variis fidei professionibus quas ad varios Orientis Reges direxit, quæque Prædecessorum suorum confessionibus penitus sunt affines.

Secundo. Ex modo quo non semel suam explanavit mentem, asserendo solummodo inquirendæ veritatis causa licentiam fecisse in utramque partem disputare.

Tertio. Ex propria confessione fidei quam animam agens, astantibus & Cardinalibus & Tabellionibus, emisit, ut nullus superesset circa integritatem suæ doctrinæ ambigendi locus.

SY-

SYNOPSIS OBJECTIONUM, ET SOLUTIONUM.

PRIMO. Quidem ultro fatemur multos vel errore facti deceptos, vel etiam compulsos odio, Joanni hæreseos notam inussisse, sed ista profecto insimulatio nullius est apud cordatos momenti, nec quicquam virium habet adversus fidei tanti Pontificis integritatem.

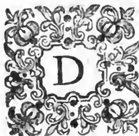
Secundo. Neque negamus Philippum Fancorum Regem, & Siciliæ Monarcham non modicum fuisse circa sententiam Joannis conturbatos, sed non alio nisi falsi rumoris fundamento, quod patet tum ex Sacræ Facultatis Parisiensis declaratione, tum ex ipso Joannis ad Francorum Regem rescripto.

Tertio. Non magis adversus Pontificem ponderant tum Okami indignæ objurgationes; tum ipsa Valesii a Summo Pontifice correctio. Primum enim ex ore æmuli procedit, unde nullius est ponderis: alterum vero momentum nusquam infirmat fidei Joannis præsidium, quandoquidem Valesius pœna multatus est non ea certe ratione, quia Catholicam propugnaverat sententiam: verum potius quia propria & privata auctoritate, quod licitum non erat, contrariam sententiam tanquam hæreticam & habebat, & prædicabat.

DIS.

DISSERTATIO QUINTA
DE
CULTU SANCTORUM,
ET EORUMDEM
RELIQUIARUM ET IMAGINUM.

Dominicam incarnationem etiam ex parte impugnaverunt Iconomachi, quatenus cultum & Christo & Sanctis relative ad ipsum Christum deberi negabant. Lutherani & Calvinistæ in eumdem prope impegerunt errorem, maxime si de Sanctis, & eorumdem Reliquiis atque Imaginibus agitur. Christum quidem adorandum esse propugnant: Sanctos vero Sanctasque colere Imagines idololatriam sapere autumant. Sed contra quod ait Propheta Psalm. 138. 16. *Nimis honorificati sunt amici tui Deus: nimis confortatus est Principatus eorum*.

Dogma fidei de cultu sanctorum & sanctarum Imaginum quatuor potissimum explicatur & probatur argumentis.

Primo, Quia humanitas Christi unita verbo cultu latriæ, BB. Virgo, hyperduliæ, Sancti vero, duliæ colendi sunt.

Secundo, quia Reliquiæ Sanctorum cultu religioso juste donantur.

Tertio, Quia sancti invocari possunt, & eos invocare debemus.

Quarto, Quia venerandæ sunt sanctæ Imagines.

HISTORIA CRITICA ICONOMACHORUM.

ORTUS.

Ex Concilio 7. generali historiam Iconomachorum habemus, præcipue vero ex actione 1. & 5. Talis hæreseos auctores primi fuerunt Gentiles, deinde Judæi, postea Marcionistæ & Manichæi: sed anno 726. Leo Isauricus Imperator tempestatem excitavit magnam adversus sanctas Imagines edicto, quo illas aboleri voluit & destrui: incassum ei restitit B. Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, immo ipsius supplicatione in rabiem actus Imperator, duodecim sacrarum Litterarum Professores, & fidei protectores una cum Collegio & pretiosa Bibliotheca vivos comburi jussit; alios Catholicos ferro & igne occidit, Imagines omnes subvertit, præcipue verò mirabilem æneam Salvatoris figuram quæ jacebat in civitatis porta.

Gregorius II. Papa misit legatos qui eum ab impio consilio deterrerent, sed statim exulare coacti, Martyres obiere; adunatis postea perfidis Episcopis in Pseudoconcilio cultum sanctorum Imaginum proscribi curavit Leo: S. Germanus subscribere renuens cito citius strangulatus est: Anastasius vero Iconomachus in ejus suffectus est sedem. Joannes Damascenus sanctarum Imaginum defensor acerrimus malitia hæreticorum accusatus est apud Præpositum Saracenum Damasci, quod ipsius regnum Imperatori Constantinopolitano tradere moliretur. Propter istud suppostititium scelus Barbarus voluit manum Joannis amputari, quæ eodem die, orante Damasceno coram Beatæ Virginis imagine, in pristinum restituta est statum.

Grego-

Gregorius Magnus misit legatos quos absque mora incarcerari jussit Imperator. Tandem iratus Deus novum istum Pharaonem graviter punivit: primum enim ipsius classis ad litus maris Adriatici periit: deinde vero mœnia civitatis Constantinopolitanæ ad solum terræ motibus adæquata sunt, denique ipse Leo infelix & impœnitens obiit.

PROGRESSUS.

Constantinus Leonis filius, & Copronymus dictus, eo quod malo quodem præsagio fontem baptismatis stercore fœdaverat, Patris impietati addidit edictum, quo prohibebat Sanctos invocari, eorum coli Reliquias, immo impius ille prohibuit ne Beat. Virginem, uti talem, venerarentur populi. De tanta impietate indignati Proceres anno 742. Artabasdum Imperatorem nominaverunt: iste restituit SS. Imagines. Sed heu! obsessus in urbe a Copronymo atque urbs Constantinopol. capta est: tunc Catholicos horrendum in modum variis tormentis persecutus & infestatus est Copronymus, præcipue vero Monachos; quorum Domos & Conventus subvertit, Concilium 338. Episcoporum perfidorum adunavit, in quo omnibus impietatibus approbatis, Monachos & Moniales, aut nubere aut mori voluit & præcepit.

Circa annum 767. Cosmas Constantinopolis Patriarcha, Theodorus Antiochiæ, alter Theodorus Jerosolymæ, multas adunaverunt Synodos, in quibus Iconomachi proscripti fuere, & sanctæ Imagines restitutæ; anno 769. Stephanus III. Concilium pro eadem causa in Basilica Lateranensi congregavit, ubi eadem definita sunt: interea Imperator carbunculis per totum corpus adustus, in errore pertinax & reprobus obiit.

Leo ipsius filius prima fronte simulavit fidem, sed statim e vivis ereptus est, cum enim coronam gemmis splendentem quam Heraclius in majori Ecclesia posuerat, ad suum sumpsisset usum, prima vice qua supra caput apposuit, febre ardenti statim captus, mortuus est, anno 5. Imperii sui, Christi vero 780.

Nota Constantinum Pseudopapam auctoritate Copronymi, excommunicatum fuisse & depositum in Concilio Romano.

EXTINCTIO, *seu* PROSCRIPTIO.

Leonis erat & filius & hæres Constantinus puerulus annos 10. natus sub sapienti moderamine matris suæ scilicet Irenes: Irene Clavum Imperii tenens Religioni omnibus favit modis; cum enim Paulus Patriarcha Constantinopolitanus æger factus, abjecta voluntarie sede, in Fori monasterio secessisset, Irene ad ipsum concurrens & facti novi sciscitans rationem, lacrymabundus exclamavit: nisi cito congregari cures, o Regina, Concilium ad fidem restituendam, omnes peribitis. Ergo Tharasius Imperator factus, adjuvante Irene, scripsit ad Adrianum primum pro Concilio congregando; ipse vero elegit urbem Nicænam & ibi convenere 350. Patres.

Anno Christi 787. habitum est illud Concilium, ibi & proscripta sunt omnia Iconomachorum Concilia, & restitutæ sunt sanctæ Imagines.

De gestis post Synodum septimam pro causa Sanctarum Imaginum.

Pax Ecclesiæ perduravit usque ad annum 714. Leo Armenus Imperator a Theodoro Medisseno seductus renovavit persecutionem edicto, quo prohibebat Monasteriorum Præsulibus aliquid pro defensione sanctarum Imaginum, aut scribere, aut prædicare, cui edicto ignari multi subscripsere, nusquam vero Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus, qua de causa exul factus est, & depulsus ad insulam Prochonesam, ipsius loco suffectus est Theodorus.

Multi quoque alii Catholici exulaverunt ab urbe & a patria, in primis celebris Theodorus Studita, qui in exilio varias scripsit Epistolas, quibus zelum, & Monachorum & Episcoporum accendebat pro defensione fidei. Interea Theodorus convocato Constantinopoli Concilio Nicænum secundum proscribere ausus est: alia vero impia Pseudosynodorum dogmata confirmavit.

Anno 820. Michael Balbus Leonis Imperatoris successor, fidei speciem præ se ferens exules primum revocavit, sed anno 823. Copronymi insistens vestigiis sicut Theodorum Studitam sic & Methodium, in exilium misit. Istum vero in Insula Acritæ in carcerem detrudi jussit, qui, sedata tempestate, Ecclesiam summa cum laude Constantinopolitanam gubernavit.

Theo-

Theophilus, mortuo patre, imperans præ cæteris sævit in sanctis Imagines, quas a parietibus avelli, & earum loco ad delendam memoriam, avium & quadrupedum figuras depingi voluit. Tunc Lazarus Monachus egregius pictor, admotis ad duas manus laminis ardentibus, crudele subiit martyrium, qui tamen Theodoræ Imperatricis precibus deductus est in refrigerium: sed reddita Ecclesiæ pace, idem Lazarus manibus licet veluti impotens, nihilominus non sine miraculo mirabilem Salvatoris pinxit Imaginem; Methodius vero avulsis dentibus jussu Imperatoris inclusus est in sepulchro duorum Latronum, quorum fætor per septem annos mortem in eo exercebat perpetuam, donec ipse Imperator eum ad se revocaverit, ut ei difficultates quas in intelligentia Scripturarum sanctarum, quarum lectione delectabatur, exponeret.

Michael successit patri: Theodora vero ejus mater supra modum Catholica & prudens, imperium regebat cum illo, sed ipse annos tantum quatuor natus obiit. Tunc pia mater, adjuvante Theophilo, aliisque Catholicis Imperii Proceribus, restituit sanctas Imagines, & Concilio Constantinopoli adunato, omnia Pseudoconcilia proscripta sunt, Heraclius Pseudopatriarcha exauctoratus & Magnus Methodius ipsius loco omnium applausu suffectus est: igitur anno 841. cuncta ad pristinum statum feliciter rediere, quocirca in perpetuam rei memoriam Festum annuum sub nomine Orthodoxiæ restitutæ institutum est.

Theophilo imperante Antiochiæ, Claudius Taurinensis Episcopus in Occidente sacras Imagines impugnavit, postea vero sedente Innocentio III. in Cathedra Petri circa annum 1212. Albigenses, ut scribit Claudius Coussodius lib. contra Valdenses, articulo ult. imagines Sanctorum deformes in earum derisum depingebant ann. 1372. Viclefus, referente Thoma Valdense, debacchatus est adversus sanctarum Imaginum cultum, quem postea acrius impugnarunt ejus Discipuli, sed maxime Hieronymus a Praga, qui imaginem Jesu Christi dejecit, & stercore fœdavit: cum tamen ipse coleret & adoraret in suo cubiculo figuram Viclefi diademate coronatam. Ita refert Coclæus in historia Hussitarum. Denique posthumis temporibus hunc fœtidum errorem ex inferis revocavit Andreas Carolstaldius, ut idem Coclæus in vita Lutheri scribit. Factum quidem non improbavit Lutherus, sed quod propria auctoritate, non petita ab ipso licentia, hoc fecisset increpavit. In eumdem impegerunt errorem Zuinglius, Magdeburgenses, Calvinus, ejusque asseclæ.

Hi sunt qui sacrarum Imaginum usum, & cultum impugnarunt, licet non eodem modo omnes. 1. Judæi illas ut idola rejiciebant, male interpretantes illud Exodi 20. *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem*. Quod dictum erat solum per oppositionem ad Paganos, qui divinitatem in operibus manuum hominum venerabantur. 2. Aliqui cum Calvino lib. 5. Institutionum, c. 2. Imagines Christi & Sanctorum domi vel alibi habere permittunt, sed hoc solum propter historiam rerum gestarum, hinc eas in Templis collocandas esse negant: Lutherani vero etiam in Templis collocari sinunt, ita tamen ut aliqua non donentur veneratione religiosa, sed ad summum cultu mere civili afficiantur.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum humanitas Christi ut Verbo unita adoranda sit? utrum Beata Virgo & Sancti colendi sint?

Antequam ad singularia descendamus, notandum est. 1. Nomen adorationis ortum ducere secundum quosdam a Verbo *ador*; quæ quidem vox significat speciem quandam frumenti in sacrificiis aliquibus adhibitam; secundum alios a vocabulo *oro*, quatenus oratio semper comitabatur sacrificium: secundum Græcos a voce προσκυνεῖν, idest, osculor, quia antiqui deosculabantur manus Principum ad quos accedebant, & hoc cum inclinatione corporis versus terram: sic mulier Thecuita accessit ad David illum adorans, & orans pro vita Absalon; sed quocumque modo sumatur verbum, adoro, significat semper cultum honorificum alteri exhibitum propter ipsius supra alios homines excellentiam; nunc vero usus invaluit ut sumatur pro cultu debito & Deo, & Sanctis: adoratio sic sumpta definitur actus a voluntate elicitus quo quis alteri se subjicit propter ejus excellentiam & subjectionis extrinseca exhibet signa. Ita D. Thomas 2. 2. qu. 84. art. 2. Dicitur actus voluntatis, quia est amor perfectionis in subjecto relucentis, præsuppositive tamen est ab intellectu, nihil enim volitum quin præcognitum, ex trito axiomate. Motivum

cul-

cultus est excellentia objecti; terminus, ipsa persona honoranda: porro cultus ille non consistit principaliter in intellectu, quandoquidem multi cognoscunt excellentiam alterius, & tamen præ invidia illum flocci faciunt: neque etiam absolute situs est in signis exterioribus; Angeli enim adorant Dominum & tamen carent sensibus; in hominibus tamen utrumque eatenus includit, quatenus subjecti Deo sumus & quoad animam & quoad corpus. 3. Reg. 19. Sermo fit de adoratione cum osculo manuum: Esther 3. Cum inclinatione genuum. Exodi 12. Cum incurvatione totius corporis: & lib. 2. Reg. David sedens adoravit Dominum: Isaiæ 49. Refertur quosdam Reges stando adorasse Deum; quem adorationis modum olim servavere Christiani in Ecclesia a Paschate usque ad Pentecosten in signum Resurrectionis Christi.

Notandum est 2. duplicem esse adorationem; alteram absolutam, qua quis propter intrinsecam excellentiam adoratur; alteram vero relativam, qua adoratur propter excellentiam alterius quem repræsentat; sic imagines coluntur propter Sanctos quos repræsentant. Item adoratio triplex est, latriæ scilicet, hyperduliæ & duliæ. Latriæ a verbo Greco λατρεύω dicta, idest famulor: soli Deo debetur propter infinitam excellentiam. Duliæ a verbo δουλεύω, idest servio, sic nuncupata Sanctis propter excellentiam Dei participatam redditur. Hyperduliæ a verbo ὑπὸ, idest supra, nominatur; & debetur Sanctissimæ Virgini propter suam supra reliquos Sanctos excellentiam.

Rursus. Adoratio duplex secernenda est, altera stricte, altera late dicta. Prior est cultus quo creatura rationalis summum Dei agnoscit in se dominium, suamque in omnibus dependentiam: posterior vero est reverentia alicui exhibita creaturæ quatenus participat Dei bonitatem & sanctitatem. Denique adoratio una est interna quæ in actibus interioribus sita est, alia externa quæ extrinsece exprimitur, & manifestatur; tertia mixta quæ actus internos & externos complectitur: quia vero diversam importat erga diversos rationem adoratio, idcirco non univoce prædicatur de Deo & Sanctis.

CONCLUSIO PRIMA.

Humanitas Christi verbo unita adoratione latriæ adoranda est, secundum se vero spectata, hyperduliæ.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura sacra.*

NON unus aut alter sed multiplex Scripturæ sacræ textus assertionis probat veritatem. Matth. 2. de Magis Christum colentibus habetur: *Et procidentes adoraverunt eum*. Joan. 9. 34. *Et procidens adoravit eum*. Hæc de cæci illuminati grato erga Christum animo leguntur. Rursus Heb. 1. Apostolus de Jesu loquens, ait: *Et adorent eum omnes Angeli ejus*. Igitur humanitas ut verbo unita cultu latriæ donanda est: maxime vero quia humanitas a Verbo in quo subsistit non separatur, juxta illud S. Damasceni effatum de Filio Dei, *quod semel assumpsit, nunquam dimisit*.

Secundo, *Ex Conciliis.*

Beatus Cyrillus anathematismo 8. approbato in Concilio Chalcedonensi, Act. 5. damnat dicentes hominem assumptum coadorari ut alterum a Verbo: in 5. generali, collat. 8. can. 9. habetur: *Si quis duas adorationes introducit, & non una adoratione Verbum incarnatum cum ejus carne adorat, juxta quod sanctæ Dei Ecclesiæ ab initio traditum est, anathema sit*. Idem habetur in Trid. sess. 5. & can. 6. ubi præcipitur Eucharistiam adorari. Unde sic argumentor: Christus unica adoratione adoratur cultu latriæ.

Tertio, *Ex Patribus.*

S. AMBROSIUS lib. 3. de Spiritu sancto exponens illa verba Psalm. 108. *Adorate scabellum pedum ejus*: & S. Augustinus super eadem verba docent per scabellum & terram, intelligi carnem Christi. Igitur ex Patribus humanitas sancta ut Verbo Divino unita, cultu latriæ donanda est.

Quar-

Quarto, *Ratione*.

Christus secundum se est adorandus: sed Christus est Deus & homo: ergo ut Homo unitus Verbo adorandus est cultu latriæ, & ad hoc sufficit ut humanitas intrinsece subsistat Verbo.

Probatur 2. pars conclusionis. Humanitas in abstracto & secundum se considerata abstrahit a Verbo: igitur ut sic adoranda est solum cultu hyperduliæ, quia in illa relucet excellentia omnem creaturæ excedens perfectionem.

CONCLUSIO SECUNDA.

Beatissima Virgo cultu hyperduliæ colenda est, Angeli vero & Sancti cultu duliæ venerandi sunt.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex scriptura sacra*.

Geneseos 18. & 19. Abraham & Loth adoraverunt Angelum. Num. 22. Balaam adoravit Angelum quem vidit stantem in via, evaginato gladio. Josue 5. habetur: *Cum videret Josue virum stantem evaginato gladio, sic eum affatus est: noster es, an adversariorum? Cui respondit nequaquam, sed Princeps sum exercitus Domini, & continuo cecidit Josue pronus in terram, & adoravit*. 1. Reg. 28. Saul adoravit Samuelem redivivum, nec propter hoc reprehensus est. 3. Reg. 18. Abdias adoravit Eliam, & 4. Reg. filii Prophetarum adoraverunt Elisæum. Igitur Beatissima Virgo & Sancti colendi sunt.

Secundo, *Ex Conciliis*.

Concilium Turonense primum anno 461. celebratum decreta sua sic concludit: " Et humilitatis nostræ constitu„ tio, ut adjuvante Domini misericordia, „ valeat custodiri, Sancti, ac beatissimi „ Sacerdotis Domini Martini, quæ Deo „ accepta est, obtinebit intercessio. „

Septimum generale actione quarta in decreto fidei sancivit, venerandos esse Sanctos omnes. " Et eorum intercessiones po„ stulandas, utpote quæ nos conciliare „ possint summo Regi universorum Deo. „ Sacra Synodus Tridentina sess. 25. ait atque definit Sanctos esse colendos.

His accedit quod sanctus Joannes Chrysostomus in sua Liturgia pag. 302. ait: " In odorem & memoriam superbenedi„ ctæ gloriosæ Dominæ Dei Genitricis, „ & semper Virginis Mariæ: cujus inter„ cessionibus suscipe, Domine, sacrificium „ hoc, in supercœleste tuum altare. „

Tertio, *Ex Patribus*.

S. Justinus apolog. 2. sic loquitur: " Deum & ipsius Filium, exercitum An„ gelorum, & Spiritum Prophetarum co„ limus. „ S. Gregorius Nyssenus idem docet orat. de S. Theodoro Martyre. S. Cyrillus Alexandrinus lib. 6. contra Julianum, sic ait: " Nos non Deos factos es„ se dicimus sanctos Martyres, sed omni „ honore dignari consuevimus.

Divus Augustinus serm. 1. de SS. Petro & Paulo, sic intonat: " Beatissimum Pe„ trum Piscatorem modo, genibus provo„ lutis, adorat gentium multitudo: „ ergo, &c.

Succinit S. Ambrosius sermone 14. de sancto Nazario & Celso, his verbis: " Ho„ noro ergo in carne Martyris exceptas „ pro Christi nomine cicatrices: honoro „ viventis memoriam perennitate virtu„ tis: honoro per confessionem Domini „ sacratos cineres. „

Suum addit calculum S. Gregorius Magnus homilia 8. in Evangelia, his verbis: " Quos prius infirmos objectosque de„ spexerant, jam socios venerantur, *An„ geli*, hinc est enim quod Loth & Josue „ Angelos adorant, nec tamen adorare „ prohibentur, Joannes vero in Apoca„ lyp. sua adorare voluit, &c. „ Quibus verbis S. Gregorius docet Sanctos, tametsi antea in terra humiles, atque abjectos, colendos tamen esse cum Angelis quibus in beatitudine consociantur.

Quarto, *Idem ratione probatur*.

Principes & Magistratus suas propter dignitates speciali honore donantur inter homines: sed Beatissima Virgo & Sancti majorem promerentur honorem: Lucæ enim 22. Christus dicit Apostolis: *Dispono vobis sicut disposuit mihi Pater regnum ut sedeatis super Thronos judicantes duodecim Tribus Israel*. Et Apoc. 3. *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in Throno*. Et illud Psalm. 138. *Nimis honorificati sunt amici tui, Deus: nimis confortatus est Principatus eorum*.

rum. Igitur colendi sunt Sancti: hoc ipsum probat Traditio: Primis quippe sæculis fideles Martyrum sepulchra & invisere & venerari solebant.

Dixi Beatissimam Virginem adorari debere cultu hyperduliæ; cum enim sit Mater Dei, cum sit plena gratiæ, Regina Angelorum, Fidelium omnium Mater & refugium, habet excellentiam qua omni puræ creaturæ sicut in virtute, ita & in meritis atque in sanctitate supereminet.

Solvuntur Objectiones.

Objicies 1. contra primam conclusionem. Solus Deus adoratur cultu latriæ: ergo Christus ut homo non potest sic adorari. Confirmatur: soli Deo debetur sacrificium: igitur & adoratio.

Respondeo distinguendo antecedens: Solus Deus adoratur tanquam objectum motivum, quia in illo solo relucet excellentia infinita, concedo: ut objectum terminativum, nego. Adoratio enim potest extendi ad humanitatem sanctam, ut in Verbo divino & per Verbum subsistentem.

Ad confirmationem, nego paritatem; ratio discriminis ea est, quod sacrificium debeatur solum Enti supremo formaliter ut independenti, secus adoratio; potest enim sese extendere ad partem quæ unitur formaliter & intrinsece Deo; unde quando S. Athanasius lib. 1. de Incarnatione, dicit corpori Christi sacra offerri, per sacra non intelligit sacrificia; sed solummodo signa externa adorationis.

Dices: Humanitas secundum se est humanitas Christi: ergo si adoratur, debet adorari cultu latriæ.

Respondeo distinguendo: Si humanitas consideretur sub ista reduplicatione, concedo. Sic enim est humanitas unita Verbo, quod Christus in suo importat conceptu: si secundum se, & pure in abstracto concipiatur, nego. Sic enim adoratur tantum cultu hyperduliæ: sed ista abstractio nunquam facienda est.

Oppones adversus secundam conclusionem. Deuter. 6. habetur: *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies*. Esther. 13. Mardochæus noluit se inclinare coram Aman: *Ne*, inquit, *honorem Dei mei transferrem ad hominem*. Matth. 14. Christus respondit Tentatori: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies*. Ad 10. Cum Cornelius Petrum adorare vellet, prohibuit Apostolus dicens: *Surge, & ego ipse homo sum*. Ibidem c. 14. Paulus & Barnabas prohibuerunt Licaonibus ne illos adorarent: & Apoc. 19. Angelus dixit Joanni volenti illum adorare, *Vide ne feceris, conservus tuus sum*. Ergo solus Deus adorandus est & colendus, nusquam vero Sancti.

Respondeo distinguendo: solus Deus debet adorari cultu latriæ & rigoroso, concedo; latria enim dicit servitutem mancipalem & omnimodam in adorante. Ita August. l. 20. contra Faustum, c. 2. ubi mentionem facit de latria quoad nomen, & de dulia quoad rem; quæ voces assumptæ sunt, inquit, propter penuriam vocum ad utrumque cultum distinguendum, & significandum, unde allucinantur hæretici dicentes utrumque cultum esse noviter adinventum: solus Deus adoratur absolute, nego. Sancti enim adorantur cultu duliæ qui quidem procedit a virtute religionis, & ordinatur ad Deum ut auctorem gratiæ, sicque distinguitur ab adoratione civili, qua Jacob, v. g. dicitur adorasse Esau fratrem suum. Latria vero immediate elicitur a fide & charitate, quæ immediate respiciunt Deum ut supremum Dominum.

Jam ad singula respondeo: ad primum distinguo: *Soli Deo servies* cultu latriæ, concedo: cultu duliæ qui dicit famulatum ut sic, nego.

Ad D. Matthæi auctoritatem eadem est responsio: ad Mardochæum, distinguo: noluit se inclinare per timorem, concedo: quia non poterat in conscientia facere, nego. Poterat quippe cultu mere civili illum venerari principem: quidam Hebræi contendunt quod Aman ferebat in pectore idolum textile, ut inclinantes coram se, idolum adorarent: unde Mardochæus juste noluit hoc ei præstare obsequium.

Ad Petrum respondet Chrysostomus illum per humilitatem noluisse acceptare honorem. Ad Paulum & Barnabam dico debuisse rejicere cultum, quia Gentiles volebant illis divinos offerre honores, sic enim habetur: *Dii similes hominibus facti descenderunt ad nos*, hinc tauros atque coronas afferentes illis sacrificare volebant.

Ad ultimum hæc est responsio. Angelus recusavit adorationem etiam per modum cultus duliæ ei oblatam, ut significaret quantam dignitatem acceperat natura humana per Incarnationem: ita Gregor. Homil. 8. in Evangelia.

In-

Instabis. Ad Colossenses 2. sic loquitur Apostolus. *Nemo vos seducat, volens in humilitate & religione Angelorum, quæ non vidit ambulans, frustra inflatus carnis suæ, & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & conjunctiones subministratum & constructum crescit in argumentum Dei*. Quibus verbis prohibet S. Paulus colere Angelos.

Respondeo distinguendo: Angelos malos & genia non oportet colere, concedo. Bonos, subdistinguo: cultu latriæ & per exclusionem a Christo, concedo: cultu duliæ & religioso, nego. Judæi adorabant malos Angelos & genia, sicut Platonici: quidam etiam bonos tanquam mediatores per exclusionem a Christo, & hanc religionem confutat Apostolus, dicens Christum illam exterminasse; immediate enim ante verba in objectione laudata, dicit de Christo: *Expolians Principatus & Potestates*: increpat vero alios qui agnoscunt Angelos ut Deos minores, his verbis: *Non tenens caput ex quo totum corpus, &c.* Ita Apostolum interpretatur S. Hieronymus. S. Chrysostomus hom. 7. ait Simonem Magum, Menandrum, & Cerinthum multa deliria ex Schola Platonis deprompta docuisse de Angelis.

Insistes: Theodoretus in Comment. in textum Apostoli, sic loquitur: *Qui legem defendebant*, idest Judæi de novo conversi ad fidem, *eos etiam ad Angelos colendos inducebant*, dicentes: *Legem fuisse datam. Mansit autem perdiu hoc vitium in Phrygia & Pisidia, proinde Synodus quæ convenit apud Laodicæam Phrygiæ, lege prohibuit, ne precarentur Angelos*. Ergo ex Theodoreto non sunt colendi Angeli.

Respondeo distinguendo consequens: Angeli non sunt colendi modo superstitioso & eis offerendo sacrificium, ut quidam populi sancto Michaeli offerebant juxta superstitionem Judæorum, vel excludendo mediationem Christi, concedo: cultu debito & ordinato, nego. Solutio est ipsius Concilii Laodiceni quod can. 35. sic loquitur: *Non oportet Ecclesiam Dei relinquere, & abire, atque Angelos nominare, & congregationes facere, quæ interdicta noscuntur. Si quis igitur inventus fuerit huic occultæ idololatriæ serviens, sit anathema, quia Dominum Jesum Christum derelinquit*. Theodoretus & alii quidam Patres cultum Angelorum debellantes, eodem modo explicandi sunt; scribunt enim contra eos qui errore Judæorum, Cerinthi & Simonis decepti, altaria Angelis tanquam Diis erigebant.

Persistes: Adrianus Papa in sua ad Constantinum & Irenem Epistola sic scribit de cultu SS. *Qualis iste est adorationis honor? Profecto non alius quam is quo nos peccatores quoque invicem prosequimur salutantes*. Ergo solum cultu civili SS. colendi sunt, non enim alio donantur cultu viatores. Confirmatur: non est de fide Sanctos tales esse in cœlo: ergo, &c.

Respondeo distinguendo: Sancti cultu civili elevato per religionem colendi sunt, concedo: naturali tantum, nego. Adrianus autem comparat cultum SS. cultui viatorum solum secundum litteram, & ut ostendat cultum latriæ soli Deo esse debitum.

Ad confirmationem, distinguo: non est de fide divina tales vel tales qui in albo Sanctorum positi sunt, esse in cœlo, concedo: de fide Ecclesiastica, nego. Dupliciter aliquid esse de fide contingit; primo quidem quando aliquid est immediate revelatum, ut ea omnia quæ in divinis continentur Scripturis: alio modo cum Ecclesia quæ est in suis definitionibus, circa puncta Religionem spectantia, infallibilis proponit ut quid certum & pie credendum, quod quidem fides Ecclesiastica recte nuncupatur. Talem justum esse in cœlo non est de fide divina, nisi hoc sit in Scriptura declaratum, bene tamen de fide Ecclesiastica si pro isto momento accedat Ecclesiæ decretum & consensus, ut fit in canonizatione Sanctorum.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

1. *Sancta humanitas ut divino unita Verbo colenda est cultu latriæ*. 2. *Sancti cultu duliæ*. 3. *Beatissima Virgo cultu hyperduliæ*.

PRIMUM patet, quandoquidem Christo debetur cultus latriæ: Eum quippe & Angeli, & Magi, & Apostoli sic adoraverunt, quippe qui sit Deus: porro Christus neque Deus solum, neque homo tantum, sed Deus simul & homo; ipsa vero sancta humanitas subsistit intrinsece subsistentia Verbi: si tamen eam quis ut a Verbo abstractam, & secundum se illam consideraret; sub isto Metaphysico respectu nonnisi cultu hyperduliæ donanda foret.

Secundum utique claret, cum & Abraham & Josue adoraverint Angelum; hoc est

est cultu duliæ coluerint. Etvero Sancti specialem habent ad Deum per gratiam consummatam relationem, quocirca cultu religioso colendi sunt. Hoc ipsum definierunt Concilium Turonense, & septimum Generale: hoc probat usus perpetuus, cum primis sæculis Christiani accederent ad Martyrum sepulchra, ut fidei generosos Heroes venerarentur.

Tertium pari facilitate demonstratur. Enimvero B. Virgo propter maternitatem divinam & in gratia, & in virtute sicut & meritis supra cæteros eminet Sanctos, immo & supra Angelos quorum est Regina: igitur cultu hyperduliæ, hoc est cultu duliæ eminentissimo propter suam supra omnes Sanctos excellentiam donari debet.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM

Et Responsionum.

Primo. Quum Scriptura dicit, *solum Deum adorabis, & illi soli servies*, unum solummodo intendit, videlicet solum Deum cultu latriæ, eoque absoluto esse adorandum, nusquam vero excludit cultum duliæ pro Sanctis; non enim semel indigitat illos esse honorandos.

Secundo. Nonnumquam prohibent PP. colere Angelos, sed intellige cultu latriæ, & eis offerendo sacrificia, vel etiam eosdem habendo ut mediatores.

Tertio. Adrianus Papa Sanctos quidem præcipit coli cultu civili, sed per religionis virtutem elevato.

•

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum Reliquiæ Sanctorum venerandæ sint.

CONCLUSIO AFFIRMATIVA.

Reliquiæ Sanctorum venerandæ sunt.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex veteri Testamento.*

Exodi 13. habetur: quod Moyses egrediens de Ægypto transtulerit ossa Joseph, de quibus Ecclesiastici 49. dicitur: *Ossa ejus visitata sunt, & post mortem prophetaverunt*. Rursus 4. Reg. 13. 21. *Quidam autem sepelientes hominem, viderunt latrunculos, & projecerunt cadaver in sepulchro Elisæi; quod cum tetigisset ossa Elisæi, revixit homo*. Et iterum Ps. 33. *Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex eis non conteretur*. Quibus positis sic argumentari fas est. Illorum Reliquiæ cultu religioso donandæ sunt, quas Justi viatores, inspirante Domino, venerati sunt: quas ipse Deus specialiter protegit & custodit, quibus utitur tanquam instrumentis ad magna patranda miracula: atqui res sic se habet. Igitur Reliquias Sanctorum & venerari, & colere debemus.

Secundo. *Ex Novo Testamento.*

Act. 19. *Virtutes non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli, ita ut etiam super languidos deferrentur a corpore ejus sudaria & semicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur*. Ibidem c. 5. *Ut veniente Petro saltem umbra illius adumbraret quemquam illorum ut liberarentur ab infirmitatibus suis*. Certe si ipsa linteamina quæ corpus S. Pauli tetigerant, immo ipsa B. Petri umbra ægrotos adumbrans sanitatem eis reddebant; citra dubium est Reliquias Sanctorum summopere esse venerandas.

Tertio. *Ex Traditione.*

Ex Antiqua habemus traditione Fideles ad sepulchra Martyrum oraturos & eorum invocaturos suffragia abiisse: in Epistola Encyclica Smyrnensis Ecclesiæ de Martyrio Sancti Polycarpi mentio fit de veneratione Reliquiarum. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 18. loquitur de Miraculis ex contactu ossium Elisæi Prophetæ patratis. Eandem venerationem prædicat Basilius Homil. in Psalm. 115. super illa verba: *Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus*, ubi sic habet: *Si quis tetigerit cadaver* (*intellige in veteri lege*) " immundus erit, nunc „ e diverso Martyris ossa quisquis teti- „ gerit, ob gratiam corporis inciden- „ tem, fit quadantenus sanctificationis „ particeps. „ Igitur Reliquiæ Sanctorum colendæ sunt.

Hoc ipsum docent Gregorius Nyssenus Orat. de 70. Martyribus. Gregorius Nazianzenus Orat. 3. contra Julianum. Chrysostomus Orat. de S. Ignatio Martyre: Theodoretus Serm. 8. contra Græ- cos:

eos: Hieronymus Epist. 53. ad Riparium Presbyterum: Ambrosius de Inventione corporum Sancti Gervasii & Protasii, quæ multa tunc patravere miracula; quæque Augustinus lib. 9. Conf. cap. 7. se vidisse testatur; S. Doctor lib. 22. de Civitate Dei refert Reliquias S. Stephani Protomartyris in Inventione & Translatione multa patrasse prodigia: idem refert Evagrius de Reliquiis S. Simeonis Stilitæ, quando Antiochiam translatæ sunt. Caput, inquit, omnibus adornatum capillis, dentibus stipatum, pelle coopertum rugosa perinde ac si virens adhuc fuisset: cum autem Leo Magnus Imperator sacrum pignus deposceret, rogaverunt ipsum Antiocheni ut pro seipsis intra septa mœnium remaneret, quod ultro eis concessum est. lib. 10. Hist. Eccles. c. 13.

Juvat antiquos textus Patrum hic referre. Hieronymus in Epistola 17. "& „ Martyrum, inquit, ubique sepulchra „ veneramur. „

Chrysostomus Hom. 66. de Sancta Pelagia: " illustrius, ait, esse Palatiis Re„ giis omnium judicio sepulchrum illud, „ in quo situm est corpus ejusmodi, quod „ cum virtute, pietateque vixit. Atque „ hujus rei testes vos estis, qui divitum „ sepulchra, quamvis aureis ornata pal„ liis, tanquam speluncas, prætervola„ tis: ad hanc vero sanctam cum ingen„ ti alacritate concurritis: quoniam mar„ tyrio & confessione, ac virginitate, „ pro aureis vestibus, semetipsam velut „ ad funebrem apparatum componens, in„ clyta Martyr excessit. „

Prudentius in triumphis Martyrum, sic loquitur in hymno primo de SS. Hemiterio, & Chelidonio Calaguritanis.

> *Pollet*, inquit, *hoc felix per orbem terra Ibera stemmate.*
> *Hic locus dignus tenendis ossibus visus Deo,*
> *Qui beatorum pudicus esset hospes corporum,*
> *Hic calentes hausit undas corde tinctus duplici:*
> *Illitas cruore sancto nunc arenas incolæ*
> *Confrequentant obsecrantes voce, votis, munere.*

Ambrosius Sermone 14. de SS. Nazario & Celso. De Reliquiis Corporum agens ait. " Honoro ergo in carne Martyris „ exceptas pro Christi nomine cicatrices „ &c. „

Quarto, *Ex Conciliis*.

Carthaginense 5. can. 4. statuit ne altaria absque Reliquiis SS. Martyrum extruantur & consecrentur. Generale 7. Act. 3. definit Reliquias Sanctorum multa a Deo obtinere beneficia: eis vero illudentes, si Episcopi sint, deponi vult: si vero Monachi vel Laici communione privari jubet. Ergo &c.

Quinto. *Ex ipsis Ecclesiis Orientalibus.*

Primo quidem ab omni tempore Patriarcha Alexandrinus S. Marci Reliquias toto populo venerandas exponebat, & Festum pro hoc momento tribus diebus continuis celebrabatur, ut legitur in Pontificali Coptitarum Ebenassal & Abulbircar. Qui quidem cultus non obstante Mahumetarum persecutione apud illos Christianos perseveravit.

Hoc ipsum demonstratur ex Calendario Ecclesiæ Coptitarum in quo quidem multa Festa Sanctorum relative ad eorum Reliquias magno celebrantur apparatu, die 16. mensis Toth qui est apud eos annus primus. Inventionem ossium S. Joannis Baptistæ celebrant die 18. Etiam Inventionem Reliquiarum S. Thomæ pari habent cultu apud Alexandriam: die 19. ejusdem mensis diem Festum agunt de Inventione ossium S. Ignatii Martyris: die 29. eodem celebrant ritu depositionem capitis S. Joannis Baptistæ: aliis mensibus similia in honorem Reliquiarum Sanctorum percelebrant Festa; ut fuso calamo scribit D. Abbas Arnodotius tomo 5. perp. fidei lib. 7. cap. 4.

Inter omnia argumenta pro fide Orientalium circa venerationem Reliquiarum Sanctorum est testimonium Simeonis Tessalonicensis, qui inter Græcorum celebriores Theologos aunumeratur: ille autem in 1. Tractatu inter omnia omnipotentiæ argumenta in capite ponit miracula quæ Reliquiis Sanctorum non semel patrata sunt. pag. 12. Sic loquitur: " Mi„ racula quæ fiunt Reliquiis Sanctorum „ quæ ipsi iidem Impii, quorumque ve„ ritatem coguntur agnoscere. „ In Tractatu Dedicationis Ecclesiarum disertum habet sermonem de Sanctorum Martyrum Reliquiis quæ intra altare obteguntur

pag.

pag. 120. 121. Rursus cap. 125. pag. 124. & 264.

Hanc sane doctrinam acceperunt Orientales ab antiquis Patribus Græcis eandemque usque ad nostra tempora firmiter tenuerunt & tenent. S. Chrysostomus tom. 5. ait Reliquias S. Ignatii Martyris esse gratiarum Thesauros pro iis qui cum fide illas venerantur, Gregorius Nyssenus Homil. 8. ad populum Antiochenum, Isidorus Pelusiota Epist. 55. & 189. Theodoretus quæst. 83. & alii permulti Græci mira de cultu Reliquiarum Sanctorum & docent & referunt: Igitur absque fundamento & universam adversus Traditionem Protestantes cultum ossium Sanctorum exsufflaverunt.

Sexto. *Ratione*.

Prima sic deducitur. Quod ipse Deus glorificare decernit, & veneratione & cultu religioso donandum est: atqui Deus optimus maximus corpora Sanctorum tametsi in pulverem reducta glorificare statuit. Igitur Reliquiæ Sanctorum, eorumque corpora venerari debemus.

Secunda: Quod habet relationem intrinsecam & essentialem ad animam beatam, quod illi conjungi debet ut vita vivat æterna, citra dubium coli debet cultu relativo ad animam, qui ad Deum ultimate terminetur: atqui ossa Sanctorum habent relationem intrinsecam ad animam, & ei conjungi debent, ut in æternum cum illa vivant. Ergo &c.

Tertia: quod fuit iterato Sacramentorum usu consecratum, veneratione dignissimum est: atqui corpora Sanctorum fuerunt Sacramentorum usu non semel consecrata: igitur cultu religioso donanda sunt.

Quarta: Templum Spiritus Sancti ea qua par est reverentia colere sicut conveniens, sic & justissimum est. Sed corpora & ossa Sanctorum fuerunt Spiritus Sancti Templum, quod quidem violare nefas est, immo licet ab anima sint separata, sunt tamen hujusce Templi, restaurandi pretiosæ partes. Ergo &c. hæc ratio ex Apostolo Cor. 3. 16. colligitur; ait enim: *Nescitis quia Templum Dei estis: & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem Templum Dei violaverit, disperdet illum Deus*.

Quinto. Totus homo, si sanctus est, & in bono per gloriam animæ confirmatus, veneratione dignus est: sed Reliquiæ sunt aliquid Sanctorum, quandoquidem homo ex anima & corpore constat, atque componitur. Ergo &c.

Solvuntur Objectiones.

Objicies 1. Deuter. 1. Deus præcipit corpus Moysis abscondi ne colatur a Judæis: Matth. 25. Christus sic increpat Pharisæos, his verbis: *Væ vobis, Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra Prophetarum & ornatis monumenta Justorum*. Ergo Reliquiæ Sanctorum non sunt colendæ.

Respondeo distinguendo consequens: Reliquiæ SS. non sunt colendæ cultu latriæ & per idololatriam, vel etiam vanæ gloriæ motivo, concedo: cultu religioso & ordinato, nego. Quia vero Judæi erant ad idololatriam propensi, noluit Deus consulens eorum fragilitati, eos scire ubi esset corpus Moysis, ne illud tanquam aliquid divinum venerarentur: Pharisæi autem per hypocrisim, & ad ostentationem adornabant sanctorum Prophetarum sepulchra, ut ab hominibus & justi & religiosi haberentur. Solutio est D. Ambrosii qui in c. 11. Lucæ asserit Christum in hoc non cultum sed vitium reprehendere.

Urgebis: Concilium Eliberitanum Can. 84. & S. Hieronymus scribens adversus Vigilantium prohibent accendi cereos ad Reliquias & sepulchra Martyrum. Ergo &c.

Respondeo distinguendo: & hoc fecerunt ad superstitionem impediendam, concedo: damnando cultum secundum se spectatum, nego. Gentiles accensis facibus animas defunctorum incantationibus advocabant, quas circa sepulchra circuire putabant: ne igitur Catholici eos imitari viderentur, Patres prohibuerunt ad tempus Reliquiarum SS. cultum: sic Hieronymus explicandus est: enimvero loquitur tantum de illis, qui falso existimabant luminaribus illustrari animas Martyrum. Quod hic sit genuinus S. Doctoris sensus, patet ex objectione Vigilantii, ad quam respondet. Eandem propter rationem lib. de idololatria cap. 13. mortuos coronari prohibet, *quoniam*, inquit, *ipsi idola statim fiunt*. Patres primorum sæculorum quandoque idem prohibuere, ne Christiani assimilari viderentur Paganis, qui mortuorum animas ut genia habebant circa cadaver volitantia. Sed, reddita pace Ecclesiæ, 4. scilicet sæculo, modus colendi ordinate Reli-

quias SS. institutus est: immo altaria ab hoc tempore non fuerunt sine Reliquiis Martyrum consecrata. Antea autem, propter persecutiones, res non sic se habebat: hinc disciplina secundum diversa tempora, & quidem prudenter ac sapienter diversa fuit.

Urgebis. Ex corporibus Sanctorum restat tantummodo materia, quæ non est capax adorationis: ergo Reliquiæ non sunt colendæ, tum quia plures inventæ sunt supposititiæ.

Respondeo distinguendo: & illa materia pertinet ad Sanctum, dicit enim ordinem & quidem intrinsecum ad animam, concedo: & non dicit, nego. Ad confirmationem dicimus certitudinem moralem de veritate Reliquiarum sufficere ad illas religiose colendas, tum quia oratio præcipue dirigitur ad animam & Sanctum: porro Concilium Tridentinum sess. 25. jubet omnem adhiberi diligentiam ad distinguendum veras Reliquias a falsis. Cæterum Reliquiæ eodem coluntur cultu, quo colitur Sanctus cujus sunt, quia coluntur solum relative & per ordinem ad Sanctum.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Reliquiæ Sanctorum cultu religioso donandæ sunt.

PRIMO. Quia eis tanquam instrumentis utitur Deus ad patranda miracula: namque contractus corporis Elisæi Prophetæ, injectum cadaver ad vitam revocavit, & linteamina quæ S. Paulum tetigerant, virtutem sanandi morbos habebant.

Secundo. Ita declaravit septima Synodus generalis: ita propugnant Ambrosius & Augustinus, prior loquendo de Reliquiis Sanctorum Gervasii & Protasii, posterior de inventione corporis Stephani Protomartyris.

Tertio. Ita quoque declarat perpetua Traditio; quandoquidem primis sæculis Christiani accedebant ad sepulchra Martyrum, ut eorum venerarentur Reliquias.

SYNOPSIS OBJECTIONUM, ET RESPONSIONUM.

PRIMO. Verum quidem est Sanctum Judam in sua affirmare Epistola corpus Moysis jussu Dei fuisse absconditum; sed nihil inde concludendum est adversus Sanctas Reliquias: hoc quippe factum est ne Judæi ad idololatriam propensi, corpus Prophetæ tanquam idolum colerent.

Secundo. Ultro non diffitemur Concilium Eliberitanum & quosdam Patres prohibere Christianis ne sepulchra Martyrum frequentarent: sed hoc ad tempus solum fieri volebant, ne Christiani adhærerent superstitionibus Gentilium, qui escas ad sepulchra mortuorum deferebant, falso existimantes, per hanc cæremoniam advocari defunctorum animas.

Tertio. Tametsi corpora Sanctorum in pulverem sint, ossa tamen eorum & pulvis relationem ad animam, cui iterum conjungi debent, important: & ideo illa ossa veneranda sunt.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum Beatissima Virgo, Sancti & Beati invocandi sint.

CONCLUSIO.

Sanctissima Virgo, & Sancti invocandi sunt.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo. *Ex veteri Testamento.*

GENESEOS 48. Jacob deprecatur Angelum ut benedicat filiis Joseph. Exodi 32. Moyses invocat Deum per Patriarchas, his verbis: *Recordare, Domine, Abraham dilectum tuum, & Jacob servum tuum*. Abraham oravit pro Abimelech, & avertit flagellum ab ipsius domo, immo ipse Deus nonnisi oratione Sancti Job placatur, & tanti viri obtrectatoribus parcit: ipse hujusce mediationis est & suasor & auctor, sic enim habetur c. 42. *Ite ad servum meum Job, & offerte holocaustum pro vobis: Job autem servus meus orabit pro vobis: faciem ejus suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia.* Ergo &c.

Secundo. *Ex novo Testamento.*

SANCTUS Petrus Epist. 2. c. 1. promittit Christianis quod post suum e vita mortali discessum pro eis supplices apud Deum preces fundet. *Dabo autem operam*, inquit, *& frequenter habere vos post obitum, ut horum memoriam faciatis*: Rom. 15. & 1. ad

ad Thessalon. Apostolus fidelium orationes pro seipso fieri expostulat. Quid plura adjiciam? Cananæa a Christo propulsa confugit ad Apostolos quatenus pro ea intercedere dignarentur, quod ultro ex charitate ei concesserunt, sic enim habetur Matth. 15. 23. *Et accedentes Discipuli ejus, rogabant eum dicentes, dimitte eam; quia clamat post nos*. Igitur jure merito Sanctos invocare debemus.

Tertio. *Ex traditione Patrum*.

Sanctus Cyprianus Epist. ad beatum Cornelium: hunc beatissimum Papam adhortatur, ut semper etiam post discessum pro Fratribus in Christo Jesu & Sororibus oret " Si quis isthinc nostrum di-„ vinæ dignationis celeritate prior decesse-„ ferit, perseveret apud Dominum nostra „ dilectio pro fratribus & sororibus no-„ stris: apud misericordiarum Patrem non „ cesset oratio. „

Subscribit S. Hieronymus Epist. 53. ad Rip. " Honoramus autem Reliquias Mar-„ tyrum, ut eum, cujus sunt, adoremus: „ honoramus servos, ut honor redundet „ ad Dominum. „

Cæteri Patres pari claritate & alacritate in idem conspirant: quippe qui doceant cultum Sanctorum & debitum esse & in honorem Dei in quo terminatur, cedere. A primis sæculis Fideles sese Martyrum precibus commendabant, eos suppliciter deprecantes, ut cum in Cœlis coronam acceperint, pro eis apud Deum intercedere dignarentur. Sancta Potamiana uni e suis tortoribus promisit, se Deum pro eo deprecaturam: paucis vero elapsis diebus, ipse post Potamianam suum pro Christo fudit sanguinem Sanctus Gregorius Nazianzenus sanctam repræsentat Justinianam quæ beatissimam Virginem rogat ut in auxilium cujusdam puellæ veniat. Quid plura? Patres ubique & passim prædicant Sanctos esse & debito cultu honorandos, & certa fiducia invocandos. Ita Origenes l. 8. contra Celsum pag. 432. Gregorius Nyssenus orat. 2. in quadraginta Martyres. Ambrosius in Lucæ caput 20. Chrysostomus tom. 5. Hom. 72. pag. 520. Augustinus serm. 1. de S. Stephano & alii multi apud Petavium l. 1. de Incar. c. 10.

Quarto. *Ex Ecclesiis Orientalibus*.

Quod ab omnibus Ecclesiis Orientalibus tametsi a Romana Ecclesia divulsis, tenetur, quod ex perpetua atque inviolabili traditione observatur; quod in operibus Polemicis, in quibus scribentium mens seipsam ubique prodit adversus impugnantes, Theologi pro aris & focis defendunt; quod in libris Ecclesiasticis, in Ritualibus, in Menologiis ubique ad praxim reducendum proponitur, & pro usu religioso atque pio, sanis regulis ad animarum frugem firmatur, illud profecto absque & errore, & temeritate, aut negari aut abjici, vel etiam contemni potest. Atqui Ecclesiæ Orientales quamvis a Sancta Ecclesia Romana schismate divulsæ, sic propugnant Beatissimæ Virginis, Beatorum Angelorum, & omnium Sanctorum venerationem & invocationem. Igitur absque causa & fundamento illam rejiciunt Protestantes. Igitur ea qua par est fide & reverentia Sanctos & venerari, & invocare debemus. Probatur minor quoad omnes partes omni argumentorum genere.

Ex Conciliis.

Cyrillus Lucaris Patriarcha Constantinopolitanus pecunia vel aliqua alia victus & captus passione, non sine magno scandalo confessionem Genevensem grandi apostasia anno circiter 1636. suscepit. In articulo octavo cultum & Sanctorum, & eorumdem Reliquiarum atque Imaginum abjecit. Sed Ecclesiarum Orientalium Proceres tantum scelus tum Synodorum definitionibus, tum doctissimis tractatibus insectati sunt; quocirca ne quidem levis manet de fide Orientalium ambigendi locus circa istud momentum. Ergo &c.

Prima Synodus adunata est anno 1638. In ea sic loquuntur Græci adversus Cyrillum. " Anathema eo quod in octavo „ articulo subobscure, immo & malitio-„ se docuerit Sanctos apud Deum pro no-„ bis neque mediatores, neque intecesso-„ res esse cum dixit Christum solum esse „ mediatorem, ipsique soli curam de suis „ esse; in quo quidem multa Sancti Spi-„ ritus oracula exsufflabat Cyrillus, „ cum Deus ipse dixerit, hanc, propter „ David servum meum, protegam Ur-„ bem. Tres pueri in Fornace sic eloquun-tur.

„ tur. Ne nos Domine derelinquas propter Abraham dilectum tuum, Isaac servum tuum, & Israel sanctum tuum. „ Petrus quoque ait 2. Epist. 1. 19. *Dabo autem operam, & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.* " Sed quommodo curam de his habuisset, „ nisi apud Deum intercedendo, & illum „ pro illis deprecando? „

Altera Synodus anno 1642. non absimili modo propter eosdem errores perstringit Cyrillum his verbis. " Eo quod isto articulo intercessionem Sanctorum, & beatorum Angelorum, immo & preces atque orationes Sacerdotum quæ in universa funduntur terra, ubi servatur Ecclesia, explodat. „

Eodem prope stilo sese explicant Orientales Episcopi in Confessione orthodoxa, quam ad hunc effectum, videlicet ad debellandum Cyrilli octavum articulum, composuere: *Omnes orthodoxi sanctissimam debent venerari Virginem Matrem Dei, qui illam dignam fecerat, ut in ipsa Incarnationis adimpleretur mysterium: qua quidem ratione Ecclesia salutationem constituit Angelicam, verbis & Angeli Gabrielis, & Sanctæ Elisabeth compositam: quæ quidem tanquam divina haberi debent, utpote a Deo inspirata.* Conf. ortho. q. 40.

Observes velim, benevole Lector, istarum Synodorum Patres, nedum Calvinistarum & Cyrilli Lucaris circa cultum & invocationem Sanctorum errores damnare, verum etiam & luculentissimis ex Scriptura sacra depromptis rationibus probare, & suavem esse, immo & debitum Sanctis talem honorem.

Ex Theologis.

PRIMUS occurrit Syrugus Meletius qui diserte in Tractatu speciali, confutat octavum Cyrilli articulum. " Nos omnes, „ *inquit*, qui ex Ecclesia Orientali sumus „ filii, credimus solum Jesum esse Mediatorem reconciliatione hominum quam „ proprio operatus est sanguine cum Deo, „ qua quidem habemus sicut Judæi qui „ erant ipsi Deo propinqui, & Gentiles „ ab eodem elongati, accessum ad Patrem „ in eodem Spiritu ..... Attamen convicti sumus in precibus quæ apud Deum „ pro nobis funduntur, nedum Angelos, „ sed & Sacerdotes & Sanctos tum in „ hac præsenti vita, tum in altera esse „ mediatores, quod ex ipsa sacra edi- „ scimus Scriptura. „ Quod quidem probat auctoritate ex capite 12. versu 13. libri Tobiæ excerpta. Pro eodem momento adducit in testimonium Origenem Homilia 16. in Num. in quo asserit Angelos Deo offerre orationes & bona opera Sanctorum.

Pergit Syrugus & fuso calamo probat Sanctos propter charitatem & amorem quo erga proximum flagrant, pro nobis viatoribus apud Deum intercedere; quippe qui nostras sciant miserias & necessitates; " Namque, *inquit*, omni adversatur rationi sibi contingere, Sanctos suorum „ non recordari fratrum, cum dives in „ Inferno in gradu charitatis multo Sanctis inferior, pro suis tamen propriis „ fratribus oraret, ut in eundem miseriæ „ locum non venirent. „ Subdit vero nullo ex Sanctis Ecclesiæ Doctoribus invocationem abnegasse Sanctorum, sed potius omnes una voce docuisse Beatos pro nobis apud Deum intercedere, nosque ea qua par est fide & reverentia, eorum expostulare mediationem: " Sic, *inquit idem* „ *Theologus*, S. Basilius invocat quadraginta Martyres, eos generis humani vocando & conservatores, & custodes. „ . . pari & consimili modo S. Gregorius Nazianzenus Sanctum invocat Cyprianum.

Jeremias Patriarcha sicut pari zelo, ita & consimili eruditione debellavit Theologos Vitembergenses, qui auctoritate Cyrilli Lucaris freti omnia moliti sunt, ut Græcos in Protestantium protraherent errores. Resp. 1. sic illos revincit & confutat in iis quæ adversus Sanctorum cultum debaccahabantur, quem quidem ut sanctum & debitum ex Liturgia probat: " Etiam Sanctos ut mediatores habemus, maxime „ vero Domini Matrem: postea chorum „ Angelorum & Sanctorum quos veneramur, tum templis, tum rebus quas illis offerimus, orationibus & sacris Imaginibus, sed relative, nusquam vero „ cultu latriæ. „

Rursus loquens de intercessione in sæculo venturo Sanctorum ibidem subdit: " Pro illis solummodo rogant quorum intercessiones receptibiles sunt, hoc est, „ pro his qui ante obitum peccatorum „ suorum sordes pœnitentia abstergere non „ potuerunt. Primo quidem hæc mediatio & fit in Ecclesia & in eadem annuntiatur, & hac de causa nostras ad „ Sanctos, ad Beatam Virginem & An-

„ ge-

„ gelos dirigimus preces. Virgini dicimus: „ Mater Dei intercede pro nobis peccatoribus: omnes cœlestes Potestates Sanctorum Angelorum & Archangelorum, „ intercedite pro nobis. Eo prope modo, „ ad Prophetas, ad S. Joannem Baptistam „ Præcursorem, ad gloriosos Apostolos, „ ad Martyres, ad Sanctos Pastores & Doctores omnis Terræ, ad alios Sanctos & „ Sanctas accurrimus, eos deprecantes, „ quatenus pro nobis intercedere dignentur. „ Ecce quomodo Jeremias fidem de cultu Sanctorum clarissime explicat & uti talem a Græcis omnibus propugnatam; quod ipse Chytræus Calvinista Oratione de Eccl. statu non diffitetur: " Magna pars „ vulgi, inquit, & Sacerdotum pietatis „ summam in cultu Mariæ Virginis & Imaginum collocat &c. „

Ex Libris Ecclesiasticis.

Quot libri Ecclesiastici, tot ferme testes qui Græcos Orientales pro more antiquo invocare Sanctos conclamant. Liber cujus titulus Horologium; cujus Menologia; cujus Triodon; cujus Paracleticus, aliique complures, sicut & Liturgiæ, multas, piasque complectuntur orationes quibus fideles & Beatissimam Virginem, & Sanctos invocant. Melchitæ qui Græcum observant ritum, hoc est Græci qui in his habitant regionibus, ubi lingua Arabica vulgaris est, utuntur libro Horologii in quo continentur preces ad invocandos Sanctos perutiles. Libri Horologii Syriaci tum Melchitarum, tum Jacobitarum hujusmodi referti sunt orationibus. Pari & consimili pietate Coptitæ præter Horologii librum, specialem habent qui Theotozia nuncupatur, in quo orationes ad Beatissimam Virginem continentur. Simili Organon nomine celebrato utuntur Æthiopes. Quid plura? ipsi Nestoriani, tametsi Beatissimam Virginem uti Dei Matrem non agnoscant, attamen in suo Horologii libro & tribus Liturgiis varias, multasque ad eam directas habent orationes, quibus pro mentis affectu, illam in necessitatibus invocant. Ergo &c.

Ex Festivitatibus quas in honorem & Beatissimæ Virginis, & Sanctorum celebrant Orientales.

Magnum est pro Sanctorum invocatione argumentum festivitas quæ in eorum celebratur honore, cum eo solum scopo, ut colantur & invocentur Sancti, instituatur. Sed Orientales ab omni ævo sicut Occidentales plura instituerunt in honorem Beatissimæ Virginis Festa, nec unus quidem deficit dies in quo alicujus Sancti memoriam non celebrent. In toto & universo Mundo Oratoria, Cappellæ, Altaria & Templa in honorem Sanctorum erecta conspiciuntur. Calendaria & Menologia Orientalium Festa sanctorum certis diebus celebranda indicant. Æthiopes præter Festa Beatissimæ Virginis omnibus communia, unam specialem & particularem quolibet mense non sine magna pietate & celebrant & habent. Syriaci speciali utuntur Calendario pro Festis Sanctorum assignandis. Nestoriani quosdam etiam Sanctos Doctores habent, quorum Festa peragunt. Coptitæ quoque habent Calendarium sanctorum Festivitatibus refertum, ut fuso & erudito calamo describit & probat D. Renaudotius Abbas Tomo 5. perpetuitatis fidei lib.7. cap. 3. ubi etiam textum Græcum Theologorum Orientalium pro invocatione sanctorum refert adversus Protestantes malignantes. Ibidem cap. 4. de veneratione Reliquiarum sanctorum cap. 5. de cultu sanctarum Imaginum adversus eosdem tractat.

Denique eadem veritas ratione, eaque multiplici probatur.

Prima: eodem honore donandi sunt amici Dei, quo donantur amici Principum in terra: sed Magnates ægre non ferunt subditos gratias ab eis expostulare intercessione eorum quos vel ex sanguine, vel ex innata amicitia conjunctos habent: a fortiori Deus sanctorum benigne suscipit intercessiones, quæ in gratiam mortalium illi fiunt: quod quidem Propheta Regius indicat his verbis Psalmo 138. *Nimis honorificati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum:* Ergo &c.

Secunda: omnibus modis honorandus est Deus, hoc est & in se, & in suis filiis: sic Assuerus honore Regio voluit

Mardochæum donari propter ejus & fidelitatem, & erga semetipsum beneficentiam: sed sancti sunt filii Dei, immo & ab ipso Christo totius orbis judices constituti: Igitur jure merito invocandi sunt.

Tertia: qui omnem habent in cœlo potestatem apud Deum, invocandi sunt, ut nobis succurrant: atqui talis est sanctorum auctoritas, juxta illud Proph. Reg. 70. 16. *Introibo in potentias Domini* & istud Christi effatum 14. 12. *Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet*. Tum quia sunt ejusdem Christi Domini nostri bonorum hæredes. Ergo &c.

Fit satis objectionibus.

OBJICIUNT Protestantes nonnisi Viatores invocandos esse, & hoc unum probare auctoritates tum ex Scriptura, tum ex Patribus excerptas. Hoc ipsum confirmat isto Eccl. oraculo cap. 9. ubi habetur: *Mortui nihil noverunt amplius:* Et ista Isaiæ sententia; *Abraham nescit nos, & Israel ignoravit nos:* unde Augustinus libro de Cura pro Mortuis cap. 13. ait." „ Si parentes non intersunt, qui sunt alii „ mortuorum, qui noverunt quid agamus quidve patiamur? Isaias Propheta dicit: nos nescivit.„ Item Gregorius libro 12. Moralium cap. 14. Origenes lib. 5. contra Celsum, & alii non paucui asserunt mortuos nihil de nobis cognoscere: sed inutile est invocare eos, qui nihil de nobis agnoscunt: igitur sancti nullo modo sunt invocandi.

Respondeo negando, Scripturam & Patres nonnisi de justis viatoribus loqui, dum sanctorum commendant invocationem, & intercessionem: quandoquidem Pater Abraham cognoscebat quæ illi Dives in Inferno pro fratribus suis auxiliandis exponebat: immo & ille ipse Dives tametsi in lacu profundo conclusus, suorum tamen propinquorum urgentes sciebat, & cognoscebat necessitates. Sed celebris est pro nostræ solutionis confirmatione illud Geneseos 48. ubi Jacob benedicens filios, invocat pro eis sanctos jamjam defunctos, & sui ipsius nomen post suum e vita decessum subdit invocandum esse his verbis: *Invocetur super eos nomen meum, nomina quoque Patrum meorum Abraham & Isaac*. Hoc ipsum confirmat Apostolus in sua ad Philemonem Epistola cum ait: *Gratias ago & Deo meo, audiens charitatem tuam & fidem, quam habes in Domino Jesu & in omnes Sanctos*. Eo loci loquitur de illa fide qua Philemon de Sanctorum auxilio plurimum sperare debebat.

Ad auctoritatem Ecclesiastæ, distinguo: mortui sancti nihil noverunt amplius quod illos conturbet, & a divina distrahat visione, concedo: nihil absolute de nobis cognoverunt scientia infusa sicut & intuitiva, nego. Beati, teste divo Thoma, quadruplici donantur scientia, ea scilicet qua Deum intuitive vident & cuncta in ipso: ea qua per specierum infusionem & revelationem omnia scrutantur mysteria: ea qua etiam per specierum rerum naturalium infusionem, sciunt res omnes naturales: ea denique quam in terris degentes studio & labore comparaverunt: ista quidem non cognoscunt quæ in terris patrantur, cum ibi non sint, bene vero aliis scientiis, accedente Dei placito, & revelatione. In isto sensu Dionysius, & post ipsum sanctus Thomas Angelos sanctos purgari, illuminari, & eatenus perfici docent, quatenus per revelationem intelligunt hominum postulata, & orationes; quas Deo ut intercessores nostri offerunt sicut legitur in libro Apocalypseos cap. 8. v. 3. *Data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus Sanctorum omnium super altare aureum*. Igitur Beati, utpote viatores scientia superantes, orationes & invocationes sibi factas optime norunt; non ita tamen ut de hoc aut tædium, aut a Deo distractionem patiantur, sicut viatores qui implicati negotiis, non sine perturbatione ad multa attendere valent: & hoc unum ex auctoritatibus tum Ecclesiastæ, tum Isaiæ concludi potest.

Ad Patres, dico plurimos errore Millenariorum fuisse detentos, quocirca invocationem sanctorum quidam non satis propugnarunt. Sanctus Augustinus in loco laudato nihil determinat: sed alibi multis in locis eandem defendit invocationem, sicut sanctus Gregorius orat. 24. de sancto Athanasio.

Respondeo 2. distinguendo. Patres rejiciunt invocationem sanctorum modo superstitioso factam, concedo: modo debito & religioso ad sanctos directam, nego. Non semel annotata est in plebeiis circa invocationem SS. superstitio; quidam enim Angelos, veluti Deos habebant, & cultu latriæ venerabantur: ita sese explicat Origenes lib. 5. adversus Celsum

sum his verbis. " Si intellexisset (loqui-
„ tur de Celso) veros ministros Dei, post
„ ipsius unigenitum Gabrielem, Michae-
„ lem ..... fortasse colendi significa-
„ tum expurgantes, & actiones colen-
„ tium; dixissemus aliquid de hoc loco
„ pro tantæ rei dignitate, non tamen
„ honorem soli Deo debitum his reddi-
„ mus.

Instant: Atqui invocatio sanctorum est superstitio: ergo nulla solutio. Probatur subsumptum. Altaria & Templa in solius Dei honorem eriguntur, nec alteri quam Deo sacrificium offertur: atqui tamen & pro cultu, & pro invocatione sanctorum sicut Templa, ita & altaria ædificantur. Ergo &c.

Respondeo negando subsumptum. Ad probationem distinguo minorem: ædificantur Templa & altaria in honorem sanctorum, & totus cultus in Deo veluti in fine ultimo terminatur, concedo: & ad Deum veluti ad ultimum finem non refertur, nego. Hæc omnia fiunt, ut Deus in suis honoretur Sanctis, & illi soli sacrificium offertur, ut illum in sanctis mirabilem prædicemus. Igitur totus cultus sanctorum est relativus, & ad Deum omnium bonorum auctorem principaliter ut ad finem ultimum terminatur & in eo consummatur. Ita docet S. Augustinus de Civit. lib. 8. c.27. contra Faust. libro 20. cap. 21. Tractat. 48. in Joan. Serm. 167. novæ editionis & 224.

Urgent: atqui invocatio Sanctorum etiam relative facta, est quid superstitiosum. Ergo, &c. probatur subsumptum. Invocatio fide nititur, juxta illud Apostoli Rom. 20. *Quomodo invocabunt in quem non crediderunt?* Sed fides Deum solum respicit: igitur non datur seclusa superstitione, invocatio Sanctorum.

Respondeo negando subsumptum. Ad probationem distinguo: invocatio Dei fide fit & fide innititur, concedo: invocatio Sanctorum; subdistinguo: fide quæ est pius cordis affectus, fide qua de alicujus protectione multum confidimus, concedo: quæ est virtus Theologica; nego. Fides duplex distinguitur, altera qua Deo loquenti credimus, & in quem ut in ultimum tendimus finem: altera qua aliquod speramus assequi beneficium amici protectione. Prima credimus in Deum, posteriori in Sanctos, ista Israelitæ credebant in Moisen juxta illud Exodi 14. v. 31. *Crediderunt Domino, & Moisi servo ejus.* Igitur non est superstitiosum invocare Sanctos. Apostolus loquitur tantum in loco pro objectione allato de fide Theologica, quæ Deum ut ultimum respicit finem, ut verba ista subsequentia indicant: *Quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.*

Persistunt: non sine injuria Christo facta invocari possunt Sancti: igitur per omnia invocatio Sanctorum est superstitiosa. Probatur antecedens: solus Christus, teste Apostolo, est Dei & hominum mediator: sed si invocarentur Sancti, essent utique mediatores, quod quidem procul facit S. Augustinus l. 2. contra Parmenianum c. 8. his verbis. " Si esset mediator Paulus, es-
„ sent utique & cæteri Apostoli; nec ip-
„ sius Pauli constaret ratio qua dixerat
„ *unus Deus, unus mediator, Dei & homi-*
„ *num*. „ Igitur Sanctos invocare non licitum est: maxime vero, cum in Scripturis sacris nullum extet de hujusmodi invocatione præceptum.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem distinguo: est unus mediator redemptionis, concedo: unus invocationis, subdistinguo: principalis, concedo: ministerialis, nego. Christus solus est mediator redemptionis; immo & solus invocationis principalis; ut Sancti absque injuria facta Deo & Christo possunt esse mediatores invocationis ministeriales, quatenus apud Deum pro nobis intercedunt. Sanctus Augustinus unum solummodo intendit, scilicet viatores non debere invocare Sanctos, suum in eis ultimum ponendo finem. Sanctus Doctor suam prodit mentem Tractatu primo in Epistolam primam Joannis, ubi duplex mediatoris genus distinguit, & hoc in eodem prorsus sensu quo impræsentiarum dicimus.

Ultro fatemur non esse quidem præceptum explicitum in sacris Scripturis de invocatione Sanctorum: sed certe est implicitum, cum non semel in iisdem Scripturis, immo &, Deo permittente, quandoque etiam ordinante, Justi & Sancti invocati sint: cum autem Christus Ecclesiæ reliquerit potestatem, ea quæ spectant cultum determinandi, & ipsa in Conciliis definierit Sanctos esse invocandos, absque fundamento Heterodoxi Sanctorum invocationem ut quid superstitiosum & illicitum rejiciunt.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Pium est & justum invocare Sanctos.

Primo. Ipse Moises invocavit Patriarchas, & Beatus Petrus promittit fidelibus suam etiam post obitum sese curam de eis habiturum.

Secundo. Hoc ipsum declaravit & licitum & justum, secundum Concilium Nicænum: cui concinunt Sanctus Cyprianus, Hieronymus & alii Patres.

Tertio. Quia data est Sanctis omnis potestas in cœlo & in terra: amicis suis quippe Deus nihil denegat, & eorum in omnibus quæ suam spectant gloriam, exaudit orationes.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

Et Responsionum.

Primo. Beati nihil quidem noverunt de his quæ in terris patrant homines per modum anxietatis & sollicitudinis, bene vero per modum commiserationis & charitatis: namque cuncta in Verbo, accedente revelatione, & Dei ordinatione, cognoscunt: igitur & viatorum postulationes ad eos directas sciunt, & pro nobis apud Deum intercedere possunt.

Secundo. Ecclesia quidem & Templa & altaria in honorem Sanctorum quandoque erigit, sed soli Deo offert Sacrificium, & eum solum bonorum auctorem ac gratiæ largitorem agnoscit.

Tertio. Sancti sunt quidem mediatores, non sane redemptionis, sed solummodo invocationis, & hoc ministerialiter, adeoque seclusa omni & superstitione, & injuria Deo facta.

ARTICULUS QUARTUS.

De cultu sanctarum Imaginum.

Materia illa mirabilis admodum copiosa est: hine illam claritatis causa in diversis sectionibus pertractare non injucundum erit.

SECTIO PRIMA.

De adoratione Sanctæ Crucis.

Claudius Taurinensis Felicis Urgelitani discipulus, anno 816. in Occidente debacchatus est contra S. Crucem, dicendo illam esse instrumentum ignominiosum: ejus quoque impugnavit cultum Petrus de Bruys; eos imitati sunt Valdenses, Viclefitæ & Calvinistæ. Contra istos perditionis filios ad dogma Catholicum stabiliendum Crucem Christi trifarie considerabimus, primo quidem in se, 2. in ejus imagine permanenti, quales sunt Cruces vel depictæ vel sculptæ; 3. in imagine transeunte, quale est signum Crucis, quo quisque Catholicus se signare consuevit. Unde sit

CONCLUSIO PRIMA.

Vera Crux & singulæ illius partes adorandæ sunt cultu latriæ relativo ad Christum.

Probatur prima pars, scilicet Crucem Christi esse adorandam.

Primo, *Ex figuris veteris Testamenti.*

Arbor vitæ ex Damasceno lib. Orthodoxæ fidei significabat vitam nobis per arborem S. Crucis datam, ut medelam Deus ferret, hostis unde læserat. Arca Noe quæ residuum mundi ab aquis salvavit, teste Isidoro in cap. 14. Gen. fuit typus liberationis a diluvio peccati & Inferni per eandem Crucem conferendæ. Scala Jacob, teste S. Hieronymo in Psal. 98. & S. Augustino serm. 79. in cujus cacumine videbatur Deus, Christum in altari Crucis aperientem cœlos demonstrabat. Virga Moisis, quæ divisit mare ad salvandos Israelitas, & in Terram promissionis deducendos, quæque postea in aquis conclusit Pharaonem eorum inimicum, significabat Crucis baculum quo Christus nostra abstersit crimina; quo, morte devicta, cœlum nobis aperuit; quo dæmonem generis humani hostem devicit. Lignum projectum a Moise in aquas Mara ut dulces eas redderet; teste Prospero lib. 1. de prædicationibus c. 380. utique est signum S. Crucis, qua multas nobis promeruit Dominus Jesus consolationes. Serpens æneus

æneus elevatus in deserto, ipso teste S. Chrysostomo indigitabat Filium Hominis in Cruce exaltandum ut de inimicis nostris triumphans, salvaret nos per fidem & intuitum in ipsum. Quibus positis, sic argumentor: Instrumentum gratiæ, instrumentum vitæ & salutis cultu latriæ est adorandum: atqui sancta Crux fuit instrumentum & vitæ & salutis, ut veteris Testamenti indicant figuræ. Igitur Crux Christi adoranda est cultu latriæ.

Secundo, *Ex novo Testamento.*

1. Crux fuit ara in qua Christus immolatus nos redemit, juxta illud ad Coloss. 1. de Christo: *In ipso complacuit omnem plenitudinem abundare, & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem Crucis ejus.* Igitur adoranda est.

2. Christus per Crucem diabolum devicit, juxta illud ad Coloss. 2. *Delens quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud Cruci, & exspolians Principatus.* Ergo &c.

Denique Crux fuit consecrata per Christi contactum: ergo adoranda est, juxta illud Psal. 131. de Christi Cruce, teste Damasceno: *Adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus.* Etvero si locus in quo stabat Angelus, Josue 5. sanctus erat, quanto magis Crux in qua stetit Christus Sanctus Sanctorum, Sancta est, adeoque & veneranda?

Tertio, *Ex miraculis patratis in Inventione & Translatione sanctæ Crucis.*

Magnum habemus ad adorandam S. Crucem motivum in miraculis quæ ejus contactu non semel patrata sunt. Inter tot & tanta signa duo celeberrima sunt, illa scilicet quæ in Crucis & Inventione & Exaltatione facta referuntur: in Inventione quidem, namque alte defossæ tres Cruces erutæ sunt; repertusque seorsum ab illis Crucis Dominicæ titulus: qui cum ex tribus, cui affixus fuisset, non appareret, eam dubitationem, inquit Ecclesia, sustulit miraculum. Nam Macarius Jerosolymorum Episcopus, factis Deo precibus, singulas Cruces cuidam feminæ gravi morbo laboranti admovit: cui cum reliquæ nihil profuissent, adhibita tertia Crux statim eam sanavit: In Exaltatione quoque magnum affulsit prodigium. Sic enarrat eadem Mater Ecclesia. Heraclius Imperator sanctam Crucem auro & gemmis ornatus ad Calvariæ locum eam deferre tentans, media in via hæsit, & gradum sistere non sine circumstantium stupore compulsus est. Tum Zacharias Jerosolymorum Antistes Heraclium sic allocutus est: Vide Imperator, ne isto triumphali ornatu, in Cruce ferenda parum Jesu Christi paupertatem & humilitatem imitere. Tum Heraclius abjecto amplissimo vestitu, detractisque calceis, ac plebejo amictu indutus, reliquum viæ facile confecit.

Quarto, *Ex sanctis Patribus.*

Cyrillus Jerosolymitanus Cathec. 10. Hieronymus Epist. 17. ad Marcellam: S. Leo Serm. 8. de Pass. prædicant Crucem sanctam adorandam esse: ita statuit Concilium generale septimum act. 7. definivit quippe typum seu imaginem sanctæ Crucis adorandam esse, a fortiori ipsam Crucem.

Probatur secunda pars, scilicet Crucem adorandam esse solum cultu latriæ respectivo. Adoratur Christus cultu latriæ: sed Crux adoratur propter Christum: igitur cultu latriæ solum respectivo. Confirmatur: excellentia est motivum adorationis specificativum: sed excellentia in ipsa Cruce relucens, est excellentia Christi, ad quem habet ordinem: igitur adoranda est cultu latriæ solum relativo.

CONCLUSIO SECUNDA.

Imago S. Crucis vel picta, vel fusa, vel sculpta, vel ex qualibet materia fabricata, est adoranda cultu latriæ respectivo.

Probatur primo ex Conciliis.

Concilium sextum generale act. 72. septimum actione ultima, octavum actione quoque ultima sic statuunt atque definiunt. Igitur imago sanctæ Crucis adoratione relativa & respectiva donanda est.

Secundo, *Ex Patribus.*

S. Ignatius Martyr Epist. ad Philipp. Crucis imaginem spectatam relative ad Crucem veram vocat trophæum erectum contra diaboli potentiam: Tertullianus in apo-

apolog. c. 16. hunc probat Religionis cultum adversus Gentiles: Origenes lib. 6. in Epist. ad Romanos, c. 6. dicit hoc Signum omnem & dæmonis, & concupiscentiæ impetum frangere: Lactantius qui floruit 3. labente sæculo in carmine de Passione Domini, ait:

> *Quisquis ades, mediique subis ad limina Templi,*
> *Siste gradum, insontemque tuo pro crimine passum,*
> *Respice . . . . . cerne manus clavis fixas, tractosque lacertos.*

Ex his & similibus auctoritatibus patet ab initio Ecclesiæ morem fuisse non solum adorare Crucem, sed ipsum Christum in ea depingere; qui quidem usus publice floruit pietate Constantini, ut refert Eusebius lib. 1. de illius vita, c. 40. Igitur Crux adoranda est. Quod isto ulteriori potest probari argumento. Idem est motus in Imaginem & prototypum: sed Christum adoramus crucifixum: ergo & Crucem relative ad ipsum colere & adorare, si ut pium ita & justum est.

CONCLUSIO TERTIA.

Signum Crucis quo aliquis se signat in fronte, ab Apostolis originem ducit, & est quidem in praxi religiosissimum.

PROBATUR prima pars. Juxta regulam D. Augustini lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, c. 24. quod universa tenet Ecclesia, nec Concilii alicujus decreto institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate Apostolica traditum recte creditur: atqui usus signi Crucis, ubique semper, & ab omnibus Christianis fuit usurpatus, nec in ullo Concilio legitur institutus; & probatur: Tertullianus lib. de corona militis, ait: " Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad limina, ad cubilia, ad sedilia quocumque nos conversatio exercet, frontem Crucis signo terimus. „ Postea subjungit: " Harum hujusmodi disciplinarum, si legem expostules scripturarum, nullam invenies, Traditio tibi prætendetur, auctrix consuetudo, confirmatrix, & fidei observatrix. „ Succinit Origenes hom. 6. in Exod. Athanasius in vita S. Antonii, quem signo Crucis non semel dæmones fugasse enarrat tom. 2. pag. 823.

Probatur secunda pars, scilicet signum Crucis esse veneratione dignum, & religiosum 1. Ex effectibus mirabilibus, quorum primus est fugare dæmones, ut ait S. Ephrem lib. de pœnitentia, & Cyrillus Jerosolymitanus: Quia dum vident, inquit, recordantur Crucifixi, a quo fuerunt devicti, unde ejiciuntur e corporibus & animabus efficacia signi Crucis. Secundus est, morbos pellere, & a malis imminentibus servare: constat enim ex Historiis sacris multa miracula signo illo mirabili fuisse patrata. Tertius est, sanctificare elementa: hoc quippe signo Ecclesia utitur pro materia Sacramentorum, juxta illud Augustini tract. 118. in Joannem de illo signo: " Signum nisi adhibeatur sive „ frontibus credentium, sive ipsi aquæ ex „ qua regenerantur, sive oleo quo unguntur, sive sacrificio quo aluntur, nihil „ rite perficitur.

Secundo, *Ex figuris veteris Testamenti.*

PRIMA, est sanguis Agni occisi in postibus Ædium respersi, ut Hebræi liberarentur per tale signum ab Angelo exterminatore, ut refertur Exodi 12. " Ita, inquit Aug. lib. 21. sentent. sententia undecima, signabimus limina frontis & cordis ad fugandos dæmones. „

Secunda figura est TAV, juxta illud Ezech. 9. *Signa* TAV, *supra frontes virorum gementium & dolentium*, ait Dominus, *Transite per mediam civitatem, & percutite, non parcat oculus vester.... Omnem autem super quem videritis* TAV, *ne occidatis*. De quo Tertullianus lib. 3. contra Marcionem sic ait: " Ipsa est littera Græcorum *Tav.* nostra autem ת, species Crucis quam portendebat futuram in frontibus nostris apud „ veram & Catholicam Jerusalem. „

Tertia figura est signum illud Dei vivi, quod habens Angelus Apoc. 7. *Clamavit voce magna quatuor Angelis: Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum*. Quod quidem Beda, Rupertus, & alii interpretantur de signo Crucis: igitur mos se Crucis signo munire, ortum ab Apostolis habet. Revera quidem Martyres signabant se Cruce, ut ad tormenta æquo, invictoque animo propter Christi amorem toleranda pergerent. Sic refertur Act. Mart. pag. 440. & 572.

Ter-

Tertio, *Ex perpetuo Orientalium usu.*

Omnes Orientales tum in Liturgiis, tum in confessione Sacramentorum, tum etiam in benedictionibus & panis & vestium Sacerdotalium signo Crucis cum magna fide & pietate utuntur. Coptitæ signum Crucis ita multiplicant, ut tractatum habeant particularem, in quo signa Crucis quæ a consecratione usque ad communionem fieri debent numerantur & ordinantur: eadem signorum Crucis cæremonia reperitur in officiis Baptismi Græcorum, Melchitarum, in officiis Severi Antiochi, & Jacobi Edessæ, quos quidem Ritus observant Jacobitæ, & referuntur in omnibus Ritualibus, maxime vero Æthiopum, Coptitarum & Nestorianorum.

Quid plura? omnia Pontificalia omniaque Ritualia signum Crucis veluti omnium cæremoniarum fundamentum instituunt, ut observat S. Aug. tract. 18. in Joan. his verbis: " Quod signum nisi adhibeatur „ frontibus Credentium, sive ipsi aquæ „ qua regenerantur, sive oleo quo chrisma„ te inunguntur, sive sacrificio quo alun„ tur, nihil eorum rite perficitur. „

His omnibus addo morem apud primos Christianos inolevisse, uti signo Crucis in omnibus ferme actionibus, maxime vero in Sacramentorum usu eodem per omnia utebantur Anachoritæ & Martyres, ut ipsa Martyrum Acta referunt his verbis: " Euplius libera manu signans tibi fron„ tem, Euplius signaculum Christi faciens „ in fronte sua. Act. Martyr. pag. 319. & „ 34. rursus ergo perterrefacti Crucis si„ gnum suæ quisque impressit fronti p. „ 362. totumque suum corpus signo Cru„ cis muniens p. 364. & Act. S. Theodo„ ri; hæc ubi dixit Christi miles signo Cru„ cis se muniens: Act. S. Gordii p. 572.„ Renod. l. 7. c. 6. perp. fi.

Quarto, *Ratione.*

Illud est religiosum, quod nos Christo unit per sanctam commemorationem, juxta illud Psal. 118. *Memor fui Dei & delectatus sum*; quod nos ad Christum amandum stimulat; quod compescit passiones & fugat dæmones: atqui signum sanctæ Crucis hæc omnia operatur: primo quidem ex opere operantis, idest per fidem illius qui se signat, & per confessionem Christi: deinde vero etiam aliquo modo ex opere operato; refert enim S. Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Julianum, S. Epiphanius hæref. 30. Judæos & Paganos solum intendentes facere, quod faciunt Christiani hoc signo fugasse dæmones: ergo, &c.

Solvuntur objectiones adversus primam conclusionem militantes.

Objiciunt 1. Heterodoxi. Tempore Apostolorum vera Crux integra extabat, nec tamen legitur eos illam adorasse. 2. Magdeburgenses adversus Inventionem sanctæ Crucis, plurima opponunt dicentes quæsitam fuisse a sancta Helena curiositatis, & non devotionis animo: S. Ambrosium fuisse primum qui locutus sit de hac Inventione; Eusebium in vita Constantini nihil de ea referre: quocirca historiam apocrypham esse propugnant, maxime vero quia Scriptorum de hoc momento non sunt convenientia testimonia, tum quia Gelasius Papa scripta de Inventione sanctæ Crucis non probavit, ut patet ex illius verbis quæ habentur in decreto distinct. 15. cap. *Sancta Romana Ecclesia*, neque in Synodo Romana habita anno 492. approbata sunt denique scripta de Inventione sanctæ Crucis & capitis S. Joannis Baptistæ hominum commenta & falsis innixa revelationibus esse asserunt. Igitur Crux absque fundamento a Christianis adoratur.

Respondeo ad primum: non omnia quæ fecere Apostoli esse scripta: falsum est autem eos non coluisse sanctam Crucem, quandoquidem S. Andreas magno cum jubilo illam desideravit & amplexus est, sicut & cæteri Martyres. De Apostolis Act. 5. legitur: *Ibant Apostoli . . . . gaudentes quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati*. Et Apostolus ad Gal. 6. 14. *Mihi absit gloriari nisi in Cruce Domini nostri Jesu Christi*.

Ad secundum: Eusebius, Ambrosius, Paulinus, Sulpitius, & alii magnis sanctam Helenam efferunt laudibus eo quod pro invenienda S. Cruce laboraverit. Falsum est sanctum Ambrosium fuisse primum qui de sancta Cruce scripserit: Cyrillus enim Jerosolymitanus Epist. ad Constantium Augustum, & Constantinus ipse in Epist. ad Machar. ut refert Eusebius, lib. 8. de vita illius, de sancta Cruce fusum habent sermonem.

Ad tertium: Falsum est etiam Eusebium non loqui de sancta Cruce, nam in Chronico a Divo Hieronymo Latine reddito, scri-

scribit anno 305. Helenam cœlitus monitam, Jerusalem petiisse pro sancta Cruce invenienda: parum vero reputatur Auctores de anno & chronologia disceptare, cum nequidem conveniant de anno Baptismi & Passionis Christi, sed una voce factum Inventionis sanctæ Crucis profitentur, quod sane sufficit ad fundandum judicium prudentiale ad sanctam Crucem, ea qua par est reverentia & religione adorandam.

Ad Gelasium dicimus eum non condemnare Historiam de Inventione S. Crucis; sed potius libellum quemdam, qui suo tempore circumferebatur, cujus hæc erat inscriptio: *Revelationes de Inventione sanctæ Crucis*, quem quidem libellum non absolute reprobat, sed caute legendum declarat: igitur Magdebugenses, Erasmus & quidam alii incassum Inventionis sanctæ Crucis historiam explodunt.

Instant: Crux non est veneranda, quippe quæ dolorem & ignominiam Christo attulerit: tum quia Catholici in hoc imitarentur Judæos, qui gaudebant de ignominia Christi in Cruce affixi: tum quia Filius non Patris patibulum venerari usquam debet.

Respondeo negando Crucem Domini non esse venerandam. Ad primam in contrarium probationem, distinguo: Crux attulit dolorem Christo simul & gloriam, concedo: nam ad Philipp. 1. habetur: *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, propter quod Deus exaltavit illum*. Attulit dolorem & ignominiam tantum, nego.

Ad secundam objectionis probationem, etiam distinguo: si animo odii & per contemptum, ut Judæi, de Christi patibulo gauderemus, illos imitaremur perfidos, concedo: si de Cruce gaudeamus propter ejus & triumphum, & exaltationem, nego. Porro in secundo tantum sensu crucem veneramur; namque gaudium mundo attulit maximum, cum illa Christus nostram operatus sit salutem, dicens, Joann. cap. 12. 32. *Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum*.

Ad tertiam Heterodoxorum instantiam patet solutio: non enim gaudemus de cruce reduplicative ut est patris nostri amantissimi Domini Jesu opprobrium; sed potius ut est ejus gloriæ instrumentum, juxta illud ad Philipp. 2. de Christo: *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem; mortem autem Crucis, propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen quod est super omne nomen; ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus est in gloria Dei Patris*.

Reponunt: si Crux adoranda est, maxime propter duo: videlicet quia & Christum sustinuit atque tetigit, & in hoc fuit salutis nostræ instrumentum: sed hoc posito, uterus quoque sacer Sanctissimæ Virginis qui Christum ipsum novem portavit mensibus, & omnia quæ Christus tetigit propter sanctæ humanitatis contactum vel activum, vel passivum; quinimmo & manus tortorum quæ Christum cruci affixerunt, & ipsum Judæ impium os quo Dominum deosculatus est, ut illum morti traderet, & alia similia adoranda forent: quod certe nemo cordatus dixerit: Ergo, &c.

Respondeo 1. Illa solum veneratione digna esse quæ specialem habuerunt ad Christum per modum aut amoris, aut religiosi famulatus relationem: & hoc per distributionem accomodam. Mensa v. g. in qua Christus sui corporis instituit Sacramentum, cultu religioso, sed non latriæ donanda est. Dico non latriæ, quia Christum veluti sancta Crux non repræsentat. Idem dicendum de cæteris passionis Dominicæ instrumentis: ast neque manus tortorum, neque proditoris os aliquo digna sunt cultu, cum non per modum conversionis, sed potius aversionis ordinem habuerint ad Christum.

Respondeo 2. Uterum Beatissimæ Virginis præ cæteris omnibus esse venerandum, cultu scilicet hyperduliæ, juxta illam piæ mulieris ad Christum acclamationem Lucæ 11. 27. *Beatus venter qui te portavit, & ubera quæ suxisti*. Sed non cultu latriæ, quandoquidem uterus ille sacer erat quid a Christo distinctum; crux vero consideratur ut Christus ipse reduplicative ut crucifixus; & sic non sequitur ea omnia quæ Christum tetigerunt, esse adoranda, tametsi crucem adoremus. Solutio est D. Thomæ qui 3. p. 4. 25. art. 5. ita loquitur; " Cum igitur Beata Virgo sit „ pura creatura rationalis, non debetur „ ei adoratio latriæ: sed solum veneratio duliæ, eminentius tamen quam „ cæteris creaturis, in quantum ipsa est „ Mater Dei. Et ideo dicitur quod debetur „ ei non qualiscumque dulia, sed hyperdulia. „ & ibidem ad 3. ait " Dicendum, quod „ Crux

„ Crux non est capax venerationis prout „ in se consideratur, ut dictum est: sed „ Beata Virgo secundum se ipsam est venerationis capax. Et ideo non est similis ratio. „

Urgent: S. Ambrosius in Oratione Funebri Theodosii Imperatoris de sancta Helena sic loquitur. " Helena Regem adoravit, non lignum, quia hic Gentilis „ est error, & vanitas impiorum: sed „ adoravit illum qui pependit in ligno. „ Idem prorsus asserit Minutius Felix in Dialogo qui Octavius inscribitur. " Cruces, „ *inquit*, nec colimus, nec optamus. „ Igitur crux non est adoranda.

Respondeo distinguendo antecedens: & vult solum S. Ambrosius S. Helenam non adorasse crucem more Gentilium qui errore detenti lignum tanquam numen habebant & colebant, concedo: & propugnat S. Helenam non coluisse lignum Crucis relative ad Christum, hoc est, non adorasse Christum in cruce, nego. Ipsa objectionis verba piam Imperatricem sic coluisse Crucem indicant. Hæc veritas colligitur ex eodem S. Ambrosio l. 3. Epistolarum Epist. 22. hoc iterum declarat S. Doctor in Oratione Funebri citata; namque post verba pro objectione allata, subdit. " Sapiens Helena in caput „ Regum levavit, ut Crux a regibus adoraretur. „ Eadem est solutio ad auctoritatem Minutii.

Dices. Si crux propter Christi contactum adoranda est, adorare quoque oportet omnia Passionis instrumenta, & ea omnia quæ sacrum Christi Corpus tetigerunt: immo & colendæ sunt Imagines & expressiones clavorum, item & paleæ ad modum Crucis expressæ quæ occurrunt in via, & pedibus calcantur.

Respondet D. Thomas 3. p. q. 25. art. 4. his verbis ad tertium: " Dicendum „ quod quantum ad rationem contactus „ membrorum Christi, adoramus non solum Crucem, sed etiam omnia quæ „ sunt Christi. Unde Damascenus dicit „ in lib. pretiosum lignum ut sanctificatum tactu sancti Corporis & Sanguinis, decenter adorandum, clavos, indumenta, lanceam, & sacra ejus tabernacula, quæ sunt præsepe, spelunca, & hujusmodi. Ista tamen non repræsentant Imaginem Christi, sicut Crux, „ quæ dicitur signum Filii hominis, quod „ apparebit in Cœlo: ut dicitur Matth. „ 24. ideoque mulieribus dixit Angelus, „ Jesum quæritis Nazarenum crucifixum. „ Et inde est quod Crucem Christi veneramur in quacumque materia, non autem Imaginem clavorum, vel quorumcumque hujusmodi. „

Cæterum paleæ ad modum Crucis expressæ in via occurrentes non habent ex usu & ordinatione Ecclesiæ relationem ad sanctam Crucem & Christum, quippe quæ casualiter & per accidens ad modum Crucis sint expressæ.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Crux vera cultu latriæ, eoque ad Christum relativo veneranda est: idem dicendum de Imaginem ejusdem Crucis: mos signandi se cruce ortum habet ab Apostolis, & est religiosus.

PRIMUM patet ex figuris veteris Testamenti: scala quippe Jacob qua Angeli descendebant in terram, & ascendebant in cœlum; sicut lignum projectum a Moise in aquas, cujus contactu dulces factæ sunt, designabant sanctam Crucem, qua Christus nostram salutem operatus est. Igitur sancta Crux cultu latriæ donanda est, & hoc relative ad Christum, ejus quippe contactu omnem sortita est ad sanctificandos homines virtutem. Quid plura? Christus cultu latriæ colitur absoluto; igitur & relativo eodem cultu eatenus donanda est sancta Crux, quatenus fuit ara in qua immolatus Dominus Jesus Patri nos reconciliavit.

Secundum utique verum est: namque definivit septimum Concilium Generale actione septima Imaginem sanctæ Crucis adorandam esse, & hoc relative ad Christum: & vero motus in Imaginem terminatur ad prototypum.

Tertium, videlicet morem se signare Cruce ortum habere ab Apostolis, claret ex ipsa Traditione. Ita testatur S. Augustinus libro 4. de baptismo contra Donatistas cap. 24. & ante ipsum Tertullianus lib. de Corona Militis. Quod autem ille usus sit bonus & sacer, patet ex multis Historiis: Martyres quippe signabant se Cruce, ut æquo tolerarent animo tormenta. Sic refertur Act. Mart. pag. 440. Scribit quoque sanctus Athanasius in vita sancti Antonii eundem Sanctum signo sanctæ Crucis non semel fugasse Dæmones.

SYNOPSIS OBJECTIONUM.

ET RESPONSIONUM.

Primo. Tametsi non legamus Apostolos adorasse sanctam Crucem, non ideo factum istud negandum est, cum de iis scriptum sit Act. *Ibant Apostoli gaudentes a conspectu Concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati*. Cum igitur in Cruce Domini gloriabantur, citra dubium est lignum illud pretiosum omni qua par erat reverentia adorasse. Hoc ipsum indigitat Traditio, cum ex Apostolis cultus sanctæ Crucis ortum ducat.

Secundo. Incassum debacchantur Magdeburgenses adversus Historiam Inventionis sanctæ Crucis, ejusque cultum: utrumque enim momentum defendunt Patres, & perpetuo Ecclesiæ usu confirmatum est.

Tertio. Licet Crucem veram adoremus, non ideo tamen crucifixores qui Christum tetigerunt sunt colendi: namque Crucem propter ad Christum relationem veneramur: at tortores odio Christum habebant, quippe qui illum tangerent, ut eundem dilaniarent & occiderent.

SECTIO SECUNDA.

De cultu Sanctarum Imaginum.

Multa ad quæstionis intelligentiam observanda sunt. Primo quidem aliquas Imagines effingi posse 2. Nullam inesse eis virtutem, qua honor aliquis illis debeatur. 3. Cultum divinum nusquam eis deberi. 4. Nullum esse in Ecclesia præceptum de cultu Imaginum, nec hoc pertinere ad fidem; sed tantum licitum est. Sanctas honorare & venerari Imagines non redolet aut superstitionem, aut idololatriam ut Iconomachi tum veteres, tum recentiores posuerunt. Igitur ad disciplinam pertinet SS. Imaginum veneratio, eamque Ecclesia modo permittere, modo rescindere, si adesset abusus aliquis, potest. Tota igitur inter nos & Protestantes controversia est, an cultu religioso & non solum civili donandæ sint sanctæ Imagines: primum siquidem inficiantur.

Non abs re erit iterum observare, Imagines vulgo effingi solum de rebus corporalibus: nam debet esse relatio inter signum & rem signatam. Quia tamen Verbum suam præludens Incarnationem quandoque sub figura vocis, quandoque etiam sub figura humana, similiter & Angeli sensibiles sese hominibus præbuerint, usus invaluit, ut Deus, & Angeli quibusdam Imaginibus, non quidem illos repræsentantibus, sed significantibus, hominum oculis objicerentur, ut invisibilia Dei per visibilia intellecta ad ciendos pietatis affectus conspicerentur. Nam & Arca repræsentabat Israelitis Deum: & Cherubin illam protegentes, exprimebant Angelos quos Dominus fecit Ministros suos atque ignem amore creatoris urentem.

Jam vero tria distinguere oportet, scilicet Imaginem, idolum & simulacrum. Imago est expressio rei subsistentis, idolum vero, rei fictæ, ut cum numen aliquod repræsentatur cum corpore humano caput hirci præ se ferente, sicut legitur de figura Jovis. Simulacrum tandem est expressio rei quandoque veræ, ut idolum repræsentans Mercurium qui fuerat homo peccator; quandoque falsæ, ut cum Imago vel statua monstri figuram exprimit, & semper falsæ in Divinitate, quæ nulli creaturæ convenire potest.

Porro Imago potest depingi tripliciter, primo quidem ita ut aliquis intendat depingere vel Deum, vel Angelum secundum suam naturam. 2. Ita ut scopus sit illos dumtaxat repræsentare in forma sub qua apparuere Prophetis. 3. Ita ut Imago sit signum quoddam nos manuducens ad cognitionem Dei invisibilis qui ad suam, v. g. designandam majestatem sub forma Regis in Throno sedentis, apparere voluit.

Certum est idola & simulacra esse prohibita: certum est etiam Imagines tum Dei, tum Angelorum in primo sensu explicato, esse prohibitas, sicut & eas quæ repræsentarent aliquem Sanctum modo vel inhonesto, vel ridiculo & inepto. Tridentinum sess. 25. eas prohibet, & Episcopi in suis visitationibus convelli curant. Quia vero solent hæretici irridere Ecclesiam Sanctam Christi eamque in cultu, quem exhibet sanctis Imaginibus, exosam reddere satagunt, dicendo eam & Deo atque Angelis corpora tribuere, & cultum superstitiosum sanctis Imaginibus tanquam idolis reddere. Tria nunc occurrunt examinanda; alterum de pictura Dei & Angelorum secundum Ecclesiæ usum: alterum de pictura Christi, Deiparæ & Sanctorum: alterum de cultu Sanctarum Imaginum.

PUN-

PUNCTUM PRIMUM.

Utrum Deus & Sancti Angeli repræsentari possint sub aliqua sensibili figura, qua manuducatur animus per visibilia ad invisibilium cognitionem & amorem?

CONCLUSIO.

Licitum est & pium repræsentare Deum & sanctos Angelos sub aliqua specie forma sensibili.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo. *Ex veteri Testamento.*

ILLUD est licitum, quod ipsum Deum habet auctorem: atqui ejusmodi pictura ipsum Deum habet auctorem: igitur licitum est, immo & pium Deum & Angelos sub aliqua specie corporali repræsentare. Probatur minor. Deus ipse apparuit Adamo sub forma hominis deambulantis in Paradiso, ut habetur Gen. 3. sub forma vero Regis sedentis in Throno visus est Isaiæ: sic enim scribit Propheta c. 6. *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum.* Idem argumentum est pro Sanctis Angelis eademque probatio. Nam Exodi 25. Moises jussu Dei duos Cherubim aureos sub forma hominis alati posuit super Arcam. Et 3. Regum c. 6. legitur Regem Salomonem duos alios ex ligno olivarum decem cubitorum altitudinem habentes, qui expansis manibus & aliis eandem protegerent Arcam, construxisse. Item Isaias sub hujusmodi forma vidit duos Angelos c. 6. *Vidi*, inquit, *Dominum sedentem sub solium excelsum & elevatum ...... Seraphim stabant super illud: sex alæ uni & sex alæ alteri.* Nonne Angelus sub specie hominis luctabatur cum Jacob? Sic enim scriptum est Gen. 32. *Ecce vir luctabatur cum eo usque mane.* Porro eadem prope est ratio pro picturis ac pro statuis, & sculptura, ac pro quacumque specie sensibili. Igitur & Deus & Angeli sub aliqua forma corporali repræsentari possunt.

Secundo. *Ex novo Testamento.*

CONSTAT Spiritum Sanctum corporali specie apparuisse & super Christum descendisse, quinimmo, & Patrem Æternum sub vocis Symbolo se præbuisse sensibilem: sic enim habetur Matth. 3. *Baptizatus autem Jesus confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt cæli: & vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se. Et ecce vox de cælis dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Marci 1. eadem repetuntur 2. 10. his verbis: *Ascendens de aqua vidit cælos apertos, & Spiritum tamquam columbam, descendentem & manentem in ipso.* Luc. 3. 22. habetur: *Descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut columba in ipsum.* Unde Concilium septimum Generale Act. 5. approbat Spiritum sanctum sub forma columbæ depingi.

Jam vero quid de variis modis figurisque quibus Joan. vidit Filium Dei in Apoc. dicam? Hunc vidit in Throno sedentem similem lapidi jaspidis. Vidit & septem Spiritus Dei sub forma lampadum. Quid plura? Vidit Verbum incarnatum sub specie Agni immolati. Sic enim habetur c. 4. *Statim fui in spiritu: & ecce sedes posita erat in cælo; & supra sedem sedens: Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis jaspidis & sardinis .... Et de Throno procedebant fulgura, & voces & tonitrua: & septem Lampades ardentes ante Thronum, qui sunt septem Spiritus Dei.* Denique c. 5. *Vidi: & ecce in medio Throni, & quatuor animalium, & in medio seniorum, Agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem Spiritus Dei.* Certe nemo non scit; neque Deum similem esse lapidi jaspidis; neque Christum, Agno; neque Spiritus Dei esse aut septem Lampades, aut oculos Agni: si igitur istis Symbolis Deus usus est ut se manifestum redderet Prophetæ Evangelico: haud dubium est posse ejusmodi signis indigitari hominibus.

Tertio, *Ex Conciliis.*

PRIMO. Ex septima Synodo quæ Act. 5. probavit, pium esse Spiritum Sanctum sub forma Columbæ repræsentari. Item & in Tridentino Can. 5. in Decreto de sanctis Imaginibus. Ratio triplex affertur: prima, quia ejusmodi picturæ & Imagines in memoriam nostram revocant tum Dei majestatem immensam, tum Verbi incarnati mysteria, tum etiam SS. Angelorum Custodum beneficia. Quis enim aliquod Dei signum religiosum videbit, & ejus non adorabit majestatem? Quis Chri-

sti recordabitur, & cor in ejus non exardescet amore? Quis Angelorum Custodum, immo vere Patrum nostrorum releget vestigia & intuebitur Imagines, quos redamare pigebit? Secunda ratio ea est, quia sumus sensibiles: teste autem Apostolo, invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Nonne quælibet creatura repræsentat auctorem sicut effectus indigitat causam? quinimmo ex Augustino, quælibet repræsentat totam Sanctissimam Trinitatem: dicit ordinem ad Principium quidem a quo emanavit, & est Pater: ad Ideam ad quam respiciens Deus eam formavit, & est Filius: ad Finem propter quem producta est, & est Spiritus sanctus: nullum igitur inconveniens reperitur, si Deum vel Angelos signis quibusdam & Symbolis repræsentemus, ut his quasi manuducamur tum ad eorum cognitionem, tum etiam ad eorumdem amorem.

Triplex celebris fuit Christi Imago. Prima ea censetur quam in linteamine super faciem suam apposito ipse expressit, & misit ad Abagarum Edessenæ Regem, quæque asservatur Romæ in Ecclesia Monialium sancti Sylvestri. Secunda est statua ænea fusa & erecta apud Pareadem mulierem, quam Christus a profluvio sanguinis simplici suæ fimbriæ contactu sanavit: illam figuram Eusebius l. 7. Hist. Eccl. c. 14. se vidisse testatur. Tertia expressio faciei Salvatoris super velum Veronicæ, quæ Christo Crucem bajulanti occurrit & hæc asservatur in Ecclesia S. Petri His addimus sindonem duplicem, alteram quæ Vesuntione, alteram quæ in urbe Taurinensi videtur: utraque enim Corpus Christi emortuum repræsentat.

Solvuntur Objectiones.

Objicies 1. Tribus primis sæculis nullum usus pingendi Deum & Angelos immo & reliquos Sanctos vestigium apparet. Igitur usus ille non est licitus, quia est inventio pure humana.

Respondeo distinguendo: usus pingendi tum Deum, tum sanctos Angelos & Reliquos non fuit in usu primis sæculis formaliter & explicite, transeat: fundamentaliter, nego. Nonne ordinante Deo depicti sunt Cherubim circa Arcam? Nonne ipse Deus sub specie humana, & ipsi Angeli apparuerunt? Quinimmo & Spiritus sanctus sub specie corporali Columbæ visus est super Christum, cum baptizatus est in Jordane: igitur fundamentum sufficiens erat pingendi Deum sub aliquo Symbolo; Sanctos vero in specie corporali illis correspondente. Equidem propter persecutiones rarus fuit sanctarum Imaginum tribus primis sæculis usus, cum mysteria celebrarent sancti Sacerdotes in cryptis & cavernis, non tamen absolute nullus, ut patet de Historia Statuæ Salvatoris quam in beneficii a Domino accepti memoriam erigi curavit mulier Hæmorrhoissa, ut refert Eusеb. l. 7. Hist. cap. 18. Ipse Tertullianus supra citatus qui 3. florebat sæculo mentionem facit de Sanctis Imaginibus. Item Eusebius loco citato aliqua scribit de Effigie BB. Apost. Petri & Pauli, quam primi Christiani domibus asservabant. Concinit August. lib. 1. de Consensu Evangel. cap. 16.

Instabis. Traditio per avorum & Scriptorum atque Synodorum seriem dignoscitur: atqui Traditio contraria penitus & opposita picturæ Dei reperitur: ergo &c. Probatur minor ex Conciliis. Eliberitanum Can. 26. prohibet Imagines pingi in parietibus. 2. Concil. 10. General. Act. 7. vindicat Christianos a calumnia quæ illis imputabatur, in eo quod pingerent Deum, & Imaginibus eum circumscriberent. " Christiani, inquit, in„ visibilis & incomprehensibilis naturæ I„ maginem nunquam fecerunt, sed se„ cundum quod Verbum caro factum est „ & habitavit in nobis, ea quæ huma„ næ ejus dispensationis sunt, pingunt. „ Ergo, &c.

Respondeo negando minorem: ad primam probationem distinguo: Concilium Eliberitanum prohibet Imagines propter abusum, & quia permulti sive simplicitate, sive etiam errore adducti honorem soli Deo debitum illis tribuebant, quasi fuisset in eis virtus, & quid divinum, concedo: eo quod existimaret cultum illicitum & perniciosum secundum se, nego. Loquitur in primo tantum sensu, ut patet ex verbis Canonis: " Placuit picturas „ in Ecclesiis esse non debere, ne quod „ colitur, aut adoratur, in parietibus de„ pingatur. „

Ad secundam probationem distinguo: vindicat Concilium Decimum Christianos a calumnia, quæ quidem in eo sita erat, quod adversarii ipsis tribuerent velle pingere Deum secundum se, concedo: prohiben-

hibendo pingere sub aliquo corporali Symbolo, nego. Dictum est supra in observationibus, aliquem pingendo Imaginem, Deum exprimentem, duo posse intendere, nempe vel repræsentare Deum sicuti est, vel solum aliquo Symbolo ducere aliquem in ejus cognitionem. Deus pingi non potest primo modo, quia incorporeus est, & incircumscriptibilis; hunc tamen defectum Gentiles seu etiam Judæi tribuebant Christianis; unde eos purgat ab hoc Concilium, dicendo eos nunquam Imaginem Dei fecisse nisi Verbi incarnati, & secundum quod Homo est, quia natura divina utpote tota spiritualis, & ex omni parte infinita neque terminis locorum, neque quantitatis dimensionibus circumscribi valet.

Instabis: pictura Dei non solum inaudita fuit primis sæculis, verum etiam usque ad nostra ferme sæcula prohibita: igitur Traditioni semper contraria, adeoque omnino rejicienda. Probatur antecedens discurrendo per sæcula. De tribus primis sæculis res aperta est. Quarto sæculo ejusmodi picturam improbat Eusebius, scribens enim ad Constantiam qua de causa Imaginem Christi quam expostulabat, non mitteret; respondit Christum ut Deum non pingi posse, quia sub ista consideratione ejus species ignota & prorsus impervia erat. Quinto sæculo similia dicit Augustin. lib. de Fide & Symbolo cap. 7. " Ne, *inquit*, Deum putemus habere cor„ poralia membra. „ Ætate sequenti Joannes Thessalonicensis disputans cum quodam Gentili objiciente Christianos Deum depingere, respondit ut legitur Act. 4. Gen. 7. " Imagines Dei faciamus, idest „ Domini nostri Jesu Christi quomodo „ visus est super terram, non ut intel„ ligatur natura Deus. „ Octavo sæculo, tempore Iconomachorum, usus ejusmodi Imaginum ignotus erat. Sic enim loquitur Gregorius II. Epistola prima ad Leonem Isaurum: " Patrem Domini no„ stri Jesu Christi non oculis subjicimus „ & pingimus. „ Nono sæculo nondum erant in usu Imagines Patris & Filii & Spiritus Sancti, ut colligitur ex Libris Gallorum. Eas rejecit decimo tertio sæculo Henricus de Gandavo. Durandus sæculo 14. utique improbavit, ut refert Aventinus in Annalibus temporum lib. 7. Joannes XXII. punire voluit quosdam qui Sanctissimæ Trinitatis Imagines pingi curaverant. Denique Tostatus vir alias percelebris & doctissimus etiam ejusmodi picturas rejecit. Igitur cum Traditio novitati prævalere debeat, dicendum est picturas tum de Deo, tum de Angelis esse illicitas.

Respondeo hæc omnia probare solum Ecclesiam se abstinuisse primis sæculis a picturis propter grassantes persecutiones, sed quarto sæculo libertate donata, non amplius in cryptis & locis subterraneis, sed publicis & solemniori ritu celebrat mysteria: quo tempore loca Sancta Sanctis decoravit Imaginibus. In veteri sancti Martini Basilica apud Turones conspicitur in summitate Templi Imago Crucifixi ipsius structuræ coæva, & ideo quinti exeuntis sæculi & sexti inchoantis. Imago Christi sub forma Boni Pastoris ovem super humeros deportantis vetustissima est.

Respondeo 2. Sequi adhuc aliud parvi momenti, nempe Ecclesiam picturis & Dei & Angelorum ex professo tardius adhæsisse, minime vero eas esse aut absurdas, aut illicitas: quandoquidem easdem permittendi fundamentum plusquam sufficiens habet in visionibus Verbi incarnandi factis tum Patriarchis, tum Prophetis. Unde distinguo; picturæ Dei & Sanctissimæ Trinitatis fuerunt prohibitæ ad tempus & propter abusum, eo quod quidam eodem cultu, quo Deus ipse colitur, simpliciter illas adorarent, immo & quandam virtutem divinam in eis diffusam esse autumarent, concedo: prohibitæ sunt quia in se malæ forent, nego.

Solutio deducitur & ipsis auctoritatibus quæ videntur contrariæ sanctis Imaginibus. Synodus Eliberitana eas prohibet Can. 26. " Ne, inquit, quod colitur aut „ adoratur, in parietibus depingatur. „ Quibus verbis vult solum Deum utpote purum spiritum, eumque immensum, & incircumscriptum non posse, etiam de potentia absoluta depingi aut effingi. August. loco citato dicit: " Ne Deum pu„ temus habere corporalia membra, & „ ne in illud eorum incidamus sacrile„ gium qui commutaverunt gloriam in„ corruptibilis Dei in similitudinem cor„ ruptibilis hominis. „ Item Joannes Thessalonicensis, de quo in objectione, hanc reddit rationem, cur Verbum solum ut incarnatum, & non reduplicative ut Deus depingeretur, quia Deus non est nec fuit effigiatus & incarnatus: " Quæ enim, „ inquit, similitudo est, vel qui habitus

 in-

„ incorcorporei Patris ? „ Igitur solum superstitionem abhorrent Concilia & Patres, & quando apparuit periculum, Ecclesia tunc abstinere a sanctis Imaginibus censuit. Res aperta est ex Adriano I. cujus hæc verba leguntur Act. 2. Concilii septimi generalis. " Sicut, inquit, a sanctis „ Patribus & Prædecessoribus probatissimis „ Pontificibus suscepimus . . . . . Sacram „ Imaginem Domini Dei & Salvatoris Jesu Christi secundum incarnatam ejus formam in aula Dei constituimus .... ut „ per visibilem vultum ad invisibilem divinitatis Majestatem mens nostra rapiatur spiritali affectu. „ Pium est igitur & perutile pingere aut Deum, aut Angelos sanctos sub aliqua forma & specie sensibili, cum eo dumtaxat scopo faciat permittatque Ecclesia, ut invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intelligantur: maxime vero cum ipsis testantibus Patribus eo fine Verbum ipsum factum sit Cato. Ita Clemens Alex. pro Trep. pag. 51. Ambros. l. 3. de Fide c. 4. Chrysostomus Hom. 34. & alii permulti.

Respondeo 3. in forma & distinguendo. Prohibentur depingi Imagines, in locis humidis & in parietibus ne ludibrio exponantur, vel etiam ne adorentur ut numina a simplicibus, concedo: prohibentur quia in se est aliquid malum, nego. Ultro fatemur Disciplinam Ecclesiæ in hoc momento fuisse diversis temporibus etiam diversam: quandoque prohibitæ sunt primis sæculis SS. Imagines, ne simplices & rudes ex Paganismo de novo conversi ad Fidem, ad idololatriam occasione hujusmodi cultus, ducerentur & provocarentur, vel etiam ne in parietibus & locis depingerentur humidis: in parietibus quidem, cum enim alternatis persecutionibus quateretur Ecclesia, tunc Imagines quæ asservari in tuto loco non poterant, quales erant illæ quæ fuerant in parietibus depictæ, manebant ludibrio Gentilium expositæ: in locis vero humidis, quatenus coloribus propter humiditatem aut abrasis, aut penitus ablatis, sancti cum membris mutilatis in Imaginibus spectaculum facti, irreverentiam potius & derisum commovebant. Hanc propter rationem Theodosius & Valentinianus Imperatores, ut habetur l. 1. Codicis titulo 8. prohibent ne sanctorum Imagines vel in silice, vel in marmore & in locis aquosis atque humidis pictura sculpturave exprimerentur. Et sic solvuntur omnes in contrarium auctoritates, maxime Concilii Eliberitani quod adunatum est anno 305. quo tempore adhuc excandescebant Persecutores contra Ecclesiam. Igitur Imagines aut Dei, aut sanctorum in parietibus depingi propter rationes datas non conveniebat.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Licitum est Deum & Angelos repræsentare sub aliqua forma sensibili.

PRIMO: Gen. 3. Deus apparuit Adamo sub forma hominis in Paradiso deambulantis. Isa. 6. Propheta vidit Deum quasi Regem in throno sedentem. Ibidem igitur Isaiam vidisse Seraphim alatos, & eos collaudantes Dominum audivisse. Luc. 3. Spiritus sanctus sub columbæ specie in Christum descendit: ergo, &c.

Secundo: Res ita fieri posse declarat Concilium Nicænum secundum, act. 5. declarat & Tridentinum can. 5. ubi de decreto pro sanctis Imaginibus.

Tertio: Ratio hoc ipsum comprobat; cum enim homo ex anima & corpore constet, manuducitur per res sensibiles ad invisibilium cognitionem.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET SOLUTIONUM.

PRIMO: Tribus primis sæculis propter ingruentes persecutiones, Christiani non utebantur pictura ad Deum & Sanctos Angelos sibi repræsentandos: sed, pace Ecclesiæ reddita, usus hic religiosus postea invaluit; quæ quidem Religio in utroque Testamento fundamentum habet.

Secundo: Tametsi decursu temporum nonnumquam prohibitæ sint depictæ & Dei & Sanctorum Imagines, eo solum factum est scopo ad rescindendos quosdam abusus: vel etiam ad coercendam & impediendam irreverentiam, non semel enim compertum est Imagines in locis humidis expressas, cito citius resolvi in varias partes, quæ situ & ordine, quem inter se servare debent, spoliatæ, quandam præ se ferunt deformitatem, quæ quandoque risum, quandoque etiam contemptum excitant; quocirca Episcopi prohibuerunt Imagines aut Dei, aut Sanctorum in hujusmodi locis depingi.

Ter-

Tertio: Ultro concedimus substantias spirituales non posse, ut sunt in se, delineari coloribus: sed nihil prohibet per aliqua symbola indigitari.

PUNCTUM SECUNDUM.

Utrum pium sit & licitum pingere Sanctorum imagines?

CONCLUSIO.

Pium est & licitum pingere Sanctorum imagines, easque in Templis & locis privatis reponere.

Hæc conclusio sequitur ex præcedenti, in priori puncto probata, iisdem demonstratur rationibus. Hoc ipsum usus confirmat: unde sic argumentor:

Ille usus est pius & religiosus qui ortum habet ex utraque Ecclesia, veteri scilicet & nova: atqui usus pingendi Sanctorum imagines, ortum ducit ab utraque Ecclesia: igitur pius est & religiosus; nec idololatriam redolet. Probatur minor quoad utramque partem, nempe quod usus ille ortum habeat, tum a Synagoga, tum ab Ecclesia Christi. De primo patet, cum jussu Dei Moyses construxerit duos Cherubim alterum a sinistris, alterum a dextris Arcæ, insuper & Serpentem æneum Christum repræsentantem elevavit in deserto, ut legitur Exodi 21. 8. de secundo vero probatur multipliciter.

1. *Tertullianus* l. de Pudicitia c. 7. refert veterem fuisse apud Christianos consuetudinem Christum sub forma Pastoris ovem deperditam super humeros gestantem depingere.

2. *Gregorius Nyssenus* eidem suffragatur veritati oratione de sancto Theodoro Martyre, in qua loquitur de sanctis Imaginibus quarum collaudat usum. Et in oratione de Filii & Spiritus Sancti Divinitate de quodam homine dicit: "Cum in mentionem Isaaci ab „ Abrahamo in sacrificium oblati incidisset, „ sæpenumero mirabilis hujus rei imaginem „ in pictura vidit, nec absque lacrymis „ spectaculum præteriit. „

3. *Sequitur* Ambrosius qui Epistola 53. dicit SS. Gervasium & Protasium sibi per visum apparuisse cum quasi tertia Persona quæ similis B. Paulo videbatur: "Cujus „ me vultum, *inquit*, pictura docuerat. „ Jam igitur depingendi Sanctos usus increbuerat in Ecclesia.

4. *Divus Hieronymus* in c. 4. Jonæ cæterorum Patrum de pictura SS. Imaginum placita confirmat, dicens: " In ipsis cu„ curbitis vasculorum imagines BB. Apo„ stolorum adumbrari. „

5. *Chrysostomus* sententiam nostram suo munivit calculo orat. 45. ad populum Antiochenum in laudem Meletii habita: ibi enim asserit quod effigiem ejus nemo esset qui non ambiret conspicere.

6. *Affine* quoddam de pictura sanctarum Imaginum dicunt reliqui Patres: in primis Basilius orat. de S. Barlaam Martyre, Aug. serm. 94. de diversis. His addendi sunt Paulinus qui suam Basilicam picturis Sanctissimæ Trinitatis exornavit ut legitur apud ipsum Epist. 12. Theodoretus qui in religiosa historia Simeonis Stilitæ, multa præclara de isto Sancto enarrat, cujus effigiem multos ad præsidium servasse asserit. Leontius Cypri Episcopus in Apologia pro Christianis adversus Judæos similia dicit de pictura sanctarum Imaginum. Hoc opus mirabile refertur act. 4. Conc. 7. pag. 233.

Ex his sequitur istud argumentum: ille usus est & laudabilis & religiosus, qui Deum habet in veteri lege auctorem, qui ab Ecclesia post persecutiones tertio circiter sæculo vigere cœpit, qui signis sensibilibus in memoriam nostram revocat Sanctorum & virtutes & prælia atque victorias ad fidem nostram stimulandam: atqui talis est ex dictis sanctas Imagines depingendi usus. Igitur est pius & laudabilis.

Solvuntur Objectiones.

Objiciunt Iconomachi tum veteres, tum recentiores. Deus prohibet fieri alicujus creaturæ imagines: igitur Imagines Sanctorum non sunt faciendæ. Probatur antecedens multipliciter. 1. Exodi 20. v. 4. legitur: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, neque eorum quæ sunt in aquis sub terra*. 2. Hecatheus auctor profanus apud Josephum l. 1. contra Appionem refert, nullas propter hoc præceptum Judæor. imagines & simulacra in Templo depingi permisisse. Idem censet ipse Joseph l. 2. contra Appionem, & præter ipsum Justinus Martyr in Dialogo cum Tryphone. Origenes l. 4. contra Celsum pag. 185. 3. Tertullianus l. de Idololatria dicit Deum ad eradicandam materiam idololatriæ, non tan-

tantum idola, sed omnem similitudinem prohibuisse. Libro vero 4. contra Marcionem c. 22. scribit Moysem & Eliam cum Christo in monte colloquentes agnitos fuisse a Petro in Spiritu non ex imaginum fide. " Neque enim, *inquit*, imagines eo„ rum vel statuas populus habuisset & si„ militudines, lege prohibente. „ 4. Tantus erat Judæorum erga imagines horror, ut ægre admodum tulerint, quod Herodes Aquilæ figuram supra majorem Templi portam collocari voluerit & curaverit: ergo, &c.

Respondeo 1. Opponendo Scripturam Scripturæ: nam eadem quæ prohibet creaturarum & statuas & imagines, præcipit Arcam de lignis Setim incorruptibilibus fabricari, item & duos Cherubim qui protegerent Arcam, similiter & Serpentem æneum elevari in deserto. Quæ quidem omnia dilucide probant nedum novæ, sed & veteris Ecclesiæ disciplinam circa sanctas Imagines diversis temporibus diversam fuisse: quandoque & pro certo fine eas permisisse, ut Arcæ, & Serpentis imaginem, Arcæ quidem ut Deum in signo illo sensibili quasi præsentem sisteret coram populo, Serpentis vero ut hac figura Judæi veluti manuducerentur ad Christi fidem, qua solum a plagis sanari valebant: quandoque etiam prohibuisse, ne forent in scandalum & in ruinam populi ad idololatriam admodum proclivis. Unde

Respondeo 2. distinguendo. Imagines creaturarum prohibitæ & interdictæ sunt Judæis, transeat; namque Moises jubente Deo duos construxit Cherubim qui suis alis protegerent Arcam. Imagines omnes & signa aut Deum, aut Verbum incarnatum designantia, nego. Primas Imagines solum interdixit Deus Judæis ne propensi ad idolatriam, haberent lapides & metalla, creaturasve pro Diis. Sic enim habetur ibidem Exod. 20. 4. *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem* .... *Non adorabis ea, neque coles*. Et Deut. 4. 15. *Custodite sollicite animas vestras. Non vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis, ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem musculi, &c.* Quibus sententiis Deus eo dumtaxat fine prohibet quasdam creaturarum Imagines, ne populus crassior aut jumenta, aut militiam cœli, aut etiam metallum tanquam numen adoraret. Unde districte ei prohibet nullum aliud sculptile apud se habere præter Arcam & Cherubim eam protegentes. Et hoc solum probant Patrum auctoritates.

Instant: atqui est contra Dei præceptum fabricare & asservare imagines. Ergo &c. Probatur subsumptum: 4. Reg. 18. Laudatur Ezechias Rex Juda eo quod serpentem æneum confregerit atque destruxerit, quamvis foret ille serpens figura Christi. 2. Quando legitur, adorate scabellum pedum ejus, Hebræum ponit, ad scabellum, quia loquendi formula insinuatur ipsam fœderis Arcam non fuisse aliquo cultu donatam, sed Deum tantum ad præsentiam Arcæ. Quibus concinit Div. Thomas qui 3. p. q. 25. art. 3. ad 1. sic loquitur: " Ipsi autem vero Deo, cum sit „ incorporeus, nulla imago corporalis po„ terat poni quia non debuit, nec possunt „ fieri imagines Dei. „

Respondeo 1. ipsos Calvinistas in ædibus habere & asservare Moisis imaginem cum Decalogi tabula: Lutherani vero nedum Moisis, sed & Apostolorum & Christi in cruce pendentis figuram in Templis collocant, nec tamen idololatriæ crimine fœdatos sese existimant; qua de causa igitur aut idololatriæ, aut superstitionis notam nobis inurere audent? nam & absque injuria tolerant Calvinistæ apud Lutheranos imagines, ut constat ex colloquio Monsbelgartensi.

Respondeo 2. distinguendo: est contra Dei præceptum imagines habere & fabricare ut in eis aliquod numen adoretur, concedo: ut revocent in memoriam virtutes quæ in Sanctis, dum erant in hac vita superstites, apparuerunt, nego. Solus abusus interdicendus est, ut notat Trid. sess. 25. unde Gregorius Magnus l. 7. Epistolarum Epist. 109. graviter increpat Cerenum Massiliensem, eo quod propter aliquem a quibusdam inductum abusum, Imagines sanctas a sua Diœcesi abstulerat ac procul fecerat, injungitque ablatas restitui.

Ad primum distinguo: laudatur Ezechias eo quod serpentem æneum destruxerat, quia Judæi volebant aut illum tanquam aliquam divinitatem venerari, aut de facto sic eum colebant, concedo: quia erat quid in se malum illa imago, nego. Vel aliter distinguo & ille serpens non erat amplius Christi imago, adeoque inutilis, concedo: & erat, nego. Serpens fuit imago Christi solum in deserto & quando

hic

hic sursum elevatus est, ut Christum in Cruce pendentem repræsentaret & hoc ex Dei instituto, ut sic provocaret ægrotorum fidem, & credentes in Christum sanarentur: tempore autem Ezechiæ & præceptum non erat pro illo serpente ut Christum crucifixum exprimeret, neque de facto elevatus in aliquo loco conspiciebatur; unde jam tunc inutilis erat, adeoque confringi debuit: maxime vero quia provocabat ad idololatriam Hebræos.

Ad secundum: verbum Hebræum latine redditur, prosternite coram Arca: igitur illa summo afficiebatur honore, unde nihil sequitur contra nos.

Ad tertium distinguo ut supra, Deus potest repræsentari sicuti est, concedo: quoad suas virtutes, & hoc per formas & species, quibus potest animus manuduci per sensibilia ad invisibilia quæ non novit, nego.

Opponunt 2. Imagines depictæ sæpius sunt occasiones modo scandali & schismatis, modo etiam idololatriæ. Igitur nec sunt pingendæ, vel si quæ inveniantur, auferendæ sunt. Ita se gessit in hoc momento Epiphanius; in Epistola enim ad Joannem Patriarch. Jerosolymitanum scribit se scidisse imaginem quam in Ecclesia quadam prætereundo viderat, quam quidem Epistolam latine reddidit Hieronymus. In ea autem sic loquitur: " Quando pergebamus, „ *inquit*, ad locum sanctum qui vocatur „ Bethel, ut ibi collectam facerem & ve„ nissem ad viam quæ dicitur Anabla„ tha, vidissemque ibi præteriens lucer„ nam ardentem, didicissemque esse Ec„ clesiam . . . . inveni ibi velum pendens „ in foribus ejusdem Ecclesiæ, non enim „ satis memini cujus imago fuerit. Cum „ ergo hoc vidissem in Ecclesia Christi con„ tra auctoritatem Scripturarum hominis „ pendere imaginem, scidi illud, & ma„ gis dedi consilium custodibus hujus loci „ ut pauperem mortuum eo obvolverent „ & efferrent. „

Confirmatur 1. Amphilochius in Lycaonia Iconiensis Episcopus imagines utique rejicit, cujus verba referuntur in Concilio 7. generali actione 6. pag. 483. " Non in „ tabulis carnales vultus Sanctorum per „ colores curæ nobis est figurati, quia his „ opus non habemus, sed conversationem „ eorum virtutibus imitari. „ 2. Optatus Milleviranus l. 3. refert quosdam quasi ut abominationem habuisse imaginem quandam super altare positam. 3. Concilium Turonense 3. can. 2. Jubet ut Eucharistia medio in altari sub Crucis titulo, non imaginario ordine componatur, qua quidem sententia liquet Imagines non habuisse tunc in Ecclesia locum.

Respondeo 1. ut supra, hæc omnia duo tantum probare; alterum quidem imagines non esse absolute ad salutem necessarias, cum honor sponsæ sit potissimum ab intus. Utinam homo ita foret a terrenis alienus, ut, secluso etiam rerum corporalium adminiculo, posset ad rerum divinarum aut cognitionem, aut contemplationem ascendere: sed quoniam, inquit Chrysostomus, anima corpori concreta est, nonnisi sacrorum varietate velaminum ad Deum tendere, ut plurimum consuevit. Alterum vero quod auctoritates allatæ insinuant, est, Ecclesiæ disciplinam, ut supra diximus, pro diversitate temporum fuisse diversam. Constat quidem quandoque abstinuisse a SS. Immaginibus Ecclesiam; modo eas assumpsisse, modo ad tempus vel propter persecutiones, vel etiam propter hominum crassorum hebetudinem & abusum recidisse: sed tandem juste & pro semper eas adoptasse ut media quibus animus potest manuduci ad cœlestia quæ sunt invisibilia.

Respondeo 2. retorquendo argumentum contra Iconomachos recentiores, scilicet Calvinistas: si pingere & honorare sanctas Imagines est idololatria, cur ipsi venerantur, & sumunt cœnam, quæ, ipsis testantibus, est Christi figura & imago? si non opus habemus rebus sensibilibus tum ad cognoscendum, tum ad colendum Deum, ad quid Sacramenta quæ etiam secundum eos sunt signa sensibilia fœderis inter Deum & homines, & secundum omnes Catholicos signa practica gratiæ?

Respondeo 3. ad argumentum distinguendo antecedens: imagines depictæ idololatriæ præbent occasionem per accidens & defectu illius qui eas intuetur, concedo: præcise ratione sui, nego. Homo abutitur omnibus, immo & ipsis Sacramentis, ergo ne ideo abroganda? minime. Quis non scit, si attendere vult, nullam esse in metallo & in figura inanimata virtutem, nullumve numen? Si quis igitur ita bardus est, ut hoc ipsum stulte credat, ipsius ignorantia est vincibilis, & ab ea se retrahere facile potest. Populus Judaicus ad idololatriam non modicum propensus erat: non ideo tamen Moises abstulit ab ejus oculis Arcam quæ erat Dei viventis signum.

Ad S. Epiphanii auctoritatem, Suarez, Isambertus & alii plurimi non sine fundamento propugnant istas particulas, *Ne in Ecclesia Christi contra auctoritatem Scripturarum hominis pendere imago*, Epistolæ fuisse additas, quia sanctus Joannes Damascenus orat. 2. de SS. Imagin. sub finem testatur sermonem illum esse confictum ab aliquo qui sancti Epiphanii nomine abusus est.: Etvero alter Epiphanius in septima Synodo, actione 6. alia similia sancti Epiphanii loca ab Iconomachis in tanti Doctoris operibus inserta fuisse, contendit & probat, quia ante verba in objectione allata Epistola sancti Epiphanii erat finita.

Dices: locus est genuinus Epiphanii fœtus, siquidem integer a Hieronymo refertur Epist. 51. ad Pammachium & 101. 2. Postremum loci particulam 8. & 9. sæculo Carolus Magnus l. 4. de Imag. c. 25. & Galli Episcopi in Conventu Parisiensi c. 7. citant. Hoc ipsum omnium Codicum consensu verum apparet.

Respondeo: dato & non concesso, quod totus locus sit genuinus, distinguo: & hoc probat solum tempore Epiphanii usum sanctarum Imaginum nondum in universali Ecclesia inolevisse, concedo: & hoc probat & usum esse malum aut nondum apparuisse in Ecclesia, nego. Scriptura non dicit sanctas Imagines absolute ad salutem necessarias, unde potuit S. Epiphanius eas tunc temporis propter aut idololatriæ, aut contemptus periculum auferre: maxime vero quia nondum in universali Ecclesia invaluerat usus sanctarum Imaginum, qua de causa & Carolus Magnus & Galliarum Præsules uti potuerunt auctoritate S. Epiphanii ad probandum & cultum sanctarum Imaginum non esse ad salutem consequendam absolute necessarium, nec ipsas sanctas Imagines honore divino esse donandas. Sed constat ex usu & definitione Ecclesiæ pium esse & religiosum pingere Sanctorum Imagines. Quinimmo, jam usus invaluerant in quibusdam Ecclesiis tempore S. Epiphanii, ut probat Imaginis pictura, quam rescindere judicavit: quod quidem etiam probat obmurmuratio ejusdem custodum, qui ægre admodum S. Epiphanii factum tulerunt: sic enim habetur in eadem Sancti Præsulis Epistola: " Illique contra „ murmurantes dixerunt, si scindere vo„ luerat, justum erat, ut aliud da„ ret velum atque mutaret., quod cum „ audissent me daturum esse, pollicitus „ sum . . . . nunc misi. „

Ad Optatum, dico sermonem habere de imagine Cæsaris, quæ circa altare pendebat, unde Christiani ferventiores hoc tanquam abominationem habebant. Cæterum si sit sermo etiam de sanctis Imaginibus, hoc probat solum tunc usum non fuisse ubique parem. Et hoc utique ad summum inferri potest ex Concilio Turonensi, aliisque auctoritatibus.

Objicies 3. prohibitæ tunt sanctæ Imagines in Concilio septimo generali actione 6. pag. 475. ubi hæc habentur: " Atten„ dite vobis & tenente Traditiones quas „ suscepistis . . . . & hoc in memoriam „ habere, filii dilecti, ne inducatis Ima„ gines in Ecclesiam, neque in Cœmete„ ria Sanctorum... sed neque in domum „ communem. " Igitur penitus sunt amovendæ Imagines.

Respondeo distinguendo: Imagines prohibitæ sunt in 6. Concilio generali spurio, quod fuit Iconomachorum Constantinopoli adunatum, concedo: in septimo legitimo, nego. Quinimmo istud firmat sanctarum Imaginum & fabricam & cultum, unde Catholici explodunt auctoritatem citatam, & tanquam Iconomachorum adinventionem longe rejiciunt.

Objiciunt 4. Patres primorum sæculorum insectantur simulacra & statuas Gentium; in primis Tertul. apol. c. 12. dicendo quod statuæ sint, & imagines frigidæ mortuorum, " Quas milvi & mures & ara„ neæ intelligunt. „ 2. Pagani vero e contra, ut legere est apud Arnobium l. 6. Christianis in crimen vertebant quod nulla haberent simulacra. Idem refertur a Minutio Felice in Octavio. 3. Judæi Christiani nominis ejurati hostes in disputationibus quas non semel habuerunt cum nostris, neutiquam eos de idololatria criminati sunt. 4. Imagines aut in vasculis sacris, aut in sacra Ecclesiarum supellectili, puta in casula, in candelabris, primis temporibus nullæ videntur. Ita refert Eusebius l. 10. hist. Athanasius Epistola ad Solitarios. 5. Aug. l. 8. de Trin. dubitat quænam vere fuerit Christi Domini, & Beatissimæ Virginis facies, quæve oris forma, atque effigies. Sed si licitum fuisset pingere imagines, neque Gentiles exprobrassent Christianis quod in Templis abstinuissent a Sanctorum figuris: Judæi e contra Imaginibus ex professo adversantes hoc tanquam horrendam abominationem cri-

criminati essent. Neque ipsi Christiani Paganos propter simulacra arguere potuissent, cum in eadem fuissent damnationis causa. Insuper & Sanctorum effigies non semel depictæ apparuissent in casulis, dalmaticis, cæterisque Sacerdotum vestibus, necnon & in vasculis, in candelabris & in similibus sacris instrumentis: nec utique quid impervium & omnino absconditum fuisset, tum Salvatoris, tum Deiparæ sacra effigies. Igitur non licitum est effingere Sanctorum Imagines.

Respondeo. Ex his & similibus argumentis sequi solum, 1. SS. imagines non esse absolute ad salutem necessarias, sed ad disciplinam dumtaxat pertinere. 2. Non unam fuisse pro hoc momento in Ecclesia disciplinam quæ raro in primis sæculis habere voluit Imagines propter rationes jamjam non semel allatas 3. Abstinuisse usque ad decimum quintum circiter sæculum ab Imaginibus Deum exprimentibus juxta illud Gregorii II. Epistola 1. ad Leonem Isaurum: " Patrem, *inquit*, Domini Jesu Chri-„ sti, non oculis subjicimus, ac pingi-„ mus, quoniam quis sit non novimus. 4. Statuas vix in usu fuisse apud veteres Christianos qui ab illis abstinebant, maxime propter duo. Primo quidem ne exosi fuissent Judæis ad fidem Christi accedentibus. 2. Ne cultus Ecclesiæ collimaret in cultum superstitiosum Gentilium qui simulacra veluti tot numina habebant; unde usus pingendi sanctas Imagines, statuarum sculptura longe vetustior est. Hoc patet ex multis momentis.

Primo. Ex Epistola S. Germani Patriarchæ Constantinopolitani ad Thomam Claudiopolitanum Episcopum, in qua quidem post relatam ab Eusebio Historiam statuæ in Christi honorem a muliere Hæmorrhoissa apud Paneadem collocatæ subjungit: " Non autem hoc dicimus nos ut statuas „ æneas facere studeamus, sed ut signifi-„ cemus, cum illud secundum Gentilem „ consuetudinem factum non repudiaverit „ Dominus; verum longo tempore suæ „ bonitatis miraculum in eo demonstrari „ ipsi placuerit; sanctiorem illam, quæ „ apud nos obtinuit consuetudinem nefas „ esse vituperare: Hæc sententia habe-„ tur Act. 4. Con. 7. p. 315.

Secundo. Ex Stephani Bostrorum Episcopi judicio ut refertur Act. 2. Conc. 7. discrimen enim inter Statuas & Imagines istud affert. „ Confitemur, *inquit*, quod omne „ opus in nomine Dei factum bonum est „ & sanctum; aliud porro est Imago, aliud „ statua.

Tertio. Ex Augustino qui l. de Fide & Symbolo c. 7. ait: " Simulacrum Deo ne-„ fas est Christiano in Templo colloca-„ re. „ Et de facto Synodus secunda Nicæna in definitione Fidei solius meminit picturæ. Cæterum non mirum alicui videri debet, si vera tum Christi tum Beatissimæ Virginis effigies nondum tempore Augustini habebatur, cum vix invaluerat tunc Imaginum usus. Quidam tamen utramque Romæ in diversis Ecclesiis esse autumant. Quidquid sit, licet sacræ istæ effigies Christum & Deiparam adamussim exprimentes non visæ sint, non sequitur non posse effingi Filii & Matris Imagines, si non quoad omnia, saltem quoad formam sub qua in terris apparuerunt.

Jam ad singula respondeo. Ad primum quidem, dist. Patres insectabantur Paganos quia vel simulacra tanquam Deos habebant, vel virtutem supernaturalem agnoscebant in creatura & quidem sæpius pessima ut in Jovis statua, quam tanquam numen adorabant, concedo; insectabantur præcise quod statuas erigerent, nego. Neque enim Heroum aut Pyramides aut Figuras aspernabantur: quinimmo, Imagines Imperatorum magni faciebant, & reverentia quadam civili eas habebant, ut ad cultum SS. Imaginum promoverent incredulos. Duo igitur in simulacris jure merito damnabant: alterum quia ejusmodi simulacra subjiciebantur oculis in honorem peccatorum; alterum & quod est pejus, tanquam numina colebantur. At vero Christiani, nullam virtutem, nullamve divinitatem agnoscebant in Imaginibus, nec illas pingebant ut in his sisteret eorum cultus, sed ut Creatorem in Sanctis mirabilem contemplarentur.

Solutio est Germani Episcopi Constantinopoleos in Epistola sua ad Thomam Episcopum Claudiopoleos quæ refertur in Concilio 7. generali actione 4. Typographiæ Regiæ pag. 421. in qua quidem duo statuit, 1. Perantiquum fuisse morem pingere Imagines. 2. In hoc Christianos multum differre a Paganis, qui simulacra in auro & argento fundebant. Sic enim habetur:

" *Quod* autem res pervetusta sit, Histo-„ ricas Scripturarum narrationes in Ima-„ gine effigiare, astruit Beati Gregorii „ Nysseni Episcopi sermo, in Abraham „ inscriptionem præ se ferens, in quo de obla-

„ oblatione Isaac in tabula expressa recenset. Quod si autem illorum res ita „ expressæ sunt, quanto magis miracula „ Dominicæ dispensationis & Passionis ta„ lem demonstrationem habere debent? „ Sic etiam Athleticæ Sanctorum Marty„ rum fortitudines, quæ ad zelum & bo„ nam imitationem aspicientes inducunt, „ exprimi debent, in quibus habetur etiam „ generosi & admirandi Martyris Anasta„ sii veri pugilatus certamen. „

Prosequitur & hoc sibi objicit Iconomachorum argumentum: " At illi forte di„ cent necessario esse sanctæ Scripturæ „ mandata sequenda, veluti cum dicitur „ Exod. 20. Non facies tibi ipsi idolum, „ neque similitudinem ullam eorum quæ „ aut in cœlo, aut in terra sunt infra, „ aut in aquis subter terram; neque ado„ rabis ea, neque ea coles. „

Respondet: " Et hæc quidem illi dicunt. „ Sed clarum habent intellectum, natu„ ram enim Dei scimus forma repræsen„ tari non posse, incomprehensibilemque „ esse; neque aliquem honorem esse qui „ illi tanquam viso exhibeatur, sed con„ jecturis & opinationibus ad corporeas „ conceptiones ducimur. Prædicens enim „ illis Moises, custodite diligenter ani„ mas, ne quam similitudinem aspicia„ tis, ne die illa qua locutus est Domi„ nus ad vos in Horeb, in monte, ex „ medio ignis. Hæc præfatus, statim sub„ didit: Ne legem trasgrediamini, nec „ facite vobis, & quæ sequuntur. Hoc „ quidem ob id quia recordabatur con„ structionis vituli: atque ita diligenter „ hoc inculcavit, ne ex Ægyptiorum con„ suetudine ad tantam impietatem redi„ rent, divinaque illis arbitrarentur si„ milia. Hoc & magnus Apostolus in „ Oratione ad Populum Atheniensem ha„ bita ait Act. 17. Genus igitur cum si„ mus Dei, argento, auro, lapidi aut fi„ guræ artis, aut excogitationis hominis, „ divinum esse simile existimare non opor„ tebat. „ Quibus verbis ostendit Deum ea solum ratione prohibuisse Judæis similitudines arte & sculptura exprimere, ne ad idola aurea & argentea redirent, quæ, teste Apostolo, Gentiles Athenienses habebant ut Deos.

Postea subdit: " Nulli igitur nomen il„ lud super omne nomen existens, popu„ lus Christi in hunc usque diem, præter„ quam ad sanctam vivificantem Trinita„ tem retulit. „

Ad secundum, distinguo: Pagani improperabant Christianis quod nullus in Templis statuas, nullaque simulacra Deum indigitantia haberent, quia nesciebant quid inter Christianos pro Religione fieret, concedo; omnia quippe Religionem spectantia summo studio occultabant illis, ne subsannarent mysteria: & de facto Christiani nullas habebant Imagines, nego. Præterea dato & non concesso, quod primis temporibus Ecclesia propter persecutiones abstinuerit a sanctis Imaginibus, non inde sequitur eas ad pietatem vel commovendam, vel fovendam aut etiam augendam assumere non potuisse.

Ad tertium, patet solutio: mysteria siquidem Judæis occultabant Christiani. Ad quartum & quintum similiter respondemus; utrumque enim argumentum probat solummodo usum sanctarum Imaginum primis sæculis aut nullum fuisse, aut admodum rarum, quod absolute non diffitemur.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Licitum & pium est Sanctorum & fabricare & asservare Imagines.

Primo: quia ille usus ortum habet ab utraque Ecclesia, veteri scilicet & nova. A veteri quidem, nam sicut Arca Deum, ita & Serpens æneus Christum repræsentabat: a nova, jam dictum est.

Secundo: Imagines Sanctorum inserviunt ad ciendos pietatis affectus, & imitandum Sanctorum virtutes, quatenus eorum præ oculis præclara exhibent facta.

Tertio: Religio sanctarum picturarum ad Deum totius boni principium terminatur, quocirca Tertullianus lib. de pud. c. 7. Greg. Nyss. Orat. de Divin. Filii & Spiritus Sancti, & alii multi Patres illam celebrant.

SYNOPSIS DIFFICULTATUM

ET SOLUTIONUM.

Primo: Deus prohibet quidem aliquam imaginem creaturæ, ne Judæi ad idololatriam propensi illam veluti numen haberent: sed non omnem certe prohibet repræsentationem, cum ipse præceperit Moisi & Arcam & Cherubim alatos super eam fabricari; immo & Serpentem æneum Christum præfigurantem in deserto elevari, quam quidem imaginem Eze-

chias

chias postea destruxit, sed ad impediendam idololatriam: tum quia tunc temporis erat inutile illud symbolum, namque ea solum de causa constructum fuerat, ut serpentibus vulnerati respiciendo Christi imaginem ad Mediatoris fidem confitendam excitarentur, & credendo sanarentur.

Secundo: quandoque compertum est quidem Imagines ansam præbuisse scandalo: sed per accidens & defectu instructionis: qui enim bene de religione edocti sunt, signa Sanctorum nonnisi relative ad ipsos venerantur.

Tertio: neque vero negamus Ecclesiæ disciplinam circa sanctas Imagines fuisse diversam; quandoque enim Ecclesia abstinuit a sanctis Imaginibus, maxime primis sæculis, ne idololatris essent & in fabulam & in ludibrium: quandoque etiam prohibuit statuas, ne Christiani Paganis simulacra adorantibus adhærere viderentur.

PUNCTUM TERTIUM.

Utrum Sanctorum imagines pio & religioso cultu venerandæ sint?

CONCLUSIO.

Imagines Jesu Christi, Deiparæ, & Sanctorum eodem cultu quo ipse prototypus colitur, sed respectivo venerandæ sunt.

Probatur auctoritate & ratione.

Primum argumentum ex Scriptura utriusque Testamenti desumitur.

ILLE cultus Sanctis debetur Imaginibus, qui approbatur a Deo, qui ab omni ferme ævo adhibitus est, quem ipsa exigit justitia, qui deinde nihil nisi bonum & sanctum redolet, Deumque in quo quiescit, pro ultimo habet fine: atqui talis est cultus quo Ecclesia sanctas prosequitur Imagines. Igitur colendæ sunt cultu relativo. Major patet: ideo enim Judæi & Iconomachi hunc objiciunt quia aut inutilem, aut omnino superstitiosum reputant: Probatur igitur minor variis momentis.

Ex veteri Testamento.

PRIMO: Gen. 1. habetur quod in creatione hominis sic locutus sit Deus: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*. Sed imago Dei honoranda profecto est, quia ad ipsum necessariam habet connexionem: eadem prorsus ratione Imaginem Principis venerari non solum bonum, sed æquum ducit quilibet sensatus: igitur & a fortiori bonum & justum est venerari Sanctorum imagines. Ita censet Adrianus I. in Epistola sua ad Patres Concilii septimi Generalis quæque Actione 2. & legitur, & approbatur ab universo Concilio. Ibi ponderans verba Geneseos allata sic subsumit: " Ergo „ quod imago Dei sit homo, ob id sta„ tua Deorum & idololatria & impietas? „ haudquaquam. Etenim si Adam Ima„ go Dæmonum fuisset, utique reproban„ dus fuisset, & receptu indignus: quan„ do vero Dei imago est, honore prose„ quendus & admitti dignus. Omnis enim „ imago, sive Angelorum, sive Prophe„ tarum, aut Apostolorum, aut Marty„ rum, aut aliorum Justorum virorum „ in nomine Dei facta, sancta est. „ Quibus verbis duas affert rationes pro hujusmodi cultu: primam quidem, qua imagines, non Dæmonem & aliquam malam creaturam, sed Sanctos nobis repræsentant: alteram vero quia imagines Justorum in nomine Dei & ad ejus gloriam factæ sunt, scilicet ut Creatorem bonorum omnium auctorem in creatura demiremur.

Secundo: Jacob Gen. 28. adoravit Dominum quem in summitate scalæ sibi repræsentatum conspexit, eundem utique adoravit in summitate virgæ suæ. Præterea duos Cherubim aureos & productiles ex utraque parte oraculi, quinetiam in velis & cortinis tentorii duorum Cherubim opus textile & diversi coloris fieri jussit Deus. Exod. 38. Item & Serpentem æneum Christum præfigurantem elevari in deserto ad salutem populi, Num. 18. ita ut quicumque animo fidei & religionis in eum respiceret, sanaretur a quacumque detineretur infirmitate. *Fac Serpentem, & pone illum in signum: & qui tactus fuerit, illumque inspexerit, vivet*. Sane nemo non videt Jacob actum religionis sanctissimum fecisse cum Dominum in summitate scalæ sub specie & forma sen-

sensibili apparentem adoravit. Nec idololatriam sed bonum opus operatus est cum eumdem in virga coluit. Nam ut dicit Apostolus Heb. 11. 21. eam collaudans actionem tanquam fidei magnæ monimentum habet: *Fide*, inquit, *Jacob moriens*, *singulos filiorum Joseph benedixit: & adoravit fastigium virgæ ejus*. Subdit Adrianus I. in sua Epistola: " Non quod virgam „ illam, sed tenentem eam, in signum di- „ lectionis adoravit. „ Postea sic exclamat: " O insaniam infrementium adver- „ sus fidem & cultum sacrum Christiano- „ rum! o stultitiam vetantium venerandas „ Imagines honorari, in quibus Servatoris „ nostri, cujus potentia genus humanum „ & constat adhuc, & servatur; & præ- „ terea Genitricis ejus, omniumque San- „ ctorum historiæ continentur. Nam si „ Israeliticum populum per inspectionem „ ænei Serpentis servatum a sua peste „ credimus, Christi vero Dei & servato- „ ris nostri, omniumque Sanctorum figu- „ ras contemplantes & venerantes dubi- „ tamus non servari? absit, ut amplius „ dubitemus.

Tertio: Legitur Josue 7. 6. quod magnus ille populi Judaici Dux adoraverit Arcam Testamenti: *Josue . . . . pronus cecidit in terram coram Arca Domini usque ad vesperam, tam ipse quam omnes senes Israel: miseruntque pulverem super capita sua, & dixit Josue: Heu, Dominus Deus, quid voluisti traducere populum istum Jordanem fluvium, ut traderes nos in manus Amorrhæi?* c. 6. Muri Jericho corruunt in conspectu & circuitu Arcæ 1. Reg. 36. Transfertur Arca in Hymnis & Canticis a domo Abinadab in domum Obededon. Igitur Arcam, quæ erat tantum figura & Dei potentiæ imago, venerabantur Judæi. Unde Propheta Regius Psalm. 98. 5. dicit: *Exaltate Dominum Deum vestrum & adorate scabellum pedum ejus*. Hebraice (incurvate vos.) Per scabellum intelligitur Arca: Scriptura est sui ipsius interpres l. 1. Paral. c. 28. 2. ubi sic loquitur idem pius David: *Audite me, fratres mei, cogitavi ut ædificarem domum, in qua requiesceret Arca fœderis Domini, & scabellum pedum Dei nostri: ædificandum omnia paravi*. Igitur pium est venerari tum Dei tum Sanctorum imagines.

Ex novo Testamento.

Primo: S. Joannes Baptista suos docet discipulos Christum colere & agnoscere sub signo Agni: *Ecce*, inquit eis, indigitans Christum, *Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi*. Paulus sub forma petræ, 1. Cor. 10. 4. *Petra autem*, ait, *erat Christus*. Jam vero Spiritus Sanctus sub specie Columbæ requievit super eum. Pater apparuit aut saltem intonuit loquendo. Sic enim scribit Luc. 3. *Factum est cum baptizaretur omnis populus, & Jesu baptizato & orante, apertum est Cœlum: & descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut Columba in ipsum: & vox de Cœlo facta est: Tu es Filius meus dilectus, in te complacui mihi*. Quis autem absque impietatis crimine dicere auderet nec vocem Patris honore dignam esse, cum ipsa cedros Libani confringat, & nollet populus præ timore & reverentia Deum sibi loqui, quem jam in Horeb prostratus loquentem audierat: nec Columbam super caput Salvatoris requiescentem venerandam esse, cum sub hoc signo datus est Christo Spiritus sapientiæ & intellectus? Et tamen sicut vox Patrem, ita & Columba Spiritum Sanctum duntaxat signabant. Pari igitur & simili ratione Imagines colendæ sunt, quia repræsentant & Deum & Filium ejus incarnatum, & Deiparam & reliquos Sanctos, qui omnes honore & summa veneratione dignissimi sunt.

Secundo: Apoc. 4. Deus apparet Joanni sub specie & forma Regis sedentis in Throno. Circa sedem & Animalia & Seniores videntur. Et totus cœtus adorat Deum sub specie Regis expressum, atque collaudat. Sic enim habetur: *In circuitu sedis quatuor animalia plena oculis ante & retro . . . . & requiem non habebant die ac nocte, dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens . . . Procidebant viginti quatuor Seniores ante sedentem in Throno, & adorabant viventem in sæcula sæculorum*. Ecce quomodo Filius Dei sub forma & imagine Regis adoratur & colitur. Ergone Sanctorum imaginem & ipsum Deum in hac expressione floccifaciendum dicent? si ipsum cultum Sanctorum imaginum tanquam idololatriam criminari volunt; ergo & pronuntient istam Dei formam idolum esse; ergo & Seniores Apocalypseos ventilent ut idololatras.

Tertio: Iterum sub alia imagine se prodi

dit Filius Dei in visione quam habuit eodem tempore Joannes, nempe sub figura Agni quæ pari cultu sicut forma Regis donata est. *Et vidi*, inquit Joannes, *& ecce in medio Throni, & quatuor Animalium, & in medio Seniorum Agnum stantem tanquam occisum ..... quatuor Animalia & viginti quatuor Seniores ceciderunt coram Agno .... & cantabant canticum novum, dicentes: Dignus es, Domine, accipere librum .... Dignus est Agnus qui occisus est, accipere virtutem .... & honorem, & gloriam & benedictionem .... & quatuor Animalia dicebant: Amen. Et viginti quatuor Seniores ceciderunt in facies suas: & adoraverunt viventem in sæcula sæculorum.* Certum est & Angelos & homines de quibus fit mentio, adorasse Agnum: certum est utique Christum dumtaxat in sensu figurativo Agnum dici: certum est denique Seniores veneratos esse & Christum in se & Christum in Agno repræsentatum: sed nec aliud exigit religio: igitur bonum est & pium venerari sanctas Imagines.

SECUNDUM ARGUMENTUM.

Petitur ex Traditione Patrum.

Quidquid Traditione & usu Ecclesiæ firmatum est, illud ipsum est omni acceptione dignum: atqui talis est cultus quem sanctis exhibemus imaginibus: igitur venerandæ sunt & pio cultu donandæ sanctæ Imagines. Probatur minor.

Hæc Traditio quamvis ipsi Christianismo coæva, cum statuam in honorem Salvatoris & in perpetuum beneficii ab ipso accepti monimentum erexerit mulier Hæmorrhoissa, quamque apud Paneadam vidisse asserit Eusebius l. 7. c. 18. summis affectam honoribus, a quarto tamen inchoante sæculo, quo tempore usus colendi sanctas Imagines invaluit, deducitur.

Athanasius ergo Magnus primus se prodit. Sic autem loquens de carne nostra assumpta, scribit & citatur in Epistola Adriani I. Act. 2. Conc. Nic. pag. 297. " Ex „ multis commode pauca sumentes, scri„ psimus: quandoquidem ea quæ in tabu„ lis picta sunt, cum figura per sordes & „ situm deleta fuerit, necessarium est, „ ut denuo pingatur & reficiatur, modo „ talis sit, ut adhuc renovari in eadem „ materia & tabulis possit. Nam per „ eamdem formam & materiam, in qua „ depingitur, non destruitur; verum po„ tius in eo quod ante fuit, consensit. „ Idem sermone contra idola nostram assertionem clare explicat & probat.

Huic accedit S. Chrysostomus, qui sermone in sanctam quintam diem Paschæ sic effatur: " Omnia facta sunt in gloriam Dei, „ & ad nostram doctrinam .... omnia „ Deo serviunt, immo potius imagini „ Dei. Nam cum regia figuræ & ima„ gines in civitates inferuntur, populus „ non ipsam tabulam, aut ex cera fa„ ctam imaginem honore prosequitur, „ cumque Magistratu illuc obviam pro„ cedit, sed potius Regiam historiam, „ & veluti præsentiam suscipiunt: eodem „ fine modo, & ipsa creatio non terre„ nam istam speciem, sed cœlestem histo„ riam admiratur. „ Idem in sua Liturgia injungit Sacerdoti ut conversus ad imaginem Crucifixi caput inclinet.

Post istum venit S. Basilius qui sermone in quadraginta Martyres, ait de sanctis Imaginibus disserens. " Quinetiam bellorum „ trophæa, & victorias, & Historici „ scriptores & Pictores demonstrant: hi „ quidem oratione rem exornantes, hi „ vero in tabulis depingentes multos ad „ virtutem & virilitatem excitarunt. Si„ quidem quæ oratio exprimit, hæc ta„ cens pictura per imitationem osten„ dit. „ Igitur ex Basilio bonum est venerari sanctas Imagines & colere, cum ad virtutem & ad imitationem Sanctorum nos provocent.

Ecce Beatus Cyrillus Alexandrinus partes sanctarum Imaginum fortiter propugnans multis in locis, sed maxime Commentario in sanctum Matthæum, sic autem loquitur: „ " Fides enim depingit Verbum, „ quod in forma Dei exstitit, quod li„ berata nostra vita adjunxit se Deo, „ similitudineque nostra assumpta factum „ est homo .... Imaginum usum nobis „ supplent Parabolæ, quæ signorum vir„ tutem nobis subjiciunt, nimirum per „ oculorum appositionem, manuum tactum „ & quæ in nudo intellectu contempla„ tionem obscure habent. „ Profecto Parabolæ a Christo prolatæ veneratione dignæ sunt: igitur & sanctæ Imagines, quia ex S. Cyrillo par est & parabolæ & imaginis ratio: utrumque ad contemplationem divinorum ducit animum, & sicut Parabola hominis Negotiatoris quærentis bonas margaritas, signum est regnum Cœlorum exprimens: ita & Christi Imago, v. g. subjicit oculis mentis ipsum Christum amandum.

Non

Non deficit pro conclusione nostra Ambrosius, qui l. 3. c. 9. ad Gratianum Imperatorem, mirum hunc in modum sanctarum Imaginum partes suscipit. " Quid ergo? *ait*, numquid cum divinitatem & „ carnem adoramus, Christum dividimus? „ Num, quando in eo, & divinam Imaginem, & Crucem adoramus, ipsum partimur? absit. „ Attende, pie Lector, „ quod Crux & Christi imago jam tempore D. Ambrosii adorabantur.

Itidem audiamus quid nobis de hoc momento S. Gregorius Nyssæ Episcopus prædicet, qui de Patriarcha Abraham sermonem faciens, insignem hanc pro cultu SS. Imaginum profert sententiam: " Vidi, „ *inquit*, non infrequenter Passionis figuram, neque sine lacrimis ejuscemodi picturam transii, cum scilicet opus artificii in personam significatam demonstratum esse viderem. „ Et oratione in Theodorum Martyrem ait picturas nobis repræsentare Martyris certamina & victorias, quibus delectatur animus & pie commovetur ad passiones pro Christo libenter susferendas. Qua ratione vero stimulant SS. Imagines ad virtutem, nisi quia Sanctos subjiciunt oculis mentis nostræ? æquum est igitur illas sicut prototypum digno celebrare cultu.

Jam audiamus S. Augustinum qui l. 3. de Trin. c. 20. loquens de signis sacris qualia sunt Imagines, litteræ & Sacramenta, in quorum numero reponit Serpentem æneum, dicit: " Hæc honorem tanquam „ religiosa possunt habere, stuporem tanquam mira non possunt. „ Et l. 22. de Civ. c. 8. num. 6. scribit terram e Jerosolymis asportatam suis temporibus plurimum in veneratione habitam fuisse. Igitur ex Aug. SS. Imagines cultu religioso donandæ sunt.

Insignis est locus S. Hieronymi Presbyteri Hierosolymitani qui sic habetur in Epist. Adriani I. pag. 299. " Etenim, ut „ concessit omnibus Gentibus adorare quæ „ manufacta sunt, Judæis quidem crustas illas quas fabricavit Moses, præterea duo Cherubim aurea: ita nobis „ Christianis Crucem largitus est, & bonorum operum Imagines pingere & venerari, atque ita nostrum opus apud „ eum probare. „

His omnibus accedunt, & testimonium perhibent veritati, Paulinus Epistola 12. ad Severum Sulpitium & Sermone in Natali S. Felicis, Leontius Neopolitanus in Cypro Episcopus Serm. 5. apologetico pro Christianis adversus Judæos cujus hæc sunt verba loquendo de Christianis: " Quot- „ quot figuras Crucis, & Iconarum salutant, non ipsis culturam signis vel lapidibus offerunt, vel auro, vel corruptibili Imagini, vel Arcæ, vel Reliquiis; „ sed per ea Deo, & ipsorum, & cunctorum Creatori gloriam, & salutationem, „ & cultum impendunt. Honor enim, „ qui Sanctis ejus impenditur, ad eum „ recurrit. Sicut e contra quidam Imagines Imperiales demolientes, principem offenderunt, & non ipsam tabulam. „

Adjuvat partes Simeon Thessalonicensis ut refertur Actione 5. Conc. 2. Nicæni „ Nos, *inquit*, Imagines Hominum Sanctorum facimus ad recordandum & honorandum eos. „ Hanc Traditionem complent Summorum Pontificum & Conciliorum decreta, usus a quarto & præsertim octavo sæculo usque ad nos perpetuus. Ergo, &c.

TERTIUM ARGUMENTUM.

Petitur ex decretis Summorum Pontificum & Conciliorum.

ILLE usus est pius & religiosus quem talem declaraverunt varia, tum Summorum Pontificum, tum Conciliorum decreta atque definitiones: atqui usus sanctas colendi Imagines talis est: igitur pium est & religiosum colere sanctas Imagines. Major patet; ad solam siquidem Ecclesiam spectat determinare ea quæ cultum respiciunt. Probatur igitur minor ex Summorum Pontificum & Conciliorum sententiis.

Supremus controversiarum Judex, qui primus in hac causa audiri debet, est Adrianus I. ad quem contra Iconomachos appellavit Ecclesia Orientalis. Ipse vero in sua Epistola ad patres Nicæ in Bithynia pro tanto negotio adunatos probat auctoritate & Scripturæ & Patrum venerandas esse Sanctorum Imagines. " O insania, *inquit*, infrementium adversus fidem & „ cultum sacrum Christianorum! O stultitiam vetantium venerandas Imagines „ honorari! „ Post multas vero allatas „ pro hoc momento rationes sic concludit: „ Hæc sunt, serenissimi & piissimi Imperatores & dilectissimi filii, quæ ex sacra Scriptura novi & veteris Testamenti, item piis Sanctorum Patrum Sententiis de sacris Imaginibus Dei San-

„ cto-

„ ctorumque Virorum, item de divina „ pictura Ecclesia ad laudem Dei, & memoriam Sanctorum suscipienda breviter „ descripsimus.

Divus Gregorius l. 7. indic. 2. Epist. 109. idem confirmat dicendo recte quidem depingi Imagines in gloriam Dei: quia, inquit, revocant in memoriam quæ in carne conversatio Domini nostri Jesu Christi pro nostra operata est salute.

Concilia eidem veritati suffragantur: Trullanum Can. 82. dicit Imagines venerandas esse.

Romanum sub Gregorio II. teste Adriano in Epistola ad Carolum Magnum & Anastasio Bibliothecario, confirmat SS. Imaginum usum; & venerationem eis animo religionis reddendam esse pronunciat.

Romanum sub Gregorio III. cujus meminit idem Anastasius: & alterum sub Stephano IV. subscribunt eidem doctrinæ, iisdem usibus.

Generale septimum specialiter ad hunc effectum adunatum rem fuse probat exquisitis & auctoritatibus, & factis & rationibus: postea sic concludit Actione 4. pag. 428. " Sancta Synodus dixit: Diviniloquo„ rum Patrum doctrinæ nos correxerunt; „ ex iis veritatem haurientes, admoniti „ sumus; ipsis adhærentes, mendacium „ persecuti sumus, ab iis eruditi veneran„ das Imagines salutamus, Patribus an„ nuntiantibus bona filiis obedientes su„ mus: gloriamur autem in facie Matris, „ Sanctæque Traditionis Ecclesiæ, cre„ dentes unum Deum in Trinitate lauda„ tum. Venerandas Imagines veneramur. „ Qui sic non credunt, anathema. „

Hanc fidem suo calculo munivit octavum Concilium generale; verum solemniori forma contra novos Iconomachos scilicet Protestantes Tridentina Synodus sess. 25.

„ *Mandat* sancta Synodus omnibus Epi„ scopis & cæteris docendi munus, cu„ ramque sustinentibus, ut juxta Catholi„ cæ & Apostolicæ Ecclesiæ usum, a „ primævis Christianæ religionis tempo„ ribus receptum, Sanctorumque Patrum „ consensionem, & sacrorum Concilio„ rum decreta, in primis de Sanctorum „ intercessione, invocatione, Reliquia„ rum honore, & legitimo Imaginum „ usu, Fideles diligenter instruant . . . „ Imagines porro Christi, Deiparæ Vir„ ginis, & aliorum Sanctorum, in tem„ plis præsertim habendas & retinendas, „ eisque debitum honorem & veneratio„ nem impertiendam, non quod credatur „ inesse aliqua in iis divinitas, vel vir„ tus, propter quam sint colendæ, vel „ quod ab eis sit aliquid petendum, vel „ quod fiducia in Imaginibus sit figenda, „ veluti olim fiebat a Gentibus quæ in „ idolis spem suam collocabant, sed quo„ niam honos qui eis exhibetur, refertur „ ad prototypa quæ illæ repræsentant: „ ita ut per Imagines quas osculamur, „ & coram quibus caput aperimus, & „ procumbimus, Christum adoremus & „ Sanctos, quorum illæ similitudinem ge„ runt, veneremur. „

QUARTUM ARGUMENTUM

Desumitur ex auctoritate Ecclesiæ Gallicanæ.

Quidam maxime inter Hæreticos Ecclesiam Gallicanam ab usu sanctarum Imaginum alienam prædicare ausi sunt, qua de causa fidem talis Ecclesiæ intemeratam permansisse ostendere juvat. Et sic argumentor. Ille sanctarum Imaginum cultus est religiosus & pius, quem uti talem Ecclesia Gallicana semper habuit: atqui a tempore quo usus sanctarum Imaginum invalescere cœpit, quarto scilicet sæculo, Ecclesia Gallicana eum summa veneratione habuit, tum honorifice tractando sanctas Imagines, tum eas in Templis collocando, tum etiam hunc eis honorem propter Dei amorem & gloriam exhibendo. Igitur, ipsa teste Ecclesia Gallicana, venerandæ sunt sanctæ Imagines. Probatur minor, in qua est difficultas, & quidem multipliciter. Controversia & dubium, si quod esse potest, profecto de octavo & nono præsertim sæculo circumfertur: habemus igitur probandum Ecclesiam Gallicanam suum dedisse calculum his duobus sæculis pro cultu sanctarum Imaginum.

Primo. Cum Constantinus Iconomachorum fautor acerrimus misisset quosdam oratores ad Pipinum Galliarum Regem qui ipsum cum Regno protraherent in hæresis communionem, re in Concilio Gentiliaco anno 767. mature ponderata, Patres & Pipinus legatis hoc dedere responsum, se Constantinum adhortari plurimum ut cum cæteris pie sentiret de sanctis Imaginibus.

Secundo loco venit Concilium Romæ congre-

gregatum anno 769. sub Stephano IV. ubi aderant duodecim Galliarum Præsules. Quod quidem Concilium omnibus Patrum & nullo excepto votis definivit sanctas Imagines esse venerandas his verbis: " Si „ quis sanctas Imagines Domini nostri Je„ su Christi & ejus Genitricis atque om„ nium Sanctorum secundum sanctorum „ Patrum doctrinam venerari noluerit, a„ nathema sit. „ Ita refertur in Epistola Adriani ad Carolum Magnum, tom. 7. Conciliorum pag. 950. Eadem Synodus suscepit quæ ante acta fuerant pro cultu SS. Imaginum in alio Concilio Romano sub Gregorio II. ita Anastasius & Adrianus ibid. p. 923. 929. 944. 946. 947.

Tertio: Eandem fidem amore suo prosecuta est Ecclesia Gallicana in Conventu Parisiensi: sic enim hujus Ecclesiæ Proceres scribunt atque loquuntur in Epistola ad Ludovicum Pium. Imagines Sancto„ rum, *inquiunt*, stulta præsumptione non „ sunt confringendæ & ad injuriam San„ ctorum abolendæ .... nec assertione „ superstitiosa colendæ & adorandæ, sed „ potius, hujusmodi superstitione remota, „ juxta veram religionem memoriæ & a„ moris causa ob recordationem eorum „ quorum Imagines sunt habendæ. Sicut „ a Beato Gregorio satis catholice perspi„ cueque dictum est. Ibi dicit hæc Synodus Imagines colendas esse ex amore erga Sanctos quos veluti subjiciunt oculis nostris. Igitur existimat vere venerandas esse sacras & sanctas Imagines.

QUINTUM ARGUMENTUM.

Petitur ex diversis fidei Professionibus ab Ecclesia receptis & approbatis.

Ille cultus est pius & religiosus quem talem professi sunt multi & in hoc ab Ecclesia approbati; atqui multi professi sunt se venerari SS. Imagines & Ecclesia eorum non solum probavit, sed laudavit & tanquam suam adoptavit professionem igitur cultus sanctis Imaginibus exhibitus, bonus est & religiosus. Probatur minor varias referendo pro hoc momento fidei professiones.

Professio fidei S. Basilii Doctoris eximii.

Magnus ille pater in Epistola qua in Julianum desertorem invehit sic ait: " „ Quemadmodum a Deo Christianam & „ inculpabilem nostram fidem veluti here„ ditario jure accepimus, sic confiteor, „ & in eo maneo. Credo autem in unum „ Deum Patrem omnipotentem, Deum Pa„ trem, Deum Filium, Deum Spiritum „ Sanctum, unum Deum; hæc tria adoro, „ & glorifico. Confiteor etiam Filii incar„ natam οἰκονομίαν: deinde Sanctam Ma„ riam, quæ secundum carnem illum „ peperit, hanc Deiparam vocans. Susci„ pio etiam Sanctos Apostolos Prophetas & „ Martyres qui pro me apud Deum suppli„ cant, quo per illorum mediationem pro„ pitius mihi sit Deus noster benignissimus „ & remissionem peccatorum mihi gratis „ largiatur. Quam ob causam & historiam „ Imaginum illorum honoro, & palam a„ doro. Hoc enim nobis traditum a Sanctis „ Apostolis, non est prohibendum, sed in „ omnibus Ecclesiis nostris eorum historias „ erigimus. „ Vides, pie Lector, quomodo S. Basilius colat sanctas Imagines, & hunc cultum ab Apostolis promanatum asserit; quomodo dicat hunc cultum non esse prohibendum, & ipse Imagines sanctas in Ecclesiis erigi curaverit.

Professio fidei Basilii Ancyræ Episcopi.

Hic Ecclesiæ perfecte reconciliari & pristinæ vitæ errata corrigere cupiens, hunc suæ fidei libellum exhibuit in Concilio 7. generali Act. 1. pag. 256. " Credo igitur & „ confiteor in Deum Patrem omnipoten„ tem, &c.... universam autem Hæreti„ corum linguæ incontinentiam abjiciens „ execror, quemadmodum ipsos sese red„ diderunt execrabiles. Interpellans etiam „ intemeratæ Virginis nostræ Deiparæ, „ Sanctarum cœlestium Potestatum, om„ mniumque Sanctorum intercessionem: „ horum etiam sanctas Reliquias cum om„ ni honore suscipiens & amplectens hono„ rifice veneror, firmiter credens me illo„ rum sanctitatis fieri posse participem. „ Eodem modo venerandas Imagines quæ „ œconomiam Jesu Christi Domini & Dei „ nostri qui propter salutem nostram Ho„ mo factus est, & inviolatæ Virginis Do„ minæ nostræ Deiparæ, Sanctorumque „ Apostolorum, Prophetarum, Martyrum „ & omnium Sanctorum suscipio, & am„ plector, eisque honorem debitum exhi„ beo.

Et infra. " Tarasius beatissimus & sanctissimus Patriarcha dixit: Omnis sa„ cratus cœtus det gloriam, & gratiarum

„ rum actionem rependat, propter hanc „ confessionem tuam quam præstitisti Catholicæ Ecclesiæ. Sancta Synodus dixit: Gloria illi Deo qui concordat dissidentes. „

Professio fidei Theodosio Amorii Episcopi.

Præsul ille pius hanc ipse legit coram Patribus ejusdem Concilii Act. 1. fidei Professionem ab omnibus & receptam & approbatam. " Ego Christianorum minimus, sic confiteor: In primis approbo, suscipio, saluto & veneror, ante omnia intemeratam Domini Jesu Christi veri Dei nostri imaginem, & ejus quæ ipsum sine semine peperit, Sanctæ Matris Virginis, cujus etiam auxilium, protectionem & intercessionem nocte dieque, ut peccatori mihi subveniat, invoco, ut quæ eam potestatem habet ab illo, quem in mundum edidit, Christo Deo nostro ... eadem ratione & Reliquias Sanctorum veneror & honore prosequor & saluto veluti Athletarum & certatorum pro Christo: quippe gratiam a Deo consecuti sunt, & remedia præstare, morbos curare, dæmones ejicere, quemadmodum Christiana Ecclesia veluti per manus accepit a sanctis Apostolis & Patribus usque in præsens sæculum ... Probo similiter quæ a primordio receptæ traduntur Imagines, principio Jesu Christi, & sanctæ Deiparæ Virginis, sive ex auro, sive ex argento, sive colorum ductibus, sive quacumque materia exprimantur ... neque dissimili ratione probantur a me Sanctorum & omnibus sæculis laudatorum Apostolorum, Prophetarum, Martyrum gesta, politiæque, ut in omnium oculis prælia & certamina, quæ pro Christo subierunt, hæreant, atque id in compendiosam veluti Scripturam, narrationem & eruditionem populi, maxime simplicioris ... ob id obtestor vos Sancti Dei & exclamo: Peccavi in cœlum & coram vobis: suscipite me, ut Deus recepit prodigum. „

Et infra. " Tarasius beatissimus Patriarcha, *inquit*, qui olim erant orthodoxæ fidei calumniatores, nunc veritatis præcones existunt. „ Observa quod in hac fidei Professione dogma de invocatione Sanctorum, de cultu SS. Reliquiarum, SS. Imaginum mirum in modum firmetur.

Professio fidei Patrum Concilii septimi generalis.

Non solum insignes illi Synodici Patres tres istas fidei Professiones tanquam veras & omni acceptione dignas suscepere, sed sua speciali voluerunt firmare.

„ Credimus autem, *inquiunt*, unum „ Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium, & invisibilium factorem, & in Verbum ejus, per quod cuncta creata sunt: In Sanctum Spiritum vivificantem Dominum & salutamus etiam sanctas Dominicas, Apostolicas, & Propheticas, item Sanctorum, præcipue autem Dominæ nostræ Deiparæ Imagines, quæ nobis veluti exemplaria sunt & instructiones bonorum operum imitationis & fidei erga Christum; omnem idololatriam execrantes, & latriam solum Christo tribuentes, & Deo Patri, & Spiritui Sancto, tanquam uni Deo cui honor & laus in sæcula. „

SEXTUM ARGUMENTUM.

Eruitur ex Ecclesiis Orientalibus.

Illi eandem tenent pro cultu sanctarum Imaginum fidem, qui in hoc definitiones secundi Concilii Nicæni amplectuntur & sequuntur. Atqui sic se gerunt Orientales pro hoc momento: igitur ex Traditione perpetua constat bonum esse ac religiosum sacras venerari Imagines. Probatur minor multipliciter.

Primo: Ex definitione primæ Synodi adversus Cyrillum Lucarem adunatæ, in qua quidem sic loquuntur Patres Syn. 1. pag. 82. " Anathema, quia tentabat destruere honorem & venerationem relativam Imaginum, & eo quod ea quæ sancta Concilia de sanctis Imaginibus pronuntiarunt, vaniloquia appellabat, sic in hoc secundum Concilium Nicænum contemnendo. „

Secundo: ex officio secundæ Dominicæ Quadragesimæ quam diem orthodoxiam vocant. Eo loci Presbyteri vel Episcopi qui divinum peragunt officium varia pronuntiant anathemata, maxime adversus Iconoclastas his verbis: " Ter anathema tumultuoso cœtui qui suam adversus venerabiles Imagines elevavit vocem. „

Tertio: Nullus ex Græcis, si Cyrillum Lucarem excipias, definitiones secundi Con-

Concilii Nicæni non recepit. Hoc ipsum patet ex Confessione fidei quæ invenitur in Pontificali Græco de ordinatione Episcoporum, cura Patris Morini juris publici facto. Episcopus de novo consecra-„ tus, sic loquitur: " Sum adorator re-„ lative & non cultu latriæ, venerabi-„ lium & divinarum Imaginum Jesu Chri-„ sti & sanctæ Matris Dei & omnium „ sanctorum.

Quarto: Meletius Syrigus his verbis Ecclesiæ, de cultu sanctarum Imaginum, explicat doctrinam: " Postea adoramus, vel „ potius veneramur Imagines sanctorum, „ eo quod fuerint grati Deo & ejus ami-„ ci facti sint. „ Res Cyrilli p. 732. Mf. „ Edit. Gr. Barbaræ fol. 161.

Quinto: Ex Confessione orthodoxa, par. 3. quæst. 55. in qua sic habetur: " Cum, „ *inquiunt Græci*, veneramur imagines & „ eis reddimus cultum, hunc non reddi-„ mus aut coloribus, aut ligno, sed san-„ ctis quos Imagines repræsentant, quas-„ que veneramur cultu duliæ vel servitu-„ tis, eo quod sanctos veluti præsentes no-„ bis exhibeant. „

Sexto: Ex Gregorio Protosyncello qui Græcorum opinionem de cultu sanctarum Imaginum sic exponit. Postquam dixit Idola a Græcis non coli, subdit: " Quocir-„ ca honor quem sanctis reddimus Imagi-„ nibus, ad sanctos, quos repræsentant, „ refertur. „

Denique alii Orientales idem cum Græcis pro cultu sanctarum Imaginum sentiunt in primis Melchitæ seu orthodoxi ut legitur in collectionibus secundi Concilii Nicæni, cujus definitiones sequuntur Mf. Ar. Bib. R. & Horol. Melchit. & Mf.

Septimo: Ex Ritu Consecrationis Patriarchæ Alexandriæ. Ut primum enim Consecrationis officium completum & absolutum est, novus Patriarcha præeuntibus tribus Crucibus, Reliquiis Sanctorum & S. Marci Imagine in domum Patriarchalem deducitur. Pontif. cop. Mf. De hoc momento Coptitarum Ecclesiæ Traditio ita vetusta est, ut ortum a primis sæculis habuisse enarret historia.

Octavo. Idem colligitur ex Ritu Extremæ-Unctionis. Orientales in hoc Græcorum morem gerunt. Lampadem septiformem benedicunt & juxta eam Imaginem Sanctissimæ Virginis ponunt. Ita statuit Rituale Patriarchæ Gabrielis. Eo loci observandum est Sacerdotem ad altare Liturgiam celebraturum ascendentem ter incenso Imagines Beatissimæ Virginis & Sanctorum adolere. In eodem Rituali officium speciale pro Imaginis benedictione legitur. Igitur luce clarius apparet Orientales in cultu sanctarum Imaginum cum Ecclesia Romana consociari; hinc qui illum veluti superstitiosum rejiciunt, omni adversantur Traditioni, & pietati.

SEPTIMUM ARGUMENTUM

Petitur ex miraculis sanctarum Imaginum.

ILLÆ Imagines summopere colendæ & venerandæ sunt, quæ multorum fuere miraculorum instrumenta: atqui Sanctorum Imagines non semel fuerunt miraculorum & Dei beneficiorum instrumenta: igitur cultu, eoque religiosissimo donandæ sunt. Major patet, quis enim ita rationis expers foret, ut beneficiorum & gratiarum instrumenta floccifieri duceret? Probatur minor ab exemplis, sed talibus, ut nec rejici, nec in dubium revocari fas sit.

Primo: Magna & omni exceptione majora sunt sanctæ Crucis miracula. Omnes norunt & historiæ referunt quod in Inventione sanctæ Crucis infirma mulier ex solo ligni pretiosi contactu sana protinus evaserit; qua vero virtute hoc Crux patravit demirandum miraculum, nisi quia Christum repræsentabat? Factum celebrat Ecclesia quotannis in Festivitate Inventionis sanctæ Crucis. Istud vero multum commendat Leontius Neapoleos Cypri Episcopus l. 5. Apologiæ pro Christianis & contra Judæos & de Imaginibus Sanctorum his verbis: " Multa Deus per Crucem auditum ira fecit: siquidem lignum vitæ, „ & lignum scientiæ appellavit: .... vir-„ ga Pharaonem obtexit, mare divisit, „ aquam dulcem fecit, Serpentem exalta-„ vit, petram rupit & aquam eduxit: „ lignum etiam germinans in Tabernacu-„ lo, Aaronis Sacerdotium confirmavit. „ Sic & Salomon inquit Sap. 14. Benedi-„ cite lignum per quod fit justitia. Sic „ & Elisæus lignum in Jordanem proji-„ ciens, ferrum in typum Adam velut ex „ inferis reduxit: sic mandat suo puero „ per virgam resuscitare filium Sunamiti-„ dos mulieris, nota quod virga suscitavit „ quia erat figura & imago Crucis Salvatoris. „ Deinde sic concludit: " Is igitur qui „ tanta miracula per ligna fecit Deus, dic ro-

„ go, numquid per sanctæ Crucis pretio-
„ sum lignum miranda efficere potest? „
Secundo: Stupendum prorsus & simul usque ad consummationem sæculi demirandum miraculum in Beryto civitate in imagine Jesu Christi crucifixi proditum, de quo fusum & elegantem habet Sermonem Beatus Athanasius ut refertur Act. 4. Concilii septimi: sic autem intonat sanctus ille Doctor. " Levate, *inquit*, ocu-
„ los intellectus vestri, novum hoc spe-
„ ctaculum contemplamini. Inspicite in
„ Dei immensum hoc miraculum, date
„ illi gloriam, illius inexplicabilem erga
„ homines amorem, illiusque dispensatio-
„ nis magnitudinem considerate, lacrimas
„ cum lætitia fundite. „ Postea narrat
„ factum: " Berytus, *inquit*, civitas est
„ in finibus Tyri & Sidonis sita, vectiga-
„ lis autem Antiochiensibus. In ea plu-
„ rimi commorantes Judæi amplam habe-
„ bant Synagogam, prope quam quidam
„ habitabat Christianus: hic ex adverso le-
„ ctuli imaginem Domini nostri Jesu Chri-
„ sti fixerat: erat hæc sane veneranda quod
„ integram Christi Domini proportionem
„ exprimeret. Contigit autem Providen-
„ tia potius quam oblivione mansionem ut
„ Christianus quærens ampliorem, e do-
„ mo sua in alium demigrans Imaginem
„ in illa reliquit. Judæus autem quidam
„ commoditate loci captus ædiculam illam
„ conduxit, nondum animadvertens hoju-
„ scemodi Imaginem illic affixam: suaque
„ isthuc transferens, aliquandiu illic ha-
„ bitavit: sed a quodam Gentili quem in-
„ vitasset in prandium apud Synagogæ
„ Proceres denuntiatus quod more Chri-
„ stianorum Imaginem Christi in domo sua
„ haberet, de repente isti illuc properan-
„ tes Judæum verbis atrocissimis & con-
„ viciis propter hoc affecerunt. Qui sei-
„ psum purgare studens affirmabat etiam
„ sancte se hujuscemodi Imaginem hacte-
„ nus non vidisse. Nihilominus Seniores
„ populi & Sacerdotes placati ejiciunt qui-
„ dem Judæum extra Synagogam, irruen-
„ tes vero in Imaginem Salvatoris per
„ apostrophen dixerunt quemadmodum Pa-
„ tres nostri illuserunt illi ita & nos fa-
„ ciamus. Tunc omnes cœperunt expue-
„ re in faciem sanctæ Imaginis Christi,
„ colaphis cædere, pedes & manus clavis
„ perforare, spongiam aceto plenam ad os
„ adhibere, calamo caput sacrum percu-
„ tere, tandem ut nihil de Passione omit-
„ terent, latus lancea aperire. Ex eo au-
„ tem, *inquit B. Athanasius*, sanguis &
„ aquæ rivuli emanare cœperunt. „ "
„ *Pergit*. Judæi territi sed nondum con-
„ versi Hydriam ad locum vulneris appo-
„ nentes, de repente utroque liquore re-
„ pletam viderunt. Tunc probare volen-
„ tes veritatem Christi miraculorum de
„ quibus multa audierant, Hydriam dete-
„ runt in Synagogam varios hic convocan-
„ tes infirmos, quos liquore pretioso in
„ derisionem Christi inaniter, ut existi-
„ mabant, ungerent. Sed o misericordia
„ Christi supra modum amabilis! qui ter-
„ ribilia in Ægypto patravit ad punien-
„ dum obduratum Pharaonem, mira ope-
„ ratur non in vindictam, sed in salutem
„ adversus eum sævientium. Undequaque
„ accurrunt languidi omnes & quotquot
„ liquor miraculosus tangit, cito sanan-
„ tur a quacumque detinentur infirmita-
„ te. Homo ætate provectus qui a nati-
„ vitate quasi dissolutione membrorum la-
„ borabat, repente de suo grabato, qua-
„ si cervus exiliens ad laudem Filii Dei
„ incolumis redditus, ad propria remea-
„ vit. Cæci recipiunt visum, &c. Sed
„ omnium miraculorum maximum! Judæi
„ omnes a minimo ad majorem in terram
„ prostrati agnoverunt Christum Dominum
„ & contritione fracti cum lacrymis cla-
„ more valido a Metropolitano sanctum
„ Baptismum petiere, a quibus de his
„ omnibus certior factus ampullas pretiosi
„ & miraculosi sanguinis per Asiam,
„ Africam & Europam ad Fidelium con-
„ solationem dirigens venerabilis Antistes,
„ cuncta quæ apud urbem jam dictam suo
„ tempore contigerant, devenisse suis
„ scriptis vel eloquiis manifestissime uni-
„ versis sanctæ Ecclesiæ filiis viriliter de-
„ claravit. Hoc insuper ab his efflagitans,
„ ut per annos singulos in mense Novem-
„ bri, qui apud Hebræos est nonus apud
„ nos vero mensis undecimus, nono die
„ ipsius mensis, idest, quinto idus No-
„ vembris, non minori reverentia, quam
„ natalis Domini vel Paschatis, ista dies
„ præcipue observatione colatur. Hæc est
„ vera & vehementer credula ratio de
„ cruore lateris Domini nostri Salvato-
„ ris, qui profluxit de sancta Imagine ip-
„ sius, quæ crucifixa est in Syria, in Be-
„ ryto civitate. Hic est etiam sanguis
„ ille Dominicus qui apud plerosque re-
„ pertus esse dicitur. „

Non doctas fabulas hic enarravimus, & licet aliquod foret dubium de auctoribus

 histo-

historiarum ; omnes tamen ratas habet Concilium : plures alias quæ in ejusdem Concilii actibus referuntur brevitatis causa omittentes pergimus ut extemplo gradum faciamus ad aliud æqualis ponderis argumentum; sed ante juvat unum adhuc in toto mundo diffamatum miraculum, recensere.

Tertio : Negotium est de sancta Maria Ægyptiaca. Petrus Lector Concilii septimi in Actione quarta legit Mariam de vita plurimum obscœna erubescentem susis lacrymis orasse coram pia Imagine Deiparæ Virginis, quam effusis lacrymis prostrata super pavimentum, enixe deprecabatur, quatenus ejus auxilio e tantarum miseriarum pelago a Beata Maria liberaretur : scribit ab Imagine miraculose ipsam alloquente accepisse vitæ responsum, & de repente mutatam vitam duxisse cœlestem, ita ut in albo Sanctorum collocari & ascribi meruerit. Relata historia sic habetur in Concilio : " Joannes religiosissimus Monachus & Vicarius Summorum Episcoporum Orientis, dicit : talem Imaginem nos vidimus in Sancta Christi Dei nostri civitate, eamque sæpius salutavimus. „

Quarto : Non omittam alteram in actibus S. Procopii relatam ibidem de miraculis sanctarum Imaginum historiam. Tempore quo Diocletianus furens infestabatur atrociter Christianos sub Gallicinum. Dux nomine Neanias rogavit quemdam sculptorem cujus nomen erat Marcus, ut aliquod devotionis instrumentum pro suo usu conficeret. Rem esse difficilem propter persecutiones esse respondit Marcus. Attamen annuens Ducis votis, noctu ex auro & argento fabricavit Crucem. Vix completur opus, tres sine studio & labore, immo & longe ab intentione, tres inquam miraculose apparuerunt sanctæ Imagines : scriptum autem erat hebraice in superiore parte Emmanuel, & utrimque in summitate alarum Michael & Gabriel. Volens Marcus expungere Imagines, manus sicca permansit. Piam & miraculosam Imaginem contuens Neanias adoravit. Sciscitans autem ab artifice, quænam esset illa inscriptio ? quæ personæ ? „ Domine, *inquit Marcus*, in qua hora Crux a me erigebatur, Imagines istæ per se enatæ sunt ; neque ego cognosco quænam aut cujus inscriptio. „ Cæterum norunt omnes S. Joannem Damascenum orantem coram Imagine Beatæ Virginis dexteram crudelitate principis Damascenorum abscissam propter scelus in odium sanctarum Imaginum illi suppositum, recuperasse: ita refert Baronius.

OCTAVUM ARGUMENTUM.

Petitur ex pœnis quibus Iconomachi luerunt impietatis scelus in sanctas Imagines patratum.

VIDIMUS quænam beneficia gratia sanctarum Imaginum fuerit a Deo concessa. Nunc differendum de vindicta quam & Ecclesia, & Deus sumpsit de peccatis contra sanctas Imagines. Ex quibus hoc in veritatis confirmationem eruitur argumentum.

Pium & religiosum est sanctas colere Imagines, si Ecclesia abjicit Iconomachos & sæpius etiam in hac vita Deus eos punierit : atque res sic se habet : Igitur pium & religiosum est sanctas colere Imagines. Probatur minor. Quoad primam partem : nempe quod Ecclesia ab illis abstinuerit, illos abhorruerit & tanquam putrida membra abjecerit.

Anathematismi Basilii Ancyræ Episcopi a sacro septimo Concilio approbati.

ANATHEMATISMUS tertius : " Qui venerandas & sanctas Imagines non amplectitur, execratio. „

Quartus : " Qui asserunt Christianos, ut Deos Imagines adorare, execratio.

Quintus : " Qui favent ex animo violatoribus & ignominia afficientibus sanctas Imagines, execratio. „

Anathematismi Theodosii Amorii Episcopi ab eodem Concilio approbati.

PRIMUS : " Qui venerandas Imagines non veneratur, anathema. „

Secundus : " Qui in sanctas & venerabiles Imagines blasphemias congerunt, anathema. „

Tertius : " Qui traducere & maledicis verbis incessere audent venerandas Imagines, aut easdem rejicere, anathema. „

Quartus : " Qui ex animo Christianum populum non docent venerationem sanctarum & honorabilium Imaginum omnium Sanctorum, qui ab initio Deo placuerunt, anathema. „

Jam audiamus Adrianum primum in suo rescri-

rescripto ad Patres Concilii septimi sic loquentem: " Nescis quod quicumque ex „ ligno coloribus Imagini convicia dicit, „ illum non damnari, veluti in rem inanimatam sed contra Regem ipsum dixerit? Indicatur enim occulte Regi „ injuriam intulisse &c. „ Cui illud Sermonis B. Athanasii ad Simeonem Episcopum Bostrorum de Sabbato concinit, & refertur Actione quarta ejusdem Concilii. " Quemadmodum cum quispiam temulentus in Imaginem Imperatoris impetum „ faciens juste corrigitur, veluti ipsum „ Regem ignominia affecisset, cum tamen ipsa imago nihil sit præter lignum, aut colores cum cera mixti: „ eodem modo qui in alicujus typum aut „ effigiem ignominiosus est, in illum, „ cujus est typus, injuriam factam arbitramur. „

Anathematismi septimi Concilii generalis contra Iconomachos, Seff. 4. pag. 428.

Primus: " Venerandas Imagines veneramur. " Qui sic non credunt, anathema. „ Qui aliter sentiunt, longe ab Ecclesia „ abjiciantur. „

Secundus: " Nos venerandas Imagines „ salutamus. Nos, qui sic nolunt, anathemati subjicimus. „

Tertius: " Qui sacras Imagines idola vo- „ cant, anathema. „

Quartus: " Qui communionem habent „ cum iis qui sanctas Imagines rejiciunt „ aut contemnunt, anathema. „

Infelix exitus in sanctas Imagines sævientium.

Leo Isaurus Imperator qui primus post Judæos bellum sacris indixit Imaginibus „ diversis modis flagellatus est a Domino magnis præsertim & insolitis atque horrendis terræ motibus, ita ut urbs Constantinopolitana a fundamentis concussa & quasi avulsa pro sanctis Imaginibus pugnaret contra insensatum qui tandem hydropisi morbo confectus, vi dolorum animam pessimam 18. Junii anno 741. exhalavit. Ita referunt Beda de sex mundi ætat. sub finem; Paulus Diaconus l. 6. c. 47. Anastasius in Græc. 2. & 3.

Constantinus Copronymus patris impietatem sequutus, plurimum in sanctas Imagines & in earum cultores sæviit, sed bellum contra Bulgaros commissurus vadens, paulo post carbone percussus, tantis affectus est caloribus, ut vivum propter blasphemias adversus Dei Matrem se mori exclamaret; tandem actus in rabiem sibi ipsi crudelis miserande obiit anno 775. Ita Theophanes hist. Miscell. Baptista Ignatius in ejus vita.

Michael Balbus alter Imperator utique & alter sanctarum Imaginum terribilis extitit persecutor, verum etiam terribiliter a Deo flagellatus est. Saraceni quippe Cretam Insulam, deinde, adjuvante Euphemio proditore, Siciliam, Calabriam, Apuliam, fraude & armis invasi etiam Imperatori abstulerunt: ipse vero omnibus odiosus & execrabilis, pœnas iterum & in æternum luendus obiit 1. Octob. ann. 829. Cedrenus, Curopalata, Theodorus Studita.

Michaeli successit Theophilus in persequendis sanctis Imaginibus, hinc ejus sequens vestigia, luit utique impietatis gravissimas pœnas; quippe qui in quinque contra Saracenos præliis victus mœrore & tristitia confectus in æternum adhuc puniendus defunctus est die 30. Januarii ann. 842.

Michael tertius post Theophilum Imperator, etiam insectatus est & sanctas Imagines & earum Fautores. Verum a quodam Basilio, quem in ore habebat, subtiliter occisus est die secundum quosdam 23. Aprilis: secundum alios 24. Septembris ann. 867. Nicetas in vita S. Ignatii: Zonaras.

NONUM ARGUMENTUM.

Desumitur ex ratione, eaque multiplici.

Ille cultus est pius & religiosus quem ipsa ratio, supposita fide, inspirat & dictat: atqui ipsa ratio, supposita fide, inspirat & dictat cultum sanctis Imaginibus esse debitum: igitur ille cultus est pius & religiosus. Probatur minor & quidem variis rationibus.

Prima: idem est motus in Imaginem & prototypum: ergo, &c. Probatur antecedens. Qui honorat Regis tabellam honorat & Regem. Simili modo qui honore afficit Christi Imaginem, Christum in Imagine veneratur. Quis autem dicet aut Christum non esse honorandum, aut quod pejus foret, honorem illi exhibitum, esse execrabilem idololatriam? Ista ratio est Adriani I. qui in sua Epistola supra cita-

ta sic loquitur : " Omnis enim Imago sive Angelorum, sive Prophetarum, aut „ Apostolorum, aut Martyrum, aut aliorum Justorum virorum in nomine Dei „ facta, sancta est. Non enim ipsum lignum honoratur, sed ipsum illud quod in ligno datur contemplandum, atque ita per recordationem veneratio exhibetur. „

Secunda: in sanctis Imaginibus non malos & impios, sed justos honore dignissimos veneramur: ergo, &c. Probatur antecedens. Adrianus ibidem " ait : Quid „ aliud apud Dominum Deum nostrum tentamus, quam adorantes, glorificantes & „ trementes eum? Imago enim nihil aliud „ est, quam figura illius, in qua pictura expressus est. Impii vero qui ipsi nihil boni faciunt, neque Sanctorum recordantur, caveant bona operantes impedire : „ neque scandalo sint his qui Sanctos Dei „ servos honore afficiunt . . . ex his liquido constat ob recordationem Sanctorum „ Imagines tantum pingi, venerari & coli quos clare constat servos esse Dei, „ & pro nobis apud Deitatem obsecrantes „ intercedentes. Dignum namque est, „ ut ducum nostrorum memores simus & „ Deo gratias agamus. „

Tertia : Sanctæ Imagines sunt Historiæ & gestorum & virtutum quibus illiterati commoventur plurimum ad Sanctorum imitationem, quippe qui sine tabulis aut sermone, nihil de Sanctis scient : ergo, &c. Hanc rationem explanat idem Pontifex, eamque ex Gregorio mutuavit. " „ Quemadmodum etiam, *inquit*, Divus „ Pater Gregorius Apostolorum successor „ prædicavit, ob id depingi in Templis „ Evangelicas historias, ut homines illiterati, & qui sacros Libros legere nequeunt, quorum sane maxima pars est, „ conspectis illis, redderent Deo gloriam, „ & reducerent in mentem, quæ in carne conversatio Domini nostri Jesu Christi fuisset? Ut taceam interim orthodoxos alios & Christianos Imperatores „ cum Sacerdotibus omnibus & honestis „ viris Deum colentibus : simul etiam „ cum universo Christiano populo qui omnes juxta antiquam sanctorum Patrum „ Traditionem venerandas Imagines & „ receperunt, & tenent, & compunctionem cordis conservant, & in hunc usque diem venerantur. „ Igitur Imagines inserviunt ad omnia, maxime ad „ compunctionem cordis pro peccatis, quod „ sane multopere inservit ad salutem.

Eamdem rationem expandit B. Asterius Episcopus Amasiæ sermone in Euphemiam Martyrem Act. 4. septimi Concilii relato : loquendo enim de pictura quæ ejus referebat & prælia & agones atque victorias, dicit : " Æditui autem divina „ mysteria populo ostendunt & oratione „ memoriam illius celebrant & quomodo „ certamen fortitudinis subierit, advenientes docent. „ Quibus verbis præter ulteriores rationes subjicit istam, quod Imagines Sanctorum nos stimulent ad eorum præclara facta collaudanda, & Deum pro tantis victoriis benedicendum.

Juvat referre Canonem septimi Concilii de pictura Christi sub forma Agni, „ quam quidem non solum approbat, verum etiam suadet fieri, quia exprimit Christi mansuetudinem quam imitari pro virili debemus. " In quibus, *inquit*, sanctarum Imaginum picturis Agnus digito Præcursoris indicatus expressus est, „ qui in formam acceptæ gratiæ verum „ nobis per legem Agnum Christum Deum „ nostrum ostendit. „ Et postquam hunc „ Christi typum erigi debere declaravit ; reddit rationem : " Per hoc enim humilitatis altitudinem Verbi Dei considerantes, & ad memoriam in carne Passionis illius & salutaris mortis dispensationis veluti manuducti, quæ mundo „ illinc contingit liberatio, cognoscimus. „

Plures alias breviter rationes subjicimus. Colendæ sunt sanctæ Imagines, quia multam hic cultus consolationem animi affert, subjiciendo oculis fratres nostros qui de mundo, de peccato & inferis victores nos invitant ad palmam. Ita censet & dicit Chrysostomus de Imagine B. Meletii in ejus encomio Act. 4. Conc. 7. Quia sicut coronam a Rege victori Duci datam omnes venerantur, ita debemus sanctorum Imagines quæ eorum inserviunt gloriæ, venerari : maxime vero quia non ut idola habemus, cum potius idola ubique confringamus. Ita ratiocinatur Leontius in Can. 7. Act. 4. Quid plura? Deosculamur Librum Evangeliorum facta Christi repræsentantem : ipsi Calvinistæ venerantur Cœnam quamvis illam solum Christi figuram dicant : igitur ex concedendis pium & religiosum est venerari sanctas Imagines.

Sol-

Solvuntur objectiones Iconomachorum ex Scriptura sacra desumptæ.

OBJICIUNT Judæi, & cum eis tum veteres, tum recentiores Iconomachi, Illud Exod. 20. *Non facies tibi ipsi Idolum, neque similitudinem ullam . . . . neque adorabis ea, neque ea coles*. Sed Imagines sunt creaturarum similitudines: igitur nulli licet ex præcepto Dei eas aut adorare, aut colere.

Respondeo retorquendo argumentum contra Judæos. Librum Legis deosculantur; coram Arca cum Josue se prosternunt; venerantur Cherubim illam protegentes; Serpentem æneum cum fide & devotione aspiciunt, summoque afficiunt honore: igitur licitum est pio fine & bono piaque intentione venerari sanctas Imagines. Ita respondet Leontius Episcopus Neapoleos Cypri, lib. 5. Apologiæ pro Christianis contra Judæos. In Concilio septimo generali Act. 4. p. 382. Judæum alloquens ait: " Sicut autem tu adoras
„ Librum Legis, non naturam membranarum aut atramenti adorans, sed verba Dei quæ in illo continentur: sic & ego Imaginem Christi adorans, non lignorum aut colorum naturam adoro, absit, sed inanimatum characterem Christi. Hunc enim cum habeam, per ipsum Christum me tenere & adorare mihi videor.... tu vero cum me criminaris, quod ut Deum lignum Crucis adoro; quid est, quamobrem non vertis in crimen Jacob adorantem in summitate baculi Joseph? Sane manifestum est quod lignum non adoravit, sed per lignum Joseph, quemadmodum nos per Crucem, Christum. „

Pergit confundendo Judæum. " Fare, „ quid habes quod de duobus Cherubim fusilibus, bobus, palmis, & leonibus, quæ in Templo sculpta sunt, te defendas? vere nihil habes quod adversus illum dicas, nisi hoc unum, quod ea non tanquam Deos habeas, sed in memoriam Dei ejusque gloriam, Cherubim hæc in Templo visantur. Quod si ista sic se habent, qua ratione nos de Imaginibus reprehendis? „

Rursus sic loquitur: " Pudore suffundantur Judæi, qui proprios Reges & alienos adorantes, nos Christianos tanquam Idololatras derident. Nos autem Christiani omnibus in civitatibus & regionibus in dies & in horas singulas contra Idola stamus armati, contra Idola psallimus, contra idola & preces fundimus: & qua tandem fronte Judæi nos vocant Idololatras? Ubi nunc sunt, quæ olim ab ipsis oblatæ sunt Idolis, boum, ovium, & filiorum quoque victimæ? ubi sacrificiorum fumi? ubi aræ & profusiones sanguinum? „

Rursus ibidem pag. 383. " Jam si constat me Idola adorare, quid causæ est, quamobrem Martyres qui Idola destruxerunt, veneror ut Deos & glorifico? quo pacto ipsos Martyres qui statuas ligneas confregerunt, honore prosequor? si ligna ut Deos glorifico quomodo veneror & adoro Martyres, & Apostolos, qui effigies perdiderunt? „ Igitur nos Christiani non sumus colendo sanctas Imagines idololatræ, quia Christum & Sanctos in Imaginibus veneramur: quia cultus noster ad Deum glorificandum terminatur, quia sacrificium non Imaginibus sed soli Deo offerimus: quia preces contra Idola nos fundimus, quinimmo eadem confringimus.

Respondeo 2. retorquendo argumentum contra recentiores Iconomachos, Calvinistas intelligo. Isti Cœnam summo venerantur cultu, cum tamen figuram & imaginem Corporis Christi dumtaxat appellent. Ipse Dallæus explicans locum D. Gregorii imperantis, ut ea qua par est reverentia, Imaginem & Crucem Salvatoris veneremur, dicit se ab hoc non esse alienum, quemdamque agnoscit honoris gradum omnibus religionis instrumentis debitum, ut v. g. Libris sacris. Albertinus de Eucharistia in Theodoreto triplicem distinguit adorationem, alteram Deo debitam, Principibus alteram exhibendam, tertiam mediam non denegandam rebus sacris, licet inanimatis, hancque ratam habet pro Eucharistia. Calvinus jubet eam reverenter suscipi: id & præcipit Catechismus Genevensis: Quorsum igitur nos tanquam idololatras criminantur? cum Sanctos in Imaginibus veneremur, & hoc cultu religioso, eoque medio inter cultum Deo, & Principibus debitum, ita ut sanctas Imagines, nec cultu latriæ, soli Deo convenienti, nec etiam mere civili, aliqui Reges terræ donantur, celebremus?

Respondeo 3. in forma, & distinguo: non facies tibi sculptile, nec illud ut Deum

 ado-

adorabis, concedo: Sculptile in memoriam Sanctorum ut Deum ipsum mirabilem in Sanctis suis & contempleris & colas, nego. Deus prohibet sculptile faciendum ne Judæi ad idololatriam propensi, creaturam tanquam Deum venerentur, sed non sculptile ad laudem Sanctorum, & sui ipsius gloriam; quandoquidem Deum in Sanctis intendit glorificare Ecclesia. Ita ad objectionem respondet S. Germanus Patriarcha in sua Epistola quæ refertur Act. 4. Conc. 7. p. 411. " Nullam " facies similitudinem ad adorandam illam, neque in cœlo desuper, neque „ super terram. Deinde dixit: Non oportet manufacta adorare, hoc est, quæ „ manu hominum elaborata sunt. Cum „ vero Sanctos Christi Martyres, veras fidei margaritas, omni honore dignos arbitremur & intercessiones eorum postulemus, non potui illi non respondere. „ Christianorum itaque fidem, cultum & „ adorationem in unum & solum Deum „ existere dixi .... Hic sane creaturas „ non adoramus: absit, neque cultum divinæ dominationi debitum in conservos „ deducimus, absit. „

Postea sic concludit: " At si Domini & „ Servatoris nostri, item intemeratæ ejus „ Matris vere Deiparæ, necnon Sanctorum Imagines salutamus, confestim etiam fidem & dispositionem mentis erga „ illos habemus, sed unum Deum sine „ principio, sine fine qui omnia in sua „ manu habet, factorem nostrum & omnis „ creaturæ & Servatorem habentem potestatem in cœlo & in terra pro genere „ humano hominem factum agnoscimus. „ Prosequitur dicendo & beatissimam Virginem & Sanctos nos colere, ut intercedant pro nobis apud Deum, tanquam ejus & amici benevoli, & filii dilectissimi.

Quod autem in loco Exodi Deus ad solos Judæos dirigat sermonem, ne ad idololatriam pro more declinent, omnes sic interpretantur Patres. Unde Leontius loco citato p. 386. Judæum revincit: " Utinam sanctum aureum thuribulum servasses, & non vitulas Samariæ coluisses! Utinam florentem virgam, & non „ Astartem urbis desolatricem! Utinam a „ Deo stillantem Petram pro Baal amplexus fuisses! „

Instant. Illa solum sculptilia adoranda & colenda sunt, quæ ex præcepto & licentia Dei colere oportet, & quibus Deus exhibetur specialiter præsens, ut legitur de Arca, de Serpente elevato in deserto: sed de cæteris non solum non est licentia facta, datumque mandatum, verum potius prohibitio expressa ab ipso Deo emanavit: igitur qui colit aut Statuas, aut Imagines, contra præceptum facit, & inter Idololatras annumerandus est.

Respondeo 1. Deum dumtaxat prohibere sculptilia adoranda ut numina. Si enim vel ipso præcipiente Arca constructa est, vel ipso permittente boves & leones fusa sunt pro usu Templi absque idololatriæ labe & convitio, cur indiscriminatim asserat Judæus, inquit Leontius, omne sculptile, omnesque Imagines idola esse? Sic insurgit adversus malignantem loco citato p. 386. " At dices mi„ hi; Moisi a Deo jussum est, ut ejusmo„ di sculptilia in Templo collocanda cu„ raret: ego sane hoc ipsum etiam dico. „ Sed Salomon illic digressus, plura in „ Templo apparavit, quæ tamen Deus „ non mandaverat, quæ neque tabernaculi testimonium habuit, neque Tem„ plum quod vidit Ezechiel: non tamen „ in hac a Deo in crimen vocatus est Sa„ lomon. Nam in gloriam Dei, quemadmodum etiam & nos, ejusmodi effigies excogitarunt.

Respondeo 2. distinguendo: Deus prohibuit omne sculptile & imagines Judæis, transeat; Christianis, nego. Dico pro prima parte transeat, cum ipse Salomon absque speciali præcepto similitudines etiam animalium fuderit ad magnificentiam Templi & gloriam Dei bonorum omnium auctorem: sed dato quod omnes Imagines prohibitæ sint Judæis propter eorum ad idololatriam propensionem; non tamen Christianis qui majori affluentes gratia, majori utique pollent lumine; Spiritus quippe Sanctus, multiformiter Ecclesiam suis illustrat donis: namque, inquit Apostolus 1. Cor. 12. 8. *Alii datur sermo Sapientiæ: alii autem sermo scientiæ secundum eundem Spiritum*, ut fideles sciant a sensibilibus gradum facere ad invisibilia. Nam &, *Spiritualis*, ait S. Paulus, *judicat omnia*. 1. Cor. 2. 15. Ergo Ecclesia judicavit concedere dilectis filiis suis Imagines, ut in his tanquam in quibusdam libris legant quid Apostoli, quid Martyres pro vita æterna assequenda gesserunt, ut & ipsi imitatores facti certaminum & passionum, sint & gloriæ consocii: unde Adrianus I. in sua Epistola quæ refertur Act. 2. Conc. 7. sic loquitur pag. 292. " Po„ nan-

„ natur in aula Dei similitudo, ejus ante Matris, Sanctorum quoque & Beatorum Apostolorum, Prophetarum, Martyrum & Confessorum, & ex animi desiderio eas veneremur .... ut per visibilem figuram, ad invisibilem magnitudinis ejus divinitatem spirituali dispositioni mentes nostræ rapiantur secundum carnem, quam Dei Filius propter salutem nostram suscipere dignatus est, Redemptorem nostrum in cœlis existentem adoremus, & in Patre glorificantes, laudemus, quemadmodum scriptum est, *Deus Spiritus est*. Joan. 4. & illud comprobando secundum Spiritum Deitatem illius adoramus. „

Eo prope modo se explicat Leontius l.5. Apol. pro Christianis contra Judæos, & legitur Act. 4. Conc. 7. p. 382. Alloquens enim Judæum ait: " Hinc etiam propter Christum Christique passiones, passim in Ecclesiis, in domibus & foro, in picturis, in sindonibus, in promptuariis, vestibus, omnibus denique in locis hanc figuram ponimus, quo continuo contemplantibus nobis hæc in mentem veniant, & non obliviscamur, quemadmodum tu oblitus es Domini Dei tui. „

Instant: atqui præceptum de non faciendis sculptilibus & similitudinibus, est etiam pro Christianis: ergo &c. Probant subsumptum ex nostris auctoribus & sanctis Doctoribus qui suum acuunt stylum contra statuas & similitudines. Et contendunt præceptum Judæis impositum omnes non solum veteris, sed & novæ legis homines obligare. Clemens Alex. l.5. Stromatum dicit Moisen defendisse simulacra ut *ad ea transiremus quæ percipiuntur*. lib. 6. Strom. defendit & reprobat pingendi artem. Tertullianus l. 16. de idololatria c. 3. ait: *Diabolum in sæculo intulisse artifices statuarum*. Et sibi c. 4. objiciens Serpentem æneum respondet: *Tu imitare Moisen, ne facias adversus legem simulacrum aliquod, nisi & tibi Deus jusserit*. Origenes l.4. contra Celsum dicit: *In civitatem eorum nullus pictor admittebatur*. Lactantius l. 2. institutionum c. 2. absolute rejicit simulacra & rationem redit: *Non ipsa timemus simulacra sed eos ad quorum Imagines ficta, & quorum nominibus consecrata sunt*. Confirmatur: Ethnici non lapidem aut aurum, sed Deos in simulacris colebant, ut patet ex Celso apud Origen. l. 7. in quo sic loquitur: *Quis enim alius est, nisi sit plane fatuus, qui hæc Deos esse putet, non autem Deorum donaria & simulacra?* Idem asserit Athenagoras in Apol. pro Christianis dicens non defuisse inter Ethnicos qui idola, *Nihil quam simulacra esse dicerent; Deos vero, quorum honori ea sint dedicata, & quæcumque in ipsos conferuntur, redditus, sacrificia, ad ipsos referri Deos*. Et tamen Patres etiam & in hoc puncto damnant simulacra Gentium: igitur neque licitum est Christianis simulacra facere, licet vel Deum, vel Sanctos colant in ipsis. Quinimmo venerando in eis creaturas, imitantur Ethnicos qui homines in simulacris summo afficiebant honore.

Respondeo 1. Hoc omnia dumtaxat probare statuarum usum ipsa pictura recentiorem esse, & in primis sæculis Ecclesiam a simulacris tum Christum, tum Sanctos exprimentibus abstinuisse, ne Christiani in Gentilium cultum collimare viderentur; nullo modo vero usum statuarum esse malum, maxime quando accessit Ecclesiæ auctoritas quæ cuncta sanctificat, unde legitur in Actibus 10. 15. *Quæ Deus purificavit, tu ne commune dixeris*.

Respondeo 2. Patres vel loqui de Judæis quibus simulacra interdicta fuerant: vel si de Christianis, solum abusum perstringere. Quamobrem sic distinguo: Patres rejiciunt statuas aut propter abusum, aut ne abusus scandalumve aliquod obrepat, concedo: absolute in se, nego. Ne putarent Gentiles Christianos adhærere eorum simulacris, ne etiam Judæi ad fidem accedentes, quique a sculptilibus abhorrebant, scandalum paterentur, æquum duxit Ecclesia primis temporibus abstinere a statuis, immo & sæpius a pictura: Igitur attendendum ad disciplinam quæ œconomiæ causa diversa fuit pro temporum diversitate.

Ad Clementem dico prohibere tantum inanium Deorum similitudines & quosdam annulos superstitionis motivo portare, aitque: *Non esse gestandos annulos, neque Deorum imagines esse eis insculpendas, sicut Moises multis ante sæculis aperte legem sanxit*. In secundo loco suum acuit stylum adversus eos qui invenisse fingendi vel pingendi plantas & animalia artem gloriabantur, eosque fures vocat, quia soli Deo qui omnia fecit, & cujus homines in arte ministri sunt, gloria debita est. Sic autem loquitur Clemens l. 6. Strom. *Qui ergo dixerit se aliquid excogitasse, vel fecisse ex iis quæ pertinent ad creationem impii & ne-*

nefarii incœpti dabit pœnas. Ibidem dicit falsam esse opinionem ad Deos inanes referre originem rerum.

Ad Tertulliani auctoritatem, distinguo: & ibi Tertullianus invehit tantum contra Idola, concedo: & absolute damnat picturas & Sanctorum aut Christi statuas, nego. Ibidem sic loquitur: *Idolum tam fieri quam coli Deus prohibet*. Unde & in libro de spectaculis damnat sculptilia Deorum ad historiam sanctorum Prophetarum expressa: *An Deo placebit*, *inquit auriga ille*, *tot animarum inquietator*, *tot furiarum minister*, *tot statuarum velut Sacerdos coronatus*, *vel coloratus ut Leno quem curru rapiendum diabolus adversus Eliam exornavit? &c.* Quod autem sibi objicit de Serpente, solvit dicendo de hoc momento fuisse Dei mandatum; vult solum probare omnia sculptilia populo rudi Judæo & carnali prohibita fuisse, nec ulla ei licita fuisse nisi Dei accesserit speciale mandatum, & affert pro exemplo Serpentem æneum, sed non negat Christianis licitum esse Christi & Sanctorum Imagines venerari.

Ad Origenem similis est responsio: loquitur enim de Judæis qui ne ad defectum idololatriæ deflecterent, prohibitum erat ne aliquis simulacrorum sculptor in urbem eorum admitteretur. Quod quidem probant verba immediate antecedentia: *Apud quos*, scilicet Romæ Judæos, *nullum aliud numen erat receptum*, *quam Deus hujus rerum universitatis præses procul ablegatis omnibus simulacrorum opificibus*. *Nam in civitatem eorum nullus pictor admittebatur*.

Eodem prope modo fit satis objectioni Lactantii: prohibet quidem statuas, sed ne fides aliquod patiatur periculum ex simplicitate populorum, qui ad imitationem Gentilium, vel aliquod numen, vel virtutem aliquam divinam in statuis agnoscere quodammodo videbantur.

Ad confirmationem, nego paritatem: multum enim est discrimen inter Ethnicos in usu simulacrorum, & Christianos in usu Statuarum & Imaginum. Primo quidem Ethnici ut plurimum idola tanquam numina adorabant: ita testantur utriusque Testamenti Scripturæ: Lev. 19. Psal. 113. Sap. 14. Danielis 14. Actuum 19. ita testatur S. Cyprianus l. 2. testimoniorum adversus Judæos: *De Idolis quæ Gentiles deos putant*. *In sapientia Salomonis: omnia Idola nationum æstimaverunt deos*. Concinit Minutius Felix in Octavio. Tertullianus in Apol. c. 12. Qui vero inter Paganos acutiores erant, si simulacra non ut deos habebant, attamen virtutem quandam divinam in ipsis fatue venerabantur, ut notat Aug. l. 8. de Civ. c. 23. ubi de Trimegisto ait: At „ ille visibilia & contrectabilia simulacra „ velut corpora Deorum esse asserit: „ inesse autem his quosdam Spiritus invitatos qui valeant aliquid sive ad nocendum, sive ad desideria eorum nonnulla complenda a quibus eis divini honores & cultus obsequia deferuntur. „ Denique si numen in Imagine colebant, vel numen multiplex, & semper creaturam aliquam alias pessimam & peccatricem confitebantur. Non sic Christiani: unicum adorant Deum, Sanctos quidem venerantur in Imaginibus, verum eatenus colunt, quatenus specialem habent ad Deum relationem: quinimmo Deum in creatura demirantur, & illum solum adorant; ita S. Germanus, ita Leontius supra citati explicant. Cæterum attendendum est ad intentionem, inquit Adrianus in Epistola sua citata. Sic enim ait pag. 297. " Omnis enim imago sive Angelorum, sive Prophetarum, aut Apostolorum, aut Martyrum, aut aliorum „ Justorum virorum in nomine Dei facta, sancta. Non enim ipsum lignum „ honoratur, sed ipsum illud quod in „ ligno datur contemplandum: atque „ ita per recordationem veneratio exhibetur. „

Objiciunt 3. Ergo ad summum cultu mere civili venerandæ sunt sanctæ Imagines. Probatur sequela. Nihil amplius exigit Adrianus, adeoque & Concilium septimum generale. Probatur: Adrianus sic loquitur: " Qualis vero iste est adorationis „ honor? Profecto non alius, quam is, „ quo nos peccatores quoque invicem prosequimur salutantes nos inter nos per „ honorationem & dilectionem. Quid aliud apud Dominum Deum nostrum tenemus, quam adorantes, glorificantes, & „ trementes eum? „ Sed sane amicos cultu mere civili celebramus: pari igitur dumtaxat cultu debemus, & celebrare sanctas eorum Imagines.

Respondeo negando subsumptum. Ad probationem, distinguo: venerandæ sunt sanctæ Imagines cultu mere civili, sed elevato per religionem, concedo: secus, nego. Summus Pontifex Hæreticorum vult con-

contundere protervìam, ipsorumque propellere tela quibus idololatriæ gladio fideles consodere nituntur, dicendo neque nos adorare vere, idest cultu latriæ Sanctos, eorumque Imagines, neque ipsum lignum vel metallum, aut picturam nostris celebrare laudibus & encomiis, sed exhibere cultum similem illi quo & parentes & amicos prosequimur: neque etiam nos honorare lignum, sed Sanctos & amicos Dei tum in ligno, tum in pictura. Etvero simili cultu vult Adrianus Imagines Christi celebrari, quo Judæi Arcam venerabantur. Ibidem enim dicit: " Non enim ipsum lignum honoratur, sed „ ipsum illud quod in ligno datur contemplandum, omnes enim Principes „ etiamsi pessimi sint peccatores, adoramus, & reverenter salutamus. Quid „ vetat igitur, quominus non liceat & „ Sanctos Dei Ministros venerari, & in „ memoriam eorum Imagines statuere & „ erigere ne in oblivionem perpetuam „ veniant? Verum, inquis, Deus ipse „ manufacta prohibuit adoranda. Dic „ mihi, o Judæe! quid est quod super „ terram extet, quod non sit manu hominum factum, postquam a Deo fuerit „ creatum? Quid? Arca Dei quæ ex ligno Sethim constructa est, & ædificata, „ nonne opus est hominum? ... Gentium „ autem Idola, quia Imagines fuerunt „ Dæmonum, Deus ejecit & condemnavit, nos vero in memoriam Sanctorum „ Imagines facimus ... Apostolorum & „ Sanctorum Martyrum qui propter Christum tribulati sunt, quo omnis qui in „ Imagine contemplatur, & meminerit „ illorum & glorificet Deum. „ Quibus verbis docet Adrianus Sanctos in Imaginibus coli, ut relationem habent ad Christum pro quo tribulati sunt, & ut glorificemus Deum mirabilem in Sanctis suis Ministris: igitur cultu pio & religioso, eoque fide elevato venerandæ sunt Sanctorum devotæ Imagines.

Solvuntur objectiones ex auctoritate Patrum deductæ.

OBJICIUNT 1. Iconomachi recentiores, Patres primorum sæculorum nedum abstinuisse a sanctis Imaginibus, verum etiam usum earum & cultum damnasse: igitur nullo cultu donandæ sunt Sanctorum Imagines. Probatur antecedens. Irenæus l. 1. c. 24. de Gnosticorum erroribus loquens dicit: " Etiam Imagines quasdam quidem „ depictas, quasdam autem & de reliqua „ materia fabricatas habent, dicentes formam Christi factam a Pilato. „ Similia tribuit Carpocratianis Epiphanius sermonem faciendo de eorum erroribus. Ergo sancti Patres rejiciunt cultum sanctarum Imaginum, eumque penitus abnegant.

Respondeo: Patres primorum sæculorum ut plurimum quidem abstinuisse a sanctis Imaginibus, sed neutiquam eas damnasse: unde ad auctoritatem Irenæi, distinguo: arguit Gnosticos quod Imagines colerent ritu Gentilium, concedo: quia eas venerabantur, nego. Arguit in duobus illos hæreticos: primo quidem quod eosdem Imaginibus deferrent honores, quos ipsi Pagani suis præstabant Idolis: Secundo, quod ipsum Christum afficerent contumelia, dum ejus effigiem eodem collocarent in loco, quo Pythagoræ, Platonis & Aristotelis imagines. Sic enim subdit: " Has coronant, & proponunt „ eas cum imaginibus mundi Philosophorum, videlicet cum imagine Pythagoræ, & Platonis & Aristotelis, & reliquorum, & reliquam observationem „ circa eas similiter ut Gentes faciunt. „ Idem dicit Epiphanius de Carpocratianis: " Insuperque Philosophorum quorumdam, „ Pitahoræ, Platonis, Aristotelis & aliorum cum quibus etiam alias Imagines „ Jesu collocant, collocatasque adorant, „ & Gentium mysteria perficiunt. Qui „ vero sunt Gentium mores alii, quam „ sacrificium, atque alia? „ Damnat ergo illos eo quod sacrificium soli Deo debitum Imaginibus offerrent; non cultum præcise, sed ritum superstitiosum abjicit atque proscribit.

Objiciunt 2. Origenem, qui simulacra quæcumque & statuas tanquam ex arte diaboli prodeuntes rejicit, nec vult ullo modo coli: ergo &c. Probatur antecedens, Origenes l. 3. contra Celsum qui Christianos irridebat, eo quod Christum flagellatum & spinis coronatum adorarent, quod mortuos quosdam homines cum Christo venerarentur. Sic respondet: " Hos omnes immerito nobiscum conferri declarabimus. Nam istis, quos enumeravit, „ templa & simulacra posita sunt a suis „ populis. Nos vero qui non exhibemus Deo tales honores, utpote magis „ congruos dæmonibus hoc illove loco „ consecratis, ut quemque aut ipsi occu-

„ pa-

„ paverunt, aut mysteriis quibusdam in-„ cantati habitare coguntur. Admiramur „ Jesum, qui mentes nostras ab omni sen-„ sibili nec corruptibili tantum, sed etiam „ corrumpendo, traduxit ad cultum sum-„ mi Dei, constantem correctione vitæ at-„ que precibus quas offerimus ei, seu Me-„ diatori inter omnem naturam genitam „ & ingenitam, qui nobis a suo Patre „ omnia beneficia deferat, & vicissim in „ morem Pontificis vota nostra ad sum-„ mum Deum perferat. „ Quibus verbis satisfacit Celso Origenes hoc statuendo di-scrimen inter Ethnicos & Christianos, quod illi simulacra iis afficerent honoribus qui soli Deo debentur; isti vero Christum colerent et maxime de causa quod absque formis sensibilibus Deum in spiritu adorare nos edocuisset. Igitur omnem cultum procul facit ab imaginibus Origenes.

Respondeo 1. Origenem non loqui de I-maginibus, sed de statuis quas quidem Ecclesia tardius suo adscivit ritui & cultui propter rationes non semel superius datas: quod si qui velint Origenem sermonem habere etiam de Imaginibus, ad summum concludi potest Imagines non fuisse primis sæculis in usu ut supra jam delibavimus: & hoc profecto probant solum auctoritates quæ e trium primorum sæculorum Patribus erui possunt: sed neque Origenes, neque alii cultum sanctarum Imaginum aut damnant, aut ut quid contra Deum abdicant: alias & librum Evangelii & vasa sacra quæ ex sententiis Patrum summo in honore semper fuisse constat, utique & reprobarent, quod certe affirmari nullo modo potest.

Respondeo 2. distinguendo, & vult tantum Origenes Imagines & simulacra cultu latriæ soli Deo debito non esse colenda, concedo: & damnat absolute cultum sanctarum Imaginum, nego. Damnat dumtaxat cultum superstitiosum more Gentilium, sanctis Imaginibus præstitum. Magnus ille Doctor est sui ipsius interpres: ibidem enim sic prosequitur: " Quod si di-„ xerit, sive Dæmonas, sive Heroas, sive „ Deos esse quos enumeravit, videat quod „ his, quæ dixit, astruit imprudens, et-„ iam Jesum fuisse tale quippiam, ideoque „ facile tantæ multitudini approbasse se „ missum a Deo ut genus humanum invi-„ seret. Id si semel admiserit, vide non „ cogetur fateri potentiorem eum his qui-„ bus modo connumerandum esse assen-„ sit. Quandoquidem illorum nemo vetat „ coli etiam alios. At hic sibi ipse fidens „ ut pollentiori, interdicit ne istos reci-„ piamus pro numinibus; quippe qui sint „ impuri ac scelesti Dæmones, incubantes „ terræ locis variis, ut quemque occupa-„ verunt. „ Ex quibus patet Origenem acuere stilum adversus eos qui Christum falsis numinibus aut natura, aut cultu parem faciebant, quos sane redarguit dicendo omnibus Gentium diis Deum potentiorem esse, nec cum eis esse confundendum & annumerandum, quandoquidem falsorum deorum adoratores non vetabant colere plures deos. At Creator utpote verus Deus, interdicit ne istos etiam recipiamus pro numinibus.

Opponunt 3. Permultos alios Patres, ut fucum faciant simplicibus. 1. Chrysostomum qui dicit: " Nos per Scripturas frui-„ mur Sanctorum præsentia, non corpo-„ rum eorum, sed animarum Imagines ha-„ bentes. „ 2. Theodotum Ancyranum Episcopum qui similia profert: " Sanctorum „ vultus, *inquit*, non Imaginibus ex ma-„ terialibus coloribus factis formandos ac-„ cepimus; sed horum virtutes per ea quæ „ de illis in Scripturis indicantur, quasi „ quasdam Imagines imitari didicimus, & „ ex hoc ad similem illis zelum erigimur. „ 3. Hieronymum, qui cap. 20. Exodi, sic interpretatur: " Sive statuam, ut Sym-„ machus, sive Imaginem auream, ut cæ-„ teri transtulerunt, voluerimus legere, „ cultores Dei eam adorare non debent. „ Ergo, &c.

Respondeo auctoritates probare solum Imagines non esse absolute ad salutem necessarias, nec sistendum esse in rebus sensibilibus, sed magis ad spiritualia ascendere oportere.

Ad Chrysostomum: dico S. Doctorem Imagines non abdicare, sed Scripturas sacras dumtaxat commendare: ita interpretantur Patres 7. Synodi: " Quæ enim, „ *inquiunt*, sermo per auditionem repræ-„ sentat, hæc pictura tacens per imitatio-„ nem ostendit. „

Ad Theodotum respondet R. P. Alexander, Dissert. 6. 8. sæcul. Testimonium allatum ex ejus auctoritate esse suppositititium: " Idque, *inquit*, manifeste probarunt (Pa-„ tres Nicæni,) perlectis ejus sermoni-„ bus, & interpretatione Symboli Nicæ-„ ni ab ipso edita. Addidere, verba „ illa non ex codice Theodoti, sed ex „ charta volatica in Pseudosynodo Ico-

„ no-

„ nomachorum lecta esse. „ Ad summum ex loco allato sequitur tantum neminem ad Imagines præcise, ut sunt quid aut pictum, aut sculptum debere attendere, sed ad virtutes Sanctorum, quorum historiæ per Imagines & colores nostris subjiciuntur oculis.

Ad tertium, distinguo, & Hieronymus vult solum perstringere eos qui cultu superstitioso, & plusquam civili prosequebantur sæculi Principes, concedo: & probare contendit cultum sanctarum Imaginum esse malum, nego. " Ergo, *inquit* „ *ibidem*, Judices & Principes sæculi, „ qui Imperatorum statuas adorant & Imagines, hoc se facere intelligant, quod „ tres pueri facere nolentes placuerunt „ Deo. „ Et iterum ibidem: " Velox „ oblivio veritatis: ut qui dudum servum „ Dei quasi Deum adoraverat, nunc statuam sibi fieri jubeat, ut ipse adoretur „ in statua. „

Objiciunt 4. Auctoritatem Divi Augustini qui Serm. 2. in Psal. 110. non modicum adversari videtur cultui SS. Imaginum. Quippe qui eas vocet simulacra Gentium, opera manuum hominum: eo prope modo loquitur de sculptilibus Imagines Sanctorum præ se ferentibus, quales sunt figuræ quæ in sacris instrumentis nonnumquam animadvertuntur; " Sed enim „ & nos pleraque instrumenta & vasa ex „ hujusmodi materia vel metallo habemus „ in usum celebrandorum Sacramentorum „ quæ ipso ministerio consecrata, sancta dicuntur. Et sunt profecto etiam „ ista instrumenta vel vasa quid aliud quam „ opera hominum. Verumtamen nunquid „ os habent & non loquentur? „ S. Aug. hic comparat sculptas Imagines Gentium sculptilibus: sed Gentium sculptilia nullo honore cultuve digna sunt: igitur ex S. Augustino nec nostra.

Respondeo distinguendo: & ibi S. Augustinus insurgit contra Paganos qui ipso teste ibidem idola vel tanquam numina, vel tanquam numinum virtutem ad bene aut male faciendum hominibus præcontinentia habebant, concedo: & prohibet cultum sanctarum Imaginum, subdistinguo: Imaginum sculpturæ arte expressarum, transeat: picturas effigiatarum, nego. Eo loci tantum reprobat S. Doctor Gentium idola quæ os habent & non loquuntur; & hoc etiam comparatione vasorum sacrorum, ne populus Imagines in eis fusas vel ut quandam divinitatem, vel ut virtutem divinam in eas illapsam celebrarent: at non eis penitus adjudicat omnem cultum, cum dicat vasa consecratione & ministerio Sancta: ea igitur sculptilia secernit ab idolis quæ sunt omni ex parte abominabilia quippe quæ ducant homines ad interitum: Potest etiam dici S. Augustinum in loco laudato solum rejicere statuas & simulacra quæ nondum erant suis temporibus usu celebrata, propter rationes supra allatas.

Instant: idem S. Doctor l. 1. de moribus Ecclesiæ c. 34. penitus abjicit picturas. " Nolite, *inquit*, consectari turbas „ imperitorum, qui vel in ipsa vera religione superstitiosi sunt, ... Novi „ multos esse sepulchrorum & picturarum „ adoratores; novi multos esse qui luxuriosissime super mortuos bibant. „ Ergo, &c.

Respondeo distinguendo, & ibi insectatur Aug. abusum, concedo: cultum, nego. Multi vel stupiditate, vel simplicitate, vel errore, aut etiam gula ducti pergebant ad sepulchra mortuorum quorum adorabant Imagines, quos etiam cibare credebant, adeo bardi & illusi ut animas defunctorum circa sepulchra volitare, comedere & bibere existimarent: hinc epulæ, hinc convivia, hinc & luxuria inquit Aug. at non hoc dicit actitatum ad sepulchra Martyrum: & si quando cibi ad ea deportarentur, cito citius in Sanctorum honorem pauperibus erogabantur, ut refert ipse Aug. l. 6. Confess. c. 2.

Opponunt 5. S. Gregorii Papæ locum, qui cultui sanctarum Imaginum videtur esse contrarius, quique eruitur ex lib. 7. Epist. 111. indict. 2. ad Serenum Massiliensem Episcopum. Primo quidem eum increpat quod zelo quodam abreptus confregisset sanctas Imagines. " Et quidem ze„ lum vos, ne quid manufactum adorari „ posset, habuisse laudavimus, sed frange„ re easdem Imagines non debuisse judica„ mus. Idcirco enim pictura in Ecclesiis „ adhibetur ut ii qui litteras nesciunt, „ saltem in parietibus videndo legant, „ quæ legere in codicibus non valent. „ Verum certior factus quod Serenus intemperanti zelo a prima sententia non discederet, octodecim elapsis mensibus aliam ad eum direxit Epistolam qua ejus agendi erga sanctas Imagines modum vehementer arguit. „ Aliud enim est, *inquit*, pictu„ ram adorare, aliud per picturæ histo„ riam, quid sit adorandum addiscere. „

Igi-

Igitur S. Greg. prohibet cultum SS. Imaginum.

Respondeo 1. retorquendo argumentum contra Dallæum qui hanc in pravum sensum detorquet auctoritatem. S. Greg. increpat Serenum quod confregisset SS. Imagines: vult eas apponi in Templis, ut rudiores discant de Sanctorum virtutibus, quod ipsi in codicibus legere non valent. Igitur non est idololatria sanctas habere Imagines.

Respondeo 2. distinguendo consequens. S. Greg. prohibet adorare SS. Imagines cultu superstitioso & latriæ, concedo: cultu duliæ, nego. Controversiæ caput erat inter Serenum & SS. Pontificem de Imaginibus: ille eas confregerat eo ductus motivo, quod videret populum cultu soli Deo debito illas honorare: increpat & redarguit zelum amarum S. Gregorius, dicendo quod mansuetudine populum ab adoratione retrahere debuerat, minime vero Sanctas frangere Imagines: non igitur cultum, sed adorationem strictam, eamque indebitam damnat, & ait: " Tua „ ergo, frater, fraternitas & illas servare, & ab earum adoratu populum „ prohibere debuit; quatenus & litterarum nescii haberent, unde scientiam „ historiæ colligerent & populus in pictura adoratione minime peccaret. „ Quod autem S. Greg. experte propugnet cultum regulatum SS. Imaginum, claret ex Epistola 54. in l. 7. ad Secundinum inclusa, ubi sic loquitur: " Scio quidem „ quod Imaginem Salvatoris nostri non „ ideo petis, ut quasi Deum colas, sed „ ob recordationem filii Dei in ejus amore recalescas, cujus te Imaginem videre „ desideras. Et nos quidem non quasi ante Divinitatem, ante illam prosternimur, sed illum adoramus quem per „ Imaginem aut natum, aut passum, sed „ & in throno sedentem recordamur. „ Sanctus ille Pontifex fatetur se ante Imaginem Salvatoris prosternere, non quidem ut adoret lignum, sed illum qui pependit in ligno. Non alium autem neque alio animo cultum exhibendum admittit pro SS. Imaginibus sancta Dei Ecclesia.

Solvuntur objectiones ex auctoritate Ecclesiæ Gallicanæ desumptæ.

OBJICIT Dallæus. Si quod evinceret Sanctorum Imagines cultu religioso donandas, maxime auctoritas Concilii secundi Nicæni: atqui ex illa auctoritate nihil potest concludi pro hoc momento: igitur SS. Imagines non sunt cultu religioso & sacro venerandæ. Probatur minor. Concilium Francofurtense ubi aderant trecenti ex Gallia, Britannia, Germania atque Italia Episcopi, damnavit atque proscripsit definitionem Concilii Nicæni pro cultu SS. Imaginum. Sic enim loquitur Can. 2. " Allata est in medium „ quæstio de nova Græcorum Synodo, „ quam de adorandis Imaginibus Constantinopoli fecerunt, in qua scriptum habebatur, ut qui Imaginibus Sanctorum, „ ita ut deificæ Trinitati servitium, aut „ adorationem non impenderent, anathema judicarentur: qui supra sanctissimi Patres nostri omnimodis adorationem & servitutem renuentes contempserunt, atque consentientes condemnaverunt. Ergo, &c.

Respondeo 1. Patres Francofurtenses non adversari cultui sanctarum Imaginum: quod quidem ex variis constat momentis. Primo, ex uno inter capita ab ipsa Synodo Francofurtensi ad Adrianum Papam missa, in quo sic habetur: " Sciat Domnus Apostolicus, & Pater noster, & „ cuncta simul Romanorum Ecclesia, ut „ secundum quod continetur in Epistola Beatissimi Gregorii, quam ad Serenum Massiliensem Episcopum direxit, permittimus Imagines Sanctorum, „ quicumque eas formare voluerint, tam „ in Ecclesia, quam extra Ecclesiam propter amorem Dei & Sanctorum ejus: „ adorare vero eas nequaquam cogimus: „ frangere vel destruere eas, etiam si „ quis voluerit, non permittimus: & „ quia sensum sanctissimi Gregorii sequi „ in hac Epistola universalem Catholicam „ Ecclesiam Deo placitam indubitanter „ libere profitemur. „ Ecce Patres Francofurtenses SS. Imaginum cultum suo calculo approbantes, videlicet in eodem sensu quo B. Gregorius in Epistola ad Serenum, & l. 7. Epistola 2. & 5. ad Januarium & Secundinum illas celebrat, nempe ut amoris Dei & Sanctorum motivo Sanctas veneremur Imagines, & hoc cultu religioso & Ecclesiæ regulis munito; unde Adrianus Papa sub finem Epistolæ, qua libris Carolinis respondet, Gregorii Magni & Synodi Nicænæ diversas de Imaginum cultu sententias non fuisse demonstrat.

Patres Francofurtenses in hoc sensu apio-

probasse cultum SS. Imaginum patet ex multis auctoritatibus quas in medium profert Binius in suis notis ad Concilium Francofurtense pag. 162. & 163. Ita, inquit, docuerunt Alanus Dialog. 4. c. 18. & 19. & Dialog. 5. & l. 7. de visibili Monarchia num. 613. Surius in Præfatione hujus Concilii. Vasquius l. 2. de adoratione Imaginum. Suarez tom. 1. p. 3. disp. 54. sect. 3. Concilium Senense in decretis fidei cujus. hæc sunt verba: " Carolus Magnus Francorum Rex Christianissimus Francofordiensi Conventu, ejusdem erroris, *Iconomachiæ scilicet*, suppressit insaniam quam infelicissimus quidam Felix in Gallias & Germaniam invexerat. " Æmilius l. 2. de gestis Francorum prope finem dicit Concilium Francof. egisse contra Hæreticos damnantes Imagines, " Et Imaginibus, *inquit*, suus honor servatus est. " Idem expressissimis verbis asserit Platina in vita Adriani I.

Dallæi commentum tertio perstringimus argumento. Quomodo Galli sacras Imagines colere & venerari prohibuissent, cum & librum Evangeliorum deosculari & sanctæ Crucis effigiem summo afficii honore vellent & utrumque venerari consueverant? Jam veniamus ad objectionem quam quidem variis varii modis, sed omnes salvo honore Concilii tum Nicæni, tum Francofurtensis, solvunt.

Respondent quidam Concilium Francofurtense non Nicænam Synodum legitimam abnuere, sed spuriam Constantinopolitanam quam Imperator Copronymus Iconoclasta adunavit, quamque septimi Concilii generalis nomine insigniri voluit: in quo quidem cultus sanctarum Imaginum abrogatus & proscriptus legitur. Ita censet Alanus Copus Dialog. 4. c. 14. nec ipsi profecto eximiæ desunt rationes. Hoc quippe designant ista Canonis Francofurtensis verba: " Quæstio de nova Græcorum Synodo, quam de adorandis Imaginibus Constantinopoli fecerunt. " Et certe si de Concilio Nicæno sermonem faceret Concilium Francofurtense, in suo posuisset Canone. " Quæstio de nova Græcorum Synodo quam de adorandis Imaginibus Nicæni fecerunt. " Hunc esse Concilii Francof. sensum non solum Canonis verba innuunt, sed & innuere videtur Hincmarus Archiepiscopus Rhemensis l. adversus Hincmarum Laudunensem c. 20. in quo quidem asserit Synodum a Patribus Francofurtensibus damnatam eam esse quæ nec coacta, nec approbata fuit auctoritate Summi Pontificis: quæ quidem adversæ circumstantiæ Synodo Copronymi & non Nicænæ conveniunt.

Respondet Vasquez l. 2. de adorat. c. 7. disp. 7. Concilium Francofurtense, nec damnasse Nicænum, nec in ullo voluisse aut corrigere, aut immutare & offendere. Primo quidem quia Concilium Nationale nihil moliri potest contra Concilium œcumenicum approbatum, quale erat Nicænum triginta tunc abhinc annis celebratum, & calculo Adriani Papæ munitum, nam & Concilium & Summum Pontificem perstrinxissent Patres Francofurtenses, quod absit dicere, cum e contra profiteantur se procedere sub obedientia Romani Pontificis; & in libro sacrosyllabo sub finem, dum sententiam contra Hæreticos proferunt, subjungant hæc verba: " Reservato per omnia juris privilegio Summi Pontificis Domini & Patris nostri Adriani primæ sedis Beatissimi Papæ. " Quinimmo ipse Carolus Magnus qui huic interfuit Concilio in Epistola ad Episcopos Hispaniæ asserit, se in primis consuluisse Apostolicæ sedis Pontificem, ut quid de causa in illo Concilio tractata opinaretur, aperiret. Et paulo infra hæc verba subjungit: " Apostolicæ sedi, & antiquis ab initio nascentis Ecclesiæ, & Catholicis Traditionibus tota mentis intentione, tota cordis alacritate conjungar. " Quis ergo rerum æquus æstimator propugnare auderet Adrianum, qui fortiter steterat pro cultu SS. Imaginum, in Epistola sua, tum ad Patres Concilii Nicæni, tum ad Imperatorem, immutasse in re tanti momenti sententiam, vel Carolum omni titulo Magnum ab Adriano discessisse contra promissionem? 2. legati Summi Pontificis aderant Concilio Francofurtensi, nec passi fuissent aliquid aut fieri, aut moliri contra auctoritatem Synodi Nicænæ. *Accedit*, inquit Surius, *hic in notis seu admonitione ad Concilium Franc. pag.* 164. " quod si hujus Synodi auctoritate Nicænum Concilium damnatum, atque ita error Iconomachorum ex mala etiam informatione reipsa approbatus esset, certe ante nostra tempora, illius erroris aliquis sectator ejus auctoritate se suamque sententiam munire studuisset: quod tamen nullus fecit, maxime cum paulo post Carolum Magnum in

" ea-

„ eadem Gallia exortus fuerit Claudius „ Taurinensis, qui errorem illum in Occidentalem Ecclesiam introducere voluit: „ quem sane plurimum confirmare potuisset auctoritate Occidentalis plenarii Concilii, si errorem illum sua definitione „ confirmasset. At vero neque Claudius „ in suum favorem illud adduxit, neque „ Jonas Aurelianensis, qui contra illum „ eodem tempore scripsit, & illius fundamenta confutavit, quidquam de Concilio Francofordiensi respondit, vel quoad „ hanc partem scripsit. „

Vasquez hanc propugnat opinionem, & contendit auctores adversæ sententiæ erraise in facto & posuisse Concilium Nicænum a Francofordiensi oppugnatum falso delusos rumore, vel scriptis ab Iconomachis hinc inde ex industria maligna vulgatis, cujus rei argumentum illud credit evidens, quod auctores longo tempore post celebrationem Concilii Francofurtensis scripsere, ex quo errorem facile irrepsisse in Historiographis autumat. Primus enim qui scripsit Concilium 2. Nicænum fuisse damnatum, est Ammonius qui elapsis centum circiter a celebratione Francofurtensis annis, ejus texit historiam. Nec mirum, quia acta diu latuisse compertum habemus. Verum quidem est in eo apparere Canonem secundum damnantem Concilium Nicænum, sed hunc suspicatur Vasquesius suppositititium, tum quia non est verisimile PP. Franc. vel damnasse fidem de cultu SS. Imaginum, vel mentem Concilii Nicæni ignorasse, vel agnitam non attigisse, tum quia Canones Concilii Francofurtensis non fuerunt simul cum actibus typis excussi: acta siquidem in lucem prodiere anno 1567. opera Surii; Canones vero anno 1629. diligentia & labore R. P. Syrmundi.

Ad hujuscemodi sententiæ & responsionis confirmationem, annotandum est libros Carolinos publici juris factos esse anno 1450. a quodam anonymo Auctore Gallo, qui creditur Iconomachus: His quidam libris apposuit Præfationem in qua reperiuntur primus & secundus Canon. Concilii Francofurtensis: unde, inquit Petavius l. 15. de Incarn. c. 12. n. 7. Canon. de quo procedit controversia aut defloratus fuit & ex integro immutatus, aut etiam superadditus censetur; & ideo parum ponderat. Cæterum Ammonii secuti sunt errorem alii historici.

Respondeo cum aliis plurimis ad argumentum negando minorem: ad probationem, distinguo: Concilium Francofurtense prohibet cultum latriæ Sanctis exhiberi Imaginibus, concedo: cultum ut sic, eumque religiosum, nego. Duplex cultus, alter latriæ, & qui soli Deo debetur propter ejus excellentiam: alter vero duliæ quo honore pio & religioso prosequimur Sanctos propter eorum cum Deo optimo conjunctionem: simili cultu, duliæ scilicet eoque mere relativo donantur Sanctorum Imagines: igitur nec adoratione latriæ eas veneramur, nec cultu absoluto, ita ut aliquam inesse Imaginibus virtutem agnoscamus. Certum est Concilium Francofurtense procul facere a Sanctorum Imaginibus cultum dumtaxat latriæ, qui uni soli Deo exhibendus est. Et hoc patet ex ipsis Concilii terminis: " Allata „ est in medium quæstio de nova Græcorum Synodo, quam de adorandis Imaginibus Constantinopoli fecerunt, in „ qua scriptum habebatur, ut qui Imaginibus Sanctorum, ita ut Deificæ Trinitati servitium, aut adorationem non „ impenderent. „

Instat Dallæus: Concilium Francofurtense damnat Nicænum secundum, in eo quod cultum SS. Imaginum asservat, nusquam vero proscribit Concilium Copronymi; constat enim damnare Concilium quod cultum SS. Imaginibus exhibendum statuerat; Constantinopolitanum vero sub Copronymo non solum nihil pro Imaginibus, sed omnia contra ipsas definierat: unde quando Francofurtense in suo secundo Ca„ none dicit: " Allata est in medium quæ„ stio de Græcorum Synodo quam de ado„ randis Imaginibus Constantinopoli fece„ runt; „ Luce clarius patet Patres Nicænos eatenus Constantinopolitanos vocari, quatenus Synodus Nicæna congregata fuit & Irene & ejus filio Constantinopoli imperantibus: tum quia plurimi & magna ex parte Patres erant Patriarchæ Constantinopopoleos suffraganei, tum quia etiam Synodus Constantinopolim primo indicta est, ac Nicæam deinde translata: igitur Concilium Francofurtense omnem abjicit cultum pro Sanctorum Imaginibus; alias sibi contradiceret.

Respondeo ut supra distinguendo, Concilium Francofurtense errore facti deceptum damnat Synodum Nicænam, concedo, secus, nego. Suspicabantur Patres Francofurtenses, Orientales Iconomachorum æmulos nimis tribuere SS. Imaginibus,

bus, & preces illas cum Deo in honore facere, & ideo eorum explodere definitionem non sine fundamento autumare possumus. Quod in ea versati sint mente ex duobus maxime liquet. Primo quia eorum Canon isto nititur motivo quod abrogare velint honorem & servitium soli Trinitati Deificæ exhibendum. Secundo, quia constat Patres Nicænos nusquam talem sanctis imaginibus cultum redendum definivisse ut liquet ex probationibus iterum atque iterum adductis.

Urget Dallæus: non potest concipi Patres Francofurtenses Nicænorum mentem aut ignorare, aut capere non potuisse: cum codices præ oculis haberent, cum ejusdem Adriani, qui confirmaverat Nicænum, ibi adessent & legati.

Respondeo 1. cum R. P. Alexandro Dissert. 6. Sect. 8. Patres Francofurtenses duas reprobasse Synodos, Constantinopolitanam scilicet Iconomachorum & Nicænam. Primam quidem, eo quod Imagines SS. servandas & honorandas esse negaret: Nicænam vero quia putabant illam cultu latriæ donandas esse sanctas Imagines sanxisse.

Respondeo 2. Multis de causis Patres Francofurtenses in hoc facto errare potuisse. Primo quidem magis attenderunt ad professionem fidei Constantini Episcopi quam ad Synodi definitionem: sic enim habebat professio Constantini Constantiæ Cypri Episcopi de qua liber tertius Carolinus cap. 17. in ipsa capitis inscriptione ait: " Quod infauste & præcipitanter, „ sive insipienter Constantius Constantiæ „ Cypri Episcopus dixit: suscipio & am„ plector honorabiliter sanctas & veneran„ das Imagines secundum servitium ado„ rationis, quod consubstantiali & vivifi„ catrici Trinitati emitto. „ Quam etiam professionem vitio interpunctionis defloratam dicit ibidem R. P. Alexander. Unde hunc genuinum reddere debet sensum: " Ego etiam indignus his consentio, & „ ejusdem sum sententiæ, suscipiens, & „ honorarie amplectens sanctas ac venera„ biles Imagines . . . . . . Et adoratio„ nem quæ fit secundum latriam, soli „ supersubstantiali & vivificæ Trinitati e„ mitto. „ Ex quibus sic concludit R. P. Alex. " Error igitur Synodi Francofor„ diensis circa septimam Synodum, vitio „ interpretis tribui debet, qui ipsam jus„ su Adriani Papæ latinitate donaverat. „ De cujus imperitia conqueritur Anasta„ sius Bibliothecarius, qui alteram versio„ nem adornavit tempore Joannis VIII. „ (Interpres, *inquit*, pene per singula „ relicto utriusque linguæ idiomate, adeo „ est verbum a verbo sequutus, ut quid „ in eadem editione intelligatur, aut vix, „ aut numquam possit adverti, in fasti„ diumque versa legentium pene ab om„ nibus hac pro causa contemnatur.) Ex „ his patet Synodum Francofordiensem „ errore facti deceptam, Synodum septi„ mam damnasse quod supremi gradus a„ dorationem & cultum latriæ Imagini„ bus ab ea decretum existimaret, non „ quidem aperta definitione, sed conni„ ventia, quia Constantinii Episcopi sen„ tentiam non emendaverat. „

Ratio hæc ulterior plurimum convincit Patres Francof. calamo & definitione sua perstrinxisse Nicænum Concil. quia non credebant legitimum, ut constat ex libris Carolinis l. 4. cap. 13. & cap. 28. in isto quippe sic loquuntur: " Inter cætera de„ liramenta, quæ in eadem Synodo vel „ gesta, vel scripta dicuntur, hoc quo„ que non omnibus eorum deliramentis, „ minus est, quod eandem Synodum uni„ versalem nuncupant, cum neque uni„ versalis fidei inconvulsam habeat puri„ tatem, neque per universarum Eccle„ siarum gestam constet auctoritatem. „ Quod quidem ita compertum habere putabant, quia totius ferme Occidentis suffragia Nicæno deerant. Unde Adrianus I. Capitulari a Carolo Magno misso per Angilbertum Abbatem ita respondet, ut œcumenicæ Synodi nomen auctoritatemque nusquam illis objiciat. Ea fuisse in sententia Ecclesiam Britannicam constat ex his quæ refert Rogerius de Hovveden, Annal. p. 1. ex vita Regis Offæ: " An„ no, *ait*, 792. Carolus Rex Francorum „ misit Synodalem Librum ad Britan„ niam, sibi a Constantinopoli directum, „ in quo Libro multa inconvenientia & „ veræ fidei contraria reperiebantur; ma„ xime quod pene omnium Orientalium „ Doctorum, non minus quam trecento„ torum, vel & amplius Episcoporum, „ unanima assertione confirmatum fuerit, „ Imagines adorari debere, quod omni„ no Ecclesia Dei execratur. „ Existimabant igitur errore facti detenti Britanni sicut Galli, Concilium Nicænum secundum astruxisse pro sanctis Imaginibus latriæ cultum.

Ad id vero quod Dallæus adjicit de le-

patris, qui de mente Concilii Nicæni potuissent edocere Patres Francofurtenses; dico vel ipsos defectu genuinæ versionis non satis explanasse sensum Nicæni Concilii, vel etiam non potuisse Gallos Germanosque Episcopos a præconcepta opinione contra Nicænum ad genuinum adducere sensum, maxime vero cum ipse Carolus Magnus vereretur ne faveret Imperatori Constantinopolitano, qui, spreta & relicta ejus sorore, aliam in sponsam assumpserat. Hinc & sui imperii Proceres atque Episcopi tanta commoti perfidia, dubitare de Orientalium fide, etiam in rebus religionis non pertimescebant.

Instant Protestantes & concludunt; ergo & possumus & potuimus provocare ad examen definitiones Conciliorum etiam a summo Pontifice confirmatorum, & maxime Tridentini, quod in multis nos damnat, quandoquidem Concilium Francofurtense ipsum damnavit Nicænum.

Respondeo neminem Catholicum approbare Concilium Francofurtense in eo quod proscripserit Nicænum, sed omnes excusare quod errore facti detentum, alterius rejecerit de colendis sanctis Imaginibus definitionem.

Respondeo 2. negando paritatem: dissimilis sane ratio est pro Tridentino & Nicæno secundo. Primum ex Episcopis tum Orientalibus, tum Occidentalibus constabat: saltem omnes rite & canonice convocati fuerant: Nicææ vero vix ulli aderant Occidentales. Præterea non uno aut altero, sed quatuor Summis Pontificibus confirmatum fuit Tridentinum; immo & per universam Ecclesiam publicatum, atque ab omnibus receptum: verum non sic Nicænum, ut patet ex dictis. Denique ita apertus fuit Tridentini circa fidei dogmata sensus, ut nullus plane relictus sit ambigendi locus: non idem dici potest de Nicæno secundo: cum enim professio fidei Constantini actibus adjuncta sit, eam adamussim corrigere ipsius erat. Cæterum, apprime salvari ex integro potest auctoritas Concilii Nicæni secundi juxta priores solutiones, quæ certe probabilissimæ sunt.

Ex Libris Carolinis.

OBJICIUNT Hæretici. Non potest melius Ecclesiæ Gallicanæ cognosci sententia, quam ex Libris Carolinis, quorum auctor est Carolus Magnus Francorum Rex: atqui in his libris nedum latriæ sed & duliæ cultus pro sanctorum Imaginibus penitus abjicitur: igitur cultus omnis ex Ecclesia Gallicana denegari debet sanctis Imaginibus. Major patet; istorum quippe librorum auctor est Carolus Magnus, & hoc ex pluribus momentis constat. Primo quidem ex Præfatione totius operis: " Quoniam, *inquit*, in Ecclesiæ sinu Re„ gni gubernacula, Domino tribuente, „ suscepimus, necesse est ut in ejus de„ sensione, & ob ejus exaltationem, „ Christo auxiliante, toto annisu certe„ mus. „ Postea hæc subdit: " Quod „ opus aggressi sumus, cum cohibentia „ Sacerdotum in Regno a Deo nobis con„ cesso, Catholicis gregibus Prælatorum, „ non arrogantiæ supercilio, sed zelo Dei „ & veritatis studio. „ 2. Ex Epistola Synodali Concilii Parisiensis sub Ludovico Pio: Cum sanctæ memoriæ, *inquiunt Patres*, genitor vester coram se, suisque perlegi fecisset, & multis in locis, ut dignum erat, reprehendisset, & quædam „ Capitula, quæ reprehensioni patebant, „ prænotasset, eaque per Angilbertum Ab„ batem eidem Adriano Papæ direxisset, „ ut illius judicio & auctoritate corrige„ rentur: ipse rursus favendo illis, qui „ ejus instinctu tam superstitiosa, tamque „ incongrua testimonia memorato operi „ inseruerant, per singula Capitula in il„ lorum excusationem respondere quæ vo„ luit, non tamen quæ decuit, conatus „ est. „ 3. Ex Adriani responsione ad singula Capitula illi per Angilbertum oblata, & ad Carolum Magnum directa, qua quidem testatur quanto cum amore Angilbertum suscepisset, deinde addit: " In„ ter quæ edidit nobis capitulare adver„ sus Synodum, quæ pro sacrarum Ima„ ginum erectione in Nicæa acta est „ Hoc etiam colligitur ex libro Hincmari Rhemensis Archiepiscopi adversus Hincmarum Laudunensem c.20. Cæterum exemplaria manuscripta, Vaticanum & Tilianum Caroli nomen præ se ferunt.

Probatur jam minor, nempe Carolum Magnum in suis vicissim libris omnem eliminare cultum a sanctis Imaginibus. 1. l. 2. c. 21. solum Deum adorandum, Sanctos quidem in gloria triumphantes venerandos, sed non Imagines, dicit: " So„ lum, *inquit*, Deum colere, ipsum ado„ rare, ipsum glorificare debere, totius „ Scripturæ tuba terribilis intonat, Un„ de cavendum illis est & modis omnibus „ per-

„ pertimescendum, nedum Imaginum cul-„ tum & adorationem Christianæ religio-„ ni ingerere nituntur, singularem unius „ Dei cultum & adorationem frustrari vi-„ deantur: quæ duo ita se mutuo relu-„ ctantur, ut si unum steterit, aliud stare „ non possit... Solus igitur Deus colendus, „ solus adorandus, solus glorificandus est. „ Postea subdit: „ Cujus etiam Sanctis qui „ triumphato diabolo cum eo regnant ve-„ neratio exhibenda est. Imagines vero „ omni sui cultura & adoratione seclusa. „ utrum in Basilicis propter memoriam re-„ rum gestarum & ornamentum sint, an „ etiam non sint nullum fidei Catholicæ af-„ ferre poterunt præjudicium: quippe cum „ ad peragenda nostræ salutis mysteria, „ nullum penitus officium habere noscan-„ tur. „ Ibidem c. 25. cultum & obser-vationem erga SS. Imagines prohibet. l. 3. c. 18. *venerationem*. l. 2. c. 27. cum ho-norem qui *collo inflexo*, *capite summisso ex-hibetur*. c. 30. vel thuris & luminarium oblatione. Quæ quidem omnia, inquiunt Calvinistæ, maxime pugnant cum Syno-do Tridentina quæ vult fideles *Imagines venerari*, *osculari*, *& coram iis caput aperi-re ac procumbere*. Igitur Carolus Magnus abjicit omnem cultum pro sanctis Imagi-nibus: ne quidem vult æquiparari aut vasis sacris, aut libris Evangeliorum. Ita l. 2. c. 29. & 30. immo nec honorem civilem qui Justis in terris conversantibus conce-ditur, eis annuit.

Respondet Bellarminus perperam Carolo Magno adscribi hujusmodi libros qui an-no 790. tribus annis a Nicæna secunda Synodo & quatuor ante Francofurtensem apparuere, sed ab aliquo hæretico elucu-bratos putat, oblatos vero Carolo, qui & eos per Angilbertum Abbatem ad Adria-num Papam, ut illos refelleret, misit. Nec desunt rationes quibus commotus Bel-larminus huic subscribit sententiæ. Prima quidem: de facto extat Adriani pro cul-tu SS. Imaginum Apologia ad Carolum directa ut istis responderet Capitulis. Se-cunda: Gregorius II. Adrianus I. & Leo III. Græcorum Imperatores propter Ico-nomachiam excommunicarunt: non est profecto verisimile Carolum Magnum de Ecclesia per omnia bene meritum hujus-modi hæreseos labe fuisse contaminatum; & pro errore Græcorum contra Roma-num Pontificem scripsisse; maxime vero cum Patres Concilii Francofurtensis ut aderat, obedientiam & obsequium summa cum reverentia summo deferant Pontifi-ci, cujus suprema jura ne quidem indi-recte aut labefactare, aut in dubium re-vocare, aut etiam infirmare nolle ultro testantur. Tertia: in Synodo Gentiliaci sub Pipino Caroli Magni Patre Græcorum error contra sanctas Imagines etiam, præ-sentibus Imperatoris Græci oratoribus, confutatus & proscriptus est; immo ut supra in probationibus diximus, ipse Ca-rolus duodecim Gallicanæ Ecclesiæ Præsu-les ad Concilium Romanum sub Stephano pro restituendis Imaginibus misit. Quo pacto igitur, quove facto evenisse, ut Carolus alias Adriano amicitia & obedien-tia conjunctissimus, & ipsum acri stylo variis in Capitulis momordisset & bellum adversus pietatem atque honorem Sanctis Imaginibus debitum per fas & nefas indi-xisset; & Nicænis Patribus duplicis men-dacii labem inussisset, dicendo decretum de colendis Sanctis Imaginibus absque Ro-mani Pontificis assensu emisisse, & Imagi-nibus veræ latriæ cultum, qui soli Deo debetur, concessisse?

Quibus positis, jam respondetur in for-ma. Libri Caroli impugnant cultum SS. Imaginum, & sunt alicujus hæretici Ico-nomachi fœtus, concedo: & sunt ab ipso Carolo emanati, subdistinguo; idest fue-runt ipsi oblati, & postea eos remisit ad Adrianum, ut singulis responderet diffi-cultatibus, concedo: & fuerunt ab ipso compositi, nego. Non est sane verisimile quod Imperator magnis imperii implica-tus negotiis, in Theologia non omnino versatus, in pietate, & fide erga Deum, reverentia vero erga Summum Pontificem nulli secundus, debacchatus sit contra San-ctas Imagines, acuerit stylum adversus Adrianum quem summo habebat in hono-re, libros subtilitate quidem & doctrina plenos, erroribus vero passim scatentes conscripserit.

Adjuvant hanc Bellarmini sententiam ea quæ R. P. Alexander dissert. 6. de SS. Imaginibus dicit, nempe non opus libro-rum Carolinorum, sed solum capitum Lemmata sive titulos ad Adrianum missa fuisse; cujus rei hæc sunt rationes, quia Summus Pontifex nec argumentis, nec conviciis quæ toto continentur in opere, respondet; responsurus tamen absque du-bio si legisset: sed unicuique titulo sim-plicem ejus quod reprehensum ac impro-batum est, defensionem subjicit. Præ-terea nec singulis respondet titulis, nec

ordinem sequitur. Denique in Apologia pro sanctis Imaginibus c. 25. postremum Capitulum ex misso ad se Capitulari refert, in quo Francofordienses Patres sic loquuntur: " Ut sciat Domnus Apostolicus & Pater noster, & cuncta simul ,, Romanorum Ecclesia, ut secundum ,, quod continetur in Epistola Beatissimi ,, Gregorii, quam ad Serenum Massiliensem Episcopum direxit, permittimus ,, Imagines Sanctorum quicumque eas ,, formare voluerint. ,, Quod ultimum Capitulum in libris Carolinis non extat.

Concinunt ea quæ Surius dicit in notis ad Concilium Francofurtense pag. 165. & 166. " Ut incipiamus, *inquit*, a Præ-,, fatione Eli. Phili. nulla fides ei adhi-,, beri potest .... primo quidem quia ,, auctores præcedentis opinionis dubi-,, tant, an in illa Præfatione, ut est in ,, suo originali, Francofordiense Conci-,, lium nominetur: & probabilius cre-,, dunt, parenthesim illam, in qua Fran-,, cofordiensis Concilii fit mentio, fuisse ,, ab aliis interpositam. Quod si hoc ve-,, rum est, neque Hincmarus, neque alii ,, Historici potuerunt ex hac Præfatione ,, sumere illam sententiam de damnatio-,, ne Synodi Nicænæ in Francofordiensi, ,, sed ad summum, in aliquo Conventicu-,, lo imperitorum, & hæreticorum ho-,, minum, a quibus fortasse liber ille edi-,, tus est. Unde sumitur secunda conje-,, ctura: nam omnium recte sentientium ,, judicio liber ille non fuit a Carolo Ma-,, gno editus, sed ab aliquo vel aliquibus ,, Hæreticis, qui illum, vel occulte, ,, vel palam Carolo obtulerunt: Carolus ,, autem illum ad Pontificem Adrianum ,, misit, qui in scripto ad Carolum de ,, Imaginibus, librum illum ex professo ,, confutavit. ,, Ecce quomodo impugnat & libros Carolinos & eorum Præfationem in qua præcipue scatet venenum adversus sanctas Imagines. Quod autem maximum sit dubitandi fundamentum libros esse Caroli fœtum, illud est, quod Eli. Phili., cui tribuitur Præfatio, Carolum operis auctorem esse conetur ostendere: ad quid autem hoc probare, si compertum erat Regem composuisse libros? nemo quippe ignorasset tam diffamatum ubique momentum. Sic igitur ratiocinatur idem Surius: " Ipse Eli. Phili. se alium a ,, Carolo esse ostendit: nam ex professo ,, in eadem Præfatione ostendere cona-,, tur, Carolum fuisse illorum librorum ,, auctorem, re prius deliberata cum Epi-,, scopis Concilii Francofordiensis: fuit er-,, go auctor illius Præfationis Eli. Phili. ,, non Carolus: & illa Præfatio non fuit ,, edita tempore Caroli Magni: ergo ni-,, hil probabile de illa credi potest, nisi ,, quod ab eodem sit edita, a quo denuo ,, liber ille inventus, vel typis mandatus ,, est ante quadraginta quatuor annos so-,, lummodo, & ut minimum, improbabi-,, le sit, Hincmarum & alios antiquos ,, Historiographos ab illa Præfatione sen-,, tentiam suam hausisse. ,,

Quia tamen viri eruditi non pauci defendunt libros Carolinos tanquam genuinos, non abs re erit hunc Calvinistis subtrahere titulum, ostendendo eorum de sanctis Imaginibus errorem falso fulciri fundamento, cum eum auctoritate librorum Carolinorum firmare pro virili satagunt; idcirco ulterior solutio adhibenda est.

Respondeo 2. Carolum sanctis Imaginibus omnem non abjudicare cultum, verum potius regulatum & ordinatum approbare, quod patet in quatuor libris anno 790. in lucem editis, de quibus in objectione movetur quæstio.

Primo, l. 2. c. 15. num. 20. Carolus objiciens sibi factum S. Sylvestri Imagines Constantino Magno adorandas offerentis, sic respondit Imperator, seu librorum Carolinorum auctor: " Has igitur ei etsi ,, adorare jussisset, cum tamen non jus-,, serit, ideo fortasse juberet, ut eum ,, qui visibilium cultor erat, per visibi-,, lia ad invisibilia provocaret. ,, Censet igitur licitum esse venerari sanctas Imagines, quatenus iis utimur, ut veluti per visiblia ad amorem invisibilium manuducamur.

Secundo, lib. 3. cap. 16. num. 381. Multa dicit de cultu, quem Græci sacris reddebant Imaginibus; prohibet quidem hunc plebi propter superstitionis periculum, sed licitum facit doctis & prudentibus." Nam ,, etsi, *inquit*, a doctis quibuscumque vi-,, tari possit hoc quod illi in adorandis I-,, maginibus exercent, qui videlicet, non ,, quid sint, sed quid innuant venerantur, indoctis tamen quibusque scanda-,, lum generant, qui nihil aliud in his, ,, præter id quod vident, venerantur & ,, adorant. ,, Igitur ex libris Carolinis, licebit etiam plebi, modo instructio accedat, venerari sanctas Imagines.

Ter-

Tertio, l. 4. c. 8. Ostendit Auctor se abhorrere non cultum & sanctarum Imaginum venerationem, sed aut scandalum & superstitionis suspicionem. " Adorare „ eas, *inquit*, & colere, iisque servitium rependere recusamus, quoniam „ plerumque non res sed causa rei pro „ scelere reputatur, dum videlicet multa, quibus bene potest uti, malo usu „ in flagitium convertuntur; sicque una „ eademque res bene utentibus non est „ causa piaculi & male utentibus est causa periculi. „

Quarto, Clarius Auctor suam explicat mentem in Excerptis quibusdam a suo opere, quæ misit ad Adrianum: sic loquitur capitulo ultimo pag. 960. " Sciat Dominus Apostolicus & Pater noster ut secundum quod continetur in Epistola „ Beatissimi Gregorii, quam ad Serenum „ Massiliensem Episcopum direxit; permittamus Imagines Sanctorum, quicumque eas facere voluerint, tam in Ecclesia quam extra Ecclesiam propter amorem Dei & sanctorum ejus: adorare „ vere eas nequaquam cogimus, qui noluerint: frangere vero vel destruere eas „ etiamsi qui voluerint, non permittimus. „ Eo ipso quo permittit Auctor sanctas venerari Imagines, non abjudicat eis cultum religiosum, quinimmo ipsum statuit & dicendo Imagines propter amorem Dei atque sanctorum, tum intra, tum extra Ecclesiam posse affigi, & prohibendo eas frangi & contumeliis affici.

Respondeo 3. distinguendo: Auctor librorum Carolinorum omnem abjudicat sanctis Imaginibus cultum latriæ soli Deo debitum, concedo: cultum duliæ, subdistinguo, superstitiosum, vel absolutum, concedo: relativum, nego. Tria distinguenda sunt in cultu, 1. quidem adoratio. 2. Spes in Imaginibus, quasi aliquam in se præhaberent virtutem, vel ad sanandos morbos, vel ad sanctificandas animas. 3. Honor exhibitus lapidi, metallo & Imagini in hoc præcise sistendo. Porro adoratio dicit latriæ cultum, unde soli Deo debetur, & usus nunc invaluit ut dicamus, veneramur & colimus sanctas Imagines, nusquam vero adoramus. Nec utique virtus inest aliqua supernaturalis in Imaginibus: tertium addo ex Adriano Papa in Epistola sua ad Patres Nicænos: non Imagines, sed Christum, sed Deiparam, sed sanctos in Imaginibus colimus, quia vero, & plebis, & simplicium inscientia non semel factum est ut quidam statuas velut numina haberent, spem in Imaginibus ponerent, easque propter se non propter sanctos venerarentur; ideo Auctor librorum Carolinorum prohibet in primo sensu adorare Imagines. Unde ne idololatriæ præbeant ansam, non vult collo deflexo & inclinato, genuflexione, thure, vel alio simili modo coli. Cultum utique etiam duliæ abjudicat sanctis Imaginibus, sed in secundo & tertio dumtaxat sensu, in quo cum Ecclesia perfectissime concordat: neque enim virtutem aliquam inesse Imaginibus dicimus, neque spem in eis reponimus, neque easdem propter se, sed tantum propter Sanctos veneramur; quæ quidem omnia, tum ex probationibus, tum ex fide & usu Ecclesiæ Gallicanæ patent, immo ex ipsis librorum Carolinorum contextibus.

Negat quidem Auctor adorandas esse sanctorum Imagines, sed cultu latriæ etiam relativo. In primis l. 4. c. 18. conqueritur quod usus inoleverit more Gentium Imagines adorare, unde c. 27. ait: „ Falluntur vere & merito falluntur, qui, „ cum Deus Creator omnium se solum adorari censuerit, res quasdam sensu carentes adorare nituntur. „

Negat quoque colendas esse Sanctorum Imagines spem suam in eis reponendo, quasi vel gratiam, vel bona nobis suppoditare temporalia possent; libro enim 3. c. 18. sic Auctor loquitur: " Cum ergo „ isti pene omnem auxilii sui spem in Imaginibus defigant, non mediocriter a „ sancta & universali dissentiunt Ecclesia, quæ spem auxilii sui non in picturæ facit, non in manufactis artificum „ operibus, sed in Deo omnium Creatore defigit. „

Negat denique colendas esse Imagines sanctorum cultu absoluto & propter se: apprime quidem, nam lignum, & metallum in se non sunt quid aut sacrum, aut sanctum sicut vasa sacra & liber Evangeliorum: vasa quippe ex contactu Sanguinis & Corporis Christi quandam contrahunt consecrationem, quocirca aliquo digna sunt honore: a fortiori liber Evangeliorum, qui ipsum Dei verbum continet: & ideo Auctor in hoc sensu non vult Imagines isto donari cultu, sed non negat eis cultum relativum propter Dei & sanctorum amorem; quod autem hic sit genuinus, germanusque sensus Auctoris librorum Carolinorum patet ex l. 4. c. 26. in

in quo sic habet : " Unde , *inquit* , magna ex parte errare eos constat , cum eas sanctas esse asserunt & in locis contaminatis statuendas esse decernunt , " scilicet Imagines.

Cæterum libri Carolini duo perstringunt Concilia , alterum Copronymi , cujus decreto ablatæ , & confractæ sunt sanctæ Imagines . Alterum Patrum Nicææ congregatorum quasi adorationem soli Deo debitam sanctis Imaginibus concessisset : " Frangere vero, vel destruere eas , etiamsi qui voluerit , non permittimus. " & l. 2. cap. 23. recensitis Beati Gregorii verbis ex Epistola ad Serenum : " Ecce quo Magistro , quove documento venerandi Pontificis imbuto , Imagines in Ecclesiis habere non renuimus , sed earum adorationem prorsus abdicamus : cujus institutis contra ire se , quisque eas frangit , vel adorat , modis omnibus recognoscat . " cap. vero 31. Auctor librorum comparat utramque Synodum ad invicem : primam scilicet , Copronymi , quæ frangi sanctas Imagines sinit , & damnat ; alteram dicit eas adorare , & hoc abjicit. Postea hæc subdit : " Ut nec cum illis prorsus abolendas dijudicemus nec cum istis adorandas decernamus , sed solum Deum adorantes & ejus sanctos venerantes secundum antiquam Patrum & Ecclesiasticam Traditionem eas in Ecclesia, in ornamenta & in memoriam rerum gestarum si libet habeamus. " Et sic patet ad singulas objectionis partes responsio.

Ad primam quidem , distinguo : libri Carolini prohibent adorari SS. Imagines cultu latriæ , concedo : duliæ , nego .

Ad secundam , similiter distinguimus : prohibent coli sanctas Imagines cultu quo veneramur vasa sacra & librum Evangeliorum , concedo : abjudicant eis omnem cultum , nego . Cum sanctæ Imagines nullam inse aut virtutem , aut consecrationem habeant , nonnisi cultu relativo ad sanctos colendæ sunt : porro Auctor concedit sanctos esse colendos in se & propter Deum ; igitur nec abnuit cultum relativum pro sanctis Imaginibus , cum eas illo prosequi cultu , sit solos in eis venerari sanctos quos nostris subjiciunt oculis.

Ad tertiam partem adhuc distinguo : auctor etiam negat cultum duliæ sanctis Imaginibus exhibendum esse , sed absolutum , ita ut eas propter se veneremur , concedo : cultum relativum ad sanctos quos in Imaginibus veneramur & colimus, nego .

Ex Concilio Parisiensi , videlicet ex quibusdam Episcopis & auctoribus Gallicanis.

Objiciunt Hæretici contra cultum sanctarum Imaginum Concilium Parisiense sub Ludovico Pio congregatum anno 824. quod putant multum adversari cultui & honori quem redit Ecclesia sanctis Imaginibus : hujus autem Concilii Patres in Epistola ad Ludovicum asserunt legisse Adriani Epistolam qua cultum SS. Imaginum stabilit : hunc quidem Pontificem laudant quod dilacerantes SS. Imagines zelo Apostolico perstrinxerit : sed ægre ferunt quod eas adorari permiserit. Multas deinde Patrum in varia Capitula distributas subjiciunt sententias , quibus probare conantur SS. Imagines non esse adorandas & præcipue in decimo , cujus est titulus , *contra illos qui Imagines se adorare profitentur*. Ergo, &c.

Respondeo 1. Concilium istud Parisiense non esse verum Concilium , sed Conventum Regium , ut constat ex contextu Epistolæ , quem Rex ad Summum Pontificem mittere debebat , ut legatis Imperatoris Constantinopolitani , quos ad ipsum remittebat , responderet quid pro cultu SS. Imaginum faciendum , quidve sentiendum ipsis explanaret : sic enim habetur in exemplari Epistolæ Regis , quæ refertur in dicta Synodo : " Nos tamen , *inquit Rex* , non Synodum congregando , sed quemadmodum a vobis postulavimus , licentiamque agendi percepimus. " Igitur ex hac Præsulum definitione nihil contra cultum SS. Imaginum erui potest.

Respondeo 2. distinguendo : Patres Synodi Parisiensis damnant cultum latriæ absolutum , immo & relativum , superstitiosum sanctis Imaginibus exhibitum , concedo : cultum ordinatum & relativum , nego . Patet ex probationibus Patres non denegare SS. Imaginibus cultum religiosum , cum eundem , quem ipse S. Gregorius concedebat , utique se concedere fateantur ; sed cultum dumtaxat latriæ , tam relativum , quam absolutum : sed cultum solummodo superstitiosum , quem Græcos illi concedere suspicabantur : sed cultum quo aliquis honorat SS. Imagines , vel spem in eis habendo , vel etiam aliquam in ipsis agnoscendo virtutem. Quod quidem ex duobus

bus facile colligitur. 2. Ex ipsis Concilii Capitulis. Capituli tertii hic est titulus: " Contra eos qui indebito cultu eas colunt & adorant & sanctas nuncupant & sanctimoniam se sperare assequi fatentur; sicut in illa Græcorum Synodo insertum est, &c. " 2. Male interpretabantur illi Patres Concilium secundum Nicænum & errorem secuti sunt liborum Carolinorum. Auctor quippe credebat Patres Nicænos eundem cultum, qui redditur Sanctissimæ Trinitati Deificæ, concedere SS. Imaginibus; ita refertur l. 3. c. 17. num. 332. spem in Imaginibus ponere l. 1. c. 18. num. 117. sanctimoniam ab Imaginibus expectare, l. 3. c. 6. num. 321. relativum saltem latriæ cultum annuere l. 3. c. 6. num. 376. Cæterum cum fuerit diversa diversis temporibus disciplina, non mirum si modi venerandi SS. Imagines fuerint utique diversi.

Instant: eadem Synodus Parisiensis asserit bonum esse si sanctæ Imagines sint in Ecclesiis non ob cultum sed tantum propter Sanctorum & memoriam & amorem. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo: bonum est si Imagines ponantur in Ecclesia non ob cultum aut indebitum, aut superstitiosum, concedo: mere ad ornamentum excludendo cultum etiam ordinatum, nego. Primum tantummodo intendit Synodus, ut omnis tollatur scandali occasio: sed nusquam secundum, cum potius firmet cultum religiosum pro SS. Imaginibus, eo ipso quo vult in Ecclesia eas apponi tum in memoriam, tum propter Sanctorum amorem.

Objiciunt 2. ad impugnandum cultum SS. Imaginibus debitum quasdam alias Episcoporum Galliæ auctoritates. Primo loco venit Hincmarus Rhemensis Archiepiscopus qui opusculo 55. c. 20. de Concilio Francofordiensi loquens, ait: " Auctoritate " hujus Synodi nonnihil repressa est Imaginum veneratio. " 1. Agobardus Lugdunensium Archiepiscopus, l. de picturis & Imaginibus commemorat unum ex Deut. 4. locum, quo prohibet Moises Israelitis ullam habere creaturæ similitudinem, nequidem cœli, deinde subdit: " In qui- " bus verbis summopere notandum est, " quia si opera manuum Dei non sunt adoranda & colenda, nec in honore Dei; " quanto magis opera manuum hominum " non sunt adoranda & colenda, nec in " honore eorum, quorum similitudines " esse dicuntur? " 3. Jonas Aurelianensis Episcopus l. de cultu SS. Imaginum ait: " Nos figmenta & Imagines non colimus & habentibus non præjudicamus. " Ergo, &c.

Respondeo distinguendo: & hi omnes cultum dumtaxat aut latriæ, aut duliæ superstitiosum SS. Imaginibus abjudicant, concedo: cultum Ecclesiæ judicio regulatum, nego. Eodem errore tenebantur illi Episcopi, quo Carolus Magnus, quo Concilium Francofurtense adversus Nicænum secundum, existimantes istud inclusisse cultum superstitiosum pro SS. Imaginibus quod quidem impugnare suscipiunt; unde non alium e sanctis imaginibus eliminant cultum, quam vanum & indebitum: sed religiosum eis reddendum esse prorsus non abnegant.

Hincmarus certe non abnegat: ita asserit Flodoardus lib. 3. Historiæ Rhemensis, c. 29. ubi asserit ipsum flagitantibus Coepiscopis suis librum scripsisse, de modo quo Imagines Salvatoris nostri & Sanctorum venerandæ sint: jam vero si quid forte contrarium dicat, haud dubie ea solum intentione sic scribit, ut omnem eliminet cultum superstitiosum. Cæterum verba in objectione allata non sunt Hincmari. Ipse fatetur Dallæus: " Hæc, *in-* " *quit*, quamquam Hincmari nomine ab " ipso Baronio allata & sugillata, velut " inconsulte ac temere dicta; ego tamen " Hincmari vere esse non arbitror. "

Agobardus non abnegat quoque cultum sanctis Imaginibus debitum, cujus rei argumentum est quod laudet & celebret locum sanctæ Gregorii Epistolæ ad Serenum, & vult sic ille Pontifex Imagines non frangi & dilacerari: sed potius servari in memoriam Sanctorum propter amorem quo sanctos Martyres prosequitur Ecclesia: igitur solum cultum superstitiosum damnat: in eos quippe invehit dumtaxat, qui divinum cultum operibus manuum hominum exhibent: quod hic sit germanus Agobardi sensus patet ex eo quod afferat in probationem sententiam Augustini ex l. 10. de Civ. c. 1. deprомptam, ubi sanctus Doctor dicit cultum, qui latria nuncupatur, soli Deo tribui, alterum vero alio nomine insignitum, concedi sanctis hominibus; sic enim habet S. Augustinus: " Latriam quippe nostri, " ubicumque sacrarum Scripturarum po- " situm est interpretati sunt servitutem; " sed ea servitus quæ debetur homini- " bus alio nomine græce nuncupari solet:

„ let: latria vero secundum consuetudi-
„ nem qua locuti sunt, qui nobis divina
„ eloquia condiderunt aut semper, aut
„ tam frequenter, ut pene semper ea di-
„ citur servitus, quæ pertinet ad colen-
„ dum Deum: proinde si tantummodo cul-
„ tus ipse dicatur, non soli Deo deberi vi-
„ detur. Dicimur enim etiam colere ho-
„ mines, quos honorifica vel recordatione,
„ vel præsentia frequentamus. „

Jonas Aurelianensis cultum ordinatum non abnegat SS. Imaginibus: sic enim l. 1. de cultu SS. Imaginum effatur: " Opus „ namque Dei corpora Sanctorum, quæ „ non adoranda adoratione divinitati debi- „ ta, sed pie sunt amore complectenda & „ honoranda utpote Sancti Spiritus Templa „ sacrata. „ Et infra: " Gallia, *inquit*, „ Imagines Sanctorum ob præmissas causas „ & habet & habere sinit: eas vero ado- „ rari, & in Dæmonum cultum venerari „ magnæ detestationi & abominationi ha- „ bet: „ Quibus verbis luce clarius apparet Jonam cultum dumtaxat propellere pro SS. Imaginibus superstitiosum.

Perperam Hæretici in suas trahunt partes Dungalum & Vvalfridum Strabonem: hi quippe in eodem quo cæteri Patres, loquuntur sensu, nec aliud volunt quam aut abusum, aut superstitionem perstringere. Primus quidem suum opus adversus Claudium Taurinensem Iconomachum conscripsit: igitur non cultum quemcumque SS. Imaginibus abjudicat, sed solummodo superstitiosum, alias nihil contra Iconomachum probasset, nec ab errore Claudium ad meliorem frugem adducere habuisset. Quid plura adjiciam? Dungalus laudat Epistolam Beati Gregorii ad Serenum, qua præcipitur ne SS. Imagines frangantur & abjiciantur, unde hæc subjicit ut os loquentium iniqua contundat. " Neque San- „ ctorum Imagines in parietibus pictas, „ neque eorum, scilicet Martyrum, cor- „ pora in sepulchris condita, sicut Deum „ adoramus. Neque eis sacrificia ponimus, „ sed tantum eos, quorum effigies, vel „ corpora sunt, in Deo veneramur & per „ eorum intercessiones divinum nobis po- „ stulamus adesse subsidium. „ Sic scribit Monachus ille reclusus in Monasterio S. Dionysii in agro Parisiensi.

Vvalfridus Augiæ divitis Abbas eodem prope modo loquitur in suo libro de rebus Ecclesiasticis, cap. 8. ibi enim ex professo probat cultum non quidem cultui Divino supparem esse reddendum sanctis Imaginibus, sed regulatum, sed cultum ex amore & reverentia erga Sanctos promanantem. Postea sic concludit Caput de Imaginibus & picturis. " Ergo sicut omnia „ munda mundis, coinquinatis autem & „ infidelibus nihil mundum, quia inqui- „ nata est eorum mens & conscientia: ita „ malis omnes viæ offensionibus plenæ „ sunt, & sicut boni etiam malis bene, „ sic mali etiam bonis male utuntur. Sic „ itaque Imagines & picturæ habendæ „ sunt & amandæ, ut nec despectu utili- „ tas annulletur & hæc irreverentia in ip- „ sorum, quorum similitudines sunt, re- „ dundat injuriam; nec cultu immoderato „ fidei sanitas vulnerentur, & corporalibus „ rebus honor nimie impensus arguat nos „ minus spiritualia contemplari. „

Solvuntur objectiones Iconomachorum ex ratione prodeuntes.

Objiciunt I. pictura est Artificis inventio ad lucrum aliquod comparandum, nec originem habet in traditione: igitur rejicienda.

Respondeo distinguendo: pictura materialiter sumpta est inventio hominum, concedo; formaliter sumpta, nego. Ortum enim habet a Deo, qui voluit Cherubim alatos apponi ad Arcam: a Christo, qui corporis sui imaginem in sindone expressit ut ejus mortis servaretur memoria: a Patribus, ut dicit Adrianus; unde Leontius supra citatus l. 5. Apol. pro Christianis pag. 383. ait: " Ergo ut sæpe di- „ xi, in omni salutatione & adoratione „ intentio ipsa requiritur & expectatur, „ tu vero cum me criminaris quod ut „ Deum lignum Crucis adoro: quid est, „ quamobrem non vertis in crimen Ja- „ cob adorantem in summitate baculi Jo- „ seph? „

Instant, Deus effigie corporis exprimi non potest utpote purus Spiritus: igitur pictura etiam formaliter sumpta, est inventio.

Respondeo distinguendo: Deus sicuti est in se pingi non potest, concedo: ut incarnatus & prout in carne apparuit, nego: in se quidem non pingitur & tabellæ quæ paucis ab hinc sæculis, annuente Ecclesia, repræsentant Sanctissimam Trinitatem, se habent ut signa & quædam symbola ad cognitionem rei invisibilis quasi manu nos ducentia. Cum enim corporales simus, per visibilia ad cognitionem & amo-

amorem invisibilis ascendimus; hac de causa Verbum sub forma Regis in Throno sedentis apparuit Isaiæ: immo non semel Scriptura nobis Deum invisibilem repræsentat ut brachia & manus habentem ad exprimendam his symbolis ejus fortitudinem: igitur Pater æternus sub forma Senis pingi potest, ut intelligamus eum esse primam Divinitatis originem & principium non de principio; filius vero sub forma hominis eo quod factus sit homo; Spiritus Sanctus sub forma Columbæ, quia & sub ista specie super caput Christi apparuit.

Epiphanius in Concilio secundo Nicæno, tom. 3. pag. 501. sic respondet ad argumentum: " Non est Imaginum structura pictorum inventio, sed Ecclesiæ Catholicæ „ probata legislatio & traditio.... Consilium & Traditio ista non est pictoris, „ ejus enim sola ars est, verum ordinatio „ & dispositio Patrum sanctorum quæ ædificaverunt, *intellige Templa*, in quibus Deus & Sancti honorantur, *postea* „ *sic prosequitur*: hoc autem nomen Christus „ significativum est & Deitatis & humanitatis, duarum Christi perfectarum naturarum. Secundum autem illam naturam qua visus est, homines Christiani illius Imaginem depingere didicerunt non „ secundum eam qua invisibilis erat. „

Instant: non potest effingi Christus ut Deus: ergo nec ut homo. Probatur consequentia: Humanitas a Divinitate separari non debet, hoc quippe redoleret Nestorianismum: ergo, &c.

Respondeo negando consequentiam & paritatem; cum enim Verbum caro factum sit, potest ut homo effingi, secus ut Deus & in se nisi improprie & symbolice. Ad probationem, distinguo: humanitas a verbo separari non debet per distinctionem realem & separationem, concedo; quod enim Verbum assumpsit, numquam dimisit, & si quando Verbum reliquisset humanitatem, ipsa humanitas periisset, quandoquidem habet & existere, & subsistere per Verbum: non potest a Verbo separari per mentem, nego. At vero Christus est Deus & homo, igitur potest in ipso considerari tantum humanitas, & sic in tabellis subjici oculis nostris absque hæreseos periculo. Porro latum est inter Catholicos & Nestorianos discrimen: isti non solum mente, sed re & suppositaliter dividunt Christum, duas scilicet in ipso admittendo hypostases, alteram divinam, humanam alteram; illi vero e contra: quamobrem pingere Christum ut hominem veluti a divinitate hypostatice distinctum, nedum hæresis, sed & abominatio est.

Solutio est Epiphanii, qui ibidem p. 504. sic revincit Iconomachos arguentes: " „ Audiant igitur isti veritatem Christiani „ unum Emmanuel Christum Deum noscentes, ipsum pingunt secundum hoc, „ quo Verbum caro factum est. Varia insuper deliramenta a se rejiciunt, simplici mente omnia, quæ in Ecclesia „ tradita sunt, recipientes & picturas „ inspicientes, nihil animo cogitant quam „ quod in his significatur; nam cum in „ pictura Virginem peperisse conspiciunt, „ Angelosque cum Pastoribus adstantes, „ Deum hominem factum esse reputant, „ natum ob nostram salutem, atque id „ etiam confitentur, dicentes: is qui extra carnem est, incarnatus est: Verbum corpus induit, increatus est creatus; intangibilis, est palpatus; eumque „ unum in Deitate & Humanitate perfectum prædicant: dictum est autem in „ præcedentibus de Nestorii impia hæresi, quod scilicet Imaginum effigiationes „ nihil cum ea convenient. „

Rursus pag. 507. " Quandoquidem aut „ negati sunt in Imagine divinam naturam „ circumscribi, excidentes a vero sermone, in reprobum sensum traditi sunt; „ Petro enim & Paulo in Imagine figuratis certum est eorum non esse animam; „ cum neque etiam quispiam, ipso Petri „ corpore præsente, animam illius videre „ possit; & cum ipsa non videatur, quisnam, rogo, qui veritati studet, dixerit, separatam esse carnem Petri ab „ anima illius? quibus verbis mendaces „ ostendit hæreticos qui ut Sanctas propellant Imagines prædicant Deum circumscribi per eas, & Divinitatem ab „ Humanitate divelli, cum solum subjiciant „ oculis picturæ & significent id quod volumus cogitare & faciant in mentem „ venire & Deum invisibilem & Verbum „ caro factum & ipsas Sanctorum victrices „ mundi & inferni animas, licet neque „ Deum, neque Verbum Incarnatum, neque ipsas animas etiam, præsentibus corporibus, in se videre valeamus. „

Urgent: Si imago repræsentaret Christum maxime ut unum Christum: atqui non potest repræsentare ut unum, alias induceret in errorem Eutychianorum qui confundebant in Christo naturas. Quid plu-

plura? Imago non reddit mortuum, vivum, fallit igitur dum Sanctum aliquem vita functum exprimit ut viventem.

Respondeo concessa majore, negando minorem: ad probationem dico, Imaginem non repræsentare Christum ut quid ab eo indistinctum, ita ut sit ipsa realitas, neque illum exprimere sicut Filius Patrem exprimit; hoc quippe Imagini vivæ tantum competit; sed repræsentat significative, eo prope modo quo conceptus noster scriptis exprimitur: quando igitur Christi intuemur Imaginem, cogitamus Christum qualem esse nos edocet fides, nempe perfectum Deum & perfectum hominem, non confusione utriusque naturæ, sed unitate Personæ: cogitamus Sanctos in cœlis viventes & triumphantes, quos Imago subjicit oculis corporis & postea mentis, & sic stimulando Sanctorum memoriam, quodammodo in nobis vivificat mortuos. Igitur nulla est allucinatio, nulla fraus, nullum mendacium. Imagines enim dantur solum in recordationem, inquit Epiphanius, tom. 8. pag. 517. Typ. Reg.

Opponunt 2. Sola Eucharistia est Christi Imago, juxta illud ipsius Christi effatum ad discipulos de tanto Sacramento: *Hoc facite in meam commemorationem*: igitur cæteræ de Christo Imagines, non sunt licitæ.

Respondeo distinguendo: Eucharistia ante consecrationem, seu Panis Eucharisticus est typus & figura Christi, concedo; post consecrationem, nego. Ita respondet Epiphanius tom. 3. pag. 509. & 510. " Nemo enim unquam, *inquit*, Sanctorum „ Apostolorum, qui tubæ sunt Spiritus „ Sancti, aut gloriosorum Patrum nostro„ rum incruentum nostrum Sacrificium in „ memoriam Passionis Christi Domini Dei „ nostri & totius dispensationis factum, „ Imaginem Corporis illius dixerit. „ Postea probat ex Apostolo realitatem Corporis Christi in sanctissimo altaris Sacramento; tum subdit: " Legas quousque „ voles, numquam invenies, neque Do„ minum, neque Apostolos, neque Pa„ tres, incruentum illud Sacrificium, quod „ a Sacerdotibus offertur, Imaginem dix„ isse, verum ipsum Corpus & ipsum San„ guinem; attamen ante sanctificationis „ consecrationem quibusdam Patribus pie „ sane visum est, ἀντίτυπον, hoc est ex„ emplar similis formæ nominare. „

Dices. Beatus Nilus sic scribit ad Olympiodorum Proconsulem, ut refertur in Concilio 2. Nicæno, Act. 4. pag. 375. „ Debet enim esse firma & virili senten„ tia genuinum, in sacro loco ab Oriente „ sanctissimi Templi unicam & solam ef„ figiari Crucem. „ Igitur sola Crucis ima„ go habenda est, Imagines vero Sanctorum prorsus abjiciendæ.

Respondeo distinguendo: Beatus Nilus rejicit Imagines avium & reptilium, concedo: Imagines quæ referunt Sanctorum utriusque Testamenti historias, nego. Etvero respondet ad quæsitum. Petebat Proconsul an Imagines volucrum cum Crucis imagine in Templo depingendæ forent & hoc objicit S. Præsul: " Scribis „ mihi, *inquit*, num decorum putem, cum „ in animo habeas fani ædificationem in „ honorem sanctorum Martyrum, ut ima„ gines in sacro loco omnigenarum anim„ alium per parietes, undique fieri cu„ res .... ego vero ad scripta sic respondeo, „ puerile plene esse & stultum ejuscemodi „ rebus fidelium oculos fascinare velle: „ debet enim esse firma & virili senten„ tia genuinum, in sacro loco ab Oriente „ sanctissimi Templi, unicam & solam ef„ figiari Crucem.... Verum novi & ve„ teris Testamenti historiis hinc inde pa„ rietes Templi repleri doctissimi picto„ ris opera velim, quo scilicet, hi, qui „ litteras non norunt, neque sacram Scrip„ turam legere queunt, contemplatione „ picturæ in memoriam reducant, qui„ nam germane vero illi Deo per fortia „ facta servierunt atque in certamen exci„ tentur gloriosorum & laudatorum facino„ rum, per quæ cum cœlo terram com„ mutarunt, venerantes scilicet per con„ templationem ea quæ non viderunt. In „ communi vero domi, in qua multa fue„ rint habitacula, sufficiat singulis vene„ randa Crucis imago. „ Quibus sententiis tria vultu Beatus Nilus: 1. Imagines volucrum & reptilium a domo Dei excludendas esse: 2. In eadem sanctorum Martyrum depingi Imagines, & repræsentari certamina, ut illiterati commoveantur ad imitationem & coronam: 3. In privata domo sufficere sanctæ Crucis imaginem; non excludit tamen cæteras, sed illam ad ciendos pietatis affectus sufficere autumat.

Juvat nunc ad contundendam protervíam hæreticorum, qui multa Ecclesiæ Catholicæ falsa atque insulsa imponunt, referre & dicere qua intentione, tum Christi, tum Sanctorum Imagines, aut pingere, aut arte sculpturæ effingere licitum est. Juvat explanare

planare modum quo & colimus sanctas Imagines, & invocamus sanctos. Juvat hic texere quantum a superstitionis labe distat cultus noster. Omnia hæc momenta clare ac dilucide explicat Concilium secundum Nicænum Act. 4. pag. 402. 413. 414. his verbis.

" Igitur, *inquit*, humanitatis illius characteris & juxta carnem indiscretæ hominis formæ Imaginem figurant, & ipsius incomprehensibilem Deitatem atque invisibilem, unde ea quæ nostræ fidei præcipua sunt nascuntur, ostendere nequimus. Non enim juxta phantasiam & umbratice nostram naturam sibi induit, ut quidam ex veteribus hæreticis errantes tradiderunt, verum reipsa, vereque homo perfectus per omnia, excepto, quod ab hoste nobis insitum est, peccato, factus est. Hanc ob causam in fide certi, sanctæ illius carnis characterem in Imaginibus delineantes salutamus & cultu & honore omni, quo decet, dignamur, nec ob aliud, nisi in recordationem divinitatis illius vivificæ & inexpressæ humanitatis. Eadem ratione & intemeratæ ejus, juxta carnem Matris sanctæ Deiparæ Virginis similitudinem referimus; hoc modo ostendentes quod mulier juxta naturam existens & a nostra massa haudquaquam aliena, Deum invisibilem & omnia manu sua continentem, ultra omnem & hominum & Angelorum existimationem in ventre suo conceperit & incarnatum genuerit. Etenim ob id eam, ut vere & proprie veri Dei Matrem veneramur & magni facimus & quavis visibili & invisibili creatura superiorem reputamus. Adhuc sanctos Martyres Christi, Apostolos, Prophetas, tanquam conservos nostros, & veros Dei Ministros bonis operibus & divina prædicatione veritatis, item perpessione pro ipso Deo afflictionum gloriosos amicos Dei veros, quibus in se etiam magnam loquendi confidentiam dedit, admiramur & Beatos prædicamus, necnon ad recordationem fortitudinis eorum & rectam pro Christo servitutem, similitudinem eorum depingimus, non quod de divina natura participent, per hoc demonstrant volentes, neque debitum tantummodo divinæ Potestati & gloriæ honorem illis tribuentes, verum desiderium nostrum & amorem, quo erga eos affecti sumus, hæc etiam per pingibilem imitationem ad stabiliorem nostram instructionem collocamus; quando & ipsi sancti Dei in unum & solum Deum cultum adorationis & glorificationem & procreationem conservantes pro Christo Sanguinem suum effuderunt & veræ confessionis coronam acceperunt. Hæc Imaginum apparatus ratio est, non quod nos adorationem in Spiritu & veritate, incomprehensibili & investigabili Deitati decentem, in manufactas Imagines, aut in opera hominum artefacta, aut sane in ea quæ subsunt Deo, sive visibilia sint, sive invisibilia, transferre studeamus; verum ut dilectionem nostram, quam juste in Sanctos Dei servos habemus, per istum modum exhibeamus; & per honorationem illorum, in eum, qui per illos glorificatus est, quique illos glorificavit in confessionem potentiæ suæ, Christum glorificationem & cultum referimus; ita ut imitatores fortitudinis eorum & dilectionis erga Deum per bonorum opera contra passiones resistentium, fiamus. Hunc autem esse Imaginum in Ecclesia Dei usum, unusquisque per hanc instructionem cognoscat neque aliunde nos salutis spem, sive in hoc mundo, sive in futuro sæculo expectare, nisi ab unigenito Filio Dei, qui simul cum Patre & Spiritu Sancto divina dona largitur, non enim aliud nomen, per quod salvari queamus, in hominibus datum est. "

Pergit. " At si Domini & Servatoris nostri, item & intemeratæ ejus Matris vere Deiparæ, necnon Sanctorum Imagines salutamus, confestim etiam fidem & dispositionem mentis erga illos habemus, sed unum Deum sine principio, sine fine, qui omnia in manu sua habet, factorem nostrum & omnis creaturæ & vere Servatorem, habentem potestatem in cœlo & in terra pro genere humano, hominem factum agnoscimus; ancillam autem & Matrem illius existentem, vere pro genere nostro intercedentem præsentissime, ita ut Dominus quidem noster salutem dispenset, illa vero Materno affectu pro nobis poscat, agnoscimus: Sanctos denique omnes, tanquam conservos nostros & ejusdem nobiscum naturæ participes, gratissimus Dei Ministros, ut dictum est, & hac gratia a Deo donatos, ut beneficia a Deo data nobis ministrent: curationes, inquam, morborum, & periculorum liberationes, quando per

" memo-

„ memoriam eorum ; Dei invocatio fit, „ quatenus nobis in hymnodiis & glorificationibus possibile est, memoria autem eorum cum encomio celebratur, ut au Scriptura Prov. 10. agnoscimus. „

Huic explicationi accedit ejusdem Concilii hæc eximia definitio, quæ Actione 7. pag. 584. & 589. his exprimitur terminis. " Definimus cum omni diligentia & cura, „ venerandas & sanctas Imagines ad modum & formam venerandæ & vivificantis Crucis e coloribus & tessellis aut alia „ quavis materia commode paratas, dedicandas, & in Templis Dei collocandas „ habendasque: tum sacris vasis & vestibus, tum in parietibus & tabulis, in „ ædibus privatis, in viis publicis; maxime autem Imaginem Domini & Servatoris nostri Jesu Christi, deinde intemeratæ Dominæ nostræ Deiparæ, venerandorum Angelorum & omnium deinde „ sanctorum Virorum. Quo scilicet per „ hanc Imaginum picturarum inspectionem, „ omnes qui contemplantur, ad prototyporum memoriam & recordationem & „ desiderium veniant, illisque salutationem „ & honorariam adorationem exhibeant, „ non, secundum fidem nostram, veram „ latriam, quæ solum divinæ naturæ competit: sed quemadmodum typo venerandæ & vivificantis Crucis, & sanctis „ Evangeliis, & reliquis sacris oblationibus suffitorum & luminarium reverenter accedimus; quemadmodum in veteribus pie in consuetudinem hoc adductum: Imaginis enim honor in prototypum resultat & qui adorat Imaginem, „ in ea adorat quoque descriptum argumentum. Sic enim sanctorum nostrorum „ Patrum obtinet disciplina, vel Traditio „ Catholicæ Ecclesiæ, quæ a finibus usque ad fines Evangelium suscepit. Paulo ergo sic in Christo loquenti, omnique Apostolico cœtui & Patribus sanctis „ idem sentientibus inhærentes (servamus „ Traditiones, quas accepimus.) Thessalon. 2. „

Pergit. Quare & victoriæ carmina ad Ecclesiam cum Propheta accinimus: *Gaude valde filia Sion, prædica filia Jerusalem, exulta & lætare ex toto corde tuo: a te Deus abstulit iniquitates adversantium tibi, liberata es de manu inimici tui, Dominus Rex tuus in medio tui, & pax tibi in sempiterna sæcula.*

" *Igitur*, qui ausi fuerint aliud sentire „ & docere, aut more impiorum hæreticorum Ecclesiasticas Traditiones contaminare, aut vanam quandam vaniloquentiam inducere, aut quidquam de „ consecratis in Ecclesia abjicere, Evangelii, inquam, depictum codicem, aut „ figuram Crucis, aut Imaginis alicujus „ picturam, aut reliquias Martyrum, quas „ sciverint esse germanas & veras, aut „ contra istas improbe aliquid excogitare, quod sit contra Constitutionem Ecclesiasticam, aut uti tanquam communibus, sacratis Deo, repositis pretiosis „ aut Monasteriis reverendis, si fuerint „ Episcopi aut Clerici, deponantur; si „ Monachi aut Laici, communione priventur. „

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Cultu religioso colendæ sunt Sanctorum Imagines.

PRIMO: Hoc ipsum non in uno sed multiplici loco innuit sacra Scriptura: legitur quippe in ea Josue pronum in terra adorasse Arcam Domini, Serpentem æneum Christum præludentem eo elevatum fuisse scopo ut a serpentibus ignitis læsi mediatorem in Imagine venerarentur, & credendo in illum sanarentur.

Secundo: Hanc sanctarum Imaginum religionem declaravit & legitimam & sacram Synodus secunda Nicæna generalis quæ ex professo auctoritate Patrum & usu Ecclesiæ probat, postea & proscribit Iconomachos. Concinit Concilium Tridentinum.

Tertio: Idem est motus in Imaginem & prototypum: sed sanctos & Amicos Dei veneramur: igitur & sanctas Imagines relative ad eos quos repræsentant colere sicut æquum ita & pium atque religiosum est.

SYNOPSIS OBJECTIONUM,

ET RESPONSIONUM.

PRIMO: Colere Imagines & Statuas in se, idololatriam quidem redolet; nusquam vero si solummodo relative ad Sanctos eas veneremur.

Secundo: Congressus quorumdam Episcoporum & Conciliorum circa sanctarum Imaginum cultum, fuit solum ad rescindendos abusus; & hoc unum probat disciplinam Ecclesiæ fuisse pro isto momento diversam.

Ter-

Tertio: Tametsi absque sanctis Imaginibus aliquis servando legem & circa principalia dogmata fidem possit salvari, nefas tamen grande foret cultum sanctarum Imaginum damnare. Argumenta Iconomachorum primum tantummodo probant.

Ad solutionem omnium objectionum tria observanda sunt. Primo quidem adorationis vocabulum quod non semel invenitur in sacris Scripturis & in sanctis Patribus non unam habere significationem, quandoque enim salutationem, nonnumquam etiam piæ amicitiæ deosculationem importat: κυνῶ quippe antiqua Græca vox, & salutare & osculari significat, πρὸς præpositio, augumentum quoddam significat amoris, unde cum ponitur προσκυνῶ, designatur summus honoris gradus. In isto prorsus sensu 1. Reg. 20. 41. legitur David & adorasse & deosculatum fuisse Jonatham: Heb. 11. 21. Jacob adorasse fastigium virgæ Joseph; hoc est deosculando labiis tetigisse. Secundo, Adoratio in isto usurpata sensu multiplex est: quædam dicitur adoratio in gratiarum actionem, quædam vero summa præ timore concusso reverentia: prioris exemplum habemus Genes. 23. 7. ubi habetur Abraham adorasse filios Heth propter sepulturæ locum pro Sara concessum; alterius vero ibidem 30. 3. cum dicitur Jacob adorasse fratrem suum Esau. Tertio, adoratio latriæ soli Deo determinatur his vocibus, vocabulo adorationis, additis, *illi soli servies*. Ita habetur ibidem 47. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies*; Ista quippe verba non solam nudam salutationem, & reverentiam illi dicunt, sed humilitatem & reverentiam soli qui est Dominus vitæ & mortis.

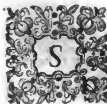
Igitur ut omnis tollatur æquivocatio, adoramus Sanctos, reliquias Martyrum, sanctas Imagines adoratione tantum salutationis, deosculationis, venerationis, nusquam vero latriæ: neque etiam cultu mere civili sanctas Imagines colimus sed sacro & religionis, quatenus eas propter relationem ad Sanctos qui sunt Deo conjunctissimi, veneramur: qua quidem explicatione adhibita & posita, evanescunt omnia & veterum & recentiorum Iconomachorum commenta. Quia vero hoc ita traditur a Patribus Nicænis, non abs re erit hic ponere pro coronide eorum definitionem & fidei explanationem.

Definitio & explanatio fidei Patrum secundi Concilii Nicæni pro cultu sanctarum Imaginum.

PATRES Synodici in Spiritu Sancto congregati sic loquuntur in Epistola ad Imperatorem Constantinum & Irenem ejus matrem quæ habetur in Actibus Concilii Act. 7. " Itaque Apostolicas & Paternas „ Traditiones sequentes; audemus autem „ dicere, conspiratione Sanctissimi Spiritus consonantes; invicemque collecti „ universi, concordantem nobis habentes Traditionem Ecclesiæ Catholicæ, „ consonantiis quæ formatæ sunt a Sanctis sex universalibus Conciliis concordes effecti sumus.... Et sicut manus „ & pedes concorditer animæ motibus „ agitantur, ita ab Spiritu accepta gratia „ & fortitudine, vestrique Imperii concursus pietate pariter & auxilio habito, simul acclamavimus, veritatemque prædicavimus: omnibus modis videlicet recipiendas venerabiles Imagines Domini nostri Jesu Christi, secundum quod perfectus est homo factus; „ & quæcumque historice secundum Evangelicam narrationem scribuntur: atque intemeratæ Dominæ nostræ sanctæ „ Dei Genitricis, sanctorumque Angelorum, ut enim homines apparuerunt his „ qui digni facti sunt apparitione ipsorum, una cum omnibus Sanctis. Necnon „ & certaminum eorum agones figurandos decrevimus tam in tabulis & parietibus, quam in sacris vasis & vestibus, „ quemadmodum a priscis temporibus sancta Dei Catholica Ecclesia recepit, & „ in legem accepit tam a Sanctis primisque doctrinæ nostræ Magistris quam ab „ eorum successoribus egregiisque Patribus nostris: & has adorandas, idest salutandas: idipsum enim est utrumque: „ κυνῶ quippe antiqua Græca Lingua, „ & salutare & osculari significat: & „ πρὸς præpositio augmentum quoddam significat amoris; quemadmodum φιλῶ & „ προσφιλῶ, κυνῶ & προσκυνῶ κυνῶ & προσκυνῶ, quod salutationem indicat, & secundum propensionem amicitiam. Quod „ enim quis osculatur & adorat: & quod „ adorat, profecto & osculatur; sicut testatur humana affectio, quæ a nobis ad „ amicos habetur, & lectio hæc ambo „ perficiens. Hoc autem non solum apud „ nos, sed apud veteres in divina Scriptura

„ ptura scriptum reperimus. In historiis „ namque Regum Scriptum est 1. Reg. 20. *Et David surrexit, & cecidit in faciem suam, & adoravit tertio Jonatham, & deosculatus est eum.* " Quid autem Dominus de „ Pharisaeis rursus evangelice ait? *Amant „ primos recubitus in coenis & salutationes „ in foro.* Certum est quod hic salutatio- „ nem adorationem appellet. Pharisaei quip- „ pe jactantem sensum habentes, seseque „ justos opinantes, adorari ab omnibus fe- „ stinabant, non ore ad os osculari: hoc „ enim est potius humilitatis, & non Pha- „ risaici tumoris indicium. Iterum autem „ Paulus divinus Apostolus, sicut Lucas „ in Actibus Apostolorum describit Act. 21. *Quia cum venissemus Jerosolymam, libenter exceperunt nos Fratres. Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad Jacobum; omnesque collecti sunt Seniores. Quos cum salutasset, narrabat per singula quae fecisset Deus in Gentibus per ministerium ipsius.* " Ergo „ & hic salutationem honoratoriam adora- „ tionem quam invicem exhibemus, Apo- „ stolicus sensus describit; quemadmodum „ & de Jacob ait: *Adoravit fastigium virgae ejus.* Heb. 11. „ Consona vero istis „ & Gregorius cognomento Deiloquus di- „ cit: Bethleem cole, & praesepe adora. „ Quis, putas, eorum qui recte & since- „ re intelligunt quae divina Scriptura pro- „ feruntur, intelligat, quod, haec de ado- „ ratione quae in spiritu fit, pronuntien- „ tur? Nisi forte de insensatis sit, vel ex „ his qui totius Scripturae scientiae ac pa- „ ternae doctrinae inexpertes existunt. Num „ quidnam fastigio virgae servivit Jacob? „ aut praesepi praecepit Theologus Grego- „ rius deservire? & rursus quoque nos vi- „ vificam Crucem salutantes consone ca- „ nimus: Crucem tuam adoramus, Domi- „ ne, & adoramus lanceam quae aperuit „ vivificum latus tuae bonitatis, quod cer- „ tissime salutatio est & dicitur, sicut in- „ dicat istud, quod haec propriis labiis no- „ stris contingimus. Jam etsi multoties in- „ venitur adoratio in divina Scriptura, „ & urbane loquentibus Patribus nostris „ pro servitute quae est in spiritu, cum „ vox multa significet, una tamen signifi- „ catione ejus tantummodo reperitur, quae „ scilicet sola manifestat adorationem quae „ est secundum latriam. Adhuc autem ado- „ ratio est ea quae per honorem & per a- „ morem ac timorem fit, sicut nos adora- „ mus & gloriosissimum & mansuetissimum „ imperium vestrum. Est & alia per timo- „ rem tantum, sicut Jacob adoravit Esau „ Gen. 33. Et est per gratiam, sicut Abra- „ ham adoravit filios Heth, Gen. 23. pro „ agro quem accepit ab eis in sepulturam „ Sarae uxoris suae. Iterum autem expe- „ ctantes quidam a sublimioribus benefi- „ cium consequi, adoravit eos sicut Jacob „ Pharaonem, Gen. 47. Hinc enim divina „ Scriptura docens nos, Luc. 4. *Dominum „ tuum adorabis, & illi soli servies.* Adora- „ tionem sine prohibitione dixit, tanquam „ diversas quidem significationes, sed Ho- „ monymam vocem habentem, & non so- „ li addidit. Porro servies illi soli dixit: „ Etenim soli Deo servitutem nostram re- „ ferimus. His ergo sic comprobatis, ve- „ raciter & incunctanter esse coram Deo „ acceptum & beneplacitum constat, Ima- „ ginales formationes dispensationis Domi- „ ni nostri Jesu Christi & intemeratae Dei „ Genitricis semperque Virginis Mariae, „ ac honorabilium Angelorum, & omnium „ Sanctorum, adorare & osculari. Et quis- „ quis sic se non habuerit, sed discepta- „ verit, vel etiam clanguerit erga venera- „ bilium Imaginum adorationem, hunc a- „ nathematizat sancta nostra universalis Sy- „ nodus quae munita est divini Spiritus „ operatione, ac Paternis & Ecclesiasticis „ Traditionibus.

TRACTATUS TERTIUS
DE
INTELLECTU
ET SCIENTIA DEI.

CIENTIÆ divinæ arcanum ita abditum est, ut fatius foret humanæ infirmitati profundum hoc secretorum divinorum pelagus venerari, quam investigare. Et vero, inquit Aug. lib. de Spiritu & litt. cap. 34. n. 6. *Jam si ad illam profunditatem scrutandam quisquam nos coarctet, cur illi ita suadeatur ut persuadeatur, illi autem non ita, duo sola occurrunt interim quæ respondere mihi placeat: o altitudo divitiarum! & , numquid iniquitas apud Deum? Cui responsio ista displicet, quærat doctiores, sed caveat ne inveniat præsumptores.* Rursus serm. 2. de Verbis Apostoli c. 6. *Quæris tu rationem, ego expavescam: tu ratiocinare, ego miror; tu disputa, ego credam. Altitudinem video, ad profundum non venio ... requievit qui invenit admirationem.* Quia tamen morem Theologis gerere tum ad explicationem, tum ad defensionem fidei, opus est; ideo præscientiam divinam trementes simul & adorantes speculabimur, memores judicia Dei esse altissima, immo & super filios hominum terribilissima. Quis enim, inquit unus e Thomistis nostris, invenietur tam perfrictæ frontis, tantæ impudentiæ incude occallens, tam adamantinæ pertinaciæ, qui tam altis judiciorum Dei labyrinthis non stupeat? Tantis motibus gravissimis non succumbat? Tantis ponderibus oppressus non fatiscat? Tantis malleis divinæ non conquassetur? Tantis postremo divinorum decretorum fulminibus non conteratur, juxta illud percelebre adagium, tot funestis comprobatum experimentis: SCRUTATOR MAJESTATIS OPPRIMETUR A GLORIA. *O homo!* exclamat Apostolus Rom. 9. 20. *tu quis es, qui respondeas Deo?* Cæcutit sane in scrutandis Dei mysteriis humana mens. Hinc quidam impii apud Job cap. 22. 24. de Deo sic loquuntur: *Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat.* Alii posuerunt præscientiam fatum inducere, & necessitatem vitæ imponere humanæ, ita ut voluntas non sit amplius libera sive in fuga mali, sive in prosecutione boni. Etiam orthodoxi in varias, de quibus disputare licitum est, abeunt sententias quæ licet Catholicæ, in multis tamen discrepare videntur. Contra primos fides est defendenda: cum aliis vero explicanda & concordanda. Quæ quidem fieri possunt quatuor potissimum momentis. 1. Ostendendo esse in Deo scientiam illi coævam. 2. Omnia a Deo cognosci, omnia, inquam, tum quæ intra, tum quæ extra illum sunt, aut possunt esse. 3. Cognosci etiam conditionate futura. 4. Præscientiam Dei non nocere libertati & sanctitati; uno verbo de scientia Dei secundum se spectata agemus; de medio in quo Deus cognoscit possibilia & absolute futura; de medio in quo cognoscit futura conditionata; de efficacia scientiæ Dei. Sit igitur

---

DISSERTATIO PRIMA.

De scientia Dei secundum se spectata.

Contra negantes omnia a Deo cognosci.

QUIDAM in suis evanescentes cogitationibus, ausi sunt aut asserere, aut corde saltem dicere, a Deo multa ignorari, vel etiam Deum ad omnia non attendere. Sed contra Prov. 15. *Infernus & perditio coram Domino:* & illud Psalm. 138. 6. *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, & non potero ad eam.*

Dog-

Dogma de scientia Dei quatuor probatur argumentis.

Primo, quia datur intellectus in Deo, & scientia est unum ex ejus attributis.

Secundo, quia Deus cognoscit omnia quæ sunt in se ipso.

Tertio, quia omnia cognoscit quæ sunt extra se.

Quarto, quia scientia Dei est causa rerum, & sine ea factum est nihil.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum Deus sit intelligens, & sit in eo scientia.

AD intellectum divinum pertinet scientia, quæ licet in Deo idem sit realiter cum intellectu, addit tamen supra præcisam rerum notitiam, hoc quod est cognoscere aliquid per causam. Hinc duo simul impræsentiarum quærimus: videlicet, an Deus sit ita intelligens, ut sciat rerum essentias. 2. Utrum easdem per causam cognoscat. Pro quorum resolutione sit

CONCLUSIO PRIMA.

Deus cuncta cognoscit per causas: immo Scientia est unum ex ejus attributis celeberrimum.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *ex Scriptura sacra.*

PRimo. Psalm. 138. v. 6. *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est & non potero ad eam.* v. 5. *Tu cognovisti omnia novissima & antiqua.*

Secundo. 1. Reg. 2. *Deus scientiarum Dominus est; & ipsi præparantur cogitationes.*

Tertio. Rom. 11. *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei!*

Quarto. Jacob. 1. 17. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.*

Quinto. Job. 12. *Apud ipsum est fortitudo & sapientia: ipse habet consilium & intelligentiam.* Ex his sequitur istud argumentum: Ille habet intellectum, qui habet scientiam mirabilem, qui est scientiarum Dominus, pater luminum, apud quem non est vicissitudinis obumbratio, in quo sunt omnes scientiæ thesauri, qui est ipsa & sapientia & intelligentia: atqui ex scriptura hæc omnia sunt in Deo, ergo & intellectus. Ergo Deus est sciens & intelligens.

Secundo, *ex Patribus.*

Primo. Nemesius Christianus Philosophus l. de Providentia c. 44. *Ignorantia*, inquit contra negantes Providentiam, *& imperitia prorsus aliena est a beata illa substantia, scilicet Dei, ipsius enim est cognitio & sapientia & scientia.*

Secundo. Synesius libro de insomniis, ait, *Deo sola ad cognoscendum natura satis est.*

Tertio. Irenæus l. 2. c. 47. sic loquitur: *Deus cum sit totus mens, totus ratio, & totus spiritus operans, & totus lux, & semper idem, & similiter existens, &c.*

Quarto. Augustinus solil. 13. mirabundus alloquens Deum, ait: *Lux a qua omnis lux; lumen a quo omne lumen .... Lux cui omnes tenebræ lumen, cui omnis obscuritas lux: lux supra quam non obnubilat cæcitas, quam caligo non hebetat, quam tenebræ non obfuscant, quam nulla obstantia claudunt, quam numquam separat aliqua umbra: lux quæ illuminas omnia tota simul, semel & semper, absorbe me in tuæ claritatis abyssum, ut videam undique te in te, & me in te.*

Quinto. Succinit D. Thomas hic 1. p. qu. 14. art. 1. *Cum Deus sit omnino immaterialis, in ipso scientia est perfectissimo modo.* Ex Patribus, Deus est totus mens, totus ratio, totus lux, quam tenebræ obscurare non valent, totus immaterialis & spiritualis: ergo & totus intelligens & sciens, cum scientia nihil aliud sit quam intelligentia & cognitio alicujus rei, quam lux omnia detegens, quam mens de omnibus judicans, quam ratio omnia ponderans, quam sapientia attingens omnia a fine ad finem fortiter & suaviter disponens; quæ quidem sapientia ita est in Deo, ut teste Propheta, Ps. 146. *Et sapientiæ ejus non sit numerus.*

Ter-

Tertio, *ex rationibus*.

Prima sic exponitur: Deus est primum movens; igitur & intelligens. Probatur consequentia. Multa sunt in rerum natura, quæ ab intrinseco non moventur principio, ut elementa; & tamen prorumpunt in centrum, & ad suum a creatore institutum finem tendunt: sed non possunt recte moveri versus centrum seu finem sibi impositum, nisi a supremo dirigantur motore; directio vero ad varios fines, seclusa in dirigente scientia, non fit; qua de causa opus naturæ, opus intelligentiæ vocatur: ergo si Deus est primus omnium motor, utique & intelligens: quinimmo, ut effantur Patres, totus mens, & totus ratio.

Secunda sic se habet: Deus est immutabilis & omnia immotus movens; igitur est intelligens, & habet scientiam. Probatur consequentia: quæ sunt pure materialia, sunt determinata ad unum, nec aliquid novi sine mutatione, transeundo ab una forma ad aliam, acquirunt: ergo si Deus est immutabilis, utique & purus spiritus, cuncta concipiens & intelligens; alias posset recipere aliquid, transeundo ab una forma ad alteram, ut entia pure materialia: unde enim tanta in Deo universalitas, nisi quia teste Joanne; in principio Deus erat verbum, erat lux, erat scientia, & omnia in ipso vita erant, quatenus scit ab æterno quidquid in tempore futurus est.

Tertia: Deus est totius universi gubernator supremus; igitur est intelligens & sciens: probatur consequentia: gubernatio est ordo rerum in finem per media apta & debita: sed talis ordinatio non fit sine mira scientia, non absque profunda intelligentia, alias omnia in mundo casualia forent: igitur si Deus est supremus rerum gubernator, est etiam suprema intelligentia & scientia.

Quarta hæc cæteris adjungitur: Deus est prima omnium causa, præcontinens in se consequenter rerum omnium rationes, unde ens & verum convertuntur, inquit D. Thomas, sed quomodo? nisi quia quod fit, est conforme intelligentiæ agentis: ergo eo ipso quo Deus est omnium causa, utique est intelligens & scientiarum Dominus.

Quinta: Omnes perfectiones in inferioribus dispersæ, profecto adunatæ sunt in superioribus, modo non implicent contradictionem; sed videmus homines habere scientiam & perfectam rerum cognitionem: ergo a fortiori Deus illam habet, maxime quia scientia in suo conceptu formali tantummodo dicit cognitionem rei certam & evidentem, quod quidem ab omni imperfectionis labe purum est.

Sexta: Scientia inest nobis per hoc quod noster intellectus est universalium, recipit enim omnium formas; recipit vero, quia est a materia elevatus: sed intellectus divinus est universalior, quippe qui a materia infinite semotus sit: igitur potest in se videre rationes rerum, & sic omnium habere scientiam.

Septima pro coronide ponitur: Scientia est cognitio certa & evidens rerum omnium per causas; sed Deus est causa rerum omnium, & se cognoscit ut talem; igitur est intelligens, & quidem scientifice; unde dicimus scientiam esse attributum, quandoquidem fluit ab essentia divina ut proprietas promanat ab essentia.

DIVISIO SCIENTIÆ DEI.

SCIENTIA Dei, alia dicitur necessaria, alia vero libera: necessaria illa dicitur, quæ terminatur ad Deum; libera vero quæ terminatur ad creaturas, quas Deus potuit ac potest creare, vel non creare. Rursus scientia Dei dividitur in scientiam simplicis intelligentiæ, & scientiam visionis. Scientia simplicis intelligentiæ, ea dicitur, quæ spectat res mere possibiles; visionis vero, quæ futuras attingit: tertiam distinguit Molina, quam vocat mediam, qua Deus futura cognoscit conditionata, ut ista; si Petrus ponitur in tali circumstantia, laudabit Dominum: si Joannes talem videt personam, peccabit. Dicitur media, quia mediat inter duas priores.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objicies 1. S. Joannes Chrysost. hunc refert Maximi locum ex centuria prima, c. 82. in suo opere c. 9. *Deus, sive substantiam dicamus, non habet potestatem intelligendi, quæ naturaliter cum eo intelligatur; ne habeatur compositus. Sive dicamus cognitionem, non habet subjectam substantiam, quæ naturaliter recipiat cognitionem.* In

In hoc loco dicit, non esse in Deo potestatem intelligendi, propter tria. 1. Quia nihil cum eo intelligi potest. 2. Quia si haberet, esset in Deo compositio, quandoquidem scientia cum intellectu facit compositionem, quod simplicitati Dei adversatur. 3. Quia Deus foret subjectum scientiæ; enimvero reciperet cognitionem seu scientiam, quod utique arguit compositionem, immo & potentialitatem; nam Deus & perficeretur a scientia, sicut intellectus creatus perficitur ab ea: igitur scientiam in Deo admittere non convenit.

Respondeo 1. argumentum nimis probare; sequeretur enim Deum nequidem fore ens a se: Et vero, existentia secundum nostrum concipiendi modum, advenit essentiæ, & facit cum ea compositionem; & tamen ipsa ratio dictat Deum esse, immo esse actum purum, esse primum ens, & cæterorum causam.

Respondeo 2. Imperfectiones, quæ concipiuntur scientiæ annexæ, eas oriri, vel ex limitatione, quam habet ipsa scientia in nobis, vel etiam ex imperfecto nostro illam concipiendi modo. Revera quidem, scientia secundum se dicit tantummodo cognitionem claram, certam & evidentem: nos vero illam concipimus etiam in Deo ad modum rerum creatarum videlicet ei advenire, cum illo compositionem quandam facere, quæ quidem imperfectiones non sunt in Deo, quippe qui nihil recipiat, sed sit ipse omnia: unde proprie & in rigore loquendo, Deus non habet scientiam, sed est ipsa scientia.

Respondeo 3. distinguendo. Deus neque scientiam, neque intelligendi potestatem seu potentiam habet imperfectam, ita ut scientia sit in ipso tanquam forma in subjecto a quo dependeat, concedo: perfectam, nego. Quinimmo, Deus habet scientiam omnium perfectissimam, cum ipsa nihil sit quam ipsemet Deus, qui juxta patrum dicta est totus mens, & tota ratio. Quod autem hic sit genuinus Maximi sensus, patet ex verbis laudatis; ita enim vult Deum cognoscere, ut cognitio cum ipso non constituat compositionem; vult ut scientia Deo non adveniat, sed sit ipsi coæva, nec sit aliud ab ipso; unde subdit: *Non habet subjectam substantiam, quæ naturaliter recipiat cognitionem: sed id ipsum quod secundum substantiam est, cognitio est Deus, & totus Deus, & solum, & ipsa cognitio substantia; & totus substantia, & solum, & supra substantiam totus; & supra cognitionem solus: quia unitas est individua, expers partis & simplex*. Igitur in eo solum sensu Maximus negat in Deo scientiam, quo conciperetur accipere aliquid novi, aliquod accidens, & extraneum, aliquid quod esset aliud ab illo, & cum ipso faceret compositionem.

Ad primum: nihil cum Deo intelligi potest, distinguo, quod sit realiter ab illo distinctum, & aliud ab ipso, concedo: quod sit tantummodo virtualiter distinctum, nego. Attributa concipiuntur emanare ab essentia divina tanquam proprietates a natura fluentes; unde ab ea distinguuntur, non quidem realiter, aut formaliter ex natura rei, bene vero virtualiter; ita tamen ut ea actu non distinguat Deus, sed tantum concipiat & intelligat ut primum suam concipit essentiam multis æquivalere perfectionibus, quæ realiter distinguuntur in creaturis. Nos vero concipiendo attributa, ea actu distinguimus adinvicem: cum enim unico essentiam Dei actu & adæquare & comprehendere non valeamus: eam iteratis actibus apprehendimus: alio igitur conceptu intelligimus sapientiam divinam, alio bonitatem, alio omnipotentiam; & tamen ista omnia re sunt quid unum.

Ad secundum: si Deus haberet scientiam, foret in eo compositio, distinguo; si haberet ut nos homines infirmi habemus, concedo; scientia enim est perfectio egregia, nostro adveniens intellectui: si haberet semota omnis imperfectionis labe, ita ut scientia sit ejus substantia, & ejus esse, sicut de facto est, quia in Deo omnia sunt Deus, nego. Quod autem cognitio Dei sit ipse Deus, sonat ipsum Dei nomen; quandoquidem vox Θεός, quæ secundum Græcos Deum significat, dicitur a θεᾶσθαι quod est considerare & videre.

Ad tertium: Deus reciperet cognitionem, distinguo; secundum nostrum concipiendi modum, concedo: secundum se, nego. Ab æterno est Deus, ab æterno intelligens & sciens quicquid potest facere, & facturus erat; unde cum aliquid producitur in tempore, nihil acquirit novi, sed ponit ad extra cognitionis terminum, qui ante erat ad intra secundum ideam: immo, ideo res sunt ex

Aug.

Aug. quia illas novit Deus : *Fecit* enim *Cœlos in intellectu*, inquit Propheta psal. 135. non accipit igitur scientiam a rebus sicut nos, sed res accipiunt esse a scientia divina, & ideo scientia Dei non est aliud ab ipso.

Hanc præclaram de scientia Dei doctrinam tradit Cyrillus in fine libri 31. thesaurorum his verbis : " Simplex, inquit, „ & minime compositus omnium prædi- „ catione celebrabitur Deus. Quamobrem „ absurdum est ipsum de se talem habere „ cognitionem dicere, qualem nos habe- „ mus. Nam si ipse aliud quidquam est, „ alia vero ac diversa est ab eo quæ in- „ est ipsi cognitio, compositus erit, & „ non simplex. Cum vero omnium con- „ fessione sit simplex, non est aliud ab eo „ diversum illius cognitio. Nostra autem „ est alia caussa. Nam propria quadam „ ratione sumus secundum substantiam, „ in substantia vero sitam habemus co- „ gnitionem, velut colorem in corpo- „ re. Igitur non similiter & eodem mo- „ do sciemus quippiam ac Deus, qui „ non eodem atque illo modo nos habe- „ mus. Sed ipse quidem, tanquam hoc „ ipsum mens omnium suprema, itidem „ ut Deo convenit, tum ea, quæ sunt, „ tum se ipse contemplabitur, nos au- „ tem, qui datam nobis mensuram trans- „ gredi nequimus, velut in speculo & æ- „ nigmate, incomprehensibilem cernimus „ Deum. „

Instabis : Ut Deus aliquid cognoscat, debet species rerum accipere, saltem essentia divina novo modo intellectui divino uniatur necesse est : sed hoc potentialitatem innuit ; prius enim est Deum esse quam cognoscere alia a se : igitur Deus aliquid recipit, si rerum scientiam habet ; quod consequens, cum absurdum sit, ergo & antecedens.

Respondeo 1. multos percelebres Theologos propugnare, essentiam Dei formaliter & Metaphysice sumptam, esse intelligere actualissimum, maxime, quia Deus est actus purus : igitur intelligere, juxta istam sententiam, est id quod est primum in Deo, unde eodem actu se & alia cognoscit: quia tamen creaturæ sunt Deo posteriores, dicimus Deum prius prioritate ordinis se, & postea alia a se intelligere.

Respondeo 2. Deum non accipere species a rebus ; omnia si quidem, teste Beato Joanne c. 1. in eo vita sunt ; idest omnium habet in se ideas, & cognoscit rationes.

Respondeo 3. distinguendo : essentia divina novo modo se habere debet respectu intellectus, & illi uniri per modum speciei tum impressæ, tum expressæ, absque vicissitudinis & imperfectionis adumbratione, concedo : secus, nego. Omnia in Deo sunt unum : quia vero Deus suam contemplando essentiam, videt se & alia a se, ideo concipimus illam ineffabilem essentiam novo modo uniri intellectui divino, cum tamen revera nihil recipiat Deus, nihilque fit ab eo distinctum. Unde esse divinum non est in Deo cognitione prius, nisi ad summum prioritate a quo, emanationis scilicet & ordinis, respectu nostri, in quantum ad ordinandos conceptus nostros, intelligimus cognitionem Dei ab ipsius intellectu, intellectum vero ab ejus purissima essentia, fluere.

Divus Aug. hanc tradit solutionem Epist. 102. cum dicit in Deo aliud non esse quod intelligitur & quod intelligit, sicut in nobis. Ita l. 15. de Trinit. c. 13. & in 1. de Gen. ad litt. c. 5. n. 10. his verbis : *Non enim habet informem vitam verbum filius, cui non solum hoc est esse, quod vivere ; sed etiam hoc est ei vivere, quod est sapienter, & beate vivere.*

D. Thomas hic 1. p. q. 14. art. 4. eandem tradit his verbis. " *In Deo intellectus intelligens, & id quod intelligitur, & species intelligibilis, & ipsum intelligere, sunt omnino unum & idem.* „

Plotinus, scholæ Platonicæ antesignanus eandem tribuit dotem numinibus, ita ut testimonium ab ipsius fidei inimicis habeamus. Nam Enn. 5. l. 9. cap. 5. Sic loquitur de mente summa & divina : *Itaque si quid intelligit, a se ipsa intelligit. Si quid habet, a se ipsa habet ; quod si a se ipsa & ex se ipsa intelligit, ipsamet est ea quæ intelligit.* „

Oppones 2. Omnis sciens reflectit ; cognitio enim est reditus ad se ipsum, & reminiscentia : sed hoc ipsum potentialitatem & imperfectionem redolet : ergo scientia nullo modo est in Deo admittenda.

Respondeo 1. negando absolute majorem: enimvero quando sciens identificat sibi & suam potentiam intellectivam, & intelligere, quando est semper in actu intelligibilium, idest actu semper omnia videt, prima apprehensione cognoscit omnia ; cum igitur Deus sit suprema & prima intelligentia, cuncta in sua essentia & ip-

sam suam essentiam, intuetur, eo prope modo quo Doctor habens subtilissimam intelligentiam, sine discursu, sed prima rerum apprehensione, conclusionem videt in principiis.

Respondeo 2. distinguendo: Sciens inter creaturas reflectit & cognoscit rerum naturas sive per reminiscentiam & reflexionem, sive per reditum ad res, concedo: sciens increatum, subdistinguo; reflectit secundum nostrum modum concipiendi, concedo: in rei veritate, nego. Non enim aliam habet reflexionem, aliumque reditum, nisi quod per se subsistat, & in hoc sensu redit ad se ipsum, quia est omnia.

Ita Aug. lib. 2. ad Simplicianum q. 2. his verbis: " Cum meminimus aliquid „ sensisse nos vel intellexisse, ut id cum „ volumus, recolamus. Quod si ita in „ Deo est, ut possit proprie dici, intel- „ ligit, & intellexit, sentit & sensit, „ admittit tempus, & subrepit nihilomi- „ nus illa mutabilitas, quæ longe a Dei „ substantia removenda est. Et tamen & „ scit Deus, & præscit Deus ineffabili „ modo. Sic eum & pœnitet ineffabili „ modo. Cum enim scientia Dei longe „ distet ab humana scientia, ita ut irri- „ denda sit comparatio, utraque tamen „ scientia vocatur " &c. Subdit modos humanæ scientiæ imperfectos insinuare quidem scientiam Dei, sed non adæquare, quia in Deo non est transitus, motus mutationis, & aliud intelligens & cognitio intelligentis.

D. Thomas ibidem art. 2. explicat difficultatem, & sic respondet: *Ad primum ergo dicendum, quod redire ad essentiam suam, nihil aliud est quam rem subsistere in se ipsa*. Et in corpore: *Cum igitur Deus nihil potentialitatis habeat, sed sit actus purus, oportet quod in eo intellectus, & intellectum sint idem omnibus modis.*

Instabis: scientia est discursiva; igitur in meditatione & reflexione fundatur. Probatur antecedens: 1. Scientia procedit ab uno ad aliud, est enim cognitio rei per causas: 2. Cognitio est egressus ab alio ad aliud, unde est motus importans mutationem; siquidem tendit ad novum terminum, ut cum producitur de novo aliqua creatura: sed hæc omnia involvunt imperfectionis labem: igitur a Deo removenda est scientia.

Respondeo negando antecedens; scientia enim secundum se spectata, dicit solummodo cognitionem certam, claram & evidentem rei per causas, quam quidem unico intuitu habet Deus, quatenus unico & eodem actu suam comprehendit essentiam ut rerum omnium causam. Unde ad primam probationem distinguo: in creaturis scientia procedit ab uno ad aliud, concedo: in divinis, nego: nec mirum, intelligens, intellectio & intellectum, sunt unum & idem in Deo. Ad secundam probationem distinguo similiter: cognitio est egressus ab uno ad aliud in creaturis, concedo: in divinis, nego. In Deo est actio pure immanens, & intra intellectum, qui cum sit idem re cum essentia, quæ est omnium causa, non egreditur Deus extra se ut cognoscat omnia: cognoscit enim effectus in sua essentia tanquam in causa rerum, unde nulla ei advenit ex cognitione rerum mutatio.

Ita Didymus tom. 3. Bib. PP. in enarratione Epistolæ canonicæ Joan. 3. *Igitur*, inquit, *Trinitatis scientia substantialis est, creaturarum vero, effectus quidam suscipiens majus & minus ..... cum Deus mens sit intellectu naturali & substantiali, movit ea quæ novit: creaturæ vero, licet habeant ut sint mens, attamen & scientiam habeant quæ est factura, dum mens eorum est facta*. Igitur Deus est sciens, quinimmo est ipsa scientia, vel dicam super omnem scientiam.

D. Thomas utramque difficultatem sic solvit, primam quidem hic art. 1. ad 2. dicens divisa in inferioribus, adunata esse in superioribus, adeoque scientiam, consilium, prudentiam in Deo semotis imperfectionibus reperiri. " Ad secundum „ dicendum quod ea quæ sunt divisim & „ multipliciter in creaturis, in Deo sunt „ simpliciter & unita .... homo autem „ secundum diversa cognita habet diver- „ sas cognitiones. Nam secundum quod „ cognoscit principia, dicitur habere in- „ telligentiam: scientiam vero secundum „ quod cognoscit conclusiones: sapien- „ tiam secundum quod cognoscit causam „ altissimam: consilium vel prudentiam „ secundum quod cognoscit agibilia .... „ sed hæc omnia Deus una & simplici „ cognitione cognoscit. Unde simplex „ cognitio Dei omnibus istis nominibus „ nominari potest: ita tamen quod ab unoquoque eorum secundum quod in divi- „ nam prædicationem venit, secludatur „ quidquid imperfectionis est. „ Secundum

hoc

hoc dicitur Job. 12. *Apud ipsum sapientia & fortitudo, & ipse habet consilium & intelligentiam.* Igitur scientia est sine discursu in Deo, sicut consilium sine inquisitione, & hæc sunt attributa diversa, licet enim re unum, illa tamen res æquivalet multis quæ a parte rei in creaturis distinguuntur.

Ad id vero quod dicitur, cognitio est egressus ab uno ad aliud, sic respondet D. Thomas hic art. 4. ad 1. *Intelligere non est operatio exiens ab ipso operante, sed manens in ipso.*

Instabis: Cum intellectus acquirit scientiam, recipit species rerum; immo ipsa scientia est forma & habitus de novo adveniens & perficiens subjectum; sed absurdum est dicere Deum & aliquid recipere, & a forma creata perfici: ergò, &c.

Respondeo, distinguo majorem, intellectus creatus, qui est & a cognitione & ab objecto distinctus, recipit species rerum, concedo: divinus, qui est suum intelligere, nego. Unde licet Deus cognoscat creaturas, & sint quid ab eo distinctum, non tamen in causa, scilicet in essentia divina, in qua illas cognoscit: igitur scientia non est habitus in Deo, sed solum in creaturis; nec est de ratione ejus essentiali, & secundum se considerata, ut sit habitus; sed solum ut est creata, & in creaturis, quia, ut dicit D. Thom. hic, formæ sunt in rebus secundum modum suum, unde in creaturis quæ sunt finitæ, perfectiones & formæ quæcumque sint, sunt utique finitæ, sed nusquam in Deo.

Solutio est S. Joan. Damasceni qui l. 1. de fide cap. 18. sic loquitur: " In nobis „ prudentia & sapientia & consilium tanquam habitus accidit, & abscedit: non „ autem in Deo. In ipso enim nihil oritur & desinit; est enim variationis & „ mutationis expers: neque de ipso dici „ accidens oportet. Porro bonum Deus „ habet cum substantia sua concurrens. „

Eandem tradit solutionem D. Th. qui hic art. 2. ad 2. negat Deum aliquid recipere a rebus quas intelligit: „ Intellectus divinus, *inquit*, qui nullo modo „ est in potentia, non perficitur per intelligibile, neque assimilatur ei; sed „ est sua perfectio & suum intelligere. „ Et art. 1. ad 1. negat scientiam in Deo esse habitum. „ Perfectiones, quæ sunt in creaturis, sunt in Deo semotis imperfectionibus. Unde scientia non est qualitas in Deo, „ vel habitus, sed substantia & actus purus.

Objicies 3. Ideo ex D. Th. scientia est in Deo pura & summa perfectio, quia intelligere, intelligibile & intellectum sunt unum & idem: sed hæc ratio nulla est: & probatur. Cum Deus aliquam cognoscit creaturam, creatura intellecta non est Deus, implicat enim creaturam esse Deum; igitur intellectum & intelligibile in Deo non sunt idem.

Respondeo, negando minorem, ad probationem distinguo. Creatura secundum se & ut est a parte rei, non est Deus, concedo: ut est in causa, nego. Est enim ipsa essentia divina ut tali modo participata, vel participabilis: porro Deus non est sicut homo; non enim accipit scientiam a rebus, sed scientia & cognitio ejus, dat esse rebus, & sic patet intelligere & intellectum ad intra, esse unum & idem apud Deum.

Dices, ergo non erit discrimen inter Deum & creaturam ad intra.

Respondeo negando sequelam, quia essentia divina est objectum primarium, illudque necessarium scientiæ divinæ. Essentia vero, ut participabilis ad extra, & ut connotat creaturas futuras, objectum liberum & secundarium.

Objicies 4. Scientia est universalium & particularium; sed universale non est in Deo; universale enim est ens rationis: neque particulare, quia singulare est in materia immersum: igitur nec scientia.

Respondet Divus Thomas ad hoc argumentum hic art. 1. ad 3. Scientiam non esse in Deo ut in creaturis. " Et ideo, „ *inquit*, cum modus divinæ scientiæ sit „ altior, quam modus quo creaturæ sunt: „ scientia divina non habet modum creatæ scientiæ, ut scilicet sit universalis, „ vel particularis, vel in habitu, vel in „ potentia, vel secundum aliquem talem „ modum disposita.

Respondeo 2. distinguendo minorem, universale Logicum & singulare Physicum non sunt in Deo, concedo: universale reale & plenum, & singulare per plenitudinem, nego. Deus est causa universalis, sed non per rationem & indeterminationem, verum potius per plenitudinem, sicut & singularis, unde dicendum potius Deum esse supra universale & singulare.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus cognoscit omnia.

PRIMO, quia Ps. 138. habetur: *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, & non potero ad eam.*

Secundo, quia ex Patribus, Deus est totus mens, lux & ipsa veritas.

Tertio, quia est rerum omnium & causa & gubernator, in semetipso igitur cuncta videt, cuncta scit & intuetur.

Synopsis solutionum ad argumenta in contrarium.

PRIMO, Patres quandoque scientiam esse in Deo negant: sed loquuntur de scientia quæ accipitur a rebus per species, de scientia quæ veluti accidens inhæret intellectui, quæque comparatur per discursum: nusquam vero de scientia secundum se sumpta.

Secundo, Scientia absolute loquendo non dicit inquisitionem, sed cognitionem rei in se certam & evidentem; hanc autem esse in Deo, quis non videt, cum sit omnium causa?

Tertio, Scientia creaturæ, utpote limitata, est tantummodo de universalibus; scientia vero Dei, cum sit infinita, est etiam de singularibus.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum Deus intelligat seipsum & suas perfectiones.

CONCLUSIO.

Deus intelligit se, & omnia quæ in ipso sunt, personas scilicet & attributa: & est de fide.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *ex Scriptura sacra.*

1. JOAN. 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum*: sed Verbum est cognitio & expressio Dei, & illa expressio est apud ipsum & in ipso: ergo Deus se & alia quæ in ipso sunt cognoscit.

2. Ibidem. *Nemo novit Patrem nisi Filius*; iterum Filius de Patre dicit Jo. 8. 55. *Novi eum*. ibid. 17. 6. *Pater manifestavi nomen tuum hominibus*: igitur Filius Dei cognoscit Patrem, sed Filius & Pater unum sunt, juxta illud Joan. 10. *Ego & Pater*, inquit Christus, *unum sumus*: ergo si Filius cognoscit Patrem, Deus se cognoscit & intelligit, & consequenter attributa, quia sunt ipse Deus.

3. 1. Cor. 2. *Quæ sunt Dei nemo novit nisi Spiritus Dei*: & iterum ibidem v. 10. *Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei*: Igitur Spiritus sanctus cognoscit omnia quæ in Deo sunt: sed Spiritus sanctus est Deus; ergo Deus se & alia quæ sunt in se intelligit & intuetur.

Secundo, *Ex Patribus.*

AUGUSTINUS lib. 15. de Trin. c. 44. de Personis Sanctissimæ Trinitatis, sic loquitur: " Sciunt ergo invicem Pater & ,, Filius, sed ille gignendo, iste nascen- ,, do. Et omnia quæ sunt in eorum ,, scientia, in eorum sapientia, in eo- ,, rum essentia, unusquisque eorum simul ,, videt.

Isidorus l. 3. de summo bono c. 3. *Sola sibi nota est Trinitas*, intellige comprehensive: igitur Deus se intelligit, & quidem intellectione perfectissima, scilicet comprehensiva.

Divus Thomas hic qu. 14. art. 2. ait: *Deus cum sit actus purus in summo immaterialitatis, intelligit se per seipsum.*

Tertio, *Ex Ratione, eaque multiplici D. Thomæ 1. contra Gentes c. 47.*

PRIMA sic exponitur: Purus Spiritus, qui est totus mens, se & alia, quæ in ipso sunt, cognoscit: sed Deus est & purus Spiritus & totus mens: igitur se & ea quæ in ipso sunt, perfecte cognoscit.

Secunda ita se habet. Quo magis ens aliquod a materia abstractum est, eo plures potest in seipso recipere rerum formas & species, in quibus velut in speculis lustret & contempletur objecta: hinc homo plura quam belluæ noscit; quandoquidem formam habet seu animam a materia immunem: Angelus vero plura quam homo, quippe qui abstrahat ab omni materia physica, & sit purus Spiritus: enimvero cognoscit divisa indivisibiliter, composita simpliciter, materialia immaterialiter:

liter: sed Deus est supra omnem materiam, etiam metaphysicam; siquidem est ens a se & omnia: igitur perfecte se intelligit.

Tertia, Deus est actus purus: igitur se & omnia, quæ in ipso sunt, intelligit & cognoscit. Probatur consequentia. Esse actum purum, est esse in actu omnium perfectionum, & intelligibilium, idest habere omnes perfectiones, & actu videre & comprehendere omnia; sic oculus dicitur in actu visibilium, quando actu percipit coloratum: ergo eo ipso quo Deus est actus purus, actu se, & omnia quæ in ipso sunt, perfecte intelligit.

Quarta, cognitio fit per hoc quod cognoscibile est in cognoscente; oculus v. gr. videt arborem per hoc quod species arboris est in ipso, & postea in intellectu a quo utique cognoscitur: sed essentia & omnia attributa sunt præsentia intellectui divino, immo sunt idem cum illo: igitur Deus perfectissime se intelligit.

Quinta, denique tanta est virtus Dei in cognoscendo, quanta est actualitas in existendo, quia esse & intelligere sunt unum & idem apud Deum; ergo sicut Deus est ens a se, ita & intelligere per essentiam: igitur Deus adæquate se intelligit, idest perfectissime & comprehensive.

Diluuntur Objectiones.

Objicies 1. Si Deus se intelligit, suam intelliget intellectionem: & rursus in infinitum ista intellectio se intelliget, quia cum intellectio Dei sit idem cum esse, & Deus intelligat suum esse, dabitur processus in infinitum, quod sane non est admittendum.

Respondeo distinguendo. Deus intelliget suam intellectionem ut est ens a se idem cum essentia, concedo: ut est operatio, nego, & cum illa operatio sit per se subsistens, non oportet procedere in infinitum, inquit Div. Thomas hic art. 4. ad 3. Cæterum omnia in Deo sunt unum & idem realiter, ipse est actus purus, est intellectio & vita per essentiam; quia vero mirabilis illa essentia facit id omne quod intellectus creatus operatur, ideo distinguimus & intellectum ab essentia, & intellectionem ab intellectu. In Deo igitur est intellectus, est intellectio actualis, qua se intelligit & generat Verbum; Verbum vero est intellectio passiva, est conceptus & intellectionis terminus, & sic non datur intellectio intellectionis, in ratione operationis, sed datur intellectio passiva quæ est terminus intellectionis actualis, & est Verbum.

Oppones 2. Scientia est cognitio rei per causas: sed essentia Dei non habet causam: igitur Deus non habet scientiam de se: igitur non se intelligit.

Respondeo distinguendo. Scientia de rebus creatis, concedo majorem; de divinis, subdistinguo: est cognitio per causas secundum quid, & improprie, concedo: adæquate & proprie, nego. Scientia secundum se dicit solum esse cognitionem certam & evidentiam: talis est in Deo, qui ita se cognoscit, ut etiam se comprehendat. In creatis vero scientia est cognitio rei per causas; nihil enim magis demonstrat effectum, quam necessaria connexio, quam habet ipse effectus cum causa a qua essentialiter dependet; quia tamen Deus suam cognoscit essentiam, ut fontem & principium a quo fluunt omnia attributa, & nos cognoscimus ineffabiles istas perfectiones per ordinem ad ens divinum; nam inferimus Deum esse omnipotentem, esse summum bonum, quia est ens a se: Essentia concipitur non quidem ut causa rigorosa, a qua dependeant attributa; sed ut ratio, per quam cognoscuntur.

Instabis: Attributa non habent causam, ergo Deus illa non cognoscit ut in causa ullo modo.

Respondeo distinguendo. Attributa non habent causam rei, concedo; sunt enim idem entitative cum essentia divina: non habent causam cognitionis, nego. Habent pro fonte & principio essentiam a qua fluunt, nos vero cognoscimus ea per essentiam tanquam per causam virtualem, a qua, sine dependentia quidem emanant.

Rursus instabis: Deus non cognoscit attributa etiam ut virtualiter ab essentia distincta, quandoquidem unico actu & sine distinctione cognoscit essentiam suam & attributa: ergo non cognoscit essentiam ut causam cognitionis virtualem; igitur non habet scientiam.

Respondeo distinguendo. Deus non cognoscit essentiam actu distinctam ab attributis, nec utique distinguit, concedo: non cognoscit fundamentaliter distinctam, nego. Revera quidem Deus non cognoscit essentiam ab attributis distinctam,

quia sunt unum entitative, neque distinguit per operationem sui intellectus, cum unico actu comprehendat omnia, in quo differt a nobis, qui propter mentis nostræ limitationem, eandem rem infinite perfectam concipimus iteratis intellectionibus, & distinguendo per mentem quod in se indistinctum manet: attamen Deus concipit essentiam suam ut principium virtuale attributorum; unde videt istam entitatem posse concipi a nobis ut ens multiplex, ita ut etiam secundum nostrum concipiendi modum inferamus Deum habere perfectiones mirabiles, quia est ens a se, & sic attributa habent causam cognitionis respectu nostri, sed non respectu Dei: quia tamen hæc omnia perfectissime cognoscit, scientia altissimo modo in Deo est, & ideo iisdem cum nostra vocatur nominibus, tametsi non dicatur cognitio rei per causas.

Urgebis adhuc: Si Deus unico intellectionis actu intelligit se & suas perfectiones, sequitur sapientiam, scientiam, prudentiam & consilium non esse attributa diversa: sed falsum consequens; ergo & antecedens.

Respondeo distinguendo. Si Deus non cognoscit suam mirabilem & ineffabilem essentiam æquivalere perfectionibus, quæ revera distinguuntur a parte rei in creatis, concedo: si cognoscit, nego. Deus unico quidem mentis intuitu suam intelligit & cognoscit essentiam, sed simul videt æquivalere omnibus perfectionibus quæ sunt & reperiuntur in creaturis, unde concipit esse in ea multas rationes, cum ex ipsa Scriptura, Spiritus Dei sit unus simul & multiplex: & ideo sapientia, scientia, consilium & prudentia sunt attributa diversa, sicut & intelligentia. Ista quippe videt conclusionem in principiis, sapientia cognoscit per altissimas causas, scientia per proximas; consilium inquirit media pro agibilibus, prudentia vero ordinat & imperat; quæ quidem omnes rationes sunt diversæ; quia vero Spiritus Dei hæc omnia eminentissimo modo, semotis quibuscumque imperfectionibus, habet & operatur, verum est dicere: Deus est intelligens, sapiens, sciens, consiliarius, immo ipsa est sapientia, &c.

Objicies 3. Si Deus se intelligit, maxime intellectione comprehensiva; sed in hoc videtur inconveniens: & probatur: quod comprehenditur, est finitum: sed essentia divina est infinita: igitur comprehendi non potest.

Respondeo negando minorem, ad probationem distinguo: quod comprehenditur a finito, est finitum, concedo: sic aqua comprehenditur in vase, & est quid finitum. Quod comprehenditur ab infinito, nego. Comprehensio quantitative & physice sumpta est quid finitum; secus metaphysice considerata; sub isto enim respectu dicit solum adæquatam alicujus virtutis mensuram, & cum tanta sit actualitas Dei in intelligendo, quanta est in essendo, ideo intellectio divina est vere & perfecte comprehensiva, quatenus Deus tantum se cognoscit, quantum cognoscibilis est. Ita Div. Thom. hic quæst. 14. art. 3.

Quod autem Deus se intelligat, ipsi Philosophi Pagani confessi sunt, maxime Platonici, quorum interpres est Alcinonus c. 10. ubi sic loquitur: " Quoniam „ autem prima mens præstantissima est: „ necesse est præstantissimum ei intelli„ gibile propositum esse. Nihil autem se „ ipsa præstantius habet; quare semet„ ipsam, notionesque suas semper intel„ liget.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus & suam naturam & suas perfectiones intelligit atque cognoscit.

Primo, Joan. 1. habetur: *In principio Deus erat verbum...... erat lux in hoc mundo*. ibidem: *Nemo novit Patrem nisi Filius*. Unde Augustinus l. 15. de Trin. c. 14. *Sciunt ergo invicem Pater & Filius*.

Secundo, Deus est purus Spiritus: igitur totus mens, & lux, immo ipsa veritas, ipsa sapientia, ipsa scientia.

Tertio, Cognitio fit per hoc quod cognoscibile est in cognoscente. Porro Deus est in semetipso, quippe qui sit ens a se; igitur se & sua intelligit attributa: tum quia cognitione & intellectione generat Verbum.

Synopsis Responsionum ad objectiones in contrarium.

Primo, tametsi Deus se & sua cognoscat, non datur tamen cognitio cognitionis & processus in infinitum: cognoscit quidem suam intellectionem, quatenus

tenus illa est ens a se, nusquam vero ut intellectus est: namque intellectus est id quo Deus se & sua novit, unde nihil ultra datur.

Secundo, Scientia in creaturis quidem est cognitio per causas: at vero secundum se importat tantummodo ut sit cognitio certa & evidens. Cæterum non implicat scientiam Dei esse cognitionem utique per causam secundum quid: nullus quippe Theologus essentiam divinam esse causam virtualem abnegabit; illumque sub isto respectu a Deo intelligi.

Tertio, Deus se cognoscendo comprehendit. Ergone finitus? minime; comprehensio nullis clauditur terminis nisi in creatis.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum Deus intelligat alia a se, idest omnes creaturas.

CONCLUSIO.

Deus cognoscit omnes creaturas possibiles, omnes futuras, & præteritas; cognoscit secreta cordium, & quidquid est aut esse potest in omni creatura, tam secundum rationes genericas & communes, quam particulares consideratum, & hoc unico & simplici intuitu.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura sacra.*

1. GEn. 1. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.*

2. Job. 28. v. 3. *Tempus posuit tenebris, & universorum finem ipse considerat: lapidem quoque caliginis, & umbram mortis.* v. 24. *Ipse enim fines mundi intuetur; & omnia quæ sub cœlo sunt respicit.* c. 31. v. 4. *Nonne ipse considerat vias meas, & cunctos gressus meos dinumerat?*

3. Psalm. 49. *Meæ sunt*, inquit Deus per os Prophetæ, *feræ silvarum, jumenta in montibus & boves. Cognovi omnia volatilia cœli.* Psal. 137. *Excelsus Dominus, & humilia respicit, & alta a longe cognoscit.* Psal. 138. David sic loquitur: *Domine probasti me, & cognovisti me, tu cognovisti sessionem meam & resurrectionem meam. Intellexisti cogitationes meas de longe, semitam meam & funiculum meum investigasti ..... Ecce, Domine, tu cognovisti omnia novissima & antiqua.*

4. Proverb. 15. *In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos*, & c. 16. *omnes viæ hominum patent oculis meis*, inquit Deus.

5. Ecclesiastici 1. *Omnis sapientia a Domino Deo est, & cum illo fuit semper, & est ante ævum. Arenam maris & pluviæ guttas, & dies sæculi quis dinumeravit? altitudinem cœli, & latitudinem terræ, & profundum abyssi quis dimensus est?* & concludit: *Unus est altissimus Creator omnipotens, & Rex potens & metuendus nimis; sedens super Thronum illius, & dominus Deus: ipse creavit illam in Spiritu sancto, & vidit, & dinumeravit, & mensus est.*

6. Esther 14. 14. *Domine, qui habes omnium scientiam.*

7. Heb. 4. *Omnia*, inquit Apost. *nuda & aperta sunt oculis ejus.* Ibidem v. *Pertingit usque ad divisionem spiritus & animæ, compagum quoque & medullarum: est discretor cogitationum & intentionum cordis, & non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus.* Ex his sequitur istud argumentum. Qui videt cuncta quæ fecit qui cognoscit omnes hominum vias, secreta cordium, altitudinem cœli, abyssi profunditatem, & ipsam mortis umbram, omnia a se alia intelligit: atqui ex Scriptura Deus habet istorum omnium scientiam: igitur intelligit alia omnia a se.

Secundo, *Ex Patribus.*

Clemens Alexandrinus, l. 6. Stromat. sub finem ait: " Deus omnia novit, non solum quæ sunt, sen etiam futura, & „ quemadmodum erit unumquodque; ac „ particulares motiones prævidens, omnia „ prospicit, & audit omnia; nudam intrinsecus animam videns, uniuscujusque „ etiam e singularibus æternam habet intelligentiam, & quod in theatris usu „ venit, & in partibus cujusque, inspiciendo, circumspiciendo, & simul aspiciendo; hoc ipsum & in Deo evenit. „ Nam simul, confertimque omnia, & „ & particulatim singula, applicatione una „ contemplatur.

Subscribit Hilarius in Psal. 137. " Superbæ, *inquit*, & insolentes cogitationes Deum non fallunt. Cognoscit „ omnia & nihil scientiæ ejus impenetrabile est.

As-

Accedit Ambrosius l. de interpellat. c. 2. explicans illud Psal. 71. 11. „ Quomodo scit Deus, & si est scientia in excelso, ait, qui se existimat ab eo qui omnia videt, non videri, & tenebris credit commissa sua posse celari, umbram prætendit. Sed frustra latere se credit, cum oculus Domini lucidior sole occulta omnia deprehendat.

Non prætereundus est S. Augustinus l. 15. de Trin. c. 14. sic loquitur: „ Novit itaque omnia Deus Pater in seipso: novit in Filio. Sed in seipso, tanquam seipsum; in Filio tanquam Verbum suum, quod est de his omnibus quæ sunt in seipso. Omnia similiter novit & Filius, in se scilicet, tanquam ea quæ nata sunt de iis, quæ Pater novit in seipso: In Patre autem tanquam ea quæ nata sunt, quæ Pater novit in seipso: in Patre autem tanquam ea de quibus nata sunt, quæ ipse Filius novit in seipso. " Ibidem. „ Deus non particulatim vel sigillatim omnia videt, velut alternante conceptu hinc illuc, inde huc: sed omnia videt simul. " & l. 12. de Civit. c. 18. „ Quamvis infinitorum numerorum nullus sit numerus, non tamen incomprehensibilis est ei, cujus scientiæ non est numerus.

S. Ephrem Syrus cæteris adjungitur, Tractatu de Vita spiritali sic scribit: „ Quod si subdole ab adversario nolis in re aliqua supplantari, crede nihil te agere vel cogitare quod lateat Deum.

Tertio, *Ex ipsis Paganis Philosophis & Poetis.*

Vetus Poeta apud Petavium de Deo uno l. 4. pag. 254. quasi Christiane cecinit:

Oculum ingentem formidemus, qui & sub terram.
Respicit; & maris magnum profundum, & quæcumque tegit
Mens hominum; nihil autem abscindit tempus, sed
Adsunt omnia Deo.

Plotinus Platonicus, velut Enn. 3. l. 2. c. 5. extollit Providentiam omnibus videntem & omnibus vigilantem. Aug. l. 10. de Civ. c. 14. sic loquitur de eo. " De Providentia certe Plotinus Platonicus disputat, eamque a summo Deo, cujus est intelligibilis, atque ineffabilis pulchritudo, usque ad hæc terrena, & ima pertingere flosculorum, atque foliorum pulchritudine comprobat.

Thales apud Clem. Alex. l. 5. Strom. p. 434. ait: „ Interroganti cuidam, an quidpiam agens latere Deum homo possit, & quomodo, inquit, qui ne cogitans quidem? " Idem Ægyptii apud eundem Clementem ibid. p. 413. Aures, inquit, oculosque exquisita ex materia fingentes, Dii consecrare solebant, in Templis appendentes: ut hoc significarent, Deum omnia videre & audire.

Philo denique Judæus in l. in quo ostendit Deum esse immutabilem p. 201. sic loquitur: " Manifestum igitur est, & eorum quæ genita sunt, satorem & fabricatorum artificem, & curatorem, eorumque in tutela sua habet, necessario scientem esse oportere. At vero Pater ille, & artifex & curator revera est eorum quæ in cœlo sunt a mundo. „ Fateantur igitur omnes Deum omnia videre; immo & debere videre: igitur Deus intelligit alia a se.

Quarto, *Ex ratione multiplici deducta ex D. Thoma 1. p. q. 14. & 1. cont. Gent. c. 49. 50. & seq.*

Prima sic exponitur. Deus intelligit se, ergo cognoscit omnia. Probatur consequentia. Cum essentia divina sit ens a se & plenum, continet omnium creaturarum perfectiones, igitur Deus se cognoscendo cognoscit omnia; quatenus videt omnia quæ in sua relucent & continentur essentia.

Secunda, qui habet in se omnium rerum rationes, cognoscit omnia alia a se: sed Deus habet in se omnium rerum rationes, quæ nihil aliud sunt quam essentia divina tali vel tali modo in infinitum participabilis, & hoc cognoscit Deus se cognoscendo, igitur & alia a se.

Tertia, qui cognoscit causam, cognoscit effectus: sed Deus cognoscit rerum omnium causas, suam scilicet virtutem & omnipotentiam, a quibus cuncta procedunt; scit enim quid potest facere, & quomodo potest facere; alias ageret casualiter & cæco modo: igitur cognoscit alia a se, immo & singularia; quia est causa rerum & secundum rationes genericas atque communes, & secundum specificas,

ens, & secundum individuales, nam & materia & accidentia, immo & omnes rerum modi, sive intrinseci, sive extrinseci, sunt ab ipso; siquidem attingit omne ens: tum quia si quid Deum lateret, jam non esset causa illius quod ipsum lateret: omne enim agens intellectuale cognoscit prius quidquid vult facere. Quis autem audebit dicere aliquid in creatura latere Deum, cum infernus ipse & perditio coram Domino sint?

Quarta, omnia sunt Deo præsentia, juxta illud Act. 17. 28. *In ipso vivimus, movemur & sumus*: igitur Deus cuncta videt, cuncta cognoscit & intuetur.

Quinta, Deus est rerum omnium gubernator, a quo & omnis ordo rerum in finem: igitur cuncta cognoscit, alias non posset creaturas ad suos perducere fines, quandoquidem ordinatio est actus intellectus.

Sexta, Deus comprehendit omnia quæ subjecta sunt ei, idest cognoscit perfectissime, & secundum omnem cognoscibilitatis quantitatem & mensuram, unde de Sapientia increata dicitur Sap. c. 8. v. 1. *Attingit omnia a fine ad finem fortiter: & disponit omnia suaviter*. Sed omnis creatura, & quidquid in illa est, Deo subjicitur. Igitur Deus cognoscit creaturas omnes & possibiles, & præteritas, & præsentes, & futuras, immo & omnia quæ in eis sunt.

Septima, tanto major & extensior censetur cognitio, quanto fortior & efficacior est vis intellectiva; sed virtus intellectiva Dei est infinita, sed eadem virtus omnipotens est rerum prorsus omnium factiva, juxta illud Psal. 135. *Qui fecit cælos in intellectu*: igitur Deus unico & simplici intuitu alia a se perfecte cognoscit.

Solvuntur Objectiones.

Objicies. Hieronymus in primum caput Habacuc dicit: " Absurdum esse „ ad hoc deducere Dei Majestatem, ut „ sciat per momenta singula, quot nascantur culices; quotve moriantur; quæ „ cimicum & pulicum, & muscarum sit „ in terra multitudo; quanti pisces in aqua natent; & qui de minoribus majorum prædæ cedere debeant:, ergo ex Hieronymo Deus non scit omnia, quinimmo absurdum est dicere eum attendere ad vilissima.

Respondeo contrarium ex probationibus supra allatis patere: Unde dicendum est Hieronymum solummodo velle Theologum prudentem non debere, vel minutissimarum proferre exempla creaturarum, quas ipse auditor parvi facit, ad probandam tum Providentiam, tum Dei omnipræsentiam; ne ex vili opere, homini alias corrupto & terreno vilescat ipse artifex. Quod autem hic sit genuinus Hieronymi & sensus & scopus, colligitur ex his quæ initio Comment. in Jeremiam dicit. Ibi enim docet Deum cuncta sic cognoscere, ut etiam ea quæ futura sunt veluti jam facta in æternitate intueatur. *Cui*, inquit, *nec dum facta, jam facta sunt: secundum illud quod Apostolus loquitur: qui vocat ea quæ erant, quasi ea, quæ essent*.

Respondeo 2. distinguendo. Deus non videlicet vilissima nec ad ea attendit Providentia speciali sicut ad creaturas spirituales, quæ ad finem nobiliorem, scilicet supernaturalem, per gratiam ordinantur, concedo: Providentia generali & communi, nego: & sic redditur sensus Hieronymi.

Oppones 2. Augustinus l. 83. qq. q. quæst. 46. dicit: *Non enim extra se quidquam positum Deus intuetur*. Ergo ex Aug. Deus non videt alia a se, sed ea solum quæ sunt in se. Confirmatur. 1. quia Deus non accipit speciem ab objectis creatis, alias ab ipsis penderet ipsius scientia, & tamen scientia comparatur per species acceptas a creaturis. 2. Quia objectum intellectus est perfectio intelligentis, nulla autem creatura potest esse perfectio Dei. 3. Quia de facto scientia Dei a creaturis dependeret; siquidem scientia specificatur ab objecto.

Respondeo distinguendo. Deus non intuetur quidquam extra se, in specie illius propria & creata, concedo: in essentia sua, nego. Sensus Aug. est Deum non accipere speciem & scientiam a rebus sicut nos, quia ipsius scientia est causa rerum: sed omnia in se ipso videre & intueri. Solutio est D. Th. hic q. 14. art. 5. " Ad primum ergo dicendum, quod verbum Aug. dicentis quod „ Deus nihil extra se intuetur, non est „ sic intelligendum, quasi nihil quod sit „ extra se intueatur: sed quia id quod „ est extra seipsum, nonnisi in se ipso „ intuetur. " Et ad secundum sic concludit: „ Unde non sequitur, quod „ aliquid aliud sit perfectio divini intellectus

„ lectus quam ipsa essentia Dei . „ Et sic patet solutio ad primam & secundam probationem : itaque

Respondeo ad tertiam distinguendo. Scientia specificatur ab objecto primario , concedo : ab objecto secundario , nego. Porro creaturæ sunt solummodo objectum scientiæ Dei secundarium ; unde nec ab eis specificatur , nec ab eis dependet . Ita D. Th. ibidem art. 5. ad 3. " Ad „ tertium, inquit , dicendum quod ipsum „ intelligere non specificatur per id , quod „ in alio intelligitur , sed per principale „ intellectum , in quo alia intelliguntur „ . . . . . . unde non oportet quod ipsum „ intelligere divinum , vel potius ipse „ Deus , specificetur per aliud quam per „ essentiam divinam.

Instabis : atqui si Deus cognoscit alia a se , videtur quod ipsius scientia dependeat a creatis , & probatur . Si scientia divina se extendit ad creata , destructis creaturis , scientia destruetur ; sublato enim objecto , perit scientia : igitur scientia Dei dependebit a creaturis , si illas tanquam objectum respiciat.

Respondeo negando sequelam . Ad probationem distinguo , destructis creaturis scientia Dei destrueretur , si creaturæ essent objectum scientiæ divinæ primarium , concedo ; si solummodo secundarium , nego . Dictum est autem essentiam divinam esse objectum primarium scientiæ Dei , & in illa Deum ut in medio alia a se cognoscere : cum igitur ipse sit immutabilis , utique est & scientia indelebilis.

Rursus instabis , in causa universali cognoscitur res solum in communi & secundum rationes generales : sed Deus cognoscit alia a se in sua essentia ut in causa universali : igitur solum imperfecte , & non scientifice , ea cognoscit . Confirmatur : cognitio perfecta habetur per propriam rationem : sed omnes rerum rationes non possunt simul esse in eadem causa universali : ergo, &c. 3. Creatura non cognoscit naturaliter quæ sunt in Deo propter infinitam distantiam : sed Deus tam distat a creatura , quam ipsa ab illo : ergo a pari non cognoscit quæ sunt in creatura .

Respondeo distinguendo . In causa universali creata non cognoscitur res perfecte, concedo : in causa increata , nego . Creatura est solum universalis per abstractionem a materia , & mutuando species objectorum a rebus , sic intellectus noster est universalis , & hoc per defectum virtutis : e contra vero Deus est universalis per plenitudinem , quia virtus divina est causa rerum secundum omnes rationes , etiam specificas & individuales ; unde non est similis ratio , inquit D. Th. hic art. 6. ad 1. " Sic igitur dicendum est , „ quod Deus non solum cognoscit res esse in seipso , sed per id quod in seipso „ continet res , cognoscit eas in propria „ natura : & tanto perfectius , quanto „ perfectius est unumquodque in ipso .

Ad confirmationem similiter distinguo , rationes rerum non possunt simul inveniri in causa universali creata , concedo quia est limitata & solum universalis per abstractionem , unde non potest sua virtute omnia adæquare . In causa increata & infinite perfecta , nego . Enimvero non solum suo ambitu omnium entium creatorum perfectiones continet , sed in immensum excedit . Ita Div. Thom. ibidem ad 3. his verbis : " Dicendum quod idem „ non potest accipi ut ratio diversorum „ per modum adæquationis , sed essentia „ divina est aliquid excedens omnes creaturas ; unde potest accipi ut propria ratio uniuscujusque secundum quod diversimode est participabilis , vel imitabilis a diversis creaturis . " Et sic patet solutio ad tertium ; creatura enim comparatur ad Deum ut actus imperfectus inquit D. Th. ibidem ad 2. sed Deus & perfectissimus , & omnium causa est unde videt quæ sunt in creatura , sed non e converso creatura videt quæ sunt in Deo, nisi gratia adjuvetur.

Objicies 2. Intellectus divinus non cognoscit singularia & probatur . 1. Intellectus hominis illa propter eorum in materia immersionem non cognoscit , & propter hanc rationem res a materia abstractas solummodo contemplatur ; sed intellectus divinus magis est a materia semotus quam intellectus humanus : Igitur si iste non cognoscit singularia , neque cognoscet ille , videlicet divinus . 2. Deus cognoscit solum res in se ; sed res in Deo non sunt singulares , in eo quippe sunt absque materia ; igitur Deus non cognoscit singularia .

Respondeo negando antecedens: Ad probationem nego paritatem ; dictum est supra intellectum humanum intelligere singularia solum per abstractionem , & in eo duntaxat sensu universalem esse , sed intellectus divinus ea cognoscit in sua essen-

sentia, non mutuando species ab objectis; quia vero universalis est per plenitudinem, ipsius immaterialitas non impedit ejus de singularibus scientiam. Responsio 1. est D. Th. hic art. 11. ad 1. his verbis. " Dicendum quod intellectus noster „ speciem intelligibilem abstrahit a prin„ cipiis individuantibus. Unde species in„ telligibilis nostri intellectus, non potest „ esse similitudo principiorum individua„ lium. Et propter hoc intellectus noster „ singularia non cognoscit: sed species „ intelligibilis divini intellectus, quæ est „ Dei essentia, non est immaterialis per „ abstractionem, sed per se ipsam princi„ pium existens omnium principiorum quæ „ intrant compositionem rei, sive sint „ principia speciei, sive principia indivi„ dui. Unde per eam Deus cognoscit non „ solum universalia, sed etiam singula„ ria.

Respondeo ad secundum distinguendo minorem: res in Deo non sunt singulares per immersionem in materia, concedo: per virtutem in qua continentur, nego: virtus divina præhibet omnium rerum rationes, & se extendit ad eas: res igitur, immo & ipsa materia non quidem ut est potentia, sed ut est ens, sunt in Deo per quandam similitudinem, quatenus scilicet sunt divinæ essentiæ participationes; unde Deus suam cognoscendo essentiam infinitis modis participabilem, cognoscit etiam omnia individua; quandoquidem singularia ut singularia sunt perfectiones a Deo emanatæ. Solutio est D. Thom. ibidem art. 11. ad 2. " Quamvis species in„ tellectus divini secundum esse suum, „ non habeat conditiones materiales, si„ cut species receptæ in imaginatione & „ sensu: tamen virtute se extendit ad „ immaterialia & materialia. „ & ad 3. " Materia licet recedat a Dei simili„ tudine secundum suam potentialitatem, „ tamen in quantum vel sic esse habet, „ similitudinem quandam retinet divini „ esse.

Insurges 4. Videtur quod Deus non cognoscat omnes continui partes: ergo non cognoscit omnia: probatur antecedens: partes continui sunt infinitæ, sed infinitum est ignotum, ergo, &c.

Respondeo negando antecedens, ad probationem distinguo minorem cum D. Thoma hic q. 14. art. 12. infinitum quantitativum, de quo controversia movetur, est ignotum per numerationem, concedo: per comprehensionem, nego. Duplicis generis sunt partes in continuo, aliæ aliquotæ & a continuo separabiles, & sunt veluti metaphysicæ, quia sunt ipsæ partes aliquotæ quæ concipiuntur in infinitum divisibiles. Exhauritur quidem continuum numeratis partibus aliquotis; devenitur quippe ad unam quæ non est ulterius divisibilis physice: aliquotas etiam numerando, minime vero secundum partes aliquantas, utpote a continuo propter quantitatis tenuitatem inseparabiles, sed a Deo cognoscuntur, & secundum essentiam, & secundum partes aliquotas in quibus continentur, quia comprehendit totum. Sic, inquit D. Thomas, si darentur infiniti numero homines, contineretur ille numerus intra aliquam essentiam, unde cognita essentia, utique & cognosceretur.

Respondeo secundo aliter distinguendo minorem, infinitum est ignotum creaturæ propter suam limitationem, concedo: est ignotum Deo, nego. Cum enim Deus sit infinitus, non est inconveniens, quod cognoscat infinitum secundum omnes rationes quibus cognosci potest, nec sequitur partes continui non esse in infinitum divisibiles, siquidem Deus adæquat sua cognitione id totum quod est, & potest esse in sua creatura, nec utique sequitur infinitum esse impertransibile, quia non fit finitum dum cognoscitur ab intellectu infinito; est enim impertransibile respectu solius creaturæ.

Diluuntur Objectiones ex aliis principiis petitæ.

Objicies. Deus habet solum scientiam entium; ergo non cognoscit negationes & consequenter omnia: enimvero negationes non sunt entia.

Respondeo. Distinguendo antecedens, habet scientiam entium quæ sunt talia vel mediate vel immediate, concedo: eorum solum quæ sunt talia immediate, nego. Negationes non sunt quidem in se entia, aliquam tamen habent veritatem in entibus, quorum negationes sunt. Sic Deus cognoscens intellectum pueri, cognoscit omnes scientias quas ille homo potest habere: & in hoc sensu intelligi debent Patres quum dicunt Deum solum entia cognoscere, idest immediate: cognoscendo enim potentiam cujuslibet creaturæ, in illa cognoscit etiam negationes.

So-

Solutio est D. Th. hic q. 14. art. 9. ad 1. his verbis : " Dicendum quod secundum „ quod sunt in potentia, sic habent veri„ tatem ea quæ non sunt actu, verum est „ enim ea esse in potentia : & sic sciun„ tur a Deo.

Instabis. Deus cognoscit res in seipso, sed nullæ sunt in Deo negationes, igitur illas non cognoscit. 2. Debet esse similitudo & proportio inter scitum & scientem : sed non est proportio inter scitum & scientem : sed non est proportio inter Deum & negationem, ergo, &c. 3. Scientia Dei est causa scitorum ab ipso, sed non est causa negationis, quia non est ens : ergo, &c.

Respondeo distinguendo. Deus cognoscit res positivas in seipso, concedo : negativas, subdistinguo ; mediate, concedo ; immediate, nego. Immediate cognoscit entia, videndo vero potentiam & capacitatem physicam quam habent ad multa, cognoscit & intelligit : unde concessa minore distinguo pariter consequens, Deus non cognoscit negationes immediate, concedo : sic enim non sunt cognoscibiles, quia sunt entia solum in potentia ; mediate, nego. Non cognoscit eas in se, sed cognoscit esse in alio.

Ad secundum distinguo pariter, debet esse proportio inter scitum positivum quod per se terminat scientiam, & inter scientem, concedo : inter scitum negativum quod solum mediate cognoscitur & in alio, nego.

Ad tertium distinguo similiter, scientia Dei est causa scitorum positivorum, concedo : solum enim ens positivum habet causam efficientem : scitorum negativorum, nego.

Instabis iterum. Saltem Deus non cognoscit peccata : & probatur 1. Abacuc. cap. 1. 13. habetur : *Mundi sunt oculi tui ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris*. 2. Peccata sunt privationes : sed privatio non est visibilis & cognoscibilis : ergo, &c.

Respondeo, distinguendo : non cognoscit peccata per ideam propriam, quia illa carent, non cognoscit scientia approbationis, ut dicit Aug. vel quia illa dissimulat, ait Ambr. vel quia tandem illa non operatur, inquit Epiphanius, concedo, non cognoscit, idest non scit quid est peccatum, subdistinguo ; immediate ; concedo : mediate, & ratione formæ, scilicet gratiæ sanctificantis, cui opponitur, nego. Attendas velim, benevole Lector, Deum cognoscere peccatum in triplici medio : primo quidem in decreto permissivo, quo hominem in manu consilii sui relinquere complacuit. 2. In forma, cui opponitur, nimirum in gratia. 3. in actu Physico, qui quidem concipitur tanquam materiale peccati, ut motio manus v. g. quæ de se est indifferens ad bonum vel malum operandum : profecto in ista motione cognoscit Deus peccatum, quatenus præscit peccatorem eam ad peccandum detorquere : videt suo prorsus abuti concursu, de quo per Prophetam plurimum conqueritur, dicens impiis : *servire me fecisti in peccatis tuis*. Videt peccati deformitatem in actu physice sumpto, quia privatio justitiæ resultat ad actum mala intentione ad prava obliquatum.

Urgebis. Quod cognoscitur, per propriam dignoscitur speciem & similitudinem : alias, si per alienam, jam cognitio imperfecta est & subobscura : atqui neque peccatum propriam habet similitudinem, quandoquidem est justitiæ & rectitudinis privatio : neque cognitio Dei imperfecta dici potest : igitur Deus non cognoscit peccatum.

Respondeo, distinguendo majorem : si quod cognoscitur habeat similitudinem, concedo : si non habeat, ut de facto peccatum non habet, quia non est ens, nego. Ad aliud similiter distinguo, cognoscere aliquid per aliud est imperfectum, si illud sit cognoscibile per se, concedo : si non sit, nego. Peccatum autem, utpote privatio, non est cognoscibile per se, unde non est imperfectio illud cognoscere per aliud. Hæc doctrina est Divi Thomæ hic art. 14. ad 1. *Deus igitur*, inquit, *non cognoscit malum per privationem in se existentem, sed per bonum oppositum*.

Instabis adhuc. Peccatum non est Deo oppositum, quandoquidem essentia Dei non est corruptibilis, unde Aug. l. 12. de Civ. dicit Deum non habere contrarium : ergo non cognoscit Deus peccatum etiam in bono opposito.

Respondeo, distinguendo : peccatum non est Deo oppositum immediate propter rationes allatas, concedo : mediate, nego. Opponitur enim effectibus bonitatis Dei, scilicet gratiæ significanti, & quidem privative. Ita Divus Thomas ibidem art. 10. ad 2. " Scientia Dei, inquit, non „ est causa mali, sed est causa boni in „ quo

„ quo cognoscitur. „ & ad 3. " Dicendum quod licet malum non opponatur „ essentiæ divinæ, quæ non est per malum corruptibilis: opponitur tamen effectibus Dei, quos per essentiam suam „ cognoscit, & eos cognoscens, mala „ opposita cognoscit.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus cognoscit alia a se.

Primo, Psal. 138. habetur: *Tu cognovisti omnia novissima & antiqua*. Unde Clemens Alex. l. 6. Strom. ait: *Deus omnia novit*.

Secundo, quia Deus est causa rerum omnium: igitur cuncta cognoscit, eo enim ipso quo est causa rerum, eas utique præcontinet; dictum est autem Deum videre quæ in ipso sunt.

Tertio, quia vis intellectiva Dei est infinita, & consequenter ad omnia se extendit.

SYNOPSIS RESPONSIONUM, *Ad Objectiones*.

Primo, cum Hieronymus dicit Deum non attendere ad vilissima, probare solum vult non dari specialem pro rebus vilissimis, sed tantum pro creaturis ratione præditis Providentiam.

Secundo, recte dicitur Deum nihil extra se videre, quia non accipit scientiam a rebus, sed a se ipso.

Tertio, quandoque Patres Deum cuncta non videre asserunt. At tunc loquuntur, vel de negationibus, vel de privationibus, quæ non immediate & in seipsis, sed mediate tantum & in formis oppositis cognoscuntur.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum scientia Dei sit causa rerum.

Scientia Dei duo dicit & importat, unum ex parte intellectus, alterum ex parte voluntatis: ex parte quidem intellectus dicit ideam, quia omne agens directe agit, alias cæco modo operaretur: ex parte vero voluntatis decretum, quia agens debet determinare ideam ad aliquid, & hoc fit per voluntatis placitum: igitur scientia Dei connotat intellectum & voluntatem. Observandum est utique scientiam Dei posse concipi esse rerum causam dupliciter; primo quidem directive, sic idea dicitur causa artefacti: deinde efficienter & per realem influxum eo prope modo quo semen est causa arboris. Status controversiæ est de ista secunda causalitate, pro cujus resolutione sit

CONCLUSIO.

Scientia Dei adjuncta voluntate est causa realis & vera rerum.

Probatur ex Scriptura sacra.

1. Geneseos 1. habetur: *Fiat lux, & facta est lux*. Sed illud verbum est actus intellectus; est enim actus imperii promanans primo quidem ab intellectu, qui suum dirigit conceptum ad aliquid; deinde a voluntate: Deus enim tale respiciens objectum, scilicet lucem, ad hoc se determinat, ut fiat lux, & eodem modo facta est lux. Igitur scientia Dei est causa rerum.

2. Psal. 135. dicitur: *Qui fecit cælos in intellectu*, ergo intellectus Dei est causa quæ fecit cælos: igitur scientia Dei est causa rerum.

3. Joannis 1. legitur: *In principio erat Verbum.... omnia per ipsum facta sunt*. Sed Verbum est intellectio Dei & ipsius conceptus: ergo scientia Dei est causa rerum.

Probatur ex sanctis Patribus.

Dionysius de Divinis nominibus c. 7. sic loquitur: " Divina mens omnia continet „ antecellente omnibus cognitione; ratio- „ ne illa qua est caussa omnium; etenim „ semetipsa, quæ caussa est, omnium co- „ gnoscens, non utique quæ a se profecta „ sunt, & quorum caussa est, ignorare „ poterit. Ad hunc itaque modum Deus „ ea quæ sunt cognoscit, non eorum scien- „ tia, sed suimetipsius.

Maximus interpres Dionysii in scholiis ad cap. 5. l. de divin. nomin. ait: " Ea- „ tenus intelligit entia, scilicet Deus, „ quatenus seipsum intelligit, & cum „ quæ insunt, injungitur. Ipsa enim e- „ jus notio eorum, quæ sunt, est pro- „ ductio.

Ambrosius lib. 1. Hexaem. c. 2. Deum esse omnium rerum causam propugnat adversus eos qui putabant mundum coaluisse

ex atomis materiæ. " Quod visibilium at-
„ que invisibilium substantias, origines,
„ & causas rerum mens sola divina con-
„ tineat.

Augustinus lib. 4. de Trinit. c. 10. astipulatur. " Ibi novit omnia Deus quæ fecit per ipsam scilicet sapientiam & artem, & ideo cum decedant, & succedant tempora, non decedit aliquid vel succedit scientiæ Dei. „ Rursus l. 15. de Trinit. c. 13. " Universas creaturas suas „ & spiritales & corporales, non quia „ sunt, ideo novit; sed ideo sunt quia „ novit. Non enim nescivit quæ fuerat „ creaturus, nec aliter ea scivit creata, „ quam creanda. Non enim ejus sapientiæ aliquid accessit ex eis, sed illis existentibus sicut oportebat, & quando „ oportebat, illa mansit ut erat.

Gregorius l. 20. Moral. cap. 23. succinit. " Nam, & quæ sunt non ab æternitate „ ejus, ideo videntur quia sunt, sed ideo „ sunt quia videntur.

Anselmus in Monol. c. 10. hanc statuit differentiam inter scientiam artificis & scientiam Dei, quod artifex non inveniat materiam in sua scientia ad aliquid faciendum: Deus vero in sua habeat omnes perfectiones quibus creaturam producere valet. " Multam tamen, *inquit*, in hac similitudine intueor dissimilitudinem. Illa „ namque, scilicet scientia Dei, nihil omnino aliunde assumpsit, unde vel eorum „ quæ factura erat, formam in se ipsa „ compingeret, vel ea ipsa id quod sunt „ perficeret. „ Igitur scientia Dei est causa rerum, cum ex Patribus omnium rerum contineat rationes, cum omnium rerum præcontineat realitates & perfectiones, ipsasque cuilibet gratis clargiatur; cum res ideo sint quia novit: certe, si ea solum præcognosceret scientia mere speculativa, non ideo essent quia novit: siquidem particula, *ideo*, denotat causalitatem secundum esse & existere.

Divus Thomas hic qu. 14. art. 8. Ex professo docet scientiam Dei esse causam rerum adjuncta voluntate: " Manifestum est, in„ quit, quod Deus per intellectum suum „ causat res, cum suum esse sit suum in„ telligere, unde necesse est quod sua scien„ tia sit causa rerum secundum quod ha„ bet voluntatem conjunctam.

Probatur ratione, eaque multiplici.

Prima sic exponitur: Deus est causa rerum: sed intelligere, teste Div. Thoma, est de substantia Dei, igitur scientia Dei est causa rerum, maxime si intellectui adjungatur voluntatis placitum.

Secunda, agens naturale, illudque mere materiale est sui effectus causa per formam & virtutem sibi innatam, sic ignis est causa ignitionis per calorem, agens vero spiritale per formam, quæ suo inest intellectui; non enim alia causalitas puro spiritui tribui potest quam per intellectum a voluntate determinatum ad opus, unde Patres passim docent rationes rerum in Deo præexistere, igitur scientia Dei est causa rerum adjuncta voluntate; quis enim Deo virtutem realem, eamque physicam ad producendum creaturas negabit? illam autem in intellectu residere nemo diffitebitur; quandoquidem purus spiritus agit & operatur solummodo per intellectum. Hanc explanat rationem D. Thomas hic art. 8. dicens scientiam Dei eodem prope modo esse rerum causam, sicut calor est causa ignitionis: atqui calor est causa physica, igitur & scientia Dei.

Tertia sic se habet: scientia Dei non est mere speculativa, non sterilis, non infœcunda, qualis scientia vel Angelorum, vel hominum, quia qualibet creatura quantumvis perfecta, a sua tamen scientia prorsus distinguitur, quandoquidem supponit semper, & nullo modo facit objecta: & vere artifex, neque ligna neque lapides creat, verum potius supponit producta cum construendam concipit domum: non sic profecto Deus, eo enim ipso quo aliquid ad extra facere intendit & rem ipsam, & media præhabet in sua virtute, juxta illud Joan. 1. *Omnia in ipso vita erant. Ipse dixit*, inquit Propheta, *& facta sunt*: hinc ipsius intellectus non supponit suæ scientiæ objectum, sed illud concipiendo adjuncta voluntate operatur: igitur scientia Dei est causa rerum.

Quarta, eaque validissima est. Cuncta fecit Deus per suæ vocis imperium; sic enim Geneseos 1. scriptum est: *Fiat lux, & facta est lux*. Sed imperium est actus intellectus adjuncta voluntate, quandoquidem est ordinatio efficax & practica ad assequendum mediorum finem præconceptum: ergo scientia Dei adjuncta voluntate est causa rerum.

Quinta denique, Deus formaliter & reduplicative ut verus, est causa rerum, cum ens & verum, teste D. Thoma, convertantur: sed veritas in intellectu residet, eatenus quippe Deus est verus, qua-

quatenus est intellectivus. Igitur scientia est causa rerum.

Fit satis Objectionibus.

Objicies 1. Origenes in cap. 8. Epist. ad Rom. sic loquitur: " Non propterea aliquid erit, quia id scit Deus futurum: " sed quia futurum est, ideo scitur a Deo " antequam fiat. " Idem dicit Justinus Martyr l. 99. q. 58. igitur scientia Dei non est causa rerum, siquidem res sunt independenter a cognitione Dei ut a causa. Siquidem ipsi supponuntur.

Respondeo distinguendo, & loquitur Origenes de peccato quod non est a Deo, cum non habeat causam efficientem, sed deficientem, concedo: & loquitur de bono, nego. Ad secundam partem propositionis, *sed quia futurum est, ideo scitur a Deo*, distinguo, ideo scitur illative, concedo; ex hoc enim quod res futura sit, inferimus a Deo cognosci: ideo scitur causaliter, nego. Omne enim ens creatum a scientia Dei procedit.

Div. Thomas hic art. 8. ad 1. in hoc prorsus sensu explicat Origenem. " Dicendum, " quod Origenes locutus est attendens rationem scientiæ, cui non competit ratio causalitatis, nisi adjuncta voluntate, " ut dictum est. Sed quod dicit, ideo præscire Deum aliqua, quia sunt futura: " intelligendum est secundum causam præscientiæ, non secundum causam essendi. Sequitur enim, si aliqua sunt futura, quod Deus ea præscierit: non tamen " res futuræ sunt causa quod Deus sciat." Et sic patet solutio ad Justinum.

Instabis. Ideo res futuræ sunt, quia novit Deus, eo quod alias sequeretur scientiam Dei specificari a rebus creatis, a quibus consequenter sicut nostra dependeret: sed hæc ratio nulla est: & probatur. Deus cognoscit peccata futura, & tamen scientia Dei non specificatur ab eis. Ergo, &c.

Respondeo negando paritatem; cum enim peccata non habeant causam efficientem, sed deficientem, non ideo sunt quia novit Deus, siquidem ab ipso non causantur, unde scientia Dei non specificatur ab eis; secus si non esset causa entium positivorum, tunc enim ab eis acciperet scientiam.

Dices. Ergo Deus accipit scientiam a peccatis, cum enim non sint a Deo, ideo novit Deus quia sunt, etiam in sensu causali.

Respondeo, distinguendo, ideo novit peccata quia sunt, si sint cognoscibilia per se, concedo: si per aliud, nego. Dictum est supra cum Div. Thom. peccatum cognosci in homo opposito, igitur illud cognoscit Deus in bono cujus est ipse causa, v. g. cognoscit peccatum in gratia sanctificante cujus est privatio. Videt actum peccaminosum expellere gratiam. Igitur non est verum dicere, ideo Deus cognoscit peccatum, quia futurum est. Cum enim peccatum non sit ens, sed privatio, non habet causam illationis per modum causæ.

Urgebis. Div. Thomas sæpius asserit scientiam Dei eodem prope modo esse causam rerum, sicut scientia artificis est causa artefacti: atqui scientia artificis est solum causa directiva, non effectiva artefacti: ergo hoc ipsum passim SS. Patres prædicant.

Respondeo distinguendo. Scientia Dei inadæquate sumpta est causa rerum tanquam scientia artificis est causa artefacti, transeat; non enim Deus sicut artifex accipit ideas a creaturis, sed potius illas mutuatur a sola sua essentia, quatenus est infinite participabilis: adæquate sumpta, nego. Scientia Dei plura dicit atque importat. Dicit & ideas & intellectum & voluntatem, ad summum hæc omnia connotat & complectitur. Igitur si intellectus concipiatur adjunctis tantummodo ideis, scientia sub isto respectu dicitur solum directiva: verum si adæquate & cum ipsa spectetur voluntate, prorsus est effectiva rerum: voluntas enim se habet respectu divini intellectus veluti brachium & manus se habent respectu artificis: enimvero, & executioni mandat opus, & dat esse rebus, seu potius intellectus adjuncta voluntate idipsum operatur per actum imperii.

Ad confirmationem, dico Patres in his & similibus momentis loqui de scientia Dei inadæquate sumpta, sub isto quippe respectu est causa operis solummodo directiva. Verum de eadem adæquate spectata instituunt sermonem, cum istam Scripturæ proferunt sententiam: *Omnia quæcumque voluit, fecit Deus in cœlo & in terra*. Cum docent cognitionem seu intellectionem Dei esse rerum effectricem: cum asserunt res ideo esse, quia novit eas Dominus.

Oppones 3. Non dantur ejusdem effectus plures causæ: sed ars divina dicitur esse causa rerum: igitur non scientia.

Respondeo distinguendo: non dantur plures causæ, non subordinatæ, concedo:

do: subordinatæ, nego. Deum omnia per se operari nemo doctus non novit: non enim est distinctio inter naturam divinam, intellectum, scientiam, artem & omnipotentiam: sed quia essentia omnium creaturarum præhabet in se & complectitur perfectiones, ideo intellectus creatus, qui hæc omnia unico non potest adæquare conceptu, distinguit: igitur alio actu concipit essentiam, alio intellectum, alio omnipotentiam, tametsi entitative unum sint: intellectum quidem concipimus & distinguimus quatenus Deus cuncta cognoscit: scientiam ut rerum omnium scrutatur rationes: artem, cum aliquid ordinat ad esse & producit: jam vero cum isti omnes conceptus sint ad invicem subordinati, manifeste sequitur, & compertum habemus unicam constituere effectus alicujus causam totalem.

Objicies 4. Prius est rem existere quam cognosci: igitur scientia Dei non est causa rerum.

Respondeo distinguendo, prius est rem esse quam cognosci a creaturis, concedo: quam cognosci a Deo, nego. Scientia nostra est mere speculativa, quippe quæ suum supponat & non faciat objectum: sed non sic scientia Dei, est enim practica, unde apud eum non est prius decretum, deinde cognitio, verum potius simul sunt, & conjunctim concipi exigunt: quinimmo, ipsa scientia veluti prior habetur & concipitur quam voluntatis placitum; quandoquidem prius concipimus Deum habere alicujus rei ideam, deinde illam contemplari, & postea determinatione voluntatis rem ordinare ad executionem, seu eam executioni mandare.

Instabis. Ergo decretum, non vero scientia, est causa rerum, cum decretum det & esse & existere.

Respondeo distinguendo, decretum est causa rerum per intellectus operationem, concedo: secus, nego: intellectus concipit opus, decretum vero determinat ad esse; immo dat existentiam.

Insurges 5. Si scientia Dei esset causa rerum sequeretur creaturas fore ab æterno: & probatur. Posita causa ponitur effectus: sed causa, scilicet scientia Dei est ab æterno, sicut & decretum, per quod opus ponitur a parte rei: igitur creaturæ forent ab æterno.

Respondeo, negando sequelam. Ad probationem distinguo, posita causa, ponitur effectus in tempore quo causa est determinata ad illum producendum, concedo: in alio, nego. Effectus sequitur modum & determinationem causæ: licet autem scientia Dei sit ab æterno, non est tamen a Deo determinatum creaturas esse ab æterno, sed in tempore. Ita D. Thomas hic art. 8. ad 2. his verbis: "Dicendum quod „ scientia Dei est causa rerum secundum „ quod res sunt in scientia. Non fuit au„ tem in scientia Dei quod res essent ab „ æterno. Unde quamvis scientia Dei sit „ æterna, non sequitur tamen quod crea„ turæ sint ab æterno.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Scientia Dei est causa rerum.

PRIMO, sic habetur Psalm. 135. *Qui fecit cœlos in intellectu*: astipulantur primorum sæculorum Patres, qui passim Deum cuncta creasse per suam Sophiam prædicant.

Secundo, intelligere non est accidens in Deo, sed ipsa Dei substantia: igitur intellectio seu scientia Dei est causa rerum efficiens.

Tertio, scientia Dei non est sterilis, sed practica, faciens quod significat, juxta illud Gen. 1. *dixit Deus: Fiat lux, & facta est lux*. Porro imperium in Deo est actus practicus intellectus divini.

Synopsis solutionum pro difficultatibus.

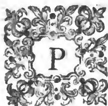
PRIMO. Patres non in uno loco negant scientiam Dei esse causam rerum: sed vel loquuntur de peccatis quæ causam deficientem habent: vel de causa adæquata, non enim scientia Dei est causa rerum in eo sensu quod causa secunda excludatur.

Secundo, non negamus illud axioma, prius est rem esse quam cognosci, si sermo sit de causa secunda, nusquam vero de prima.

Tertio, tametsi Deus cuncta cognoscat ab æterno, non sequitur res creatas utique esse ab æterno; Deus eas quidem ab omni ævo cognoscit, sed ut sint in tempore.

DIS-

DISSERTATIO SECUNDA
DE
MEDIO IN QUO DEUS
Cognoscit possibilia & absolute futura.

PECCATOR obcæcatus credit Deum absconditа non cognoscere, dicens saltem in corde suo: *Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob*, ut refertur Psal. 93. 7. de quo ipse Deus conqueritur dicens Psalm. 49. 21. *Existimasti inique quod ero tui similis, arguam te & statuam contra faciem tuam.*

Dogma fidei de scientia possibilium & absolute futurorum quatuor modis explicatur & probatur.

PRIMO, quia Deus rerum omnium habet ideas.

Secundo, quia omnia illi sunt præsentia in æternitate.

Tertio, quia scientia simplicis intelligentiæ attingit possibilia.

Quarto, quia scientia visionis omnia absolute futura intuetur.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum Deus cognoscat omnes creaturas in ideis.

SENSUS quæstionis est utrum dentur in Deo ideæ rerum; sed antequam illud resolvamus quæsitum, quædam prælibanda sunt ad punctum hujusce controversiæ dirimendum, & ut ab aliquo difficultatis nodum spectante summamus exordium, operæ pretium est prius enucleare quid sit idea. Communiter definitur forma extrinseca objecta intellectui intra ipsum existens, ad quam respiciens artifex operatur; quæ definitio legitima videtur cum constet genere & differentia: genere quidem, per hoc enim quod idea sit forma, cæteris formis affinis est & cum eis convenit: per alias vero dotes discrepat. 1. Dicitur forma extrinseca cui res producenda conformatur & sic distinguitur a formis naturalibus, quæ suam habent causalitatem in compositione totius, cui se se communicant; non enim aliter anima rationalis v. gr. constituit hominem quam corpori se præbendo, & conjungendo. 2. Vocatur forma nedum extrinseca, sed & intellectui objecta. Quibus ultimis particulis secernitur tum ab habitibus, tum a speciebus quæ quidem sunt formæ accidentales intellectui inhærentes, sed per modum principii intellectionis, & non per modum objecti. Et vero, licet idea sit species & conceptus cognoscentis, tamen non ea ratione dicitur idea quatenus est principium vel terminus cognitionis, sed potius quatenus reddit objectum expresse cognitum tanquam rationem exemplandi res ad extra. Hoc quippe proprium est rerum repræsentantium, quod non solum considerentur secundum suam entitatem, verum etiam in eis attendatur objectum depictum & repræsentatum: sic in speculo, non unum intuemur crystallum, sed & objectum in crystallo expressum: igitur conceptus noster non est idea præcise prout reddit hominem intelligentem, sed potius ut exhibet objectum imitandum. Additur in definitione (intra intellectum existens) ut idea distinguatur ab exemplaribus externis, quibus non semel utuntur pictores dum aliquam elaborant tabellam: idea enim influit in opus intelligibiliter; ex quo manifeste sequitur intra intellectum præexistere. Subditur tandem (ad quam respiciens artifex operatur) per hoc iterum distinguitur a forma naturali quæ quidem absque ulla aut meditatione, aut reflexione suum producit effectum. Quis enim asseret belluam vel

ipsum hominem aliquam formam imitandam conspicere, ut eum generatione propaget & communicet?

Observandum est utique ideam pluraliter dici: cum enim sit ratio rerum, totuplex esse censetur, quotuplex illa ratio: porro alia est ratio pro cœlis condendis, alia pro hominibus, alia pro arboribus, hæc enim omnia diversas constituunt species. Non abs re erit illud etiam annotare ideas quandoque accipi a rebus, quandoque non; illas artifex sic accipit, nusquam vero Deus, quia est omnia & a seipso habet ut cuncta faciat. Jam quæritur utrum sint in Deo ideæ, seu rationes ad quas attendens supremus artifex suas producat creaturas? Pro cujus resolutione sit

CONCLUSIO.

Dantur in Deo rerum omnium ideæ.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura sacra.*

SCRIPTUM est Exodi 25. 40. *Inspice & fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est.* Sed ideæ teste Dionysio l. de div. nom. c. 5. nihil aliud sunt quam exemplaria divina, & rationes quas Deus habet ab æterno de rebus: igitur dantur ideæ rerum in Deo.

Rursus Joan. 1. habetur: *Quod factum in ipso vita erat*; quæ quidem verba explanans D. Augustinus tract. 1. in Joann. ait: *Quid est hoc, vita erat? facta est terra, sed terra facta est, non est vita; est autem in ipsa sapientia spiritaliter ratio quædam, qua terra facta est*; sed illa ratio est ideæ in Deo ab æterno præexistens: igitur dantur ideæ in quibus Deus cuncta prænovit.

Secundo, *Ex SS. Patribus & Doctoribus.*

Dionysius lib. de div. nom. c. 7. sic loquitur: " Divina mens omnia continet „ . . . . . ratione illa qua causa est omnium. „ ibidem c. 5. " Exemplaria sunt „ divinæ voluntatis determinativæ & effectivæ rerum.

Accedit Augustinus l. 83. 44. q. 46. ait: „ Tanta vis in ideis constituitur, ut nisi „ his intellectis, sapiens esse nemo possit. " Rursus ibidem. „ Namque ideæ „ principales formæ quædam, vel rationes „ rerum stabiles atque incommutabiles: „ quæ ipsæ formatæ non sunt, ac per hoc „ æternæ. " Et iterum l. 6. de Trin. c. 10. ait: „ Verbum Dei esse artem quamdam omnipotentis atque sapientis Dei, „ plenam omnium rationum viventium incommutabilium.

Totum hoc mysterium clarius explicat l. ad Orosium contra Priscillianistas c. 8. his verbis: " Unde illud quod ajunt in „ ejus sapientia jam fuisse facta omnia, „ antequam in istas formas & modos proprios proferrentur, atque in suis ordinibus apparerent, non sobrie dicitur. Facta enim quando essent, antequam facta „ essent? Sed in Dei sapientia omnium „ faciendarum rerum rationes esse potuerunt, non tamen factæ, omnia enim „ per ipsum facta sunt, & non ipsa facta „ est, quia & ipsa est verbum, de qua „ dicitur, omnia per ipsum facta sunt. „ Noverat ergo Deus omnia quæ fecit antequam faceret.

Anselmus Monol. c. 9. egregie illud explicat momentum. " Illa autem forma rerum, inquit, quæ in ejus ratione res „ creandas præcedebat, quid aliud est, „ quam rerum quædam in ipsa ratione locutio, veluti cum faber facturus aliquid „ suæ artis opus, prius illud intra se dicit mentis conceptione? „

D. Thomas q. 15. art. 1. sic loquitur: " Quia igitur mundus non est casu factus, „ sed est factus a Deo per intellectum agente, ut infra patebit, necesse est quod „ in mente divina sit forma ad cujus similitudinem mundus est factus: & in „ hoc consistit ratio ideæ. „ art. 2. sic sequitur. " Unaquæque autem creatura „ habet propriam speciem, secundum quod „ participat aliquo modo divinæ essentiæ „ similitudinem. Sic igitur in quantum „ Deus cognoscit suam essentiam ut sic „ imitabilem a tali creatura, cognoscit „ eam ut propriam rationem.

Ex sanctis Doctoribus Deus præhabet in se rationes omnium quæ vult facere, sed illæ rationes sunt ipsa Dei essentia ut est diversimode participabilis; igitur Deus se cognoscendo cuncta cognoscit in ideis.

Probatur 3. ratione ulteriori, eaque multiplici.

PRIMA est. Idea est forma ad quam respiciens agens liberum & spiritale opera-

ratur, non enim agit cæco modo, sed propter finem aliquem, nempe propter effectum producendum: sed talis est in Deo, attingit enim Deus omnia a fine ad finem fortiter, a fine quidem, scilicet ab idea quæ est principium operationis directivum: ad finem vero, quia omnia propter suam operatur gloriam: igitur dantur ideæ in quibus facienda prænoscit Deus.

Secunda: Agens universale debet agendo determinari ad aliquem certum effectum: alias non esset ratio cur unum potius quam alterum produceret, cur produceret leonem, verbi gratia, potius quam hominem: sed Deus est agens universale; idea vero est id quod determinat, quatenus Deus respiciens ad istam potius quam ad aliam, dirigitur ad talem effectum producendum: ergo dantur in Deo ideæ rerum in quibus facienda Deus intuetur.

Tertia hæc, duobus prioribus adjungitur. Deus est prima veritas & in essendo, quandoquidem est ens a se: & in cognoscendo, quippe qui sit ipsum intelligere actualissimum: quinimmo cætera sunt vera solum per ordinem ad Deum. Igitur Deus rerum omnium habet ideas, in quibus cuncta videt & cognoscit. Probatur consequentia. Res in tantum sunt veræ, in quantum sunt primæ & supremæ veritati conformes: sed illa veritas consistit, teste sancto Augustino, in conformitate cum idea: ergo eo ipso quo Deus est prima veritas, omnium habet ideas, in quibus cuncta cognoscit.

Quarta, Deus est vita a qua, per quam & in qua vivunt quæcumque vivunt omnia, inquit Augustinus: atqui res in tantum vivunt in Deo, in quantum earum præconceptas habet ideas: cum enim in priori ante decretum, nondum sint futuræ, non aliter quam per ideam possunt vivere in Deo: maxime quia vita Dei, teste D. Thoma, in intelligere tota sita est; hinc aliquid vivere in Deo, est ab eo cognosci &c.

Quinta & ultima ea est. Idea est ratio quædam participabilis: atqui omnis creatura participat de essentia divina, videlicet, alia de ejus claritate, ut sol, alia de ejus firmitate & soliditate, ut terra: alia de ejus intelligentia, ut homo & Angelus: igitur dantur ideæ, in quibus Deus, veluti in repetito speculo, omnia creata cognoscit & contemplatur.

Solvuntur Objectiones.

OBJICIES 1. *Dionysius* c. 7. de divinis nom. dicit Deum non cognoscere res secundum ideam: igitur non dantur ideæ in Deo.

Respondeo distinguendo. Deus non cognoscit res secundum ideam æternam a se independentem & extrinsecus sibi affixam, ut volebat Plato, concedo: secundum ideam sibi intrinsecam, quæque sit ipsa essentia divina ut participabilis, nego: ita D. Th. hic q. 15. art. 1. ad 1. his verbis: „ Ad „ primum ergo dicendum, quod Deus non „ intelligit res secundum ideam extra se „ existentem. Et sic etiam Aristoteles im- „ probat opinionem Platonis de ideis, se- „ cundum quod ponebat eas per se existen- „ tes non in intellectu.

Oppones 2. D. Anselmus in Monolog. c. 29. ait: „ Satis manifestum est in verbo per quod „ facta sunt omnia, similitudines rerum, non „ esse. " Sed ideæ sunt rerum similitudines: ergo ex Anselmo non sunt in Deo.

Respondeo distinguendo, non sunt in Deo similitudines acceptæ a rebus externis & creatis, concedo: similitudines ab ipsa essentia divina fluentes, nego: ideæ aliæ sunt ab objectis acceptæ, sic artifex ex visione palatii format ideam domus: alia ab ipsa essentia divina, ut diversimode participabili emanante. Ideæ non sunt primo modo in Deo, inquit D. Th. hic art. 1. si enim acciperet Deus aliquid a creatura, ab ipsa utique dependeret, sed sunt secundo modo. In isto loquitur sensu Anselmus, quod patet ex verbis quæ subdit: *Verbum non est similitudo rerum, sed res sunt imitationes verbi*. Eandem solutionem repetit D. Thom. qu. 3. de verit. ad 1.

Oppones 3. Aug. l. 83. qq. q. 46. docet creaturas esse in mente divina eo prope modo quo arca est in mente artificis: sed hoc non potest intelligi in sensu proprio; alias Deus scientiam a rebus creatis acciperet, sicut de facto eam ab eis suscipit artifex; enimvero receptis ab objectis speciebus format rerum ideas, unde & ab eis dependet ejus scientia, quæ quidem imperfectio a supremo numine prorsus eliminanda est.

Respondeo distinguendo. Et hæc paritas est secundum quid & inadæquata, concedo: & hæc paritas est omnimoda & adæquata, nego. Vult solum sanctus Augusti-

nus, sicut artifex ideam habet de arca quam fabricare intendit, ita & Deum habere ideam de creatura quam vult producere; siquidem summa sapientia & non casu suum ad perfectionem dirigit opus: disparitas vero in eo est, quod artifex ideam a rebus accipiat, Deus autem tantum a seipso; quandoquidem, ex Augustino, Deus cuncta cognoscit solummodo in sua essentia, in qua rerum omnium præexistunt rationes.

Objicies 4. Deus non seipsum cognoscit per ideam: ergo nec alia. Confirmatur: idea ponitur ut principium operandi: sed ad hoc sufficit essentia divina: igitur inutilis est idea ut sit & cognitionis & operationis principium.

Respondeo negando paritatem: cum enim Deus non habeat causam, & idea sit causa operis, consequenter Deus de se non habet ideam, bene vero de aliis, quia est causa, & quidem intelligens, igitur quæ in conceptione effectum præhabere debet. Solutio est Divi Thomæ hic art. 1. ad 2. ubi sic respondet: " Dicendum quod licet Deus per essentiam „ suam se & alia cognoscat: tamen essen„ tia ejus est principium operativum alio„ rum, non autem sui ipsius: ideo ha„ bet rationem ideæ secundum quod ad „ alia comparatur: non autem secundum „ quod operatur ad ipsum Deum. „

Ad confirmationem distinguo: ad hoc sufficit essentia divina, ut forma exemplaris rerum, quas quidem connotat & a quibus est participabilis, concedo: sufficit secundum se, seu ut operatur ad intra, nego. Solutio est ejusdem D. Thomæ hic art. 1. ad 3. " Dicendum quod Deus secun„ dum essentiam suam, est similitudo om„ nium rerum, unde idea in Deo nihil „ aliud est quam Dei essentia.

Objicies 5. Idea continet formaliter ideatum; sic idea domus, est imago formalis domus in mente artificis præexistens: sed leo, v. g. non potest contineri formaliter in Deo; cum enim sit animal irrationale, dicit imperfectionem, adeoque ejus conceptus non invenitur in Deo: 2. Nec in Deo est idea negationum. 3. Item nec peccatorum: igitur Deus non cognoscit res in ideis.

Respondeo distinguendo: idea continet ideatum formaliter eminenter, concedo: formaliter tantum, subdistinguo: idea creata & a rebus accepta, concedo: divina, nego: continere formaliter effectum, est habere virtutem illum producendi, & ab illo nominari; continere formaliter eminenter, est habere virtutem alicujus effectus productivam, sed semotis imperfectionibus, ita ut causa non suscipiat denominationem, reique imperfectionem aliquam aut importet, aut sapiat. Sic se habet virtus divina ad creaturas; cum enim omnium absque limitatione præhabeat in se perfectiones, continet quoque omnem effectum creatum, nullus quippe est qui divinam in aliquo gradu non participet essentiam. Leo, verbi gratia, participat de ejus esse: habet utique aliquam cognitionem, sed admodum imperfectam; quocirca non dicitur, Deus est leo: bene vero, Deus & leonis & omnium creaturarum complectitur perfectiones.

Ad secundum dico Deum non habere ideam immediatam de negationibus, sed tantum mediatam, quatenus cognoscit eas in formis oppositis: idem dicendum de peccatis, quandoquidem non sunt per se cognosibilia. Item non habet ideam immediatam de materia prima, quia cum sit pura potentia & quid incompletum, eam sine non cognoscit nisi in idea quam habet de toto comoposito. Denique non habet Deus ideam de rebus quæ neque sunt, neque erunt nisi in virtute, seu non habet ideam de eis, ut idea est exemplar; sic enim dicit ordinem ad esse: sed tantum ut idea est ratio, quia in Deo sunt rationes rerum infinitarum pure possibilium, quas posset producere si vellet: igitur cognoscit omnia entia futura in ideis suis immediate mediate vero negationes & privationes, scilicet in formis oppositis quarum habet ideam. Cognoscit mediate & in idea totius compositi materiam primam: cognoscit omnia possibilia etiam in ideis ut significant rationes rerum quæ sunt infinitæ in sua essentia, non tamen ut dicunt exemplaria. Ita D. Th. hic in toto articulo tertio.

Instabis. Licet sol eminenter sit calidus, attamen non habet ideam caloris: ergo licet Deus contineat eminenter creaturas, non sequitur earum habere ideas & cognoscere alia a se in ideis.

Respondeo negando paritatem: quia sol est solum causa inadæquata & limitata sublunarium, & se solo non producit calorem in corporibus sublunaribus: at vero Deus licet causa universalis, est tamen causa adæquata prima; namque attingit in entibus omnes rationes quæ in eis distinguun-

guuntur. Secunda disparitas ea est; sol non est agens per intellectum sicut Deus, unde non potest praehabere effectum secundum formam intellectualem, sed solummodo secundum virtutem naturalem: ita colligitur ex Div. Thoma hic art. 1. ubi dicit agentia naturalia & inanimata suos continere effectus secundum formam naturalem: spiritualia vero secundum formam intelligibilem.

Iterum instabis: idea est ens rationis; est enim respectus Dei ad creaturas, quae quidem relatio neque est quid reale in Deo, alias duo absurda sequerentur: primum fore quinque in Deo relationes, & plures quam tres personae, quia illa relatio novam constitueret personam, nam personae constituuntur per relationes: secundum vero, creaturam fore ab aeterno, siquidem ille respectus realis foret in Deo ab aeterno. Illa relatio seu respectus non est utique in creatura, quandoquidem non est ab aeterno. Atqui ens rationis neque est in Deo, nec Deus illud potest facere, alias conciperet ad modum entis realis quod non est reale; hoc autem Deo, qui est prima veritas, repugnat: igitur omnibus aequa lance discussis, Deus non potest habere ideam rerum, illasque in tali medio cognoscere.

Respondeo distinguendo: idea creata & quae accipitur ab objectis, est ens rationis, concedo: visis enim multis domibus, artifex format ideam de aliqua magnifica domo quam vult facere; idea divina, nego: est enim ipsa essentia divina ut diversimode participabilis, quam certe ut sic cognoscit intellectus divinus, unde non facit & componit ens rationis, quia cognoscit id quod est a parte rei.

Respondeo 2. Nulla ex hoc sequi absurda. Enimvero respectus est realis fundamentaliter, quia est ipsa essentia divina reduplicative ut communicabilis ad extra, & ideo non multiplicat personas, tum quia eadem est in omnibus, tum quia nihil per hoc opponi relative potest: in Deo siquidem opera ad extra omnibus personis sunt communia. Nec sequitur utique creaturam esse ab aeterno, sed solum essentiam divinam esse ab aeterno participabilem. Quid plura? Dictum est Deum non cognoscere creaturas ut sint ab aeterno, sed in tempore. Caeterum quando producitur creatura, resultat in ipsa relatio dependentiae, & in Deo rationis a nobis formata, quae tamen eatenus illum denominat realiter Creatorem, quatenus fundatur in actione reali creaturae productiva. Sic ex unione Verbi cum humanitate resultat relatio realis in humanitate producta & immutata, rationis vero tantum in Verbo, cum nihil accipiat, sed totum det, & hoc fine sui immutatione.

Solutio est Divi Thomae hic q. 15. art. 2. ad 3. „ Dicendum quod hujusmodi respectus quibus multiplicantur ideae, non „ causantur a rebus, sed ab intellectu di„ vino comparante essentiam suam ad „ res. " & ibidem ad 4. „ Dicendum, „ quod respectus multiplicantes ideas non „ sunt in rebus creatis, sed in Deo: „ non tamen sunt reales respectus, sicut „ illi quibus distinguuntur personae, sed „ respectus intellecti a Deo.

Adhuc instabis: si Deus cognoscit alia a se in ideis, sequitur plures esse in Deo ideas: atqui hoc repugnat: Probatur, 1. non potest dici quodnam sit illarum subjectum. 2. Neque quod sint essentiae divinae; est enim una: 3. Neque multa attributa; nam est unica in Deo sapientia: ars unica, item unicum Verbum divinum, igitur & unica idea.

Respondeo: esse plures ideas. Ita Dionysius citatus & caeteri Patres, quas alii exemplaria divina, alii rationes rerum cum D. Thom. hic art. 2. appellant; cum enim ejusmodi ideae sint ipsa essentia divina, ut participabilis ad extra, & diversimode a creaturis participetur, oporret quoque ut sint & diversae & plures.

Ad primum: dico ideas divinas non habere in Deo subjectum, cum sint ipsa essentia divina, sed tantum in nostro intellectu, qui concipit perfectiones divinas quasi essent in se distinctae: igitur ideae in Deo sunt ipsa essentia divina ut virtualiter multiplex, & ut in infinitum participabilis: non sunt igitur actu plures in essentia, sed solum fundamentaliter, in quantum essentia, propter suam eminentiam, praebet intellectui nostro fundamentum illas actu distinguendi: igitur ante operationem intellectus sunt solum plures fundamentaliter.

Ad secundum distinguo: essentia divina est una entitative & virtualiter multiplex, concedo: & non est, nego: in se quidem est una, sed intellectus divinus illam cognoscit ut multis & infinitis modis participabilem.

Ad tertium: est unicum attributum idea-

le, essentia scilicet ut participabilis; unde quod a multis participetur ad extra, non ideo multiplicatur ejusmodi attributum, quia est unica ratio in Deo idealis, scilicet essentia divina ut participabilis.

Ad quartum: nego paritatem, namque ex D. Thom. hic art. 2. sapientia est id quo Deus intelligit, & ars id quo facit: sed idea est id quod intelligitur: plura autem concipiuntur participare diversis modis essentiam divinam, absque eo quod creaturæ possint unquam ipsius exhaurire fæcunditatem. Igitur oportet plures in Deo agnoscere ideas, unicam vero sapientiam & unicam artem.

Ad quintum: est unicum in Deo Verbum, quia exhaurit & adæquat essentiam divinam, repræsentando Patri id totum quod est tum in natura, tum in perfectionibus sub ratione veritatis, sicut est unicus amor subsistens qui dicitur Spiritus sanctus, quia & adæquat totam Dei bonitatem & illam includit: similiter unicus est in divinis Pater, quia omne quod est principium non de principio est in illo solo: sed una aut altera creatura, immo centum & infinitæ non possunt adæquare essentiam divinam, quæ communicata uni creaturæ, manet adhuc in infinitum communicabilis; unde debent admitti in Deo plures ideæ creaturarum; unicum vero Verbum, unicus Spiritus sanctus, unicus Pater.

Instabis. Si omnes ideæ sunt ipsa essentia divina, non erit ratio cur una creatura sit leo potius quam homo; & probatur quia omnes participant eandem essentiam: ergo, &c.

Respondeo negando sequelam: ad probationem distinguo; participant diversimode, concedo: eodem modo, nego: homo participat essentiam ut essentia est intelligens & libera: leo vero ut est ens, & principium motus.

Dices, ante operationem intellectus, non sunt plures ideæ: ergo non debent dici & nominari plures.

Respondeo negando consequentiam; attributa non distinguuntur in Deo realiter, sed solum virtualiter: dicuntur tamen plura, quia essentia divina æquivalet multis re distinctis in creatis, & illa præcontinet. Idem dicendum de ideis.

SYNOPSIS PROBATIONUM,

Deus cognoscit res in ideis.

PRIMO, quia Joan. 1. habetur: *Quod factum est in ipso vita erat*: quæ quidem verba ponderans Aug. tract. 1. in Joan. ait: *Quid est hoc, vita erat, facta est terra .... est autem in ipsa sapientia spiritaliter ratio quædam qua terra facta est.*

Secundo, quia omne agens spiritale operatur secundum quod præconcepit opus; alias cæco prorsus modo ageret.

Tertio, quia agens spiritale potest multa facere; igitur requiritur quædam forma quæ illud ad istum potius quam ad aliud producendum determinet; illa autem forma est idea, quæ ideo definitur, forma intra mentem existens, ad quam respiciens artifex operatur.

Synopsis Responsionum ad Objectiones.

PRIMO, quando Patres affirmant Deum res non cognoscere per ideam, loquuntur in sensu opposito Platoni, qui ideam extrinsecus Deo affixam, eamque æternam & per se subsistentem admittebat.

Secundo, tametsi Deus cuncta cognoscat in ideis, neque tamen accipit a rebus scientiam, neque ab eis ullo modo pendet.

Tertio, est in Deo unicum Verbum quia ejus generatio totam exhaurit fœcunditatem: at vero multæ saltem virtualiter, & dicuntur, & sunt ideæ creaturarum propter oppositam rationem.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum Deus cognoscat creaturas in sua æternitate.

CERTUM est Deum ab æterno omnia cognoscere; alias cum creatura sit in tempore, aliquid novi adveniret cognitioni Dei, & sic mutaretur; immo multa scit homo ignoraret, quæ quidem imperfectiones repugnat divinitati: igitur omnia sunt Deo præsentia in æternitate. Num vero sint realiter præsentia, an solum objective & in ideis, magna est inter Theologos controversia. Quod non sint præsentia realiter secundum proprium esse, liquet; alias essent ab æterno. Quod res pure possibiles non sint

ſint realiter præſentes, utique patet, cum nullam habeant realitatem neque ex parte ſui, nunquam enim erunt; neque ex parte Dei, nullum quippe formavit decretum de eorum exiſtentia, nullamque habet, nec habuit de eis voluntatem: Tota igitur difficultas procedit de rebus futuris, quæ quidem in tempore tali vel tali habebituræ ſunt exiſtentiam: quæritur ergo, an æternitas, ita realiter contineat rerum futurarum durationem, ut phyſice & realiter ſeſe ad eam extendat, ita ut Deus res futuras in æternitate tanquam in ſpeculo videat & intueatur. Affirmant noſtri Thomiſtæ, cum quibus ſit

CONCLUSIO.

Deus cognoſcit futura tanquam in ſua æternitate realiter præſentia.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *ex Scriptura ſacra.*

LEGITUR Joannis 1. *Quod factum eſt, in ipſo vita erat*. Hic textus noſtram manifeſte docet concluſionem; qua ratione vero hoc fiat demonſtratur iſto ratiocinio. Vitam habere, eſt realiter eſſe alicui durationi præſens, hoc quippe ſonant iſtæ particulæ, *vitam habere*; jam vero vitam in Deo habere, eſt intelligi & cognoſci a Deo; namque intelligere, eſt, teſte Divo Thoma, vivere Dei: ſed ex S. Joanne, omnia quæ ſunt in tempore, vitam antea habebant in Deo, ſeu in Deo vita erant. Igitur cuncta prænovit Deus in æternitate: igitur cuncta erant ab æterno vere & realiter Deo præſentia.

Secundo, *Ex ſanctis Patribus.*

GREGORIUS NYSSENUS l. 1. contra Euno. pag. 98. de Deo ſic loquitur: „ „ At vero illa nullius indigens rei, & æterna, & ea, quæ ſunt, complexa „ natura, neque in loco eſt, neque in „ tempore: „ Hinc reddit rationem cur omnia ſint Deo præſentia, videlicet, quia eſſentia divina nullis locorum & temporum clauditur terminis:

Hilarius l. 12. de Trinit. ſimilia effatur, " Quid ergo eſt, inquit, præparanti „ Deo cœlum genitam ab eo adeſſe ſapientiam; cum nec creatio cœli ex „ præparatione conſiſtat, neque naturæ „ Dei ſit, in apparatu cogitandi operis „ commorari? Nihil enim non ſemper „ cum Deo, fuit, quidquid in rebus eſt. „ Quæ etſi ad creationem ſui cœpta ſunt, „ non ſunt tamen a Deo vel præſentia, „ vel poteſtate inchoata; & teſtis eſt nobis Propheta dicens: „ Iſa. 45. 11. " „ Deus qui feciſti omnia quæ futura ſunt, „ licet in eo, quod creanda ſunt, adhuc „ fient, Deo tamen, cui in creandis rebus nihil novum ac recens eſt, jam facta ſunt: dum & temporum diſpenſatio eſt, ut creentur; & jam in divinæ „ virtutis & præſcientiæ efficientia ſint „ creata. „

Theodoretus qu. 37. in Gen. pag. 32. ſubſcribit " Univerſorum Deus natura „ quidem eſt immutabili: novit autem „ ea quæ nondum facta ſunt, tanquam „ jam facta ſint.

Ambroſius l. 1. de fide c. 7. de Deo operante & cognoſcente, ait: " Ut quæ futura ſunt, vel quaſi præſentia, vel quaſi facta dicantur .... Deo enim quæ „ ſunt futura, præſentia ſunt, & ei cui „ præcognita ſunt omnia, ventura perfecta ſunt, ſicut ſcriptum eſt, qui fecit „ quæ ventura ſunt.

Idem l. 5. de fide c. 7. " Sed dicis, quia „ præſentem novit, neſcit futurum; licet „ inepta ſit propoſitio, tamen ut de Scripturis ſanctis faciam tibi ſatis, dice, „ quod non ſolum præterita fecit, ſed etiam quæ futura ſunt; ſicut ſcriptum eſt, „ qui fecit quæ adventura ſunt. Et alibi ait „ Scriptura, per quem & facta ſunt ſæcula. Splendor eſt gloriæ & caracter ſubſtantiæ ejus. Sæcula enim & præterita „ & præſentia & futura ſunt.

Auguſtinus l. 11. Confeſ. c. 11. ſuum addit calculum: " Quis tenebit cor hominis, & figet illud, ut paululum ſtet, & „ paululum rapiat ſplendorem ſemper ſtantis æternitatis, & videat eſſe incomparabilem, & videat longum tempus, „ niſi ex multis prætereuntibus motibus, qui ſimul extendi non poſſunt, „ longum non fieri: non autem præterire „ quidquam in æterno, ſed totum eſſe „ præſens [illegible]

Rurſus ibidem l. 1. c. 6. " Quam multi „ noſtri jam dies & Patrum noſtrorum, per „ hodiernum tuum tranſierunt, & tranſibunt adhuc alii. Tu autem idem ipſe „ es, & omnia craſtina, atque ultra, omniaque heſterna, & retro hodie facies, ho-

„ hodie fecisti. Quid ad me si quis non „ intelligat? Gaudeat & ipse, & amet „ non inveniendo invenire potius, quam „ inveniendo non invenire te.

Bernardus audiendus est: namque serm. 8. in Cant. sic loquitur: " Tempora, sub „ ea scilicet æternitate transeunt, non ei; „ futura non expectat, præterita non re- „ cogitat, præsentia non experitur.

Accedit Petrus Damianus opusc. 36. c. 8. „ Omnipotenti Deo, inquit, non est he- „ ri vel cras, sed hodie sempiternum, cui „ nihil defluit, nihil accidit; cui nihil „ est vanum, nihil a se diversum. Il- „ lud hodie æternitas est incommutabilis, „ indefectiva, inaccessibilis, cui scilicet „ nihil addi, nihil valet imminui: & „ omnia quæ apud nos elabendo discur- „ runt, aut per temporum vicissitudi- „ nes se variant, apud illud hodie stant „ & immutabiliter perseverant; in illo „ scilicet hodie dies adhuc immobilis est, „ in quo mundus iste sumpsit originem, „ in illo jam & ille nihilominus est, quo „ judicandus est per æterni judicii æqui- „ tatem.

Non prætereundus Anselmus l. de concordia in princip. " Æterno præsenti simul „ clauditur omne tempus, & quæ sunt „ in quolibet tempore; non enim dico „ actionem meam crastinam nullo tempo- „ re esse, sed hodie tantum nego esse, „ quæ tamen semper est in æternitate.

Denique Divus Thomas hic qu. 14. art. 13. ex professo illam propugnat veritatem. " „ Æternitas, inquit, simul existens am- „ bit totum tempus. Unde omnia quæ „ sunt in tempore, sunt Deo ab æterno „ præsentia, non solum ea ratione qua „ habet rationes rerum apud se præsen- „ tes, ut quidam dicunt, sed quia ejus „ intuitus fertur ab æterno supra omnia „ prout sunt in sua præsentialitate.

Tertio, *Ex rationibus Patrum, & Divi Thomæ.*

Prima, quæ nunc fiunt, sunt Deo realiter præsentia: sed ex Patribus omnia etiam futura sunt hodie apud Deum: ergo omnia cognoscit realiter in sua æternitate.

Secunda, effectus est actu præsens causæ quando fit actu: sed ex Patribus res futuræ apud Deum repræsentantur in æternitate, etiam secundum suam existentiam, quatenus æternitas tangit omnia tempora quæ in illa uniuntur, sicut lineæ conjunguntur in centro, quod quidem centrum utpote indivisibile æqualiter tangit omnes lineas; a fortiori æternitas omnia tempora quæ in illa adunantur; ergo omnia sunt realiter præsentia Deo in æternitate.

Tertia, ex Patribus æternitas futura non experitur, sed tota est simul & perfecta rerum possessio: ergo omnia sunt realiter præsentia Deo in æternitate; alias si novo modo præsentia essent illi objecta, scilicet realiter, & alio modo futura, si alio modo æternitas mensuraret prima & alio modo secunda, aliquid ei adderetur dum res actu fit, & futura experitur: utrumque autem est contra Patrum testimonia, utrumque contra rationem æternitatis: ergo, &c.

Quarta, æternitas mensurat realiter quæ fiunt actu: ergo & quæ sunt futura; tum quia æqualiter omnia mensurat, omnia quippe ambit tempora: tum quia Deus est semper in actu in æternitate, non enim transit ab actu primo ad secundum, sin minus mutaretur, & non esset actus purus; nam datur solum actus primus & secundus in creatura, quæ secundum se transit a non esse ad esse: igitur omnia sunt realiter præsentia in æternitate; alias æternitas non esset tota simul rerum possessio, non ambiret in suo sinu omnia tempora, quinimmo aliquid novi Deo adveniret.

Quinta, veritas Dei includit realiter omnes veritates, bonitas omnes bonitates; scientia se extendit ad omnia præsentia futura & præterita, lumen enim ipsius infinitum est; omnipotentia continet realiter omnes effectus præsentes & producendos, siquidem attingit realiter creaturas secundum omnes rationes, tum genericas, tum specificas & individuales: sed æternitas non est minus efficax in ratione mensuræ ad mensurandas omnes durationes, illas quippe realiter continet: ergo cum tempus præsens mensuret realiter res quæ fiunt, quæque sunt illi præsentes, & ex alia parte æternitas realiter contineat tempus præteritum, præsens & futurum, dicendum est omnia esse Deo realiter præsentia in æternitate, & Deum eadem realiter in ejusmodi mensura videre.

Solvuntur Objectiones.

Objicies: Non potest concipi quomodo res futura realiter sit præsens in æternitate, siquidem hoc implicat.

Res-

Respondeo 1. cum Aug. nihil detrimenti advenire veritati, etiamsi hoc ipsum capere non possimus, quia plura potest Deus, quam possumus comprehendere.

Respondeo 2. Res futuras esse realiter Deo præsentes multipliciter: 1. Objective & in ideis, quatenus Deus omnium habet rationes etiam individuales. 2. Causaliter & in decreto, virtus enim ipsius est rerum omnium productiva, & fluunt ab illa secundum id omne quod habent. 3. Ut in mensura durationis, scilicet in æternitate, cujus virtus est infinita & intrinsece in ratione durationis, & extrinsece seu extensive in quantum se extendit ad omnes durationes quæ sunt ab ipsa: sicut enim omnis effectus est a Deo ut prima causa, & omnes consequenter illos continet, ita & omnia tempora sunt ab æternitate: igitur illa realiter continet: & cum in Deo nihil sit præteritum, nihil futurum in ratione causæ, ita nec in ratione durationis igitur non implicat, immo convenit, omnia esse Deo realiter præsentia in æternitate.

Instabis: quod est realiter in tempore, non potest esse Deo ab æterno præsens; alias foret quoque ab æterno: sed creaturæ sunt solum in tempore: igitur non sunt præsentes realiter Deo in æternitate, sed ad summum objective & idealiter, sicut artefactum præconceptum est præsens in mente artificis.

Respondeo distinguendo: quod est realiter in tempore non potest esse præsens Deo ab æterno, in propria mensura, concedo: in mensura superiori, nego. Mensura propria creaturæ est tempus cui ipsa subjicitur per actionem illius productivam & immutativam, & sic non est Deo præsens. Superior mensura est æternitas quæ in se mensuras inferiores præcontinet; cum igitur creatura sit realiter præsens tempori, & æternitas continet ipsum tempus, utique continet realiter creaturas.

Ad id autem quod dicitur sequi creaturas esse æternas, distinguo, si existerent ab æterno tam in propria quam in superiori mensura, concedo: si sint ab æterno solum in superiori mensura, nego. Æternitas cum sit sola Dei mensura, denominat quoque solum res esse æternas in Deo: unde cum propria rerum mensura sit tempus, denominat eas in seipsis factas in tempore.

Instabis: ergo res sunt simul ab æterno & in tempore, ex nihilo & tamen non ex nihilo factæ, simul cum æternitate & post æternitatem, in mensura indivisibili & simul in successiva; quandoquidem sunt simul ab æterno: sed hæc omnia implicant: ergo, &c.

Respondeo distinguendo, creaturæ sunt hæc omnia sub diverso respectu, concedo: sub eodem, nego: unde non est contradictio. Igitur in superiori mensura creaturæ sunt ab æterno, non quidem propter se, sed propter Deum, cujus æternitas sua extensione omnia complectitur tempora, & hoc arguit Deum solum æternum esse; in propria vero mensura sunt in tempore, & ideo factæ ex nihilo, quatenus factio respicit tempus & terminat in tempore actionem productivam, de qua fuit decretum æternum; sunt quoque in mensura indivisibili, si considerantur in mensura superiori; in mensura vero successiva, si eas in propria intueamur mensura, quia sunt in tempore, quod habet successionem.

Iterum instabis: quando creatura aliqua producitur actu in tempore, æternitati novo modo, & quidem reali coexistit; ergo antea non erat realiter præsens æternitati, si enim realiter erat præsens æternitati, novo modo non coexistit cum fit: & vero quænam potest esse differentia, nisi quod antequam fiat, erat solum objective in æternitate præsens: at vero cum fit, est realiter.

Respondeo distinguendo: creatura quæ producitur, novo modo virtuali coexistit æternitati, concedo: novo modo actuali, nego. Præ oculis semper habendum est Deum eodem actu intelligere res, eodem eas facere, nec unquam aliquid novi Deo advenire; quia tamen actus ille æquivalet multis a parte rei realiter ad invicem distinctis, concipitur ut multiplex; unde Deus dicitur eodem actu intelligens & volens, agens ad intra & ad extra; ad intra quidem, ut respicit essentiam, personas, & attributa: ad extra vero, ut connotat creaturas. Porro tametsi Deus exequatur tantum in tempore quod decrevit in æternitate, actus tamen ejus semper æternus est: hinc æternitas multos veluti fines & virtualitates continet, in quantum cuncta includit tempora: quando igitur producitur creatura, novo quidem modo reali existit in se, scilicet in tempore, sed non in æternitate, quæ omnes complectitur durationes: quia tamen tempus in quo producitur creatura,

cor-

correspondet uni æternitatis puncto, ideo dicitur coexistere novo modo virtuali; sed hæc novitas magis se tenet ex parte creaturæ in tempore productæ, quam ex parte æternitatis.

Adhuc instabis: quum creatura producitur in tempore præsenti, resultat nova relatio ad æternitatem, cui coexistit tempus in quo fit creatura: ergo novitas se tenet etiam ex parte æternitatis.

Respondeo distinguendo: resultat relatio realis in creatura ad tempus & ad æternitatem, concedo: in ipsa æternitate & in Deo, nego. Nihil reale advenit Deo; sed quando fit creatura, resultat relatio realis in creaturam solam, quia sola immutatur & transit a non esse ad esse, rationis vero & in Deo, ex eo quod ipsius actio æterna se extendat ad illam: & in æternitate quæ se extendit ad tempus in quo producitur creatura; tempus enim applicatur æternitati illam tangendo in puncto, quod Deus connotat ab æterno.

Instabis de novo: si Deus videt futura realiter præsentia in æternitate, non erit discrimen inter creaturas præteritas, futuras & jam præsentes, sed omnia creata erunt promiscue realiter præsentia, adeoque nunquam producta, sed æterna: absurdum consequens: ergo & antecedens.

Respondeo negando minorem: quia & ipsa tempora correspondent diversis virtualitatibus æternitatis. Sicut ergo diversa sunt attributa virtualiter, licet re unum sint, ita in ipsa æternitate diversæ virtualiter mensuræ, licet re unica sit æternitas.

Persistes: ideo dicuntur creaturæ realiter in æternitate præsentes, quia non est successio apud Deum & in actu & in duratione; Deus enim est semper in actu intelligibilium & agibilium: sed hæc ratio nulla est; & probatur 1. Si Deus esset semper in actu agibilium, jam de facto res producerentur ab æterno; quod falsum est: 2. licet Deus sit actus purus, attamen incipit solum in tempore tangere realiter creaturam, ergo antea illam non videbat realiter præsentem.

Respondeo negando minorem: ad primam probationem distinguo, si Deus esset in actu tam ad extra, quam ad intra res fierent ab æterno, concedo, si esset in actu solum ad intra, nego. Est unicus in Deo actus primo terminatus ad intra, secundario solum ad creaturas, adeoque in tempore: tangit quidem illas Deus in mensura sua ab æterno, sed non in tempore: tangit illas in se, sed non in seipsis immediate, unde non sunt productæ ab æterno. Ad secundam probationem distinguo: Deus tangit creaturas, & se extendit ad illas de novo in tempore, concedo; de novo in æternitate, nego: se solo tangit creaturas in æternitate: in tempore vero tangit illas simul cum causis secundis, quas movet & applicat ad actum.

Rursus instabis: Angelus coexistit nostris durationibus, & tamen hoc fit successive: ergo idem dicendum de Deo, igitur nec res sunt Deo realiter præsentes in æternitate, nec illas in ipsa realiter Deus videt.

Respondeo negando paritatem: quia Angeli duratio nec est infinita, nec invariabilis, nec ipse est nostrorum causa actuum, unde non coexistit rebus, nisi quum fiunt; secus vero Creator.

Persistes: licet immensitas Dei sit infinita, non tamen actu se extendit ad spatia imaginaria: ergo a pari nec æternitas ad futura. Probatur paritas: quamvis spatia imaginaria possint repleri ab aliquo corpore, quia tamen nihil sunt actu, non tanguntur ab immensitate. Similiter, tametsi futura aliquando habitura sint esse, quia tamen nondum habent, non debent tangi ab æternitate saltem realiter.

Respondeo negando paritatem, quia contactus immensitatis fit per operationem virtualiter transeuntem qua producitur creatura; unde Deus est actus præsens solum in rebus positivis, & quæ jam habent esse; contactus vero æternitatis per extensionem ad omnes durationes, quas quidem de facto ambit in suo sinu; unde cum contineat realiter tempus, continet quoque ea quæ realiter sunt in tempore; & sic patet esse in objectionibus æquivocationem; fit enim transitus a mensura temporis ad mensuram æternitatis.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus cognoscit futura in sua æternitate, & quidem tanquam objecta realiter sibi præsentia.

PRIMO, quia Joan. 1. habetur: *Quod factum est in ipso vita erat*. Quid est vivere in Deo? nisi rem esse illi realiter præsentem; æternitas quippe inquit Bernardus, futura non experitur.

Secundo, quia futura præcontinentur in Deo

Deo tanquam in cauſa: porro Deus cognoſcit realiter & ſuam eſſentiam, & ſuam omnipotentiam, e cujus ſinu cuncta fluunt.

Tertio, quia æternitas omnia complectitur tempora, nec ullis clauditur alicujus durationis terminis.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

AD DIFFICULTATES.

Primo, tametſi Deus futura tanquam præſentia cognoſcat, non inde ſequitur res eſſe ab æterno; ſiquidem non ſunt in æternitate tanquam in propria menſura præſentes.

Secundo, neque ulla inde ſequitur contradictio: namque ſecundum unum reſpectum res dicuntur eſſe in æternitate, videlicet objective: ſecundum vero alterum reſpectum, nempe in concreto, & ſecundum ſe, dicuntur eſſe in tempore.

Tertio, futura, præſentia & præterita quamvis in æternitate præſentia, non ideo confunduntur, quia reſpondent diverſis virtualiter æternitatis ſinibus.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum Deus cognoſcat res poſſibiles per ſcientiam ſimplicis intelligentiæ.

Duplex diſtinguitur in Deo ſcientia, ut dictum eſt ſupra, nimirum una ſimplicis intelligentiæ, altera vero viſionis: illa Deus ſpeculatur & contemplatur res poſſibiles, iſta vero futuras & ea omnia quæ vult & decrevit facere. Prima eſt mere ſpeculativa: ſecunda ſpeculativa ſimul & practica. Quæſtio præſens movetur de poſſibilibus. Jam ſit

CONCLUSIO.

Deus per ſcientiam ſimplicis intelligentiæ cognoſcit res poſſibiles.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura ſacra.*

Hebr. 4. 13. legitur de Deo: *Omnia nuda ſunt & aperta oculis ejus*: ſed res poſſibiles ſunt objectum ſcientiæ ſimplicis intelligentiæ; Deus enim intelligit & cognoſcit, ne dum ea quæ facit & faciet, verum etiam ea quæ poteſt facere; igitur Deus cognoſcit per illam ſcientiam res poſſibiles. Confirmatur: ex eodem Apoſtolo Deus vocat ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt: hoc eſt novit ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ erunt: atqui res poſſibiles non exiſtunt; ergo eaſdem novit & cognoſcit.

Secundo, *Ex ſanctis Doctoribus.*

Ex Auguſtin. l. 83. qq. q. 46. Deus omnium rerum cognoſcit rationes. Ex Div. Thoma hic q. 34. Deus cognoſcit & ideas quæ exemplaria vocantur, eas ſcilicet quæ futura repræſentant; & eas quæ ſimpliciter rationes rerum nominantur, eo quod cuncta, quæ latent, in omnipotentia exprimant; ſed ex eodem Angelico Doctore, Deus & ea quæ non ſunt, & ea quæ nuſquam erunt, per ſcientiam ſimplicis intelligentiæ novit: & probatur, ejuſmodi objecta ſunt mere poſſibilia, igitur ſcientiam mere ſpeculativam, qualis eſt ea quæ ſimplicis intelligentiæ nomine donatur, ſpectant: igitur ea cognoſcit Deus per ſuam ſimplicem intelligentiam.

Tertio, *Ratione & quidem multiplici.*

Primo, Deus comprehendit ſuam eſſentiam, illamque videt non ſolum participatam, & in futurum participabilem a creaturis futuris, ſed infinite adhuc participabilem; quia nulla creatura poteſt exhaurire ejus fœcunditatem, & ſic multa ſunt poſſibilia. Sed illa poſſibilia intuetur mere ſpeculative; nullum quippe exiit ab ipſo decretum de eorum futuritione; igitur cognoſcit ea in ſeipſo per ſcientiam ſimplicis intelligentiæ. 2. Non cognoſcit ea per ſcientiam viſionis, hæc enim ſe ſolum extendit ad ea quæ futura ſunt, quæque ſunt ipſi præſentia ut in prima cauſa: ergo ſupereſt ut ea cognoſcat per ſcientiam ſimplicis intelligentiæ. 3. Deus cognoſcit ideas rerum infinitarum, quas nunquam producturus eſt; ſed illa ſimpliciter intuetur & contemplatur; igitur eas cognoſcit per ſcientiam ſimplicis intelligentiæ.

Solvuntur objectiones.

Objicies: quod non eſt, neque erit, non poteſt aſſignari pro objecto ſcientiæ; ſcientia enim ſuum ſupponit objectum: ſed poſſi-

possibilia nihil sunt, neque erunt: ergo non potest dici Deum ea per scientiam simplicis intelligentiæ cognoscere.

Respondeo distinguendo: quod non est neque actu, neque potentia; concedo: quod non est actu, sed potentia, non est objectum scientiæ, subdistinguo: visionis, concedo: simplicis intelligentiæ, nego: possibilia sunt in potentia Dei, unde aliquod esse habent in sua essentia, immo sunt ipsa essentia ut infinitis modis participabilis: igitur sunt objectum scientiæ simplicis intelligentiæ. Ita D. Thom. hic qu. 14. ubi dicit Deum cognoscere omnia quæ concluduntur & latent in sua essentia. Ad id vero quod dicitur scientiam supponere objectum, hoc intelligitur de scientia creata, quæ non est causa rerum: at vero Deus est causa rerum per scientiam suam, & potest esse rerum possibilium. Cæterum in priori rationis scientia Dei suum etiam quodammodo supponit objectum; prius enim concipimus essentiam divinam existere, quam participabilem esse ad extra.

Instabis: possibilia sunt ipsa Dei essentia: ergo nihil sunt in se & in potentia: igitur non cognoscuntur per scientiam simplicis intelligentiæ.

Respondeo distinguendo: sunt ipsa essentia divina relative considerata, concedo: secundum se & absolute sumpta, nego. Possibilia non sunt essentia divina absolute sumpta, sic enim spectata est ipse Deus; sed relative & ut connotat creaturas; cum enim in ipsa sint rationes rerum, non solum faciendarum, sed & non faciendarum, connotat creaturas etiam possibiles, unde in ea concipitur relatio rationis, & quidam respectus ad eas; igitur possibilia sunt objectum scientiæ simplicis intelligentiæ.

Rursus instabis: attributa sunt objectum scientiæ simplicis intelligentiæ, sicut natura divina: ergo non est dicendum possibilia esse objectum scientiæ simplicis intelligentiæ.

Respondeo distinguendo: attributa & natura divina sunt objectum primarium non excludens secundarium, concedo; excludens, nego: scientia Dei terminatur primario ad Dei naturam & perfectiones, a quibus specificatur; secundario vero ad creaturas.

Oppones 2. Deus cognoscit possibilia in ideis: ergo inutile est ad hoc scientiam simplicis intelligentiæ ponere.

Respondeo distinguendo: & ipsæ ideæ divinæ inserviunt scientiæ Dei; sunt enim veluti speculum in quo Deus contemplatur possibilia, concedo: & excluditur scientia, nego: cæterum ad cognitionem non sufficit idea & materia circa quam, sed potentia cognoscitiva attingens objectum, ex quo resultat terminus, seu cognitio positiva, quæ scientia dicitur. Præterea summa est perfectio cognoscere rem aliquam omnibus modis quibus est cognoscibilis; sic qui cognoscit triangulum per Physicam & Mathematicam, doctior est & perfectior illo qui solummodo illum cognoscit per Physicam.

Objicies 3. Deus cuncta cognoscit per scientiam visionis, quia omnia sunt ipsi præsentia: igitur non cognoscit possibilia per scientiam simplicis intelligentiæ.

Respondeo distinguendo: omnia cognoscit Deus per scientiam visionis late sumptam, concedo: per scientiam visionis stricte sumptam, subdistinguo: per scientiam visionis entitative, concedo; formaliter, nego. Scientia visionis considerari potest multipliciter, 1. ut dicit cognitionem claram, & in hoc sensu scientia simplicis intelligentiæ potest dici scientia visionis, sicut & in sensu identico, quia in Deo omnia sunt unum. 2. Formaliter, quatenus scilicet respicit res futuras & faciendas; profecto in hoc sensu distinguitur virtualiter a scientia simplicis intelligentiæ.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus cognoscit res possibiles per scientiam simplicis intelligentiæ.

Primo, hoc ipsum patet ex illo Hebr. 4. *Omnia nuda sunt & aperta oculis ejus.*

Secundo, quia Deus cognoscit, quidquid potest facere.

Tertio, quia suam comprehendit essentiam, in qua quidem omnes rerum etiam possibilium rationes præcontinentur.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

AD OBJECTIONES.

Primo, concedimus res possibiles nondum esse, verum possunt esse: igitur a Deo per scientiam simplicis intelligentiæ cognoscuntur.

Secundo, natura divina, personæ & attributa sunt quidem scientiæ simplicis intelli-

telligentiæ objectum primarium, sed nihil vetat ad eandem scientiam res possibiles ut objectum secundarium pertinere.

Tertio, Deus futura per scientiam visionis cognoscit, per scientiam vero simplicis intelligentiæ possibilia attingit, nec ista scientia nisi improprie scientia visionis appellari debet.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum Deus cognoscat futura per scientiam visionis.

FUTURA quædam sunt necessaria, ut istud; sol anno proximo lucebit, & solitos producet effectus; quædam vero libera & contingentia, quale est istud secundum, Petrus studebit pro Laurea Doctoratus consequenda; cum enim sit liber, potest non studere. De his omnibus quæstio instituitur: pro cujus resolutione sit

CONCLUSIO.

Deus per scientiam visionis cuncta cognoscit futura.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura sacra.*

SCRIPTUM est Heb. 4. 12. *Vivus enim sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti.*, Expressius 1. Cor. 2. 10. *Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei*. Propheta Regius multis in locis eandem prædicat veritatem, maxime Psalm. 138. *Intellexisti cogitationes meas de longe, semitam meam & funiculum meum investigasti*. Ibidem: *Et omnes vias meas prævidisti*. Scripturam loqui de scientia visionis luce clarius apparet; nam instituit sermonem de scientia quæ nedum futura, sed & futurorum circumstantias attingit, quæ cuncta rimatur & a longe penetrat atque prævidet: igitur Deus præscit futura omnia per scientiam visionis.

Secundo, *Ex sanctis Doctoribus.*

AUGUSTINUS non semel in hac aut simili prope materia laudatus asserit res ideo esse, quia Deus eas novit esse; quam sententiam tanti Præsulis interpretatur Div. Thomas de scientia visionis respectu futurorum. Cæteri Patres dicunt ea objici oculi Dei, unoque intuitu ab eo videri. Non abs re erit de hoc momento audire Petrum Damianum, qui opusc. 36. c. 7. de Deo sic loquitur: „ Nec diversis obtutibus diversa considerat, ut cum intendit præteritis, vacet a præsentibus vel futuris .... sed „ uno duntaxat ac simplici præsentissimæ „ majestatis intuitu, simul omnia comprehendit.

Testis utique ejusdem veritatis Honorius Augustodunensis est; namque lib. de prædest. & lib. arb. cap. 8. ait: " Deus „ omnia præscit, & hoc æternitati ejus „ congruit, quia nihil futurum quasi „ fiendum, nec aliquid præteritum quasi „ transactum novit, sed omnia fienda & „ transacta immutabili intuitu præsentia „ prospicit.

Quid referam D. Thomam? sanctus Doctor hic qu. 14. ex professo docet Deum cuncta præscire etiam secundum rationes individuales, futura in propria sua voluntate prospicere, quinimmo & cognoscendo eadem facere, hoc est ejus scientiam adjuncta voluntate rerum esse causam. Quæ quidem locutiones & similes Deum per scientiam visionis futura prænoscere indigitant.

Tertio, *Ex Ratione.*

Deus cognoscit per scientiam visionis ea omnia quæ sunt illi præsentia; unde enim scientia nominatur visionis, nisi quia præsentia per eam videntur? atqui futura quæcumque nedum absoluta, sed & libera atque contingentia sunt Deo ab æterno præsentia; primo quidem in ideis rerum quippe omnium præhabet rationes: deinde in æternitate; nam illas omnes in vastissimo suo sinu complectitur rationes; tertio in voluntate, in ipsa siquidem ut effectus in causa præcontinentur; decretum enim dat rebus existentiam, seu ad esse & existere determinat: igitur futura per scientiam visionis attingit & intuentur.

Diluuntur objectiones.

Objicies 1. Multa sunt futura libera quæ Deo abscondita videntur; siquidem de actionibus humanis certam & infallibilem non habet scientiam: & probatur. Jerem.

Jerem. 26. 3. habetur. *Noli*, inquit ipse Deus Prophetæ, *subtrahere verbum*, *si forte audiant*, *& convertantur*. Ecce veluti dubitat & circa futurum veluti ancer manet. Rursus Ezech. 2. 5. *Hæc dicit Dominus Deus*, *si forte vel ipsi audiant*, *& si forte quiescant*, *quoniam domus exasperans est*. Ergo, &c.

Respondeo negando minorem, ad probationem distinguo: vox *forte* dicit dubitationem ex parte hominum, concedo: ex parte Dei, nego. Loquitur Deus secundum usum hominum, ut intelligibilem se ipsis præbeat. Ita Augustinus in Psal. 2. v. 12. verba enim ista: *Nequando irascatur Dominus*, hoc modo interpretatur: „ cum dubitatione positum est; non secundum visionem Prophetæ, cui certum est: sed secundum eos ipsos qui monentur; quia cum dubitatione solent cogitare iram Dei, quibus non aperte revelatur.. „ Sic loquitur Deus ut intelligamus inesse homini liberum arbitrium, nec divina lædi præscientia. Ita Hieronymus in cap. 26. Jeremiæ. " Verbum ambiguum forsitan, non potest Domini majestati convenire; sed nostro loquitur affectu, ut liberum homini servetur arbitrium, nec in præscientia ejus quasi necessitate facere quid vel non facere cogatur. „ Sic loquitur Deus ut indigitet rei difficultatem & hominum in malo obstinationem. Ita Aug. tract. 10. in Joan. ad hæc verba Christi: *Si me sciretis*, *& Patrem meum sciretis*: " Non dubitat, inquit, sed increpat Christus. „ Dubitationis verbum est quando dicitur ab homine ideo dubitante, quia nescien- te cum vero .... ab eo illa dubitatione arguitur infidelitas.

Oppones 2. Ambrosius, l. 1. de fide, c. 7. de scientia divina differens, non ait objecta creata simpliciter esse Deo præsentia, sed quasi præsentia. *Ut quæ futura sunt*, inquit, *vel quasi præsentia*, *vel quasi facta dicantur*. Vox, *quasi* cognitionem importat obscuram, immo & prorsus imperfectam: igitur ex Ambrosio Deus non cognoscit certo futura contingentia.

Respondeo 1. vocem, *quasi*, ut supra dictum est, tantummodo monere liberum per præscientiam non adimi arbitrium. Vel etiam dici potest, D. Ambrosium duntaxat intendere futura contingentia non esse Deo tam præsentia in æternitate sicut cum fiunt aut eveniunt in tempore; tunc enim tangunt punctum æternitatis, cui præsentia esse nemo diffitetur: tum quia Deus nedum in mensura superiori, verum etiam & in inferiori, videlicet in tempore ea cognoscit. Revera quidem quodlibet cognoscitur secundum quod est a parte rei, unde cum futura nondum sint in propria & connaturali mensura, non mirum si dicantur quasi & non simpliciter in æternitate Deo præsentia.

Objicies 3. Quæ cognoscuntur solum conjecturaliter a Deo, sane non cognoscuntur per scientiam visionis, cum illa res absolute futuras attingat: atqui Deus cognoscit futura contingentia solummodo conjecturaliter, & probatur: cognoscit Deus futura qualia sunt in se; sed in se sunt contingentia, possunt enim esse & non esse; igitur & contingenter solum seu conjecturaliter Deus ea noscit.

Respondeo negando minorem: ad probationem distinguo, cognoscit Deus futura qualia sunt in se & in causis superioribus, concedo: cognoscit tantum qualia sunt in se & in causis secundis, nego. Duplex distinguitur causa; prima scilicet, quæ determinat omnia; secunda vero, quæ movetur & determinatur a prima: illa est Deus, ista est agens creatum futurum contingens & præsens Deo, & in æternitate quæ omnes complectitur durationes, & in decreto, in quo continetur ut in principio a quo sunt omnia: igitur cognoscitur a Deo determinate in utraque mensura; sed ut contingenter eveniat respectu causæ secundæ, quæ potest agere, vel non agere, quæ si spectetur relative ad causam primam, suum utique clare prodit effectum, quatenus Deus præscit & quid facturus est in causa secunda, & quid causa secunda libere se movendo operabitur, inquit Augustinus. Audiamus Ambrosium, qui l. 3. de fide, c. 7. sic loquitur: " Sapientiæ autem id convenit, „ ut suorum operum & virtutes noscant, „ & causam: & ideo creator omnium non „ potuit ignorare quod fecit, nescire quod „ donavit.

Instabis: e duabus propositionibus de futuro contingenti neutra est determinate vera; neutra determinate falsa: igitur Deus non cognoscit per scientiam visionis futura contingentia, cum ipsa nullam habeant determinatam veritatem.

Respondet Estius, dist. 38. c. 5. absurdum esse dicere propositiones de futuro contingenti, neque esse determinate ve- ras,

ras, neque determinate falsas: quia, inquit, licet contingentes, una in tempore sequenti determinatur, & cum æternitas se extendat ad omnia tempora, manifestum est Deum illas clare in æternitate cognoscere, alias Deus cognosceret certo futuri contingentis veritatem solum quando actu evenit, quod est absurdum dicere.

Respondeo 2. distinguendo ut supra; neutra propositio est determinata in causis secundis, concedo: in causa prima, nego. Deus autem, ut dictum est, non accipit scientiam a rebus; utpote ab omnibus creaturis independens; sed cognoscit creaturas secundum omnes rationes etiam individuales in seipso: quia res habent id omne quod sunt a Deo optimo, maximo.

Iterum instabis: futura contingentia & absoluta nondum habent existentiam: sed scientia visionis respicit solum objecta existentia; ideo enim visionis dicitur, quia videt & attingit præsentia: ergo &c.

Respondeo distinguendo: futura nondum sunt in se & in causis secundis, concedo: in mensura superiori, nego. Dictum est cum Patribus æternitatem futura non experiri, &. cum ideæ rerum & virtus Dei mensurentur æternitate, & ab æterno Deus videt futura quasi præsentia, inquit Ambrosius, & in ideis & in sua omnipotentia, & in ipsa æternitate quæ omnia includit tempora. Ergone res non sunt futuræ? minime: quandoquidem denominantur a causis proximis & secundis quæ sunt in tempore, quæque agere nondum concipiuntur, & ideo res sunt vere futuræ.

Objicies 4. non sunt multiplicanda entia sine necessitate: sed Deus omnia cognoscit per scientiam simplicis intelligentiæ, etiam futura libera: ergo frustra ad hoc admittitur scientia visionis.

Respondeo scientiam visionis & intelligentiæ eandem esse entitative; per istam Deum cuncta cognoscere in priori rationis, qua ad res producendas determinetur; per illam vero, quidquid facere decernit. Porro scientia simplicis intelligentiæ fundatur in ideis, quibus quidem Deus suum dirigit opus, visionis vero innititur decreto, habet enim illa adjunctam voluntatem; unde & est rerum effectiva. Igitur quales res futuræ sunt, Deus eas videt & cognoscit.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus cognoscit futura per scientiam visionis.

Primo, juxta illud Psal. 138. *Intellexisti cogitationes meas de longe, semitam meam & funiculum meum investigasti*. Ibidem: *Et omnes vias meas prævidisti*.

Secundo, hoc ipsum declarant Patres, Petrus Damianus, opusc. 26. c. 7. Honorius Augustodunensis, l. de præd. & lib. arb. c. 8. D. Thom. hic; qu. 14. ex professo.

Tertio, per scientiam visionis eam intelligimus quæ fertur circa objectum præsens: sed omnia futura sunt Deo præsentia in æternitate; quæ cuncta complectitur tempora. Deus vero videt quidquid ipsi præsens est: igitur & futura per scientiam visionis cognoscit.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

AD OBJECTIONES.

Primo, nonnumquam Scriptura sacra cognitionem futurorum per particulas *forte*; *forsitan*, explanat: hoc tamen non incertitudinem aliquam in Deo arguit, quasi futuri non foret præscius, sed solum ex parte causæ secundæ, quæ potest deficere.

Secundo, neque Patres ab hac discedunt sententia, cum ajunt futura esse quasi Deo præsentia; hac enim voce, *quasi*, & similibus utuntur, ut denotent nimirum, nec Dei præscientiam libertati humanæ adversari, nec res ita esse præsentes quando futuræ, sicut & quum a parte rei ponuntur, & propria donantur existentia.

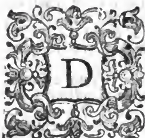
Tertio, verum est Deum cognoscere futura contingentia eo modo quo sunt futura, sed contingentia & incertitudo effectus attenditur penes causam secundam: igitur futura illa certo prænoscit Deus, verum prænoscit ut contingenter eveniant, inquit Div. Thomas hic.

DISSERTATIO TERTIA.

DE

MEDIO IN QUO COGNOSCIT DEUS

Futura libera conditionata.

DEUM cuncta cognoscere tum in ideis, tum in æternitate, quæ omnes in sinu suo immenso ambit & complectitur durationes, non semel demonstravimus. Quæritur tamen, num futura libera, eaque conditionata, novo aliquo & speciali modo cognoscat Deus, puta vel in veritate eorum objectiva, vel per scientiam mediam, vel in suæ voluntatis decreto.

Lutherus & Calvinus contendunt Deum cognoscere actus humanos quoscumque solum in decretis necessitantibus; adeoque præscientiam tollere libertatem, nec ulla esse futura contingentia conditionata. Sed contra, dicit Scriptura, Sap. 8. *Attingit omnia a fine ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.*

Hoc dogma fidei quatuor probatur argumentis.

PRIMO, quia dantur de facto futura contingentia conditionata, & ea cognoscit Deus.

Secundo, Deus eadem cognoscit in seipsis absque decreti ope, secundum multos Doctores.

Tertio, illa cognoscit Deus per scientiam mediam independenter utique a decreto, secundum gravissimos Theologos.

Quarto, quia secundum Thomistas, ejusmodi futura cognoscit Deus in decretis liberis, independenter a scientia media.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum dentur futura conditionata contingentia, & ea cognoscat Deus.

FUTURUM dicitur conditionatum dupliciter, scilicet per ordinem ad objectum, & per ordinem ad subjectum. Per ordinem ad objectum, quando suspensio se tenet ex ipsius parte, ut istud: si Petrus venit hodie mane in domum, prandebit mecum: ex parte vero subjecti, quum suspensio se tenet ex parte cognoscentis, & infert in agente dubietatem; ut in isto exemplo: si essem Episcopus, solummodo propter meritum conferrem beneficia. Certum est futurum non posse dici conditionatum ex parte Dei, quippe qui sit immutabilis, & in cognitione, & in operatione, immo nec datur contingens, quandoquidem Providentia divina in sui dispositione non fallitur: futurum igitur dicitur & contingens & conditionatum respective ad causas secundas creatas, & sunt vere futura libera; licet enim Deus omnia præsciat, relinquit tamen hominem in manu consilii sui, ut agat & operetur ex libertate sibi innata. Quia vero multi negant dari futura conditionata, operæ pretium est probare & explicare ea, ad fidei tum elucidationem, tum etiam defensionem; quod quidem momentum facile complebitur, si duo ostendamus; scilicet licet dari futura libera conditionata, eaque a Deo cognosci.

CON-

CONCLUSIO PRIMA.

Dantur futura libera conditionata.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura sacra.*

1. 1. REGUM 23. ait David: " Domi-„ ne Deus Israel, audivit fa-„ mam servus tuus quod disponat Saul ve-„ nire in Ceilam, ut evertat urbem propter „ me: si tradent me viri Ceilæ in manus „ ejus? Domine Deus Israel, indica servo „ tuo. Et ait Dominus: „ tradent.

2. 4. Reg. 13. dixit Elisæus ad Joam Regem Israel: *Si percussisses quinquies, aut sexies, sive septies*, scilicet jaculo terram, *percussisses Syriam usque ad consumptionem; nunc autem tribus vicibus percuties eam.*

3. Matth. 11. " Væ tibi, Corozain, væ „ tibi, Bethsaida, quia si in Tyro & Si-„ done factæ essent virtutes, quæ factæ „ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere, „ pœnitentiam egissent.

4. Ibidem, sic prosequitur Christus: " „ Et tu, Capharnaum, numquid usque in „ cœlum exaltaberis? usque in infernum „ descendes: quia si in Sodomis factæ „ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, „ forte mansissent usque in hanc diem. „ In his omnibus exemplis agitur de futuris liberis, quæ potuerunt esse vel non esse, dependenter a voluntate humana: poterat enim David remanere in urbe Ceila, & tunc inimicorum molitione periisset. Poterat si voluisset Joas percutere jaculo terram sexies, & tunc percussisset Syriam usque ad consumptionem: potuissent Tyrii & Sidonii, audita Christi prædicatione, visisque ejus miraculis, agere pœnitentiam, & tunc salvi facti fuissent: ergo dantur futura libera conditionata.

Secundo, *Ex Patribus.*

AUGUSTINUS lib. de præd. SS. c. 10. n. 19. ait: " Prædestinatione quippe ea „ præscivit quæ fuerat ipse facturus; „ hic non loquitur de futuro simpliciter; alias posuisset quæ erat facturus, non quæ fuerat facturus, quod verbum, *fuerat*, futurum denotat conditionatum.

Idem l. de dono persever. c. 9. n. 22. agens de reprobis sic loquitur: " Ut enim „ non dicam, quam sit possibile Deo, a-„ versas & adversas in fidem suam homi-„ num convertere voluntates, & in eo-„ rum cordibus operari, ut nullis adver-„ sitatibus cedant, nec ab illo aliqua su-„ perati tentatione discedant; cum possit „ & quod ait Apostolus, facere, ut non „ eos permittat tentari supra id quod pos-„ sunt: ut ergo id non dicam, certe po-„ terat illos Deus præsciens esse lapsu-„ ros, antequam id fieret, auferre de hac „ vita. " Futurum igitur erat, quod salvati fuissent, si ab hac vita fuissent rapti. Igitur ex Augustino dantur futura conditionata.

S. Prosper idem docet in responsione octava ad excerpta Genuensium: " Cum „ aliqui pereunt, inquit, non dubitemus „ ipsorum meritis deputari quod pereunt: „ quos utique Deus juste posset damnare, „ si vellet. Et cum aliqui liberantur, non „ audeamus definire, quod digni fuerint „ liberari; quos utique Deus posset ju-„ ste damnare, si vellet . . . de Tyriis „ autem & Sidoniis, quid aliud possu-„ mus dicere, quam non esse eis datum „ ut crederent, quos etiam credituros Ve-„ ritas dicit, si talia, qualia apud non „ credentes facta sunt, signa vidissent.... „ non solum Tyrios & Sidonios, sed e-„ tiam Corozaim & Bethsaida potuisse „ converti, & fideles ex infidelibus fieri, „ si hoc in eis Dominus voluisset opera-„ ri. „ Quid clarius?

Divus Thomas alius est ejusdem veritatis testis; nam qu. 23. de verit. art. 3. dicit voluntatem antecedentem, quæ est in Deo, esse veram voluntatem. Et in 1. dist. 46. qu. 1. art. 1. ad 2. vocat illam conditionatam his verbis: " Voluntas an-„ tecedens potest dici conditionata, nec „ tamen est imperfectio ex parte volunta-„ tis divinæ, sed ex parte voliti, quod „ non accipitur cum omnibus circumstan-„ tiis quæ exiguntur ad rectum ordinem „ in salutem. „ Igitur ex Divo Thoma dantur futura conditionata.

Ex ratione.

PRIMA sic exponitur: multa sunt apud nos homines futura conditionata, v. g. istud cum dicimus: si tempus serenum & commodum erit, deambulabimus: sed Deus permittit, & sinit causas liberas sic agere cum conditione: ergo de facto dantur futura conditionata.

Secunda: homo est liber: ergo dantur futura libera conditionata: probatur consequentia. De ratione libertatis est, non solum ut homo agat, vel non agat, sed ut positis quibusdam circumstantiis sibi commodis operetur, quæ si desint, non agat: alias necessitaretur ad agendum: ergo eo ipso quo est liber, dantur futura contingentia; quandoquidem potest pro libito conditiones actioni futuræ apponere.

Tertia: Petrus disputabit, si Joannes illum ad hoc stimulet; Claudius studebit, si proponatur ei præmium, sunt futura, & quidem conditionata, cum non sint futura necessaria; liberum est enim primo disputare, alteri vero studere; non sunt etiam futura simpliciter, quia si desint conditiones, neque Petrus disputare, neque Joannes studere valebunt: ergo relinquitur esse futura conditionata: maxime vero quia Deus relinquit hominem in manu consilii sui, ut pro innata libertate aut bonum, aut malum eligat.

CONCLUSIO SECUNDA.

Deus certo cognoscit futura conditionata. Hoc sequitur ad primam conclusionem. Nihilominus

Probatur multipliciter.

Primo, *Ex Scriptura sacra*.

DEus ea futura cognoscit, quæ ipse prædixit: atqui multa prædixit futura conditionata, & probatur 1. Reg.23. David petit a Domino num viri Ceilæ eum tradituri sint Sauli? respondet, *tradent*; tunc fugit ab eis. 3. Reg. Deus injungit & Salomoni & filiis Israel ne mulieres alienigenas in uxores assumant, alias, inquit, certissime avertent corda vestra, ut sequamini Deos suos conflatiles: cujus eventus probavit in ipso rege effati veritatem. Elisæus utique dixit Joæ: Si percussisses quinquies, aut sexies jaculo terram, percussisses Syriam usque ad consumptionem; item inter omnia conditionata futura celeberrimum est illud apud Matth. Væ tibi Corozain; væ tibi, Bethsaida, inquit Christus, quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, egissent pœnitentiam in cilicio & cinere: ergo, &c.

Secundo, *Ex Patribus*.

Gregorius Nyss. Orat. de infantibus; qui acerba morte ab hac vita rapiuntur, 2. tom. pag. 764. ait: " Divinæ esse Providentiæ, ejusque perfectæ, non solum sanare contractos morbos, sed etiam ne omnino quispiam in illicitis versetur, prospicere. Est enim consentaneum, ab illo, qui peræque futurum novit ac præteritum, prohiberi parvuli progressionem ad ætatem perfectam, ne malum illud, quod præsciens illa vis & facultas cognoverit, in eo qui victurus esset ita perficiatur: atque ei qui ea voluntate, arbitrioque victurus fuisset, materia nequitiæ vita fiat. " Ibi agitur de futuro conditionato, scilicet, de mala vita, & reprobatione futura parvuli, si vixisset, quod quidem præsciens Deus, rapit eum ex misericordia, ne malitia mutet intellectum ejus. Ergo.

Cyrillus Alexandrinus, l. 3. contra Julianum, de Adami lapsu, Porphyrium laudat, quod tradat eadem de immatura morte, ac ipse Gregorius Nyss. " Porphyrius, inquit, sic in libro ad Numertium scribit: Deus autem qui futura novit, alios propter pietatem adhuc juvenes e vita præripit: alios ob detrimenta, quæ per illos erant necessariis suis importanda: alios item, ob ingentes, quæ futuræ erant calamitates, ante subtrahit.

Augustinus eandem clarissimæ explanat veritatem, l. de Prædest. Sanct. c. 14. n. 26. explicans enim illa verba Sapientiæ 10. *Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus*, ait: Dictum est enim secundum pericula vitæ hujus, non secundum præscientiam Dei, qui hoc præscivit quod futurum erat, non quod futurum non erat: idest, quod Deus mortem immaturam fuerat largiturus, ut tentationum subtraheretur incerto, non quod peccaturus esset, qui mansurus in tentatione non esset.

Suffragatur Fulgentius, l. 1. de veritate prædestinationis contra Pelagianos, sic loquitur: " Neque enim Dominus rerum omnium conditor facienda præscisset, quæ facienda non essent. Scimus namque præscientiam Dei sic esse veram, atque incommutabilem, ut quæ futura præscit, vere futura sint.

Divus Thomas, hic, qu. 14. art. 1. " Ma-

„ Manifestum est quod contingentia & infallibiliter a Deo cognoscuntur in quantum subduntur divino conspectui secundum suam praesentialitatem, & tamen sunt futura contingentia suis causis proximis comparata. „ In his omnibus sancti Doctores loquuntur de futuris contingentibus, etiam de conditionatis: ergo ex eis illa omnia novit Deus.

Tertio, *Ex ratione*.

PRIMA; dictum est supra, Deum omnia cognoscere in ideis, & in sua virtute omnium rerum productiva, & in aeternitate quae in se omnia tempora complectitur: igitur certo cognoscit futura conditionata. Secunda: Deus cognoscit quidquid creatura aut factura est, aut potest facere, siquidem illam comprehendit: igitur & futura conditionata; alias eveniret aliquid in tempore quod Deo ignotum fuisset: sed hoc est impossibile: ergo &c. Tertia: futura conditionata, quorum conditio non purificabitur, pertinent ad possibilia quae Deus cognoscit in ideis: illa vero, quorum conditio ponenda est, futura sunt & cognoscuntur a Deo per scientiam visionis; ea enim in sua essentia, in qua veluti in speculo omnia collucent, intuetur; ergo & dantur futura conditionata, & cognoscuntur a Deo talia.

Objectiones contra utramque Conclusionem proponuntur simul, & promiscue diluuntur.

OBJICIES 1. Matth. 11. habetur: *Si in Sodomis factae fuissent virtutes quae factae sunt in te, forte mansissent usque in hanc diem*: ecce futurum contingens conditionatum: sed Deus illud non cognoscit certo & infallibiliter; ergo non cognoscit futura conditionata, nisi conjecturaliter. Probatur minor, verbum, *forte*, dicit cognitionem dubiam: ergo, &c.

Respondeo negando minorem, ad probationem dico cum Hieronymo, verbum, *forte*, non apponi quasi Christus esset futuri eventus inscius, sed ut denotetur & creaturae in agendo libertas, & ipsius Dei in miserendo libera dispositio: si enim factae fuissent virtutes in Sodomis quales patratas a Salvatore viderunt Judaei, egissent pro peccatis poenitentiam; Deus vero in misericordiis dives potuisset eis parcere, forte pepercisset, hoc est libere & gratuito, & non ex necessitate, quasi a creatura dependens.

Oppones 2. Aug. explicans illud Sapientiae 10. *Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus*, l. de praedest. Sanct. c. 13. n. 26. ait: *Dictum est, secundum pericula vitae hujus, non secundum praescientiam Dei, qui hoc praescivit quod futurum erat, non quod futurum non erat*; si non praescivit quod futurum non erat, ergo ex Augustino Deus non cognoscit nisi conjecturaliter futura conditionata, quorum conditio non purificabitur.

Respondeo distinguendo; & loquitur ibi Augustinus per ordinem ad causas secundas, concedo: per ordinem ad causam primam, nego. Cum loquitur Deus per Prophetas hominibus, prae misericordia sese accommodat ad modum quo homines solent ipsi res concipere, ut eis intelligibilem se praebeat, & ideo plura praedicta sunt per Prophetas futura, quae apud Deum non erant futura. Talia quidem per ordinem ad causam secundam erant, minime vero respective ad primam. Sic Isaias praedixit Ezechiam brevi moriturum, sed hoc secundum morbi gravitatem & pondus: verum sciebat Dominus quod cedens piissimi Regis & orationi & lacrymis, Ezechiam non solum a mortis periculo miraculose servaret, sed & quod ad quindecim annorum spatium usque, ejus prolongaret vitam. Sic Jonas promptum Ninivitis annuntiat exterminium: sed & eorum praenoscens poenitentiam, Deus, volebat misereri & parcere. Simili modo loquitur Augustinus, dicens, multos, si longius vixissent, cedentes periculis & tentationibus, reprobos evasuros fuisse, qui tamen misericordia magna rapti sunt, ne malitia perverteret corda eorum. Bene igitur dictum est, secundum pericula vitae; non attendendo ad praescientiam Dei, qui novit ea quae non sunt, tanquam ea quae sunt.

Respondeo 2. Augustinum ibi agere contra Pelagianos, qui volebant ideo pueros cum Baptismo e vita decedentes, salvari, quia ex praevisione meritorum suorum, si vixissent, Deus illis gloriam contulisset; e contra vero aliis, qui sine Baptismo morerentur, ex praevisione demeritorum, poenas inflixisse aeternas; quod quidem validissime refellit sanctus Doctor, dicendo Deum non praescire quod futurum non erat, ut

ut det vel justis gloriam, vel peccatoribus pœnam: non negat igitur Deum omnia tam futura, quam possibilia præscire, sed non præscire quod futurum non est, ea intentione ut præmiet vel puniat propter merita, aut demerita imaginaria. Cæterum quod quidam pueri decedant cum Baptismo, & donentur vita æterna: o misericordia! quod alii sine Baptismo decedentes ea priventur: o altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!

Divus Augustinus est sui ipsius interpres; ibidem quippe subdit, & sic loquitur: „ Præscivit quod futurum erat, non „ quod futurum non erat, idest, quod „ ei mortem immaturam fuerat largiturus, ut tentationum subtraheretur incerto; non quod peccaturus esset, qui „ mansurus in tentatione non esset. De „ hac quippe vita legitur in libro Job. 7. „ 1. Numquid non tentatio est vita humana super terram? sed quare aliis concedatur, ut ex hujus vitæ periculis dum „ justi sunt auferantur; alii vero justi donec a justitia cadant, in eisdem periculis vita productiore teneantur; quis cognovit sensum Domini? & tamen hinc „ intelligi datur, etiam illis justis, qui „ bonos, piosque mores usque ad senectutis maturitatem, & diem vitæ hujus ultimum servant, non in suis meritis, sed in Domino esse gloriandum: „ quoniam qui vitæ brevitate rapuit justum, ne malitia mutaret intellectum „ ejus, ipse in quantacumque vitæ longitudine custodit justum, ne malitia „ mutet intellectum ejus. Cur autem hic „ tenuerit casurum justum, quem priusquam caderet, hinc posset auferre, justissima omnino, sed inscrutabilia sunt „ judicia ejus.

Objicies 3. D. Thomas, hic art. 13. & q. 12. de Verit. art. 10. & in 1. distinct. 38. q. 1. art. 5. dicit futura contingentia posse spectari dupliciter, vel in se ipsis, & ut sunt a parte rei; vel in causis, & in iis cognitionem duntaxat conjecturalem terminare. Igitur ex Div. Thoma non cognoscuntur, nisi conjecturaliter.

Respondeo distinguendo: futura contingentia terminant cognitionem tantummodo conjecturalem, ut spectantur in causis secundis, concedo: in causa prima, nego: Causæ secundæ, si agatur de actibus humanis, sunt liberæ: 1. possunt aut suspendi in operando, aut etiam per aliquod extrinsecum totaliter impediri; unde comparative ad eas dubius est, & plurimum contingens effectus: nusquam vero per ordinem ad primam; quandoquidem & causæ secundæ, & media ad effectum conducentia, ejus subjiciuntur dominio: igitur Deus certe cognoscit futura contingentia, ut docet Div. Thomas ibidem qu. 14. art. 12. 13. 14. 15. & 16. unde cum dicit ea cognitionem tantummodo conjecturalem terminare, loquitur de his per ordinem ad causas secundas, ut seipsum ibidem explicat.

Objicies 4. Si certo cognoscuntur a Deo futura libera conditionata, jam non sunt futura conditionata, sed absoluta: & probatur. Jam sunt absolute, aut pure possibilia, si conditio non purificanda est, quia hoc certo cognoscit Deus: aut futura absolute, si conditio est apponenda, quandoquidem hoc utique certo cognoscit Deus: ergo &c.

Respondeo negando sequelam, ad probationem distinguo; non sunt conditionata respectu causæ primæ, Dei scilicet, quia novit omnia quæ facturus est, aut non facturus, concedo: respectu causæ secundæ, & in seipsis; nego. Effectus specificatur a causa secunda, quæ libere agit, & ab ea dicitur contingens. Sicut igitur cognitio, quam Petrus haberet per revelationem, de futura morte Joannis in bello, non impediret quin Joannes ad bellum liberrime pergeret, & consequenter quin mors foret dubia & contingens; ita pariter nec scientia Dei impedit quin effectus sit contingens, quandoquidem præscit Deus, quid creatura libere agens factura est. Quid plura adjiciam? Quamvis Deus certo cognoscat effectum futurum, hoc tamen non impedit talis effectus contingentiam: aliud quippe est aliquid esse sub conditione futurum, aliud cognoscere certo exitum rei futurum. Ad primum sufficit Deum cognoscere & substantiam actus, & effectus ipsos quales sunt in causis secundis, unde manet semper effectus contingentia. Ad secundum prærequiritur solummodo ut Deus præsciat futurum, quale est in se, & qualiter eveniet. Quod quidem facile intelligitur, cum teste Augustino, l. 3. de Lib. arb. c.3. Deus præscius sit & voluntatis humanæ.

Quinimmo, nec præscientia impedit quin futurum a Deo cognoscatur etiam reduplicative ut conditionatum, unde & quo-

quodam modo etiam respectu Dei evadit & manet tale, quatenus Deus præsciens creaturam liberam tali vel tali modo ad unam partem determinandam fore. Et certe Deus cognoscit futurum cum conditione apponenda; v. g. istud: si Christus respiciat Petrum, Apostolus flebit amare: Christus Dominus profecto Petri præsciebat pœnitentiam sub ista conditione futuram. Nec inde sequitur Deum non certo cognoscere futura, aliud quippe est rem esse futuram sub conditione, aliud cognosci. Primum petitur ex conditione apponenda; secundum vero ex parte medii, quo utitur intelligens ad aliquid cognoscendum; cum autem cuncta pateant & in ideis, & in essentia divina, & in æternitate, cuncta utique certo, nusquam vero conjecturaliter, & dubitanter cognoscit Deus.

Instabis: ex dictis nullum est futurum contingens condionatum ex parte Dei: ergo nullum esse debet etiam ex parte sui, si Deus certo cognoscat illud; & probatur: scientia Dei est causa rerum, adeoque futura ab illa specificantur & denominantur: ergo, &c.

Respondeo 1. ex hoc etiam sequi omnia esse necessaria; quia omnia entia necessario cognoscit Deus, quandoquidem nihil ipsum latere potest. Aliud est igitur futurum esse conditionatum, aliud cognosci a Deo. Deus omnia necessario cognoscit, sed cognoscit entia secundum quod sunt; libera cognoscit ut libera, necessaria cognoscit esse necessaria, cuncta vero & infallibiliter & semper, ita ut non possit manere suspensus circa cujusque rei cognitionem, quasi gradatim, ut homo, ascenderet a minori ad majorem, a conjecturali ad certam notionem; futurum vero esse contingens & conditionatum, promanat a causa secunda, quæ libere, & quibusdam positis conditionibus operatur: unde manet semper conditionatum in conspectu Dei, tametsi a Deo perfecte cognoscatur.

Respondeo 2. negando consequentiam, ad probationem, distinguo: scientia Dei est causa rerum cum causa secunda, concedo: se sola, nego. Effectus non sortitur naturam causæ primæ, sed causæ secundæ & proximæ: cum autem causa secunda sit libera & contingens, futurum est utique, & contingens, & conditionatum.

Rursus instabis: supposito quod Petrus disputet, si donetur Laurea Artium; hoc est absolute futurum, & ut tale cognoscitur a Deo: igitur nullum datur futurum conditionatum, cujus conditio purificabitur, sed est futurum absolute; cognoscitur enim semper ut tale: vel si cognoscatur ut conditionatum, cognoscitur conjecturaliter, quandoquidem eodem modo se habet & ad causam primam, & ad secundam, scilicet conditionate.

Respondeo distinguendo: est absolute futurum respective ad causam primam, transeat: in se & respective ad causam secundam, nego: istud futurum est in se conditionatum, & cognoscitur ut tale; sed Deus scit certo futurum, quia scit conditionem esse ponendam; unde certitudo se tenent ex parte Dei cognoscentis, non ex parte rei cognitæ, quæ quidem in se non est absolute futura. Respectu vero Dei est absolute futura, non quidem ratione sui sed propter scientiam Dei, cui & futurum & conditio subduntur. Igitur est in hoc allucinatio magna; non enim illud futurum debet dici in se absolute futurum, quia cognoscitur a Deo infallibiliter; siquidem Deus non accipit scientiam a rebus adeoque nec certitudinem, sed a se. Quamobrem nusquam dicendum est futurum conditionatum esse absolute futurum in se, licet verum sit dicere Deum illud certo cognoscere, quia certo cognoscit causam secundam liberam operaturam esse.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Dantur futura conditionata, & ea Deus certe cognoscit.

PRIMO hanc veritatem docet ipse Christus, Matth. 11. *Si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, in cilicio & cinere, pœnitentiam egissent*.

Secundo, idem propugnant Augustinus, l. de don. perf. c. 9. & c. 14. explicans illud Sap. 10. *Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus*, ait, *dictum est secundum pericula vitæ hujus*. Subscribit D. Thomas hic q. 14. art. 3.

Tertio, quædam sunt futura sub quibusdam conditionibus, sed ea novit ab æterno Deus; alias aliquid novi adveniret ejus scientiæ, quum res sit in tempore; quod quidem impossibile est: ergo, &c.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

AD OBJECTIONES.

PRIMO, tametsi Deus certo cognoscit eventus sub conditione futuros, non inde sequitur non dari futura conditionata; talia quippe sunt & denominantur per ordinem ad causam secundam, quæ sub conditione nonnumquam operatur.

Secundo, nec ideo præscientia Dei est in se aut vacillans, aut conjecturalis; nam Deus certo quidem cognoscit eventus futuros eo modo quo sunt futuri, videlicet sub conditione, nam & media & finem comprehendit; unde conditio, aliquam inducens aut suspensionem, aut dubietatem, se tenet ex parte causæ secundæ, quæ deficere potest. Igitur futura in se manent vere conditionata, & cognoscuntur a Deo qualia sunt.

Tertio, vacillatio aut incertitudo eventus reperitur quidem in scientia hominum, quippe qui non comprehendant effectus, nec impedimenta quibus eventus præpediri potest, vincere semper nequeant. Deus e contra & cuncta novit, & scit quid ipse aut facturus & non facturus est in creatura, & cum creatura: quid facturus, si apponatur conditio requisita; quid non facturus, si desit & deficiat.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum Deus cognoscat futura contingentia, maxime conditionata, in seipsis independenter a decretis, ut contendunt multi Doctores Parisienses.

ALIQUID potest cognosci dupliciter. Primo in se ipso, & in veritate sua objectiva: 2. prout continetur & repræsentatur in causa superiori: primo modo, non cognoscit Deus futura, accipiendo scilicet scientiam a rebus, ut nos qui accipimus ab objectis, alias ab eis dependeret: igitur solum ea cognoscit in se ipso, & quidem perfectissime, & secundum omnes rationes: sed difficultas est inter Theologos, an Deus cognoscat futura independenter a decreto, seu in priori quam se determinet ad ea producenda? an ad hoc requiratur scientia media? Omnes Catholici conveniunt in dogmate, quod scilicet Deus cognoscat in se omnia futura conditionata, sed discrepant in explicatione. Doctores multi Academiæ Parisiensis, ut Isambertus & alii, tenent Deum cognoscere ea independenter a decreto, seu in priori rationis ad illud. Doctores Societatis Jesu, ad hoc admittunt scientiam mediam. Thomistæ vero decretum sine scientia media ad majorem fidei explicationem requirunt. Singulas Catholicorum opiniones referemus, & singulas probabimus, ut pro gustus varietate, unusquisque eligat quod sibi aut placeat, aut arrideat magis. Impræsentiarum primam explicationem aggredimur & movemus.

CONCLUSIO.

Secundum Isambertum, & multos alios Doctores Academiæ Parisiensis percelebres, Deus cognoscit futura omnia contingentia etiam conditionata in se ipsis, id est, in eorum veritate objectiva, & quidem perfectissime independenter a decretis.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura sacra.*

1. DANIEL 13. *Qui nosti omnia antequam fiant.*

2. Ecclesiastici 23. *Domino Deo, antequam crearentur, omnia sunt agnita.*

3. Sap. 8. *Signa & monstra scit antequam fiant, & eventus temporum & sæculorum.*

4. *Qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt.*

Agitur ibi de futuris contingentibus, quæ possunt esse, & quorum multa sunt conditionata. Sed illa cognoscuntur a Deo antequam fiant; ergo & in se ipsis, & hoc independenter a decreto, de quo Scriptura nullam mentionem facit.

Secundo, *Ex Patribus, & sanctis Doctoribus.*

GREGORIUS Nyss. Orat. de Inf. ait: „ Est enim consentaneum ab illo, qui pariterque futurum novit, ac præteritum, „ prohiberi parvuli progressionem ad perfectam ætatem, ne malum illud quod „ præsciens illa vis & facultas cognoverit

„ rit in eo, qui victurus esset, ita per-
„ ficiatur: atque ei qui ea voluntate,
„ arbitrioque victurus fuisset, materia ne-
„ quitiæ vita fiat. „

Chrysostomus l. 1. ad Stagirium, pag. 99. " Quid igitur, ait, cum antequam ad eam „ pervenerint ætatem, in qua bona dis- „ cernere possint a malis, tanquam magna „ scelera commiserint, aliqui puniuntur? „ huic argumento contra Providentiam „ respondet, multos illorum nosse Deum „ malos alioqui futuros: atque ideo veluti „ pedicis quibusdam, sic eos pœnis coer- „ cere. „

Augustinus l. 2. qq. ad Simplicianum q. 2. 2. " Quid est enim præscientia, nisi scien- „ tia futurorum? quid autem futurum est „ Deo, qui omnia supergreditur tempo- „ ra? si enim scientia Dei res ipsas ha- „ bet, non sunt ei futuræ, sed præsentes; „ ac per hoc non jam præscientia, sed „ tantum scientia dici potest. „

Anselmus, l. de concord. præscientiæ Dei cum libertate nostra, ait: " Quoniam „ quæ tempore præterita sunt, ad simi- „ litudinem æterni præsentis omnino im- „ mutabilia sunt. In hoc quidem magis „ similia sunt æterno præsenti tempora- „ liter præterita, quam præsentia: quo- „ niam quæ ibi sunt, nunquam pos- „ sunt non esse præsentia: „ Anselmus loquitur de scientia mere speculativa, qua Deus præscit, ut ordinet media ad finem; igitur cognoscit futura contingentia ante decretum & independenter ab illo, quia præscit antequam faciat, & quasi ut videat quid faciendum. In eodem sensu loquitur Chrys. Aug. & Gregorius recurrunt ad præsentiam rerum in æternitate, non ad decretum, ut ostendant Deum omnia cognoscere: ergo, &c.

Divus Thomas hic q. 14. art. 6, docet Deum cognoscere alia a se propria cognitione, scilicet in seipsis, ea cognoscere secundum omnes rationes in sua essentia, quatenus illam cognoscit infinite participabilem, nihil dicendo de decretis; immo ad hoc explicandum, etiam recurrit ad præsentiam rerum & in Deo & in æternitate; igitur cognoscit Deus res in se ipsis independenter a decretis.

Probatur antecedens: Divus Thomas ibi sic loquitur, „ habere propriam co- „ gnitionem de rebus, est cognoscere „ res non solum in communi, sed se- „ cundum quod sunt ab invicem distin- „ ctæ. Sic autem Deus cognoscit res. Un- „ de dicitur Hebr. 4. quod pertingit us- „ que ad divisionem spiritus & animæ, „ compagum quoque & medullarum: & „ discretor cogitationum & intentionum „ cordis; & non est ulla creatura in- „ visibilis in conspectu ejus. „ Infra in Corp. " Oportet igitur dicere quod alia „ a se cognoscat propria cognitione, non „ solum secundum quod communicant in „ ratione entis, sed secundum quod unum „ ab alio distinguitur . . . . Cum essentia „ Dei habeat in se quicquid perfectio- „ nis habet essentia cujuscunque rei al- „ terius, & adhuc amplius: Deus in se „ ipse potest omnia propria cognitione „ cognoscere. „ Ibi loquitur de cognitione omnium rerum, & ideo dicit a Deo cognosci, quia cuncta illi sunt præsentia, quia suam videt essentiam quæ omnium continet perfectiones: igitur ex Div. Thom. Deus cognoscit futura contingentia in se ipsis, & hoc independenter a decreto, scilicet in essentia quam certe in priori rationis ante decretum cognoscit, adeoque & alia a se.

Idem ibidem probat art. 13. ex professo Deum cognoscere futura contingentia, quia sunt omnia Deo in æternitate præsentia; unde recurrit S. Doctor ad præsentiam rerum in æternitate, non ad decretum, sic enim ait: " Omnia quæ „ sunt in tempore, sunt ab æterno Deo „ præsentia; non solum ea ratione qua „ habet rationes rerum apud se præsen- „ tes, ut quidam dicunt: sed quia ejus „ intuitus fertur ab æterno supra omnia, „ prout sunt in sua præsentialitate. Un- „ de manifestum est, quod contingentia „ & infallibiliter a Deo cognoscuntur, „ in quantum subduntur divino conspe- „ ctui secundum suam præsentialitatem, „ & tamen sunt contingentia, suis cau- „ sis proximis comparata. „ Quibus verbis duo probat S. Thomas, primum quidem Deum cognoscere futura contingentia secundum se & infallibiliter; alterum vero ea cognoscere in æternitate independenter a decreto: ergo, &c.

Nemesius Philosophus Christianus l. de natura hominis, ubi providentiam Dei contra impugnantes defendit c. 44. idem docet his verbis „ " Nos enim futurorum nihil scientes omnino, & in præ- „ sentia duntaxat intuentes, perperam „ eventa dijudicamus: Deo vero etiam „ futura perinde sunt ac præsentia. „

Ergo

Ergo Deus futura contingentia cognoscit perfectissime in se ipsis, quia omnia illi sunt in æternitate præsentia.

Tertio, *Ex rationibus Theologicis*.

Prima: Deus omnia cognoscit in ideis, in quantum cognoscit essentiam suam a creaturis participabilem: sed ideæ concipiuntur in Deo ante decretum & voluntatis determinationem; in illo enim priori essentia infinitis modis concipitur participabilis: sed ideæ repræsentant res omnes, & veritatem cujuslibet objectivam; siquidem sunt causæ rerum exemplares, ad quas respiciens supremus Artifex operatur: igitur Deus & cognoscit res in se ipsis & ante decretum, adeoque independenter a decreto. Ita docet D. Thom. hic q. 15. art. 1. & 2.

Secunda: licet non sit in Deo successio tum actuum, tum perfectionum, attamen multa distinguimus in eo, eo quod ipsius perfectio & actus æquivaleat omnibus perfectionibus & actibus creatis, qui de facto inter se distinguuntur: sed Deus in priori quam se determinet ad aliquid faciendum, cognoscit omnia creanda & creabilia, cum suam comprehendat essentiam, & comprehendendo videat quibus modis participabitur a creaturis: igitur Deus cognoscit res in se ipsis & secundum omnes rationes quæ continentur in sua essentia ut in principio a quo debent fluere. Ista ratio traditur a Div. Thoma hic qu. 14. artic. 12. " Essentia „ autem divina, per quam intellectus „ divinus intelligit, est similitudo suf- „ficiens omnium quæ sunt, vel esse „ possunt, non solum quantum ad prin- „cipia communia, sed etiam quantum ad „ principia propria uniuscujusque, ut o- „ stensum est. Unde sequitur quod scien- „tia Dei se extendat ad infinita, etiam „ secundum quod sunt ab invicem di- „ stincta. „

Tertia; scientia Dei est speculativa: sed ejus officium & munus est intueri & cognoscere objecta; ad omnipotentiam vero & voluntatem spectat ea facere: igitur Deus cognoscit res independenter a decreto; maxime, quia suam videt essentiam, in qua cuncta repræsentantur. Probatur antecedens ex D. Thom. qui hic qu. 14. art. 16. quærens utrum Deus habeat scientiam de rebus speculativam, sic respondet in argumento, sed contra: *Omne quod est nobilius, Deo est attribuendum, sed scientia speculativa est nobilior quam practica, ut patet per Philosophum in principio Metaphysic. ergo Deus habet de rebus scientiam speculativam*.

Quarta: Cognitio rerum apud Deum pertinet ad intellectum: sed decretum est actus voluntatis; igitur decretum non est ratio formalis cognoscendi res apud Deum.

Quinta: præscientia Dei humanæ nullo modo adversatur libertati: sed si fundaretur in decreto prædefiniente, liberum vix salvaretur arbitrium; enimvero decretum prædefiniens est antecedens & immutabile, unde illo semel posito, necessario sequitur effectus. Alias propositum Dei falli posset, quod summum foret inconveniens. Hæc ratio est S. Chrysostom. qui Hom. 17. in Joan. ait: *Non prævenit nostras voluntates; ne perdat nostrum liberum arbitrium*.

Sexta: si Deus cognosceret futura conditionata libera in decreto, videtur quod esset auctor peccati; tum quia cognosceret peccatum futurum in tali decreto; tum quia scientia ipsius esset causa rerum quas ipse intuetur, adeoque & peccati, sed hoc non potest dici; igitur Deus non cognoscit futura contingentia in decreto, sed in seipsis, & in eorum veritate objectiva.

Quarto, *Ex rationibus Philosophicis*.

Prima est. Deus cognoscit essentias rerum ut sunt, v. g. hominem esse animal rationale: sed essentiæ rerum ex natura sua sunt immutabiles & æternæ veritatis, idest, verum est ab æterno dicere homo est animal rationale independenter a decreto; alias si subderetur illi, posset mutari; & sic propositio non foret æternæ veritatis: igitur Deus cognoscit res in seipsis per ideas independenter a decreto.

Secunda: e duabus propositionibus de futuro contingenti, ut Petrus disputabit, Petrus non disputabit; una est determinate vera ex se, altera determinate falsa. 1. Quia una est conformis objecto; 2. quia verum est dicere quod aliquando erit; 3. quia decretum non potest illam mutare; alias, ista propositio: Petrus disputabit; ante decretum esset falsa, si non vera, manet igitur unam a se determinate veram, alte-

alteram vero determinate falsam; 4. quia veritas & falsitas sunt proprietates propositionis, & illi necessario conveniunt: 5. quia in propositionibus disjunctivis, una est determinate vera, altera determinate falsa: igitur & in aliis: 6. denique quia neutra potest esse vera: igitur una est determinate vera, altera determinate falsa. Sed Deus cognoscit res ut sunt: ergo cum sint veræ ante decretum, eas cognoscit independenter a decreto.

Tertia: si Deus futura contingentia cognosceret dependenter a decreto, nullum foret discrimen inter ejusmodi futura, & alia quæ dicuntur necessaria: illa siquidem infallibiliter & necessario sicut ista evenirent: sed latum est inter ea discrimen: igitur dicendum est Deum cognoscere futura contingentia independenter a decreto. Tum quia voluntas de opere patrando supponit opus in idea formatum & præconceptum, quandoquidem idea est exemplar, ad quod respiciens artifex operatur; sin minus, cæco ageret modo, inquit Div. Thomas, hic q. 15. art. 1. Igitur prius est rem cognosci & esse in idea, quam agens eam velle facere, maxime vero cum in sententia opposita decretum det rei existentiam.

Respondetur ad objectiones.

Objicies 1. Ephes. 1. habetur *operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ*, scilicet Deus. Unde sic arguitur Deus cognoscit res eo modo quo illas facit, sed illas producit secundum consilium suæ voluntatis; igitur illas cognoscit semper in decreto.

Respondeo distinguendo: Deus cognoscit res eo modo quo illas facit directive, concedo: quo illas facit realiter & a parte rei, subdistinguo; illas cognoscit in æternitate, concedo: dependenter a decreto, ita ut illud sit causa à priori & cognitionis & scientiæ rerum, nego: voluntas, utpote cæca, non est ratio & medium scientiæ, sed intellectus, unde ad summum se habet concomitanter ad scientiam.

Ut igitur omnis tollatur æquivocatio, duo sunt distinguenda; videlicet cognitio rei antequam fiat, & cognitio rei factæ, seu ideæ rei faciendæ & executio. Primum est tantum opus intellectus, cujus est cognoscere & contemplari rerum essentias tum in ideis, tum in æternitate, in quo duplici medio res tam possibiles quam futuræ repræsentantur, & hæc cognitio est scientia, sed mere speculativa, ut dicit D. Thom. hic qu. 14. art. 16. Secundum vero, scilicet executio, est opus voluntatis omnipotentis, cui omnia obediunt. Cuncta igitur cognoscit Deus, sed in ideis & in æternitate ubi repræsentantur, ita ut decretum se habeat solum ut quid concomitans, nusquam vero ut causa cognitionis, cum medium notitiæ sit & idea, quæ est forma in qua veritatem objectivam repræsentatam intuetur intellectus, & æternitas, quæ omnia complectitur tempora.

Oppones 2. Div. Thom. hic q. 14. dicit Deum cognoscere res non solum in ideis & in æternitate, verum etiam in virtute earum productiva: sed illa virtus est decretum: Igitur Deus cuncta futura cognoscit in decreto.

Respondeo 1. D. Thomam non dicere Deum cognoscere res solum in decreto, immo in locis supra laudatis, asserit Deum & in ideis & in æternitate eas clare perspicere.

Respondeo 2. distinguendo: dicit Deum cognoscere res in decretis, ut ipsa decreta repræsentantur in æternitate, concedo: cognoscere ut in causis prædefinientibus & prædeterminantibus, nego. Deus comprehendit quidquid est in sua essentia; videt, inquit Suarez, hic, quasi decretum futurum, quia juxta Patres scit Deus, quidquid facturus est; igitur videt res in veritate objectiva independenter a decreto, saltem ut a causa cognitionis.

Instabis: D. Thom. q. 6. de Verit. art. 3. ad decimum, docet nihil esse Deo futurum, sic enim loquitur: *Actus prædestinationis commensuratur æternitate, nunquam cadit in præteritum, sicut nunquam est futurus, sed semper consideratur ut egrediens a voluntate per modum libertatis*. Ergo decretum non potest concipi ut futurum.

Respondeo 1. non dari ideam de Deo, quia idea est aliud a cognoscente, inquit Div. Thom. hic q. 15. sed Deus semetipsum immediate cognoscit, creaturas vero in medio prius cognito, videlicet in ideis, in æternitate, in virtute suæ omnipotentiæ. Quid plura? cum liberum sit Deo creare vel non creare, manifestum est

est decretum connotare creaturas producendas ; quinimmo ipsum decretum repræsentari , tum in ideis , tum in æternitate , non implicat ; quandoquidem hoc est potius creaturas quam Deum repræsentare.

Respondeo 2. distinguendo : nihil est futurum in Deo absolute , concedo : relative ; subdistinguo : futurum mere divinum , concedo : divinum connotans creaturas , iterum subdistinguo : nihil est futurum realiter & in tempore , concedo : virtualiter , & posterioritate a quo , nego : quædam sunt absoluta in Deo , ut attributa : quædam relativa , ut personæ : quædam relativa ad creaturas , ut decreta libera . Quæ sunt simpliciter absoluta , neque sunt futura , neque ut veluti futura concipiuntur , quippe quæ sint ipse Deus . Eadem prorsus ratione personæ divinæ nusquam dicuntur futuræ, verum potius intelliguntur ut semper agentes , & quædam ut egredientes , at vero absolutum relativum ad creaturas , quale est decretum liberum de earum productione , potest concipi quodammodo ut futurum ; in quantum prius est & Deum esse , & se ipsum intelligere , quam formare decretum de condendis creaturis , quandoquidem creaturæ non habent necessariam cum Deo connexionem ; nec mirum , potuerunt enim esse , & non esse.

Objicies 3. Hilarius l. 9. de Trin. sic loquitur : *Quæ Deus facere decrevit , in sua voluntate cognovit :* ergo Deus cognoscit futura conditionata solum in decretis , seu in determinatione suæ voluntatis.

Respondeo distinguendo : Deus cognoscit quæ facere vult in sua voluntate , quoad executionem & existentiam a parte rei , concedo : quoad veritatem objectivam , nego . Siquidem hoc pertinet ad ideas : Duo igitur cognoscit Deus in futuro , nempe veritatem objectivam , deinde executionem ; veritatem scilicet , deinde creaturam ponendam a parte rei & in tempore tali . Primum antecedenter ad decretum cognoscit , secundum vero in decreto , in quantum voluntas vult rem fieri in tali tempore ; & ideo recte dicitur Deus scire quid facturus est.

Respondeo 2. iterum distinguendo : Deus cognoscit in suo decreto ut repræsentato in æternitate quæ mensurat omnia , & mensurando continet , concedo : in decerto prævio & prædefiniente , nego . Certum est res non a seipsis , sed a Deo habere esse ; attamen unum maxime annotare juvat , Deum , tum in ideis , tum in æternitate præscire quid creatura , agendo & se determinando ad opus , libere factura est ; vult enim & sic statuit eam libere agere , nec inde sequitur creaturam esse sui actus causam primam , cum ad operandum & mediate , virtute scilicet a creatore accepta , & per concursum ejus simultaneum adjuta , sese applicet ad opus.

Respondeo 3. rursus distinguendo , sed aliter : Deus in sua voluntate concomitante & applicante intellectum ad objecti contemplationem futura cognoscit , concedo : in voluntate prævia & prædeterminante , nego : hæc igitur actuum humanorum a Deo præscitorum œconomia est : voluntas applicat intellectum divinum ad creaturas ; cum enim non habeant necessariam cum Deo connexionem , nisi voluntas divina accedat , nullæ futuræ sunt : hinc D. Thom. hic q. 14. ait , scientiam Dei de futuris contingentibus habere voluntatem adjunctam : igitur voluntas se habet ut concomitans & concurrens , applicando potentiam intellectivam ad futura libera consideranda , minime vero ut causa prævia & prædeterminans.

Objicies 4. si non datur decretum prædeterminans , sequitur Deum non esse primam actus liberi causam : & probatur : creatura seipsam determinabit ; ergo, &c.

Respondeo negando sequelam , ad probationem distinguo , se ipsam determinabit creatura , per virturem acceptam a Deo & per concursum immediatum Dei illam adjuvantem , concedo ; se determinabit independenter a concursu , nego : datur concursus Dei mediatus , datur & immediatus ; mediatus in quantum confert virtutem creaturæ ut ex se agat , juxta illud Lucæ 20. *Videte ficulneam & omnes arbores , cum jam ex se producunt fructum ;* immediatus , quia Deus producit effectum cum causa secunda ; utrumque concursum explicat Concilium Arausicanum , canone nono , his verbis : *quoties bona agimus , Deus in nobis atque nobiscum , ut operemur , operatur* . Agit in nobis , ecce concursus mediatus ; agit nobiscum , ecce immediatus : in ordine quidem naturali agit in nobis per virtutem innatam , in ordine vero supernaturali per gratiam.

Insta-

Instabis: quod est in potentia, debet reduci ad actum per id quod est semper in actu: sed illa virtus mediata innata, est etiam in potentia; igitur, requiritur concursus prævius illam applicans ad actum. Confirmatur; concursus immediatus non sufficit, quia est quid extrinsecum, & se tenet solummodo ex parte effectus. Hæc omnia probant decreta prædefinientia, in quibus Deus futura cognoscit contingentia.

Respondeo distinguendo majorem: quod est in potentia debet reduci ad actum per id quod est semper in actu, per concursum simultaneum, concedo: per concursum prævium, subdistinguo, si causa secunda non sit libera, concedo: si sit, nego: causæ necessariæ & naturales, ut sol, ignis, & similes applicantur ad actum per concursum prævium, unde causa prima eas necessario applicat ad actum; sed non ita est de homine; nam cum sit ex innata virtute liber, se ipsum applicat ad actum, siquidem relictus est in manu consilii sui: adjuvatur autem per concursum simultaneum, & per prænotiones morales, idest per objectum quod prius movet & excitat potentiam: *sic*, inquit Aug. Tract. in Joan. *ostendi nuces puero & attrabis illum ad te*: Igitur creatura movetur moraliter per objectum, physice vero per concursum simultaneum, qui realiter illam adjuvat, & sic excitata & adjuta prosilit ex innata virtute ad actum.

Objicies 5. August. lib. 26. contra Faustum, cap. 4. sic loquitur: *concedo fieri posse, sed utrum nescio, & ideo nescio, quia quid habeat de hac re voluntas Dei me latet: illud me tamen non latet sine dubio futurum, si hoc Dei voluntas habet*. Per hæc verba sanctus Doctor totam futuritionem repetit a decreto; ergo Deus cognoscit res solum in decreto prædefiniente.

Respondeo distinguendo: August. totam futuritionem a decreto repetit, ut res in tempore producitur, concedo; ut cognoscatur, subdistinguo; ab homine, concedo, a Deo, nego. Augustinus loquitur de cognitione rerum respectu nostri; nos autem ignoramus futura libera utpote abscondita, hinc & cognoscimus res solum quando fiunt & sunt; quia vero nihil fit nisi Deus velit, ideo dicit August. *si Deus aliquid decrevit, futurum profecto est, & aliquando erit*: sed non loquitur de cognitione quam habet Deus ab æterno de rebus antequam fiant, & consequenter antequam existant; eas igitur ab æterno cognoscit solum per ideas, & suam comprehendendo essentiam.

Oppones 6. Decretum Dei de rebus producendis, est æternum & causa rerum; sed Deus ex D. Thom. hic q. 14. art. 3. in sua virtute, quæ est causa rerum & principium, futura cognoscit: igitur in decreto.

Respondeo distinguendo: decretum est æternum & subsequitur ad cognitionem rerum, concedo: & non subsequitur, sed est determinans, nego: prius est Deum esse, quam decernere creaturas, cum sint quid liberum & contingens, non habens necessariam cum Deo connexionem. Videt autem Deus, inquit Div. Thom. hic qu. 14. art. 3. & 4. in sua essentia omnia quæ facturus est. Deinde videt decretum quasi futurum, videt in illo futurum contingens, videt in æternitate quæ ipsum repræsentat decretum: denique decretum utpote potentia executiva magis respicit productionem rei, quam cognitionem ejus objectivam.

Instabis: D. Thom. hic qu. 16. art. 7. ad 3. ait: " Illud quod nunc est, ex eo „ fuit futurum antequam esset; quia in „ causa sua erat ut fieret, " Unde sic arguitur; futurum est solum futurum per decretum: ergo cognoscitur solum in eo.

Respondeo 1. Div. Thom. hic qu. 14. art. 6. dicere Deum cognoscere alia a se secundum omnes rationes, quia continet omnium rerum perfectiones. " Cum Deus „ in se, inquit, omnes contineat perfe„ ctiones, comparatur Dei essentia ad „ omnes rerum essentias, non sicut com„ mune ad propria, ut unitas ad nume„ rum, vel centrum ad lineas, sed sicut „ actus perfectus ad imperfectos.... sic „ igitur, cum essentia Dei habeat in se, „ quidquid perfectionis habet essentia cu„ jus cumque rei alterius, & adhuc am„ plius cognoscit omnes res propria co„ gnitione secundum quod ab aliis distin„ guuntur. " & art. 11. „ Cum enim „ sciat alia a se per essentiam suam, in „ quantum est similitudo rerum, vel ut „ principium activum earum: necesse est „ quod essentia sua sit principium suffi„ ciens cognoscendi omnia. " Igitur in„ dependenter a decreto de quo nullum hic facit mentionem Divus Thomas. Et vero si ad hoc requireretur decretum, profecto essentia divina non foret suffi-

ciens

ciens rerum principium, quod est a mente Angelici Doctoris alienum. Cæterum cognoscere aliquam rem, est cognoscere ejus naturam: porro quælibet creatura essentiam habet & naturam a prima & suprema essentia, quatenus illam tali vel tali modo participat. Et certe, cognitio non terminatur ad existentiam nisi in concreto, & ut dicit totum ens in se completum: existentia enim in se & in abstracto spectata est terminus cognitionis tantummodo secundarius, siquidem est solum substantiæ modus, & veluti conditio, sine qua non foret a parte rei.

Respondeo 2. distinguendo: res non est futura nisi per decretum, tanquam per conditionem sine qua non poneretur a parte rei, concedo: tanquam ratio a priori cognitionis, nego. Decretum est conditio ad existentiam, sed essentia rei sumitur a cognitione essentiæ divinæ, cujus est emanatio, unde sola essentia est causa rerum. Quando vero Div. Thom. dicit res cognosci in virtute sua, ut in causa, virtutem essentiæ divinæ, non decreti intelligit: nam hic qu. 14. art. 4. asserit Deum cognoscere alia a se, quia cognoscit suum esse & virtutem sui esse: art. 5. addit cognoscere singula propria cognitione, quia ipsius essentia continet omnium perfectiones.

Respondeo 3. D. Thomam in loco adducto ubi de causa rerum loquitur, intelligere essentiam, cui per se competit æternitas; quia vero essentia divina est æterna & rerum æternum principium, ideo res sunt futuræ solum per ipsam, quia habent naturam a parte rei solummodo per illam. "Ad tertium, inquit, dicendum, quod „ illud quod nunc est, ex eo futurum fuit „ antequam esset, quia in causa sua erat „ ut fieret: unde sublata causa, non es„ set futurum illud fieri. Sola autem cau„ sa prima est æterna, unde ex hoc non „ sequitur quod ea quæ sunt, semper fue„ rint, iterum ea esse futura, nisi quate„ nus in causa sempiterna fuit, ut essent „ futura; quæ quidem causa solus est Deus.„ Denique q. 14. art. 13. ubi agit ex professo de cognitione futurorum contingentium, recurrit ad æternitatem, ut probet ea cognosci a Deo. Igitur decrètum non est causa cognitionis rerum, sed solummodo causa productionis in tempore, quia productio terminatur per se primo ad existentiam, cognitio vero ad essentiam & naturam rei.

Objicies 7. ante decretum nihil est futurum, sed omnia sunt mere possibilia, ergo Deus cognoscit futura contingentia solum in decreto prævio & prædefiniente. Probatur antecedens: ante decretum nulla causa est determinata ad producendum effectum: non prima, quia nondum est voluntatis Dei determinatio: non secunda, quia movetur & determinatur a prima, quæ concipitur ante decretum indifferens: ergo, &c.

Respondeo distinguendo: ante decretum connotatum, nihil est futurum, concedo: ante decretum factum, subdistinguo; nihil est futurum in actu secundo, & quoad existentiam, concedo: quoad essentiam, nego. Futurum contingens, verbi gratia, Petrus Dominum in cruce confitebitur, potest considerari dupliciter: 1. Secundum essentiam & ut confessio Christi est: 2. Secundum existentiam quatenus confessio erit tali tempore; iste pietatis actus est futurus per essentiam divinam ut decretum connotat, quia decretum est virtus emanans ab essentia divina, quatenus est participabilis secundum suam sanctitatem: existentia vero actus producendi est per decretum simul & determinationem creaturæ, quæ, ut diximus, adjuta per concursum Dei simultaneum, seipsam determinat ad actum eliciendum. Igitur essentia divina ut connotans voluntatis divinæ decretum, continet in se futura contingentia, eaque educit e statu meræ possibilitatis: essentia vero considerata secundum se & sine ordine ad voluntatis determinationem possibilia continet, quæ in ea cognoscuntur: spectata igitur cum decreto, repræsentat existentiam actualem, quæ in æternitate sua relucet: & sic Deus videt futurum contingens in essentia sua ut connotat decretum: videt secundum existentiam in essentia conjuncta cum decreto, sed non in decreto prædeterminante: videt iterum in æternitate quæ tempus in quo futurum erit, complectitur.

Instabis: e duabus propositionibus de futuro contingenti, nulla est determinate vera aut falsa: & probatur: nullæ causæ concipiuntur determinatæ ante decretum: ergo &c.

Respondeo distinguendo: nulla est determinate vera aut falsa quoad existentiam & in concreto: idest nulla est a parte rei, concedo: quia causa secunda nondum agit; quoad essentiam, subdistinguo: respective

ad

ad causam secundam, utpote quæ concipitur tunc indifferens, concedo: quoad se & causam primam, nego. Essentiæ sunt æternæ veritatis & immutabiles: essentia istius, verbi gratia, futuri, Petrus Christum confitebitur in cruce: Petrus non confitebitur; una erit & eveniet. Veritas autem affirmativa cognoscitur a Deo in sua essentia modo supra explicato: scit enim ab æterno Deus quid homo libere agens faciet in tempore.

Solvitur difficile argumentum.

Objicies: scientia Dei est causa rerum, juxta illud Psal. *Qui fecit cælos in intellectu*: Igitur alia a se cognoscit Deus in voluntate, cui omnia obediunt, & sine qua scientia sterilis foret: ergo cognoscit in decreto prævio omnia futura contingentia.

Respondeo 1. istud argumentum & alia ejusmodi probare solummodo decretum connotari, illudque se habere ut concomitans & applicans intellectum ad cognitionem & productionem rerum, minime vero ut prævium, ita ut independenter a creaturis liberis, aliquid sit futurum: immo connotat creaturas quæ debent agere; igitur non prævenit hominum voluntates, ne lædatur liberum arbitrium.

Respondeo 2. distinguendo, scientia Dei est causa rerum directiva, concedo: effectiva, subdistinguo: ut connotat decretum & causas secundas, concedo: secus, nego. Ipse D. Th. tam sæpe laudatus, dicit essentiam solam esse principium effectivum rerum, & hoc per ideas, in quantum est participabilis a creaturis. Immo scientia divina supponit objectum, & ex eodem S. Doctore est speculativa; prius est igitur concipere res in virtute divina, scilicet in ipsius essentia contentas, quam Deum illas cognoscere. Est igitur scientia causa rerum directiva per ideas, quia ad eas aspiciens Deus, seu ad suam essentiam, operatur, effectiva vero & reductiva, ut connotat determinationem voluntatis seu decretum, quia sic conjuncta cum decreto, non est præcise speculativa & scientia, sed principium & causa productiva ad extra.

Urgebis: Dion. de divinis nom. dicit expresse scientiam Dei esse causam rerum, & Maximus ipsius interpres in scholiis ad c. 5. de divinis nom. Dion. ait: *Ipsa enim ejus*, scilicet Dei, *ratio, eorum quæ sunt est productio*. Ergo scientia Dei est causa rerum non solum directiva, sed & productiva.

Respondeo distinguendo: est productiva directive, concedo: per se, nego. Ex D. Thom. q. 15. hic art. 1. & 2. Scientia Dei est causa rerum per ideas quæ dirigunt, quia ad eas ut ad exemplaria respiciens Deus, agit; realiter vero, ponendo res a parte rei solum ut connotat voluntatis determinationem. Ita D. Thom. hic q. 14. art. 8. his verbis: " Forma intelligibilis, „ inquit, non nominat actionis principium „ secundum quod est tantum in intelligente, nisi adjungatur ei inclinatio ad „ effectum, quæ est per voluntatem. Cum „ enim forma intelligibilis ad opposita se „ habeat, cum sit eadem scientia oppositorum, non produceret determinatum „ effectum, nisi per appetitum determinaretur ad unum, ut dicitur 9. Metaphysic. manifestum autem est quod Deus „ per intellectum suum causet res, cum „ suum esse sit suum intelligere: unde „ necesse est quod sua essentia sit causa „ rerum secundum quod habet voluntatem conjunctam.

Instabis: locus iste D. Thomæ, probat clare nihil esse futurum nisi per decretum: ergo Deus cognoscit res solum in decreto.

Respondeo distinguendo consequens: cognoscit Deus futura contingentia in decreto comite, concedo: in decreto prædefiniente, nego. Vel aliter distinguo: in decreto quod concipit quasi futurum & quod scientia connotat, concedo: in decreto ut in causa formali, nego; namque causa formaliter effectiva rerum, est essentia divina participabilis, & cui aliqualiter assimilantur creaturæ producendæ: quæ quidem non dicuntur similes decreto, sed similes Deo & ipsius essentiæ secundum quid, & in linea in qua participant ejus perfectiones.

Iterum instabis: Gregorius l. 2. moral. c. 23. ait: *Quæ sunt ab æternitate ejus, ideo videntur, quia sunt, sed ideo sunt, quia videntur*: igitur scientia Dei est causa rerum per decretum prævium; & probatur: non sunt ante decretum & scientiam, sed per decretum & scientiam, quandoquidem sunt, quia noscuntur: ergo, &c.

Respondeo distinguendo: decretum præcedit existentiam rerum in tempore, concedo: prius est enim causam esse quam rem produci; præcedit veritatem rei objectivam, nego. Veritas enim illa est ipsa essentia divina tali vel tali modo participa-

bi-

bilis. Solutio colligitur ex Origene, qui in c. 8. Epist. ad Rom. sic loquitur: *Non propterea aliquid erit, quia id scit Deus futurum, sed quia futurum est, scitur a Deo antequam fiat*. Cæterum dictum Gregorii probat solummodo essentiam Dei esse causam rerum, & dicimus cum Div. Thom. hic q. 15. ideas esse causas rerum, quia ad diversos modos, quibus essentia divina est participabilis, respiciens Deus, operatur; unde recte infertur ideo res esse, quia novit Dominus, idest, quia novit in essentia & idea, vel quia novit essentiam suam esse hoc modo participabilem. Igitur non requiritur decretum prædeterminans, item probe dicitur, ideo res esse quia novit Deus, & non e contra, ut intelligamus Deum non accipere scientiam a rebus sicut & nos: nam nos supponimus, verbi gratia, solem de quo multa demonstramus, sed Deus nihil supponit, quia est causa rerum omnium de quibus habet scientiam: Igitur res sunt quia Deus eo sensu eas novit.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus cognoscit futura conditionata in sua essentia ante decretum.

PRIMO, quia Scriptura sacra Danielis 13. de Deo loquens, ait: *Tu nosti omnia antequam fiant*: unde eadem Scriptura, quotiescumque sermonem facit de cognitione rerum apud Deum, nusquam meminit decreti; nec mirum, operationem respicit, & rei alicujus executionem, sed non cognitionem.

Secundo, quotiescumque Patres loquuntur de præscientia Dei, recurrunt semper & ad ideas & ad æternitatem: igitur Deus cognoscit futura independenter a decreto.

Tertio, cognitio pertinet ad intellectum: sed decretum est voluntatis actus: igitur actio formalis res cognoscendi apud Deum non est decretum.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

AD ARGUMENTA IN CONTRARIUM.

PRIMO, verum est Deum omnia operari secundum consillum voluntatis suæ, nec quidquam esse futurum nisi velit, sed ex hoc sequitur solum decretum se habere concomitanter, seu connotari pro cognitione rerum apud Deum, sed non formaliter se habere, enimvero cognitio est actus intellectus, non voluntatis.

Secundo, verum est utique nihil esse futurum in concreto independenter a decreto, hoc est, nihil habere existentiam a parte rei absque voluntatis divinæ beneplacito; ast potest esse futurum objective antecedenter ad decretum, tum quia nihil vetat ipsum decretum in priori præscientiæ futuri conditionati concipi quasi futurum.

Tertio, non inde sequitur creaturam esse ad aliquid independenter a Deo determinatam; quandoquidem nulla causa potest ad effectum aliquem producendum sese determinare nisi per concursum Dei mediatum, immo & per immediatum simultaneum, unde jus primæ causæ per omnia servatur.

Quarto, Nec obest scientiam esse causam rerum, hoc quippe intelligendum est directive, nusquam vero efficienter.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum Deus cognoscat futura contingentia conditionata per scientiam mediam.

CONCLUSIO.

Deus cognoscit futura conditionata libera per scientiam mediam secundum Theologos Societatis Jesu, & de facto datur juxta illorum sententiam talis scientia.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *ex Scriptura sacra*.

1. MATTH. 11. *Væ tibi, Corozain*, inquit Christus, *væ tibi, Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent*.

2. Ibidem. *Et tu, Capharnaum, numquid usque in cœlum exaltaberis? usque in infernum descendes. Quia si in Sodomis factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in te, forte mansissent usque in hanc diem*.

3. Rom. *Quos præscivit, hos & prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui*. Datur igitur in Deo præscientia, & quidem futurorum conditionatorum; de his enim

enim fit mentio in duobus primis locis, & etiam in tertio; præscivit quippe electos bene acturos, si ponerentur in tali vel tali bona circumstantia, & propter hoc elegit eos ad gloriam; sed hæc præscientia est scientia media inter scientiam visionis & scientiam simplicis intelligentiæ; est enim de conditionatis futuris, quæ sunt media inter possibilia & absolute futura. Igitur Deus cognoscit futura conditionata libera per scientiam mediam.

Secundo, *Ex sanctis Patribus*.

Augustinus l. 1. ad Simplicia. q. 2. sic loquitur: „ Verum est ergo, multi „ vocati, pauci electi. Illi enim electi, „ qui congruenter vocati: illi autem, qui „ non congruebant, neque contempera„ bantur vocationi, non electi, quia non „ secuti, quamvis vocati. Item verum est, „ non volentis neque currentis, sed mi„ serentis est Dei: quia etiamsi multos „ vocet, eorum tamen miseretur, quos „ ita vocat, quomodo eis vocari aptum „ est, ut sequantur. " l. de qq. Pagan. q. 2. quærentibus Paganis cur Christus tam tarde venerit? huic quæstioni respondet: „ Tunc Christum voluisse homini„ bus apparere, quando & ubi sciebat es„ se qui in eum fuerant credituri.

Rursus l. 22. n. 2. de civ. Dei cap. 1. ait, " Qui cum præsciret Angelos quos„ dam per elationem, qua ipsi sibi ad „ beatam vitam sufficere vellent, & tan„ ti boni desertores futuros, non eis hanc „ ademit potestatem, potius & melius es„ se judicans, etiam de malis bene face„ re quam mala esse non finere. „ Ecce scientia media verbis claris delineata; namque prævidens Deus Angelorum lapsum, ne eorum lædat arbitrium, finit ad nutum illos agere: qua quidem Aug. sententia liquet, quantum libertati creatæ conservandæ, amica sit & conveniens ejusmodi scientia.

Ad eandem recurrit scientiam S. Doctor l. de corr. & gr. cap. 8. cum ait, Deum quosdam e vita rapere, eo quod prævideat, ne si diutius viverent, malitia immutati & perversi, reprobi evaderent. Simili innixus principio, l. de dono pers. c. 14. n. 35. loquitur de Tyriis & Sidoniis quos non ita obduratos commemorat, ut credere renuissent. " Ex quo, inquit, ap„ paret habere quosdam in ipso ingenio „ divinum naturaliter munus intelligentiæ, „ quo moveantur ad fidem; si congrua „ suis mentibus vel audiant verba, vel „ vel signa accipiant. „ His & similibus sententiis totum gratiæ prædestinationis negotium per scientiam, qua cuncta prævidentur & præparantur media, explanat B. Augustinus; ita ut nihil ultra, ipso teste, importet prædestinatio.

Sic fatur lib. de dono Persev. cap. 14. num. 35. " An quisquam dicere audebit, „ Deum, non præscisse quibus esset datu„ rus ut crederent, aut quos daturus es„ set Filio suo, ut ex eis non perderet „ quenquam? quæ utique si præscivit, „ profecto beneficia sua, quibus non di„ gnatur liberare, præscivit. Hæc est præ„ destinatio sanctorum, nihil aliud. Præ„ scientia scilicet, & præparatio beneficio„ rum Dei quibus certissime liberantur, „ quicumque liberantur. Iterum ibidem c. „ 17. n. 41. " Ista igitur sua dona quibus„ cumque Deus donat; procul dubio se „ donaturum esse præscivit, & in sua præ„ scientia præparavit. „ Igitur præscien„ tia cognoscens Deus quid homo actu„ rus sit in tali vel tali circumstantia, „ præparat ei gratiæ auxilia quibus certissime liberantur, namque providentia in sui dispositione non fallitur: prævidet consensurum Petrum gratiæ, decernit in tempore illo congruo opem dare, & sic gratia per scientiam mediam præparata, suum infallibiliter consequitur effectum.

Quid plura? vocari secundum propositum ad sanctitatem & gloriam, est vocari per scientiam mediam in mente Augustini, qui lib. de Corrept. & Gr. c. 7. num. 23. explicans ista Apost. Rom. 8. 28. verba: *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt*: ait: " ostendens autem quid sit secundum pro„ positum vocari, mox addidit ea quæ „ jam supra posui: quoniam quos ante „ præscivit, & prædestinavit conformes „ fieri imagini filii ejus ... illa omnia jam „ facta sunt; præscivit, prædestinavit, vo„ cavit, justificavit, glorificavit.

Damascenus, l. 2. de Fide c. ult. idem prorsus dicit: „ Illud quidem scire Inter„ est, Deum quidem omnia præscire, sed „ non omnia præfinire; præscit enim ea „ quæ in nostra potestate & arbitrio sita „ sunt: at non ea præfinit; neque enim „ vitium admitti vult, nec rursus vim „ virtuti affert.

Bernardus serm. 54. in Cant. sic ait: „ „ Deus

„ Deus interdum subtrahit gratiam, non „ pro superbia quæ jam sit, sed quæ futura esset, nisi gratia subtraheretur. Patres passim dicunt Deum nostras non prævenire voluntates, ne lædatur liberum arbitrium, sed cum prævidet nos bene acturos, tunc adjuvare. Damascenus docet expresse Deum omnia præscire, sed non omnia præfinire & prædeterminare, ne, inquit, vitium admitti sinat, & vim inferat virtuti, quam libere exercere debemus. Bernardus vero vult Deum omnia præscire antequam fiant: ergo ex illis Patribus datur scientia media, qua Deus speculatur quid creatura factura sit in quibusdam temporis circumstantiis. an gratiæ resistat & peccet; an consentiat inspirationi & benefaciat. Et sic per scientiam mediam videt Deus futura conditionata libera, sive pro bono, sive pro malo; quod quidem maxime arridet libertati, in quantum Deus neminem aut eligat aut reprobet, nisi prius lustrando quid voluntas humana posita in quibusdam circumstantiis, pro innata libertate & innato jure, eligere debeat, juxta illud Eccli. 15. 17. *Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris, porrige manum tuam.*

Div. Thomas qu. 6. de veritate art. 3. collimare videtur; ait enim præscientiam in Deo non importare semper rationem causæ, respectu illorum de quibus est; asserit Deum omnia præscire, sed non omnia prædestinare. Rursus 2. 2. qu. 17. art. 1. & qu. 12. de Verit. art. 10. distinguit duplex Prophetiæ genus, alterum prædestinationis, qualis est resuscitatio Lazari, alterum præscientiæ. Primum genus dicit esse secundum operationem Dei & ipsius voluntatem, alterum vero secundum operationem causarum secundarum, de quibus datur præscientia, non prædestinatio. Quia Propheta prædicit quid creaturæ facturæ sint quod præsciendo Deus revelat. Igitur ex D. Thom. datur scientia media; alias scientia Dei foret causa rerum omnium, illas quippe cognosceret Deus in decreto, adeoque omnes prædestinaret; quia quod est a decreto, censetur in doctrina D. August. & D. Thomæ prædestinatum.

Idem sanctus Doctor 3. p. qu. 1. art. 3. sic loquitur: „ Prædestinatio supponit scien„ tiam futurorum. " Igitur datur præ„ scientia a decreto independens de futuris contingentibus, quæ quidem præscientia vocatur media.

Idem ibidem art. 5. ad 2. affert rationem Divi Augustini dicentis, tunc Christum voluisse apparere, quando prævidebat multos in ipsum credituros, & hanc rationem approbat. Iterum qu. 12. de veritate art. 1. ait, ea quæ complentur per causas secundas non esse prædestinata, bene tamen præscita; porro loquitur de futuris contingentibus & conditionatis, nimirum de actibus humanis; igitur ex D. Thom. Deus cognoscit futura contingentia per scientiam mediam, & hoc independenter a decreto; cum omnia ex eodem sancto Doctore, non sint de facto prædestinata, & tamen sint præscita.

Tertio, *Ex ratione multiplici.*

PRIMA sic deducitur: datur in Deo præscientia conditionatorum: sed illa est scientia media: & probatur: mediat inter scientiam simplicis intelligentiæ & scientiam visionis; quandoquidem illa est de possibilibus, ista vero de futuris quæ sunt simpliciter futura: ergo datur tertia de futuris conditionatis liberis.

Secunda hæc est: scientia specificatur per ordinem ad objecta: sed futurum conditionatum liberum est objectum ex natura sua distinctum a possibilibus & absolute futuris: igitur & scientia illud attingens.

Tertia: scientia conditionatorum distinguitur a scientia simplicis intelligentiæ & a scientia visionis: ergo est media: probatur antecedens: futura conditionata distinguuntur a possibilibus & futuris, absolute & simpliciter; ergo & scientia conditionatorum a scientia simplicis intelligentiæ & a scientia visionis. Et vero si scientia visionis attingeret conditionata futura, si scientia intelligentiæ eadem respiceret, jam essent aut simpliciter futura, aut pure possibilia, & non conditionata; sed absurdum consequens; ergo & antecedens.

Quarta: licet in Deo sit unicus intellectus & unicus ipsius actus, scientia tamen dicitur multiplex, quia multis æquivalet scientiis in creatis realiter distinctis, unde per ordinem ad creata, scientia dicitur virtualiter multiplex, & hoc secundum diversa objecta formalia: sed ibi est objectum formale distinctum, scilicet conditionatum liberum: ergo & scientia de illo: igitur scientia conditionatorum est ab aliis duabus distincta, quia habet diversum objectum formale.

Quin-

Quinta: tametsi non dentur futura conditionata respective ad Deum, dantur tamen per ordinem ad causas secundas: sed per ordinem ad causas secundas illa futura distinguuntur a possibilibus & ab his quæ absolute ac simpliciter futura sunt: ergo datur scientia distincta ab aliis duabus, eaque media.

Sexta: Deus non cognoscit futura conditionata per decretum prædefiniens: ergo per scientiam mediam. Probatur antecedens.

Primo, quia sapiens provisior debet prius prævidere, quid sit in creatura & quid exigat, antequam eam moveat ad operationem, ne si moveat eam in circumstantia intempestiva, ipsa resistat motioni, eamque reddat inutilem.

Secundo, si omnia Deus cognoscit in decreto, injusta videretur increpatio Corazain & Bethsaidæ facta; responderent enim Deo, cum omnia, Domine, tu nosti in decreto, si decrevisses dare nobis gratiam efficacem, eam utique habuissemus; tunc tacti dolore intrinsecus, egissemus in cilicio & cinere pœnitentiam.

Tertio, si Deus cognosceret omnia in decreto, cum illud sit efficax & infallibile, nihil esset conditionate futurum; namque omnia forent absolute futura: quod est absurdum.

Quarto, hoc posito decreto prædefiniente, non provideretur sufficienter libertati: enimvero res non posset non esse, siquidem decretum movet insuperabiliter; unde futurum foret necessarium, & non contingens.

Quinto, Deus in hypothesi videretur auctor peccati: decretum enim est causa rerum: igitur Deus non cognoscit futura conditionata in illo, tum quia peccatum conditionate futurum in ejus non cognoscitur volunrate, quandoquidem voluntas Dei contraria semper peccato & est, & manet: & certe quonam pacto Deus decerneret peccatum, quod non habet causam efficientem, sed solum deficientem?

Solvuntur objectiones primo ex sacra Scriptura petitæ.

Objicies 1. Eph. 1. Apostolus de Deo sic loquitur: *Omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ.* Sed si datur scientia media, Deus jam non secundum consilium voluntatis suæ, sed potius humanæ operabitur; quandoquidem prius lustrare debebit quid actura sit voluntas humana, in una potius quam in altera circumstantia, ad hoc ut conferat gratiam quæ illam efficaciter moveat ad agendum; sin minus, suo frustraretur effectu: ergo &c.

Respondeo distinguendo minorem: si voluntas humana ageret tantum virtute propria, concedo: si ageret viribus gratiæ prævenientis, nego. Voluntas humana prævenitur gratia sufficiente, qua quidem ad libitum, & uti potest, & eidem resistere: quia vero Deus reliquit hominem in manu consilii proprii, ipse vult ut salva libertate voluntas humana operetur, immo & adjuta gratia se ipsa ad agendum vel non agendum determinet. Verum ut gratia uberior collata suum obtineat effectum, attendit Dominus in quanam circumstantia creatura rationalis assentiet, & tunc illam gratuito & misericorditer elargitur. Deus igitur non agit secundum consilium voluntatis humanæ, sed suæ, quæ quidem vult ut homo sciat aut reprobare malum, aut eligere bonum: non enim illum gratia præveniendo & adjuvando necessitat, ne, inquit Chrysostomus, liberum lædatur arbitrium. Deus vocat, inquit Augustinus, sed tempore quo scit congruere, & tamen secundum suæ voluntatis placitum cuncta operatur.

Objicies 2. Eph. 2. ait Paulus iterum de Deo loquens: *Ipsius factura sumus, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.* Si opera facit Deus, si ab ipso & creantur & præparantur, jam non sunt per scientiam mediam, sed per decretum & non per voluntatis humanæ consensum præparata; alias non erit verum dicere, ipsius factura sumus in operibus bonis creati. Confirmatur: creatio dicit totum a Deo: ergo inutilis est scientia media, quæ consensum voluntatis humanæ exploret.

Respondeo distinguendo: ipsius factura sumus creati in bonis operibus, quia voluntas præparatur a Domino per primam gratiam, quæ est in nobis sine nobis, & sic præparati ipsius factura sumus per gratiam efficacem adjuvantem & cooperantem, concedo: quia Deus prævenit per præmotionem physicam, nego. Facile intelligitur, quomodo Dei factura sumus, creati in operibus bonis, quæ præparavit ipse Deus ut in illis ambulemus; siquidem tanquam de fide conceditur & supponitur primam gratiam esse in nobis sine nobis, & pure gratuitam: sic igitur creati su-

sumus per eam in operibus bonis, quatenus per eam præparatur voluntas a Domino: voluntas vero adjuta per gratiam uberiorem, scilicet efficacem operatur bonum.

Ad confirmationem distinguo: creatio stricte & proprie sumpta nihil supponit, concedo: fit enim ex nullo præsupposito subjecto: creatio late sumpta, qualis sumitur in ordine supernaturali, subdistinguo: nihil supponit pro meritis ad primam gratiam consequendam, concedo; ista enim est pura gratuita: nihil supponit data prima gratia, nego. Supponit cooperationem, ut definivit contra Lutherum & Calvinum sacra Synodus Tridentina. Jam vero si cooperatio necessario admittatur, opus supernaturalis ordinis, non simpliciter, sed solummodo secundum quid creatum dicitur.

Dices: posita scientia media, non gratia præveniens & preparans voluntatem, sed solum subsequens admittenda est: absurdum consequens, ergo & antecedens. Probatur sequela: scientia illa incompossibilis est cum præmotione, adeoque cum gratia præveniente.

Respondeo distinguendo: non admittitur gratia efficax antecedens & physice movens, concedo: gratia moralis & sufficiens, nego. Admittitur prima gratia quæ est in nobis sine nobis, quæque movet & excitat voluntatem humanam ad agendum, tum piis illustrationibus, tum sanctis excitationibus. Unde ad probationem, distinguo: scientia media incompossibilis est cum gratia præveniente efficaci & prædeterminante, concedo; hæc enim non admittitur ne lædatur liberum arbitrium: cum gratia efficaci congrua & concomitante, nego. Immo scientia congrua concurrit ad ejus efficaciam, in quantum dirigit providentiam, ut illam conferat Deus eo potissimum tempore quo prævidet creaturam rationalem consensuram. Gratia igitur est concomitans, sed non pedissequa, nisi ratione effectus. Ita Div. Thomas 1. 2. qu. 109.

Oppones 3. 1. Cor. 4. habetur: *Quis te discernit? quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Posita autem scientia media homo se discernit: & probatur. Seipsum determinat independenter a causa prima, & hoc juxta genium suum, cum Deus prius speculetur quid voluntas humana in tali circumstantia operatura sit, antequam illi conferat gratiam, ut illam applicet ad opus: ergo &c.

Respondeo negando voluntatem seipsam secernere. Ad probationem distinguo: voluntas elevata & præventa gratia sufficienti, adjuta vero efficaci concomitante seipsam determinat, concedo: secus, nego. Igitur voluntas præparatur a Domino per gratiam prævenientem, & sic elevata pro innata libertate, adjuta per gratiam efficacem, seipsam applicat ad opus; cum igitur se sola nihil possit facere, & duplici adjuvetur gratia, sufficiente scilicet & efficaci concomitante, non a seipso, sed a gratia homo discernitur.

Instabis: posita scientia media, gratia est congrua, idest dependens a genio, a dispositione temperamenti, ab amicis temporum circumstantiis. Item est solum efficax dependenter a consensu voluntatis, quod est absurdum; quia consensus est ipsius gratiæ effectus, & ad hoc datur ut operetur homo: ergo inutilis est illa scientia & ad cognitionem futurorum conditionatorum, & ad dirigendum Deum in operibus gratiæ suæ.

Respondeo 1. Multos Doctores sacræ Facultatis Parisiensis, ut Isambertum, seclusa scientia media, propugnare gratiam congruam, nec velle gratiam ideo dici præcise congruam, quia dependet a genio, verum potius quia & movet hominem conformiter suæ naturæ, idest libere, & facit omnia sibi servire; datur enim in quadam & loci & temporis opportunitate, in qua homo non resistit; & hoc, inquit Augustinus hom. 23. inter quinquaginta, sic disponitur a providentia, sub qua cadunt etiam bonæ circumstantiæ. Scriptum enim est: *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*. Unde

Respondeo 2. posita scientia media, efficacia gratiæ dependet a genio & circumstantiarum dispositione, ut a conditione sine qua non, concedo: ut a causa influente, subdistinguo: influente extrinsece & per ordinem providentiæ, concedo: intrinsece, nego. Ista bona dispositio tum genii & temperamenti, tum circumstantiarum loci, concurrit solum & negative, in quantum homo non ponit obicem gratiæ, & extrinsece, quia sic ordinat providentia, unde se habent ut conditiones, sine quibus voluntas gratiæ non consentiret: at vero secundum se nihil active influunt in opus supernaturale. Quod autem ejusmodi dispositiones bonæ sint a Deo sic ordinante, audi Augustinum, qui ip-

ipſum Deum introducit peccatori ſic loquentem hom. 23. inter quinquaginta : „ Adulter non fuiſti , in illa vita tua præterita plena ignorantia nondum illuminatus.... hoc tibi dicit Deus tuus, regebam te mihi , ſervabam te mihi , ut adulterium non committeres ſuaſor defuit , ut ſuaſor deeſſet ego feci , locus ad tempus defecit , & ut hæc deeſſent ego feci . „

Ad aliud reſpondeo; poſita ſcientia media , gratia foret efficax per voluntatis conſenſum procedentem ab ipſa gratia ut a cauſa concurrente , & a voluntate elevata per gratiam ſufficientem , ut a concauſa , concedo : procedentem a voluntate ſine gratia , nego . Aſſertores ſcientiæ mediæ , ne quidem cogitarunt unquam dicere bonum opus ſupernaturale eſſe a voluntate humana ſibi relicta , ſed eſſe & a gratia efficaci concurrente , ſeu adjuvante , & ab ipſa voluntate humana , adjuta per gratiam : actus quippe bonus , eſt totus a Deo ut a prima cauſa per gratiam ſufficientem & efficacem , & totus a creatura elevata agente cum Deo ; juxta illud Concilii II. Arauſicani can. 9. *Quoties bona agimus* , *Deus in nobis atque nobiſcum ut operemur* , *operatur* .

Ad id vero quod dicitur , conſenſum eſſe ipſius gratiæ effectum , diſtinguo : ſub diverſo reſpectu , concedo : ſub eodem , nego . In omnium opinione , conſenſus eſt efficacia ſimul & effectus gratiæ ; efficacia quidem , ſi conſideretur active & ut procedens actu a gratia & voluntate , ſeu ut dicit exercitium utriuſque cauſæ agentis : effectus vero , ſi conſideretur paſſive , & in facto eſſe , ut terminus cauſæ adæquatæ , gratiæ ſcilicet & voluntatis . Et vero non poſſumus completam concipere efficaciam cauſæ , niſi actum ipſum concipiamus ; vel ſi malueris , dicendum eſt efficaciam gratiæ eſſe concurſum ſuum cum potentia , & utriuſque motum & actionem .

Objicies 4. Myſterium gratiæ , ipſa teſtante Scriptura , eſt ineffabile ; cur enim unus trahatur , alter vero relinquatur , *quis novit ſenſum Domini ?* inquit Apoſtolus Rom. 12. & Auguſtinus cum eo , *o altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei !* Sed poſita ſcientia media , non eſt ineffabile ; & probatur : admiſſa ſcientia media , futuri conſenſus voluntatis exploratrice , in talibus vel talibus circumſtantiis , redditur ratio cur unus conſentiat gratiæ & ſalvetur , alter vero minime : nimirum , quia primus erat naturaliter bene diſpoſitus in tempore quo data eſt illi gratia , & quia locus & tempus ipſi favebant , quod certe alteri non competebat . Ergo ſcientia media videtur Apoſtolo & Divo Auguſtino adverſa , adeoque non eſt admittenda.

Reſpondeo negando minorem propter multa . Primo quidem , quia in hac opinione , prima gratia a qua initium ducit ſalus , eſt in nobis ſine nobis : ſecundo eſt ineffabile & omnino incomprehenſibile prædeſtinationis myſterium : Enimvero cur gratia detur congruo tempore uni , & ſuum habeat effectum , detur vero alteri intempeſtiva circumſtantia , & careat effectu , quis novit ſenſum Domini , & quis conſiliarius ejus fuit ? Unde fruſtra debacchantur quidam contra ſcientiam mediam, pluris quam oportet facientes argumentum propoſitum , cum gratiæ myſterium maneat ex utraque parte prorſus abſconditum . Unde ad probationem diſtinguo , redditur ratio aliqua & ſecundum quid , concedo : ratio a priori , nego : cur enim gratia detur uni in circumſtantia bona , & fructum afferat , & non detur alteri , nemo novit . Immo etiam in alia opinione redditur de hoc momento aliqua ratio: quærenti enim a Thomiſtis , cur unus gratiæ conſentiat , alter non conſentiat ? reſpondent , quia unus habet præmotionem phyſicam , alter vero non.

Secundo Argumenta ex Auguſtino & Divo Thoma deprompta diluuntur .

Objicies : Auguſtinus ubique docet Deum cognoſcere futura conditionata in decretis prædefinientibus ; ergo non in ſcientia media . Probatur antecedens . l. de bono perſev. c. 17. ait : " Si nulla „ eſt prædeſtinatio quam defendimus , „ non præſciuntur a Deo . „ Loquitur de initio fidei , & de bonis operibus. Ibidem . " Si Deus bona opera præſcivit , „ profecto prædeſtinavit : quæ vero non „ prædeſtinavit bona , non præſcivit . „ Per vocem *prædeſtinare* intelligit , ut ipſum verbum ſonat , decernere , & per vocabulum *præſcire* ; prædeſtinare : ergo ex Auguſtino Deus cognoſcit futura conditionata ſolum in decreto prædeſtinante & prædefiniente . Similia dicit in libro de Prædeſtinatione SS. c. 9. ubi aſſerit ſeſe loquutum fuiſſe abſque præjudicio latentis con-

consilii Dei, cum respondens ad Paganos quærentes cur Christus tam tarde venerat, dixit venisse quando præscivit multos in ipsum credituros. Quinimmo homilia 23. inter quinquaginta, docet ipsas temporis congrui circumstantias cadere sub decretum; ait enim Deum facere, ut & locus & tempus deficiant, ne homo sit adulter.

Respondeo ejusmodi argumenta manere soluta ex præcedentibus, cum diximus Deum cognoscere futura in ideis, in essentia sua ut in virtute, immo & in æternitate in qua decreta suæ voluntatis repræsentantur; duo enim distinximus, cognitionem scilicet rei secundum se, & cognitionem rei a parte rei ponendam: primam videt Deus in æternitate; ad secundum requiritur quidem decretum, quia Deus nihil operatur, nisi velit; sed illa voluntatis determinatio, est simul cum determinatione voluntatis humanæ connotata, in quantum data prima gratia, vult Deus ut creatura concurrat, ipse vero non prævie, sed concursu simultaneo agit ut prima causa ad effectum in tempore producendum. Merito igitur Augustinus recurrit ad decretum, agendo de productione rerum in tempore; nisi enim Deus velit, nihil fiet; sed videt illud decretum Deus in sua æternitate; unde & ideæ & æternitas, sunt veluti cognitionis divinæ media, quatenus ex ratione sua habent repræsentare res, minime vero decretum; quod cum sit voluntatis actus, repræsentatur, sed non repræsentat, nisi ad summum, ut conditio sine qua non. Unde

Respondeo 2. distinguendo: Deus cognoscit futura conditionata in decreto prædeterminante, nego: in decreto concurrente simultanee, subdistinguo; ut ipsum decretum relucet in æternitate, concedo: secus, nego. Cæterum aliud est rem esse futuram, aliud cognosci ut futuram. Primum est formaliter a decreto, secundum ab ideis & æternitate repræsentante & objiciente oculis Dei futura.

Instabis: Augustinus certus factus per litteras Divi Prosperi, quod Semipelagiani admitterent scientiam mediam a decreto independentem, ne læderetur libertas, ne Deus esset auctor peccati, ne deesset correctioni locus; ut redderetur ratio cur unus assumeretur alter vero non; cur unus puer sine Baptismo moreretur, & reprobus esset, alter vero cum Baptismo migraret e vita & salvaretur: non respondet admittendo scientiam mediam, sed duos scripsit libros, unum scilicet de prædestinatione Sanctorum, alterum de dono perseverantiæ, ad refutandos errores & Pelagianorum & Semipelagianorum; ubique autem recurrit ad decretum, ut libro de Prædestinatione Sanctorum, c. 1. libro de dono perseverantiæ c. 17. ergo &c.

Respondeo 1. D. Aug. non usum fuisse scientia media, ne favere videretur Semipelagianis qui ea abutebantur. Unde respondeo 2. distinguendo: rejecit scientiam mediam August. in sensu Semipelagianorum, concedo: in sensu Catholico, nego. Chrys. hac utitur scientia, quandoque etiam ipse Aug. ut ex probationibus liquet, sed rejiciunt in sensu Hæreticorum qui ea utebantur, ut facerent voluntatem sacrilegam & a Deo independentem ad initium fidei. Per hanc utique supponebant falsa demerita in pueris, propter quæ asserebant eosdem infantes puniri præmatura & sine Baptismo morte. Deus autem, inquit Aug. non punit quod non est futurum: moriuntur pueri, nec ad adultam perveniunt ætatem, nihil igitur est futurum in bono vel in malo pro eis: unde ex eo quod quidam morerentur sine Baptismo, quidam vero cum Baptismo, recurrit ad Dei voluntatem, qui potestatem habet facere vas aliud in honorem, aliud in contumeliam, & hoc ut revincat Hæreticos qui etiam absconditа Dei judicare audebant.

Instabis: D. Thomas Augustini fidelis interpres, rejicit sententiam eorum qui propugnant gloriam dari ex prævisione meritorum, quæ quidem prævisio est media. Igitur ex Divo Thoma, Deus non cognoscit futura conditionata per scientiam mediam. Probatur antecedens, 1. p. q. 23. art. 5. sic illos refutat Angelicus Doctor. *Sed isti videntur distinxisse inter id quod est ex gratia, & id quod est ex libero arbitrio: non est autem distinctum quod est ex libero arbitrio & prædestinatione, sicut non est distinctum quod est ex causa secunda & causa prima; divina enim providentia producit effectus per operationes causarum secundarum, unde & id quod est per liberum arbitrium, est ex prædestinatione.* Quibus verbis vult ipsam voluntatis humanæ cooperationem cadere sub decreto.

Respondeo, Divum Thomam non reprehendere sententiam aliorum in eo quod præ-

prævisionem meritorum per ſcientiam mediam admitterent, ſed quod viderentur ſeparare liberum arbitrium a gratia; certum eſt autem & de fide, liberum arbitrium non poſſe abſque gratiæ auxilio elicere actum ſupernaturalem; quia vero hoc ipſum eſt a Deo donante & adjuvante ſecundum ſuæ voluntatis beneplacitum, merito dicitur a Divo Thoma cadere ſub prædeſtinatione; quoſdam enim Deus adjuvare, quoſdam vero abſcondito & juſto ſemper judicio relinquere vult. Cæterum non agitur hic præciſe de præſcientia & rerum cognitione, ſed de executione actus meritorii, & de ipſo merito. Dictum eſt ſupra non dari decretum præmovens, ſed tantummodo cooperans & concurrens.

Inſtabis: ſcientia media adhibetur, ut præſcientia Dei ſit infallibilis, ut Deus proſpiciat quid ſit in creatura & quid actura ſit poſita in talibus vel talibus circumſtantiis, ne providentia in ſui diſpoſitione fallatur: ſed hoc rejicit adhuc D. Thomas; totam enim præſcientiæ infallibilitatem repetit ex decreto. Et probatur, q. 6. de Verit. art. 3. ad 4. ſic loquitur: " Dicendum quod cauſa ſecunda quam oportet ſupponere ad inducendum prædeſtinationis effectum, etiam ordini prædeſtinationis ſubjacet, & ideo ordo prædeſtinationis, quamvis ſit cum ſuppoſitione voluntatis humanæ, nihilominus tamen habet abſolutam certitudinem.

Reſpondeo diſtinguendo: D. Thomas infallibilitatem præſcientiæ divinæ repetit ex decreto prædeterminante, nego: ex decreto cooperante, ſubdiſtinguo; & etiam a ſcientia media, concedo: a ſolo decreto, nego. Ibi ponit ſanctus Doctor pro cauſa adæquata effectus prædeſtinationis Deum & creaturam ad idem opus concurrentes, ut ſit a parte rei. Utrumque ſtat cum ſcientia media quæ in ideis & æternitate omnia prævidet: ſed non in decreto prædeterminante: quandoquidem Deus decrevit, ut cauſa ſecunda elevata per primam gratiam concurrat, & ſimul cum ſemetipſo per gratiam congruam producat effectum.

Tertio fit ſatis objectionibus ex ratione deductis.

OBJICIES 1. Scientia media eſt inutilis ad præſcientiam & futurorum conditionatorum; & probatur. Futura illa ſunt in duplici differentia, quædam ſcilicet quorum conditio nunquam purificabitur, quædam vero quorum conditio ponetur; prima ſunt pure poſſibilia, igitur cognoſcuntur per ſcientiam ſimplicis intelligentiæ: cætera ſunt vere futura, & cognoſcuntur per ſcientiam viſionis: ergo &c.

Reſpondeo negando antecedens: ad probationem, diſtinguo: omnia ſunt vel futura abſolute, vel poſſibilia reſpectu Dei, concedo; reſpectu creaturæ, nego. Si ſcientia conſideretur reſpectu Dei, in quo omnia ſunt unum, ſequitur quod nequidem ſit ſcientia duplex, ſed eadem pro poſſibilibus & futuris abſolute. Sed ſi conſideretur reſpective ad cauſas ſecundas, ſub quo reſpectu ſcientiæ multiplicantur, ſecundum multiplicationem objecti formalis; cum aliud ſit objectum pure poſſibile, aliud abſolute futurum, aliud futurum ſub conditione & habens bonitatem hypotheticam, diverſas ſcientias admittere conveniens eſt. Sicut igitur, quia actus intellectus Dei æquivalet ſcientiis creatis, quæ attingunt poſſibilia & abſolute futura, dicitur eſſe in intellectu divino ſcientia & ſimplicis intelligentiæ & viſionis; ita & ſcientia media, quandoquidem datur in nobis ſcientia, quæ inter utramque mediat, quæque futurum attingit conditionatum medians inter poſſibile & ſimpliciter futurum. Quid plura? futurum conditionatum quodammodo tale eſt etiam reſpectu Dei; in eo ſcilicet ſenſu, quo Deus cognoſcit res quales ſunt in ſe: verum conditio non cadit ſub divinæ præſcientiæ aſpectum, ita ut inducat in Deum aut dubietatem, aut obſcuritatem: aliud quippe eſt futurum eſſe conditionatum; aliud a Deo cognoſci ut tale; eventus eſt quidem contingens, ſed clare cognoſcit Deus exitum.

Objicies 2. Scientia media, nequidem libertati favet; igitur nullo modo eſt admittenda. Probatur antecedens, poſita ſcientia media, futurum conditionatum tranſit in abſolutum, gratia quippe data in circumſtantia explorata, ſuum infallibiliter, addam & neceſſario, conſequitur effectum: ergo &c.

Reſpondeo negando ſequelam: ad probationem, diſtinguo: gratia neceſſario neceſſitate hypothetica & conſequenti habet effectum, concedo: neceſſitate abſoluta & antecedenti, nego. Prior neceſ-

sitis oritur ex gratia movente congrue, & ex innata libertate hominis, qui vult agere; igitur scientia media explorans circumstantias utiles, facit futurum absolutum hypothetice, in quantum prævidens Deus quomodo se geret Petrus in tali circumstantia, dat illi gratiam. Præterea licet Deus certo sciat, inquit Div. Thom. hic q. 14. art. 2. eventum futurum, tamen manet contingens & conditionatum, quia causa secunda potest non agere, si deficiat conditio sibi proposita ad actionem; res enim non dicitur dubia & conditionata respectu Dei, immo nec futura, cum omnia sint illi in æternitate præsentia.

Instabis: posita scientia media, gratia insuperabiliter movet: ergo necessario necessitate absoluta. Probatur antecedens: gratia directa per scientiam mediam, non potest suo frustrari effectu: ergo &c.

Respondeo distinguendo: gratia perseverantiæ, concedo: gratia efficax ut sic, subdistinguo: movet insuperabiliter in sensu composito, concedo: in sensu diviso, nego. Sola gratia perseverantiæ movet insuperabiliter, quia duo dicit, scilicet auxilium gratiæ, & ex hac parte movet libere, liberum enim semper est homini perseverare in bono; deinde dicit providentiam extraordinariam disponentem causas secundas ut afferant mortem in circumstantia qua homo est justus, contritus, amans Deum; quæ quidem suavis dispositio non pendet a nobis, sed a misericordia. Unde Thr. 3. *Misericordiæ Domini, quia non sumus consumpti*. Unde & alia Scriptura: *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus*. Sap. 4. 11.

Iterum instabis: scientia media est utique quid extrinsecum, & a nobis independens: ergo infert necessitatem operis per gratiam.

Respondeo distinguendo: scientia media est quid extrinsecum ad actum liberum terminatum, concedo: eo quippe datur scopo, ut exploret Deus, an homo positus in tali circumstantia consensurus sit, & hoc præintellecto, datur gratia quæ adjuvat voluntatem liberam ad agendum: scientia media est quid extrinsecum imponens necessitatem per dispositionem insuperabilem & a nobis independentem, qualis est providentia, quæ disponit de causis elementariis, ut afferant mortem in tali circumstantia, nego. Non valet igitur consequentia, quia præscientia per scientiam mediam directa non officit libertati, quin potius illam fovet & protegit.

Oppones 3. Scientia media non satis salvat sanctitatis Dei jura; & probatur: reddit voluntatem quasi a Deo independentem, siquidem antequam detur gratia, Deus explorat prius, quomodo voluntas humana actura sit & seipsam applicabit: præterea gratia juxta hanc sententiam datur solum ad cooperationem, non ad applicationem; quod implicat: ergo &c.

Respondeo negando antecedens: ad probationem, dico jura sanctitatis ex integro salvari per assertores scientiæ mediæ; siquidem primam gratiam agnoscunt esse in nobis sine nobis, per hanc voluntatem præparari a Domino, per gratiam vero congruam adjuvari, & sic hominem sine Deo nihil posse facere, immo sufficientiam hominis ex Domino penitus esse.

Ad confirmationem respondeo, ex mente illorum Theologorum, plurimum affulgere liberi arbitrii cooperationem; cum juxta illorum sententiam gratia non sit efficax nisi per voluntatis consensum.

Instabis: si assertores scientiæ mediæ admittunt necessitatem gratiæ prævenientis, tenentur admittere scientiam a decreto prædefiniente dependentem, & sic nulla erit scientia media; & probatur: gratia præveniens est effectus decreti prædeterminativi, alias non esset præveniens, sed concomitans: ergo &c.

Respondeo negando sequelam: ad probationem, distinguo: gratia præveniens physice ad actum deliberatum, concedo: gratia præveniens solum moraliter, & hoc ad actum indeliberatum, nego. Hic est ordo decretorum & volitorum a Deo secundum nostrum concipiendi modum. 1. Deus voluit hominem condere in gratia propter magnam gloriam suam. 2. Justo & incomprehensibili judicio permittere lapsum, ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus & sublimitas sit solius Dei. 3. Redimere per Filium suum hominem ad exaltationem suæ misericordiæ. 4. Hominem sanum præventum gratia, seipsum movere & convertere ad Dominum, tum gratiæ cooperando, tum adimplendo in carne sua quæ desunt passionum Christi. Certum est Christum prævisum esse ante justos, & esse primum prædestinatorum: cum igitur homo lapsus, omni fuerit & gratia & jure ad gratiam spoliatus, debuit misericordia præveniri;

igi-

igitur intuitu meritorum Chriſti , homo recuperat jus ad gloriam, homo prævenitur gratia , ut poſſit operari bonum ſupernaturale , ad quod de ſe inſufficiens eſt . Jam vero ſi primæ non reſiſtit gratiæ , datur illi fortior , ſcilicet efficax , quæ facit facere , quæ duritiam cordis emollit , & operatur converſionem. Duplex igitur a Theologis Catholicis diſtinguitur gratia , ſufficiens una , efficax altera : prima dat poſſe bonum & quidem proxime ; ſecunda vero dat actu agere ; illa prævenit , iſta adjuvat & cooperatur, juxta illud Apoſtoli, *Non ego* , *ſed gratia Dei mecum* : igitur per omnia libertati favet ſcientia media.

Dices 4. Scientia media ab omnibus fere Theologis rejicitur ut minus Scripturæ ſacræ & Patribus conſona ; igitur non eſt admittenda . Probatur antecedens : ex Academia Complutenſi , illam rejicit Villegas . Ex Oſienſi Gaſpar, ex Salmaticenſi Curiel & Baſilius Regionenſis , qui cum illam primo docuiſſent , poſtea ſeſe retractaverunt . Ex Pariſienſi Corvus & Iſambertus . Ex Duacenſi Eſtius & Sylvius : ex Lovanicenſi omnes fere Doctores, aſſeruntque in quodam decreto , talem ſcientiam obtegere Dei bonitatem , nec ſatis exaltare juſtitiam, nec majeſtatis divinæ juribus ſufficienter conſulere : Scotus in prima diſtinctione 39. q. 1. illam utique rejicit, ſicut & ex Patribus Societatis Henricus Henriquez , Tiphanus , Azorius , ex profeſſo , l. 4. inſtitutionum moralium , c.22. q. 1. ergo &c.

Reſpondeo Clementem VIII. poſt varias profundaſque coram ipſo habitas diſputationes , Gregorio de Valentia defendente ſcientiam mediam , Thoma Ledeſma illam impugnante , & decreta Dei prædefinientia propugnante , permiſiſſe quæſtionem illam de auxiliis in utramque partem agitari in Sholis , tum ad majorem fidei explicationem, tum ad fovendam animorum palæſtram, ſed abſque verbo injuriæ; maxime vero quia utraque Schola , Societatis ſcilicet Jeſus , & Angelica Thomiſtarum , convenit in dogmate fidei , convenit in eſſentia libertatis aſſignanda & defendenda.

Quid mirum jam , ſi in ipſa Societate, quæ majorem Dei gloriam , vera & nuſquam fucata pietate alumnos velut aquila provocat ad volandum verſus juſtitiæ ſolem , ipſam diverſis opinionibus contemplari ſinat & glorietur , ut veritas variis explicata & quaſi nutrita ſententiis , omnium in ſe convertat oculos & corda ?

Reſpondeo 2. in diverſis Europæ Academiis licitum eſſe quæſtionem de ſcientia conditionatorum in utramque partem movere. In Academia Pariſienſi , verbi gratia, cæterarum parente , publice pro Laurea Doctoratus ſæpe propugnatur ſcientia media.

Objicies 5. ſcientia media datur ad cognoſcenda futura conditionata , ad explorandum an homo gratiæ conſenſurus ſit in tali vel tali circumſtantia poſitus , expectando ut voluntas obediat & velit bonum ; ſed talis ſcientia rejicitur abſolute a Conciliis : & probatur . Arauſicanum ſecundum Canone 4. ſic loquitur : " Si quis, „ ut a peccato purgemur, voluntatem no- „ ſtram Deum expectare contendit , non „ autem ut purgari velimus per Spiritus „ ſancti infuſionem & operationem in nos „ fieri confitetur , reſiſtit Spiritui ſancto „ dicenti Proverb. 19. *Præparatur voluntas* „ *a Domino*. „ Ergo &c.

Reſpondeo diſtinguendo minorem : ſcientia media in ſenſu Semipelagianorum rejicitur , concedo : volebant enim initium bonorum operum , maxime fidei eſſe a natura , & ideo ſtatuebant ſcientiam mediam ad explorandum utrum natura inciperet , & poſtea gratia conſummaret : ſcientia media rejicitur ſecundum ſe , nego. Concilium ſolummodo damnat abuſum, quem faciebant Semipelagiani de ſcientia media; & hoc patet ex modo quo eos revincit , dicendo fidem vere eſſe a Spiritu ſancto , initium boni operis a gratia promanare ; quod certe non negant aſſertores ſcientiæ mediæ , ſed potius prædicant & ſemper ſupponunt.

SYNOPSIS PROBATIONUM,

Deus ſecundum multos Theologos cognoſcit futura conditionata per ſcientiam mediam.

Primo , hoc ipſum innuit Scriptura Rom. 8. 29. *Quos præſcivit* , *& prædeſtinavit*.

Secundo, idem colligitur ex Divo Auguſtino , l. 22. de Civ. c. 1. n. 2. *Qui cum præſciret Angelos quoſdam per elationem ; tanti boni deſertores futuros , non eis ademit hanc poteſtatem* &c.

Tertio, ratio hujus eſt : Scientia multiplicatur ſecundum diverſa objecta formalia :

lia: porro tria objecta scientiæ Dei distinguuntur seu assignantur, videlicet possibile, futurum simpliciter & absolute postea futurum sub conditione: igitur præter scientiam simplicis intelligentiæ quæ versatur circa mere possibilia, & scientiam visionis quæ fertur circa futura absolute, datur media quæ respicit futura conditionata.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

AD DIFFICULTATES.

Primo, manet semper ex suppositione scientiæ mediæ Deum agere secundum propositum voluntatis suæ, quandoquidem præparatur voluntas a Domino per gratiam excitantem & prævenientem.

Secundo, Augustinus nonnunquam rejicit scientiam mediam, sed in sensu opposito Semipelagianis, qui eatenus admittebant scientiam mediam, quatenus lustrandum prius erat, num voluntas humana ex seipsa absque Dei adjutorio inciperet; sic propugnabant Massiliæ Presbyteri.

Tertio, nec utique sequitur ex scientia media circumstantias congruas in actum supernaturalem positive influere, sed ad summum negative, seu extrinsece, & hoc ut divinæ providentiæ subjiciantur ordini. Ergone gratiæ & prædestinationis mysterium, non ineffabile, non inscrutabile? minime, quod enim unus trahatur, alter vero relinquatur: quod unus gratiam accipiat in circumstantia bona, seu amica & convertatur, alter vero non, & resistat atque reprobetur: O altitudo! quis novit sensum Domini?

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum Deus cognoscat futura conditionata in decretis, independenter a scientia media.

CONCLUSIO.

Deus cognoscit futura conditionata in decretis independenter a scientia media.

Hæc sententia videtur magis consona & Scripturæ & Patribus. Certum est futura conditionata cognosci a Deo in ideis, & in æternitate quæ continet omnia tempora: sed difficultas est an ea cognoscat & in decretis suæ voluntatis; quod & asserimus.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura sacra*.

1. Ephes. 1. *Operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.* Ibidem: *Ipsius factura sumus creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.*

2. 1. Corinth. 4. *Quis te discernit? quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?*

3. Rom. 8. 28. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum propositum vocati sunt Sancti.*

4. Actuum 13. 48. *Crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam.* & illud Petri Act. 10. 41. *non omni populo, sed testibus præordinatis a Deo.* & Rom. 1. *Antequam quidquam boni aut mali egissent ... Jacob dilexi, Esau odio habui.*

Jam vero si Deus operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ, ad agendum non accipit consilium a creatura, explorando prius per scientiam mediam quid ipsa aut velit, aut actura sit, antequam ipse agat in creaturis, & de illis disponat, sed facta earum, in voluntatis suæ determinatione, novit futura; ipse enim novit quid facturus est in creatura: ergo, &c.

Si ipsius factura sumus creati per Christi merita in operibus bonis, Deus non expectat creaturæ consensum, ut cognoscat quid futurum sit, sed est ipse prima causa præmovens & applicans causas ad agendum; unde cognoscit, inquit D. Thom. hic qu. 14. in sua virtute quid futurum est, non accipiendo scientiam a rebus, quæ nihil operantur nisi prius ab ipso motæ sint: igitur in decreto prædefiniente, & non in scientia media Deus præscit futura.

Si homo non se discernit, sed a gratia discernitur, ut docet Apostolus, Deus profecto non cognoscit futura conditionata per scientiam mediam, & explorando creaturæ consensum; quandoquidem creatura absque Dei adjuvantis auxilio nihil potest facere: jam vero cum gratia sit mere gratuita, & prima futuri consensus causa, ad voluntatem seu decretum ante omnia attendendum est, ut futurum cognoscatur.

Si

Si omnia eveniant secundum propositum Dei, & ipsius voluntatis placitum, si sit causa rerum, certe in decretis independenter a scientia media Deus cognoscit futura conditionata.

Secundo, *Ex Augustino*.

Ad intelligentiam Augustini qui in hac materia, sic ordinante Clemente VIII. in disputationibus de auxiliis, maxime audiendus est cum D. Thoma, operæ pretium est prænotare tria ista vocabula, *prædestinare*, *prædefinire*, & *præscire* apud antiquos Patres in idem incidere, & idem significare ut supra dictum est: sed prædestinare est pro bonis supernaturalibus, prædefinire pro naturalibus, præscire pro omnibus futuris indifferenter, etiam pro peccatis, quæ Deus permittit & non decernit. Igitur prædestinatio, prædefinitio & præscientia idem sonant ac decretum; nam & in decreto permissivo Deus cognoscit peccata, sed non prædestinat aut prædefinit, quia non decernit positive & influendo. Hæc doctrina colligitur ex Dionysio, de div. nom. cap. 5. ex Isidoro, l. 5. sent. cap. 19. ex Dam. Oratione prima de sanct. Imag. & maxime ex August. l. de præd. SS. cap. 10. ubi sic loquitur: *Prædestinatione quippe Deus ea præscivit, quæ fuerat ipse facturus*. Igitur prædestinatio non semper sumitur pro creaturæ rationalis transmissione a peccato ad gratiam & gloriam per media infallibilia, sed pro decreto Dei, maxime cum agitur de electorum vocatione. Hanc enim tradit regulam Aug. l. de dono pers. c. 19. " Quid, inquit, ergo nos " prohibet, quando apud aliquos verbi " Dei tractatores legimus Dei præscientiam, & agitur de vocatione electorum, " eandem prædestinationem intelligere? " Unde apud Augustinum præscire idem est ac prædestinare.

Observandum adhuc venit Semipelagianos admisisse scientiam mediam, ut colligitur ex Epistola D. Prosperi ad sanctum Augustinum propter quatuor; 1. ne læderetur libertas per gratiam efficacem; 2. ne locus correptionis & exhortationis deficeret, si gratia esset per se efficax; 3. ne Deus fieret auctor peccati, si foret causa omnium præmovens; 4. ut daretur ratio cur e duobus parvulis; alter cum Baptismo, alter sine Baptismo moreretur, quia Deus prævidebat primum bene, secundum vero male victurum, & sic per omnia scientia media abutebantur, tum negando gratiam primam, tum illam faciendo naturæ pedissequam, & a viribus naturalibus innatæ libertatis dependentem, tum etiam secundum opera bona vel mala imaginaria, & secundum phantasiam futura, de sorte parvulorum impune dijudicando. Idem colligitur ex Epistola S. Hilarii Arelatensis Episcopi ad S. Augustinum.

Denique sanctus Prosper in sua Epistol. hanc sibi difficultatem resolvi ab Augustino petit, utrum præscientia Dei ita secundum propositum maneat, ut eo ipso quo opera sunt proposita, sint accipienda ut præscita? quærit deinde an hæc discrepantia possit statui inter parvulos & adultos, quod in illis qui nihil operaturi salvantur, quasi solum Dei propositum videatur existere; in istis vero qui aliquid boni acturi sunt, per præscientiam possit stare propositum? an vero uniformiter præscientia sit innixa proposito? certe non potest clarius proponi quæstio, quam cum quæritur an Deus cognoscat futura contingentia libera & conditionata ante vel post propositum seu decretum voluntatis.

Divus Hilarius ex sua parte exponit in sua ad Augustinum Epistola, Semipelagianos ad ponendam scientiam a decreto independentem, uti argumento veluti ad hominem, responsione scilicet, quam D. Aug. attulerat in libro de qq. Pagan. q. 2. ubi Pagani quærentes cur Christus tam tarde venisset, quibus responderat tunc voluisse hominibus apparere, quando & ubi sciebat esse qui in eum erant credituri, nullam faciens mentionem de proposito seu decreto, sed solum de scientia media exploratrice. Lectis Epistolis Prosperi & Hilarii, in quibus Semipelagianorum referebantur errores, duos Augustinus conscripsit libros; alterum de prædestinatione SS. alterum de dono perseverantiæ, quos ad utrumque Patrem direxit, & in his agitur de futuris conditionatis, maxime de quæstione a Paganis proposita, nimirum cur Christus tam tarde venerit, cum prius venire poterat, si vero prius venisset, quid factum fuisset: unde loca ex illis duobus libris excerpta, maximi sunt ponderis pro quæstionis resolutione ex mente Augustini; jam exponendi sunt ipsius textus.

1. Li-

1. Libro de dono perf. sic loquitur de initio fidei & de aliis bonis operibus ad salutem conducentibus, cap. 17. n. 47. " Si „ nulla est prædestinatio quam defendi- „ mus, non præsciuntur a Deo . „ Ibidem : " Si Deus bona opera præscivit, „ profecto prædestinavit : quæ vero non „ prædestinavit bona, non præscivit . „ Quid clarius poterat respondere Aug. ad quæstionem D. Prosperi quærentis, an omnia bona opera electorum starent super propositum: igitur præscientia Dei est innixa & fundata in decreto.

2. Libro de prædestinatione SS. c. 10. n. 9. sic habet: " Quando ergo promisit Deus „ Abrahæ in semine ejus fide gentium di- „ cens, patrem multarum gentium posui „ te.... non de nostræ voluntatis pote- „ state, sed de sua prædestinatione promi- „ sit. Promisit enim quod ipse facturus „ erat, non quod homines; non autem sic „ credidit Abraham, sed credidit dans glo- „ riam Deo, quoniam quæ promisit potens „ est & facere, non ait prædicere, non „ ait præscire, sed ait potens est facere.„ Quibus verbis scientiam consensus exploratricem explodere videtur Augustinus. Enimvero asserit sanctus Doctor Deum non ad aliam quam ad suam recurrere voluntatem. Quid plura? scientiam mere speculativam, qualis est media, rejicit: non dicit Apostolus, inquit, præscire, prædicere, sed potens est facere. Igitur B. Augustinus eam solummodo admittit scientiam, quæ in decreto prædefiniente fundatur.

3. Idem sanctus Præsul certior factus Semipelagianos in suum trahere sensum, ea quæ ad quæstionem Paganorum de adventu Christi protulerat, seipsum explicat, l. de præd. SS. c. 9. n. 18. " Cernitis-ne, „ inquit, me sine præjudicio latentis „ consilii Dei, aliarum causarum, hoc de „ præscientia Christi dicere voluisse, quod „ convincendæ Paganorum infidelitati, „ qui hanc objecerant quæstionem, suffi- „ cere videretur? Quid enim est verius „ quam præscisse Christum, qui, & „ quando & quibus locis in eum fuerant „ credituri? sed utrum prædicato sibi „ Christo, a seipsis habituri essent fi- „ dem, an Deo donante sumpturi, id- „ est, utrum tantummodo eos præscie- „ rit, an etiam prædestinaverit Deus, „ quærere ac disserere tunc necessarium „ putavi. „ Profecto ibi Augustinus loquitur de scientia in decreto fundata, quandoquidem aliquid plusquam quod ad quæstionem Paganorum pronuntiaverat, & dicit, & docet, immo suam veluti de scientia mere speculativa corrigens sententiam ait, absque præjudicio latentis consilii Dei se prima vice fuisse locutum. Ergo &c.

Tertio, *Ex Divo Thoma*.

NON injucundum erit pro eodem momento aliqua hic texere Div. Thomæ loca; 1. part. qu. 14. art. 8. sic fatur: " Manifestum est quod Deus per intelle- „ ctum suum causat res, cum suum esse, „ sit suum intelligere : unde necesse est „ quod sua scientia sit causa rerum, se- „ cundum quod habet voluntatem conjun- „ ctam. „ Igitur ex D. Thoma, Deus præscit futura in decreto, alias præscientia non foret causa rerum.

Ibidem qu. 16. art. 7. ad 3. sic habet: " Illud quod nunc est, ex eo futurum fuit „ antequam esset, quia in causa sua erat „ ut fieret, unde sublata causa non esset „ futurum illud fieri. Sola causa autem „ prima est æterna, unde ex hoc non se- „ quitur quod ea quæ sunt, semper fuerit „ verum esse futura, nisi quatenus in cau- „ sa sempiterna fuit, ut essent futura. „ Igitur si sint futura solum per Dei voluntatem, quæ est causa prima, Deus in ea profecto futura prænoscit.

Rursus 1. part. qu. 23. art. 5. eos qui prædestinationem ex prævisione meritorum per scientiam mediam statuebant revincit his verbis: " Isti videntur distin- „ xisse inter id quod est ex gratia, & id „ quod est de libero arbitrio. Non est au- „ tem distinctum quod est ex libero arbi- „ trio & prædestinatione, sicut non est „ distinctum id quod est ex causa secunda „ & causa prima. Divina enim providen- „ tia producit effectus per operationem „ causarum secundarum; unde & id quod „ est per liberum arbitrium, est ex præde- „ stinatione. „ Vult ergo omnia cadere sub decreto. Igitur ex D. Thom. Deus cognoscit futura conditionata in decreto, & quidem independenter a scientia media.

Audiatur iterum S. Doctor, 3. p. q. 1. art. 5. ad 2. explodit sententiam eorum qui volebant Deum cognoscere futura libera independenter a decreto, quique in probationem, responsionem Augustini ad quæstionem secundam Paganorum afferebant, dicit enim Augustinum se retractasse iterum atque iterum recurrendo ad pro-

po-

poſitum. " Sed hanc, inquit, reſponſionem reprobans Auguſt. in l. de perſ. „ dicit, numquid poſſumus dicere Tyrios „ & Sidonios talibus apud ſe virtutibus „ credere noluiſſe, aut credituros non „ fuiſſe ſi fierent, cum ipſe Deus eis atteſtatur quod acturi eſſent magnæ humilitatis pœnitentiam, ſi in eis facta „ eſſent divinarum illa ſigna virtutum: „ proinde ut ipſe ſolvens ſubdit, ſicut „ Apoſtolus ait non eſt volentis neque „ currentis, ſed miſerentis Dei. „ Vides, benevole Lector, quomodo appellet Div. Thom. cum Paulo & Auguſtino ad ſolam Dei voluntatem pro futuris conditionatis de converſione hominum.

Quid plura? q. 6. de verit. art. 3. ad 4. repetit Angelicus Doctor infallibilitatem ſcientiæ divinæ, non a ſcientia media, ſed a decreto. " Dicendum, inquit, „ quod cauſa ſecunda quam oportet ſupponere ad inducendum prædeſtinationis „ effectum, etiam ordini prædeſtinationis „ ſubjacet, & ideo ordo prædeſtinationis, „ quamvis ſit cum ſuppoſitione voluntatis „ humanæ, nihilominus tamen habet abſolutam certitudinem. „ Igitur ſi ipſa cauſa ſecunda ſubjacet decreto, Deus ſcientiam conditionatorum a decreto, & non a ſcientia media, quæ prius luſtrat cauſam, mutuatur.

Quarto, *Ex multiplici ratione*.

Prima ſic proponitur. Deus eſt primum movens; creatura enim utpote de ſe in potentia, debet reduci ad actum per id quod eſt ſemper in actu: igitur Deus cognoſcit futurum conditionatum in decreto prædefiniente independenter a ſcientia media; iſta quippe ſcientia ſpeculatur cauſam ſecundam, tanquam a ſeipſa ex innata libertate determinandam: hoc autem ſuppoſito, Deus non eſſet primum movens, ſed ſolum concauſa & ſimul movens: jam vero ſi ſit primum movens, cognoſcit in voluntatis ſuæ determinatione quod futurum eſt. Hæc ratio traditur a Divo Auguſtino, l. de Trin. c. 4. n. 10. his verbis: " Cum hæc omnia, „ quæ per corporales motus in illo corpore fiunt, operetur, movens primitus inviſibilia miniſtrorum, ſive animas hominum, ſive occultorum ſpirituum ſibi „ ſubditas ſervitutes. „

Secunda, hæc eſt: Deus cuncta creata cognoſcit in ſeipſo, ut in cauſa: ſed ſcientia Dei eſt cauſa rerum, adjuncta voluntate: igitur Deus cognoſcit futura in decreto independenter a ſcientia media. Hæc ratio affertur a D. Hilario, a Div. Thom. hic q. 14. & a Patribus ſupra citatis, ubi oſtendimus ſcientiam Dei eſſe cauſam rerum; & maxime ab Aug. l. 26. contra Fauſtum, c. 4. reddens enim rationem cur neſciat aliquid, ait: " Ideo „ neſcio, quia quid habeat de hac re Dei „ voluntas, me latet: illud tamen me „ non latet ſine dubio futurum, ſi hoc „ Dei voluntas habet. „ Futuritionem rei a voluntate divina repetit: igitur ex Auguſtino Deus cognoſcit futura in decreto &c.

Tertia. Deus cognoſcit ipſas futuri circumſtantias in decreto prædefiniente; igitur inutilis eſt ſcientia media ad explorandum an v. gr. Petrus poſitus in tali, vel tali circumſtantia aut loci, aut temporis, operaturus ſit, cum omnia dependeant a decreto, & ipſum ſit ratio a priori futuri eventus. Ita colligitur ex Divo Auguſtino, hom. 23. inter 50. ubi ſic ait: " Adulter non fuiſti in illa vita tua præterita plena ignorantia, nondum illuminatus . . . . hoc tibi dicit Deus „ tuus, regebam te mihi, ſervabam te „ mihi ut adulterium non committeres; „ ſuaſor defuit, ut ſuaſor deeſſet ego feci, locus & tempus defuit, & ut hæc „ deeſſent ego feci. „

Quarta. Nihil eſt futurum ante decretum, quia cauſæ nondum intelliguntur determinatæ: non prima, ut ſupponitur; a fortiori nec ſecunda, quippe quæ determinetur per primam; ergo Deus cognoſcit futura libera ſolum in decreto: nec mirum, cum ſint futura duntaxat per decretum prædefiniens. Hæc ratio eſt Divi Auguſtini, lib. de dono perſ. c. 17. " Si Deus bona opera præſcivit, „ profecto prædeſtinavit. „ Et Div. Thom. 1. p. q. 16. art. 7. ad 3. " Quod „ nunc eſt ex eo futurum, fuit antequam eſſet, quia in cauſa ſua erat ut „ fieret. „

Quinta. Deus non expectat conſenſum voluntatis ut aliquid ſit futurum, quia ipſe dat velle & perficere; igitur cognoſcit futura libera conditionata in ſeipſo & in voluntatis ſuæ determinatione independenter a ſcientia media. Hæc ratio colligitur ex Apoſtolo dicente de Deo,

Deo, Philip. 2. *Operatur in nobis velle & perficere*. Traditur utique a Concilio Arauſ. II. can. 4. " Si quis ut a peccato purgemur voluntatem noſtram „ Deum expectare contendit : non autem ut etiam purgari velimus per ſancti Spiritus infuſionem & operationem „ in nos fieri confitetur, reſiſtit Spiritui ſancto dicenti Prov. 19. Præparatur voluntas a Domini. „ Ibi Synodus ſua perſtringit ſententia Semipelagianos qui dicebant initium fidei eſſe a natura, quod nuſquam quidem dixere aſſertores Catholici ſcientiæ mediæ, ſed attendendum ad rationem Concilii : ideo enim negat Deum expectare voluntatem humanam ut velimus, quia ipſe præparat voluntatem ut velimus, ſi præparatio voluntatis ſit ab ipſo, non indiget explorare per ſcientiam mediam genium & circumſtantias, ut cognoſcat certo quid ſcreatura actura ſit, ſed videt in ſuo decreto prædefiniente, a quo eſt & ipſa voluntatis humanæ præparatio ad bonum, & ipſum bonum.

Sexta. Sine decreto libero Dei nullum eſt futurum liberum, juxta illud axioma, quod eſt per ſe primo tale, cætera non ſunt talia niſi per ordinem ad illud. Et vero, quomodo decretum prædefiniens opprimeret voluntatem, cum ſit libertas eſſentialis a qua omnis libertas ? quis dicet actum voluntatis humanæ eſſe involuntarium eo quod a Deo mota & determinata procedat, cum actus ſit libertatis exercitium ? a fortiori nihil poteſt eſſe liberum niſi per decretum prædefiniens, puia per illud creatura rationalis participat libertatem Dei. Et hoc duplici modo : primo quidem in quantum Deus applicat voluntatem ad actum quæ de ſe eſt in potentia. Certum eſt autem libertatem ſitam eſſe in indifferentia actuali, & non in pura potentia agendi vel non agendi, namque libertas eſſentialis & prima ſcilicet Dei conſiſtit in eo quod liberrime agat ad extra. Porro ſine decreto prædefiniente voluntas humana nunquam poſſet actu agere : igitur decretum præmovens ſolvit potentialitatis vinculum ; verum & cum ſit aliud adhuc ſolvendum vinculum impediens hominem ab operibus bonis, nempe infirmitas & corruptio, gratia præmovens ſanat corruptionem & adjuvat infirmitatem, ſicque libertatem quam primus homo granditate peccati ex parte amiſerat, reſtituit. Hæc reſponſio colligitur ex ipſius Chriſti verbis, Joan. 8. 36. *Si ergo*, inquit, *vos filius liberavit, vere liberi eritis*. Colligitur utique ex Beato Auguſtino, qui hoc argumento non ſemel utitur contra Pelagianos & Semipelagianos, qui ideo negabant illi ex integro, iſti ex parte neceſſitatem gratiæ, ne liberum læderetur arbitrium ; quippe qui defenderet ſola gratia hominem reddi liberum libertate qua donavit nos Chriſtus, tum applicando voluntatem noſtram ad bonum, tum ejus ſanando infirmitatem ; qua de cauſa ſanctus Doctor gratiam Chriſti vocat auxilium quo & efficax : quod & agnovit Propheta Regius dicens Pſ. 115. *Dirupiſti, Domine, vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis*.

Septima. Decretum prædefiniens fovet & nutrit, immo accendit & auget ſanctitatem Dei ſervando jura ipſius, ſcriptum eſt enim Pſal. 118. *Quoniam omnia ſerviunt tibi*. Et iterum 2. Math. 9. 12. *Juſtum eſt ſubditum eſſe Deo*. Quod quidem jus non videtur ſufficienter ſalvari, ſi creatura ſeipſam non prius a Deo mota determinet : enimvero in omnibus a Deo dependet, Deus non indiget explorare per ſcientiam mediam quid creatura factura eſt, ſed potius in propria ſua debet reſpicere voluntate quid in creatura operaturus ſit, ut cognoſcat futurum conditionatum. Hæc ratio eſt Divi Auguſtini, qui l. de gr. & l. arb. c. 1. de Deo dicit : *Ille facit ut faciamus præbendo vires efficaciſſimas voluntati*. Eſt Divi Bernardi, qui in l. de libero arbitrio verſus finem ait : *Deus voluntatem applicat operi*. Eſt & D. Thomæ qui 1. 2. q. 109. art. 1. ſic loquitur : *Actio cujuſcumque entis creati dependet a Deo quantum ad duo, uno modo in quantum habet ab ipſo perfectionem ſeu formam per quam agit : alio modo in quantum ab ipſo movetur*. Et in 2. diſtinctione 37. qu. 2. art. 2. *Non poſſet vitari*, inquit, *quin voluntas humana eſſet primum agens, ſi ejus actio in aliquod prius agens non reduceretur ſicut in cauſam*.

Octava. Deus non accipit ſcientiam a rebus, ſed a ſeipſo, ſed a voluntatis ſuæ determinatione : ergo cognoſcit conditionata futura in decreto prædefiniente & non per ſcientiam mediam, alias acciperet ſcientiam a rebus, quia deberet explorare genium creaturæ, explorare circumſtantias, ut poſſet judicare quid eſſet facturus. Hæc ratio fundatur in doctrina Hi-

Hilarii qui l. 9. de Trinit. c. *Quæ Deus*, inquit, *facere decrevit*, *in sua voluntate cognovit*. Item Augustini & Gregorii Papæ, qui dicunt ideo res esse, quia eas novit Deus. Sic habet S. Gregorius, l. 2. moral. c. 23. *Quæ non sunt ab æternitate ejus*, *ideo videntur quia sunt*, *sed ideo sunt quia videntur*.

Nona. Cognitio futurorum contingentium etiam conditionatorum in Scriptura sacra refunditur in decretum Dei: ergo &c. Probatur antecedens: Josue c. 8. Josue incertus de eventu obsidionis Hai consuluit Dominum qui sic respondet: *Ecce tradidi in manu tua Regem ejus*, *& populum urbemque & terram*. Judicum 1. consuluerunt filii Israel Dominum post obitum Josue, quomodo se gererent, ut Cananæum certando vincerent, & quinam foret dux belli; quibus sic respondit: *Judas ascendet*, *ecce tradidi terram in manus ejus*. Ibidem 2. consuluerunt Dominum aliæ Tribus contra Beniamin, dicentes: *Exire ultra debemus ad pugnam contra filios Beniamin fratres nostros*, *an quiescere?* Quibus ait Dominus: *Ascendite*, *cras enim tradam eos in manus vestras*. 1. Reg. 23. quærit a Domino David utrum viri Ceilæ illum Sauli traderent, *respondit Dominus*, *tradent*. Ergo &c.

Decima. Scientia media est inutilis: ergo non est admittenda. Probatur antecedens: si est sermo de futuro conditionato cujus conditio non ponetur, est possibile, & cognoscitur per scientiam simplicis intelligentiæ, licet enim futurum conditionatum sit futurum, quia tamen conditio non purificanda est, ut conversio Tyriorum & Sidoniorum supposita prædicatione Christi & suppositis ipsius miraculis, reducendum est ad mere possibile: sicut e contra futurum conditionatum cujus conditio ponetur, est respectu Dei vere futurum, & ideo reducendum est ad ordinem futurorum contingentium absolutorum, adeoque per scientiam visionis cognoscitur. Igitur scientia media est inutilis.

Confirmatur. Vel Deus cognoscit per scientiam mediam, v. g. Petrum in tali vel tali circumstantia positum, consensurum gratiæ, vel non: si primum, inutilis est scientia media, quandoquidem independenter ab ea Petrus convertetur ad Dominum, cum enim illa scientia sit mere speculativa, nihil profecto ponit in re. Si secundum, hoc est si non convertatur; a fortiori inutilis prorsus. Quamobrem Clemens VIII. summus Pontifex licentiam concessit disputandi in utramque partem salvo fidei dogmate: ergo &c.

Solvuntur Objectiones ex Scriptura prodeuntes.

Objicies 1. Matth. 11. habetur: *Væ tibi*, *Corozain*, *væ tibi*, *Bethsaida*, *quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis .... pœnitentiam egissent*. Hoc posito, sic arguitur: Christus non cognovit in decreto istud futurum conditionatum, nimirum conversionem & Tyriorum & Sidoniorum sub conditione prædicationis Christi futuram. Et probatur: si cognovisset in decreto, injusta fuisset increpatio facta Judæis: enimvero ad hoc, unum potissimum requiritur, videlicet ut Corozain & Bethsaida pares in auxiliis fuerint cum aliis: atqui hoc non apparet ullo modo verum, quandoquidem, si Christus evangelizasset Regnum Dei tum Tyriis, tum Sidoniis, habuissent gratiam efficacem præmoventem, qua adjuti obsequium præstitissent fidei, credidissent & conversi fuissent ad Dominum. Ergo &c.

Respondeo 1. retorquendo argumentum. Corozain & Bethsaida non habuerunt quoque gratiam congruam quam alii habuissent per scientiam mediam, si conditio de prædicatione & Christi miraculis apposita fuisset. Quod igitur non crediderint Judæi, alii vero credidissent, hoc refundit ad Dei judicia Aug. in l. de dono pers. c. 11. n. 3. " His quos prævi-
„ dit, si apud eos facta essent, suis mira-
„ culis credituros, quibus noluit subveni-
„ re, non subvenit; de quibus in sua
„ prædestinatione occulte quidem, sed ju-
„ ste aliud judicavit. „ Idem respondet S. Prosper in responsione octava ad excerpta Genuensium: " Cum aliqui pere-
„ unt, non dubitemus ipsorum meritis
„ deputari quod pereunt: quos utique
„ posset Deus juste damnare si vellet: &
„ cum aliqui liberantur, non audeamus
„ definire, quod digni fuerint liberari,
„ quos utique posset Deus damnare si vel-
„ let .... de Tyriis autem & Sidoniis
„ quid aliud possumus dicere, quam non
„ esse eis datum ut crederent, quos etiam
„ credituros fuisse ipsa veritas dicit, si
„ talia, qualia apud nos credentes facta
„ sunt signa vidissent .... non solum Ty-
„ rios

„ rios & Sidonios : sed etiam Corozain „ & Bethsaida potuisse converti, & fideles ex infidelibus fieri, si hoc in eis Dominus voluisset operari. „

Respondeo 2. negando primum & secundum antecedens. Ad aliud, distinguo: ut justa sit increpatio, debuissent Judæi fuisse pares cum Tyriis & Sidoniis in auxiliis sufficientibus, concedo: in efficacibus, nego. Auxilium sufficiens dat posse proximum, & ideo, inquit D. Th. imputatur peccatori ad pœnam, si bonum non operetur. Fuerunt autem Judæi pares in auxiliis sufficientibus in hypothesi cum aliis: maxime vero, quia Tyrii & Sidonii Christum & evangelizantem audientes, & signa facientem videntes, nullum gratiæ prævenienti posuissent obicem, hinc & gratiam efficacem oblatam Judæis, sed ab eis procul factam, recepissent. Igitur Judæi plurimum inexcusabiles, immo penitus & omnibus, ne dicam digni, sed & subjiciendi pœnis.

Instabis. Si Deus decrevisset dare gratiam efficacem Judæis, sicut decreverat dare Tyriis & Sidoniis supposita prædicatione, eam dedisset de facto, & Judæi utique fuissent conversi, illa siquidem gratia aufert cor lapideum, inquit Aug. l. de præd. SS. c. 8. *Ideo tribuitur, ut duritia cordis primitus auferatur*. Ergo Judæi non erant culpandi, supposito quod Deus omnia cognoscat in decreto.

Respondeo 1. Retorquendo argumentum; si Deus dedisset gratiam congruam; si prædicatio Christi facta fuisset apud Tyrios, Sidoniosque eo potissimum tempore quo Deus eos prævidebat dociles, certe credidissent: par est igitur in utraque opinione difficultas. Consimilis utique Apostoli Rom. 9. 20. responsio adhibenda: *O homo! tu quis es qui respondeas Deo? numquid dicit figmentum ei, qui se finxit, quid me fecisti sic?*

Respondeo 2. distinguendo: & Deus Judæis obtulit gratiam, ipsi vero ex innata & corrupta voluntate restiterunt, concedo: & non restiterunt, nego. Poterant igitur credere, sed noluerunt. *Lux lucet*, inquit Joan. c. 5. *& tenebræ eam non comprehenderunt*. Deus posset ad bonum necessitare, sed ex dispositione mirabili non necessitat, quia reliquit hominem in manu consilii sui. Et cum homo ex seipso habeat quod possit deficere, aliquando gratiæ resistit, sicut de facto Judæi restiterunt, juxta illud Actuum 7. *Vos semper Spiritui sancto resistitis*; & ideo sunt inexcusabiles.

Rursus instabis. Judæi non poterant credere sine gratia efficaci; ea autem caruerunt; posito vero decreto habuissent & Tyrii & Sidonii: igitur admisso decreto prædefiniente nulla extat paritas.

Respondeo 1. negando antecedens. Enimvero Judæi habuerunt gratiam sufficientem, immo sufficientissimam, si non restitissent, habuissent efficacem.

Respondeo 2. præceptum credendi appellare supra posse; cum igitur habuerint Judæi illud posse, pœna digni sunt ut legis & mandati prævaricatores. Unde distinguo: non poterant credere, idest actu non crediderunt, concedo: non poterant ut sic, nego.

Oppones 2. Rom. 8. 20. habetur: *Quos præscivit, hos & prædestinavit*: Apostolus ibi distinguit præscientiam a decreto, scilicet a prædestinatione: ergo prius est Deum præscire futura conditionata, quam prædestinare: igitur ea cognoscit independenter a decreto.

Respondeo 1. distinguendo: Apostolus præscientiam a decreto distinguit, verbo tenus, & ad majorem explicationem, sicut solemus eandem rem repetitis vocibus & synonimis explanare, concedo: vere & realiter, nego. Immo ista duo jungit Paulus, ut ostendat præscire ac prædestinare idem esse: solutio est Augustini qui lib. de dono perseverantiæ cap. 18. dicit illa duo vocabula idem significare, quando agitur de vocatione electorum.

Respondeo 2. aliter. Apostolus distinguit præscientiam a prædestinatione finali, transeat: a decreto prædefiniente, in quo bona futura novit, nego. Prædestinatio sumitur dupliciter, ut initio articuli secundum mentem Augustini prænotavimus: primo pro decreto prædefiniente, in quo Deus videt bona futura quæ vult facere in creatura, & hæc prædestinatio idem sonat ac prædefinitio & præscientia, præscire & prædefinire idem est ac prædestinare, quando agitur de vocatione electorum: alio modo sumitur prædestinatio pro transmissione rationalis creaturæ a statu peccati ad statum beatum per media infallibilia; & hæc potest in aliquo sensu supponere præscientiam mediorum & ipsius finis, quæ Deus præscit in sua voluntate, quia præscit quod est ipse facturus, juxta illud Augustini, lib. de dono persever. cap. 17. *Quod si & dantur*, media, *& ea*

& ea se daturum esse praescivit; profecto praedestinavit.

Objicies 1. In Scripturis sacris futura conditionata revelantur per respectum ad causas secundas, ut 2. Reg. 23. David petens a Deo an viri Ceilae ipsum Sauli traderent, respondit Deus, *tradent:* idem Dominus instruens, 3. Reg. c. 11. Israelitas, ait: *Non ingredimini ad eas*, scilicet filias gentium: *Certissime enim avertent corda vestra*. Ergo Deus cognoscit res futuras in seipsis per scientiam mediam.

Respondeo, Deum quandoque revelare futura libera per ordinem ad causas secundas, ut se accommodet ad nostrum concipiendi modum, vel etiam ut ostendat praescientiam, libertati humanae nusquam adversari: quandoque & saepius, ut supra notavimus, eadem revelat per ordinem ad suae voluntatis arbitrium & determinationem, ut cum Jerem. 23. dicit: *Ecce ego dabo civitatem istam in manus Regis Babylonis & capiet eam*. Unde & ipse Christus in passione sua saepe attendit ad decreta voluntatis divinae, ut Joan. 19. *Ut consummaretur Scriptura dixit: Sitio. Vas ergo erat aceto plenum, ... cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit: Consummatum est*. Et iterum Matth. 26. *Filius quidem hominis vadit sicut scriptum est*, idest sicut decretum est.

Ex Augustino.

Objicies. S. Doctor lib. 1. ad Simpl. qu. 2. dicit: *Illi enim electi, qui congruenter vocati*. Sed vocatio congrua est per scientiam mediam, quae circumstantias commodas & convenientes explorat, ut voluntas humana oblatae gratiae non resistat & convertatur ad Dominum: igitur Deus cognoscit futura conditionata independenter a decreto praedefiniente. Confirmatur: Si non consulatur voluntas humana, totum opus refundetur in causam primam, unde & creatura non erit laude vel increpatione digna: sed absurdum consequens; ergo & antecedens.

Respondeo distinguendo majorem. Et ipsae circumstantiae cadunt sub decreto & providentia, concedo: & non cadunt, sed sunt independentes, ita ut res sint ex innata libertate hominis futurae, nego. Solutio est ipsius Augustini qui homilia 23. inter 50. introduxit Deum, peccatori sic loquentem: *Ut adulterium non committeres suasor defuit . . . . . locus & tempus defuit, & ut haec deessent ego feci*. Quod autem res non sint futurae ex innata voluntatis humanae libertate patet ex eodem Augustino dicente: *Ideo res sunt quia eas novit Deus*.

Ad confirmationem. Semipelagiani hanc testibus Hilario & Prospero in Epistolis ad sanctum Augustinum proponunt objectionem, quam tamen non solvit sanctus Praesul recurrendo ad voluntatem humanam, sed ad propositum Dei, quia vero in responsione ad quaestionem Paganorum, decretum tacuerat, in libro de praedest. SS. cap. 9. veluti se corrigendo ait, tunc fuisse locutum: *Absque praejudicio latentis consilii Dei*. Igitur jam distinguo si non consulatur humana voluntas, idest, si seipsam non moveat ad actum, & non habeat quo possit se movere, non erit laude aut vituperio digna, concedo: idest si Deus expectat ipsius consensum ad cognoscendum futurum, nego. Immo hoc videtur impossibile; quandoquidem Deus est prima causa, creatura vero causa secunda adeoque mota a prima. Immo in opinione contraria, creatura debet praeveniri gratia ut sese moveat, gratia autem est a Deo non a natura. Igitur ex concedendis Deus videt in decreto praedefiniente & largiente gratiam quid facturus est in creatura, quid ipsa creatura agens libere factura sit cum ipso. Namque Deus & actum & libertatem & omnia in sua cognoscit voluntate, dat posse, dat agere: si creatura non cooperetur, sed resistat, poena digna est; laude vero e contra si agat. Solutio est Augustini, lib. 3. de lib. arbitr. cap. 2. *Voluntas ergo erit, quia voluntatis est praescius*.

Respondeo 2. Deum ut primam causam determinare secundam suaviter, & ideo congrue, quia libere; vult enim ut creatura libere agat sive acceptando, sive rejiciendo gratiam efficacem oblatam; ut libere agat, vel resistendo gratiae sufficienti, vel etiam consentiendo. Quomodo vero hoc fiat; *o altitudo divitiarum!* Credamus captivantes intellectum in obsequium fidei, alias scrutator majestatis opprimetur a gloria. Unde enim tot Haeretici, nisi quia temerarii homines etiam profunda Dei scrutari, immo & comprehendere voluerunt: hinc evanescentes in cogitationibus, factum est insipiens cor eorum, dati sunt in desideria cordis pravi, in passiones ignominiae & postea in reprobum sensum.

Instabis. Si ad decretum confugiendum est, maxime propter illud Apostol. ad Rom. 9. *Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei*. Sed Augustinus non propter hoc recurrit ad decretum, bene vero ad congruitatem, ibidem enim sic loquitur: *Verum est, non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei: quia etiamsi multos vocet, eorum tamen miseretur quos ita vocat, quomodo eis vocari aptum est ut sequantur*. Igitur ad scientiam mediam & exploratricem genii, recurrit sanctus Doctor.

Respondeo 1. hoc argumentum probare eandem esse difficultatem pro altera opinione quam pro ista, & in utraque ad judicia Dei inscrutabilia recurrendum cur unus trahatur, alter vero relinquatur; cur unus habeat gratiam congruam, vel præmoventem, alter vero minime.

Respondeo 2. distinguendo. Et sic loquitur Div. Augustinus, quia congruitas cadit sub decretum & est ab ipso Deo, concedo; hanc enim congruitatem utique cum Augustino admittimus: quia est independens a decreto, nego. Enimvero & actio & circumstantiæ sunt a voluntate Dei; nihil quippe illam fugit. Ipse peccator, inquit D. Thom. dum ab ea declinat ut misericordia est, incidit in illam ut est justitia vindicativa. Igitur omnia Deus cognoscit in seipso & in sua voluntate, quandoquidem nihil fieri potest sine ipso.

Instabis iterum: Augustinus l. 2. 50. qq. q. 2. respondet interrogantibus Paganis cur Christus tam tarde venisset: *Tunc Christum voluisse hominibus apparere quando & ubi sciebat esse qui in eum fuerant credituri*. Ecce scientia media clarissime exposita. Item l. de dono persev. c. 14. dicit quosdam habere in genio divinum naturaliter munus intelligentiæ quo moveantur ad fidem, si congrua suis mentibus vel audiant verba, vel signa conspiciant. Augustinus id confirmat ex oraculo Christi Matth. 11. dicentis, quod Tyri & Sidonii credidissent si & ipsius audissent prædicationem, & ejus signa magna vidissent: nondum igitur ibi de gratia interiori loquitur, sed de genio ad fidem accomodato, quod quidem Christus prævidebat in eis, & non in decreto, alias si penes decretum conversio erat, Corozain & Bethsaida debuissent credere, vel si non crediderunt, absque culpa non crediderunt, quia non fuit pro eis decretum.

Respondet ipse Aug. l. de præd. SS. c. 9. ad primum: *Cernitisne me sine præjudicio latentis consilii Dei aliarumque causarum, hoc de præscientia Christi voluisse dicere?*

Respondeo ad secundum, distinguendo. Quidam habent in genio dispositionem negativam, concedo: quia tantas non habent passiones, & ideo non tot occurrunt impedimenta vincenda: habent dispositionem positivam, ita ut vis naturalis genii sit causa influens in actionem supernaturalem, negant ipsi assertores scientiæ mediæ & nos cum eis. Primum igitur solummodo intendit Aug. Quod autem non loquatur de congruitate explorata in qua Deus præsciat futura libera, patet ex eo quod multorum conversionem præscierit adversante congruitate, qualis est conversio S. Pauli qui adhuc spirans minarum in Discipulos Domini conversus est: Unde Christus illi dicebat: *Durum est tibi contra stimulum calcitrare*. Item conversio Latronis in cruce pendentis absque ulla genii congruitate fuit: nam & ipse tunc primum insulsis Christum lacessebat contumeliis. De utroque enim reo legitur Marci 15. 32. *Et qui eum eo crucifixi erant, conviciabantur ei*.

Respondeo, ad confirmationem, argumentum nimis probare: & vero ex his in objectione allatis, sequeretur Tyrios & Sidonios ad fidem vel visis Christi signis, vel audita tantummodo ejus prædicatione convertendos esse: quasi vero aut solum probæ vitæ exemplum, aut miracula, aut Evangelii prædicatio ad convertendas animas, ut contendebat iterum atque iterum proscriptus Pelagius, sufficerent: unde distinguo. Visis Christi miraculis Tyrii & Sidonii per gratiam efficacem & præmoventem ad fidem conversi fuissent, concedo: secus, nego. Verum est & ultro fatemur, idololatriam sicut & depravatos mores esse magna ad conversionem impedimenta; hinc qui honeste vivunt, minorem habent ad fidem oppositionem: esto: quod possint & miraculis & prædicatione & exemplis adduci ad fidem, sed ad summum extrinsece, & moraliter suadendo, sola quippe gratia efficax est causa efficiens eaque intrinseca conversionis ad fidem.

Instabis adhuc. L. de lib. arbit. c.3. ait: " Quomodo non potest aliud fieri quam „ præscivit Deus si voluntas non erit, „ quam voluntatem futuram ille præsci- „ verit? cum enim sic præscius voluntatis „ nostræ, cujus est præscius, ipsa erit. „ Voluntas ergo erit, quia voluntatis „ est præscius, nec voluntas esse pote- „ rit,

„ rit, si in potestate non erit. Ergo & „ potestatis est præscius. Non igitur per „ ejus præscientiam, mihi potestas adimi-„ tur; quæ propterea mihi certior ade-„ rit, quia ille cujus præscientia non fal-„ litur, adfuturam mihi esse præscivit. „ Certe per hæc verba totam præscientiam ejusque certitudinem fundat in præscientia futuræ voluntatis humanæ: ergo Deus ex Augustino non præscit res in decreto prædefiniente, sed in voluntate futura hominis, quam S. Doctor ideo dicit Deum præscire quia erit tale hominis placitum.

Respondeo distinguendo. Et Deus voluntatem in suo præscivit decreto, concedo: & non præscivit, nego. Beatus Augustinus, l. 3. de lib. arb. c. 3. asserit Deum non solum voluntates eorumque actus, sed & circumstantias præscire, quatenus cuncta cadunt sub ejus voluntatem. Et vero Dominus futuram præscit voluntatem, porro nihil esse futurum ante decretum propugnant Thomistæ.

Insistes. Ex Augustino, Deus præscit quidem voluntatem humanam ut futuram, sed in seipsa, quandoquidem si non esset futura, nihil profecto præsciret Deus, neque vero humanæ voluntatis tollitur libertas, namque Deus præscit & vim ejusdem voluntatis electivam: ast non videtur libertati locus si præscientia fundetur in decreto, utpote quod & antecedat liberi arbitrii determinationem, & sit immutabile. Ergo &c.

Respondeo distinguendo: Deus præscit voluntatem humanam in seipsa dependenter a decreto, concedo: independenter ab illo, nego. Certum est Deum præscire quidquid futurum est in creatura: sed a suo dependenter placito, quatenus causæ secundæ actus a prima dependet causa. Immo cum Deus sit primum agens liberum, omnis voluntas libera, seu actus quicumque liber & ab ipso ut a primo fonte promanat, & ab eodem habet quod sit liber. Motus igitur primi moventis præcedit natura, & causalitate motum mobilis, salva tamen semper libertate. Non mirum, cum utrumque movens simul simultate temporis agat. Nec detur actus nisi prævia deliberatione, & electione, ut fusius dicetur infra.

Oppones 2. S. Aug. passim dicit omnia præscita non esse prædestinata; ergo ex ipso Deus non cognoscit omnia in decreto prædefiniente.

Respondeo distinguendo: Et loquitur Aug. de peccatis quæ Deus præscit, sed non prædestinat, concedo: de operibus bonis, nego. Dictum est supra cum D. Thoma, Deum cognoscere privationes in formis oppositis: igitur Deus cognoscit malum, in bono opposito, impietatem reprobi, in devotione prædestinati &c.

Ex Divo Thoma.

Objicies 1. D. Thomas, q. 6. de verit. art. 3. dicit præscientiam in Deo non importare semper rationem causæ respectu omnium quæ attingit. Rursus hic 1. p. q. 14. art. 8. docet præscientiam esse causam rerum, eo prope modo quo scientia artificis est artefacti causa: sed scientia artificis est mere speculativa: igitur talis est scientia Dei; adeoque est a decreto independens.

Respondeo: ad primum, D. Thomam loqui de peccatis quæ certe Deus nec prædefinit, nec prædestinat. Ad secundum, dictum est supra comparationem inadæquatam esse. Deus dirigitur quidem per ideas in cognitione quam de futuris habet: sed dat rebus futuritionem per suæ voluntatis decretum: igitur scientia Dei comparatur scientiæ artificis quoad aliquid, non penes omnia, hoc est sicut artifex idea dirigit opus, ita & suum supremus opifex: sed Dei scientia adjunctam habet voluntatem, inquit D. Thomas hic q. 14. unde & est causa rerum juxta illud Psalmistæ: *Qui fecit cælos in intellectu*.

Oppones 2. D. Thom. 2. 2. q. 174. art. 1. & q. 12. de verit. art. 1. distinguit duplex Prophetiæ genus, alterum prædestinationis, ut resuscitationem Lazari: alterum puræ præscientiæ ut Ezechiæ mortem per Isaiam prædictam: primam Prophetiam dicit infallibilem, alteram vero minime, in eo quod præscientia in ea dirigatur per causas secundas. Igitur ex D. Th. præscientia non fundatur in decreto, sed in cognitione causæ secundæ secundum quod actura vel non actura est.

Respondeo, distinguendo: & vult solum Div. Thomas effectus libere futuros revelari quandoque per ordinem ad causam primam, quandoque etiam per ordinem ad causam secundam, ut Deus sese hominum captui accomodet, concedo: & vult Deum scientiam a rebus, & non a suæ voluntatis decreto accipere, nego. In loco pro objectione in medium adducto,

Kk 2 agi-

agitur de cognitione Prophetiæ ejusque medio ; nusquam vero de cognitione Dei in ordine ad se, hæc posterior siquidem sumitur semper a decreto, altera vero modo a decreto, videlicet cum effectus revelatur per ordinem ad causam primam, & tunc dicitur, inquit D. Thomas, Prophetia prædestinationis ; modo etiam per ordinem ad causas secundas, qualis fuit prædictio mortis Regis Ezechiæ, quæ quidem secundum morbi gravitatem mox futura erat ; de quo tamen eventu propter ejusdem Principis pietatem aliter disponere decreverat Dominus : Porro ista Prophetia sicut & aliæ quævis non absimiles Prophetiæ, nomine comminationis apud eundem Div. Thomam celebrantur.

Objicies 3. 3. p. q. 1. art. 3. ad 4. sic loquitur : *Prædestinatio supponit scientiam futurorum*. Igitur præscientia ex D. Thoma non fundatur in decreto. Ibidem art. 5. ad 2. affert rationem D. Aug. dicentis in q. 2. Paganorum, tunc Christum voluisse apparere, quando prævidebat quinam essent in ipsum credituri, quam quidem sine restrictione approbat. Igitur non opponitur scientiæ mediæ. q. 12. de verit. art. 1. docet ea quæ complentur per causas secundas, non esse prædestinata, bene tamen præscita, & loquitur de futuris liberis, namque loquitur de actibus humanis : igitur non intendit Div. Thomas præscientiam fundari in decreto.

Respondeo ad primum, distinguendo. Prædestinatio Christi supponit scientiam futurorum, concedo : prædestinatio late sumpta & pro decreto ad aliquod opus a parte rei ponendum, nego. Jamjam dictum est prædestinationem a D. Thoma sumi dupliciter, 1. pro transmissione creaturæ infallibili ad finem supernaturalem, 2. pro determinatione voluntatis divinæ ad aliquod agendum in creatura quæ non se movet ad actum nisi prius mota. Prædestinatio æterna primo modo sumpta supponit secundum nostrum concipiendi modum prævisionem peccati originalis, quod quidem delere voluit Deus per mortem sui unigeniti & de qua loquitur D. Th. sicut etiam, inquit, si Deus vellet operari salutem alicujus per orationem Sanctorum ut de facto operatus est salutem Pauli per orationem Divi Stephani, prius concipitur oratio sancti Levitæ futura, quam conversio Pauli : sed prædestinatio futuri contingentis, non supponit præscietiam, quia ante decretum concipitur merere possibile ; simul igitur præscitur in ideis & prædestinatur per decretum.

Solutio patet ex ipso textu Divi Thomæ qui ad 4. sic loquitur : *Prædestinatio præsupponit præscientiam futurorum, & ideo sicut Deus prædestinat salutem alicujus hominis per orationes aliorum implendam, ita etiam prædestinavit opus incarnationis in remedium humani peccati*.

Ad secundum nego, Thom. approbare responsionem Augustini pro scientia media. Illam quidem refert, verum addit : „ Hanc responsionem reprobans idem Aug. „ in l. de pers. c. 9. dicit : Numquid „ possumus dicere Tyrios & Sidonios talibus apud se virtutibus factis credere „ noluisse, aut credituros non fuisse si „ fierent ; cum ipse Deus attestetur eis, „ quod acturi essent magnæ humilitatis „ pœnitentiam, si in eis facta fuissent divinarum ista signa virtutum, proinde „ ut ipse solvens subdit, sicut ait Apo- „ stolus, non est volentis neque cur- „ rentis, sed miserentis Dei, qui his „ quos prævidit, si apud eos facta essent, „ suis miraculis credituros, quibus voluit „ subvenit ; aliis autem non subvenit, „ de quibus in sua prædestinatione occul- „ te quidem, sed aliud juste judicavit : „ ita misericordiam ejus in his qui libe- „ rantur, & veritatem in his qui pu- „ niuntur, sine dubitatione credamus. „ Ex quibus animadvertere est quomodo Aug. & cum ipso D. Thomas recurrant ad Dei placitum pro futuris contingentibus.

Ad tertium distinguo. Quæ complentur per causas secundas non sunt prædestinata, si sint peccata, concedo : si bona opera, subdistinguo : non sunt prædestinata si considerentur per ordinem ad causas secundas, quæ sunt fallibiles, concedo : si considerentur respective ad causam primam, nego. Uterque sensus est D. Thomæ.

Instabis. D. Thom. hic q. 14. ubi agit ex professo de scientia Dei, non recurrit ad decretum pro cognitione futuri contingentis, etiam conditionati : & probatur art. 5. Dicit Deum alia a se cognoscere non per speciem propriam, sed per essentiam suam quam intelligit. Rursus art. 6. asserit Deum cognoscere alia a se propria cognitione, idest secundum omnes rationes, quatenus rerum perfectione in divina continentur essentia formaliter aut saltem eminenter, adeoque illas in ea velut in speculo conspici. Art. 8. Docet scientiam Dei esse causam rerum eo pro-

pe

pe modo quo scientia artificis est causa artefacti, & consequenter mere directive & speculative. Art. 13. Ubi ex professo de futuris tractat contingentibus dicit, a Deo illa cognosci prout sunt in æternitate præsentia; in isto autem articulo altum est de decreto silentium. Art. 16. ait, scientiam speculativam esse practica nobiliorem, ex quo concludit scientiam Dei eam esse quæ speculativa dicitur: sic enim ad propositam respondet quæstionem in argumento, sed contra: *Omne quod est nobilius est Deo tribuendum: sed scientia speculativa est nobilior quam practica; ergo Deus habet de rebus scientiam speculativam*. Igitur scientia Dei non est practica, & in decreto prædefiniente fundata.

Respondeo 1. Constare ex multis D. Thomæ auctoritatibus adductis S. Doctorem admittere præscientiam a decreto dependentem; cum igitur in hac decima quarta quæstione S. Doctor explicet causam futuri contingentis adæquatam, non mirum si quandoque loquatur de directione, quandoque etiam de ipsa futuri essentia. Certum est a Deo futura cognosci in ideis quæ nihil aliud sunt quam essentia divina diversis modis in infinitum participabilis: sub isto respectu scientia dicitur mere speculativa, etenim ut sic primus est veluti gradus productionis rei, & in hoc sane comparatur scientiæ artificis. Deus idem futurum in sua cognoscit æternitate, quæ quidem omnia complectitur tempora; porro ex hac parte præscientia est adhuc mere speculativa: sed insuper Deus in sua virtute seu voluntate in qua futurum tanquam in causa præcontinetur, videt eventus qui quandoque existentiam in tempore habituri sunt; & ex hac parte scientia Dei est causa rerum, eaque effectiva & practica.

Respondeo 2. distinguendo: Divus Thomas non loquitur de decreto cum de causa futuri inadæquata sermonem instituit, concedo: cum de causa adæquata loquitur, nego. Deus est quidem in se causa semper adæquata, quandoquidem unicus actus, unicaque entitas & dicitur & est; quia tamen ejus mirabilis & prorsus ineffabilis essentia æquivalet perfectionibus creatis a se invicem distinctis, ideo juxta nostrum concipiendi modum scientiam & speculativam & practicam distinguimus. Primam quæ fundatur in ideis inadæquatam vocamus, eandem ut habet voluntatem adjunctam nominamus & practicam & adæquatam ex parte primæ causæ, adeoque effectivam & in decreto fundatam.

Hoc patet ex art. 8. ubi D. Thomas non soli scientiæ artificis comparat Dei scientiam, sed & calori qui est principium calefactionis effectivum, immo ibidem probat ex professo scientiam Dei esse causam rerum effectivam adjuncta voluntate, idest per decretum. " Dicendum, *inquit*, quod ,, scientia Dei est causa rerum. Sic enim ,, se habet scientia Dei ad omnes res crea- ,, tas sicut scientia artificis se habet ad ar- ,, tificiata, scientia autem artificis est cau- ,, sa artificiatorum, eo quod artifex ope- ,, ratur per intellectum. Unde oportet ,, quod forma intellectus sit principium o- ,, perationis, sicut calor est principium ca- ,, lefactionis ..... Manifestum est autem ,, quod Deus per intellectum suum causat ,, res, cum suum esse sit suum intellige- ,, re. Unde necesse est quod sua essentia ,, sit causa rerum secundum quod habet ,, voluntatem conjunctam. ,,

Hoc utique patet ex art. 16. ubi S. Doctor dicit scientiam esse quidem respectu Dei speculativam, speculativam vero simul & practicam respectu creaturarum. " Di- ,, cendum est, *inquit*, quod Deus seipso ,, habet scientiam speculativam tantum: ,, ipse enim operabilis non est. De omni- ,, bus vero aliis habet scientiam & specu- ,, lativam & practicam. Speculativam qui- ,, dem quantum ad modum: quidquid e- ,, nim in rebus nos speculative cognosci- ,, mus definiendo & dividendo, hoc to- ,, tum Deus multo perfectius novit. Sed ,, de his, quæ potest quidem facere, sed ,, secundum nullum tempus facit: non ,, habet practicam scientiam, sed secun- ,, dum quod scientia dicitur practica a fi- ,, ne. Si autem habet scientiam practicam ,, de his, quæ secundum aliquod tempus facit: ,, mala vero licet ab eo non sint opera- ,, bilia, tamen sub cognitione practica ip- ,, sius cadunt: sicut & bona in quantum ,, permittit vel impedit, vel ordinat ea, ,, sicut & ægritudines cadunt sub scientia ,, practica medici, in quantum per artem ,, suam curat eas. ,, Quibus verbis Divus Thomas docet Deum cognoscere mere possibilia per scientiam speculativam & simplicis intelligentiæ, futura libera per scientiam visionis & practicam; bona quidem in decreto positivo: mala vero in decreto permissivo.

Ex aliis Patribus.

Objicies 1. Gregorius Nyssenus oratione de infant. sic loquitur: " Est enim „ consentaneum, ab illo, qui peræque „ futurum movit ac præteritum; prohi„beri parvuli progressionem ad perfectam „ ætatem, ne malum illud quod præsciens „ illa vis & facultas cognosceret, in eo, „ qui victurus esset ita, perficiatur: at„que ei, qui ea voluntate, arbitrioque „ victurus fuisset, materia nequitiæ vita „ fiat. „ Ibi Gregorius loquitur de scientia media, loquitur enim de scientia qua prævidens Deus, quod si puer viveret, vita esset illi materia nequitiæ, rapit eum: ergo cognoscit Deus futura conditionata in scientia media, & non in decreto.

Respondeo negando, Gregorium loqui de scientia media; agit siquidem de prædestinatione pueri qui post Baptismum rapitur ne malitia immutet intellectum ejus. Certe ratio raptus non est meritum imaginarium prævisum, immo prævidentur solum mala si viveret; igitur ipsius prædestinatio stat solummodo secundum propositum, quia sic placet Deo illum tollere. Ita explicandi sunt alii Patres cum similia proferunt.

Objicies 2. S. Chrysostomus Hom. 11. in Epist. ad Hebr. sic habet: " Oportet „ nos eligere primum, quæ bona sunt, „ & tunc ipse, scilicet Deus quæ sua sunt „ introducit: non antecedit nostras volun„tates, ne lædatur liberum arbitrium. „ Cum nos elegerimus, tunc multam no„bis affert auxiliationem. „ Igitur ex S. Chrysostomo Deus non cognoscit futura contingentia in decreto prædefiniente; alias liberum læderetur arbitrium.

Respondeo distinguendo. Deus non cognoscit futura libera in decreto prædefiniente necessitante, concedo: præveniente suaviter, non lædendo, sed potius humanam fovendo libertatem, nego. Quod autem sanctus ille Doctor in primo solum sensu loquatur, patet ex duobus momentis. Primo quidem quia contra Manichæos, qui quoddam fatum in vitam hominis inducebant, insurgit. Secundo quia gratiam prævenientem a qua omne inchoatur bonum, ipse admittit, asserendo omnia justa & sancta opera esse a Deo. Sic autem loquitur Hom. 18. in Epistolam primam ad Corinth. " Ponamus te esse dignum „ laudibus, & vere habere gratiam nec „ esse corruptum hominum judicium, „ nam nec siquidem oportet te efferre & „ superbire, nihil enim habes domo alla„tum, sed a Deo acceptum: quid ergo „ te habere præ te fers quod non habes? „ at tu hoc habes & alii tecum acce„ptum, ergo habes, non hoc autem il„lud, sed omnia quæ habes, non enim „ tua sunt hæc recte facta, sed gratiæ „ Dei. „ Rursus Hom. 8. in Epist. ad Philip. de Deo dicit: *Propensionem voluntatis ipse nobis dat & operationem*. Si dat initium boni operis, si desiderium, & ipsius boni inclinationem, manifestum est secundum doctrinam Chrysostomi bona omnia esse a decreto prædefiniente, adeoque Deum ea videre in tali causa.

Objicies 3. Origenes apud Eusebium, l. 6. de præp. sic loquitur: " Ac si ita loqui „ fas est, non est præscientia causa rerum „ quæ fiunt. Non enim illum, qui pec„catum admissurus esse præscitur, attin„git Deus, cum peccat: sed (ut quod „ dictu quidem magis est mirabile, sed „ tamen verius, eloquar) quod futu„rum est, causa est cur talis sit ipsius „ præscientia; non enim ex eo quod co„gnitum est, fit illud, sed quoniam futu„rum erat, est cognitum. „ Igitur ex Origene Deus & accipit scientiam a rebus, & eas futuras non in decreto, sed in earum veritate objectiva cognoscit.

Respondeo distinguendo. Deus res futuras cognoscit in veritate objectiva secundum consequentiam, hoc est, ex eo quod res sint, sequitur illas cognosci a Deo, concedo: secundum causalitatem, nego: in eo prorsus sensu explicat Origenem D. Thomas hic q. 14. art. 8. ad 1. & hoc potissimum patet ex modo loquendi Origenis per diminutum, quæ quidem verba sufficienter manifestant ejus expressionem non sumendam esse ad litteram. Porro sic loquitur maxime ut duo demonstret: primum quidem Dei præscientiam libertati non adversari: alterum vero res non esse ab æterno existentes, tametsi Deus eas in æternitatis mensura secundum omnes rationes cognoscat. Eo loquendi modo utitur Origenes etiam ut ostendat Deum non esse peccati auctorem. Et vero cum peccatum non habeat causam efficientem, sed deficientem, sane non cognoscitur a Deo per decretum positivum, unde sancti Doctores recte asserunt peccatum præsciri quidem a Deo; nusquam vero prædestinari.

Obji-

Objicies 4. Damascenus l. 2. de fide c. ult. ait: Illud quidem scire interest, Deum „ quidem omnia præscire, sed non omnia „ prædefinire, præscit enim ea quæ in no- „ stra potestate & arbitrio sita sunt, & „ non ea præfinit; neque enim vitium ad- „ mitti vult; nec rursus virtuti vim af- „ fert. „ Igitur ex Damasceno, Deus non cognoscit futura libera in decreto, quia non prædefinit ea quæ sunt in potestate nostri liberi arbitrii, ne vim inferat virtuti aut sit causa peccati. Certe istæ rationes nullius essent ponderis, si in decreto futura libera prædefiniret Deus.

Respondeo distinguendo. Deus ex Damasceno non prædefinit peccata, concedo: bona opera futura, subdistinguo: necessitatem inducendo & fatum, concedo: movendo ad libertatis exercitium, nego. Loquitur Damascenus secundum phrasim antiquorum Patrum Græcorum; refutat enim fatum, quod in vitam humanam inducebant Manichæi; Patres vero loquendo contra aliquam hæresim, quasi in aliud extremum prorumpere videntur, ut magis urgeant & fortius premant fidei hostes. Quod autem Damascenus loquatur excludendo duntaxat fatum necessitans, patet ex terminis: *Neque enim*, inquit, *vitium admitti vult, nec rursus virtuti vim affert*. Manichæi autem inducendo fatum, & tollebant libertatem, & Deum faciebant auctorem peccati. Solutio est Divi Thomæ, 1. p. q. 23. art. 1. qui hoc sibi proponit argumentum quod postea solvit. " Videtur quod homines non præ- „ destinentur a Deo, dicit enim Da- „ masc. in 2. l. oportet cognoscere quod „ omnia quidem præcognoscit Deus: non „ autem omnia prædeterminat. Præco- „ gnoscit enim ea quæ in nobis sunt: „ non autem prædeterminat ea. „ Cui argumento sic respondet: " Ad primum „ dicendum quod Damascenus nominat „ prædeterminationem, impositionem ne- „ cessitatis, sicut est in rebus naturali- „ bus, quæ sunt prædeterminatæ ad u- „ num. Quod patet ex eo quod subdit, „ non enim vult malitiam, neque com- „ pellit virtutem. Unde non excluditur „ prædeterminatio.

Objicies 5. Gaudentius Brixianus tractatu 3. de Pasch. " Synagoga quippe Judæo- „ rum, *inquit*, quod erat crudeliter fa- „ ctura, prædictum est, non ut fieret, „ justum est: nec ideo factum est, quia „ prædictum erat, sed ideo prædictum „ est, quia erat futurum, ut præscien- „ tiam suam in his, quæ per libertatem „ arbitrii hominum futura erant, ostende- „ ret. Libertatem dicimus arbitrii, quia „ voluerunt Judæi facere, quod fecerunt, „ & utique si voluissent, non fecissent.„ Ibi loquitur de morte Christi: sed ideo dicit non prædefiniri, quia libertas tolleretur. Igitur Deus non cognoscit futura libera in decreto prædefiniente.

Respondeo 1. Gaudentium loqui de peccato horribili Judæorum qui Filium Dei crucifixerunt: supra autem dictum est peccata præsciri quidem, sed non prædestinari a Deo. 2. Loqui in sensu aliorum Patrum & contra fatalitatem, ibi enim addit: *Præscientia Dei quidem non fallitur, sed nec homini concessa semel voluntatis libertas aufertur*. Igitur asserunt Patres rationem libertatis, non ad rejiciendum decretum liberum prædefiniens & præmovens, a quo omnis libertatis exercitium est, cum sine præmotione Dei, creatura maneret semper suspensa, & in sua potentialitate ligata, nec unquam ageret; sed ut ostendant non dari fatum ethnicum perimens liberum arbitrium. Sic intelligendi sunt ex Patribus Græcis Justinus qu. 8. ad orthodoxos. Theodoretus lib. 5. de div. offic. c. de provid. Ex Latinis Arnobius in Psalm. 50. Tertullianus, Hieronymus & alii.

Ex ratione multiplici.

Objicies 1. Deus cognoscit futura libera ante decretum prædefiniens & independenter ab ipso. Probatur, 1. Rationes omnium rerum sunt in ideis divinis quæ concipitur ante decretum, sunt enim ipsa essentia divina infinitis modis participabilis. Et certe futura libera tam repræsentantur futura in ideis, quam alia. 2. Quia essentiæ rerum sunt in essentia divina ut participabili, & non in decreto, quod solummodo respicit existentiam: porro essentiæ sunt immutabiles, nec dependent a decreto libero: ergo in eo non cognoscuntur futura conditionata.

Respondeo. Ut jam supra prælibatum est, & ad omnem æquivocationem tollendam, Deum omnia simul, & possibilia, & futura cognoscere, non enim datur in ipso successio, cum sit actus purus & sit semper in actu suorum intelligibilium: igitur prioritas rerum in cognitione Dei, est solum

prioritas ordinis & conceptionis nostræ, propter dependentiam creaturæ a Deo.

Respondeo 2. negando antecedens. Ad primam probationem, distinguo: rationes rerum ideales & Metaphysicæ sunt in Deo ante decretum, concedo: rationes Physicæ & reales, nego. Duplex est essentia rei, alia abstracta & Metaphysica, & est idea rei atque conceptio secundum se adeoque indifferens ad esse futurum. Alia Physica & concreta, & sunt ipsæ res consideratæ ut entia realia cum existentia actuali vel connotata. Rationes rerum sunt in Deo ante decretum primo modo, nihil enim aliud sunt, quam essentia divina ut participabilis: secundo vero modo, per decretum & voluntatem Dei, quæ dat rebus esse reale juxta illud Psalm. 113. *Omnia quæcumque voluit fecit.* Quæstio autem præsens movetur de futuris liberis, adeoque de rebus cum existentia consideratis, quæ quidem repræsentantur in ideis, sed adjuncto decreto, alias essent pure possibiles.

Ad secundam probationem, dist. essentiæ rerum repræsentantur solum in ideis, essentiæ metaphysicæ, concedo: physicæ, nego. Istæ repræsentantur in decreto & in virtute in qua continentur realiter; sicut arbor repræsentatur in semine. Ad id quod dicitur, essentias esse æternas & ante decretum, distinguo: quoad enuntiationem propositionis, & metaphysice consideratas, concedo: ab æterno enim ante decretum, verum est dicere in genere & in abstracto, essentia hominis est, quod sit animal rationale, quia essentia divina sic est participabilis ante decretum. Quoad futuritionem de qua est quæstio, & realitatem, subdistinguo: per decretum, concedo: a sola enim Dei voluntate Petrus habet quod sit actu: sine decreto, nego. Existentia est de essentia rei in concreto considerata, videlicet ut talis est a parte rei ponenda. Igitur cum hoc sit a solo decreto, res cognoscitur ut futura solummodo per Dei voluntatem.

Instabis, Deus antecedenter ad decretum, cognoscit infinita, etiam omnia futura, alias ipsius intellectus maneret in potentia ad aliquid cognoscendum, immo aliquid novi conciperetur illi advenire, adeoque conceptus de Dei cognitione non esset perfectus: sed absurdum consequens, ergo & antecedens. Confirmatur. Deus antecedenter ad decretum comprehendit omnia quæ in virtute sua continentur, cognoscit in ea quicquid potest facere & facturus est: ergo & futura libera, quæ certe antecedenter ad decretum, præcontinentur in essentia divina; quandoquidem omnes rerum perfectiones & a Deo sunt, & præexistunt in Deo. Ad summum, inquit subtiliter Suarez, potest Deus in suæ essentiæ comprehensione decretum ut futurum & omnia in ipso cognoscere; maxime, quia omnia videt Deus in æternitate; æternitas autem illi ante decretum convenit, cum sit attributum essentiale & duratio ipsam mensurans essentiam; decretum vero, utpote liberum, est posterius. Ergo Deus cognoscit futura libera independenter a decreto; tum quia ante illud videt infinita, tum quia omnia comprehendit, tum quia omnia in æternitate intuetur.

Respondeo distinguendo. Antecedenter ad decretum Deus videt infinita, eo modo quo sunt cognoscibilia, concedo: alio modo, nego. Videt & futura, quia videt quidquid facere potest, sed videt quatenus possibilia, nondum quippe sunt futura, siquidem e statu possibilitatis educuntur per decretum. Ad id quod additur, quod intellectus divinus conciperetur in potentia ad novum objectum cognoscendum; nego propter duo. 1. Quia cognoscit omnia etiam futura ante decretum, sed quatenus possibilia. 2. Quia in eodem instanti cognoscit & se & alia; quando igitur non concipitur cognoscere possibilia, postea futura, hæc posterioritas est solum a quo & ordinis, in quantum concipitur prius possibile ab essentia divina fluere, deinde futurum; & si qua est in concipiendo potentialitas, tota se tenet ex parte intellectus creati, qui propter suam limitationem concipit divina ut humana.

Ad confirmationem similiter, distinguo: Deus comprehendit omnia, & ipsa possibilia prius ab ipso fluere, deinde futura per decretum, concedo: secus, nego. Respectu Dei non datur prius & posterius in cognitione, cum voluntatis actus idem sit realiter cum actu intellectus, & ipsa futura quæ dependent ab ipsius voluntate, simul cum possibilibus cognoscantur; sed datur respectu rerum & nostri, in quantum unum prius concipimus a Deo fluere quam aliud: sicut enim propter illum ordinem concipimus esse in Deo & intellectum & voluntatem, quia entitas divi-

divina facit quidquid facit & intellectus & voluntas noſtra, ita & diverſas virtualiter cognitiones ſecundum diverſitatem & ordinem objectorum in Deo diſtinguimus. Et ideo etiam in opinione oppoſita, alia eſt cognitio poſſibilium, alia futurorum: quidni igitur & dicemus poſſibilia cognoſci quidem ante decretum prius prioritate naturæ & ordinis, deinde ipſa futura videri in decreto tanquam in medio, in quo relucent & præcontinentur, ſicut effectus in cauſa?

Ad rationem Suareſii; nego decretum repræſentari ut fururum in æternitate; ideo enim Patres ſæpe recurrunt ad præſentiam rerum in æternitate quæ facta noſtra divino objicit intellectui, ut a peccatis deterreant peccatores, qui a paſſionibus illuſi credunt Deum, aut oblivīſci futurorum, aut etiam præſentia cæteris hominibus impervia ignorare; ſed non excludunt per hoc dependentiam rerum creatarum a divina voluntate: unde & in iſto medio videt Deus futura libera a ſuo dependere beneplacito: igitur hæc ratio concludit pro nobis, & oſtendit decretum non poſſe concipi futurum, ut poſuit Suarez; maxime cum non detur inſtans in quo tale decretum non ſit actus voluntatis divinæ. Solutio eſt D. Thomæ qui q. 6. de veritate art. 3. ad 10. ait: " „ Actus prædeſtinationis cum menſuretur „ æternitate, nunquam cadit in præteri- „ tum, ſicut nunquam eſt futurus, ſed „ ſemper conſideratur ut egrediens a vo- „ luntate per modum libertatis. „ Obſerves velim, Lector benevole; Divum Thomam loqui de actu libero ad creaturam terminato: igitur & actus proceſſionum ad intra, & ipſe actus Dei liber ad extra non concipiuntur ut futuri; ſicque ruit ratio in contrarium.

Rurſus inſtabis. Scientia ſimplicis intelligentiæ concipitur ante ſcientiam viſionis: igitur & cognitio futuri decreti poteſt concipi ante cognitionem particularem futuri; maxime quia divina concipiuntur ante creata; decretum autem eſt actus liber divinæ voluntatis; poteſt igitur & prius concipi & in eo futurum liberum videri, antequam de facto exeat illud decretum a voluntate divina pro productione rei. Confirmatur. Si Angelus eſſet ab æterno, dilectio tamen creaturæ ab Angelo poſſet concipi futura, eo quod prius eſſet Angelum exiſtere, quam amare; ſic prius eſt actum voluntatis divinæ eſſe, quam terminari ad creaturam: igitur decretum de creatura poteſt concipi ut futurum, adeoque futurum conditionatum poteſt cognoſci antecedenter ad decretum. Probatur iterum. Decretum Dei liberum a quo dependet creatura, addit ſolum aliquid rationis ſuper actum voluntatis divinæ, ſcilicet connotationem creaturæ: ſed ante illam connotationem, Deus ſuam cognoſcit voluntatem & omnia quæ in ea ſunt: ergo antecedenter ad decretum, & cognoſcit futurum conditionatum, & ipſum decretum poteſt concipi ut futurum; præſertim vero cum creaturam non producat niſi in tempore.

Reſpondeo diſtinguendo. Scientia ſimplicis intelligentiæ concipitur ante ſcientiam viſionis; & ideo prius concipitur Deus poſſibilia cognoſcere quam futura libera, concedo: & ideo decretum concipitur ut futurum, nego. Tametſi decretum terminetur ad creaturas, eſt tamen quid divinum, & ideo non poteſt concipi ut futurum, divina enim menſurantur æternitate eſſentiali, in qua ſunt æqualiter præſentia. Deinde decretum illud, quod juxta Suareſium conciperetur ut futurum, eſſet tantum indifferens, quia voluntas divina in illo priori nondum conciperetur determinata ad productionem rei, alias jam poſitum eſſet decretum, & ſic in noſtrum incidit ſenſum: vel dicendum quod in illo priori decretum conciperetur ut poſſibile, adeoque & alia a ſe, pure poſſibilia & non futura, quia in illo priori conciperetur voluntas divina ut potens multa facere. Sed hoc non cohæret cum doctrina D. Thomæ, qui hic q. 16. negat Deum habere ideam da ſe, adeoque de actu ſuæ voluntatis, quia, inquit, idea eſt ad aliud; unde Deus ſe & ſua attributa non cognoſcit per ideam & aliquod medium, ſed in ſeipſo.

Reſpondeo ad confirmationem, negando paritatem, propter duo. Primo, quia Angelus non poteſt ſibi ſuam identificare voluntatem, quæ eſt facultas, adeoque aliud a ſua ſubſtantia, nec utique poteſt ſibi ſuum identificare ſuæ voluntatis actum: unde prius eſt Angelum eſſe, quam diligere: igitur ipſius dilectio poteſt concipi ut futura, nuſquam vero decretum Dei, propter rationes jam allatas. Secundo, quia dilectio Angeli eſſet æterna æternitate ſolum participata, at vero decretum Dei eſt æternum æternitate eſſentiali; quia vero eſt liberum pro rebus ad extra, ſo-

lummo-

lummodo sequitur creaturam concipi ut futuram, & esse de facto talem.

Respondeo ad aliam probationem, distinguendo: decretum addit tantum aliquid rationis respective ad creaturam, concedo: concipitur enim relatio duntaxat rationis & non realis in Deo ad creaturam connotatam, quia Deus ab ipsa non dependet: est aliquid rationis respectu Dei, nego. Est enim voluntatis divinæ actus, qui quidem simul est eminenter & liber & necessarius; in quo certe connotatio ad creaturam producendam fundatur. Ad id quod additur, ante connotationem Deus suam videt voluntatem & omnia in ea: distinguo, videt ut possibilia, concedo: ut futura, nego. In illo enim priori rationis suam videt Deus voluntatem nondum determinatam; quia per decretum, quod nondum intelligitur, determinationem habet. Igitur, cum nihil sit futurum ante decretum, dicendum Deum futura libera conditionata & alia in decreto prædefiniente cognoscere.

Opponet 2. E duabus propositionibus de futuro contingenti, una est ex se determinate vera altera determinate falsa; verbi gratia, Petrus disputabit, Petrus non disputabit: & probatur, una ex se ante decretum est conformis objecto enuntiato, altera non; quia sunt contradictoriæ, adeoque una debet esse falsa, alia vera, sin minus non essent contradictoriæ.

Respondeo negando anteced. ad primum probationem, nego unam propositionem esse ante decretum objecto & veritati conformem, alteram vero difformem, quia tunc nihil est futurum, cum causæ nondum intelligantur determinatæ: non quidem prima, quia supponitur nihil adhuc decrevisse; neque secunda, quia determinatur per primam, nec seipsam applicat ad actum, nisi præmota per illam; unde propositiones non sunt nisi materialiter contradictoriæ, sed eatenus indifferentes, quatenus objectum est in potentia ad esse vel non esse.

Urgebis. Ista propositio vel Petrus disputabit, vel non disputabit, est determinate vera ante decretum, altera falsa: ergo & una ex istis, Petrus disputabit, Petrus non disputabit. Confirmatur. Effectus necessarius, ut eclipsis lunæ, potest cognosci futurus independenter a decreto: ergo & contingens, cum non magis dependere debeat a decreto, quam effectus necessarius.

Respondeo concesso antecedente, negando consequentiam; ad veritatem enim unius disjunctivæ, sufficit rem posse esse vel non esse; & sensus est, vel causa prima & secunda, se determinabunt ad hoc vel non. Sed in duabus propositionibus de futuro contingenti, una dicitur determinate vera, altera determinate falsa: quod autem est determinatum, est absolute futurum, quia supponit causam primam, ad unum membrum determinatam.

Respondeo ad confirmationem, distinguendo: effectus necessarius potest cognosci futurus quoad speciem & in genere, seu vage independenter a decreto, concedo: futurus in particulari & actu, nego. Astronomus potest propter aliqua signa cognoscere in genere eclipsim lunæ, sed ante decretum non est illa eclipsis determinante futura; tum quia potest impediri a Deo; tum quia causæ necessariæ secundæ indigent utique præmotione Dei ut exeant ad actum: cum enim sint potentiales, debent reduci ad exercitium per id quod est semper in actu, scilicet per primam causam, quæ movet creaturas secundum exigentiam naturæ, necessarias scilicet necessario, liberas vero libere.

Objicies 3. Scientia conditionatorum in Deo est media inter scientias simplicis intelligentiæ & visionis: igitur Deus cognoscit futura libere independenter a decreto. Probatur antecedens. 1. Scientia simplicis intelligentiæ est de pure possibilibus, scientia vero visionis de futuris absolutis. Igitur datur media, quæ est de conditionatis. 2. Scientia specificatur ab objecto; unde ubi sunt objecta formaliter diversa, sunt etiam diversæ scientiæ: sed futurum conditionatum est formaliter distinctum a possibili & a futuro absoluto: igitur specificat specialem scientiam. 3. Si futurum conditionatum non est formaliter diversum ab aliis divinæ scientiæ objectis, erit vel simpliciter possibile, vel simpliciter & absolute futurum, & nullo modo conditionatum: at contrarium ostensum est, cum dari futura conditionata probavimus. Ergo &c.

Respondeo distinguendo antecedens. Scientia conditionatorum est media, in terminis & quoad nomen, seu loquendi modum, concedo: cum enim futura conditione respective ad causas secundas dependeant a conditione quæ potest poni vel non, præscientia eorum concipitur quasi media secundum modum loquendi. Est media in

rei

rei veritate & cum fundamento, nego. Qualitas enim præſcientiæ conſideratur & menſuratur in ordine ad Deum & ſecundum quod videt; jam vero, cum reſpectu Dei conditionata reducatur vel ad poſſibilia, ſi conditio non eſt purificanda, vel ad futura abſoluta, ſi ponenda eſt conditio, & Deus certo ſciat quod ponetur conditio, vel non ponetur, futurum conditionatum cognoſcitur, vel per ſcientiam ſimplicis intelligentiæ, vel per ſcientiam viſionis.

Ad primam probationem, diſtinguo: & ſcientia ſimplicis intelligentiæ eſt de futuris conditionatis quorum conditio non purificabitur, ſcientia vero viſionis de aliis quorum conditio ponetur, concedo; pertinent enim illa reductive ad alterutram ſcientiam: ſecus, nego.

Ad ſecundam probationem, diſtinguo: objecta ſunt formaliter diverſa, quoad nos & quoad cauſas ſecundas, concedo: quoad Deum, nego. Ignoramus quippe an conditio ponenda ſit, vel non, tum quia cauſæ ſecundæ concipiuntur partim determinatæ, partim non determinatæ: ideo reſpectu noſtri objecta ſunt ſpecie formaliter diverſa, poſſuntque diverſas in nobis conſtituere ſcientias: ſed dictum eſt Deum non accipere ſcientiam a rebus, bene vero a ſeipſo; cognoſcit enim poſſibilia in ideis, futura in decretis, omnia in æternitate: ſequitur igitur præſcientiam Dei res attingere quales erunt & non erunt; ſi enim futurum foret conditionatum reſpectu Dei, præſcientia non eſſet certa & infallibilis: ideoque objectum non eſt reſpectu Dei formaliter diverſum, ſed vel poſſibile vel futurum ſimpliciter. Illud tamen cognoſcit Deus ut vere conditionatum, quia tale eſt reſpectu cauſæ ſecundæ a quo ſpecificatur. Aliud eſt igitur cognoſcere futurum conditionatum, aliud cognoſcere conditionate: primum competit Deo; alterum vero tantum creaturæ; & ſic patet ſolutio ad tertium.

Inſtabis. Eſt unicus in Deo actus intellectus, quia tamen cognitio Dei æquivalet ſcientiis multis, quæ realiter diſtinguuntur in creatis, in ipſo utique diſtinguuntur virtualiter, & plures concipiuntur ſcientiæ: ſed præſcientia Dei æquivalet ſcientia poſſibilium, & ſcientia futurorum abſolutorum, & ſcientia conditionatorum quæ formaliter ſunt diverſæ in creaturis: igitur ſunt & in Deo tres virtualiter ſcientiæ, una ſcilicet media inter ſcientiam ſimplicis intelligentiæ, & ſcientiam viſionis.

Reſpondeo diſtinguendo. Si ſcientiæ creatæ ex natura rei ſint diverſæ, actus intellectus Dei habet ſcientias virtualiter diverſas, concedo: ſi ſcientiæ creatæ ſint ſolum per accidens diverſæ formaliter, nego. Scientia conditionatorum in creaturis eſt diverſa a ſcientia ſimplicis intelligentiæ & a ſcientia viſionis defectu luminis: nam objecta diverſam ab eo non a ſua natura inducunt rationem, cum ex ſe ſint vel pure poſſibilia, vel ſimpliciter futura, & ſolum conditionate futura propter potentialitatem creaturæ: igitur cognoſcuntur ab homine ut conditionate futura defectu ſufficientis luminis, quod ſi plenum adeſſet, homo eandem inveniret rationem in objectis, ſcilicet vel rationem puræ poſſibilitatis, vel puræ futuritionis. Porro in Deo eſt lumen infinitum, & ideo non poteſt eſſe ſcientia media conditionatorum, utpote quæ argueret in eo imperfectionem, quatenus reſponderet noſtræ conditionatorum ſcientiæ, quæ eſt conjecturalis & imperfecta. Cognoſcere triangulum medio mathematico, & ut abſtrahit a materia individuali, & cognoſcere medio phyſico, & ut eſt a parte rei ſenſibilis & individualis, arguit duplicem ſcientiam, ſed cognoſcere medio probabili arguit imperfectionem; objectum enim non apparet formaliter diverſum niſi propter imperfectionem luminis in homine, unde in ipſo cognitio conjecturalis parit habitum medium, ſcilicet opinionem, ſed nunquam in Deo.

Inſtabis iterum. Objectum ſcientiæ ſpecificum a cauſis ſecundis deſumitur: ſed futurum conditionatum eſt tale & in ſe, & per ordinem ad cauſas ſecundas: igitur arguit ſcientiam formaliter diverſam a ſcientiis ſimplicis intelligentiæ & viſionis: alias nihil erit conditionate futurum, ſed omnia erunt vel poſſibilia, vel abſolute futura.

Reſpondeo diſtinguendo. Objectum ſpecificatur a cauſis ſecundis, & a ratione propria quæ eſt illi intrinſeca, concedo, a cauſis ſecundis tantum, nego. Corpus humanum eſt objectum medicinæ ſimul & phyſicæ, non præciſe quia a ſciente conſideratur, ſiquidem Tyro attingit illud medio probabili, & habet ſolummodo opinionem, verum potius in ratione objecti formalis conſtituitur ut eſt ſanabile & mobile. Primo modo attingitur a medicina, ſecundo modo a phyſica: illæ enim rationes & ſunt diverſæ, & illi intrinſecæ: ſed

sed quod sit conditionatum & dubium objectum, habet hoc solum ab extrinseco, & defectu luminis in sciente & contemplante; quia tamen dependet a conditione, est futurum vere conditionatum.

Solutio est Divi Thomæ qui hic qu. 14. art. 13. sic respondet ad difficultatem. " Ad primum ergo dicendum, quod licet " causa suprema sit necessaria, tamen ef- " fectus potest esse contingens propter cau- " sam proximam contingentem. Sicut ger- " minatio plantæ est contingens propter " causam proximam contingentem; licet " motus solis, qui est causa prima, sit " necessarius: & similiter scita a Deo sunt " contingentia, propter causas proximas, " licet Dei scientia quæ est causa prima " sit necessaria. "

Respondeo 2. distinguendo. Objectum formale a causis secundis desumitur, & a modo & a tendentia speciem habet, concedo: & non habet, nego. Objectum triplex distinguitur, materiale scilicet. formale quod, & formale sub quo. Materiale est res ipsa in se spectata; formale quod, est ratio quæ attingitur in objecto: formale sub quo, est medium quo facultas rem vel attingit, vel considerat. Quod quidem variis potest illustrari exemplis. Paries, verbi gratia, est res ab oculo visa: color, est ratio quam oculus attingit in pariete: lumen naturale medium quo possidet objectum. Corpus humanum est utique res circa quam occupatur medicina: corpus ut sanabile seu sanabilitas, ratio quæ respicitur: lumen naturale & discursus, medium: sic in facto præsenti: futurum conditionatum est id quod consideratur a Deo in decreto conditionato: verum si futurum habet conditionem non purificandam, pertinet ad scientiam simplicis intelligentiæ, quia intellectus divinus in eo videt solum possibilitatis rationem: si vero conditio ponenda est, ad scientiam visionis spectat; siquidem habet existentiam vere futuram, & in æternitate tanquam præsens sistitur oculis Dei. Ratio sub qua scientia attingit ejusmodi futurum primo modo consideratum, est speculatio, seu lumen puræ intelligentiæ: ratio seu medium quo Deus intelligit & cognoscit futurum conditionatum secundo modo sumptum, est lumen practicum habens adjunctam voluntatem, adeoque visionis lux & scientia.

Respondeo 3. distinguendo iterum. Scientia specificatur ab objecto, & a modo tendendi in objectum, & a ratione quæ in objecto consideratur, concedo: ab objecto materialiter sumpto, nego. Tres quidem res & tria apparent objecta, videlicet possibile, futurum absolutum, & futurum conditionatum; verum istud non multiplicat in Deo scientiam, quia reducitur vel ad possibile, vel ad futurum simpliciter. Et vero si conditio non est purificanda, circa illud se habet intellectus divinus speculative & ut ad rem possibilem; sin minus, tendit practice in illud, & tanquam vere futurum contemplatur: igitur neque modus tendendi diversus est, neque ratio distincta ab ea quæ attingitur per scientiam simplicis intelligentiæ & visionis.

Dices. Creaturæ futuræ habent solum esse objective in Deo, non enim realiter & actu præexistunt in eo; alias æternæ forent sicut ipse Deus, quod est contra fidem: sed objecta sunt in se diversa; quid enim magis diversum concipi potest quam res alia mere possibilis, alia simpliciter futura, alia vero conditionate futura? Igitur & sunt diversæ formaliter, & distinctæ scientiæ, seu diversas formaliter terminant in Deo scientias.

Respondeo distinguendo. Creaturæ in propria mensura spectatæ, videlicet in tempore, habent tantum esse objective, concedo: in mensura æternitatis, nego. Futurum igitur duplici modo spectari potest, nimirum in propria mensura, deinde in superiori: si spectetur in propria, profecto habet esse mere objectivum, nondum quippe est, sed aliquando erit: at vero si spectetur in superiori, & in Deo dicitur esse realiter præsens, propter duo; primo quidem quia continetur ut effectus in prima sua causa; deinde vero, in æternitate, quæ cuncta includit tempora, repræsentatur: cum igitur Deus illud in ista intueatur mensura, certe futurum cognoscit eo modo quo futurum est, scilicet vel cum conditione purificanda, vel cum conditione non purificanda: si primo modo, ad scientiam visionis spectat, si secundo, ad scientiam simplicis intelligentiæ. Igitur scientia media ad hoc momentum prorsus inutilis videtur.

Objicies 4. Sapiens provisor prius cogitat facienda, deinde ponderat media ad finem, antequam operetur: ergo cum in Deo sit sapientia infinita, debet esse & scientia media, ut cuncta ordinet, antequam operetur per decretum; decretum igitur prædefiniens amovendum est.

Respon-

Reſpondeo, diſtinguendo antecedens & ad omnia ordinanda datur ſcientia ſimplicis intelligentiæ, concedo: ſcientia media, nego: ad hoc enim ſcientia media prorſus inutilis eſt, ſiquidem in ideis divinis ſunt rerum omnium rationes; unde ſcientia ſimplicis intelligentiæ a D. Thom. hic q. 15. dicitur cauſa rerum directiva, decretum vero eas educit e ſtatu puræ poſſibilitatis, quatenus ſtatuit Deus eas producere.

Inſtabis: Atqui ſcientia media ad hoc non eſt inutilis: & probatur: ſcientia media ſalvat creaturæ libertatem; per eam quippe luſtrat Deus quid creatura velit, ut illam poſtea moveat & adjuvet ad agendum: decretum vero prædefiniens movet creaturam independenter ab ea: ergo illud removendum; ſcientia vero media, utpote ſuavis, admittenda eſt.

Reſpondeo negando ſequelam: ad probationem, diſtinguo. Scientia media ſalvat libertatem imperfectam & ſterilem, concedo: perfectam & fœcundam, nego. Duplex diſtinguitur libertas: altera potentialis & imperfecta, altera actualis & perfecta. Prior eſt pura potentia ad agendum, & hanc ſolum ſalvat ſcientia media, ſiquidem relinquit creaturam ſuſpenſam & proprio potentialitatis vinculo alligatam; enimvero debet creatura ſeipſam applicare ad agendum. Sed quomodo ſe determinabit, niſi mota ab alio, cum ejus agendi virtus ſit in potentia? Altera libertas eſt liberum voluntatis exercitium in quo conſiſtit eſſentia libertatis; ſiquidem libertas Dei quæ eſt cæterarum libertatum radix, ſemper actualis eſt: porro per ſolam Dei voluntatem & actum ejus liberum ſeu decretum, poteſt creatura habere libertatem perfectam: igitur decretum non perimit, ſed fovet & nutrit liberum arbitrium. De hac difficultate fuſior redibit ſermo in diſputatione ſequenti, ubi agemus de concordia libertatis humanæ cum præſcientia Dei.

Solvitur argumentum deſumptum ex læſione ſanctitatis Dei.

Objicies. Deus non cognoſcit peccata in decreto ſuo prædefiniente; alias cum decretum ſit cauſa rerum; Deus foret auctor peccatorum: ergo datur ſcientia media, ſaltem ad iſta cognoſcenda.

Reſpondeo diſtinguendo. Deus non cognoſcit peccata in decreto permiſſivo, nego: in decreto poſitivo, ſubdiſtinguo: ſecundum formale peccati, concedo: ſecundum materiale, nego. Dictum eſt ſupra in prima diſputatione, Deum cognoſcere mala & privationes in bono oppoſito: ita Div. Thomas ex profeſſo hic q. 14. art. 10. *Per hoc*, inquit, *quod Deus cognoſcit bona, cognoſcit etiam mala, ſicut per lucem cognoſcuntur tenebræ*, unde dicit Dionyſius c. 7. de div. nom. *Quod Deus per ſemetipſum tenebrarum accipit viſionem, non aliunde videndo tenebras quam in luce*. Ad majorem difficultatis explicationem, duo ſunt conſideranda in peccato, ſcilicet id quod eſt phyſicum & ens, verbi gratia, motio manus tenentis enſem; & formale ſeu privatio & deformitas ad regulas morum. Materiale ut ſic, eſt quid indifferens ad bonum vel malum, ut in exemplo allato, motio manus ad enſem; ſiquidem aliquis poteſt movere gladium contra inimicum patriæ, & tunc non eſt peccatum, vel contra civem & in vindictam, & tunc eſt culpa grandis; formale igitur peccati cauſatur ex intentione, quæ detorquet actionem phyſicam manus ad malum perpetrandum, ſicut virtus vitiata in tibia, inquit D. Thomas, detorquet ad malam motionem vitalem de ſe tendentem in bonum, & facit claudicare: igitur Deus non poteſt eſſe auctor peccati, quia malum habet ſolum cauſam deficientem, non efficientem.

Inſtabis. Formale peccati ſequitur ad materiale: ergo ſi Deus prædefinit materiale & eſt cauſa illius, videtur quod & influat in formale.

Reſpondeo, diſtinguendo. Formale ſequitur ad materiale obliquatum, concedo: ad materiale ut ſic, & quatenus ſolum eſt ens, nego. Actus peccaminoſus poteſt conſiderari dupliciter: ut eſt ens quoddam reale & poſitivum in ſe, ſine ordine ad regulas morum, ſed iſto reſpectu eſt quid indifferens, immo & quid bonum phyſice, quia ens & bonum convertuntur: 2. ut eſt tendentia in objectum diſſonum, qualis eſt intuitus mulieris cum malo deſiderio; ſub iſta conſideratione eſt materiale obliquatum, & ut ſic profecto eſt malum: 3. ut eſt privatio juſtitæ reſultans ad illum actum, & hoc vocatur formale peccati. Duobus his poſterioribus modis non eſt a Deo: igitur peccatum non eſt a Deo; quandoquidem habet ſolum quod ſit peccatum formaliter, per ordinem ad regulas morum diſſonas, & per privationem.

Rur-

Rursus instabis. Approximatio stupæ ad ignem est causa ignitionis: sed sic se habet materiale ad formale peccati; est enim necessaria connexio inter utrumque: igitur si Deus per decretum præmovet ad materiale peccati, videtur quod consequenter in hypothesi moveat & ad formale.

Respondeo, distinguendo minorem. Eodem modo se habet materiale obliquatum, concedo: materiale ut sic, nego. Istud enim est indifferens ad bonum & malum, nec subest bono aut malo nisi per intentionem; juxta illud axioma, *quidquid faciant homines, intentio judicat omnes*: igitur formale peccati sequitur solum sequela ordinis ad materiale ut sic, nusquam vero sequela causalitatis, nisi sit materiale jam obliquatum.

Instabis adhuc. Posita præmotione ad materiale ut sic, sequitur necessario formale: ergo si decretum prædefiniens est ad materiale, erit & ad formale, quod certe dici non debet.

Respondeo 1. retorquendo argumentum. Posito concursu simultaneo Dei ad materiale peccati, sequitur utique peccatum formaliter, & quidem infallibiliter: eadem igitur pro utraque parte procedit & currit difficultas.

Respondeo 2. distinguendo: posita præmotione, sequitur formale, sequela ordinis, concedo: sequela influxus & causalitatis, nego. Non datur præmotio ad materiale obliquatum & formale, ista enim duo non habent causam efficientem sed deficientem: ad quid igitur & quo scopo confertur? claret eo fine dari, ut creatura exeat de potentia in actum physicum; unde ne quidem indirecte ad peccatum concurrit præmotio Dei, quia peccatum reduplicative ut peccatum, est deformitas, & rectitudinis privatio.

Insistes. Deus cognoscit peccatum in decreto permissivo, decernendo negare gratiam: ergo decretum si admittatur, erit causa ipsius peccati: & probatur: denegatio gratiæ est causa peccati, siquidem sine ea non potest vinci tentatio.

Respondeo distinguendo. Denegatio gratiæ est causa peccati causalitate consequentiæ, idest, sequitur hominem peccare si non habet gratiam, concedo: est causa peccati causalitate influxus, nego. Sola voluntas humana detorquens in malum motionem physicam, quam maliciose sibi facit servire, est causa mali. Cæterum, cum Deus sit provisor generalis finit causas secundas liberas ad nutum agere, unde si homo vel per peccata præterita, vel per iteratam inspirationibus sanctis obnitentiam, indignum gratia efficaci se præbuerit, justissime ea privatur: quod vero, defectu gratiæ, in nova ruat peccata, est per accidens, quandoquidem denegatio gratiæ est causa peccati tantum negativa, in quantum maxima remanent ad vincendas tentationes occurrentes impedimenta.

Instabis. Denegatio gratiæ infallibilem habet cum peccato connexionem; denegata quippe gratia pro certo sequitur peccatum: ergo &c.

Respondeo distinguendo. Denegatio gratiæ infallibilem habet cum peccato connexionem ordinis, concedo: connexionem causalitatis, nego. Sequitur quidem peccatum, ex denegatione gratiæ; sed gratiæ denegatio non est causa peccati, nihil enim ad hoc influit, sola mala voluntas deficiens illud operatur; unde *perditio tua Israel*, ait Dominus *Osee* 13. 9.

Instabis. Si denegatio gratiæ infallibilem habet cum peccato connexionem ordinis, duo exinde sequuntur absurda: primum quidem, voluntatem humanam manere ex se ad malum determinatam; alterum vero, eandem nullum omnino posse bonum: ergo &c.

Respondeo, negando utramque sequelam: primam quidem; namque homo gratiam habet sufficientem qua potest operari bonum; si uberiori ad faciendum opus habeat, oret sicut oportet, & obtinebit: neque vero aliud sequitur inconveniens; gratia quippe prævenit peccatorem ut declinet a malo & faciat bonum.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Deus secundum Thomistas cognoscit futura conditionata in decretis.

PRIMO, Apostolus id declarare videtur; loquens enim de Deo Ephes. 1. 11. ait: *Omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ*: ibid. 2. 10. *Ipsius factura sumus, creati in Christo Jesu in operibus bonis*.

Secundo, Idem ex Augustino confirmatur l. de dono pers. c. 17. *Si Deus*, inquit, *bona opera præscivit, profecto prædestinavit, hoc est decrevit*. Concinit D. Thomas hic 1. p. q. 16. art. 7. ad 3. *Illud quod nunc est, ex eo futurum fuit antequam esset, quia in causa sua erat ut fieret*. & q. 14.

14. art. 8. *Necesse est quod sua scientia sit causa rerum secundum quod habet voluntatem conjunctam.*

Tertio, Ratio suffragatur. Ante decretum nihil est futurum; nullæ enim causæ sunt ad agendum determinatæ: non quidem prima, ut supponitur; sed neque secunda, quia a prima moveri & determinari debet, cum id quod est in potentia debeat determinari, per id quod est semper in actu.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

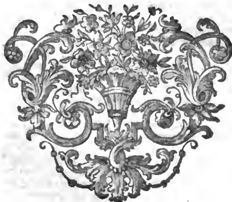
AD ARGUMENTA IN CONTRARIUM.

PRIMO. Tametsi Deus cuncta futura cognoscat in decreto, non inde sequitur injuste Judæos a Christo increpari, quippe qui sua culpa, gratia efficaci ad conversionem caruerint, juxta illud B. Stephani eos sic objurgantis Act. 7. *Vos semper Spiritui sancto resistitis:* Nonnunquam tamen Scriptura revelat futura per ordinem ad causas secundas, sed non excludit primam, immo supponit.

Secundo, Quandoque etiam Patres asserunt Deum omnia præscire, sed non prædeterminare; observandum est igitur, eos loqui de peccatis, quæ quidem non habent causam efficientem, sed tantum deficientem.

Tertio, Augustinus interdum dicit Deum eo vocare modo, quo scit congruere; sed non ideo divinum exsufflat decretum; maxime vero cum dicat hom. 23. inter 50. etiam circumstantias concludi in beneplacito. Eodem prorsus modo explicandus est, cum ait, ideo aliquid esse futurum quia Deus humanæ præscius est voluntatis: sed quo modo, & quo in medio præscius, nisi in decreto.

Quarto. Nec utique negamus D. Thomam recurrere pro futuritione rerum & ad ideas, & ad æternitatem sicut multi Patres; sed quid mirum? non enim una aut altera, sed multiplex causa ad eundem concurrit effectum; idea quidem directive, decretum vero efficienter. Ergone læditur aut libertas hominis, aut sanctitas Dei? nusquam profecto; namque decretum movet causas liberas libere, ad peccatum vero nullo modo concurrit.

DIS-

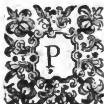
DISSERTATIO QUARTA.

DE

CONCORDIA LIBERTATIS

CUM PRÆSCIENTIA DIVINA.

In Scholis Sanctæ Ecclesiæ Romanæ,

ROTESTANTES negant libertatem hominis cum præscientia divina consociari. Sed contra quod dicitur Eccli. 15. *Apposui tibi aquam & ignem; ad quod volueris, porrige manum tuam.*

Dogma de concordia libertatis hominis cum præscientia Dei quatuor momentis explicatur & defenditur.

PRIMO, quia est de fide hominem viatorem esse liberum.

Secundo, quia præscientia non lædit, sed potius fovet hominis libertatem.

Tertio, quia sic ab omni ævo docuerunt Theologi cordati & orthodoxi.

Quarto, in hoc potissimum puncto citra dubium conveniunt omnes Academiæ Catholicæ.

Puritas fidei in hoc momento plurimum commendatur virtute & religione Sacræ Facultatis Parisiensis.

Affulget quoque non mediocriter in Schola Angelica, nedum eruditione, sed & auctorum sententiis, supra modum vero sanctitate & mirabili D. Thomæ Aquinatis sapientia.

Rutilat denique in cæteris Ecclesiæ Academiis, quarum Theologi non pauci, verbo irreprehensibili, doctissimis scriptis. & virtutum omnium apparatu, fidem & contra impugnantes defenderunt, & adversus adulterantes intactam prædicare & custodire fategerunt.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum homo lapsus sit liber libertate vera, idest non solum a coactione, sed a necessitate, in actionibus sive ordinis naturalis, sive ordinis supernaturalis.

MANICHÆI admittebant fatum & quamdam violentiam inducebant in voluntatem humanam. Lutherus assert. 36. Calv. l. 2. inst. c. 4. §. 6. docent liberum arbitrium non posse sine gratia facere actiones etiam civiles & moraliter bonas: primus art. 36. asserit liberum arbitrium per peccatum penitus ablatum, esse titulum sine re, trahique a gratia ut inanime quoddam. Assipulatur Calv. lib. 2. inst. c. 2. §. 26. & 27. nam & voluntatem ad malum trahi necessario non semel dicit. Jansen. Ypr. l. 3. de statu naturæ lapsæ, in hunc collimat errorem: ibi enim scribit hominem per peccatum, non solum amisisse libertatem ad bonum faciendum, sed etiam ad abstinendum a malo, & loco libertatis indifferentiæ ad bonum & malum, inductam fuisse necessitatem ad utrumque.

Ex his falsis & erroneis sententiis sequitur scientiam Dei libertati humanæ adversari: verum si semel probaverimus, neque Dei gratia, neque concupiscentia vim voluntati nostræ, vel ad bonum vel ad malum operandum inferri, luce clarius patebit præscientiam cum libero arbitrio apprime conciliari: sed ut ordine procedamus, repetendum est principium. Triplex igitur ex dictis contra libertatem creaturæ rationalis colligitur error, cum dicitur 1. liberum arbitrium esse titulum sine re, & trahi ut inanime quoddam, ita ut mere passive se habeat ad bonum & malum: 2. nihil valere ad bonum super-

pernaturale, & a gratia necessitari. 3. totam hominis libertatem sitam esse in voluntario spontaneo. Hinc & tria ad veritatem stabiliendam demonstranda sunt. Primo quidem inesse homini lapso liberum arbitrium, seu libertatem indifferentiæ & actus. 2. Hominem sub dominio gratiæ esse liberum ad bonum salutis operandum. 3. Libertatem essentialiter consistere in indifferentia, & talem prædicari tum ab Ecclesia, tum a Conciliis, tum a sanctis Patribus. Datur igitur libertas a coactione; homo viator nullam vim in actibus interioribus experitur. Datur libertas a necessitate; homo libere se movet ad agendum. Datur libertas a passionibus & concupiscentia; homo per gratiam Christi solvitur a vinculis peccatorum. Nunc ad singula probanda properare juvat.

SECTIO PRIMA.

Utrum homo lapsus sit liber libertate indifferentiæ ad bonum & malum.

CONCLUSIO.

Homo lapsus est vere & intrinsece liber libertate indifferentiæ ad bonum & malum, morale & civile.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura sacra veteris Testamenti.*

1. GENES. 4. Deus Cainum sic alloquitur: *Si bene egeris, recipies; si male, statim in foribus peccatum aderit: sed sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius.* Ex hac sententia liquet inesse homini libertatem indifferentiæ ad bonum & malum, quandoquidem utrumque operari potest; alias quare adhortaretur ut suo dominetur appetitui ne faciat malum, si ad peccatum vi & impetu concupiscentiæ rapiatur ut inanime quoddam. Porro observandum est Scripturam ibi de homine lapso habere sermonem; jam enim peccaverat Adam, cum Deus Cainum allocutus est; jam ipse Cainus invidia adversus fratrem tabescente mala molitus fuerat; Deus tamen eum ad meliora adhortatur: poterat igitur Cainus operari bonum, & se convertere.

2. Deuteronomii 30. Deum ad Israelitas hæc dixisse refertur: *Proposui vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem; elige ergo vitam.* Quod quidem oraculum dilucide probat libertatem quam prædicamus.

3. Ecclesiast. 15. *Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi.* Ubi est electio, ibi est libertas indifferentiæ: atqui ex Scriptura, bonum & malum, vita & mors, proponuntur homini lapso, ut eligat quod voluerit; siquidem de solo homine lapso loquitur Ecclesiasticus, quippe qui sermonem instituat ad instructionem & morum directionem: igitur homo est vere liber libertate indifferentiæ ad bonum & malum.

Ex Novo Testamento.

1. LUC. 9. 23. Christus: *Si quis vult post me venire, abneget semet-ipsum.* Et iterum Matth. 20. 29. *Qui reliquerit patrem autem matrem ..... propter nomen meum, centuplum accipiet & vitam æternam possidebit.* Utrumque proponitur sub electione: igitur est in potestate hominis facere vel non facere, eligere unum & relinquere alterum.

2. Apostolus 1. Cor. 7. loquens de virginitate ad arbitrium colenda sic loquitur: *Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quod sit super adulta, & ita oportet fieri: quod vult faciat, non peccat, si nubat. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc judicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit:* sed habere potestatem suæ voluntatis, & posse facere vel non facere quod placuerit, est esse liberum: igitur homo lapsus est liberrimus; loquitur enim Apostolus de patre, qui potest jungere virginem suam matrimonio, vel non jungere.

3. Apoc. 2. *Angelo Ephesi Ecclesiæ scribe ... scio opera tua & laborem & patientiam tuam ... sed habeo adversum te, quod charitatem tuam primam dereliquisti. Memor esto itaque unde excideris, & age pœnitentiam & prima opera fac. Sin autem, venio tibi, & movebo candelabrum de loco suo.* Ibi laudatur Episcopus de bonis operibus suis, increpatur vero quod a prima charitate exciderit. Illum hortatur Propheta Evangelicus, ut prima bona opera iterum ex animo faciat, poterat igitur face-

facere ; alias frustranea foret exhortatio , pariter & injusta increpatio atque comminatio . Ibi , ut patet , agitur de homine lapso , & tamen liberrimo ad bonum & malum : igitur homo lapsus est liber libertate indifferentiæ .

Secundo , *Ex Traditione & Patribus* .

Primum sæculum . Primo loco occurrunt Auctores canonici ; qui ab ipso Deo edocti de actibus humanis , tanquam de rebus , quæ ad nutum nostrum possunt esse vel non esse , loquuntur . Juxta illud Matth. 23. 37. *Quoties volui congregare filios tuos , quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas & noluisti ?* Rursus Prov. 1. 24. *Vocavi & renuisti* . Certe si homo determinatus foret ex necessitate ad bonum , Israel utique fecisset opera salutis , quandoquidem iterata gratia eum compellebat ad observationem mandatorum , sed pro innata libertate & ex certa malitia obedire renuit . De hoc conqueritur Deus. *Vos semper* , inquit Judæis , Act. 7. *Spiritui sancto resistitis sicut Patres vestri* . Jam vero justa non videretur increpatio , si homines ex necessitate compellerentur ad malum . Enimvero respondissent Judæi , ideo noluimus , quia tracti & ad peccatum ex impetu rapti , aliter facere nusquam potuimus .

Secundum sæculum . Justinus Martyr. apol. 1. *Sed enim quia liberi arbitrii & Angelorum & hominum genus ab initio creavit Deus , justo judicio pro peccatis suis supplicium in igne sempiterno reportabunt . Illa quippe ortæ cujusque rei natura est , ut virtutis & vitii sit capax , neque quidquam eorum quæ creata sunt laude dignum esset , nisi vim ac potestatem altero versum se convertendi obtineret* . Igitur ex Justino inest homini potestas ad vitium & virtutem , ad unum aut ad alterum amplectendum : ergo voluntas humana est formaliter electiva & libera .

Iræneus l. 4. adversf. hær. c. 11. similia dicit : *Posuit autem in homine potestatem electionis , quemadmodum in Angelis* . & c. 72. *Si igitur non esset in nobis potestas faciendi hæc , aut non faciendi ; quam causam habebat Apostolus , & ipse Dominus , consilium dare quædam quidem facere , a quibusdam vero abstinere ?*

Clemens Alex. l. 1. Strom. astipulatur : *Quoniam libera electio & appetitio peccati primum inchoat , jure infliguntur supplicia* . Ubique prædicatur electio , & consequenter libertas indifferentiæ , quæ definitur vis electiva .

Tertium sæculum . Tertullianus l. 2. contra Marcion. c. 6. eandem confirmat veritatem , & sic loquitur : *Tota ergo libertas arbitrii in utramque patrem concessa est illi*, scilicet homini , *ut sui Dominus constanter occurreret , bono sponte servando , & malo sponte vitando : quoniam & alias positum hominem sub judicio Dei , oportebat justum illud efficere de arbitrii sui meritis , liberi scilicet . Cæterum nec boni , nec mali merces jure pensaretur ei , qui aut bonus aut malus necessitate fuisset inventus* . Ponderanda sunt verba : essentia liberi arbitrii est esse ad utramque partem , ad bonum vel malum eligendum , ut sit merces & meritum ; requiritur ad hoc , ut opus sit spontaneum non quacumque spontaneitate , sed ea quæ opponitur & violento , & necessario .

Origenes l. 6. in Epist. ad Rom. primas etiam in hac parte obtinet sedes . *Hoc est ergo* , inquit , *quod hoc in loco Apostolus docet : quia unusquisque in manu sua habet ; & in arbitrii potestate , ut peccati servus sit , aut justitiæ* .

Cyprianus epist. 55. ad Cornelium ejusdem est labii ; ait enim de Christo , *ad Apostolos suos dixit : Numquid & vos vultis ire ? servans scilicet legem , qua homo libertati suæ relictus , & in arbitrio proprio constitutus , sibimeptipsi vel mortem appetit , vel salutem* .

Athanasius non prætereundus , namque oratione contra gentes c. 4. de homine lapso sic loquitur : *Potest enim ut ad bona se inclinare , ita bona quoque aversari , quæ cum liberum sui jus arbitriumque intuetur : & sentit se in utramque partem corporeis membris uti posse , tum ad ea quæ sunt , tum ad ea quæ non sunt . Ea autem quæ sunt , appello bona , quæ non sunt , mala* . Ex illis Patribus , homo est sui juris , habet potestatem & in suos actus , & in utramque partem ; ex illis potest eligere , igitur ex eisdem est liberrimus .

Quartum sæculum . Hilarius enarrat. in Psal. 2. Basilius hom. 31. de lib. arb. idem docent , & præcipue Ambrosf. l. 2. de Cain & Abel c. 7. sic exponit verba Dei ad Cainum : *Nonne si bene egeris , recipies ?* &c. *Non habes quod excuses , non habes in quo necessitatem magis quam mentem tuam arguas . In te retorquetur improbitas . Tu princeps operis tui , tu dux criminis . Non te in-*

te invitum, non imprudentem error attraxit, sed voluntarius reus, judicio non lapsu, fecisti dolum quo te divinæ injuriæ reum ipse convincis. Igitur homo libere, elective, judicio, non necessitate peccat: igitur est & a violentia & a necessitate in peccando immunis.

Quintum sæculum. Aug. in tribus l. de lib. arb. contra Manichæos, ex professo probat libertatem indifferentiæ esse in homine lapso ad bonum & malum. Item l. de gr. & lib. arb. c. 2. n. 2. sic loquitur: *Revelavit autem nobis Deus per Scripturas suas sanctas, esse in homine liberum voluntatis arbitrium*. Multas de hoc affert rationes, *quia*, inquit, *ipsa divina præcepta homini non prodessent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium quo ea faciens, ad promissa præmia perveniret*.

Idem l. 3. c. 18. *Quis enim peccat in eo quod nullo modo caveri potest? peccatur autem: caveri igitur potest*.

Idem l. de vera Religione c. 14. ait: *Tales enim servos suos meliores esse judicavit Deus, si ei servirent liberaliter. Quod nullo modo fieri posset, si non voluntate, sed necessitate servirent*. Igitur est in homine ex Aug. libertas a necessitate.

Percelebris est textus Divi Augustini libri de gratia & libero arbitrio, a numero tertio ad quintum usque, ubi diserte probat auctoritate utriusque Testamenti, libertatem & datam fuisse primo homini, & remansisse in homine lapso. Istud momentum, videlicet pro homine lapso apparebit maxime ex Evangelio & Epistolis quorum loca adducit quæ intelligi nequeunt, nisi de homine peccatore. Sic igitur intonat num. scilicet 3.

" Liber Ecclesiasticus dicit: (a) *Ne dixeris, quia propter Dominum recessi; quæ enim odit non facias. Ne dixeris, quia ipse me induxit: non enim opus habet viro peccatore. Omne exsecramentum odit Dominus. & non est amabile timentibus illum. Ipse ab initio fecit hominem, & reliquit eum in manu consilii sui. Si volueris, conservabis mandata, & fidem bonam placiti. Apponit tibi ignem & aquam, ad quodcumque volueris extende manum tuam; in conspectu hominis vita & mors, & quodcumque placuerit dabitur ei*. Ecce apertissime videmus expressum liberum humanæ voluntatis arbitrium. "

Pergit n. 4. & ait: " Quid illud, quod tam multis locis omnia mandata sua custodiri & fieri jubet Deus? quomodo jubet, si non est liberum arbitrium? Quid beatus ille, de quo Psalmus dicit, quod (b) *in lege Domini fuit voluntas ejus?* nonne satis indicat, voluntate sua hominem in lege Dei consistere? Deinde tam multa mandata, quæ ipsam quodammodo nominatim conveniunt voluntatem sicut est, (c) *Noli vinci a malo*: & alia similia; sicut sunt, (d) *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus*, &, (e) *Noli repellere consilia matris tuæ*: &, (f) *Noli esse sapiens apud teipsum*: &, (g) *Noli deficere a disciplina Domini*: &, (h) *Noli negligere legem*: &, *Noli abstinere bene facere egenti*: &, (i) *Noli fabricare in amicum tuum mala*: &, (k) *Noli intendere fallaci mulieri*: &, (l) *Noluit intelligere ut bene ageret*: &, (m) *Noluerunt accipere disciplinam*. Et innumerabilia alia in veteribus libris divinorum eloquiorum, quid ostendunt, nisi liberum arbitrium voluntatis humanæ? In libris etiam novis Evangelicis & Apostolicis, quid aliud ostenditur, ubi dicitur? (n) *Nolite vobis condere thesauros in terra*: &, (o) *Nolite timere eos qui occidunt corpus*: &, (p) *Qui vult venire post me, abneget semetipsum*: &, (q) *Pax in terra hominibus bonæ voluntatis*. (r) Et quod dicit Apostolus Paulus: (s) *Quod vult faciat, non peccat, si nubat: qui autem statuit in corde suo, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc statuit in corde suo, servare virginem suam, bene facit*. Item dicit: (t) *Si autem volens, hoc facio, mercedem habeo*. Et alio loco: (u) *Sobrii estote juste, & nolite peccare*. Et iterum (x) *Ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi*. Et ad Timotheum dicit: (y) *Cum enim in deliciis egerint in Christo, nubere volunt*. Et alibi: (z) *Sed & omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur*.

(a) *Eccl.* 15. 11.

(b) *Ps.* 1. 2.
(c) *Rom.* 12. 21.
(d) *Ps.* 31. 9.
(e) *Prov.* 18.
(f) *Ibid.* 3. 7.
(g) *Ibid.* 11.
(h) *Ibid.* 27.
(i) *Ibid.* 29.
(k) *Ibid. c.* 5. 2.
(l) *Ps.* 35. 4.
(m) *Prov.* 1. 29.
(n) *Matth.* 6. 19.
(o) *Ibid.* 10. 28.
(p) *Ibid.* 16. 24.
(q) *Luc.* 2. 14.
(r) *Luc.* 2. 14.
(s) 1. *Cor.* 7. 36.
(t) 1. *Cor.* 9. 17.
(u) *Ibid.* 15. 31.
(x) 2. *Cor.* 8. 11.
(y) 1. *Tim.* 5. 11.
(z) 2. *Tim.* 3. 11.

„ tur. Et ipsi Timotheo: (a) *Noli negligere gratiam quæ in te est*. Et ad Philemonem: (b) *Ne bonum tuum velut ex necessitate esset, sed ex voluntate*. Servos etiam ipsos monet, ut Dominis suis (c) *ex animo serviant cum bona voluntate*. Item Jacobus: (d) *Nolite itaque errare, Fratres mei, & nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi*: &, (e) *Nolite detrahere de alterutro*. Item Joannes in Epistola sua: (f) *Nolite diligere mundum*. Et cætera hujusmodi, nempe ubi dicitur, noli hoc, & noli illud, & ubi ad aliquid faciendum vel non faciendum, in divinis monitis opus voluntatis exigitur, satis liberum demonstratur arbitrium. Nemo ergo Deum causetur in corde suo, sed sibi imputet quisque cum peccat. „

Patres sequentium sæculorum idem docent, maxime Damascenus l. 2. de fide orthod. c. 25. 26. 27. & 28. Bernard. tractatu de gr. & de lib. arb. D. Th. passim, & præcipue q. 6. de malo, art. unico. Ipse Calvinus l. 2. instit. c. 2. §. 2. 3. & 4. fatetur Patres Latinos & Græcos, immo & ipsos Philosophos agnoscere voluntatem humanam sui juris esse, & ideo apud Latinos nomen liberi arbitrii semper extitisse; Græcos vero sui ipsius potestatem appellasse; unde non parum laborat, ut illos in alienum trahat sensum.

Tertio, *Ex Decretis summorum Pontificum*.

Innocentius I. in rescripto ad Concilium Carthag. sic loquitur: *Quid tam mortiferum, tam præceps videatur ad casum, tam expositum ad omnia pericula, si hoc solum nobis putantes posse sufficere, quod liberum arbitrium, cum nasceremur, accepimus, ultra jam a Domino nihil quæramus, idest auctoris nostri obliti, ejus potentiam ut nos ostendamus liberos, adjuvemus: quasi jam amplius quod dare possit nam habeat, qui te in tuo ortu liberum fecit*.

Cœlestinus I. epist. ad Episcop. Galliæ c. 9. idem confirmat: *Quo utique auxilio & munere Dei non aufertur liberum arbitrium, sed liberatur, ut de tenebroso lucidum, de pravo rectum, de languido sanum, de imprudente sit providum*. Uterque Pontifex defendit liberum arbitrium, etiam sub dominio gratiæ a qua dicunt non quidem obrui, sed mirum in modum perfici.

Leo X. in Bulla contra Lutherum hanc 31. damnat propositionem: *Liberum arbitrium post peccatum, est res de solo titulo*.

Innocentius X. in sua Constitutione contra librum Jansenii Yprensis, quinque proscribit propositiones, quarum secunda & tertia destruunt libertatem.

Quarto, *Ex Conciliis*.

Arausicanum 2. can. 13. sic loquitur: *Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam Baptismi, non potest reparari: quod amissum, nisi a quo potuit dari, non potest reddi. Unde veritas ipsa dicit: si vos filius liberaverit, tunc vere liberi eritis*. Quibus verbis docet liberum arbitrium manere sub dominio gratiæ etiam ad bonum supernaturale, a fortiori ad naturale.

Palæstinum ex S. Aug. Epist. 106. & Constantiense contra art. 27. VViclefi idem docent.

Tridentinum sess. 6. can. 5. sic definit: *Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum, amissum & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, immo titulum sine re, figmentum denique a Satana invectum in Ecclesiam, anathema sit*. Ergo &c.

Quinto, *Ex ipsis Philosophis, Oratoribus & Poetis Paganis*.

Aristoteles 3. Ethic. c. 5. Cicero l. 3. de natura Deor. liberum propugnant arbitrium: immo & ipsi Poetæ illud in suis operibus passim aut astruunt, aut supponendo prædicant. Et vero ubique homines introducunt libere modo agentes, modo etiam loquentes. Sic Virgilius l. 2. Æneid. Laocoon commemorat qui consilium dat Trojæ civibus, ne inter civitatis mœnia equi machinam a Græcis oblatam, in suam recipiant perniciem. Fabula quidem est, sed clare denotat liberum arbitrium, quatenus Trojanis sicut licitum, ita & liberum erat, ut supponit Poeta, equum vel recipere, vel abjicere.

In primis Seneca contra fatum necessitans insurgit, sic enim loquitur l. 2. naturalium quæst. c. 37. & 38. *Quædam a Diis immortalibus ita suspensa relicta sunt, ut in bonum vertant si admotæ preces fuerint*. Qui-

(a) 1. *Tim.* 4. 14.
(b) *c.* 14. (c) *Eph.* 6. 6.
(d) *Jac.* 2. 1.
(e) *Ibid.* 4. 11.
(f) 1. *Joan.* 2. 15.

Quibus verbis notat res ex innata hominum libertate, posse aliter atque aliter se habere.

Sexto, *Ex ratione multiplici*.

Prima sic procedit. Experientia comprobamus quotidiana nos modo unum, modo alterum velle & facere per electionem; modo amare unum objectum, modo idem non amare, & quandoque odio habere: ergo inest homini libertas indifferentiæ; siquidem inest nobis potentia ad oppositum, alias quod semel amamus, semper & immutabiliter amaremus.

Secunda. Ubi est objectum contingens & liberum, & proponitur ut tale voluntati, ibi est prosecutio objecti libera: atqui omne objectum creatum sic est. Et probatur 1. habet perfectionem solum aliquam, eamque finitam, & ex hoc in omni creatura apparet defectus, in quantum caret multis perfectionibus ad quas inhiat cor hominis, appetit enim bonum infinitum; quid mirum igitur, si respuat quandoque bona creata etiam licita? unde hoc? nisi ex innata libertate, alias necessario amaret omne bonum finitum eo ipso quo illi proponitur; sed heu! inquit Aug. quidquid Deo minus est explere non potest. 2. Objectum bonum propositum voluntati, reclamantibus passionibus, nonnumquam apparet malum; talis eleemosyna videtur avaro; cum igitur solum bonum sit voluntatis objectum, ipsa respuit omnequod illi intellectu judicatur malum; hinc si avarus consilium accipiat a passione, non dat eleemosynam, quam tamen aliquando motu compassionis elargitur; ex indifferentia igitur objecti, oritur indifferentia intellectus judicantis, ex indifferentia vero intellectus, indifferentia voluntatis; quia nihil amatum quin præcognitum ut bonum, & tale judicatum: igitur voluntas fertur libere in objecta, vel per modum fugæ, vel per modum amoris; odiendo, vel amando: faciendo, vel non faciendo.

Tertia. Libertas est perfectio creaturæ rationalis ejus consequens naturam; Deus enim creavit hominem liberum: peccatum corrupit quidem, sed non penitus extinxit naturam, unde, inquit D. Thomas 1. p. naturalia permanserunt in dæmonibus: igitur & libertas in homine lapso, infirmata quidem, attamen vera pro utroque ordine, naturali scilicet & supernaturali.

Quarta. Cuncta orbis terrarum imperia, omnes civitates, familiæ, singulæ, omnes uno verbo homines consilio reguntur, eligendo scilicet media fini præconcepto proportionata: igitur datur libertas actus in homine, cum insit ipsis vis electiva.

Quinta. Homo distinguitur essentialiter a brutis: sed distinguitur per rationem, & per libertatem. Probatur 1. quidem ratio eligit media ut media ad finem conducentia; porro si homo foret ad unum determinatus, jam ipso facto non se moveret ad media, illa eadem conferendo cum fine. 2. Belluæ sunt ad unum determinatæ, proindeque exhortationis incapaces: sed est de fide hominem exhortationis & consilii esse capacem, siquidem illum incessanter Deus adhortatur ad bonum tum juris naturalis, tum etiam supernaturalis suscipiendum: igitur homo distinguitur etiam intrinsece per libertatem a belluis.

Solvuntur Protestantium objectiones, quas ex Scriptura sacra deducunt.

Objiciunt: Tunc non est libertas, ubi totus effectus est a Deo, independenter a voluntate humana: atqui tales sunt actiones humanæ. Et probatur variis Scripturæ sacræ auctoritatibus. 1. Gen. 43. Jacob mittens secundo filios in Ægyptum, ut haberent frumentum pro vita alenda & conservanda, sic oravit: *Deus faciat vobis eum placabilem*, scilicet Josephum, totum expectans a Deo, qui hominum corda ad quod vult convertit. 2. Exod. 11. Deus conciliat Israelitis Ægyptiorum voluntates, ut illi mutuo vasa aurea & argentea præberent. 3. Utique scriptum est, Deum compulisse Saulem ad peccatum 4. 2. Reg. 17. legitur Dominum dissipasse consilium Architophel ut salvaret David; in quibus & similibus sententiis totum, nulla facta mentione causæ secundæ, Deo tribuitur.

Respondeo, negando minorem. Nam cum Deus sit prima omnium rerum causa, ideo effectus tribuitur illi soli, tacito nomine causæ liberæ; sed non inde causæ secundæ excluditur cooperatio, cum ipse Dominus in Scripturis sanctis hortetur homines ad bonum, cum præmia proponat bene agentibus, supplicia vero pro peccantibus decernat: verum eos movet libere, scilicet conformiter eorum naturæ. Sic pronuntiat D. Th. 1. 2. q. 10. art. 4. ad 1. *Voluntas divina*, inquit, *non tantum se exten-*

extendit, ut aliquid fiat per rem quam movet, sed ut etiam eo modo fiat quo congruit ipsius naturæ.

Ad primum, distinguo. Deus fecit placabilem Dominum Ægypti filiis Jacob, hoc est, inclinavit ipsius cor ad benefaciendum Israelitis, concedo: hoc est necessitavit, nego. Cæterum Joseph erat & justus, & frater filiorum Jacob: quia justus, inspirante & adjuvante Deo, volebat bona pro malis retribuere: quia frater, volebat & ex pietate erga patrem, & ex amore erga fratres dare omnia ad vitam necessaria, & hoc liberrime, & hoc generose propter Deum summe dilectum: quippe qui sciret non sine magna providentia clavum Regni Ægypti se tenere ut salvaret Israel, unde c. 45. fratres conterritos videns propter scelus nefandum in semetipso commissum, ait: *Nolite pavere, neque durum esse vobis non videatur quod vendidistis me in his regionibus: pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum; biennium est enim quod cœpit fames esse in terra, & adhuc quinque annis restant, quibus nec arari poterit, nec meti.*

Ad secundum, conciliavit Deus Ægyptios Israeltis, distinguo. Dando istis gratiam ut placerent inimicis, & gratiores facti obtinerent necessaria, tum ad peregrinandum, tum ad sacrificandum Deo in deserto, concedo: & aliquam induxit Deus in corda Ægyptiorum necessitatem, nego. Igitur Ægyptii Israelitis libere necessaria suppeditarunt: 1. ut citius egrederentur Hebræi e terra Ægypti: 2. ut Ægyptii consulerent propriæ saluti: timebant enim ne novis plagis perirent: 3. quia ut habetur c. 12. Dominus dedit Hebræis gratiam coram Ægyptiis ut eis commodarent: profecto gratia quam Dominus dedit Hebræis non necessitavit Ægyptios, & si Ægyptii ex gratia commodarunt, certe non ex necessitate, ut contendit Calvinus.

Ad tertium, distinguo. Deus compulit Saulem ad peccatum, hoc est permisit ut peccaret, concedo: auctor fuit & causa cur prævaricaretur, nego. Neque vim fecit Deus Sauli, neque necessitando compulit ad peccatum; permisit solummodo malum hominem magis ruere in peccata, ut qui propria voluntate deliquerat, etiam propria voluntate puniretur. Et vero, quis illum compellebat ad sacrificandum & libandum Deo ante adventum Samuelis, ad quem solum offerre sacrificium spectabat? hinc Rex prævaricator dictus in prælio manus violentas sibi inferri voluit, unde propria voluntas, quæ peccati causa fuerat, utique fuit & perditionis.

Ad quartum similiter, distinguo. Permisit Deus ut Absalon manus, dimisso consilio Architophel, audiret solum Cusam ad salvandum David pœnitentem, concedo; necessitavit Absalonem, nego. Nulla ibi sane necessitas, ubi ex omni parte consilium patet: unum dat Architophel, aliud dat Cusai. Liberum erat Absaloni sequi alterutrum.

Instant Calvinistæ. Jeremiæ 10. habetur: *Non est hominis via ejus, nec viri est ut ambulet & dirigat gressus suos*. Igitur homo non habet libertatem; alias ad ipsum pertineret dirigere gressus suos.

Respondeo 1. Opponendo scripturam scripturæ; nam ibidem c. 18. legitur: *Dirigite vias vestras & studia vestra*. Igitur verba in objectione laudata non sunt sumenda in sensu Calvini.

Respondeo 2. distinguendo. Non est in hominis potestate dirigere vias suas; cum adsunt extrinseca impedimenta fortiora, quæ ipse non valet amovere, concedo: non est in hominis potestate eligere bonum & malum, nego. Propheta vult ostendere hominem in omnibus a Deo dependere, dicendo non esse semper in ipsius potestate ad felicem rerum exitum pervenire: sic mercator mari se committit, ut abeat in regionem longinquam ad thesauros comparandos; verum sæpius furente mari & ingravescente tempestate, quam avertere neutiquam potest, perit. Igitur homo in omnibus advocare subsidium debet, ut prosperas faciat misericors Pater semitas ejus.

Instant Hæretici. Joan. 6. habetur: *Nemo*, inquit Christus, *potest venire ad me, nisi Pater meus qui misit me, traxerit eum.* Sed qui trahitur, cogitur & vim patitur: igitur homo non est liber.

Respondeo, distinguendo minorem. Si trahatur ab extrinseco vim inferente, concedo: si non trahatur, nego. Deus est quidem extrinsecus homini, sed illabitur in animam nostram per gratiam, non ut perimat libertatem, sed potius ut illam foveat & adjuvet; nam cum sit prima causa, eaque liberrima, omnis libertas est ab ipso, juxta illud axioma philosophicum, quod est per se primo tale, cætera non sunt talia nisi per ordinem ad illud: unde & de sapientia æterna legitur quod o-

mnia attingat a fine ad finem & disponat suaviter, quare? nisi quia attingit modum agendi cuilibet rei connaturalem, & ideo facit homines agere libere, præsertim amore. Ita Aug. tract. 26. n. 4. in Joan. ubi locum in objectione allatum sic explicat; " Nolite cogitare invitum trahi. Trahitur „ animus & amore.... forsitan reprehen- „ damur, & dicatur nobis; quomodo vo- „ luntate credo, si trahor? ego dico pa- „ rum est voluntate, etiam voluptate tra- „ heris. Quid est trahi voluptate? dele- „ ctare in Domino & dabit tibi petitio- „ nes cordis tui.... trahit sua quemque „ voluptas; non necessitas, sed voluptas: „ non obligatio, sed delectatio.... ramum „ viridem ostendis ovi, & trahis illam; „ nuces puero demonstrantur, & trahi- „ tur.... cordis vinculo trahitur. Si ergo „ ista, quæ inter delicias & voluptates „ terrenas revelantur amantibus, trahunt, „ quoniam verum est, trahit sua quem- „ que voluptas, non trahit revelatus Chri- „ stus a Patre? quid enim fortius deside- „ rat anima quam veritatem? „

Rursus instant, Joan. 15. habetur: *Sine me*: inquit Christus, *nihil potestis facere*. 2. ad Tim. 2. *Resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem*. Si homo nihil potest de se facere, jam non est liber. Si est servus, si captivus & si teneatur voluntate dæmonis, ubi est libertas? sed tamen utrumque dicit Scriptura: ergo homo non habet libertatem.

Respondeo distinguendo. Et hæc omnia denotant solummodo hominem se solo non posse facere bonum supernaturale, tum propter excellentiam ex parte objecti, tum propter infirmitatem ex parte subjecti, concedo: denotant non esse in homine liberum arbitrium, nego: ad quid enim tot in Scriptura exhortationes, si homo non est liber ad malum & bonum? Unde

Ad primum, distinguo: sine gratia Christi homo non potest facere aliquid meritorium & ad vitam æternam conducens, concedo: homo non est liber absolute, nego. Solutio est Augustini tractatu 81. in Joan. n. 3. ubi verba in objectione posita sic explanat: " Ne quisquam putaret, fal- „ tem parvum aliquem fructum posse a „ semetipso palmitem ferre; cum dixisset, „ hic fert fructum multum, non ait quia „ sine me parum potestis facere, sed ni- „ hil potestis facere.... quamvis au- „ tem Christus vitis non esset, nisi homo „ esset; tamen istam gratiam palmitibus „ non præberet, nisi etiam Deus esset. „ Verum quia ita sine ista gratia non po- „ test vivi, ut & mors in potestate sit „ liberi arbitrii, &c. „ Patet igitur ex ipsis verbis consequentibus Christum loqui de actibus meritoriis; nam ibidem immediate ante verba in objectione allata, ait: *Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me & ego in eo, hic fert fructum multum*.

Ad secundum, distinguo: homo est captivus diaboli voluntarie & libere, concedo: involuntarie, subdistinguo; secundum quid, & ratione concupiscentiæ a peccato originali in anima relictæ, concedo: simpliciter, nego. Homo manet semper liber, sed quia pronus est ab adolescentia ad malum, reclamantibus passionibus, perversam sæpe sequitur inclinationem & obedit tentatori; sed voluntarie & liberrime; dicitur tamen secundum quid captivus, quia passiones sunt veluti vincula, quibus ligatus non facit nisi cum difficultate bonum. Verum ut solutio clarius innotescat, dicendum multiplicem esse necessitatem, aliam violentam, & est coactio; aliam spontaneam, & est determinatio ad unum ex inclinatione; aliam miseriarum, & est subjectio concupiscentiæ ac cæteris passionibus; aliam peccati, & est amor inordinatus rerum sensibilium, quæ dicitur servitus, captivitas & lex peccati. Totuplex est libertas opposita: est igitur libertas a coactione & in exemptione a violento sita est; libertas a necessitate, & est vis electiva ad opposita; libertas a miseriis, & est dominari passionibus, libertas a peccato, & est amor justitiæ: primam & secundam habuit homo in prima sui productione, eamque retinuit, ut probatum est ex Scripturis, & ipsa experientia testatur; tertiam vero & quartam habet per gratiam Christi, quæ nostram adjuvat infirmitatem ad faciendum bonum.

Divus Bernardus totum hoc negotium explicat tractatu de grat. & lib. arb. his verbis: " Cum igitur triplex sit nobis pro- „ posita libertas, a peccato, a miseria, a „ necessitate; hanc ultimo loco positam „ contulit nobis in conditione naturæ; „ in primam restauramur a gratia; media „ nobis reservatur in patria; dicatur igi- „ tur prima libertas naturæ, secunda gra- „ tiæ, tertia gloriæ & vitæ ... Verum „ libertas a necessitate æque & indifferen- „ ter Deo, universæque, tam malæ quam „ bonæ convenit rationali creaturæ. Nec

„ peccato nec miseria amittitur, vel mi-„ nuitur: nec major in justo est, quam „ in peccatore; nec plenior in Angelo „ quam in homine . . . . . . manet ergo „ libertas voluntatis, ubi etiam fit capti-„ vitas mentis, tam plena quidem in ma-„ lis, quam & in bonis; sed in bonis or-„ dinatior: tam integra quoque pro suo „ modo in creatura quam in creatore; „ sed in illo potentior. „

Insistunt Calvinus & ejus Sectatores. Non major est libertas sub dominio Dei, a quo homo in omnibus dependet, quam in luto in manu figuli: sed sicut iste facit de luto quod vult, vas vel in honorem, vel in contumeliam; ita & Deus disponit de hominibus; & hoc probatur ex illo Rom. 9. *Quid adhuc quæritur? voluntati ejus quis resistit? o homo! tu quis es, qui respondeas Deo? numquid dicit figmentum ei qui se finxit: quid me fecisti? an non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Ergo &c.

Respondeo distinguendo: & comparatio hominis cum luto est inadæquata, concedo: & est adæquata, nego. Agit ibi Apostolus non de libertate quam multis locis in homine agnoscit, maxime 1. Cor. 7. sed de prædestinatione Sanctorum quæ est gratuita, si consideretur secundum primam gratiam quæ est in nobis sine nobis, & secundum perseverantiam finalem, vultque quod sicut figulus potest facere de luto vas vel in honorem, vel in contumeliam; ita Deus poterat prædestinare hominem vel non; salvare vel non salvare: nemini quippe gratiam debet nisi per Christum. Sed profecto non est sensus, hominem in manu Dei mere passive se habere ut lutum & inanime quoddam, cum constet ex Scripturis sacris relictum fuisse in manu consilii sui; vult etiam Apostolus hominem sine gratia nihil pro salute facere: unde ibidem Rom. 9. 39. subdit: *Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus.*

Respondeo 2. aliter distinguendo: nullus voluntati Dei generali; qua suam in omnibus quærit gloriam, potest resistere, concedo; voluntati particulari qua creaturæ rationalis quærit salutem, nego. Duplex igitur distinguenda est in Deo voluntas; una ad seipsum ad ejus gloriam terminata; altera vero quæ hominis salutem spectat. Priori neminem posse resistere asserit S. Thomas, cum enim, inquit, sit universalissima, omnes effectus cedunt in ipsius gloriam, quinimmo ipse peccator, etiam dum actu in nova prolabitur peccata, tantæ voluntatis dominium impedire non valet, dum enim fugit & declinat Dei voluntatem secundum lineam bonitatis, eatenus eidem subjicitur, quatenus justa est, hinc & prævaricator Dei adimplet in pœnis pro peccato inflictis voluntatem, quæ vult impœnitens extremis affici suppliciis. Non sic de voluntate Dei ad salutem hominum terminata: ei enim posse resisti nemo non novit: ipsi Prædestinati nonnumquam ei resistunt. Petrus tametsi electus negando Dominum divinæ restitit voluntati, sed flevit amare, & flendo nedum absterfit peccatum, sed & ad majorem resurrexit gratiam. Nullus igitur nisi heterodoxus hominem posse Deo resistere negabit. Apostolus eo loci loquitur in primo sensu, nusquam vero in secundo: hoc est neminem posse resistere voluntati universalissimæ qua Deus suæ consulit gloriæ, propugnat: voluntati vero qua Deus offert homini media salutis, eum & posse resistere, & ut plurimum resistere non semel asserit.

Cæterum in loco quem objicit Calvinus contra libertatis humanæ jura, non dicit Apostolus nullum posse Deo resistere, sed de facto non resistere; sic enim habetur: *Voluntati ejus quis resistit?* quæ duo sane discrepant: Quamvis enim nemo Deo suaviter & efficaciter vocanti non resistat, non inde sequitur aliquem posse resistere.

Instant Protestantes; Eccl. 7. habetur: *Considera opera Dei quod nemo possit corrigere quem ille despexerit.* Rursus Rom. 7. Apostolus ait se facere malum quod non vult. Igitur, non est in homine libertas; alias posset corrigi, nec malum invito animo & recalcitrante operaretur.

Respondeo ad primum, distinguendo: nullus potest corrigere impium, idest difficiliter corrigitur impius eo quod habitudo mala semper illum inclinet ad malum, concedo: nullo modo potest corrigi, nego. Si hoc esset, ad quid perpetuæ ad bonum invitationes? unde Aug. l. 3. de Lib. arb. c. 18. dicit: „ Quis enim peccat in „ eo quod nullo modo caveri potest? pec-„ catur autem; ergo caveri potest. „

Ad secundum, distinguo: & loquitur Apostolus de motibus primo primis & indeliberatis concupiscentiæ, concedo: de motibus deliberatis, nego. Nam ibidem subjungit: *Nunc autem jam non ego operor il-lud,*

lud, sed quod habitat in me peccatum; id-est concupiscentia, quam vocat Angelum Satanæ colaphizantem, sed dictum est illi: *Sufficit tibi Paule, gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur*. Cæterum malum illud, motus scilicet concupiscentiæ primo primus, erat solummodo malum causaliter, in quantum concupiscentia inducit & provocat ad peccatum, sed non formaliter & in se.

Exploduntur argumenta ex auctoritate Divi Augustini deprompta.

Objiciunt: Augustinus dicit hominem per peccatum amisisse liberum arbitrium; sic enim loquitur in Enchirid. ad Laurentium c. 30. n. 9. " Libero arbitrio male „ utens homo, & se perdidit & ipsum. „ Epist. 107. " Liberum arbitrium ad diligen- „ dum Deum, primi peccati granditate „ perdidimus. „ Ergo, &c.

Respondeo distinguendo: homo per peccatum perdidit liberum arbitrium quoad perfectionem, concedo: quoad se, nego. Amisit quidem facilitatem & inclinationem ad bonum, minime vero ipsum liberum arbitrium. Div. Aug. est sui ipsius Interpresl. 1. ad Bonifacium contra duas Epist. Pelag. c. 2. n. 5. his verbis: *Quibus autem nostrum dicat, quod primi hominis peccato, perierit liberum arbitrium de humano genere? libertas quidem periit per peccatum, sed illa quæ in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate justitiam: propter quod natura humana divina indiget gratia*. Ita & Bernardus supra citatus.

Urgent: S. Augustinus Epist. 145. ad Anastasium ait: *Quod sine Dei gratia nullo modo voluntas implet humana, quæ nec libera dicenda est, quamdiu est vincentibus & vincientibus cupiditatibus subdita, a quo enim quis devictus, huic & servus addictus est*. Igitur homo gratia privatus, non est liber.

Respondeo distinguendo consequens, homo absque gratia non est liber, hoc est opera ad salutem conducentia, secluso Dei auxilio, facere non valet, concedo: non potest bonum morale naturalis ordinis se solo & viribus innatis operari, nego. Absque gratia homo non potest aliquid ad salutem conducens operari, manet tamen semper & ubique liber ad actiones moraliter bonas ordinis tum naturalis, tum supernaturalis, quandoquidem gratia semper in arduis adest, ut adjuvet infirmitatem: hinc istud axioma promanavit apud sanctos Doctores: facienti quod in se est, viribus scilicet gratiæ prævenientis, Deus non denegat uberiorem gratiam. Ita censet & docet S. Augustinus l. de grat. & lib. arb. c. 15. *Per hanc gratiam*, inquit, nimirum efficacem, *fit ut homo sit bonæ voluntatis . . . sic quippe adjuvantur, ut fiat quod jubetur*. Habet igitur omnis homo gratiam sufficientem, qua quidem Dei potest adimplere præcepta: jam vero oratione & deprecationibus efficacem, qua de facto illa adimpleat, advocare debet, juxta illud S. Augustini lib. de perfectione justitiæ, cap. 10. *Oret gemitu voluntatis, ut impetret donum facultatis*.

Instant adhuc: voluntas cogitur a cupiditate; ergo non est libera ad bonum faciendum: Probatur antecedens. Aug. l. 1. retract. c. 15. n. 3. ait: *Qui cogenti cupiditati, bona voluntate resistere non potest, & ideo facit contra præcepta justitiæ, jam hoc ita peccatum est, ut sit etiam pœna peccati*. Idem dicit lib. 3. de lib. arbit. c. 18. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo antecedens: voluntas cogitur a cupiditate, idest, cupiditas exardescens maxime ad peccandum allicit, concedo: cogitur simpliciter & absolute, nego. Hoc enim manifeste adversatur menti S. Aug. qui non semel dicit voluntatem humanam esse semper & ubique in præsenti statu liberrimam, quod dilucide probat in toto libro de correptione & gratia: inde enim correptionis utilitatem & necessitatem concludit, quia quamdiu homo peregrinatur a Domino, a viis pravis deflectere, & ad Deum sese convertere potest. Igitur ad probationem, distinguo: voluntas, premente cupiditate, ex S. Aug. se sola resistere non potest, concedo: cum gratia, nego. Ibi S. Doctor debellat Pelagianos qui naturam ita sanam prædicabant, ut & graves tentationes superare, & bonum salutis innatis viribus operari posset, quod certe adversatur Apostolo dicenti 2. Cor. 3. 3. *Sufficientia nostra ex Deo est*. Hoc igitur unum eo loci contendit S. Aug. voluntatem humanam absque gratiæ adjutorio cupiditati exardescenti non posse resistere. Quia vero gratia sufficiens, cum urget præceptum, semper adest, ut bonum possimus; verum est dicere hominem etiam prementi cupiditati posse resistere: ut autem actu resistat, indiget quidem gratia uberiori, videlicet efficaci, sed oret, & habebit. Ita censet S. Doctor qui est sui ipsius interpres; nam ibidem n. 4. subjicit: *Quantum est, quod valet voluntas sub dominante cupidi-*

piditate, nisi forte si pia est, ut oret auxilium: in tantum enim libera est, in quantum liberata est. Igitur per gratiam victricem liberatur.

Persistunt. S. Augustinus ibidem asserit non esse homini lapso liberum abstinere a peccato, & hoc ipsum esse peccati primi Parentis pœnam, quod quidem his confirmat verbis l. 3. de lib. arb. c.18. n. 52. *Illa est enim peccati pœna justissima, ut .... qui recte facere cum posset, noluit; amittat posse cum velit.* Et l. de nat. & grat. peccatum sic delineat: *Est voluntas retinendi, & unde liberum est abstinere.* Istius meminit definitionis l. 1. Retr. c. 15. n. 3. & hoc inter hominem innocentem & lapsum statuit discrimen, quod prius a malo abstinere posset: alter minime propter cupiditatem. Sic igitur explanat definitionem datam: *Quod propterea dictum est, ut in hac definitione volens a nolente discerneretur, & sic ad illos referretur intentio, qui primi in paradiso fuerunt humano generi origo mali, nullo cogente peccando, hoc est libera voluntate peccando, quia & ut scientes hoc fecerunt, & ille tentator suasit ut hoc fieret, non coegit.* Igitur dicit 1. hominem in præsenti statu non posse omnino a malo abstinere. 2. Amittere posse cum velit. 3. Cogi a cupiditate ad malum patrandum, in quo differt ab homine innocente qui libere consentiendo tentationi peccavit: ergo peccatum originale extinguit libertatem.

Respondeo ad primum, distinguendo: non est liberum in præsenti statu abstinere ab omni peccato etiam leviori in genere & collective, concedo. *In multis enim*, ait B. Jacobus 3. 2. *offendimus omnes*. Modo levitate peccamus, modo inadvertentia, quandoque etiam ex malitia; quia vero ignorantia inducta per peccatum primi hominis, est causa cur contra legem multa patrentur, quæ quidem impedimenta in statu innocentiæ non erant, hinc Propheta Regius ait Psal. 50. *Delicta juventutis meæ & ignorantias meas ne memineris.* Non est liberum in particulari, subdistinguo: si sit sermo de peccato originali & de concupiscentia quæ est mala in radice, quæque ad peccatum inclinat, concedo: si de peccato actuali, nego. Possumus, adjuvante Deo, qui nunquam deest nobis in necessariis, omne vitare peccatum: porro quod per amicos possumus, per nosmetipsos, inquit Divus Thomas 1. 2. possumus: Deus autem non solum amicus, sed & Pater misericordiarum est. Beatus autem Augustinus in primo solum sensu loquitur; quod quidem patet ex ejus scopo, quippe qui agit contra Pelagianos peccatum originale per fas & nefas negantes, sed illud eis probat multis momentis, videlicet ex ignorantia, ex concupiscentia, immo ex multitudine leviorum peccatorum in quæ etiam sanctissimi inter homines præ nimia mentis instabilitate prolabuntur, quæque Propheta eatenus necessitates vocat, quatenus absque privilegio soli Deiparæ concesso, ea omnia collective vitare non possumus: Etvero dum attendimus ad unum, mens ad alia rapitur, & in altero deficimus: sed nusquam negat S. Doctor liberum esse homini lapso abstinere a peccato. Igitur S. Augustinus in definitione peccati non excludit exemptionem a necessitate, sed prædicat solummodo difficultatem ad bonum, qua Pelagianis peccatum originale probare satagit.

Quod autem S. Augustinus non excludat libertatem a nobis, audi eundem loquentem in l. 1. Retractationum c. 15. n. 2. *Peccatum autem quod nusquam est nisi in voluntate, illud præcipue intelligendum est, quod justa damnatio consecuta est. Hoc enim per unum hominem introivit in mundum.* Si peccatum est semper in voluntate, est utique semper liberum. Et cum Julianus objecisset Sancto Augustino: *Cum igitur & illa fateamur in hominibus esse peccata, quæ committuntur, non necessitate, sed voluntate, quæ tantummodo peccata sunt, unde ab eis liberum est abstinere?* Hoc falsum esse asserit sanctus Doctor l. 1. operum Perfecti contra Julianum his verbis: *Peccatum secundum definitiones tuas, jam nec in moribus invenitur.*

Respondeo 2. iterum, sed aliter distinguendo: non est liberum abstinere a peccatis, hoc est a quibusdam ignorantiis, quæ moraliter loquendo vinci non possunt, quæ sunt pœna peccati originalis, quæque nonnumquam dicuntur peccata in radice, seu etiam causaliter quatenus ad culpam voluntariam compellunt, concedo: non est liberum abstinere a peccatis contra legem quæ cognoscitur, nego. Solutio colligitur ex Augustino qui ibidem l. 1. operum Perf. sic prosequitur: *Et peccatis de ignorantia & affectionum necessitate venientibus quæ jam non solum peccata sunt, verum etiam pœnæ peccatorum, plenum sit genus humanum; quomodo dicis, definitionibus nostris, peccatum nec in moribus inveniri?*

Ad secundum, distinguo: amittit peccator obduratus in pœnam peccati posse proximum & ultimatum ad conversionem, concedo: omne posse proximum, puta ad oran-

orandum, nego. Ex habituali resistentia gratiæ refrigescit charitas & sic peccator amittit posse uberius, sed oratione illud potest recuperare ex S. Augustino: non igitur amittit omne posse, siquidem potest semper facere bonum, sed languescente voluntate, & retinente languescit gratia, & parva admodum est.

Ad tertium, distinguo ut supra: voluntas cogitur cupiditate; idest maxime allicitur ad malum, concedo: necessitatur, nego. Patet & ex probationibus & ex superioribus responsionibus S. Augustinum loqui solummodo de inclinatione & pronitate ad malum; minime vero de necessitate Physica & absoluta, cum perpetuo dicat hominem non necessitari in actibus suis, a fortiori non cogi. Divus Thomas rem totam explicat q. 6. de malo art. unico, ad 10. his verbis: *Dicendum quod consuetudo facit necessitatem, non simpliciter, sed in repentinis, præcipue, nam ex deliberatione quantumcumque consecutus, potest contra consuetudinem agere*.

Diluuntur objectiones ex ratione prodeuntes.

Objiciunt: homo necessario vult bonum; ergo non est in eo libertas. Probatur antecedens: solum bonum est ejus voluntatis objectum: igitur necessario vult bonum.

Respondeo distinguendo: necessario vult bonum in genere, concedo: in particulari, nego. Modo enim vult bonum verum, modo apparens: modo eligit istud bonum, modo relinquit juxta illud Ecclesiastici 31. 10. *Erit illi gloria æterna; qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala & non fecit*.

Instabis: eo ipso quo bonum proponitur voluntati, rapitur & necessario illud amat: & probatur. Non potest velle malum. Ergo amat necessario bonum sibi propositum.

Respondeo negando antecedens: ad probationem, distinguo: voluntas non potest appetere malum ut malum, concedo: malum sub ratione boni, nego. Passiones repræsentant, v. g. pœnitentiam ut malum corporis, lex vero ut bonum animæ, sed voluntas seducta sæpe rejicit istud ut indulgeat corpori.

Iterum instant: non datur indifferentia in voluntate: probatur, non datur electio, quandoquidem objectum semper proponitur ut bonum, voluntas vero necessario fertur circa bonum: ergo, &c.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem, distinguo, objectum proponitur sub ratione boni & simul sub ratione mali, & ideo datur electioni locus, concedo: proponitur semper sub ratione boni, nego. Sub duplici facie proponitur objectum, si de se sit bonum creatum, primo quidem sub ratione boni, sicut de facto est, secundo sub quadam ratione mali, quatenus non habet totam boni rationem, adeoque habens defectus, utpote carens multis perfectionibus. Jam vero cum solum bonum infinitum possit satiare voluntatem, ideo homo libere eligit bonum creatum amandum, immo si amat, sæpius cessat amare, quia vult majus bonum & quærit. Si vero objectum sit malum ut v. g. fornicatio, dum proponitur ut bonum sensuale, lex prohibens ostendit ut malum ab anima vitandum, & sic datur semper electioni locus.

Insistunt adhuc: ergo voluntas saltem amat Deum necessario, vel ut auctorem naturæ, vel ut auctorem gratiæ, & probatur: Deus est summum bonum, adeoque totam replens appetitus rationalis capacitatem; igitur amatur necessario.

Respondeo negando sequelam: ad probationem, distinguo: Deus est summum bonum & non apparet semper tale voluntati, concedo: & apparet, nego. Hic Deum, *ex parte cognoscimus*, inquit Apost. namque ut auctor naturæ cognoscitur solum per creaturas; ut auctor gratiæ cognoscitur quidem per fidem, sed obscure & non intuitive, adeoque imperfecte, cum igitur finito apprehendatur modo, & non clare sicuti est, apparet ut bonum finitum, adeoque libere amandum: maxime quia bona sensibilia utpote magis proportionata, magis etiam & placent & alliciunt: ex alia parte natura propter corruptionem est de se prona ad malum, hinc fit ut homo sæpe creaturam creatori anteponat; dixit enim insipiens peccator in corde suo, inquit Propheta, non est Deus, Deum invisibilem quasi nullum reputat. Cæterum Deus ut auctor gratiæ dura eaque gravissima naturæ præcipit, qua de causa peccator, teste Propheta, noluit intelligere ut bene ageret, & sic bonum sensibile, relicto bono incommutabili, pluris facit & eligit amandum de quo conqueritur Dominus Jerem. 2. 13. his verbis: *Dereliquerunt me fontem aquæ vivæ, & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas*.

SY-

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Homo lapsus est intrinsece liber ad bonum & malum morale.

Primo, Deus ipse hanc pronuntiat veritatem, Gen. 4. sic enim alloquitur Cainum: *Si bene egeris, recipies, si male, statim in foribus peccatum aderit*. Rursus Eccl. 15. *Ante hominem vita & mors, bonum & malum quod placuerit ei, dabitur illi*.

Secundo, Idem prædicant omnium sæculorum Patres. In primis S. Augustinus l. de vera Relig. c. 14. *Tales enim servos suos meliores esse judicavit Deus si ei servirent liberaliter; quod nullo modo fieri posset, si non voluntate, sed necessitate servirent*. Tridentina Synodus hoc ipsum declaravit de fide sess. 6. Can. 5.

Tertio, Ratio D. Thomæ non una est, ex ipso homo lapsus liber est libertate indifferentiæ, quia inest ei vis electiva, inest consilium & deliberatio. Quid plura? correctionis & exhortationis capax est, immo perfectum habet in suos actus dominium.

SYNOPSIS RESPONSIONUM,

AD OBJECTIONES.

Primo, frustra objicit Calvinus Deum esse humanarum actionum auctorem, neminem ad Christum accedere nisi a Patre trahatur, non inde profecto læditur, sed potius astruitur libertas, siquidem Deus est causa, sed suadendo, sed suaviter & libere movendo; immo, inquit S. Augustinus, non vi sed amore trahit, seu potius allicit.

Secundo, non unus S. Augustinus, sed multi sancti Doctores dicunt primum hominem granditate peccati suum amisisse liberum arbitrium, sed intelligas velim, benevole Lector, quoad perfectionem, hic est genuinus S. Augustini sensus, eo quippe loci agit contra Pelagianos liberi arbitrii inflatores, eisque probat se solum, ut contendebant, ad bonum salutis faciendum non sufficere. Cæterum si sanctus Doctor vincula concupiscentiæ quibus nonnumquam ligatur voluntas, nominat, neque coactionem aut necessitatem, sed difficultatem tantummodo ad bonum intelligit.

Tertio, voluntas non appetit malum quo malum, sed semper bonum, ergo & necessario? minime: tametsi enim, bonum in communi ex innata inclinatione velit, libere tamen & elective in particulari: enimvero bonum modo verum, modo etiam tantummodo apparens eligit ac prosequitur, unde & libere; immo bonum verum cognitum & propositum ut tale, libere amat, quia cum sit bonum finitum & contingens, nec rapit, nec satiat voluntatem, quæ cum inhiet infinitum, ita diligit primum ut nec ligetur, nec necessitetur ad ejus prosequutionem; unde & experientia comprobat quotidiana, nonnumquam postea se odio habere quod vehementer amavit.

SECTIO SECUNDA.

Utrum homo sit liber ad actiones supernaturales faciendas.

CONCLUSIO.

Homo est liber ad actiones supernaturales faciendas.

Probata quidem manet ista assertio ex præcedenti Sectione, quia tamen specialis in hoc puncto occurrit difficultas, eo quod homo absque gratia non possit suam operari salutem, quod quidem momentum urgent Lutherus art. 36. & Calvin. l. 2. Inst. c. 2. §. 26. & sequentibus: ideo hanc veritatem ad exaltationem fidei Catholicæ iterum probandam suscipimus.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura sacra.*

1. Redimere peccata eleemosynis, est bonum ordinis supernaturalis propter motivum: sed illa actio ab homine libere agente procedit; præcipitur enim Nabuchodonosori juxta illud Daniel. 4. v. 24. *Peccata tua eleemosynis redime*. Ergo homo est liber ad actiones supernaturales faciendas.

2. *Declinare* a malo & facere bonum propter salutem, est actio supernaturalis: atqui homo lapsus utrumque potest, quia utrumque lex illi præcipit: addo & libere potest juxta illud Eccl. 31. 10. *Erit illi gloria æterna: qui potuit transgredi & non est transgressus, facere mala & non fecit*. Ergo, &c.

3. *Diligere* inimicos, & illis propter Deum benefacere est actio supernaturalis, im-

immo & heroica : atqui homo potest hoc facere libere, quandoquidem hoc ipsum præcipitur : nihil autem impossibile præcipit lex : igitur homo est liber ad actiones supernaturales faciendas, immo ita liber ut possit etiam non facere, & sæpius non faciat.

4. *Abstinere* a fornicatione & ab immunditiis propter Deum, est quid maxime supernaturale ; atqui homo potest ab his abstinere libere propter Deum : ergo est liber.

5. *Diligere* Deum ex toto corde ut finem ultimum & remuneratorem, est actio maxime supernaturalis : atqui homo lapsus hoc potest & præcipitur illi tam in veteri, quam in novo testamento, juxta illud Deut. 6. 5. & Matth. 22. 37. *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo.* Ergo, &c.

Secundo, *Ex Conciliis*.

Arausicanum secundum can. 13. dicit liberum arbitrium adjuvari a gratia ad faciendum bonum opus supernaturale.

Tridentinum sess. 6. c. 15. Can. 4. ait : *Si quis dixerit liberum arbitrium a Deo motum & excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti, atque vocanti quo ad obtinendam justificationis gratiam se disponat, ac præparet, neque posse dissentire si velit, sed velut inanime quoddam, nihil omnino agere, mereque passive se habere, anathema sit.* Certe loquitur de opere supernaturali ; loquitur enim de libero arbitrio moto per gratiam, asseritque hominem posse facere vel non facere bonum, posse vocantem audire vel ei resistere. Igitur homo est liber ad actiones supernaturales faciendas. Et iterum Can. 5. *Si quis dixerit liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum, amissum & extinctum esse, aut rem esse de solo titulo, immo titulum sine re, figmentum denique a Satana invectum in Ecclesiam, anathema sit.* Hoc patet etiam ex Decretalibus summorum Pontificum in Sessione præcedente laudatis.

Tertio, *Ex Patribus*.

Tertullianus sic loquitur l. 2. contra Marcionem c. 5. *Liberum & sui arbitrii & suæ potestatis invenio hominem a Deo institutum : nullam magis imaginem & similitudinem Dei in illo animadvertens, quam ejusmodi status formam : neque enim facie & corporalibus lineis, tam variis in genere humano, ad uniformem Deum expressus est, sed in ea substantia, quam ab ipso Deo traxit, id-est, animæ ad formam Dei splendentis, & arbitrii sui libertate & potestate signatus est.* Rursus in exhortatione ad castitatem l. 2. ait : *Cum utrumque ex præceptis ejus didicerimus, quid velit, & quid nolit, tamen est nobis voluntas eligendi alterum, sicut scriptum est, ecce posui ante te bonum & malum.*

Cyprianus eodem prope modo loquitur Epist. 55. ad Cornelium : namque explicans illa Christi ad Apostolos verba : *Numquid & vos vultis ire ?* ait, " servans legem, „ qua homo libertati suæ relictus, & in „ arbitrio proprio constitutus, sibimetipsi „ mortem appetit, vel salutem. „ Idem dicit l. 3. de testimoniis ad Quirinum.

Ambrosius succinit in Psalm. 40. *Homini dedit eligendi arbitrium, quod sequatur.*

Hieronymus Epist. ad Ctesiphontem sic alloquitur Pelagium : *Frustra blasphemas nos liberum arbitrium condemnare, damnetur ille qui damnat.* & l. 3. contra Pelagianos : *Ergone*, inquit, *liberum tollo arbitrium, quia in tota disputatione mea, nihil aliud egi, nisi ut omnipotentiam Dei cum libero arbitrio conservarem ?* Controversia movebatur in his disputationibus, de opere supernaturali quod Pelagius affirmabat a solis naturæ viribus promanare, ne gratia liberum læderet arbitrium. Hieronymus autem duo probat, scilicet & voluntatem humanam sine gratia nihil boni in ordine ad salutem operari posse, saltem proxime, & manere sub dominio gratiæ liberam.

S. *Augustinus* eisdem Hæreticis idem repetit & inculcat, maxime Epist. 89. ad Hilarium : *Neque enim*, inquit, *voluntatis arbitrium ideo tollitur, quia juvatur : sed ideo juvatur, quia non tollitur.* Rursus lib. de correptione & gr. c. 8. hæc dicit de oratione Christi pro Petro : *Quando rogavit ergo, ne deficeret fides ejus, quid aliud rogavit, nisi ut haberet liberrimam, fortissimam, invictissimam, perseverantissimam voluntatem ?* Et infra : *Ecce quemadmodum secundum gratiam Dei, non contra eam, libertas defenditur voluntatis. Voluntas quippe humana, non libertate consequitur gratiam, sed gratia potius libertatem, & ut perseveret., delectabilem perpetuitatem & insuperabilem fortitudinem.*

Quarto, *Ex Ratione*.

Prima est ; præcepta divina quorum objectum est bonum salutis, proponuntur homini ut materia laudis & præmii : ergo homo

homo est liber ad illa adimplenda: Etvero si essent illi impossibilia, frustra proponerentur adimplenda: si gratia quisquis adjutus, necessario adimplet, nullum est meritum, nullusque laudis & præmii locus, igitur homo est liber ad opera ordinis supernaturalis facienda.

Secunda. Ille liber est qui dominium habet cordis proprii: atqui licet cuncta creata sint bona Dei, & omnia ejus sint, reliquit tamen homini cordis proprii dominium, ut seipsum hostiam laudis suo offerret creatori. Ergo, &c.

Tertia. His altera ista ratio accedit: Deus proponit bonum non solum naturalis, sed & supernaturalis ordinis faciendum, quamdoquidem homo elevatus est ad illum intuitive videndum. Igitur liberum est homini lapso utrumque operari, & in hoc Deum colit, & glorificat, juxta illud Eccli. 31. 10. *Qui potuit transgredi & non est transgressus, facere mala & non fecit*.

Quarta, sic exponitur: Homo lapsus bonis operibus vitam promeretur æternam, sed ideo meretur, quia liber est ad bonum & malum, quia abstractus & illectus a concupiscentia non cedit tentationi, unde post verba Scripturæ modo laudata ista sequuntur: *Ideo stabilita sunt bona illius in Domino*. Igitur homo lapsus liber est ad bonum supernaturale faciendum.

Quinta hæc est. Bonum salutis proponitur homini faciendum juxta illud Decalogi præceptum: *Unum cole Deum*. Sed illud præceptum nullam imponit aut vim, aut necessitatem: & probatur. Tametsi Deus sit summum bonum, attamen viator cognoscit illum solummodo per effectus & per fidem quæ est obscura; qua de causa non judicat istud bonum, licet in se infinitum, necessario amandum; immo passiones illudunt impium qui dicit in corde suo non est Deus: igitur bonum incommutabile quia absens & invisibile, apparet viatoribus veluti contingens, & ideo libere & per electionem amatur. Ratio a priori ea est, quod ut viator bonum æternum suo prosequatur amore, illud, etiam reclamantibus passionibus, esse tale judicare debet intellectus, idest præ omnibus bonis creatis multo melius: hanc præscribit regulam Propheta dicens Psal. 83. 11. *Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum*. Ergo &c.

Sexta non minus suadet: gratia non tollit liberum arbitrium, ut perperam contendunt Hæretici. Igitur homo manet liber sub dominio gratiæ ad actiones supernaturales. Probatur antecedens. Gratia fovet & adjuvat liberum arbitrium. Etvero homo lapsus duplicem habet ad faciendum bonum ordinis supernaturalis difficultatem moralem, eamque maximam. Primam quidem ex parte ipsius boni quod sane multum excedit hominis in se relicti vires, siquidem est ordinis superioris: alteram ex parte concupiscentiæ & passionum quæ sunt veluti vincula quibus voluntas jam per peccatum sauciata irretitur ne faciat bonum: sed gratia utrumque tollit impedimentum, primum quidem, quia elevat hominem & ponit in ordine supernaturali: secundum vero quia compescit passiones: unde Propheta de his mirabilibus loquens Psal. 115. ait: *Dirupisti, Domine, vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis*. Et iterum alia Scriptura Joan. 8. 36. *Si ergo vos Filius liberaverit, vere liberi eritis*. Igitur gratia fovet & dat libertatem filiorum Dei.

Septima, eaque validissima suavitas gratiæ quæ datur ut homo currat viam mandatorum, nullam vim imponit voluntati humanæ: igitur homo manet liber sub dominio gratiæ. Probatur antecedens: tunc voluntas amat, quia vult amare: amat quia proponitur illi bonum verum, & tale in unctione docente experitur: agit quidem, posita & data gratia, sed libere; amat enim per electionem, videlicet quia judicavit intellectus esse verum bonum, creaturam vero allicientem, & fucatum, & ideo libere prorsus operatur voluntas.

Octava premit fidei hostes: ille manet liber sub dominio gratiæ qui potest ei resistere, ejusque impedire effectum: sed homo lapsus potest resistere gratiæ, & de facto sæpius obnititur: quinimmo de hac animi ingratitudine plurimum conqueritur Deus, juxta illud Proverb. 1. 24. *Vocavi, & renuistis*. Rursus act. 7. 51. *Dura cervice & incircumcisi cordibus & auribus, vos semper Spiritui Sancto resistitis*. Ergo, &c.

Solvuntur objectiones Hæreticorum.

Objiciunt. Justificatio est opus supernaturale: sed homo non potest cooperari gratiæ: igitur non est liber ad actiones supernaturales. Probatur minor Psal. 42. 2.

42. 2. habetur : *Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens*. 2. Isa. 64. 6. *Quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ*. 3. ibidem c.1.6. *A planata pedis usque ad verticem non est in eo sanitas*. Ergo, &c.

Respondeo 1. distinguendo minorem : homo sine gratiæ adjutorio non potest justificari, concedo : quia sine gratia non habet sufficientes vires ad operandum bonum supernaturale ; tum quia justificatio excedit vires naturæ, infirmæ, tum quia est superioris ordinis ; non potest cum gratiæ auxilio, nego . Deus autem dat omnibus gratiam sufficientem ut possint agere. Jam vero si consideretur peccator sine gratia , certe non justificabitur, justitiæ ipsius nullæ sunt, nullam quippe sanitatem habet, plaga universalis est , ignorantia scilicet in intellectu, inquit V. Beda , malitia in voluntate , rebellio in appetitu sensitivo & excessus in irascibili : porro Scriptura in locis allatis loquitur de homine considerato secundum se, vel in peccato mortali existente , vel per peccatum originale sanciato : in hoc sensu S. Chrysostomus Homilia prima in Adventu dicit : *Omnis homo totus peccatum est*.

Respondeo 2. aliter distinguendo : homo non justificabitur in conspectu Dei, idest, justitia ejus tam distat a sanctitate Dei , ut prope nihil sit, ut ipsius puritas sit fœditas , quia est inter utramque justitiam distantia infinita, concedo; non justificabitur, idest , non potest cooperari justificationi, nego. Etvero homo non ut inanime quoddam ad opus justificationis assumitur , sed ut gratiæ prævenienti & adjuvanti cooperator fidelis, dicente Domino peccatoribus , Zachar. 3. *Convertimini ad me, ait Dominus exercituum, & convertar ad vos*.

Ad primum : non justificabitur in conspectu Dei omnis vivens , distinguo : idest, homo comparatur Deo tanquam nihilum ante ipsum est, teste Propheta, non enim solis viribus absque misericordia & gratiæ auxilio justificari potest, concedo : nullo modo potest, nego.

Ad secundum: justitiæ vestræ sunt sicut pannus menstruatæ, etiam distinguo: hoc est justitiæ leges sanctitate interiori destitutæ sunt , concedo : justitiæ vestræ ex motivo amoris Dei factæ, nego. Propheta sermonem instituit de prioribus ; arguit enim Judæos de peccato hypocrisis , eo quod ad litteram legis solummodo attendentes, procul facerent spiritum , & cultum dumtaxat externum exhiberent : Etvero jejunabant quidem , Neomenias celebrabant ; sed superbi, & usurarii & prævaricatores erant , & ideo justitiæ eorum non solum erant prorsus vacuæ, sed peccato hypocrisis maculatæ.

Ad tertium, solutio patet : loquitur enim Propheta de iisdem Judæis qui in nullo legis puncto fideles , ibant in adinventionibus suis : hinc in nova peccata ruere gloriabantur , & ideo plaga universalis & veluti insanabilis inerat eis.

Opponunt 2. Qui ex natura sua malus est, nullum potest facere bonum : atqui homo lapsus ex natura sua malus est , juxta illud Eph. 2. *Natura sumus filii iræ*. Igitur homo non est liber ad operandum bonum; quippe qui sit in maligno totaliter positus. Confirmatur. Chrysostomus Hom. 37. in Matth. asserit hominem propria voluntate veluti vinculo alligatum manere, ita ut quod vult bonum, non faciat : igitur non est liber.

Respondeo distinguendo : qui ex natura sua malus est ut natura dicit essentiam , concedo : ut dicit solummodo originem , nego . Et distinguo minorem , sumus natura filii iræ , juxta illud Prophetæ effatum Psal. 50. 6. *Et in peccatis concepit me mater mea*, concedo : essentialiter, nego, Vidit enim Deus cuncta quæ fecerat & erant valde bona : igitur homo non est essentialiter malus , præsertim vero cum peccatum irrepserit in naturam alias justam & innocentem : licet autem eam plurimum læserit , non tamen , inquit Div. Thom. totaliter corrupit bonum naturæ , immo teste Dionysio naturalia permanserunt in Dæmonibus , igitur & in primis parentibus . Libertas autem est perfectio naturalis & intrinseca naturæ : igitur remansit , sed fuit debilitata , quod ultro fatemur.

Respondeo 2. Argumentum Hæreticorum nimis probare , sequeretur enim ex hoc quod nequiden Apostoli potuissent aliquod operari bonum vitæ æternæ dignum, erant enim ab origine sicut cæteri homines natura filii iræ , & tamen Apostolus de se loquens ait : *Reposita est mihi corona justitiæ quam reddet mihi in illa die justus judex*. 2. Tim. 4. 8.

Ad confirmationem, distinguo : peccator habitibus malis alligatus non est liber a servitute diaboli , concedo : scriptum est enim 2. Petr. 2. *A quo quis superatus est* ,

hujus

bujus & servus est: non est liber libertate naturali & indifferentiæ, nego: licet enim homo pronus sit ad malum eo quod perversa inclinatione peccet, attamen potest & non peccare, & a peccato si in illud prolapsus sit, resurgere; immo Deus ad hoc illum iterum atque iterum adhortatur, sic enim per os Oseæ c. 3. loquitur: *Convertimini filii revertentes, & sanabo aversiones vestras*. S. Chrysostomus loquitur tantum in primo sensu, & est sui ipsius interpres Hom. 3. in Gen. *In corporalibus naturæ affectiones sæpe immobiles sunt, in voluntate autem, non ita se res habet. Sæpe enim si voluerit etiam qui malus est, mutatus & fit bonus, & qui bonus per ignaviam excidit, & fit malus, quia liberi arbitrii esse nostram naturam fecit omnium Dominus.*

Instant: homo in peccato mortali existens non potest operari bonum: ergo verum est hominem ad peccatum per propriam voluntatem ligatum, non esse liberum. Probatur antecedens. Homo ille habet pro fine ultimo creaturam, adeoque agit propter illam, & consequenter necessario semper peccat. Ergo, &c.

Respondeo, negando antecedens. Ad probationem, distinguo: habet pro fine ultimo habituali creaturam, concedo: pro fine semper actuali, nego. Enimvero non semper cogitat & agit propter creaturam. Nonne Scripturæ sanctæ adhortantur impios ad opera bona? possunt ergo illa facere. Nonne injungitur peccatoribus, dolere de peccatis? juxta illud Christi, Luc. 13. 3. *Si pœnitentiam non habueritis, omnes similiter peribitis*. Et iterum alia Scriptura, Joel. 2. *Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, ait Dominus omnipotens*. Igitur peccatores bona opera possunt facere.

Objiciunt 3. Prædestinatio inducit necessitatem: namque si homo est prædestinatus, necessario salvabitur; siquidem prædestinatio non potest falli. Si vero non sit prædestinatus, necessario peribit, quia soli electi salvabuntur. Ergo, &c.

Respondeo, negando sequelam. Ad probationem, distinguo: si homo est prædestinatus, necessario salvabitur necessitate hypothetica, & supposito quod libere agendo operetur bona, concedo: necessitate absoluta & antecedente, nego. Liberum est Deo prædestinare quem vult, hoc enim ab homine non pendet; Deus quippe suorum donorum Dominus est, sed intuitu meritorum dilecti Filii sui dedit hominibus jus ad gloriam, dat omnibus gratiam sufficientem, vult ut justus per merita & bona opera, vitam consequatur æternam: igitur prædestinatio ex parte causæ secundæ quæ est contingens, potest falli. Ita colligitur ex Div. Thom. 3. contra Gent. c. 94. ubi dicit effectus divinæ Providentiæ esse contingentes ex parte causæ secundæ. Sed de hoc fusior erit sermo ubi de præscientia Dei. Addo secundum gravissimos Theologos prædestinationem & secundum intentionem agentis, & secundum executionem esse post prævisa merita. Denique B. Apostolus Petrus hoc momentum salva libertate explanat cum 2. Epist. 1. 19. dicit: *Satagite ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis*. Igitur certitudo salutis dependet ab operibus bonis quæ unusquisque ad nutum suum facere potest. Igitur prædestinatio Sanctorum in nullo offendit libertatem voluntatis humanæ.

Opponunt 4. Voluntas humana se sola non potest adimplere legem & amare Deum ut auctorem gratiæ igitur non est libera ad actiones supernaturales. Probatur cosequentia, si esset libera, posset elicere tales actiones: sic non dicitur de brutis quod sint liberæ ad ratiocinandum, ad consilium dandum, quia hoc non possunt, eo quod sint ad unum determinatæ: igitur a simili creatura rationalis ad actiones supernaturales eliciendas, nullo modo est libera.

Respondeo, distinguendo; voluntas humana se sola non potest proxime elicere actum supernaturalem, concedo: non potest ullo modo, nego. Actus amoris Dei, v. g. est actus vitalis a voluntate eliciendus: igitur inest homini potentia aliqua remota ad illum producendum: quod & probatur ratione a simili. Tametsi oculus corporalis, secluso solis lumine, actu objecta videre non valet, non est tamen verum simpliciter dicere, illum non posse ea intueri, eodem prope modo licet voluntas indigeat auxilio gratiæ, & ut possit proxime amare, & ut actu amet, nemo tamen eam secundum se spectatam simpliciter & absolute ad amandum physice impotentem dicit. Potest igitur potentia remota operari bonum salutis, non tamen positive, & proxime absque gratiæ adjutorio. Ad confirmationem, nego paritatem Bruta enim potentiam ad ratiocinandum ne quidem remotam habent.

Instant. Gratia nec pendet ab homine, nec

nec est in ejus potestate illam habere ad nutum: igitur homo non est liber ad actiones supernaturales eliciendas & probatur; absque auxilio gratiæ non est ad eas producendas expeditus: igitur cum gratiam ad hoc necessariam non habeat quando vult, hæc & similia salutis negotia operari non valet.

Respondeo, distinguendo illam partem: non est in potestate hominis physica & absoluta habere gratiam quando vult, quia de facto ab ipso non pendet gratia, cum solum Deum habeat auctorem, concedo: non est in potestate morali, nego. Gratia est moraliter in potestate hominis in quantum Deus non deficit in necessariis, quia intuitu meritorum Christi, ut jam dictum est, dat omnibus gratiam sufficientem & offert efficacem quando præceptum urget. Cæterum, inquit Div. Thom. 1. 2. q. 109. quod per amicos possumus, per nos ipsos possumus, unde dicebat Apost. Phil. 4. 13. *Omnia possum in eo qui me confortat*. Et iterum alia Scriptura Ps. 54. 23. *Jacta super Dominum curam tuam & ipse te enutriet, non dabit in æternum fluctuationem justo*. Et adhuc Psal. 113. *Qui timent Dominum speraverunt in Domino, adjutor eorum & protector eorum est*. Cum igitur Deus sit non solum amicus, sed Pater misericordiarum & Deus totius consolationis, gratia nemini deest, nisi homo prius gratiæ desit resistendo, quinimmo os loquentium iniqua rejiciendo culpas in defectum gratiæ, occludit Spiritus Sanctus dicens Eccl. 15. 11. *Non dixeris per Deum abest*. Et Osee 13. 9. *Perditio tua ex te Israel, tantummodo in me auxilium tuum*.

Auctor Libri de vocatione Gentium c. 20. faciat satis omnibus difficultatibus in hoc puncto occurrentibus, paucis sed efficacissimis verbis: " Gratia Dei in omnibus ju-
„ stificationibus principaliter præminet;
„ sed etiam voluntas hominis subjungitur
„ atque conjungitur quæ adest prædictis
„ excitata præsidiis, ut divino in se coo-
„ peretur operi, de sua habens mutabili-
„ tate si deficit, de gratiæ opitulatione si
„ proficit, quæ opitulatio per innumeros
„ sive occultos, sive manifestos modos om-
„ nibus adhibetur, & quod a multis de-
„ seritur, ipsorum est nequitiæ. „

Objiciunt 4. Liberum arbitrium amissum est per peccatum, & reparatum per gratiam, sic enim loquitur Arausicanum 2. Can. 13. *Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatam, nisi per gratiam Baptismi non potest reparari: quod amisum, nisi a quo potuit dari, non potest reddi*. Ergo ex Concilio homo lapsus secundum se nullam habet libertatem.

Respondeo distinguendo: liberum arbitrium amissum est per peccatum quoad statum & perfectionem, concedo: enimvero in homine innocente erat sanum, & cum gratia conjunctum. Amissa autem innocentia & gratia, mansit infirmatum: amissum est quoad se, nego. Naturalia quippe permanserunt & in Angelis & in primis parentibus peccantibus. Igitur per gratiam Christi, liberum restauratur arbitrium quatenus per illam, vim habet ad operandum bonum etiam in arduis. Immo & restituitur, non quidem quoad se, sed quoad virtutem operandi propter Deum.

Instant: licet liberum arbitrium adjuvetur ad bonum supernaturale, attamen non manet vere liberum, sed ab ipsa gratia rapitur ut inanime quoddam: & probatur. Aug. l. de gratia Christi: *Ut quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur: quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri*: Ergo, &c.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem dico B. Augustinum nusquam docere gratia liberum perimi arbitrium, verumtamen hoc ipsum quibusdam videri. Et quibus? nisi ignaris & simplicibus. Quandoque locutiones per se ferunt qualdam difficultates, eo quod Patres aliquod dogma propugnantes, totum pro hoc momento concludere satagant. Non mirum igitur si Augustinus contra Pelagianos qui omnia naturæ tribuebant, partem oppositam quasi per excessum gratiam exaltando defendat, salvo tamen semper liberi arbitrii jure. Ipse se explicat contra Julianum c. 8. " Ego dixi istam quæstionem
„ ad discernendum esse difficilem, non
„ autem dixi non posse discerni. Multo
„ minus ergo dicerem, quod me dixisse
„ mentiris, negari liberum arbitrium, si
„ gratia commendetur, & negari gratiam
„ si liberum commendetur arbitrium....
„ non dixi negari gratiam, sed ut negari
„ gratia videatur, non dixi negari libe-
„ rum arbitrium vel auferri, „

Instant iterum: Posita gratia efficaci, non manet indifferentia & potentia ad oppositum: ergo nec liberum arbitrium sub dominio gratiæ. Probatur antecedens. Voluntas non potest agere, quia eo ipso quo datur gratia efficax, jam est consensus a

sed ut voluntas esset libera, deberet posse non agere etiam sub dominio gratiæ, atque ipsa præsente. Ergo, &c.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem, distinguo: voluntas non potest non agere in sensu composito, concedo: in sensu diviso, nego. Sensus compositus est actus conjunctus cum potentia, & certe quando est consensus, non potest non esse, nullus potest componere simul actum & non actum. Sensus divisus est cum potentia consideratur vel secundum se, vel etiam cum gratia & in illo priori antequam eliciat actum. Jamvero potest non agere quando offertur & datur gratia efficax, quia potest illi resistere, Tridentino dicente sess. 6. Can. 4. *Si quis dixerit liberum arbitrium motum non posse dissentire si velit, anathema sit*. Quid plura? voluntas manet libera etiam in ipso actu, tum quia elicit illum prævia electione, tum quia potest cessare ab illo, & contrarium facere.

Ad id quod dicitur, quando datur gratia efficax, jam est consensus, nego. Prius enim est gratiam dari, gratiam in voluntate recipi & ipsam voluntatem moveri & applicari ad actum, quam agere: unde manet libera sub dominio gratiæ, maxime cum gratia efficax secundum gravissimos Theologos sita sit solum in motionibus moralibus, quibus ad nutum potest resistere voluntas humana.

Duo præcipua Calvini argumenta, alterum ex prædestinatione desumptum, alterum ex gratia insuperabili humanam lædente libertatem, confutata manent ex doctrina S. Prosperi qui sententia sexta post responsionem ad capita Gallorum sic loquitur: *Qui dicit quod liberum arbitrum in homine nihil sit, sed sive ad bonum, sive ad malum prædestinatio Dei in hominibus operetur, non est Catholicus. Arbitrium enim hominis gratia Dei non abolet, sed adolet & ab errore in viam revocat & reducit, ut quod sua libertate erat pravum, Spiritu Dei agente sit rectum*.

Adhuc insistunt Heterodoxi: Gratia movet insuperabiliter, juxta illud Aug. l. de corr. & 9. cap. 12. num. 38. *Subventum est infirmitati voluntatis humanæ, ut divina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur, & ideo quamvis infirma, non tamen deficeret, neque adversitate aliqua vinceretur*. Igitur sub dominio gratiæ non manet potentia ad oppositum: alias jam non indeclinabiliter, sed declinabiliter gratia moveret voluntatem humanam ad opus bonum.

Respondeo distinguendo, gratia perseverantiæ finalis, concedo: gratia efficax ut sic, nego. Gratia perseverantiæ finalis dicit Providentiam specialissimam quæ jungit infallibiliter mortem cum gratia: at vero gratia efficax secundum se non sic movet; quandoquidem liberum arbitrium ab ipsa motum, affirmante Tridentino; potest dissentire si velit. S. Augustinus loquitur tantummodo de priori gratia; namque ibidem num. 38. subdit post verba in objectione laudata: *Ita factum est, ut voluntas hominis invalida & imbecilla in bono adhuc parvo perseveraret per virtutem Dei: cum voluntas primi hominis fortis & sana in bono ampliore non perseveraverit*. Qua quidem sententia non relinquitur circa mentem Augustini ambigendi locus; nam ibi in eo maxime Christi gratiam celebrat, quod det finalem in bono perseverantiam quam ipse Adamus tametsi sanus & fortis vi gratiæ suæ non habuit.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Homo est liber ad actiones supernaturales.

Primo, Redimere peccata eleemosynis, inimicis condonare, sunt actiones supernaturales: sed præcipiuntur in Scripturis: igitur homo est in his momentis exequendis liber, alias frustra hæc præciperentur; quod enim fit necessario, neque consilio, neque deliberationi subjicitur.

Secundo, Gratia non perimit sed adjuvat liberum arbitrium, juxta illud Augustini Epist. 89. " Neque enim voluntatis arbi„ trium ideo tollitur, quia juvatur; sed „ ideo juvatur, quia non tollitur. „ Igi„ tur ruit Calvini fundamentum.

Tertio, Ratio in promptu & quidem in Scripturis sacris suffragatur. Ideo homo justus laude dignus est, quia cum possit trasgredi non transgreditur: igitur in homine ex integro intacta manet ad actiones supernaturales libertas.

SYNOPSIS SOLUTIONUM

Quibus Diluuntur argumenta in contrarium.

Primo, incassum ab Heterodoxis in medium adducuntur Scripturæ sacræ loca in quibus quandoque dicitur hominem in conspectu Dei non justificari, mortalium

lium justitias nihil esse; ista quippe & similia libertati non adversantur, sed unum dumtaxat probant, hominem absque Dei auxilio nec quidquam mereri; nec suam assequi salutem.

Secundo, Bene dicitur hominem in se relictum non habere posse proximum salvari, a fortiori ipsam salutem, nisi donante Domino, qui teste Apostolo, operatur in nobis velle & perficere, ergone tollitur libertas? Quinimmo elevatur & perficitur, quatenus dat posse proximum, immo & actum, quem quidem voluntas prævio gratiæ consensu & prævia electione elicit.

Tertio, Non negamus gratiam infallibiliter movere, sed suaviter, namque liberum arbitrium motum ipsi potest in sensu diviso resistere; cæterum cum voluntas malis actibus & propria concupiscentia veluti tot vinculis obstricta dicitur, difficultas solum ad bonum, nusquam vero ad malum necessitas designatur. Quid plura? non gratia interior & efficax ut sic movet insuperabiliter, sed tantum gratia perseverantiæ, quæ Providentiam importat extrinsecam & extraordinariam qua mors cum charitate conjungitur.

SECTIO TERTIA.

Utrum libertas essentialiter posita sit in indifferentia actus.

CONCLUSIO.

Essentia libertatis consistit in indifferentia actus.

ISTA propositio sequitur ex dictis in duabus superioribus Sectionibus, & colligitur ex Canone quarto, Sessionis sextæ Concilii Tridentini.

Probatur in particulari auctoritate & ratione.

Primo, *Ex Scriptura sacra.*

LEGITUR 1. Cor. 7. *Non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis.* Eo loci Apostolus loquitur de homine qui potest ad libitum nubere vel non nubere, sumere vel non sumere uxorem: sed illa potestas in eo maxime sita est quod homo possit, uno relicto, alterum pro innata libertate & voluntatis arbitrio eligere: ergo libertas consistit formaliter in indifferentia. Etvero ut ipsum verbum sonat, esse liberum, est non esse ligatum, seu necessitate compulsum ad aliquid, est posse facere illud vel non facere.

Secundo, *Ex D. Augustino, & D. Thoma.*

S. AUGUSTINUS quidem in omnibus locis jam supra citatis perpetuo prædicat libertatem cum potentia ad oppositum secundum voluntatis electionem, sed præcipue l. 2. de actis cum Felice Manichæo c. 4. *Habet*, inquit, *unusquisque in voluntate aut eligere quæ bona sunt, & esse arbor bona, aut eligere quæ mala, & esse arbor mala.* & l. de Spiritu & littera c. 34. *Consentire vocationi Dei, vel ab ea dissentire propriæ voluntatis est.* Unde sic argumentor: indifferentia activa hominis in eo potissimum consistit, quod possit eligere unum ex duobus, alio relicto, quia ubi est necessitas, ibi non est electio, sed ad unum determinatio: atqui ex S. Augustino unusquisque habet in voluntate quod eligat bonum vel malum; propriæ voluntatis est, inquit, consentire vel dissentire vocationi Dei: igitur ex eodem libertas consistit in indifferentia activa, & in eo quod homo possit aliquid facere vel non facere.

Divus Thomas ubique libertatem in indifferentia activa & in immunitate ab omni necessitate constituit, ut q. 24. de verit. art. 1. sed præcipue qu. 6. de malo art. unico ubi sic loquitur: *Quidam posuerunt quod voluntas hominis ex necessitate movetur ad aliquid agendum, nec tamen ponebant quod voluntas cogeretur, non enim omne necessarium est violentum, hæc autem opinio est hæretica, tollit enim rationem meriti & demeriti in humanis actibus.* Igitur libertas consistit in indifferentia activa & contrarium asserere, hæreticum est. Quid efficacius poterat sanctus Doctor dicere ad proscribendam Jansenii sententiam? quæ clare manet damnata in utroque sancto Doctore, Augustino scilicet, & Angelo Scholæ, sicut & in Trid. Can. 4. Sess. 6. cum dixit: *Si quis dixerit liberum arbitrium motum a Deo non posse dissentire si velit, anathema sit.*

Tertio, *Ratione, eaque multiplici.*

PRIMA est: in hoc formaliter consistit libertas, in quo illam semper consistere de-

designat Scriptura sacra : atqui ubi Scriptura loquitur de libertate, semper illam prædicat in indifferentia activa voluntatis quæ unum, alio relicto, potest facere, juxta illud Gen. 4. 7. *Sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius*. Et illud Eccl. 15. *Ante hominem vita & mors; bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi*. Hoc ipsum confirmat Apostolus 1. Cor. 7. his verbis: *Non habens necessitatem, potestatem autem habens voluntatis suæ*. Igitur essentia libertatis in indifferentia activa potissimum sita est.

Secunda, Essentia libertatis in eo maxime consistit, in quo Traditio, Scripturæ sacræ fidelis interpres, illam constitui censet: atqui Traditio Patrum nomine indifferentiæ activæ illam celebrat: Justinus supra laudatus dicit inesse hominibus vim & potestatem, ut sese pro nutu vel ad bonum, vel etiam ad malum convertant; Clemens Alexandrinus eos, utriusque electionem habere asserit: id ipsum propugnat Tertullianus; id Ambrosius, id Augustinus. Ergo, &c.

Tertia, eaque validissima, homines sunt exhortationis & correptionis capaces: sed hoc habent solum ratione indifferentiæ activæ; ratione virtutis electivæ, quæ tametsi mali, possunt tamen flecti ad bonum; namque ubi est aut coactio, aut vis & necessitas, ibi sane non relinquitur consilio locus, quandoquidem voluntas manet determinata ad unum: igitur libertas consistit formaliter in indifferentia activa. Hanc urget & explanat rationem S. Augustinus in libris de gratia & libero arbitrio, de correptione & gratia, & alibi.

Quarta, Homo ratione libertatis meretur, si propter amorem Dei abstinet a malo: atqui homo propter amorem Dei, quandoque abstinet a malo, juxta illud Eccli. 31. 10. de Justo? *Qui potuit transgredi & non est transgressus, facere mala & non fecit, ideo stabilita sunt bona illius in Domino*. Igitur libertas in indifferentia actus formaliter constituitur.

Quinta, Libertas essentialiter sita est in dominio quod voluntas humana in suos actus habet, ratione cujus est sui juris, potestque vel Creatori, vel creaturæ servire: sed illud dominium attenditur secundum quod homo potest unum, alio relicto, eligere; nullus quippe dicitur Dominus actionis ad quam aut necessitate, aut vi compellitur: igitur libertas consistit in indifferentia actus.

Diluuntur objectiones Heterodoxorum ex auctoritate Divi Augustini & Divi Thomæ desumptæ.

Objiciunt 1. Augustinum qui l. 2. de lib. arb. c. 3. sic loquitur: *Illud nos habere in potestate dicimur, quod cum volumus, facimus*. Ergo ex Divo Augustino ut opus sit liberum, sufficit quod sit voluntarium.

Respondeo distinguendo consequens: ut opus sit liberum sufficit quod sit voluntarium per electionem, concedo: per spontaneitatem & necessitatem, nego. Sicut animal est genus contrahibile per rationale & irrationale, ita voluntarium per liberum & spontaneum, usus tamen invaluit sumi pro libero, siquidem cum volumus exprimere aliquem fecisse aliquid libere, ex more dicimus, voluntarie fecit. In hoc sane sensu loquitur August. & quod sit ipsius mens, patet ex probationibus superioribus ubi multa sancti Doctoris loca aliis clarissima pro assertione nostra in medium adduximus. Cæterum l. 3. de Spiritu & littera c. 1. est sui ipsius interpres his verbis: *Hoc quisquis habere in sua potestate quod si vult facit, si non vult non facit*.

Instant idem l. 5. de Civit. Dei c. 9. & 10. disputans contra Evodium & Ciceronem docet præscientiam Dei non nocere libertati, tametsi, quod Deus præscivit, infallibiliter eveniat, quia, inquit, remanent voluntates & volitiones admodum liberæ, quatenus voluntarie & nulla vi cogente aut compellente, operamur. Igitur voluntarium & liberum apud Augustinum sunt unum & idem: igitur sufficit quod spontanee agamus, ut liberi simus.

Respondeo 1. ex hoc principio sic statuto duo sequi absurda. Primum quidem processionem Spiritus Sancti esse liberam; est enim voluntaria: alterum vero ipsas belluas esse liberas, quippe quæ spontanee agant & operentur.

Respondeo 2. ut supra: Et Augustinus loquitur de voluntario per electionem, concedo: de voluntario mere spontaneo, nego. Hoc ipsum patet ex scopo sancti Doctoris qui vult ostendere præscientiam neque tollere libertatem, neque ullam rebus humanis imponere necessitatem: profecto nihil concluderet, si in probationem afferret volitiones ex necessitate procedentes. Arguebat enim ibi contra Ciceronem, qui teste Nemesio lib. de natura

tura hominis admittebat fatum & necessitatem in actibus humanis, quos tamen voluntarios dicebat, illumque revincit S. Doctor, dicendo nullum esse fatum ex præscientia, quia voluntates manent liberæ, ad bonum & malum flexibiles. Eodem modo explicandi sunt alii sancti Doctores qui eadem phrasi explicant libertatem per voluntarium; usus quippe invaluit, ut per hoc intelligeretur semper voluntarium per electionem & cum potentia ad oppositum.

Objiciunt 2. Divus Thomas passim dicit necessitatem non nocere libertati, sic 1. p. q. 82. art. 1. ad 1. *Necessitas naturalis non aufert libertatem voluntatis*. Igitur libertas in voluntario spontaneo sita est.

Respondeo, distinguendo: non tollit libertatem potentiæ, concedo: libertatem activam seu actus, nego. Voluntas potest considerari dupliciter, scilicet ut natura & ut libera: ut natura quatenus ex inclinatione fertur in bonum tanquam in proprium & connaturale objectum: fertur enim ut sic necessario ad illud, sicut quælibet creatura naturaliter tendit in centrum. Et vero voluntas non potest appetere malum quo malum; tendit igitur naturaliter & per actum primo primum illumque indeliberatum ad bonum ut sic. Potest voluntas alio modo spectari, scilicet ut libera, quatenus agit per electionem prævium & circa tale bonum in individuo, tunc actus est deliberatus & liber. Igitur necessitas naturalis & inclinatio generalis ad bonum ut sic, non tollit libertatem potentiæ; licet enim per actum indeliberatum & ex inclinatione agat, manet tamen potens, ad agendum cum deliberatione, ut amet tale vel tale bonum in individuo; sed si necessitas inveniretur in actibus qui per electionem ex natura, deliberatione prævia, procedunt, nulla foret libertas, quia nulla foret nisi nomine & voce tenus electio. Primum solummodo intendit Divus Thomas, cujus mens sufficienter in probationibus aperitur & explicatur.

Urgent: idem 2. dist. 25. q. 1. art. 4. ait: ***Liberum arbitrium dicitur esse eo quod cogi non potest***. Ibid. art. 1. dicit Beatos habere liberam electionem circa visionem Dei & ipsius amorem, qui tamen actus sunt necessarii. Igitur ex D. Thoma ad libertatem sufficit exemptio a coactione.

Respondeo, ad primum distinguendo: liberum arbitrium dicitur esse quod non est coactum, ut coactum sumitur generice & dicit id omne quod non est violentum & necessitate ligatum: concedo. Nam omnis necessitas etiam spontanea est quædam violentia, saltem pro natura libera, ut sumitur solum pro exemptione a violento extrinseco vim inferente, non conferente passo, nego. Loquitur D. Thom. tantum in primo sensu.

Respondeo ad secundum, 1. Divum Thomam solummodo velle visionem & amorem Dei in Beatis non afferre vim & violentiam, sed potius summum parere gaudium & in eo sensu amoris actum esse liberum, quia maxime voluntarius est; siquidem ad Deum tendit anima beata ex pondere & inclinatione tanquam ad centrum. Solent etiam sancti Doctores explicare voluntarium per vocem illam, liberum, quatenus omne liberum opponitur violento: enimvero omne liberum, est voluntarium, sed non omne voluntarium est liberum, ut liberum dicit libertatem formalem.

Respondeo 2. ad eandem difficultatem distinguendo: Beati habent electionem liberam circa visionem & amorem Dei ut est ratio diligendi creaturas, concedo: in ordine ad seipsum, nego. Deus potest considerari a Beatis dupliciter, primo quidem ut est ratio diligendi creaturas quæ ejus dona participant; deinde vero ut est ratio seipsum diligendi, & quatenus est bonum ineffabile, illudque summum & infinitum. Beati amant Deum libere in primo sensu: nec mirum videri debet, nam amare Deum ut est ratio diligendi creaturas, est potius amare donum quam donatorem. At vero iidem Deum necessario amant, cum eum propter se & ut summum bonum diligunt. Porro Divus Thomas concedit quidem visionem Dei intuitivam & ejusdem amorem esse in Beatis actus liberos in prima significatione acceptos, nusquam vero sub secunda consideratione & ut immediate ad Deum in se visum terminatur: sic enim sunt tantummodo spontanei.

Rursus instant: idem 2. q. 6. art. 1. ad 1. *Laus*, inquit, ***& vituperium consequuntur actum voluntarium secundum perfectam voluntarii rationem***: sed perfecta voluntarii ratio, est spontaneitas. Et probatur: voluntarium est magis perfectum in Beatis quam in nobis, quia voluntas melius ac suavius conjungitur objecto, & tamen est necessarium respectu Dei. Ergo, &c.

Respondeo distinguendo: & illa perfecta ratio voluntarii est quod sit voluntarium liberum per electionem, ideo enim ad ipsum sequuntur laus & vituperium, juxta illud: *Qui potuit transgredi: & non est transgressus, facere mala & non fecit, ideo stabilita sunt bona illius in Domino*, concedo: quod sit voluntarium necessitans, subdistinguo: respectu Dei clare visi, concedo; respectu boni creati, nego. Libertas est summa creaturæ rationalis perfectio, qua ab omni alio libera & immunis dicitur & quanto magis est libera ad eligendum, tanto magis est domina, quod autem Divus Thomas loquatur de voluntario secundum istam rationem quam existimat perfectam, patet ex hoc quod addit, *secundum perfectam voluntarii rationem quale non invenitur in brutis*. Attamen voluntarium spontaneum est in illis: igitur S. Doctor loquitur de voluntario libero per electionem, quando loquitur de perfecta ratione voluntarii. Si vero objectum sit summum bonum & perfecte possessum, tunc voluntarium est quid perfectius, sed illa necessitas promanat & ex objecto perfecte satiante, & ex plenitudine gratiæ consummatæ, quæ firmat voluntatem in bono, & ex ipsa voluntate quæ vult amare summum bonum tamdiu desideratum ac tandem possessum; illa autem necessitas, ut patet, non limitatione, sed ex plenitudine & abundantia fluit.

Cæterum in via perfectius est amare libere, quia amor liber viatori convenit, & solus est meritorius; necessitas vero quæ in præsenti statu invenitur, est aut violenta, aut imperfectio, quandoquidem ligat voluntatem ad unum per servitutem, & non per dominium in actus.

Adhuc instant: idem in 3. dist. 12. q.2. art.1.ad 3. sic loquitur: *Impotentia coactionis quæ opponitur voluntario tollit rationem meriti: non impotentia quæ est in perfectione, in bonitate vel malitia, quia hoc voluntarium non tollit, sed ponit voluntarium confirmatum ad unum*. Igitur ex Divo Thoma sola coactio opponitur libertati.

Respondeo distinguendo, sola coactio opponitur omnimode libertati, concedo: & necessitas non opponitur, subdistinguo: necessitas quoad specificationem, concedo: necessitas quoad actum in individuo spectatum, nego. Coactio est ab extrinseco nihil conferente passo, unde omnibus modis humanæ opponitur libertati: non sic de necessitate discurrendum: duplex quidem distinguitur; una objecti, altera vero actus: prima est lex quædam singulis indita creaturis rationalibus quærendi beatitudinem in communi, amandi bonum in genere, nusquam vero appetendi malum quo malum, & vocatur necessitas quoad specificationem: secunda est determinatio ad unum actum, ita ut non remaneat potentia alium contrarium eligendi, & eliciendi: necessitas objecti libertati non officit; nam etsi homo quærat & amet necessario tum beatitudinem, tum bonum in communi, nusquam tamen hic & nunc in individuo: immo experientia comprobat quotidiana, quosdam beatitudinem in divitiis, quosdam in dignitatibus ponere: alios amare bonum apparens, alios vero adhærere Domino: Divus Thomas autem vult tantum necessitatem objecti, seu amorem beatitudinis in communi nullum libertati actus & indifferentiæ afferre impedimentum.

Respondeo 2. iterum, sed aliter distinguendo, impotentia seu confirmatio in bono vel in malo opponitur cujuscumque actus libertati, ut coactionem vel necessitatem importat, concedo: & Divus Thomas vult actum esse dumtaxat voluntarium, nego. Christus etiam viator erat quidem impeccabilis, attamen liber erat libertate contradictionis, poterat enim & quædam facere bona, & ab eisdem, saltem ad tempus abstinere: at vero homo qui est aut coactus, aut ad unum ex necessitate determinatur veram profecto non habet libertatem, adeoque sicut mereri, sic & demereri non potest. Et sic patet responsio ad Divum Thomam.

Ad multarum difficultatum quæ objici possunt, solutionem, observandum est, quod, si interdum Patres libertatem explicant per spontaneitatem, eos de spontaneitate in gradu perfecto, & ut habet admixtum sibi liberum, loqui manifestum sit; omne quippe liberum est voluntarium: in hoc sane sensu liberum potest definiri, id quod a coactione immune est, sic sancti Doctores illud quandoque delineant, sed coactio tunc sumitur latissime, nimirum ut vim, & necessitatem importat. Omne liberum est spontaneum & voluntarium, sed non e contra.

Argumenta ex ratione deducta discutiuntur & diluuntur.

OBJICIUNT: Deus est liber ad extra & tamen actus ejus est necessarius: ergo suf-

sufficit ad libertatem, actum esse voluntarium. Probatur antecedens: actus voluntatis Dei, est ipse Deus: igitur est necessarius, quia tamen est spontaneus, ideo dicitur & liber.

Respondeo, distinguendo: actus voluntatis Dei est necessarius & eminenter liber, concedo: est necessarius tantum, nego. Si actus ille entitative sumatur, est necessarius, quia est ipse Deus; si vero consideretur per ordinem ad creaturas, est liber: cum enim Deus non habeat necessariam cum eis connexionem, potuit illas creare, vel non creare.

Instant: Decretum de condendis creaturis est æternum, non enim Deus aliquid novi suscipit in sua voluntate quando res producuntur: ergo necessario illas producit, alias falleretur ejus Providentia.

Respondeo, distinguendo: est æternum ut creatura producatur libere, concedo: ut producatur necessario, nego. Primo quidem concipitur Deus esse, in secundo vero instanti concipitur se determinare ad creaturas condendas, sed libere; alias creaturæ quodammodo forent a Deo independentes quoad esse; non enim datur electio de iis quæ necessario aut fiunt, aut debent fieri.

Opponunt 2. Christus Dominus erat liber ad moriendum, immo & ad amandum Deum Patrem: atqui tamen neque poterat non mori neque non amare Deum, utpote impeccabilis, etiam ut viator. Deinde erat in via beatus quoad animam, unde & ex hac parte non poterat non amare Deum. Ergo, &c.

Respondeo, distinguendo: Christus non poterat non mori, quatenus libere acceptaverat mortem, concedo: hoc est necessitate compulsus mortuus est, nego. Cardinalis de Lugo Tractatu de Incarnatione asserit quod mortem crucis plurimum ignominiosam Pater Æternus præ summo erga nos homines amore subeundam proposuerit Filio suo dilectissimo, qui & eadem commotus dilectione, cum posset non acceptare, sed leviori Passione, immo & aliquo charitatis actu elicito mundum redimere, elegit Martyrium supra modum crudele, ut redamare non pigeat, qui tanti nostram fecit salutem, ut etiam pro hoc momento suum pretiosum effunderet sanguinem. Quod quidem innuit Scriptura sacra dicens, *Oblatus est, quia ipse voluit*. Igitur erat liber pro morte subeunda; si qua enim affulget in hoc necessitas, est tantum hypothetica, & ex propria Christi voluntate profluens.

Ad aliud de amoris præcepto, utique distinguo: Christus non poterat non amare Patrem, hoc est præceptum amoris secundum se spectatum non adimplere, concedo: non enim erat liber libertate contrarietatis propter impeccabilitatem; non poterat non adimplere in tali vel tali circumstantia, tali vel tali tempore, tali vel tali modo, nego. Præceptum amoris obligat quidem omnes sub pœna peccati mortalis, sed cum sit affirmativum, non obligat pro semper: igitur Christus Dominus erat liber libertate contradictionis ad amorem, quatenus poterat suum prodere amorem tali vel tali tempore, modo actibus humilitatis, modo etiam orationis & pietatis, alteriusve virtutis. Ergo non erat liber circa substantiam præcepti? absit, quia circumstantiæ non separantur a præcepto, quandoquidem præceptum appellat supra actum in individuo seu in concreto; idest supra amoris actum omnibus vestitum circumstantiis.

Objiciunt 3. Illud est liberum quod est in nostra potestate: sed actus eo ipso quo est voluntarius & spontaneus, jam est in nostra potestate. Et probatur: illud esse in nostra potestate censetur, quod facimus quia volumus: sed actum elicimus spontaneum quia volumus. Ergo, &c.

Respondeo, distinguendo majorem: illud est liberum quod est in nostra potestate tum physice, tum moraliter, concedo: quod est in nostra potestate tantummodo physice, nego. Similiter distinguo minorem: actus eo ipso quo est voluntarius & spontaneus, est in nostra potestate physice, concedo, moraliter, nego minorem & consequentiam. Aliquid in nostra potestate esse dicitur duplici modo, videlicet physice, quatenus a potentia aliqua vitali promanat; moraliter vero, cum ab eadem, prævia electione, producitur; namque voluntatis dominium super actus suos penes electionem attenditur, unde eatenus censetur libera & suorum actuum domina quatenus unum, alio omisso, potest facere. Porro actus mere voluntarius & spontaneus, a voluntate quidem procedit, sed ut natura, inquit Divus Thomas, minime vero ut libera: hoc est ex impetu & necessario, & non elective a facultate profluit. Ad probationem, distinguo majorem: illud in nostra potesta-

te esse censetur quod facimus quia volumus voluntate ut libera, concedo: voluntate ut natura & sine prævia deliberatione, nego. Et sic distincta minore, nego consequentiam.

Instant: libertas est summa perfectio: sed posse unum præ alio eligere sapit imperfectionem: & probatur. Hoc ipsum potentialitatem importat: sed potentialitas magnum arguit defectum. Ergo, &c.

Respondeo, negando minorem: ad probationem concessa majore, distinguo minorem: Potentialitas magnum arguit defectum late sumptum, idest quid Deo minus perfectum, concedo: defectum proprie & in rigore Logico sumptum, nego. Defectus duplex distinguitur; unus lato modo sumptus, alter vero stricte: primus dicit quid finitum, quod quidem comparative ad Deum est imperfectum, hoc est minus perfectum: secundus vero importat alicujus boni privationem; puta si aliquis aut oculis, aut usu rationis careret. Libertas creata, utpote finita, potentialitatem importat; sed quid mirum? cum nec sit actus purus, nec sit de ratione ejus quod sit semper in actu: igitur ejusmodi potentialitas dicit quid imperfectum primo, sed non secundo modo. Præterea, non est de essentia libertatis indifferentiæ importare potentialitatem, quandoquidem Deus est ad extra liberrimus, & unum præ alio eligit amandum absque potentialitatis defectu.

Insistunt; amor circa finem ultimum perfectissimus est, & liber; tamen absque prævia electione a voluntate promanat: atqui indifferentia actus non est de ratione istius libertatis: probatur minor. Necessario beatitudinem amamus. Ergo, &c.

Respondeo 1. Unumquodque propria gaudere perfectione, unde tametsi amor beatitudinis sit liber libertate tantum a coactione, non inde sequitur libertatem veram in mere voluntario & spontaneo sitam esse; quia alia est ratio amoris & propensionis, alia libertatis. Amor meus, pondus meum, ut fert adagium: sufficit ad amorem ut sic, & secundum se consideratum quod sit pondus: at vero de ratione essentiali libertatis est quod sit vis electiva.

Respondeo 2. distinguendo istam partem majoris: amor circa finem ultimum est liber libertate a coactione, concedo: libertate a necessitate, subdistinguo: amor circa finem ultimum in particulari, concedo: circa finem ultimum in communi, nego. Omnes homines in genere ex impetu naturæ & necessario appetunt beatitudinem, voluntas quippe bonum in se & in tota latitudine tanquam proprium objectum respicit: at vero in particulari, nonnisi prævia electione; quod quidem quotidiana comprobat experientia; quidam enim beatitudinem in divitiis, quidam in gloria mundana, non pauci in voluptatibus etiam obscænis ponunt, raro admodum homines eam in bonis æternis aut quærunt, aut constituunt.

Persistunt: atqui amor beatitudinis tametsi necessarius, est tamen liber eo ipso quo est voluntarius: ergo nulla solutio. Probatur antecedens. Amor ille est magis liber quam actus quo bellua appetit pabulum: sed actus belluæ spontaneus est: igitur amor beatitudinis etiam in communi, plusquam spontaneus, sed liber dicendus est, maxime quia perfecte voluntarius. Igitur aliquid liberum est eo ipso quo voluntarium.

Respondeo: negando antecedens: ad probationem, distinguo majorem: amor beatitudinis in communi est magis liber quam actus quo bellua appetit pabulum, magis radicaliter, concedo: magis formaliter, subdistinguo, secundum quid, concedo: absolute, nego. Tria impræsentiarum distinguenda sunt, & nusquam confundenda, videlicet, spontaneum voluntarium, & liberum: primum ab instinctu & proprio naturæ sensitivæ pondere tendentis in suum bonum ad sui conservationem, fluit: secundum procedit a natura intellectiva & spirituali finem ut finem præcognoscenti: tertium ab eadem promanat ex prævia electione & mediorum ad finem, & ipsius finis. Spontaneum in belluis invenitur, quatenus ex instinctu rapiuntur ad pabulum: voluntarium in sola natura intelligenti admittendum est; illa quippe sola cognoscit finem ut finem; unde licet beatitudinem in communi necessario appetat, hoc fit tamen ex cognitione finis ut finis, & ideo ejusmodi actus est moralis, quinimmo & radicaliter liber, quatenus profluit a facultate, quæ ponderatis omnibus, bonum aliquod ex omnibus pro sua beatitudine eligere potest: liberum denique formaliter illud solum censetur, quod ex prævia deliberatione fit. Ex quo patet amorem beatitudinis in communi esse magis liberum, quam amorem pabuli in bellua, quia volun-

luntarius est; sed non est liber formaliter, quia non fit cum electione.

Adhuc instant: intellectus necessario assentitur conclusioni, & tamen assensus fit prævia electione & ponderatione præmissarum: ergo licet voluntas necessario velit objectum, nihilominus erit libera.

Respondeo, negando paritatem: intellectus enim est tantum radicaliter liber, unde non mirum, si, proposita veritate, statim & necessario assentiatur conclusioni. Sed voluntas est formaliter libera, adeoque sola electiva: si igitur ad unum determinaretur, jam non foret libera, quia non esset electioni locus. Cæterum necessario quidem intellectus assentitur conclusioni, sed solum necessitate hypothetica, bene scilicet dipositis præmissis in quo incipit clarescere libertas.

Persistunt: colere parentes est actus moralis & liber, sicut & elicere conclusionem Mathematicam de triangulo; sed hujusmodi actus sæpe sunt mere voluntarii atque necessarii: Et probatur. Ista propositio; colendi sunt parentes; ab omnibus prima apprehensione & sine deliberatione concipitur: sic & Doctor in Mathematicis cognoscit conclusionem sine discursu in principio. Ergo, &c.

Respondeo, negando hujusmodi actus esse liberos, si sint pure voluntarii: ad probationem nego paritatem: aliud enim est cognoscere aliquam veritatem, aliud operari bonum. Primum est actus intellectus qui est tantum radicaliter liber, maxime circa prima principia quæ sunt per se nota, unde ex prima apprehensione cognoscitur colendos esse parentes; item peritus in Mathematicis potest videre conclusionem in principio, verum in hypothesi, tametsi non sit discursus formalis, est tamen virtualis, quatenus ex apprehensione & cognitione prompta terminorum, Mathematicus infert conclusionem, quandoquidem scientifice concludit: igitur illud fit ex discursu virtuali. At vero voluntas est formaliter electiva, & ideo ita ponit actum, ut possit non ponere; unde quamvis multi naturaliter sciant colendos esse parentes, non tamen illos absque longa, eaque seria deliberatione actu colunt; immo non pauci, ne detrimentum aliquod vel in bonis, vel in dignitatibus incurrant, eosdem oblivioni dari, tanquam quid melius, obcæcatione voluntaria judicant.

Iterum atque iterum instant: si indifferentia actus est de libertatis essentia, sequitur. impios & obduratos qui promiscue in varia labuntur peccata, ita ut nullis irretiti conscientiæ stimulis lætentur cum malefecerint, non tam graviter quam timoratos peccare; isti siquidem inter bonum & malum hærentes ex infirmitate & repetito Dæmonis impetu tentationi cedunt: sed absurdum consequens; ergo & antecedens.

Respondeo, negando sequelam propter multa. Primo quidem, si impii iniquitatem velut aquam ebibant, hoc sane ex cæcitate voluntaria ortum habet; & ideo gravius peccant, quatenus absque timore Dei & ex determinata malitia obediunt passionibus, hinc & peccatum eorum est grande scelus, quandoquidem ibi est major Dei contemptus; cæteri vero vel ex infirmitate, vel ex tentationum irruentium impetu prolabuntur in peccata. Secundo sufficiens deliberatio inest impiis, immo quia est promptior ut in contemptum Dei sibi indulgeant, hinc & enormis est culpa; indifferentia enim ad libertatem expetita, non attenditur præcise secundum magnum, longumque temporis spatium, sed penes intelligentiam & finis, & mediorum ad finem malum conducentium. Tertio indifferentia non offensæ causa adæquata est, sed contemptus Dei & peccantis motivum influit: quia vero impius Deum præ cæteris peccatoribus procul facit & aspernatur, ideo gravius peccat: maxime vero quia non præcise conversionem ad creaturam & voluptatem quærit, sicut facit qui ex fragilitate peccat: iste enim, inquit Divus Thomas, solus sibi indulgere satagit, quod, & si fieri posset absque offensa Dei, perficere optaret; verum directe insurgit adversus Dominum obcæcatus, juxta illud Job de imperio 15. 26. *Contra omnipotentem roboratus est. Cucurrit adversus eum erecto collo*. Et iterum alia Scriptura Psal. 35. 4. *Noluit intelligere ut bene ageret*. Et adhuc de obduratis Psal. 13. 3. *Non est timor Dei ante oculos eorum*.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Libertas essentialiter consistit in indifferentia activa.

PRIMO. Hoc sequitur ex omnibus Scripturæ locis quibus astruitur potentia ad bonum & malum, uno aut altero relicto, faciendum juxta illud Eccli. 31. 10. *Qui po-*

potuit transgredi, & non est transgressus. Rursus 1. Cor. 7. *Non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis.*

Secundo. Hoc ipsum prædicat S. Augustinus l. 1. de actis cum Felice Manichæo c. 4. *Habet unusquisque in voluntate aut eligere quæ bona sunt, & esse arbor mala.* Divus Thomas qu. 6. de malo art. unico contrariæ opinioni hæreseos labem inurere non dubitat.

Tertio, In tantum voluntas est libera, in quantum est suorum actuum Domina: sed est Domina, quatenus unum, altero relicto, potest elicere: igitur libertas essentialiter consistit in indifferentia activa; nihil quippe aliud est, quam vis electiva, seu potentia quæ ad opposita pro nutu voluntatis versatur.

SYNOPSIS OBJECTIONUM

ET SOLUTIONUM.

PRIMO, Non semel Divus Augustinus & Divus Thomas voluntarium confundunt cum libero, sed nusquam liberum cum spontaneo. Cæterum omne liberum est voluntarium, sed non e contra.

Secundo, Angelicus Doctor quandoque dicit necessitatem libero non opponi, sed vel loquitur de Actibus primo primis, qui libertatem potentiæ non auferunt: potest enim anima ad se redire, & per electionem agere; vel de necessitate finis; omnis quippe beatitudinem in communi necessario appetit: ast manet libertas ad actum in individuo, cujus rei certissimum & irrefragabile argumentum illud est, quod alii beatitudinem in divitiis, alii in voluptatibus, pauci admodum in Deo constituant: igitur homo liber est libertate actus.

Tertio, Christus utique habebat libertatem actus & circa mortem subeundam, hanc quippe libere acceptavit; & circa amorem Patris, eum enim hoc vel uno modo, tali vel tali tempore producebat: igitur erat liber, non quidem libertate contrarietatis, bene tamen contradictionis.

Quarto, Non negamus obduratum minus quam alium in peccando hærere, quia tamen ista perversa facilitas ex iteratis peccatis promanat, ideo & gravius peccat.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum libertas creata stet cum divina præscientia?

CONCLUSIO.

Stat libertas humana & quævis creata cum præscientia divina, & est de fide.

Probatur auctoritate & ratione.

Primo, *Ex scriptura sacra.*

1. HOc ipsum constat ex omnibus locis quibus probatum est hominem esse liberum, Gen. 4. *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius*, & 1. Cor. 7. de eo qui potest nubere vel non nubere: *Potestatem autem habens suæ voluntatis.* Sed Deus præscit quod est in homine; si igitur homo est liber, si ex Tridentina Synodo sub ipso gratiæ dominio potest dissentire vel consentire, sequitur præscientiam non tollere libertatem: tum quia attingit objectum ut est; tum quia Deus cognoscit hominem eo modo quo est homo, scilicet liber: igitur præscientia divina non tollit libertatem, sed cum ea stat & consociatur.

2. *Sapientia divina*, ad quam pertinet omnem ordinare universum, cuncta attingit a fine usque ad finem, & disponit omnia suaviter, ut legitur Sap. 8. 1. Sed ista suavitas in eo potissimum consistit quod regat & moveat omnes creaturas conformiter earum naturæ, videlicet causam necessariam, necessario; liberam vero, libere: igitur non tollit libertatem. Ista expositio est Divi Thomæ qui 1. p. qu. 19. art. 8. sic loquitur: *Cum igitur voluntas divina sit efficacissima, non solum sequitur quod fiant ea quæ Deus vult fieri sed quod eo modo fiant, quo Deus ea fieri vult*, & ad 2. *Ex hoc ipso quod nihil voluntati divinæ resistit, sequitur quod non solum fiant ea quæ Deus vult fieri, sed quod fiant contingenter, vel necessario quæ fieri vult.*

3. *Apostolus* asserit non solum sibi, sed & his qui diligunt adventum Domini, coronam justitiæ deberi: sed opus meritorium est opus liberum, Deus vero præscit illud ut a voluntate creata libere promanat: igitur cum præscientia Dei nostros attingat actus eo modo quo fieri debent, movendo causas liberas libere, sequitur

quitur eam cum libero arbitrio optime consociari. Etvero, si tolleretur libertas quia Deus opus a creatura faciendum præscit, cum cuncta præsciat, nullum foret liberum in homine arbitrium, cujus tamen contrarium non semel in Conciliis, maxime in Tridentino de fide definitum est.

Secundo, *Ex Patribue*.

Origenes primus nobis occurrit l. 6. de præp. pag. 169. " Non enim ex eo quod „ cognitum est, fit illud, sed quoniam „ futurum erat, est cognitum . . . . di- „ stinctione illic opus esse dixit. „ Nam si quod dicitur omnino esse futurum, sic interpretatur aliquis, ut necesse sit fieri, quod præscitum sit, hoc illi non concedimus: " Neque enim dicimus, quandoqui- „ dem præscitum erat proditorem fore „ Judam, prorsus necesse fuisse, uti Ju- „ das esset proditor . . . Sin ita quispiam „ narrat, omnino illud fore, hoc ipsum „ significans, ista ipsa sic futura, ut ta- „ men aliter habere potuerint, id nos „ tanquam verum admittimus: nam Deus „ mentiri nullo modo potest; potest de „ iis quæ contingentia sunt, ut fieri vel „ non fieri possint, cognoscere, futura „ ipsa vel non futura. „ Consociat Origenes libertatem cum præscientia, asserendo scientiam Dei non esse adæquatam rerum causam, easque Deum non solum in decreto cognoscere, sed & in ideis, & in æternitate, & in ipsis causis secundis, quarum præscit actiones & motus; immo præscit peccata: nullus tamen præter impios eum esse peccati auctorem dicet: igitur ex Origene præscientia libertati non adversatur.

S. Hieronymus eodem principio libertatem cum præscientia componit: namque in Comment. in cap. 2. Ezech. explicans illa verba: *si forte vel ipsi audiant*, cap. 26. ait: " Loquitur hæc Deus ambigen- „ tis affectu, ut liberum hominis mon- „ stret arbitrium, ne præscientia futuro- „ rum mali vel boni, immutabile fiat quod „ Deus futurum noverit. Non enim quia „ ille ventura cognoscit, necesse est nos „ facere quod ille præscivit, sed quod nos „ propria voluntate sumus facturi, ille no- „ vit futurum quasi Deus. „

Augustinus eodem modo explanat libertatem sub dominio præscientiæ l. de unitate Ecclesiæ cap. 9. " Quis dubitaverit „ quod Judas Christum, si voluisset, non „ utique tradidisset? & Petrus si voluis- „ set, ter Dominum non negasset? Sed „ ideo fuit de istis certa prædictio, quia „ & Deus facili præclaroque exemplo ex- „ plicat mysterium. Sicut, *inquit*, non „ sibi adversantur hæc duo, ut tu præ- „ scientia tua noveris, quod alius sua vo- „ luntate facturus est, ita Deus neminem „ ad peccatum cogens, prævidet tamen „ eos qui propria voluntate peccabunt: „ & sicut tu memoria tua non cogis fa- „ cta esse quæ præterierunt, sic Deus „ præscientia sua, non cogit facienda quæ „ futura sunt. „

Anselmus librum integrum conscripsit de concordia libertatis cum præscientia divina, ubi variis, mirisque modis rem totam explicat his verbis: " Si quis intellectum „ Verbi proprie considerat, hoc ipso, „ quod præsciri aliquid dicitur; futurum „ esse prænuntiari. Non enim quod futu- „ rum est, præscitur; quia scientia non „ est nisi veritatis. Quare cum dico, quia „ si præscit aliquid, illud futurum esse „ necesse est, idem est, ac si dicam, si „ erit, ex necessitate erit. „

Gaudentius Brixianus ultro astipulatur, Tractatu 3. de Pasch. " Synagoga, *inquit*, „ quippe Judæorum quod erat crudeliter „ factura, prædictum est, non ut fieret „ jussum est: nec ideo factum est, quia „ prædictum erat sed ideo prædictum est, „ quia erat futurum: ut præscientiam „ suam Deus in his quæ per libertatem „ arbitrii hominum futura erant, osten- „ deret. „ Igitur nihil derogatur libero „ arbitrio per præscientiam, quandoquidem præscire nihil aliud est, quam præcognoscere quæ sunt in corde hominis, nulla facta violentia.

Boetius l. de Consol. Philosophiæ, Prosa 3. 4. 5. & 6. succinit: " Deus ea fu- „ tura quæ ex arbitrii libertate prove- „ niunt, præsentia contuetur. Hæc igi- „ tur ad intuitum relata divinum, neces- „ saria fiunt per conditionem divinæ no- „ tionis: per se vero considerata, & ab- „ soluta naturæ suæ libertate non defi- „ ciunt. „

D. Thom. 3. contra Gent. eandem veritatem suo munit calculo, c. 94. " Ad pri- „ mum, *inquit*, quod effectus divinæ Pro- „ videntiæ, non solum est aliquid eveni- „ re quocumque modo, sed aliquid eveni- „ re vel contingenter vel necessario, & „ ideo evenit infallibiliter & necessario „ & evenit contingenter & libere: sed

„ di-

„ divinæ Providentiæ ratio habet, ut contingenter & libere eveniat. „ Quibus verbis docet præscientiam non solum non tollere libertatem, sed & providentiam esse specialem ut conservetur.

Seneca ipse licet Paganus refellit Philosophos admittentes fatum; quinimmo luculentissime probat libertatem hominis intactam manere sub dominio divini Numinis l. 2. naturalium quæstionum c. 37. & 38. sic eorum argumento satisfacit: " Quædam a Diis immortalibus ita suspensa „ relicta sunt, ut ad bonum vertant si „ admotæ preces fuerint, &c. „ Supponit igitur postulata posse esse & non esse, adeoque esse libera.

Tertio, *Ex ratione multiplici*.

Prima sic exponitur: est de fide hominem esse liberum; ergo præscientia libertati non nocet: alias nullo modo foret verum dicere hominem liberum.

Secunda hæc est: Deus non semel per Prophetas revelavit futura, nec tamen ulla vis, ullaque imposita est hominibus agendi necessitas: quinimmo eorum contra monita salutis pluries celebrat libertatem: sic Salomon abiit post mulieres alienigenas, tametsi prædixisset Dominus quod averterent corda filiorum Israel ut illarum colerent deos conflatiles: sic Achab accepit a Michæa funestum belli futurum exitum, & tamen non obstante præscientia, voluit committere cum Rege Syriæ prælium, sed sagitta ducta in incertum confossus obiit & periit. Igitur sub præscientia Dei stat ubique hominis libertas.

Tertia: cognitio rei præsentis, quæ omnium oculis subest, non tollit libertatem: etvero quis mentis suæ compos dicet Petrum videntem Jacobum evidenti vitæ periculo se committentem, vim aliquam isti inferre ut se occidat, ex hoc solum quod illum manus violentas sibi afferentem intueatur? Igitur præscientia, qua Deus cuncta novit ab æterno, non lædit libertatem.

Quarta, eaque demonstrativa est: datur in hac vita exhortationis & correptionis locus, quod, si quis negaret, quotidiana experientia cito vinceretur & damnaretur, cum non semel videamus permultos ad meliorem vitæ frugem, tum promissis, tum comminationibus, tum etiam pœnis quandoque pro peccato juste inflictis provocari & redire: sed si præscientia tolleret libertatem, nullus daretur exhortationis & correptionis locus; ad quid enim tot repetitæ in Scripturis increpationes? ad quid repetita flagella ut ad cor redeat Jerusalem? si absque consilio & omni seclusa deliberatione, homo aut vi, aut virtute quadam superioris agentis compellatur, modo ad bonum, modo etiam ad malum: quæ cum ita sint, dicendum est libertatem sub dominio præscientiæ divinæ integram permanere.

Quinta, ex Conciliis in superiori articulo citatis: liberum arbitrium etiam a gratia divina motum, potest pro nutu ad unam vel alteram partem flecti: sed ex eisdem Conciliis Deus omnia prænoscit, quia est, & in natura, & in cognitione incommutabilis; si quid vero novi in tempore cognosceret, quod ab æterno ipsum latuisset, certe mutaretur: igitur præscientia non nocet libertati; sed ista manet cum illa.

Sexta: præscientia Dei secundum se est mere speculativa, & practica solum per adjunctionem voluntatis, ut dictum est in præcedentibus: sed ex neutro capite advenit libertati vis & violentia. Et probatur: Non advenit quidem ex parte scientiæ secundum se consideratæ, quia cum sit mere speculativa ut sic, solum attingit res ut sunt, eaque ita intuetur Deus: neque vero advenit ex parte voluntatis divinæ, quandoquidem Deus vult homines libertate donari, immo omnis libertas a voluntate divina ut a primo libero promanat. Hanc rationem egregie explanat Boetius l. 5. de consol. Philosophiæ, Prosa 6. *Hæc enim scientiæ vis præsentaria notione cuncta complectens; rebus modum omnibus ipsa constituit*. Igitur præscientia non nocet libertati humanæ.

Fit satis objectionibus Protestantium.

Objiciunt. Joan. 12. habetur de Judæis: *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias, excæcavit oculos eorum*. Sed ideo Deus excæcavit, quia præscivit peccata quæ voluit punire; igitur præscientia est causa excæcationis & ratio cur Judæi non poterant credere.

Respondeo 3. nullam ibi fieri mentionem de præscientia: igitur nihil adversum libertati debet in illam ut in causam, refundi: sequitur solummodo Deum prænovisse scelera Judæorum, minime vero vim intulisse eorum voluntati, alias vi-

videretur esse auctor peccati, quod est dictum impium.

Respondeo 2. distinguendo: Judæi non poterant credere, idest hoc difficile erat propter duritiam cordis, concedo: hoc erat impossibile, nego. Dicitur autem quod excæcaverit eos Deus, non quidem positive, peccatum enim non habet causam efficientem, sed permittendo magis ac magis illos ruere in peccata, quod quidem prævidit Dominus, sed non præsciendo influxit. Etvero Propheta eodem sensu dicit Judæos obcæcatos quo Joan. 5. dicuntur non credere, scilicet propter malitiam & superbiam. *Quomodo*, inqnit Christus eis, *vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis?*

Opponunt 2. Aug. in Psal. 106. n. 4. dicit de quibusdam peccatoribus: " Si forte nostri sunt in occulta præscientia Dei, necesse est ut redeant. " Quibus verbis videtur innuere præscita a Deo necessario evenire: idem Ench. c. 103. n. 27. " Et ideo sit rogandus ut velit, quia necesse est fieri, si voluerit. "

Respondeo distinguendo: aliquid si est in præscientia, necesse est fieri necessitate consequentiæ & hypothetica, concedo: necessitate antecedenti & absoluta, nego. Duplex distinguitur necessitas, una antecedens & intrinseca rei, quæ dicitur naturalis, quæque competit alicui ex natura sua, sic competit soli lucere, & igni urere, namque ejusmodi entia sunt de se ad unum determinata: alia consequentiæ & hypothetica, & convenit rei, facta aliqua suppositione, v. g. si Petrus ambulat, sequitur quod se moveat. Talis est in facto necessitas, si enim Deus præscit aliquid, sequitur futurum esse & quidem propter duo. Primo quidem quia Deus prænoscit causarum secundarum actus ab æterno, eo modo quo sunt in tempore futuri: secundo, quia præscientia falli non potest; sed hæc necessitas, ut patet, non lædit libertatem, immo supponit. Solutio est Divi Anselmi qui in lib. de concordia libertatis cum præscientia, sic respondet ad difficultatem: " Cum dico quia si præscit aliquid, necesse est illud esse futurum, idem esse ac si dicam, si erit, ex necessitate erit .... rei positionem non præcedit, & idem valet ac si pronuntietur, quod erit, ex necessitate erit. Non enim aliud significat hic necessitas, nisi quia quod erit, non poterit simul non esse. " Unde, &c.

Respondeo 2. ad illud & alia similia argumenta, distinguendo: quod est præscitum necessario evenit, & non potest non esse, in sensu composito, concedo: in sensu diviso, nego. Sensus compositus ille est qui dicit simul actum, & non actum. Divisus qui dicit alterutrum. Certum est idem non posse simul esse & non esse, sed quod fit a creatura, potest non fieri seu potius potuit non fieri.

Ad secundum Augustini locum, dico nihil urgere contra nos. Primo quidem quia de præscientia Dei non procedit, sed potius de ejus voluntate. 2. Dicit sanctus Doctor rogandum esse Deum ut velit. Igitur res potest ex sancto Augustino, Deo volente, aliter atque aliter se habere. 3. Teste S. Doctore Deus sinit creaturas agere juxta modum sibi proprium. Ita l. de Civ. c. 30. " Sic Deus, *inquit*, administrat omnia quæ creavit, ut etiam proprios exercere & agere motus sinat, idest ut secundas causas ab agendo non impediat, neque proprium ac naturalem modum agendi earum tollat, sed magis in eis secundum ipsorum naturas quas eis attribuit, operetur.

Jam in forma respondeo distinguendo: si Deus aliquid velit, hoc ipsum necesse erit necessitate consequentiæ, concedo: eatenus enim vult creaturam agere, si hoc ipsa expostulat, quatenus vult concurrere ad actionem causarum secundarum juxta earum exigentiam: hinc sequitur, si Deus vult, necesse erit, quandoquidem vult, cum ipsa creatura pro innata libertate elegit agere. Si Deus voluerit, necesse erit necessitate absoluta, nego. S. Doctor l. de dono pers. c. 15. n. 38. hanc sibi proponit difficultatem, & sic respondet: " Numquid enim si hoc audito nonnulli in torporem, segnitiemque vertantur & a labore proclives ad libidinem post concupiscentias suas erunt, propterea de præscientia Dei falsum putandum est esse, quod dictum est? Nonne si Deus illos bonos futuros esse præscivit, boni erunt, in quantalibet nunc malignante versantur: si autem malos, mali erunt; in quantalibet nunc bonitate cernantur? " Vult S. Præsul præscientiam non lædere libertatem, quia Deus præscit res eo prorsus modo quo ab hominibus libere agentibus sunt faciendæ.

Objiciunt 2. Quod est æternum, immutabile est; æternitas quippe vicissitudinem

nem nescit : sed Deus ab æterno cuncta præscit futura : igitur sub præscientia Dei omnia sunt immutabilia , nulla vero libera .

Respondeo distinguendo : quod est æternum essentialiter immutabile est , concedo : quod est tale solummodo per participationem , nego . Deus solus , utpote ens a se , æternus est primo modo : cætera tantum per participationem , & ut diserte ait Divus Thomas hic q. 14. Deus ab æterno voluit ut futurum promanaret libere & contingenter a causa libera ; unde cum dicitur quod est ab æterno præscitum , est utique æternum , sic distinguitur ; est æternum æternitate propositionis & enuntiationis , concedo : æternitate sibi naturali & intrinseca , nego . Soli Deo convenit æternitas extrinseca , qui quidem ideo ens necessarium vocatur . Porro æternitas participata quæ convenit rei ratione causæ primæ a qua dependet in esse , vocatur æternitas propositionis seu enuntiationis , quæ quidem dicitur de rebus dupliciter : primo quatenus participant esse a Deo , & sub isto respectu divinæ essentiæ participationes nominantur : in hoc sensu verum est dicere istam propositionem , homo est rationalis , esse æternæ veritatis , quia ab æterno verum est dicere essentiam divinam esse hoc modo participabilem : hæc igitur propositio est necessaria simpliciter , licet habeatur per participationem , necessitas enim appellat supra Dei essentiam , necessario & ex se participabilem : alio modo dicitur propositio æternæ veritatis , in quantum res enuntiata habet existentiam & est a parte rei per causam primam , eamque æternam . Hæc propositio utique est ab æterno vera , sed solum hypothetice & supposita causæ secundæ liberæ determinatione : Deus istam , v. g. si Christus respiciat Petrum , iste flebit amare , præscit : igitur æternitas præscientiæ , de qua impræsentiarum agitur , nullam inducit in rebus necessitatem , quippe quæ supponat effectus libere a causis secundis prodeuntes : enimvero intuitus Dei æternus eo modo fertur in res quo faciendæ sunt in tempore . Solutio est Augustini & Anselmi .

Primus l. 3. de lib. arb. c. 3. sic loquitur : " Quomodo non potest aliud fieri „ quam præscivit Deus , si voluntas non „ erit , quam voluntatem futuram ille „ præsciverit ? cum enim sit præscius vo„ luntatis nostræ , cujus est præscius , „ ipsa erit ; voluntas ergo erit , quia vo„ luntatis est præscius , nec voluntas esse „ poterit , si in potestate non erit . Ergo „ & potestatis est præscius ; non igitur per „ ejus præscientiam mihi potestas adimi„ tur , quæ præterea mihi certior aderit , „ quia ille , cujus præscientia non falli„ tur , adfuturam mihi esse præscivit . „ Ibi docet Augustinus ideo Deum præscire aliquid futurum , quia præscit nostram voluntatem , quia præscit actus nostros in nostra esse potestate , quia omnia videt & intuetur : igitur absque libertatis detrimento illud contingit ; siquidem præscientia attingit res ut futuræ sunt in sua natura .

Secundus in l. de concordia libert. cum præsc. dicit ideo libertatem non offendi per præscientiam , quia præscientia res in æternitate intuetur , quæ quidem æternitas omnia repræsentat tempora ut præsentia ; ait enim : " Vim illam æternitatis quæ „ claudit omne tempus , & quæ sunt in „ quolibet tempore , facere ut præscientia „ Dei & liberum arbitrium nequaquam „ invicem repugnent .

Instant : præscientia fundatur in decreto : sed decretum est in se æternum & absolute evenit ; est enim actus voluntatis Dei , actus autem Dei est necessarius essentialiter : igitur & futurum ad quod terminatur decretum , tale esse debet .

Respondet Estius dist. 38. §. 7. decretum de contingentibus non esse æternum , nisi secundum quid , & ratione entitatis , non formaliter ; quia , inquit , dicit aliquid rationis , connotationem scilicet creaturæ immutandæ in tempore . Immo supposito quod mundus esset ab æterno , adhuc , inquit , non esset ex necessitate , quia potuisset Deus illum non condere .

Respondeo 2. distinguendo : decretum est ens necessarium entitative , concedo : est enim ipsa Dei entitas , cum quidquid est in Deo , Deus sit : decretum est ens necessarium formaliter , nego . Sub ista quippe consideratione connotat creaturas in tempore producendas , & ideo est quid liberum . Cæterum Deus finit creaturam agere suæ conformiter naturæ : igitur homines manent semper sub dominio præscientiæ liberrimi .

Rursus instant : quod Deus prævidit , certo evenit , alias falleretur præscientia : igitur præscientia cum libertate non consociatur .

Respondeo distinguendo: certo evenit quod Deus.

Deus prævidit certitudine absoluta appellante supra præscientiam, concedo: supra creaturam agentem, nego. Sensus est, quod præscit Deus, necessario evenit, siquidem præscit rem ut in tempore a causa secunda libere faciendam, quia vero præscientia non potest falli, ideo evenit, sed libere ex parte agentis creati. Etvero effectus non specificatur a causa prima, sed a causa secunda, quæ si sit contingens, etiam eventus erit & contingens. Ita Div. Anselmus in l. de concordia libertatis cum præscientia ubi sic solvit argumentum: " Porro sicut quamvis in æternitate non fuit, aut erit aliquid, sed tantum est, & tamen in tempore fuit, & erit aliquid sine repugnantia: ita quod in æternitate mutari nequit, in tempore aliquando per liberam voluntatem, antequam sit, esse mutabile probatur, absque inconvenientia. "

Boetius l. 5. de consol. Philosoph. Prosa 3. 4. 5. & 6. eandem sibi proponit difficultatem his verbis: " Quod eventurum Deus videt, id non evenire non potest; quod autem non potest non evenire, hoc ex necessitate contingit. Cui argumento sic respondet: " Idem futurum cum ad divinam notionem refertur, necessarium; cum vero in sui natura perpenditur, liberum prorsus, atque absolutum videri. Duæ sunt enim necessitates: simplex una: veluti quod necesse est omnes homines esse mortales: altera conditionis, ut si aliquem ambulare scias, eum ambulare necesse est; quod enim quisque novit, id esse aliter, ac notum est, nequit. Sed hæc conditio minime secum illam simplicem trahit, hanc enim necessitatem non propria facit natura, sed conditionis adjectio. Nulla enim necessitas cogit incedere voluntarie gradientem; quamvis eum tamen, cum graditur, incedere necessarium sit. Eodem igitur modo si quid Providentiæ præsens esset, id esse necesse est, tametsi nullam habeat naturæ necessitatem: atqui Deus ea futura, quæ ex arbitrii libertate proveniunt, præsentia contuetur. Hæc igitur ad intuitum relata divinum necessaria fiunt per conditionem divinæ notionis: per se vero considerata, absoluta naturæ suæ libertate non deficiunt. "

Insistunt: possibili posito in actu non sequitur absurdum: sed si futura contingentia prævisa ut contingentia, aliter evenirent quam sunt prævisa, sequeretur absurdum, quod scilicet, ut jam dictum est, scientia Dei falleretur: Igitur futura contingentia sunt necessaria sub intuitu præscientiæ etiam ex parte sui; alias possent de facto aliter evenire, sicut convenit & expedit rei contingenti.

Respondeo distinguendo: possibili posito in actu non sequitur absurdum, si ponatur eo modo quo est possibile, concedo: alio modo, nego. Effectus contingens potest considerari dupliciter, scilicet per ordinem ad causam secundam, & per ordinem ad causam primam. Primo modo potest non esse, quia causa secunda est libera ad agendum & non agendum; secundo modo, necessario quidem evenit, sed necessitate solum consequentiæ, quatenus causa prima illum prævidet & intuetur ut futurum est in causa secunda libere agente, unde hanc reddit propositionem sub conditione veram, si Petrus, v. g. libere pœnitentiam agat, Deus scit & ab æterno videt, quod liber agendo flebit amare peccatum. Ita August. qui dicit Deum etiam præscire & voluntates humanas, & ea quæ in eis sunt. Ita Boetius qui loco mox laudato asserit necessitatem esse tantum consequentiæ, & in sensu composito, possibile autem nunquam poni in actu implicante.

Rursus instant: objectum nondum habet determinatam veritatem cum præscitur, alias non esset contingens: ergo debet posse actu non evenire ut maneat libertas.

Respondeo distinguendo: objectum non habet determinatam in se veritatem, concedo: quia nondum est, & causa secunda non est utique determinata, & ideo est perfecte contingens. Non habet in causa superiori, nego. Cum igitur omnia in tempore facienda, sint in æternitate præsentia, sequitur Deum ea intueri & scire; & hoc absque libertatis offensa, quia ut non semel dictum est præscit quomodo causa secunda se determinabit, & ad quid. Unde eatenus præcognoscit eventum, quatenus præscit quomodo erit, & in se & in causa secunda.

Objiciunt 4. Ex causæ secundæ dependentia a causa prima sequitur fatum: sed fatum tollit libertatem: igitur & præscientia. Probatur sequela majoris. Fatum est series quædam causarum inter se & ordinatio quam nullus transgredi potest, ita ut, posita dispositione causarum, sequa-

quatur necessario effectus: sed posita per præscientiam ordinatione causæ primæ ad causam secundam, causæ secundæ ad effectum, & utriusque ad causam primam, sequitur necessario effectus: ergo & fatum.

Respondeo negando sequelam. Ad probationem, distinguo: fatum est series causarum inter se connexarum ab extrinsecis causis ad unum determinatis, concedo: connexarum a prima causa quæ attingit omnia a fine usque ad finem fortiter & disponit suaviter, nego. Duplex est series & ordo causarum, una a constellationibus effectum ex necessitate producentibus, quatenus sidera ad unum sunt determinata, & quosdam producunt effectus sublunares determinatos, v. g. in plantis: porro Ethnici putabant astra eodem modo influere in actus humanos, unde ex eis vitæ seriem aut faustam, aut infaustam sequi arbitrabantur; profecto series ista vocatur & fatum libertatem perimens. Alter est causarum ordo primæ scilicet causæ a qua omnis libertas emanat, quæque non solum causarum secundarum efficientiam non impedit, sed prævenit & adjuvando & dando liberum exercitium; prævidens quidem omnia, sed ut sunt in ipsis hominum voluntatibus libere agentibus. Talis est mirabilis ordo Providentiæ: igitur præscientia non inducit fatum.

" Absit, *inquit Greg. hom.*10. *in Evan-* „ *gelia*, a fidelium cordibus, ut aliquid „ esse fatum dicant. Vitam quippe ho- „ minum solus hanc conditor, qui crea- „ vit administrat, neque enim propter „ stellas homo, sed stellæ propter homi- „ nem factæ sunt, & si stella fatum ho- „ minis dicitur, ipsis suis ministeriis su- „ besse homo perhibetur. „ Ordo igitur & subordinatio causarum secundarum cum prima, non est fatum, sed Providentiæ mirabilis effectus. " Si quis tamen, *in-* „ *quit Aug. l.* 2. *contra duas Epist. Pelag.* „ *c.* 5. hoc modo intelligat fatum, sen- „ tentiam teneat, linguam corrigat & „ non dicat fatum, sed Providentiam „ Dei. „ Cæterum si qua reperitur necessitas, est solummodo necessitas consequentiæ & hypothetica.

Urgent: ideò fatum ethnicum perimit libertatem, quia est causarum ordinatio immobilis quam nullus potest impedire: sed ordinatio causarum secundarum cum prima est utique immobilis, immo ita a prima causa dependens, ut nullus hominum eam possit impedire, unde Esther 13. 9. *Non est qui possit resistere voluntati ejus*. Ergo hæc ordinatio inducit fatum.

Respondeo distinguendo: quia est immobilis absolute & ex omni parte, concedo: quia est immobilis tantummodo secundum quid & hypothetice, nego. Similiter & distinguo minorem: ordinatio causarum secundarum cum prima est immobilis secundum quid & hypothetice, concedo: absolute, nego. Fatum inducit necessitatem absolutam quatenus a causis necessariis ad unum determinatis, videlicet a stellis promanare censetur. Verum Deus est causa quidem universalis, sed infinite perfecta, hinc ab illo sunt & naturæ rerum, & modus agendi cuilibet connaturalis. Igitur immobilitas Providentiæ quæ in sui dispositione non fallitur, ex cognitionis universalitate procedit & ortum habet; præscit enim Deus non solum actus liberos, verum etiam & modum quo ipsi actus a causa libera producuntur. Quia vero Deus vult causas secundas libere agere, ideo fit & semper adimpletur ejus voluntas, in bonis quidem positiva, in malis vero permissiva.

Divus Thomas, 1. p. q. 116. art. 3. hanc suavem Dei ordinationem egregie explanat, his verbis: Dicendum, *inquit*, quod „ fatum secundum considerationem causa- „ rum secundarum mobile est, secun- „ dum quod subest divinæ Providentiæ, „ immobilitatem sortitur, non quidem ab- „ solutæ necessitatis, sed conditionatæ, „ secundum quod dicimus hanc conditio- „ nem esse veram, si Deus præscivit, „ hoc futurum erit. Unde cum Boetius „ dixisset fati seriem esse mobilem, post „ pauca subdit, quæ tamen ab immobilis „ Providentiæ proficiscatur exordiis, ipsam- „ que immutabilem esse necesse est.

SYNOPSIS PROBATIONUM.

Libertas humana optime cum præscientia Dei consociatur.

Primo, hoc ipsum passim divinæ testantur paginæ: cum hominem liberum esse ad bonum & malum faciendum asserunt, juxta illud de homine justo pronuntiatum: *Qui potuit transgredi & non est transgressus; facere mala, & non fecit.*

Secundo, hoc idem incunctanter & docent & prædicant SS. Patres, Origenes l. 6. de principiis pag. 169. Hieronymus in cap 2. Ezech. Augustinus l. de unitate Eccles. c. 9.

Ter-

Tertio, hoc denique probat ratio Theologica. Et vero homo ex Scriptura & ſanctis Doctoribus poteſt ad nutum & bonum & malum operari; ſicut præcepti ita & correptionis atque emendationis capax eſt. Igitur præſcientia Dei humanæ non adverſatur libertati: tametſi enim Deus præſciat quid homo operaturus eſt, ipſius tamen non adimit liberum arbitrium, ut aliud velit.

SYNOPSIS OBJECTIONUM

ET SOLUTIONUM.

PRIMO quidem legitur de Judæis quod non poterant credere, ſed cito reſpondet S. Auguſtinus, quia nolebant.

Secundo, nec quidquam faceſſit quod ipſe S. Doctor ait, neceſſe eſſe peccatorem converti, ſi Deus hoc eventurum præſcivit, tunc enim ſermo eſt de neceſſitate ſolum hypothetica: ideſt, quod Deus in humana voluntate libere agente præſcivit, pro certo evenit, præſcientia quippe falli non poteſt.

Tertio, nec magis urget, cum dicitur decretum Dei de re aliqua aut facienda cum creatura, aut permittenda, eſſe & æternum & irrevocabile; quandoquidem Deus decrevit movere libere creaturam rationalem ad agendum, quocirca decretum non ſolum libero non adverſatur arbitrio, ſed potius illud ad agendum adjuvat.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum Patres & Theologi a Chriſto nato ad noſtra uſque tempora conveniant de concordia libertatis humanæ cum divina præſcientia.

QUANQUAM hæc quæſtio ſufficienter ex iis quæ diximus in duobus præcedentibus articulis tum de libertate, tum de natura præſcientiæ, pateat; non abs re tamen erit oſtendere in particulari quomodo ſcholæ Patrum, SS. Doctorum & Theologorum, quamvis aliquando in varias diviſæ opiniones, ſemper tamen unanimes fuerint in hoc puncto, ut non remaneant in ore Proteſtantium redargutiones. Sit igitur

CONCLUSIO.

A Chriſto nato fuit ſemper una fides & una cum Patrum, tum Theologorum orthodoxorum ſententia de concordia libertatis humanæ voluntatis cum præſcientia Dei.

ISTAM propoſitionem probamus multipliciter, texendo a Chriſto uſque ad nos traditionem fidelem de illo fidei dogmate: 1. ex Patribus omnium ſæculorum. 2. Ex Conciliis & SS. Doctoribus, qui contrariam opinionem ut hæreticam habuerunt, & uti talem proſcripſerunt. 3. Ex Theologis omni exceptione majoribus. 4. Ex variis Academiis.

SECTIO PRIMA.

Traditio pro concordia libertatis cum præſcientia Dei & SS. Patribus.

SANCTUM Evangelium paſſim introducit Chriſtum, vel ſecreta pandentem ut cum Matth. 9. 4. reſpondet ad cogitationes Judæorum, vel futura prædicit, ut cum Luc. 19. 41. devaſtationem Jeruſalem per Romanos futuram flendo & gemendo exponit, abſque eo quod ulla appareat libertatis læſio: quinimmo, Judæi agebant & vivebant quaſi nihil eis dixiſſet Chriſtus, ubique hortatur eos ad meliorem vitam, ubique conſilia ſalutis exhibet, hinc ſicut primus eſt in nova lege libertatis prædicator; ita & primus liberi arbitrii cum divina præſcientia conſiliator. Verum ad Traditionem Patrum ſententiis firmatam tranſeamus.

Dionyſius de Div. nom. pag. 218. & 219. ſic loquitur de divina Providentia quæ cuncta præordinat ſuaviter: " Itaque inconſideratum vanumque multorum verbum „ non probabimus, qui ajunt oportere „ Providentiam invitos etiam nos ad virtutem impellere. Neque enim Providentiæ eſt, naturam interimere & tollere. Itaque ut Providentia uniuſcujuſque naturæ conſervatrix, ea quæ ſuis „ appetionibus utuntur, ut ejuſmodi gubernat & univerſos & ſingulos, accommodate utriſque, quatenus eorum quæ „ Providentia reguntur, natura capit univerſæ Providentiæ beneficia, quæ cuique pro captu ſuo dantur.

Juſtinus Apol. 2. ait: " Nec fato homi- „ nes

„ nes facere aut pati quicquam eorum quæ „ fiunt & veniunt, judicamus, sed voluntate ac judicio unumquemque bene agere aut peccare.

Idem dialogo cum Tryphone: " Quod „ si verbum Dei plane significat de nonnullis & Angelis & hominibus sumptum „ iri supplicium, ipse quod improbos obstinato animo futuros eos prænoverit, „ hæc prædixit, non quod tales eos effecerit. Itaque si omnes qui misericordiam a Deo consequi volunt, superioris vitæ pœniteat, id præstare possunt. „

Irenæus l. 4. adversus hær. ejusdem est labii c. 9. " Homo vero rationabilis & secundum hoc similis Deo, liber in arbitrio factus, & suæ potestatis, ipse sibi „ est causa, ut aliquando quidem frumentum, aliquando autem palea fiat; quapropter & juste condemnabitur. „

Tertullianus l. 2. adversus Marcionem c. 4. expressius loquitur: " De præscientia „ vero quid dicam? quæ tantos habuit testes, quantos fecit Prophetas? quamquam quis præscientiæ titulus in omnium auctore qua universa utique disponendo præscit, & præsciendo disposuit? . . . Igitur si & fuerunt in Deo istæ facultates, præ quibus nihil mali evenire homini aut potuisset, aut debuisset, & nihilominus evenit, videamus „ & hominis conditionem, nec per illam „ potius evenerit quod pervenire non potuit. Liberum & sui arbitrii & suæ potestatis invenio hominem a Deo institutum . . . . . Tota ergo libertas arbitrii „ in utramque partem concessa est illi, ne „ sui dominus constanter occurreret; & „ bono sponte servando, & malo sponte „ vitando, quoniam & alias positum hominem sub judicio Dei, oportebat justum „ illud efficere, de arbitrii sui meritis, „ liberi scilicet. Cæterum nec boni nec „ mali merces jure pensaretur ei qui aut „ bonus aut malus necessitate fuisset inventus, non voluntate. „

Clemens Alexan. l. 1. Strom. pag. 341. " Quoniam autem libera electio & appetitio peccata primum inchoat, falsa „ autem nonnunquam dominatur opinio „ a qua cum sit ignorantia & inscitia, „ recedere negligimus; jure infliguntur „ supplicia. Febrire enim est involuntarium, sed cum per se & propter suam „ intemperantiam febrierit, cum eum reprehendimus, utpote quod vitium sit „ voluntarium, nemo enim malum eligit „ quatenus malum, sed abductus ab ea „ quæ inest in ipso voluptate, id bonum „ ratus suscipiendum existimat, quæ cum „ ita se habeant, liberari ab ignoratione „ & a mala & delectabili electione & „ ante omnia non assentire fallacibus illis phantasiis & visis, situm est in nostra potestate.

Origenes in Philocalia c. 21. dicit in nostra esse potestate facere res laude vel vituperatione dignas, & fuse probat in nobis esse liberum arbitrium c. 23. non offendi per præscientiam Dei variis comprobat argumentis, & sic loquitur: " Quemadmodum autem Propheticæ de Juda dictiones examinatæ non fuisse Deum causam proditionis ostendunt, sed solum „ præsignificasse, quæ ex malignitate ipsius futura præviderat: sic si quis altius „ voluerit præscientiæ Dei universaliter „ rationes scrutari, nec eum qui præscivit, nec eas res quibus præscita impressa sunt, verum ante cognitarum causam esse profecto intelligat, Deum igitur omnia præscire. „

Eleutherius Papa apud Damasum l. 1. Paral. c. 9. suum addit calculum: " Deus hominem liberum ac suæ potestatis condidit, ut quod sibi ipsi per socordiam & „ inobedientiam fecit, hoc ipsi nunc Deus „ per benignitatem suam & misericordiam „ donet. „

Athanasius exhort. ad Monach. eidem veritati subscribit: " Ab illicitis cavere, „ jugum necessitatis est: permissa vincere, „ munus arbitrii. „

Basilius hom. 6. in Hexaem. " Ubi necessitas & fatum dominatur, ubi nullum „ locum habet æstimatio pro dignitate „ quod justi judicii præcipuum exstit. „ Et hom. quod sine divina virtute Diabolo nullus resistere potest. " Liberum illud „ quod in potestate hominis est arbitrium „ in eo situm est, vel velis, vel nolis, „ resistere Diabolo. „

Cyrillus Alexand. hom. 6. de Festis Paschalibus: " Nullum fatum, *inquit*, vitam uniuscujusque pro arbitrio moderatur, singulosque aut pravi tenaces, aut „ virtutis sectatores facit, sed sponte quisque & volens fertur in utrumque. „

Cyrillus Hierosf. Catech. 4. de statu hominis: " Liberum arbitrium habet anima, „ & potest quidem Diabolus incitare, cogere autem præter voluntatem omnino „ non potest.

Eu-

Eusebius Emissenus hom. 4. de Epiph. " Nemo dicat, fato urgente, peccavi, nemo casum conditionis suæ ignarus accuset, nemo dominari æstimet fatum. "

Gregorius Naz. orat. 4. " Volentium & non coactorum, salutis est mysterium. "

Chrysostomus orat. 5. in principio col. 684. Si fatum admittatur, frustra leges & judices, frustra reprehensiones & admonitiones. "

Hieronymus, l. 5. super Jerem. sic definit c. 26. " Non ex eo quod Deus scit futurum aliquid, idcirco futurum est, sed quia futurum est, Deus novit, tanquam præscius futurorum. " Et l. 1. super Ezech. c. 2. " Non quia ventura Deus cognoscit, necesse est nos facere quod ille præscivit, sed quod nos propria voluntate sumus facturi, ille novit. "

Ambrosius l. 1. de Jacob. c. 3. " Non est quod cuipiam nostram attribuamus culpam, nisi nostræ voluntati: nemo enim tenetur ad culpam, nisi voluntate propria deflexerit. "

Augustinus per omnia mirabilis accedit l. 1. de vocat. Gent. c. 3. " Deus vindicat justos, quæ fieri non cogit præscius. " *Idem* l. 11. de Genes. ad litt. c. 9. Deus malos creavit quos tales futuros esse præsciebat: quia sicut prævidit quid mali essent facturi, sic etiam prævidit de malis factis eorum, quid boni esset ipse facturus. "

Idem l. 5. de Civ. Dei c. 9. " Absit a nobis Dei negare præscientiam ut liberi esse velimus, quo adjuvante sumus liberi. "

S. Prosper Epist. ad Rufinum de lib. arb. c. 2. Nihil quidquam fato geri, sed omnia Dei judicio novimus ordinari. " Ibidem: " Homo qui in libero arbitrio fuit malus, in ipso libero arbitrio factus est bonus, sed per se malus, per Deum bonus. " Idem ait sententia 6. post responsionem ad capita Gallorum. "

Fulgentius l. 1. ad Monimum c. 27. Peccata hominum, cuncta quidem Deus in peccatoribus præscivit futura, & quia ipse non ea prædestinavit facienda, juste prædestinavit in judicio punienda. "

Gregorius Magnus l. 33. moral. c. 20. Reprobi cœlestis patriæ præmia non percipiunt, quia ea nunc cum promereri poterant, ex libero arbitrio contempserunt. "

Cassianus coll. 7. c. 8. " Sicut in Dæmonibus est instigationis copia, ita & in nobis cum Dei adjutorio virtus respuendi sive acquiescendi, libertas est attributa. "

Damascenus l. 2. de fide orthod. c. 3. Id omne quod ratione utitur, arbitrii quoque libertate præditum est. "

Hugo Vict. l. 4. de Arca Noe: " Gratia Dei prævenit & excitat liberum arbitrium, ut possit velle sanari. "

Hugo Cardinalis super Ecclesiast. c. 5. Ne putes omnia casu vel fato agi, & nihil a Deo provideri, ne tradat te in reprobum sensum. "

Gaudentius tract. 3. " Præscientia Dei non fallitur, nec homini concessa semel voluntatis libertas aufertur, ne nihil de eo judicare possit, qui liber non fuerit in agendo. "

Anselmus l. de concordia præscientiæ & prædestinationis & liberi arbitrii: " Si aliquid est futurum sine necessitate, hoc ipsum præscit Deus qui præscit omnia futura. Quod autem præscit Deus, necessitate futurum est, sicut præscitur: necesse est itaque aliquid esse futurum sine necessitate. Nequaquam ergo recte intelligenti hæc repugnare videntur, præscientia quam sequitur necessitas, & libertas arbitrii a quo removetur necessitas: quoniam & necesse est, quod Deus præscit, futurum esse, & Deus præscit aliud aliquid esse sine omni necessitate.

Divus Bernardus Tract. de gr. & lib. arb. sic probat Deum non imponere per gratiam suam necessitatem, " Cavendum ergo, *inquit*, ne cum hæc invisibiliter intra nos & nobiscum agitari sentimus, aut nostræ voluntati attribuamus, quæ infirma est, aut Dei necessitati quæ nulla est; sed soli gratiæ qua plenus est. Ipsa liberum excitat arbitrium cum seminat cogitatum; sanat, cum immutat affectum; roborat, ut perducat ad actum; servat, ne sentiat defectum. Sic autem ista cum libero arbitrio operatur, ut tantum illud in primo præveniat, in cæteris comitetur. Ista tamen, quod a sola gratia cœptum est, pariter ab utroque proficiscitur, ut mixtim, non sigillatim; simul, non vicissim, per singulos profectus operentur. Non partim gratia, partim liberum arbitrium;

„ sed totum singula opere individuo peragunt.

Laurentius Justinianus de casto connubio c. 13. " Nobis in medio constitutus liberum Deus præbuit arbitrium, ut quod volumus, eligamus. „

Ludovicus Blosius in can. vitæ spiritualis c. 6. " Fata illa, fatorumve necessitas, quas vel ethnici vel impii Christiani confingunt, pii Christiani prorsus negant & execrantur. „ Ibidem : " voluntatis arbitrium, quod in te liberum, gratiæ Dei adjunge, simulque cum ea labora. „

Omittam cæteros brevitatis causa; uno verbo dicam omnes & liberum agnoscere arbitrium, & fatum rejicere: omnes præscientiam cum libertate consociare, quatenus Deus præscit futura ut sunt in causis secundis: consociare cum prædestinatione, quia eligit Deus homines ad vitam æternam per bona opera, eaque liberrima assequendam: consociare cum gratia, non enim perimit sed adjuvat liberum arbitrium; unde hæretici graviter aberrant a veritate, dum putant præscientiam Dei libertati adversam esse, cum & Scriptura sacra, & Patres hominem esse liberum ubique & per omnia commemorent. Sic igitur contra eos insurgere fas est. Constat ex sententia SS. Patrum & Doctorum qui a Christo nato floruerunt; præscientiam Dei non nocere libertati; omnes asserunt hominem esse liberum, fatum vero & quidquid necessitatem inducit pronuntiant execrandum; Deum prædicant, cuncta quidem in æternitate intueri, sed ut sunt in causis secundis & ab eis sicut a prima causa dependentia sunt; illum præmiare bona, punire vero mala opera, quippe qui talia ut ab hominibus factura præscit. Igitur a Christo nato SS. Patres & Doctores liberum hominis arbitrium præscientia Dei non perimi, sed astrui & conservari agnovere, alias si Dei præcognitio necessitatem imponeret creaturis spiritualibus, non esset verum dicere hominem esse liberum, esse, modo laude, modo etiam vituperio & pœna dignissimum.

SECTIO SECUNDA.

Concordia libertatis humanæ cum gratia, cum præscientia Dei, & cum prædestinatione Sanctorum specialiter ex Divo Augustino ostenditur.

S. Augustinum eximium esse gratiæ Doctorem ipsa non semel declaravit Ecclesia, quæ ejus de gratia Mediatoris doctrinam multis celebravit encomiis. Quia tamen aliqui Theologi tanti Doctoris mentem in varios, pravosque detorquent sensus, ita ut libertatem indifferentiæ actus sub dominio gratiæ efficacissimæ, qualis, a sancto Præsule passim astruitur, remanere aut dubitent, aut quod pejus est, absolute negent; non ab re erit breviter hic texere quo fine, quove scopo S. Augustinus de gratia Mediatoris scripserit, quibus mediis & armis eam adversus impugnantes defendat; quo zelo & studio eandem cum libertate humana consociet, ut qui rectitudinis & veritatis semitam tenere gloriantur, in lumine S. Antistitis videant lumen, quod certe nescit erroris occasum.

Habent Congruistæ ex Augustini doctrina quo gratiam ita suavem defendant, ut cuncta cedant, ea operante, in bonum electorum: habent Thomistæ quo ita efficacem propugnent, ut de nolentibus salutem faciat volentes: habent cujuscumque Academiæ Magistri quo ita potentem & necessariam prædicent, ut & præveniendo in nobis incipiat, & adjuvando, libero cooperante arbitrio, perficiat bonum: unde S. Augustinum & pro necessitate gratiæ, & pro ejusdem efficacia audiendum esse jure merito contendimus.

Jam vero num gratia sit per se efficax, vel non, disceptatur in Scholis, immo & de ipsius S. Augustini mente circa illud momentum, tametsi affirmativa probabilior appareat. Unum indivulse propugnat S. Doctor, videlicet libertatis cum gratia etiam efficacissima consociationem, ut omni legenti & juste judicanti patebit, maxime ex scopo & fine quo eximius ille Ecclesiæ Doctor de gratia Mediatoris scripsit, quod ex discussione operum ejus de hac materia facili negotio omnibus patescet.

Ex locis Divi Augustini in ultima Sectione adductis luce clarius apparet, S. Præsulem fortiter simul & suaviter defendere liber-

libertatis humanæ cum gratia, cum præscientia Dei, & cum prædestinatione consociationem: nunc vero fundatius enucleanda est mens S. Doctoris, ut omnes legentes intelligant quænam sit altitudo, profunditas simul & suavitas D. Augustini de gratia Christi doctrina.

Non est animus impræsentiarum omnes libros, quos B. Augustinus ad refellendos varios tum Manichæorum, tum Pelagianorum errores conscripsit, exponere; sed illos solum in quibus specialiter de libertate contra Manichæos, de necessitate gratiæ contra Pelagianos & Semipelagianos, de ejusdem gratiæ efficacia cum libero arbitrio consociata agit: quorum hæc est series.

Libri tres de Libero arbitrio, Tom. I. Editionis Benedictinæ.

Unus de Spiritu & Littera contra Pelagianos, Tom. X.

Unus de Natura & Gratia adversus eosdem, ibidem.

Unus de Gratia Christi contra eosdem Heterodoxos, ibidem.

Quatuor contra duas eorumdem Epistolas, ibidem.

Unus de Gratia & Libero arbitrio ad Valentinum Monasterii Adrumetini Archimandritam & Monachos, ibidem.

Unus de Correptione & Gratia ad eosdem, ibidem.

Unus de Prædestinatione Sanctorum adversus Massilienses, ibidem.

Unus de dono Perseverantiæ contra eosdem, ibidem.

Appendix Operum sancti Augustini de necessitate & efficacia Gratiæ cum observationibus.

PUNCTUM PRIMUM.

De tribus Libris qui hunc præ se ferunt titulum, *de Libero arbitrio*.

Hoc opus anno 388. inchoatum perfecit S. Augustinus anno 395. ad explodendum Manichæorum commentum, quo fatum quoddam in actiones humanas inducebant, ita ut hominem ex necessitate compelli ad bonum vel malum asserere non dubitarent.

In primo libro S. Præsul mali originem non a Deo sane, sed a sola voluntate creata repetit, quippe quod non habeat causam efficientem sed deficientem: porro tametsi passionibus ut plurimum eadem voluntas serviat, ad iis tamen famulandum a nullo aut cogi aut necessitari demonstrat Augustinus.

In secundo quæcumque bona a Deo optimo ut a primigenio fonte, homine libere cooperante, promanare validissimis ostendit rationibus.

In tertio peccatum a sola creatura illud volente & eligente fluere docet: præscientiam vero de malis libertati humanæ non adversari clarissime probat S. Aug. Epist. 32. & 34.

Idem S. Doctor l. 1. retract. cap. 11. de his momentis sic loquitur: " propter eos „ quippe disputatio illa suscepta est, qui „ negant, ex libero voluntatis arbitrio „ mali originem duci, & Deum, si ita „ est, creatorem omnium malorum cul„ pandum esse contendunt: eo modo vo„ lentes secundum impietatis errorem „ (Manichæi enim sunt) immutabilem „ quandam & Deo coæternam introdu„ cere mali naturam. De gratia vero „ Dei, qua suos Electos sic prædestinavit, „ ut eorum, qui jam in eis utuntur libe„ ro arbitrio, ipse etiam præparet volun„ tates, nihil in his libris disputatum est „ propter hoc, proposita quæstione. Ubi „ autem incidit locus, ut hujus gratiæ „ fieret commemoratio, transeunter com„ memorata est; non quasi inde ageretur, „ operosa ratiocinatione defensa. Aliud „ est enim quærere, unde sit malum, & „ aliud est quærere, unde redeatur ad „ pristinum, vel ad majus perveniatur „ bonum. „

His verbis duplici occurrit difficultati S. Augustinus, uni Pelagianorum qui S. Doctorem liberi arbitrii partes suscipientem intelligentes, credebant eum in sua versari sententia, qua sicut malum ita & bonum meritis malis & bonis naturæ tribui propugnabant: alteri vero eorum qui voluntatem ad peccatum vi concupiscentiæ necessario compelli arbitrabantur. Priores refellit, cum dicit gratiam, qua præparatur voluntas a Domino, se non excludere dum liberi arbitrii jura defendit; de ea tamen ex professo contra Manichæos sermonem non instituit, quia caput controversiæ non erat de gratia qua restituitur libertas filiorum Dei ad bonum, sed de malo quod suam ducit originem non quidem a Deo, qui intentator malorum est, sed a voluntate, tametsi vitio concupiscentiæ ad illud patrandum neque ne-

necessitetur, neque cogatur. Audiamus loquentem ibidem l. 1. retr. c. 9. " Quapropter novi hæretici Pelagiani, qui liberum sic asserunt voluntatis arbitrium, ut gratiæ Dei non relinquant locum, quandoquidem eam secundum merita nostra dari asserunt, non se extollant, quasi eorum egerim caussam: quia multa in his libris (*de quibus nunc*) dixi de libero arbitrio, quæ illius disputationis caussa poscebat. „

Aliorum quoque qui libertatem modo concupiscentia, modo etiam gratiæ energia premi contendebant, debellat errorem: namque in primo libro c. 1. 12. 13. 14. 16. diserte probat hominem suorum actuum ita dominum esse, ut sicut malum, ita & bonum, istud ad laudem, illud ad vituperium possit & eligere & facere. In libro secundo idem propugnat. cap. 1. sic loquitur: " Homo enim ipse, in quantum homo est, aliquod bonum est, quia recte vivere, CUM VULT, POTEST; „ & cap. 18. " Dixi recte fieri non posse, nisi eodem voluntatis arbitrio. „ Idem probat l. 3. cap. 1. 3. 16. 17. & cap. 18. n. 50. QUIS PECCAT IN EO, QUOD NULLO MODO CAVERI POTEST? PECCATUR AUTEM: CAVERI IGITUR POTEST.

Incassum opponunt hæretici S. Augustinum ignorantiam etiam involuntariam l. 3. c. 18. inter peccata annumerare, sicut & motus concupiscentiæ quibus adversus rationem insurgit. Hæc enim & similia peccata vocat tantummodo radicaliter peccata, quatenus sunt pœna peccati originalis, " Hæc omnia, inquit l. 1. retr. c. 9. hominum sunt ex illa mortis damnatione venientium. Nam si non est ista pœna hominis, sed natura; nulla ista peccata sunt „ nisi caussaliter, seu in caussa, videlicet in peccato originali. Attende, benevole Lector, S. Aug. scopum esse eo loci probare adversus Pelagianos peccatum originale, quod ad posteros Adæ transmitti negabant, ita ut & ignorantiam, & concupiscentiam, quibus ex origine in pœnam prævaricationis Protoparentum subjicimur, non effectum peccati, sed quid naturale ad naturam hominis necessario consequens, esse propugnarent: in sensu igitur opposito dicit S. Doctor esse peccata ex necessitate, hoc est in radice vitiata, non tamen formaliter, & immediate, utpote quid involuntarium. S. Præsul est sui ipsius interpres: ibidem enim ait: " approbare falsa pro veris ut erret invitus, & resistente atque torquente dolore carnalis vinculi, non posse a libidinosis operibus temperare, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati. Cum autem de libera voluntate recte faciendi loquimur, de illa scilicet, in qua homo factus est, loquimur. „ Eo loci duo statuit S. Doctor: primum quidem, motus primos concupiscentiæ esse involuntarios, quod ista indigitant verba, *ut erret invitus*, adeoque peccata nonnisi materialiter & in radice nuncupari: alterum, ejusmodi motus non esse de natura hominis, sed pœnam damnati: sicque & Pelagianos negantes peccatum originale, & Manichæos aliosque libertatem hominis lapsi abnegantes perstringit: illos quidem quatenus ejusmodi miseriæ peccati originalis argumenta sunt: istos vero dum eas ex origine, non ex voluntate nostra prodiisse contendit; unde, ipso teste, in peccatum homini lapso donec eis libere & prævia electione consentiant, non imputantur, ut fuse sese explicando probat l. 1. retr. cap. 9.

PUNCTUM SECUNDUM

De Libro cujus titulus est, *de Spiritu & Littera*.

QUA ratione, quove scopo S. Augustinus scripserit librum cujus titulus est, *de Spiritu & Littera*, ipse dicit l. 2. retract. c. 27. ut scilicet gratiæ necessitatem adversus Pelagianam perfidiam propugnaret, ostendendo legem tametsi bonam, sanctisque refertam præceptis, ad cognitionem quidem boni, minime tamen ad ipsam justitiæ perfectionem comparandam sufficere, quod explicat illa Apostoli sententia 2. Cor. cap. v. 3. 6. *Littera occidit, spiritus autem vivificat*. Hoc est; lex sola ad nihil perfecti sine spiritu gratiæ præparantis & adjuvantis adducit, ex qua concludit adversus Pelagianos qui legem solummodo pro gratia habebant, eatenus occidere & homines magis peccatores facere, quatenus per legem evacuabant gratiam Mediatoris, quo quidem sensu litteram occidere, spiritum vero gratiæ vivificare propugnat.

In id argumenti venit Sanctus Præsul occasione cujusdam quæstionis sibi a Marcel-

cellino propositæ, quomodo fieri posset illud quod ipse dixerat, hominem, adjuvante Deo, à peccato immunem vivere posse; inde enim gratiæ necessitatem adversus malignantes defendere S. Augustinus statuerat: quia vero Pelagiani ex laudibus quibus lex ubique donatur, maxime a Propheta Regio Psal. 118. eam ad sancte feliciterque vivendum sufficere credebant, eos fortiter refellit S. Doctor ea potissimum ratione, quod littera occidat, spiritus vero vivificet: hoc est, lex non in eo sensu bona dicenda est, quo tantum energiæ habeat ad faciendum bonum, sicut perverse inferebant Pelagiani, ut gratia non sit necessaria, adeoque litteram occidere Pelagianos vel potius Pelagianos seipsos occidere, & a regno Christi sese excludere contendebat S. Aug. videlicet dum ad litteram, non ad spiritum legis seu gratiam non attendebant: qua de causa suum de hoc momento librum, de spiritu & littera inscripsit S. Doctor.

Verum S. Præsul ibi non ita exaltat gratiam, ut damnet & proscribat legem, cum eam a Deo optimo tanquam aliquid bonum & sanctum promanasse ostendat in omnibus operibus adversus Manichæos, qui illam tanquam malam explodebant, sed ut demonstret contra Pelagianam pravitatem neque ad faciendum bonum, neque ad operandam salutem, secluso gratiæ auxilio, legem sufficere, suum scripsit de spiritu & littera librum.

Graviter igitur allucinatur Jansenius, dum l. 3. de g. Salv. c. 7. 8. & 9. adversus legem debacchatur, & eam tantummodo fecisse peccatores audet asserere. Hic enim est capitis octavi titulus, *Status veteris Testamenti figurativus & propheticus non afferebat Judæis gratiam sufficientem, sed potius impedientem. Quanta fuerit in Judæis servitus & ignorantia gratiæ & auctoris ejus.* Ecce capitis noni inscriptio. *Status veteris Testamenti, ut talis, non erat justitiæ & salutis, sed potius peccati & mortis. Paucissimi justi sub illo Testamento & gratia sufficiente muniti. Gratia illa sub natura & lege continetur.* Sic enim legem Dei conviciari, sapit Manichæismum: aliud quippe est legem ad justitiam operandam non sufficere, aliud malam esse, & operari peccatum, primum affirmare catholicum est, alterum vero prorsus erroneum, quandoquidem lex illuminat hominem, ut, præveniente & adjuvante gratia, a malo declinet & faciat bonum: præcepta justa, eaque sancta & continet, & proponit: igitur ex se non est mala, sed ex malitia peccatoris qui videt bona & deteriora, prævia mentis & voluntatis electione, sequitur, fit inutilis.

S. Augustinus est ipse sui interpres, eo enim solum sensu nonnumquam dicit per legem vivificari peccatum, quatenus ignorantia, posita & proposita lege, non amplius excusat a peccato; tum quia etiam homo ex innata pravitate & ad malum pronitate nititur in vetitum, & in id quod prohibetur magis inardescit appetitus depravatus, nusquam vero defectu legis. Sic loquitur l. de spiritu & litt. c. 4. n. 6. pag. 6. 88. " Ideo elegit Apostolus generale quiddam, quo cuncta „ complexus est, tanquam hæc esset vox „ legis ab omni peccato prohibentis, „ quod ait, *non concupisces*: neque enim „ ullum peccatum nisi concupiscendo committitur: proinde quæ hoc præcipit, „ bona & laudabilis lex est. Sed ubi „ sanctus non adjuvat spiritus, inspirans „ pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est, caritatem diffundens in cordibus nostris, profecto „ illa lex quamvis bona, auget prohibendo desiderium malum: sicut aquæ „ impetus si eam partem non cesset influere, vehementior fit obice opposito, „ cujus molem cum vicerit, majore cumulo præcipitatus vehementius per prona „ provolvitur. Nescio quo enim modo, „ hoc ipsum quod concupiscitur, fit jucundius dum vetatur. „

„ *Rursus* ibidem c. 6. n. 9. pag. 89. „ Demonstranda enim fuerat homini fœditas languoris ejus, cui contra iniquitatem suam nec præceptum sanctum & „ bonum profuit, quo magis aucta est „ iniquitas, quam minuta, quandoquidem lex subintravit, ut abundaret delictum, ut eo modo convictus atque „ confusus, videret non tantum Doctorem sibi esse necessarium, verumetiam „ adjutorem Deum, a quo ejus itinera „ dirigantur, ne dominetur ei iniquitas, „ & confugiendo ad opem divinæ misericordiæ sanetur: atque ita ubi abundavit delictum, superabundavit gratia, „ non peccantis merito, sed subvenientis auxilio. „ Igitur ex S. Augustino lex optima est, & ratione auctoris qui est Deus, & ratione mandatorum quæ bo-

bonum præcipiunt, malum vero prohibent, & ratione finis, dirigit ad vitam æternam; quinimmo necessaria erat, teste S. Præsule, ut vias vitæ homines edoceret, sed absque gratia nec justificat, nec prodest. Quo sensu igitur peccatum per legem subintravit in mundum, in eo sane, inquit Augustinus, quod ostenderit malum, quod quidem homines, qui suam corruperant viam, non satis agnoscebant, unde de illo convicti, gravius errant, cum non obstante lege, quæ dicit, *non concupisces*, Rom. 7. iterum tamen atque iterum prohibita concupiscunt: & ideo jam ex malitia aperta peccant: verum lex non est causa peccati, e contra vero ab illo retrahit, quatenus illud & ostendit in quo situm est, & prohibet.

Sed redeat ad librum de spiritu & littera oratio. De illo sic loquitur B. Augustinus c. 2. retract. cap. 37. " ad quem „ scripseram tres libros, quorum titu-„ lus est, *de peccatorum meritis & remis-„ sione*, ubi diligenter disputatur etiam „ de baptismo parvulorum, rescripsit mi-„ hi se fuisse permotum, quod dixerim, „ fieri posse ut sit homo sine peccato, „ si voluntas ejus non desit, ope adju-„ vante divina; quamvis nemo tam per-„ fectæ justitiæ in hac vita vel fuerit, „ vel sit, vel futurus sit. Quæsivit enim „ quomodo dixerim posse fieri, cujus rei „ desit exemplum. Propter hanc ejus in-„ quisitionem scripsi librum, cujus est „ titulus, *de Spiritu & Littera*, pertra-„ ctans apostolicam sententiam, ubi ait, „ 2. Cor. 3. 6. *Littera occidit, spiritus „ autem vivificat*, in quo libro, quan-„ tum Deus adjuvet, acriter disputavi „ contra inimicos gratiæ Dei, qua justi-„ ficatur impius. „

S. Augustinus in hoc opere duo præcipue ostendit, videlicet legis insufficientiam, gratiæ vero necessitatem. Cap. 2. n. 4. ait Pelagium non aliam admisisse gratiam, quam liberum hominis arbitrium & doctrinam. Cap. 3. n. 5. gratiam Christi esse delectationem interiorem, seu Spiritus Sancti motum quo lex placet & amatur. Cap. 4. 5. 6. Legem non sufficere absque gratia ad salutem, & ad litteram tantum attendentes occidere, quatenus allucinati in sola lege, confidentes superbiendo de lege accepta, Christi evacuant gratiam. Cap. 7. & 8. Cuncta bona a gratia profluere docet. Cap. 7. Compescit Judæorum socordiam qui in sola gloriabantur lege eo quod soli illam acceperant. Cap. 10. n. 16. Exaltat Christi gratiam his verbis: „ Per ip-„ sam quippe justificatur gratis, idest, „ nullis suorum operum præcedentibus „ meritis, Rom. 11. 6. *Alioquin gratia „ jam non est gratia*: quandoquidem ideo „ datur, non quia bona opera facimus, „ sed ut ea facere valeamus, idest, non „ quia legem implevimus, sed ut legem „ implere possimus: Ille hinc dixit Rom. „ 11. 6. *Non veni solvere legem sed im-„ plere*: de quo dictum est Joan. 1. 13. „ *Vidimus gloriam ejus, gloriam tan-„ quam unigeniti a Patre, plenum gratia „ & veritate*. „

Pergit S. Doctor gratiam Christi commendare cap. 11. 12. 13. Capite 14. demonstrat nequidem Decalogum, secluso gratiæ auxilio, homini ad salutem sufficere. Cap. 15. 16. 17. 18. instituit comparationem inter legem vererem & novam, istam vero alteri præeminere asserit, quatenus lex per Moisen data, gratia & veritas per Christum facta sit. Eundem prosequitur sermonem cap. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. cap. 26. illud Apostoli Rom. 2. 14. *Gentes quæ legem non habent, naturaliter, quæ legis sunt, faciunt*, explicat de fidelibus novi Testamenti, subdit vero n. 44. non auditores, sed factores legis justificari & salvari cap. 27. n. 47. propugnat legem fieri naturaliter, nihil aliud esse quam fieri per naturam gratia adjutam. n. 48. Fusius explicat idem Apostoli oraculum, dicens quod & de infidelibus possit intelligi qui bona aliqua facere possunt. " Si autem hi qui naturaliter „ quæ legis sunt, faciunt, nondum sunt „ habendi in numero eorum quos Christi „ justificat gratia; sed in eorum potius, „ quorum etiam impiorum, nec Deum „ verum veraciter justeque colentium, „ quædam tamen facta vel legimus, vel „ novimus, vel audimus, quæ secundum „ justitiæ regulam non solum vituperare „ non possumus, verum etiam merito „ recteque laudamus. Quanquam si di-„ scutiantur quo fine fiant, vix inveniun-„ tur quæ justitiæ debitam laudem de-„ fensionemve mereantur: veruntamen „ quia non usque adeo in anima humana „ imago Dei terrenorum affectuum labe „ detrita est, ut nulla in ea velut li-„ neamenta extrema remanserint, unde „ merito dici possit etiam in ipsa impie-„ tate vitæ suæ facere aliqua legis, vel

sape-

„ sapere; si hoc est quod dictum est, quia „ *Gentes quæ legem non habent*, Rom. 2. „ 14. hoc est, legem Dei, *naturaliter quæ* „ *legis sunt, faciunt*, & quia hujusmodi „ homines *ipsi sibi sunt lex*, & *scriptum* „ *opus legis habent in cordibus suis*, idest, „ non omnimodo deletum est, quod ibi „ per imaginem Dei cum crearentur, im- „ pressum est. „

S. Præsul cap. 29. ostendit justitiam esse donum Dei. Sic incipit caput trigesimum: " Liberum ergo arbitrium vacuamus per „ gratiam? Absit: sed magis liberum „ arbitrium statuimus. „ Cap. 31. explicat quo sensu fidem esse in nostra potestate dicendum sit. Cap. 32. quæ fides laudanda: cap. 33. fidem donum Dei esse. Sed inter omnia egregium & celeberrimum est testimonium quo docet Deum velle omnes & singulos salvos fieri, nulli liberum adimendo arbitrium: subdit enim " quo vel bene vel „ male utentes justissime judicentur. „ Eo loci n. 58. pag. 118. solvit illam difficultatem ab aliquibus pro gratia necessitante tam decantatam, scilicet voluntatem Dei invictam esse, ita ut nemo ei resistere queat, dicendo hoc in elligi de voluntate Dei adæquate sumpta, quam nequidem impius impedire potest, quatenus dum eam peccando fugit ut bonam & misericordem, in eandem incidit, ut justam, quæ vult peccatores obduratos ultimis affici suppliciis. " „ Ille igitur reus erit ad damnationem sub „ potestate ejus qui contempserit ad cre- „ dendum misericordiam ejus. „

Denique cap. 34. n. 60. pag. 120. mirum in modum libertatem humanam non semel consociat cum gratia. " His ergo „ modis quando Deus agit cum anima ra- „ tionali, ut ei credat: neque enim cre- „ dere potest quodlibet libero arbitrio, „ si nulla sit suasio, vel vocatio cui cre- „ dat, profecto & ipsum velle credere „ Deus operatur in homine, & in omnibus „ misericordia ejus prævenit nos: CON- „ SENTIRE AUTEM VOCATIONI DEI, VEL AB „ EA DISSENTIRE, SICUT DIXI, PROPRIÆ „ VOLUNTATIS EST. „

PUNCTUM TERTIUM.

De Libro cujus titulus, *De Natura & Gratia*.

D. AUGUSTINUS certior factus de erroribus quos & viva voce & scriptis ad evacuandam Christi gratiam ubique in perniciem animarum Pelagius spargebat, scripsit ad illum debellandum librum cujus est inscriptio, *de Natura & Gratia*, in quo quidem demonstrat naturam humanam, non qualis primitus condita est, existere, & a primæva tum rectitudine, tum justitia, tum etiam integritate defecisse; quippe quæ peccato admodum sauciata, passionum serva, vitiis veluti tot vinculis constricta sit; quocirca indiget, inquit, gratia Christi ut in pristinum restituatur statum, videlicet ut sanetur & liberetur. Sic loquitur cap. 3. n. 3. " Natura quippe hominis primitus „ inculpata & sine ullo vitio creata est: „ natura vero ista hominis, quo unus- „ quisque ex Adam nascitur, jam medi- „ co indiget, quia sana non est. „ Deinde respondet objectionibus Pelagii, osten- „ dens gratiam non esse gratiam, si non gratuita est, cum ideo dicatur gratia quia gratuita.

Subdit, nec Christi mortem quidquam prodesse, sed illum gratis mortuum, si ut contendit Pelagius, natura innatis viribus possit & declinare a malo, & facere bonum: quod certe, inquit, secluso gratiæ auxilio, nullus potest; quinimmo, ait nullos justos, si Beatissima Virgo excipiatur, totum vitæ spatium sine aliquo vel leviori saltem peccato pertransiisse.

Sic loquitur. Cap. 36. n. 42. " Excepta itaque sancta Virgine Maria, de „ qua propter honorem Domini nullam „ prorsus, cum de peccatis agitur, ha- „ beri volo quæstionem: unde enim sci- „ mus, quid ei plus gratiæ collatum fue- „ rit ad vincendum omni ex parte pecca- „ tum, quæ concipere ac parere meruit, „ quem constat nullum habuisse peccatum? „ Hac ergo Virgine excepta, si omnes „ illos Sanctos & Sanctas, cum hic vive- „ rent, congregare possemus, & interro- „ gare utrum essent sine peccato, quid „ fuisse responsuros putamus, utrum hoc „ quod iste dicit, an quod Joannes Apo- „ stolus? Rogo vos quantalibet fuerint in „ hoc corpore excellentia sanctitatis, si „ hoc interrogari potuissent, nonne una „ voce clamassent, si dixerimus quia pec- „ catum non habemus, nos ipsos decipi- „ mus & veritas in nobis non est.

S. Doctor occurrit propositis difficultatibus Pelagii orationis medio: & sic urget adversarium. Petimus auxilium Dei ut a tentationibus soluti, bonum a lege præceptum operemur: igitur nullus se solo illud

illud potest; frustra quippe aliud expostularet homo, si illud ipsum in ejus foret potestate. Sic intonat cap. 18. n. 20. " Divinitus tamen esse expianda peccata „ commissa, & pro eis Dominum exorandum fatetur (*Pelagius*) propter veniam „ scilicet promerendam: quia id quod „ factum est, facere infectum, multum „ ab ista laudata potentia illa naturæ & „ voluntas hominis, etiam ipso fatente, „ non potest: quare hac necessitate restat, ut oret ignosci. Ut autem adjuvetur, ne peccet, nusquam dixit non „ hic legi, mirum de hac re omnino silentium: cum oratio Dominica utrumque petendum esse commoneat, & ut „ dimittantur nobis debita nostra, & ut „ non inferamur in tentationem, illud ut „ præterita expientur, hoc ut futura vitentur. Quod licet non fiat nisi voluntas adsit, tamen ut fiat, voluntas sola „ non sufficit; ideo pro hac re nec superflua, nec impudens Domino immolatur „ oratio. Nam quid stultius, quam orare „ ut facias, quod in potestate habeas? „

Gradum postea facit S. Præsul ad palmare Pelagii argumentum, qui cuncta bona naturæ in se relictæ possibilia esse effutiebat, quia præcipiuntur: Deus enim ita justus, & misericors est, ut jugum ejus sit leve, & mandatum non sit supra naturæ vires; sin minus, impossibile foret; unde & transgrediendo nullus peccaret; nemo quippe peccat in eo quod vitare non potest. Cui difficultati facit satis S. Doctor, & quidem dupliciter; primo quidem dicendo Deum impossibilia non jubere, cum adjuvet nos ut quod jubet, adimplere valeamus: deinde ostendendo, quomodo jugum Domini suave sit, & qua ratione mandatum fiat possibile; nimirum gratia præveniente & adjuvante, sicut & summo erga Deum affectu & amore. Cap. 43. num. 50. Ista responsione solvit difficultatem: " Non igitur Deus impossibilia jubet: sed jubendo admonet, & facere quod possis, & petere quod non „ possis. Jam nunc videamus unde possit, „ unde non possit. Iste dicit, voluntate „ non est, quod natura potest. Ego dico, „ voluntate quidem non est homo justus, „ si natura potest: sed medicina poterit, „ quod vitio non potest. „ Hoc est gratia præveniente & sufficiente peccator habet posse bonum, gratia efficaci illud velle, oret ut uberiorem habeat qua non solum velit, sed operetur bonum & convertatur.

Pergit c. 69. nu. 83. explicare modum quo præcepta Dei possibilia dicuntur, & sunt: " Valde autem bona sunt præcepta, si legitime his utamur. Eo quippe ipso quo firmissime creditur, Deum „ justum & bonum impossibilia non potuisse præcipere; hinc admonemur, & „ in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. Omnia quippe „ fiunt facilia caritati; cui uni Christi „ sarcina levis est, aut ea una est sarcina ipsa quæ levis est. Secundum hoc „ dictum est Matth. 11. 30. *Et præcepta* „ *ejus, gravia non sunt*: ut cui gravia „ sunt, consideret non potuisse divinitus dici 1. Joan. 5. 3. *gravia non sunt*, „ nisi quia potest esse cordis affectus cui „ gravia non sunt, & petat quo destituitur, ut impleat quod jubetur. Et quod „ dicitur ad Israel in Deuteronomio, si „ pie, si sancte, si spiritaliter intelligatur, hoc idem significat: quia utique „ cum hoc testimonium commemorasset „ Apostolus, *prope te est verbum in ore* „ *tuo, & in corde tuo*, Deuteron. 30. 14. „ quod hic jubet, *in manibus tuis*; in „ corde enim sunt spiritales manus, Rom. „ 10. 8. *Hoc est*, inquit, *verbum fidei* „ *quod prædicamus*. Conversis ergo quisque, sicut ibi præcipitur ad Dominum „ Deum suum ex toto corde suo, & tota anima sua, mandatum Dei non habebit grave. Quomodo est enim grave, „ cum sit dilectionis mandatum? Aut enim quisque non diligit, & ideo grave „ est: aut diligit, & grave esse non potest. Diligit autem, si quod illic admonetur Israel, conversus fuerit ad Dominum Deum suum ex toto corde suo „ & ex tota sua anima. „

S. Augustinus movet controversiam de gratia Christi adæquate sumpta, videlicet & de gratia habituali qua Filii Dei sumus, & de gratia præveniente qua bonum possumus, & de gratia efficaci qua bonum operando justificamur, & mandata adimplemus.

De prima sic loquitur cap. 4. nu. 4. " „ Hæc autem Christi gratia, sine qua nec „ infantes, nec ætate grandes salvi fieri „ possunt, non meritis redditur sed gratis „ datur, propter quod & gratia nominatur. Justificati, inquit, gratis per sanguinem ipsius. Unde ii qui non per illam „ liberantur, sive quia audire nondum potuerunt, sive quia obedire noluerunt, „ sive etiam cum per ætatem audire non pos-

„ possent, lavacrum regenerationis, quod „ accipere possent, per quod salvi fierent, „ non acceperunt, juste utique damnantur: quia sine peccato non sunt, vel „ quod originaliter contraxerunt, vel quod „ malis moribus addiderunt. „

De secunda instituit sermonem cap. 43. num. 50. cum ait: " Non igitur Deus impossibilia jubet: sed jubendo admonet, „ & facere quod possis. „ Ecce gratia sufficiens, qua possumus bonum, designata; nemo enim præter Pelagianos aut Semipelagianos hominem se solo aliquid pro salute posse, dixerit. Cum igitur S. Aug. dicat, *admonet facere quod possis*, supponit gratiam prævenientem sufficientem qua proxime possumus bonum salutis.

De tertia potissimum est & controversia, & sermo: ubique enim loquitur S. Aug. saltem præcipue de gratia qua efficienter justificatur impius, nimirum per contritionem & amorem, seu caritatem ut ad gratiam sanctificantem & justitiam perveniat. Cap. 18. n. 20. *Ut fiat bonum, voluntas sola non sufficit*. Cap. 42. n. 49. Homo adjuvante gratia potest esse sine peccato. Cap. 53. nu. 62. Homo liberatur a malo culpæ solum efficacia gratiæ.

De gratia quæ actum cum potentia conjungit, puta de ea quæ producit amoris affectum in Deum, quia jugum fit suave; ubi namque amor, ibi non est labor. Sic effatur cap. 42. nu. 49. " Neque, *inquit* „ *Pelagio*, de ipsa possibilitate contendo, „ cum sanata & adjuta hominis voluntate possibilitas ipsa simul cüm effectu in „ sanctis proveniat, dum caritas Dei.... „ diffunditur in cordibus nostris per Spiritum Sanctum. „ Eo loci loquitur de gratia efficaci, & de habituali; de gratia quæ actum cum potentia conjungit iterum loquitur cap. 69. n. 83.

Observes velim S. Doctorem ibi supponere gratiam sufficientem, quam non semel passim indigitaverat l. de Spiritu & litt. & indigitat in cæteris libris, ubi de gratia pertractans ait, omnem bonam & inspirationem & cogitationem esse a Deo, eam vero maxime in isto opere supponit, tum quia tractat de gratia operis, de ea scilicet sine qua nec impius justificatur, nec justus in justitia conservatur, tum quia ait Deum impossibilia non jubere, quia adjuvat ut possis, subdit vero & petere quod non possis: profecto gratia præveniens prærequiritur ad orandum, porro non oramus ut possimus orare, sed oramus ut gratiam qua præcepta adimpleantur habeamus: igitur ex S. Augustino gratia sufficiens orationis, seu qua quis orare possit, datur omnibus, etiam obduratis, cum sanctus Doctor consilium det etiam impiis ut orent, ad hoc ut possint adimplere & de facto præcepta adimpleant: ita sane Deus intuitu meritorum Christi confert omnibus & singulis, quatenus omnes, & singulos vult salvos fieri l. de spirit. & litt. cap. 33. num. 58. " „ VULT AUTEM DEUS OMNES HOMINES SALVOS FIERI, ET IN AGNITIONEM VERITATIS „ VENIRE; NON SIC TAMEN UT EIS ADIMAT „ LIBERUM ARBITRIUM QUO BENE VEL MALE „ UTENTES JUSTISSIME JUDICENTUR. Quod „ cum fit, infideles quidem contra voluntatem Dei faciunt, cum ejus Evangelio „ non credunt: nec ideo tamen eam vincunt, verum se ipsos fraudant magno „ & summo bono, malisque pœnalibus „ implicant, experturi in suppliciis potestatem ejus, cujus in donis misericordiam „ contempserunt. „

Sed ut oratio finiat unde sumpsit Exordium, videlicet à sancto Doctore, non abs re erit hic subtexere quæ de opere, cujus titulus, *de natura & gratia*, scribit l. 2. retrac. c. 42. " Venit etiam tunc „ in manus meas quidem Pelagii liber, „ ubi hominis naturam contra Dei gratiam qua justificatur impius, & qua „ Christiani sumus quanta potuit argumentatione defendit. Librum ergo quo huic „ respondi defendens gratiam, non contra „ naturam, sed per quam natura liberatur & regitur, *de natura, & gratia* „ nuncupavi.

PUNCTUM QUARTUM.

De Libro primo qui hunc præ se fert titulum, *de gratia Christi*.

SANCTUS Augustinus de isto opere l. 2. Retr. cap. 50. mentionem facit " Postea quam Pelagiana hæresis cum suis „ auctoribus ab Episcopis Ecclesiæ Romanæ, prius Innocentio, deinde Zosimo, „ cooperantibus Conciliorum Africanorum „ litteris, convicta atque damnata est, „ scripsi duos libros adversus eos, unum „ de gratia Christi, alterum de peccato „ originali. „

De primo impræsentiarum agimus. In isto libro duo potissimum ostendit S. Præsul: videlicet, Pelagium in rei veritate nul-

nusquam admisisse gratiam Christi actualem, sive eam quæ gratia possibilitatis vocatur, quam Theologi vulgo sufficientem appellant, sive eam quæ simpliciter dicitur gratia operis, & juxta præsentem Scholæ usum gratia efficax. Deinde utrumque propugnat & defendit Augustinus maxime vero gratiam operis, de qua erat principalis inter ipsum & Pelagium controversia.

Pauca hic texere ad nostrum institutum habemus, cum non de mente Pelagii, sed Augustini circa gratiam agere animus sit. Unum duntaxat observandum venit, scilicet gratiam veram non esse quamcumque aut illuminationem, aut inspirationem, sed illuminationem & inspirationem quæ intus agunt, & immutant cor, ut homines ex nolentibus bonum, fiant volentes, ad quod & legem & liberum hominis arbitrium non sufficere contendit S. Doctor, qui sic loquitur variis in locis de ista gratia, eamque sic definit & delineat. cap. 10. n. 21. pag. 235. " Nos „ eam gratiam volumus . . . qua futuræ „ gloriæ magnitudo non solum promittitur, verum etiam creditur & speratur; nec solum revelatur sapientia, verum & amatur; nec solum suadetur „ omne quod bonum est, verum & persuadetur. „

Cap. 14. n. 15. pag. 237. " Quando Deus „ docet non per legis litteram, sed per „ spiritus gratiam; ita docet, ut quod „ quisque didicerit, non tantum cognoscendo videat, sed etiam volendo appetat, agendo perficiat. „

Cap. 24. n. 25. prg. 241. " Legant ergo & intelligant, intueantur atque fateantur *Pelagiani*, non lege atque doctrina insonante forinsecus, sed interna „ & occulta, mirabili ac ineffabili potestate operari Deum in cordibus hominum, non solum veras revelationes, sed „ bonas etiam voluntates. „ His & similibus sententiis gratiam operis eam esse contendit Augustinus, qua cor ita immutatur ut ex nolentibus bonum, faciat volentes, quæ possibilitatem nostram ita adjuvet, ut ipsa det & posse proxime bonum, & ipsum actu operari, seu posse cum actu conjunctum.

PUNCTUM QUINTUM.

De quatuor Libris adversus duas Pelagianorum Epistolas conscriptis.

Ut primum S. Augustinus audivit Pelagianos duas scripsisse Epistolas in quibus gratiam, qualem ipse propugnabat, adversari & voluntati humanæ meritis, & ipsi innatæ homini libertati contendebant, has & quasdam alias de bono conjugali contumelias propellere æquum duxit: qua de causa quatuor elucubravit libros, quos ad Bonifacium Summum Pontificem direxit, in quibus vanorum hominum commenta debellat & explodit. De hoc momento l. 2. Retr. cap. 61. sic scribit. " Sequuntur libri quatuor, quos „ contra duas Epistolas Pelagianorum ad „ Episcopum Romanæ Ecclesiæ Bonifacium scripsi, quia cum in manus ejus „ venissent, ipse mihi eas miserat, inveniens in illis calumniose interpositum „ nomen meum. Hoc opus sic incipit: „ *Noveram te quidem fama celeberrima* „ *prædicante*. „

De Libro primo.

S. Doctor capite secundo, n. 5. pag. 413. ait liberum arbitrium non periisse Adæ peccato, sed tantummodo extenuatum fuisse defendit, ita ut gratia sanetur & adjuvetur, nusquam vero destruatur. Contrarium illi tribuentes sic perstringit & calumniam explodit. " Liberum autem arbitrium defendendo „ præcipitant (*Pelagiani*) ut de illo potius ad faciendam justitiam, quam de „ Domini adjutorio confidatur, atque ut „ in se quisque, non in Domino glorietur. Quis autem nostrum dicat, „ quod primi Hominis peccato perierit „ liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per „ peccatum, sed illa quæ in Paradiso „ fuit, habendi plenam cum immortalitate justitiam; propter quod natura „ humana divina indiget gratia, dicente „ Domino, si vos Filius liberaverit, „ tunc vere liberi eritis: Joan. 8. 36. „ Utique liberi ad bene justeque vivendum. Nam liberum arbitrium usque adeo in peccatore non periit, ut „ per illud peccent, maxime omnes qui

cum

„ cum delectatione peccant & amore peccati, hoc eis placet quod eos libet. „ Unde & Apostolus Rom. 6. 20. Cum „ essetis, inquit, servi peccati, LIBERI „ FUISTIS JUSTITIÆ. Ecce ostenduntur etiam peccato minime potuisse, nisi alia „ libertate, servire: liberi ergo a justitia „ non sunt nisi arbitrio voluntatis: liberi „ autem a peccato non fiunt, nisi gratia „ Salvatoris. Propter quod admirabilis „ Doctor etiam verba ipsa discrevit: cum „ enim servi essetis, inquit, peccati, liberi fuistis justitiæ.

His peractis S. Præsul cap. 3. n. 6. pag. 414. explicat quid sit trahi a patre per gratiam: deinde eam sic cum libero arbitrio consociat: " Datur ergo potestas ut filii Dei fiant, qui credunt in „ eum, cum hoc ipsum datur ut credant, „ in eum. Quæ potestas nisi detur a „ Deo, nulla esse potest ex libero arbitrio: quia nec liberum in bono erit, „ quod liberator non liberaverit, sed in „ malo liberum habet arbitrium, cui delectationem malitiæ vel occultus vel manifestus deceptor insevit, vel sibi ipse „ persuasit: „

Ibidem S. Doctor partes liberi arbitrii ita propugnat, ne neminem vel a concupiscentia, vel ab ignorantia necessitari contendat: subdit enim n. 7. pag. 414. " Non itaque, sicut dicunt nos quidam „ dicere, & iste audet insuper scribere, „ omnes in peccatum, veluti inviti, carnis suæ necessitate coguntur: sed si „ jam in ea ætate sunt, ut propriæ mentis utantur arbitrio, & in peccato sua „ voluntate retinentur, & a peccato in „ peccatum sua voluntate præcipitantur. „ Neque enim agit in eis, etiam qui „ suadet & decipit, nisi ut peccatum voluntate committant, vel ignorantia veritatis, vel delectatione iniquitatis, „ vel utroque malo & cæcitatis & infirmitatis. Sed hæc voluntas quæ libera est in malis, quia delectatur malis, „ ideo libera in bonis non est, quia liberata non est. „ Ex Aug. motus concupiscentiæ & ignorantiæ in se peccata non sunt, donec a voluntate & eligantur, & consentiendo acceptentur, quocirca voluntatem liberam in malis esse prædicat: quo sensu vero non est libera in bonis, ipse aperit & manifestat, quatenus scilicet se sola bonum facere non potest, & sanari prius & adjuvari Mediatoris gratia indiget, ut illud & proxime possit, & de facto operetur. Ex quo claret gratiam juxta S. Aug. mentem non adimere libertatem, sed potius eam & restaurare & adjuvare, ut homo libere velit bonum salutis, & faciat.

Rursus, & ex professo explicans illam Apostoli sententiam Rom. 7. 15. *Non enim quod volo, hoc ago: sed quod odi, illud facio*. cap. 10. 11. 12. 13. dicit motus concupiscentiæ primo primos non esse peccata nisi in radice, quatenus ad peccatum originale subsequuntur, nusquam vero formaliter & in se, nisi accedat consensus, cujus rei argumentum est, quod in Apostolo non erant, quandoquidem & erat in gratia constitutus, & ejusmodi motus seipsum operari neget, sed a carne peccati, hoc est vitiata illos promanare asserat, namque legi Dei se condelectari secundum interiorem hominem testatur: qui autem concupiscentiæ consentit, eam se & nolle & operari dicere non valet. Jam audiamus Augustinum loquentem capite 10. n. 18. pag. 420. ait. " An forte metuimus ea „ quæ sequuntur, Rom. 7. 15. *Quod „ enim operor, ignoro: non enim quod volo hoc ago, sed quod odi illud facio:* „ ne forte ex his verbis quispiam consentire carnis concupiscentiæ ad opera mala suspicetur Apostolum? Sed „ considerandum est quod adjungit: si „ autem quod nolo hoc facio, consentio legi quoniam bona est. Magis enim „ se dicit legi consentire, quam carnis concupiscentiæ. Hanc enim peccati nomine appellat. Facere ergo se „ dixit & operari, non affectu consentiendi & implendi, sed ipso motu concupiscendi. Hinc ergo, inquit, consentio legi quoniam bona est; consentio, quia nolo quod non vult. Deinde „ dicit, nunc autem jam non ego operor „ illud, sed id quod habitat in me peccatum. Quid est, nunc autem; nisi jam „ nunc sub gratia, quæ liberavit delectationem voluntatis a consensione cupiditatis? Non enim melius intelligitur, „ *non ego operor*, nisi quia non consentit exhibere membra sua arma iniquitatis peccato. Nam si & concupiscit, & „ consentit, & agit; quomodo non ipse „ illud operatur, etiamsi se operari doleat, & vinci graviter ingemiscat? „

Eundem iterum atque iterum exhibet sensum, eandem explicationem nu. 19. 20. & n. 21. pag. 421. " Nulla ergo condemnatio

„ mnatio est his qui sunt in Christo Jesu. Non enim damnatur; nisi qui concupiscentiæ carnis consentit ad malum. „ Ex quibus patet delectationem malam quantumvis exuberantem, ad malum neminem necessario compellere, cum motus concupiscentiæ malæ non sit formaliter peccatum, donec accedat voluntatis consensus, qui nonnisi prævia electione & deliberatione fit.

S. Doctor rursus dirimit quæstionem cap. 11. 12 maxime cap. 13. ubi ex professo propugnat neque concupiscentiam, neque ignorantiam per peccatum Protoparentis inductam, esse in se peccata, nisi accedat delectatio, & complacentia voluntaria in eo quod vel concupiscitur, vel ex culpa propria ignoratur: non incongrue tamen Fideles in Oratione Dominica postulant dimitti sibi delicta, non ea vitia quæ nascendo contraximus, utpote involuntaria, sed quæ propria voluntate, modo levitate, & fragilitate, modo etiam malitia commisimus, quæ duo momenta ad mentem sancti Augustini discussa & intellecta premunt Protestantium, aliorumque Heterodoxorum molitiones & prorsus explodunt; qui certe & concupiscentiæ motus, & ignorantiam juris naturalis peccata esse incassum contendunt.

S. Augustinus nu. 27. pag. 423. de primo momento scilicet concupiscentiam & ignorantiam invincibilem non esse in se, sed solummodo in radice peccata, de secundo vero Fideles orare ut eis dimittantur peccata actualia propriæ voluntatis electione commisia, sic loquitur. " Sed de ista concupiscentia carnis falli eos credo, vel fallere; cum qua necesse est ut etiam baptizatus, & hoc si diligentissime proficit, & spiritu Dei agitur, pia mente confligat. Sed hæc etiam si vocatur peccatum, NON UTIQUE QUIA PECCATUM EST SED QUIA PECCATO FACTA EST, SIC VOCATUR: sicut scriptura manus cujusque dicitur; quod manus eam fecerit. Peccata autem sunt, quæ secundum carnis concupiscentiam vel ignorantiam illicite fiunt, dicuntur, cogitantur: quæ transacta etiam reos tenent, si non remittantur. Et ista ipsa carnis concupiscentia in baptismo sic dimittitur, ut quamvis tracta sit a nascentibus, nihil noceat renascentibus. Ex quibus tamen, si filios carnaliter gignunt, rursus trahitur; rursusque est nocitura nascentibus, nisi eadem forma renascentibus remittatur, & insit nihil obsutura vitæ futuræ, quoniam reatus ejus generatione tractus regeneratione dimissus est: & ideo JAM NON SIT PECCATUM, SED HOC VOCATUR, SIVE QUOD PECCATO FACTA SIT, SIVE QUOD PECCANDI DELECTATIONE MOVEATUR, ETSI EI VINCENTE DELECTATIONE JUSTITIÆ NON CONSENTIATUR. Nec propter ipsam, cujus jam reatus lavacro regenerationis absumptus est, dicunt in Oratione baptizati, dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: sed propter peccata quæ fiunt, sive in ejus consensionibus, cum ab eo quodlibet vincitur quod placet, sive cum per ignorantiam malum quasi bonum PLACET. Fiunt autem sive operando, sive loquendo, sive quod facillimum atque celerrimum est, cogitando. A quibus omnibus quis etiam fidelium gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse a peccato? Illud sane quod in Oratione sequitur, propter ipsam dicitur Matth. 6. 13. *Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos a malo*. *Unusquisque enim*, sicut scriptum est, Jac. 1. 14. *tentatur a concupiscentia sua abstractus & illectus; deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum*. „

S. Præsul cap. 19. num. 37. pag. 428. conciliat efficaciam gratiæ Christi cum libertate humana. " Quis, *inquit*, trahitur, si jam volebat? Et tamen nemo venit, nisi velit. Trahitur ergo miris modis ut velit, ab illo qui novit intus in ipsis hominum cordibus operari, NON UT HOMINES, QUOD FIERI NON POTEST, NOLENTES CREDANT, SED UT VOLENTES EX NOLENTIBUS FIANT. „

Pergit ibidem n. 38. Et exquisitis scripturæ locis probat gratiæ energiam, ita tamen ut voluntas sub ejus dominio non solum maneat libera, sed fiat per Dei adjutorium ad bonum operandum multo magis & libera & expedita. Sic loquitur sanctus Doctor: " Hoc verum esse non conjectura suspicamur humana, sed evidentissima divinarum Scripturarum auctoritate dignoscimus. Legitur in Paralipomenon libris, 2. Paralipomen. 30. 12. Et quidem in Juda facta est

„ manus

„ manus Dei ut daret illis cor unum, ut „ facerent præceptum Regis & Principum in verbo Domini. Item per Ezechielem Prophetam Dominus dicit: „ Ezech. 36. 26. 27. Dabo eis cor aliud, „ & spiritum novum dabo eis, & evellam cor eorum lapideum de carne eorum; & dabo eis cor carneum, ut in „ præceptis meis ambulent, & justificationes meas observent, & faciant eas. „ (Esther. 14. 13.) Quid est autem quod „ Esther illa regina orat, & dicit, da „ sermonem concinnum in os meum, & „ verba clarifica in conspectu Leonis, „ & convertetur cor ejus in odium impugnantium nos? Ut quid ista in oratione dicit Deo, si non operatur Deus „ in cordibus hominum voluntatem? Sed „ forte hoc mulier insipienter oravit. „ Videamus ergo utrum inaniter præmissus fuerit orantis affectus, & consecutus non fuerit exaudiens effectus. Ecce ingreditur ad Regem. (Esther „ 15. 5.) Ne multa dicamus: & quia „ non ordine suo ingrediebatur, magna „ necessitate compulsa, intuitus est eam, „ sicut scriptum est, velut taurus in impetu indignationis suæ. Et timuit regina, & conversus est color ejus per „ dissolutionem, & inclinavit se super „ caput delicatæ suæ, quæ præcedebat „ eam. Et convertit Deus & transtulit „ indignationem ejus in lenitatem. Jam „ sequentia commemorare quid opus est, „ ubi Deum complevisse quod illa rogaverat, divina Scriptura testatur, (Esther. 16.) operando in cor Regis, „ quid aliud, quam voluntatem, qua jussit, & factum est, quod ab eo regina „ poposcerat? Quam Deus jam, ut fieret, exaudierat, ut cor Regis, antequam mulieris sermonem poscentis audisset, occultissima & efficacissima potestate convertit, & transtulit ab indignatione in lenitatem, hoc est, a voluntate lædendi ad voluntatem favendi: „ & secundum illud Apostoli, Phil. 2. „ 13. Deus operatur in vobis velle. Numquid homines Dei qui hæc scripserunt, „ immo ipse spiritus Dei, quo auctore „ per eos ista conscripta sunt, OPPUGNAVIT LIBERUM HOMINIS ARBITRIUM? ABSIT. Sed omnipotentis in „ omnibus, & judicium justissimum, & „ auxilium misericordissimum commendavit. Sufficit enim scire homini, quod „ non est iniquitas apud Deum. Jam quo„ modo ista dispenset, faciens alios secundum meritum vasa iræ, alios secundum gratiam vasa misericordiæ, quis „ cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit?

Eo loci B. Augustinus propugnat gratiam non solum efficacem, sed & efficacissimam: & saltem secundum nos Thomistas, per se efficacem: attamen tametsi efficacissima & potentissima sit, nihilominus ex D. Aug. manet sub ea voluntas humana liberrima: ratio ejus est, quod gratia non detur ut adimat, sed potius ut sanet & adjuvet liberum hominis arbitrium. Ibidem liber Estheris prædicatur canonicus & a Deo inspiratus.

De Libro secundo.

VARIOS quoque in hoc libro debellat Pelagianorum errores S. Augustinus, variasque & insulsas propulsat calumnias. cap. 3. num. 5. defendit inconcussam Romanæ Cathedræ fidem, maxime Innocentii primi, & Zosimi qui Pelagianam pravitatem proscripserunt, & licet iste primum benigne audiisset Cælestium, qui fidei confessionem in verbis sanam, sed revera animo hæretico conscriptam, fraude postea detecta, eum anathemate percussit. " Nunc vero, *inquit* „ num. 5. „ pag. 434. Cum primitus beatissimi Papæ Innocentii Litteræ Episcoporum „ litteris respondentis Afrorum, pariter „ hunc errorem, quem conantur isti persuadere, damnaverint: successor quoque ejus sanctus Papa Zosimus hoc tenendum esse, quod isti de parvulis sentiunt, nunquam dixerit, nunquam „ scripserit; insuper etiam Cælestium se „ purgare molientem ad consentiendum „ supra dictis sedis Apostolicæ litteris „ crebra interlocutione constrinxerit: profecto quidquid interea lenius actum est cum „ Cælestio, servata dumtaxat antiquissimæ „ & robustissimæ fidei firmitate, correctionis fuit clementissima suasio, non approbatio exitiosissima pravitatis. „

S. *Præsul* cap. 4. refert gesta in causa Cælestii coram Zosimo Papa cap. 5. n. 9. pag. 436. iterum atque iterum propellit calumnias Pelagianorum, præsertim vero eam qua liberum arbitrium gratia ab ipso supra modum efficaci prædicata primi effutiebant; quod centies negat S. Doctor qui unum solummodo incunctanter defendit, vide-

videlicet hominem innatis viribus non posse bonum salutis, seclusо gratiæ sanantis & adjuvantis auxilio, operari.

Observes velim, benevole Lector, Pelagianos objicere S. Augustino gratiam quæ tollit libertatem actus & potentiæ ad extrema opposita, ab eo defendi; ipse vero hoc firmiter negat, illamque se astruere testatur: igitur ut solvat argumentum adversariorum, ex professo libertatem indifferentiæ & docet & defendit. Sic ait " „ Jam nunc illa videnda sunt, quæ in E„ pistola sua nobis objicientes, breviter po„ suerunt, quibus hæc est nostra respon„ sio. Peccato Adæ arbitrium liberum de „ hominum natura periisse non dicimus, „ sed ad peccandum valere in hominibus „ subditis Diabolo; ad bene autem pie„ que vivendum non valere, nisi ipsa vo„ luntas hominis Dei gratia fuerit libera„ ta, & ad omne bonum actionis, sermo„ nis, cogitationis adjuta „ & n. 10. pag. „ 437. Ex his eorum verbis intellexi, ob „ hoc illos, vel putare vel putari velle fa„ tum nos asserere sub nomine gratiæ, „ quia. gratiæ Dei non secundum merita „ nostra dicimus dari, sed secundum ipsius „ mericordissimam voluntatem, qui dixit, „ miserebor, cui misertus ergo, & mise„ ricordiam præstabo cui misericors fue„ ro. Ubi consequenter adjunctum est, „ igitur non volentis, neque currentis, „ sed miserentis est Dei. „

S. Doctor cap. 6. n. 12. fati definitionem affert, subditque gratiæ non posse convenire; quippe quæ sit non solum supra stellas & sidera, sed & supra omnem creaturam etiam angelicam, & a Deo optimo promanare, unde nullam vim inferre cordibus, sed suaviter simul & fortiter, pro ut humanæ competit naturæ, ad bonum movere. Cap. 7. n. 13. ostendit non esse acceptionem personarum apud Deum, tametsi gratiam uni conferat, alteri vero neget, quod illustrat n. 15. Exemplo Jacob qui præ Esau a Deo dilectus prædicatur antequam quidquam boni aut mali egissent: laudat quoque exemplum duorum filiorum quorum unus tametsi meretricis proles baptismum recipit, alter vero mulieris honestæ fœtus non recipit: deinde concludit, injustitiam non ideo reperiri in Deo, sed judicium potius & misericordiam: judicium in iis qui a regno excluduntur; quia nihil debet filiis iræ: misericordiam vero in aliis qui salvantur & non propter naturæ merita, quatenus gratiam eis misericorditer propter merita dilecti Filii sui concedere complacuit.

Insurgit specialiter S. Augustinus contra illud Pelagianorum commentum, quo initium saltem boni operis a natura in se relicta promanare contendebant, immo & consummationem, tametsi hoc ipsum gratiæ adjutorio facilius adimpleri non differentur: eos autem suo perstringit stylo censorio, eisque auctoritate Scripturæ probat, & finem boni operis seu complementum, & initium, quinimmo ipsius boni cupiditatem: quid dico cupiditatem? ipsam boni cognitionem a Deo esse. Cap. 8. n. 18. pag. 443. ait " Audiant & A„ postolum. Dominus enim cum Joan. 15. „ 5. ait, *Sine me nihil potestis facere:* Hoc „ uno verbo initium finemque comprehen„ dit. Apostolus vero tanquam sententiæ „ Dominicæ expositor apertius utrumque „ distinxit, dicens, Phil. 1. 6. Quoniam „ qui in vobis opus bonum cœpit, per„ ficiet usque in diem Christi Jesu, sed „ in Scripturis sanctis apud eundem Apo„ stolum, isto unde. loquimur, amplius in„ venimus. Loquimur enim nunc de bo„ ni cupiditate, quam si volunt a nobis incipere, a Domino perfici, videant quid „ respondeant dicenti Apostolo, 2. Cor. 3. „ 5. „ *Non quia idonei sumus cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est*.

S. Doctor eo loci astruit etiam gratiam sufficientem, quam indigitat S. P. dum ait, cogitare bonum ex Deo, ut a primigenio omnium gratiarum fonte profluere, & ex ipsa nostram esse sufficientiam. Et vero nomine gratiæ sufficientis intelligimus modo illuminationem quæ bonum operandum proponit, modo salutare boni desiderium: porro sancta cogitatio nonnumquam est absque boni cupiditate, eo quod illuminationi obnitentes quandoque in sola hæremus cogitatione: cogitatio sancta & boni desiderium quandoque absque ulteriori effectu sunt in nobis, quatenus gratiæ resistentes, ad affectum perfectum seu ad actum deliberatum & ad opus nos non accingimus; tunc enim gratia est mere sufficiens, quæ licet actum bonum pro fine habeat, illo tamen culpa nostra privatur: eam esse enim D. Augustini mentem non est relictus ambigendi locus; subdit enim ibidem " Cogitamus quippe quod „ cupimus, nec tamen cupimus omne quod „ cogitamus nonnumquam & quod non cu„ pimus, cogitamus. „

Cla-

Clarius circa istud momentum se explicat, dum distinguit duplicem cordis a Deo præparationem, alteram inchoatam, alteram perfectam: inchoata fit illuminationibus interioribus, piis inspirationibus, bonis desideriis, & hæc omnia gratiæ sufficienti tribuuntur; verius dicam, sunt ipsa gratia sufficiens quæ est in nobis sine nobis, infunduntur quippe in anima ejusmodi & illuminationes & inspirationes: perfecta vero præparatio est opus & fœtus gratiæ efficacis quæ applicat voluntatem ad bonum, quæque cum charitate agit & operatur. Præparationem quæ est per gratiam sufficientem delineat S. Doctor, cum ait, " Nonnumquam & quod „ non cupimus, cogitamus; „ eam quoque quæ est cum bono cœpto desiderio, sed absque effectu ex parte nostri describit in l. 8. Confess. cap. 12. stimulatus quippe ad conversionem, diu inter desideria hæsit. Præparationem vero quæ est a gratia efficaci hic cap. 9. n. 19. commemorat; explicans enim ista Prov. 16. 1. verba, *Hominis est præparare cor, & a Domino responsio linguæ*, subdit: " Quis enim potest „ sine bona cogitatione ad bonum cor „ præparare? Absit ut sic intelligant, ni„ si superbi sui arbitrii defensores & Fi„ dei catholicæ desertores. Ideo quippe „ scriptum est, *Hominis est præparare cor*, „ *& a Domino responsio linguæ*: quia ho„ mo præparat cor, non tamen sine ad„ jutorio Dei. „ & n. 21. Quapropter „ multa Deus facit in homine bona, „ quæ non facit homo. „ Nimirum illuminationes, pias motiones, ecce gratia præveniens & sufficiens: " Nulla vero „ facit homo, quæ non facit Deus ut fa„ ciat homo. „ Ecce gratia efficax simul & adjuvans. Deinde gradum facit ad desideria perfecta quæ sunt actus deliberati, quos, adjuvante gratia, elicit homo, quique cum & charitate & amore conjuncti sunt, & hoc dupliciter; primo quidem est amor inchoatus: quis enim cupit & desiderat Deo conjungi, nisi Deus per gratiam ei dulcescere incipiat? deinde est amor & charitas perfecta & actualis qua diligitur Deus propter se, & habitualis quæ cum gratia sanctificante infunditur in justificatione peccatoris.

De amore inchoato & ad justificationem præparatorio loquitur S. Augustinus c. 8. n. 18. pag. 443. " Cum igitur minus sit cogi„ tare quam cupere; potest enim homo „ cogitare bonum, quod nondum cupit, „ & proficiendo postea cupere, quod an„ tea non cupiendo cogitavit. „ & cap. 9. n. 21. pag. 445. " Tunc enim bonum con„ cupisci incipit, quando dulcescere cœ„ perit. „ De charitate vero perfecta ibidem ait " Quid est enim boni cupiditas, „ nisi charitas, de qua Joannes Apostolus „ sine ambiguitate loquitur, dicens, 1. „ Joan. 47. Charitas ex Deo est? Nec ini„ tium ejus ex nobis, & perfectio ejus ex „ Deo. „ Denique cap. 10. n. 23. pag. 446. concludit librum sententia omnia acceptione digna, Deum nusquam impossibilia jubere, quia dat ut adimpleatur quod jubet. " Quæ cum ita sint, nihil in Scri„ pturis sanctis homini a Domino video „ juberi probandum liberum arbitrium „ quod non inveniatur, vel dari ab ejus „ bonitate, vel posci propter adjutorium „ gratiæ demonstrandum.

In his & similibus sententiis omnia distinguit S. Doctor: primo ait præparationem cordis ad bonum incipere opus bonum, & esse a pia & salutari cogitatione: secundo hanc præparationem quandoque sine boni cupiditate reperiri testatur: tertio & cogitationem & bonum desiderium non semel esse absque conversione asserit, cum scilicet peccator hæret inter boni cogitationem & desiderium: adversus enim gratiæ imbrem recrudescens suam quandoque procrastinat conversionem: Quarto docet præparationem perfectam, quæ conjunctam habet impii justificationem, esse a gratia præveniente non solum sufficienter & per bonas inspirationes, sed efficaciter, & hoc applicando & determinando voluntatem ad actum. Quæ cuncta si ponderentur, absque magno negotio tum gratiæ, tum libertatis humanæ jura consociabit. Sic sancta & immaculata, eaque Apostolica & Romana semper tenuit & tenet Ecclesia.

De Libro tertio.

Pergit in hoc libro S. Augustinus propellere insulsas sibi a Pelagianis illatas calumnias, maxime circa legem Mosaicam, quam veluti malam illum propugnasse conviciabantur. Ait legem esse in se bonam, neque datam fuisse ut peccatores gravissimos faceret: Absit, inquit, hæc dicere, quandoquidem lex bona & optima est, si vero per ejus promulgationem reviviscat peccatum, est per accidens, & defectu hominis, qui videns & cognoscens bonum, ex

ex innata malitia deteriora, prævia mentis electione, sequitur. Jamjam dictum est ex S. Augustino in hoc tantummodo sensu eam peccatum exsuscitare, quatenus homines carnales, qui suam ita corruperant viam, ut obscœna quædam committentes, præ mentis hebetudine illa esse peccata non arbitrabantur; quocirca Deus dedit legem ut & bonum faciendum, & malum fugiendum ostenderet, adeoque ut homines in posterum essent in peccatis omnibus modis inexcusabiles. In hoc prorsus sensu, ait Apostolus Rom. 7. *Peccatum non cognovi, nisi lex diceret: non concupisces.... sine enim lege peccatum mortuum erat*, quatenus ignorantia invincibilis excusat a culpa. Subdit: *Ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum: peccatum revixit*, hoc est, per legem cognitum est: & ideo omnis ignorantiæ excusatio evanuit. Pergit: *Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & justum, & bonum. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit, sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem*: idest, qui sciens voluntarie prævaricatur, jam culpa reus est.

Ex his claret quam graviter allucinantur qui legem Mosaicam datam suisse autumant, ut graviores peccatores, & reprobos faceret: & hanc Augustino affingere sententiam seu potius contumeliam irrogare non erubuerunt: verum quidem est illud agadium, *nitimur in vetitum*, cum aliquid prohibetur, eo ipso homo rebellis & corruptus in hoc magis exardescit, juxta illud Jerem. 2. 20. *A sæculo confregisti jugum meum, rupisti vincula mea: & dixisti, non serviam*. Ergo lex peccatum inducit, & malos facit? absit, sed est culpa inobedientis hominis, unde Scriptura non semel dicit: *Ne dixeris per Deum abest: perditio ex te Israel*. Sed audiamus S. Augustinum a calumnia per Pelagianos sibi illata seipsum purgantem: sic loquitur cap. 2. n. 2. pag. 447. *Legem veteris Testamenti nos*, ajunt, *dicere, non ob hoc datam fuisse, ut justificaret obedientes, sed ut gravioris fieret caussa peccati*." Prorsus „ non intelligunt quid de lege dicamus, „ quia id quod dicit Apostolus, quem non „ intelligunt, dicimus. Quis enim non „ dicat, non justificari eos qui sunt legi „ obedientes; quando nisi justificarentur, „ non possent esse obedientes? Sed dicimus lege fieri, ut Deus quid fieri ve„ lit, audiatur: gratia vero fieri, ut le„ gi obediatur. Non enim auditores legis, „ ait Apostolus, justi sunt apud Deum, „ sed factores legis justificabuntur. Lex „ ergo auditores justitiæ facit, gratia fa„ ctores...... Nec littera malum est, „ quia occidit; sed MALOS PRÆVARICATORES CONVINCIT."

In reliquo isto libro multa de veteri lege, ejusque præceptis & cæremoniis discutit relative ad legem Evangelicam, quam quidem altera perfectiorem esse prædicat, quatenus nedum bonum operandum demonstrat, sed gratiam qua fiat largitur, juxta illud Joan. 1. *Lex per Moisen data est, gratia & veritas per Jesum Christum facta est*. Dominus Jesus legem Mosaicam non damnavit, sed laudavit, sed adimplevit, sic enim Matth. 5. effatur: *Non veni solvere, sed implere*. Rursus ibidem: *Iota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant*.

De Libro quarto.

Quæ dicit S. Augustinus in hoc libro est veluti priorum librorum appendix & conclusio. Cap. 2. n. 2. refert vanas & insulsas liberi arbitrii laudes quibus illud Pelagiani efferebant ut evacuarent gratiam Christi. Idem peragit cap. 4. n. 4. illos hæreticos perstringit n. 6. asserens omnes miserias esse peccati effectus, solumque Christum mortem absque reatu peccati pertulisse. Cap. 5. n. 11. Probat existentiam & necessitatem gratiæ adversus negantes: legem enim non gratiam qua bonum facimus, esse testatur. Cap. 6. Iterum in medium adducit futiles liberi arbitrii laudes ab hostibus gratiæ inductas. & n. 13. Ostendit solum gratiam prævenientem ex reluctantibus facere volentes. n. 14. pag. 476. Variis exquisitisque Scripturæ textibus probat efficaciam gratiæ, qua seclusa, voluntas humana quantumvis libera, iners ad bonum operandum manet. & n. 16. Cur Deus alios, oves faciat; alios, non; refert ad inscrutabilia Dei judicia. Cap. 19. 10. 11. Probat auctoritate SS. Cypriani & Ambrosii peccatum originale: deinde gratiæ necessitatem tum ad initium, tum ad consummationem bonorum operum, maxime vero ad perseverantiam finalem in charitate.

PUN-

PUNCTUM SEXTUM.

De Libro cujus hic est titulus, *de Gratia & Libero arbitrio*.

INCASSUM Heterodoxi in suas trahere partes S. Augustinum pro gratia necessitante tentant. Etvero num liberum stet arbitrium sub dominio gratiæ operis, quæstio delata est a Valentino Monasterii Adrumetini Archimandrita ad S. Doctorem: disceptatio quippe de hoc momento non levis erat inter Monachos. Namque quidam inter eos gratiam ita perimere liberum arbitrium & necessitare autumabant, ut de gestis in vita nullam fore rationem in judicio Dei tremendo reddendam, multorum esset opinio & sententia.

Dic quæso, benevole & amantissime Lector, num responsioni S. Doctoris pro isto puncto standum sit? Garriant Protestantes pro more: si dicant S. Augustinum nihil quidquam definire pro controversia, dum gratiæ inimicos Pelagianos insectatur, profecto causa cadunt cum aliis hæreticis; sicut & cum liberum arbitrium prædicant peccato Adæ extinctum, quandoquidem quæ dixit in ejus gratiam adversus Pelagium S. Augustinus, nusquam retractavit: sed in isto maxime libro ex matutino S. Præsul, interficit omnes peccatores terræ, qui negant hominem in actibus suis non esse liberum libertate vera, eaque actus & indifferentiæ od oppositum, de qua solùmmodo tunc temporis inter illos Monachos circumferebatur disceptatio; quocirca S. Doctor ut faciat satis, & animos perturbatos sedare satagat, exquisitis tum veteris, tum novi Testamenti contextibus hanc propugnat in homine sub dominio gratiæ etiam efficacissimæ libertatem.

Sanctus Augustinus l. 2. Retr. cap. 66. de motivo quo hunc scripsit librum sic loquitur: " Propter eos, qui, cum defenditur Dei gratia, putantes negari liberum arbitrium, sic ipsi defendunt liberum arbitrium, ut negent Dei gratiam, asserentes eam secundum merita nostra dari, scripsi Librum, cujus titulus est, *de Gratia & Libero arbitrio*, ad eos autem scripsi Monachos Adrumetinos, in quorum Monasterio de hac re cœperat esse contentio, ita ut me consulere aliqui eorum cogerentur. „

Rursus in Epist. ad Valentinum priore quæ est 214. n. 1. ait: " Venerunt ad nos duo juvenes, Cresconius & Felix de vestra Congregatione se esse dicentes, qui nobis retulerunt, Monasterium vestrum nonnulla dissensione turbatum, eo quod quidam in vobis sic gratiam prædicent, ut negent hominis esse liberum arbitrium, & quod gravius est, dicant, quod in die judicii non sit redditurus Deus unicuique secundum opera ejus: etiam hoc tamen judicaverunt, quod plures vestrum non ita sentiant, sed liberum arbitrium adjuvari fateantur per Dei gratiam. „

Rursus ibidem n. 2. " Si igitur non est Dei gratia, quomodo salvat mundum? Et si non est liberum arbitrium, quomodo judicat mundum? Proinde Librum & Epistolam meam quam solum supra dicti ad nos attulerunt, secundum hanc fidem intelligite, ut neque negetis Dei gratiam, neque liberum arbitrium sic defendatis, ut a Dei gratia separetis. „

Rursus ibidem n. 5. " Multa erant quæ vobis mittere cupiebam; quibus lectis, totam ipsam caussam, quæ Conciliis Episcopalibus acta est adversus eosdem Pelagianos hæreticos, diligentius & plenius nosse possetis: sed festinaverunt fratres, qui ex numero vestro ad nos venerunt; per quos vobis non rescripsimus ista, sed scripsimus. Nullus enim ad nos vestræ charitatis litteras attulerunt: tamen suscepimus quoniam simplicitas eorum satis indicabat, nihil illos nobis potuisse confingere.

Rursus Epist. 2. ad eundem quæ est inter Augustinianas 215. ait exponens quæstionis statum: " Soli enim parvuli, qui nondum habent opera propria, vel bona, vel mala, secundum solum originale peccatum damnabuntur, quibus per lavacrum regenerationis non subvenit gratia Salvatoris. Cæteri autem omnes, qui jam utentes libero arbitrio, sua propria peccata originali peccato insuper addiderunt, si de potestate tenebrarum per gratiam Dei non eruuntur. „

Et ut multa paucis complectar, eo in libro S. Præsul duplicis generis hominum debellat erroneas circa gratiam opiniones. Quidam enim inter Monachos Adrumetinos ex efficacia gratiæ liberi arbitrii extinctionem inferebant: alii vero ut intactum servarent, gratiæ ad bonum inci-

incipiendum abnuebant necessitatem, hinc ad Pelagianismum declinabant. Omnes revincit S. August. priores quidem ostendendo variis, exquisitisque utriusque Testamenti auctoritatibus libertatem indifferentiæ sub dominio gratiæ quantumvis efficacis, intactam permanere: posteriores vero probando liberum arbitrium se solo ad eliciendos actus supernaturales, secluso Dei auxilio, non valere. Ita colligitur ex Epistolis supra laudatis.

Juvat nunc percurrere Librum. Cap. 2. n. 2. Probat S. D. ex divinis præceptis liberum arbitrium in homine lapso remansisse, ita ut eligere vel bonum ad laudem vel malum ad pœnam cuilibet fas sit homini: sic loquitur S. Præsul: " Revelalavit autem nobis per Scripturas suas
„ sanctas, *Deus*, esse in homine liberum
„ voluntatis arbitrium. Quomodo autem
„ revelaverit, commemoro .... Primum
„ quia ipsa divina præcepta homini non
„ prodessent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promissa præmia perveniret. Ideo enim data sunt, ut homo excusationem de ignorantia non haberet: sicut Dominus dicit in Evangelio de Judæis, Jo. 15. 22.
„ *Si non venissem, & locutus ei fuissem,*
„ *peccatum non haberent.* „ Eo loci non solum liberum propugnat S. Augustinus arbitrium, sed illam quoque ignorantiam, quæ vinci potest, adhibita sufficienti diligentia, dicit peccatum.

Alio medio probat S. Præsul libertatem indifferentiæ actus, quatenus scilicet homo in peccando inexcusabilis est, eo quod possit declinare a malo, & præ innata malitia non faciat, unde excusatio frustra quæritur in culpa. Sic peccatores revincit S. Augustinus n. 3. pag. 719. "
„ sed sunt homines qui etiam de ipso
„ Deo se excusare conantur, „ quibus dicit Apostolus Jacobus, Jacob. 1. 3. *Nemo cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat* .... & liber Ecclesiasticus dicit, Ecclesiast. 15. 11. *Ne dixeris quia propter Dominum recessi; quæ enim odit, non facias. Ne dixeris quia ipse me induxit: non enim opus habet viro peccatore. Omne execramentum odit Dominus, & non est amabile timentibus illum. Ipse ab initio fecit hominem, & reliquit eum in manu consilii sui. Si volueris, conservabis mandata, & fidem bonam placiti. Apponit tibi ignem & aquam ad quodcumque volueris extende manum tuam. In conspectu hominis vita & mors, & quodcumque placuerit, dabitur ei.* " Ecce apertissi-
„ me videmus expressum liberum huma-
„ næ voluntatis arbitrium. „ Duo inconcusse propugnat S. Augustinus. Primum quidem hominem ex se posse eligere malum, & illud operari: alterum vero posse quoque bonum salutis, sed modo gratia & præveniatur & adjuvetur, quæ certe non deficit, unde mandata semper possibilia sunt; maxime vero cum urget præceptum. Sic propugnat S. Doctor multis in locis ut l. 2. contra duas Epist. Pelag. cap. 10. n. 23. pag. 446. his verbis: " Nihil in Scripturis sanctis homini a Do-
„ mino video juberi propter probandum
„ liberum arbitrium quod non inveniatur
„ VEL DARI AB EJUS BONITATE, VEL POSCI
„ PROPTER ADJUTORIUM GRATIÆ DEMONSTRANDUM. „

Pergit S. Augustinus, & primum fusiori calamo explanat argumentum, videlicet probando inesse homini libertatem indifferentiæ ex mandatis ipsi impositis ad laudem, cum hæc penes sint voluntatis electionem. Hoc ipsum demonstrat undecim ex veteri Testamento depromptis, septemdecim vero ex novo desumptis auctoritatibus.

Capite 3. n. 5. Commemorat eos, qui legem audierunt & mandata, eis tamen ex cæcitate voluntaria obedire noluerunt. Cæteros vero qui nec legem, nec mandata noverunt: illos perituros, istos judicandos, omnes e regno Dei exules prædicat; ita tamen quod mitius erit pro eis qui in infidelitate negativa mortui sunt. " Quia
„ ergo, *inquit*, noverunt divina manda-
„ ta, aufertur eis excusatio, quam so-
„ lent homines habere de ignorantia. Sed
„ nec ipsi sine pœna erunt, qui legem
„ Dei nesciunt. *Qui enim sine lege pecca-*
„ *verunt, sine lege peribunt: qui autem in*
„ *lege peccaverunt, per legem judicabuntur.*
„ Rom. 2. 12. Quod mihi non videtur
„ Apostolus ita dixisse, tanquam pejus
„ aliquid significaverit esse passuros, qui
„ legem nesciunt in peccatis suis quam
„ illos qui sciunt. Pejus enim videtur
„ esse perire, quam judicari: sed cum
„ hoc de Gentibus & de Judæis loquere-
„ tur, quia illi sine lege sunt, isti autem
„ legem acceperunt, quis audeat dicere
„ Judæos qui in lege peccant, non esse
„ perituros, cum in Christum non credi-
„ derint; quandoquidem de illis dictum est,
„ *per legem judicabuntur?* Sine fide enim
„ Chri-

„ Christi nemo liberari potest, ac per hoc „ ita judicabuntur ut pereant. Nam si „ pejor est conditio nescientium, quam „ scientium legem Dei, quomodo verum „ erit quod Dominus in Evangelio ait, „ Luc. 12. 47. & 48. *Servus qui nescit* „ *voluntatem Domini sui, & facit digna* „ *plagis, vapulabit pauca; servus autem* „ *qui scit voluntatem Domini sui & facit* „ *digna plagis, vapulabit multa?* Ecce ubi „ ostendit gravius peccare hominem scientem quam nescientem. Nec tamen ideo „ confugiendum est ad ignorantiæ tenebras, ut in eis quisque requirat executionem. Aliud est enim nescisse, aliud „ scire noluisse. Voluntas quippe in eo „ arguitur, de quo dicitur Psal. 35. 4. „ *Noluit intelligere ut bene ageret*. Sed & „ illa ignorantia quæ non est eorum qui „ scire nolunt, sed eorum qui tanquam „ simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat, si „ propterea non credidit; quia non audivit omnino quid crederet; sed fortasse „ ut mitius ardeat. Non enim sine causa dictum est Psal. 78. 6. *Effunde iram* „ *tuam in Gentes quæ te non noverunt*. „ Et illud quod ait Apostolus 2. Thessal. „ 18. *Cum venerit in flamma ignis dare* „ *vindictam in eos, qui ignorant Deum*. „ Verumtamen ut habeamus & ipsam scientiam, ne dicat unusquisque nescivi, „ non audivi, non intellexi, voluntas convenitur humana, ubi dicitur Psal. 31. „ 9. *Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus*, quamvis pejor „ appareat, de quo dictum est Proverb. „ 29. & 19. *Verbis non emendabitur servus durus: si enim intellexerit, non obaudiet*. Quando autem dicit homo, non „ possum facere quod præcipitur, quoniam concupiscentia mea vincor: jam „ quidem de ignorantia non habet excusationem, nec Deum causatur in corde „ suo, sed malum suum in se cognoscit „ & dolet; cui tamen dicit Apostolus „ Roman. 12. 21. NOLI VINCI A MALO, „ SED VINCE IN BONO MALUM. Et utique cui dicitur: NOLI VINCI, ARBITRIUM VOLUNTATIS EJUS SINE DUBIO „ CONVENITUR. VELLE ENIM „ ET NOLLE PROPRIÆ VOLUNTATIS „ EST. „

Eo loci duo pertractat momenta S. Doctor. Alterum de ignorantia, alterum de concupiscentia. Quæstionem primam movet de jure positivo, videlicet de cognitione Christi per legem Evangelicam: & asserit Judæos perituros, & gravius quam Gentes, esse puniendos, quippe qui audierint & credere noluerint: non ideo tamen per ignorantiam invincibilem ita mundantur seu excusantur Gentiles, ut absque fide in Christum salvandi sint, nam sine fide nemo salvabitur: cum igitur & peccato originali, & infidelitate teneantur, haud dubie a regno Dei propelluntur, sed mitius ardebit Gentilis quam Judæus qui sciens noluit credere. Ergone ignorantia invincibilis juris positivi & Evangelici peccatum est? absit; nec ipse refragatur Jansenius. S. Augustinus l. 1. contra duas Epistolas Pelag. n. 6. & 7. eam solam ignorantiam dicit esse peccatum, quæ est voluntaria. Juste tamen damnabitur Gentilis & propter peccatum originale, & propter alia peccata, immo & quodammodo propter infidelitatem, quatenus poterat legem naturalem, adjuvante Deo, adimplere, & adimplendo attrahere vel illuminationem interiorem, vel prædicatorem ut de fide in Christum instrueretur, & credendo salvaretur: sic propugnat Divus Thomas fidelis S. Augustini interpres q. 14. de verit. art. 11. ad 1. hoc ipsum & prædicat & docet S. Aug. ut fusius suo loco dicemus.

Quæstionem alteram de concupiscentia dirimit S. Præsul, & huic respondet objectioni, *concupiscentia mea vincor*: ne igitur aliquis excusationem in peccato quærat, asserit neminem concupiscentia ad peccatum necessario compelli, nec concupiscentiam esse peccatum donec accedat propriæ voluntatis consensus, quod probat S. Doctor ex præceptis & consiliis quibus Deus hortatur peccatorem ne cedat concupiscentiæ titillanti, quæ quidem exhortatio sicut inutilis, sic & injusta foret, si homo concupiscentia necessitaretur ad peccandum: ubi enim adest necessitas, ibi consilium frustra exhibetur, & tamen Deus, non aliquam & levem, sed omnem quantumvis gravem, vult vinci ab homine tentationem; ne cedat, illum adhortatur, ita S. Augustinus: " *Noli vinci*, arbitrium voluntatis „ ejus sine dubio convenitur. „ Idem docet l. 1. contra duas Epist. Pelag. cap. 3. n. 7. pag. 722.

Sanctus Augustinus cap. 4. n. 7. Probat Scripturarum testimoniis necessitatem gratiæ ad præcepta adimplenda. " Proinde „ carissimi, sicut superioribus testimoniis „ san-

„ sanctarum Scripturarum probavimus, „ ad bene vivendum & recte agendum „ esse in homine liberum voluntatis arbitrium, sic etiam de gratia Dei, sine qua nihil boni agere possumus, quæ „ sint divina testimonia, videamus. „ Idem prosequitur n. 8. 9. & n. 10. pag. 23. sic liberum arbitrium consociat. „ Cum dicit Deus Zach. 1. 3. *Convertimini ad me, & convertar ad vos:* unum „ horum videtur esse nostræ voluntatis, „ idest, ut convertamur ad eum; alterum vero ipsius gratiæ, idest, ut etiam „ ipse convertatur ad nos. „ Unde cap. „ 6. n. 15. pag. 726. ait: " Dona sua „ coronat Deus, non merita tua. „

Capite 7. n. 18. docet S. Doctor & fidem sine operibus ad salutem & justificationem non sufficere. Cap. 8. n. 19. hanc proponit quæstionem, quomodo vita æterna dici possit simul & gratia & merces seu corona. Solvit n. 20. & 21. dicendo illam esse gratiam, quatenus bona opera quibus comparatur, secluso Dei auxilio non fiunt: eatenus vero coronam esse, quatenus bona opera a voluntate humana promanant.

Capite 13. n. 25. ait: " Si ex natura „ justitia, ergo Christus gratis mortuus „ est. „ & n. 26. Probat gratiam perutilem esse non solum ad remissionem peccatorum præteritorum, verum etiam ad futura præcavenda.

Capite 15. n. 31. p. 734. ait hominem posse adimplere mandata, quia Deus adjuvat ut possimus. " *Dabo vobis cor novum, & spiritum novum dabo in vobis*, „ Ezech. 36. 26. Quomodo ergo qui dicit, *facite vobis:* hoc dicit, *dabo vobis?* „ Quare jubet, si ipse daturus est? Quare dat si homo facturus est? nisi quia „ dat quod jubet, cum adjuvat ut faciat „ cui jubet? Semper est autem in nobis „ voluntas libera, sed non semper est bona. Aut enim a justitia libera est, „ quando servit peccato, & tunc est mala, aut a peccato libera est quando „ servit justitiæ, & tunc est bona. Gratia vero Dei semper est bona, & per „ hanc fit ut sit homo bonæ voluntatis, „ qui prius fuit voluntatis malæ. Per hanc „ etiam fit, ut ipsa bona voluntas, quæ „ jam esse cœpit, augeatur, & tam magna fiat, ut possit implere divina mandata quæ voluerit, cum valde perfecteque voluerit. Ad hoc enim valet quod „ scriptum est Eccli. 15. sec. LXX. *Si* „ *volueris, conservabis mandata:* ut homo „ qui voluerit, & non potuerit, nondum „ se plane velle cognoscat, & oret ut habeat tantam voluntatem, quanta sufficit „ ad implenda mandata. Sic quippe adjuvatur, ut faciat quod jubetur: tunc „ enim utile est velle, cum possumus; „ & tunc utile est posse, cum volumus: „ nam quid prodest, si quod non possumus, „ volumus, aut quod possumus, nolumus? „

Quatuor eo loci ostendit S. Augustinus: primo quidem nostram sufficientiam esse a Deo qui sua nobis reddit mandata possibilia: secundo hoc fieri per gratiam prævenientem qua voluntas incipit esse bona, quæ quidem gratia vocatur sufficiens: tertio idem perfecte fieri per gratiam operis & efficacem quæ jungit potentiam cum actu, & hoc vocat posse quod jubetur, idest facere. Denique voluntatem humanam sub utriusque gratiæ dominio manere liberam.

Capite 16. n. 32. idem fusius pertractat, probatque & mandatorum possibilitatem, & liberum voluntatis arbitrium, præparatum quidem a gratia, sed nusquam necessitatum: denique efficaciam gratiæ adjuvantis quæ facit facere quod jubetur. „ Contra luxuriam Deus quam multa „ mandavit: faciat ea, quia SI VOLUERIT CONSERVABIT MANDATA. Quid „ est quod clamat ad Deum Eccli. 23. „ 6. *Ventris appetitio & concubitus ne apprehendat me?* Si hæc ei præsenti dicemus, rectissime nobis responderet & diceret, ex ista oratione mea, qua hæc a „ Deo peto, INTELLIGITE QUOMODO „ DIXERIM SI VOLUERIS CONSERVABIS MANDATA. Certum est enim nos „ mandata servare si volumus; sed quia „ præparatur voluntas a Domino, ab illo petendum est ut tantum velimus, „ quantum sufficit ut volendo faciamus. „ Certum est nos velle cum volumus, sed „ ille facit ut velimus bonum, de quo „ dictum est Prov. 8. sec. LXX. quod paulo „ ante posui: *Præparatur voluntas a Domino:* de quo dictum est Ps. 36. 23. *A* „ *Domino gressus hominis dirigentur, & viam ejus volet:* de quo dictum est Phil. 2. „ 13. *Deus est qui operatur in vobis ea velle.* Certum est nos facere cum facimus: „ sed ille facit ut faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit „ Ezech. 36. 27. *Faciam ut in justificationibus meis ambuletis, & judicia mea observetis & faciatis.* Cum dicit Ezech.

„ 11.

„ 11. 19. & 36. 26. *Faciam ut faciatis*: „ quid aliud dicit: *Nisi auferam a vobis* „ *cor lapideum*, unde non faciebatis: *Et* „ *dabo vobis cor carneum*, unde facia- „ tis? Et hoc quid est, nisi auferam cor „ durum, unde non faciebatis; & ideo „ cor obediens, unde faciatis? Ille facit „ ut faciamus, cui dicit homo Psalm. 38. „ 2. *Pone, Domine, custodiam ori meo*. „ Hoc est enim dicere, fac ut ponam cu- „ stodiam ori meo: quod beneficium Dei „ jam fuerat consecutus, qui dixit Psalm. „ 140. 3. *Posui ori meo custodiam*. „

Certe in isto loco S. Augustinus prædicat gratiam efficacissimam, & secundum multorum gravissimorum Theologorum interpretationem, ubi gratiam propugnat per se efficacem; eam tamen ita suavem commemorat, ut non lædat, sed sanet, sed roboret, sed adjuvet liberum arbitrium; hinc hominem adjutum, asserit ipsum facere bonum, quod elegit & vult, & adimplere mandata quia vult: & ne circa istud momentum aliquis maneat in legentibus scrupulus, S. Doctor hanc perpetuo repetit sententiam, *si volueris, conservabis mandata*: unum tantummodo exigit S. Doctor, ut liberum voluntatis arbitrium gratia præparetur & adjuvetur, & hoc ipsum, si inimici gratiæ fateantur, nulla manet inter eos & eum de gratia Mediatoris controversia. Prædicat ibi liberum voluntatis arbitrium, iterum atque iterum asserit peccato Adæ infirmum, sed nusquam extinctum: illud cum gratia quantumvis efficaci consociat: modo jura gratiæ serventur, nihil ultra expostulat. Quid suavius?

Capite 17. n. 33. pag. 735. Eandem prosequitur materiam de possibilitate mandatorum, adjuvante gratia, & sic loquitur: „ Qui ergo vult facere Dei mandatum & „ non potest, jam quidem habet volunta- „ tem bonam, sed adhuc parvam & in- „ validam: poterit autem, cum magnam „ habuerit & robustam. Quando enim „ Martyres magna illa mandata fecerunt, „ magna utique voluntate, hoc est, ma- „ gna caritate fecerunt: de qua caritate „ ipse Dominus ait Joan. 15. 13. *Majo-* „ *rem hac caritatem nemo habet, quam ut* „ *animam suam ponat pro amicis suis*... „ ipsam caritatem Apostolus Petrus non- „ dum habuit, quando timore Dominum „ ter negavit. 1. Joan. 4. 18. *Timor*, „ enim, *non est in caritate*, sicut ait „ Joannes Evangelista in Epistola sua, *sed* „ *perfecta caritas foras mittit timorem*. Et „ tamen quamvis parva & imperfecta, „ non deerat, quando dicebat Domino „ Joan. 13. 37. *Animam meam pono pro* „ *te*: putabat enim se posse, quod se vel- „ le sentiebat. Et quis istam etsi parvam „ dare cœperat caritatem, nisi ille qui „ præparat voluntatem & cooperando „ perficit, quod operando incipit? Quo- „ niam ipse ut velimus, operatur inci- „ piens, qui volentibus cooperatur per- „ ficiens. Propter quod ait Apostolus „ Phil. 1. 6. *Certus sum, quoniam qui ope-* „ *ratur in vobis opus bonum, perficiet usque* „ *in diem Christi Jesu*. Ut ergo velimus, „ sine nobis operatur, cum autem volu- „ mus, & sic volumus ut faciamus, nobi- „ scum cooperatur: tamen sine illo vel „ operante ut velimus, vel cooperante „ cum volumus, ad bona pietatis opera „ nihil valemus. De operante illo ut „ velimus, dictum est, *Deus est enim qui* „ *operatur in vobis & velle*. De coope- „ rante autem cum jam volumus & vo- „ lendo facimus: *Scimus*, inquit, *quoniam* „ *diligentibus Deum omnia cooperantur in* „ *bonum*. „

Miror Jansenium l. 3. de gr. Christi c. 13. hunc S. Augustini locum celebrare, ut probet quædam mandata etiam justis, etiam conantibus esse impossibilia, cum ex hac auctoritate contrarium manifeste sequatur: primo ex scopo S. Doctoris qui eo in libro unum maxime intendit probare, videlicet liberum voluntatis arbitrium integrum manere sub dominio gratiæ quantumvis efficacis, & hoc adversus multos Monasterii Adrumetini Monachos qui aliter sentiebant. Secundo hoc ipsum constat ex variis S. Augustini sententiis qui eo loci omnem gratiæ œconomiam delineat, ne supersit aliqua circa ejus de libertate humana sub dominio gratiæ efficacis opinionem suspicio: namque loquitur de duplici posse, altero se tenente ex parte actus primi, quod nomine auxilii sufficientis a multis sæculis celebratur in scholis: altero se tenente ex parte actus secundi quod jungit actum cum potentia, & quod gratiam vocamus efficacem, nos Thomistæ per se efficacem: primum actum eatenus S. Aug. vocat caritatem inchoatam, quatenus peccator gratia præventus incipit velle Deum & amare ut bonum sibi ipsi utile & juxta Tridentinum ut tertius justitiæ fontem; caritatem imperfectam & invalidam, quate-

nus seminat in nobis quoddam bonum desiderium: hoc posse a S. Augustino vocatur præparatio a Domino, sed adhuc imperfecta, quandoque enim peccator hæret in desideriis; alterum actum & posse appellat S. Præsul caritatem perfectam, sive efficienter, quatenus gratia efficax facit ut faciamus, facit ut peccator eliciat contritionis actum quo perfecte convertitur ad Dominum: sive formaliter, quando actus ab ipsa caritate habituali elicitur, ut in Martyribus, qui præ magno in Deum amore animam suam pro fide posuerunt; porro illud posse habet teste S. Aug. actum conjunctum, & gratiæ tribuitur efficaci, quippe quæ faciat facere. Ex eodem proximum & expeditum ad actum, operatur Deus in nobis sine nobis; alterum vero habet actum conjunctum, & istum nobiscum operatur idem Deus optimus: ex quo patet quomodo jus humanæ libertatis sub dominio gratiæ servetur, cum exigat Deus nostram cooperationem, quæ nonnisi prævia boni primum inspirati electione, fit.

Beatus Petrus ex S. Augustino habebat parvam caritatem, bonum desiderium, primum posse, primam præparationem quæ est a gratia præveniente & sufficiente; namque illa imperfecta caritas erat a gratia, sed certe non triumphanti, cum hærens in desideriis Christum timore perterritus negaverit: Martyres vero habuerunt perfectam & hoc per gratiam valde efficacem quæ facit facere. Quid ergo intendat S. Doctor cum ait. " Qui „ ergo vult facere Dei mandatum & non „ potest, jam quidem habet voluntatem „ bonam, sed adhuc parvam & invali„ dam. „ Certe hoc non est propugnare mandata esse impossibilia, cum loquatur S. Aug. de homine jam gratia prævento, de homine jam habente bonam voluntatem & caritatem imperfectam: hæc quippe contraditoria sunt: sed vult solummodo illum non habere posse conjunctum cum actu, videlicet gratiam operis & efficacem. " Poterit autem, *inquit*, S. Do„ *ctor*, cum magnam habuerit & robu„ stam. Quando enim Martyres magna il„ la mandata fecerunt, magna utique vo„ luntate. Hoc est magna caritate fece„ runt. „ Ecce opus: ecce posse conjunctum cum actu, ecce S. Augustinus sui ipsius interpres. Quod autem primum posse sit a gratia sufficiente & præparante, alterum vero a gratia efficaci, patet quod primum posse quandoque sit absque secundo, patet etiam in Petro qui illud, non istud habebat, quando Christum negavit: hæc cuncta notat & inculcat S. Præsul qui de Petro sic loquitur: *Putabat enim se posse, quod se velle sentiebat*: ex quo se velle sentiebat? nisi per gratiam sufficientem. Pergit & qualis sit illa gratia, magis aperit: *Quis istam, & parvam dare cœperat caritatem, nisi ille qui præparat voluntatem, & cooperando perficit, quod operando incipit? Quoniam ipse ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens*.

Parva caritas & invalida est pia motio qua præparatur voluntas a Domino, quæque est in nobis sine nobis: si homo resistat, ut Petrus, quando ipse negavit Christum; jam hæret in illo desiderio: hinc tametsi habeat posse proximum & expeditum ad agendum, non tamen præ resistentia habet actum perfectum & deliberatum, quem S. Augustinus vocat caritatem perfectam atque robustam, sicut evenit Petro. Verum si illuminatus & motus, atque præparatus a Domino non obnitatur, Deus quod incepit seminando bona desideria, perficit operando per gratiam efficacem quæ quidem uberius præparat voluntatem, illam scilicet fortiter excitando, immo & applicando, quocirca infert conversionis actum. Audiamus iterum S. Augustinum eo prorsus modo sese explicantem: *Ut ergo velimus, sine nobis operatur*: ecce bonum desiderium, ecce pia motio, eaque indeliberata quæ est in nobis sine nobis gratia præveniens, gratia præparans & sufficiens: subdit. *Cum autem volumus, & sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperatur*. Ecce consensus & actus deliberatus atque perfectus, qui est a gratia efficaci: ita tamen ut initium & consummatio operis sit a Deo præveniente & adjuvante: *Tamen sine illo*, inquit Aug. *vel operante ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil volumus*.

Vide, pie & cordate Lector, quam aberret sententia Jansenii a vera & genuina S. Augustini de possibilitate mandatorum.

PUNCTUM SEPTIMUM.

De Libro qui inscribitur, *de correptione, & Gratia*.

Quod pacem inter Monachos Adrumetinos de efficacia gratiæ diffidentes, compo-

ponere posse putaverat S. Augustinus, qui mira de gratia & libero arbitrio scripserat, novas movit in animis multorum tragœdias: quidam enim efficaciam gratiæ in sensu a sancto Præsule intento, longe alieno iterum atque iterum intelligentes, ex ea nullum remanere correptioni locum propugnabant: unde & ecce nova de die in diem inter fratres conturbatio, novus quæstus, nova in pejus de energia gratiæ discreptatio.

De hoc momento Valentinus Archimandrita in Epistola quæ est inter Augustinianas 216. certum facit S. Doctorem. " Cœperunt, *inquit*, memorari Fratres, „ qui omnia subverterunt, innocentum „ animas commovere, mea pravitate penitus ignorante, in tantum Conventus „ illorum murmurantis nescii, ut nisi „ Frater Florus de Carthagine repedans, „ & eorum perturbationes agnoscens mihi sollicite nuntiasset, furtiva & tanquam servilis erat inter eos de non intelligenda veritate contentio . . . Hoc „ credimus, docente te, venerabilis Pater, quia Dominus interrogat justum „ & impium, quia a dextris & a sinistris „ positis bonis & malis imputat remuneranda opera pietatis, enumerat puniendam tenacitatem impietatis. Ubi erit „ gratia, quando pro sui qualitate dispungentur opera, sive bona sive mala? „

Pergit ibidem: " Sed cur non directum „ non timet proferri mendacium? Liberum arbitrium Dei gratia curatum non „ negamus; sed per Christi quotidianam „ gratiam proficere credimus, & adjuvari confidimus. Quid homines dicunt, „ in mea est potestate, & ut faciam „ bonum? si tamen facerent homines „ bonum. O inanis gloriatio miserorum! „ quotidie peccata arguunt, & ipsi sibi „ assumunt nudum liberum jactantes arbitrium, non discutientes conscientiam „ suam, quæ non potest curari nisi per „ gratiam. „

Ex his liquet omnes discrepantes, quorum alii ex efficacia gratiæ & libertatem & correptionis locum adimi putabant, alii ut jura liberi arbitrii secundum suam phantasiam servarent, gratiæ explodebant necessitatem, in sua tunc temporis remansisse sententia, ad quos revincendos novum scripsit S. Augustinus librum cujus titulus est, *de Correptione & Gratia*: in quo quidem & gratiæ necessitatem atque efficaciam prædicat, & correptionem peccantibus, etiam impiis, etiam obduratis, etiam reprobis ad ultimum usque vitæ terminum absque intermissione fieri debere contendit.

Ipse de motivo istud elucubrandi opus l. 2. Retr. cap. ult. sic loquitur. " Rursus ad eosdem scripsi alterum librum „ quem de correptione & gratia prænotavi, cum mihi nuntiatum esset dixisse ibi quemdam, neminem corripiendum, si Dei præcepta non facit, sed „ pro illo, ut faciat, tantummodo orandum. Hic liber sic incipit: *Lectis litteris vestris, Valentine frater dilectissime.* „

Incipit S. Augustinus librum gratulando Valentinum quod inter ejus Monachos multi tenerent, *in Domino pacem, & in veritate consensionem*. Postea n. 2. distinguit id quod est a lege, id quod a libero arbitrio, id vero quod est a gratia: lex, teste S. Doctore, bonum faciendum, malum vero fugiendum monstrat, liberi arbitrii; munus est eligere, sed gratia & bonum inspirat & adjuvat ut fiat. " Qui ergo legitime „ lege utitur, discit in ea malum & bonum, & non confidens in virtute sua „ confugit ad gratiam, qua præstante declinet a malo & faciat bonum .... Ac „ per hoc & desiderare auxilium gratiæ, „ initium gratiæ est .... Liberum itaque „ arbitrium & ad malum & ad bonum „ faciendum confitendum est nos habere: „ sed in malo faciendo liber est quisque „ justitiæ, servusque peccati; in bono autem liber esse nullus potest, nisi fuerit „ liberatus ab eo qui dixit, Joan. 8. 36. „ *Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis*: „ Hoc est nullus hominum, secluso gratiæ auxilio, potest operari bonum salutis: ibidem gaudet hanc invenisse fidem in Floro Monacho Adrumetino; " Unde, *inquit*, hi potius corrigendi sunt, „ quos quidem propitio Deo correcto esse jam existimo, qui eum non intelligebant. „

Capite 2. nu. 3. sic delineat S. Doctor gratiam Mediatoris. " Intelligenda est „ enim gratia Dei per Jesum Christum „ Dominum nostrum, qua sola homines „ liberantur a malo, & sine qua nullum „ prorsus sive cogitando, sive volendo & „ amando, sive agendo faciunt bonum. „ Probat vero multis, exquisitisque Apostoli auctoritatibus hanc gratiam a qua ipsa boni inspiratio venit & promanat a Deo: hanc vero adversus efficaciam gratiæ objectionem proponit nu. 4. " Non se itaque „ fal-

„ fallant, qui dicunt, *Ut quid nobis prædicatur atque præcipitur ut declinemus a malo & faciamus bonum, si hoc nos non agimus, sed id velle & operari Deus operatur in nobis?* „ Solvit vero asserendo nos utique agere, sed ad hoc gratia nos indigere contendit: " Sed potius intelligant, *inquit*, si Filii Dei sunt, spiritu Dei se agi, ut quod agendum est, agant; & cum egerint, illi a quo agunt gratias agant. Aguntur enim ut agant, non ut ipsi nihil agant; . . . . Quando autem non agunt, sive omnino non faciendo, sive non ex charitate faciendo; orent, ut quod nondum habent, accipiant. „

Instantiam contra ejusdem gratiæ energiam refert c. 3. n. 5. *Ergo*, inquiunt, *præcipiant tantummodo nobis quid facere debeamus qui nobis præsunt, & ut faciamus orent pro nobis: non autem nos corripiam & arguant, si non fecerimus*: eam vero dirimit auctoritate Apostoli qui 1. Corint. 6. Corrigit inquietos, & orat pro eis ut charitate flagrent. " Præcipit, *inquit Aug.* ut habeatur charitas: corripit, quia non habetur charitas: orat, ut abundet charitas. O homo, in præceptione cognosce quid debeas habere, in correptione cognosce tuo te vitio non habere, in oratione cognosce unde accipias quod vis habere. „

Invalescit inimicus gratiæ & c. 4. n. 6. sic loquitur: *Quomodo*, inquit, *meo vitio non habetur, quod non accepi ab illo, a quo nisi detur, non est omnino alius unde tale ac tantum munus habeatur?* " Ad hæc, *inquit S. Præsul n.* 7. respondemus: quicumque Dei præcepta jam tibi nota non facis, & corripi non vis, etiam propterea corripiendus es, quia corripi non vis. Non vis enim tibi tua vitia demonstrari: non vis ut feriantur, fiatque tibi utilis dolor, quo medicum quæras: non vis tibi tu ipse ostendi, ut cum deformem te vides, reformatorem desideras, eique supplices, ne in illa remaneas fœditate. „ Correptio ex S. Augustino perutilis est peccatori, & ut deterreatur a malo patrando, & ut de vitio erubescens, quærat medicum quo sanetur.

Obstrepunt iterum adversus gratiæ auxiliantis necessitatem & efficaciam cap. 6. n. 9. *Apostolus*, inquiunt, ait 1. Cor. 4. 7. *Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem & accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* " Cur ergo corripimur, arguimur, reprehendimur, accusamur? Quid facimus, qui non accipimus? „

Respondet ibidem S. Aug. & nondum regeneratos, & jamjam regeneratos juste corripi: non regeneratos quidem, nam etsi peccatum originale a protoparente traxerint, est tamen etiam suum, quatenus omnes in Adam peccaverunt, unde corripi debent, ut desiderent regenerationem: cæteros quoque ut gratiam propria & sola culpa amissam recuperent. " Peccata quidem ista originalia ideo dicuntur aliena, quod ea singuli de parentibus trahunt: sed non sine causa dicuntur & nostra, quia in illo uno omnes, sicut dicit Apostolus, peccaverunt. Corripiatur ergo origo damnabilis, ut ex dolore correptionis voluntas regenerationis oriatur: si tamen qui corripitur filius est promissionis, ut strepitu correptionis forinsecus insonante ac flagellante, Deus in illo intrinsecus occulta inspiratione operetur & velle. Si autem jam regeneratus & justificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, certe iste non potest dicere, non accepi: quia acceptam gratiam Dei suo in malum libero amisit arbitrio. Qui si correptione compunctus salubriter ingemit, & ad similia bona opera vel etiam meliora revertitur: nempe hic apertissime utilitas correptionis apparet. „

Persistit hostis gratiæ n. 10. " An adhuc & iste nolens corripi, & potest dicere, quid ego feci, qui non accepi? Quem constat accepisse, & sua culpa quod acceperat amisisse? " Possum, *inquit*, possum omnino, quando me arguis, quod ex bona vita in malam mea voluntate relapsus sum, dicere adhuc, quid ego feci, qui non accepi? Accepi enim fidem quæ per dilectionem operatur: sed in illa usque in finem perseverantiam non accepi. An quisquam dicere audebit istam perseverantiam non esse donum Dei, & hoc tam magnum bonum ita esse nostrum, ut quisquis id habuerit, non ei possit Apostolus dicere. „ *Quid enim habes quod non accepisti? quoniam hoc sic habet, ut non acceperit*. 1. Cor. 4. 7.

Solvit istud argumentum B. Augustinus concedendo perseverantiam finalem esse summum Dei donum, quod variis Scripturæ sententiis probat. Deinde c. 7. n. 11. subjungit, multis denegari; quibusdam

dam quidem propter peccatum originale ut pueris, & etiam infidelibus qui nihil de fide in Christum, sine qua non est salus, audierunt: istis vero aliis, qui audierunt, propter peccatum actuale." Quæ „ cum ita sint, corripimus tamen eos, „ justeque corripimus qui cum bene vive„ rent, non in eo perseveraverunt. Ex „ bona quippe in malam vitam sua volun„ luntate mutati sunt: & ideo correptio„ ne; etsi nihil eis correptio profuerit, „ sed in vita perdita usque ad mortem „ perseveraverint, etiam divina in æter„ num damnatione sunt digni. „

S. Præsul loquitur, n. 13. de electis qui perseverantiam finalem accipiunt, quibus omnia cooperantur in bonum, etiam peccata, quatenus si exorbitant, humiliati per pœnitentiam ad majorem redeunt gratiam: eos ibidem vocat electos secundum propositum, hoc est per misericordiam, & non secundum naturæ merita: " Sed „ quoniam secundum propositum vocati „ sunt, profecto & electi sunt per electio„ nem, ut dictum est, gratiæ, non præ„ cedentium meritorum suorum, quia gra„ tia illis est omne meritum. „ Idem repetit n. 23. & 24.

Unum maximi momenti observat S. Doctor cap. 8. n. 17. videlicet gratiam perseverantiæ tametsi fortissimam, & insuperabilem, non solum humanam non auferre libertatem, verum potius augere, quinimmo, ex professo hoc probat, ut inquietorum hominum sedare valeat scrupulum, aitque gratiam quantumvis efficacem non adimere libertatem indifferentiæ actus, contrarium tamen illi Monachi Adrumetini tanquam pro Aris & Focis defendebant, & de hac gratia efficacissima erat potissimum controversia, " Ecce, *inquit*, que„ madmodum secundum gratiam Dei, non „ contra eam, libertas defenditur volun„ tatis. Voluntas quippe humana non li„ bertate consequitur gratiam, SED GRA„ TIA POTIUS LIBERTATEM, & ut perseve„ ret, delectabilem perpetuitatem, & in„ superabilem fortitudinem. „

Hanc statuit S. Præsul discrepantiam inter largitionem gratiæ & libertatem, quod gratia fit in nobis sine nobis: libertas vero, gratia præparante & adjuvante, fit in nobis, dum, relicto malo, eligimus bonum.

Rursus cap. 11. n. 31. de gratia efficaci, plurimum instituit sermonem, eamque gratia Adami si non lætiorem, fortiorem tamen & abundantiorem prædicat: sed attendas velim, benevole Lector, istam gratiam per se efficacem, non solum juxta S. Augustinum non lædere libertatem, sed potius restaurare. Audiamus S. Doctorem loquentem primum de gratia Adami, deinde de altera: Nec illa quidem parva erat, qua demonstrata est etiam po„ tentia liberi arbitrii, quoniam sic adju„ vabatur, ut sine hoc adjutorio in bono „ non maneret, sed hoc adjutorium si vel„ let, desereret. Hæc autem tanto ma„ jor est, ut parum sit homini per illam „ reparare perditam libertatem, parum sit „ denique non posse sine illa vel aprehen„ dere bonum, vel permanere in bono si „ velit, nisi etiam efficiatur ut velit. „ Eo loci S. Augustinus egregie libertatem humanam cum gratia valde efficaci consociat: quandoquidem & libertatem perditam per gratiam restaurari, & hominem in bono perseverare ad nutum & si velit, posse prædicat.

Rursus cap. 12. n. 35. asserit liberum arbitrium in hoc præsenti naturæ lapsæ statu non solum manere intactum sub dominio gratiæ efficacissimæ, sed majorem quam in statu innocentiæ, libertatem requiri & necessariam esse, ut, terrente vel alliciente mundo, voluntas eligat bonum & vincat tentationes: etvero in statu innocentiæ Adam utpote in gratia & absque defectu conditus de se & veluti ex impetu ad bonum operandum pronus & inclinatus erat, nunc e contra. " „ MAJOR QUIPPE LIBERTAS EST NECESSARIA „ ADVERSUS TOT ET TANTAS TENTATIO„ NES, QUÆ IN PARADISO NON FUERUNT, „ DONO PERSEVERANTIÆ MUNITA ATQUE „ FIRMATA, UT CUM OMNIBUS AMORIBUS, „ TERRORIBUS, ERRORIBUS SUIS VINCATUR „ HIC MUNDUS: HOC SANCTORUM MARTY„ RIA DOCUERUNT. „

A capite octavo usque ad decimum quartum perpetuus est sermo de gratia Adæ & Christi: gratiam Mediatoris non quidem altera lætiorem sed abundantiorem & efficaciorem eatenus prædicat, quatenus non solum posse perseverare ut prima, sed & actu perseverare conferat. Capite 11. num. 29. ait Adamum habuisse magnam sed disparem a nobis gratiam: quandoquidem ille, beneficio Creatoris, justus & absque vitio creatus est: nos vero natura filii iræ gratiam ex meritis Christi & obtinemus, & thesaurum in vasis fictilibus, quæ sibi

ad

ad invicem faciunt angustias, portamus. Gratia habebat primus Homo posse perseverare si vellet: gratia vero Christi dat & velle & operari bonum. n. 31. sic loquitur Augustinus " Tale „ quippe erat adjutorium, *status innocentiæ*, quod desereret, *Adam*, cum vellet, & in quo permaneret si vellet; „ non quo fieret ut vellet. Hæc prima est gratia quæ data est primo Adam: sed hæc potentior est in secundo Adam. Prima est enim qua fit ut „ homo habeat justitiam si velit: secunda ergo plus potest, qua etiam fit ut „ velit; & tantum velit, tantoque ardore diligat, ut carnis voluntatem contraria concupiscentem voluntate spiritus vincat. „

Nostri Thomistæ & alii permulti hac utuntur S. Augustini auctoritate, ut gratiam esse per se efficacem demonstrent, quatenus hoc statuit S. Doctor discrimen inter gratiam Adami & gratiam præsentis status, quod illa daret solum posse bonum si vellet homo, ita ut ejus veluti consensum ad suum efficaciam expectaret: ista vero det & operari & ipsum velle operari.

S. Præsul cap. 12. suam roborat sententiam de efficacia gratiæ Christi quæ sua energia superat gratiam primi Hominis. n. 34. distinguit duo adjutoria, aliud sine quo nullus potest operari bonum, aliud quo actu bonum operatur, & in eo usque dum ultimum tandem clauserit vitæ diem perdurat. Primum Adamo tribuit; secundum vero Sanctis in regnum Dei intrantibus. " Ipsa adjutoria distinguenda „ sunt. Aliud est adjutorium sine quo aliquid non fit, & aliud est adjutorium „ quo aliquid fit.... Primo itaque homo, qui in eo bono quo factus fuerat „ rectus, acceperat posse non peccare, „ posse non mori, posse ipsum bonum non „ deserere, datum est adjutorium perseverantiæ, non quo fieret ut perseveraret, sed sine quo per liberum arbitrium „ perseverare non posset. Nunc vero Sanctis in regnum Dei per gratiam Dei prædestinatis non tale adjutorium perseverantiæ datur, sed tale ut eis perseverantia ipsa donetur; non solum ut sine „ isto dono perseverantes esse non possint, veram etiam ut per hoc donum „ nonnisi perseverantes sint. „

Luce clarius apparet S. Augustinum de adjutorio sine quo, & de adjutorio quo perseverantiæ loqui, primum quidem habuit Adam innocens, sed non secundum, utrumque vero habent impræsentiarum electi Dei: unde ex hac divisione adjutorii perseverantiæ Jansenius admittit auxilium sine quo pro statu primi Hominis, sed incassum negat pro præsenti. Schola Angelica propugnat adjutorium & sine quo & quo ad bonum operandum tum in statu innocentiæ, tum in statu naturæ lapsæ. Hoc unum ex divisione allata sequitur: videlicet Adamum habuisse quidem adjutorium sine quo perseverare non posset, minime vero illud quo de facto perseveraret.

S. Augustinus n. 36. explodit commenta eorum qui prædestinationem ex prævisione meritorum naturæ in se relictæ fieri contendebant: ait enim Deum non solum præscire quid sancti facturi sint pro sua salute, sed & facere ut ipsi bonum faciant & operentur.

S. Præsul n. 38. gratiam Christi efficacissimam, immo & insuperabilem prædicat: sed observes velim, cordate & amantissime Lector, eo loci S. Doctorem sermonem habere de gratia perseverantiæ finalis; quam esse indeclinabilem nemo non novit, cum figat justum immobiliter in bono: nusquam vero de gratia efficaci ut sic, & secundum se spectata. De prima solummodo loqui a Capite octavo usque ad decimum quartum facile comperies, si attendas S. Doctorem perpetuo probare gratiam Christi esse gratia Adami si non lætiorem saltem efficaciorem, quatenus nedum posse perseverare, sed & actu atque finaliter perseverare conferat. Instar omnium Augustini auctoritatum ex isto libro desumptarum sit ista. " Subventum est „ igitur infirmitati voluntatis humanæ; „ ut divina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur; & ideo, quamvis infirma, non tamen deficeret, neque adversitate aliqua vinceretur. Ita „ factum est, ut voluntas hominis invalida & imbecilla in bono adhuc parvo „ PERSEVERARET per virtutem Dei. „

Ex his liquet, Calvinum & alios quosdam hac & simili alia auctoritate B. Aug. perperam uti, ut gratiam probent esse necessitantem, quia vocat eam insuperabilem: præsertim vero cum ipsa perseverantiæ gratia, eodem teste Augustino jamjam laudato, nullam vim, necessitatemve libero imponat voluntatis arbitrio, cum potius det inquit cap. 8. n. 17. " LIBER-

„ RI-

„ KIMAM, fortissimam, invictissimam, „ perseverantissimam voluntatem. „ Tum quia immobilitas in bono habetur ex providentia Dei extrinseca, quæ ita disponit in gratiam electorum causas secundas, ut mortem afferant eo præcise momento, quo homo est in charitate; quid enim est perseverantia finalis, nisi ipsa mortis cum gratia conjunctio? quocirca gratiæ consummatæ nomine donatur & celebratur.

S. Augustinus cap. 14. n. 45. probat variis exquisitisque Scripturæ locis Deum magis habere in sua potestate voluntates hominum quam ipsi suas. Exemplum Saulis in regem augurati, cui potentes, quorum Deus tetigerat cor, adhæserunt, & Davidis quem ut Principem suum Israel & Juda agnoverunt, istud probant momentum: hac etiam percelebri auctoritate utuntur Theologi, alii quidem ut probent efficaciam gratiæ, alii vero ut eam esse per se efficacem, & probabilius, demonstrare satagant.

Denique cap. 15. concludit rebelles & inquietos corripiendos esse. n. 49. sic effatur. " Proinde quantum ad nos pertinet, qui „ prædestinatos a non prædestinatis discernere non valemus, & ob hoc omnes „ salvos fieri velle debemus; omnibus ne „ pereant, vel ne alios perdant, adhibenda a nobis medicinaliter severa correptio: Dei est autem eam facere utilem, „ quos ipse præscivit & Prædestinavit conformes Imaginis Filii sui.

Nihil impræsentiarum movemus de libris quorum alter inscribitur de Prædestinatione Sanctorum, alter vero de Dono perseverantiæ, cum animus sit utrumque infra exponere. Primus scriptus est post retractationum Libros anno Christi circiter 428. contra Semipelagianos qui aliquod fidei initium esse naturæ effutiebant; quique merita quædam fictitia parvulorum cum gratia baptismi morientium, tanquam prædestinationis motivum celebrabant. Eos refellit S. Doctor ostendendo prædestinationem ad gratiam esse mere gratuitam; & omne salutis bonum a gratia profluere, quæ quidem est & ad initium, & ad progressum, & ad consummationem bonorum operum absolute necessaria. Cæterum Deum non merita naturæ, sed quod ipse sua gratia pro electorum salute facturus est, præscire contendit.

Librum de Dono perseverantiæ S. Aug. composuit eodem prorsus tempore, quo alterum, videlicet anno 428. vel 429. contra eorumdem Massiliensium errores. In eo potissimum demonstrat perseverantiam esse specialissimum Dei donum: cur autem ex duobus parvulis unus post baptismum susceptum, alter vero absque regenerationis lavacro moriatur, jure merito cum Apostolo exclamat, *O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei quam incomprehensibilia sunt judicia ejus!* Prædestinationis gratiæ mysterium Dominicis verbis de Tyriis & Sidoniis explanat. Asserit prædestinationis definitionem utilitati exhortationis & correptionis non esse adversam; tametsi enim dicatur *Præparatio mediorum quibus certissime liberantur quicumque liberantur*, congrua tamen ratione prædicari jubet.

PUNCTUM OCTAVUM.

S. Augustinus cuncta gratiæ actualis materiam ad metam fidei pari facilitate, soliditate, & profunditate, immo & claritate pertractat.

CIRCA gratiam Mediatoris tria potissimum inquirere solent Theologi. Primo quid sit? Secundo quænam ejus efficacia? Tertio quænam ejusdem necessitas? Aliqua de quolibet momento dicere juvat, ne supersit aliquis de mente D. Augustini in hac materia ambigendi locus.

Primo, de definitione gratiæ in multiplici loco loquitur S. Aug. gratiam actualem, de qua erat inter ipsum & Pelagianos controversia, probat S. Doctor in omnibus operibus quæ adversus eos conscripsit, atque hanc gratiam non esse aut liberum hominis arbitrium, aut legem; maxime in libro de gratia Christi, ubi ex professo a Capite primo usque ad quadragesimum septimum respondet Pelagianorum objectionibus: ea enim solum gratia dicenda est c. 8. n. 9. quæ sanat & adjuvat, quod certe lex non operatur.

S. Doctor gratiam, quæ præter liberum arbitrium & doctrinam ad operandum necessaria est, eam esse dicit quæ aperit quod latebat, & inardescere facit ut homo adhæreat Creatori. Sic loquitur l. de Spirit. & Litt. cap. 3. num. 5. " Nos autem dicimus humanam voluntatem sic „ divinitus adjuvari ad faciendam justitiam, „ ut præter quod creatus est homo cum „ libero arbitrio voluntatis, præterque „ doctrinam qua ei præcipitur quemadmodum vivere debeat, accipiat Spiritum sanctum, quo fiat in animo ejus „ di-

„ dilectio quæ summi illius atque incommutabilis boni, quod Deus est, etiam „ nunc cum adhuc per fidem ambulatur, „ nondum per speciem; ut hac sibi velut „ arrha data gratuiti muneris inardescat „ inhærere Creatori, atque inflammetur „ accedere ad participationem illius veri „ luminis; ut ex illo ei bene sit a quo „ habet ut sit. Nam neque liberum arbitrium quidquam nisi ad peccandum „ valet, si lateat veritatis via: & cum id „ quod agendum, & quo nitendum est „ cœperit non latere, nisi etiam delectet & ametur, non agitur, non suscipitur, non bene vivitur. „

Eandem gratiam S. Doctor l. 1. contra duas Epist. Pel. vocat virtutem qua peccator trahitur ad Patrem, sic ait cap. 3. n. 6. " Ille quippe trahitur ad Christum, „ cui datur ut credat in Christum. Datur ergo potestas ut filii Dei fiant, qui „ credunt in eum. Quæ potestas nisi detur a Deo, nulla esse potest ex libero „ arbitrio: quia nec liberum in bono erit, „ quod liberator non liberaverit. „

Rursus ibidem cap. 19. nu. 37. eandem gratiam ex nolentibus bonum facere volentes asserit. " Trahitur ergo miris modis ut velit, ab illo qui novit intus in „ ipsis hominum cordibus operari non ut „ homines, quod fieri non potest, nolentes credant, sed ut volentes ex nolentibus fiant. „

S. Præsul l. de gratia & libero arbitrio docet gratiam esse donum cœleste, quo peccatoris voluntas ad faciendum bonum præparatur a Domino & quæ facit ut faciamus; ita cap. 16. n. 32. " Certum est, „ *inquit*, nos velle cum volumus, sed ille „ facit ut velimus bonum, de quo dictum „ est, quod paulo ante posui, præparatur „ voluntas a Domino. „

S. Doctor hanc quoque de gratia notionem l. de Corr. & Gr. c. 2. n. 3. exhibet. " Intelligenda est enim gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, qua „ sola homines liberantur a malo, & sine „ qua nullum prorsus sive cogitando, sive volendo & amando, sive agendo faciunt bonum: non solum, ut monstrante ipsa, faciant cum dilectione quod „ sciunt. Hanc quippe inspirationem bonæ voluntatis atque operis poscebat Apostolus eis, quibus dicebat. 2. Cor. 13. „ 7. *Oramus autem ad Deum, ne quid faciatis mali, non ut nos probati appareamus, sed ut vos quod bonum est, faciatis.*

Duo potissimum observanda veniunt; primum quidem S. Doctorem non semel loqui de gratia qua peccator illuminatur, movetur, & ad bonum compellitur, de gratia qua præparatur voluntas a Domino, quæque dat posse bonum proxime & expedite: alterum, secundam gratiam eamque uberiorem, quæ nomine gratiæ efficacis donatur, ab eodem S. Doctore celebrari. Ista præparat etiam voluntatem, excitat & movet ad bonum, sed faciendo facere, & applicando ad actum.

De gratia sufficiente loquitur S. Præsul l. 2. contra duas Epistolas Pelagianorum cap. 8. n. 18. " Minus est cogitare quam cupere. Cogitamus quippe omne quod cupimus, nec tamen cupimus omne quod „ cogitamus; quoniam nonnunquam & „ quod non cupimus, cogitamus. Cum „ igitur minus sit cogitare quam cupere, „ potest enim homo cogitare bonum, quod „ nondum cupit; & proficiendo postea cupere, quod ante non cupiendo cogitavit: „ quomodo ad id quod minus est, idest, „ ad cogitandum aliquid boni non sumus „ idonei tanquam ex nobismetipsis; sed „ sufficientia nostra ex Deo est; & ad id „ quod est amplius, idest, ad cupiendum „ aliquid boni sine divino adjutorio idonei sumus ex libero arbitrio? „

Eo loci S. Doctor revincit Pelagianos qui divinæ gratiæ utilitatem & necessitatem exsufflare volebant; contendit enim eam esse necessariam ad cupiendum aliquod bonum, immo & ad illud cogitandum: ibi docet & cogitationem boni, & desiderium esse a gratia: primum nonnumquam fieri absque secundo; hoc est, nos quandoque aliquid boni cogitare, quod nondum cupimus, deinde vero proficiendo, illud ipsum cupere, postea & operari quod prius & cogitavimus, & desideravimus. Attendas velim, benevole Lector, ibi S. Præsulem apprime delineare gratiam sufficientem qua præparatur voluntas a Domino ad opus. Etvero istius præparationis initium ducitur a bona cogitatione, quæ quidem nonnumquam est absque boni desiderio: igitur illa salubris cogitatio non a gratia efficaci, sed sufficienti promanat: ille vero qui cogitavit bonum, proficiendo, etiam illud cupit, istud boni desiderium habet homo, sentit & experitur, sed incompletum, sed nondum efficax; sæpius enim hæret peccator in desideriis, immo & sæpissime resistit, sicut restitit Saulus persequendo Ecclesiam Dei, unde Chri-

Christus ei apparens dixit Act. 9. *Saule, Saule quid me persequeris? . . durum est tibi contra stimulum calcitrare*. Hoc est, gratiæ, te vocanti ad vitam, resistere: igitur & illa gratia quæ bonum in corde seminat desiderium, est tantummodo gratia sufficiens: quod si quis adversus istam non recrudescit, efficacem oblatam recipit, & bonum quod cogitavit & cupivit, operatur.

Eandem gratiam sufficientem non semel delineat Sanctus Augustinus in Confessionum libris. Etvero nomine gratiæ sufficientis intelligimus Dei auxilium quo Deus paulatim & gradatim præparat peccatoris voluntatem ad conversionem, quæ bonum seminat in corde & cogitatum & desiderium, cui sæpe resistit peccator hærendo in bonis tum cogitationibus, tum desideriis, qua stimulatus deterretur a malo patrando, qua commotus anceps manet inter vitam & mortem, & conversionem, tametsi aliquod immissum a Deo experiatur bonum operandi desiderium: atqui ejusmodi gratiam ubique & passim prædicat S. Augustinus: igitur inter gratias actuales annumerat sufficientem qua præparatur voluntas a Domino. Probatur minor ex ipsa Confessione S. Aug. qui testatur illam gratiam non semel expertum fuisse, ei sepius restitisse, tandem vero cessisse vocanti & majoris gratiæ auxilio ad Dominum sese convertisse.

Sic loquitur l. 6. cap. 4. nu. 5. " Cum „ ergo nescirem quomodo hæc subsisteret „ Dei imago tua, pulsans proponerem „ quomodo credendum esset, non insultans opponerem, quasi ita credendum „ esset: tanto igitur acrior cura rodebat „ intima mea quid certi retinerem, quanto me magis pudebat tam diu illusum. „ Ecce gratia stimulans, gratia deterrens S. Augustini animam ab erroribus, quos tamen cito citius non abjecisse constat: unde illam non fuisse primum efficacem nemo non novit.

Rursus ibidem cap. 5. n. 7. loquitur de gratia qua adhuc renitens paulatim præparabatur ad fidem: " Ex hoc tamen quo„ que jam præponens doctrinam Catholi„ cam modestius ibi, minimeque fallaci„ ter sentiebam juberi ut crederetur, quod „ non demonstratur, sive esset quid, sed „ cui forte non esset; sive ne quid esset, „ quam illic temeraria pollicitatione scien„ tiæ credulitatem irrideri; & postea „ tam multa fabulosissima, & absurdissi„ ma, quia demonstrari non poterant, „ credenda imperari. Deinde paulatim „ tu Domine manu mitissima & misericor„ dissima pertractans & componens cor „ meum, consideranti quam innumerabi„ lia crederem quæ non viderem, neque „ cum generarentur adfuissem, sicut tam „ multa in historia Gentium, tam multa „ de locis atque urbibus . . . . quæ nisi „ crederentur omnino in hac vita nihil „ ageremus, &c. „

Rursus cap. 6. n. 9. " Inhiabam honori„ bus, lucris, conjugio, & tu irridebas. „ Patiebar in eis cupiditatibus amaris„ simas difficultates, te propitio tanto „ magis, quanto minus sinebas mihi dul„ cescere quod non eras tu. Quis non videat S. Augustinum ibi clarissime loqui de gratia sufficiente, de gratia videlicet excitante ad bonum & stimulante, quæ terroribus concutiens peccatorem, non sinebat illi dulcescere quod non erat Deus, & sic, tametsi adhuc obnitens & contradicens esset, eum tamen ad conversionem disponebat? Ergo, &c.

Rursus cap. 11. n. 18. S. Augustinus se prodit gratiæ vocanti resistentem & cum ea colluctantem, ita tamen inter bonum & malum anceps manebat, ut cras speraret se conversurum: igitur tunc temporis sola gratia sufficiente, eaque præveniente & præparante, agebatur. Audiamus loquentem: " Et ego maxime mirabar sa„ tagens & recolens quam longum tempus „ esset ab undevigesimo anno ætatis meæ, „ quo fervere cœperam studio sapientiæ, „ disponens, ea inventa, relinquere om„ nes vanarum cupiditatum spes inanes, „ & insanias mendaces: & ecce jam tri„ cenariam ætatem gerebam, in eodem „ luto hæsitans aviditate fruendi præsen„ tibus, fugientibus & dissipantibus me, „ dum dico, cras inveniam, ecce manife„ stum apparebit & tenebo, ecce Fau„ stus veniet, & exponet omnia. „ Hinc de suæ conversionis gradibus iterum loquens l. 7. cap. 8. n. 12. ait: " Residebat „ tumor meus ex occulta manu medicinæ „ tuæ, aciesque conturbata & contene„ brata mentis meæ acri collyrio salu„ brium dolorum de die in diem sanaba„ tur. „ Gratia sua Deus pulsabat ad cor Augustini, ipse vero conturbatus horrere vitium incipiebat, donec tandem uberiori & efficaci illuminatus, motus & roboratur cederet Deo vocanti & obediret. . . .

De eadem gratia qua præparabatur gradatim

tim ad conversionem loquitur cap. 17. n. 23. " Et mirabar, quod jam te amabam, „ non pro te phantasma. Et non stabam „ frui Deo meo, moxque diripiebar „ abs te pondere meo, & ruebam in ista „ cum gemitu: & pondus hoc, consuetudo carnalis. Sed mecum erat memoria „ tui, neque ullo modo dubitabam cui „ cohærerem, sed nondum esse me cui „ cohærerem. „ Augustinus recalcitrabat contra gratiæ stimulum, sed cum gemitu: igitur gratia movebatur, sed nondum gratiæ obediebat; ex quo liquet gratiam hanc prævenientem tunc temporis fuisse solummodo sufficientem, præsertim vero cum ab amore Dei Aug. proprio & vitioso pondere distractus, ruebat cum gemitu & contra gratiæ stimulum in carnalia.

S. Augustinus l. 8. cap. 5. n. 10. rationem reddit cur motus ad pœnitentiam, eam tamen sicut & conversionem resistendo gratiæ pulsanti procrastinaret: " Suspirabam ligatus, non ferro alieno, sed mea ferrea „ voluntate. Velle meum tenebat inimicus & inde mihi catenam fecerat, & „ constrinxerat me. Quippe ex voluntate „ perversa, facta est libido. Et dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi ansulis sibimet innexis „ unde catenam appellavi, tenebat me „ obstrictum dura servitus. Voluntas autem „ nova quæ mihi esse cœperat ut te gratis „ colere, fruique te vellem, Deus sola „ jucunditas, nondum erat idonea ad „ superandam priorem vetustate roboratam. Ita duæ voluntates meæ, una „ vetus, alia nova; illa carnalis, illa spiritalis, confligebant inter se atque discordando dissipabant animam meam. „

Multa observanda sunt in hoc contextu. Primo quidem duarum voluntatum inter se lucta, ita ut nova quæ erat per gratiam, nondum victrix super vetustam & carnalem evaderet, tametsi bona cœperint inesse Aug. desideria, quæ quidem omnia gratiæ sufficienti animam peccatoris paulatim ad conversionem præparanti conveniunt; nam & Aug. peccator, ea stimulante, a malo patrando deterrebatur; porro etsi, vincente libidine, adhuc tentationi cederet, non tamen sine gemitu, & nonnisi anceps prius inter bonum & malum manendo, quandoquidem utriusque propositione veluti ansulis sibi annexis, in eligendo malum suspensus hærebat. Secundo nomine necessitatis per consuetudinem malam ad peccandum inductæ nihil intelligit S. Doctor præter magnam ad peccandum facilitatem, ad bonum vero conversionis operandum, summam difficultatem, cujus rei argumentum est, quod refragante mundo, reclamante carne, obmurmurante & recalcitrante passione, tandem victus, gratiæ cesserit & Deum vocantem, relictis creaturis, secutus sit, ut infra ex ipsius patebit Confessione. Tertio illa gratia dicitur nondum potens & idonea, hoc est, nondum conjuncta cum actu conversionis. Sed ea solum dabat posse proximum converti.

Iterum cap. 7. ibidem n. 16. narrat gratiæ cum natura vitiosa congressum; illi tamen & non isti, quanquam magis ac magis pulsanti obediebat, ex quo gratiam illam qua præparabatur voluntas Augustini a Domino fuisse tantummodo sufficientem luce clarius apparet. " Narrabat, *inquit*, hæc Pontianus. Tu autem Domine verba ejus retorquebas me ad meipsum, auferens me a dorso meo ubi „ me posueram, dum nollem me attendere, & constituebas me ante faciem „ meam, ut viderem quam turpis essem, „ quam distortus & sordidus, maculosus „ & ulcerosus. Videbam & horrebam, „ & quo a me fugerem non erat. Etsi „ conabar a me avertere aspectum, narrabat ille quod narrabat, & tu me rursus opponebas mihi, & impingebas me „ in oculos meos, ut invenirem iniquitatem meam & odissem. Noveram eam, „ sed dissimulabam & connivebam & obliviscebar. " Ecce impressiones gratiæ præparantis & disponentis ad conversionem, sed nondum efficacis & triumphantis.

Iterum atque iterum lucta gratiæ cum voluntate peccatrici describitur, quæ quidem emollitur, sed nondum superatur &, ideo gratiæ solummodo sufficientis motu tunc agebatur Augustinus peccator. Ibidem cap. 11. n. 25. " Sic, *ait*, ægrotabam & excruciabar accusans memetipsum solito acerbius nimis, ac volvens & versans me in vinculo meo, „ donec abrumperetur totum quo jam exiguo tenebar, sed tenebar tamen. Et „ instabas tu in occultis meis Domine, „ severa misericordia flagella ingeminans „ timoris & pudoris, ne rursus cessarem & non abrumperetur idipsum „ exiguum & tenue, quod remanserat, &, „ revalesceret iterum & me robustius alligaret. Dicebam enim apud me intus: ecce modo fiat: modo fiat & cum „ ver-

„ verbo jam ibam in placitum. Jam pe„ ne faciebam ..... retinebant nugæ nugarum, & vanitas vanitatum antiquæ „ amicæ meæ, & succutiebant vestem „ meam carneam, & submurmurabant. „

Rursus idem spiritus cum carne conflictus in Augustino, ab eodem delineatur. Cap. 12. n. 28. Ego, *inquit*, sub quadam „ fici arbore stravi me nescio quomodo, „ & dimisi habenas lacrymis, & proru„ perunt flumina oculorum meorum; ac„ ceptabile sacrificium tuum. Et non qui„ dem his verbis, sed in hac sententia „ multa dixi tibi: & tu Domine! Us„ quequo Domine irasceris in finem? Ne „ memor fueris iniquitatum nostrarum an„ tiquarum. Sentiebam enim eis me te„ neri: jactabam voces miserabiles. Quam„ diu? Quamdiu? Cras & cras? Quare „ non modo? Quare non hac hora finis „ turpitudinis meæ? „ Non potest gratiæ prævenientis, pulsantis & sufficientis, quæ dat posse proximum & expeditum, clarius explicari quam illo cum naturæ vitiatæ & colluctantis congressu: jam cor Augustini emollitum, jam Peccator conscientiæ seu potius gratiæ stimulis pressus nondum quidem convertitur, sed in brevi hoc ipsum faciet: jam conturbata horrore turpitudinis mens, vitium vix approbat, & si peccatum committitur, nonnisi cum gemitu & pudore committitur. Quid plura? adeo verum est hanc primam gratiam alternatis vicibus proxime præparasse cor Augustini ad conversionem, ut lucescente in anima uberiore lumine, & gratia robustiore efficaciter movente victus, tandem conversus sit ad Dominum.

His gratiæ vocantis operationibus quas ipse S. Augustinus adhuc in errore Manichæismi & passionum detentus, subiit, exsufflantur varia circa gratiam Jansenii commenta. 1. l. 3. de gratia Christi cap. 2. gratiam sufficientem qualem hodie omnium Nationum & Universitatum Doctores propugnant, non esse Mediatoris gratiam asserit, nec aliam pro præsenti statu quam per se efficacem, eamque victricem & necessitantem agnoscit. 2. Ibidem cap. 15. possibilitatem remotam boni faciendi in libero arbitrio nude sumpto reponit, proximiorem in fide, adhuc proximiorem in charitate, sed nusquam sufficientem & proximam nisi per gratiam efficacem, quæ si desit, præcepta quædam sunt impossibilia, etiam justis, imo & conantibus. 3. Ibidem cap. 21. gratias interiores quibus quandoque resistitur, quæque suum non sortiuntur effectum, gratias tantummodo temporales & non præcise Christi gratias esse asserit. 4. Ibidem cap. 11. docet infideles omni carere gratia: idem dicit de obduratis cap. 10.

Sed hæc fucata doctrina funditus convellitur ex ipsa narratione, quam S. Augustinus facit de gratiis, quibus ante suam conversionem donatus est; gradatim ejus anima a Domino ad perfectam pœnitentiam & fidem ita præparata est, ut omnibus abjectis erroribus, ad Deum sese converterit. Cujus quidem gratiæ vocantis hæc fuit œconomia.

Primo quidem gratia stimulabat Augustinum peccatorem & vocabat: namque istam vocationem fuisse non naturæ, non mundi, qui, ipso testante, ad libidinem & terrenas delicias perpetuo delibandum provocabat, sed gratiæ excitantis fœtum fuisse constat. Jam vero hanc fuisse solummodo gratiam sufficientem cui resistitur, si quis negat, ipsi contradicit Augustino dicenti Deo vocanti, *cras*, *cras*. 3. Certe ista gratia erat gratia Mediatoris & non mere temporalis, cum fuerit gratia electi & ad Deum in æternitate possidendum vocans peccatorem, unde non temporalis in sensu Jansenii fuit. 4. Ista eadem gratia dabat posse bonum proxime; cum immediate respiceret operationem, proxime quidem posse orare, remote vero sese convertere. De illa orationis gratia, quæ quidem uberior requiritur pro conversione, multus est sermo apud S. Doctorem qui hominibus in peccato habitudinis detentis orare sine fine præcipit, tum ut ferventius operentur bonum, tum ut perfecto corde ad Deum sese convertant. Certe illud posse proximum, quod ipse Augustinus habebat per gratiam excitantem & prævenientem, non a natura promanabat, ut dictum est, sed non a fide & charitate, cum his careret S. Doctor, qui tunc temporis nequidem baptizatus erat, & tamen habebat gratiam vocantem ad bonum compellentem, tametsi & obduratus & adhuc infidelis: igitur gratia ipsis & obduratis & infidelibus non deficit in necessariis, ut perperam contendit Jansenius.

Quid plura adjiciam? incassum abhorret Yprensis gratiam sufficientem, & negat posse proxime bonum ab ea profluere, eo quod ulterior ad actu operandum requira-

ratur gratia; cum enim efficaci actu operemur, non ea certe posse operari dicimur, sed potius actu operari: de eo qui actu operatur non dicimus, potest operari, sed actu agit; & certe prius est posse agere, quam actu agere. Igitur datur ex principiis S. Augustini gratia præveniens qua præparatur voluntas a Domino, & quæ dat posse proximum & expeditum: datur & alia quæ præparat applicando ad actum, & dat actu operari: prima sufficientis, altera efficacis nomine celebratur.

De gratia efficaci nunc suo ordine occurrit sermo, de ea potissimum pertractat S. Aug. in operibus quæ adversus Pelagianam conscripsit pravitatem, quandoquidem disceptatio palmaris erat inter Pelagium & S. Doctorem, ut non semel observavimus, de gratia operis.

Hanc gratiam plurimum pro sua conversione celebrat S. Augustinus, eamque ab energia & effectu consecuto secernit a prima, cujus iteratis motibus paulatim sed non magna & longa absque resistentia præparata fuerat ejus anima ad conversionem. Audiamus peccatorem mirabiliter pœnitentem. Sic effatur ibidem num. 29. „ Dicebam hæc & flebam amarissima contritione cordis mei. Et ecce audio vocem de vicina domo cum cantu dicentis & crebro repetentis, quasi pueri, an puellæ, nescio: *Tolle*, *lege*, *tolle*, *lege*. Statimque, mutato vultu, intentissimus cogitare cœpi, utrumnam solerent pueri in aliquo genere ludendi cantitare tale aliquid: nec occurrebat omnino audivisse me quippiam .... itaque concitus redii ad eum locum ubi sedebat Alypius: ibi enim posueram codicem Apostoli cum inde surrexeram. Arripui, aperui, & legi in silentio capitulum, quo primum conjecti sunt oculi mei: *Non in comessationibus & ebrietatibus*, *non in cubilibus & impudicitiis*, *non in contentione & æmulatione*: *sed induite Dominum Jesum Christum*, & *carnis providentiam ne feceritis in concupiscentiis*. Rom. 13. 13. Nec ulla volui legere, nec opus erat. Statim quippe cum fine hujusce sententiæ, quasi luce securitatis infusa cordi meo, omnes dubitationis tenebræ diffugerunt. „

Ecce gratia admodum efficax, gratia tenebras dissipans; gratia auferens cor lapideum, gratia convertens animas: hanc expertus est Augustinus sanctificatus ibidem n. 30. " Convertisti enim me, ad te, „ *ait ad Dominum Deum suum*, ut nec uxorem quærerem, nec aliquam spem sæculi hujus, stans in ea regula fidei in qua me ante tot annos ei revelaveras. Et convertisti luctum ejus in gaudium multo uberius quam voluerat, & multo carius atque castius quam de nepotibus carnis meæ requirebat. „

Eandem gratiæ efficaciam fuso explanat calamo l. 1. contra duas Epist. Pelag. cap. 20. nu. 38. ubi refert Deum inclinasse cor Regis Assueri in lenitatem ut salvarentur Judæi de quorum salute molitionibus Aman actum erat: " Ecce ingreditur ad Regem, *scilicet Esther*, ne multa dicamus: & quia non ordine suo ingrediebatur, magna necessitate compulsa, intuitus est eam, sicut scriptum est Esther 15. 5. & seq. *Velut taurus in impetu indignationis suæ*. *Et timuit Regina*, & *conversus est color ejus per dissolutionem* & *inclinavit se super caput delicatæ suæ quæ præcedebat eam*. *Et convertit Deus*, & *transtulit indignationem ejus in lenitatem*. Jam sequentia commemorare quid opus est, ubi Deum complevisse quod illa rogaverat, divina Scriptura testatur, operando in corde Regis, quid aliud quam voluntatem qua jussit & factum est, quod ab eo Regina poposcerat? Quam Deus jam, ut fieret, exaudierat, qui cor Regis, antequam mulieris sermonem poscentis audisset, occultissima & efficacissima potestate convertit, & transtulit ab indignatione ad lenitatem, hoc est a voluntate lædendi, ad voluntatem savendi: secundum illud Apostoli Philip. 2. 13. *Deus operatur in vobis & velle*. „

Gratiæ energiam non absimilibus delineat coloribus l. de gratia & libero arbitrio cap. 16. nu. 32. quam variis exquisitisque Scripturæ sententiis probat; ibi enim Deus ait peccatoribus: faciam ut in justificationibus meis ambuletis, auferam a vobis cor lapideum & dabo novum. Quod certe summam inesse gratiæ Mediatoris efficaciam arguit. Hoc ipsum demonstrat sanctus Augustinus l. de corr. & grat. cap. 14. nu. 43. exemplo Israelitarum in quorum cordibus operatus est & ut Saulem agnoscerent Regem, &, illo mortuo, Davidi adhærerent. Ex his & similibus exemplis infert S. Doctor Deum magis habere in sua potestate hominum voluntates, quam ipsos suas, adeoque gratiam esse admodum efficacem.

Num

Num gratia sit per se efficax, vel per consensum voluntatis humanæ gratia aliqua jam præventa disputant Theologi, etiam de mente S. Augustini circa illud momentum. Nos vero Thomistæ cum multis aliis omni exceptione majoribus contendimus eam esse S. Doctoris opinionem, videlicet gratiam Christi esse per se efficacem. Jam vero in quo sita sit illa efficacia non una est Academiarum sententia. Quidam enim gratiam per se efficacem in quadam congruitate & circumstantiarum attemperatione consistere, ut Isambertus & Grandinus autumant: quidam illam reponunt in delectatione victrici, salva tamen indifferentia actus. Ita propugnant Habertus Vabrensis Episcopus in sua Patrum Græcorum de gratia Mediatoris Theologia: Gasto Chamiliar Professor Regius Sorbonicus in suis Manuscriptis. Angelica D. Thomæ Schola hujus gratiæ energiam in præmotione morali simul & Physica sitam esse contendit. Quidquid sit, omnes in petra fidei adunati a S. Augustino, salva liberi arbitrii cum gratia quantumvis efficaci consociatione, defendi ultro fatentur.

Tertium, quod S. Præsul de gratia explanat momentum, illudque præcipuum & palmare, est necessitas gratiæ. Eam in omnibus quos exposuimus libris ex professo defendit contra Pelagianos, præsertim vero in l. de gratia & libero arbitrio: namque in toto quarto capite eam multiplici divinarum Scripturarum auctoritate probat. Eandem speciali quoque modo defendit adversus Semipelagianos l. de Præd. SS. cap. 3. & hoc auctoritate S. Cypriani quam fuso pertractat calamo: similiter & cap. 4. Divi Ambrosii suffragio. Pergit cap. 5. & pro tali momento iterum atque iterum laudat & commemorat Apostoli sententias, quibus luce clarius offendit gratiam non solum ad consummatianem actus supernaturalis, sed & ad initium esse necessariam. In libro de dono perseverantiæ eam supra modum requiri ad perseverandum finaliter pronuntiat, hinc & perseverantiam finalem in bono donum Dei specialissimum esse omni auctoritatum & rationum genere probat.

PUNCTUM NONUM.

S. Augustinus circa palmares de gratia actuali difficultates fidelis sui ipsius interpres est.

Hanc quoque pro defensione doctrinæ Divi Augustini Provinciam læto & alacri animo ea qua par est erga tantum Doctorem reverentia impræsentiarum suscipimus desendendam, ne in variis tum de scientia Dei, tum de Prædestinatione Sanctorum, tum de liberi arbitrii concordia cum efficacia gratiæ, & potentissimæ voluntatis Dei maneat circa mentem tanti Doctoris ambigendi locus.

Hoc ipsum jam claret ex solutione objectionum quæ solent adversus S. Præsulis doctrinam fieri quas supra sicut retulimus, ita & ad mentem S. Augustini solvimus. Quasdam ulteriores ad majorem elucidationem proponere & dirimere juvat.

Primo Protestantes aliique non pauci Heterodoxi liberum hominis arbitrium peccato Adæ periisse contendunt, iis innixi S. Augustini verbis Ench. c. 30. " Libero „ arbitrio utens homo, se perdidit & ip„ sum. „ Inferuntque hominem necessario compelli, ad malum quidem per concupiscentiam, ad bonum vero per gratiam. Verum Augustinus l. 2. contra duas Epist. Pel. c. 5. n. 9. est sui ipsius interpres ut jam suo loco diximus. Unum impræsentiarum addere non injuncundum erit; propositionem Calvini & aliorum non solum non esse S. Doctoris opinionem, sed insulsam a Pelagianis sibi irrogatam calumniam, quam pro virili propellit his verbis: " Jam nunc illa videnda sunt, „ quæ in Epistola sua nobis objicientes, „ breviter posuerunt, quibus hæc est no„ stra responsio. Peccata Adæ arbitrium „ liberum de hominum natura perisse „ non dicimus: sed ad peccandum valere „ in hominibus subditis diabolo; ad bene „ autem pieque vivendum non valere, „ nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia „ fuerit liberata, & ad omnem bonum „ actionis, sermonis, cogitationis adjuta. „ Quid plura? liberum arbitrium etiam pro præsenti statu l. de spir. & litt. cap. 33. n. 5. sic definit: " Media vis quæ vel in„ tendi ad finem, vel inclinari ad infide„ litatem potest. „ Igitur ex S. August. manet potentia ad oppositum sub dominio gratiæ.

Secundo quædam præcepta esse impossibili atiam justis conantibus, deesse quoque homini gratiam qua possibilia fiant, propugnat Jansenius, innixus quoque, ut putat, S. Aug. auctoritate: incassum sane pro hoc momento appellat ad Augustinum, cum contrarium a S. Doctore passim in suis operibus, ut dictum est, demonstretur. Quomodo vero possibilia sint mandata, apprime explicat S. Præsul triplicem distinguens possibilitatem, unam scilicet quæ Sanctis competit, quæque est simul cum effectu conjuncta: unam quæ inest peccatoribus, eaque proxima & expedita ad bene vivendum, sed quam ipsi rejiciunt gratiæ invitanti ad bonum resistendo: tertiam, quæ quidem remota dicitur ad conversionem, sed proxima ad orandum, ut oratione & deprecatione uberiorem & robustiorem habeant peccatores, qua de facto convertantur & salvi fiant: ex quibus liquet mandata esse omnibus possibilia; justis quidem dum sancte & pie vivunt, justis conantibus & ipsis peccatoribus, dum omnes invitantur, & adjuvantur ad opus bonum; etiam obduratis, dum orare possunt & supplici oratione gratiam conversionis obtinere queunt. Namque præcipit & eos adhortatur perpetuo S. Augustinus ut pro hoc momento orent; supponit igitur eos & posse orare, & gratiam ad orationem eos invitantem & excitantem illis concedi: alteram vero uberiorem eisdem offerri, qua de facto orent & deprecentur Dominum, quatenus gratiam conversionis eis elargiri dignetur.

De prima possibilitate loquitur Augustinus l. de natura & gratia contra Pelagium cap. 42. n. 49. " Neque, *inquit*, de ipsa possibilitate contendo, cum sanata & adjuta hominis voluntate possibilitas ipsa simul cum effectu in sanctis proveniat, dum charitas Dei, quantum plenissime natura nostra sana atque purgata capere potest, diffunditur in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis.

De secunda possibilitate astruenda sermonem habeat ibdem cap. 43. n. 50. Ibi enim de homine lapso specialiter agens, ait nihil quidquam impossibile ei juberi. " De illo agitur quem semivivum latrones in via reliquerunt, qui gravibus saucius confossusque vulneribus non ita potest ad justitiæ culmen adscendere, sicut potuit inde descendere: qui etiamsi jam in stabulo est, adhuc curatur. Non igitur Deus impossibilia jubet: sed jubendo admonet & facere quod possis & petere quod non possis. „ Jubet facere quod possis: supponit igitur S. Aug. peccatorem cui præcipitur adimplere mandata & a fortiori justum conantem adimplere, hoc ipsum omnes posse, omnes habere gratiam qua mandata proxime fiant possibilia: quod enim illa possibilitas penes naturam non intelligatur, ut volebat Pelagius, quem ibi S. Doctor insectatur, patet; namque ibidem Heterodoxi objectionem proponit & sic solvit, " Iste dicit, *Voluntate non est*, *quod natura potest*. Ego dico, voluntate quidem non est homo justus, si natura potest: sed medicina poterit, quod vitio non potest. „ Quibus verbis non solum Pelagii sed & Jansenii de impossibilitate mandatorum commenta prorsus exploduntur. Ea iterum atque iterum exsufflat S. Doctor. Ibidem cap. 89. n. 83. " Valde autem *bona sunt præcepta*, si legitime his utamur. Eo quippe ipso quo firmissime creditur, Deum justum & bonum impossibilia non potuisse præcipere; hinc admonemur, & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. „ Ecce iterum gratia commendata omnibus data ut in facilibus operemur bonum: & alia uberior petenda pro difficilibus: igitur ex S. Augustino de fide est Deum impossibilia non præcipere, adeoque prima Jansenii Yprensis propositio non solum Augustini doctrinæ, sed & fidei juxta S. Doctoris effatum & principium, adversa est.

De tertia possibilitate aperta quoque S. Augustini mens est, cum ipse jubeat orare & petere auxilium quod peccator nondum quidem pro conversione habet, sed obtinere proxime potest. Habet igitur gratiam qua proxime oratio fit illi possibilis, ut oratione & deprecatione uberiorem pro conversione obtineat. Et sic mandata nulli sunt, etiam peccatoribus, etiam obduratis impossibilia. Quod sane non in uno aut altero sed multiplici loco propugnat S. Doctor, præsertim vero l. de grat. & lib. arb. cap. 15. n. 31. „ Ad hoc enim, *inquit*, valet quod scriptum est Eccli. 15. sec. LXX. *Si volueris*, *conservabis mandata*, ut homo qui voluerit, & non potuerit, nondum se plene velle cognoscat, & oret ut habeat tantam voluntatem, quanta sufficit ad implenda mandata. „

Jam

Jam vero si orare debet peccator ut habeat quo actu mandata adimpleat, luce clarius apparet, juxta Augustinum posse mandata observare, quatenus posse proximum orationis habet qua mediante, gratiam operis & actus obtineat. Observes igitur velim, cordate & benevole Lector, quod quotiescumque apud Augustinum legitur peccatorem non posse bonum operari, S. Praesulem hoc intelligere vel de natura in se relicta, vel de possibilitate conjuncta quae habetur per gratiam efficacem & charitatem, nusquam vero de possibilitate proxima in se considerata, cum adsit omnibus, etiam magnis peccatoribus gratia orationis qua juxta inconcussa S. Praesulis principia, potuerunt obtinere gratiam efficacem pro salute operanda. Uno verbo dum S. Doctor ait hominem quandoque non posse, sed orare debere ut possit, loquitur de potentia conjuncta cum actu quae est orationis motivum, ut liquet ex verbis modo laudatis " Oret ut habeat tantam voluntatem, „ quantam sufficit ad implenda mandata „ non dicit ad posse mandata implere, sed *ad implenda mandata*. Hac genuina Augustinianae mentis explanatione evanescunt cuncta Heterodoxorum pro impossibilitate mandatorum commenta.

Incassum igitur haec & similia S. Augustini loca Jansenius in alienum prorsus ab auctore intentum detorquet sensum: maxime istud ex libro tertio de libero arbitrio cap. 18. n. 52. excerptum, quod l. 3. de gratia Christi cap. 13. affert, ut probet quaedam praecepta esse impossibilia. Quae apud Aug. sic habetur. " Illa est enim peccati poena justissima, ut „ amittat quisque quo bene uti noluit, „ cum sine ulla posset difficultate, si „ vellet. Id est autem ut qui sciens re„ cte non facit, amittat scire quid re„ ctum sit: & qui recte facere cum pos„ set, noluit, amittat posse cum velit. „ Quis non videt S. Doctorem loqui vel de charitatis habitu, quo justus uti potest ad benefaciendum, amittit vero peccando, adeoque & illud posse, & hoc in peccati poenam? vel etiam de gratia efficaci quae offertur, & quae dat posse cum actu conjunctum, quod tamen posse amittit homo & abjiciendo gratiam oblatam, & praevaricando: quod enim non loquatur de posse proximo ut sic ad bene operandum, nemo non videt: quandoquidem S. Doctor ait, illum peccatorem amittere posse cum velit: si vult, profecto habet posse, cum illa voluntas tametsi debilis, attamen a gratia praeveniente adeoque & sufficienti promanet: caeterum amittit posse, igitur habebat: & servare mandata poterat.

Jam audiamus quid ex omnibus dictis pro possibilitate mandatorum concludat S. Augustinus l. 2. contra duas Epist. Pelag. cap. 10. n. 23. " Quae cum ita sint, *in*„ *quit*, nihil in Scripturis sanctis homi„ ni a Domino video juberi propter pro„ bandum liberum arbitrium quod non „ inveniatur vel dari ab ejus bonitate, „ vel posse propter adjutorium gratiae de„ monstrandum. „ Quia vero Jansenius Propositionem de impossibilitate mandatorum l. 3. 3. de Grat. Chr. cap. 13. pag. 135. edit. Rothomag. in primis auctoritate ex libro 3. de lib. ar. cap. 18. probare conatur, operae pretium est hic texere textus Beati Augustini subsequentes, & cito citius clarebit, consequentias, quas Yprensis vult ex ejus auctoritate deducere, prorsus alienas esse Sancti Doctoris menti.

Observandum est, S. Augustinum libros tres de libero arbitrio scripsisse adversus Manichaeos, qui hominem esse in actionibus liberum abnegabant propter naturae corruptionem, quam quidem corruptionem in Deum quemdam malum, mala molientem & operantem refundebant. Eos autem revincit in his libris S. Doctor tria probando: primo quidem malum non esse a Deo, quandoquidem peccatum non habet causam efficientem sed deficientem, adeoque a natura per culpam Adami corrupta profluere. Secundo ignorantiam, concupiscentiam, difficultatem ad bonum, aliosque defectus ex hoc impuro fonte promanare, cujus rei argumentum est, quod haec mala non sint ex natura instituti hominis, sed poena peccatoris: quos etiam defectus nonnumquam appellat peccata in radice, videlicet in Adamo qui libere inobediendo peccavit. Tertio liberum arbitrium tametsi ad bonum operandum debilitatum, attamen vere & formaliter eatenus inesse homini lapso, quatenus in eo remansit indifferentia actus ad oppositum, ita ut omnis necessitas & simpliciter simplex, qualem propugnant Calvinus; & relativa, quae transit in absoluta, qualem defendit Jansenius, a voluntate hominis juxta inconcussa S. Augustini principia eliminanda sit.

In libro 3. de libero arbitrio pergit S. Præsul insectari Manichæorum errores circa naturam primi principii & liberum arbitrium, ostendendo neque præscientiam Dei, neque ejusdem cum hominibus operantibus concursum humanæ adversari libertati, cui si adjungeret, ut incassum propugnat Jansenius peccandi necessitatem & præcepta adimplendi impossibilitatem, certe nihil omnino adversus Manichæos probaret. Igitur jam luce clarius apparet Yprensem contra scopum ab Augustino intentum ex ejus auctoritate concludere quædam præcepta etiam justis etiam conantibus esse impossibilia: sed ne verba & voces tantum contra Jansenii doctrinam opponi aliquis credat, in medium adducere juvat textum S. Aug. capitis 18. libri tertii de libero arbitrio.

S. Doctor n. 52. sic loquitur. " Nec „ mirandum est quod vel ignorando non „ habeat *homo* arbitrium liberum voluntatis ad eligendum quid recte faciat: vel „ resistente carnali consuetudine quæ violentiæ mortalis successionis quodammodo naturaliter inolevit, videat quid recte faciendum sit, & velit, nec possit „ adimplere. Illa est enim pœna peccati „ justissima, ut amittat quisque quo bene „ uti noluit, cum sine ulla posset difficultate, si vellet. Id est autem ut qui „ sciens recte non facit, amittat scire „ quid rectum sit: & qui recte facere „ cum posset noluit, amittat posse cum „ velit. Nam sunt revera omni peccanti „ animæ duo ista pœnalia, ignorantia & „ difficultas. Ex ignorantia dehonestat „ error, ex difficultate cruciatus affligit. „ Sed approbare falsa pro veris, ut erret „ invitus, & resistente atque torquente „ dolore carnalis vinculi, non posse a libidinosis operibus temperare, non est „ natura instituti hominis, sed pœna „ damnati. Cum autem de libera voluntate recte faciendi loquimur, de illa „ scilicet, in qua homo factus est, loquimur.

Eo loci, ut patet, hanc instituit S. Augustinus camparationem inter hominem innocentem & hominem lapsum; quod primus & gratiam & charitatem sibi congenitam haberet, idcirco & perfectam recte faciendi libertatem, facilitatem & magnum posse bonum, quam quidem libertatem, non quoad substantiam, sed solummodo quoad perfectionem & recte faciendi facilitatem, in pœnam peccati amisit; subdit S. Aug. istud posse a gratia innocentiæ & charitate in homine innocente profluxisse, cujus hanc optimam reddit rationem: " illa est enim pœna pec„ cati justissima, ut amittat quisque quo „ bene uti noluit. „ Cum ergo illud posse bene faciendi primo homini innatum, amissum sit, homo lapsus nonnisi, mediante gratia salvatoris, illud recuperat & habet. Posse igitur bonum adesse homini lapso facienti quod in se, & oranti, centies asserit S. Augustinus, qui sensum hunc tanquam suum approbat, cum hæc subjungit verba, " cum autem de libera voluntate „ recte faciendi loquimur, de illa scili„ cet, in qua homo factus est, loquimur. „

Ecce conclusio Jansenii ex auctoritate S. Augustini deducta: ergo homini lapso etiam justo, etiam conanti quædam præcepta sunt impossibilia, deest quoque gratia qua possibilia fiant: & ecce consequentia S. Aug. homo lapsus sine gratia Christi non potest adimplere præcepta e nemini sunt impossibilia; sic enim ait l. de nat. & g. cap. 43. n. 50. " *Non igi„ tur Deus impossibilia jubet*, quinimmo ne„ mini deest gratia ut adimpleat, pec„ cator enim & potest orare, & effi„ cacia orationis habere charitatem qua „ perfecte obediat legi: *Sed jubendo admo„ net*, inquit S. Doctor, *& facere quod „ possis, & petere quod non possis*. "

Yprensis aliam deducit ex auctoritate S. Aug. consequentiam: *Illa est peccati pœna justissima*, &c. videlicet hominem lapsum quandoque necessario compelli ad peccatum: hoc enim sequitur ex impossibilitate mandatorum. Quidam quoque tempore B. Augustini eandem ex necessitate gratiæ deducebant. Verum S. Doctor toto mentis affectu hanc abhorret illationem, & ne quisquam talem ex auctoritate sua his verbis expressa, *Illa est*, &c. deducat, solvit argumentum.

Sic respondet ibidem cap. 18. n. 53. immediate post ista verba: „ Cum autem de „ libera voluntate recte faciendi loqui„ mur, de illa scilicet, qua homo fa„ ctus est, loquimur. " Ne enim dimittat adversarios, & aliqui impossibilitatem recte faciendi homini lapso affingant, subdit: „ Hic occurrit illa quæstio, quam „ inter se murmurantes homines vomere „ consueverunt, qui quodlibet aliud in „ peccando quam se accusare parati sunt. „ Dicunt enim, si Adam & Eva pecca„ verunt, quid nos miseri facimus, ut „ cum

„ cum ignorantiæ cæcitate & difficultatis cruciatibus nasceremur, & primo „ erraremus nescientes quid nobis esset faciendum, deinde ut nobis inciperent „ aperiri præcepta justitiæ, vellemus ea „ facere, & renitentis carnis concupiscentiæ nescio qua necessitate non valeremus? " Ecce clara, sed perversa consequentia quam Jansenius deducit ex illa S. Aug. auctoritate, *Illa est peccati pœna justissima*, &c. Quam quidem consequentiam detestatur S. Doctor, eamque pro virili, & toto mentis affectu impugnat. Ergo pergit, & sic revincit excusantes se fictitiæ necessitatis prætextu in peccatis. „ Quibus, *inquit*, breviter respondetur ut quiescant, & adversus „ Deum murmurare desistant. Recte enim fortasse quererentur, si erroris & „ libidinis nullus hominum victor existeret, cum vero ubique sit præsens, qui „ multis modis per creaturam sibi Domino servientem aversum vocet, doceat „ credentem, consoletur sperantem, diligentem adhortetur, conantem adjuvet, exaudiat deprecantem; non tibi „ deputatur ad culpam, quod invitus ignoras sed quod negligis quærere quod ignoras; neque illud quod vulnerata membra „ non colligis, sed quod volentem sanare „ contemnis: ista tua propria peccata sunt. „ Nulli enim homini oblatum est scire „ utiliter quæri, quod inutiliter ignoratur, „ & humiliter confitendam esse imbecillitatem, ut quærenti & confitenti ille „ subveniat, qui nec errat dum subvenit, „ nec laborat. "

Certe aureis istis verbis & sententiis B. Augustinus quasi hæreseos Jansenianæ præscius, totum fucatum, erroneumque Yprensis subvertit systema. Primo quidem Jansenius exorbitante concupiscentia, propugnat hominem non posse libidini resistere; contrarium asserit S. August., cujus rei argumentum hoc affert, peccatorem consentiendo carni titilanti, reum esse, quatenus potest obniti & vincere tentationem, cum multos de facto restitisse compertum sit, *Recte enim* inquit, *fortasse quererentur peccatores, si erroris & libidinis nullus hominum victor extitisset*. Secundo contendit Jansenius gratiam qua præcepta possibilia fiunt, ut ad malum necessario non compellantur, non solum peccatoribus, sed & justis etiam conantibus nonnumquam deesse: e contra Sanctus Augustinus docet omnibus adesse, etiam magnis peccatoribus, qui si eam humiliter a Deo expostulent, profecto habebunt & adimplebunt mandata „ cum „ vero *Deus* ubique sit præsens, qui „ multis modis per creaturam sibi Domino servientem aversum vocet, doceat credentem, consoletur sperantem, diligentem adhortetur, conantem adjuvet, exaudiat deprecantem. „ Tertio Jansenius ignorantiam etiam invincibilem juris naturalis ex peccato originali promanantem vult esse peccatum: sed hoc contra erroneum dogma acriter insurgit S. Præsul, docendo illam esse peccatum solummodo in Adamo, qui inobediendo causa ejus fuit, nusquam vero in hominibus, nisi ei libere consentiant, debitam non adhibendo diligentiam, ut si fieri potest, eam devincant. Sic pronuntiat Sanctus Augustinus, „ non tibi deputatur ad culpam, quod „ invitus ignoras; neque illud quod vulnerata membra non colligis, sed quod volentem „ sanare contemnis: ista tua propria peccata sunt. „ Quid expressius pro Jansenii dogmatibus proscribendis?

Yprensis alteram laudat S. August. auctoritatem pro impossibilitate præceptorum l. 3. de g. Christi cap. 13. pag. 138. col. 2. quam ex l. 3. de lib. arb. cap. 18. Sancti Augustini excerpsit. " Qui cogenti „ cupiditati bona voluntate resistere non „ potest, & ideo facit contra præcepta „ Justitiæ, jam hoc ita peccatum est, ut „ sit etiam pœna peccati „ ex hoc concludit Jansenius etiam volentes non posse adimplere mandata. Hæc sunt enim ejus verba immediate antecedentia *de volentibus loquebatur*, S. Augustinus, *quando dicebat*, *qui cogenti*, &c.

Respondeo hanc auctoritatem non reperiri in editione nova, eo saltem loco ab Yprensi citato. Quidquid sit, huic difficultati occurrit S. August. & hanc contrariam omnino deducit consequentiam, neminem scilicet concupiscentia necessario ad malum compelli, nec libidinis motum esse peccatum nisi libere ei assentiatur homo. Sic inchoat cap. 18. nu. 50. libri tertii de libero arbitrio. " An forte violenta est, & cogit invitum? " Num „ eadem toties replicaturi sumus? Reminiscere superiorum, quæ a nobis tam „ multa de peccato, & voluntate libera „ dicta sunt. Sed si laboriosum est omnia mandare memoriæ, hoc brevissimum tene. Quæcumque ista caussa est

" voluntatis, si non ei potest resisti, SINE PECCATO EI CEDITUR: si autem " potest, non ei cedatur, & non peccabitur. An forte fallit incautum? Ergo " caveat ne fallatur. An tanta fallacia " est, ut caveri omnino non possit? Si ita " est, nulla peccata sunt: QUIS ENIM " PECCAT IN EO, QUOD NULLO MODO CAVERI POTEST? PECCATUR AUTEM, " CAVERI IGITUR POTEST.

Obstrepit iterum Heterodoxus, propugnatque inesse homini juxta B. Augustini sententiam ad peccandum modo ex ignorantia, modo ex concupiscentia ortam necessitatem; deinde a simili concludit, sed perverse, nonnunquam inesse homini & præcepta adimplendi impossibilitatem: quo innixus fundamento? Si quæras, respondet sic docere S. Augustinum, qui quandoque peccatorem sic loquentem introducit lib. de grat. & liber. arbitrio cap. 3. num. 5. non possum facere quod præcipitur, quoniam concupiscentia mea vincor; quandoque etiam illum Apostoli laudat locum Roman. 7. 15. *Non enim quod volo, hoc ago: sed quod odi, illud facio*.

S. Augustinus hanc sibi a Pelagianis factam propellit calumniam: unde nescio quo ausu hoc ipsum immaculatæ tanti Doctoris sententiæ tribuant & Protestantes & Jansenius veluti in eorum collimans opinionem. Sic objectioni respondet S. Doctor l. 1. contra duas Epist. Pel. cap. 5. num. 7. " Non itaque, sicut dicunt nos " quidam dicere, & iste audet insuper " scribere, *omnes in peccatum*, veluti in" viti, *carnis suæ necessitate coguntur*. Sed " si jam in ea ætate sunt ut propriæ " mentis utantur arbitrio, & in pecca" to sua voluntate retinentur, & a pec" cato in peccatum sua voluntate præci" pitantur. Neque enim agit in eis et" iam qui suadet & decipit, nisi ut pec" catum voluntate committant, vel igno" rantia veritatis vel delectatione iniqui" tatis, vel utroque modo & cæcitatis & " infirmitatis."

Quibus verbis docet sanctus Doctor neque ignorantiam, neque concupiscentiam esse peccatum formaliter & in se, nisi accedat voluntatis consensus. Quod ex professo probat cap. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. & cap. 13. num. 27. ait de concupiscentia tractans: " Jam non sit pec" catum, sed hoc vocetur, sive quod " peccato facta sit, sive quod peccandi " delectatione movetur, etsi ei vincente, " delectatione justitiæ non consentia" tur."

Cæterum falsum est S. Augustinum admittere peccandi necessitatem, ait quidem inesse homini lapso in genere quandam necessitatem, nusquam vero necessitatem simplicem sive physicam sive relativam. Sic seipsum explicat l. de natura & gratia cap. 66. n. 79. ubi sic alloquitur Pelagium: " Redi ergo ad apostolicam " sententiam: Rom. 5. *Charitas Dei dif" fusa est in cordibus nostris per Spiritum " Sanctum qui datus est nobis*. A quo nisi ab " illo qui ascendit in altum, Psal. 4. 8. " *Captivavit captivitatem, dedit dona ho" minibus?* Quod autem ex vitiis naturæ, " non ex conditione naturæ, sit QUÆDAM PECCANDI NECESSITAS, au" diat homo, atque ut eadem necessitas " non sit, discat Deo dicere, de necessi" tatibus educ me.

Gratiam necessitantem propugnat Yprensis, quam falso auctoritate S. Augustini innixam putat, duplicemque pro hoc momento laudat S. Præsulis locum. S. Doctor, inquit, dicit voluntatem Dei modo invictam, modo etiam insuperabilem esse: si invicta est, nunquam ei resistitur, si vero insuperabilis, ne quidem ei resisti potest. Ex quo concludit gratiam necessitare ad bonum: S. Aug. l. de Spir. & Litt. cap. 33. n. 58. sic loquitur: *Voluntas Dei semper invicta est*. Libro vero de Corr. & Grat. c. 12. nu. 38. *Subventum est igitur infirmitati voluntatis humanæ, ut divina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur*.

Respondeo nihil magis esse a genuina Divi Augustini sententia alienum quam gratiam necessitantem. S. Doctor est sui ipsius interpres. In primo loco tantum abest, ut quidquam pronunciet adversus liberum arbitrium, illud ipsum & astruit, dum ait esse mediam vim ad oppositum, & defendit, cum docet Deum ita velle omnes homines salvos fieri, ut eis non adimat liberum arbitrium quo possunt bene vel male uti, ita tamen quod si male, punientur, ex quo jure merito concludit voluntatem Dei esse invictam, quatenus qui ab illa ut bona est & remunerativa peccando aberrant, in eandem ut scelera punit prolabuntur. Duplex igitur distinguitur Dei voluntas: una quidem generalis qua suam in omnibus quærit gloriam, altera ad homines terminata qua vult eos omnes salvos fieri. Primam im-

impedire nequidem peccator impius potest, quia etiam damnatio peccatoris cedit in gloriam justi vindicis, & de illa loquitur S. Aug. cum ait voluntatem Dei esse invictam. Alteri vero aut resistere aut ejus impedire effectum perfectum posse, nemo non experitur: esto quod voluntas hominis gratia efficaci ad bonum mota non resistat, potest tamen resistere.

Jam audiamus S. Augustinum qui libro citato de Spir. & Litt. cap. 33. n. 58. ait " Liberum arbitrium naturaliter attributum a Creatore animæ rationali, illa media vis est, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem potest . . . . . Vult autem Deus omnes homines salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire; non sic tamen ut eis adimat liberum arbitrium quo bene vel male utentes justissime judicantur. Quod cum fit, infideles quidem contra voluntatem Dei faciunt, cum ejus Evangelio non credunt: „ ecce resistentia: subdit vero. „ Nec ideo tamen eam vincunt, verum se ipsos fraudant magno & summo bono, malisque pœnalibus implicant, experturi in suppliciis potestatem ejus, cujus in donis misericordiam contempserunt. „ Quid ex hoc concludit S. Doctor, voluntatem Dei qua in omnibus suam quærit gloriam, vinci non posse? " Ita, *inquit*, voluntas Dei semper invicta est: vinceretur autem, si non inveniret quid de contemptoribus faceret, aut ullo modo possent evadere quod de talibus ille constituit.

Quod autem homo voluntati Dei eum per gratiam ad vitam vocanti possit resistere, audi eundem Augustinum ibidem de hoc momento sese clare explicantem cap. 34. n. 60. " Agit Deus, ut velimus & credamus, sive extrinsecus per evangelicas exhortationes . . . . sive intrinsecus, ubi nemo habet in potestate quid ei veniat in mentem, sed consentire, vel dissentire propriæ voluntatis est. „

Respondeo ad secundam ex libro de Correptione & gratia depromptam auctoritatem, illam apprime intelligi posse de voluntate Dei qua Deus in omnibus suam curat & quærit gloriam, quæ quidem voluntas insuperabilis est, ut ex dictis modo liquet. Verum alia occurrit clara ad mentem S. Doctoris solutio; cum enim de gratia perseverantiæ finalis, quæ figit justum immobiliter in bono, dum mortem cum charitate conjungit, loqui certissimum est, quam tamen gratiam libero hominis arbitrio non esse adversam ipse docet, ipse incunctanter prædicat. Cap. 8. n. 17. sic effatur de Christo qui hanc pro Petro expostulavit gratiam. " Quando ergo ne fides ejus deficeret, quid aliud rogavit, nisi ut haberet in fide LIBERRIMAM, fortissimam, invictissimam, PERSEVERANTISSIMAM voluntatem? „

Rursus ibidem cap. 11. n. 31. de gratia Mediatoris, ait, gratia primi Hominis multo robustiorem esse. " Hæc autem tanto major est, ut parum sit homini per illam REPARARE PERDITAM LIBERTATEM, parum sit denique non posse sine illa vel apprehendere bonum, vel permanere in bono si velit, nisi etiam efficiatur ut velit. „ Igitur homo manet liber sub dominio gratiæ quantumvis efficacissimæ, cum eo detur scopo, non ut extinguat libertatem, sed ut perditam, quæ sane non diffitentibus etiam Protestantibus in indifferentia actus sita erat, restauret & reddat. Quinimmo gratiæ perseverantiæ, si spectetur secundum seriem gratiarum interiorum quibus pervenitur ad finem, homo justus potest resistere, cum electos nonnumquam a gratia excidisse, postea ad eam pœnitentia ductos resurrexisse constet. Et certe immobilitas & insuperabilitas finalis in bono non est, donec accedat providentia specialis extrinseca, quæ jungat mortem cum gratia habituali & charitate: unde perseverantia finalis nonnisi adæquate sumpta, hoc est, & pro serie gratiarum qua perdurat justus in bono cœpto, & pro pretiosa morte, gratia insuperabilis dicenda est.

Veniamus nunc ad alteram pro objectione propositam auctoritatem quæ quidem cap. 12. n. 8. refertur, ut appareat non de alia quam de perseverantiæ gratia S. Augustinum loqui: hæc enim subjungit post ista verba de voluntate hominis per gratiam mota, *insuperabiliter ageretur*; " Et ideo quamvis infirma, non tamen deficeret, neque adversitate aliqua vinceretur. Ita factum est, ut voluntas hominis invalida & imbecilla in bono adhuc parvo PERSEVERARET per virtutem Dei.

Et hæc impræsentiarum sufficiant pro genuina mente D. Augustini circa gratiæ difficultates, quas iterum atque iterum sub diversa & multiplici tum facie tum methodo exhibuimus, ut clare videamus in lumine tanti Doctoris, quid recte sentien-

tiendum, quidve docendum & prædicandum de gratia Mediatoris ad metam fidei sanctæ matris Ecclesiæ Apostolicæ Romanæ quæ sola ejusdem fidei depositum, ut vera & amantissima Christi sponsa incorruptibiliter & servavit, & servat & servabit in sæcula.

Synopsis eorum omnium quæ de libris eximii gratiæ Doctoris dicta sunt pro consociatione liberi hominis arbitrii cum Christi adjutorio.

Primo: in tribus libris de libero arbitrio S. Augustinus explodit commenta Manichæorum qui fatum quoddam & ad malum patrandum necessitatem hominibus inesse effutiebant. Probat adversus eos in primo quidem libro originem mali a sola voluntate humana libere admodum agente promanare: in secundo omnium bonorum Deum esse primam causam, ita tamen ut moveat homines ad salutem libere, & eorum conformiter naturæ: in tertio nec præscientiam mali libero adversari arbitrio; nec concupiscentiam & ignorantiam esse peccatum, nisi accedat voluntatis consensus.

Secundo: in libro de Spiritu & Littera S. Doctor ostendit legem ad salutem non sufficere, gratiam ad hoc necessariam esse iterum atque iterum demonstrat, ita tamen suaviter, ut & libertas indifferentiæ & actus sub ejus dominio integra permaneat, & hoc potissimum cap. 29. & 34. docet.

Tertio: in libro de Natura & Gratia Beatus Præsul ostendit adversus Pelagium gratiæ Mediatoris necessitatem & miram ejus cum libero arbitrio concordiam: Heterodoxi solvit objectiones, & mandata Dei esse possibilia iterum atque iterum, maxime vero Cap. 69. ostendit.

Quarto: necessitatem gratiæ iterum propugnat S. Aug. in libro de Gratia Christi contra Pelagium: agit ibi maxime de gratia operis, quam non esse aut liberum arbitrium, aut legis illuminationem asserit.

Quinto: eandem propugnat gratiæ necessitatem S. Præsul in libris quatuor contra duas Epistolas Pelagianorum: libro 1. cap. 2. propellit hanc sibi irrogatam contumeliam a Pelagianis de extinctione liberi arbitrii, asseritque illud peccato Adæ infirmatum quidem, sed nusquam fuisse destructum: gratia quoque adjuvari sed non necessitari docet. Idem probat cap. 10. 11. 12. 13. & 19. In isto multa dicit de efficacia gratiæ & de ejusdem cum libertate concordia. l. 2. cap. 5. multa quoque disserit de libertate indifferentiæ. Cap. 8. fuso calamo gratiæ necessitatem pertractat. Ibidem loquitur de præparatione voluntatis a Domino, tum ex parte actus primi per gratiam sufficientem, tum ex parte actus secundi per gratiam efficacem. Cap. 10. ait nihil juberi a Deo quod non inveniatur vel dari ab ejus bonitate, vel posci propter adjutorium gratiæ demonstrandum. In l. 3. defendit legem Mosaicam contra impugnantes. Cap. 2. eam esse bonam, tametsi non omnibus numeris absolutam, sicut est nova, propugnat. lib. 4. cap. 5. pluribus auctoritatibus efficaciam gratiæ demonstrat.

Sexto: S. Augustinus iterum atque iterum celebrat gratiæ cum libero arbitrio consociationem in libro qui inscribitur de gratia & libero arbitrio contra Monachos Adrumetinos illam inficiantes, maxime cap. 2. ubi variis Scripturæ contextibus ostendit inesse homini liberum arbitrium: eandem prosequitur materiam cap. 5. nec illud a concupiscentia necessario ad malum compelli: cap. 15. asserit hominem posse Dei servare mandata: cap. 16. fusiori calamo probat mandata Dei esse homini possibilia. Eandem prosequitur materiam cap. 17.

Septimo: Partes liberi arbitrii adversus Monachos Adrumetinos suscipit defendendas in libro de correptione & gratia: ibi S. Doctor ostendit gratiam tametsi ad bonum opus necessariam, attamen neque nocere libero arbitrio, neque correctionis locum præripere. Cap. 1. distinguit id quod est a voluntate humana libere & ex prævia electione operante, id vero quod est a gratia ad bonum, & applicante & adjuvante. Cap. 2. 3. 4. probat gratiæ necessitatem salvo liberi hominis arbitrii jure, & respondet objectionibus quæ ex correptionis inutilitate proponunt Monachi. Cap. 8. propugnat gratiam Christi sicut fortissimam & perseverantissimam in bono voluntatem, ita & liberrimam dare. Cap. 11. dicit gratiam non solum libertati hominis adversam non esse, sed deperditam restituere & reparare. Cap. 12. ait gratiam Christi gratia Adami eatenus efficaciorem esse, quatenus non solum posse perseverare sed & actu perseverare conferat.

Con-

Conclusio quæ connaturaliter ad dicta, & prædicata in istis Libris sequitur, est, hominem sub dominio gratiæ quantumvis efficacis liberum manere.

1. S. AUGUSTINUS in tribus de libero arbitrio libris impugnat Manichæos qui hominem fato quodam ad malum necessario compelli dicebant, ita ut non remaneret in homine indifferentia actus ad bonum & malum: profecto si aut concupiscentia ad malum, ad bonum vero per gratiam necessario induci doceret, non vincerentur Manichæi, nec quidquam adversus eos pro libero hominis arbitrio probaret S. Doctor, cum fatum & ad malum per concupiscentiam, & ad bonum per gratiam remaneret. Quæ cum a mente S. Augustini & ejus conclusionibus prorsus aliena sint, si quis verus evadit tanti Doctoris Discipulus & auditor, eum, indifferentiam actus in statu naturæ lapsæ ex professo propugnare fatebitur.

2. *S. Doctor* in Libris de Spiritu & Littera, de Natura & Gratia, de gratia Christi, in aliis quatuor contra duas Epistolas Pelagianorum revincit istos Heterodoxos, qui ut gratiam, qualem prædicabat S. Augustinus evacuarent, libertatem humanam a tali gratia destrui asserebant, ipsi autem libertatem indifferentiæ & actus fortiter defendebant, nec in eo certe errabant, verum potius quia illam ut servarent, non aliam liberi arbitrii inflatores gratiam præter legem, quæ dicit, declina a malo & fac bonum, agnoscebant. Eos censorio perstringit stylo S. Doctor & debellat: profecto non negando libertatem indifferentiæ & actus, quinimmo stupidam, insulsamque eorum propellit calumniam, dum illi talem negare libertatem improperabant: iterum atque iterum eam & prædicat & omni auctoritatis genere probat, unum tantummodo ab adversariis expostulat, ut liberum hominis arbitrium gratia Mediatoris ita sanari & adjuvari fateantur, ut nihil boni ad salutem conducentis, aut incipere, aut continuare, secluso Dei auxilio, queant: hoc unum perpetuo adversus malignantes concludit: ex quibus liquet S. Præsulem causa cadere si libertatem indifferentiæ actus per gratiæ efficaciam adimi contendat: quod certe toto cœlo distat a tanti & tam amabilis Doctoris sententia.

3. *S. Præsul* in libris de Gratia & libero Arbitrio, & de Correptione & Gratia, iterum gratiæ & liberi hominis arbitrii hostes impugnat, Monachos scilicet Adrumetinos, quorum alii Pelagianis affines, libertatem humanam efficacia gratiæ tolli effutiebant, hinc & gratiæ necessitatem ad initium fidei abnegabant: quidam vero gratiæ necessitatem per omnia admittentes, liberum hominis arbitrium sub dominio tanti auxilii adimi arbitrabantur. Quocirca & correptionem inutilem esse inferebant: eos omnes revincit S. Augustinus libertatem indifferentiæ actus cum gratia etiam efficacissima consociando & propugnando; namque de tali libertate humana erat controversiæ caput; & ideo suum inscripsit tractatum, *de gratia & libero arbitrio*. Adversus vero pertinaciores non adimi correptionis locum sub gratia quantumvis robusta contendit, quare? quia, ipso teste, remanet semper in homine libertas ad malum vel bonum eligendum, ita tamen ut homo ex se possit operari malum, bonum vero nonnisi adjutus a gratia. Idem probat contra Semipelagianos in libris de Prædest. SS. & de dono pers. Dicas velim, cordate Lector, si S. Præsul necessitatem ad malum stimulante & exæstuante concupiscentia, necessitatem vero ad bonum, movente & adjuvante gratia propugnasset, numquid in tanto disceptationis conflictu & congressu, aliquid adversus impugnantes probasset? Pudeat igitur Protestantes hanc irrogare S. Præsuli contumeliam, videlicet eum defendere, sicut ipsi ad spiritum erroris attendentes faciunt, hominem ad malum per concupiscentiam, ad bonum vero per gratiæ efficaciam necessario compelli.

4. *Eximius gratiæ Doctor*, nihil quidquam eorum quæ dixit, docuitque pro liberi arbitrii cum gratia efficaci consortio retractavit, quocirca inoffenso pede amantissimus Doctor & pro necessitate & pro efficacia gratiæ audiri potest, & nos sicut eum audire, ita & ipsi adhærere gloriamur: etvero pari soliditate, profunditate, immo & claritate probat atque defendit libertatem indifferentiæ actus sub dominio gratiæ. Liberum hominis arbitrium per gratiam vult sanari, moveri & adjuvari, quid justius dicam, & quid suavius.

Con-

Consequentiæ quas Jansenius ex S. Augustini locis deducit sunt omnino verbis, sensui, & scopo Sancti Doctoris oppositæ.

Prima consequentia: Jansenius l. 3. de gratia Christi cap. 13. pag. 138. col. 2. ex Augustino dicente concupiscentia cogi voluntatem ad malum, concludit absolute & simpliciter nonnunquam compelli ad peccatum, ipse vero S. Aug. hanc ex professo debellat consequentiam l. 3. de lib. arb. cap. 18. n. 50. asserens actionem humanam numquam evadere peccatum ubi adest necessitas: ad peccatum exigit libertatem indifferentiæ actus, eo quippe loci impugnat Manichæos qui talem abnegabant: unde S. Præsul cum verbo *cogere* utitur, loquitur tantum de motibus primo primis & indeliberatis concupiscentiæ, cujus rei argumentum est quod in probationem afferat illa Rom. 7. 19. verba: *Non enim quod volo facio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago*. Qui quidem motus non erant nisi in radice mali, namque inerant Apostolo sub gratia & charitate constituto: ita sese explicat S. Aug. ibidem n. 51. & 54. l. 1. retr. c. 9. & passim in aliis operibus polemicis; ex quo liquet vocem *cogere*, nonnisi in sensu lato sumi a S. Doctore, & eatenus tantum ignorantiam & concupiscentiam innatam cogere ad malum perpetrandum, quatenus ad peccatum inducunt & inclinant.

Secunda: Yprensis l. 3. de gratia Salvatoris cap. 7. 8. & 9. ex variis S. Aug. auctoritatibus, maxime ex libro de Spiritu & Littera depromptis infert & concludit statum veteris Testamenti non gratiam sufficientem attulisse Judæis, sed potius peccati statum, immo & legem Mosaicam occidisse. Sanctus vero Augustinus ubique hanc etiam, ut legentibus patebit, impugnat illationem; unum tantummodo contra Pelagianos probare intendit, legem, seclusa Christi gratia, ad salutem non sufficere, eam tamen dicit bonam, immo & ad docendum vias justitiæ perutilem: hæc expresse scribit & docet l. de Spiritu & litt. cap. 4. n. 6. & c. 7. & 8. cap. 12. 13. 14.

Tertia: Jansenius variis in locis, sed in primis l. 3. de gratia Salvatoris cap. 11. & 12. multiplici S. Doctoris auctoritate excerpta tum ex libro de spiritu & littera, tum ex capite 3. libri quarti contra Julianum probare conatur omnia infidelium opera esse peccata: sed contrarium concludit absolute S. Augustinus, contendens ea solummodo esse mala, quæ perverso fiunt motivo; quinimmo l. de spiritu & litt. c. 27. nu. 48. expresse ait: quædam infidelium opera esse bona & laudabilia, cujus effati hanc reddit rationem, quod imago Creatoris non ita sit attrita in eis, quin aliquæ ejus impressiones in eis remaneant, quibus incitati aliquod ordinis naturalis bonum & facere queant, & de facto faciant, atque operentur.

Quarta: Neminem posse resistere gratiæ interiori iterum atque iterum ex locis Divi Augustini concludere enititur Jansenius l. 2. de gratia sal. cap. 4. pag. 41. cap. 24. pag. 81. hoc ipsum infert maxime ex libro de corr. & grat. in quo quidem S. Augustinus prædicat gratiam admodum efficacem. Hanc consequentiam deducebant quoque Monachi Adrumetini ex efficacia gratiæ, hanc vero totis viribus negat Aug. immo pro defensione liberi arbitrii sub dominio gratiæ, hinc de corr. & grat. scripsit librum. Unde cap. 1. n. 2. ait liberum arbitrium remanere in homine lapso: & cap. 8. nu. 17. subdit, gratiam dare quidem invictam in bono voluntatem, sed simul & liberrimam. Libro vero de spiritu & litt. cap. 34. num. 60. sic pronuntiat: *Consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, propriæ voluntatis est*.

Quarta: legitur in toto capite decimo tertio libri tertii de gratia Christi: nimirum quædam præcepta Dei impossibilia, non solum peccatoribus, verum etiam quandoque justis, etiam conantibus: quam consequentiam ex innumeris prope locis D. A. Jansenius deducere & credit, & gloriatur, maxime vero ex duobus e capite 18. libri tertii de libero arbitrio, ubi S. Doctor ait illam esse peccati pœnam justissimam, ut qui bene facere cum posset noluit, amittat posse cum velit: ubi etiam S. Præsul videtur innuere hominem a cupiditate necessario compelli ad peccatum: quam consequentiam ipse S. Augustinus ita impugnat, ut illam adversus Deum obmurmurantibus tribuat, eandem deinde explodit ibidem num. 53. asserendo neminem peccare in eo quod vitare non potest. Acrius insurgit sanctus Præsul ibidem nu. 50. adversus eandem consequentiam dum ex violentia cupiditatis quidam sui etiam temporis illam eruere volebant; & sic pronuntiat: *Si non ei potest resisti, sine*

fine peccato ei ceditur. Cæterum non in uno loco docet S. Doctor omnia præcepta esse omnibus hominibus possibilia: sic propugnat l. de natura & gratia cap. 43. n. 50. ibid. cap. 69. n. 83. &c.

Quinta: Yprensis l. 3. de grat. Christi cap. 20. ait Deum nolle vera & sincera voluntate omnes & singulos homines salvos fieri; quam consequentiam probare putat auctoritate S. Augustini: sed istam illationem impugnat S. Præsul l. de spirit. & litt. cap. 33. n. 58. immo penitus explodit: hinc non est circa mentem sancti Doctoris relictus ambigendi locus: ait enim Deum ita velle omnes salvos fieri, ut eis liberum non adimat arbitrium, ita ut male illo utentes reprobentur, eos vero qui bene utuntur, gloria donentur æterna; unde antecedenter ad merita & demerita eadem, ut patet, voluntate generali vult Deus omnes & singulos homines salvos fieri.

Sexta hæc est: Liberum arbitrium granditate peccati amisimus: homo ad bonum efficacia gratiæ necessario compellitur, ad malum vero vi concupiscentiæ. Istas consequentias passim eruit Jansenius, ut credit, ex auctoritate S. Aug. & hoc, tomo 3. pag. 5. 12. 39. 40. in primis c. 4. de gratia Christi cap. 10. in isto libro pag. 183. col. 2. sic loquitur: " Nam quemadmodum hic ante gratiam istius cœlestis delectationis, non poterat quicquam agere boni, dominante ei sola delectatione creaturæ; ita post eam absorptam, extinctamque penitus, nihil potest agere mali, dominante ei sola delectatione Creatoris. Inter quæ duo extrema quamdiu in hac vita post acceptam gratiam militat Deo, alternante creaturæ & creatoris delectatione, nunc recte, nunc perperam facit, prout cœli aut terræ delectatio consensum ejus abripuerit. " Eo loci manifeste propugnat Yprensis hominem in hoc præsenti statu bonum & malum, prout erit aut gratiæ, aut concupiscentiæ impetus, necessario facere, ita ut sub dominio alternantis delectationis ei non remaneat libertas indifferentiæ actus ad oppositum.

Pergit ibidem pag. 184. col. 1. & ait: " Hinc secundo patet, qua ratione verum sit, quod in homine lapso ante gratiam (cui, & multo potentiori ratione dæmones addi possunt;) non sit amplius illa primæva flexibilitas, qua bene velle possit & male, hoc est, cur non possit alteram libertatis partem promere, quæ bene agendo exercetur. Boni agendi quippe libertatem ante gratiam esse perditam, & peccandi inductam esse servitutem. Augustinus, ut ante declaratum fuit, expresso sententias docet. " Ibi, ut patet adaperte, concludit ex auctoritate B. Aug. in pravum prorsus detorta sensum, nullam inesse homini lapso libertatem indifferentiæ actus.

Prosequitur ibidem Heterodoxus & sic pronuntiat: " Hæc libido ad singulas occasiones, per omnia peccatorum genera concitata motibus delectationum suarum, voluntatem premit, nec eam sinit ad redamandum bonum surgere quod amisit. Hinc ergo fit, quod liberum arbitrium ante gratiam, ex Augustini doctrina non sit amplius liberum ad agendum bonum, sed tantummodo ad malum, nam illa primæva integræ libertatis gratia non est ullo modo accommodata ad liberandam a tam immani delectationum pondere voluntatem, quæ solummodo prona est ad sequendum nutum, atque impulsum ejus. Non potest autem ea se facilitate sursum erigere, qua deorsum cecidit. Ita quippe delectabiliter captiva detinetur, ut neque libeat, neque velit, neque possit, neque sciat surgere. Nam hæc omnia per aliud gratiæ genus ægrotæ & mortuæ dari debent. " Observes velim, benevole Lector, Yprensem eo loci multa propugnare. Primo quidem liberum arbitrium in præsenti statu absque gratia nullum posse bonum, etiam ordinis naturalis, nihil quippe excipit: secundo nequidem posse bonum habere virtute gratiæ sufficientis, dum gratiam primævæ integritatis quam ipse non in uno loco mere sufficientem reputat, insufficientem tamen impræsentiarum ad hoc potat & prædicet, ita ut cum illa sola homo lapsus non habeat potentiam proximam & expeditam ad agendum.

Porro prior consequentia ita est adversa doctrinæ S. Doctoris, ut dicat esse calumniam sibi a Pelagianis irrogatam, unde totis viribus illam debellat, asserendo nusquam se dixisse liberum hominis arbitrium Adæ peccato periisse, sed tantummodo debilitatum fuisse: ita exprofesso docet l. 1. adversus duas Epist. Pelag. cap. 2. n. 5. Ibidem alteram debellat illationem, namque partes libertatis humanæ defendendas suscipit n. 7. & illam propu-

pugnat libertatem quam Pelagiani illi improperando volebant necessitate gratiæ destrui, eam scilicet quæ indifferentiam actus ad oppositum importat. Quid plura? ibidem n. 38. liberum arbitrium cum gratia efficacissima consociari docet. Illudque a concupiscentia nusquam perimi prædicat l. 1. contra duas Epist. Pelag. cap. 3. n. 7. & l. de gratia & lib. arb. c. 3. n. 5.

Fusior essem, si alia systematis Jansenii capita vellem percurrere. Unum sufficit & claret, doctrinam S. Aug. Ecclesiæ Doctoris eximii, ita esse alienam a nævis qui Jansenianæ tribuuntur, si ut amabili & benevolo Lectori cuncta ad regulas justitiæ fideliter discutienti apparebit, ideam gratiæ actualis ab Yprensi propugnatam, non Augustinianam esse, sed potius Anti-augustinianam.

Ne mireris, benevole Lector, si iterum atque iterum S. Augustini mentem, sicut verum decet Thomistam tanti Doctoris discipulum, exposuerim: & primo quidem in objectionum solutione; ut non noster, sed Augustini sensus affulgeat: deinde in explanatione librorum S. Præs. nequis putet locum avulsum in alienum ab Augustino sensum a nobis trahi: tertio in difficultatibus quas S. Doctor exprofesso solvit. Denique in illationibus quæ connaturaliter ad ejus consequuntur principia, ut quisquis unico velut oculi ictu & intuitu genuinam sancti Præsulis sententiam a fucata secernere queat.

Absit alias, quam veritatis, quam fidei & S. Augustini ac Divi Thomæ doctrinæ suscipere partes. Omnes Academiarum orthodoxarum ea qua par est reverentia, salvo fidei dogmate, veneror opiniones: sicut non meum est judicare de variis quæ circumferuntur, ita nec juxta Clementis VIII. præceptum aliquam ex eis reprehendere: utinam omnes Ecclesiæ Sanctæ & Apostolicæ Romanæ Theologi, sicut in fide adunantur, ita sint & caritate conjuncti, ut adversus fidei hostes debellandos egrediantur sicut vir unus: tunc in mirabili illa Fortium cohorte adimplebitur illud Jeremiæ 1. *Ecce dedi verba mea in ore tuo: ecce constitui te hodie super Gentes, & super regna: ut evellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices & plantes...... Bellabunt adversum te, & non prævalebunt: quia ergo tecum sum.*

Juvat totam hanc, ad laudem & exaltationem doctrinæ veri & sancti Aug. explanationem claudere aureis tanti Doctoris sententiis & verbis ex libro de spiritu & littera excerptis cap. 30. n. 52. ubi sic loquitur: " Liberum ergo arbitrium evacuamus per gratiam? Absit: sed magis liberum arbitrium statuimus. Sicut enim lex per fidem, sic liberum arbitrium per gratiam non evacuatur, sed statuitur. Neque enim lex impletur nisi libero arbitrio: sed per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum, per gratiam sanatio animæ a vitio peccati, per animæ sanitatem libertas arbitrii, per liberum arbitrium justitiæ dilectio, per justitiæ dilectionem legis operatio. Ac per hoc, sicut lex non evacuatur, sed statuitur per fidem, quia fides impetrat gratiam, qua lex impleatur: ita liberum arbitrium non evacuatur per gratiam, sed statuitur, quia gratia sanat voluntatem, qua justitia libere diligatur. Omnia hæc quæ velut catenatim connexi, habent voces suas in Scripturis sanctis. Lex dicit Exod. 20. 17. *Non concupisces*. Fides dicit Psalm. 40. 5. *Sana animam meam quoniam peccavi tibi*. Gratia dicit Joan. 5. 15. *Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne quid tibi deterius contingat*. Sanitas dicit Psal. 29. 3. *Domine Deus meus exclamavi ad te, & sanasti me*. Liberum arbitrium dicit Psal. 53. 8. *Voluntarie sacrificabo tibi*. Dilectio justitiæ dicit Psal. 118. 85. *Narraverunt mihi injusti delectationes, sed non sicut lex tua, Domine*. "

SECTIO TERTIA.

Traditio pro concordia libertatis cum præscientia Dei iterum explanatur ex libris Patrum exprofesso pro hoc momento conscriptis & ex definitione Conciliorum, quæ quidem contrarium docentes perstrinxerunt.

GRATIANUS in Decreto p. 2. causa 26. quæst. 6. Can. Non observetis: " fato qui credit, mortaliter peccat. " & Gloss. ord. super Epist. ad Rom. c. 9. col. 129. litt. E. tom. 6. " Præscientia Dei habet definitum qualis uniuscujusque futura sit voluntas, ex qua damnetur vel coronetur. " Igitur non datur fatum, hinc laus aut supplicium non oritur præcise ex præscientia, sed ex voluntate humana, cujus Deus præscit bona aut mala. Unde eadem Gloss. super Josue c. 24. di-

dicit : " Si nulla esset in hominibus arbi- „ trii libertas, nulli essent laudandi, nec „ vituperandi. „ Igitur ex definitione juris constat præscientiam non tollere libertatem.

Sed hanc veritatem ex refutatione hæresum contra liberum arbitrium per singula sæcula ostendere præstat.

1. *Fatum* non solum admisere Cicero & alii Philosophi; sed multi etiam ex antiquis contra negantes probarunt Providentiam rerum omnium non minori quam admirabili sapientia modum agendi connaturalem conservare.

Seneca l. 2. naturalium quæstionum c. 37. & 38. luculentissimis rationibus fatum impugnat.

Nemesius Philosophus Christianus etiam partes libertatis propugnat & fatum suo perstringit stylo censorio.

Augustinus l. 1. de Civ. c. 1. l. 10. c. 14. & sequent. eruditissime scribit contra fatum Gentilium & probat præscientiam Dei in nullo humanam offendere libertatem.

2. *Manichæis* 2. 3. 4. & 5. sæculo Ethnicorum errorum plagiariis, fatum defendentibus & hominis liberum arbitrium negantibus, illorum hæresim, multi Patres & dictis & scriptis, certatim impugnaverunt.

Justinus citatus, Irenæus, Athanasius & alii fatum semper ut quid impium abhorrentes, scripserunt hominem manere ubiquæ sub dominio tum scientiæ Dei, tum prædestinationis & gratiæ liberum.

3. *S. Augustinus* pugnavit adversus Monachos Adrumentinos, qui ex efficacia gratiæ & præscientia Dei, inferebant necessitatem in actiones humanas induci, ita ut nequidem ullum correctionis locum remanere effutirent; de quibus certior factus S. Præsul, scripsit librum de correptione & gratia: in quo quidem disertissime probat hominem sub dominio & præscientiæ & gratiæ manere liberum, subditque inquietos, aliosve crassa ac supina pro salute negligentia laborantes sedula correptione excitandos, & seria commonitione ad bonum faciendum adjuvandos, immo & pœnis compellendos esse contendit, ut supra ostensum est.

4. *Quinto sæculo* quidam Lucidus Presbyter prædestinationem necessitantem propugnabat: verum Ecclesia, impiam hanc execrans doctrinam, eam in Concilio Arelatensi proscripsit.

5. *Nono sæculo* Gotescalcus renovavit de prædestinatione necessitante errorem: contra ipsum insurrexere Rabanus, Hincmarus. Ille damnavit novatorem in Concilio Moguntino! iste proscripsit in Carisiaco.

6. *Decimo quinto sæculo* Lutherus & Calvinus antiquiorum Hæreticorum de prædestinatione necessitante opinionem defendentes, statim a Tridentino can. 4. 5. & 6. anathemate percussi sunt. Unde ex his

Sic argumentor: eadem fuit semper Ecclesiæ sententia de concordia libertatis cum præscientia Dei, si aut in Conciliis, aut per suos Doctores Ecclesia semper insurrexerit contra impugnantes liberum arbitrium: atqui quoties apparuit aliquis error, hæresisve contra liberum arbitrium, toties habuit Ecclesia libertatis defensores: quinimmo impugnantes de libro viventium seu Catholicorum deleri voluit, eorumque proscripsit errores; igitur una & eadem semper fuit Ecclesiæ sententia & fides circa concordiam liberi arbitrii cum præscientia Dei.

SECTIO QUARTA.

Traditio pro concordia libertatis cum præscientia Dei ex sententia unanimi Theologorum orthodoxorum propugnatur.

MAGISTER Sententiarum dist. 39. q. 5. docet contingentia & libera manere semper talia sub dominio & certitudine scientiæ Dei. Scotus vero l. 1. sent. explicans Magistrum ita docet.

Alexander de Ales q. 24. de præscientia Dei membro 4. pronuntiat præscientiam Dei non nocere libertati: " Dei præscien- „ tia, *inquit*, infallibilis est .... nec im- „ ponit rebus necessitatem. „ Membro 5. fusius explicat quomodo præscientia Dei consociatur cum libero arbitrio.

Albertus Magnus 1. p. Summæ Theologiæ tract. 15. membro 8. instituit quæstionem, cujus titulus est, *quomodo præscientia Dei concordet cum libero arbitrio*, & ex professo docet bene concordari, ita ut si qua reperiatur necessitas, sit solum illationis & consequentiæ, nusquam vero absoluta. Et sic solvit argumentum in contrarium: " Ad primum ergo di- „ cendum quod non est inconveniens, „ quod idem non secundum idem subja- „ ceat necessitati positionis, & contin- „ gen-

„ gentiæ liberi arbitrii ; necessitati positionis in quantum est præscitum, contingentiæ secundum quod absolute & secundum se acceptum est . . . . quia sicut Dionysius mutabilia scit Deus immutabiliter, &c. „

D. Bonaventura subscribit in Sent. & super Psal. 114. ubi sic loquitur . " In homine nihil melius & subtilius libero arbitrio , & in 1. dist. 47. art. 1. q. 1. Deus, *inquit*, præscit hoc , ergo hoc erit, sed tantum non necessario præscit, quia in actu præsciendi frequenter notatur effectus contingens .

Henricus Gandavensis tom. 2. q. 18. quo lib. 1. ultro assipulatur . Enimvero docet liberum arbitrium remanere post peccatum in homine , & consistere in indifferentia ad actum vel non actum .

Richardus de media Villa 2.quodlib. q. 6. dicit libertatem cum prædestinatione cohærere , & conatus hominis prædestinati esse contingentes, idest liberos .

Ægidius Columna Romanus præceptor Philippi Pulchri & Archiepiscopus Bituricensis in l. 2. Sent. dist. 25. demonstrat liberum arbitrium a Deo non necessitari . " Etsi , *inquit* , non potest cogi a Deo, „ potest immutari a Deo : „ in sequentibus Capitulis fuse probat libertatem hominis pro præsenti statu .

Durandus in Sent. l. 1. dist. 39. q. 3. Libertatis humanæ existentiam & ejus cum præscientia concordiam disertissime defendit.

Joannes major l. 2. Sent. q. 2. dist. 36. ostendit præscientiam Dei non nocere libero voluntatis arbitrio . Fusior essem si singulos referre vellem. Unum impræsentiarum dicimus , universitates omnes tum Galliæ, tum Germaniæ , tum Hispaniæ , tum Italiæ in hoc semper convenire & convenisse , liberum arbitrium esse in homine , nec præscientiam illi officere , ita inter omnes alios Estius Universitatis Duacensis Doctor & Professor percelebris .

Hic autem l. 1. dist. 39. 5. 6. *Quærit utrum præscientia divina libertati creaturæ noceat* , sic respondet . " Dici non potest „ præscientiam Dei imponere rebus prævisis necessitatem , quia præscientia prout est nuda futurorum notitia , non est rerum causa , quia verissime ab Origene & Hieronymo , locis supra citatis dictum sit , non ideo aliquid esse futurum, quia præscitum est . Non ergo præscientia facit aliquid evenire necessario . A quo enim res habet esse , ab eodem habet modum essendi , ut sit vel necessario vel contingenter . 2. Præscientia Dei non est necessaria . . . . 3. Deus eodem intuitu aspicit futura quo præsentia & præterita . . . . Sequeretur Deum ipsum necessario & non libere agere . „

Quia vero Scholæ possunt reduci ad triplex Academiarum genus , scilicet Sacræ Facultatis Parisiensis, Thomistarum & Societatis Jesus ; operæ pretium est , ut in iis specialiter immoremur , ostendendo istas omnes Academias esse unius labii , pro tuenda concordia libertatis humanæ cum divina præscientia .

SECTIO QUINTA.

Concordia Libertatis cum præscientia Dei ex Sententia Sacræ Facultatis Parisiensis.

JAM OSTENDIMUS unam, eandemque fuisse semper Sorbonæ sententiam circa concordiam libertatis cum præscientia ; cum ipsius Doctores D. Thomas , D. Bonaventura , Scotus , Albertus Magnus , quorum retulimus sententias , id totis viribus asserant . His accedunt sapientissimi & supra modum eruditi Professores , quorum scripta , non sine magna animi & consolatione & admiratione perlegimus , qui pari eruditione & profunditate demonstrant libertatis cum præscientia divina œconomiam : aliquos tamen inter alios qui codices suos juris fecerunt publici , elegimus ; Isaacum scilicet Habertum Vabrensem Episcopum , Gamachæum , & percelebrem Isambertum ut ex his quisque cordatus intelligat , quænam sit, & semper fuerit in universo mundo Sacræ Facultatis Parisiensis pro præsenti momento mens & sententia .

Ante omnia Decretum Sacræ istius Facultatis contra hæreses Luteri & Calvini qui præscientiam libertati adversam & prædestinationem necessitantem defenderant , in medium proferre animus est.

" *Anno* Domini 1560. die Jovis 27. „ mensis Julii , Sacratissima Theologiæ Facultas Parisiensis , post Missam apud Collegium Sorbonæ ex more celebratam in eodem Collegio per juramentum congregata est in materia Fidei , super Propositionibus infra scriptis, per „ ean-

„ eandem Facultatem cum matura deli-
„ beratione Magistrorum nostrorum cen-
„ sura notatis, quas Frater Petrus de
„ Quercu Guardianus Conventus Nivel-
„ lensis, & Frater Ægidius de Querce-
„ to Guardianus Athiensis, prædictæ Fa-
„ cultati Theologiæ miserunt, sigillis præ-
„ dictorum Conventuum signatas; rogan-
„ tes obnixe, ut super iis dicta Facultas
„ censuram ferret. Quarum Propositio-
„ num tenor sequitur, cum censura ad
„ easdem.

I. PROPOSITIO.

„ *Liberum* arbitrium hominis, non ha-
„ bet potestatem ad opposita, nec illi
„ convenit ea potestas ex ipsius naturali
„ & intrinseca ratione.

CENSURA.

„ *Prima* pars hujus Propositionis est hæ-
„ retica: secunda est falsa & erronea, &
„ & morali Philosophiæ adversa.

SECUNDA.

„ *Libertas* & necessitas eidem conve-
„ niunt respectu ejusdem, & sola vio-
„ lentia repugnat libertati naturali homi-
„ nis.

CENSURA.

„ *Hujus* Propositionis prima pars inclu-
„ dit contradictionem, & est hæretica: se-
„ cunda est falsa.

Numerantur adhuc sexdecim Propositiones tum circa liberum arbitrium, tum circa gratiam in iisdem Sorbonæ comitiis proscriptæ; sed duæ priores ad quæstionem propositam sufficiunt; hinc ad cæteras remittimus curiosum Lectorem.

Jam venio ad testimonium Theologorum.

Primas tenet sedes Illustrissimus ac Reverendissimus Isaacus Habertus Episcopus & Comes Vabrensis Universitatis Parisiensis Doctor Sorbonicus, non solum eloquentia sed & sententiarum tenacitate adversus hæreses alter Chrysostomus. Hic libro secundo de gratia omnibus mediis sed maxime auctoritate Patrum Græcorum partes liberi arbitrii strenue propugnat adversus Protestantes. In capite primo septem adducit rationes: primo quidem ostendit liberi arbitrii cum gratia necessitudinem: deinde liberi arbitrii nomenclaturam secundum Patrum Græcorum sententiam delineat: tertio eadem Patrum & etiam S. Aug. auctoritate libertatem post Adami peccatum superstitem demonstrat. Postea dicit esse facultatem innatam & naturalem in sententia istorum Patrum. Quinto loco libertatem in indifferentia activa prorsus sitam esse clarissime docet. Sexto liberum esse homini, non Deo peccare: denique, non tantum coactionem, verum etiam & necessitatem libero adversari arbitrio auctoritate tum D. Aug. tum D. Thomæ irrefragabiliter probat: quibus quidem argumentis perfectam libertatis cum gratia concordiam, & consequenter cum præscientia & voluntate Dei, gratiæ actualis virtute & efficacia reperiri, luce clarius ostendit. Juvat nunc ipsius audire sententias.

„ Divelli, *inquit*, non potest liberi ar-
„ bitrii consideratio ab integra, plenaque
„ gratiæ divinæ contemplatione, cujus
„ omne punctum & operæ pretium in u-
„ triusque cognoscenda, sanciendaque con-
„ cordia collocatum est. „

Rursus " liberum igitur arbitrium quan-
„ tum ad nomen ipsum attinet, non mi-
„ nus honorifico vocabulo a Græcis Phi-
„ losophis primum, dein istis Ecclesiæ Pa-
„ tribus αὐτεξούσιον dictum est . . . . . .
„ Homo suæ voluntatis Dominus est per
„ dominium voluntatis, sui ipsius Domi-
„ nus, quod tantum abest ut divinæ po-
„ tentiæ jus ac dominium supremum vel
„ gratiæ auxilium ab eo abroget, quin
„ potius ostendit ac firmat, ut postea cla-
„ rum erit. Interim ex Græcis sufficiat
„ B. Irenæi dictum l. 4. c. 4. (Homo
„ liber in arbitrio factus & suæ potesta-
„ tis.) „

Pergit ibidem: " a nomine ad rem ve-
„ niamus: & primo quidem ad rei ipsius
„ existentiam qua quid credere debeant
„ omnes orthodoxi doceat nos Tridentina
„ Synodus (Si quis liberum hominis ar-
„ bitrium post Adæ peccatum amissum &
„ extinctum esse dixerit, aut rem esse de
„ solo titulo, imo titulum sine re, fig-
„ mentum denique a Satana invectum in
„ Ecclesiam, anathema sit.) „

Subdit " dicimus continuo cum ratione
„ conjunctam esse arbitrii libertatem. Om-
„ nis natura rationalis libera est. Eadem
„ more suo excerpsit ac scripsit S. Joan-
„ nes Damascenus. Ex eo factum ut li-
„ be-

„ berum arbitrium etiam post peccatum „ in Angelis & hominibus superfuerit. l. „ 2. de fide c. 27. „

Expressius & definitive postea loquitur, essentiam libertatis aperit, statitque longa Patrum Latinorum & Græcorum serie formaliter in indifferentia activa esse positam. " Asserunt etiam, *inquit*, „ Latinorum Theologi liberum arbitrium „ creaturæ cujuscumque rationalis esse „ versatile & flexibile ad bonum & ma- „ lum, quam libertatem contrarietatis „ appellant: & ad agendum vel non a- „ gendum, quam vocant libertatem con- „ tradictionis, adduntque positam esse li- „ bertatis rationem in indifferentia qua- „ dam, sed activa, qua homo potest ab „ intrinseco & ex propria virtute sese „ determinare ad bene vel male agen- „ dum, vel non agendum . . . ut ad ve- „ rum igitur veniamus, libertas creatu- „ ræ consistit in potentia ad utrumlibet, „ bene vel male agendum, qua ratione „ definit explicatque liberum arbitrium „ etiam S. Aug. variis in locis librorum „ trium de libero arbitrio quos ipse etiam „ senior recensuit & probavit l. 1. Retr. „ c. 9. clarissime libro de Spiritu & Litt. „ c. 3. (Hoc quisque in sua potestate ha- „ bet, quod si vult faciat, si non vult, „ non facit. „

Postea ad Patrum Græcorum auctoritatem appellat & sic prosequitur, " Dilucida & pertinax in hac veritate Græco- „ rum Patrum unanimisque mens est, „ Clementem Alexandrinum, Eusebium, „ Origenem prætereo, Clem. 1. Strom. „ Orig. 1. de pr. Euseb. l. 16. præp. „ Sanctos audiamus. Athanasius Oratio- „ ne ad Gentes (Anima cognoscens libe- „ rum sui arbitrium, videt se posse uti „ corporis partibus ad utraque, & ad ea „ quæ sunt & ad ea quæ non sunt, ea „ quæ sunt, bona sunt; quæ non sunt „ mala sunt) ... Epiphanius contra hæ- „ resim Pharisæorum l. 1. (Citra dubium „ est libertatem homini a Deo concessam „ cum ita dixerit: si volueritis & si no- „ lueritis adeo ut bene agere, vel mala „ appetere illius arbitrio sit relictum.) „ Basilius l. de Spir. s. 10. 2. (Affirmat „ invisibiles potestates esse liberi arbitrii „ & æque ad virtutem & vitium verti „ posse, ideoque gratia spiritus indige- „ re.) „

" *Confirmat* præcedentia concludendo ex „ indifferentia activa peccatum a creatu- „ ra sola, nusquam vero a Deo proce- „ dere (Consectaneum est, inquit, ex „ hac indifferentiæ ad bene vel male a- „ gendum aut non agendum doctrina, ut „ apprime distinguamus inter actum pec- „ candi & potentiam ipsam peccatricem. „ Actus peccandi a Deo nec est, nec esse „ potest, &c. „

Denique sic concludit explodendo Jansenii perversam sententiam quæ in actus humanos necessitatem sub fucato libertatis nomine inducit; & sic loquitur: " Quod „ autem spectat ad ea quæ liberum ho- „ minis arbitrium violant aut extinguunt, „ nullum equidem durius telum adver- „ sus illam, aut letalius est necessitate, „ &c. „

Jam vero libertatem indifferentiæ actus, omni prorsus eliminata necessitate, cum gratia efficaci non minus suaviter quam fortiter demonstrat c. 17. " Veritas hæc „ quæ omnem ab efficacia gratiæ neces- „ sitatem proprie dictam expungit, cæte- „ ris Græcorum Patrum mirum in modum „ semperque approbata est, quod probat „ ex Dionysio de Div. nomin. c. 4. n. 11. „ ex Greg. Nys. hom. 5. in cant. Chrys. „ hom. 13. Cyrillo Alex. Glaphyr. l. 4. „ denique ex D. Aug. de Spir. & Litt. c. „ 34. sic loquente (Misericordia Dei præ- „ venit nos: consentire autem vocationi „ Dei, vel ab ea dissentire, propriæ vo- „ luntatis est.)

Gamachæus in primam partem fuse probat hominem in præsenti statu habere liberum arbitrium; præcipue a fol. 124. usque ad 130. adeoque præscientiam non nocere libertati: etvero si noceret, cum Deus præsciat omnia, profecto nulla foret in homine libertas.

Isambertus idem probat fusiori calamo in tractatu speciali de arb. in septem disputationibus: in primis disp. 7. art. 6. primo quidem istud sibi objicit argumentum. " Omnia eveniunt prout Deus de- „ crevit: at ejus decreto nemo potest re- „ sistere: igitur non potest homo hanc & „ illam rem non agere. „

Respondet distinguendo duplex decretum, alterum generale, antecedens omnes actiones, quo Deus statuit suum dare concursum cuilibet creaturæ ad agendum conformiter naturæ sibi propriæ; particulare alterum, quo vult adjuvare creaturam ad hanc vel illam actionem ad quam prius creatura concipitur se se determinasse. " Jam, *inquit*, ex vi prioris „ de-

„ decreti nulla ponitur in nobis actio, „ sed tantum datur paratum auxilium generale, quod est necessarium nobis agere volentibus, neque etiam ex vi posteriori decreti nobis eripitur libertas ad agendum, quia nostro modo considerandi, voluntas nostra prius sese determinat ad agendum & exercendum hanc & illam actionem civilem & externam, quam tale decretum secundum ponatur a Deo, quia causa secunda determinat concursum causæ primæ, ut docent Theologi agendo de concursu Dei, & proinde, quia Deus per altissimam suam scientiam, qua omnia cognoscit, prævidit hominem in tempore sese determinare ad hanc & illam, hoc & illo modo, exercendam actionem; sese etiam ex vi prioris decreti, quo ex pacto cum tota natura inito, promisit illis suum concursum, decernit talem actionem in particulari futuram, unde cum prius intelligamus hominem sese determinare saltem objective, quam ipsum Deum; non potest per ejusmodi Dei terminationem tolli, vel impediri libertas quoad ejusmodi actiones. „

Alteram sibi proponit objectionem circa istud momentum " Illud non est liberum, „ quod non potest fieri a sua causa: sed actiones etiam civiles non possunt non fieri ab homine, quia quod Deus ab æterno præscivit futurum in tempore, non potest non esse in tempore, alias præscientia Dei falli posset, &c. „

Respondet ibidem ad hanc difficultatem his verbis dicendo: " Scientiam Dei nullo pacto impedire aut eripere libertatem voluntatis, quia semper supponit voluntatem se ad hanc & illam partem determinasse, nec ab ea deflexuram... Ex eo quod Deus videat determinationem voluntatis creatæ ad hanc & illam actionem, & penetret voluntatem nunquam sese revocaturam, nullam imponit ei necessitatem ad sic vel sic agendum. „ Et ita conciliat Illamb. voluntatis libertatem cum præscientia dicendo Deum prævidere ipsius liberi arbitrii determinationem, & illud movere ad quod ipsa creatura vult. Quid clarius, tutiusve?

SECTIO SEXTA.

Concordia libertatis cum præscientia Dei ex sententia Scholæ Societatis Jesu.

OMNES piæ istius Societatis Theologi unanimi omnium consensu docent præscientiam divinam nullo modo esse libertati creatæ infensam; utrumque vero conciliant dicentes Deum per scientiam mediam prius prævidere voluntates hominum, & quid acturi sint positi in tali vel tali circumstantia, antequam eas aut per concursum simultaneum aut per gratiam congruam applicet ad opus. Aliquos inter celebriores citare non abs re erit.

Suarez l. de scientia conditionatorum c. 8. docet Deum in priori rationis signo, antequam se ad aliquid determinet, præcognoscere suum decretum veluti futurum, & in illo prævidere futurum liberum, ita ut nihil decernat nisi conformiter ad causam secundam cujus prænoscit voluntatem, sicque omnia absque libertatis læsione componit.

Molina in prima p. disp. 15. dicit Deum omnia comprehendere, & in illa supercomprehensione tum suæ essentiæ, tum causæ secundæ præcognoscere quid acturus sit cum creatura in tempore, & quid ipsa creatura operatura sit: disp. 16. modum conciliandi libertatem cum Dei præscientia peculiarem sed suavem explanat. " Quamvis enim, *inquit*, omnes convenimus, etiam posita libera determinatione voluntatis divinæ qua Deus creare decrevit hunc ordinem rerum, quas creare constituit, non ideo liberum arbitrium creatum facturum esse hoc potius quam oppositum, quia Deus id præscivit, sed e contrario, ideo Deum id præscivisse, quia liberum arbitrium pro sua innata libertate, id erat facturum, cum si vellet, posset re ipsa facere oppositum; diffidemus tamen, quia, ut duabus præcedentibus disputationibus explicatum est, asserimus Deum ex altitudine & perfectione sui intellectus atque suæ essentiæ tanquam objecti primarii certissime cognoscere in se ipso, & in causis secundis, quid pro libertate earum contingenter sit futurum, ita tamen quod possit contingere oppositum, etsi futurum esset, ut revera potest, Deus ex æternitate id

„ certissime scivisset, & non id quod actu
„ sit. Quare servato integro jure liber-
„ tatis arbitrii creati, illæsaque omnino
„ persistente contigentia rerum.... Deus
„ certissime cognoscit futura contingen-
„ tia, non quidem certitudine quæ pro-
„ veniat ex objecto, quod in se est con-
„ tingens, potestque aliter evenire, sed
„ certitudine quæ proficiscitur ex altitu-
„ dine atque infinita, illimitataque per-
„ fectione cognoscentis, qui certo ex se
„ ipso cognoscit objectum, quod secun-
„ dum se est incertum & fallax.

Doctissimus Petavius l. 4. de Deo uno hanc ex professo pertractat materiam, & probat libertatis creatæ cum præscientia divina cohærentiam variis auctoritatibus & luculentissimis rationibus: numero primo asserit necessitatem quæ inest Deo cuncta sciendi, non nocere libertati, quia respectu nostri non est nisi necessitas consequentiæ. n. 2. probat S. Augustini testimonio præscientiam Dei nullo modo humanæ libertati adversam esse, quandoquidem Deus præsciendo actionem, præscit, inquit S. Doctor & voluntatem nostram. N. 3. ejusdem innixus S. Augustini auctoritate ait, nos esse liberos sub dominio præscientiæ, quatenus Deus nostram præsciendo voluntatem, præscit utique modum agendi liberum nobis connaturalem: subdit Deum ideo prænoscere peccatum, quia futurum est, nusquam vero futurum esse quia prænoscitur. N. 4. eandem confirmat veritatem Boetii auctoritate: Deus, inquit, præscit futura ut sunt in æternitate præsentia, sicut igitur Petrus non tollit libertatem Paulo quem videt orantem, ita nec Deus qui hominum opera in sua intuetur æternitate, illis imponit agendi necessitatem, maxime vero quia æternitas omnes complectitur durationes, omnia tempora; ex quo sequitur Deum futura contingentia eo prorsus modo quo evenienda sunt & facienda in tempore præscire & præcognoscere. Eandem probat veritatem Petavius variis tum Origenis, tum Gaudentii sententiis & oraculis. N. 6. Commendat pro eodem momento D. Anselmi auctoritatem. 7. Profert utique in medium verba Guillelmi Parisiensis. N. 8. Laudat ipsorum Philosophorum opinionem ut Plotini Enn. 4. l. 4. c. 12. Ammonii in Commentariis ad librum Aristotelis de interpretatione.

Gregorius de Valentia suum addit pro nostra catholica sententia calculum disp. 1. q. 23. de prædest. puncto 4. ibi enim fuse probat præscientiam divinam humanæ non adversari libertati.

Subscribit Vasquez in 1. p. disp. 65. n. 12. eo loci docet ille Theologus Deum futura non præcognoscere, nisi prænoscendo determinationem causæ secundæ, & quum aliquid a Deo præscitum est, id necessario quidem futurum esse, sed solum in sensu composito, quatenus dicit præscientiam simul & actionem ut libere a determinatione causæ secundæ egredientem: disp. 68. num. 5. & 6. fusius & ex professo libertatem cum præscientia componit, docendo Deum nihil præscire nisi quod est in libero arbitrio.

Moeratius disp. 39. in 1. part. sect. 1. num. 8. asserit præscientiam nullo modo rebus humanis inferre necessitatem, immo ne ullum quidem futuræ necessitatis suboriri signum. Idem probat Ariaga tractatu de scientia Dei disp. 21. sect. 4. num. 12. sed inter omnes eminent R. P. Dechamps ejusdem Societatis Doctor Theologus qui l. de hær. Jan. disp. 2. in viginti quinque capitibus liberum arbitrium manere sub dominio gratiæ propugnat. Concedit quidem peccatum minuisse primævam ad faciendum bonum facilitatem, sed non ex integro delevisse luce clarius demonstrat. Ita & alii Societatis Doctores, qui omnes una voce conclamant præscientiam non nocere libertati.

SECTIO SEPTIMA.

Concordia libertatis cum præscientia Dei ex sententia Scholæ Angelicæ Divi Thomæ Aquinatis.

HÆC SCHOLA quam ex præcepto repetito nostrorum Capitulorum Generalium sequimur, sicut in defensione fidei in variis Conciliis Generalibus nulli fuit secunda, ita nec in concordanda libertate cum præscientia fuit & erit posterior: exosos siquidem semper habuit omnes hæreticos & totis viribus, voce, scriptis, re & professione insectata est, in primis Lutherum & Calvinum, qui præscientiam more antiquorum hæreticorum, necessitantem ac necessario prædestinantem, non sine magno scandalo & manifesta animarum perditione prædicaverunt. Hos impugnarunt Doctores Angelicæ Scholæ, præsertim in Tridentino cum cæteris Patri-

tribus: hos in Cathechismo eruditissimo jussu Pii quarti edito: eosdem iterum atque iterum in suis tractatibus Theologicis perstrinxit, debellavit, devicit; ita sapientissimus & eruditissimus R. P. Gonetus in Apologia Thomistarum tom. 1. clypei Theologiæ Thomisticæ, ubi luce clarius ostendit toto cælo differre sententiam Thomistarum de decretis Dei efficacibus a sententia Protestantium quam toto mentis affectu abhorrent. Pari animi alacritate insectantur Thomistæ quinque Jansenii Yprensis Propositiones a Summis Pontificibus non semel juste proscriptas. Populus igitur Scholæ D. Thomæ, populus est & semper fuit unius labii cum cæteris sanctæ Matris Ecclesiæ Doctoribus in omnibus fidei dogmatibus; sed maxime in cohærentia libertatis creatæ cum præscientia Dei. Hoc momentum jam fuse expandimus art. 2. hujusce disputationis, sed quibus modis & peculiaribus Thomistæ veritatem explicent & demonstrent, operæ pretium est impræsentiarum, duce D. Thoma, explanare. Bannes, Capreolus, Alvarez, Ledesma & omnes tam antiqui, quam recentiores Thomistæ, ubique in scriptis suis partes liberi arbitrii sub dominio gratiæ, præscientiæ, & prædestinationis suscipiunt; aliquos solum, brevitatis causa, referam.

Primas tenet sedes Th. in quo omnes alii videntur, quippe qui hauriant cum gaudio de eodem & suavissimo isto fonte, quidquid aut de Deo, aut de gratia, aut de libertate, aut de præscientia cæterisque mysteriis dicunt atque pertractant.

Primus modus conciliandi libertatem hic est: Deus prænovit quidquid est in potentia suæ creaturæ; est autem in ejus potentia quod sit libera & libere agat: igitur præscientia attingit libertatem & non destruit; Deus enim cognoscit & intuetur res sicut sunt in se: iste modus traditur a D. Thoma hic 1. p. q. 14. art. 13. his verbis: " Dicendum, quod ,, cum supra ostensum sit quod Deus om- ,, nia sciat, non solum quæ actu sunt, ,, sed etiam quæ sunt in potentia sua, ,, vel creaturæ: horum autem quædam ,, sunt contingentia nobis futura; sequi- ,, tur quod Deus futura contingentia co- ,, gnoscat. ,,

Secundus modus libertatem cum præscientia conciliandi ille est: Deus futura præscit contingentia, nihil de eorum natura immutando; cum igitur causa secunda sub dominio præscientiæ servet modum agendi sibi connaturalem qui in eo potissimum consistit ut libere & per indifferentiam agat, profecto electione prævia operatur, cujus rei testimonium cuilibet inest homini. Hoc sanæ doctrinæ caput colligitur ex D. Thoma. Sibi quippe objiciens præscientiam esse causam necessariam, adeoque nullum esse sub præscientia futurum contingens, sic respondet hic art. 15. ad 1. " Di- ,, cendum quod licet causa suprema sit ,, necessaria: tamen effectus potest esse ,, contingens propter causam proximam ,, contingentem. Sicut germinatio plan- ,, tæ est contingens propter causam pro- ,, ximam contingentem; licet motus so- ,, lis, qui est causa prima sit necessa- ,, rius. Et similiter scita a Deo sunt ,, contingentia propter causas proximas, ,, licet scientia Dei quæ est causa prima ,, sit necessaria. ,,

Tertius modus & quidem suavissimus ille est: Deus movet causas secundas conformiter earum naturæ necessarias necessario, sic solem movet ad lucendum: liberas vero libere, ut hominem: & hoc habet Deus ex potentissima virtute quæ cum sit rerum omnium causa prima & cujuslibet creaturæ naturam conservet & perficiat nihil ab ea detrahens, quin potius suo adjuvans concursu ut modo connaturali exeant in suas operationes, prævidet quidem omnia, sed non ut offendat aut lædat libertatem, verum potius ut illam foveat & tueatur; juxta illud Sap. 8. 1. *Attingit omnia a fine usque ad finem fortiter & disponit suaviter*: hic modus traditur a D. Thoma 3. contra Gentes c. 94. his verbis: " Ad primum dicendum, quod ,, effectus divinæ providentiæ non solum ,, est aliquid evenire quocumque modo, ,, sed aliquid evenire vel contingenter vel ,, necessario, & ideo evenit infallibiliter ,, & necessario, & evenit contingenter, ,, & libere, quod divinæ providentiæ ,, ratio habet, ut contingenter & libere ,, eveniat. ,,

Quartus modus: Deus movet causas secundas solum ut causa universalis, adeoque solum adjuvans nihil de eorum causalitate naturali detrahens, quin potius, inquit Gonetus in Apologia Thomistarum, movet eas secundum earum exigentiam & inclinationem; ipsæ vero pro innata li-

bertate flectunt motionem Dei ad quod volunt : quamobrem Deus conqueritur apud Isaiam 43. 24. de peccatore dicens : *Servire me fecisti in peccatis tuis* , quomodo ? Nisi quia detorquet concursum Dei prævium ad actionem malam , quæ certe non est a Deo , tum quia intentator malorum est , tum quia peccatum non habet causam efficientem , sed solum deficientem : Deus igitur ut prima causa movet creaturam ad universale bonum , illam applicando de potentia ad actum , quatenus omne quod movetur , ab alio movetur , ipsa vero sic mota se applicat ad actum in individuo . Et sic præscientia fundata in decreto prædefiniente non lædit libertatem , quia , ut non semel annotavimus ex Isamberto , decretum est solummodo generale ad concurrendum & adjuvandum creaturas , illud exigit D. Thom. solum ut reducantur de potentia ad actum : particulare vero decretum , seu particularis Dei influxus fit particularis , ut ita dicam , a causa secunda quæ illum modificat & determinat ad actum talem & in individuo . Determinatur igitur , homo quatenus per concursum prævium reducitur de potentia ad actum , se etiam determinat , quia in alio genere causæ utitur influxu Dei ad quod vult .

Ita colligitur ex D. Thom. 4. contra Gentes c. 149. " Motio moventis præcedit motum mobilis causalitate & natura „ in 2. dist. 37. q. 2. art. 2. " Non posset vitari quin voluntas humana esset primum agens , si ejus actio in aliquod prius agens non reduceretur sicut in causam . Est igitur prima causa , sed movens ad bonum universale ; „ audite iterum D. Thom. qui 1. 2. q. 9. art. 6. sic loquitur : " Ad tertium dicendum quod Deus movet voluntatem hominis , sicut universalis motor ad universale objectum voluntatis , quod est bonum : & sine hac universali motione , homo non potest aliquid velle . Sed homo per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud ; quod est vere bonum , vel apparens bonum . Sed tamen interdum specialiter Deus movet aliquos ad aliquid determinate volendum , quod est bonum : sicut in his quos movet per gratiam , ut infra dicetur . „ Igitur ex D. Thom. Deus movet voluntatem humanam solum ut causa universalis motione universali , in ordine quidem naturali , & voluntas mota se ipsam movet ad actum in individuo . De ordine vero supernaturali dicetur infra .

Quintus modus , voluntas etiam conjuncta cum decreto , se ipsam determinat ad speciem & exercitium actus : actus enim a causa secunda specificatur , nam speciem non desumit a causa prima , alias actio non diceretur humana , sed divina : si humana , igitur semper libera & contingens sub dominio Dei , tum in ordine naturali , quia potest detorquere motionem etiam ad malum faciendum , tum in ordine supernaturali , quia potest resistere gratiæ , & resistendo ejus impedire effectum , ita ut ubique appareat ipsius libertas . Ita Div. Thom. 1. p. qu. 83. art. 1. ad 3. " liberum arbitrium , *inquit* , se ipsum movet ad agendum . . . . Deus est igitur prima causa movens & naturales & causas voluntarias . . . . . Non aufert quin actiones sint liberæ . „ Rursus in 2. Sent. dist. 39. q. 1. ait : " Sed quod determinatio exeat in hunc vel illum actum , non est ab alio determinante , sed ab ipsa voluntate : determinatio actus relinquitur in potestate rationis & voluntatis . „ Quid clarius? Duo hic docet S. Doctor ; primum quidem quod Deus determinet voluntatem ut motor universalis ad universale bonum : alterum vero quod voluntas sic mota , non ab alio , sed a se ipsa determinetur ad actum in individuo . Hæc prævidet Deus , hæc prævidendo vult sic fieri , & sic manet libertas ex integro sub dominio & præscientiæ & decreti divini .

Sed ut mens D. Thomæ adhuc clarius pateat , observandum est S. Doctorem in prima secundæ quæstionem nonam instituere specialiter de motione voluntatis creatæ : in art. 3. quærit an voluntas humana se ipsam moveat ? Et respondet affirmative in argumento sed contra ? " Quia , *inquit* , voluntas domina est sui actus , & in ipsa est velle & non velle : quod non esset si non haberet in potestate movere se ipsum ad volendum . „ In Corp. " Manifestum est autem quod intellectus per hoc quod cognoscit principium , reducit se ipsum de potentia in actum , quantum ad cognitionem conclusionum , & hoc modo movet se ipsum : & similiter voluntas per hoc quod vult finem , movet se ipsam ad volendum ea quæ sunt ad finem . „ Et ad 3. " Non eodem

„ mo-

„ modo voluntas movetur ab intellectu & „ a se ipsa: sed ab intellectu quidem movetur secundum rationem objecti: a se „ ipsa vero quantum ad exercitium actus „ secundum rationem finis. " Sed ut tollatur omnis æquivocatio, art. 6. quærit S. Doctor utrum voluntas moveatur a Deo ut a principio exteriori? Respondet moveri a Deo, ut a causa universali circa bonum universale finis, sed se ipsam determinare ad volendum hoc vel illud bonum; & sic manet ubique semper libera voluntas humana, & hoc ex ipsa Dei ordinatione qui præceptum posuit & non præteribit, ut homo se moveret libere & pro nutu ad bonum verum vel apparens.

Sextus modus, præscientia innixa est decreto libero quod est actus voluntatis Dei: voluntas autem Dei est fons & origo totius libertatis creatæ, siquidem voluntas divina est primum liberum, adeoque tantum abest ut divina præscientia adjuncta voluntate lædat libertatem, quin potius illam fovet & perficit juxta illud tritum axioma, quod est per se primo tale, cætera non sunt talia nisi per ordinem ad illud.

Ista ratio colligitur ex D. Thom. qui ubique & indesinenter repetit Deum movere causas secundas conformiter earum naturæ & dispositioni. Sic enim loquitur in 2. Sent. dist. 25. q. 1. art. 1. " Deus „ operatur in omnibus, ita tamen quod „ in unoquoque secundum ejus conditionem. „ Sed specialiter 1. 2. q. 10. art. 4. ubi probat ex professo voluntatem non moveri ex necessitate ab exteriori principio, quod est Deus. " Dicendum, *inquit*, „ quod sicut Dionysius dicit 4. cap. de „ Div. Nom. ad providentiam divinam „ non pertinet naturam rerum corrumpere, sed servare: unde omnia movet secundum eorum conditionem, ita quod „ ex causis necessariis, per motionem divinam consequuntur effectus ex necessitate; ex causis autem contingentibus, „ sequuntur effectus contingenter. Quia „ igitur voluntas est principium activum „ non determinatum ad unum, sed indifferenter se habens ad multa, sic Deus „ ipsam movet quod non ex necessitate „ ad unum determinat, sed remanet motus ejus contingens, & non necessarius, nisi in his ad quæ naturaliter movetur. „

Septimus modus, consociandi libertatem cum præscientia, ille est: Deus omnia videt præsentia in æternitate quæ universa complectitur tempora, in illa nihil est præteritum & futurum, sed perpetuum præsens; porro cognitio actualis alicujus facti, non tollit ejus contingentiam, sic inquiunt Patres, qui videt proximum aliquid facientem, ab ipso non adimit in operando libertatem. Hic modus traditur a D. Thoma qui 1. p. q. 14. art. 13. ait: " Æternitas autem, *inquit*, tota simul „ existens ambit totum tempus, ut supra „ dictum est. Unde omnia quæ sunt in „ tempore, sunt Deo ab æterno præsentia. Non solum ea ratione qua habet „ rationes rerum, apud se præsentes, ut „ quidam dicunt, sed quia ejus intuitus „ fertur ab æterno supra omnia, prout „ sunt in sua præsentialitate. Unde manifestum est quod contingentia & infallibiliter a Deo cognoscuntur, in quantum subduntur divino conspectui secundum suam præsentialitatem: & tamen „ sunt futura contingentia suis causis proximis comparata. „

Omnes Thomistæ sic edocti a D. Thoma his modis conciliant libertatem creatam cum præscientia Dei. Ita Gonetus tract. attrib. disp. 4. art. 5. §. 7. art. 6. §. 1. 2. 3. & disp. 5. art. 4. 5. 1. 2. 3. art. 6. 5. 1. 2. Ita Contenson. de attrib. dissert. 10. c. 2. de concordia voluntatis creatæ cum præscientia. Quod quidem variis potest illustrari exemplis: primum est Christi, in quo Verbum physice movebat & applicabat humanitatem ad opera, & tamen ista opera erant liberrima, utpote meritoria. Secundum est ejusdem Christi qui præcepta Patris tum de morte subeunda propter nostram salutem, tum de amore erga Patrem libere adimplevit. Tertium est objecti supra modum delectabilis allicientis potentiam, cui posset resistere voluntas, sed non vult; hinc amat libere licet infallibiliter. Quartum est amoris, cui nihil difficile juxta illud S. August. " Amor meus pondus meum: „ eo feror quocumque feror. „ Si amor ita efficax est ut operetur magna, & tamen libere, a fortiori Deus poterit operari in creatura, eamque efficaciter movere; & tamen libere. Quintum est eloquentiæ: si enim verborum pompa & majestas leporibus allicit Auditores, si sententiarum congruitate suspenditur animus: si concionis impetus & suavitas, ad quodcumque vult orator, flectit volun-

luntates, quid Deus unctione gratiæ non faciet, siquidem teste Apostolo, operatur in nobis velle & perficere bonum? Igitur efficaciter & tamen libere. Etvero quis famelicus oblatum panem rejicere potens, pro innata libertate de facto rejiciet? Immo toto cordis hiatu sumet & manducabit. Peccator potest resistere gratiæ efficaci, sed moraliter loquendo non resistet, quia experientia felici scit, quoniam suavis est Dominus. Immo dolet suam procrastinasse conversionem. " Sero te amavi, *inquit August. pœnitens*, „ pulchritudo tam antiqua & tam nova, „ sero te amavi. „ Mitto alios innumeros ejusdem Scholæ qui una voce, unique alacritate & sinceritate toto corde docent, scribunt, prædicant voluntatem creatam liberam esse libertate actus sub dominio Dei ejusque præscientiæ; & hoc tanquam dogma fidei.

Solvuntur objectiones ex præscientia decretis præmoventibus directa.

OBJECTIONES quas hæretici adversus Congruistarum sententiam aut proponere, aut etiam urgere possunt, solutæ manent ex responsionibus ad argumenta generalia adversus concordiam præscientiæ cum libertate humana: superest impræsentiarum diluere difficultates quæ tum ab Hæreticis, tum a Catholicis Theologis contra Thomistarum opinionem proponuntur.

Objicies 1. Præscientia divina secundum Thomistas fundatur in decreto prædefiniente: sed ejusmodi decretum humanam tollit de medio libertatem: igitur & præscientia. Probatur minor: voluntas creata tali resistere decreto non valet. 1. Quia decretum est effectus voluntatis omnipotentissimæ, quæque est per se efficax. 2. Tale decretum causa secunda fortius est, & ei dominatur. 3. Operatur ut prima omnium causa, cui creatura obedire tenetur. 4. Posito ejusmodi decreto sequitur & desperationis, & correptionis inutilitas; immo & virtutis contemptus; quandoquidem si Deus aliquid decrevit, velit nolit homo, ita fiet.

Respondeo 1. Ista omnia jamjam a Massiliensibus objecta fuisse S. Augustino: eadem quippe ex doctrina S. Doctoris de efficacia gratiæ consequi absurda autumabant. Sic refert S. Prosper in sua ad B. Augustinum Epistola. Idem scribit in Epistola ad Rufinum directa. Quinimmo ipse Faustus Regiensis Præsul l. 1. de libero arbitrio c. 4. ait contra Augustinum: " Sub „ pietatis fronte Gentilitatis malum, & „ inter gratiæ vocabula, absconditum erit „ fatale decretum. „ Item teste S. Prospero in eadem ad B. Augustinum Epistola. Ex efficacia gratiæ, qualem admittebat S. Augustinus, segnitiem & in virtute prosequenda torporem, immo & ipsius salutis desperationem consequi nedum credebant, sed & prædicare & asserere non cessabant iidem Semipelagiani.

Non ideo tamen S. Doctor aliquid de sententia circa efficaciam gratiæ retractavit, sed perpetuo & incunctanter propugnavit fatum, desperationem, aliaque inconvenientia minime sequi aut ex gratia efficaci, quia non est talis naturæ, quin illi resistere possit voluntas humana; aut ex præscientia, quia Deus præscit & voluntates & quomodo homines sint acturi in tempore pro innata libertate, ita l. 11. de Gen. c. 9. & alibi. Unde l. 2. contra duas Epist. Pelag. c. 5. ad objectionem capitalem quæ procedit de fato, sic respondet: " Nec sub nomine gratiæ fatum as„ serimus, quia nullis hominum meritis „ Dei gratiam dicimus antecedi: si au„ tem quibusdam omnipotentissimam Dei „ voluntatem placeat fati nomine nuncu„ pare, profanas quidem verborum novi„ tates devitamus, sed verbis contendere „ non amamus. „ Et hæc est prima nostra ad argumenta responsio.

Respondet alio modo B. Augustinus ad objectiones Gallorum l. de bono pers. c. 15. ut præveniat cætera quæ possunt dici, tum de præscientia quæ habet adjunctam voluntatem, tum de prædestinatione Sanctorum, tum etiam de gratia efficaci: " Ista cum dicuntur, ita nos a confiten„ da Dei gratia vera, idest quæ non se„ cundum merita nostra datur, & a con„ fitenda præscientia Dei; si quis de illa „ populo sic loquatur & dicat, sive nunc „ recte vivatis, sive non recte, tales vos „ eritis postea, quales vos Deus futuros „ esse præscivit, vel boni si bonos, vel „ mali si malos. Nam quidem si hoc „ audiet, nonnulli in torporem segni„ tiemque vertantur. „ Subdit ibidem quemdam Monachum hæc profunda mysteriorum, nimis scrupulose scrutantem, fugisse e Monasterio & vitam abnegasse monasticam. Unde c. 16. sic pergit ut a curiositate deterreat homines circa consilia

filia Dei quæ sane sunt abyssus multa: " Cavendum est igitur, ne dum timemus, „ tepescat hortatio & extinguatur oratio, „ accendatur elatio. „ Jam venio ad argumentum.

Respondeo distinguendo: præscientia fundatur in decreto prædefiniente exemplariter, concedo: prædefiniente quoad existentiam & rerum futuritionem, subdistinguo, prædefiniente in genere, concedo: in speciali, in individuo, in particulari, adhuc subdistinguo: supposita & prævisa voluntatis determinatione, concedo: non prævisa, nego. Igitur prædefinitiones in Deo multæ distinguuntur. Quædam exemplares, & sunt ideæ quas habet Deus de quolibet bono. Dionys. de div. nom. c. 5. eas vocat exemplaria & bonas voluntates existentium prædeterminativus; quomodo vero prædeterminativæ & prædefinitivæ sunt? nisi quia Deus ad extra operatur conformiter ad ideam rei, quam ab æterno habuit, quæ quidem idea dicitur causa præexistens in mente, ad quam respiciens artifex operatur, inquit Div. Thomas hic 1. p. q. 15. art. 1. 2. & 3. prædefinitio alia est quæ respicit existentiam rei in tempore futuram, & hæc est duplex; una particularis qua Deus se determinat ad talem vel talem creaturam producendam: alia generalis qua ex pacto quodam misericorditer inito cum natura humana, statuit adjuvare quamlibet creaturam, eamque ad actum & præmovere & applicare; nam cum creatura sit in potentia, non potest reduci ad actum, nisi per eum qui est semper in actu, qualis est Deus; jamvero cum non detur processus in infinitum, deveniendum est ad primam causam, quæ cæteras immota moveat, sed voluntas mota seipsam determinat & movet ad actum in particulari, in quo quidem adjuvatur adhuc a Deo, sed per concursum simultaneum, qui dicitur decretum speciale, quia attingit effectum in individuo.

Solutio colligitur ex Divo Thoma qui 1. 2. qu. 109. art. 2. ad 1. sic loquitur: " Homo est Dominus suorum actuum & „ volendi & non volendi propter deli„ berationem rationis quæ potest flecti „ ad unam partem vel ad aliam: sed „ quod deliberet vel non deliberet, & „ si hujusmodi sit Dominus, oportet quod „ hoc sit per deliberationem præceden„ tem, & cum hoc non procedat in in„ finitum, oportet quod finaliter devenia„ tur ad hoc quod liberum arbitrium ho„ minis moveatur ab aliquo exteriori „ principio quod est supra mentem hu„ manam, quod est Deus. „ & in 2. sent. dist. 39. qu. 11. " Sed quod determinatio „ exeat in hunc vel illum actum, non est „ ab alio determinante, sed ab ipsa vo„ luntate. „ Igitur est prædefinitio exemplaris secundum ideam: est prædefinitio ad existentiam, ut talis creatura producatur, est prædefinitio ad operationem, ut creatura reducatur de potentia ad actum: est prædefinitio ad producendum cum creatura effectum. Prima est ante creaturam; siquidem est ipsa essentia divina ut diversimode participabilis. Secunda utique est independens ab omni creatura, Deus quippe libere egit, & eas quas voluit produxit creaturas. Tertia dicit quidem respectum ad creaturam, ast voluntarie & gratuito datur, quatenus ipse Dominus suas vult movere creaturas ad pulchritudinem universi; ipsum quidem antecedit voluntatis humanæ motum, sed ea utitur præmotione creatura ad libitum, & mota seipsam movet ad actum in individuo; unde etsi præmotio antecedat, non tamen libertati nocet. Quarta est prædefinitio concomitans; Deus agit simul cum creatura, & ideo adjuvat libertatem sicut tertia; & sic nulla fit læsio, nullaque injuria libero arbitrio. His prælibatis, omnia evanescunt argumenta contra decreta præmoventia.

Jam ad primum distinguo, voluntas non potest resistere decreto prædefinienti existentiam & productionem creaturæ, quia Deus eas producit creaturas quas vult & ad nutum suum, concedo: prædefinienti operationem & ad illam præmoventi, nego. Licet enim concursus Dei a creatura non pendeat, creatura tamen, sic ordinante Providentia, illo utitur concursu, quando vult, & ad quod vult: quinimmo flectit motionem Dei modo ab bonum, modo etiam ad malum. De quo plurimum conqueritur Deus dicens Isa. 43. *Servire me fecisti in peccatis tuis*. Et sic apparet quanta sit sub dominio Dei prædefiniente hominis libertas, cum Deus sinat hominem suo uti concursu prævio ad nutum. Unde Div. Thom. 1. 2. qu. 10. art. 4. istud sibi proponens argumentum, voluntas ex necessitate movetur a Deo, quia nihil potest illi resistere, juxta illud Rom.9. *Voluntati ejus quis resistit?* Sic res-

pon-

pondet: " Ad primum dicendum quod „ voluntas divina, non solum se extendit, ut aliquid fiat per rem quam movet, sed ut etiam eo modo fiat, „ quo congruit naturæ ipsius: & ideo „ magis repugnaret divinæ motioni, si „ voluntas ex necessitate moveretur, „ quod suæ non competit naturæ, quam „ si moveretur libere prout competit suæ „ naturæ. „ Igitur efficacia voluntatis divinæ non opponitur libertati nostræ, immo quia est potentissima, facit ut quodlibet agens creatum suæ conformiter naturæ operetur.

Ad secundum distinguo pariter, decretum prædefiniens est causa prima & fortior causa secunda, immo & ab illa independens quoad se, concedo: quoad usum, nego. Concursus prævius entitative est a creatura independens, & ipsa fortior, siquidem est aut ipsa Dei operatio immediate creaturam tangens, aut vis ab ea profluens; sed Creator vult ut creatura tali utatur concursu ad libitum, immo ut ipsa motionem illam generalem determinet seu flectat ad actum in individuo; in quo quidem sensu reliquit hominem in manu consilii sui: Quia vero hoc fit ex sapientia infinita, Eccli. 15. 14. cuncta suaviter ordinante, nullum profecto inde sequitur inconveniens: igitur decretum prædefiniens non lædit, sed potius fovet, verius dicam, dat libertatem, saltem confert exercitium; quandoquidem creatura absque auxilio Dei non posset ad actum reduci.

Ad tertium distinguo, voluntas divina prædefiniens agit ut prima causa universalis quæ non excludit consortium causæ secundæ, concedo: & excludit, nego. Causa prima movet ad bonum universale, immo ad bonum particulare. " Sed quod „ determinatio, *inquit Div. Thomas*, exeat in hunc vel illum actum, non est „ ab alio determinante, sed ab ipsa voluntate. „ Igitur voluntas humana se determinat ad actum in individuo.

Ad quartum, quintum & sextum, nego ex decreto prædefiniente modo explicato sequi desperationem, correctionis inutilitatem, virtutis torporem atque contemptum: tum quia voluntas determinat se ad actum in individuo, & in hoc homo est laude vel vituperio dignus: tum quia Deus præordinans finem, præordinat in suis decretis & media, volendo ut gratia efficax suum sortiatur effectum completum, per consensum, seu cooperationem voluntatis humanæ, ut ipsa prædestinatio executioni mandetur per bona opera libera & vitæ æternæ meritoria. Enimvero actus conversionis, utpote vitalis, est & a gratia & a voluntate hominis ut a causa adæquata.

Ita S. Prosper qui l. 2. de Vocac. Gent. cap. 36. ait: " Quamvis, quod statuit „ Deus nulla possit ratione non fieri, „ studia tamen non tolluntur orandi, nec „ per electionis propositum, liberi arbi- „ trii dilectio relaxatur, cum implendæ „ voluntatis Dei ita sit prædestinatus ef- „ fectus, ut per laborem operum, per „ instantiam supplicationum, per exerci- „ tia virtutum, fiant incrementa merito- „ rum, & qui bona egerint non solum „ secundum propositum Dei, sed etiam „ secundum sua merita coronentur. Ob „ hoc enim in remotissimo ab humana „ cognitione secreto prædefinitio hujus ele- „ ctionis abscondita est. „

Idem docet Div. Thom. locis supra citatis, & etiam 1. p. q. 23. art. 8. ubi sic loquitur: " Sicut sic providentur natura- „ les effectus, ut etiam causæ naturales „ ad illos naturaliter effectus ordinentur, „ sine quibus illi effectus non proveni- „ rent, quanta prædestinatur salus alie- „ ni, ut etiam sub ordine prædestinatio- „ nis cadat quidquid hominem præmovet „ in salutem, vel orationes propriæ vel „ aliorum, vel alia bona, vel quidquid „ hujusmodi sine quibus aliquis salutem „ non consequitur.

Denique ad id quod additur, si Deus aliquid decreverit, necessario eveniet, jam iterum atque iterum factum est satis: adhuc tamen distinguo, necessario evenit, necessitate hypothetica & in sensu composito, concedo: in sensu diviso, nego. Sic respondet Divus Anselmus supra laudatus, sic Divus Thomas, sit omnes orthodoxi Theologi loquuntur. In primis Gonetus hic disp. 4. art. 5. 6. & 7. ubi docet & concludit præscientiam in decreto fundatam, non esse humanæ adversam libertati. Sic Contensonius dissert. 10. de concordia libertatis c. 2. Nec mirum, divinæ infallibilitas præscientiæ non oritur ex limitatione causæ universalis ad unum determinatæ, sed ex summa omnium omnino perfectionum plenitudine causæ superioris, quæ quidem omnia attingit a fine ad finem usque fortiter, & disponit suaviter. Cæterum S. Augustinus non semel pro hoc momento citatus cuncta sol-

ſolvit, dicendo Deum etiam humanas præſcire voluntates, & cuncta ſuavi dirigere & ordinare Providentia.

Inſtabis, admiſſo & poſito decreto prædefiniente, adeſt ſemper ſenſus cum præſcientia compoſitus. Igitur nuſquam erit cum decreto præmovente libertas. Probatur antecedens: omnis creatura, adeoque & omnis actus dicit ſemper ordinem ad decretum; ab eo quippe habet & eſſe & exiſtere ſecundum Thomiſtas qui hac ratione ducti ſcientiam Dei eſſe cauſam rerum etiam Phyſicam & effectivam aſſerunt. Ergo, &c.

Reſpondeo diſtinguendo: eſt ſemper ſenſus compoſitus pro rerum productione, concedo: a Deo quippe ſolo pendet producere vel non producere aliquid: pro productione operationis cauſæ ſecundæ, ſubdiſtinguo: eſt ſenſus compoſitus cum decreto generaliter præmovente, ſed determinabili per cauſam ſecundam ad actum in individuo, concedo: non determinabili, nego. Duo ſunt potiſſimum conſideranda & ponderanda; primum quidem creaturam quatenus dicit ordinem ad Creatorem, alterum vero ipſum Creatorem ut ſuam ſpectat creaturam. Mundus primo modo conſideratus a ſolo Deo dependet & in eſſe & in conſervari. Igitur Deus liberrimus fuit in condenda creatura, ſuppoſito tamen quod illam condere decreverit, mundus ſub tali decreto de ſua exiſtentia formatus, neceſſario quidem, ſed neceſſitate tantum hypothetica creatus eſt: hinc nulla eſt ex parte Dei abſoluta neceſſitas; neque ex parte creaturæ rationalis in ſuis viciſſim humanis operationibus.

Poteſt igitur ſpectari cauſa ſecunda ut producta & habens ex Creatoris munere innatam agendi & ſeſe movendi virtutem: quia vero & creatura & ipſa creaturæ virtus ſunt in potentia ad agendum, neutra quippe eſt actus purus, inde ſequitur voluntatem divina indigere præmotione quæ illam applicet ad actum quem vult & deſiderat producere. Cæterum præmotio eſt influxus cauſæ ſolum generalis & univerſalis, adeoque ad talem actum in individuo per cauſam ſecundam determinandus, unde etiam ſub dominio concurſus prævii creatura eatenus manet libera, quatenus illo utitur, prævia ſua & deliberatione & electione, ad quod vult.

Reſpondeo 2. negando abſolute loquendo, ſenſum adeſſe ſemper compoſitum. Aliud quippe eſt dicere ordinem ad decretum præparans auxilium: aliud vero creatum habere auxilium & agere cum illo & per illud. Primum importat ſolummodo auxilii præparationem; alterum dicit auxilii cum potentia conjunctionem; quinimmo & ipſum actum ſeu potentiam in actu: certo certius eſt creaturam recipientem auxilium, poſſe agere vel non agere, quatenus ei reſiſtere valet: poſſe bonum vel malum operari, quia concurſum ordinis naturalis poteſt flectere ad alterutram partem, illum vero qui eſt ſuperioris ordinis prorſus abjicere, ſed, poſita præmotione applicante ad actum, ipſa vero creatura agente & cooperante, profecto voluntas in iſto ſenſu compoſito non poteſt non agere, alias jungeret actum cum non actu, quod eſt impoſſibile.

Reſpondeo 3. iterum diſtinguendo, poſito decreto ſeu prævio concurſu, eſt ſemper ſenſus compoſitus, & in iſto ſenſu voluntas non poteſt agere potentia futuritionis, concedo: potentia poſſibilitatis, nego. Prima dicit actum cum potentia conjunctum; altera poteſtatem ab actu ceſſandi ſi voluntati placet; quam quidem vim & facultatem habere in ipſo ſenſu compoſito nemo eſt qui non videat & experiatur.

Verum ut veritas in perfecto eluceſcat die, obſervandum eſt voluntatem humanam teſte D. Thoma 1. 2. q. 9. art. 4. ſe movere ad actum per deliberationem rationis: unde prius illi proponitur objectum; quod quidem ſub duplici apparet facie, v. g. eleemoſyna, videlicet ſub ratione boni ut miſericordiæ conſonum, deinde ſub quadam mali ſpecie, quatenus eſt quoddam crumenæ incommodum, quum penſatis ex utraque parte rationibus voluntas agere deſiderat: tunc Deus qui ut præmotor univerſalis non deficit in neceſſariis, illam & phyſice movet, & applicat ad actum; illa vero ſic præmota flectit motionem Dei ad actum in individuo: & ſic eatenus manet libertas, quatenus voluntas, v. g. prius mota moraliter a gratia quæ teſte Auguſtino movet modo illuminando, modo ſuadendo & ſemper excitando, poteſt reſiſtere vel conſentire. Quia vero præmotio Phyſica eſt ſolummodo ad conjungendum actum cum potentia, ſupponit ſemper voluntatis deliberationem; unde manet ex integro immune ab omni neceſſitate liberum arbitrium. Divus Auguſtinus l. 3. de

de libero arbitrio c. 3. totum explicat his omni consolatione refertis verbis nu.8. " Ita fit, *inquit*, ut Deum præscium om„ nium futurorum, & nos tamen velimus „ quod voluntas, cum enim sit præscius „ voluntatis nostræ, cujus est præscius, „ ipsa erit. Voluntas ergo erit, quia vo„ luntatis est præscius. Nec voluntas esse „ poterit, si in potestate non erit. Ergo „ est potestatis & præscius. Non igitur „ per ejus præscientiam mihi potestas adi„ mitur, quæ propterea mihi certior ade„ rit, quia ille cujus præscientia non fal„ litur, adfuturam mihi esse præscivit. „

Rursus instabis: omnis suppositio antecedens tollit libertatem. Et probatur: prævenit consensum: igitur non manet indifferentia.

Respondeo distinguendo, suppositio antecedens particularis, absoluta & ad unum determinata, ut influxus siderum respectu plantarum, concedo: generalis & determinabilis per voluntatem ad actum in individuo, nego. Præmotio est influxus causæ universalis, adeoque solum generalis: physice quidem recipitur in potentia, & ipsa per deliberationem rationis agens utitur libere & ad nutum ista motione, eamque flectit ad quod vult: igitur manet sui actus domina & perfecte libera; enimvero intellectus per deliberationem rationis, determinat voluntatem quoad specificationem; idest, ad tale vel tale bonum eligendum & amandum; ipsa vero se determinat ad actum in individuo, sic docet D. Th. 1. 2. qu. 97. art. 3. ad 3. " Non „ eodem modo, *inquit*, voluntas movetur „ ab intellectu & a seipsa, sed ab intelle„ ctu quidem movetur secundum ratio„ nem objecti: a seipsa vero quantum ad „ exercitium actus. „

Adbuc instabis: Ex hoc duo sequuntur absurda, primum quidem præmotionem quæ voluntatem determinat, ab ipsa voluntate vicissim determinari. Alterum vero absurdum est, concursum decreti prædefinientis a quo voluntas humana dependet, ab ipsa voluntate humana alternata vice pendere; quæ omnia manifestam implicant contradictionem. Namque erit determinatio & non determinatio: dependentia & non dependentia.

Respondeo negando utramque sequelam. Ad probationem, distinguo: erit determinatio & non determinatio sub diverso respectu, concedo: sub eodem, nego. Voluntas quidem physice movetur a Deo & reducitur de potentia ad actum: mota vero & excitata determinat influxum Dei ad actum in individuo, seu potius flectit; unde ad summum influxus primæ causæ pendet a creatura solum determinative: verius dicam non est dependentia; quis enim sanæ mentis dicet Deum a sua dependere creatura, eo quod cum illa agat? quinimmo tota dependentia solum est ex parte causæ secundæ, quippe quæ eatenus solum operetur, quatenus a prima & movetur & adjuvatur.

Instes: Deus humanam movet voluntatem immediate quoad omnia, siquidem non solum rationes genericas & specificas, sed & individuales attingit; est enim prima omnium causa, eaque efficacissima: jam vero si decretum est præmovens, omnes profecto antecedit istas rationes, adeoque non relinquetur sub præscientia prædefiniente ullus libertati humanæ locus.

Respondeo distinguendo, decretum ad omnia usque pertingit tanquam causa universalis determinabilis a causa secunda ad actum in individuo, concedo: ut causa particularis & non ulterius determinabilis, nego. Ultro fatemur causam primam omnes actus rationes attingere, sed solum ut causa universalis Physica, quæ non excludit causæ secundæ determinationem. In omni ratione actus tum generica, tum specifica, tum etiam individuali duo potissimum sunt distinguenda, videlicet id quod est ens, & id quod est ens tale atque determinatum; primum est immediate a Deo, secundum vero a Deo & a creatura simul. Quod autem præmotio Physica sit solum ad actum moralem ut sic, ad actum vero in individuo nonnisi mediante voluntate, patet ex D. Thoma, qui ubique duo statuit inconcussa, primum quidem motionem divinam eatenus solum esse necessariam, quatenus debet & reducere causam secundam de potentia ad actum, & ejus virtutem veluti sopitam excitare ut ipsa operetur. Alterum vero voluntatem humanam seipsam determinare ad actum in individuo, immo & pro isto momento motionem Dei flectere ad quod vult & elegit. Nec mirum, nisi voluntas sese determinando ad producendum aliquem effectum agat, nihil sane fiet. Igitur determinatio ad actum in individuo est quidem a prima causa sed mediante secunda, & sic illæsa manet sub decreto prædefiniente libertas.

In-

Insurges iterum : decretum præmovens de omnibus disponit rationibus, etiam de individualibus; namque cuncta a fine ad finem attingit, ad medullas usque compagum pertingit ejus occultissima vis : & quis resistet? igitur posito decreto de aliquo effectu, rem fieri necesse est; voluntas ut pedissequa præmotionis, necessario ejus sequetur efficaciam & operabitur.

Confirmatur. Nihil est determinate futurum in hypothesi, nisi per decretum prædefiniens : igitur cum sit præmovens, velit, nolit causa secunda, sequitur effectus : maxime in ordine supernaturali gratiæ in quo Deus teste Apostolo operatur secundum propositum, seu secundum consilium voluntatis suæ. Quia vero decretum a voluntate divina admodum suavi quæ est summa & suprema bonitas, promanat; ideo actus humanus ad summum voluntarius & spontaneus erit, sed non liber.

Respondeo 1. argumentum nimis probare : sequeretur enim actionem fore divinam, quatenus specificatio actus a solo promanaret decreto, unde creatura neque odio, nec laude digna evaderet, quod nullus certe admittit Catholicus.

Respondeo 2. distinguendo : decretum de omnibus disponit ut causa generalis determinabilis per causam secundam ad actum in individuo, concedo : ut causa particularis & a creatura ulterius non determinabilis, nego. Observat D. Thomas in 2. dist. 39. q. 1. voluntatem se determinare moraliter per deliberationem rationis ad actum talem vel talem, & ab alio non determinari; unde decretum de creatione mundi, est quidem ab omni creatura independens, sed supposito quod primus homo sit productus, Deus vult eum libere & per deliberationem rationis agere.

Ad confirmationem, distinguo : nihil est futurum nisi per decretum determinans physice voluntatem creatam, ut sic mota seipsam determinet ad actum in individuo, concedo : nihil est futurum nisi per decretum sine creaturæ cooperatione, nego. Etvero Deus & creatura sunt causa adæquata & totalis effectus producendi : igitur decretum non dat existentiam effectui producendo absque causa secunda, quia sic vult Deus, ut servetur libertas. Hic est igitur ordo : 1. Deus decrevit ab æterno præmovere creaturas liberas ad operationem, illas reducendo de potentia ad actum quando volunt agere. 2. Decrevit ut creatura pro privilegio libertatis, uteretur motione primæ causæ ad libitum, illam determinando moraliter ad actum in individuo. 3. Posita electione voluntatis creatæ de aliquo amando, eam ad id applicat physice Deus, illa vero sic mota seipsam applicat simul physice & moraliter utendo præmotione ad effectum producendum. Igitur decretum prædefiniens dat futuritionem determinatam primo movendo physice voluntatem in genere, secundo physice influendo in actum individualem ut est a voluntate determinatum ad individuum : tertio simul concurrendo ut actus producatur & habeat esse seu existere.

Sic servantur omnia jura Dei. Est prima causa præmovens & non potest creatura se determinare nisi prius non a Deo. Actus est a prima causa etiam secundum rationes specificas & individuales, quia creatura illas attingit ut mota, & utendo motione divina ad illas; rursus concursus Dei a voluntate humana moraliter determinatus, influit in omnia : & sic Deus est præmovens & simul agens. Item servantur jura voluntatis creatæ, quatenus seipsam determinat ad speciem & individuationem actus, quandoquidem flectimotionem primæ causæ ad quod vult, unde est sui actus domina. Jam vero Deus videt omnia futura in decreto suo prædefiniente ut movente creaturam ad actum; futuritio rei est ab ipso : voluntas enim hominis nihil prorsus potest absque primæ causæ concursu, eoque utitur ut suum eliciat actum : nihil utique est determinate futurum ante motionem Dei, quia creatura non potest sese ad actum determinare nisi prius a prima causa moveatur, quibus omnibus ponderatis, cuncta libertatis jura cum præscientia in decretis prædefinientibus fundata, facile conciliantur. Etvero nullus inter Thomistas etiam rigidissimus negabit præmotionem physicam se tenere ex parte actus secundi; *est id*, inquit Alvarez de aux. disp. 19. *quo voluntas agit* : supponitur igitur deliberatione translacta antequam præmotio Physica detur, & voluntatem ad actum applicet. Hæc doctrina fundatur in D. Augustino qui l. 3. de lib. arb. c. 3. nu. 6. sic loquitur : " Res ergo universas quarum Deus
„ est præscius, non voluntate sed necessitate fieri putas. Omnia ita puto. Ex-
„ pergiscere tandem teque ipsum paulu-
„ lum

„ lum intuere, & dic mihi, si potes, „ qualem sis habiturus cras voluntatem, „ utrum peccandi, an recte faciendi nescio. Quid Deum ibidem, nescire hoc „ putas? nullo modo id putaverim. Si „ ergo voluntatem tuam crastinam novit, „ & omnium hominum, sive qui sunt, „ sive qui futuri sunt, futuras prævidet „ voluntates, multo magis prævidet, quid „ de justis, impiisque facturus est. Prorsus si meorum operum præscium Deum „ dico, multo fidentius eum dixerim præscire opera sua. „

Idem colligitur ex D. Thomæ qui in 2. sent. dist. 39. qu. 1. sic loquitur: " Sed „ quod determinatio exeat in hunc vel „ illum actum, non est ab alio determinante, sed ab ipsa voluntate. Determinatio actus relinquitur in potestate „ rationis & voluntatis. Quibus verbis docet sanctus Doctor Deum licet præmoventem, non tamen prædefinire actus creaturæ in specie & in individuo antecedenter ad ipsam voluntatis determinationem & seclusa ejus cooperatione; alias actus omnes essent a solo Deo complete, siquidem essent a Deo & quoad speciem & quoad individuationem sine ope creaturæ, quod est absurdum.

Oppones 2. Aug. l. 26. contra Faustum c. 3. dicit unicuique rei esse naturale quod a Deo moveatur: sed moveri naturaliter a Deo, est moveri necessario: igitur decretum prædefiniens nocet libertati.

Respondeo distinguendo: est naturale cuilibet rei a Deo moveri, idest, subjici primo motori, qui quidem non movet nisi conformiter naturæ rerum, concedo: unde naturale sumitur ab Augustino ut opponitur violento: est naturale ita ut causæ liberæ moveantur necessario, nego. Sic explicant S. August. & D. Thomas 1. 2. qu. 10. art. 4. ad 2. " Dicendum, *inquit*, quod naturale est unicuique quod Deus operatur in ipso, ut „ sit ei naturale: sic enim unicuique convenit aliquid, quod Deus vult quod ei „ conveniat. „

Objicies 3. Calvinus admittebat præmotionem Physicam & decreta prædefinientia: sed propter hoc damnatus est a Concilio Tridentino: igitur præscientia fundata in decreto prædefiniente non est admittenda.

Respondeo distinguendo: Calvinus admittebat præmotionem & decreta prædefinientia necessitantia, concedo: libere moventia, nego. Dicebat voluntatem non esse liberam, sed trahi ut inanime quoddam a gratia: unde si aliquam admisit cooperationem liberi arbitrii, admisit solum vocetenus & ad summam spontaneam. Sic enim explicat locum Rom. 9. *Non est volentis neque currentis* l. 9. Instit. c. 29. apud Stapletonium in Antidoto: " Non dubitemus Apostolum omnia misericordiæ Domini donare „ Et in Antidoto ad Can. 5. Sess. 6. Trid. " Quid „ ergo, *inquit*, sibi vult Aug. cum de libertate voluntatis loquitur, nempe quod „ toties repetit, non cogi homines invita Dei gratia, sed voluntarios regi, ut sponte pareant, ac sequantur? „

Dices 4. vel effectus producendus dirigitur per scientiam, vel per decretum; si primum, igitur datur scientia media: si secundum, jam non relinquitur libertati humanæ locus: tum quia decretum antecedit omnem creaturæ conatum sicut & præmotio quæ est ejus efficacia, tum quia decretum est infallibile, nec suo potest frustrari effectu.

Respondeo dato & non concesso effectum producendum dirigi per scientiam, non inde sequeretur scientiam mediam perutilem esse, cum effectus conditionate futurus per scientiam visionis optime dirigatur; maxime vero quia habet conditionem purificandam, unde ad scientiam futurorum reducitur.

Respondeo 2. effectum dirigi per scientiam quæ habet voluntatem adjunctam, nec ullam ex decreto sequi pro libertate offensam & læsionem, cum potius omnis libertas sit a voluntate Dei ut a primo totius libertatis fonte: hinc, inquit Div. Thomas non semel citatus, Deus facit agere creaturas libere sicut earum congruit naturæ; habet quidem decretum infallibilem connexionem, sed duntaxat moralem, quæ libertati humanæ profecto non adversatur: antecedit utique præmotio actum, sed prioritate tantummodo naturæ & non temporis: antecedit, non quidem ut perimat liberum arbitrium, sed ut applicando voluntatem ad bonum, det ipsam libertatem actualem, quatenus eam adjuvat; unde & actus liberi est prima causa.

Instabis: decretum suo non potest frustrari effectu, alias non foret efficax. Ergo, &c.

Re-

Respondeo distinguo: decretum suo non potest frustrari effectu in sensu composito, concedo: in sensu diviso, nego. Observandum itaque duplex esse Dei decretum, alterum pro præmotione generali quo statuit Deus generaliter concurrere ad actum creaturæ: alterum particulare pro præmotione speciali quæ est per gratiam, quo statuit Deus, in ordine supernaturali specialiter præmovere & quidem efficaciter ad bonum salutis, sed præscit voluntates hominum, inquit Augustinus; præscit num creatura operatura sit vel non, præscit quid eligendo homo faciet: hinc præscientia in decreto fundata nullo modo humanam offendit libertatem.

Dices: ex his infertur primo dari scientiam mediam qua suum Deus dirigit decretum. Secundo decretum nec præmovere, nec determinare causam secundam sed ejus expectare consensum. Tertio ante decretum effectum producendum objectivam habere veritatem, in qua quidem cognosci potest. Ergo, &c.

Respondeo negando primam sequelam; siquidem scientia visionis dirigitur effectus conditionate futurus qui conditionem purificandam habet.

Ad secundum nego primam partem sequelæ; ad secundam autem, distinguo: Deus expectat consensum voluntatis humanæ cujus est prima causa, concedo: expectat consensum a gratia independentem nego. Magna est apud auctores hanc impugnantes opinionem allucinatio, quæ quidem in hoc potissimum consistit, quod credant Deum se solo & facere, & determinare actum, ita ut nihil creaturæ operandum supersit. Dico igitur, propugno duplicem requiri ad effectum aliquem producendum determinationem: alteram ex parte primæ causæ, alteram ex parte secundæ: utraque enim causa unicum constituit totale & adæquatum agendi principium, sed ut Aristoteles dicit, primo movens movet secundum, non autem istud primum: nihil igitur est determinate futurum ante primæ causæ decretum, sed neque ante causæ secundæ determinationem, quandoquidem est utique & causa effectus: igitur Deus scit & quid facturus est, & quid ipsa creatura cum ipso libere cooperante operabitur: & ideo nulla libertatis læsio: hoc utitur inconcusso principio Augustinus; nam cum per gratiam libertatem offendi autumarent Pelagiani, præscit, inquit eis S. Doctor, Deus voluntates hominum.

Ad tertiam, nego pariter sequelam: namque ante causæ primæ determinationem nihil est futurum, quia ipsa causa secunda nequidem est determinata: enim vero movetur a Deo ut sese determinet prævia electione ad actum. Quare vero posita Dei voluntate, positoque ejus decreto, cuncta sunt determinata? ratio in promptu adest, quia decretum seu ejus præmotio movet voluntatem; quæ mota & adjuta se ipsam movet & applicat ad actum; hinc merito dicimus Deum in decreto præmovente omnia præscire, immo in eo præscit ipsas hominum voluntates, non in eo sane Calvini sensu quod Deus determinet effectum per exclusionem a libera creaturæ determinatione; verum potius in isto, quod creatura a primæ causæ motu dependens se ipsam ad actum determinet & accingat. Quid plura? nullus est inter Thomistas rigidissimus qui neget præmotionem physicam se tenere ex parte actus secundi; est quid incompletum, inquit Alvarez de auxil. disp. 19. quo actu agit voluntas: supponit ergo tempus deliberationis transactum, cum advenit præmotio Physica; namque dum actus elicitur, ex electione & deliberatione facta elicitur, nec tunc adest deliberationis locus, alias actus posset simul esse & non esse in eodem prorsus instanti, quod sine implicat. Igitur præmotio non adversatur libertati, sed potius est ipsius libertatis exercitium: igitur nec se habet formaliter ad actum moralem qui ex deliberatione profluit, sed tantummodo materialiter.

Solvitur argumentum ex gratia per se efficaci depromptum.

Objicies: præscientia innixa decreto prædefiniente infert gratiam per se efficacem ad actiones in ordine supernaturali eliciendas: sed libertas humana cohærere non potest cum ejusmodi decreto: igitur decretum prædefiniens tollit libertatem, adeoque non est admittendum. Probatur minor in qua est difficultas. Deus specialiter movet voluntatem humanam per gratiam ex se efficacem, ita ut totum ab ipsa procedat. Igitur non manet libertas.

Respondeo nos sufficienter demonstrasse in superioribus contra Protestantes, hominem esse liberum etiam in actionibus supernaturalibus eliciendis; unde nego minorem: ad probationem distinguo, Deus spe-

specialiter movet per gratiam, quia movet etiam ad velle, etiam dat boni supernaturalis cogitationem, concedo: quia movet excludendo liberi arbitrii cooperationem, nego. Apostolus enim dicit se gratiæ cooperari, 1. Cor. 15. 10. *Non ego*, inquit, *sed gratia Dei mecum*. Quia igitur non sumus sufficientes ex nobis aut cogitare, aut operari aliquid pro vita æterna consequenda, siquidem supereminet & rationi & virtuti nostræ, indigemus moveri a Deo per gratiam & circa finem, & circa media: in ordine vero naturali virtute innata possumus velle, immo & facere aliquod bonum; & ideo concursus generalis primæ causæ præmovens ad hoc sufficit. Igitur initium & consummatio operis boni ad vitam æternam conducentis est a gratia, & ideo Deus movet specialiter & specialissime voluntatem in ordine supernaturali: actus tamen est ita a Deo, ut sit etiam a nobis; juxta illud Concilii Arausicani secundi Can. 9. *Quoties bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum ut operemur, operatur*. Unde liberum arbitrium manet sub dominio gratiæ.

Instabis: atqui liberum arbitrium non manet sub gratia efficaci: ergo nulla solutio. Probatur antecedens; totum est a Deo per gratiam, etiam velle, etiam perficere, ipso testante Apostolo Phil. 2. 13. *Deus est enim*, inquit, *qui operatur in vobis velle & perficere*. Igitur voluntas non est libera. Sic prævidit Deus, sic statuit, sic voluit: igitur non cohæret libertas cum decreto prædefiniente.

Respondeo negando subsumptum: ad probationem distinguo antecedens; totum est a Deo ut a causa prima non excludente cooperationem causæ secundæ, concedo; secus, nego. Gratia sufficiens dat bonas cogitationes & voluntates inchoative, quæ dicuntur semina virtutum: voluntas movetur moraliter ad bonum quod illi proponitur, verbi gratia, ad faciendam eleemosynam propter Deum: si non resistit, augetur & inspiratio & gratiæ impressio; sic a Domino præparatæ voluntati, modo non ponat obicem, conceditur gratia efficax quæ fortius movet & pulsat, quæ determinat & applicat ad bonum. Jam vero per gratiam sufficientem, pulsat ad cor Deus, per efficacem aperit: & utrique potest resistere voluntas; impressioni quidem gratiæ sufficientis, & hoc probat infelix & quotidiana experientia, juxta illud Actuum. 7. *Vos semper Spiritui Sancto resistitis*: impressioni vero gratiæ efficacis: sicut enim Petrus fortiter pulsus potest, adhibita omni fortitudinis virtute, resistere, ita & voluntas contra gratiam efficacem recrudescere, maxime si exardescat plurimum concupiscentia, & hoc declarat sacra Synodus Tridentina his verbis, sess. 6. can. 4. *Si quis dixerit liberum arbitrium a Deo motum & excitatum .... neque posse dissentire, si velit, sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passive se habere, anathema sit*. Igitur motum, sub dominio gratiæ moventis & efficacis potest respuere si velit; quod autem hoc sit possibile, scriptura declarat, adhortando hominem ut non recrudescat contra gratiam efficacem quam fluminis impetui comparat dicens, Eccli. 4. 32. *Ne coneris contra ictum fluvii*, & Psal. 94. 6. *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra*. Et illud Christi ad Saulum persecutorem. Act. 9. 6. *Durum est tibi contra stimulum recalcitrare*. Quid est contra stimulum recalcitrare, nisi adaperto & deliberato voluntatis pravæ impetu, ipsum gratiæ frangere impetum? non tamen facit quia vult obedire. Igitur Deus non prædefinivit movere hominum voluntates, quin possint pro innata libertate resistere. Ideoque libertas non destruitur.

Urgebis iterum: atqui totum ita est a Deo per gratiam ut non maneat indifferentia & vis electiva in voluntate, ergo &c. Probatur antecedens, Deus per decretum statuit præmovere per gratiam hominem ad bonum; vult enim quod gratia ex se determinet voluntatem, non solum ad bonum, immo & ad actum in individuo: nam per gratiam sufficientem inspiratur v. g. eleemosyna facienda; per efficacem per se determinatur ad tale bonum, & ad talem actum: igitur tota determinatio est a Deo & nihil est a voluntate. Confirmatur: prædefinit Deus dare gratiam efficacem per se: igitur & decrevit dare gratiam prædeterminativam: posita vero & data ejusmodi gratia, jam est actus: igitur non potest voluntas resistere; adeoque non est libera sub dominio decreti præmoventis.

Respondeo 1. argumentum nimis probare, sequeretur enim voluntatem trahi ut inanime quoddam per gratiam efficacem, quæcumque illa sit, & excogitetur in Scholis; quia gratia efficax determinaret causam secundam secluso ipsius consortio:

ista

ista gratia sive congrua, sive physica semel posita, homo non posset ei resistere: certum est tamen voluntatem ab objecto allectam, gratia sufficienti præparatam, adjutam efficaci, eligere bonum, & per deliberationem rationis se ipsam determinare, ut repetit perpetuo Div. Thomas. Igitur gratia elevat, gratia sanat, gratia determinat & applicat voluntatem ad bonum absque libertatis dispendio.

Respondeo 2. negando subsumptum. Ad probationem distinguo. Deus prædefinit voluntatem a gratia præmoveri ad tale bonum; & simul prædefinit voluntatem se ipsam ad illud determinare libere, concedo; ita prædefinit voluntatem a gratia præmoveri ad tale bonum ut non simul prædefiniat illam se determinare libere, nego. Ultro fatentur omnes Theologi orthodoxi voluntatem præveniri gratia sufficienti, ut incipiat velle bonum; addunt Thomistæ per gratiam efficacem moveri ad ipsum actum, ut sic mota eligat & operetur bonum quod nec sine prima gratia homo incipit velle, nec sine altera se movet ad illud volendum efficaciter, & operandum. Gratia igitur efficax movet ad actum bonum moraliter secundum Congruistas, moraliter & physice secundum Thomistas, secundum omnes liberrime: unde enim meritum, nisi quia voluntas mota ad bonum potest facere malum? juxta illud Eccli. 31. *Qui potuit transgredi & non est transgressus, facere mala & non fecit, ideo stabilita sunt bona illius in Domino, & eleemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia Sanctorum.*

Ad confirmationem distinguo: posita gratia efficaci voluntas non potest non agere in sensu composito, concedo: in sensu diviso, nego. Sensus compositus ille est qui jungit actum cum potentia: certe in omnium opinione; qui agit non potest non agere, hoc implicat: sensus divisus concipitur, cum gratia datur: certum est enim prius esse, gratiam dari, & voluntatem determinare se seu propulsare ad bonum, quam voluntatem eligere, quam velle efficaciter, & agere; nam ad hoc datur gratia, ut voluntas mota se ipsam determinet, ut eligat, ut velit efficaciter bonum, ut illud operetur: quæ quatuor momenta si recte ponderentur, facile, in quantum fieri potest, conciliabitur libertas cum præscientia & decreto prædefiniente. Itaque observandum est 1. Gratiam efficacem dari ut moveat & determinet voluntatem ad bonum 2. Voluntatem jam inclinatam & præparatam per gratiam sufficientem, & ultimate atque fortiter determinatam per efficacem, eligere bonum. 3. seipsam determinare ad bonum hic & nunc faciendum. 4. Illud actu facere & operari. Qui quidem omnes gradus quasi in instanti currunt: quando igitur voluntas concipitur recipiens gratiam ad agendum, quis sanæ mentis dubitat, quin possit non facere, cum prius secundum nostrum concipiendi modum debeat eligere, deinde facere?

Quid ergo præscit Deus in gratia efficaci? omnia humanæ fausta libertati; præscit quod voluntas intrinsece excitata ad bonum per gratiam sufficientem, extrinsece vero per objecti propositionem, quod inclinata & præparata ad virtutem exercendam, quod mota iterum per auxilium efficax se ipsam movebit per deliberationem rationis ad bonum, quod præmota tandem & physice adjuta illud operabitur.

Adhuc instabis: atqui voluntas humana sub dominio gratiæ efficacis præmoventis non se determinat ad actum, immo non potest: igitur nulla solutio. Probatur subsumptum; primo quidem jam est determinata per gratiam efficacem; sed quod est determinatum, non indiget ulteriori determinatione; ergo &c. Secundo gratia efficax, alio prorsus modo eoque fortiori gratiæ sufficientis determinatione, movet, adeoque, posita per efficacem determinatione, ulterior non expectatur; maxime vero cum gratia præmovens efficaciter se teneat ex parte actus secundi. Tertio si alia rursus necessaria est determinatio, gratia non est per se efficax: denique gratia per se efficax qualis est præmovens, movet infallibiliter: igitur & necessario.

Respondeo negando subsumptum: ad primam probationem distinguo: voluntas jam jam est determinata per gratiam efficacem exigentem consortium causæ secundæ, concedo: non exigentem, nego. Voluntas determinatur & actuatur a gratia ut se ipsam determinet & moveat ad bonum salutis, quod sibi relicta operari non valet, unde elevatur, sanatur & movetur a causa prima ad bonum supernaturalis ordinis ut seipsam ad illud hic & nunc faciendum determinet, & exeat in actum. Sicut igitur discipulus præmo-

tus ad scribendum, se ipsum applicat & movet ad hoc; ita & voluntas præmota ex se & libere operatur. Sicut discipulus præmotus ad scribendum actu potest resistere motioni actuali, & quandoque de facto resistit cessando operari; ita & voluntas præmota a gratia potest resistere. Duplex igitur distinguitur determinatio, altera primi moventis, altera vero secundi, & cum determinatio causæ secundæ subordinetur determinationi causæ primæ a qua procedit, nullum sequitur inconveniens.

Ad secundum distinguo: non expectatur ulterior determinatio ex parte causæ primæ, concedo: ex parte causæ secundæ, nego: immo gratia efficax ideo datur ut voluntas de se iners ad bonum supernaturale moveatur & exeat in actum.

Ad tertium: dico dari gratiam efficacem, & talis esse naturæ ut moveat ad actum; sic autem nominatur & quia est uberior gratia sufficiente, consistit enim in præmotione morali simul & physica: & quia dat velle completum, gratia vero sufficiens, incompletum: & quia etiam se tenet ex parte actus secundi; infert enim ipsum actum, sed libere, siquidem voluntas agit per deliberationem rationis.

Ad quartum distinguo: gratia per se efficax movet infallibiliter secundum quid, concedo: simpliciter, nego. Esto quod moveat infallibiliter, sed secundum quid: hæc enim infallibilitas a sola gratia non procedit, sed etiam ab ipsa voluntate quæ se determinavit & voluit bonum: infallibilitas autem absoluta est a voluntate humana omnino independens & immutabilis, sicut ea quæ profluit a gratia finali perseverantiæ ut dicit providentiam disponentem causas ad hoc ut mors eveniat quando peccator dolet vehementer de peccatis. Quod autem infallibilitas gratiæ efficacis non sit absoluta, patet, quia in sensu diviso & dum datur, potest voluntas ei resistere.

Instabis de novo: atqui infallibilitas gratiæ per se efficacis est absoluta: igitur non relinquitur voluntati humanæ locus, ut se ipsam determinet, adeoque non est libera. Probatur antecedens. Concilium Arausicanum secundum Can. 4. dicit: *Si quis, ut a peccato purgemur, voluntatem nostram Deum expectare contendit: non autem ut etiam purgari velimus per Sancti Spiritus infusionem & operationem in nos fieri confitetur, resistit Spiritui Sancto dicenti Proverb. 19. Præparatur voluntas a Domino.* Ergo post determinationem quæ est a gratia per se efficaci, non datur locus voluntatis humanæ determinationi, alias expectaret Deus, ut a peccato nos purgaret, nostræ voluntatis determinationem.

Respondeo negando antecedens. Soli quippe hæretici hoc docent, soli hoc contendunt & affirmant, nempe gratiam esse ita efficacem, ut sit absolute insuperabilis & in eo sensu quod rapiat, aut, saltem necessitet voluntatem. Et vero, variæ circumferuntur de gratia per se efficaci sententiæ, quædam scilicet hæreticæ, quædam vero orthodoxæ. Calvinistæ & Lutherani tenent decreta prædefinientia necessitare, adeoque gratiam ita esse per se efficacem, ut rapiat necessario voluntatem ut inanime quoddam: Jansenius contendit gratiam in eo sensu esse per se efficacem quod suaviter quidem moveat, & spontanee, attamen necessario, ita ut non supersit indifferentia in voluntate & vis electiva ad bonum aut malum, ad actum & non actum; quæ quidem opiniones proscriptæ manent & ex definitione Conciliorum, & ex Decretis Summorum Pontificum. Aliæ sunt saniores in Ecclesiæ Scholis circa istud nomen opiniones. Prima est Isamberti in Academia Parisiensi quondam celebris Regiique Professoris qui propugnat gratiam esse per se efficacem in actu primo, quia gratia præveniens est in nobis sine nobis, & nos ad bonum movet, in actu vero secundo esse efficacem concurrente voluntatis consensu, & dependenter ab ipso. Secunda est quorumdam Theologorum qui gratiam per se efficacem in suavitate constitui volunt, in quantum delectatione gratiæ ita emolliatur cor peccatoris, ut ab ipsa habeat vim sese determinandi libere ad bonum: dico libera, quia, inquiunt, eodem prope modo ratiocinandum est de delectatione spiritali gratiæ, sicut de terrena: licet autem aliquod bonum sensibile maxime delectet, quandoque tamen eligimus contrarium quod non ita delectare videtur, quia sic judicat intellectus propter rationes oppositas quibus convictus suadet voluntati eligere, quandoque etiam & ut plurimum, intellectus judicat pro eo quod magis sensibiliter delectat: ita tamen ut electio maneat libera, etiam exardescente quacumque concupiscentia. A fortiori

riori in supernaturalibus; siquidem homo a gratia adjutus magis liber est, quippe qui a passionum vinculis ejus adjutorio solvitur, unde de bono proposito facilius judicat; hinc & liberrime deliberat de actu eliciendo: quae quidem doctrina conformis videtur etiam D. Thomae qui ubique contendit voluntatem se ipsam ad actum in individuo determinare, minimam gratiam posse cuilibet concupiscentiae resistere. Sic enim loquitur 3. p. q. 62. art. 6. " Minima gratia potest resistere cuilibet concupiscentiae. Quod sane non intelligit de gratia habituali solum, sed de gratia habituali connotante gratiam actualem ad quam spectat, resistere concupiscentiae, quia est per se activa, non gratia habitualis: tum quia loquitur de effectu Circumcisionis quae erat quoddam sacramentum; unde producebat ex opere operantis gratiam sacramenti, habitualem scilicet connotantem gratias actuales ad quas habendas conferebat & dabat quoddam jus in institutione & ordinatione Dei fundatum.

Denique est sententia Thomistarum qui propugnant gratiam esse per se efficacem, non quidem excludendo liberi arbitrii & determinationem & cooperationem, sed quia dat ut nos determinemus ad bonum, sed quia praemovet ad faciendum: voluntas vero mota se determinat ad agendum per deliberationem rationis; mota se ipsam ultimate movet & producit actum: quid tutius pro libertate dici potest, cum ab ipsa gratia habeat voluntas solvi a vinculo suspensionis & inertiae, a vinculo passionum alligantium, & fiat expedita ad agendum actu?

Jam respondeo ad probationem instantiae. Deus ex Concilio Arausicano non expectat determinationem voluntatis creatae ex viribus naturae procedentem, ut a peccato purgemur, concedo: determinationem a viribus gratiae profluentem, nego. Deus ut prima causa movet quidem voluntatem ad bonum, sed vult etiam ut voluntas humana sese determinet & moveat ad actum, cum actus specificetur & procedat vitaliter a causa secunda: excludit igitur Concilium determinationem voluntatis creatae a viribus naturae promanantem, & a qua dependeat gratia, ut nos purget a peccato. Quod autem hic sit genuinus sensus Concilii patet ex duobus. Primo quia agit contra Semipelagianos, qui volebant, & initium fidei, & bonas cogitationes & bona desideria salutis esse a nobis, ita ut natura determinaret gratiam, & non ab ipsa determinaretur ad opus. Secundo quia agit de gratia qua praeparatur voluntas a Domino, prius enim est voluntatem excitari per gratiam sufficientem & praevenientem, deinde moveri per efficacem, quam se ipsam determinare ad actum bonum, & illum elicere. Unde Deus non expectat ut purgari velimus, sed ipsa voluntas expectat ut det Deus velle purgari saltem inchoative, expectat ut moveatur & determinetur per gratiam, ad hoc ut velit efficaciter, & per actus poenitentiae de facto purgetur a peccatis: quae quidem omnia ut non semel dictum & probatum est, sunt maxime libertati consona.

Insurges: atqui Deus non expectat determinationem voluntatis etiam adjutae, ut purget hominem a peccatis, sed independenter a determinatione ulteriori dat homini ut velit purgari a peccatis, & de facto purgetur: ergo nulla solutio. Probatur antecedens ex D. Thoma qui 1. 2. q. 9. art. 6. ad 3. sic loquitur: " Dicendum quod Deus movet voluntatem hominis sicut universalis motor ad universale objectum voluntatis . . . . . sed homo per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud; quod est vere bonum vel apparens bonum. Sed tamen interdum specialiter Deus movet aliquos ad aliquid determinante volendum, quod est bonum: sicut in his quos movet per gratiam. " Duo potissimum dicit in hoc textu D. Thomas, primum voluntatem motam ad universale bonum, seipsam posse movere ad actum in individuo, ad hoc vel illud bonum in particulari: alterum vero voluntatem humanam in ordine supernaturali etiam moveri, sed specialiter per gratiam ad actum: igitur excludit voluntatis determinationem in illo ordine. Confirmatur: posita determinatione ad actum per gratiam, inutilis est determinatio voluntatis, quia ipsa est jam determinata; siquidem determinatio per gratiam est in voluntate, & in ipsa versatur ac subjectatur: ergo &c.

Respondeo negando subsumptum: ad probationem distinguo. In ordine supernaturali voluntas movetur etiam specialiter, adeoque non solum ad bonum universale sed etiam ad actum bonum in particu-

ticulari, hoc est, ad ipsum actum, & simul voluntas mota per gratiam se determinat, concedo: & ita specialiter determinatur a gratia, ut mere passive se habeat & rapiatur aut necessitetur, nego: D. Thomas non dicit voluntatem non se determinare ad actum supernaturalem, sed specialiter moveri per gratiam, quod verissimum est. Statuit ergo hoc discrimen inter ordinem naturalem & supernaturalem quod in illo voluntas mota ad universale bonum per concursum generalem prævium, seipsam moveat, postea per virtutem innatam quoad specificationem, idest, ad hoc vel illud bonum, ad verum vel apparens: in isto vero indigent gratia & ut elevetur, & ut sanetur: indiget, & ut cognoscat bonum, & ut illud velit, & ut etiam illud operetur: igitur indiget specialiter moveri ad tale bonum, quia nisi inspiretur, de illo non cogitabit anima, sed inspirata, sed excitata, sed mota per gratiam, etiam se movet per deliberationem rationis, etiam eligit, reclamantibus passionibus, quia intellectus practicus judicat bonum virtutis solum esse vere bonum, etiam se determinat consentiendo determinationi & motioni gratiæ: igitur manet libera & sub decreto prædefiniente & sub gratiæ per se efficacis dominio.

Ad Confirmationem nego determinationem voluntatis esse inutilem, posita gratiæ moventis determinatione; siquidem ad hoc datur gratia ut agat voluntas suæ conformiter naturæ, idest per electionem: præsertim vero, quia actus desumit speciem a causa secunda, & cum ipsa commensuratur. In catholicorum omnium sententia datur prima & secunda causa, primum & secundum movens: utrumque, inquit D. Thomas cum Philosopho, dicimus moveri, sed magis primum, quippe quod moveat secundum, non autem istud primum.

Persistes: atqui determinatio voluntatis humanæ est inutilis. Et probatur: Si ulterior voluntatis creatæ determinatio requiritur, jam gratia non erit per se efficax: idem dicendum de decreto prædefiniente: quandoquidem sine voluntatis humanæ determinatione nihil est futurum.

Respondeo negando sequelam: ad probationem dico non esse hic determinandi locum an gratia sit per se efficax, vel non: sed supposito quod sit, ut defendimus; negamus sequi eam non esse per se efficacem, ex eo quod requiratur voluntatis humanæ determinatio ad actum; siquidem gratia non dicitur per se efficax in eo sensu quod rapiat aut necessitet voluntatem, hoc enim est hæreticum; sed in eo quod applicet & præmoveat voluntatem ad bonum, quod det illi agere, quod ipsa voluntas non operetur bonum nisi prius sanata, & mota per gratiam.

Ad ultimam probationem distinguo: si requiratur voluntatis determinatio, nihil erit futurum & determinatum ex parte causæ secundæ, concedo: ex parte causæ primæ, nego. Causa prima movendo suas agit partes: deinde causa secunda, suas utique adimplet; cum ideo gratia detur ut cordis duritia penitus auferatur, inquit Augustinus. Quia vero influxus primæ causæ in secundam est causa determinationis ipsius creaturæ, quæ non se determinat nisi mota; recte dicitur quod, posita primæ causæ determinatione, effectus est certe futurus: siquidem motio primæ causæ connotat causam secundam motam, & præscit Deus quod operabitur, siquidem ex Aug. præscit ipsas hominum voluntates.

Instabis adhuc: ex his omnibus sequitur nullam gratiam esse efficacem sed solummodo sufficientem: absurdum consequens: ergo & antecedens. Probatur sequela: eo ipso tempore quo requiritur voluntatis determinatio subsequens ad causæ primæ motionem, voluntas potest impedire effectum gratiæ; ab ipsa siquidem dependebit eligere vel non eligere; si bonum apparens, urgente concupiscentia, judicet intellectus verum bonum, certe voluntas ei adhærebit. Item cum prius sit voluntatem eligere bonum quam ponere actum ad quem gratia efficax compellit, si deliberatio, flante passione, perversa est, ut non semel evenit, etiam sequetur gratiam suo carere effectu, adeoque nulla erit gratia efficax, sed pure indifferens & determinabilis ad actum per voluntatem humanam, quod profecto sapit Semipelagianismum.

Respondeo 1. Theologos admittentes gratiam efficacem congruam, etiam defendere eam non esse in actu secundo efficacem nisi per consensum voluntatis humanæ, & tamen toto cœlo discrepant a Semipelagianis; siquidem gratiam prævenien-

nientem, qua præparatur voluntas a Domino, omni mentis affectu propugnant: isti vero e contra voluntatem incipere contendunt, ita ut non gratia voluntatem, sed voluntas potius gratiam etiam in actu primo moveat & determinet ad hunc vel istum actum bonum: quod manifeste pugnat adversus Apostolum dicentem, non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis tamquam ex nobis.

Respondeo 2. negando sequelam. Ad probationem dico gratiam efficacem eatenus suum habere effectum, quatenus voluntas humana per eam mota, ordinarie loquendo, vult semper agere, licet possit non agere: sicut famelicus, præsente mensa cibis referta, vult manducare, quamvis ex phantasia posset cibos paratos abnuere: vult sic etiam operari voluntas, modo sanetur, modo adjuvetur, modo illuminetur ut cognoscat veritatem: hinc Augustinus pœnitens recogitans annos suos in amaritudine animæ suæ suspirans, Deo dicebat l. 10. Confess. c. 27. *Sero te amavi pulchritudo tam antiqua*: & alibi: *Noverim te, noverim me*. Gratia autem efficax applicat potentiam ad agendum: fortius movet ipsa gratia sufficiente, quia movet moraliter simul & physice: movet humanam immutando voluntatem: quid mirum si sic mota voluntas bonum operetur? maxime vero cum illud solum pro fine habeat objecto: igitur si fortiter & suaviter mota & excitata fuerit, illi sane toto nisu adhærebit; ex quo manifeste sequitur decretum prædefiniens optime cum libertate creata consociari. Cæterum non una solum determinatio causæ primæ necessaria est, sed & causæ secundæ; quandoquidem utraque unicum & adæquatum constituitur effectus principium. Ergone gratia versatilis & indifferens erit? minime; quippe quæ determinet creaturam, non autem ista, gratiam.

Divus Bernardus hanc libertatis cum decreto & gratia efficaci præmovente concordiam egregie admodum explicat & explanat tractatu de gratia & libero arbitrio, his verbis: " Cavendum est, *inquit*, ne cum hæc invisibiliter intra nos „ ac nobiscum actitari sentimus, aut nostræ voluntatis attribuamus, quæ infirma est, aut Dei necessitati, quæ nulla est; sed soli gratiæ, qua plenus est. „ Ipsa liberum excitat arbitrium cum seminat cogitatum; sanat, cum immutat „ affectum; servat, ne sentiat defectum. „ Sic autem ista cum libero arbitrio operatur, ut tantum illud in primo præveniat, in cæteris comitetur. Ita tamen „ quod a sola gratia cœptum est, pariter „ ab utroque proficiscitur; ut mixtim non „ sigillatim, simul non vicissim. „

Solvitur argumentum quod ex gratia prædestinationis Sanctorum eruitur.

Objicies: præscientia fundata in decreto præmovente dicit prædestinationem necessitantem: igitur ex hac parte cohærere non potest libertas cum decreto prædefiniente. Probatur antecedens dupliciter. Primo quidem quia decretum prædestinans præmovendo, etiam antecedenter ad actus voluntatis prævisos, eligit; unde electio dicitur prædilectio, & secundum propositum. Secundo quia ille qui semel est prædestinatus, non potest reprobari, alias prædestinatio falli posset, quæ tamen infallibilis est.

Respondeo negando antecedens: jam ostensum est supra libertatem non lædi per prædestinationem. Deus enim omnipotens ita elegit ut servet liberi arbitrii jura. Ad primam probationem distinguo, & Deus prædestinando vult voluntatem per innatam libertatem seipsam determinare ad actum in individuo, concedo: & non vult, nego. Duo statuit inconcussa principia D. Thomas, ut jam jam dictum est, primum quidem voluntatem humanam determinari necessario ad bonum generale, seu ad beatitudinem in genere; nam cum bonum sit ipsius objectum, nequit appetere malum quo malum: alterum vero eamdem voluntatem semper esse liberam circa beatitudinem in particulari; quidam enim illam ponunt in divitiis, quidam in terrenis voluptatibus, quidam a sapientiores, in Deo. Igitur homo est semper liber libertate actus, semper potest vel bonum vel malum eligere: potest agere vel non agere: Deus autem, inquit Augustinus, est præscius voluntatis humanæ: igitur ita statuit & ordinat omnia, ut maneat semper voluntas libera in actibus tum naturalibus, tum etiam supernaturalibus.

Ad secundam probationem, distinguo; qui semel est prædestinatus reprobari non potest in sensu composito, concedo: in sensu diviso, nego. Prædestinatus potest considerari secundum se, potest etiam con-

considerari ut perseverat finaliter. Primo modo est sensus divisus, & potest reprobari, quia potest peccare: justus v. g. qui a justitia excidit, deletur ad tempus de libro vitæ, nam peccatum mortale occidit animam: iterum vero inscribitur, quando resurgit per pœnitentiam. Si vero prædestinatus consideretur ut perseverat finaliter in gratia, non potest ut sic reprobari; alias jungeret simul prædestinationem & reprobationem. Sed hoc neutiquam dicit necessitatem absolutam & consequentis, sed solum necessitatem hypotheticam & consequentiæ: ita ut sensus sit, si prædestinatus in gratia perseveret, reprobari non potest: solutio colligitur ex illa Sententia 1. Joan. 3. 9. *Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare.* Quæ verba explicans D. Thomas in Comment. ait: " Peccatum non facit, scilicet mortale, quod „ est contrarium generationi spirituali. „ Et intelligendum est cum reduplicatione, in quantum scilicet ex Deo natus „ est; vel intelligendum est conjunctim „ quandiu natus, id est nativitatis gratiam custodit . . . . Et non potest „ peccare, quasi dicat, non solum non „ peccat, sed non potest peccare. Glos. „ Quandiu Verbum retinet, & intelligitur de potentia disposita & propinqua, „ non remota. „

D. Bonaventura in 1. dist. 47. art. 1. q. 1. egregie etiam istud solvit argumentum: quærens enim utrum voluntas beneplaciti Dei possit impediri? Respondet: " Voluntatem absolutam necesse esse impleri, conditionalem vero minime . . . . „ sed attendendum quod est necessitas „ consequentiæ, sicut supra dictum est de „ præscientia; ipsa enim non habet necessitatem consequentis, sed consequentiæ, „ quia necessario infertur, & sequitur. „ Deus præscit, ergo hoc erit, sed tantum non necessario præscit, quia in „ actu præsciendi, frequenter notatur effectus contingens: sic in voluntate intelligendum est, quod voluntas Dei absoluta connotat eventum rei, & ideo „ est ibi necessitas consequentiæ, sed non „ consequentis.

Instabis: atqui videtur quod libertas humana non subsistat sub dominio præscientiæ, quæ innititur decreto prædestinante & præmovente: ergo nulla solutio. Probatur antecedens. Prædestinatio est omnium gratiarum maxima, nempe præparatio mediorum quibus certissime liberantur quicumque liberantur ex D. Augustino: sed qui certissime liberantur, non possunt non liberari: igitur prædestinatus, posita præscientia innixa decreto præmovente, non potest in ullo sensu damnari.

Respondeo, negando sequelam: ad probationem distinguo: prædestinatio est præparatio mediorum & a Deo & partim etiam a voluntate humana libere cooperante promanantium, concedo: est præparatio mediorum independenter a bonis operibus, nego. Verum quidem est eos liberari, quicumque liberantur: sed unde ista certitudo? Profecto non a sola gratia sed utique & a bonis operibus, juxta illud 2. Petr. 3. *Satagite ut per bona opera vestra, certam vestram vocationem & electionem faciatis.* Igitur nulla irrogatur injuria libertati humanæ per præscientiam prædestinantem, & præmoventem ad bonum.

Iterum instabis: atqui voluntas humana non apparet libera sub prædestinatione involvente certissimum exitus eventum; ergo nulla solutio. Probatur antecedens. Prædestinatio innixa decreto præmovente antecedit omnem virtutis propriæ conatum, immo attingit omnia a fine usque ad finem fortiter: igitur nulla inest homini libertas sub præscientia innixa decreto; nec mirum, cum & ipsum antecedat voluntatis actum. Quid plura? Antecedit ipsum cogitatum, ipsum velle, hæc quippe omnia sunt a Deo qui, ut ait Apostolus, Philipp. 2. 13. *Operatur in vobis velle & perficere*: ergo, &c.

Respondeo negando antecedens; certitudo enim exitus tria dicit: primum, seriem gratiarum quibus prædestinatus possit omnem propellere tentationem, concupiscentiam compescere, & adimplere præcepta. Secundum, liberam prædestinati cooperationem; tertium, præscientiam quas Deus scit quid faciet, quid ipsa creatura operabitur, quæ quidem omnia recte cohærent cum libertate humana. Ad probationem distinguo: prædestinatio antecedit in æternitate voluntatis propriæ conatum, concedo, siquidem Deus præscit ab æterno quæ eventura sunt in tempore. Prædestinatio innixa decreto præmovente antecedit in executione, subdistinguo, antecedit per primam gratiam quæ est in nobis sine nobis & quæ seminat in anima bo-

bonum cogitatum, bonumque velle, concedo: per gratiam efficacem, nego. Ista enim gratia non antecedit prioritate temporis voluntatis actum, sed ad summum prioritate naturæ, in quantum propter dependentiam creaturæ a gratia, prius concipimus Deum, ut primam causam, movere & applicare voluntatem creatam, quam ipsum liberum arbitrium agere. Sed & prima & secunda causa, ut dicit S. Bernardus supra laudatus, simul & eodem tempore agunt. Magister movet Discipuli manum ad scribendum, & Discipulus motus simul cum magistro & ad placitum scribit: non ergo aut cogitur aut necessitatur: ita pariter nec creatura quæ per gratiam mota operatur bonum: sicut igitur gratia præmovens non tollit sed dat & adjuvat libertatem, tollendo potentialitatem, ita pariter nec prædestinatio innixa decreto præmovente, cum gratia sit ipsius & virtus & efficacia.

Persistes: atqui prædestinatio innixa decreto præmovente ita antecedit in executione voluntatis creatæ motum, ut ipsi non remaneat ulla indifferentia activa: ergo nec libertas. Probatur antecedens. Prædestinatio est independens a cooperatione voluntatis humanæ, primo quia est gratuita & ante prævisa merita. Secundo quia est magna & specialissima gratia; & unde specialissima? Nisi quia totum est a Deo per gratiam; qua de causa prædestinati dicuntur prælecti & prædilecti.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem, distinguo: prædestinatio est gratuita adæquate sumpta, concedo: inadequate considerata, negant multi, nec refragari videtur Divus Thomas. Prædestinatio adæquate sumpta dicit Deum ex misericordia vocantem & prædestinantem hominem, quem nec elevare ad finem supernaturalem, nec reparare, & consequenter ad gloriam prædestinare tenebatur: dicit media infallibilia quibus certissime liberantur, quicumque liberantur, videlicet primam gratiam & ipsam perseverantiam finalem; quæ quidem omnia nec dependent a nobis, nec cadunt sub meritum: inadequate vero spectata dicit bona opera juxta illud 2. Petr. 1. *Satagite ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis*: bona autem opera procedunt ab homine libere operante; igitur præscientia prædestinans nullo modo libertati nocet.

Ad secundam probationem, distinguo. Prædestinatio est gratia specialissima & ex parte Dei qui non tenetur dare sua bona, quia nihil debet homini; & ratione gratiæ tum prævenientis sine qua homo nequidem cogitare bonum salutis haberet, tum finalis, cujus secluso auxilio potentissimo, nullus unquam suam consequeretur salutem, concedo: est gratia specialissima ita ut tollat liberum arbitrium, nego. Prædestinatio radicaliter a Deo dependet, quatenus ad ipsum solum pertinet eligere; immo est omnium gratiarum maxima, cur enim unus trahatur & alter relinquatur: *O altitudo divitiarum*, inquit Apostulus, *quis novit sensum Domini*? Prima gratia, a qua inchoatur prædestinatio, est in nobis sine nobis: perseverantia finalis excedit omne meritum. Sed hæc omnia non nocent, immo potius adjuvant voluntatem ad agendum libere. Omnibus datur gratia sufficiens ad salutem, omnibus licitum est non resistere, qui vero non obnititur, habet gratiam efficacem qua bonum operatur; scriptum est enim, regnum cœlorum iis, qui in bonis exercentur operibus, donari juxta illud Matth. 5. *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum*.

Adhuc instabis: atqui prædestinatio ita est independens, ut tollat libertatem. Ergo nulla solutio. Probatur antecedens: qui non est prædestinatus, salvari non potest: igitur prædestinatio tollit libertatem. Probatur antecedens si posset prædestinatus non salvari, jam prædestinatio non esset gratia specialis, quippe quæ foret omnibus communis: rursus prædestinatus reprobari nequit; alias si potest, cum possibili posito in actu non sequatur absurdum, supposito quod de facto prædestinatus non salvaretur, jam ex hac parte prædestinatio non esset gratia specialissima.

Respondeo, negando subsumptum: ad primam probationem distinguo: qui non est prædestinatus, salvari non potest, eo quod male vivat, concedo: præcise quia non est prædestinatus, sub distinguo: non potest salvari potentia consequentiæ & hypothetica, concedo: potentia consequentis & absoluta, nego. Non est de fide prædestinationem esse ante prævisa merita, bene vero eum qui bene vivit & perseveravit in bono, salvari. Igitur duplex potentia distinguenda est, altera con-

conditionata & consequentiæ, quæque reducitur ad actum, posita conditione; altera absoluta & consequentis, & est ea quæ conjungitur cum actu independenter a quocumque. Verum est omnem hominem salvari posse; sed supposito quod præcepta transgrediatur, nec velit aliter facere, sequitur & est consequentia, non præcise quod non possit salvari, sed quod hæc faciens, non salvabitur. Et in hoc tantum sensu dicitur, qui non est prædestinatus salvari haud valet, seu potius non salvabitur, immo ideo non est prædestinatus, quia renuit intelligere ut bene ageret. Potentia consequentis obsoluta nuncupatur, eo quod procedat a causa superiori omnem antecedente voluntatis conatum, atque virtutem, a causa impellente ad quod vult & quidem necessario. Certe hujusmodi potentia non admittitur in prædestinatione nisi ab hæreticis blasphemantibus.

Quod autem non inducatur necessitas voluntati creatæ a præscientia prædestinante, dicit & propugnat Divus Thomas hic 1. p. q. 19. art. 8. ubi sibi objiciens illud Augustini: " Nullus fit salvus nisi quem Deus voluerit salvari, „ & ideo rogandus est ut velit, quia necesse est fieri, si voluerit. „ Respondet, per illud verbum Augustini: " Intelligenda est necessitas in rebus volitis a Deo, non absoluta, sed conditionalis; necesse est enim hanc conditionem veram esse, si Deus hoc vult, necesse est hoc esse. „ Et ad 3. " Ea quæ fiunt a voluntate divina, talem „ necessitatem habent, qualem Deus vult „ ea habere, scilicet vel absolutam, vel „ conditionalem tantum, & sic non omnia sunt necessaria absolute. „ Et iterum in 1. sent. dist. 47. q. 1. art. 1. ad 2. " Quamvis voluntas Dei sit immutabilis & invincibilis, tamen sequitur quod „ omnis effectus ejus sit necessarius, non „ necessitate absoluta, sed solum conditionata.

Ad secundam probationem diximus in quo sensu prædestinatio est gratia specialis; immo specialissima, nempe propter tria: quia procedit 1. a Deo miserente qui hominem e massa perditionis misericorditer educit: 2. a gratiarum longa serie quæ sunt necessariæ, tum ad propellendas tentationes, tum ad præcepta adimplenda usque ad finem: 3. a perseverantia finali quæ jungit mortem cum gratia. Denique dictum est etiam prædestinatum posse non salvari in sensu diviso, minime vero in sensu composito. Ad id quod subditur, possibili posito in actu non sequitur absurdum, distinguo: posito in actu eo modo quo est possibile, concedo: alio, nego. In sensu diviso prædestinatus potest non salvari, idest, homo secundum se potest peccare, & reprobari: sed non in sensu composito, hoc est, si ad finem usque bene vivat, si servet mandata, si perseveret finaliter in bono, certe reprobari ut sic non potest, hoc enim implicare nemo non videt D. Thomas hanc sibi proponit difficultatem l. 2. q. 10. art. 4. & illam sic solvit: " „ Ad tertium dicendum quod si Deus „ movet voluntatem ad aliquid, impossibile est, " poni, quod voluntas ad illud non moveatur: non tamen est impossibile simpliciter; unde non sequitur, quod voluntas a Deo ex necessitate moveatur. „.

SECTIO OCTAVA.

Fusius explicatur concordia libertatis creaturæ rationalis cum decretis præmoventibus.

MULTA prius ad intelligentiam & resolutionem difficultatum observanda sunt, quibus debite ponderatis, cito apparebit perfecta libertatis concordia cum decretis præmoventibus, quæ propugnant Thomistæ.

Primo concursus in genere definitur adjutorium primæ causæ respectu secundæ. Alius est moralis, alius physicus. Moralis ille est qui movet excitando, suadendo, alliciendo vel per simplicem objecti propositionem, & præsentiam unde vulgo dicitur objectum movet potentiam; vel per verba & rationes quæ mentem flectunt ad aliquid prosequendum & amandum, vel per interiorem illuminationem, puta quando Deus aliquid animæ aperit & revelat quod erat antea penitus absconditum. Physicus vero concursus ille censetur qui applicat physice animam ad actum vitalem seu physicum, verius dicam ad id quod est physicum in actu. Et vero duo sunt distinguenda in actu morali, nempe materiale & formale: materiale est id quod est ens in actu, quod est reale, quod vitale & physicum: formale vero est idem actus, quatenus est ten-

den-

dentia in objectum consonum vel dissonum regulis morum.

Secundo: concursus duplex iterum distinguitur; unus scilicet mediatus, alter vero immediatus. Mediatus est ille quo prima causa adjuvat causam secundam ad agendum, puta mediante virtute, quam cuilibet concessit creaturæ in ipso creationis exordio, juxta illud Evang. Luc. 21. 29. *Videte ficulneam & omnes arbores cum jam producunt ex se fructum;* vel etiam mediante objecto, si sit sermo de motione dumtaxat morali. Immediatus vero dicitur ille quo Deus immediate agit in creaturis; qui quidem concursus se tenet & ex parte causæ secundæ quæ adjuvatur ad operandum, & ex parte effectus qui producitur: respectu creaturæ agentis est intrinsecus, at vero solum extrinsecus respectu effectus producendi.

Tertio: concursus immediatus etiam duplex est, alter scilicet prævius, alter vero simultaneus: prævius, qui prius prioritate naturæ applicat causam secundam ad agendum; simultaneus, qui simul cum causa secunda producit effectum. Primus dicitur prævius non prioritate quidem temporis, sed tantum naturæ, & merito; licet enim, v. g. Magister simul cum Tyrone scribat, prius tamen propter dependentiam istius a se dicitur prius scribere. Nec mirum, prius est enim manum Tyronis moveri & dirigi, quam seipsam movere & scribere. Eo prope modo prius concipitur primum movens agere quam secundum; primum quippe movet secundum, non autem istud primum. Jam vero concursus prævius moralis ille appellatur qui movet moraliter, suadendo nimirum & excitando: physicus vero qui applicat potentiam ad actum. Idem proportionaliter dicendum de simultaneo. Unum tantum advertendum est, concursum scilicet simultaneum se tenere ex parte effectus, extrinsecum vero esse respectu causæ secundæ operantis; ut videre est in duobus, v. g. equis rhedam eandem trahentibus: unusquisque trahit, nullus vero alteri addit vires ut trahat, hinc si unus deficit, hæret alter nec amplius trahit.

Quarto: semper est præmotio moralis, semper & physica pro actu morali: quia in actu morali, puta in actu amoris Dei, duæ reperiuntur rationes, nempe ratio moralitatis, quæ consistit in coformitate cum regulis morum, deinde ratio physica; nam actus est ens & quid vitale. Actus igitur secundum rationem puri entis considerati est quid materiale & indifferens ad bonum vel malum; amor enim, v. g. potest terminari ad bonum, vel malum finem; si fiat propter Deum & ea intentione ut glorificetur Deus, est bonus, si vero terminetur ad objectum dissonum regulis morum, est malus. Igitur antequam aliquis eliciat actum bonum, prius proponitur illi objectum & finis sub duplici facie, v. g. actus amoris proponitur sub ratione boni pro salute; quia vero amor ille exigit observationem legis cruciantis naturam, sub hoc respectu apparet ut quoddam malum; hinc sequitur libera electio & meritum vel demeritum; hinc utique infertur præmotionem physicam subsequi determinationem voluntatis moralem, quę ratione ducta, eligit bonum: infertur, inquam: prius enim est voluntatem eligere bonum quam illud facere. Sequitur denique prẹmotionem fihysicam attingere actum moralem solummodo secundum materiale & ut est ens; præmotionem vero moralem attingere actum formaliter sumptum: nec mirum, effectus & causa debent esse ejusdem ordinis: agitur hic actu formaliter morali; ergo causa ejus formaliter sumpta est motio moralis, siquidem suam ab ea sortitur effectus naturam.

Dices: moralitas actus boni est quid positivum: igitur est a præmotione physica Dei; namque solum peccatum eatenus attingitur secundum materiale a præmotione, quatenus malum habet tantummodo causam deficientem.

Respondeo moralitatem actus boni esse etiam a præmotione physica, sed tantum secundario, & quia imbibitur in actu physico in quo subjectatur: moralitas illa est quid positivum, sed relativum & non physicum seu absolutum; unde motio moralis per se primo influit in eum. In malum vero Deus neque moraliter neque physice influit, nequidem secundario & indirecte.

Quinto: cum nihil fiat in tempore, nisi Deus velit, & ab æterno voluerit atque ordinaverit, est enim prima omnium causa, ideo secundum varios effectus distinguimus multas in Deo voluntates seu volitionis actus, quos & decreta vocant Theologi, seu proposita, aut etiam beneplacita, de quibus meminit S. Paulus in suis Epistolis; non quod plures sint in Deo voluntatis actus, cum unico actu Deus velit omnia; sed ille actus dicitur virtualiter multiplex, eo quod æquivaleat plu-

pluribus actibus voluntatis creatæ : cum igitur divina ad modum rerum creatarum pro modulo nostro concipiamus, ideo sicut alio voluntatis actu volumus bonum amici, alio punitionem inimici : ita pariter varios distinguimus in Deo voluntatis actus, seu decreta. Tria impræsentiarum distinguimus decreta, unum genaralissimum, alterum speciale, tertium specialissimum, quæque vocantur præmoventia, quatenus procedunt a prima causa a qua secunda præmoveri debet ad agendum & moraliter & physice : siquidem est in potentia, adeoque debet reduci ad actum per id quod est semper in actu; solus autem Deus est semper in actu moraliter & physice ad agendum: igitur creatura debet ab ipso præmoveri tum moraliter, tum physice ad actum. Jam vero decretum genaralissimum illud est, quo Deus ab æterno statuit præmovere causas secundas ad hoc ut transeant de potentia ad actum, seu ad excitandam earum virtutem, ut motæ seipsas postea moveant ad actum per deliberationem rationis & conformiter suæ naturæ. Decretum speciale illud censetur quo Deus vult specialiter movere creaturam ad actus supernaturales, quæ virtutis naturalis conatum excedunt, ut sic motæ ad bonum supernaturale seipsas deinque moveant ad actum in individuo. Decretum denique præmovens specialissimum illud vocatur, quo anima ultra modum ordinarium movetur a Deo ut in raptu & instinctu prophetico, a decretis autem promanant diversæ præmotiones quæ sunt omnipotentissimæ Dei voluntatis effectus.

Sexto duplex est ordo; alter naturalis, alter vero supernaturalis: in primo considerantur actiones quæ connaturaliter fluunt a natura; in secundo, aliæ quæ excedunt naturæ virtutem, quæque a gratia adjuvante procedunt : diximus autem creaturam rationalem moveri moraliter & physice ad actum moralem atque deliberatum; de illo quippe solum hic agimus. Quamobrem quæstio præsens non movetur de actibus primo primis & indeliberatis : in his enim voluntas movetur & non se movet saltem libere; neque de raptu & instinctu prophetico, hoc enim est mysterium altissimum, quod quidem nemo scit, nisi qui accipit.

In ordine igitur naturali, Deus præmovet causam secundam ut excitet ipsius virtutem ad agendum. Etiam creatura præmovetur moraliter ab objecto, immo seipsam ultimate applicat ad actum, illumque elicit. Igitur pro ordine naturali hæc est ordinatio causarum : 1. creatura præmovetur physice ut virtus ejus motrix excitetur & ipsa tollatur potentialitas. 2. Præmovetur ab objecto alliciente. 3. Seipsam determinat moraliter videlicet per deliberationem rationis ad actum & quoad specificationem & quoad individuationem seu in individuo : quoad specificationem quidem, quia bonum morale ordinis naturalis est ipsi proportionatum, unde virtute propria atque innata illud respicit : quoad individuationem vero in quantum ratione libertatis potest ponere actum vel non ponere : agere, vel non agere. 4. Denique voluntas determinata ad agendum præmovetur physice ad actum quem ipsa prius elegit, adeoque suæ conformiter naturæ a Deo : ipsa vero physice præmota seipsam utique physice applicat ad actum & illum elicit. Cæterum præmotio physica prima, eaque generalis quæ creaturæ inertem excitat virtutem, absolute loquendo sufficit in isto ordine, nec ulterior requiritur ad actum hic & nunc eliciendum, siquidem voluntas semel mota & excitata se sola eum potest elicere; quia actus nec ejus vires excedit, nec extra naturæ ordinem est.

In ordine supernaturali movetur voluntas specialiter a Deo, nimirum quoad specificationem: cum enim non simus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quoad salutem spectet, tanquam ex nobis; Deus intuitu meritorum Christi, omnibus dat gratiam prævenientem, quæ movet voluntatem moraliter & physice ad bonum salutis, ab ipsa siquidem oriuntur illuminationes, ab eadem fluunt inspirationes & inclinationes ad bonum : ipsa inchoat actum conversionis in peccatore, eadem movet & inclinat, modo ad eleemosynam pro satisfactione peccatorum elargiendam, modo ad actum contritionis eliciendum; unde illuminationes & piæ motiones ab ipsa fluentes dicuntur a sanctis Patribus semina virtutum.

Dixi Deum præmovere per gratiam excitantem voluntates ad bonum, quia nos prævenit ut cogitemus de bono salutis & ad illud nos inclinat. Dixi præmovere moraliter, quia hæc gratia tota est ad actus morales & salutis. Dixi præmovere physice, quia vere & realiter stimulat potentiam ad actum vitalem, & physicum eli-

eliciendum & dat potentiam agendi proximam. Voluntas vero humana sic mota videt & contemplatur bonum salutis propositum, & quidem sub duplici facie, nempe ut bonum pro spiritu, deinde ut quoddam malum respectu carnis quæ mortificationem odit & abhorret. Quod explicat Apostolus Rom. 7. 22. his verbis: *Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.* Deinde intellectus pronuntiat judicium, si non resistit gratiæ prævenienti, voluntas gratiam uberiorem obtinet & sic adjuta eligit bonum per deliberationem rationis & ad illud se determinat in individuo: ut primum seipsam determinavit, præmovetur physice a Deo ad actum physice eliciendum, ipsa vero sic præmota, prævia sua propria electione, elicit actum physice. Est igitur in ordine supernaturali hæc motionum tum Dei, tum creaturæ series. 1. Voluntas prævenitur a gratia sufficiente qua movetur physice & moraliter, sed inchoative ad bonum, & quidem specialiter, tum quia movetur ad bonum salutis proprias excedens vires, tum quia movetur ad tale bonum, puta ad contritionem, ad amandum Deum, &c. 2. Illuminata per gratiam & mota seu inclinata ad bonum, si fidelis & non resistat primæ gratiæ, novam, eamque uberiorem oblatam recipit, qua mediante, seipsam determinat per deliberationem rationis ad bonum faciendum. 3. Postquam seipsam determinavit, præmovetur physice & applicatur ad actum ad quem præmota seipsam simul applicat, & elicit illum.

Hæc doctrina est D. Thomæ & cito apparebit quanta sit secundum tanti Doctoris mentem decretorum præmoventium suavitas; quanta sit inter ea & libertatem atque sanctitatem concordia, 1. 2. q. 9. art. 6. ad 3. sic loquitur: " Dicendum quod Deus movet voluntatem hominis, sicut universalis motor ad universale objectum voluntatis: sed homo per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud; quod est vere bonum vel apparens bonum: sed tamen interdum Deus specialiter movet aliquos ad aliquid determinate volendum, quod est bonum: sicut in his quos movet per gratiam. " Multa paucis explicat. Deus movet ad universale bonum objectum voluntatis; ecce præmotio physica pro ordine naturali: homo per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud bonum; ecce determinatio quoad specificationem ab ipsa voluntate creata promanans. Nec alia, ut dictum est, absolute requiritur præmotio ad actum ponendum; cum voluntas mota possit seipsam applicare ad actum; quod quidem innuit Divus Thomas tum loco mox citato, tum in 2. sent. dist. 39. q. 1. his verbis: " Sed quod determinatio exeat in hunc vel istum actum, non est ab alio determinante, sed ab ipsa voluntate. " Si vero admittatur præmotio nova physica ad actum physicum in individuo, sequitur solum ad determinationem moralem voluntatis quæ prius se determinavit moraliter per deliberationem rationis, unde nihil officit libertati, quod utique fundamentum habet in D. Thoma qui ubique dicit & præcipue 1. 2. qu. 10. artic. 4. Deum movere creaturas conformiter earum naturæ; necessarias quidem necessario; liberas vero libere. Denique 1. 2. q. 9. art. 6. ad 3. dicit: " Sed tamen interdum dum Deus specialiter movet aliquos ad aliquid determinate volendum, sicut in his quos movet per gratiam. " Ecce præmotio specialis qua voluntas movetur ad bonum salutis.

Jam salvatur libertas indifferentiæ sub dominio præmotionis physicæ tam in ordine naturali quam supernaturali; in ordine quidem naturali, quia voluntas præmota ad bonum universale, seipsam postea determinat ad tale bonum verum, vel apparens, & de se exit in actum: in ordine vero supernaturali, quia præventa & adjuta a gratia seipsam determinat ad actum in individuo ad agendum vel non agendum: nec applicatur ad actum nisi prius ad eum per deliberationem rationis se determinaverit, unde & gratiæ prævenienti potest resistere: & mota per gratiam efficacem potest utique resistere; quamvis enim efficaciter mota, non tamen elicit actum nisi etiam physice seipsam moveat & determinet ad illum.

Jam salvatur libertas cum gratia etiam per se efficaci, quatenus voluntas non applicatur ad actum, nisi prius seipsam determinaverit per deliberationem rationis elevatæ, nisi elegerit actum in individuo ponendum; præmotio quippe physica ad hanc sequitur deliberationem, illamque supponit, unde proprie & in rigore vel etiam sincere loquendo, non est præde-

ter-

terminatio sed solum præmotio ; & in hoc profecto sensu non perimit, sed potius adjuvat libertatem. Etvero eatenus ex Div. Thoma Deus creaturam rationalem movet conformiter ejus naturæ & exigentiæ, quatenus illam non applicat ad actum nisi prævia rationis deliberatione, ita ut voluntas creata possit ipsi resistere præmotioni : sic pronuntiavit, sic docuit, sic definivit Concilium Tridentinum dicens sess. 6. can. 4. *Si quis dixerit liberum arbitrium a Deo motum excitatum . . . . . neque posse dissentire, si velit . . . . anathema sit*.

Jam salvatur libertas cum præscientia Dei, quia Deus præscit quomodo voluntas præventa per gratiam se determinatura sit moraliter ad hunc vel illum actum, & præmovet illam physice, seu applicat ad actum quem ipsa prius elegit per deliberationem rationis.

Jam salvatur libertas cum decretis præmoventibus. Et certe, licet Deus statuat præmovere voluntatem ad bonum universale, quod est ejus objectum, ipsa tamen seipsam determinat per deliberationem rationis ad hoc vel illud bonum, ad actum vel non actum. Si vero sermo sit de ordine supernaturali, præmovetur quidem voluntas per gratiam ad hoc bonum in particulari, puta ad actum contritionis, sed ad illum ponendum seipsam per deliberationem rationis determinat, nec applicatur physice ad actum in individuo, nisi bonum prius elegerit.

Jam salvatur libertas indifferentiæ cum ipsa prædestinatione. Etenim prædestinatio vel est post prævisa merita, vel ante : si primum, manifestum est prædestinationem supponere libertatem, quia supponit actus liberos & meritorios ad quos sequitur, quippe quæ fiat ex prævisione meritorum ; si secundum, utique permanet libertas : licet enim prædestinatio sit ante prævisa merita, Deus tamen non excludit a regno aliquem nisi ex præscientia peccati & resistentiæ peccatoris, quem scit futurum suæ gratiæ rebellem : esto quod non prædestinet ex prævisione meritorum, bene tamen ex prævisione obedientiæ peccatoris qui gratiam primam non rejiciet a qua incipiet habere meritum, præscit quod voluntas præmota, ultro se determinabit ad bonum etiam in individuo. Ita passim Augustinus, sed maxime l. 3. de liber. arb. cap. 3. ubi de Deo prædefiniente sic loquitur : " Cum enim sit præscius voluntatis nostræ, cujus est præscius, ipsa „ erit. „

Jam salvatur sanctitas Dei, quia præmotio non attingit nisi materiale peccati & quod est ens. Præterea præmotio ad actum in individuo sequitur solum ad deliberationem rationis.

Dices. Hoc posito non est præmotio, quia non præcedit.

Respondeo negando antecedens. Ad probationem dico præmotionem ad bonum universale antecedere determinationem voluntatis, istam vero antecedere applicationem physicam ad actum in individuo : & hoc in ordine naturali. In supernaturali vero præmotionem ad tale bonum priorem esse determinatione voluntatis : electionem vero esse priorem ipsa applicatione physica ad actum in individuo, unde dicimus gratiam efficacem consistere in præmotione morali simul & physica, quia actus ad quem datur, est simul moralis & physicus : moralis formaliter, physicus materialiter & quatenus est ens. Notio moralis gratiæ est prior determinatione voluntatis : determinatio vero moralis voluntatis antecedit præmotionem physicam, siquidem Deus movet physice creaturam rationalem conformiter ejus naturæ, supposito scilicet quod prius elegerit bonum, & ad illud adjuta a gratia seipsam determinaverit : sed præmotio physica subsequens ad deliberationem voluntatis, est prior prioritate naturæ applicatione physica & actuali voluntatis ad agendum, quia prius est voluntatem moveri & applicari per gratiam ad bonum, quam bonum operari & eligere actum. Igitur ubique & per omnia est dependentia creaturæ a Creatore ; ubique & per omnia libertas : quia ubique seipsam voluntas movet & determinat ad agendum, nec applicatur ad actum nisi hunc prius & voluerit & elegerit. Igitur præmotio physica non perimit, sed adjuvat voluntatem, tollendo ipsius ad agendum potentialitatem ut actu agat. Cæterum, si sint qui durius circa hoc momentum scripserint, relictis, soli Angelo Scholæ, cujus genuinam exposuimus mentem, adhærere gloriamur.

Di-

Diluuntur Objectiones.

Objicies 1. Requiritur præmotio ut voluntas consentiat & eligat bonum : igitur redit difficultas.

Respondeo distinguendo : præmotio moralis, concedo: physica, subdistinguo, generalis, concedo : specialis, iterum subdistinguo, ad consensum per actum positivum expressum, concedo: ad consensum ut sic, nego. Duo sunt distinguenda, scilicet, non resistere gratiæ ; hic consensus est partim positivus, partim negativus, & est veluti præparatio ad actum ; deinde consentire eliciendo actum, & hic dicitur ex omni parte & simpliciter positivus. Ad primum profecto sufficit præmotio physica generalis supernaturalis quæ comitatur moralem, quia hic solum inchoatur & gratia efficax & quodammodo effectus producendus: ad secundum requiritur præmotio specialis & physica & moralis uberrima, ita tamen quod ista antecedat primum & sit ad formale actus, supposita deliberatione, physica vero sit tantummodo ad materiale & ad id quod est ens & physicum in actu. Solutio colligitur ex Bellarmino l. 4. de gratia & lib. arb. c. 16.

Instabis : Thomistæ tum veteres, tum recentiores contendunt præmotionem physicam se extendere non solum ad materiale, sed & formale actus ; immo attingere omnes ejus rationes tum genericas, tum specificas, tum etiam individuales : atqui nullus D. Thomæ mentem melius, quam illi, assecutus est : igitur est a sensu tanti Doctoris prorsus alienum restringere præmotionem physicam ad materiale actus.

Respondeo 1. ut supra, nos ad mentem Divi Thomæ solummodo attendere : quinam vero aut melius, aut suavius attingant, liquet profecto eos esse qui præmotionem admittunt, salvo tum libertatis humanæ, tum sanctitatis Dei jure. Certe modus allatus plurimum est D. Thomæ sententiæ consonus, quandoquidem est sensus ejus verborum obvius, germana vero Tridentini mens, cui etiam indirecte refragari, nefas foret. Cæterum alii Theologi, immo & severioris doctrinæ de gratia per se efficaci defensores vel illum ut duriorem abnuunt, vel cogitatu incomprehensibilem reputant, ne dicam etiam irrident.

Respondeo 2. Thomistas propugnare Deum concurrere ad materiale actus peccaminosi, nusquam vero ad formale : ea innixos ratione quod peccatum reduplicative ut peccatum, sit privatio, habeatque causam deficientem, non vero efficientem, nisi quatenus ens est, & formalis malitiæ subjectum : si igitur ratio diversa in eodem actu occurrens actu diversificat causarum influxum, pari & non absimili jure dicere possumus, præmotionem moralem attingere in actu quod morale est : physicam vero id quod ens & materiale. Sermonem juvat iterum convertere ad eosdem Theologos. Si profecto, ut in eodem peccati sistamus exemplo, docent influxum creaturæ peccantis præcedere in genere causæ formalis motionem Dei ad actum peccati ut ens est, maxime vero quia materiale est id quod minus principale censetur, ideoque ordine posterius: igitur non abs re sane erit pronuntiare, præmotionem moralem antecedere præmotionem physicam in actu supernaturali; cum illa sit pro formali, ista vero pro materiali.

Respondeo 3. Ex his colligi nullam esse implicantiam, nullumque jus lædi, propugnando Deum præmovere tantum moraliter ad actum supernaturalem, ut moralem, realiter tamen, quia non aliam sub isto respectu exigit causam nisi moralem ; præmovere vero physice ad eumdem actum tantummodo ut ens est. Nec mirum, cum præmotio physica neque sit illuminatio neque inspiratio. Qua ratione enim conciperetur influere in actum moralem ut moralem, cum omnis Dei influxus per gratiam designetur tum a Scriptura, tum a Conciliis per illuminationem & inspirationem, juxta illud Ps. 33. *Accedite ad eum & illuminamini & facies vestræ non confundentur*. Rursus Eccli. 4. 12. *Sapientia filiis suis vitam inspirat, & suscipit inquirentes se, & præibit in via justitiæ*. Tridentinum similem tradit gratiæ actualis notionem sess. 6. c. 5. his verbis : *Tangente*, inquit, *Deo cor hominis per Spiritus Sancti illuminationem*. Ita passim B. Augustinus qui eamdem gratiam vocat modo illuminationem, modo inspirationem, quandoque etiam delectationem, nunquam vero præmotionem physicam, illam saltem, quæ neque sit illuminatio, neque inspiratio.

Respondeo 4. Thomistas Theologos ante Bannesium docuisse Deum ita præmovere crea-

creaturas, ut voluntas humana maneret semper sui actus domina, ita ut numquam foret ad unum determinata, sed posset pro libito ponere actum vel non ponere: quae quidem doctrina est D. Thomae, immo omnis alia a mente S. Doctoris prorsus aliena est, sic enim loquitur q. de creatione art. 7. ad 12. de voluntate humana a Deo mota. " Deus voluntati hominis dedit dominium sui actus „ ut non esset obligata ad alteram partem „ contradictionis. „ Quod quidem probat illo Scripturae testimonio: " Derelinquit „ Deus hominem in manu consilii sui. „ Ibidem subdit: " Et ideo determinatio „ actus relinquitur in potestate rationis „ & voluntatis. „ In 2. sent. dist. 25. q. 1. art. 1. " Deus operatur in omnibus, „ ita tamen quod in unoquoque secundum ejus naturam. „ S. Doctor ubique & semper asserit Deum quidem movere causas necessarias necessario, liberas vero libere: igitur est contra D. Thomae mentem dicere & docere praemotionem determinare causam secundam ad unum absque ipsius creaturae praevia & libera deliberatione seu electione. Etvero si semel quis admittat voluntatem humanam ad actum in individuo a praemotione physica determinatam, jam non expectatur ulterius hominis determinatio, cum omnia ex parte actus tum primi, tum secundi independenter ab ea adsint, & sic nullus relinqueretur & electioni & libertati locus, quod est absurdum. Unde S. Doctor l. 1. contra Gent. c. 68. loquens de motione Dei ait: " Per quod in ejus potestate, (scilicet „ voluntatis humanae) est velle & nolle, non excludit influentiam superioris „ causae, a qua est ei esse & operari. „ Rursus in 1. sent. dist. 39. quaest. 1. art. " Deus non ita agit in voluntate ut eam „ determinet ad unum. „ Et iterum 1. 2. qu. 109. art. 2. ad 1. " Homo est dominus suorum actuum volendi & non „ volendi, propter deliberationem rationis, quae potest flecti ad unam partem „ vel aliam. „ Et adhuc. q. 3. de potentia quae est de creatione art. 7. ad 13. sic loquitur: " Causa prima non ita agit in „ voluntate, ut eam de necessitate ad unum „ determinet, sicut determinat naturam, „ & ideo determinatio actus relinquitur „ in potestate rationis & voluntatis. „

Ex his omnibus constat, principia D. Thomae secundum solutionem datam inconcussa manere. Etvero Deus est prima causa movens & moraliter & physice secundam; moraliter quidem ad formale actus moralis; physice vero ad materiale, seu ad id quod est ens absolutum in actu: praemotionem moralem gratiae non semel vocat illuminationem & excitationem, physicam vero qualitatem vitalem & incompletam, quam quidem comparat modo coloribus in aeris medio sparsis & disseminatis; modo etiam virtuti impressae ab artifice in instrumento. Praemotio sic explicata, cuncta libertatis humanae & sanctitatis divinae jura mirum in modum conservat. Hinc R. P. Daniel in suo Tractatu de Gratia Efficaci Tom. II. a pagina 217. usque ad 249. edit. Par. 1706. non modo illam non abhorret, sed ut genuinam D. Thomae mentem, verumque foetum agnoscit, quod clarissimis & solidissimis ratiociniis explanat; ea quidem conditione ut voluntas seipsam determinet ad actum in individuo. Nos quidem addimus insuper praemotionem physicam, sed quae se habeat solum materialiter, & in hoc medio apparet veritas sententiae Thomistarum quae ex variis scriptorum irradiationibus & explicationibus clare affulget.

Dices ex D. Thoma: etsi voluntas se determinet per deliberationem rationis, hoc habet per aliam deliberationem praecedentem; scilicet primae causae: unde Thomistae recentiores non dicunt determinari ad unum sine potentia ad oppositum, sed per deliberationem praecedentem, cui voluntas potest resistere & sic salvant libertatem. Ecce verba D. Thomae qui 1. 2. q. 109. art. 2. ad 1. sic loquitur de homine: " Sed quod deliberet vel non deliberet hujusmodi etiam si sit dominus, „ oportet quod hoc sit per deliberationem „ praecedentem & cum hoc non procedat „ in infinitum, oportet quod finaliter deveniatur ad hoc quod liberum hominis „ arbitrium ab aliquo exteriori principio „ quod est supra mentem humanam. „ Quibus verbis docet D. Thomas hominem quidem seipsum per deliberationem determinare ad actum, sed per deliberationem praecedentem & procedentem a causa prima. Igitur voluntas determinatur etiam ad actum in individuo per motum primae causae.

Respondeo recentiores Thomistas totis viribus, totoque mentis affectu praedicare & defendere libertatem, quae formaliter consistit in indifferentia activa ad oppo-

positum, & ut dicit D. Thomas ad alterutram partem: sed videtur quod non satis hæc indifferentia salvetur, si voluntas determinetur ad actum in individuo per primam causam, in hac siquidem hypothesi non seipsam determinaret voluntas, tum quia hoc inutile foret, cum jam esset per præmotionem determinata: tum quia non posset se determinare, cum posita præmotione, jam sit actus; tum quia passive se haberet, aut saltem necessario sese determinaret ad actum, quandoquidem absolute sequi deberet determinationem primæ causæ ad actum in individuo.

Ad probationem distinguo: voluntas se determinat ad actum in individuo per præcedentem deliberationem a prima causa promanantem quoad speciem actus, concedo: quoad actum in individuo, subdistinguo; mediate, concedo: immediate, nego. Gratia præveniens excitat & movet immediate voluntatem ad bonum, non enim sumus sufficientes aliquid cogitare ex nobis tanquam ex nobis. Mediante vero gratia uberiori quæ illi offertur, se determinat ad actum in individuo.

Instabis: sequeretur ex hoc gratiam subjici libero arbitrio, & esse naturæ ancillam: sed hoc adversatur doctrinæ Patrum, nempe Augustini & Prosperi qui contendunt contra Semipelagianos, gratiam non sequi voluntatis humanæ determinationem, nec subjici naturæ conatibus. Ergo &c.

Respondeo negando sequelam; neque enim gratia operans, neque cooperans subjicitur voluntati humanæ: operans quidem, quia est in nobis sine nobis, & dat velle bonum: cooperans vero, quia agit nobiscum, a fortiori nec præmovens sive moraliter sive physice, cum prioritate naturæ præcedat liberi arbitrii conatum & illud determinet & applicet ad agendum. Sequitur igitur solum quod effectus totus sit a Deo ut a prima causa, inquit S. Bernardus, & totus a creatura ut a causa secunda: quod liberum arbitrium utatur gratia ad bene agendum. Porro Patres merito rejiciunt vocabulum, *subjici*, sed in sensu opposito Semipelagianorum qui dicebant naturam incipere bonum & determinare gratiam ad hoc vel illud bonum patrandum, quod profecto est a fide prorsus alienum.

Diximus supra voluntatem eligere bonum, postea præmoveri & applicari ad actum in individuo quem prius elegit: quæ quidem doctrina est D. Thomæ qu. 6. de malo ar. unico c. 17. ubi sic ait: " Voluntas quando incipit de novo eligere, transmutatur a sua propria dispositione, quantum ad hoc quod prius erat eligens in potentia, & postea fit eligens actu; & hæc quidem transmutatio est absque aliquo movente, inquantum ipsa voluntas movet se ad agendum, & inquantum etiam movetur ab aliquo exteriori agente, scilicet Deo. " Ubique Div. Thomas vult voluntatem humanam eligere: igitur mota ad bonum ab exteriori principio se ipsam movet ad actum in individuo.

Instabis: voluntas humana in ordine supernaturali immutari debet immediate & in se ut operetur bonum salutis, quia tale bonum ejus vires excedit: igitur præmovetur immediate ad actum in individuo.

Respondeo distinguendo antecedens: voluntas humana immutari debet moraliter virtute gratiæ prævenientis ad bonum supernaturale prosequendum, concedo: physice, subdistinguo, supposita & prævia deliberatione, concedo: non supposita, nego. Gratia præveniens seu sufficiens movet & excitat voluntatem quam inchoative immutat, efficax vero & uberior hoc idem & fortius & perfectius exhibet, quia & complete: voluntas illuminata, excitata & mota deliberando eligit & bonum & ad hoc sese determinat; determinata vero applicatur ad actum per præmotionem physicam, illumque elicit & producit.

Cæterum non existimandum est, hanc sententiam discedere a doctrina D. Thomæ & Scholæ ejus Angelicæ, cum & antiqui, & recentiores Thomistæ præmotionem physicam pro ordine naturali aut parum, aut nullo modo propugnent utilem & necessariam, eamque potissimum exigant pro actibus salutis, ad quos eliciendos debet profecto immutari voluntas. Jam vero quis neget eam immutandam esse moraliter per gratiam, quæ tota est pro bonitate & moralitate actuum humanorum? actus igitur formaliter ut moralis primas in isto ordine tenet sedes: si quid vero ultra quæritur, est pro eo quod est materiale, seu ens & physicum in actu. Sic omnia reddimus. Et vero duplicem admittimus præmotionem, unam quidem gene-

generalem, alteram vero specialem. Prima est a gratia præveniente seu sufficienti, quæ pulsat & movet ad bonum altera a gratia efficaci quæ determinat ad bonum. Prima se tenet ex parte actus primi & utique duplex distinguitur, moralis nimirum & physica, gratia quippe præveniens movet moraliter illuminando, & inspirando bonum; movet utique physice: namque creatura realiter & excitatur & immutari incipit; jam potentialitas activitati cedit locum: deinde fit deliberatio, immo & electio boni per præmotionem moralem specialem & uberiorem, concurrente & cooperante voluntate, quæ mota a gratia eligit virtutem prosequi: facta vero deliberatione, datur præmotio physica ad actum. Audiamus nunc Scholæ Angelicæ Theologum Ledesmam in opere cujus titulus: Congregatio de Auxiliis die decima Januarii ann. 1606. qui sic loquitur; " Ad tertium dicendum, „ nullo modo ex doctrina de physica prædeterminatione sequitur, quod Deus sit „ causa peccati, vel quod ad peccatum „ physice prædeterminet. 1. Quia potest „ optime quis defendere physicam prædeterminationem pro actibus supernaturalibus, & ex isto capite non coarctatur ad illam defendendam pro actibus aliis facillimis naturalis ordinis, & „ pro actionibus peccatorum. Et ratio „ est, quia respectu actuum supernaturalium est peculiaris ratio, præter illam „ generalem subordinationem causæ secundæ ad primam, ob quam specialem „ rationem, quidquid sit de illa subordinatione generali, est constituenda physica prædeterminatio in voluntate, qua „ Deus faciat illam bene operari supernaturales actiones. Quia respectu hujusmodi supernaturalium, cum sint elevatissimæ & supra voluntatem, illam „ omnino excedentes, oportet quod Deus „ immutet, & determinet voluntatem „ ad illas.

Contensonius similia dicit l. 8. Theologiæ dissert. 2. c. 2. specul. 3. " Illud, „ *inquit*, etiam diligenter observari aveo, „ quod licet sententia de prædestinatione „ ad actus naturales, atque etiam ad materiale peccati tanquam probabilior a „ Thomistis eligatur; non ita tamen ab „ illis traditur ut ex præmotione ad actus „ naturales, vel ad materiali peccati, pendeat veritas illa cardinalis de gratia per „ se efficaci ad actus supernaturales & „ meritorios salutis necessaria. Generalem quippe prædeterminatione admittunt duntaxat Thomistæ, ut probabilem secundum rationem naturalem, & „ non ut necessario cum Fide Catholica connexam. „

Reverendus Pater Serry, in suo Libro de Schola Thomistica vindicata pag. 192. idem & dicit & propugnat; in probationem vero, utramque affert auctoritatem. Igitur non est doctrina necessaria ex Thomistis: præmotio physica in ordine naturali, & si admittitur in ordine supernaturali, profecto recipi debet pro actu secundum id quod est in eo ens & materiale; formale enim cum sit morale, non exigit nisi causam moralem quæ sufficienter immutat voluntatem: nam ex S. August. gratia immutat cor illuminando, excitando, inspirando, tangendo; quæ quidem causalitas est totaliter moralis.

Dices: materiale non separatur a formali: igitur si præmotio physica requiritur pro materiali, utique erit & pro formali.

Respondeo distinguendo: materiale non separatur a formali ex parte actus, & ut est ens quoddam a parte rei existens, concedo: ex parte agentis & influxus, nego antecedens & consequentiam. In omnium opinione Deus concurrit saltem simultanee ad actum peccaminosum ut ens est, & non secundum formale. Sic v. g. qui putans occidere aprum, occidit hominem, non peccat, quia non concurrit ad formale, nempe ad occisionem reduplicative ut hominis occisionem. Nec mirum, actus moralis formaliter spectatus, est quid relativum, tum ad intentionem agentis, tum ad objectum ad quod tendit, unde emanavit istud adagium: *Quidquid faciant homines, intentio judicat omnes*. Igitur influxus & causalitas moralis est distincta a causalitate actus in esse physico, adeoque potest ab illa separari, aut saltem distingui.

Denique rem totam iterum utque iterum compendiosis verbis absolvo, ut in ictu mentis oculi absque ulla aut æquivocatione aut difficultate nostra manifesta fiat sententia. Ab ordine igitur naturali ortum ducat sermocinatio. 1. Datur præmotio physica generalis ad universale bonum, quod quidem est voluntatis objectum. 2. Sequitur propositio simul & motio objecti allicientis potentiam. 3. Intellectus omnia ponderat, judicatque de objecti bonitate, & hoc judicium vocatur motio

quoad

quoad specificationem, quia intellectus judicat tale objectum esse amandum. 4. Ad judicium intellectus subsequitur determinatio voluntatis ad actum circa finem præconceptum eliciendum: cum enim nihil sit amatum quin præcognitum; ut primum intellectus judicavit tale vel tale objectum esse amore prosequendum, illico, & absque mora voluntas per istam rationis deliberationem sese movet & determinat ad actum eliciendum: præmotionem generalem ad hoc sufficere dicit D. Thomas, dicit Ledesma, dicit Contensonius: indigitat ipsa ratio; quia cum bonum sit ordinis naturalis, adeoque & potentiæ proportionatum, absque ulteriori auxilio homo se ipsum determinat & quoad specificationem, eligendo scilicet tale vel tale bonum, & quoad actum, illud amore prosequendo vel etiam rejiciendo, si tanquam malum habetur & ut tale ab intellectu judicatum est: igitur est præmotio generalis physica qua voluntas movetur physice ut exeat de potentia ad actum: est moralis ex parte objecti propositi allicientis ad sui amorem: cæteræ determinationes sunt tum ab intellectu, tum a voluntate.

Pro ordine vero supernaturali idem prorsus servatur ordo causarum. Primo quidem est præmotio physica & moralis ad bonum salutis in genere per primam gratiam quæ est in nobis sine nobis, quæque ideo præveniens, simul & excitans immo & sufficiens vocatur: quæ quidem motio dicitur specialis propter tria: nempe quia movet ad bonum particulare, scilicet salutis: quia movet quoad specificationem, nimirum proponendo & subjiciendo mentis oculis bonum supernaturale, quod ne quidem viribus innatis cognoscere valemus: denique quia movet immutando voluntatem & sanando saltem inchoative, ut pœnitentiam, quam omni conatu abhorret peccator, incipiat velle, immo & amare: jam igitur per istam duplicem motionem creatura incipit reduci de potentia ad actum: jam est mota & non amplius potentialitate socordi ligata: enimvero pulsat Dominus ad ostium cordis iteratis motibus: hinc novæ & continuæ illuminationes: hinc inspirationes repetitæ & fortiores: hinc scrupuli, hinc judiciorum Dei timor, hinc horror peccati, si non obnitatur voluntas: intellectus sic iterum atque iterum illuminatus cuncta æqua lance ponderat, bonum terrenum & cœleste appendet in statera recti judicii; tunc sequitur, cum non ponitur gratiæ obex, gratia uberior, videlicet repetitum lumen & omni gladio ancipiti penetrantius: sequitur inspiratio usque ad medullas cordis pervadens, & eo tempore judicat in gratiam virtutis & pœnitentiæ: hoc peracto judicio, sequitur tertia operatio, nimirum fit electio boni, voluntas gratiæ moventi assentitur, idest, non resistit: post istum consensum partim negativum, quod est non dissentire, partim positivum quod est consentire, sequitur quarto loco actus eliciendus: posita igitur electione & objecti acceptatione, gratia physice præmovens eaque specialissima datur, quæ movet physice voluntatem ad actum, verius dicam quæ unit actum cum potentia; voluntas vero sic præmota se ipsam cooperando movet & determinat ad actum in individuo quem de facto physice elicit, sed supposita deliberatione: quis enim catholicæ, immo & sanæ mentis unquam dicet voluntatem prosilire in actum, nisi supposita & deliberatione & electione boni? & sic ipse consensus positivus sicut & actus sunt primitus a gratia per se efficaci quæ sita est in præmotione morali simul & physica. Jam vero quod non sint neque aliter ordinandæ causæ, ad conciliandam cum præmotione aliove Dei concursu libertatem, neque ulteriores multiplicandæ præmotiones, liquido constat tum est omnibus D. Thomæ supra laudatis auctoritatibus: tum a simili ratione deducta ex præmotione generali physica in ordine naturali, si enim sola sufficit ad seriem moralitatis, & ad ipsum actum eliciendum, quidni sufficiens erit præmotio generalis gratiæ ad bonum supernaturale propositum homini saltem inchoandum? puta illud ad attendendo, & illud ipsum contemplando, de eodem bene & judicando, & ejus prosecutionibus a gratia generali physica & morali promanantibus, auxilio gratiæ per se efficacis voluntas & præmota specialius & adjuta vehementius atque sanata illud de facto per actum positivum, & perfectum faciat & operetur.

Nec deterrere debet ista instantia quam severiores Theologi palmarem & insuperabilem existimant, dicentes requiri ad ipsam deliberationem & electionem, gratiam specialem & intrinsece efficacem: ad hanc quippe objectionem jamjam factum est satis, & iterum facio sic distinguendo: requiritur gratia specialis, eaque efficax moralis,

ralis, concedo: gratia præmovens physice subdistinguo, generalis quæque præsupponitur, concedo: specialis, iterum distinguo: ad electionem conjunctam cum actu amoris & assecutionis objecti, concedo: ad electionem ut sic, nego. Nam præmotio generalis physica & motio moralis uberior sufficiunt maxime vero cum deliberatio & electio sint dispositiones tantum præviæ ad actum, & illas supponere omnes cordati Thomistæ teneantur: immo ultro fatentur præmotionem specialem esse tantummodo ad actum, nusquam vero ad dispositiones ad actum; quandoquidem docent præmotionem specialem supernaturalem applicare voluntatem ad actum, est id, quo actu agit voluntas, inquit Alvarez. Quinimmo & Complutenses, & Gonetus sic ordinant actus moralis, sive naturalis sive supernaturalis œconomiam, & ea quæ sequuntur distinguunt 1. Inquiunt, requiritur cognitio finis 2. Intentio finis. 3. Electio mediorum. 4. Volitio objecti. 5. Ejusdem fruitio, primo activa, deinde passiva; quæ quidem omnia, ipsis confitentibus, fiunt unico veluti instanti & ad unum ordinantur actum: nullus autem dicet, gratiam per se efficacem requiri ad primum actum: quot enim bonum noverunt, minime tamen faciunt? neque ad secundum, non pauci siquidem intendunt & proponunt conversionem: ergone propterea omnes semper propositum sequuntur? Minime: multi utique bene judicant de fine, immo & media eligunt, tum satisfaciendo v. g. jejunii præcepto: tum eleemosynam irrogando pauperibus: volunt conversionem, ne dicam conversioni consummandæ assentiuntur: verum cum hic & nunc de facto operanda est, projiciendo post tergum deos alienos, creaturam scilicet & relinquendo & abhorrendo, hoc opus, hic labor est: tunc requiritur gratia physice & moraliter, fortiterque præmovens, ut voluntas conversionis actum tandem aliquando eliciat.

Dices: igitur gratia efficax formaliter sita est in præmotione physica.

Respondeo negando: immo formaliter est præmotio moralis, quia actus est formaliter moralis, unde præmotio physica attingit solummodo materiale actus & id quod est physicum: unde dato præmotionem specialem requiri ad electionem obiecti, & ad actum prosecutionis eliciendum, dico præmotionem moralem, antecedere physicam; siquidem est causa formalis actus, adeoque intactam manere libertatem: tum quia cum datur præmotio moralis, adest causa formalis actus eliciendi, qui quidem actus prius ab ea, quam a præmotione physica promanare concipitur: enimvero formale actus est ante id quod in eo materiale & physicum est: tum quia, omnibus Theologis Catholicis consentientibus, voluntas potest motioni morali dissentire si velit: tum quia Tridentinum gratiam voluntatem efficaciter moventem delineans, eam vocat modo illuminationem, modo inspirationem & impulsum Spiritus Sancti cor humanum tangentis, adeoque formaliter moralem, tum quia denique præmotio physica non est secundum se capax assensus vel dissensus, sed dicitur vinculum quo actus conjungitur cum potentia, maxime vero cum, ipso teste Alvarezio de aux. disp. 19. se teneat ex parte actus secundi, cum sit illud quo voluntas actu agit, adeoque, transacto deliberationis & electionis momento, siquidem operatio sequitur ad consilium, nec datur ad actum eliciendum optio, cum hic & nunc producitur. Sic Divi Thomæ mentem a qua vel minimum aberrare erubescerem, attingere reor; maxime vero quia Sanctus Doctor 1. 2. q. 109. & sequentibus ubi de divinæ gratiæ auxiliis tractat, gratiam nomine motionis & ut plurimum illuminationis & inspirationis vocat atque definit, nec ullum quidem verbum de præmotione physica profert: at vero de motione Dei pro ordine naturali sermonem faciens, q. 3. de potentia art. 7. ad 7. 1. 2. q. 110. art. 2. ait illam motionem physicam esse virtutem incompletam, modo virtuti impressæ in instrumento ab artifice parem, modo colori in aere sparso non absimilem, modo esse quoddam virtutis agendi innatæ complementum, quo causa secunda operatur, dicit; ut indigitet eam solummodo ad id quod est in actu vitali physicum, se extendere: verum loquens de actu morali, ut 1. 2. q. 109. illam vocibus illuminationis & inspirationis celebrat; ibi enim de actibus ut moralibus agit præcise.

Quid plura adjiciam? datur præmotio moralis simul & physica generalis ad actus imperfectos, videlicet ad cognitionem finis, ad ejusdem volitionem inchoatam, ad non ponendum gratiæ uberiori oblatæ impedimentum, & a gratia præveniente flu-

fluit, seu potius est ipsa gratia sufficiens, illuminans, movens & excitans ad bonum. Datur utique præmotio moralis & physica specialis ad actum in individuo hic & nunc eliciendum. Verum actus alius est physicus, alius vero moralis : ille ex impetu naturæ, vel saltem absque attentione ad finem fit qui & actus hominis appellatur : iste ex intentione finis producitur, & humanus est. Præmotio physica ad primum eliciendum sufficit : ad secundum vero moralis prærequiritur, illa attingit id quod est materiale & physicum in actu ; ista, id quod est morale & regulis morum conforme.

Cæterum gratia efficax a Thomistis propugnata vel est illuminatio, vel inspiratio, vel neutrum, sed quid impervium rationi & virtus quædam similis aut coloribus in aere respersis, aut virtuti impressæ instrumento ut agat : si primum aut alterum, est quid morale formaliter cui potest etiam in sensu composito resisti; nam quotidie resistitur & illuminationibus & motionibus. Si tertium, jam est quid physicum extra moralitatis metam existens; adeoque attingens id quod est physicum & materiale in actu. Porro id quod est physicum procedit a voluntate ut natura, id vero quod est morale ab eadem promanat ut libera.

Parcas velim, benevole Lector, si, repetitis vicibus, eadem pertractamus; hæc quippe materia tot & tantis difficultatum nodis alligata manet, ut et nonnisi, alternatis explicationibus, solvere vix possimus, hinc & repetita ad claritatem proferre æquum, immo & perutile est.

Responsiones secundum rigidorum Thomistarum opinionem, ad ea quæ objiciuntur contra præmotionem physicam in momento seu negotio libertatis servandæ.

QUONIAM Angelicæ Scholæ discipulum esse me semper gloriatus sum, ne ab ea vel minimum quidem in opinionum conflictu pro concordia libertatis cum præmotione physica dissentire videar, ad abundantiam juris, juxta perantiqua rigidiorum Thomistarum principia, objectionibus supra allatis satisfacere juvat, ut unicuique pro gustus varietate, ea qua par est erga tam venerabilem Scholam reverentia, omnibus fiat satis : verum quædam ad quæstionis elucidationem præmittenda sunt, maxime de variis Thomistarum atiquorum opinionibus, quæ in quatuor classes dividi seu bipartiri possunt, juxta Didaci Alvaris placitum qui l. 3. de auxiliis divinæ gratiæ disputatione decima nona sic loquitur in titulo : *Quidnam sit motio illa prævia, qua Deus movet, & applicat causas secundas ad operandum*. Postea singulorum sententias & rationes quibus fulciri videntur his sequentibus verbis refert.

„ *Prima* sententia est quorumdam Thomistarum asserentium, præmotionem „ primæ causæ in secundis causis receptam, qua ad operandum moventur, & „ applicantur, esse qualitatem, non quidem per modum permanentis, sed per „ modum dispositionis transeuntis cum operatione causæ secundæ. In probationem diversa D. Thomæ loca afferunt „ isti auctores, in primis illa verba. 1. p. q. 109: art. 9. in corp. *Nulla res creata potest in quemcumque prodire, nisi virtute motionis divinæ*. Rursus ibidem „ art. 1. *Quantumcumque natura aliqua „ corporalis vel spiritualis ponatur perfecta, „ non potest in suum actum procedere nisi „ moveatur a Deo*.

„ *Secunda* sententia asserit per oppositum extremum, auxilium actuale, seu „ motionem Dei non importare aliquid „ receptum in causis secundis antecedens, etiam ordine naturæ, & causalitatis, operationes earum ; sed esse ipsum Deum, seu voluntatem divinam, „ quatenus parata est, & exposita ad concurrendum simul cum causis secundis, „ quotiescunque ipsæ vel ex necessitate „ naturæ operentur, vel ex innata libertate operari voluerint. In causis autem secundis, dicunt, motionem Dei „ solum importare, aut ponere ipsam operationem causæ, quatenus procedit „ efficienter ex concursu Dei simultaneo, „ sicut creatio in creatura nihil ponit distinctum a substantia illa, sed est ipsa „ creatura, secundum quod procedit efficienter a Deo. „

„ *Tertia* sententia affirmat auxilium, „ seu motionem actualem qua Deus movet, & applicat causas secundas ad operandum, esse aliquid receptum in ipsis „ causis secundis prius natura, quam operentur : etsi inquiratur, quid sit, respondent esse realiter ipsam operationem causæ secundæ, quatenus procedit

„ a Deo, eam applicante & promoventem efficaciter ad operandum, ex quo inferunt quod præmotio efficax, seu prædeterminatio, qua Deus prædeterminat voluntatem ad actionem liberam, non sit distincta realiter a determinatione actuali, qua voluntas se ipsam determinat per suam operationem, sed eadem. Cum enim voluntas formaliter se determinat, eliciendo actum liberum, idem actus, secundum quod procedit a Deo præmovente, dicitur prædeterminatio Dei; quatenus vero procedit a voluntate simul tempore sed posterius natura cooperante, dicitur determinatio voluntatis . . . . Differt autem hæc sententia a præcedenti: nam licet utraque asserat concursum Dei generalem, sive auxilium actuale non distingui realiter ab operatione causæ secundæ; auctores tamen primæ sententiæ dicunt, quod auxilium actuale est ipsa operatio causæ secundæ; ut procedit ex influxu Dei non quidem prævio, sed simultaneo; non enim volunt admittere, quod in aliquo priori etiam rationis, sive causalitatis physice moveat Deus voluntatem ad actum nostrum liberum antecedenter ad influxum creati arbitrii. Auctores autem hujus tertiæ sententiæ dicunt, quod auxilium actuale Dei realiter ipsa operatio causæ secundæ ut procedit ex influxu Dei præmovente & prædeterminante causam secundam ad influendum & operandum, ut semper salvetur, quod solus Deus est, qui primo incipit, qui efficienter facit ut faciamus, & operatur ut operemur. „

„ *Quarta* sententia est aliorum Thomistarum, asserentium auxilium Dei, sive motionem præviam, qua movet & applicat causas secundas ad operandum, esse in illis aliquid realiter distinctum ab earum operationibus, & esse quoddam complementum virtutis activæ: (*Quo actualiter agat*) ut dicit S. Thomas, q. 3. de potentia art. 7. ad 7. & quoniam hæc sententia est ad mentem S. Thomæ &c. eam pro nostra adoptamus. „

Ex his sequitur concursum prævium, juxta primam opinionem esse qualitatem incompletam receptam in voluntate humana per modum transeuntis: juxta secundam, non esse aliquid receptum prævie per modum causalitatis, sed esse ipsum Deum ut paratum simultanee concurrere ad operationem voluntatis: juxta tertiam, non esse etiam quid realiter distinctum ab ipsa operatione voluntatis, qua se ipsam ad actum determinat: sed potius eandem creaturæ operationem quæ concipitur prius natura tantum a Deo fluere. Juxta quartam, esse quoddam complementum virtutis activæ (*Quo actu agit*) illudque ab ea realiter distinctum.

Observes velim, benevole Lector, duo distinguenda esse instantia, alterum in quo concipimus potentiam a Domino per gratiam sufficientem præparatam, alterum in quo actualiter agit & operatur. Potentia mota & excitata per gratiam prævenientem, dicitur actus primus: potentia vero applicata per gratiam efficacem ad operationem, vocatur actus secundus & perfectus. Porro totum libertatis negotium attenditur maxime ex parte actus primis, scilicet deliberationis & electionis; ab illo quippe primo motionis divinæ instanti, usque ad instans actus secundi, est libera, & utrumque respicit extremum: suam actu potest & de facto exercet indifferentiam: tunc vis electiva est & in motu, & elevata, & sanata per gratiam sufficientem: tunc est tempus deliberationis & electionis, tunc potest transgredi vel non transgredi: anima tunc potest impedire ne moveatur efficaciter ab objecto ad bonum: tunc potest resistere gratiæ excitanti & uberiorem oblatam respuere; si non resistit, datur præmotio, quæ se tenet ex parte actus secundi: ita Gonetus, Contenfonius, Goudinus, Alvarez; est id quo voluntas, teste D. Thoma, actu agit & operatur, libere quidem, quia libere se determinavit; insuperabiliter vero, quandoquidem præmotio semper cum actu conjungitur, est id quo actu agit voluntas; qui autem operatur, non potest non operari, nisi potentia possibilitatis, inquiunt nostri Thomistæ, nusquam vero futuritionis, alias actum cum non actu simul conjungeret.

Jam fit satis isti argumento, quod est apud auctores contrariæ sententiæ palmare. Posita præmotione voluntas non potest non agere: gratia præmovens physice insuperabiliter movet, nec quisquam potest illi resistere: igitur adversatur libertati, & consequenter penitus rejicienda est.

Respondeo, relicta prima sententia, cui subscribere nolunt Alvarez & Ledesma, nul-

nullum ex aliis sequi inconveniens quod minimum vel quidem libertatis jura offendere queat. Sic igitur distinguo: posita præmotione voluntas non potest non agere in sensu composito, & ut alii Thomistæ ajunt, potentia consequenti, concedo: in sensu diviso seu potentia antecedenti, nego. Potentia antecedens est sensus divisus qui attenditur secundum actum primum: potentia vero consequens & sensus compositus actum secundum spectant: ultro fatentur Thomistæ voluntatem non posse non agere in sensu composito, quia jam est actus, nec aliarum Scholarum Theologi refragantur, idem prorsus dicunt, posito concursu simultaneo: voluntas secundum omnes non potest tunc non agere, sed illa impotentia non solum libertati non nocet, immo est ejus effectus; actus siquidem ex voluntate libere agente tanquam genuinus ejus fœtus oritur, unde dicitur impotentia consequens, quippe quæ ad voluntatem libere se moventem sequatur: vel etiam impotentia hypothetica vocetur. Etvero, supposito quod voluntas agat, non potest, non agere, sin minus, non foret libera. At vero in sensu diviso potest non agere: potest in illo primo instanti quod est deliberationis & electionis locus: tunc voluntas mota, excitata, præparata utrumque extremum respicit, tunc potest vel gratiæ sufficienti resistere & efficacem oblatam propellere; vel utrique consentire.

Ita tamen & propugnant Thomistæ secundæ sententiæ qui asserunt præmotionem duo libertati prorsus amica importare videlicet voluntatem Dei paratam simul concurrere cum causa secunda, quando operari voluerit, & ad ipsam creaturæ operationem: quam responsionem nou semel supra delineavimus propugnando Deum esse paratum applicare voluntatem humanam ad opus, cum illam ad agendum paratam & accinctam intuetur. Ita defendunt Auctores etiam tertiæ sententiæ qui id ipsum profitentur, asserendo præmotionem non esse quid ab operatione creaturæ distinctum, concursum quidem Dei appellant prævium, sed prioritate tantummodo naturæ, prioritate causalitatis & dependentiæ: quis autem cordatus & justus rerum æstimator dicet, præmotionem quæ est ipsa operatio creaturæ ut Deo subordinata, liberum offendere arbitrium, cum potius libertatem penes ipsam voluntatis actionem esse contra impugnantes defendamus? ita pro focis & aris ad libertatis jura salvanda solutionem datam auctores quartæ sententiæ propugnant: totum libertatis negotium & essentiale exercitium, tota vis electiva actum primum respicit primum scilicet in ordine ad finem: præmotio se tenet ex parte actus secundi secundum eos, est complementum (*quo actualiter agat*) inquit Alvarez post S. Thomam: jam est sensus compositus, jam transacta est electio, sed est libertatis actuale exercitium: operatio est libera, & in actu primo & in actu secundo: in actu primo, quia voluntas eligit: in actu secundo, quia ponit actum quem ipsa elegit & voluit.

Ad confirmationem, distinguo: gratia efficax Perseverantiæ insuperabiliter movet, concedo: gratia efficax ut sic & secundum se sumpta, subdistinguo: in actu secundo seu in sensu composito, concedo: in actu diviso, nego. Gratia efficax perseverantiæ est ipsa in bono finalis perseverantia, inquit Aug. l. 1. de dono persev. c. 1. unde implicat non movere insuperabiliter, alias justus perseveraret finaliter, & non perseveraret: idem potest dici de præmotione, unde recte dictum est supra, eam esse vinculum actus cum potentia, nec esse aut dissensus, aut assensus, capacem, quandoquidem & ex D. Thoma, & ex Alvarezio est complementum (*quo actualiter agat*) voluntas: est secundum alios Thomistas ipsa creaturæ operatio; implicat autem actum esse & non esse.

Cæterum præ oculis semper habendum est electionem & deliberationem voluntatis ad libertatem prærequiri: utramque in omni actu libero hominis viatoris reperiri nemo præter heterodoxum negabit: quo loco, quove momento collocandæ sint, dicant inter nostros Thomistas rigidissimi: certe vel in priori præmotionis, vel concomitanter & simul cum ea, vel subsequenter ad eam. Certe non in secundo instanti; inquisitio quippe successionem importat, nec actus tunc temporis cum potentia conjunctus concipitur: hanc tamen conjunctionem actualem physica infert præmotio: a fortiori electio & deliberatio in instanti subsequente Dei motionem non reponendæ sunt, alias præmotio ad voluntatem determinandam foret inutilis, cum posita præmotione, adhuc voluntas de actu ponendo deli-

deliberaret; igitur electio & deliberatio praecedunt praemotionem & ipsius actus exercitium. Si cui tamen placeret deliberationem & electionem reponere vel cum praemotione, vel post praemotionem, perfecta semper affulgeret voluntatis indifferentia, & mira liberi arbitrii cum motione concordia, cum vel praesente vel etiam subsequente motione, voluntas non solum deliberare & eligere queat, sed de facto actu deliberet de actu ponendo vel non ponendo eligat. Jam vero si deliberatio & electio physicam antecedant praemotionem, ut non semel dictum est, luce clarius apparet praemotionem humanae non adversari libertati.

Dices contra primum: praemotio se tenet ex parte actus primi: igitur ruit totum solutionis datae fundamentum. Probatur antecedens, ex ipsis Thomistis primae sententiae qui apud Alvarezium loco supra citato sic loquuntur: " Hujusmodi actus supernaturales eliciuntur a „ potentiis elevatis solum per auxilium „ actuale, seu motionem actualem gratiae adjuvantis, non autem per habitus, vel qualitates permanentes: quia „ ut supponitur, non habent in se habitus infusos: ergo necesse est, quod „ eleventur & constituantur in actu primo per aliquam transeuntem qualitatem, ut tanquam causa principalis efficiant eosdem actus. „

Respondeo 1. Alvarezium & Ledesmam non subscribere primae sententiae quam paulo duriorem esse autumant. 2. Distinguendo, praemotio generalis se tenet ex parte actus primi, concedo: specialis, nego. Duplex est gratia actualis, alia scilicet sufficiens, alia vero efficax. Unde & duplex praemotio cuilibet gratiae respondet, altera generalis & est gratia sufficiens quae & motio praeveniens vocatur: altera specialis & a gratia efficaci promanat, immo est ipsa gratia quae utique motionis nomine celebratur: illa constituit actum primum, ista vero secundum. Thomistas primae opinionis loqui de prima praemotione quid vetat? cum in suae praemotionis probationem haec afferant verba Concilii Tridentini sess. 14. c. 4. dicentis gratiam *Esse donum Dei, & Spiritus Sancti impulsum, nondum quidem inhabitantis, sed moventis, quo poenitens adjutus, viam sibi ad justitiam parat*. Quae quidem sententia maxime convenit gratiae praevenienti, tum quia per eam praeparatur voluntas a Domino: tum quia est motus Spiritus Sancti nondum inhabitantis, tum quia caeteri Thomistae praemotionem ad actum positivum immediate pertinere docent. Ledesma de auxil. quaest. unica art. 12. duplicem agnoscit praemotionem delineatam, primam dicit antecedere tempore operationem creaturae; secundam causalitate tantum explicans enim illa verba Tridentini sess. 6. c. 5. ita ut tangente Deo cor hominis per Spiritus Sancti illuminationem neque homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens, quippe qui illam abjicere potest, *in quo loco*, inquit, *aperte loquitur Concilium de omni praemotione gratiae quae tempore vel causalitate antecedit liberum consensum, & hac intelligit sub illa vocatione & inspiratione Ergo secundum Concilium fieri potest ut idem homo cum eadem vocatione & praemotione operetur & non operetur, sed resistat, & per consequens, cum aequali auxilio antecedenti consensum liberi arbitrii, unus convertatur, & alius non convertatur*. Quibus verbis adaperte propugnat Ledesma & voluntatem posse resistere praemotioni antecedenti, immo quandoque de facto resistere, & aequales in ea remanere vires tum ad resistendum gratiae, tum etiam ad propulsandam tentationem. Igitur ex illo Doctore duplex est praemotio, una generalis & antecedens tempore operationem se tenens ex parte actus primi cui liberum arbitrium potest resistere & quandoque de facto resistit: altera specialis se tenens ex parte actus secundi, qua actu voluntas agit, cuique voluntas potest resistere in sensu diviso, eam scilicet rejiciendo, sed non in sensu composito nisi potentia possibilitatis, quatenus potest cessare ab operatione quam mota & applicata seu determinata elicit, & contrarium facere. Caeterum si quid ambiguum vel etiam contrarium quidam dixerint, standum est Alvarezii effato: qui dicit motionem esse secundum D. Thomae mentem id (quo actualiter agat) voluntas. Ledesma coram Paulo V. in disputationibus de auxiliis idem propugnavit tom. 3. panop. tract. 4. c. 23.

Instabis, praemotio antecedit: igitur se tenet ex parte actus primi. Respondeo distinguendo; antecedit prioritate naturae & causalitatis, concedo: prioritate temporis, nego antecedens & consequentiam.

Insta-

Instabis: Concilium Tridentinum definivit liberum arbitrium motum a gratia etiam efficaci, posse dissentire si velit; agit enim contra Lutheranos & Calvinistas qui gratiam efficacem, necessitatem antecedentem & absolutam imponere contendebant: sed ex responsione data nullus potest resistere præmotioni in sensu composito & dum actu movet, quia jam est operatio: igitur præmotio physica juxta sententiam Thomistarum cum libertate cohærere non potest.

Respondeo, jam factum esse satis huic instantiæ cum supra diximus gratiam efficacem sitam esse formaliter in præmotione morali cui resisti posse nemo non videt. Si quis tamen inter Thomistas velit præmotionem physicam gratiam efficacem formaliter constituere, respondeo distinguendo majorem: liberum arbitrium motum per gratiam sufficientem potest resistere & dissentire si velit, concedo: motum per gratiam efficacem, subdistinguo: potest dissentire potentia possibilitatis, concedo: potentia futuritionis, nego. Juxta secundam Thomistarum sententiam qui motionem in sola voluntate Dei parata concurrere, quando voluntas pro innata libertate operari voluerit, reponunt, profecto liberum arbitrium potest actu resistere, cum possit actioni Dei concurrentis obicem ponere. Juxta tertiam opinionem ubique voluntas potest obniti; namque præmotio non est quid ab operatione creaturæ distinctum; quis autem dicet voluntatem hoc non habere in suos actus dominium, ut ab eis si velit, abstinere queat? Juxta quartam opinionem liberum arbitrium motum potest resistere gratiæ efficaci in actu primo consideratæ; inchoatur enim per motiones gratiæ prævenientis, & secundum aliquos etiam Thomistas gratia sufficiens & efficax entitative unum sunt, & penes gradum solummodo distinguuntur: potest igitur resistere gratiæ efficaci in actu secundo spectatæ, & quidem dupliciter, primo dum recipitur; hanc enim potest rejicere peccator, sed non faciet: deinde dum actu voluntatem applicat ad actum, quatenus ab isto actu cessare potest, & sese ad contrarium convertere: unde ex omni parte collucet indifferentia actus sub dominio gratiæ præmoventis.

Dices: etiam in sensu Calvini voluntas mota potest cessare ab actu; igitur non stat sufficiens discrimen inter gratiam physice præmoventem Thomistarum, & gratiam efficacem quam propugnavit Calvinus.

Respondeo sententiam Scholæ Angelicæ toto cœlo differre tum a Calviniana, tum a Janseniana; a Calviniana quidem, nam Calvinus admittit 1. Decreta necessario prædestinantia ad vitam & ad mortem. 2. Fatum in hominum sorte; ex ipso enim qui de fœdere est, bene vivat vel non, gloria donabitur, sin minus e contra. 3. Necessitatem absolutam modo ex concupiscentia exuberante compellente ad peccatum; modo ex delectatione cælesti superiori determinante ad bonum; hinc necessitas est antecedens, qua de causa actus non solum necessarius necessitata pypothetica & consequente sed & absoluta dicitur: unde nullo modo potest dici liber cum procedat a voluntate necessitata & passive se habente respectu gratiæ; immo quandiu viget delectatio, neque ab actu cessare, neque velle contrarium potest. At vero non sic nostri Thomistæ; nam & prædestinationem a bonis operibus dependentem prædicant & fatum omni quo par est horrore ab actibus humanis longe faciunt, & potentiam tum ad malum propulsandum tum ad bonum operandum proxime expeditam toto mentis affectu agnoscunt: & vim electivam atque actus indifferentiam zelo secundum scientiam propugnant: & mentem Tridentini per omnia assequuntur; cum indifferentia activa in actu primo stet, scilicet in actu electionis; in illo quippe primo durationis instanti voluntas mota potest unum eligere & alterum relinquere. Stat utique in actu secundo: & in secundo instanti, quatenus liberum arbitrium a gratia efficaci motum, libere & ex innata libertate se determinat ad actum; unde gratiæ etiam efficacissimæ, homo recrudescere, cessare ab actu, & contrarium facere, valet.

Pari zelo, parique horrore abscedunt iidem Doctores a Janseniana opinione quæ in materia de auxiliis in Calvini sententiam collimare videtur: etvero Jansenius 1. necessitatem relativam, exuberante una delectatione præ alia, consequenter absolutam, eamque antecedentem esse docet; unde secundum ipsum, si delectatio terrena superior est cœlesti, necessario peccatur, quia, inquit, volun-

tas veluti vinculis constricta & alligata ad malum tunc manet, sicut pondus gravius in statera physice & absolute præponderat leviori. 2. Ex eodem nequidem posse saltem proximum tum ad vincendam tentationem, tum ad bonum operandum habet. 3. Gratiam sufficientem omnem eliminat, efficacem vero paucis admodum concedi propugnat. Nos vero Thomistæ viam salutis regiam incedentes, dictis, scriptis, factis, ore & corde omnem necessitatem antecedentem detestamur, posse proximum pro bono operando per gratiam sufficientem dari prædicamus. Eandem, quando urget præceptum, omnibus concedi ad posse bonum & efficacem offerri ad faciendum, vere credimus. Unde gratiam sufficientem sufficientes prorsus vires ad tentationem devincendam dare defendimus: hoc ipsum colligitur ex B. Augustino qui l. 12. de Civ. c. 6. dicit ex duobus in æqualitate & gratiæ & tentationis positis, unum resistere gratiæ, alterum vero consentire & vincere tentationem. Idem ex professo docet Ledesma de auxil. q. unica art. 12. quod quidem probat auctoritate tum Scripturæ sacræ, tum Concilii Tridentini & Patrum.

Oppones 2. Præmotio physica non est gratia: igitur frustra adducitur in hoc actuum humanorum momento, immo & libertati adversatur. Probatur antecedens: 1. Quod est physicum ex impetu naturæ venit, & est quid commune creaturis irrationabilibus, unde D. Thomas distinguit voluntatem ut naturam & ut liberam: a prima actiones naturales seu physicas: a secunda morales docet profluere. 2. Nulla ex proprietatibus quibus delineatur gratia, præmotioni physicæ convenit: namque gratia modo illuminationis, modo inspirationis nomine celebratur in sacris Scripturis: sic a Conciliis definitur, sic describitur a Patribus. Thomistæ vero præmotionem physicam esse dicunt, alii ipsam Dei voluntatem paratam concurrere cum voluntate humana quando vel pro necessitate, vel pro innata libertate operari voluerit: alii ipsam creaturæ operationem ut dominio Dei subjectam; alii virtutem vialem & incompletam, alii denique complementum (quo actu agat) voluntas, aiunt illam se tenere ex parte actus secundi. Quod æquivocatione non caret, cum ex Ledesma dentur præmotiones actum primum spectantes quibus non semel resistitur.

Respondeo Scripturam, Concilia & Patres gratiam sæpius indigitare sub nomine motionis & impulsus, illam esse physicam, quis potest negare, cum & inspiratio, & illuminatio, & Spiritus Sancti motione sint quid reale in anima receptum, voluntatem realiter immutans, realiter sanans? ultro concedimus motiones divinas esse in nobis sine nobis, quid consequenter indeliberatum utpote infusum; ast, talia auxilia sunt actionis physicæ principia & causæ efficientes: dico actionis physicæ, quia vitalis; dico liberæ, quia a principio vitali libero promanat, puta actus fidei ab intellectus, actus amoris a voluntate: non alia tribuunt gratiæ auctores concursum dumtaxat simultaneum propugnantes: eadem omnino pro jure libertatis servando defendunt assertores opinionis Angelicæ: nec quidquam aliud invenies discrimen, nisi quod Thomistæ concursum prævium quidem, sed prioritate tantummodo naturæ, prioritate causalitatis & dependentiæ propugnent: majorem quidem dependentiam causæ secundæ a prima exigunt; sed si crimen, amoris summi & reverentiæ erga Deum Optimum Maximum est: quasi unus populus cum cæteris Theologis ad debellandos libertatis inimicos, Protestantes scilicet & Heteredoxos mane & vespere, idest semper, ubique & in omni loco, audacter progrediuntur, ut inimicorum Ecclesiæ phalanges magno & victrici impetu, diripiant, frangant, superent, devincant.

Jam vero si de natura gratiæ actualis agitur, suum quisque habet Theologus cujuslibet Academiæ sensum, verum in uno aut altero puncto essentiali adunantur omnes, nimirum quod sit in nobis sine nobis, deinde vero quod voluntatem libere & ejus conformiter naturæ moveat. Nunc venio ad argumentum, & respondeo negando antecedens. Ad primam probationem, dico gratiam, quæcumque sit sive motio moralis; sive physica, non promanare a natura; non est igitur quid physicum in eo sensu quod sit actus primo primus, bene tamen si actus primi ut illuminatio & pia motio considerentur vel ut producti a gratia, quæ est in nobis sine nobis, quales sunt actus gratiæ prævenientis; vel ipsa gratia: non enim semel gratiæ sufficientis nomine insignuntur.

Ad

Ad confirmationem patet solutio ex dictis.

Ad id vero quod dicitur D. Thomam secernere voluntatem ut natura est a voluntate ut libera est, recte loqui non diffitemur, omnes Thomistæ distinguunt actum indeliberatum a deliberato in eo quod istum dumtaxat appellent moralem, quia solus dominio voluntatis subjicitur, quippe qui cum electione ab ea procedat: alter vero mere physicus vocatur; quandoquidem ex impetu naturæ prosilire constat: sed quid inde contra præmotionem physicam? nonne actus amoris Dei, v. g. est actus vitalis? nonne consequenter licet moralis vere physicus? nonne hujus causa est, gratia præmovens? immo, non potest in ulla opinione recte negari gratiam efficacem, quæcumque sit, esse causam physicam, si non vis præviam ne lædatur libertas; hinc quidem volunt Thomistæ, sed ut de facto solvatur libertas quatenus ejus ope voluntas humana exit de potentia ad actum, salvo libertatis jure, maxime juxta secundam sententiam Thomistarum, qui asserunt Deum pariter esse concurrere, præmovere, quando transacto deliberationis tempore, voluntas jam a Domino præparata per gratiam sufficientem pro nata libertate vult agere.

Objicies 3. Præmotio physica non est gratia Mediatoris: frustra igitur admittitur pro gratia efficaci ad actus supernaturales eliciendos. Igitur procul facienda, cum ad libertatem sub ejus dominio componendam non parum desudare videantur Thomistæ. Probatur antecedens: præmotio physica & gratia per se efficax, ipsis consentientibus Thomistis, erat in statu innocentiæ necessaria: & tamen gratia Mediatoris a gratia Adami prorsus diversa est. Ergo, &c.

Respondeo 1. Jansenium l. 7. de gratia Christi c. 11. fortiter propugnare præmotionem physicam non esse gratiam Mediatoris, nec ullum hujusmodi auxilii in Beato Augustino invenisse vestigium: unde Dominus Paschal non eam semel floccifacit & suo stylo perstringit censorio, sicut & gratiam sufficientem Scholæ Thomisticæ, maxime litt. 2. Igitur ex ipso Jansenio & Domino Paschali non coutuntur Thomistæ cum Novatoribus: sententia Academiæ Angelicæ de gratia toto cœlo discrepat ab opinione fucati Augustini Yprensis. Quo fronte igitur audent dicere ejus Asseclæ eandem se propugnare de gratia actuali doctrinam quam defendunt Thomistæ? suam profecto vident causam nullo fulciri fundamento valido: hinc post naufragium apud Thomistas quærunt tabulam, ut æternam consequantur salutem, sed quæritur ut fideles sint, ut sincere & non ficto agant animo, ut depositis erroribus, libertatem non solum status sed & actus agnoscat & propugnent, sicut vere cordati agnoscunt Thomistæ.

Respondeo 2. in forma, negando antecedens: dico Beatum Augustinum non in uno loco, si non verbo, saltem quoad rem, admittere præmotionem physicam in utroque statu, videlicet naturæ integræ & naturæ reparatæ, ut in tractatu de gratia fusius demonstrabitur: sufficiat impræsentiarum hæc Augustini proferre verba l. 3. de Trin. c. 4. " Deus, *inquit*, „ operatur omnia, movens prius sive a„ nimos hominum, sive cunctorum spiri„ tuum sibi subditas servitutes. „ Jam venio ad probationem, & dico gratiam novi Testamenti non distingui penes præmotionem a gratia primi hominis, sed potius penes virtutem & efficaciam. Præmotio necessaria quidem erat Adamo innocenti & ratione dependentiæ causæ secundæ a prima, & ratione supernaturalitatis; nunc vero ea opus habemus etiam rationes infirmitatis. Gratia naturæ integræ adjuvabat hominem, nunc vero & adjuvat, & sanat; præmotio immutat cor, sanat actualem infirmitatem, & impotentiam magnam, movet & applicat ad bonum. Gratia primi hominis, inquit Augustinus l. de corr. & gr. c. 11. faciebat ut homo haberet justitiam si vellet: gratia secundi hominis plus operatur, ea fit, ut etiam velit. Denique gratia Creatoris dabat posse perseverare in bono, gratia Mediatoris dat multis, etiam actu perseverare, quæ quidem omnia diversis Spiritus sancti impulsionibus & motionibus fiunt: hinc gratia Christi lætior est atque robustior, inquit Augustinus, juxta illud Apostoli Rom. 9. *Ubi abundavit delictum super abundavit & gratia.*

Respondeo 3. distinguendo argumentum istud: præmotio physica admittitur pro utroque statu & est virtute diversa, concedo: plures enim & specialiores respectu nostri habet effectus: & est eadem virtute, subdistinguo, quantum ad aliquid, quatenus & primum & secundum hominem

nem determinat & applicat ad bonum, concedo: quantum ad omnia, nego. Nunc est motio uberior, adsunt enim repetitæ motiones gratiæ sufficientis. Et vero quot inspirationes virtutis, quot pœnitentiæ? adsunt efficaces semper & singulis oblatæ, quinimmo multis & non ponentibus obicem conceduntur. Gratia primi hominis fundata erat in pacto Dei inito cum natura humana, nostra vero in prætio, *Empti enim estis*, inquit Apostolus, *pretio magno;* in Sacramentis quæ illam & continent, & digne suscipientibus conferunt: primus homo amissa prima gratia, illam recuperare non potuit: sed non sic in præsenti statu; quoties amissa, toties meritis Christi recuperari potest.

Objicies 4. gratia præmovens & efficax est gratia Jansenii. Et probatur, eo ipso quo prævalet super infirmitatem, jam superior evadit, si superior, necessario compellit ad bonum: si vero non superior, jam non distinguitur a sufficiente, nec quidquam plus facit, unde sufficiens erit & sola gratia sanativa, adeoque a gratia primi hominis indistincta.

Respondeo voluntatem sufficientes habere vires ad resistendum gratiæ interiori: sic vult Deus ut salventur libertatis jura, maxime vero quia malum non habet causam efficientem sed deficientem: si non resistit voluntas, tunc ipsa cooperante, gratia vincit cupiditatem: agitur hic de effectu reali & in individuo, qui certe habet pro causa adæquata & gratiam & voluntatem: non enim gratia dicitur efficax in abstracto, sed in concreto, videlicet cum suum habet effectum: quia vero voluntas de se potens est ad malum, sed iners ad bonum salutis, habet a gratia vires ad agendum; ideo gratia dicitur per antonomasiam victrix, sed non excludendo liberam voluntatis cooperationem; gratia sufficiens incipit sanare hominem, efficax perficit & dat complementum. Hac suavitate profecto non gaudet gratia a Jansenio propugnata, tum quia omnem eliminat novator gratiam sufficientem qua præparatur voluntas a Domino, ut detur locus deliberationi. Mediat quippe spatium temporis, aut formale, aut saltem virtuale inter actum primum & actum secundum; & in illo intervallo fit deliberatio, fit electio & determinatio, postea vero applicatio voluntatis ad agendum vel non agendum, ad amandum vel odio habendum, tum quia delectatio ex Jansenio independenter a voluntatis cooperatione infert actum, eo ipso quo superior est: nullæ igitur remanent in libero arbitrio vires ad resistendum, sub dominio gratiæ Jansenianæ, ergo necessario compellit, verius dicam necessitat ad bonum.

Instabis: requiritur præmotio ad non resistendum gratiæ: & sic duo sequuntur absurda. 1. Dari processum in infinitum, nam ulteriori præmotione opus erit ad consentiendum primæ, & sic iterum &c. 2. præmotionem se tenere ex parte actus primi.

Respondeo distinguendo antecedens: requiritur præmotio generalis a gratia sufficiente promanans ad non resistendum gratiæ, concedo: præmotio specialis quæ est a gratia efficaci, subdistinguo: ad non resistendum per actum positivum bonum, concedo: ad non resistendum negative, nego. Non resistere duplici modo intelligitur; primo negative non ponendo obicem quem voluntas ex libertate innata deficiendo potest afferre; ad malum enim operandum, ex se valet: alio modo positive, puta eliciendo actum, vel contritionis, vel humilitatis quo tentationi obnitatur. Porro ut non resistat negative habet a gratia præveniente, quæ, teste Cardinali Noricio in suis vindiciis dissertatione postrema, ad actus ejusmodi imperfectos ponendos sufficientes dat vires: a gratia vero efficaci ut non resistat operando bonum, & sic nullum sequitur absurdum: non primum quidem, nam ex D. Thoma 1. 2. q. 109. non datur dispositio ad primam gratiam, bene vero ad justificationem, & sic intelligi debet S. Doctor cum ait hominem debere se disponere ad gratiam, intellige sanctificantem: rursus cum dicit facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam, hoc est, facienti quod in se viribus gratiæ actualis, non denegat justificationis gratiam. Et vero prima gratia est in nobis sine nobis ex meritis Christi: dat igitur Deus singulis gratiam sufficientem & offert efficacem quam utique non ponentibus obicem confert, ut ejus ope peccator eliciat contritionis actum, & hoc mediante perveniat ad justitiam. Nec utique secundum sequitur absurdum, præmotio quippe generalis quæ est ipsa gratia sufficiens se tenet quidem ex parte actus primi; at vero præmotio quæ a gratia efficaci pro-

ma-

manat, tota est pro actu secundo; est enim id quo voluntas actu agit, inquit Alvarez.

Solutio est D. Thomæ: Deus, inquit, omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat; sed multi ne illuminentur actu, ne gratiam efficacem oblatam recipiant & bene agant, cordis fenestram, vel ex fragilitate, vel etiam ex malitia occludunt. Eodem prope modo mysterium explicat Alvarez l. 3. disp. 18. n. 20. quo loco tria statuit quæ auctoritate D. Augustini, D. Thomæ & D. Anselmi comprobat. 1. Non esse quidem in potestate hominis, ut habeat gratiam efficacem, bene vero, ut oblatam respuat, & accepta bene utatur. 2. Deum hanc eandem offerre gratiam eo ipso quo sufficientem confert. 3. Merito imputari peccatori ad pœnam si neque recipiat efficacem, neque bene vivat, quia cum posset bene facere abjiciendo gratiam efficacem oblatam, noluit. *Ut homines*, inquit Aug. l. 2. de peccat. meritis & remissione c. 2. *non adjuventur a gratia Dei, in ipsis causa est, non in Deo*. Succinit D. Thomas 3. contra Gent. c. 159. ait enim rationabiliter imputari homini ad culpam si ad Deum non convertatur: quia, inquit, licet auxilium gratiæ non sit in potestate hominis, sed solius Dei, est tamen in potestate hominis impedire ne illi conferatur: eidem doctrinæ subscribit D. Anselmus l. de casu Diaboli c. 3. ait enim de illo. " Ista est causa, „ quare Deus non concessit Diabolo gra- „ tiam? quia ipse noluit eam accipere, „ nec paratus fuit. „ Hoc totum momentum explanat isto exemplo Alvarez. Loquens enim de peccatore rebelli, ait: " Si non operetur actum qui est in præ- „ cepto, imputabitur illi ad culpam, „ eo quod sua culpa se impedivit, ne „ daretur illi auxilium efficax, quod ne- „ cessarium erat ut actualiter operare- „ tur actum virtutis qui est in præce- „ pto; sicut si Deus imponeret homini „ præceptum volandi, & quantum est „ ex parte sua offerret illi alas, & ad- „ jutorium necessarium, ut volaret, ip- „ se autem sua libertate responderet, „ Domine nec volo alas accipere, nec „ volare, merito reputaretur reus, & „ transgressor præcepti, etiam si non „ posset absque alis volare, quia sua cul- „ pa se impedivit, ne illi donaretur a „ Deo.

Ledesma similia dicit & propugnat in Panop. tom. 4. tract. 3. c. 5. & 6. quæ pari & non absimili comprobat exemplo, dicens hominem non posse quidem gratiam promereri efficacem sine qua actu non convertetur, sed posse impedire illam abjiciendo, ne in ipso recipiatur. Unde concludit culpam non esse refundendam in negationem gratiæ præmoventis, bene vero in voluntatem adversus gratiæ imbrem recrudescentis. Deus igitur dat gratiam sufficientem & offert efficacem: si non ponit obicem peccator, recipit oblatam & operatur bonum atque salvatur, porro adjutus a gratia sufficiente potest actu non ponere obicem: sed si ex innata libertate ponat, tunc peccat & sæpius damnatur: peccatum igitur totaliter ab ipso est, ut docet Alvarez disp. 24. n. 37.

Bellarminus suum addit solutionibus datis calculum l. 4. de gratia & libero arbitrio c. 16. ibi enim admittit præmotionem physicam his verbis: " Altera „ ratio conciliandi libertatem humanam, „ cum operatione divina, & fortasse „ etiam probabilior est, juxta senten- „ tiam S. Thomæ, qui docet coopera- „ tionem divinam, non ita concurrere „ cum causis secundis etiam liberis, ut „ non solum eis dederit, & conservet „ virtutes operatrices, sed etiam eas mo- „ veat, & applicet ad opus ut cogno- „ sci potest ex 1. p. q. 105. art. 5. l. 3. „ contra Gentes c. 70. & in q. 3. de „ potentia art. 7. quæ sententia vide- „ tur valde consentanea, tum Scri- „ pturæ, quæ dicit nos in Deo esse, „ vivere & moveri act. 17. tum etiam „ rationi & ordini quem habet prima „ causa cum secundis. „ Deinde respondet uni in contrarium difficultati quam quidem solvit, dicendo præmotionem non esse qualitatem a Dei impressam, ab ipsa creatura distinctam. " Respon- „ deo, *inquit*, Deum non movere loca- „ liter causam secundam, neque in il- „ la qualitatem ullam imprimere, sed „ tantum illa uti tanquam instrumento „ ad opus efficiendum, quocirca virtus „ a Deo impressa per modum transeun- „ tis, dum causa secunda operatur, non „ distinguitur ab ipsa virtute naturali, „ sed est illa eadem, quatenus illa Deus „ utitur ad illam actionem perficiendam. „ Est autem necessaria hæc motio Dei „ ex parte causæ secundæ, quæ cum sit

„ sit talis, idest secunda, habet necessariam dependentiam a causa prima, „ in cujus virtute operatur. „

Prosequitur & ait: " His explicatis, „ ut ostendamus, juxta hanc S. Thomæ „ sententiam, recte defendi liberum arbitrium, sciendum est; influxum seu „ virtutem Dei, qua voluntas movetur, „ & applicatur ad opus, recipi in causis „ secundis, secundum earum dispositionem „ ut idem S. Thomas in q. 3. de malo art. 2. " Attendendum, *inquit*, „ quod motus primi moventis, non recipitur uniformiter in omnibus mobilibus, sed in unoquoque secundum proprium modum. „ Et in 1. 2. qu. 10. art. 2. " Ad providentiam, *inquit*, Dei „ pertinet, naturam non corrumpere, „ sed servare. Unde omnia movet secundum eorum conditionem, „ Et infra. " Quia, *inquit*, voluntas est activum principium non determinatum ad „ unum, sed indifferenter se habens ad „ multa; sic Deus ipsam movet, quod „ non ex necessitate ad unum determinat, sed remanet motus ejus contingens, & non necessarius, nisi in his, „ ad quæ naturaliter movetur. „

Subdito doctissimus ille Cardinalis " Porro iste modus, seu conditio in voluntate, secundum quam recipitur in eo „ motus Dei, nihil aliud est, nisi negativa quædam determinatio præcedens, „ tum influxum Dei, tum actum elicitum voluntatis. Nimirum quod voluntas sinat se moveri ab objecto per rationem sibi proposito, vel non sinat. „ Hæc enim determinatio, dicitur negativa, quia non consistit in actu positivo, sed in negatione actus, cum tamen voluntas, non minus sit libera ut „ agat, quam ut non agat. „ Hunc solvendi difficultatem & libertatem cum voluntate humana consociandi modum confirmat auctoritate D. Thomæ. " Explicat „ id, *inquit*, S. Thomas in qu. 1. de malo ar. 3. ubi dicit non uti regula rationis, præintelligi in voluntate ante inordinatam electionem: hujus autem quod „ est, non uti regula rationis, non oportere quærere aliam causam, nisi voluntatis libertatem, qua videlicet in ejus „ potestate est, ut sinat se moveri a ratione, vel non sinat. Et rursus in q. 3. „ de malo ar. 2. idem S. Thomas dicit, „ requiri in homine dispositionem quandam ad recipiendum influxum Dei, & „ juxta eam dispositionem produci bonum „ vel malum actum. Non potest autem „ prærequiri ante influxum Dei ulla dispositio positiva, cum nihil positivum sine „ Deo fieri possit. Sola igitur prærequiritur dispositio negativa. „

Postea suam cum motione Dei libertatis concordiam sic concludit percelebris ille Theologus. " Atque hinc fit, ut voluntas sit vere libera, & se ipsa determinent, tametsi Deus illam moveat, „ & applicet ad opus, quoniam ipsa Dei „ motio in ejus potestate est, sive ut loquitur Cajetanus in 1. p. q. 19. art 8. „ Dei motione voluntas nostra libere utitur. Nam si moveri sinat ab objecto „ proposito, Deus eam applicat & movet ad actum eliciendum, si non sinat, „ Deus eam non applicat, neque movet. „ Et ideo S. Thomas in 1. 2. q. 10. art. 4. „ ad 3. concludit, posita Dei motione, „ impossibile esse ut voluntas non moveatur; absolute autem non esse impossibile, quia videlicet potest voluntas non „ se disponere per negativam determinationem ad motionem Dei recipiendam. „ Igitur voluntas liberrima est sub dominio præmotionis propter duo. 1. Quia gratia sufficiente adjuta & præventa potest sinere se ab objecto proposito moveri, quod si faciat, recipit gratiam efficacem præmoventem, & actu elicit & operatur actum positivum bonum. 2. Quia ex se sufficientes habet vires tum ad resistendum gratiæ sufficienti ad bonum eam propulsanti, tum ad rejiciendam gratiam efficacem quæ in eodem prorsus instanti ad eliciendum actum offertur.

Hanc libertatis cum gratia concordiam ad mentem D. Thomæ prorsus concinnatam esse credit R. P. Massoulie Dominicanus. Unde in Opere suo cui titulus est: *Divus Thomas sui ipsius interpres*, diss. 1. div. mot. q. 1. art. 2. p. 7. sic loquitur: " Adeo communi Thomistarum sententiæ favet, ut ne quidem unica linea „ sit, quam rigidissimus Thomista expunctam esse optare debeat. „

Subscribit Illustrissimus & Reverendissimus Dominus D. de Fenelon, Cameracensis Archiepiscopus, in sua Instructione Pastorali per modum Dialogi conscripta anno 1714. parte secunda. Vir sane dilectus Deo & hominibus, pietate percelebris zelo pastorali supra modum conspicuus, liberi arbitrii acerrimus propugnator, in rebus dogmaticis clare

suli-

solide & profunde indagandis nulli secundus, dignus certe ut in lumine ejus videamus lumen. Litt. 12. & 13. Partes agit Angelicæ Scholæ & luce clarius demonstrat frustra Heterodoxos ad D. Th. alarum umbram confugere, ut Ecclesiæ declinent iterata anathemata, neque D. Thomam, nec ejus veros Discipulos esse cum eis, Jansenianam doctrinam Thomisticæ omnino adversari, Thomistas Doctores pro Aris & Focis ad defendendam libertatis jura pugnare. Litt. 12. Erudite explanat Bellarmini sententiam, quam tanquam genuinam D. Thomæ sententiam propugnat. Litt. 14. Perfectam libertatis cum gratia concordiam in sententia Thomistarum vere reperiri ostendit, unde sicut in Schola Congruistarum, sic & in Angelica D. Thomæ Jansenium causa cadere docet, ostendit invictissimis rationibus, egregie suadet.

Insistes, voluntas divina est prima causa omnium rerum, & jam ab æternitate decrevit Deus, quid velit aut non velit fieri: nulla igitur esse potest in homine libertas arbitrii, maxime sub decreto præmovente, & sub ipsa præmotione ejus efficacissima virtute.

Respondet Bellarminus ad hoc Calvini argumentum ibidem c. 16. his verbis: " „ Voluntas divina est quidem prima causa omnium rerum, & ab æterno decrevit quid velit aut non velit fieri; „ sed in particularibus, & maxime liberis actionibus, id non decrevit, nisi „ præcognita prius dispositione & determinatione secundarum causarum. " Ergone requiritur scientia media? Respondemus negative, quia scientia visionis sufficit ad præscienda futura conditionata quorum conditio purificabitur. Ergone etiam explodenda sunt decreta præmoventia? Minime: admittimus generalia quibus Deus statuit movere causas secundas quando pro innata libertate operari expostulant: particularia utique, sed ea regulat Deus secundum præscientiam: hac ratione utitur Augustinus ad perstringendos Pelagianos: cum enim gratiam efficacem, quam defendebat S. Doctor, libertatem perimere prædicarent, respondet eis l. 3. de lib. arb. c. 3. Deus præscius est voluntatis humanæ; sciens igitur quid actura sit sub præmotione, decernit actionem, nec aliter certe, salvo libero arbitrio, potest statuere, cum quæstio sit de actione libera quæ sane futura est dependenter & a causa prima, & a causa secunda, cum ab utraque ut a principio adæquato profluat. Ergone aliquid est determinate futurum ante decretum? nullo modo, cum causa secunda sese non possit ad actum accingere, nisi moveatur a prima. Numquid concursum Dei dices duntaxat simultaneum? esto sit simultaneus tempore, sed non causalitate: licet enim prima & secunda causa eandem simul producant effectum, prius tamen prioritate naturæ prima concipitur agere.

Rursus instabis: homo quandoque gravi exacerbatus tentatione resistit & vincit: quandoque vero urgente minore, cedit; igitur victoria parta in primo instanti signum est & argumentum gratiam non solum præmovere sed & necessitate, quinimmo, inquit Calvinus, rapere ad bonum.

Respondeo negando gratiam quantumvis efficacem vel minimam voluntati imponere necessitatem: maxime vero quia voluntas est de se potentissima ad malum: namque & hæc est creatoris instituta lex; ut habeat vires sufficientes tum ad bonum tum ad malum operandum; alias incassum Spiritus Sanctus conclamaret, quod absit dicere, *Qui potuit transgredi & non est transgressus, facere mala & non fecit, ideo stabilita sunt bona illius in Domino*. Sed quid mirum quod ingravescente concupiscentiæ prælio, quandoque fortius homo obnitatur? tunc enim, inquit ibidem Bellarminus, tentatus magis vigilat, tunc vehementius orat, tunc arma ad propellenda rugientis inimici tela ardentius quærit, tunc ex impetu Dæmonis; de sua salute, si consentiat, actum esse intelligit: hinc periculum imminens, novas sæpius ad media pro salute quærenda addit vires. Cæterum, peccator illuminatus a Deo cuncta ponderans judicat melius esse Domino quam Dæmoni servire, & illo judicio practico, adjuvante gratia, oritur victoria.

Objicies 2. mysterium gratiæ est inscrutabile, ut multis in locis post Apostolum fatetur Augustinus: sed si libertas cum gratia secundum captum humanum componatur, profecto ineffabile & incomprehensibile non est: igitur concipi non potest, maxime sub dominio gratiæ præmoventis, libertatis jura servari.

Respondeo mysterium gratiæ esse quidem secundum se inscrutabile, sed supposita fide

de de libertatis incolumitate, concordia liberi arbitrii cum gratia tametsi difficilis non tamen incomprehensibilis est. Hanc Augustinus l. de grat. Christi c. 7. n. 52. & Epistola 215. ad Valentium non dicit impenetrabilem. Epist. 214. ait: *Paucis in elligibilem*, non tamen omnibus. Etvero si foret inscrutabilis, ad quid tot S. Doctoris in tribus libris de libero arbitrio explicationes? ut probet libertatem cum gratia efficaci optime consociari, unde l. de spiritu & litt. cap. 31. n. 54. asserit, Deum quidem gratia sua movere homines: *Non sic tamen ut eis adimat liberum arbitrium*. c. 34. n. 6. gratiæ delineat suavitatem dum affirmat movere suadendo, consiliando: rursus l. 1. ad Simplicianum q. 2. ait Deum movere quomodo scit congruere: unde l. 6. Conf. c. exclamat: *Paulatim, tu Domine, manu mitissima & misericordissima pertractans & componens cor meum*. Quid plura? gratia Christi est potentissima vis Sapientiæ incarnatæ quæ cuncta attingit a fine usque ad finem fortiter & disponit suaviter.

Hunc suavem ad componendam libertatem cum gratia modum propugnant Scholæ vere Catholicæ; quocirca Clemens VIII. opinionem Congruistarum & Thomistarum in congregatione de auxiliis intactam reliquit, districte prohibendo, ut nullus parti alteræ notam aliquam erroris inurere auderet: at vero Jansenianam, iterum atque iterum anathemate percusserunt Summi Pontificis; immo, damnata manet in decretis Concilii Tridentini adversus Protestantes: ita enim loquitur sancta Synodus sess. 6. *Si quis dixerit liberum, arbitrium motum non posse dissentire si velit anathema sit*.

Ne mireris, benevole Lector, si repetitis responsionibus, argumenta adversus Thomistarum opinionem in materia gratiæ præmoventis solvimus, ex abundantia quidem juris, maxime vero ex grati erga Scholam Angelicam animi obsequio, quam sane tanti facimus, ut eam in ejus potissimum antiquis Doctoribus tanquam Magistram audire congaudeamus.

Hic est utriusque systematis in componenda libertate cum gratia præmovente modus. Cum voluntas humana sit in potentia tum physice, tum moraliter; ad agendum requiritur semper motio moralis & physica, primo quidem generalis quæ est a gratia sufficiente, quæ utroque modo movet ad bonum salutis, sed imperfecte: actus enim ejus est indeliberatus: sequitur deliberatio & electio: postea motio moralis uberior, & physica ad actum perfectum eliciendum, utraque motio est a gratia efficaci, sed motio moralis se habet formaliter, physica tantum materialiter. In secundo systemate præmotio physica se habet etiam materialiter, ita tamen ut se teneat ex parte actus secundi, & supponat deliberationem: unde voluntas potest non agere in sensu diviso. Elige quod malueris.

SECTIO NONA.

Conclusio concordiæ libertatis cum præscientia, & synopsis probationum.

CONCLUDITUR ex sanctis Patribus libertatem cum gratia Mediatoris & præscientia optime consociari; omnes siquidem docent hominem esse liberum, posse transgredi, & non transgredi, præcepta facere & non facere, unde fatum Ethnicum & Manichæum quatuor primis sæculis pro virili debellare non cessarunt.

Concluditur ex Div. Augustino præscientiam Dei non lædere libertatem, quoniam cuncta prænoscit Deus, immo ipsas hominum voluntates, & quidquid pro innata libertate acturi sumus: unde præscientia est cognitio certa, eaque necessaria ex parte quidem Dei quem nihil latet, nec latere potest, sed hypothetica seu conditionata ex parte causæ secundæ: supposito enim quod hoc vel istud velit, novit profecto Dominus, sed non ideo vim infert voluntati, quinimmo, relinquit hominem in manu consilii sui: porro quid in tali positus circumstantia facturus est, scit & videt. S. Doctor l. 6. de Gen. ad litt. cap. 17. sic loquitur: " Secundum quasdam futurorum causas moriturus erat Ezechias, cui Deus addidit quindecim annos ad vitam; id utique faciens quod ante constitutionem mundi se facturum esse præsciebat & in sua voluntate servabat. Non ergo id facit quod facturus non erat: hoc enim erat magis futurum quod sese facturum esse præsciebat. Nec tamen illi anni additi recte dicerentur, nisi aliquid adderetur quod se aliter in aliis causis habuerat: secundum aliquas igitur causas inferiores, jam vitam finierat,

„ rat, secundum illas autem quæ sunt in „ voluntate & præscientia Dei, qui ex „ æternitate noverat quod illo tempore „ facturus erat, & hoc vere futurum „ tunc erat vitam finiturus, quando fini- „ vit vitam. Quia & si oranti concessum „ est, etiam sic oraturum ut tali oratio- „ ni concedi oporteret, ille utique præ- „ sciebat, cujus præscientia falli non po- „ terat; & ideo quod præsciebat, neces- „ sario futurum erat. „ Necessario qui-dem sed ex parte præscientiæ, non vero objecti & causæ secundæ, id est supposito quod creatura libera hoc vel istud faciat, cum Deum nihil lateat, absolute præscit omnia quæ eventura sunt: ipsam igitur Ezechiæ orationem Deus præsciebat, sicut & aliæ quæ fiunt in tempore: isto suavi prorsus modo Augustinus libertatem cum præscientia innixa decreto per se efficaci mirabiliter componit.

S. Doctor l. 3. de libero arbitrio clarius adhuc se explicat c. 4. n. 10. ubi omnem solvit in contrarium difficultatem: " Un- „ de tibi videtur adversum esse liberum „ arbitrium nostrum præscientiæ Dei, „ quia præscientia est, an quia Dei præ- „ scientia est? quia Dei potius; Quid er- „ go si tu præscires peccaturum esse ali- „ quem, non esset necesse ut peccaret? „ Immo necesse est ut pecceret: non enim „ aliter esset præscientia mea, nisi certa „ præscirem. Non igitur quia Dei præ- „ scientia est, necesse est fieri quæ præ- „ scierit, sed tantummodo quia præscien- „ tia est. Quæ si non certa prænoscit, „ nulla est.

Concluditur ex D. Thoma præscientiam prædefinientem cum libertate consociari, quia tametsi gratia efficax præmoveat voluntatem humanam ad agendum, ista tamen se determinat ad actum in individuo, seu ad actum hic & nunc eliciendum. Sic loquitur Sanctus Doctor in 2. dist. 39. q. 1. " Sed quod determinatio exeat in „ hunc vel illum actum, non est ab alio „ determinante, sed ab ipsa voluntate de- „ terminatio relinquitur in potestate ra- „ tionis & voluntatis. „ Rursus 1. p. q. 83. art. 1. ad 3. " Deus est igitur prima „ causa movens & naturales & causas vo- „ luntarias .... non aufert quin actio- „ nes earum sint liberæ. „ Unde q. 24. de verit. art. 1. ad 13. ait: " Ex præ- „ scientia Dei non potest concludi quod „ actus nostri sint necessarii necessitate ab- „ soluta quæ dicitur necessitas consequen- „ tis, sed necessitate conditionata, quæ „ dicitur necessitas consequentiæ. „

Concluditur ex Divo Anselmo libertatem optime stare cum gratia efficaci & cum decreto prædefiniente, quia voluntas utitur gratia si vult, & liberrime suum elicit actum, semper profecto potens est proxime & sufficiens ad contrarium ponendum. Ita se explicat subtilissimus ille Doctor l. de concordia gratiæ cum libero arbitrio c. 3. " Debet Deus sic attemperare „ gratiam, ut ea homo possit uti vel non „ uti pro libito. „

Concluditur ex omnibus Theologis orthodoxis libertatem hominis intactam manere sub dominio tum præscientiæ, tum prædestinationis, tum gratiæ efficacis: omnes de hoc dogmate conveniunt, & tantum in diversis sese explicandi modis discrepant. Etvero omnes agnoscunt voluntatem a Domino per gratiam sufficientem ad actum eliciendum præparari, fortius adjuvari per efficacem, sed semper libere; ita ut voluntas facta & prævia deliberatione seipsam determinet ad actum in individuo.

Concluditur specialiter ex Thomistis qui libertatem ne in minimo quidem puncto lædi aut per decreta præmoventia, aut per ipsam præmotionem physicam asserunt: non quidem per decreta, quandoquidem, duce D. Thoma, Deum creaturas movere conformiter earum naturæ prepugnant: neque per ipsam præmotionem physicam. Etvero vel se habet mere materialiter ad actum, ut satis clare demonstravimus, vel etiam se habet juxta rigidos Thomistas formaliter: si primum, luce clarius patet libertatis juribus non adversari, cum tota actus humani œconomia penes sit, saltem principaliter, præmotionem moralem, cui posse resisti nemo diffitetur: si secundum, sequitur utique liberum arbitrium non perimi, quandoquidem præmotio physica se tenet ex parte actus secundi, unde ad deliberationem prius factam subsequi constat; quis autem absque verbo injuriæ, immo & calumniæ dicet, actum ex matura deliberatione factum non esse liberum? Ex his conclusionibus in ipso oculi mentis ictu seu intuitu mira gratiæ cum libertate concordia apparet.

SYNOPSIS SOLUTIONUM,

Ad Argumenta contra Concordiam cum Libertate et Gratia.

Primo non negamus Deum ab æterno cuncta prænoscere ; nec posse ejus falli præscientiam asserimus , non inde tamen offenditur humana libertas , quia prænoscit Dominus eventus eo modo quo a causis secundis debent fluere , quocirca necessario , sed necessitate se tenente ex parte cognoscentis quem nihil latere potest , nusquam vero ex parte effectus : immo & præscit & prædefinit Deus , sed ut eveniat contingenter , inquit D. Thomas : certitudo igitur præscientiæ ex aliquo voluntates hominum aut cogente , aut necessario ad aliquem actum compellente non oritur , sed ex universalitate & efficacia intellectus divini cuncta prænoscentis.

Secundo, verum est prædestinatos certissime salvari : ergone inducitur necessitas in actibus humanis ? nullo modo : prædestinatio quippe sive ante , sive post prævisa merita , executioni mandatur bonis operibus quæ quidem a voluntate cum deliberatione agente procedunt : nec illa prædestinationis certitudo a solo decreto promanat , non a sola gratia , sed utique a voluntate cujus Deus liberam præscit gratiæ suæ cooperationem.

Tertio , gratia præmovens a Thomistis quidem prædicatur , sed præmovens prioritate tantum naturæ , causalitatis & dependentiæ, sed præmovens supposita deliberatione ; sed præmovens esto si vis indeclinabiliter , at tantum in sensu composito , quippe quæ se teneat ex parte actus secundi.

Desinant igitur Hæretici contumeliis lacessere Theologos sanctæ Matris Ecclesiæ Romanæ , dicendo non solum in sententiis , sed etiam in fidei dogmatibus discrepare ; sic enim contra Catholicos debacchari non desinunt ut fucum faciant simplicibus, & suos vinciant manicis plusquam ferreis, pertinacia scilicet & firmitate in errore, de quibus hæc verba sancti Job , heu gemens dico , possunt proferri : *Si apparuerit eis aurora* , (sanæ nimirum doctrinæ) *arbitrantur umbram mortis* . Quin potius demirentur Ecclesiam Romanam nescire in fide novitatem & varietatem . Dicant si quis inter ejus Theologos libertatem hominis sub dominio gratiæ unquam negaverit : si quis fatum per præscientiam Dei actibus humanis affixerit : si quis prædestinationem vel ad vitam vel ad mortem necessitantem induxerit . Quod si quidam a trita illa sanctorum Patrum atque Doctorum recta via attendentes ad spiritus erroris & mendacii deflexerint , statim & absque mora tanquam Ethnicos & Publicanos haberi voluit , statuit, definivit : quia vero virtus fidei mater & nutrix est , probitatem morum , suavitatem & sanctitatem Scholarum Catholicarum celebrare juvat , ut discant inimici veritatis quibus modis verbo & exemplo semper Theologi sanctæ Ecclesiæ , fidem tenuerint & bella Domini adversus eos invicto animo gesserint . Sed ne fusior sit sermo , gradum sistimus in quibusdam Academiis jam jam laudatis.

ARTICULUS QUARTUS.

Puritas fidei plurimum commendatur sapientias , virtute & sanctitate Scholarum sanctæ Ecclesiæ Romanæ .

Lucere vanum , inquit Bernardus : (a) quis enim credet prædicanti qui factis negat quod lingua docet & confitetur ? ardere parum : cæci enim cæcos ducunt , & omnes cadunt in foveam : sed lucere & ardere perfectum : maxime si Doctor ardeat charitate , si operibus , si fide , si humilitate & cæteris virtutibus abundet . Primi Evangelicarum veritatum Theologi , doctrinam portentis & miraculis confirmarunt . Patres exemplo , Doctores sanctitate , pietate , sapientia & morum probitate , ita ut mille clypei pendeant ex eorum virtute quibus fides saluberrima gignitur , nutritur , roboratur .

SECTIO PRIMA.

Puritas fidei celebratur virtute , scientia & sanctitate multorum Doctorum Universitatis Parisiensis .

Universitas Parisiensis (b) fundatorem habuit Carolum Magnum qui sic Galliæ , Imperiique Germanici gloriam fusti-

(a) *Serm. de Nat. D. Joan. Bap.*
(b) *Antiq. Paris. per le Maire .*

ftinuit, ut vix alter fuerit ipso major. Primum Professorem nonnulli tenent fuisse Alcuinum, cujus nomen præconium est maximus, qui & Elypandum doctissimis & ineluctabilibus confutavit argumentis, quibus vestigiis semper inhærens, etiam a Summis Pontificibus frequenter magnis ornatur laudibus. Enimvero alii studium Parisiense fundamentum Ecclesiæ vocare, (a) alii omnes fere orbis Christiani Ecclesias ab hac Academia Præsules accepisse, alii cæterarum Universitatum esse matrem, alii tandem amœnissimo fonti, cujus aquæ universam Ecclesiæ faciem irrigant ad jucunditatem, assimilare non dubitaverunt.

Sed unum inter multa demirandum maxime, quod Eugenius III. summus Pontifex, nihil contra Giberti Porretani errores decernere voluerit, nisi prius Doctorum Parisiensium sententiam compertam haberet, ut armatura istorum fortium quasi munitus, & hæresim feriret usque ad interitum, & fautorem converteret ad salutem. Quid mirum jam, si hæc Academia hæreticos subvertere ab incunabulis assueta, viderit Adamum du Petitpont pari argumentorum subtilitate & rationum soliditate Gilbertum errantem confundere? Petrum Aliacum, Joannis de Montesono stupidos debellare nævos? Hinc ista Universitas summo fuit in honore apud Galliæ Reges erga quos obedientiam & reverentiam subditis semper commendavit. Præcipuum tamen accepit decus 1252. in quo faciliter, fortunateque exordium sumpsit fulgentissimæ Sorbonæ Societas, in ortu quidem minima apparuit, sed brevi crevit in arborem magnam. Protoparentem habuit Virum pietatis ac religionis zelo coruscantem cujus nomen est Sorbon. Adjutorem simul & dotatorem immortalis memoriæ sanctum Ludovicum, approbatorem vero Clementem quartum inter summos Pontifices celeberrimum.

His ergo suffulta hæc supernarum scientiarum Palæstra, subito fæcundi instar campi clarissimos protulit Viros qui vel ingenii claritate, vel tractandarum Regni rerum prudentia celebres fuere. Hæreses profligavit, immo nascentia errorum monstra debellavit, schismatum iniqua molimina abhorrens, pacem restituere & consilio & labore satagit. Et vero quis error, quæ hæresis, quæ perversitas antiqua ab ea proscripta non fuit? Millenarios, Albigenses, Valdenses, Lutheranos, Calvinistas, Novatores, hac omnes perduellium cohortes detestata ejecit, propugnavit, debellavit, devicit. Nec antiquorum ætates temporum hic referam aut depingam. Viderunt oculi nostri invictissimos Doctores omnia hæreticorum schismata pari facilitate & animi fortitudine solventes. Vidimus tela in ipsos adversarios retorta: vidimus de eis victoriam reportantes, vidimus laureatos in Ecclesia & pro Ecclesia triumphantes.

Quid memorem Bossuetium Meldensem Episcopum, quem Universitas Parisiensis habuit Doctorem eximium, quem ultima ætas demirata est ut Ecclesiæ Patrem invictissimum? Hic repetitis præliis, Calvinistarum, Lutheranorumque impetus non semel lacessivit, sed lacessitos semper superavit, immo ipsi rebelles invictas sentientes manus siluerunt.

Illud tamen prætereundum non est, quod Universitas Parisiensis plurimos peperit Auctores qui vel rerum Ecclesiasticarum facta, vel Scripturæ implicatos sensus, vel doctrinæ thesauros posteris tradiderunt. Inter recentiores demirando annumeramus Duvallium, Gamachium, Ysambertum, Grandinum & alios permultos omni exceptione majores, in quibus nec fidei ardor, nec erga sancti Petri Cathedram devotio senuerunt.

At meminisse juvat ipsos Franciæ Reges Doctorum hujusce Academiæ Cathedras dotasse (a). Inter suos Provisores nonnullos annotat Cardinalitia purpura decoratos, Eminentissimum scilicet Albertum de Gondi, Cardinalem de Rets, & nunquam oblivioni dandum Armandum Richellium qui collabentem Sorbonæ Domum extruxit superbo quo nunc cernitur modo. Mazarinus ei Provisoris officio successit. Sed absit silere Ludovicum Borbonium Cardinalem Cenomanensis Ecclesiæ Præsulem qui magno duxit honori inter Sorbonæ Provisores adscribi; (b) ut primum enim electus apparuit, lætabundus exclamasse dicitur, ecce nunc tandem votorum meorum compos factus sum. (c) Quid de Eminentissimo Cardinali Lud. Ant. de Noailles qui jam a sæculo extinctum Theseos resumptivæ actum etiam suscitavit? Mitto alios plurimos sicut pietate ita & doctrina atque sa-

(a) *Daviti*.

(a) *Moreri*.
(b) *Parif. antiq. & nov. Le Maire Gall. Pur.*
(c) *Frizon Gall. Purp.*

pientia perillustres, qui hanc præclare adimpleverunt Provinciam. Non prætereundus vel ipse Clemens VI. alias Doctor Parisiensis, deinde felici admodum numine Pontifex Maximus, hoc tamen Provisoris titulo insignitus, hunc usque ad ultimum vitæ terminum ferre gloriatus est.

Inter Doctores suos leguntur Principes qui hoc titulo etiam gloriari delectantur. Illud vero majus est, nempe quod nulla prosapiæ fulgentis familiæ, abundanti divitiis, habeatur ratio; solum scientiæ jubar ibi lucet, nullum aliud sydus agnoscitur, & ne antiqua tempora relegere cogamur, juvat animo revocari doctissimos Viros, quos non ita pridem Thesibus ut Ecclesiæ Patres præsidere vidimus. Quid memorem de inclyto & eminenti Principe Rohan de Soubize, de Cardinali DD. de Bissy, de Illustr. DD. de Gesvres Archiepiscopo Bituricensi? Quid de utroque DD. Boutillier de Chavigny, illo quondam, isto nunc Trecensium, & designato Senonensium Proceribus? Quid de Vivariensi Præsule DD. de Ratabon? Quid de aliis innumeris quorum seriem hic texere fusior forem? Dicam tantum hujusce Universitatis alumnos perillustres, sic omnium difficultatum nodos vel in sustinendo, vel in præsidendo ita discutere, ut scientiam Angelorum matutinam e cœlo evocasse videantur.

Plurimi Religiosi Theologicas Universitatis Parisiensis Scholas etiam ornavere: inter cæteros maxime illuxerunt Hugo & Richardus a Sancto Victore quorum melliflua scripta luce clarius demonstrant, eos cœlesti resplenduisse scientia.

Surrexere (a) etiam pro utilitate Ecclesiæ Albertus Magnus: Hugo a Sancto Charo quem antiqui Academiæ Parisiensis secundum titulo decoratus inauguratum fuisse tradunt. Sed maxime solis instar orbem universum illuminavit Angelicus Doctor Div. Thomas Aquinas, Scholasticæ Theologiæ parens, dogmaticæ strenuus defensor, moralis purissimæ indagator admirabilis, Hæreticorum fulmen, lampas Doctorum, Palæstræ decus, indeficiens Ecclesiæ lumen & ornamentum. Divi Francisci sacra Familia, (b) inter Regulares fulgentissima semper extitit, quippe quæ quatuor summos habuerit Pontifices, & quadraginta quatuor Cardinales. Hæc utique Sorbonæ splendorem non modice ampliavit, dum super Scholæ candelabrum exposuit Alexandrum Alensem, Sanctum Bonaventuram Seraphicum Magistrum, Scotum qui Doctoris subtilis nomine est insignitus, Joannem de Rupella, Joannem de Parma, Petrum Aureolum Aquensem Archiepiscopum, Franciscum Mayronium institutorem magni actus Sorbonici qui florebat circa annum 1315. & alios plures scientia claros, virtute fortes, sapientia & zelo fidei multum commendabiles, quorum memoria in benedictione est & erit in sempiternum.

Carmelitarum Ordo suos quoque habuit Coryphæos qui supernarum arcana rerum scriptis mandantes, mirum in modum emicarunt, præsertim vero Simon de Spira, Hubertus Leonardus, Petrus de Caza & nonnulli quorum fulgore enituit Academia Parisiensis.

Divi Augustini præclara soboles enumerat inter Sorbonæ Proceres quos gremio continuit, Ægidium Columnam Archiepiscopum Bituricensem, Gregorium Ariminensem, Thomam Argentinensem, Raimundum Altopontanum qui omnes Parentis & Institutoris sui victrices ambientes vices, lauream Doctoratus non indecore gessere.

Alcuini (a) jam meminimus quem Benedictinorum antiquissimus & religiosissimus Ordo dedit, etiam protulit scientificum Claudium Sanctæum, Gilbertum Genebrardum, Guidonem Juvenalem, Joachim Perionium, & hic non prætermitto etiam Divi Benedicti Filiis Ecclesiam debere, tot antiquorum scripta Patrum quæ publici fecerunt juris, ut omnibus sint ad illuminationem & consolationem.

Ecce quibus quondam fulsit ornamentis Academia Parisiensis, Viris nempe non pietate minus quam scientia claris. Plures vidit Doctores aut sacrarum Templorum, aut Monasteriorum, seu etiam Collegiorum Extructores, Dotatores & Benefactores. (b) Verum ne ingrati animi labe notemur, hic celebrare expedit clarissimos ac piissimos Parisiensis Academiæ Doctores Dominos Joannem Quantinum & Joannem Standonium quos S. Franciscus de Paula summo prosecutus est amore, qui etiam pro virili, & quidem feliciter Nigeonensis Conventus Provinciæ Franciæ capitis structuram & curare, & ad perfectio-

(a) *Moreri*.
(b) *Davity*.

(a) *Gallia Christian.*
(b) *Chronic. Minim.*

ctionem conducere fategerunt. Mitto Dominum le Blond, & alios Venerabiles Doctores pietate & scientia insignes qui ejusdem Monasterii Bibliothecam exquisitis Libris ampliavere.

Quis nunc sententiam de scientia Dei, de libertate humana, de ejus cum decretis divinis ac gratia consociatione atque de Prædest. SS. tanta antiquorum Doctorum virtute suffultam lubenti animo non venerabitur? Quis veritatem omnium fortissimam, semotis aut errorum, aut passionum tenebris, vel amoris proprii in Angelum lucis ad decipiendum transformati, illusionibus, non dicet, non credet, non confitebitur? Sed juvat pergere & longius ire gradum faciendo ad alia fidei fulcimenta, quæ in aliis Ecclesiæ Catholicæ Scholis, non sine magno etiam fidei hostium stupore, emicant & plendent.

SECTIO SECUNDA.

Puritas fidei affulget in eximiis Scholæ Angelicæ Theologis, maxime vero rutilat sanctitate & sapientia D. Thomæ Aquinatis.

Jure merito Doctor Angelicus D. Thomas cum Salomone dicere potest, se sapientiam amavisse, & a juventute sua exquisivisse, ut eam assumeret in sponsam, propter hanc & hodie claritatem habet ad turbas, & honorem apud Seniores. Igitur laudent eum opera ejus, nam deficeret & ipsa laus in exaltandis D. Thomæ gestis. Hic ergo non diversos eloquentiæ circulos, non Rhetorices ornamenta, non sermonis venustatem & flores congerere, sed ipsa super omnem laudem facta referre satagam.

Tanta eruditione coruscant ejus scripta ut omnium etiam Doctorum animum rapiat; (a) mysteriorum Dei compendium est summa D. Thomæ Aquinatis; colligit in ea quidquid doceri potest aut sciri, inquit Petrus Labbæus; & revera, ut optime fatur Xistus Senensis (b); siquidem quatuor inter se implacabiliter pugnantia, indissolubili pacis fœdere conjungit, brevitatem scilicet, copiam, claritatem & securitatem, quæ nulli unquam litterarum Professori vel ante, vel post eum contigit nectere.

(a) *Petrus Labbæus in Elog.*
(b) *Xistus Sen.* 4. *c.* 16.

Qui summam D. Thomæ turrim Davidicam ex qua mille pendent clypei ad fidei defensionem putaverit, via veritatis via non aberrabit. Etvero Trinitatem Personarum divinarum, attributa, creationem universi, quomodo facit Deus Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem urentem, quomodo immotus omnia movet, mirum in modum explanat. Discerpit varios Scripturarum sensus, vim legum, virtutes, Incarnationem Verbi, ejusdem cum hominibus conversationem, Redemptionis beneficium, Sacramenta, rationalis creaturæ finem ultimum. Uno verbo omne scibile discutit & exponit. Hinc Gazophylacium non inepte dicitur & nominatur ab Urbano IV. Revera quidem: quod enim genus aut doctrinæ, aut disciplinæ esse potuit, quod non sit scrutatus D. Th.? Clarus in exponendo, fortis in probando; fidelis in explicando, rectus in litando, victor in argumentando: sic Græci obstupuere legentes, ut ipsius contra Gentiles opera secum patrias auras repetentes asportaverint, & e Latino in Græcum sermonem ediderint.

Quid plura? (a) sapientiam omnium antiquorum exquisivit sapiens Doctor: & in Prophetis vacavit: enarrationem Virorum nominatorum conservavit, & in versutias Parabolarum introivit: Proverbiorum occulta exquirens, in absconditis scripturarum conversatus est. Hic memorare juvat quanto lepore Prophetarum majorum oracula tam intricata & mysteriosa explanavit, quanta suavitate explicuit Sponsæ sacræ cum sponso ineffabile commercium, quanta facilitate difficillissimum Librum Job primus interpretatus est. Epistolas D. Pauli tam eruditis ornavit commentariis, ut, teste Possevino, nihil intactum relinquat. Scripsit & elucubravit in quatuor Evangelia opus tam mirabile, ut jure merito catena aurea nominetur. Ex sacrorum namque Doctorum dictis & sententiis tam judicandam seriem texit, ut aureis nodis tot variorum Auctorum testimonia & verba connectens, sermonem unum ab eodem ore promanantem putares.

Omnia demirantes, attoniti summi Pontifices alii tot articulos summæ D. Thomæ tot miracula dixerunt: alii vocem tanti Doctoris, vocem multitudinis sapientum nominavere, alii os unum quo locuti sunt Patres, prædicaverunt: alii denique docti-

(a) *Eccles.* 39.

ctrinam ejus, ut Catholicam, Apostolicam, universalem, mirabilem, Ecclesiæ decus & fortitudinem, immo pro cæteris, una excepta canonica, proprietate verborum fulgentem, modo dicendorum ornatam, sententiarum veritatem explanantem, haberi voluerunt.

Noverat etiam doctrinam quam Apostolus Timotheo commendabat, nempe ut argueret, obsecraret, increparet opportune, importune; siquidem sermones luculentos protulit in quibus voce pariter & opere potens, vitium debellat, peccatores aut territans pœnarum metu, aut excitans mercedis spe: sed in his quid de fide, spe, religione, de vita & morte Christi? quid, inquam, omisit ex rebus quæ dici possunt? (a) Chrysostomo parem hunc asserere non dubitavit Didacus Stella.

Sed illud stupendum & simul demirandum videtur, quod sanctus Doctor eminentissimarum virtutum praxim cum litterarum studio conjungeret: noverat enim in malevolam animam non introire sapientiam, nec habitare in corpore subdito peccatis. Orabat igitur Altissimum ut Spiritu Sapientiæ repleret mentem suam, & ideo arduarum difficultatum elucinationem a Christo potius in oratione quam ab ingenii subtilitate ac studio expectabat. Immo Clemens VIII. perhibet S. Doctorem in componendis libris, interdum SS. Apostolos Petrum & Paulum colloquentes, locaque illi quædam Dei jussu enarrantes, audivisse Julius III. affirmat Beatissimam Virginem de suæ vitæ & scientiæ integritate certiorem illum fecisse. Joannes XXII. a Diplomate quo Angelicum Doctorem in Sanctorum albo retulit, ait ipsum non sine speciali rerum infusione scripsisse, ita pariter & censuerunt Alexander I. Clemens VI. Pius V. & Paulus III. qui una voce doctrinam ejus in veritate & charitate fundatam, cælestem, inconcussam, tutissimam, sine ullo prorsus errore conscriptam & expressa Christi voce comprobatam, divinæ mentis interpretem fuisse a Spiritu Sancto datam, denique certissimam & doctrinæ Christianæ regulam uno ore conclamant.

Docuerat etiam omnipotens Magni Thomæ Aquinatis manus ad prælium, & digitos ejus ad bellum .... Enimvero exortas ante ævum hæreses iterum propugnavit, iterum renascentes extinxit. Gentilium fabulosa numina malefidamque religionem deliramentum esse comprobavit. Ebionistas, Valentinianos, Gnosticos, Marcionitas, Millenarios, Sabellianos, Manichæos, Anthropomorphitas, Novatianos, Arianos, Pelagianos, Macedonistas, Nestorianos, Eutychianistas, & ut paucis omnino complectar, cunctos Hæreticos & Schismaticos domuit, debellavit, devicit, prostravit instar generosi Machabæi hostes sanctuarii ad pugnam provocavit, provocatos profligavit. Potentem experti sunt ejus dexteram Lutherus & Calvinus, mortalium omnium perditissimi; quanto zelo eis restiterit, norunt ultimæ Europæ nationes: sicut Cherubim ille qui post Adami lapsum voluptatis Paradisum custodiebat, ita D. Thomas Ecclesiæ, flammeo armatus gladio, limina defendebat ne profanum pedem inferrent lupi rapaces in Christi pascua.

Orator Tridentinæ Synodi, nulla Concilia a D. Thomæ obitu in orbe terrarum celebrata fuisse, quin ad Angelici Doctoris mentem opiniones omnes reduxerint, eleganter scribit. Sed ne prolixior tedium pariam Lectoribus, omissis cæteris, de Florentino tantum & Tridentino mentionem facere juvat. Joannes a Monte Nigro Ordinis sancti Dominici celeberrimus in Florentino Græcis negantibus Spiritus Sancti a Patre & Filio processionem, tantis hoc momentum, a sessione 18. usque ad 25. probavit argumentis, ut victi Græcorum doctissimi silere coacti sint, quo eventu eorum commotus Imperator, suorum consulens honori ultra progredi disputationem non est passus. Patet ex his quantum ibi refulserit D. Thomæ doctrina, quomodo per ipsius doctrinam fides integerrima nutritur, fovetur, roboratur; quomodo ipsius armatura fortes in prælio pugnent, quomodo fidei hostes repellant, quomodo vincant & triumphent.

Ecce defunctus iterum & sine fine loquetur Magister Angelicus, immittet velut imbres eloquia sapientiæ suæ, & licet tumulo conclusus, vivas tamen & immortales edet voces usque in sæcula. Ecce his amplissimum Thomisticæ theatrum gloriæ; Sacro-Sancta Synodus Tridentina nihil definire videtur, nisi prius S. Thomæ auctoritatem consultam haberet. Quæritur an in ultima cœna Apostoli impresso caractere Sacerdotes incitati sint, Patres quæstionem ad mentem Angeli Scholæ cito definiunt? Post hæc, qua ducuntur temeritate qui e plebe litteratorum vix

(a) *Tract. de modo contion. c. 2.*

vix exorti, (a) D. Thomæ doctrinam ad examen revocant, & pro tribunali sedentes, & ut ingeniose dicit quidam auctor, in eam judices ultronei tamquam erroribus scatentem damnant, quam Ecclesia tanti fecerat in Conciliis suis œcumenicis, quam ipse Christus laudaverat, approbaveratque divinis suis verbis, *bene scripsisti de me Thoma?* Sed illud in primis observandum videtur, (b) tantam fuisse Concilii Tridentini erga D. Thomam ipsiusque doctrinam reverentiam, ut non dubitaverit summam ejus inter primas fidei regulas super altare collocare, ut omnibus notum foret quod si casu obscurum aliquid in Scripturis occurreret explanandum, non alio esse refugiendum quam ad Doctoris Angelici interpretationem, cui Deus dederat scientiam Sanctorum, quique in verbis suis hæresum monstra placare debebat. Cernebatur ergo hic liber juxta sacra Evangelia positus, & quanto emolumento eo usi sint Patres, non modice exponit hujusce Concilii Orator, sicut & Baronius qui asserit vix quemquam enarrare posse quot encomiis celebratus fuerit Angelus Scholæ, & quantum a SS. PP. in Sacro-sancto œcumenico Concilio Tridentino consistentibus fuerit acclamatus.

Taceo cæterorum scriptorum præconia. Dicam solum a D. Thomæ exitu vix scripsisse aliquem qui ejus doctrinam laudibus non celebraverit: & jam vix ullum esse Theologum qui in ejus verba non juret, vix aliquem existere professorem qui doctrinam ejus si non sectari, saltem ordinem servare, & patrocinium advocare non glorietur.

Totius orbis omnes fere Academiæ opiniones tanti Doctoris summo prosequuntur studio. Parisiensis quem olim habuit ut alumnum eximium, nunc audit ut Magistrum sapientissimum, eumque ab æmulis jure merito semper vindicavit, suamque erga eum reverentiam fulgentibus encomiis non semel commendare complacuit: ipsius verba silere non fas est. Cum Divus Thomas, inquit, fuerit universæ Ecclesiæ lumen præfulgidum, gemma radians Clericorum, fons Doctorum, Universitatis nostræ speculum clarissimum, & candelabrum insigne, ac lucens per quod omnes qui vias vitæ & Scholas doctrinæ sanæ ingrediuntur, lumen vident. Quid plura? Salmaticensis Hispaniarum celeberrima, novis procul repulsis opinionibus, publico Sacramento se obstrinxit semper & in omnibus D. Thomæ doctrinam sequi, & alumnos suos edocere. Lovaniensis præstito Sacramento sanxit, ut omnes sui Doctores ad observantiam Constitutionum Apostolicarum in materia de Auxiliis, secundum inconcussa, tutissimaque dogmata S. Augustini & D. Thomæ progrederentur, ut fert Bulla Alexandri VIII. ad hanc Academiam directa: immo ita S. Thomam colit, ut in nominis ejus prolatione alumnos suos caput discooperire voluerit. Duacena vero elegantem & honorificam statuam S. Thomæ Aquinati Patrono Academiæ Duacensis, ut fert inscriptio collocata, erexit. Jussu Urbani V. Tolosanæ impositum est ut ejus doctrinam tanquam veridicam & Catholicam sectaretur. Pari zelo cæteræ Universitates suam erga tantum Doctorem observantiam diversis modis significare voluerunt.

Religiosi etiam ordinis plurimi maxime devinciuntur doctrinæ D. Thomæ. Fratrum Prædicatorum perillustris Familia, (a) quæ inter proceres suos quatuor SS. Pontifices annumerat, Cardinales 42. Archiepiscoporum & Episcoporum copiam multam ex quibus 23. aderant Sacro Concilio Tridentino, hæc inquam in suis Constitutionibus distincte injungit Lectoribus ut egregiam Angelici Magistri doctrinam semper legant, discant & doceant. Volumus inquiunt Constitutiones Augustiniensium, ut Magistri regentes in lectionibus & determinationibus disputationum, in omnibus sequi & tueri doceant sanam & Catholicam doctrinam fundatissimi Doctoris nostri Ægidii Romani, (b) ubi vero ejus scripta non reperiuntur, ex D. Thomæ doctrina suppleatur.

Ita pariter Congregatio Canonicorum Regularium. Enimvero anno 1650. mense Septembri Capitulum Generale habitum in Abbatia sanctæ Genovefæ Parisiorum statuit ut in Scholis suis legeretur sancti Thomæ doctrina, quæ quidem Congregatio permultos celebres habuit Viros, quippe quæ inter suos annumerat Thomam a Kempis, (c) Illustrissimum Dominum Alanum de Solminhac Episcopum & Comitem, Reverendum Patrem Joannem Fronteau

(a) *S. Thomas Aquin. de Polyt. Christ. l. 2. c. 2.* (b) *Idem. l. 2. c. 6.*

(a) *Davity.* (b) *Const. p. 5. c. 2.*
(c) *Davity.*

teau in Universitate Parisiensi Cancellarium, & Petrum Lallemand in eadem Universitate Rectorem eximium.

Carmelitarum Reformatorum Ordo sacer definivit in Constitutionibus Provinciæ Turonensis, ut Lectores, quantum in ipsis erit, Divi Thomæ sequantur doctrinam. Eodem studio ejusdem Ordinis Discalceatorum (a) Congregationes tum Italiæ, tum Hispaniæ, tum Galliæ Angelici Doctoris opiniones adamussim prosequuntur. Immo Scholam Thomisticam fulgentissimis exornant radiis Complutenses, Salmaticenses & Philippus a Sancta Trinitate, qui Libris suis Theologicis perhibent quanti faciant D.Thomæ doctrinam.

Sancti tandem Francisci de Paula Ordo Religiosus quem Deus voluit humilitate crescere, & litteram & spiritum scientiæ D.Thomæ per omnia sequi, iterum atque iterum definivit, statuit & voluit in Capitulis generalibus 1661. & 1709. celebratis. Quantum autem sub tanto Scholarum Magistro profecerit, non modice declarant sui alumni: in primis Gaspardus Passivel, Alphonsus de Vaga (b) qui de Casibus conscientiæ scripserunt; Joannes Gamart quondam sacræ Theologiæ Doctor, Joannes Pichoveau Turonensis, Bertrandus Brunet, Joannes-Baptista des Bois qui de controversiis, Lallemand qui de attributis Dei, & Planeus nunc Episcopus de Joca qui de Providentia & conscientia.

Sed inter omnes floruit (c) Mersennus qui qualis, quantusque fuerit tum virtutis, tum doctrinæ splendore, lucubrationes ipsius, præcipue in Genesim contra Atheos apertius quam a nobis dici possit declarant. In B. Pauli Epistolas composuit R. P. Nicolaus Laiguillier Suessionensis; Jus Canonicum & regulare cum omnium nationum applausu explanavit Doctissimus Peirinis; eminet utique R.P. Giry D.Thomæ fidelis Discipulus, qui Patris Academici Parisiensis Æmulus Theologiam mellifluam pluribus immensis voluminibus in Vita Sanctorum cum tanta gratia produxit, maxime in doctissimis de mysteriis expositionibus & dissertationibus, ut omnium Lectorum facile rapiat admirationem. Prætermitto plures alios qui variis scriptis doctrinæ suæ quam apud Angelum Scholæ veluti in fonte amænissimo hauserint, ut lymphas purissimas sparserunt.

(a) *Conft. 2. par. c. 4. n. 6.* (b) *Davity.*
(c) *Gall. Christ.*

Anno 1562. (a) florebat in hac Sacra Familia insigni pietate & scientia clarus Gaspar a Fosso Rhegiensis Archiepiscopus qui in Tridentino Concilio sub Pio IV. primas egit partes post sedis Apostolicæ Legatos, quibus adeo spectatus, desideratusque fuit illius adventus, ut nihil eo absente agi voluerint. Ubi autem venit decretum de continuando Concilio, ipse formavit & publicavit: immo præclaram & sapientiæ plenam habuit orationem de auctoritate Ecclesiæ in fidei rebus definiendis. A Gregorio XIII. Gaspar ad purpuram non obscure designatus, urbem, hunc fugiens honorem, declinavit. Sed ut fugientem insequitur umbra, sic & humilem comitatur gloria. Nam defuncto Marcello II. S. Pontifice, hic multis Cardinalium votis ac suffragiis ad supremam illam Ecclesiæ dignitatem postulatus est.

Alii plurimi in hoc Ordine Episcopalis muneris gloria fulgentes emicarunt. Sic Bernardus de Buile Episcopus Girondinensis, Gonzales de Angulo Episcopus Veneculæ, Gregorius a Paula Episcopus Regiocæsariensis, Franciscus de Maida Episcopus Lavellensis, Raphael Pizurnus Episcopus Guardiensis & postea Sagonensis, Bernardinus a Fuscaldo Episcopus Opidensis, Gaspardus Dinet Episcopus Matisconensis, Renatus le Cler Episcopus Glandevensis, Josephus Maria de Perimezzi Episcopus Scalæ, Joannes de Trevel Episcopus Bazastræ, Franciscus Delvincon Archiepiscopus Sandominicus, Ludovicus d'Hattichy Episcopus Augustodunensis qui Cardinalium historiam pluribus in folio voluminibus eleganter composuit, Alphonsus de Pedraza Episcopus Placentiæ & inter multos qui etiam hodie in throno Episcopali sedent, Josephus Case Archiepiscopus Salernæ cujus fidelitas erga Carolum V. Hispaniarum Regem enituit: qui omnes doctrina Div. Thomæ quam totis viribus profitebantur, ad hanc dignitatis celsitudinem pervenere, sed non omittendus Ignatius Verdolivius a Neapoli insignis Theologus qui ut suum erga Doctorem Angelicum demonstraret studium, summam ejus Theologicam meditationibus igne divino exardescentibus promulgavit.

Ast in his quid immoror? Magistri nostri gloriam fateri astringuntur omnes, immo & inimici nostri sunt judices, tolle Thomam, inquiebat Bucerus, & ego dis-

(a) *Chronic. pag. 258. & 347.*

sipabo Ecclesiam , quasi dixerit ; tametsi deteriora sequar , meliora tamen , duce Angelico Doctore video , proboque , sed feliciores Eminentissimus Cardinalis Peronius & Paulus Burgensis quorum alter fato flebili in hæresi Calviniana natus & enutritus, alter in Judaismo , ab errorum tenebris assidua Summæ D. Thomæ lectione , adjuvante gratia in admirabile fidei lumen translati sunt : quia vero ille solus probatus est quem Deus commendat , commendatum utique a Deo Doctorem Angelicum legimus : *Bene scripsisti de me Thoma* , ait illi Christus. Mortalium sileant ora , ab immortali laudatur Vir omni ævo laudandus . *Bene scripsisti de me Thoma : Bene* tibi , *bene* aliis , *bene* præsentibus , *bene* posteris.

SECTIO TERTIA.

Puritas fidei affulget , rutilatque in aliis Ecclesiæ Academiis , & Theologis.

NUNC si cæterarum Europæ Academiarum quæ in libertatis defensionem decertavere debitas præterire laudes , profecto non temere iniquus viderer : etenim tam suavi fulgent Virorum tum doctrina , tum pietate illustrium varietate , ut scientiarum Palæstras prata omni florum ornatu ridentia putares . Primo intuitu , subeat Tolosana Universitas apud Gallos celeberrima tum antiquitate , tum fidei puritate . Ex hac eleganti Palæstra prodiit Joannes Putaneus humanæ libertatis non infirmus assertor qui plurima argumentorum serie , conglobatisque Scripturarum & Patrum Testimoniis litem omnem , quam veteres & nuperi suscitavere Heterodoxi , dirimit atque penitus extinguit ; immo novorum dogmatum artificibus efficacem hanc opponit conclusionem : (a) *Libertas ideo admittitur in nobis , non quod non cogamur , sed multo magis quia non necessitamur inter operandum : ac proinde concedenda est in nobis libertas , nedum a coactione , sed etiam a necessitate*. In hujus scriptoris verba numquid juravere Tolosanæ Universitatis alumni ? certe quidem hancque sententiam sibi & hodie tenacissimam habent.

Ventilavere quidam Theologi Belgas desiisse patrocinari libero hominum arbitrio ; ita fit , tantæ falsitatis opificibus ad interim parco : ast quid censuere primævi Belgarum Doctores, quid Malderus quem eruditio Doctorem Lovaniensem & pietas Præsulem Antuerpiensem fecit , in maximi Doctoris ore collocata sit Lovaniensis Palæstræ sententia , quid sentit, quid cogitat , quid de libertate ? certe ejusdem nobiscum opinionis affirmat primam libertatem esse a coactione, hoc modo omnem actum elicitum voluntatis liberum esse : (b) illoque modo etiam Hæreticos libertatem arbitrii agnoscere , detorta nimium etymologia . Ast ne unius dumtaxat testimonium reperisse videamur , legat quicumque dubius exarata a Cunero Petri dignissima verba quibus severe licet, pro merito tamen perimentium libertatem hominis audaciam redarguit ; longo textu lib. de libero arbit. cap. 5. novarum adinventionum profligatorem sese exhibet . In eandem venit mentem Ruardus Tapperus quem Calvinistæ ut formidabile dogmatis pravi fulmen habuere , illius doctrinam assequutus est Joannes Vviggerius in eadem Academia Professor Regius : verum quid in his enumerandis tempus consumo , nonne Lovaniensis Universitas sectantes nova dogmata exhorruit , SS. Pontificum , ea qua par est animi submissione , veneranda suscipiens statuta , Patronos damnosæ novitatis expulit , ejecit , detrusit ?

Si Duacensis jam Academiæ laudes lustraverim , proh Deus immortalis ! quanta est , quam copiosa quam numerosa encomii materies : hanc a Philippo II. Hispaniarum Monarcha fundatam , a Summis Pontificibus Pio IV. & Pio V. confirmatam, Doctorum splendore coruscam , alumnorum concursu celeberrimam prospicimus. Facilius sydera enumeravero , quam insignem Doctorum catervam qua resplenduit : fulget in primis , ne prolixior sim ; fulget , inquam , in Cancellario suo, Viro potenti in Litterarum Republica , Guillelmo Estio , cujus nomen dixisse sufficit , si quis unquam in exhauriendis tanti Artium Proceris laudibus sufficere queat . Et ne erratis dixisse videar , recordentur omnes hunc magnifice cunctos apud Theologos laudari , sed juvat quæ stylo aureo in libertatis explicationem scripsit tantisper intueri : *Libertas arbitrii non solum opponitur necessitati coactionis quæ omnino a voluntate est aliena , verum etiam necessitati naturali , qua voluntas , etsi sponte agat , sic tamen agit,*

(a) *Tom. 1. in quæst. 10. dub. 2.*

(a) *Disp. 56. in 1. part.*

agit, ut non possit non agere. Dicendum igitur est arbitrii libertatem quam contra Hereticos veteres & novos defendit Ecclesia, consistere in facultate eligendi utrumlibet oppositorum.

Quidquid effutiant liberi arbitrii hostes, perperam dixisse videbuntur Belgii Scholas ab humana discedere libertate, eleganti non ita pridem, brevique libello venerandus tum doctrina, tum canitie Dominus de la Verdure, Priscorum institutorum, Patriæque fidei tenax salvam libertatem non ut adulterini sectatores volunt, verum ut antiqui voluere Patres, agnoscendam prædicavit, ergone apud Belgarum Academias desiit germanus germanæ hominum libertatis sensus?

Ast quanta animi obedientia ipsa Duacensis Schola Sacræ Sedis & Petri Successorum sanctiones quæ ad integram generis humani libertatem attinent, amplexata est!

Nimius essem, si cunctarum Hispaniæ Scholarum laudes sigillatim recenserem, ne tædium pariam, juvat Catholici adeo Regni seligere Virorum testimonia illustriorum qui in libertatis humanæ fidem convenere: summa certe animorum consensione conspirant plurimi. Primus sit Franciscus Honorantius Vir eruditus ac de Religione Catholica optime meritus, has intonat voces adversus Calvinum: (a) *Esse libertatem*, teste Augustino, *non quæ coactionem modo, verum etiam necessitatem excludat:* Cumque Calvinus perperam Augustini patrocinio gloriaretur, addit: *Num nos cum Augustinum legimus, Calvine, necessitatem cum coactione perperam confundimus, an non magis utrumque nobis dat Augustinus, & sine coactione nos agere, & sine necessitate quod est dicere voluntarie?* Plurima adjicit quæ referrem nisi recordarer non litigantis sed laudantis hic me vices peragere.

Secundus sit Didacus Alvarez veterum Hæreticorum insignis profligator, Calvini cunctos cum perscrutaretur errores, sic, impertinenter de libertate loquentem, reprimit: (b) *Sexta earum hæresis est Deum inchoare & perficere in nobis bonum opus movendo liberum arbitrium, ut nostra voluntas non libere, sed solum motu spontaneo motionem divinam subsequendo cooperetur.* Paucisque interjectis verbis subnectit: *Septima hæresis Lutheranorum affirmat gratiam Dei ita esse efficacem ex seipsa, ut nostra voluntas eidem non cooperetur libere, sed solum sponte, ultro & non coacte.* Hucusque prudens scriptor expendit verba Heterodoxi, quam hæresim nominavit. In similem properat sententiam Petrus de Cabrera, necnon celeberrimus Franciscus Cumel quondam Ordinis Beatæ Mariæ de Redimendis Captivis Præpositus Generalis, & Universitatis Salmaticensis in orbe tam celebris, publicus Professor. Fœderata voce affirmant ad humanam exigi libertatem non solum agere libenter & spontanee, seu voluntarie præcise quamvis hoc fiat cum advertentia & cognitione ejus, sed ulterius requiri potestatem agendi & non agendi per quam homo habet dominium in proprias actiones. Gallis, Hispanis & Belgis conveniunt quoque celebriores Italiæ Magistri qui in eandem conspirant opinionem.

Neque vero desunt in aliis Academiis, Congregationibusve percelebres Theologi, qui partes liberi arbitrii adversus impugnantes, sicut pietate, sic & doctrina sana, librisque eruditione refertis defenderint. Ex Societate Jesu propugnatorum splendidam habemus nubem, in primis Cardinales Bellarminum, Toletum & Delugo: deinde R. P. Deschamps Bituricum qui Provinciæ Parisiensis clavum non semel tenuit: Petavium qui Patrum tum Græcorum, tum Latinorum pro jure libertatis ita assecutus est, ut os omnium esse videatur: habemus & Labbæum cujus vel ipsum nomen præconium est. Mitto alios complures inter quos multi fidem Catholicam usque ad internecionem sanguinis effusione propugnarunt.

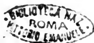
Suos etiam Congregatio Oratorii habet in Theologia Heroes. Quid memorem de Reverendo admodum Patre Amelot qui D. Augustini & D. Thomæ vestigiis insistens sanam de efficacia doctrinam adversus Heterodoxos strenue defendit, Novum Testamentum Gallice ita clare & ad mentem Vulgatæ reddidit, ut non solum Ecclesiæ Procerum, sed & omnium Catholicorum applausu, tanquam genuina & egregia admodum recipiatur & legatur ejus editio? Quid de R. P. Thomasino, quid de Morino? ille de Disciplina Ecclesiastica, de Summis Pontificibus, de Conciliis, iste vero de Sacramentis admodum concinnate scripserunt. Omnes quantum bene meriti sint

(a) *Lib. 1. c. 49.* (b) *Disp. 3. n. 17.*

sint de Ecclesia, intelligas velim, doctissime Lector, tum ex libris sana & eximia doctrina refertis, tum ex morum suavitate & virtutum exemplis quibus eam sedulo illustraverunt.

Sic igitur prævio, ut ita dicam, pacto veteribus concordant recentiores Theologi; quam gloriosum est quamque decorum his palæstris intemeratæ veritatis tam robustos edidisse defensores! Crescant ut ros eloquia tantorum Virorum, immittant undique velut imbrem, sanam quam docuerunt doctrinam. Confusus taceat error, nec peregrinus incaute glorietur Patronos reperisse; aliquos quidem fascinavit non obedire veritati, ast ipsa veritas propria virtute victrix, hos inflatos disrumpet, atque delebit.

Quid ergo ex his colligi potest? quid sibi absumet tenax hæresis? variant Theologi Catholici. In quo variare videntur? an in fidei dogmate, ubi Gentium hæc recte dicta sunt? numquid omnes unanimi consensu confœderatoque animo opiniones suas uni non committunt Ecclesiæ? ipsa fatur, si determinat, si definit, nonne oracula omni qua par est reverentia, venerantur? Hæretica igitur tantum arrogans procacitas huic Christi sponsæ incorporari nequit, quia humiliter sentire nescit. Nos vero licet per diversos progrediamur calles, ad unitatis tamen centrum innixe pervenire omnes alacri animo studemus, Romanam Ecclesiam, Summos Pontifices, Concilia veneramur, tota eis subjicimur mente. Immo vel sanguinem fundere pro hac unitate parvi ducimus, unico eodemque spiritu, & fidelium solatio, & infidelium saluti incumbere delectamur. Inter Sorbonicos jam multos hac charitatis flamma incensos diximus. Nec ipsa ventura ætas ignorabit, quanto animarum salvandarum ardore tenebatur S. Joannes de Matha Doctor Parisiensis, magnique Ordinis pro Redemptione Captivorum Auctor & Fundator, Augustinienses, Thomistas, Minoritas, Carmelitas, Jesuitas, Religiosos Minimos pro fidei veritate trucidatos passim leges si volueris eorum Ordinum Chronologias legere. Ast quot habuit Ecclesia Apostolos, tot fidei suæ testes; quot Doctores orthodoxos, tot Patres ad consummationem Sanctorum, ut non simus in veritate fluctuantes, immo habet & habebit in perpetuum invictissimos suæ & sanctitatis, & unitatis, & veritatis Patronos atque Defensores.

F I N I S.

NOI RIFORMATORI

DELLO STUDIO DI PADOVA.

AVendo veduto per la Fede di Revisione, & Approvazione del P. *F. Filippo Rosa Lanzi* Inquisitor General del Santo Officio di *Venezia* nel Libro intitolato *Theologia Patrum Dogmatica, Scholastico positiva Auctore R. P. Antonio Boucat &c. Distributa in Tomos octo. Editio secunda Veneta Stampato* non v' esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Principi, & buoni costumi concediamo Licenza a *Gasparo Girardi* Stampator *di Venezia*, che possi essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, & presentando le solite Copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, & di Padova.

Dat. li 27. Febraro 1764.

(Angelo Contarini Proc. Ref.
(Alvise Vallaresso Ref.
(Francesco Morosini 2. Kav. Proc. Ref.

Registrato in Libro a Carte 232. al Num. 1384.

Davidde Marchesini Segr.

Addì 4. Marzo 1765.

Registrato nel Magistrato Eccellentissimo degli Esecutori contro la Bestemmia.

Francesco Gadaldini Segr.